

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 06686497 0

*G...

Ki-V(G...)

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
L.

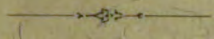
Kiev

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КИЕВСКОЮ КОММИССИЕЮ

ДЛЯ РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЫ I и II.

Издание второе, съ дополненіями.

КИЕВЪ

Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира,
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Мих. ул., д. № 4-й.
1898.

27

**Q60
Kiev*

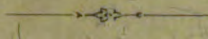
Kiev

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КИЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЫ I и II.

Издание второе, съ дополненіями.

КІЕВЪ

Типографія Императорскаго Университета Св. Владиміра,
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Мих. ул., д. № 4-й.

1898.

**Q60
Kiev*

Київ. (Зем) Комісія для
розбору древніх актів.

ПАМ'ЯТНИКИ,

изданные

КИЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ПЕРВЫЙ

Издание второе, съ дополненіями.

К І Е В Ъ

Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго. Мих. ул. д. № 4-й.

1898.

Ly

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
507 1150
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1950 L

Печатано по распоряженію Г. Предсѣдателя Комиссiи

LIBRARY OF CONGRESS
DUPLICATE

LIBRARY OF CONGRESS

ОТЪ КОММИССІИ.

„Памятники“ Кіевской Коммисіи принадлежатъ къ начальнымъ ея изданіямъ. Первый томъ ихъ вышелъ въ свѣтъ въ 1845 году (и повторенъ безъ перемѣнъ въ 1848 г.), второй въ 1846, третій въ 1852 и четвертый въ 1859 годахъ. Въ настоящее время лишь послѣдній томъ имѣется въ складѣ Коммисіи въ достаточномъ числѣ экземпляровъ, а три первые давно сдѣлались библіографическою рѣдкостью; между тѣмъ научная важность заключенныхъ въ нихъ памятниковъ нисколько не ослаблена временемъ. Недоступность первыхъ трехъ томовъ „Памятниковъ“ для занимающихся исторіей Югозападной Руси дѣлаетъ необходимымъ второе изданіе ихъ. Не нарушая ни въ чемъ порядка и плана прежняго изданія, Коммисія признала полезнымъ пополнить переиздаваемые томы присоединеніемъ новыхъ однородныхъ документовъ, оказавшихся въ ея портфеляхъ. Такихъ документовъ прибавлено: въ первомъ томѣ 18, во второмъ 11 и въ третьемъ 49; въ оглавленіи они отмѣнены особымъ знакомъ. Сверхъ того, въ новомъ изданіи допущены слѣдующія перемѣны: а) при печатаніи актовъ на западно-русскомъ языкѣ церковно-славянскій шрифтъ замѣненъ русскимъ; б) въ прежнемъ изданіи всѣ тексты—не только латинскіе и польскіе, но даже западно-русскіе—снабжены переводами на русскій языкъ, такъ какъ въ то время Коммисія предназначала свои изданія не для однихъ ученыхъ, но и для большаго широкаго круга читателей; теперь эти переводы исключены, какъ ненужные для специалистовъ и лишь безъ надобности увеличивающіе объемъ книги; в) точно

II

также, въ видахъ сокращенія издержекъ по изданію, исключена большая часть рисунковъ и палеографическихъ снимковъ, приложенныхъ въ первомъ изданіи, съ сохраненіемъ лишь двухъ видовъ Кіева, рисованныхъ въ 1651 году. Наконецъ, въ новомъ изданіи документы расположены въ болѣе строгомъ хронологическомъ порядкѣ, сверены (гдѣ можно было) съ подлинниками, и въ началѣ каждаго изъ нихъ болѣе точно указано содержаніе.

Редакція новаго изданія „Памятниковъ“ принадлежитъ члену Коммисіи О. И. Левицкому. Имъ же составлены личныи и географическіи указатели, приложенные къ третьему тому.

Предисловіе къ первому изданію.

По Высочайшему повелѣнію ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА, въ 1843 году учреждена при кievскомъ военномъ, подольскомъ и волынскомъ генераль-губернаторѣ Временная Комиссія для разбора древнихъ актовъ въ архивахъ присутственныхъ мѣстъ и монастырей Кіевской, Подольской и Воынской губерній.

Въ настоящее время въ Комиссію доставлены акты изъ архивовъ: Кременецкаго, Луцкаго и Владимірскаго уѣздныхъ судовъ, Кременецкаго магистрата, духовнаго собора Почаевской лавры, Луцкаго духовнаго правленія; изъ Каменецкой римско-католической консисторіи; изъ монастырей: Владимірскаго и Солодковецкаго доминиканскихъ и Каменецкаго тринитарскаго. Въ Комиссію присланы также бумаги, составлявшія архивъ бывшей уніатской митрополіи въ Радомыслѣ, рукописи, принадлежавшія олыкскому инфулату Осинскому, и значительное число актовъ отъ гг. дѣйствительныхъ и почетныхъ членовъ Комиссіи и помѣщиковъ Кіевской, Подольской и Воынской губерній.

Изъ доставленныхъ въ Комиссію матеріаловъ избраны для напечатанія въ первомъ томѣ, въ трехъ отдѣлахъ:

I. Памятники Луцкаго Братства.

II. Акты о правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ по-земельной собственности, въ отношеніи къ крестьянамъ.

III. Матеріалы для исторіи Малороссіи.

Памятники Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства объясняютъ просвѣщеніе Волини въ XVII в. и то усердіе, съ какимъ всѣ сословія коренныхъ жителей этого края стремились охранять древнее православіе, которое во всѣхъ краяхъ Руси составляло главную основу народности. Луцкое Крестовоздвиженское братство учредилось въ 1617 г., когда Кіевская митрополія, при первомъ разливѣ Уніи, сиротѣла безъ православнаго митрополита и епископовъ. Основателемъ братства былъ игуменъ Чернчицкаго монастыря, схимникъ Герасимъ Микуличъ.

Утвержденное грамотами королевскими и патріаршими, Луцкое братство, наравнѣ съ Кіевскимъ, Львовскимъ и Виленскимъ, имѣло право ставропигіи и, вмѣстѣ съ епископствомъ Луцкимъ, оставалось въ православіи до прошедшаго столѣтія, имѣя въ составѣ своемъ, кромѣ духовенства и луцкихъ мѣщанъ, многихъ знатнѣйшихъ волинскихъ дворянъ и козаковъ запорожскихъ. Такимъ образомъ оно болѣе вѣка было средоточіемъ и опорой православія на Волини, имѣло училище, богадѣльню и типографію.

Изслѣдованіе о правахъ поселянъ въ Юго-Западной Россіи можетъ объяснить значительно исторію цѣлаго края. Такъ какъ законодательство польское мало заботилось о точномъ опредѣленіи правъ и обязанностей крестьянъ, предоставляя владѣльцамъ земель неограниченную власть, даже право лишать жизни безъ всякаго суда, то поэтому для объясненія отношеній между владѣльцами земель и крестьянами служатъ главнымъ образомъ договоры объ отчужденіи и объ

отдачѣ имѣній въ аренду; потому что, вмѣстѣ съ имѣніемъ, всѣ права надъ крестьянами переходили отъ владѣльцевъ къ арендаторамъ и исчислялись въ каждомъ договорѣ съ возможною подробностію.

Такъ какъ Малороссія съ своимъ козачествомъ играла важную роль въ судьбѣ всего Юго-Западнаго края Россіи, то Коммиссія почла необходимымъ заняться изданіемъ памятниковъ, объясняющихъ исторію Малороссіи. Для перваго тома избраны акты, объясняющіе важнѣйшую эпоху въ исторіи Малороссіи, именно войны Хмельницкаго до заключенія Зборовскаго мира.

Коммиссія приняла за непремѣнное правило издавать древніе памятники безъ малѣйшихъ измѣненій въ текстѣ, сохраняя древнюю орфографію, сокращенія и надстрочные знаки, и выполнила это, сколько позволили мѣстныя средства типографіи. Руководствуясь такими правилами, Коммиссія нашла необходимымъ памятники, писанные западно-русскимъ нарѣчіемъ, печатать церковно-славянскимъ шрифтомъ: во первыхъ потому, что въ этихъ памятникахъ употребляются древнія церковно-славянскія буквы и сокращенія; а во вторыхъ потому, что всѣ почти памятники западно-русской литературы печатались церковно-славянскимъ шрифтомъ. Стараясь сдѣлать изданіе болѣе доступнымъ и понятнымъ для читателей, незнакомыхъ съ польскимъ языкомъ и древнимъ западно-русскимъ нарѣчіемъ, Коммиссія къ тексту приложила возможно близкій переводъ.

По окончаніи изданія памятниковъ, будетъ составленъ алфавитный указатель предметовъ, съ объясненіями, необходимыми для уразумѣнія текста, и словарь для объясненія словъ, которыя вышли изъ употребленія и не встрѣчаются въ нынѣшнемъ велико-русскомъ нарѣчій.

При изданіи актовъ, Коммиссія почла неизлишнимъ при-
сокупить рисунки древнихъ мѣстныхъ памятниковъ, замѣ-
чательныхъ вещей, найденныхъ въ недавнее время въ Кіевѣ
и его окрестностяхъ, и снимки съ нѣкоторыхъ подписей.*)

*) Такихъ рисунковъ и снимковъ было приложено: къ первому то-
му 8 таблицъ: 1) Видъ Кіева съ изображеніемъ сухопутнаго сраженія,
рисованный въ 1651 году; 2) Видъ Кіева съ изображеніемъ сраженія
на Днѣпрѣ, рисованный въ томъ же году (оба эти рисунка удержаны и
въ новомъ изданіи); 3) Видъ Крестовоздвиженской церкви Луцкаго Брат-
ства въ томъ состояніи, въ какомъ она находилась въ 1845 году; 4)
Древній планъ той же церкви; 5) Снимокъ заглавнаго листа Луцкаго
Братскаго Сборника, писаннаго въ 1620 году; 6) Подписи кіевскихъ ми-
трополитовъ: Исаи Колянского, Петра Могилы и Діонисія Балабана;
7) Подписи духовныхъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Луцкаго Братства,
и 8) Снимокъ съ мѣнковой записи 1490 года, помѣщенной во 2-мъ отдѣлѣ
1-го тома. Сверхъ того, на заглавномъ листѣ была изображена алтарная
арка Кіево-Софійскаго собора съ греческими фресками XI столѣтія, а въ
разныхъ мѣстахъ книги, подъ текстами, изображенія кіевскихъ древно-
стей. Ко второму тому было приложено 6 таблицъ: 1) Снимокъ съ гра-
моты царя Алексѣя Михайловича, данной Кіевскому Братству 1659 года,
декабря 31 (она помѣщена въ новомъ изданіи во II томѣ, отд. 1, № XXV);
2) Подписи сановниковъ, подписавшихъ грамоту императрицы Елисаветы,
1742 г., декабря 11 (помѣщенную въ 1 отд. 2-го тома, № XLII); 3) Сни-
мокъ съ рукописи: Уставъ о волокахъ, 1557 года, апрѣля 1, принадле-
жащей почетному члену Кастану Свидзинскому (текстъ помѣщенъ во
2-мъ томѣ, отд. II, № 1); 4) Печати гетмановъ: Б. Хмельницкаго, Ю.
Хмельницкаго, Ив. Выговскаго; 5) Печати: Павла Тетери, П. Дорошенка,
Д. Игнатовича, наказнаго гетмана Самуила, Ив. Мазепы и И. Скоро-
падскаго; и 6) Снимки подписей тѣхъ же гетмановъ. Къ третьему тому
былъ приложенъ лишь точный снимокъ (литографированный въ Вѣнѣ,
подъ надзоромъ извѣстнаго оріенталиста Гаммера-Пургсталя) турецкой
грамоты султана Мохаммеда IV, данной Б. Хмельницкому въ 1650 г.
(текстъ ея, во французскомъ и польскомъ переводахъ, помѣщенъ въ но-
вомъ изданіи въ III отдѣлѣ 2-го тома, № XII)

Отдѣлъ первый.

ПАМЯТНИКИ

Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства.

Памятники, т. I и II.

1

I.

Первый листъ братскаго Каталога. 1617 г.

КАТАЛОГОС

или Реестръ събранныхъ обще именъ братий еже о Христѣ, обрѣтающихся въ градѣ Луцкомъ и прочаа благородныхъ окрестъ живущихъ сыновъ восточного православіа.

Року по седмой тисечи 125, а по Рожествѣ Христовѣ 1617.

Въ первыхъ начало сице иматъ:

Отець Герасимъ Микуличъ, іеромонахъ, ігумень Чернѣяцкій, еже и вѣторъ святого Братства сего, написался.

Еромонахъ Герасимъ, нарѣченый у схимі Григорій, Микуличъ, рука власная.

Моусей Илковичъ Соловицкій, священникъ на той часъ Дмитро(вскій), рукою власною.

Отець Иоанъ Феодор(овичъ), Вознесенскій Яровицкій, власною (рукою).

Смѣренный іеромонахъ Іса(кій) Борисовичъ, ігумень Черн(чицкій), рукою власною.

Грешны Иоанъ . . . служитель храму.

Смиренный еромонахъ Паисій Мостицкій, рукою власною.

Смиренный Иоанъ Горайновичъ, священникъ Чернчицкій, рукою власною.

Гаврииль, священникъ Тростенецкій, презвиторъ храма святаго живоначалнаго Троица, рукою власною.

Feodor Swiatopolk х. Czetwertensky.

Михайло Гулевичъ Вокитинский, подсудовъ Луцкій.

Лаврѣнтій Древинский, чашникъ его кр. милости земли Волинское, рука власная.

Александръ Зубцевский, мостовничій (Луцкій), рука власная.

(Володимеръ) Зубцевский, городничій (Луцкій), рука власная.

(Крыштофъ) Еловицкій, подстолий (земли) Волинское, (рукою) власною.

Изъ подлинной книжки въ длинную узкую 8-ку, хранящейся въ архивъ Коммисіи. Въ ней собственноручно вписывали имена свои всѣ, принадлежавшіе къ Луцкому братству, въ продолженіе ста лѣтъ. Къ сожалѣнію, первые листы повреждены, а нѣкоторые вовсе утрачены.

II.

Грамота короля Сигизмунда Ш на учрежденіе въ Луцкѣ православнаго Братства Милосердія съ предоставленіемъ ему права возобновить сгорѣвшій незадолго предъ тѣмъ русскій шпиталь, построить при немъ церковь и училище и имѣть навсегда эти учрежденія въ своемъ распоряженіи. 1619 года, 20 февраля.

Живгимонтъ Третій, Божью милостью король Польскій, великій князь Литовскій, Русскій, Прускій, Жомоитскій, Мазовецкій, Инфлянтскій, а Шведскій, Кготскій, Ваньдальскій дедичный король и иныхъ.

Ознаймуемо симъ листомъ нашимъ всимъ вобецъ и (каждому зосо)бна, кому то ведати буде належало теперъ и напотомъ завжды, ижъ, при квалтовнемъ згореню недавныхъ часовъ места нашего Луцка, шпиталь старожитный тамошний Русскій до кгрунту згорелъ, который жадного вспоможеня не маючи знову ся збудовать, и убоз-

ства тое релии своее опатрити и выживенъя слушного мети не можетъ. А такъ отозвавшисе певные особы, такъ стану шляхетского воеводства Волинского, яко и поспо(литые) люде места преречоного нашего Луцка, релии кгредкое, умысливши мети прикладомъ брацтвъ инихъ и въ томъ месте нашомъ Луцкомъ Брацтво Милосердья, а за тымъ подыймующися обмыслити заложенъе и збудованъе порядное того шпитала руского и церкви, въ которой бы такъ они сами, яко и преречоное убозство набоженство свое отъправовали, з школою для побожныхъ наукъ людей молодыхъ потребною, туджежъ хованъе и опатренъе слушное убозства релии своее и духовныхъ поданъя своего, которые бы, тамъ побожне жиючи, за насъ и за наяснейшее потомство наше уставичне Пана Бога просили, жадаючи насъ, абы есмо тое Брацтво и учинки побожные позволивши, тотъ шпиталь згорелый зо всимъ, што до него належить, въ дозоръ и обмышлеванъе побожное вечне подали; за которыми, яко въ речи слушной, панове сенаторове и послове земские причинялисе. А такъ мы, король, прозбу ихъ и причину пановъ радъ и пословъ нашихъ пилне уваживши, и речь тую слушную и збавенную быти видечи, на таковое Брацтво, которое за собою побожные учинки тягнеть, позволяемо, и тотъ згорелый шпиталь старожитный руский, въ Луцку будучий, зо всимъ, што до него належить, въ дозоръ, шафунекъ и обмышлеванъе побожное вечне подаемъ, позволяючи имъ тотъ шпиталь и до него церковь зъ школою, где бы себе кгрунты и местца, въ томъ месте нашомъ Луцкомъ слушные на то упатривши, за симъ консенсомъ нашимъ правомъ вечистымъ набыли, водлугъ наболшее возможности... шпиталемъ и убозствомъ заведовать, ряду и порядку вшеякого доглядать, до церкви, которую себе, дастъ Богъ, за тымъ консенсомъ (на)шимъ, а фундушомъ сво(имъ) збудуютъ, духовныхъ добрыхъ побожныхъ и благочестивыхъ мети и подавати. Въ которомъ заведованью и обмышлеванью такъ того шпитала, яко тежъ церкви и школы, которые они, дастъ Богъ, коштомъ своимъ змуруютъ або збудуютъ, уфундууютъ и мети будутъ, и во вшелякихъ доб(рыхъ) а побожныхъ порядвахъ и поступкахъ ихъ брац-

кихъ никто съ тыхъ, которые бы зъ ними въ томъ братствѣ быти не хотели, и жадные иные особы ниякого вступу, перена(га)банья, прешкоды и трудности ниякое ны в чомъ чинити и задавати не мають и не будутъ могли вечными часы. До которо(го) конъсенсу и фундушу нашего, съ подписомъ руки нашее власное, и печать нашу коронную притиснути велели есмо. Данъ и писанъ въ Варшаве, на сойме валномъ коронномъ, дня двадцатого мѣсяца феврала, року по нароженью Исуса Христа Сына Божия тысяча шестсотъ деветнадцатого, панованья кролевствъ нашихъ: полскаго тридцать второго, а шведскаго двадцать шостаго року.

Sigismundus Rex.

Подлинникъ писанъ на бумажномъ поперекъ сложенномъ листъ, во многихъ мѣстахъ поврежденъ. Хранится въ архивъ Коммисіи. Въ январь 1620 г. Луцкіе братчики внесли эту грамоту въ земскія луцкія книги, и извлеченная оттуда ея копія помѣщена въ 6-мъ томъ 1-й части „Архива Юго-Зап. Россіи“.

III.

Полномочіе, данное членами Луцкаго Братства Волинскими дворянами своимъ собратьямъ Луцкимъ мѣщанамъ съ представленіемъ имъ непосредственнаго надзора и попеченія о благоустройствѣ братскихъ учрежденій. 1619 года, 1 сентября.

Мы всѣ ниже подписанные особы, релѣи старожитное греческое восточнаго православія, обыватели воеводства Волинскаго, которіе ту часто бываемо и справы свои мѣваемо, где правъ и волюностей нашихъ постерѣгаемо, а мѣсца на то особливаго не маючи, где бы набоженство свое ведлугъ старожитности предковъ нашихъ отправано было, съ тыхъ мѣръ, погледаючи на иншіе мѣста, где братства фундаціи и порядки свои мають, тымъ трибомъ и мы идучи, за благословеніемъ патріаршимъ и за привилеемъ

короля его милости, напродъ заложивши Брацтво Милосердія, которое за собою всѣ добріе учинки тягнетъ, абы хвала Божая въ церкви Его отправована была, абы тежъ шпитальное убожество слухное выховане мѣти могли, старатися хочемо, то есть, упатривши собѣ на то мѣсце особливое, где бы церковь и школу и шпиталь ведлугъ преможена нашего побудовати, фундовати и всякою оздобою опатровати. А ижъ сами въ томъ мѣсте обещне не мешкаючи и про одлеглость нечасто бываючи, полецаемо той дозоръ и працу вкладаемо на меншихъ пановъ братій нашихъ, пановъ мещанъ Лудкихъ, абы они, яко до того належные, на мѣсци напомя працу и всякій дозоръ подымовали и ряду всякого постерегали, и нами ся яко старшими отзывали. А мы тежъ при нихъ, яко старшие молодшихъ, повинни вспомогати, заступати и боронити на каждомъ мѣсцу и въ каждой справе. На що и руки нашѣ подписуемо и печати свои прикладаемъ. Дѣвалось въ замку Лудкомъ, мѣсяца септемврія 1-го дня, лѣта по нароженю Иисуса Христа Сына Божія 1619.

Подлинникъ писанъ на бумажномъ листѣ и хранится въ архивѣ Коммисіи. На немъ, кромѣ печати братства, приложено 38 печатей въ три ряда и слѣдующія 46 собственноручныхъ подписей, изъ которыхъ только одна не разобрана:

Demetri Bałaban. Jerzy ze Zbaraża Woroniecky. Alexander Zubsewsky, mostowniczy Łucky. Іезекиель Курцевичъ, архимандритъ Терехъгимировский. Смѣренный Іеромонахъ Ісакий. Григорий Ушакъ Куликовский, подсудокъ Кремянецкий. Константинъ Хорошко. Крыштофъ Еловицкий, подстолій земля Волинское. Fiłon Ełowicky. Jan Markowsky. Иванъ Выговский. Alexander Puzyna. Jerzy Puzyna. Lawrenty Drewynsky, czesznik Wołynsky. Abram Grabowiecky. Михайло Гулевичъ Воютинский, подсудокъ Лудкий Krzystof Kolczycky, skarbnik wojewodztwa Czernychowskiego. Jury Kulczycky. Павелъ Вышборский. Павелъ Друцкий Любецкий, судья гродский Лудкий. Томашъ Гуляницкий. Иванъ Исайковский. Jacko Huliewicz Woju-

tynsky. Jan Bankowsky. Миколай Нападовский. Alexander Niemie-gusz z woie. Kijowskiego. Александеръ Волковскій. Семень Гуле-вичъ Воютиньскій. Jwan Hulewicz. Оедоръ Гулевичъ Воютиньскій. Jan Wolkowsky, podczesnik. Григорій Черникъ, коморникъ. Ro-man Hulewusz. Piotr Hulyewusz. Григорій Баковецкій. Михало Мышка Холоневскій. Hrehory Żabokrzyzsky. Adam Swiszczowsky. Piotr Surup... Михайль Судимонтовичъ Кропивницкій, подсудокъ земскій Брацлавскій. Paweł Szolgien. Богданъ Братковскій. An-drzej Sawatsky. Grzegorz Siennicki. Оедоръ Кузьмичъ.

IV.

Грамота Иерусалимскаго патриарха Теофана на сооружеиіе въ Лудкѣ братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигіи. 1620 года, 20 іюня.

Оеофанъ, милостію Божіею патриархъ святого града Иеруса-лима, Сиріи, Арабии, Кана Галилеи, обонпол Иордана и всея Палестины.

Смирение Наше вѣдомо чинячи всѣмъ, иже мы, будучи въ земли Руской, господарства Московского, за панование благочести-вого и богохранимого царя православного Михаила Феодоровича, великими церкви Божіа святого мѣста Иерусалима квалтовными потребами притисненые, и одтоль назадь едучы чрезъ панства ве-ликого короля Жикгимонта Третего, и пришедшу ми во свѣтлую державу панованя его полуденное Россіи, до Богоспасаемаго града Киева, видячи мѣсто Киевъ во благочестии восходное церкви добре квитнуное и сталое, монастырми чудотворными и церкви старожит-ное уфундованое и оздобленое, православными российского роду преложеными обоего стану, духовного и свѣцкаго, шляхты и по-сполитыхъ людей исполненное, придетъ к нашему смирению велебный отецъ киръ Ісавий, протосинкгелъ александрійскій, а на сей часъ

игуменъ монастыра Чернѣчицкаго¹⁾, а намъ знаемый и велице милый, чоломъ намъ бивъ отъ людей благочестія нашего старожитъное вѣры, послушанія греческаго, церкви наше восточное сыновъ и послушъниковъ, а меновите отъ ихъ милостей урожонныхъ пановъ шляхты руское и обывателей волинскихъ, купно же и гражданъ Луцъкихъ, собрания и братства еже о Христѣ возлюбленнаго, даючи намъ справу, иже во епископіи Луцкой, у панствѣ пресвѣтлого и великого короля полскаго обрѣтающіися во епархіи той братія, иже суть тцателе и прилежницы еже о нищихъ даемыи милостыня отъ тамо христоролюбивыхъ князей и пановъ и во обшчую ползу сущаго мѣста, и иныхъ боголюбивыхъ имъ помыслившихъ, имже и смиреніе наше увѣрися и съспѣшествова и съпохвали и незапинателное еже о добромъ ихъ изволеніи и усердіи во прочая вся вѣкы соблюдатися въ Дусѣ святомъ завѣщевается. Сіи и паки по подобному и по Божой ревности восхотѣша отъ самихъ основаній, никогда же прежде на мѣстѣ томъ воздвиженну бывшу храму, по чину и законехъ еже о ставропѣвгїяхъ велицей церкви предаваемыхъ нашихъ патріаршескихъ, всечестный всемирного животворящего Креста Господня воздвигнути храмъ любочестнымъ и христоролюбивымъ иждивеніемъ или накладомъ благочестивыхъ господей тамошнихъ; и того ради припадали къ нашему смиренію. Мы же вшелявою властію и благодатію всечестного и животворящего Духа, маючи зуполную мощъ и позволеніе отъ сполбрата и сослужителя смиренія нашего киръ Тимоѳея, вселенскаго патріарха Конъстантинопольскаго, належашаго пастыра Рускихъ земель, и самое митрополіи Киевское и Галицкое отца, и всѣхъ епископствъ сущіихъ и належацихъ ему, и прочіихъ сполбратій нашихъ: Кирила Александрійскаго, судіи вселенскаго, а Аѳанасія Анѣтиохійскаго, святѣйшихъ патріарховъ; маючи мы при собѣ ексарху престола все-

¹⁾ Чернѣчицкій или Черницкій монастырь, прежде мужской, а съ 1652 года женскій, находится въ полуверстѣ отъ г. Луцка, за р. Стиромъ, на острову, гдѣ нынѣ Преображенская деревянная церковь.

ленского велебного киръ Аръсенія, архимандрита великое церкви в Конъстантъинополю, и видячи великое церкви Божое озлобленіе отъ апостатовъ законопреступныхъ, пастыревъ ихъ бывшихъ, и земли Руской, далимы моць благоговѣйному во иеромонасехъ киръ Ісакію, тамо обрѣтающемуся, патріаршескою властію и повеленіемъ водрузити божественный крестъ храма честнаго Креста Господня во пребывателное и непоручимое вещи явленіе. Симъ настоящимъ патріаршескимъ соборнымъ листомъ извѣщаетъ же ся и узаконяется, яко да сей воздвигаемый и хотящій произыти божественный храмъ животворящего Креста Господня о ставропѣвгїяхъ нашихъ патріаршескихъ, иже въ предъреченой епископїи Луцъкой, въ богохранимемъ граде Луцъку, лежаще, да есть и да именуется патріаршескимъ ставропѣвгїемъ, яко же и прочая патріаршеская ставропѣвгїя, яже повсюду тако бываемая, и да пребываетъ свободенъ и непопираемый отъ всякого лица, любо архиепископского и епископского, едину свободнѣ вѣдый и имѣя главу свою патріарху Конъстантинопольского, яко належного пастыря, и отъ него всякого устроенія и суду, управленія же и власти чая и приемля должну сущу, и отъ иже по времени въ немъ поющаго ефимерія или ерея, патріаршескому нашему воспоминатися имени во всѣхъ божественныхъ и священныхъ литургїяхъ, служенїяхъ и литїяхъ. Симъ нашимъ патріаршескимъ оправданїямъ и сунъкгелнымъ писанїямъ кто либо, буди или ерей сый, или архiereй, сопротивляясь и пренебрегая наша патріаршеская оправданїя, нынѣ и во прочїихъ по сихъ лѣтахъ восхотѣлъ бы запинати, яко навѣтуя и насилуя сему божественному храму нашему патріаршескому ставропѣвгїю и иже в немъ священнику, яже в немъ освященнымъ и отнынѣ освященнымъ вещемъ вкупѣ и стяжанїямъ, таковой не токмо упражненный отъ священства непрощенному подлежатъ, кто или гдѣ любо буди, но и отлученъ да будетъ отъ Бога, и не прощенъ и по смерти не раздрѣшенъ сицевый. Буди же о семъ извѣстное изясненіе и во извѣстное утверженіе сіе настоящее сунъкгелное написаніе, еже и дадеся реченнымъ

братиямъ, нынѣ сущимъ и по семь будущимъ, и во извѣщеніе сего неподвижно дастся сія рукописная, съ подписаніемъ руки и притисненіемъ печати нашоа патріаршескоа и притисненемъ печати ексархи ерону Константинаграда грамота. Въ Клевѣ, въ лѣто отъ созданія миру 7128, а отъ еже по плоти рождества Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа 1620, месяца июня дне двадцатого.

Грамота сія заимствована изъ Луцкаго Сборника, хранящаюся въ архивъ Коммиссіи.

У.

Посланіе Константинопольскаго патріарха Тимоея о исповѣданіи и сохраненіи истинной вѣры.

Тимоея, милостію Божіею архиепископъ Константинаграда, Новаго Риму, и вселенский патріархъ.

Иже во мѣстехъ и градехъ, подлежащихъ предѣломъ нашимъ Христовы апостольскія и восточныя великія церкви Константинопольскаго патріаршескаго престола, православныи любо благочестивые христіане, елици во священномъ сословію и во мирстемъ граженстве и чиву, чада о Господѣ возлюбленная нашего смѣренія! Благодать, миръ, милость, спасеніе души и возмездоприятіе да подастся вамъ отъ Бога вседръжителя и Господа нашего Иисуса Христа.

Многажды отъ многихъ слышимъ, яко васъ, вѣрныхъ сущихъ, нѣци любопрелестницы мудрованіемъ и миѣніемъ своимъ отъ Христовы истинныя извѣстныя вѣры пременити тщатся. Тѣмъже пишемъ ко вамъ и во Дусѣ святѣмъ повелеваемъ, да бысте въ ней твердыми, водруженными, непоколебимыми стояли. Аще ли же кто негли отъ нихъ препираяся будетъ художествомъ нѣкоимъ и злхитріемъ разорити отъ божественныхъ отцевъ данное священное исповеданіе вѣры, и вопроситъ васъ о православной вѣрѣ, отвѣтъ сицевый дадѣте имъ: яко вѣруемъ во единого Бога въ трехъ со-

ставѣхъ: во единого Бога Отца, яко создалъ есть насъ, и во единого Бога Сына, яко избавилъ есть насъ, и во единого Бога Духа святаго, яко освятилъ есть насъ. Отецъ есть едино начало и вина Сынови въ рожденіи, и святому Духу во исхожденіи. Не вѣруемъ, яко Сынъ отъ Отца и отъ святаго Духа родиться, ниже Духъ святой отъ Отца и отъ Сына исходитъ (были бы убо двѣ начала и двѣ вины рожденія и исхожденія); но вѣруемъ, яко аки Сынъ отъ самого Отца родится, сице и Духъ святой отъ самого Отца исходитъ. Вѣруемъ, яко под двоима видами, сирѣчь хлѣба и вина, во воспоминанію жертвы Христовы, словомъ Божиимъ истинный Христосъ бываетъ и вѣрнымъ всѣмъ кромѣ лица зрѣнія дается; о единомъ же видѣ на тайной вечери его ниже заповѣди пмамы, ниже болшія вѣры учимъ; но яко Христосъ рекъ и подаде, сице вѣруемъ и учимъ. Еще вѣруемъ, яко Христосъ богочеловѣкъ, во лицехъ архіерейскихъ, іерейскихъ, вѣрныхъ на земли отъ всѣхъ грѣховъ смертныхъ и простительныхъ тайнами церковными разрѣшаетъ и совѣршенѣ очищаетъ, и въ нихъ пребываетъ, во грѣсѣ же кромѣ покаянія умирающихъ не ко очищенію, но на вѣчную муку отсылаетъ. Ся убо есть едина святыхъ апостолъ и отецъ вѣра, по действию взложенія вѣры, яже мы до послѣднего издыханія аки талантъ пренебесный держати и хранити должны есмь; маловѣрныхъ же и отступникъ бесчисленныхъ баснословій и словосѣвія о вѣрѣ аки губительства вѣрующе, и во смиреніи Христовѣ и покаяніи на земли добрая дѣла творяще, славу, богатство и сласть, яко маловременная мечтанія суетнаго сего мира презирающе, по смерти жизнь безконечную во царствіи небесномъ со Христовыми ангелы и всѣми святыми его наслѣдите. Сице мудрствуйте и пребывайте непогиблемы. Да Божія благодать и несконъчаемая милость и молитва и благословеніе нашего смиренія будетъ со всѣми вами.

Сіе окружное посланіе патріарха Тимофея заимствовано изъ Луцкаго Сборника.

VI.

Порядокъ въ засѣданіяхъ братскихъ.

При загаеню и засѣданю Братства напред:

На звыеломъ мѣсту, в дому брацкомъ, мает быти столъ за-
сланный, на которомъ положено будетъ евангеліе, и свѣчи запале-
ныя и скринка брацкая. Тогда священникъ, либо братія старшіе,
вставши, „Достойно“ проспѣвати и тое предсловіе прочитано быти
маеть:

Въ имя Отца и Сына и Святаго Духа, аминь.

Молитвами Пречистыа Владычица нашеа Богородица и прис-
нодѣвы Маріа, силою честного и животворящаго Креста Господна.
Сие богоугодное, законное, церковное Брацтво Духомъ Святымъ
отъ самого Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа и Господа
славы апостоломъ святымъ и тѣми всей вселенней повсюду церк-
вамъ святымъ законно и вѣчно держати предано есть. Таже и
намъ, zde обрѣтающимся, волею и благословеніемъ и утверженіемъ
единыа воистину святыа соборныа и апостолскія церкви, свѣтло-
сіательнаго Сиона сыномъ, отъ святыхъ отецъ нашихъ четырехъ
патріарховъ въ вѣчныа роды Брацтво сіе и законы его сохранятьи и
держати преданы суть. О нихъ же намъ слово: „Свята церкви твоя,
о Боже, и дивна во правду“, рече чудный пророкъ. Господу же
нашому Иисусу Христу въ священомъ евангеліа глаголющу: „Аще
любите мя, заповеди моя соблюдѣте. Си заповѣдь нову даю вамъ,
да любите другъ друга, и о семъ познають васъ вси, яко мои
ученици есте, аще любовь другъ ко другу имѣти будете“. Ибо въ
ветсѣмъ законѣ речено есть: „Возлюбиши Господа Бога твоего отъ
всёа душа твоя, и отъ всего сердца твоего и отъ всѣхъ силъ
твоихъ, а ближнего своего яко самъ себе; и в сію обою заповѣдню
увесь законъ и пророци стоятъ“. „Богъ бо любовъ есть, и пребы-
ваяй въ любви, въ Богѣ пребываетъ, и Богъ въ немъ“. Ибо и
пророкъ рече: „Се коль добро и коль красно еже жити братіи
вкупѣ“. О семъ бо обѣща Господь дати намъ животъ вѣчный“.

Ту юж Порядокъ брацкій ¹⁾ читанный быти маеть. А по прочитаню Порядку брацкого, речено быти маеть:

„Миръ Христовъ да водворяется въ душахъ нашихъ, братіе. Аминь.

Потомъ мовить:

„Панове братіа! Кто бы што вѣдалъ належного быти Брацству, абы оповѣдалъ; а кто бы тежъ повиненъ былъ отдать вину или доходъ який братскій, абы одложилъ“.

Наконецъ:

„Если кто справу маеть яковую до Брацтва или до кого колвекъ, абы одправовалъ“, и прочая.

Изъ Луцкаго Сборника, идъ статья сія написана въ 1620 году. Отрывокъ изъ этого Сборника, хранится въ архивъ Коммисіи, № 134.

VII.

Донесеніе вознаго о томъ, что Луцкіе мѣщане не послушались объявленнаго имъ отъ имени старосты запрещенія продолжать начатую ими постройку церкви „новой секты“ (т. е. братской). 1620 года, 6 августа.

Року тисеча шестсот двадцатого, месеца августа шостого дня.

На вряде кгородскомъ, в замку его королевское милости Луцкомъ, передо мною Александромъ Малиновским, будучим на тот часъ наместникомъ подстароства Луцкого, и книгами нынешними кгородскими Луцкими постановившисе очевисто, шляхетный Станиславъ Пяновскій, енеральный возный воеводства Волинского, явне и доброволне сознал: ижъ дня шостого месеца августа, в року тисеча шестсотъ двадцатомъ, былемъ в ратушу Луцкомъ, при урожонымъ Марціяне Олшамовскимъ, буреграбимъ Луцкимъ, кгда бурмистровъ, райцовъ, лавниковъ при велю посполства будущого

¹⁾ т. е. Уставъ братскій.

напоминалъ и именовъ княжати пана Албрыхта Станислава Радивила на Олице и Несвижу, подканцлерого великого княжества Литовского, старосты Луцкого, росказовалъ, абы волю и росказане княжати его милости, именовъ короля его милости оповеденые, выполняючи, реместникомъ — теслямъ Луцкимъ будованя зачатого на вгрунте местскомъ церкви одсчепенское новое секты заборонили и заказали; где зневаживши панове месчане, предложонные места Луцкого, таковое напоминане и росказане, черезъ старшого бурмиистра Солтана одповедели, же „того боронить не можемо и не повинъны смо: кгдажъ коли волно жидомъ, туркомъ, татаромъ и иншого народу людомъ яво хотячи вирити и набоженства своего заживати, поготовку церкви будованя трудно хто заборонити можетъ“. И такъ, ничего не справивъши, бачачи ихъ при томъ стоячихъ моцне, абы встренту жадного не чинили, з ратуша вышедши, панъ буркграбий тыхъ будовничихъ черезъ челядника своего напоминалъ п с плацу имъ зйти росказовалъ, на которые слова одповедили теслове Луцкие: не можетъ намъ панъ буркграбий росказовати, мы его тежъ слухати не повинъни“; затымъ се скупивши, повидили челядникови пана буркграбего: „будешъ-ли тутъ булшей бывалъ, озмешъ сокирою в бокъ, и каждому се достать може, хто того боронити зхочетъ“. И такъ, бачачи збунтованыхъ, ничего не справивши, прочъ одыйти муселъ, мною то все вознымъ осведчивши; што такъ правдиве а не иначе быть созналъ. И просилъ помененый возный, абы тое его очевистое сознане до книгъ было принято и записано; што за принятемъ моимъ урядовымъ до книгъ есть записано.

Книга гродская Луцкая 1620 г., № 2440, л. 346 ¹⁾.

¹⁾ Въ подлинной актовой книгѣ этотъ документъ такъ озаглавленъ: „Реляция возного, ижъ напоминалъ месчанъ Луцкихъ съ паномъ буркграбимъ, абы церкви новое секты не будовали“.

VIII.

Листъ короля Сигизмунда III, запрещающій Луцкимъ мѣщанамъ продолжать якобы самовольно ими начатую постройку Братской церкви и школы, такъ какъ затѣянное ими дѣло можетъ вредить успѣху унив. 1620 года, августа 26.

Року тисеча шестсот двадцатого, месеца сеньтебра, пятого дня.

Перед урядомъ и актами нынешними вгородскими Луцкими, в замку его королевское милости Луцкомъ, передо мною Александромъ Малиновскимъ, будучим на тот час наместникомъ подстароства Луцкого, постановившимся очевисто шляхетный пан Ян Торовский для вписаня до книгъ нынешних вгородскихъ луцкихъ, пер облатамъ, подал листъ его королевское милости заручный, с печатю меншою коронною и с подписомъ руки его королевское милости, до славетныхъ: Солтана Вашкевича, бурмистра, Кирила Демяновича, райцы, Яна Соколеницы, райцы, Павла Анѣтоновича, Труша Матюшича, Миска Половѣковича, Северина Кириловича и иныхъ всехъ, которые бы се до справы, ниже в том листе описаное, приповедали и отзывали, месчанъ и обывателей места Луцка, в справе в том листе его королевское милости заручномъ меновите выражоню писаный, яко тот листъ его королевской милости шырей в собе мает, просечи, абы принят и до книгъ уписанъ был, которого я, з ушанованемъ, яко се годит, до книгъ приймаючи, читаломъ, и тые сут его слова: „Жигимонтъ Третий, Божю милостю королъ полскый, великий князь литовскый, русскый, прусскый, мазовецкый, жомоитскый, инфлянтскый, а шведскый, вготскый, вандалскый дедичный королъ. Славетнымъ: Солтаневи Вашкевичови, бурмистрови, Кирилови Демяновичови, райцы, Янови Соколеницы, райцы, Павлови Анѣтоновичови, Трушови Матюшичови, Мискови Половѣковичови, Северинови Кириловичови и инымъ всемъ, которые бы се до справы ниже описаное приповедали и отзывали, месчаномъ и обывателю места нашего Луцка, верне намъ милымъ, ласка наша коро-

левская. Славетные, верне нам милые! Дано нам сираву, иж найдуютъ се межи вами некоторые особы, которые, выламующисе з юрисдиции владыки Луцкого, на зъневагу его, безъ жадного позволенья его, яко пастера там-того местца и старшого преложного релни кгрецкое, и овъшемъ упорне и своволне церков и школу якусь повую, называючи то Братством Милосердя, в том же месте нашем Луцку заложили; которымъ заложеномъ тое церкви унию, презъ антедесоров помененого велебного отца владыки Луцкого, за позволенем всего духовенства, в том панъстве нашем будущого, принятую и до панствъ наших святобливе внесеную, а затым зверхность пастырскую помененого отца владыки Луцкого, за сполною на то радою и помочю вапоку, затлумити усилюют. Шго иж се диет мимо ведомость нашу, на уйму юрисдиции помененого владыки Луцкого, противъко правомъ и вшелякой слушности, на знесене тое светобливое едности, прото мы, вичечи, абы в местах наших ничего за приватными чиими замыслами, без ведомости и позволенья пашого, се не деяло, хотечи, абы тая справа, которая ест влады и зверхности пастыра тамтого местца ублизжающая и вшелякой слушности противъная, далее се не ширила, розсказуемо кзичне, такъ мети хотечи, абысте такимъ своволним юрисдициом, которые не могут быти, одно зъ великим помешанемъ и ублизженем юрисдиции нашей и помененого велебного отца владыки Луцкого, мъножити се не допусчали, и ремесником местскимъ, подъ сроггимъ каранем нашим, будованья тамтое церкви и школы занехати росказали, и сами от такого предсявзятя своего суперседовавши, пилне того перестерегали, абы юрисдиции в месте нашем никто себе приватнымъ способом не привласчал, и помененому велебному епископови Луцкому въ его влады и зверхности пастырской жадная перешкода не была. Взглядомъ чого закладаем на васъ вину и заруку нашу королевскую, чотыриста копъ грошей литовских, в которую если за спротивенемъ се в чом тому листови нашому впадете, безъ отпущенья вамъ оную до скарбу нашего запластити роскажем; а иначей абысте вѣрность ваша не чинили,

для ласки наше и с повинности свое. Писанъ у Варшаве, дня двадцат шостого, месеца августа, року паньского тисеча шестсот двадцатого, панованъя королевствъ наших—полского тридцат третего, а шведского двадцат семого року.—У того листу его королевское милости печат коронъная меншая притиснена, а подпись руки его королевской милости тыми словы: Sigismundus rex. Christophorus Rakowiecky. Который же то листъ заручный его королевское милости, за поданем вышъреченое особы, а за принятем моим урядовым, увес слово до слова до книг вгородских луцкихъ ест уписанъ.

Книга городская луцкая № 2125, л. 873.

IX.

Духовное завѣщаніе п. Николая Боговитина въ пользу Луцкаго Братства. 1621 года, 3 декабря.

Року тисеча шестсот двадцат второго, месеца генваря двадцат четвертого дня.

На рокахъ судовыхъ земскихъ луцкихъ, от дня Трех Кролей, свята римского, в року звыш написаным припалых и назавтре менованого свята судовне отправоват зачатых, перед нами Иваном Хринницкимъ, судею, а Михаилом Гулевичом Вожитинским, подсудкомъ, врядниками судовыми земскими луцкими, постановившихся очевисто, урожонный его милост пан Юрей Черневскій для уписана до книг подалъ пер облятам тестамент остатнее воли зошлого урожонного небощика пана Миколая Боговитина съ Козирад, ропоражена все маетности лежащее и рухомое, по нем позосталое, с печатю и с подписом власное руки небощиковское, также с печатми и с подписами рукъ людей зацных, о чом тот тестамент ширей в себе мает,—просечи, абы принят и до книг уписан былъ. Которого мы, суд, видечи цилого, зуполного и во всем водле права справленого, для уписана до книг приймуочи, перед собою читати казали, и так се

въ собе писмом полским писаный мает: W ymie Oycy y Syna y Ducha świętego, Pana Boga w Troycy święty iedynego, stań się, amen. Jż na tym mizernym swiecie niemasz nic pewnieyszego nad śmierć, lecz że czas iey nie pewny, o ktorey Pan y Zbawiciel nasz Jezus Christus zostawić nam raczył zdrową naukę, żebyśmy się nie ubespieczając, sawsze, na każdą godzine czuynemi byli; przeto ja, Mikołay Bohowityn z Kozirad, mając przed oczyma te nauke Zbawiciela mego, a będąc na ten czas chorobą od Pana Boga nawiedzony, lecz z łaski Bożey na baczeniu y rozumie dobrze zdrowy, umysliłcm na pismie, ktore wieczną pamięć ma, rozrządzenie majątnosci mey wszystkiey, leżącey y ruchomey zostawic, jakoz taki testament ostatniey woli mey, przywodząc to każdemu do wiadomości, czynie y zostawnię. Naprzod, iesli mie Pan Bog w tey chorobie iuż z tego swiata rozłączyc będzie raczył, ducha mego oddawam w Jego naswiętsze ręce, pokornie Bożkiego Jego miłoserdzia prosząc, żeby nie pomniąc na ciężkie grzechy moje, ktoremi ia maiestat iego święty Boski obrażał, raczył ią przyiąc w Boskie ręce swoje; a ciało moje grzeszne ich mosci panie siostry moje rodzone, mianowicie: pani Barbara Krzysztophowa Horainowa y pani Krystyna kniehini Lwowa Woroniecka Bohowitynowny, mają pochować w cerkwie brackiey Łuckiey, nowo zbudowaney, założenia Czesnego Chresta, grob wymurowawszy; na ktory pogrzeb y inne pobożne uczynki, żeby tylko zwyczajem pobożnym chrzescianskim, uprosiwszy przy ich mosciach panach przyiaciołach, ktorzy się zgromadzą, duchownych y ubogich, był odprawion, zapisuie y naznaczam złotych polskich pięcset, z majątnosci mey oyczystey siola Woynice, takim sposobem: iż pomienione siostry moje, pani Krzysztophowa Horaynowa y kniehini Lwowa Woroniecka, zaraz po śmierci mey, pomienioną majątnosc Woynice mają w possessią swoją obiąc y te dobra ze wszystkim na siebie samych dzierżec y wszelakich pożytkow przynależności używać y na siebie obracać, aż do lat synowca mego, pana Wacława Bogowityna, a mianowicie do wyscia lat dwudziestu czterech temu synowcowi memu. A względem trzymania tych dobr y używania pożytkow z nich

przychodzących, mają ichmosc pomienione panie siostry moje na pogrzeb moy y insze pobożne uczynki złotych pięćset obrocic; tylko to ich mosci najmilszych siostr moich prosze, aby iako naiucszciwiey y naoczendożniey ciało moje, wedle stanu mego szlachetskiego, pochowane było; ubogich aby iako naylepiey nakarmiono y koźdemu iałmużnę po groszy trzy dano. Na cerkiew pomienioną Bracką, gdzie ciało moje leżec będzie, odkazuie, daruie y zapisuie tym moim testamentem złotych czterysta polskich s tych że dobr moich Woynice; mają ich mosc pomienione panie siostry moje dać do rąk starszych tey cerkwie Brackiey iako nayprędzey, a ci starszi cerkwie Brackiey mają te czterysta złotych na potrzeby y ochędstwo tey cerkwi, z wiadomością pomienionych paniey siostr moich, obrocic, żeby stąd w tey cerkwie chwała Boża ustawicznie odprawowała się y za dusze moje y zmarłych rodzicow moich Pana Boga proszono. Pogrzeb y sorokoust wedle zwyczaiu y obrzędow cerkwie greckiey swieszczennik tey cerkwi odprawiwszy, ma do liat dziesięciu w koźdą sobotę służbe Bożą za dusze moje odprawować.

A co się dotycze majątnosci mey, tak leżącey, iako y ruchomey wszystkiey, którą po żywocie moim tak zostawuie y tym testamentem ostatniey woli moiey rozrządzam, y tak miec chcę: Majętnosć moie oyczystą, sioło Woynice, mnie po oycu mem została, synowcowi memu rodzonemu, synowi zeszęgo pana Jwana Bohowityna, panu Waclawowi Bohowitynowi, liat ieszcze na ten czas nie mającemu, na wiecznosć zapisuie; iednak synowiec moy nie ma przychodzić do posesijey tych dobr Woynice, aż dorosszy liat dwudziestu czterech, bo te dobra moie pozwoliłem y tym testamentem moim pozwalam siostrom moim wyszey mianowanym, względem długu mego, ktorym winien im, do wyscia liat dwudziestu czterech synowca mego trzymać; a kiedy dorosnie liat dwudziestu czterech, tedy mają mu tych dobr ustąpic, a synowiec moy nie ma ich o żadne szkody, ktoreby się stali pod czas dzierżenia ich, prawem turbować. A gdzie by też synowiec moy pan Waclaw Bohowityn w młodym wieku lubo y w dalszym umarł y s tego swiata steriliter zszedł, tedy po smierci

synowca mego, gdzieby nań Pan Bog to dopuścił, wyszrzeczoną majątnosc moie Woynice, tak iako sie w sobie ma, ze wszystkim iey prawem y pożytkami siostróm moim rodzonym, na ymie Barbarze Krzysztophowej Horaynowey, Krystynie kniehini Lwowey Woronieckiey y Fiedorze Hrehorowej Hansowiczowej Szostakowskiey, Bohowitynownom, na wieczność w rowny dział odkazuie y zapisuie; a panna Katarzyna, siostra moia, majątnością Zubilną kontentowac sie ma, a do Woynice nie będzie należała. Drugą majątnosc moią oyczystą, mnie po oycu moim została sioło Zubilną, na ktorey siostra moia rodzona, panna Katarzyra Bohowitynowna ma zapisaną sobie od nieboszczyka pana oycy summę trzy tysiące złotych, tey że pomienioney siostrze mey odkazuie takim sposobem, że pomienioney pannie Katarzynie Bohowitynownie, siostrze moiey, do summy, ktora iey od niebozczyka iest zapisana, daie, daruie y tym testamentem zapisuie summę trzy tysiące złotych polskich, ktora do summy pana oycowey przyłożywszy, ma pomieniona siostra moia tak w tey sumie trzech tysięcy złotych od oycy zapisanych, iako y w teraznieyszey, ode mnie iey darowanej y tym testamentem zapisaney, wszystkiego w summie szesciu tysięcy złotych polskich, tych dobr Zubilna ze wszystkim w dzierzeniu byc y nikomu z niey nie ustępowac, aż by iey ta summa wszystka szesc tysięcy złotych istotnie oddana y zapłacona była. Strony pogrzebu ciała mego wyszei troche się przepomniało, aby był iako naochędźniey odprawiony. Jż pieniędzy gotowych nie masz y nie zostawa się po mnie nic, bo na różnych lekach będąc, wszystka się kopa wydała, tedy respektuiąc na to, yż to w poruczeniu moie siostry maia, pani Horainowa y kniehini Woroniecka, na tey że majątnosci Woynickiey, ktora im do wyscia lat zupełnych dwudziestu czterech dziedzica przyrodzonego, synowca mego pana Wacława Bohowityna, w dzierzenie postąpił, daie, daruie y tym testamentem zapisuie pomienionym siostróm swoim, pani Horainowey y kniehini Woronieckiey summę trzy tysiące złotych, y nie będą powinni s tych dobr Woynickich dziedzicowi ustąpić, ażby im ta summa trzy tysiące złotych ystotnie od niego była zapła-

cona. A zosobna na dworze moiem, w zamku okolnym Łuckim będącym, ktory mi prawem przyrodzonym po oycu mem przypadły y testamentem z osobna był zapisany, tem że pomienionem siostróm moim, pani Horainowej y kniehini Woronieckiej summe tysiąc złotych polskich leguie y zapisuie. Rzeczy moje ruchome wszystkie od mała do wielia, to iest złoto, srebro, kleinoty, szaty, wozy, konie iezne, wozniki, bydło rohate y nierogate, małe y wielkie, cyn, miedz, zboża w gumnach złożone y na poliach zasiane, sprzęty domowe, co sie tylko rzeczą ruchomą nazwac y mianowac może, także summy pieniężne, gotowe y na imieniu ktorekolwiek zapisane, tak na osobę moią, iako na osobę niebożczyka pana oycy mego y pani matki mey, od kogokolwiek y iakim kolwiek sposobem służące, gdzie by się ieno kolwiek y u kogo kolwiek znaleźć y pokazac mogło, y ogułem wszystko nikomu inszemu, tylko siostrze mey miłej paniey Krystynie Bohowitynownie kniehini Łwowej Woronieckiej tym testamentem ostatney woli moiey odkazuie, dać y zapisuie wiecznymi czasy. Zapisy y prawa wszystkie na iakie kolwiek dlugi y summy, tak na osobę rodziców moich, iako y moie, od kogo kolwiek służące, także y processa wszystkie prawne o co kolwiek y z kim kolwiek, jak przez niebożczyka pana oycy mego, iako y mnie samego wszczęte y zaszte, na iakim kolwiek stopniu y punkcie prawnom będące, na osobe pomienoney panie y siostry moiey kniehini Łwowej Woronieckiej zupełnie tym testamentem moim wlewam y transfunduie, oddalając od tego wszystkich bliskich krewnych y powinnych moich. Do tego, iż co pan Wacław Horain na potrzebe własną swoje zastawił w Ołyce u żyda Ławiela we stu złotych szable y pałasz srebrem opravne, oboie pozlociste, moie własne, na czas krotki tego u mnie pozyczywszy, ktorego pałasza y szable y do tego czasu mi nie oddał, a iakom słyszał, że u tego żyda y teraz w zastawie są, a zosobna został mi winien ten że pan Horain złotych trzydziesti na zapis swoy, w grodzie Łuckim zeznany; tedy tak te szable y pałasz, iako y złotych trzydziesti, za zapisem, ma siostra moia kniehini Łwowa Woroniecka u

pana Wacława Horaina odyskać, gdyż to iey, siostrze mey miłej, leguie y zapisuie, y ten zapis na złotych trzydziesci, mnie służący, tym testamentem moim ze wszystkimi condycjami tego zapisu na nie wlewam; ktory pałasz y szable y złotych trzydziesci polskich na szpital Łucky ruski dać. Trzymam to o łasce y baczeniu pana Horainowem, że to wszystko paniey siostrze moiey niemieszkalnie, nie przywodząc do nakładow prawnych, odda, o co iego mosci pilno prosze. Paniey Fiedorze Bohowitynownie Hrehorowey Hansowiczowey Szostakowskiey, siostrze moiey rodzoney, iuż się za wszystko względem posagu, od niebożczyka pana oycy naznaczonego, y wyprawy z dobr oyczystych y macierzystych stało; gdyż przychilając się do testamenta niebożczyka pana oycy mego, przestał pan małżonek iey mosci pan Hrehorey Szostakowsky y na sumie czterech set złotych u potomkow xięcia Michała Wiszniewieckiego, a na drugiey, to iest tysiąca złotych, u iey mosci paniey Malinskiey, iako żem y prawo to na osobe iey mosci wlał; lecz mi iegomosc nie wrocił zapisu niebożczyka pana oycy mego na te złotych czternascieset, na ktory się iuż nic nie winno; dzierze to o iego mosci, że potomkow y successorow moich o te sume trudnic nie będzie; jednak ja, z miłości mey braterskiey, pomienioney siostrze mey paniey Szostakowskiey odkazuie, daruie y zapisuie te sume szescset kop groszy litewskich, ktore nieboszczka Katarzyna Hrehorowa Rołbasowa Rostocka, pisarzowa ziemska krzemieniecka, została winna na zapis swoy nieboszczykowi panu oycowi memu. Ten tedy zapis pomieniony ma byc oddany paniey Szostakowskiey, niech sobie tey sumy u potomkow paniey Rostockiey doydzie y na swoy pożytek obroci. A yz ieszcze pani Szostakowska wyroku z dobr oyczystych y macierzystych nie przyznała, na co są zapisy reczne, prosic iey mosci, aby zeznała ten wyrok, gdyż się iuż jey mosci dosic stało. Nieboszczyk pan ociec moy nazaczył to był testamentem swoim, żebym panu Adamowi Czołhanskiemu oddał półtrzecia tysiąca złotych, skoro by Miłowsze wykupiono; a iż Miłowsz u mnie od potomkow xięcia Wiszniewieckiego nie wykupiono, tedy niebożczyk pan Adam Czołhansky zgogził się ze mną o Miłowsze takim sposobem, że w długu

niebożczyka oycy mego Miłowsze ode mnie wziął, a ostatek sumy, co od półtrzecia tysięcy złotych zbywało, to jest złotych sto mnie oddał, a iam to prawo na Miłowsze na jegomosci wliął y zapis xiążąt ich mosci Wiszniewieckich do rąk niebożczykowi oddałem; lecz dla choroby moiey tego wliwku nie mogłem y dotąd zeznac do xiąg, ale dałem zapis moy osobny na zeznanie; a iżem był nie zeznał tego wliwku, tedy też y niebożczyk mnie kwitu s tey sumy nie zeznał u xiąg. Ktory to wliwok moy ręczny ja tym testamentem moim przyznawam, utwierdzam y approbuie, chcąc go takiey wagi miec, iako by oczewiscie przezemnie do xiąg był przyznany, y tak iuż niebożczykowi panu Czołhanskiemu nic winno nie zostało. Niebożczyk pan ociec moy został winien niebożczykowi Maierowi, żydowi ostrozkiemu, sto kop groszy litewskich; ten dług powinna będzie siostra moia panna Katarzyna Bohowitynowna potomkom tego żyda zapłacić z maiętnosci Zubilna, na ktorey tak od niebożczyka oycy mego summe trzy tysiąca złotych, iako y ode mnie samego druga trzy tysiąca złotych, wszystkiego szesc tysięcy złotych, zapisanych y uyszczonych ma. Do tego strzyiowi memu, panu Pawłowi Bohowitynowi, dać złotych sto polskich. Iam nikomu nic y żadnych długow nie winien, a com był winien pewną sume pieniędzy paniom siostram moim, pani Horainowey y kniehini Łwowej Woronieckiey, tedy tak względem tego długu niewinnego porachowawszy sie z niemi dostatecznie, iako y względem odprawowania pogrzebu, murowania grobu, swieszcznika brackiego Łuckiego za sorokoust y za odprawowanie służby Bożey za dusze moie do dziesięciu lat na kozdą sobote y ubogich opatrzenie y ukontentowanie y insze pobożne uczynki, ktore sie wyżej przepomniały, iako też osobliwie w prędkim zapłaceniu y oddaniu tych czterechset złotych na cerkiew pomienioną Bracką Łucką Czesnego Chresta ode muie legowaną y zapłaconą, przestali na tem y contentowali sie dzierżeniem tych dobr Woynickich y sumą pomienioną y na tey że maiętnosci uyszczoną, z ktorey to wszystko, co sie wyżej pomieniło, znosic y uprzytywac mają y będą powinni. Synowca mego o to osobliwe iako napilniey prosze y za-

przysięgam, aby nic przeciwko temu testamentowi memu nie wykroczął y ani go wzruszał, y tych maitnosci, ktore sie wyszey rozporządziło, nie odbierał, aż by to wszystko, co sie komu ode mnie teraz tym testamentem legowało y zapisało, wykonał y statecznie zniósł, summy popłaciwszy y dzierzania do lat pomienionych dotrzymawszy. Czeladz moją tak rozprawuie: Tomaszowi Podlęskiemu, słudze memu, zapisuie złotych dwiescie na dwóch włokach pustych w maitnosci mey siele Woinicy, na iedney Skoczkwoszczynie, a na drugiej Karpowszczynie przezywaiemych; drugiemu słudze memu Andrzeiowi Sokołowiczowi złotych sto zapisuie na włoce w tem że siele Woinicy, przezywaiomey Kiborszczykowna, ktorzy to obadwa słudzy moje mianowani mają te włoki spokojnie sposobem zastawnym trzymac, aż do oddania sum, ode mnie tym testamentem zapisanych, powinosci żadney nikomu z tego nie czyniąc; iednak pomienionych paniey siostr moich, pod czas dzierzania ich, mają bydz posłuszni y uczciwosc wszelaką im wyrządzać, a żadnych podatkow s tych wołok im y nikomu inszemu czynic nie będą powinni. O co bardzo prosze, a mianowicie synowca mego, y kto by kolwiek potym dzierzającym był tych dobr, aby ich stamtąd nie ruszano y żadney przeszkody w tych wołokach nie czyniono, aż do oddania im summy wyszei mianowanych. Mikołajowi Spinkowiczowi zrzebca z stada dobrego iakiego; Piotrowi Skarytowskiemu, kucharzowi memu, pare wołow; tkaczowi Waskowi wołow pare; Pawlikowi, ktory był urzędnikiem u nieboszczyka pana oycy mego, pare wołow y kłiacze z stada; woznemu Miskowi woła iednego y konia tego, co na nim teraz iedzi; Smoenskiemu, haidukowi memu, woła y zrzebczika iakiego z stada, y wszystko popłacic, co komu kolwiek winno. Chłopcowi memu Macieykowi woła y sukna karazij na żupanik y portki, ktory po smierci moiey ma byc wolen y komu zechce niechai służyć; forytarzowi memu Romankowi woła, drugiemu forytarzowi Kozkowi byka młodego leguie y tym testamentem moim zapisuie; ktore to woły y konie, com ktoremu nazaczył y legował, ma byc zaraz po pogrzebie moim oddano przez siostr moich, pani Horainową y kniehinia Woroniecką

o co ich barzo prosze, aby to kaźdemn wedle tego testamentu ostatniey woli moiey oddali y w tym wszystkim, co sie w tym testamencie moim wyraziło y napisało, tak a nie ynaczyey wedle tey ostatniey woli moiey zachowali sie, gdyż ta ostatnia wolia moia iest. I na to ten testament ostasniey woli moiey, z dobrym rozmysłem y uważeniem moim, siostrom moim y synowcowi zostawuie, z pieczęcią moią y z podpisem własney ręki mey; do ktorego, za ustną a oczewistą prozbą moią, ych mosc panowie a przyiaciele moy, przy sprawowaniu tego testamentu będące, pieczęci swoje przycisnąc y ręce podpisac raczyli, to iest: jego mosc pan Iwan Mokosy Bakowiecky, jego mosc pan Hrehory Mokosy Bakowiecky, jego mosc pan Siemion Rusinowicz Berestecky, y duchownik moy, wielebny w Bodze ociec Ioan, swiescszenik Czesnokrzescski Bracky, Łucky. Dan y pisan w Łucku, roku tysiąc szescset dwudziestego pierwszego, miesiąca decembra trzeciego dnia.—У того тестаменту печатей пят, а подпис рук тыми словы: Миколау Воховитун рѣка.—Очевисто прошоный печатар Иван Мокосий Баковецкий.—Устне прошоный печатар Грегорей Мокосисвич Баковецкий.—Очzewiscie proszony pieczętarz od jego mosci pana Воховитына Symeon Rusinowicz Berestecky.—Ioan Василевич, свещеник Чеснохрестскій Братскій Луцкый, рукою власною.—Который же то тестамент, за поданем и просбою вышей менованое особы, а за принятемъ нашимъ судовымъ, увес, с початку аж до конца, до книг земских луцкихъ ест уписанъ.

Книга земская луцкая № 2820, л. 690.

X.

Грамота Константинопольскаго патриарха Кирилла на сооружение братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ Ставропигии. 1623 г.

+ Кириль, милостию Божією архиепископъ Константинограда, новаго Риму, и вселенский патриарха.

Понеж иже въ епископіи Луцкой, в панствѣ пресвѣтлаго и христоролюбиваго короля Полскаго, обрѣтающіися въ епархіи той братія, иже суть тцателя и прилежници еже о нищихъ даемъ милостыня, от тамо христоролюбивыхъ благородныхъ князей и пановъ и въ общую ползу сущаго мѣста и иныхъ боголюбивыхъ имъ помыслившихъ, имъ же и смиреніе наше споспѣшествова и съпохвали и незапинательное еже о добромъ ихъ изволеніи и усердіи въ прочая вся вѣки съблюдатися въ Дусѣ Святомъ завѣщавается. Сіи и папи по подобному и по Божіей ревности възхотѣша от самѣхъ основаній, никогда же прежде на мѣстѣ томъ въздвижену бывши храму, по чину и законехъ яже о ставропигіахъ велицей церкви преданныхъ, възхотѣша о ставропигіахъ нашихъ патріаршескихъ всечестный всемирнаго Животворящаго Креста Господня въздвигнути храмъ любочестнымъ и христоролюбивымъ иждивеніемъ или накладомъ благочестивыхъ господей тамошнихъ. И того ради умоливше смиреніе наше, яко исперва прилежащее имъ ¹⁾, сподобившася, яко да по образу и чину въ прочихъ о ставропигіахъ въздвиженныхъ божественныхъ храмахъ, обычная ставропигійская, или ставропигійскою службою и молитвами послѣдованіе происходитъ отъ благоговѣйнаго въ іереехъ, иже по времени тамо обрѣтающагося ефимеріа, и патріаршескою властію и повеленіемъ должны суть устроити божественныя кресты, на нихже христоролюбиваго великаго короля полскаго, и нашего смиренія (якожъ в послѣдованіи типика обрѣтается) надписаніе да есть, иже и въздрузити, якожъ зрится въ святей велицей церкви, внутрѣуду и внѣуду предреченаго храма Честнаго Креста Господня, на четырехъ странахъ храма, въ пребывателное и непорушимое вещи явленіе. А понеже убо умолиша смиреніе наше, моленіе ихъ, яко достохвално прошеніе приемиши, благословно сущи и боголюбное, ажъ на власти имущи ставропигіа, или крестовѣдруженіе посылати въ всѣхъ, яжъ подъ нами

¹⁾ Т. е. какъ и прежде къ нимъ расположенное. — Кирилль Лукаръ, какъ извѣстно, до патріаршества былъ на Волыни ректоромъ Острожскаго училища.

митрополіахъ и епископіахъ, по божественныхъ любо благочестивыхъ законехъ, изволеніемъ православныхъ и боголюбивыхъ архіепископовъ и епископовъ, искони велицей повинующихся церкви, пречестныхъ иже в Духу Святомъ възлюбленыхъ братій, съслужителей нашего смиренія, симъ настоящимъ патріаршескимъ съборнымъ листомъ извѣщается и узаконяется, яко да сей вздвигаемый и хотящій прозыти божественный храмъ животворящаго Креста Господня о ставропігіахъ нашихъ патріаршескихъ, вже в предреченой епископіи Луцкой, въ богохранимомъ градѣ Луцку, лежащій, да ест и да именуется патріаршескимъ ставропігіемъ, якоже и прочая патріаршеская ставропігіа, яже повсюду тако бываемыя, и да пребываетъ свободенъ и непопираемый от всякаго лица, любо архіепископскаго и епископскаго, едину свободнѣ вѣдый и имѣя главу свою, наше смиреніе, и от нея всякого устроенія и суду, управленія же и власти чающи и приємлющи. Должну сущу и от иже по времени в немъ поющаго евфимерія или ерея патріаршескому нашему въспоминатися имени, въ всѣхъ божественныхъ и священныхъ служеніахъ и литіахъ. Симъ нашимъ патріаршескимъ оправданіамъ и сингелнымъ писаніамъ кто либо, буди или ерей сый, или архіерей съпротивляся и пренебрегая наша патріаршеская оправданія, нынѣ и въ прочіихъ лѣтах по сихъ възсхотѣл бы запинати, яко навѣтуа и насилуя сему божественному храму, нашему патріаршескому выше реченому ставропігію, и иже въ немъ священнику, яже в немъ освященным и от нынѣ освященнымъ вещемъ, вкупѣ и стяжаніамъ, святокрадственѣ ж възсхищай и на свою ему волю требуя, тѣми же пуждею и мучительствомъ чрез волю и повеленіе иже в немъ братіи и хранителей и иже в немъ ефимерствующаго іерея,—таковый не токмо упражненію от священства непрощенному подлежит, кто или гдѣ любо буди, но и отлученъ будетъ отъ Бога и не прощенъ, и по смерти нераздрѣшенъ, яко святокрадца. Буди же о семъ извѣстное изясненіе и въ извѣстное утвержденіе сіе настоящее сингелное писаніе, еже и дадеся реченымъ братіамъ, нынѣ сущимъ и по семъ будущемъ, и сихъ

ради патріаршескому ставропигію сему нашему, яко ж речеса, честнаго и животворящаго Креста Господа нашего Ісуса Христа, лежащому въ граде Луцкомъ, в лѣта от созданія миру 7131, а от рождества Христа 1623, индикта 6, вругъ соляцу 19, лунѣ вругъ 6.

Κορίλλος, ἐλέφ Θεῶ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης καὶ ὁικουμενικὸς πατριάρχης.

Съ подлинника, о которомъ см. примѣчаніе къ слѣдующей грамотѣ. Въ Луцкомъ Сборникъ, хранящемся въ архивъ Коммисіи, имѣется современная копія этой первой грамоты Кирилла, но въ ней обозначенъ друіой годъ даты, именно: „отъ созданія миру 7129, и отъ Рождества Христова 1620“. Вѣроятно, эта дата относится къ грамотѣ Теофановой, которая въ Сборникъ внесена позднѣе.

XI.

Грамота патріарха Кирилла, содержащая въ себѣ Уставъ Луцкаго Братства. Около 1623 года.

+ Кириль, з ласки Божей архиепископъ Константинополски, Нового Риму, и вселевски патріарха.

Ведлугъ дару Духа святого и влады, которая нам есть дана от Пана и Збавителя нашего Ісус Христа и святыхъ его апостолъ и Богоносныхъ отецъ, рядъ вшелявій в повшехней церкви Его мѣти, не тилко межѣ духовенствомъ, з Духа святого а з рамена пастырства нашего постановенымъ, и в братствѣ ведлугъ евангеліи досконалом порядку мнишеского, в которомъ всѣ речи свѣта того, яко марные, повергъши, а въ всюмъ учнѣю Его святыхъ наслѣдующим, але тыж и межѣ людьми посполитыми, знамямъ Христовымъ себе титулуячими и члонками ся тѣла церковнаго пайдуючими, хотячи, абы споеніемся в едно, в звязку милости христіанское, частю учнѣю Христовыхъ наслѣдовали, и в згромаженю порядку своего будучи, Евангеліе Христово, единъ другому пома-

гаючи, собою пополняли и Брацством милости себе называли, яко вѣрные Христовы пред всѣми ся с тым указуючи. Поневажъ яко отчистую якую маетность отецъ сыномъ своимъ, Збавитель Панъ милость на тестаментѣ учнюмъ своимъ zostавити рачилъ, прето мы, до той милости вѣрныхъ Христовыхъ затагаючи, не новыи акій порядокъ, але праве найстарожитнѣйшій и с початку самого за апостоловъ учиненый и уфундованый, где всѣхъ сердце и душа едины была, моцу пренайсвятѣшого Духа становимо и теразнейшимъ листомъ нашимъ сингелнымъ вѣчне ствержаемо и на таковыи порядокъ церковного брацтва уроженыхъ князей и пановъ и славетныхъ мещанъ Луцкихъ, в панствѣ пресвѣтломъ его кролевское милости великого короля Полского, яко пана христіанского, подданныхъ, а покорности нашей сыновъ ведлугъ Духа, намъ велце милыхъ, благословимо.

Порядокъ имъ свой брацкій въ зуполной моцы держати, и ведлугъ преможена ихъ единъ другого шануючи и Христа, Збавителя своего, любячи, приказанія Его евангельскіе пополнити, яко бы пристойность заволяна своего вцале заховавши, на страшномъ его судѣ голосъ оный, отъ всѣхъ пожаданыи, слышати домѣщени были. Который Порядокъ ихъ такъ ся в собѣ мает.

1. Чтырохъ братій старшихъ выбравши, презвитеръ церкви ихъ з раменя пастырства нашего межи ними мает засвѣсти, и кды до порядку брацкого кто вступити схочет, през того ж презвитера ихъ до Брацтва оповѣстися мает; а кды на всѣ нижеи описаные порядки позволить, на тот часъ въ рукахъ презвитерскихъ крестъ чесный целовати мает и руку ерейскую, и каждому брату, на держани такового брацтва, руку дати маеть, где и вступного до скринки брацкое зараз положить повиненъ будетъ грошіи шесть. А обираяныхъ то чтырохъ братовъ старшихъ и роздаванія имъ урядовъ, послугъ церковныхъ, ведлугъ годности, кто ся на що зыйдетъ, на ден певный, в недѣлю Новую антипасхи маюгъ мѣти.

2. Братъ змежи нихъ, который бы ся непристойне заховывалъ и выкочалъ съ повинности своей, в згромаженю своему тихо и

милостк братерскою мають его напомяти разъ и вилка, котрїй вгды бы собѣ напоминаня ихъ легче важил, а в грѣхахъ безпечне смертельныхъ жил, и в нерядѣ ся знаходили, презвиторови своему, яко старшому, на него ускаржати ся мають, котрїй з влады пастырства нашего маеть его законне карати. А вгды бы и того собѣ легче важилъ, теды на тотъ час священникъ всюй церкви, то есть в цаломъ зобраню людей, маеть го оповѣсти, абы съ таковымъ, поки аж ся обачитъ, жаден нѣ в чомъ обцовати не смѣлъ; бо мовитъ писмо, абы кожного брата нерядне ся справуючого спосродку себе преч вылучити; и зась мовитъ Богъ през пророка: „вгды выведешъ негодного змежи годныхъ, якъ уста мои будешъ“.

3. Схажку свою потребную въ кождую неделю, скоро по утрени, на годину тылько, розмовляючи о речехъ своихъ, повинни мѣти. А головную схажку, обширнѣй ся въ собою намовляючи, за отсыланямъ знамена своего брацкогo, разъ на мѣсяцъ, по обѣдѣ сходитись з собою мають.

4. А сходячися въ 4 недели, повиненъ каждый братъ до скринки братское по 4 бѣлыхъ дати. А который братъ, яко меновите с пановъ шляхтъ, одлеглымъ былъ, и оподаль мешкалъ, и не могль бы такъ часто до схажок ся ставити, теды повиненъ будетъ ведлуг реестру задержанный датокъ в рокъ разомъ отложить.

5. Скринка брацкая маеть быти в скевофилакїи, то есть в скарбцу церковномъ, отъ которого скарбцу единъ братъ старшїй ключъ маеть мѣти, а другїе два брата старшіе ключѣ отъ самой скринки у себе держати мають, и в загаеню Брацтва, тожъ тепер при обедности всѣхъ, на що потреба, выдатки быти мають. А четвертый брат реестра приходовъ и расходовъ пѣняжныхъ и якихъ колвекъ до брацтва даткувъ и выдаткувъ въ моци своей повинен мѣти, и кожного року, при обираю братїи старшихъ, оные, що на урядѣхъ презъ рокъ были, лячбу предъ всею братїею чинити мають, вѣрность свою всѣмъ освѣдчаючи.

6. А положеня пѣняжныхъ складокъ вѣ на що не маеть быти обергано, тылко на оправу церкви и на оборону еи, а на ялужны

в ровныхъ припадкахъ людій, а особливе в Брацтвѣ будущих, и на опатреня убогихъ, и выхованя сиротъ, и фундованя школы, и на погребъ стороннымъ и убогымъ, и чиненя ялужны и памяти за етиторей и за инъшихъ в брацтвѣ змерлыхъ. А шафовати такъ тымъ повинни, яко око Божіе завше на себе пилное маючи, памятаючи и на срокгий вырокъ въ ономъ за апостоловъ найпершомъ брацтвѣ, що ся Аваніи в Сапфирию стало, же не съ посполитого гроша, але зъ своен власной маестности собѣ привлачивши, якъ сурове за то скарани были.

7. А кгда ся сходити будутъ, в згромаженю своемъ о вскомъ добромъ ближнихъ своихъ промышляти и розмовляти повинни суть, бо апостоль мовить: „кто о ближныхъ своихъ не обмышлеает, а звлаща притомныхъ въ вѣрѣ, тотъ ся вѣры запрѣлъ и невѣрнаго горшій есть“. И зась писмо святое мовить, же надъ мучеництво большая есть, що о ближнихъ своихъ промыслъ чинити, и то есть власне в Христомъ жити.

8. А в таковыхъ сажкахъ, яко ся и вышъ рекло, повиненъ единъ другого надъ себе поважати и чтити, и елибы пайменшимъ словомъ братъ брата образити мѣлъ, карности заразъ за то поднадати маеть, якую брата на выступного вынайдутъ межи собою, и брата заразъ тамъ же, не отходячи, весполъ зо всѣмъ брацтвомъ перепросити повипенъ будет. Слова неучтивые якіе колвекъ и корчемные, тые абы не были, бо мовить апостоль: „кгда ся сходите, каждый в васъ въ устѣхъ своихъ псаломъ нехай носитъ и науку маеть, и слово, котрое бы ображало Духа Святого, Котрымъ есте ся (мовить) знаменали в день отроженя вашего, абы ся межи вами не найдовало“. Але, отправивши справы свои, вмѣсто жартовъ непотребныхъ, книги абы читаны были, и розмовы о речахъ законныхъ и ву збудованю належачихъ, тые найдоватися мають.

9. Если бы тежъ братъ, яко простый, неумѣтный будучи, справы своеи якои не умѣлъ въ Брацтвѣ переложити, волно му будетъ довѣрнѣйшого собѣ брата ввати, который бы справу его обтяснити умѣлъ.

10. Справы и намовы братскіе в своемъ завартю составати мають, нѣ през жадного брата нѣгде невыношены, под каранямъ за то, якое брата вынайдутъ, хто бы ся того важиль.

11. Если бы, з вынальзъву братского и зъ влады пресвитерскои, за який выступовъ братъ который вылученый был, а другой бы братъ мѣлъ з нимъ обцовати, теды той же карности подпадаетъ.

12. Если бы з допущена Божого братъ который приубожаль и утратил, а не з своей причины и недбалства, любо трудности якіе и напасти на себе мѣлъ, теды всѣ брата, такъ грошемъ братскимъ, яко и сами собою, повинни го ратовати, и во всякомъ помочны му быти, и в хоробѣ его призирати, и за душу его досыть чинити, милость противко брату своему за живота и по смерти показуючи. Добре ся маючихъ и богатыхъ не повинни брата богатшими чинити, але упавшихъ подпомагати, и пѣнязми братскими обычаемъ позычанымъ без жадной лихвы закладати.

13. Братъ кгда умрет, повинни всѣ брата до гробу его з свѣчами братскими отпровадити, до литургии Божей и през всю литургию з свѣчами запалеными при тѣлѣ стояти, и литургия святая за него быти мает, также и коливо братское за него и раздавану ялужны, ведлугъ преможеля, з скринки братской.

14. Литургии задушныя братскіе два разы в рок, въ субботу мясопустную и зась в субботу пентикостную, где и колива братскіе приуготованы быти мают. И повинни всѣ брата з жонами своими, так на панахидѣ албо парастасѣ, якъ и на литургияхъ святыхъ в тые двѣ субботѣ свѣчи въ рукахъ держати, аж до конца стояти, и Бога за умерлыхъ просити, подъ каранямъ виною фунтъ воску за то. Также и на погребѣ еслибы за братомъ не былъ который, тому ж каравиу подпадаетъ.

15. А каждый брат, так простый, яко и стану шляхетского, предковъ своихъ, зешлыхъ с того свѣта, повинен в поменникъ братский вписати, который поменникъ при проскомидіи на помененыхъ литургияхъ задушныхъ весь мает быти прочитан. Также и презъ великий постъ, ведлугъ уставу церковного, по утрѣни и по вечерни, пови-

нень его будетъ на литіяхъ священникъ братскій прочитати, за що ему тежъ братя взаєм вдячність свою указати повинни будуть.

16. Также и двѣ литургіе святые заздоровные два разы в рокъ быти мают: една септевріа 1, дякуючи Богу, же даль рокъ препровадити, и просячи, абы и на новыи щастити рачиль, а другая кгда празникъ заложения церквы брацкои приидеть; котрого свята, на честь, на хвалу, коливо и свѣча братская и роздавана ялужны быти маеть.

17. При томъ згромаженю и скупеню себе до одной милости и порядку брацкого, з найвышшихъ силъ повинни братя старатися о оздобѣ церковной, и о казнодѣи добромъ уставичномъ, и о школѣ, яко бы молодь выхована и цвиченя свое, имъ пристойное, з стараня отцовъ своихъ мѣли.

18. Презвитера дбалого и чулого в повинности своей и милостника науки повинни держати и во всюмъ его слухати и шанувати; а недбальцу и неумѣтного в писмѣ, яко на срамоту и на упадокъ свой, не повинни терпѣти; (о такового ся старати, за которымъ бы, яко за пастыром, идучи, забавеня своего доступили), намѣй го еднак не строфуючи в житю его, тылько просячи, абы на его мѣсце пожиточнѣйшому, за благословеніемъ архіерейскимъ, уступиль.

Тотъ весь вышъ описаный Порядокъ покорность наша в Духу Святомъ постановивши, змоцняемъ и ствержаемъ листомъ нашимъ теразнейшимъ сивкелнымъ, подъ прокляствомъ розказуючи, абы жадная особа так стану свѣцкого, яко и с преложонныхъ духовных не важился противнымъ тому быти и милость, которую сам Христосъ Збавитель поблажает и над все вышей ставит, важил бы ся кто ганити албо розрывать; таковой кождый реч старожитную, на початку христіанства уфундованую, новозмышленою называючий и до иныхъ въ огиду подаючий, нехай будетъ от всей повшехней церквы и отъ покорности нашої проклят и непощен поты, аж блюзнѣрства своего на речи законныя перестанет и до баченя приидет. Що абы в моци своей зостало и вѣчне трѣвало, до листу

того нашего, с подписом руки нашей патриаршей власной, и печат нашу привѣсти смы рассказали.

Κυρίλλος, ἐλέω Θεῶ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινπόλεως, νέχς Ρώμης καί ὀκτωμενικός πατριάρχης.

Подлинники сей и первой грамоты Кирилловой, полученные въ Коммисіи изъ архива Почаевской Лавры, писаны на пергаментъ, каждый съ привѣшенною патриаршею черносургучною печатью. Обѣ грамоты писаны уставнымъ славянскимъ письмомъ, вторая въ два столбца; титулъ и выходная буква—золотомъ, а другія прописныя буквы—киноварью. Подъ сею второю грамотою не означенъ годъ, вѣроятно потому, что она дана вмѣстѣ съ первою: обѣ этомъ, не смотря на разницу въ языкѣ, можно заключать и по одинаковому ихъ почерку и правописанію, которое отличается употребленіемъ ѧ вмѣсто Ѹ, впрочемъ не строго и не всегда правильно выдержаннымъ.—Раздѣленіе устава на статьи сдѣлано при изданіи, для удобнѣйшаго чтенія; а греческія подписи Кирилловы напечатаны полнымъ складомъ, за неимѣніемъ сократительныхъ знаковъ.

ХІІ.

Постановленіе объ общежительствѣ въ Братствѣ Луцкомъ. 1624 г.

Постановеніе порядное межѣ Брацтвомъ свѣцкимъ и духовными, сирѣчь игуменомъ и иноками общаго житія киновіатовъ:

Въ имя Отца и Сына и Святого Духа, аминь.

Мы, братія Брацтва церковного свѣцкіе, в томъ богоспасаемомъ граде Луцку, згромадившіся и по апостолску в сполечность милости на услугованіе церкви, матце нашей, и спасенію нашему духовне зъединившіся, и для грунтовнѣйшой и беспечнѣйшой остроги и обороны, листовнымъ благословенствомъ и всего Братства порядкомъ от святѣйшого вселенского патриархи Кирила, архіепископа

Россіи, опатрены, фундованы и обварованы бывши, уважилисмо, же, прикладом иных порядных братствъ церковных, киновионъ, то есть общежитие законниковъ регулы святого Василия Великого, послушенства православия восточнаго, на томъ мѣстцу, при церкви нашей братской, фундовати пиная есть и гвалтовная потреба. А то для того: жебы с тымъ общежитиемъ духовныхъ мудрѣйшим и святоблывшим, мы, братіа церковная, немощнѣйшая ꙗ около житейскихъ забавнѣйшая, в едномъ ярмѣ послушания Христова тягнучи и еден другому помагаючи и заровно працюючи, двояко над иныхъ болший овецъ въ винници Христовой учинити, и сами спасаючися, и ближнихъ спасенію услужити латвѣй моглисмо. Яко члонки обоего тѣла церкви Христовы, а ни свѣтскіи безъ духовныхъ, а ни духовнии безъ свѣтскихъ в услугованю збавеня людского досканале и достатне потребными быти не могут, и для того в едность любви и в ровность поваги вступилисмо, же нѣсть прочее іудей ни еллинъ, нѣсть рабъ ни свободъ, нѣсть духовный ни людин, нѣсть благороден ни простецъ, нѣсть любомудръ, ни невѣжа, но вси есмы едино в Христвѣ Іисусѣ. Што мы уваживши и киновионъ законниковъ, за помочу Божею, заложити предся взявши, и юж нѣкоторыхъ духовныхъ особъ, а меновите отца игумена и иноковъ затагнувши, зараз за слушне судилисмо повинности им на томъ мѣстцу и выховане описати. А то не для того, жебысмо им учителями быти пресумовали, тымъ звлаща, которыи зараз по присязѣ на закон повинностъ свою знают, але частью для того, же естесмо ктиторами, и на томъ мѣстцу и при той церкви до смерти нашей, за волею Божею, хотячи знайдоватися, маем о ней так промыслити, якобы и особы церкви потребныи были держаны, и чин сему мѣстцу належный былъ захован, и росходы ведлугъ приходовъ мѣркованы, частью для того, же бы то на часы потомныи статечне, безъ домѣшаня трвати могло, хот бы ся особы въ киновии розмаитыи перемѣняли. Бо гды бысмо того теперъ, на початку, не постерегли, якъ то правда, же „што голова, то розумъ“, такъ то бы было, же што бы былъ игумен, то бы свое што новое з вымыслу и вынадѣзку власного привносил, и такъ бы ся речи добрыя уставичне

мѣшати мусѣлы. Зоставуючи теде в цалости повинность ихъ законичюу, в которой обовязалися истощати себе праве в службѣ Божой всѣ истинныи киновитове, и стокрот болей над описаніе наше доброго чинити повинни будутъ; еднакъ, иле на тот час видѣти можемъ, о повинностех того нашего общежителного братства и о ихъ выхованю колко пунктовъ з совѣту общого прекладаем и написыемъ, которы такъ ся въ собѣ мають.

1. Першая повинность: абы игуменъ, который ся колвекъ тутъ знайдовати будет, ведлугъ росказу Спасителява, был мудрый, побожный, святобливый, прикладный. Таковым теде будучи мудрым, святобливым, общежителным, прикладным, любовным и духовным, повинен будет и братіи подобныхъ собѣ ховати, звлаща сему мѣсцу потребныхъ, а меновите особъ килканадцет, то есть: духовника, вазнодѣю, священника благоговѣйного, дьякона, уставника, екелиснарха, иконома, полатного, братий двоухъ для доставаня ял-мужны, кухара, послушника, даскала, в которыхъ кождый, што за повинность мѣти мает, отъ игумена потымъ и братий и за вѣдомостю нашою постановитися и описати маеть. А такихъ особъ потребуемъ для того, же не только в градскихъ общежитних, але и в пустынныхъ всюда таики особы бывають обираны и становлены, зачим не новозмышленую якую речъ стараемся.

2. Вторая повинность: жебы игуменъ и братіа преречоныи в истинной общинѣ, жаден своего не маючи ничего, найдовалися, и в такой любви и едности жили, абы якъ игуменъ братнее безчинное безстрастиемъ отческимъ направовал, такъ [братія жебы игуменскому безсовѣтному любоначалию забѣгали, а то жебы чинили якъ игуменъ не яростию властелинскою, але духомъ вротости, такъ и братія не зазростию дьяволскою, але духомъ ревности по Бозѣ. И якъ игуменъ брата безчинного, по троякомъ совѣтномъ напомнимю и Братству ознаймению, гды ся каяти не схочет, вылучити з общежития, ведлугъ зданя святыхъ отецъ, повинень будетъ, же бы ся злымъ и другимъ не попсовали; такъ и игумена братія, еслибы былъ самовластный и самострастный, для спасения его,

такъ же за ознайменемъ намъ, Братству, отмѣнити, въ чину другихъ братии постановити, а на его мѣстце инога змежи себе обрати и преложити владзу мѣти будутъ. Бо такимъ способомъ выполнят, што апостоль приказал, мовячи: „в любви пребывайте, другъ друга честию болша творяще; и не речет юж нога головѣ: „мнѣ ты на що ся зыйдеш?“ а ни голова рукамъ и ногамъ: „не естесте мнѣ потребны.“

3. Постерѣгати мает игумен, абы якъ самъ нигде, а иже далеко, з монастыра не отгожался без совѣту духовныхъ и вѣдомости свѣцкихъ, такъ тежъ брата любъ на послушание где з монастыра послати, любъ безчинного отправовати, любъ тежъ потребного в монастыръ приимовати з своєю особы не важилъся.

4. Жебы такъ внутръ живучи благочинно, и о церковномъ благочинии и о вшелякой ей оздобѣ и окрасѣ игумен з братиею вшелякое мѣль старане, и што ся тычетъ благочиния в церкви, уставу святыхъ отецъ церковному, звычайу сего мѣстца давнему и старожитности всеи руской церкви во всемъ догажати мает; а еслибы што вывинуты, придати албо отмѣнити належало, мает игуменъ всѣхъ, и духовныхъ, и свѣцкихъ зобравши, то предложити и доводы слушныи и незбитыи на оборону той отмѣны показати; што если не будетъ Духу святому и розумови противно, неотмовне ся позволит, а если иначе, справедливѣ ся заборонит. Што ся зась тычетъ окрасы, о тую зо всѣхъ мѣръ и силъ старатися и вшелякого охендозства в тѣлѣ церковномъ и олтари постерѣгати мают.

5. Аппараты церковныи, сосуды и рызы посвячоныи, образы и книги маютъ быти в дозорѣ, схованю и завѣдованю любъ самого игумена, любъ епископа достовѣрнаго, отъ братийъ духовныхъ и свѣцкихъ обраного, который стеречи повиненъ будетъ, жебы ся што не зопсовало, жебы што не згнуло и жебы на сторону без вѣдомости и позволеня Братского ничего не было съ тыхъ аппаратовъ завожено. Которыхъ то всѣхъ аппаратовъ и сосудовъ реестръ одинъ, с подписомъ игуменовымъ, в скрынцѣ братской, а другой, с подписомъ братий старшихъ, в скрынцѣ иноковъ маетъ быти, и што

болвезъ до церкви прибудеть, до тыхъ реестровъ заразъ вносятся маеть.

6. Изъ и спѣваки до позвѣрховной церковной оздобы належат, теды потребуемъ и того, жебы игуменъ протопсалта, то есть спѣвака старшого, и учителя школьного ховаль на трапезѣ общей, и о иныхъ млоденцахъ до спѣваня згожихъ отцевско промышляль, и если ся таковыи трафят, намъ ихъ презентовал и з нами посполу о ихъ прожитоеъ старался. А для справованя всѣхъ тыхъ млоденцовъ и всей школы и для постерѣганя ихъ порядковъ, мает игумен з братнею брата змежи себе на то згожого ректоромъ обрати, который якъ дидаסקала, такъ и спудеевъ въ ихъ повинностехъ на кождый день постерѣгати и в чотыри неделѣ экзамен, чого ся научат, чинити будет повинен, отъ нихъ жадное заплаты за науку не беручи, а жебы дѣтокъ имъ вручонныхъ лѣта молодые марне ся не теряли, за которыхъ учителяве личьбу Богу чинити мусят.

7. Для поважности церкви Божей и всего нашего Братства,— изъ и то до оздобы церкви и внутренней, и позвѣрховной належит и въ иныхъ порядныхъ братствахъ есть звычайно,— хочемъ того и за повинность покладаем, абы кождои неделѣ и праздника господского игуменъ самъ з священниками соборне Божую литургию отпраповал (вынявши припадки и препоны якии значныи), такъ же на панахидахъ головныхъ и на молебнахъ в среду и в пятокъ братскихъ з священниками убиратися и отпраповати повиненъ.

8. Если о церкви телесной старатися естесмо повинны, теды о внутренней, духовной неровно болей. Мает теды игумен о церкви духовной, то есть члонкахъ Христовыхъ, такъ печаловати и старане мѣти, якъ о власной души и спасении своемъ, то есть маеть уставичне о томъ мыслити, другихъ ся радити, и з нами бываючи на кождой схажцѣ, посполу промышляти, якимъ способомъ овечки Христовы пасти и в овчарнѣ ховати, якъ отпадающихъ отъ вѣры приводити, якъ малодушныхъ и хвѣющихся змоцнати, якъ боязливимъ сердца додавати, якъ вонтпячихъ правдою вѣры свѣчати, яе свѣта коханковъ до любви Божей заправовати, яе скупихъ и лавомыхъ

до щодробливости приводить; ово згола, так о кожного спасення печу мѣти, жебы кождый в церкви Божой членовъ на свою намѣтностей хоробу приличное и скучное относилъ лѣкарство. Для того теж и самъ особю своею, и през братий своихъ, на то способныхъ, маєт христіян въ домахъ навѣжати, фрасовливых утѣшати, укривжонныхъ боронити, хорыхъ ратовати, чинячи то не для ласки якои albo нагороды, але для самой любви Божен и спасення души своєї.

9. А иж оборона церковная духовнымъ найбарзвѣй належить, теде потребуемъ того, абы на кождой церковной и братской справѣ, которая бы ся выточила до права, любовь на семъ мѣстцу, любовь где инде, игуменъ з братомъ которымъ притомне ставитися, полизати и до смерти застановлятися, за помочю Божею, былъ повиненъ, при которыхъ змежи нас, Братства, такъ шляхты, яко и мещан, колко особъ, которымъ се то злецит, тамъ же ся презентувати мають, на што сумптъ з скрынки братской ити будетъ. Бо если для иныхъ многихъ причинъ мы з духовными братство приймаемъ, теде насобливей для того, абы они, особы всюда безпечнѣйшии, и у права намъ были оборонѣцами.

10. То вкоротцѣ о повинностяхъ прекладаемъ. Которыи иж до помноженя православна належат, а тые общежителе, при нашей церкви хотячи ся знайдовати, тотъ целъ напереднѣшийъ поволаня своего мають, то естьъ благочестие помножати; теде певны естесмо, же ихъ потребне приймут, и если болей з своей цноты, працы и промыслу не приложат, того принамнѣй вонтлити не будутъ. Бо гды то само принамнѣй в цалости зостанет, уфаемъ, же церковь Христова часъ от часу рости и помножатися будетъ.

О выхованю тыхъ братскихъ коіновитовъ, т. е. общежителей.

Ачъ колвекъ достоинъ дѣлателъ мзды своєї, и труждающемуся дѣлателю подобаетъ отъ плода вкусити, и который олтареву служитъ, в олтаря и выживене мѣти маєт: за чимъ и о тыхъ нашихъ кино-витахъ безъ ихъ печалованя мы, Братство, старатися и о ихъ про-

житокъ промыслати были бы смо повинни, жебы они тымъ богомыслности и повинностей своихъ не перерывали. Еднак ижъ на сей новотинѣ еще фундація такой нѣмашъ, которая бы ихъ достатку выстатчити могла, а што болшая, же смы ся з ними на зобополное двигане бремене Христова в союзъ любве братскія споили, за чимъ не однимъ намъ о нихъ промыслати, але и имъ самымъ посполу и заровно з нами належить; прето, нимъ, за помочю Божею, будетъ грунтовнѣйшая и богатшая фундація, зъ которой богатшее опатрене мѣти будутъ, на тот час, иле ся можетъ стати, килка способовъ имъ на выховане указуемъ.

1. Першій способъ: внесена самыхъ законниковъ, то есть што который, вступаючи до того виновнионъ, з собою внесет.

2. Второй: ялмужны, для которой два братия хованы и до пановъ шляхты, так в Братство вписныхъ, яко и иныхъ сыновъ церкви восточной благочестивыхъ посланы быти мают. Также што колвекъ любъ игуменови, любъ которому колвекъ брату от кого колвек в способъ ялмужны будет дано, все тое на всѣхъ выживене, а не единой особы збогачене, под сумненемъ ити маеть.

3. Третий: церковныя приходы, яко то: свѣчи, просфурь, маслосвященія, з умерлыхъ полотна, сувна, сорокоусты и молебны,— все тое на общежитие ити маеть. До тыхъ еднакъ услугъ и священника мирского якъ припущати мают, такъ изъ тыхъ приходовъ частъ певную давати му повинны.

4. Четвертый: огороды церкви дарованыя албо прикупленыя выробляючи, не послѣднѣшее выживене общежителіе мѣти будутъ.

5. Пятый: еще особливый свой промыслъ до выхованя могутъ мѣти и забаву учтивую—рукодѣлія, а особливе друкарню, которая можетъ и церкви Божой быти потребна, и онымъ полезна.

Тые теды способы выхованя маючи, повинны будутъ на приходы грошовые скрынну общую мѣти, которая в схованю маеть быти у игумена, а ключъ единъ отъ нея у иконома, а другой у полатного, которому обще злеценъ будетъ, найдоватися маеть. Также на шафоване тыхъ приходовъ игуменъ з братіею брата мѣти будутъ

повинны, который ведлуг приходов росходы чинити и под сумне-немъ шафовати будет повинен. А того своего шафарства каждой чверти року личбу чинити помененый брат пред игуменомъ и бра-тнею будетъ повинен, а игумен тые реестра въ рокъ Братству всему на роковой головной сжащѣ показати мает, которыи реестра мы зараз безъ отволоки пороховати будемъ повинны.

А што ся дотычетъ добръ земскихъ лежачихъ и фолварковъ под-данныхъ, яко и подъ правомъ майдебурьскимъ през купна я легаціе от побожныхъ людей наданныхъ и набытыхъ, тые всѣ и вшелякие зъ нихъ приходячие пожитки в завѣдованю и шафунку братскомъ светскихъ пановъ, шляхты и мещанъ лудскихъ, быти мают. С кото-рыхъ приходовъ росходы мают чинити: на будоване або мурованіе церкви и вшелякие потребности еи, на опатрене шпитальныхъ и школ-ныхъ нищихъ выховане и дидаскаловъ ихъ, и тыхъ убогихъ по ули-цахъ скитающихся, и в Брацтвѣ убогихъ и хоробами и смертми от Бога навѣженныхъ, и ведлугъ Порядку, братского права, с того жъ службы заздоровные, празники и памети вселенские чинити мають панове Брацтво. Што жебы так, а не иначе было, мѣти хочемо, и абы тое наше постановене вцале зоставало и вечне трѣвало, руками нашими подписуемо, и преосвященного православ-ного метрополита кир Іова Борецкого, и освященного епископа пра-вославнаго кир Ісаакіа Святогорца, и иныхъ немало духовныхъ и свецкихъ руки свои подписати ужили есмо.

Над то все, на одежду до выхованья отцу игумену и брати каждого року о светомъ Семене по золотыхъ сту полскихъ, за кви-томъ отца игумена, плачоно быти мает.

Рядъ вшелякий в монастыре отцу игуменови надъ всеми на-лежати маетъ, безъ всякое ни от кого з свецкихъ особъ перешкоды.

Которые коньдицие, згодне предъ отца игумена и братю, такъ стану рыцерского, яко и посполитыхъ, списавые и постанов-леные, вечне и не нарушоне з обохъ сторонъ держаны и хованы и през отца метрополита и епископа апробованы, до чого на бол-шую мощность руками своими вси згодне подписалисе. Деялося то

в монастыре Брацкомъ, в Лудку, при церкви Воздвиженя честнаго и животворящего Креста, подъ попис публичный, в понеделокъ проводный, року по нароженъю Исусъ Христа Сына Божого тисеча шесть сот двадцать четвертого, на складце головної публичной.

Съ подлинника, написаннаго въ Луцкомъ Сборникъ, ідъ 1760 г. 28 марта сдѣлана судовая надпись о внесеніи сего постановленія въ городскія Луцкія книги. На подлинномъ сперва были только слѣдующія подписи:

Смирено Іеромонах Герасим, игумен Братскій Луцкій. Siemion Hulewicz Woiutinsky m. p. Roman Hulewycz. Jerzy Czerniewsky m. p. Янъ Козинскій р. в. Pawłowicz Konstanty. Во Іеромонасех Тарасій Черниковскій. Еромонахъ Самоелъ Шиквичъ (т. е. Шикевичъ).	Jan Horain, podsenedek Krzemieniecku m. p. Jerzy Puzyna. A. Ursul Rudecky m. p. Piotr Hulewycz. Michał Puzyna m. p. Pawłowicz Michał. Богдан Козинскій рука власна. Philip Fedorowicz m. p. iako społbrat.
--	--

Впослѣдствіи на томъ же листъ подписались:

Потомъ наступующий іер. Митрофан Дементіановичъ, игуменъ Братскій Луцкій. (Подписался подъ игуменомъ Герасимомъ).

Сава Попѣл, игумен Братства честнаго і животворящаго Креста Лудваго.

Року тисеча шестсотъ пятьдесятъ шостого, месяца севтѣбра шестнадцатого дня, то есть на завтрее по Воздвиженню честнаго Креста, я еромонахъ Самоел Шикевичъ, обраный игумен презъ ихъ милость пановъ Братства, подписуесе рукою власною.

Grzegorz Siemicki, regent Cancellariey tak ziemskiej Krzemienieckiey, iako grodzkiey, Łuckiey, do Bractwa Łuckiego swiętobliwego wpisuięsie m. p.

ХІІІ.

Первый Уставъ Луцкой братской школы.

Правъ школы Греко-латино-славенской Луцкой Артикулы.

1. Каждый, што колвекъ до нашихъ школъ для науки придетъ, оказавшись ректору, за позволенемъ его, впрод три дни наукамъ, порядкомъ, а нищии и выхованю присмотроватися маеть, еще до жадной школьной забавы и прав не припушоный; а то для того, жебы, сквалливе почавши, прудко не роскааяся и предсявзятя не покинулъ: гдыж не на чверт а ни на рокъ, але аж поки ся научить, каждый до школы приходити мает, и с такимъ шлюбованемъ приймован будеть.

2. Такъ присмотрившись, если не позволитъ, з благословенствомъ отидеть, а если на порядки и права позволит, старшому повѣсти мает, за которого росказанемъ в реестръ школьный великий, давши до школьной карбонь грошей 4, от пенитархи вписанъ и межи спудее принят и поличон будеть.

3. Послушенство старшому и тому, кому старший поручит, каждый досконало а праве бесловесное отдавати будет повинен, во всем его радячися, слушаючи, без жадной неволи и шемрана, поволными будучи, якъ того, который все учтиво и позитичное радити и показовати будеть повинен; бо если в наподлѣйшихъ навет ремеслахъ тая цнота—послушенство мѣсце и переднѣйшее маеть, поготовю въ наукахъ вызволеныхъ, которые всѣ иныи науки, куншта и ремесла неровно перевышають.

4. Иж розныхъ діалектовъ въ нашей школѣ учити будутъ, и години, которои чого ся учити мають, споряжоны сут, теда каждый спудей, пришедши для науки и не могучи и наукъ, котории ся тутъ традують, и себе, до которои есть способен, рыхло врозумѣти, мает старшого над школами радитися, за якую науку взятися маеть; и што ему, врозумѣвши его и лѣта, и охоту, и способность, поряит, за тое ся з охотою взяти повиненъ будеть, вынявши тыхъ, ко-

торыи любь от родичовъ, любь от повинныхъ умыслне для яко певной науки залечены будутъ, и тым еднакъ пожитечивѣйшее персвадоватися мает.

5. На годинахъ школьныхъ всѣ в школѣ, рано и по обѣдѣ, притомвы быти мают, в часъ приходити, в тихостю вшелякою, безъ розмовъ и шептовъ, миговъ и до себе прехажокъ, каждый присѣдючи мѣсцу своему, што ся колвекъ от учителя читати, повѣдати и диктовати будетъ, слухати, поймывати и памятати маеть, стараючи всѣми силами, жебы все слышанное подобне учителю могъ выразити.

6. Жаден жадной речи, звлаща межи собою, такъ внутрь школ, якъ и знадворя, ничего стаповити, гандлювати, куповати, продавати безъ вѣдомости учителя не мает, за певне то розумѣючи, же каждая таковая справа и поступокъ крадѣжемъ, а за тым и грѣхомъ смертельнымъ есть.

7. Якъ ничего не чинити безъ вѣдомости учителя, такъ в школѣ албо згола не быти, албо позно, то есть по часѣ назначеномъ прийти, албо пред часомъ отити—жаден важитися не мает. Але гды любь небытности, любь замешкваня, любь отхоженя причина яка гвалтовная будетъ, тую дидаскалу открыти и от него на потребу прощевіе взяти повинен. Бо кто ся опознит албо раз в школѣ не будетъ, сродзе ся скарает; кто два дни неоповѣдне замешкает, до школы принят не буде.

8. В школѣ што ся колвекъ мовити албо дѣяти будетъ, жаден за порогъ школьный выносити не мает.

9. Иж наши учневе наукъ и цноты, а не чого иного учитися мают, теде и того постерѣгаемъ, жебы тымъ двомъ речюмъ жадной в собѣ препоны не мѣли, кгда жъ двѣ забавѣ, собѣ перешкожаючи, една другую частокротъ выворочает. Не мают теде жадныхъ рыштунковъ военныхъ албо якихъ инакшого ремесла инструментовъ, кромъ школьныхъ, мѣти, а ни книжокъ иновѣрскихъ и геретицкихъ, для набытя и захованя истотныхъ цнот, которыи ся на правой

вѣрѣ фундають, ховати. На то все протоидаскал пилное око мѣти будетъ повинен.

10. На жадные бесѣды неучтивыи albo банкеты жаден ходити и з теми, которые тыхъ пилнють, жадного обцована и товариства мѣти не мает; гды жъ человекъ, якъ зъ преподобнымъ преподобный бывает, з строптивымъ развращается. И овшемъ в учтливости ся найдучи и з учтивыми товариство маючи, учтливость тежъ людем зацнымъ, тае духовного, яко и свѣцкаго стану, в откываню головы и отдаваню поклону выражати, также мѣсца, Богу посвяченныи, яко то: монастырѣ, цминтарѣ и школы, над инныи мѣсца в пошанованю мѣти повинны; а тое учинят, гды, на нихъ ся знайдучи, збытнихъ поступковъ, спросныхъ словъ и жартовъ неучтивыхъ выстерѣгатися будутъ.

11. Частю, же отъ Бога все доброе починатися мает, частю, же спудей кождый межи науками вызволенымъ того первѣй учтятся мает, што ему есть спасенно: прето постановляемъ, жебы кождой недели и кожного дня святаго, от церкви празноватися звычайного, яко то господскихъ, богородичныхъ и апостольскихъ и инныхъ в церкви на набоженствѣ, то есть, на вечерни, утрѣни, литургии Божественной и знову на вечерни, всѣ, жадного, жадною потребою, кромъ хоробы, не выймуючи, притомны бывати и тамъ, якъ в небѣ стоячи, з боязнию Божею молитвъ и казаня во всякой тишости слухать. Также в дни повшедныи выдѣленные особы, на кого, ведлугъ споряжного реестру, черга припадет, до церкви такимъ же способомъ ходити мают.

12. Ижъ кто мудрости навькнути хочет, треба ему гвалтовне в мудростю предвѣчною, то есть Сыномъ Божиимъ, през причастие частое пречистыхъ таинъ тѣла и крове Его, едностъ и товариство мѣти; прето набожнѣйшимъ з нашихъ учнiovъ радимъ, абы яко начастѣй, то есть, можна ли, кожного господьскаго праздника и кожного поста сповѣд и причастие отправовали, а недбалшимъ и недолужнѣйшимъ и всѣмъ посполу приказуемъ, жебы в кождый з чтырехъ дорочныхъ постовъ: в Великий, на початку весны, в Пе-

тровъ, на початку лѣта, в Спасовъ, на початку осени, и в Филиповъ, на початку зимы, каждый з нашихъ спудеевъ, сповѣд пред священникомъ, которого старший укажет, порядне отпразивши, пречистыхъ таян годнымъ участникомъ zostалъ.

Изъ Луцкаго Сборника, въ которомъ сѣм „Артикулы“ написаны въ 1624 году, передъ слѣдующимъ „Порядкомъ“.

XIV.

Второй Уставъ Луцкой школы. Около 1624 года.

Порядокъ школьный.

Волею Божіею вси купно братіа о Христѣ храма Въздвигенна честнаго и животворящаго Креста Господня, граждане Луцкие, желающе имѣти строеніе изрядное въ училищи семъ, въ немже учащим писанію словенску и руску, вдахом ко симъ отъ братія нашея мужа два ради всякаго бреженія, и всяко не по узаконенію строенія сего безчиние исправляти творенми же и глаголами, да достовѣрно будетъ всякому, хотящу испытно видѣти училища сего строеніе или отрока своего ко наученію отдати.

Волею Божіею, совѣтомъ и повеленіемъ святѣйшаго Кирилла, архиепископа Константинограда, новаго Рима, и вселенского патриархи, и благословеніемъ архиепископа метрополита Киевского, Галицкаго и всея Россіи кир Іова Борецкаго, в мѣсте Луцку, при церкви Въздвигенія честнаго и животворящаго Креста Господня, составися школа грецькая и руская¹⁾, ведле стародавнихъ обычаевъ и порядковъ святыхъ отецъ закону греческаго, великимъ старанемъ и наглядомъ и пилностью мещан Луцкихъ, рускаго народу, святаго закону грецькаго, и милостинами всѣхъ православ-

¹⁾ Въ подлинной рукописи, на полѣ, противъ этихъ словъ, сдѣлана позднѣйшая польская приписка: Szkoły Greckie y Ruskie mirowane w monastyrze Brackim Łuckim stanęły roku 1620, indycta pierwszego.

ныхъ христіян, яко стану духовного, также особъ княжецькихъ, панскихъ, шляхецькихъ и всего посполитого народу, даж и до убогихъ вдовиць, промышляючи о всякомъ недостатку законное науки, нерадивыхъ человекъ подвизающе, противных же уста загражающе, дабы отсюду злобѣ измѣнившесе, благыхъ начало воспріяти и по всей братини спасенію распространитися: „измѣненіе бо злобы начатокъ есть во спасеніе; близ бѣды спасеніе“.

А р т ы к у л ь 1.

Даскал, или учитель сея школы, маетъ быти благочестив, разумень, смиреномудрый, кротокъ, въздрѣжливый, не пьяница, не блудникъ, не лихоимецъ, не гнѣвливъ, не завистникъ, не смѣхостроитель, не срамословникъ, не чародѣй, не басносказатель, не пособитель ересемъ, но благочестію поспѣшитель, образъ благыхъ во всемъ себе представляюще. И в сицевыхъ добродѣтеляхъ да будутъ и ученици, якоже учитель ихъ. Таковому учителю кождый, приводячій и дающій сына и прочихъ на науку, маеть взяти з собою сусѣда одного, или двоихъ: „да при устѣхъ двою и трехъ свѣдителей станетъ всякъ глаголь“, и чинити з даскаломъ постановене о науцѣхъ і о всемъ порядку, ведле реестру сего ниже писаного. И маеть ему напервей той реестръ прочитатись, абы вѣдал, яковымъ способомъ будутъ сына его учити, и яко бы ему мѣлъ в томъ Порядку не перешкажати, але помагати всякимъ способомъ дѣтвямъ, ку науце и послушенству даскаловому приводячи, якъ правдивый отецъ, хотячи потѣху и по працѣ блaгый плодъ видѣти, и маеть въ реестръ по обычаю вписатися.

А р т ы к у л ь 2.

А даскалъ, взявши порученное ему дитище, маеть его учити съ промысломъ доброе науки, за непослушенство карати, не тирански, но учителски; не вышше, но по силѣ; не распустне, но покорне и смиреннѣ; не толико мирски, но и вышше мирскихъ; абы тежъ нецилностью своею, или заздостью, или лукавствомъ, не зосталъ

виненъ за одинаго. Богу вседержителю, и потом родичом его, и ему самому, кгда бы час ему уволоклъ, а его отъ инаго чого забавил. Писано бо есть: „злый, лукавый, лѣнивый раба! почто не отда сребро мое торжникомъ, да пришед азъ взял бым со лихвою?“ И пави: „щадяй жезла ненавидит сына;“ „и аще без наказанія есте быхом, убо прелюбодѣйчища бысте были, а не сынове“.

А р т ы к у л ь 3.

Сѣдати вождый маот на мѣспи своем певном, назначономъ ведле науки: который болшей умѣти будет, сидѣти вышпей маот, бы и барзо нищъ былъ; который меншей умѣти будетъ, на подлѣйшомъ мѣспу сидѣти будетъ.

А р т ы к у л ь 4.

Богатыи над убогих у школъ нѣчим вышпи не маот быти, толко самую наукою, плотию же равно вси. Вси бо есмы о Христѣ братія, Христа главы единой уды; ни един же удъ, око рущѣ и рука нозѣ, рещи может: нетребѣ ми еси.

А р т ы к у л ь 5.

Учити даскал и любити маот дѣти всѣ заровно, якъ сыновъ богатыхъ, так и сирот убогих, и которые ходят по улицам, живности просечи, якъ котрый ведле силы научитися может, толко не илиѣй единого, ниж другого учити. Писано бо: „всякому просящему у тебе дай и хотящему у тебе взяти не возбрани.“ „Хочу бо всѣмъ спастися и в разумъ истинный прийти.“

А р т ы к у л ь 6.

Сходитися маот хлопята до школы на годину певную, то есть дня великого на 9 годину абы всѣ стали, также тыж і инших дней, менших, яко постановит даскал, и пуцати ихъ по пауцѣ додому в певную годину. Писано бо: „все да дѣйствуемъ во славу Божию и в подобное время.“

А р т ы к у л ь 7.

В каждый поранокъ мают пилне смотрѣти даскалѣ, еслибы которого хлопца не было; мают по него послати зараз и доведатися причины, для которое не пришол: если ся не забавил инде игранем, или дома ся облѣнил, или над потребу спалъ и за тымъ бы до школы не пришол,—довѣдатися всего и привести его мают; бо писано: „иныхъ страхом и нуждею спасай.“

А р т ы к у л ь 8.

Рано ся, зпедши всѣ на годину назначеную, не мают почати ся учити, ажъ молитвы и предсловие обычны проговорят. Речено бо: „Въ началѣ дѣла твоего Бога поминай.“

А р т ы к у л ь 9.

В школѣ мают дѣти быти роздѣлены на трое: едны, котрые ся будутъ учити словъ познавати и складати; другие, котрые ся будутъ учити читати и на памет многих ся речей учити; третии будут ся учити читаючи выкладати, разсужати и разумѣти. Рече бо Павелъ святыи: „Егда бѣхъ младенец, младенческая мудрствоввах и смысляхъ; егдаж достигох во муж совершен, млека не потребую.“

А р т ы к у л ь 10.

Порану напервѣе, по молитвах, мают мовити каждый вечерашнюю науку свою; и писмо свое, що дома писал, выклад науки своей показовати мають; и по том учити ся мают дроблѣ псалтыри, или грамматики з розвязованемъ ея, и иным многим потребным наукам, яко обачит на тот час, ведле potrzeby.

А р т ы к у л ь 11.

По обѣдѣ мают хлопци писати собѣ сами на таблицы каждый свою науку, выданую имъ отъ даскала, кромѣ малыхъ, котрым самъ будетъ винен даскал писати. А в школѣ научившися

о трудныхъ словѣхъ, спытовати мает одинъ другого, до дому отходячи или до школы приходячи. А у вечер, з школы пришедши до дому, дѣти мают передъ родичми своими, или посторонними дѣти всякого стану, живучи у господах, передъ господаремъ своимъ, науку тую, которую в школѣ учили, прочитати повинни з выкладомъ, по обычаю науки школьной; а што учили того дня, мают у вечер дома написати и до школы привести порану показати передъ даскаломъ своимъ, дабы всякий плодъ науки познавался. „Всяко бо древо отъ плода познавати подобаетъ.“

Артыкулъ 12.

Повиненъ будетъ даскалъ учить и на писмѣ имъ подавати отъ святаго евангелія, отъ книгъ апостолскихъ, отъ пророковъ всѣхъ, отъ отецъ святыхъ ученія, отъ философозъ, отъ поетовъ, отъ историковъ, и прочая. „Вся бо, елика писана суть, ко нашему наказанію писана суть.“

Артыкулъ 13.

В субботу мают поновляти всѣхъ речей, котрыхъ ся учили презъ тыжден, и учитися мают пасхалии, и лунного течения, и личбы и рахованы, или мусикъ церковнаго пѣнія. „Вся бо писанія богодохновенна и полезна суть къ наученію.“

Артыкулъ 14.

По обѣдѣ в субботу мает даскалъ з дѣтми намовлятися часъ немалый, болше ніжъ во дни иныи, учачи ихъ страху Божему и обычаемъ встыдливымъ младенческимъ: яко мают быти в церкви противъ Богу, дома противъ родичомъ своимъ и инде онымъ цноту и встыдъ заховати. Богу, мовлю, и его святымъ честь и страхъ, родичомъ и даскалови послушенство, посполите противъ всѣмъ покору и уважене, собѣ самому встыдъ и цноту. И тые рѣчи знову вливаны в детинку мают быти, на што имъ и памятного мает не боронити по яши школьной испити. Писано бо есть: „любый сына прилѣжиѣ

наказуеть, а не любий щадит жезла.* И пакы: „отрочати безумне на серци привязано, жезломъ же изженени е.“ „Новое бо вино в мѣхи новые вливаютъ, и обое соблюдется.“

А р т ы к у л ь 15.

В недѣлю и празники господьския со всѣми мает даскал, поки пойдут до литургии, розмовляти, і ихъ учити о святѣ и празнику том, и учити ихъ воли Божой. А по обѣдѣ евангелию і апостолу празника того мает всѣхъ научити. „Блажен бо, рече, поучаѣйся закону Господню день и ноцъ.“

А р т ы к у л ь 16.

Двохъ или чотырох хлопцов, на каждый тыжден инши, порядком, мают на сохраненіе выставляти, в чого ся ни один выговляти не может, вгды на него черга приѣде. Дѣло ихъ будет: ранѣй до школы прийти, школу помести, в печи запалити, и у дверей сидѣти, а которые выходят и входят, ѡ всѣхъ вѣдати. И которые бы ся не учили, пустовали, или въ церкви нерядне стояли, или додому идучи, обычайне бы ся не заховали, написовати и оповѣдати ихъ мают. Речено бо: „блюдѣтесе, како да опасно ходите: не яко немудры, но яко премудры, искупующе время, яко дние лукавы суть.“

А р т ы к у л ь 17.

Кгды бы теж хлопецъ въ един ден до школы ходил, а другой день занедбалъ, и такъ едно час бы собѣ травил, в речи при школѣ, такого болшь не приимати; бо и балвѣръ вгдыбы хорого во един день лѣчил, а в другой занедбал, вмѣсто злѣченя, в болшую бы хоробу его приправил. Рече бо: „всякаго брата, не по чину ходяща, отрицайся.“

А р т ы к у л ь 18.

Отцесе о дѣтех ихъ, или господарево о порученных имъ и дѣтех сторонных, мают мѣти упоминане отъ даскала и от братьей,

строителей школьных, абы дѣти в дошѣхъ водде Порядку науки школьное справовались, цвичене и людскость повинную часов своихъ показуючи всякому стану. А еслибы нѣшто науцѣ спротивного в дѣтехъ ся найдовало, досвѣдчено маетъ быти, если бы даскал непилностью якою жъ, или родичи и господари непорядкомъ своимъ в науцѣ и обычаехъ добрыхъ бы перешкажали, маеть то быти повинному присужено.

А р т ы к у л ь 19.

Кгды бы теж кто хотѣлъ отъ даскала сына своего на потребу ную взяти, теде не безочне а ни през кого иного, толко сам своею особю и при том же человекѣ, едином или двох, при которыхъ его отдал на науку, взяти его маетъ, абы ся тымъ уближене не дѣяло учню и ему самому за непорядное поступоване, так теж и даскалови, от которого бы не отповѣдне учня взял. Кгдыж той порядокъ вси инше ремесвици маютъ, кгды при людехъ и порядне не тылко сына, але и слугу до ремесника приказуютъ, и потомъ, кгды ся чого научитъ, тымъ барзѣй занехати того не хотятъ, многихъ забравши, стачечность и терпливость родичов і его залецають, отъколя и нистрови великая потѣха, кгды видитъ учня неподлѣйшого; што далеко болше в школахъ и людехъ хрестиянскихъ мѣти потреба. Писано бо: „всякъ, дѣлаяй злая, не приходитъ ко свѣту; творая же истинну, грядетъ ко свѣту, да явятся дѣла его, яко о Бозѣ суть содѣланна.“

А р т ы к у л ь 20.

Еслибы и самъ учитель, или отъ ученикъ его нѣкто, былъ творцемъ речей тыхъ, ниже законъ не повелѣваетъ, но обаче и прѣтитъ, срѣчь: блудникъ, пианица, тать, кощунникъ, нерадивъ, сребролюбецъ, клеветникъ, величавый,—таковый не токмо учителемъ, но ниже жителемъ здѣ отнюд да не будетъ: „Да не соблазните, рече, ни единого отъ малыхъ сихъ, вѣрующихъ во имя мое“. Поне, самъ сопротивенъ сый заповѣдемъ Господнимъ, како инѣхъ уцѣломудрити и на

лову наставити может? Сам бо Господь рекъ: „не можете добръ глаголати, зли суще.“ И паки: „всяку лозу, не творящую плода добра, посѣкают и въ огонь вѣтают.“

Школы словенское наука починается: Напервѣй научившися складовъ литер, потом граматикки учат, при том же и церковному чину учат, читаню, спѣваню. Так же учат на каждый день, абы дѣти един другого пытал погречку, абы ему отповѣдал пословенску, и тыж пытаются пословенску, абы имъ отповѣдано по простой мовѣ. И тыж не маот з собою мовити простою мовою, ено словенскою и грецкою. А такъ нынѣ тому учатся, до болшихъ приступаючи, къ диалектике и реторице, которые науки пословенску переведенныя; рускимъ языком списано диалектику, и реторику, и иные философскіе писма, школѣ належачіе.

Изъ Луцкаго Сборника, хранящагося въ архивъ Комиссіи.

XV.

Посланіе Кіевскаго митрополита Исаи Копинскаго къ младшей братіи Луцкаго Братства. 1632 года, 1 марта.

Благочестія ревнителемъ, възлюбленнымъ сыномъ истиннымъ нашимъ, восточнаго възпитанія млекоу неувядаемымъ цѣломудрія, украшенному цвѣтомъ сіонскія церкви, нескусозлобному собору честныхъ отроковъ Богоспасаемаго града Луцка, Богособранному словесному Христову стаду, непорочной отрасли церковной, възлюбленной чади, братіямъ Братства юношескаго, смиренія жъ нашего любовьжделѣннымъ чадомъ. Благодать, милость и миръ отъ вседержителя Бога да будетъ съ вами во вся дни вѣка, аминь.

Омногу утѣшихомся, яжъ во благому ревностию вашей, о възлюбленные, яжъ о всемъ печалованіе ваше изнуряете, еже самому Богу угодите, той жъ и да поспѣшитъ желанію вашему во

всемъ, Точію вѣрою несумѣнною предначинайте, тажъ до конца на твердомъ и непоколебимомъ основаніи бывше, яжъ до крове при церкви восточной вѣры святой истинной каѳолической въ мужествѣ стояще, другъ друга укрѣпляюще, поборника имуще утѣшителя Духа; той бо наставитъ вас, и вразумит во всем, и отъ враг видимыхъ и невидимыхъ сохранить. При семъ и азъ ревностію возбуждаем есмь, яжъ о благомъ совѣтѣ вашом нудитесь. Вземше извѣщеніе по раду отъ честнаго во іеромонасах брата Іліи, сожителя нашего, з Премысли обывателя, зѣло и изобилно насладихся предсвзятію вашему, въ Бозѣ юностію цвѣтуще и растуще, яко литорасли масличныя при исходищахъ водъ, множащесь и богащесь в добродѣтельныхъ дѣланіях, злобою младенствующе, умомъ же совершенны бывше, горня предизбираете. Отроцы бо суще возрастом, мужская мудрствовать предначинаете, еже въ благочиніи цѣломудренно церковному возслѣдовати наказанію, въ нем же всесилная благодать Христова да основет и назидает крѣпцѣ, всесилною десницею своею, ваше неискусобрачное, любовію братскою сопряженное соединеніе, молимся и отъ святѣйшее митрополіен Кіевское благословеніемъ Іерусалимскимъ благословляемъ, и порядокъ Братства вашего во всемъ позволяем и за пристойный признаваем и укрѣпляемъ. Самъ всему исправител Господь абы побожный замыслъ вашъ до благословеннаго skutку досконале провадил и во всемъ помощь свою подати рачил. Найпачеж всего напоминаем и просим, абы, если Господь Богъ що исправити даровати вамъ рачи, духъ гордости и тщеславія, (ненависти и памятозлюбія) наименшого тамъ не мѣл приступу; але духъ покоры, смѣренія и послушенства Христова пребывалъ; а звлаща ку старшимъ и родителемъ своимъ пристойное пошанована и новобранныхъ братіей вашихъ у вас мѣстце и ушанована имѣли. Тымъ бо вѣмъ способомъ, старшихъ шануючи, и любовь оныхъ ку собѣ звитажим, и Христу Богу угодим, по божественному апостолу: другъ друга честію упережаячи, шановати и любовь промежку себе имѣти, що есть связокъ всего пророцтва и закону. Вспомни-

наючи вамъ Сына Божого раду и пересторогу даючи: „если все заповѣданное выволааете, мовѣте, же смо непотребные рабы, бо смо учинили тое, що смы повинни учинити.“ Схажки ваши, ведлугъ описанныхъ артикуловъ, без наученя и цвѣченя писменнаго нехай не бывають, выстерѣгаючись празнословія, смѣху и соблазнъ, упоминаючи вас Спасителемъ реченаго слова, же о всякомъ дѣлѣ, словѣ, помыслѣ и празнословіи стязани будете и воздасте отвѣтъ на страшномъ судѣ. Промыслъ о школѣ и о побожныхъ милосердныхъ учинкахъ Братства вашего по силѣ имѣйте, кто що зможет, понеж „доброхотного дателя любитъ Богъ.“ „Блаженн милостивымъ, яко ты помиловани будуть.“ И еще: „милость хвалит, рече, на судѣ.“ Духовный отецъ, чистоту милующий, абы при схажке вашей завше бывал; а для уваги, рады, порядку и цвѣченя вашего и ушанованя от вас абысте двоухъ завше мѣвали, будь з духовныхъ, или мирскихъ честныхъ мужей старого Братства, которые не маот собѣ власти и ктиторства фундаціи приписовати за любов отческую ку сыномъ своимъ возлюбленнымъ ходити и радити о побожномъ добромъ и здоровомъ церкви Божой. А так кождый братъ Братства вашего (на що вас самая вытает повинность христіанская и с(едине)ніе братское), послуги отдаючи щире, истинно, не точію самому Богу, але и в справованію врученнаго братскаго порядку, яко самому Христу работающе; то есть, на каждый рокъ разовъ чотыры, якъ то в постахъ дорочныхъ, (сумн)ѣня свое абы сповѣдію кождый очищал, а можна ли, абы и таин пренайсвятшихъ тѣла и крове Сына Божого причащатись узбраал. Самъ бо рекъ: „ядый мою плоть а пій мой кровь, той пребывает во мнѣ, и аз в нем.“ А (от)ца духовного единого, на тое розсудного, обрати и велде шановати потреба. Прибѣжество ваше и схажки при церкви православной, уставичне знайдуючей, маот бывати. Ствержаючи вамъ ваше предсавзятя, на(поми)наю, абысте все выконывали ведлу артикуловъ своихъ, и чого бы вам не доставало до спораженя, от яншихъ сягайте, абы было ку благому Господу Богу и имени Его сватого, а к плзѣ души своей

завше и уставн(чне пре)бывали. Прочее ж стережитесь от всякого брата, безчинно ходяща, а не по преданію заповѣдей Божіихъ; таковаго строфуйте, карѣте, наказуйте, да покается и посрамит, стерегучи и самихъ себе, абысте во всем не порочни были. Еретика человека, то есть унѣята, схизматика, отвращайтесь и не примѣшайтесь, и якъ члонка згнилого удаляйтесь, и аще будетъ каковъ брат от схизматик поваляся, да не началствует вами. По совѣту вашему, яко ж сами вѣсте ку благому вамъ, тако и творѣте. Аще ж обрящет разорител який от вас самѣхъ, албо сторонній кто колвек знашол бы съ, и такового дѣлу, Господу Богу на честь, на хвалу работающе, превословил, Богъ отищеніе и помстою на таковаго въскорѣ будетъ. Благочестіе восточное милуйте, а апостаских ересей варуйте, житіе чисто и без порока хранѣте, братолюбіе приискрно ховайте, чимъ Господь похвален будетъ, да во юности вашей во благословеніи исполните лѣта многа, да и въ будущемъ вѣцѣ радости неизреченныя сподобитесь, ласкою и милосердіемъ всея святой и живоначальной Троицы Отца и Сына и Святого Духа, аминь. Молитва и благословеніе смѣренія нашего да будетъ с вами въ вся дни вѣка. Данъ з монастыра святого архистратига Михайла, церкви Золотоверхое, надъ Кіевомъ, дня первого мѣсяца марта, 1600 тріидцят второго року.

Ісаіа Копинскій, милостию Божию архиепископъ митрополитъ Кіевскій, рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на большомъ бумажномъ листѣ и хранящагося въ архивѣ Комиссіи. Печать приложена еще архіепископа Смоленскаго и Черниговскаго.

XVI.

Росписка, выданная членами Братства Луцкаго п. Дмитрію Урсулу-Рудецкому въ полученіи денежной суммы, завѣщанной его отцомъ въ пользу братскаго шпиталя. 1632 года, 20 іюля.

Року тисеча шест сотъ тридцет второго, месеца іюля двадцатого дня.

На вряде вгородском, въ замку Луццькомъ, передо мною Александромъ Малиновъскимъ, буркграфим и наместникомъ подстароства Луцкого, ставъши очевисто, славетные пан Василей Силевичъ а пан Иванъ Верозубъ, месчане Луцкие, братья Братства Луцкого, своимъ и всего Братства церкви Божее Чесного Креста именем для вписаня до книгъ винешъних вгородских Луцкихъ подали листъ, запис квитовъней, с печатью и с подписами рукъ Братства Луцкого, урожоному его милости пану Дмитрови Урсулови Рудецкому на квитоване его въ речи певъное, нижей въ том квите меновите выражоное, даный, о чом тот квит шырей в себе мает; которого во всем очевистым устным и доброволным сознанем своим ствердивъши и змощивши, признали, просечи, абы былъ принятъ и до книгъ уписанъ. А так я, вряд, тот квит для вписаня до книгъ прийму-ючи, читаломъ, и так се в себе писмом полским маеть: *My Bractwo Łuckie Wozdwiżenia Czesnoho y Żywotworasczoho Kresta Hospodnia wiadomo czynimy y zeznawamy tym naszym quitem koźdemu, komu by o tym wiedzieć należało teraz y na potym zawždy: iż co zeszyt urodzony pan Adam Ursuł Rudecky testamentem ostatniey woli swey szpitalowi Łuckiemu Ruskiemu, przy cerkwie brackiey Łuckiey będącemu, złotych sto polskich legował y zapisał, o czym ten testament szyrzey w sobie ma, według ktorego testamentu urodzony jego mosć pan Dmitr Ursuł Rudecky, syn zeszytgo pana Adama Rudeckiego, tę summę złotych sto polskich oddał y spełna zapłacił; tedy my jego mosć pana Rudeckiego z oddania tey summy quituiemy y czassy wiecznymi wolnego czynimy y te conditię w testamencie o summe mienowanę kassuiemy y iuż za nieważną poczytamy, gdyż się nam*

we wszystkim słuszną nagrodą od jego mości stała. Y na to smy dali ten nasz quit, s pieczęciami y s podpisami rąk naszych y jch mościow panow szlachty, na to od nas ustnie uproszonych, niżej imiony przy pieczęciach podpisanych. Pisan w Łucku, roku panskiego tysiąc szesc set trzydziestego wtorego, miesiąca juli dwudziestego dnia.— У того квиту при печати подпис рукъ тыми словы: Bracia Bractwa Łuckiego Podniesienia s. Krzyża imieniem wszystkich: Wasiley Szylniewicz ręką własną; Siemion Hulewicz Woitutinsky, pisarz ziemsky Łucky, na ten czas brat starszy Bractwa Krzyża świętego, mр.—Который же то квиту, за поданемъ и очевистымъ признаемъ менованого Брацтва, а за принятемъ моимъ урядовымъ, увес слово до слова до книгъ вгородскихъ Луцкихъ есть уписанъ.

Книга городская Луцкая 1632 года, № 2145, л. 767.

XVII.

Записка Лаврентія Древинскаго, чашника Волинскаго, о распределеніи процентнаго ежегоднаго дохода отъ суммы, подаренной имъ въ пользу Луцкаго Братства. 1632 года, 6 сентября.

Рокъ 1632, месяца сентября 7 дня.

Фундація приходу на каждый рокъ до монастыра нашего Братскаго Луцкаго Честнокрестскаго чтырох сот золотыхъ приходячая на именью Шеплю, маетности освещеного княжати Миколоая Чорторийскаго, въ сумы на видеркафъ вложонныхъ чтырохъ тысячей золотыхъ полскихъ, от мене Лаврентія Древинскаго, чашника Волинскаго, въ вгороде Луцкомъ сегодня признаны, а ориеналы при съварбе братскомъ быти маютъ вѣчныя роди. Тотъ доходъ на столецъ казнодейскій сто золотыхъ, на скринку виновитскую петдесят золотыхъ полскихъ, на скривку нищенскую и учителя по петдесят золотыхъ полскихъ. На одиянъе шпиталныхъ, слепыхъ, хромыхъ, мужскаго стану. десят, женскаго десятъ особъ сермагами, сорочками и убранъ-

ями, шапками, рантухами, червяками и ботами, на што полтораста золотых; фундовано на богомоле во вѣчныя роды, в загляданю рочных старостов и игумена наместного быти маеть.

Лаврентий Древинский, чапникъ Волынский, староста того рочный, при иных.

Со подлиннаго, записаннаго въ Луцкомъ Сборникъ рукою самого Древинскаго.

Примѣч. Въ прежнихъ изданіяхъ этотъ актъ неправильно былъ озаглавленъ: „Запись Фундаціи князя Николая Черторійскаго“. Чтобы понять истинное значеніе этого документа, достаточно сравнить его съ другимъ, болѣе подробно мотивированною фундушевою записью того же Древинскаго, помещенною нами въ 6-мъ томѣ 1-й части „Архива Югозападной Россіи“, подъ № СССІІ. *Ред.*

XVIII.

Пригласительное посланіе Петра Могилы къ членамъ Луцкаго Братства на посвященіе его въ митрополиты во Львовѣ. 1633 года, 14 апрѣля.

Петръ Могила, з ласки Божее обраный и нареченный архиепископъ Кіевъскій, Галицъскій и всея Россіи, митрополитъ православный, архимандритъ Печерскій Кіевскій.

Благочестивымъ и христіюлюбивымъ паномъ и брати, духовнымъ и свѣцким, Братству церкви Воздвиженія честнаго Креста Господня, в Луцку, здоровья, покою и спасенія от Христа Бога усердно желает, зычит и вѣншует.

Великое похвалы и залецена годны сут працы подыймованые, и сталость заховалая отъ вашихъ милостей въ застановляюся за православіе, и не меншее похвалы и залецена людскость вашихъ милостей противко такъ мене, яко и иныхъ слугъ Божіихъ оказованая, ест годна, которую я, яко и самыхъ милость вашу, у себе пова-

жаючи, на пилной памяти завжды мѣлем презъ лист мой участниками васъ всѣмъ православнымъ посполитое утѣхи учинити. Лечь иж тязары и труды церковные намъ въ томъ препону чинили и чинят, пустивши и злецивши обывателемъ нѣкоторымъ тамейшимъ и вамъ поближнимъ, абы то милостемъ вашимъ объяснили, сами на сей часть потребуем от милости вашее, абысте зъ посродку себе на посвяченѣ наше братій, иле ся вам самимъ здавати будет, до Льова на неделю проводную прислати рачили: тогда бо вѣмъ неотложче тої святый, всѣмъ православнымъ от часу немало пожаданный актъ отправоватися мает, ведле волѣ так его королевское милости, пана намъ милостивого, отъ которого юж и привлей на митрополию маемъ, яко и ведле волѣ святѣйшого пастыря нашего патриархи Константинопольского. Резумѣю о милости вашей, же ся охотне на помененый часъ и актъ зъ иными православными ставити захочете, зъ которыми нехай обфитость ласки Божее и благословеніе святѣйшее константинопольское патриаршее, и наше митрополитанское столицы Киевское благословеніе востает на вѣви, которого вамъ вѣрне жадаемъ. Данъ зъ Литовижа, 4 дня априля, року 1633.

Милостей вашихъ вычливый приятел и присный молитовникъ, вышше реченый митрополит рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ вдоль сложенномъ листѣ. На оборотѣ печать и надписаніе:

Благочестивымъ и христолюбивымъ духовного и свѣцкаго стану паномъ и братіи Братству Луцкому церкви честнаго Креста Господня, моимъ велѣе ласкавымъ панамъ, оддати.

XIX.

Жалоба игумена братскаго монастыря Неофита о буйствѣ и наси-
лїяхъ, учиненныхъ товарищемъ польской хоругви п. Адамомъ Орли-
комъ въ монастырскомъ дворѣ. Удостовереніе вознаго. 1635 г., 12 іюня.

Року тисеча шестсотъ тридцатъ пятого, месеца іюня дванад-
цатого дня.

На вряде кгородском, в замку его королевское милости Луц-
ком, передо мною Иваном Выговским, намесником староства Луц-
кого, пришедши и очевисто становши в Богу велебный отецъ Нео-
фитъ, игумень монастыря Брацкаго Луцкаго Поднесеня светого
Крижа, своим и их милостей всихъ обоего стану, такъ духовъного,
яко и свецкаго, особъ пановъ шляхты, брати того ж монастыря
Луцкаго именовемъ, соленитер противко урожоному пану Адамови
Орликови, товаришови хорогви освещенного внемати его милости
Вишневецкаго, конюшого коронного, тут на тот часъ в Луцку бу-
дучое, сведчил се и протестовал о то, иж он, пропомневши правъ
и конституцій о безпеченствах домовъ Божихъ, кляшторовъ и меш-
кающихъ при нихъ особъ духовных, давно и свежо уфаленных, и
ничого на вини в нихъ описанные и заложонные не огледаючися,
не ведати яким умыслом, в року теперешнем, часу не барзо дав-
ного, то ест дня двадцат третего месеца близко прошлаго мая, без-
жданное згола даня себе причины, впадши з шаблею добытою на
цминътар менованое церкви Братское, работниковъ муляровъ и
убогихъ людей шпиталныхъ, при дверехъ тое церкви седячихъ,
также хлопят, павперовъ гонил, плазовалъ, бил, шаблею кидал, ко-
торый крикъ и волане людей убогихъ протестансъ, яко преоръ
того монастыря, услышавши, вгды з колко брати законниковъ з
целии вышел и, обачивши оного з шаблею добытою около церкви
по монастыру уганяючогосе, з скромностью своею законничюю ла-
годными словы просил, абы, памятаючи на Пана Бога и тое месце,
Его светому монастырови дедикованое, того чинити попересталъ,

теды менованый панъ Орликъ, ничего на прозбу и покору их законничую не дбаючи и на срокгость правную не огледаючи, з тоєю жъ бронью за оными безбронными, покоем правъ посполитых обварованными законниками, скочивши, на одного з них, менованого протестуючого преора монастыра того, уходячого з цминъ-тара до монастыра, штыхомъ пхнулъ, и бы се был за опатрностью Бозкою не умкнул, певне бы его пробил и о смерть приправил, а другого законника того жъ монастыра и профессора менованого велебного отца Давыда, з школ до целей през цментар идучого, ни о чымъ тымъ не ведаючого, порвавъши инъсперате и взявши за перси, шаблю до шии прикладад, который, видечи небезпеченство здоровья своего, заледво утечкою здоровья ратовал и без шваньку ушол. А обачивши, иж замыслови своему предсявзтому досыт не учинил, словы непристойными, гонор и станъ ихъ духовный законничий обходячими, лжил, соромотилъ, до форты замкненое добывалсе и, яко на шведских, на поединьки повабиль; а кгда ему се не одзывали, одповеди, похвалки на здорове их и на знесенъе монастыра ихъ впелякими способами голосне и явне учинивши, заледве за персвазиею другое, ему знаемое компании, давши се намовит, з монастыра и цминтара одшолъ. О который то таковой того пана Орлика непристойный поступокъ и о вины, въ артикулахъ войсковыхъ на таковыхъ описаные, любо протестансъ з другою братею законниками и их милость панове духовные и шведские, брацтво тое жъ перкви, его милость пана Замойского, поручьника тое ж хоронкве, инъ презенция всее компании, абы ведлугъ права и артикуловъ войсковыхъ тотъ панъ Орликъ за тотъ свой непристойный поступокъ былъ караный, реквизиовали, однакъ жадное в той такъ ясной, такъ Божой, якъ протестуючихъ, кривде справедливости его милост панъ поручникъ, часъ од часу зволекаючи, учинити не хотель и не учинил; зачимъ протестансъ обавляючисе, абы такъ значный експес тотъ въ запаметане не пришол, таковую свою протестацію до внигъ занесши, противко менованому пану Орликови, такъже его милости пану поручникови и всей компании о

неучиненъе реквизированное справедливости, итерумъ атые итерумъ сведчит и протестуетъ се, офрующисе тую зачатую справу в паномъ Орликомъ контынуоват и на них у суду ясневелможного его милости пана Краковского, навышшого гетмана коронного, в суде тому пану Орликови належным, того всего правдне винъдиковат. А версификуючи премиса, ставил возного енерала шляхетного Ивана Городиского, который, персоналитер стоечи перед урядом, вызнал, иж он, зараз по тым експесе, дня тогож будучи везащый до манастира Брацтва Луцкого, видель у павперовъ трохъ по плечах, рукахъ и презъ голову разы, плавом позадаваные, синие, и знакъ тятый свижий в фортце монастырской, што не тылко тамъ резидующие ихъ милост отцове, але и веле иншихъ людей постороцныхъ на тое глядячих поведило, иж се такимъ, яко вышей поменило, способомъ експес стал през пана Орлика, в которого вгды о тое у его милости пана поручника справедливости реквизиовали, оное учиняти не хотел и не учинил. Што оным возным ест осведчомо, иж его милость панъ поручникъ презъ звологи уставичные судити експесивум не хотел; о чим и тотъ возный таковую свою реляцию чинит, которую, яко и протестацию, урядъ принявши, до книгъ записати каваль, и ест записано.

Книга городская Луцкая 1635 года, № 2467, л. 623.

XX.

Духовная іеродіакона Сильвестра, которою онъ свою типографію отписываетъ Луцкому Братству. 1635 года, 9 августа.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа, Бога в Троицы святой единого, аминъ.

Поневаж памет людская есть слабая и отменная, зачим и справы вщелякые, которые писма сведомством не бывают объясненные, за поступком часу в запаметане приходят, скондъ и правные поступки напотом уростать звыкли; прото и я, іеродіаконъ Сил-

вестер, игумень монастыра Чорненъского, почуваючись быти близшим смерти, а нижли живота, и обавляючись, абы мя смерть неготового не застала, любом теды на теле взоралый, однакъ на баченю и умысле добре вдоровый, таковой порядокъ в повереной мне от Бога и брати моее, законников того ж монастыра, зверхности чиню. Напродъ, вгды мене Пан Богъ з того света на оный поволати будет рачил, душу мою Оному поручаю, а тело мое, яко земля, земли мает быти през отца игумена братского Луцъкого и братю мою предано, в монастыру тутошнем Чорненъскомъ. Што зась тычет книгъ церковныхъ, также быдла, спрятовъ, тутъ в монастырцу найдуючогосе, сполною працею з братею своею приспособленого, то все вечными часы при брати и томъ же монастыру зоставати мает. А што зась жиючи мне з честнымъ а в Бозе змерлымъ господиномъ отцемъ Павломъ Люткевичомъ Телицею, игуменомъ Чорненъскимъ, анътецесором моим, передъ тым в монастыру Браства Луцкого, там з онымъ, з ласки Бога всемогусчого и счодробливости гоиное людское, друкарню спорядилисмо, которую потомъ с толь, з Луцъка, до монастырца тутошнего Чорненъского впровадилисмо, а то взглядом того, же славное памяти зошлый его милость панъ Адамъ Урьсулъ Рудецъкий, фундатор того монастырца, насъ о то просилъ и коштъ вшелякий и накладъ на тую друкарню давати, яко милостивъ хвалы Божое, приобецал. Леч же смерть неужитал оного фундатора и господина отца Павла, игумена, антецесора моего, с того света взела, а по смерти оныхъ не толко, же ратунку жадного и накладу от потомка менованого небожчика фундатора не мелисмо, але овшем незносные кривды, прикрости и шкody от его милости папа Дмитра Рудецъкого в власности нашей поносимо; теды я, при той остатной воли моей, прихилиючис тежъ до воли небожчика отца Павла и права, мне на тую друкарню служачого, по доброй воли моей и розмыслу уважного, не з намовы а ни принушена, до того видечи, ижъ оною ниhto рядит и справит не может, за чимъ абы не ваковала, але пожиток церкви Божой и ку хвале Его святой шол, абы она скондъ вышла, на том же местцу вечне зостала, нара-

дившись добре з братею моею, оную друкарню писмъ словенскихъ и рускихъ, во всим на все, такъ яко мне служила и належала, цале и зуполне, ничего з нее не выймючи, на церковь благочестивую Братства Луцъкого Поднесеня святого Крижа, ставропиггского святейшого патриархи, и велебным в Богу отцом игуменови и всей брати, законникомъ того ж монастыра братского Луцъкого и наступцом ихъ, за которыхъ провизию, працею и старанемъ жилемъ и в послушенстве ихъ з братею моею заставалемъ,—даю, дарую и тымъ тестаментомъ вечными часы записую и права впелякие мне, о той друкарни служачие, на оныхъ влеваю, а сам се зрекаю. Которые волни сут и будут, зараз за живота моего и по смерти моей до шафунку своего взявши, оною ку пожиткови церкви Божое и ку хвале Божой радити, такъ, однакъ, абы при менованом монастыре Брацъства Луцъкого и при законникахъ самыхъ тая друкарня вечно зоставала. На который то тестаментъ руку мою власную подписавши, упростили сам очевисто особъ ниже менованыхъ, такъ духовного, брати моее, яко и шведского стану, людей вери годныхъ, которые при печатехъ своихъ подписали. Въ монастыре Чорненъском, року тисеча шесть сот тридцат пятого, месеца августа девятого дня, водле нового календара.

Иеродияков Селивестер подписуюся на свой тестаментъ рукою своею власною.

Устне прошоный отъ отца Селивестра иеромонахъ Гедеон Новоставецъкий власною рукою.

Также устне прошоный Герасим, еромонахъ Комчинский, мешканецъ мѣсца того.—Иеродияконъ Теофанъ рукою в.

Семен Машевич, возний, очевисте прошоный отъ отца Селевестра, игумена Чорненъского, рукою власною.

Очевисто прошоный отъ отца Селевестра, игумена Чорненъского, Грегор Гансовичъ Шостаковский рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ листъ и хранящагося въ архивъ Комиссиі.

XXI.

Запись о пожертвованіи Анны Мельницкой на Луцкое Братство.
1638 года, 1 марта.

Року тисеча шестсотъ тридцат осмого, месеца марта пер-
вого дня.

Ее милости панее Анны Мелницького Станиславовое Тра-
цевское лекгация, которая лекговати рачила до Воздвиженъя чест-
ного Креста, Брацтва Луцького, за збавенъе свое, за души мал-
жонька своего и родичовъ своихъ, золотыхъ триста, яко ж заразы
панове старшие, до скринки брацкое отобравши, оными водлугъ
воли ее милости диспозовати мовинни вечне, то ест: до скрынъви
законничое отцу игумену въ кожъдый рокъ по золотыхъ десети, абы
фала Божая такъ за умерлыхъ, яко и за здоровъе ее милости от-
правована была; а золотыхъ десеть до шпитала; золотыхъ шесть
шпиталнымъ на подил; а золотыхъ чотыры обцымъ убогимъ и имъ
самымъ. И такъ рокъ по року вечне zostавати маєт. А золотыхъ
десет до скрынки брацкое на потреби церковные оборочатис маєт.
А то все на чест и фалу имени Его светому, в Тройцы святой сла-
вному Богу чият. Аминь.

Anna Mielnicka Stanisławowa
Tracewska.

Павель Антоновичъ, на той
час старший.

Неофит, игумень братский.

Jan Mathfiuicz, гауса mia-
sta Łuckiego, własna genka.

Василий Силневичъ рукою в.

Самуйло Кириловичъ рук. вл.

Иоан Выговский рукою в.

Съ подлинника, записаннаго въ Луцкомъ Сборникъ.

*Примъч. Иванъ Выговскій, какъ видно изъ собственноручной его
надписи на оборотъ духовной Сильвестра, былъ въ 1635 году на-
мѣстникомъ подстароства Луцкаго. Къ Братству Луцкому при-
надлежали и друія лица этой южнорусской фамилии.*

XXII.

Пригласительное посланіе митрополита Петра Могилы къ Луцкой братіи на Кіевскій соборъ. 1640 года, 24 іюня.

Петръ Могила, милостію Божею архіепископъ митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, екзарх святого апостолскаго ерону Константинопольскаго, архимандритъ Печерскій.

Велебнымъ господиномъ отцем и благочестивым и христороубивым ихъ милостямъ паномъ братіямъ Христоноснаго Братства Луцкаго, при храмѣ Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня, церкви святое апостолское восточное и наше покорности в святомъ Духу намилейшимъ и охотне послушнымъ сыномъ. Ласка вамъ, покой и милосердіе Бога Вседержителя, со благословеніемъ святѣйшее столицы наше митрополіи Кіевское, да преподается изъобилно.

Отъ немалого часу вся православная церковь Россійская, будучи отъ апостатовъ въ великомъ преслѣдованю, не могла прийти до того, абы волковъ драцѣжныхъ отдѣлити отъ себе, яко бы православныи и послушныи сынове церкви восточной зъ ними жадное конверсацыи взглядомъ релѣй не мѣли. За чимъ много съ православныхъ, едны зъ невѣдомости, другіе зась зъ частого уживана казаня и набоженства ихъ, наддер зканцерованыи зостали, ижъ трудно розезнати, если истинно православныи, albo именованъ токмо. А иныи, православіе овшемъ покинувши, до розныхъ сектъ (чого ся Боже пожал) Богу мерзскихъ преклонили, не только свѣцвіе, але и духовныи. През што станъ духовный и иноческій пришол в нестроеніе, и преложонныи, в недѣлство удавшися, о порядкахъ бынамнѣй не промышляютъ, але и овшемъ отъ оныхъ древнихъ отцевъ далеко отдалилися. Такимъ же способомъ и братства, предковъ своихъ ревность отвергши и нравы поправъши, кождый свояси и хочет, и дѣляетъ. Ово згола, однимъ словомъ, вся наша церковь Россійская не в догматахъ вѣры, которые непорушне держать, але в обычаехъ

такъ до молитвы, яко и житія побожного, наддер естъ зепсована. На што мы поглядаючи окомъ смутнымъ и сердцемъ жалостнымъ, завше о томъ промышлялихмо, яко бы то могло исправитися, и до обычаевъ давныхъ предковъ нашихъ (за которыхъ благочестіе восіало) привести. А надто од часу архиерейства нашего, през которое Богъ всемогущій учинилъ пастыремъ насъ преднѣшимъ въ церкви православной Россійской, и гдыжъ намъ ничего милшого не естъ, якъ при вѣрѣ православной горячую упреймостъ въ молитвѣ и житіе христіанское видѣти въ своихъ овечкахъ; што мы розумѣли не през што иное быти, едно през соборъ, на который бы такъ архиерее, сполслужителѣ наши, яко и иные честные, въ догматахъ вѣры добре цвичовые, а въ житію побожномъ досвидченые отцеве духовные прибывъши, за призываніемъ Духа святаго, з усердіемъ о томъ нарадилися и працы и стараня приложили, яко бы вся церковь наша Россійская во всехъ тыхъ пунктахъ выпречоныхъ пристойне направитися и до своее оздобы древнее прийти могла. Яко жъ многоворотне я самъ и многіе, такъ зъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ, о томъ с смиреніемъ нашимъ розмову мѣли и зычили собѣ упрейме, абыхмо колижъ колвекъ, з собою посполу знесшис, о томъ нарадили и способъ яко найснаднѣйшій вынайшли до затриманя благочестія и до исправленія обычаевъ зепсованныхъ, а цвичена духовного, и до спораженя вшелякого церковного. Лечъ тому неприятелъ душъный, добру завѣстникъ, по вси тые часы прешкоды чинилъ, о чомъ добре вѣдомо естъ милостямъ вашимъ всѣмъ. Еднакъ подъ тотъ часъ, за наступеніемъ великого гоненія и за жаданемъ многихъ такъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ особъ, а надто за поводомъ сумненя нашего, когорое намъ далей того неяряду терпѣти не допущаетъ, также и для потребы велице поважной, назначилихмо соборъ, ведлугъ звычайю давного церкви Россійской, въ Богоспасаемомъ градѣ Киевѣ, при церкви нашей кафедральной святое Соѣби, на денъ Рождества Пресвятое Богородицы, въ року теперешнемъ 1640. На который такъ честъ вашу духовныхъ, преимущихъ и до рады духовное способныхъ, яко и ихъ милость свѣцкихъ братій, ревнивыхъ въ благочестію и вѣдомыхъ правъ цер-

ковных, о имени Господнем зываемо и просимъ, а непослушныхъ напоминаемо, абы голосу нашего пастырского послухавши, и на мѣстце назначеное часу своего прибывши, о томъ найпервей радили, яко бы согласіе вѣры православной всѣ одинаково розумѣли и содержали; потомъ, абы станъ духовный в своемъ порядку зоставал, а братства свѣцкіе при правахъ и волностяхъ своихъ, непоколѣбимо в святомъ благочестіи трваючи и зостаючи, едни о другихъ недостаткахъ и преслѣдованю вѣдаючи, взаемне радою и помощю были. При томъ теж и того почестностейъ вашихъ духовныхъ и милостейъ вашихъ свѣцкихъ пилне потребуемъ: што бы ся которому братству потребного што здавало, рачте дати на инструкции посланымъ отъ себе з досконалою моцю до постановеня и заминеня соборового. Што кгда милостьъ ваша отъ насъ, пастыра своего, вдѣчне принявши, изъ охотою на часъ назначоный с тыми пунктами пришлете, маемо надѣю в ласце Божой непохибную, ижъ през той соборъ церковь православная Россійская до первшого оздобы своее и до порядку пожаданого приидеть, а утрапене для благочестія подь тотъ часъ ратунокъ и охолоду одержать. О чомъ обширней на соборѣ предложено будетъ отъ насъ прибывшимъ. А на тотъ часъ молитвы и благословеніе наше архіерейское милостямъ вашимъ освѣдчаемъ. Данъ в Городку, на Волюню, дня 24 іюня, року 1640.

Милостейъ вашихъ зычливый, в Духу Святому зычливый отецъ, пастырь и уставычный богомолца, Петръ Могила, архіепископъ митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, екзарха святѣйшаго ерону Константинопольскаго, рукою власною.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ вдолъ сложенномъ листѣ. На оборотѣ печать, представляющая подь изображеніемъ Божіей Матери гербъ Могилинскій, а вокругъ надпись: ПЕТР: МОГИЛА МЛ: БОЖ: АРХ: МИТР: КІЕ: ГАЛИЦ: И ВСЕА РОС: ЕКЕ: КОН.

Надписаніе на оборотъ посланія такое:

Благочестивым и христоролюбивым ихъ милостям паном братам Крестоносного Братства Луцкого, пры храмѣ Воздвиженія честного и животворящаго Креста, церкви святое апостолское восточное и пскорности нашею зѣло послушным в Духу святом сыномъ, до отданя.

XXIII.

Духовное завѣщаніе Галшки Гулевичевны Лозчиной, вдовы маршалка Мозырскаго, съ щедрымъ даромъ въ пользу Луцкаго Братства. 1641 года, 2 апрѣля.

Року тисеча шестсот чотырдесят второго, месяца марта тридцат первого дня.

Въ рочьки судовые кгродские Луцкіе, од дня двадцать сего, месяца марта, в року звышънаписаномъ припалые и судовне отправоват зачатые, передо мною Счаснымъ Збожнымъ Лайсчевскимъ, подъстаростимъ Луцкымъ, становъши очевисто, велебный отецъ Теофиль Заплатинъский, законникъ манастира Брацтва Луцкого, подалъ пер облятамъ до книгъ тестаментъ остатнее воли вошъло панее Гальшки Гулевичовъны Стефановое Ложчиное, маршалковое Мозырское, на роспораженъе маенности ее, лежачое и рухомое, по ней позосталое, о чомъ тот тестаментъ ширей в себе маеть, жадаючи, абы принять и до книгъ уписанъ былъ; которого я, врядъ, до книгъ приймаючи, читалемъ, и так се в себе писаный маеть: Во имя Отца и Сына и Святого Духа, Бога въ Троици Святой Единого, станъся воля Его святая, аминь. Я Гальшка Гулевичовъна Стефановая Лозчиная, маршалъковая Мозырская, упатруючи на том свити короткость живота людского и непевности години розлученя души с тиломъ, а ничого певнийшого перед очыма не маючи, едно смертелности и сказителности людское кресом смерти, которая абы мене неготовую предъ трыбуналь з сего свита не по-

звала и абы, вгды ся не сподиваю, не заволачь Пань и Створецъ души моеи, а не нашедши готовности, дверей своего палацу на прысте свое перед нею не замьнулъ,—вчесне, пови часъ и смыслы здорыве къ тому позволяють, стороны души, тела, маестности и добръ моих, лежачихъ и рухомых, такъже стороны ялмужьны и хвалы Паньское помноженя, влє быти з мене можетъ, удиляючи того, што ми з руки своее шчодробливое Господ Богъ Всемогущый дати рачиль, чиню зъ доброго розъмыслу моего, добровольне, и такъ остатнею тоєю волею моею распоражаю и мети хочу непо-рушьно. Наперед душу мою Пану Богу, в Троици святой Едино-ному, з надиею зуполною о збавеню ее презъ милосерде Его свя-тое, поручаю; тило зась мое гришное, з земли взятое, земли отдаю, которое наймилшый сынъ мой, урожоный его милост панъ Михаль Лозка, в церкви Брацкой Луцкой заложена Честнаго и Животво-ращаго Креста Господня, а не где индеи, водлугъ христианьского и церкви святой восточное, подъ послушенствомъ святышого пат-риархи Констанътинополского будучое, порядку, яко найпрыстойней поховати маеть; до которое церкви братское Луцкое, где и тило мое маеть быти положено, золотых двесте, а на манастыръ законъ-никомъ, при той же церкви будучымъ, абы Пана Бога за душу мою молили, золотых другую двесте; на шпитал Братский Луцкий золотых пятьдесят; на монастыръ паненский Черньчыцкий, панъвом законнымъ, золотыхъ тридцать; свесченикови Черньчыцкому золотыхъ десять, а другую десять золотыхъ свесченикови Пречыстиньскому на бого-молие за душу мою одписую. А ижемъ, будучы потребною грошей, певъныхъ часовъ на справы мое розъные пожычилам у велебного его милости господина отца Исакия Борысковича, епископа пра-вославьного, золотых пулътораста, а особливе у ее милосги в Богу зошлое кнегини Курцевичовое, игумени манастира паненьского Печерьского, водлугъ запису моего, кому ее милост тестаментомъ своимъ оддати назначыла, его милост панъ сынъ мой оддати тому маеть. До того, иж остало пры мни по зошлои з того света на имя Пелагии, од Господа Бога слепотою навежовое, а при мни

презъ часть немалый живущое, золотыхъ сто, на што и обликгъ мой был од мене даный, а теперь нить видома, у кого зостаеть, теды урожоный его милост панъ сынъ мой на тотъ обликгъ, водлугъ воли небосчки, яко она сама при смерти своей назначыла, оддати повиненъ будетъ, то ест золотыхъ семдесятъ на церковь Братскую Луцкую, и абы с тихъ же грошей золотихъ тридцать на сорокоустъ законъникомъ даво, а на шпиталь золотыхъ тридцать тогожъ Брацтва Луцкого, которую сто золотыхъ безъ вшелякое зво-локи урожоный его милость панъ сынъ мой оддати до рукъ ве-лебного отца игумена Луцкого и брати духовное и свидкое оддат повиненъ. Сребро мое, заставленое в Мозыру, у честного госпо-дина отца игумена Мозырского, на ймя отца Мефодия, меновите хрест серебряный с подножиемъ, въ немъ гривень семъ серебра, заставленный въ золотихъ петидесят, а особливе у пана Исакевича, подииска Мозырского, Пречыстенъского поповича, кадилница, въ ней гривень чотыри, и чарка сребная ве дви гривъни або болшей, такъ же въ золотихъ петидесят заставлено; инътересу од тихъ ста золотыхъ винъно од прешълого сродопостя в року тисеча шестъ сотъ чотырдесятомъ ажъ до теперешънего, терминъ приходить в року тисеча шестъсот чотырдесятъ первомъ; которое сребро если за живота моего не выкуплю, теды Брацтво Луцкое маеть за грошы мое особли-вие, опроч лекгации, презъ мене назначоное, такъ духовнымъ, яко и свецкимъ, Братству всему служачое, золотыхъ сто помененымъ особамъ отдавъши, выкупити и до церкви братское Луцкое, абы вичными часы воставало, тоєю остатнею волею моею якъ за живота моего, такъ и по смерти моей мити хочу и лекгую. А жебы тые лекгата вси згола, а особливе иле што до Брацтва Луцкого назна-чалямъ, где тило мое одпочивокъ, а душа ратунокъ до збавени горячими молитвами мети маеть, были яко найпрудшей, илемъ што где назначыла, одданы, сумненемъ сына моего и неблагословенемъ обовезуючы, декларую, скондъ то маеть заразы заплатити: на-прод, з суммы тисечи золотыхъ, которую мни сынъ мой з малжонъ-жою своею на скриптъ свой цевъный зостали винъни; знову, з сумы

трохъ тисечей золотыхъ на село Дубисча и Рожницкие корчмы, аредъдою его милости отцу епископу Луцкому данных; с тых же грошей маеть на выкупенъе креста вышъменованого и кадилницы сребъное, такъже тежъ и чарки, золотыхъ сто до рукъ велебного господина отца игумена братского Луцкого с тое сумы обоен, яко моее власное и мни належачое, его милост панъ сынъ мой оддати маеть, а отецъ игуменъ, з братнею своею духовною и свитскою, тое сребро заразъ выкуивъши, повиненъ церкви братской Луцкой оддати и тамъ абы тое сребро завше оставало. А тые тамъ леггата з менованыхъ сумъ, не жычачи тяжкости души моей, безъ вшелякого затрудненя и одволоки поплатити маеть и повиненъ есть. До того тежъ, сребро мое въ Могилеве, у славетного пана Карпа Казановича, месчанина и купца могилевского, заставъленое в золотыхъ пултораста, меновите: чара сребъная, въ ней грьвенъ дванадцать, лихтары два по чотыри грьвны, в двох грьвенъ осмъ; а ижъ презъ час долгий не платилам ннътерессу од тих золотих пултораста, теды панъ Казанович прешлого року тисеча шестсот чотырдесятого приятелско зо мною поступил и на том стануло, ижъ сто копъ литовских зовсим на всим, якъ самую суму, такъ и провентъ од того в тую жъ копъ сто кладучы, маю коли колвекъ тую тилко сто копъ оддати, а не болшей, и до себе сребро тое взяти, которого если бымъ за живота моего не выкупила, теды урожоный его милост панъ сынъ мой маеть з добръ моих, по мни правомъ дедичнымъ од мала до веля его милости належачихъ, выкупити и на свой пожитокъ обернути. Также служебници моей Яггнишце, которая ижъ ми вирне презъ часъ немалый служыла, теды золотихъ пултораста ей одписую; Уляне тежъ Ивавовой дяковой коня, дви корови и золотыхъ двадцать дарую, а еслибы въ живых не оставала, теды потомству еи маеть то быт оддано. Урожоному его милости пану Миколаеви Сенюте, сестренъцу моему, волотихъ сто тридцать, которые-мъ на справы мое пожычила, оддано быти мает презъ урожоного его милост пана сына моего. Тые теды вси долги мои и леггата, под неблагословенъствомъ Божымъ и моимъ

материнскимъ, урожонный его милость панъ сынъ мой поодавати повиненъ будетъ по смерти моей, абы души моей тяжко не было. А если бы тот же менованный сынъ мой милый остатней воли моей спротивилъ се, тыхъ леггать, водлугъ распоряжена моего, такъ до церкви, яко и до шпиталевъ и духовънымъ, кому што належить, што прудшей не поодавалъ, теды я оного на судъ Панъский перед маестатъ святой зываю, абы ся иначе, мимо тое распоряженъе и остатнюю волю мою и того тестаменту моего, не важилъсе чынити и овшемъ што рыхлей до skutku привелъ. Который то тестаментъ остатнее воли моее конъчачы, завираючы, хотечы, абы по смерти моей в моци и вазн зупольной зоставалъ, и поддаючи каждому, кому бы ено до него чынити належало, при печати моей, рукою власною подписую и о приложене печатей и подпис рукъ их милостей пановъ а приятелей моих, людей задных, ниже менованных, до того ужилам, которые, за очевистою прозбою моею, будучы обеде при мне, то все учынити рачили. Писанъ въ Луцъку, року Божого тисеча шестсотъ чотырдесятъ первого, месяца априля второго дня.—У того тестаменту пры печатехъ подпис рукъ тыми словы: Галшка Гулевичовна Лозчиная, маршалъковая повету Мозырского, рукою власною.—Jerzy Puzyna, podkomorzy Włodzimirski, proszony pieczętarz, mp.—Ustnie proszony pieczętarz Iwan Romanowicz Kozinski ręką swą.—Proszony pieczętarz oczewiscie od jej mosci paniey Łozczyney Konstanty Uszak Kulikowski mp.—Proszony pieczętarz oczewiscie od jej mosci paniey Łozczyney Andrzej Hulnicki mp.—Oczewiscie proszony pieczętarz Ignacy Broniewicz mp.—Который же то тестаментъ, за поданьемъ и прозбою вышъменованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ есть уписанъ.

Книга городская Луцкая 1641 г., № 2158, л. 362.

XXIV.

Дарственная запись п. Андрея Гулевича Луцкому братскому монастырю на свои наследственные имения. 1642 года, 30 апрѣля.

Року тисеча шестсот чотырдесят второго, месеца мал второго дня.

На вряде кгородскомъ, в замьку его королевское милости Луцком, передо мною Андреемъ Гулиницким, намѣстником подстарства Луцкого, и книгами нынешними кгородскими Луцкими, становъшы очевисто урожоный панъ Андрей Гулевичъ, для вписаня до книгъ нынешныхъ кгородскихъ луцкихъ подал лист, добровольный запис свой, с печатью и с подписомъ руки своее и прятелскихъ, од себе велебнымъ в Богу ихъ милости отцомъ рекгулы святого Базылего Великого, то есть велебному в Богу отцу Леонтому Шыцикови Залескому, игуменови, и всей брати его монастыра Луцкого, на реч въ том записе, нижей вписаномъ, меновите выражоную даный, о чом тот запис шырей в себе маеть; которого, во всемъ очевистым, устнымъ и добровольнымъ сознаниемъ своимъ ствердывъшы и змоцънявъшы, прызъналъ, жадаючы, абы прынять и до книгъ уписанъ былъ. Которого я, врядъ, для вписаня до книгъ прыймуючи, читалем, и такъ се в себе писмом полским писаный маеть: Ja Andrzej Hulewicz, syn wrodzonego jego mosci pana Hniewosza Hulewicza Drozdenskiego, odstompiwszy swey własney należney ziemskiey jurisdiciey, prawa, powiatu y woiewodztwa, a pod ten dobrowolny zapis moy y jego conditie, obowiązki y ligamenta siebie samego, z dobrami y potomkami moiemi we wszem dobrowolnie się poddaiąc y wcielaiąc, wiadomo czynie y dobrowolnie zeznawam, komu by to wiedziec należało, teraz y napotym zawsze: iż ia zeznawaiący, z dobrej woli y zdrowego rozmysłu mego y z osobliwey też pobożności ku czci y chwale jmienia Pana Wszechmogącego to czyniąc, a maiąc wolność z prawa pospolitego dobrami swoiemi, iako ieno chcąc, szafowac y disponowac, tedy dobra moie

leżące y ruchome, wszystkie generalem zawierając, to iest, w siele Drozdniach, Dołhim, Semerenkach y Hudeczym Brodzie, części moie, co ieno kolwiek mnie z rozdziałku między ich mosciami pany Hulewiczami Drozdenskimi, bracią moiemi rodzonemi, należec będzie, już sobie y nikomu inszemu nie wymuiąc a ni zostawuiąc z tego rzeczy namnieyszey, ale to wszystko, co ieno kolwiek prawem Bożym y przyrodzonym na mnie y na część moie przypada y przypasc ma, upatrując w tym dobre y pożytecznieysze swoje, a siebie samego y wszystkich krewnych y powinnych moich od tego iuż czasy wiecznymi oddalając, a żeby sie chwała Boża za dusze jeh mosciow panow rodzicow moich, także braciey y krewnych moich wszystkich, y mnie też samego, w cerkwie świętey Brackiey Łuckiey Podniesienia Krzyża świętego odprawowała sie, tedy te to części moie dobr tak leżących, iako y ruchomych wszystkich, od mała do wiela, co ieno kolwiek na mnie z rozdziałku prawem Bożym y przyrodzonym spasc y należec ma y będzie, wszystko ogulnie generalem zamykając, na monastyr Bracky Łucky, przy cerkwie założenia Podniesienia Krzyża świętego, pod posłuszenstwem świętego oycy patriarchi Kostantinopolskiego, w uniey z kosciółem rzymskim nie będącego, naydujący się, wielebnym w Panu Bogu jehmosciom oycom zakonnikom reguły świętego Bazylego Wielkiego, to iest: wielebnemu w Panu Bogu jego mosci oycu Leontemu Szycikowi Zaleskiemu, ihumenowi, y wszystkiey braciey iego tego to monastera, teraz będącym y ich na potomne czasy nastempcom, pod posłuszenstwem tegoż świętego oycy patriarchi Konstantinopolskiego, w uniey z kosciółem rzymskim nie będącego, w tym że monasteru naydującym się, facto pectore, pod przysięgą, nie za żadne pieniądze, ale dla rozmnożenia y rozszerzenia chwały Bożey w tym monastyrze y cerkwie Bożey na przyszłe, potomne y wieczne czasy, daie, daruie y zapisuie czasy wiecznymi, nigdy nie odzownymi y nazad sie iuż nie wracającymi, ze wszystkim prawem, panstwem y tytułem wieczystym, mnie na to służącym, sam sie z tego wszystkiego wyrzekając y wyzuwając wiecznie; iakoż zarazem y possessiey albo dobrowolnego

weyscia y należności w wieczność y posiadzią tey to części moiey dobr leżących y ruchomych wszystkich, od mała do wiela, mocą tegoż dobrowolnego zapisu mego wieczystego pozwalam, podaie y extempuie, y iuż za istotnych dziedziców y possessorow tey to części moiey, teraz przeze mnie darowaney y zapisaney, ich mosciow oycow zakonników monastera Brackiego Łuckiego, religiey graeckiey, bydz przyznawam y postanawiam. Ktorem to ich mosciom, tak teraz będącym, iako też y następcom ich mosci, te to część dobr, na mnie należącą, iuż iako swoje własność y wieczność, wolno iuż iest y będzie do wieczystey dispositiey y possessiey swoiey przez woznego y szlachte, od ich mosci sobie na to sposobionych, obiąc y tego wszystkiego ze wszystkimi pożytkami y przynależnościami podług woli, myśli y najlepszego upodobania swego spokojnie używac y iako swoją własnością y dziedzictwem rządzić, szafowac y disponowac; w czym ja iuż sam przez siebie y przez żadne na to subordinowane osoby żadnego impedimentu y przeszkody czynić y zadawac nie mam y nie będę mógł, ale owszem, ze wszystkich generaliter dobr moich zapisuie się wyży rzeczonych ich mosciow zakonników monastera Brackiego Łuckiego, y te to część moie, przeze mnie ich mosciom darowaną y zapisaną, od wszelakich impedimentow prawnych y nieprawnych, od kogo kolwiek zachodzących, od zapisow pierwszych y poslednich, ręcznych y zeznanych, wian, przywiankow, dożywocia, prowizyi, zyskow, pozwow y wszelakich generaliter trudności y ciężarów naniesionych y ściągających się na każdym placu y terminie swym własnym kosztem y nakładem bronic, zastępowac y uwalniac y temu dobrowolnemu zapisowi memu we wszystkim tylekroc, ile ieno potrzeba ukaże, z potomkami y sukcesorami dobr moich dosyc uczynić mam, powinien będę y zapisuie się, żadną dawnością ziemską nie szycząc się; a to pod szkodami ziemskimi, w prawie pospolitym opisanemi, ktore na wszystkie dobra moie leżące y ruchome dobrowolnie przyimuie y wnoszę; o też szkody y o każde nie dosyc uczynienie y sprzeciwienie się temuż zapisowi memu forum y terminu sobie y każdemu sprze-

ciwiającemu się we wszelakim generaliter sądzie y urzędzie ziemskim, grodzkim y głównym trybunalskim, w którym kolwiek powiecie y woiewodztwie, Kijowskim, Wołyńskim, Braclawskim y Czernihowskim, y ich conserwatach, zawsze zawity czynie y naznaczam, gdzie stanowszy, nie zażywaiąc żadnych controwersij, dillatij, apellatij, ich prosequutij, suspensij, submissij, fatalis ewasij, praescriptij, większosci sprawy, exemptow żadnych krolewskich y hetmanskich, czego Boże uchoway, powietrzem y wtargnieniem do korony nieprzyiaciela, legaciami do postronnych paustw y inszych in genere et specie zwłok, wymow, przyczyn, obron y dobrodzieystw, prawnych y nieprawnych, z przyiazni, czasu y dowcipu ludzkiego wynaydzionych y pochodzących, mianowanych y niemianowanych, wszystkich ogulnie a dobrowolnie zrzechszysię, odpisawszysię, skutecznie usprawiedliwić się mam y powinien będę, toiest szkody pozwem oszacowane zapłacić, a zapłaciwszy przecie temu zapisowi memu, o co by pozwano było, we wszem, ile tego potrzeba ukaże, dosyc uczynic mam przez wszystkie dawnosci ziemskie. J na to ia, zeznawaiący, dałem ichmociom oycom zakonnikom monastyra Bractwa Łuckiego, religiey greckiey, pod posłuszenstwem świętego oyca patriarchy Konstantynopolskiego, w uniey z kosciółem rzymskim nie będącego, nayduiącym się, ten dobrowolny zapis wieczystey darowizny moiey, z pieczęcią y z podpisem ręki moiey własney y ich mosci panow przyiacioł moich, na to ode mnie ustnie y oczewiscie uproszonych, imionami niżej wyrażonych y podpisanych sie. Pisan w Łucku, roku panskiego tysiąc szescset czterdziestego wtorego, miesiāca aprila trzydziestego dnia.—У того запису, пры печатехъ, подпис рукъ тими словы: Andrzej Hulewicz ręką swa.—Proszony przyiaciel oczewiscie Wereszczynski Mikołaj.—Proszony oczewiscie od jegomosci pana Andrzeja Hulewicza pieczętarz Maciey Sokołowski.—Который же то запис, за поданъем и очевистым признанъем вышъменованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ есть уписанъ.

Книга городская Луцкая 1642 юда, № 2158, л. 561.

XXV.

Грамота короля Владислава IV на построение богадѣльни Александромъ Мозели при церкви Луцкаго Братства 1645 г., 11 декабря.

Władysław IV, z łaski Bożej król Polski, wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Smolenskie, Czernichowskie, y Szwedzki, Gottski, Wandalski dziedziczny król.

Oznaimuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu tho wiedzieć należy. Zawsze my mamy w pamięci wysokie cnoty urodzonego Alexandra Musselle, dworzanina naszego, tudzież ochotę y wielką biegłość w dziele rycerskim, kiedy on w młodszym wieku swoim za całość Rzeczpty y dostojenstwo nasze przeciwko roznym tak Krzyża Sgo nieprzyaciołom, iako y w innych, Inflantskich, Wołoskich y Pruskich expediciach, z odwagą zdrowia y substanciey swoiey mężnie stawał. Teraz zasię, przyszedszy do wieku sędziwego, gdy on za duszę swoię umyślił szpital Bractwa Miłosierdzia w mieście naszym Łucku, przy cerkwi brackiej Podniesienia Krzyża Sgo będący, przenieść y ozdobnie na gruncie Zubczewskim rzeczonym kosztem swym chce wymurować, nic nie derogując dawnym prawom przerweczonego szpitala, supplikował nam, ady za pozwoleniem naszym mógł to uczynić. Co my rzecz słuszną baczywszy, iako nam sprawa iest dana, iż dla scistości miejsca, na którym teraz ten szpital stoi, y przeszkod w nabożenstwie zakonnikom reguły Sgo Bazilego, snadniezmy na to pozwolili y pozwalamy ninieyszym listem, tak aby przerweczony wrodzony Musella szpital wyży opisany, wedle upodobania swego, na placu niegdy zeszęłego Władysława Zubczewskiego, horodniczego Łuckiego, postawic y wymurować mógł; iednak ten szpital prawem y zwyczajem dawnym Bractwa Miłosierdzia, przy cerkwi Krzyza Stego będącego, w zawiadywaniu bydz ma. Co do wiadomości każdego, komu tho wiedzieć należy, mianowicie urzędowi grodzkiemu y miei-

skiemu Łuckiemu, przywodząc, rozkazujemy, aby on w murowaniu tego szpitala od nikogo żadny przeszkody nie miał y nie ponosił dla łaski naszej. Na co dla lepszy wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną prsycisnąc roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XI miesiąca grudnia, roku Panskiego MDCXLV, panowania naszego Polskieko XIII, a Szwedskiego XIV.

Wladislaus Rex.

На оборотъ надписъ: Consens na przeniesienie szpitala Bractwa Miłoserdzia w Łucku urodzonemu Muselliey do cerkwiey Podniesienia Krzyża Stego.

*Alb. Kadsiolowski,
Secrs Reg. Mtatis.*

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ сложенномъ листъ и хранящагося въ архивъ Комиссiи.

XXVI.

Духовное завѣщаніе Настасіи Древинской, вдовы извѣстнаго ревнителя православія Лаврентія Древинскаго, съ назначеніемъ денежныхъ суммъ въ пользу Луцкаго Братства, а равно на устройство странноприемнаго дома въ подаренной ей усадьбѣ. 1646 года, 9 марта.

Року тисеча шестсот чотырдесят шостого, месяца марца двадцат второго дня. На вряде вгродском, в замку его королевской милости Луцком, передо мною Адамомъ Леском Черничцким, наместником на тот час подстароства и замку Луцкаго, становши очевисто, урожоний его милсть панъ Ерій Рудкий для вписаниа до книгъ нинешних вгродских луцких подал пер обятам тестамент остатнее воли зошлое урожоное панее Анастасии Зубъцевъскаго Лавърентовое Древинское, чашъняиковое Волянское, с печатю и с подписами рукъ людей добрых, а то распоражена маетности

Памятнику, т. I и II.

6

и добр ее, лежачих и рукомых, ниже въ том тестаменте виражонных, учиненый, о чом тот testament ширей въ себе мает, просечи, абы принят и до книг нынешних уписан был. А такъ я, врад, тот testamentъ принявъши, читалом, и такъ се в себе мает: „Во имя Отца и Сына и Духа светого, амин. Стансе ку вечной памяти той речи, ниже менованой. Ижъ немашь и не был жадеи такъ счастливый человекъ на свете, который, зъ матки смертельное живот свой възявши, смерти потом и того кресу остатнего абибити, аби ухоронити се мел: смерть бо въм концем всим речом, а долг тот никгда не гинет, але каждый, будучи зложоный в элементовъ отгъни, подлегати и платити его мусит. На которых тое право выдано ест, аби скоро жити зачинаемо, невъчасом причати смо се умели; бо яко вси выроки Божские скутки свои берут, теж и тот найперший, грихом родичовъ наших на свет впроважонный: уродивъшисе, умерти. Прото и я, Анастасия Зубъцевъского, першого Филиповая Ванкова, а тепер второго малженства Лавъ-рентовая Древинъская, чашъниковая Волинская, уваживъши то себе, маючи завше въ памяти, водлуг писма светого, неведомый час крѣсу живота своего, ведаючи, ижъ вси речи часом с памяти людское сплывают и въ запомнене приходят, чога бы писмом для ведомости потом будучих людей не было варовано; а для того ест вынайдено, аби писмом каждую речь объяснено. Будучи на тот час от Господа Бога на теле зложона хоробою, але доброго розуму и смыслу, умыслилам распоряжене маегности моее убогое, лежачое и рукомое, въ порядку зоставити, аби по смерти моей межи детками и покровъными моими якого вархолу не было. Тым моим testamentом остатнее воли моее чиню ведомо и доброволне созънаваю всим воец и каждому з особна, кому о том ведати належало будет, тепер и напотом завъжды: ижъ вгды Богъ всемогущий, з воли и милосердного декрету своего, на мене час смертельный допустити и до хвалы своее светое поволати рачит, душу мою гришъ-ную въ Его насвятшие руци поручаю, маючи зуполную надею въ Его насвятшомъ милосердю, же не водлуг заслугъ моих, але

въ невимовного милосердя своего духа моего межѣ выделение свое почитати будет рачил. А тело мое грѣшное, яко землю, земли отдаю, которое не водлуг помпы света того, але водлугъ обряду хрестіанского релии старожитное греческое, церкви восточное кафолическое, през его милость пана Александра Жабокрицкого, сына, и цурку мою Теренцію Жабокрицкую, малжонковъ и повинных моих, въ церкви Воздвижения Честного и Животворящего Креста Господня, при манастире Брацтва Луцкого, зъ накорменем людей убогих, поховано быти мает. А што се дотычет убогое маетности моее, лежачое и рухомое, на тот час въ посесии моей будучое, тую въ таком порядку мети хочу: напрод, иж што ми НайвызшиЙ, зъ опатрѣности своее Божское, за старанем и працею моею, мети дати рачилъ суму двадцат и сем тисечей золотих полскихъ, до которое прилучивши другую суму, шести тисечей золотых, помененых панов Жабокрицких, малжонковъ, детей моих, сполне зъ их милостями дадем ясне освецовым княжатам их милостям Николаеви на Клеваню Чорторискому, каштелянови Волинскому, и княгине еи милости Изабели зъ Корца Чорториской, каштеляновой Волинской, малжонком, на аренду шестолетнюю маетностей княжат их милостей, тоестъ местечько Белювъ, Дѣювъ и Руду, тут въ повете Луцком, а въ ключу Клеванском, лежачие; теди с тое сумы двадцати и семи тисечей, на мою част належачое петнадцат тисечей золотых полских потомком такъ музское, яко и белоголовское пѣлти, помененое цорки моее, зъ его милостью паном Александром Жабокрицким тепер спложоним и тым, которых бы им напотом Господ Бог зъ собою мети позволил, внуком моим, въ ровный дел даю, дарую и вечными часы тою остатнею волею моею записую. Которую однакъ суму, еслибы мене Господь Бог впрод перед вытриманем тое аренды, ним бы тая помененая сума вся сполна до рукъ моих пришѣла, до хвалы своее светое поволати рачил, до вытриманя оное и по вытриманю с тых маетностей помененых въ диспозицію и доживотное уживане вышѣ реченой цорце моей паней Александровой Жабокрицкой и малжон-

кови ее, до възросту лет потомковъ их, даю и записую, которымъ кождому зъ нихъ зъособна, водлугъ възросту летъ зуполныхъ, давши имъ въпродъ пристойное цвиченье въ цъноти, науки и побожности хрестиянской, въ вере старожитной греческой, сумы помененое ровно уделати, або маетность якую, суме той кореспондуючую, на имя ихъ вечно купивъши, въ ровный делъ mezi нихъ пустити и роздати маютъ; о што помененое цурки моее и малжонка ее прошу и тою остатнею волею моею сумнене ихъ обовезую, абы ни въ чомъ тому распоражению моему противъные не были, але, поглядаючи на пришьлые, одмъне подлегыые часы, оную выполнили. А уховай Боже смерти (яко кождого чловека минути не можетъ) на помененую цурку мою въпродъ, нимъ бы сама детки свое зъ малжонкомъ своимъ распорядила, въ молодости летъ ихъ, теды его милость панъ Жабокрицкый, малжонковъ ее, тое сумы тратити имъ не мает и овшемъ въ рокъ по смерти помененое малжонки своее, а цурки моее, тую сумъ петнадцет тисечей золотыхъ полскихъ, презъ мене тоею остатнею волею моею помененымъ потомкомъ его, зъ цоркою моею спложонимъ, лекгованую и записаную, всю сполна ясене освещеному кнежати его милости Михалови с Клевана Чорторискому, старосте Кременецкому, пану моему милостивому, въ диспозицию до възросту летъ помененыхъ потомковъ, възявши отъ кнежати его милости на то ассекурацию, отдати мает и повиненъ будетъ; а я особливе, отдаляючи отъ тое опеки всехъ близкихъ кривъныхъ и повинныхъ моихъ, за милостивого татора и добродее помененимъ потомкомъ цурки моее, а внукомъ моимъ, по смерти ее, того жъ ясене освещеного кнежати его милости Михаила с Клевана Чорториского, старосту Кременецкого, пана моего милостивого, назначаю и прошу, розумяючи цале о милостивой ласце кнежати его милости, же прозбою моею убогою не будетъ погоржати, але зъ урожное милости и побожности хрестиянское ку сиротамъ, тую помененую суму петнадцет тисечей золотыхъ полскихъ, по смерти цурки моее, до рукъ своихъ възявъши, на маетности своей асекуруетъ и тымъ сиротамъ до възросту летъ ихъ зуполныхъ, назначивши имъ на выховане и цвичене рочъную провизию, дотримае

и тую суму по възросту лет их вождому зособне въ ровный дел отдасть, або маетность свою на вытримане тое сумы пустит, великое за то от Господа Бога нагороды и от тых позосталых потомковъ чекаючи вдячности. А зособна его милости нану Александрови Жабокрицкому, сынови моему милому, ему самому, чотырн тисечи золотых полских даю, дарую и записую. Также помененой цурце моей милой Теренцы Жабокрицкой, такъ взглядом посагу, яко и з ласки моее материнское, шест тисечей золотых полскихъ даю, дарую и тоею остатнею волею моею записую. А где тело мое грешное лежати будет, абы, сорокоуст отправивши и въ соботникъ вписавши, оставичную офиру за душу мою Господу Богу приносили,—на церковь помененую Брацтва Луцкого тисечу золотых и законником на опатрене потребъ их з особна того ж монастыра тисечу золотых; на шпиталь при той же церкви будучий петдесят золотых; на нисчих того ж Брацтва, церкви Божое служачих и учачихсе, петдесят золотых. Черничкам въ монастыри Черчицком, при церкви Преображения Господня мешкающим, триста золотыхъ; на потребу и оправу тое ж церкви петдесятъ золотыхъ; абы теж, водлуг порядку церкви Божее, въ соботникъ вписавши, за грехи мое Господа Бога благал,—свеченикови тое ж церкви петдесятъ золотыхъ. До монастыра Почаевского законникомъ, абы сорокоуст отправивши и въ соботникъ вписавши, такъже набоженство звичайное за душу мою отпоровали, двесте золотых. Духовному исповѣдникови моему, который бы такъ же порядкомъ церковнымъ у Господа Бога о души моей грешной старане мелъ, пятдесят золотых полских. Двор мой власный, за Глуццем в Луцку будучий, недалеко церкви Рожества Христова, и до него тисечу золотых—на странноприемцовъ уломных, нагих, голодных, которые не мают жадного ратунку и поживена, вечными часы даю и записую и въ диспозицию тому ж Брацтву Луцкому, духовным и свѣтским, которые бо около того пилное старане мели и тое прудко по смерти моей до ефекту своего привели и жаданю моему досыт учинили, просечи их милостей, вечне отдаю и записую. А

што се тѣкнет остатка сумы, от вышѣ помененныхъ леггат моихъ zostало, тую на заплачене долговъ, штос-мо водлугъ постановена нашего и интерцизы, которую есмо посполу з их милостыи паны Жабокрицкими, малжонками, мели списати и у актъ вгородскихъ луцкихъ през обеде стороне роборовати, але за хоробою моею до того прийти не могло, у розныхъ кредиторовъ помененымъ кнежатамъ их милости на Суховъци шестнадцат тисечей и семсот золотыхъ полскихъ завзяли,—тым же помененымъ паномъ Жабокрицкимъ, малжонкомъ, на вѣнесене ихъ zostавую и записую; а остатокъ с тое ж маетности Суховець, водлуг сумы, на кожного зъ насъ особу служаюче, помененые довѣгы зносити мают и повинни будутъ. А ижемъ, по зостю с того света родичовъ моихъ милыхъ, зъ воли Божее, замужшла и от брата моего до тыхъ часъ не естемъ выпосажона, теды такъ тотъ посагъ, яко и иншиє спадковыє речи по родичахъ моихъ, што бы на часть мою належало, вышѣречовой цорце моеї милої паней Александровой Жабокрицкой даю, дарую и яко своеє власности правне доходити волно ей будеть. Долгы засъ вси, которые мнѣ отъ розныхъ собъ належали, то ест: у кнежати его милости пана конюшого коронного, або рачей воеводы сенѣдомирского, старости Луцкого, две тисечи и триста золотыхъ; але, за неосторожностю моею и труднымъ приступомъ до кнежати его милости, письмо на тотъ долгъ от кнежати его милости естъ толко на полторы тисечи золотыхъ, а особѣно за сугѣно тисечу золотыхъ, которое еще святобливое памети родичъ кнежати его милости пана воеводы у першого малжонка моего на потребу свою взял и з нагородою заплатити обедал, але и до тыхъ часъ не заплатилъ. А у ихъ милостей пановъ Древинѣскихъ, пасербовъ моихъ, тисеча золотыхъ, которую небожчикъ отецъ ихъ милостей панъ чашникъ Волинский, а малжонокъ мой вторый, въ Кгданску за збоже мое власное на заплачене флисомъ и иншиє потребности свое взял, на што ест и реестръ небожчиковский, с подписомъ руки его; а ижемъ и въ речахъ рухомыхъ, по смерти отца ихъ милости, уквивжона zostала, о што и процесъ правный зъ ихъ милостю зашол; также и иншиє вси речи мое рухомые, по мне

новосталые, яко стадо, быдло рогатое и нерогатое, и што бы колвекъ от сребра и золота, цинъ, мѣд,—ово зъгола, што бы се ено речью рухомою назвати могъло,—то все, яко се вышей поменило, помененой а милой цорце моей паней Александровой Жабокрицкой даю, дарую и вечными часы записую; того всего правне, тоест помененых долгов доходити, яко своее власности, ен зледаю и волност даю. И што бы се колвекъ по том распоражению моем на особномъ листе або реестре моем знашло, то все той же цорце моей отдаю. А уховай Боже, жебы помененая цорка моя безпотомне оставала, а тая сума вышъпомененая петнадцет тисечей золотых полских при ней и малъжонку ен была, теды тоєю сумою волно ей будет яко хотечи оною шафоват и кому хотечи отдати и записатьи. А кончечи тое остатнее распоражене моее убогое маетности, яко се вышъ поменило, покорне прошу помененого его милости пана Александра Жабокрицкого, сына моего милого, и назначаю за екзекутора того тестаменту остатнее воли моее, абы по смерти моей, не чинячи тяжкости души моей гришъной, то все, яко се вышъ поменило, распорядил и тые леггата мое немешъкалне до skutку привел и кому што належит поотдавалъ. Такъже и дробнейшие долги мои, еслибы се на мене по смерти моей слущъные показали, прошу именовем Господним помененого сына моего, екзекутора тое остатнее воли моее, и цорки моее милое, абы то поотдавати рачили; которую Господу Богу, въ Троици единому, и пречистой Божей Матери, и малъжонки ее, а сынови моему милому, его милости пану Александрови Жабокрицкому въ опеку отдаю и поручаю и до наслядования учинъковъ добрыхъ, побожныхъ и хрестиянскихъ упоминаю, абы въ згоди и милости малженской долгий вѣк на сем падоле земномъ счастливе проживиши, вечныхъ благъ сподобилисе—зичу и Господа моего прошу. На што завещаю тотъ остатнее воли моее тестамент, с печатю и съ подписомъ руки моее власное, такъ же с печатми и с подписами рукъ людей задныхъ, нижей се за прозбою моею подписаныхъ. Писан въ Руди, року тисеча шестсот чотырдесят шостого, месяца марца девятого дъня".—У того теста-

менту при печатех подписы рукъ тыми словы: Анастазия, чашъ-никовая Волинска, рукою.—За устною прозбою ее милости панее чашъниковое, яко духовный ей милости, подписуюсе Семеон, презвитер Дѣковъскій, рукою власною.—Ustnie prozony do podpisu od iey mosci paniey czasznikowey wołynskiey Daniel Boniakiewicz ręka własną.—Который же то тестамент, за поданемъ и прозбою вышъ реченое особы, а за принятем моим, увес с початку аж до конца до книгъ вгородскихъ людскихъ ест записанъ.

Книга вродская Луцкая 1646 г., № 2165, л. 574.

XXVII.

Духовное завѣщаніе королевскаго дворянина, греческаго выходца, Александра донъ-Музелли, отписавшаго все свое имущество въ пользу Луцкаго Братства и на окончаніе начатыхъ имъ братскихъ зданій. 1647 года, 27 марта.

Року тисеча шестсотъ чотырдесятъ сегомо, месяца мая чотырнадцатого дня.

На вrade вгородскомъ, въ замъку его королевской милости Луцкомъ, передо мѣною Адамомъ Ласкомъ Черчицькимъ, наместникомъ подстароства и замъку Луцъкого, становши очевисто ясне освещеный княжа его милость Захариашъ Святопольъ на Четвертьни Четвертенский, староста Рашиборский, подсудокъ Луцъкий, своимъ и всего Братства, шведского и духовного, при церкви Поднесеня Святого Креста, в Луцку будучого, именемъ для вписаня до книгъ вивнешнихъ вгородскихъ людскихъ подал пер облятамъ тестаментъ остатнее воли зопълого негда уроженого его милости пана Алексанъдра донъ Музели, викарего генералного приме Юстиниане, дворянина его кор. милости, съ печатю и съ подписомъ руки его милости, также с печатми и с подписами рукъ людей добрыхъ, а то на роспоряжене маестности его, лежачое и рухомое, по немъ позосталое, сиравленный, а о томъ ширей в себе обмовляющий, просячи, абы принять и до книгъ уписан былъ. Которого я врадъ,

приимуючи, читалемъ, и так се в себе писмомъ полскимъ писаный
маеть: W ymie przenaswietsze Troycy niech będzie ku wieczney
pamięci, amen. Ja don Alexander Muzella, wicarius generalis pri-
mae Justinianae, dworzanin iego krolewskiej mosci, tym testamen-
tem ostatney woli moiey, komu by o nym wiedziec należało, wia-
domo czynie: iż ia, będąc urodzeniem z panstwa Graeckiego, idąc z
starożytney familiey domu Muzellonow, a wiek moy, skoro po wyz-
wolonych naukach, w roznych expeditiach, poki młode lata moie y
siły mi służyły, w cudzych ziemiach y tu, w tym panstwie iego
krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, na usługach woienych
one roniąc, peregrinacją mizernego tego swiata y tego doczesnego
żywota mego dokonscyć mi przychodzi, za co wprzod Panu Bogu
wszechmogącemu, w Troycy świętey iedynemu, iako stworzycielowi y
naywyszszemu dobr dawcy y directorowie żywota mego, chwałę oddaie,
a przytym zaraz iego krolewskiej mosci, panu memu miłosciwemu, za
oycowską miłosciwą protectią, za wszelakie wolności y hoyne dob-
rodzieystwa, mnie, słudze swemu naynizszemu, oswiadczaią to ostatną
wolą moią testamentalną, ostatnią też pokorną usługę moią oddaiąc, u
nog świętobliwego maystatu iego krolewski mosci uniżenie sie kła-
niam y płaczliwie żegnaiąc, ubogie y grzeszne modlitwe moie za
świętobliwe a fortune i długoletne panowanie iego krolewskiej mosci,
pana mego miłosciwego, przed maiestatem Bozkim ofiaruję. A za
tym, co naywiększego, punct zbawieniu chrescianskiemu y mizerney
duszy moiey należący przed Panem a Zbawicielem moim uważaiąc
y na potomne czasy do wiadomości przywodząc, nie ogarnionemu
maystatowi Bozkimu ze łzami dzięki wszelakie, częśc y chwałę
oddałem y w czystym sumnieniu wyznawam: iż iakom sie w wierze
świętey chrescianskiej, reliey greckiey prawosławney, wyznania cerk-
wie świętey wschodniey, w posłuszeństwie oycy patriarchy konstan-
tinopolskiego będący, z oboygą rodzicow moich prawosławnych uro-
dził y iestem wychowany w niey, y w tey że po wszytek wiek ży-
wota mego całe zostawałem, także stanu y wiary, w ktorey iestem
urodzony, nie odmieniałem, ale w tey że wierze prawosławney zo-

stając, Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej iedynemu, w ręce y miłosierdzie Iego nieogarnione ducha mego oddawam y z tego mizernego swiata schodze, prosząc miłosierdzia Iego świętego, aby duszę moie grzeszną w poczet między wybrane swoje policzyć y miłosciwie przyjąć raczył. A ciało moie grzeszne, iako z ziemie wzięte, ziemi też oddaie, ktore w cerkwi założenia Podniesienia Krzyża świętego, Bractwa Łuckiego stawropigion patriarszego, w sklepie, bez żadney pompy tego swiata, przez wielebnego w Bogu iego mosć oycy Leontego Szycika Zaleskiego, archimandritę Owruckiego, ihumena Bractwa Łuckiego, y bracią iego mosci ma być pogrzebione y pochowane, o co ich mosciow przy tey ostatney woli moiey testamentalney żądam y wiele prosze, aby, z łaski y powinności swey braterskiej duchowney, ciało moie pogrzebli y za odpuszczenie grzechow duszy moiey maiestat Bozky błagali, y przy ofiarach Panskich teraz y na potomne czasy modłami swemi błagac nie przestawali. A osobliwie y to też do wiadomosci ludzkiej donosze, yż tu, w panstwie tuteyszym, żadnego krewnego przyjaciela y po winnego nie mam, żeby sie potym żaden odzywać, trudności iakim kolwiek pretextem y turbacij takowych czynić nie ważył. A lubo by sie s prowinciey Greckiey kto ż kolwiek odzywać sie chciał, waruie to tak, iż takowego każdego od teraznieyszey ostatney woli y dispozitiei moiey y po mnie ubogiey substantiei posostały tym testamentem czasy wiecznemi oddalam y owszem każdego takowego, iesliby po zesciu moim s tego swiata w pozostałej dispozitiei y tey ubogiey substanciei moiey trudność y przeszkodę iakąż kolwiek czynic y zadawac miał y na ten testament møy nastempowac miał, pozywam takowego na ony straszny sąd Boży, przed którym każdy sie o tę winą rozprawi y zapłatę swoje odniesie. A to wszystko, za zrządzeniem Tworcy mego, mając przed oczyma godzinę smierci naznaczoney, naprzod tedy dla przeszłego wszelakiego pokoiu zeyscia mego pismem tym obwarowawszy y okresliwszy, przystąpiłem do dispozitiei ubogiey legatiei, a barzo szczupłej zostającej substantiei moiey, którą wszystką generaliter et specialiter za wyrażoną

chcąc mieć, nie gdzie indziej, odno na modlitwy za odpuszczenie grzechów moich do cerkwie Podniesienia świętego Krzyża, monastera Bractwa Łuckiego, jch mosciom panom bratney, duchownym y świeckim, teraznieyszym y po nich na wszystkie przyszłe potomne czasy następującym y przy tym pomienionym manastirze Bractwa Łuckiego będącym y mieszkającym, tym testamentem dobrowolnie ostatniey woli moiey to wszystko, iako sie niżej iest opisano y wyrażono, leguie, daie, daruie, ceduie y wiecznemi czasy zapisuie. Prawa moie wszystkie y wszelakie, sprawy iakież kolwiek y na iakąż kolwiek rzecz, mnie służące y należące, iuż na osobę ich mosciow wlewam, transfunduie y ustempuie, a sam sie od daty teraznieyszey s tego wszystkiego zarazem wiecznie wyrzekam y wyzuwam, nic sobie samemu i nikomu inszemu żadnego do tego prawa nie zostawuiąc. Iako ż to wszystko, co ich mosciom daie, leguie y ad pia opera zapisuie, każdą rzecz mianowicie tym testamentem moim obiasniam y wypisuie, to iest: Naprzod summy pieniężne: jedna suma na zapis zeznany u iasnie oswieconego xięcia jego mosci pana Mikolaia na Klewaniu Czartoryskiego, kasztelana Wołyńskiego, pięć tysięcy złotych polskich y prowizją roczną od niey, ktorey dotąd nic nie brałem; u tego xięcia jego m. pana wołyńskiego osobno na recognitią winną złotych pułosmasta zostae. Jtem u iasnie oswieconego xięcia jego mosci Władysława Dominika na Ostrogu y Zasławiu, hrabi na Tarnowie, wojewody Sędomirskiego, starosty Łuckiego, na dwie recognitie: na iedne złotych trzy tysiące, a na drugą dwa tysiące złotych polskich winno zostało. U wielmożnego iego m. pana Jerzego s Kozielska Puzyny, podkomorzego Włodzimirskiego, na zapis ze dwóch tysięcy złotych winnych ieszcze reszty niezapłaconey złotych trzysta zostało. U iego m. pana Michała s Kozielska Puzyny, podsądka Krzemienieckiego, na zapis zeznany złotych cztery tysiące polskich. U iego m. pana Henryka z Wysokiego Kaszewskiego na zapis złotych polskich tysiąc winno iest. U iego m. pana Woyiecccha Romana, podstarostiego Kryłowskiego, według intercizy za zboże, złotych siedmset przychodzi. U iey m. paniey Piotrowei Hule-

wiczowey złotych osmdziesiąt polskich. U sławetnego pana Dmitra Maleckiego, mieszczanina Brodzkiego, długu winnego podług recognitij, u mnie sie nayduiących. Maietnosc sioło Hubin, ktore od przewielebnego w Bogu jego mosci oycza Atanazego s Kozieska Puzyny, episkopa Luckiego i Ostrozkiego, y kapituły iego mosci, acz z wielkiem ukrziwdzeniem moim, w niemałej summie w possesiey moiey będące, według praw moich, mnie na to służących, ze wszytkiem przynależnosciami i należnosciami, także y sumą piętnastu tysięcy złotych polskich, zapisuie, ustępuie y leguie; przy tem y gumno Hubinskie, ze wszelakiem zbożem, w polu y stirtach będącym, także konie, woły, krowy, owcy y wszystkie inne rzeczy ruchome, co kolwiek w tey maiętnosci sie Hubinskiey nayduie, także y ze młynem, kosztem moim własnym zbudowanym; gumno zas Kołodezkie z stirtami y ze wszelakim roznym zbożem, tam będącym, także y bydło wszystkie Kołodezkie, co kolwiek by tam byc może; wiec też y dwor w miescie Brodach, maiętnosci wielmożnego iego mosci pana Koniecpolskiego, choronżego koronnego, moy własny y przeze mnie, za moie własne pieniądze, kupiony, nikomu nie zawiedziony, tudziesz też srebro, suknie, kobierce, kilimy, cyną, miedz, mósiąże, statki y insze wszystkie rzeczy, karety, wozy, strzelbe, ieneraliter et specialiter od mała do wiela supellectilia,—to wszystko, iako sie wyszey opisało y wymianowało y co by sie iedno po mnie znaydowało, zwysz przerzeczonemu monastirowi Bractwa Łuckiego, cerkwie Podniesienia świętego Krzyza, ich msci panom braci, duchownym y swieckim, religey greckiey prawosławney, w uniey nie będącey, teraznieyszym i ich successorom, wiecznemi czasy prawem nieodzownym, innysh osob wszystkich ochiliwszy, leguie, ceduie y zapisuie. Jtem panu Kozmie Jasczurskiemu, słudze memu wiernemu, ktorego więcey od trzydziestu lat wiernego usługowania doznałem, za iego usługi, poszanowanie dożywotne, chcąc mu wdzięcznością nagrodzić, tedy summe złotych cztery tysiąca polskich, przez iasnie oswieconą xiężną iey m. panią woiewodzine Sędomirską, staroscina Łucką terazniejszą, na recognitią winne, y też te recognitią, mnie na te summe cztery tysiąca

sluzącą, iuz na osobę iego wlewam, daie y daruie; także pług wolow z bydła tego ż, po mnie pozostałego, daie, leguie y zapisuie; do tego prawo moie, na iego m. pana Raphała Chmieleckiego zaczęte, o zabranie y pograbienie kony moich, temu ż panu Jasczurskiemu wlewam, transfunduie, zastępuie, a sam sie wyrzekam y wyzuwam. A że zaczęte mury ku fale Bożey y ku ozdobie cierkwie iego świętey do požądanego skutku przez mie, dla niedostatku mego, nie są przywiedzone, bom był s takową dobrą intentią zaczął, maiąc przed tym summy pieniężney czterdziesci tysięcy y ieden tysiąc złotych na maiętnosciach władcytwa Łuckiego, toiest na siołach Żabczu, Kołodezy y Hubinie, z ktorey yntraty pomienione mury monastyra Bractwa Łuckiego zaczętem był, mieyscu temu y Bractwu świętemu życząc usłużyć, y wieczną pamiątkę zostawic; ktore to pomienione maiętnosci iż ode mnie dwie sioła, Żabcze y Kołodezy, odeszły, dla czego w nieznosnym żalu zostaiąc, iuz tych murow Bractwa Łuckiego continuować nic nie przyszło; gdzie iuz, przy oddaniu modlitw y niegodnych usług moich, polecając ducha mego w ręce Stworzyciela mego, Boga w Troycy świętey iedynego, ich mosciow panow bracią tego Bractwa świętego Łuckiego, duchownych y swieckich, żegnam y przez miłosierdzie Boże prosze, aby ich mosci, s powinności y miłosci swey, w to sie włożyli, iako bym zaczęta przez mie grzesznego robota murow pozostałych continuowana była, na co z wysz pomienioney ubogiej legathey moiey, tak z summy pieniężney, długow ich m. zostawaiących, iako też y tey summy, na Hubinie nayduiącey sie, osobliwie z gumna pozostałego tak w Kołodezy, iako y u Hubinie, z bydłem y ze wszystkimi pozostałemi rzeczoma moiemi, połowica iedna ma się obracać do cerkwie na dokączenie zaczętych murow brackich, a druga połowica ich mosciom oycom zakonnikom na wyżywienie, aby one za dusze moie na wszystkie y potomne czasy przy liturgiach świętych, a osobliwie w dzien czwartkowy, przy offerze Panskiej, maiestat Boży błągali y za grzechi moi modły przynosili. A chcąc, aby ta dobrowolna moia dispositia, według testamentu tego y tey ostatniey woli moiey, tak a nie inaczey y nieporusznie, wiecznie

zostawała y nigdy nie odminna było, za exequutorow y dobrodzieiow tey dispositiey moiey zostawić, tedy dla imienia Bożego y miłosierdzia, Jego świętego uniżenie prosze, aby z pobożności swey chrestianskiey y z miłości ku temu mieyscu świętemu monastyru Bzactwa Łuckiego to czyniąc, exequutorami tego testamentu mego, lubo nie dla zasług moich żadnich, ale dla odniesienia y otrzymania zapłaty wiekuistej w krolewstwie niebieskim, odmawiac się nie raczyli, iakoż uniżenie a płacźliwie ich mosciow moich msciowych panow y dobrodzieiow, toiest jasnie oswieconego xiężeca iego mosci pana Stephana Swiatopelka Czetwertenskigo, podkomorzego Brasławskiego, także urodzonych ich mosciow: pana Phiłona Jałowickiego, woyskiego Włodzimierskiego, j. m. pana Daniela Bałabana y iego m. pana Alexandra na Drozniach Hulewicza upraszam, cale o łasce y dobrodzieystwie ich mosciow moich msciowych panow to rozumiejąc, że strożami y obroncami tey dispositiey ostatniey woli moiey zostawać będą, iako ludzie pobożne y prawosławne synowie cerkwie świętey wschodniey. A concluduiąc y takową, a nie inszą, nigdy ni w czym nieodmienną y nieporuszoną te ostatnią wolą y dispositie moie według tego testamentu mego, chcąc y po sobie ją zostawuiąc, dla lepszey mocy y na potomne czasy pewności y całosci, one s podpisem ręki mey własney, także z pieczęćmi y s podpisami rąk ich m. panow przyacioł moich, przy tym będących y tego dobrze wiadomych, na to ode mnie ustnie uproszonych, y imionami niżej wyrażonych y podpisanych sie. Działo sie w monastyrze Bractwa Łuckiego, przy cerkwie Podniesienia Krzyza świętego, roku panskiego tysiąc szescseth czterdziestego siodmego, miesiāca marca dwudziestego siodmego dnia.—У того testamentу, пры печатех, подпис рух тыми словы: D. Alex. Muzella, v. g. p. J. a. r. M. mp.—Hrehory Czetwertenski, podkomorzy Łucki, ustnie proszony pieczętarz. Jerzy na Olizarowie Bereznicki, proszony y wiadomy, mp.—Jerzy Jarmolewicz, iako będąc przy tym testamencie y ustnie proszony, ręka swą, mp.—Ustnie proszony, iako przy tym będący, Paweł Szolgien, ręką swą, mp.—Который же то testament, за поданем и прозьбою выш речоное особы, а за приня-

тем моим урядовым, увесь с початву ажъ до конца до книгъ
гродьскихъ Луцкихъ есть уписан.

Книга гродская Луцкая 1647 года, № 2167, л. 845.

XXVIII.

Грамота короля Владислава IV, утверждающая завѣщаніе Алек-
сандра Мозели. 1647 года, 3 іюня.

Władysław IV, z Bożej łaski król Polski, wielkie xże Lithew-
skie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Inflantskie, Smolenskie, Czerni-
chowskie, Gotski, Wandalski dziedziczny król.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y koждemu z
osobna, komu to wiedziec należy. Pokładano przed nami extract
testamentu albo ostatniey woli y dispositiey slachetnego Alexandra
Musellæ, swieжо zmarlego w Łucku, w roku teraznieyszym tysiãcnem
szescsetnym czerdziestym siodmem, dnia dwugziestego siodmego,
miesiãca marca uczynionej, z xiãg grodzkich Łuckich, pod datã roku
tego ż 1647, dnia czternastego mca maia wyięty, ktorым ten że
pomieniony urodzony Alexander Musella wszystkie dobra swoje,
ruchome y uieruchome, y summy pienięzne, gotowie y u creditorow
będãce, do monasteru Łuckiego, pod titulem Bractwa Podniesienia
Krzyża Świętego, z pobożności swey chrzescianskiey, legował y wiecz-
nemi czasy zapisał. Zaniesiona była prozba do nas przez pany rady,
przy boku naszym będące, abysmy wzwyż rzeczony testament, albo
ostatnią wolã iego y dispositiã, powagã naszą krolewską stwierdzili
y umocnili, y ieżeli by się iaki defect y nieważnosc iaka onego
znaydowała, mocã własną naszą ważnym y słusznym uczynili. Do
ktorey prozby my łaskawie się skłoniwszy, pomieniony testament,
albo ostatnią wolã y dispositiã pomienionego slachetnego Alexandra
Muselle, we wszystkich punktach, clausułach y conditiach appro-
bowac y confirmowac umyslilismy, iakoż tym listem naszym appro-
buiemy y confirmuiemy, iakoby tu w słowo do słowa był wpisany

y inserowany. Daiemy przy tym starszym y przełożonym pomienionego monasteru Bractwa Podniesienia Krzyża Ś. zupełną moc pomienione dobra zapisane trzymać y na pożytek monasteru y cerkwie tameczney zupełnym prawem zażywać y według woli swoiey, bez przeszkody wszelakich osob, disponowac wiecznemi czasy. Na co, dla lepszey wiary, przy podpisie ręki naszey, pieczęć koronną przycisnąć roskazalismy. Dan w Warszawie, dnia III. m-ca czerwca, roku MDCXLVII, panowania naszego polskiego XV, szwedzkiego XVII roku.

Władislaus Rex. (L. S.).

Thomas Keysky

Rgs. Mlls. Secrs.

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ сложенномъ листъ и хранящаюся въ архивъ Коммисіи.

XXIX.

Духовное завѣщаніе п. Юрія Пузыны съ наказомъ дѣтямъ быть вѣрными православной церкви и такъ же усердно служить Луцкому Братству, какъ онъ самъ при жизни служилъ ему. 1648 года, 19 декабря.

Року тисеча шестсот чотырдесят девятого, месеца сеньтебра двадцатого дня.

На вряде вгородскомъ, в замъку его кѣролевское милости Луцком, передо мною Яномъ з Великого Зялова Зяловским, наместником на тот час замъку и буркграбства Луцъкого, становшы очевидно, урожонный панъ Самуель Фляка для вписанья до книгъ нивешних кгородскихъ луцъкихъ подалъ пер облятамъ тестаментъ остатнее воли зошлого вельможного его милости пана Ерога Пузыны, подкоморого Володимерского, с печатю и с подписомъ руки его и теж с печатми и с подписами рук людей задныхъ,

такъже с поправою на средней карте, а то на распоражене ма-
етности его все, лежачое и рухомое, по нем zostало, учиненый,
о чом тот тестаментъ шырей в себе маеть, просечи, абы прынятый
и до книгъ уписанъ былъ. Которого я, вряд, для вписаня до книгъ
пріймуючи, читалом, и такъ се в себе писмомъ полскимъ писаный
мает: W jmie Oуca y Syna y swiętego Ducha, amen. Poniewaź nic
niemasz pewnieyszego człowiekowi nad smierc, przeto y ja, Jerzy
Puzyna, podkomorzy Włodzimirsky, będąc tymże smiertelnym człowie-
kiem y upatrując, абы mie в niegotowosci smierc nie zaskoczyła, ile
pod ten czas będąc nawiedzony chorobą od Tworcy mego, а prawie
na smertelney poscieli iuź zostając, taką dispositią y ostatnie wole
czynię: Naprzod, duszę moie w ręce Zbawiciela mego y в jeho swięte
opiekę oddaię, а ciało moie grzeszne, iako ziemia, ziemi в cerkwi
Brackiey Łuckiey ma byc oddane ż, в grobie ode mnie zmurowa-
nym, gdzie tak małżonka moia, iako y dziatki moie leżą, przy
naywiększym zgromadzeniu duchownych y ubogich y także y miłych
przyjacioł y krewnych moich, tudzież y przy nayporządnieyszym
odprawieniu над ciałem moim grzesznym wszystkich obrzędow cerkwie
swiętey wostoczney y matki moiey, в ktorey sie iakom urodził,
iako żyłem, także przy niey до ostatniego stopnia życia mego zost-
taię. Do ktorey cerkwie Brackiey Łuckiey żем на zapis został
winien pułtora тysiąca złotych polskich, tedy y drugie pułtora тysiąca
złотых polskich tą ostatnią wolą moią leguie, абы за dusze moie
Pana Boga просили, y ciało moie grzeszne było iako nayuczciwiey
pochowane przy mianowanej cerkwi swiętey Bractwa Łuckiego,
ktorego iakom ia zawsze według sił moich sługą ostawał, tak też
y dziatki moie, pod błogosławienstwem Bożym y rodzicielskim, na-
pominam, абы temuż mieyscu swiętemu posługę swoje dożywotnią
ofiarowali, statecznie stoiąc przy wierze swiętey, в ktorey sie urod-
zili, ktora tak pradziada, dziada y oуca ich wychowała, żем przy
błogosławienstwie Bożym żyjąc, так в Rzeczypospolitey, iako y u
przyjacioł byłem wzięty według stanu mego, y dziatkom wam moim
miłym substantie szlachecką ostawiam; а то wszystko-m miał за

łaską Stworca mego, żem przy wierze moiey starożytney ostawał y za oną sie na każdym mieyscu mocno-m sie według sił moich opponował. Za czym y was miłych dziatek moich proszę y napominam y srodze, pod błogosławienstwem Bożym y rodzicielskim moim zaklinam, abyscie na admonitią moią ostatnią pomnieli, a przy tey że cerkwi Bożey, matce swoiey, przy ktorey y ia, wasz ociec, umieram, mocno, nieporuszenie stali, nie dając sie zwodzić pompie swiata tego, która ż do czasu swici, a na wieki morzy; o co y powtorze napominam was y proszę. Co sie zas tknie maiętnosci moiey leżącej w wojewodstwie Wołyńskim, a powiecie Łuckim, wszystkiey, ile mi ie y Pan Bog dał, ta, według prawa pospolitego, przy miłych y kochanych sinach moich Stephanie y Konstantym ma zostawac, który, iako bracia szczyry, mają się oną rowno podzielic, ponieważm sam nie przyszedł do tego, abym ich, iako ociec, dzielił. Na ktorey aby sie pobożnie, przystoynie rządzili, mając przykład ze mnie, oyca swego, żem z malutkiej otczynny żyjąc przystoynie, iako na moy stan przystało, zebrałem maiętnostkę w kupce. A naybarzies o to dziatek moich miłych upraszam, aby boiazń Bożą, iako nayprzednieyszą mądrość mieli w pamięci, a przyaciół, krewnych bliskich swoich, którzy postrzegac zechcą młodosci onych, w poszanowaniu mieli y na radzie onych przestawali, a mianowicie: brata mego miłego, przewielebnego w Bogu jm. oyca Athanazego Puzyny, episkopa Łuckiego y Ostrozkiego, także brata mego miłego imsci pana Michała Puzyny, podsędka Krzemienieckiego, y syna mego miłego imsci pana Andrzeia Załęskiego. Ktorych przez miłosierdzie Boże upraszam, aby z pilnoscią tego postrzegali, żeby woli moiey we wszystkim dosyc sie stało, y aby też miłosc y życzliwosc dziatkom moim pozostałym okazywały, którą mnie oswiadczeni. Corkom moim miłym, toiest zakonnicam dwum pannie Melentiey y Alexandrze y trzeciey pannie Katharzynie posag naznaczam na maiętnosci mey, prawem zastawnym mnie służącej, Smordwi, na ktorey dwadziescia tysięcy mam, albo co sie z zapisu ukaże; a że ta summa nie wynosi, tedy synowie moi mili mają sie do tego przyłożyć, aby corce moiey pannie Katharzynie, gdy da Bog za mąż poydzie, tysięcy piętnascie

spełna gotowizny z teyże summy dostało sie, a drugie piętnascie dwom corkom moim zakonnym doszło. Ktorey to summy wysz mianowaney dwudziestu tysięcy, na Smordwie prawem zastawnym służący, synowie moi nie mają ni na co obracać, ale właśnie na posag corkom moim miłym; do czego y panowie przyjaciele, mianowani wyżej ode mnie, dopomóc onym mają, ktorých uniżenie upraszam y sumnieniem obowiężię. Wesele iednak kosztem swoim własnym synowie moi mili sprawic mają corce moiey Katharzynie, za kogo Pan Bog oney naznaczył, wszak wyprawa iuż wszystka sprawiona ode mnie, rodzica, na co mało iuż kosztu wyłożą. A iz dostaiąc teyże substanciey, którą teraz ostawię dziatkom moim, y wając koszt tak na nauki synow moich, iako y wyprawę corek, zadłużyłem sie roznym przyaciołom moim, na co każdy ma miec ode mnie zapis, tó długi synowie moie wszystkie, iako successores dobr moich, powinni wypłacic, o co gorąco onych prosze, aby temu dosyc uczynili. Legnię też do rozných monasterow, a mianowicie: do Skitskiego monastyra Podniesienia Krzyża Świętego złotych dwiescie, do Uhornickiego monastera złotych sto, do Poczaiowskiego złotych sto, aby bez odwłoki oddane byli, synow moich sumnieniem obligię; w ktorých to monasterach za dusze moię zakonniki, tam się nayduiące, sorokoust, to iest czterdzieste służb Rożnych, według obrzędow cerkwi świętey, odprawić mają. Sługom moim koźdemu, dla Boga upraszam, aby synowie moi mili, według zasług y według wynalazkow miłych braci moiey, nagrodzili, a mianowicie: panu Rochmanowskiemu, słudze memu, który dirigował młodoscią dziątek moich, o co go y teraz prosze, aby życzliwosc swoią oswiadczał dziatkom moim, y onych napominam, aby onego, iako dobrego sługę, mieli w poszanowaniu, ktoremu za jego życzliwą y wierną usługę naznaczam złotych polskich tysięcy; ktore to summę wyszmianowane powinni synowie moi, iako dług pewny, zapłacic; o co wielce proszę y napominam dziatki moie, aby iako inszym legatom moim, tak y temu dosyc uczynili, bo się przez wszystek czas iego wierney służby mało co płaciło. Przypominam też Krasinską maiętnosc, którą kupiłem u paniey Żabokrzyckiey, za com y pewną cząstką puscil do

517 11 4 5 7 7

mieszkania; tedy upraszam y roskazuję synom moim, iesli zechcą odziedziczyc synowie moje tą majątnosc, tedy, doszedszy tey majątnosci, powinni dać paniey Zabokrzyckiey albo potomkowi oney złotych polskich dwa tysiąca, według targu; iednak ia proszę iesli tego doydą, aby dali trzy tysiąca, sine minus; iesli by tego nie pragneli dziatki moje, tedy z tego zapisu niechay panią Zabokrzycką albo potomki oney kwituią a swoy zadatek odysczą. To też wiedziec dziatki moje mają, iż ichmosc panowie gubernatorowi Zamoyscy poiednali mie za poddanych zbiegłych; tedy synowie moje, według scriptu, od nich mnie danego, odyskać to mają y tę summę tak na legata, iako y na pogrzeb moy obrocic. Przytym koncząc te ostatnią wole moje, obowiazuję sumieniem was, dziatki moje, y pod błogosławienstwem Bożym y moim rodzicielskim napominam, abyscie pomnieli na zgodę y miłość braterską, abyscie się spolnie miłowali, a żyli w zdodzie świętey, ktora iako domy wywyższa, tak też, naprzeciw, niezgoda by naygrontownieysze familie poniża. O toż y ia, wasz ociec, napominam, abyscie się tego pilnie strzegli, a w scisłym związku miłości, iako bracia rodzeni, lata swoje trawili. A iż nie tylo na mie, ale prawie na wszystką Koronę polską tak ciężki y nagły raz przypadł, że nie tylko od substanciy swoich ciwes reipublicae odpadli, ale też y zdrowia swego niebezpieczni byli, tulając się po różnych miastach, chcąc zachowac zdrowie swoje; zaczym y ia, pod ten że raz nagły, żem kleynociki y ochendozstwo corki moiey Katarzyny na swą własną potrzebę na różnych majątnosciach pozostawiał; przeto prosze synow moich, aby to wszystko oswobodziwszy, corce moiey Katarzynie a siostrze swey do rąk oddali. Już tedy koncząc ten testament moy y powtarzając napomnienie moje do dziatek moich, żegnám one, iako miłe dziatki moje, y gorąco proszę, aby iako mandata moje mieli u nich mieysce, tak też aby y tey ostatniey woli moiey od mała do wiela dosyc się stało; ktory dla lepszey wiary y pamięci ręką swoią własną podpisuję, pod pieczęcią moią y podpisem rąk ich mosci panow przyacioł, odemnie uproszonych. Działo się w Zamosciu, dnia dziewiętnastego decembris,

roku panskiego tysiąc szescseth czterdziestego osmego.—У того тестаменту при печатехъ подписы рукъ тыми словы: Jerzy Puzyna, podkomorzy Włodzimirski.—Michał Puzyna, podsędek Krzemieniecki, ustnie proszony.—Ustnie proszony Jerzy z Kozelska Puzyna.—Который же то тестаментъ, за поданемъ и прозбою вышъреченое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, увесь, с початку ажъ до коньца, до книгъ нинѣшнихъ вгородскихъ Луцкихъ есть уписанъ.

Книга вродская Луцкая 1649 г., № 2170, л. 542.

XXX.

Запись о выборѣ годичныхъ старость Луцкаго Братства. 1655 года, 24 апрѣля.

Року тысяча шест сотъ пятьдесятъ пятого, месяца апрыля двадцат четвертого дня, то ест в проводный понеделокъ.

Мы, выжей на подписахъ менованные особы, Брацтво Луцкое Воздвижения честного и животворящего Креста, в проводный понеделокъ зшедшыся на месце звыкълое до монастыра, спсродку себе згодне обралисмо дорочныхъ ревизоровъ церкви божой, ведлугъ правъ, нам до того жъ Брацтва наданныхъ, меновите: шляхетного пана Павѣла Силяву, славетного пана Василя Сухоноса, славетного пана Феодора Сезановича и шляхетного пана Феодора Влостовьского, до которое то згодное елекѣции наше и руками ся нашими подписуемо. Аже прошлые панове ревизорове, которымъ часъ южъ експировал, тое ревизии, за незъяханьемъ се всихъ ихъ милости пановъ братии, калкуляци нам не учинили, теды повиньни нам будутъ, за назначонымъ па то од братии всихъ онымъ часу, калкуляцию з перѣцептъ, за ревизии своее прыходячыхъ, учинити.

Сава Попѣл, игумен на тень час Брацкій Луцкій. Theodor Sołowicky. Jozeph Sawicky. Stephan Nesterowicz. Theodor Nowicki. Bazyli Kyryłowicz. Miron Kamięsky.

XXXI.

Запись о выборѣ годовичныхъ старость. 1657 года, 12 апрѣля.

Року тисеча шест сот петдесятъ семого, месеца апрѣля 12 дня, въ неделю первую по проводной недели руской.

Их милости панове Братство, то есть панъ Миколай Лахновичъ, панъ Теодор Нецевичъ, панъ Марекъ Дашкевичъ, панъ Самоелъ Фляка, панъ Теодор Соловицкый, панъ Стефанъ Нестерович, панъ Иванъ Когутъ, панове Иванъ Стефановичъ, Василий Локацкый, Кгабриель Иляшевичъ и панъ Климентый, и провизорове дорочные, в року 1655 обраные: панове Павел Силава, Василий Сухоносовичъ и Теодор Созоновичъ, же на терминъ схады пропльй, то ест на проводную недѣлю рускую близко прошлую, для одезьду пановъ Созоновича и Сухоносовича схадытка быти не могла, на день сегодняшней вышь менованый зпедшисе, о рахунъкахъ и личбы чиненю през пана Соловицкого, бывшего провизора, с провентовъ за провизорства его приходячих и о иныхъ церкви Божое потребахъ взминку чинили. А провизорове теперешние о то, абы оныхъ с того провизорства уволивши, другихъ провизоровъ на места ихъ (личбы въпрод с провентовъ выслулавши) обрали, жадали. Якожъ я Павелъ Силава, яком на тот час, при обераню в року 1655 с того вымовлялсе для забавъ моихъ, такъ и потомъ ажъ дотол за трудностями моими мало о чомъ ведаломъ, и тепер с того вымовляюсе. Але еднакъ, же на тот часъ малый конкурсъ пановъ брати былъ, теды до недели близко пришлое, то ест за тыженъ од сего дня, то все ихъ милость панове братя одкладаютъ и часъ такъ слуханя личбы з пана Соловицкого и обераня провизоровъ на тот рокъ иныхъ, яко и на мовеня о розныхъ потребахъ церкви Божое и местца того светого складаютъ, где и о томъ мает се мовити, же его милость отецъ игуменъ прийти до схадытки зборонялсе и не былъ.

XXXII.

Запись о выборѣ годовичныхъ старостъ. 1657 года, 19 апрѣля.

На день 19 апрѣля, року 1657, в недель две по проводной недели руской.

Мы, ниже на подписахъ менованные албо писмомъ выраженные, тут, до монастыра Брацъкого Луцъкого, на месце звыклое, зъшедшисе, о обраню провѣзоров дорочныхъ веле мовили. Где панъ Павел Силава, провизор, в року 1655 месяца апрѣля 24 дня з иншими обраный, тутъ сего дня публице, при всихъ насъ, для великихъ своихъ трудностей и забавъ провизорство зъ себе (яко в заведиваню своемъ ничого не маючий) зложил, и абы есмо другихъ обрали на тот рокъ, просил нас, и од того часу и дня теперешнего болшей провизором быти не хочет и не будет—пред всеми нами декларовалсе и с тымъ се осведчил. Такъже панъ Василий Сухоносовичъ и панъ Федор Сезенович, провизорове, на тот же час в року 1655 обраные, о то, абы з нихъ провизорство одобрали, просили. В чомъ мы, бачачи, же они далее быти провизорами не хочуть, жадали пана Стефана Нестеровича, пана Ивана Стефановича и пана Ивана Когута, абы провизорами на тот рокъ zostали; которые такъ же се збороняли, и потом вси розышлисе, статечного ничого не постановивши. Што все при нас было и дялосе, то ест: при мне, Абраме Кграбовецъкимъ, Миколаю Лахновичу, Стефану Нестеровичу, Теодоре Соловицъком, Иване Стефановичу, Иване Когуту, Василю Локацъкомъ, Омеляне Гонъчару, Лаврине Антоновичу, Марцине Кузде, и при насъ: Павле Силаве, и Василю Сухоносовичу, и Теодору Созеновичу и иншихъ, такъже при его милости отцу игумену и другихъ законникахъ монастыра тутошнего. Где тут ж пан Соловицъкий личьбу чинити з провизорства своего, просьбу о интересе хотел и готовост

свою осведчилъ, такъже пан Лахъновичъ о свою претенсію приповедалсе.

Эти три записи заимствованы изъ Луцкаго Сборника, гдѣ оны записаны подлинникомъ.

XXXIII.

Грамота кievскаго митрополита Діонисія Балабана Луцкому Братству. Около 1657 года.

Діонісій Балабанъ, милостію Божіею православный архиепископъ метрополит Киевский, Галицкiй и всея Росiи, администратор епископіи Луцкое и Острозское.

Всѣмъ обще и вождому зособна, духовного и свецкаго стану, всякое кондици людемъ, тепер и на потомныя часы, кому о томъ будетъ ведати належало. Благословеніе сміренія нашего сыномъ православнымъ, в Духу святымъ возлюбленнымъ, препославши, вѣдомо чинимъ, и жъ мы по даной намъ от пресвятаго и животворящаго Духа власти, со всякимъ опаствомъ и зѣлымъ прилежаніемъ церковь Божію строячи и ее цѣлость недвижимо соблюдаючи, мѣти хочемо, жебы ставропигіи православныхъ фундаторовъ, патріаршими конъсенсами, привілеями ствержонные, в своемъ неотмѣннымъ зоставали чину. Яко то пилю вглянувши и добре уваживши, богоизбранное Брацтва Луцкаго согласіе честнаго и животворящаго Креста Господня, которое множественъѣе отъ розныхъ особъ духовныхъ претерпѣвало пренагабана и зниченіе. За чимъ, да не отвѣсчаемъ в день испытанія небреженія ради нашего, прихилаючис до ихъ привілеюв, здавна от святѣйшихъ патріарховъ наданыхъ, и опасно повиновенія ихъ намъ врученнаго строенія и дозору запечатлѣнныхъ, сие уставляемъ, дабы они, по чину прав и привилѣевъ своихъ, обширный в

собѣ описаных, сами игумена, в житии благоискусного, трезвого и хвалу Божию помножающого, в пилованю...

Съ копіи, написанной въ Луцкомъ Сборникъ, идѣ за утратою листа нѣтъ конца сей грамоты. Изъ каталога братскаго видно, что митрополитъ Діонисій записался въ Луцкое братство 1657 юда, 8 сентября.

XXXIV.

Письмо епископа Гедеопа Святополка-Четвертинскаго къ членамъ Луцкаго Братства о выборѣ игумена на мѣсто Якубовича. 1667 года, 5 апрѣля.

Msci panowie Krestonosne Bratstwo Podniesienia Krzyża S. Łuckie, nam w Duchu Świętym najmilszy synowie!

Jako to nam miła, że w należyтым około całości cerkwi Bożej zachowania waszmosci panowie nie ustaiecie pieczałowaniu, tak niemniej i to wdzięczna, żeście w tym przedsięwzięciu swoim nas, iako należnego sobie nie pominując pasterza, z synowsko sie nam odezwały powołnością, o benedictią nas na obranie ihumena vpraszaiąc. Przez tych tedy subdelegatos waszmosci panstwa dectaruujemy: iakosmy waszmosciom panstwu w. oycа Jakubowicza za ihumena nie podawali, alescie go waszmosci panstwo sami per bene placitum obrali, tak teraz onego złożyć waszmosciom panstwu non derogamus i inszego in locum iego sobie obrania benedicimus, według praw waszmosci panstwa, ktorego electa przez waszmosciow panstwo et confirmare obiecuiemy, a teraz ad hunc actum electionis feliciter expediendum archiereyskie nasze waszmosci panstwu przesyłam błogosławienstwo. Z Rożyszcz, dnia 5 april: 1667 a. M. Memu M. P. P. w Duchu Słym zyczliwy pastyrz, Gedeon Swiatopołk Czetwertęsky, episkop Łucky i Ostrosky, prototr. metropoliy Kiowskiej.

Съ копіи, написанной въ Луцкомъ Сборникъ.

XXXV.

Запись о выборѣ игумена и старость. 1677 года, 22 апрѣля.

Anno 1677, dnia 22 aprilis, podług starego kalendarza.

My, niżej na podpisach mianowani, stanu szlacheckiego y mieyskiego Bracia confraterney stawropigiey Bractwa Miłoserdzia, sub titulo Podwyższenia Krzyża Świętego, na mieysce zwyczajne, w manastyrze, przy tejże cerkwi Brackiej Łuckiej zszedszy się y iednostaynie, Spiritus Sancti gratia afflante, obrawszy ihumenem przewielebnego w Bogu imci oyca Athanazego Sokalskiego, nominata episcopa Mukaczewskiego ¹⁾, lubo ichmość panowie starsi Bractwa naszego swieccy gotowi byli in instanti deponere calculum, iednakże iż przewielbny ociec Leonty Rybczynsky, ihumen przeszły Bractwa naszego, swoje nie gotowe ad intereum ma rachunki, tedy wszystko w zawiadywaniu zupełnym, toiest skarbiec cerkiewny y insze, super intendentie tych że ichmciow panow braciey starszych swieckich zostawać ma, aż do dnia seymiku przyszłego relacynego posejmowego, na którym czasie y iegomość ociec Rybczynski, ihumen przeszły, gotowe mając rachunki, calculum uczynic będzie powinien. Interea temporis aż do terminu wyż rzezonego nikędy sie z manasteru tuteyszego nie absētuiąc, ale pod posłuszestwem, tak iako insi zakonnicy, starszego dzis obranego zostaiąc; na co iegomość ihumen przeszły y my rękoma podpisuiemy się.

Jan Mokosy Denisko, sendzia ziemsky Krzemeniecky m. p. Dymitr na Żabokrzyczu Żabokrzycky, podczaszy Wilkomirski. Thomasz Hulanicki. Leonty Rybczynsky, ihumen bracky Łucky. Bohdan Bratkowsky, skarbnik Brasławski. Andrzey Hulewicz. Alexander Jeziorkowski.

Подлинникъ въ Луцкомъ Сборникъ.

¹⁾ Въ первомъ изданіи это слово было ошибочно прочтено: *Łokaczewskiego* и въ примѣчаніи сдѣлана ссылка на м. Локачи (Владиміръ-Вол. у.), но такой епархія никогда не существовало.

XXXVI.

Грамота Луцкаго епископа Гедеона Святополка, князя Четвертинскаго о погребеніи Пясочинской. 1677 года, 16 ноября.

Гедеон Святополкъ, вкнежа Четвертенский, милостию Божию православный епископъ Луцкій і Острогскій, прототрон метрополи Киевское.

Маючи мы од пресвятаго і животворящаго Духа власть строительства в церкви свягой восточной православной і в звании своем пастырском zostавати пилие усилиючи, ізвѣсно творим нам в Духу святом послушным сыном, а меновите: пречестным отцем протопрезвитерем і презвитерем Дубровицким і Высоцким: іжъ нас дошла скарга і жалоба от пречестнаго в Богу отца Аѳанасія Сокалскаго, ігумена на той час Брацтва Воздвиженя честнаго і животворящаго Креста Господня, монастыра Луцъкого, и іншихъ духовныхъ і свѣдкихъ того ж помененого іхъ милостей панов Брацтва особъ, же ясневелможный его милость пан Стефанъ Константъый Пясочинъскій, каштелян Брестянъскій, противко воли выразной в Богу зощълоє святое памяти ее милости Люции Терессы, першого мальженства Александровое Жабокрицъкое, второго зась ясневелможное ее милости панее каштелянское Брестянское, в Духу святом церкви наше овечки послушъное святое православное католическое церкви, въ парохией нашой презъ духовнаго отца своего велебнаго в Богу отца Филярета Новицъкого, законника і намѣстника монастыра Белостоцъкого, около остатнее воли і диспозицей христіанское декларованое тому духовному своему, тѣло ее з церкви Любелское, през его милость пана Дмитра Жабокрицъ-

кого, подчасного Вилкомирского, сына ее милости першого малженства старшого, зложовное, взявши с тоєю кондицією, і жъ мѣлъ в гробѣ фундованом в том же помененом Брацѣтвѣ Луцѣком, за особливим святое памети негдыс в Богу зошлое матки ее милости, панее каштелляное, нижей помененое, на то назначоним коштомъ поховати, і леггованые од его милости папа подчасного Вилкомирского, през ее милость панюю Анастасью Зубцевского Древинскую, матку ее милости панее Брестиянское, і его милость пана Александра Жабокрицѣкого, малжонка, передтым в Богу зошлыхъ, вышречное ее милости каштелляное, при актѣ погребовомъ одобравши суммы, належитым церкви святое обрядом поховати і оные леггацые побожные отдати, кговоли чому і до Буремля тѣло перше спровадивши, і там в церкви замковой, до епархией нашею належачой, зложивши, і близко пудрока державши, противко права вшелякого, совѣсти своею, з укривженем душъ в Богу зешлых, в литовские край, до маетности своею Высоцѣка, кромѣ вѣдомости нашею и іных, кому о том належит вѣдати, ночным способом, взявши квалом ключ од тамошнего парохияльного священника, одобравши, выпровадити казал. А наибольшей для того, абы сумма, которая тестаментом до церкви помененого Брацѣства Луцкого през сына своего старшого, его милости пана подчасного Вилкомирского, за душу ее милости мѣла быти выличона, (яко ж през того ж его милость остатне мѣстцу святому оддана ест), там же до его милости пана каштелляна брестиянского маетности перенесена была и от гробов побожныхъ костей ее одстрыхнена. Мы tedy пастыр, з повинности нашею, чулости пастырское, перестерегаючи, абы побожныхъ людей леггаця кривды і мѣстце святое, монастыр Луцѣкий, шкody стондѣ не мѣло, велебностям вашим, отцеве протопопове Дубровицѣкий і Высоцѣкий, властию нашею архирейскою приказуем, абысте оному тѣлу погребу жадного не важились одправовати дотул, аж остатняя децызыя святобливыхъ трибунальскихъ коронныхъ Любелскихъ судов в том станет; що абы

иначе не было, подъ благословениемъ Божскимъ і нашимъ архiereйскимъ повторе повеливаемъ.

Писанъ в монастыру Белостоцкомъ, року 1677, месяца ноеврия 16 дня.

Рукою власною. (м. п.)

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ листъ. Имя Гедоново написано на печати вокругъ герба его.

Изъ замѣтки, на польскомъ языкѣ написанной на оборотѣ подлинной грамоты, видно, что Анастасія Древинская (жена Лаврентія) завѣщала Луцкому Братству 3,000 злотыхъ. Внукъ ея (отъ Люціи-Терезіи) Дмитрій Жабокрицкій декретомъ трибунальскимъ уничтожилъ сіе завѣщаніе и далъ отъ себя другую запись на 4,000 злотыхъ.

XXXVII.

Пригласительное посланіе короля Яна Казимира Луцкому Братству на Люблинскій съѣздъ. 1679 года, 20 октября.

Jan Trzeci, z Bożej łaski krol Polski, wielki xiążę Lithewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski.

Urodzeni wiernie nam mili! Stosując się do constitutiei Warszawskiej 1677 roku, o religiey græckiey napisaney, y chcąc gruntownie wszelkie roznice między unitami a disunitami, tam in spiritualibus, quam in temporalibus zachodzące, uspokoic, naznaczyliśmy amicabile colloquium y zgromadzenie w Lublinie, na dzien dwudziesty czwarty mca stycznia, w roku da Bog przyszłym tysiąc szescsetnym osmdziesiątym. Więc że na tym colloquium to wszystko proponi, co by mogło reddere diu expetitam votis między spomienoną religią tranquillitatem, a ztąd augmentum cerkwie S. ma resultare.

Żądamy zatym wiernosci wasze, abyscie na tak pobożny, oyczyznie y cerkwie S. pożyteczny akt ziachawszy, pro innata pietate dexteritate et zelo in Deum cokolwiek by się zdało et re et commodo wiary S., chwały Bożej, dobra pospolitego y ziednoczenia animorum promovere, nie omieszkali y skutecznie dopomogli. Uczynicie to wiernosc wasza y dla przysługi Boskiej, y dla łaski naszej, którą wiernosci waszey ofiarując, dobrego od Pana Boga zyczymy zdrowia. Dan w Jaworowie, dnia XX m-ca octobra, roku MDCLXXIX, panowania naszego VI.

Jan Krol.

Съ подлинника, написаннаго на бумажномъ, вдоль сложенномъ листъ и хранящагося въ архивъ Комиссіи.

Примѣчаніе: Въ прежнихъ изданіяхъ вслѣдъ за этимъ документомъ была помѣщена жалоба о нападеніи студентовъ іезуитской коллегіи на Братство Луцкое въ 1634 г. (въ позднѣйшемъ польскомъ переводѣ). Мы опускаемъ этотъ документъ, такъ какъ онъ въ современномъ южнорусскомъ текстѣ помѣщенъ въ 6-мъ томѣ 1-й части „Архива Югозападной Россіи“.

XXXVIII.

Запись о выборѣ годичныхъ старостъ. 1686 года, 28 сентября.

Roku 1686, m-ca septembra 28 dnia, podług starego kalendarza.

Мы ниже на podpisach mianowani osoby, Bractwo Łuckie, szlacheckiego y mieyskiego stanu, sub titulo Podwyszenia świętego Krzyża, stawropigianie, na mieysce zwyczajne, w monasterze, przy tej że cerkwie brackiej Łuckiej fundowanym, zszedszysię, z posrzedku siebie zgodnie obralismy Starzych braciey y prowizorow cerkwie Bożej, według praw y artykułow, do tego ż Bractwa na-

danych, mianowicie: urodzonych ichme panow Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego Wilkomirskiego, podwoiewodzego, generała wdztwa Kiiowskiego, Thomasza na Hulanikach Hulanickiego, pisarza grodzkiego, generała wdztwa Kiiowskiego, burgrabiego zamku Łuckiego, Andrzeia z Kozielska Puzynę, Theodora Vszaka Kulikowskiego, dając przerweczonym ich mm. plenariam facultatem ac omnimodam potestatem około całosci cerkwie Bożey naszej Brackiej Łuckiej y monastera naszego prouidować, y cokolwiek pomienieni ich mm. postanowią, tak ma być ważną, iako by się przy oczewistey bytnosci nas wszystkich działo. Do kturey to zgodney naszej electiey rękoma się naszemi podpisuiemy. Działo się w monasterze Brackim Łuckim, roku, msca y dnia wysz mianowanych.

Wacław Swiatopołk xże na Starey Czetwertui Czetwertenski, choreży Żitomirski. Jerzy z Kozielska Puzyna. Stephan Jaroszynski. Jan Mokosi Bakowieckij. Dzierśław Alex. z Wysokiego Kaszowski. Bazyli Kozłowski m. p. Jan Hulewicz. Mikołay Żabokrycki. Alexander Bołochowicz Hulanicki. Jan Żabokricki. Maximilian z Kamienia Wereszczaka, regent ziemski Łucki. Stephan Bołochowicz Hulanicki.

Эта и дѣль слѣдующія записи также заимствованы изъ Луцкаго Сборника, гдѣ написаны онѣ подлинникомъ.

XXXIX.

Запись о выборѣ игумена и старостѣ. 1695 года, 15 сентября.

Roku 1695, miesiāca septembra 15 dnia, podług starego kalendarza.

My, niżej na podpisach wyrażeni bracia cerkwi Podniesienia Krzyża Świętego y Bractwa przy niey będącego, w miescie iego krolewskiej mci Łucku, stawropigialnego, podług opisu praw, od świętych oycow patryarchow Konstantynopolskich mieyscu temu świętemu nadanych, na dzień dzisiejszy dla obrania przewielebnego

oyca ihumena y czterech starszych ichmciow panow braciey y prowizorow mieyscu temu zgromadzeni, zgodnie y iednostaynie na te przełożenstwa, z woli Ducha Świętego, przewieliebnego w Bogu i. m. oyca Theodozego Padalskiego, ihumena Białostockiego y tuteyszego bywszego, przydawszy mu in socium laborum za namiesnika wielebnego oyca Benedykta Theodorowicza, ihumenem starszym duchownym, a zas vrodzonych ich mciow panow Andrzeia z Kozielska Puzynę, hóródniczego Kiiowskiego, Theodora Uszaka Kulikowskiego, Sambela Wychowskiego y Maximiliana z Kamienia Wereszczakę za starszych bracią y prowizorow mieyscu temu świętemu obralismy, dając zupełną moc pomienionemu przewielebnemu imc oycu ihumenowi y ich mcm panom starszym braci tym świętym mieyscem y jego dochodami szafowania, dysponowania y iako najlepszego porządku we wszystkim ku pomnożeniu chwały Bozkiej prowadzenia, podług dawnieyszych praw y constituciy naszych brackich, iako też y na teraznieyszych congregaciach naszych postanowionych, na co się renkami naszemi podpisuiemy.

Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, nominat episkop Łucki y Ostrogskij, protothr. metropoliey Kiowskiej, iako spolny zdawna bratt tego mieysca sw-go, in conseruationem onego podpisuię sie r. w.

XL.

Запись о выборѣ игумена и старость. 1713 года, 15 сентября.

Roku 1713, miesiāca septembra 15 dnia, podług starego kalendarza.

My, niżej na podpisach wyrażeni bracia cerkwie Podniesienia Krzyża Świętego y Bractwa przy niey będącego, w miescie jego krolewskiej mosci w Łucku stawropigialnego, podług opisu praw, od oycow patryarchow y monarchow mieyscu temu świętemu nadanych, w dzien dzisieyszy tak dla obrania przewielebnego oyca ihumena, iako y starszych ichmm. panow braci y prowizorow czterech zgro-

madzeni, zgodnie y iednostaynie na te przełożenstwa, z woli Ducha Świętego, przewielebnego w Bogu imci oycą Jowa Kondzielewicza, ihumena przeszłego tego mieyca, do czasu y dalszey woli naszey, ponieważ ieszcze kalkulacyey nie czynił y obrządkow cerkiewnych y monastyrskich nie zdał, zachowuiemy. A zas urodzonych ichmm. panow Samoela Wyhowskiego, Jana Hulewicza, woyskiego ziemskiego Łuckiego, Daniela Kulikowskiego, miecznika Bractławskiego, Jakuba Hullanickiego, czesznika Połockiego, za starszych bracią y prowizorow mieyscu temu świętemu obralismy, dając zupełną moc pomienionym ichmm. panom starszym braci tym świętym mieyscem y jego dochodami szafowania, dysponowania y porządku iako naylepszego we wszystkim, ku pomnożeniu chwały Boskiej, prowadzenia, podług dawniejszych praw y constytucy, Bractwu nadanych. Ktorzy ichmm panowie bracia mają, opportuno tempore ziachawszy się, weyrzec we wszelkie porządki y przychody cerkiewne, registrem one spisac y ze wszelkich prowentow jego mosc oycą ihumena kalkulacyey wysłuchać y we wszystkim należyty porządek uczynić. A iako vrodzony im pan Piotr Skuratowski, horodniczy Kijowski, z affectu swiego dla przysługi mieyscu świętemu swiadcząc, miał w attendencyey interessa tego mieysca świętego, tak aby y w dalszy czas w tym raczył perseverare, upraszamy imc. Na co się rękami podpisuiemy.

Samoel Wyhowski. Jakub Hullanicki m. p.

Jan na Błudowie Hulewicz, woiski ziemski Łucki.

Jan Hulanicki.

XLI.

Жалоба игумена Братскаго монастыря Θεодосія Ульницкаго на президента новоучрежденнаго въ Луцкѣ Тринитарскаго конвента о захватѣ принадлежащихъ Братству усадебныхъ мѣстъ. 1723 года, 22 апрѣля.

Manifestacya od przewielebnego w Bogu imci xiędza Teodozego Ulnickiego, ihumena monasterza Brackiego Łuckiego, naprzeciwko imci xiędzu Piotrowi Lubienieckiemu, przyzydentowi zakonu Sanctæ Trinitatis Luck., w pewney sprawie.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego trzeciego, miesiąca aprilis dwudziestego wtorego dnia.

Na urządzie grodzkim, w zamku iego krolewskiej mosci Łuckim, przede mno Franciszkiem Dminskim, komornikiem ziemsk. Bracławskim, namiestnikiem burgrabstwa łuckiego, y xiegami ni-nieyszemi grodzkimi łuckimi, veniens personaliter przewielebny w Bogu imc ociec Theodozy Ulnicki, ordini divi Basilii Magni humen monasterzu Podwysszenia S. Krzyża, Brackiego Łuckiego, swym y wszystkiey bracie eiusdem monasteru, tudzież ich mosciow panow Bractwa, tak starszego in statu nobili, iako y młodszego, in statu civili zostających imieniem, ktory, iak skoro ,mogli się przeyrzeć w munimentach różnych y powynachogzić dokumenta na grunta y place, do cerkwi Podwysszenia S. Krzyża Brackiej Łuckiej należące, tak zaraz, omni praecavendo integritati mieysca świętego, żeby na potym iakowego nie poniosło detrimentum, stosując się do videndi anno praeterito millesimo septingentesimo vigesimo secundo, die vigesima mayi, ea in re zapisaney, naprzeciwko przewielebnemu w Bogu imci xiędzu Piotrowi Adalberto Lubienieckiemu, przyzydentowi konwentu nowo założonego Łuckiego, y wszystkiey braci zakonney ejusdem conventus ordinis Ss. Trinitatis de redemptione captivorum, swiadczy y protestuie się in eum modum: iż ichmosc obwinieni, przyszedłszy ad

possessionem cerkwi S. Michała Archanioła, tu, w Łucku, za Głuszcem będącey, ante w szczupłości mieysca zostaiącey, a chcąc tey cerkwi uczynic obszernosc, wprzod po połowie czterech placow, do cerkwi Brackiey zdawna należących, w kupie wedle siebie będących, przodem od goscinca wielkiego, z miasta mimo karczme ichmciow oycow Iezuitow ku kosciółowie ichmciow oycow Bernardinow idąc, leżących, a tyłem od cerkwi S. Michała, bokiem zas iednym od Świętej Gory, antiquitas nazwaney, gdzie cerkiew Roźdestwienska przedtym bywała, a drugim bokiem od miasta, od początku parkanu swego z gory do wrot y daley parkanem ogradzaiąc się, poprzek przyieli y zagrodzili. A potym, chcąc apprehendere et appropriare całe te place, w nocy figurę wystawic przed swemi wrotami, na placu, do Podwyszenia S. Krzyża, cerkwi Brackiey Łuckiey, należącym, kazali, koloryzuią rzecz, że to niby na chwałę Bożą. Teraz zaś ipsa re et effecta place tużey mianowane cztery ze wszystkim sobie przywłaszczywszy, kołki dla delineacyey {prowadzonego muru circum circa pozabiać kazali, y obmurować usiłuią. O co idem comparans suo et aliorum, ut supra, nomine iteratis protestatur, vicibus salvam zachowawszy ich m. panom Bractwu do uczynienia protestacyey inszey, obszyrnieyszey, meliorationem. Et in vcrificationem praemissorum superius specificatorum, stanowszyoczywiscie wozny generał. woiewodstwa Wołyńskiego y innych, szlachetny Tomasz Kaminski ktory, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam publice libereque ac per expressum recognovit: iż on roku teraznieyszego tysiąc siedmset dwudziestego trzeciego, dnia dwudziestego pierwszego aprilis, ad affectationem iuridicamque requisitionem przewielebnego w Bogu imci oycy Theodozego Ulnickiego, ordinis D. Basilli Magni ihumena monastyra Podwyszenia S. Krzyża, Brackiego Łuckiego, y wszystkiey braci zakonney ejusdem monastery, mając przy sobie strone, szlachty, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mciow pp. Karola Ciechanowskiego y Eliasza Zaremby, maioris ac videntioris testimonii gratias sibi adhibitos, był na przedmiesciu Łuckim, za Głuszcem, gdzie idąc, widział y prawnie oglądał cztery pla-

ce, do cerkwi Podwyższenia S. Krzyża, Brackiej Łuckiej, zdawna należące, wprzod poprzek po połowie parkanem przez ich mciow oycow Trynitarzow zaięte, wedle siebie w kupie leżące, y figurę na iednym placu nowo postawiony dla przywłaszczenia sobie dalszego tych placow całych; teraz zas te place kółkami dla delineaocyey zprowadzonych murów circum circa oznaczone. Co pomieniony wozny widziawszy y prawie oglądawszy, szlachtą sobie przytomną oświadczywszy się, z tamtąd odszedł y o tym tę swoją prawdziwą relacyę przede mną, urzędem, uczynił y zeznał, prosząc wraz z protestantem id totum actis connotari; co y otrzymał.—X. Theodozy Ulnicki, zakonu Bazilia Wielkiego ihumen monasterza Brackiego Łuckiego.

Книга городская Луцкая, № 2617, л. 621 обор.

XLI.

Опись документовъ, книгъ и разныхъ вещей, принадлежащихъ Луцкому Братству. 1627—1676 годы.

Реестръ списаня правъ, привилеевъ и справъ Брацкихъ Луцкихъ розныхъ, также книгъ и апаратовъ церковныхъ, в злотѣ и срѣбре оправныхъ, теперь которіе суть и напотом прибывати будут, до того ж реестру вписованы быти маюг. А напрод што ся перед тым около року 1627 набыло ест вписано:

Оригиналъ привилею короля его милости на фундованя церкви Брацкое при шпиталю, року 1619, 20 дня февраля. Выписъ з метрики того ж привилею выданы. Вышукати выпис того ж привилею с книгъ земскихъ Луцкихъ.

Посесія Брацтва Луцкого в шпиталь.

Оригиналъ продажи пляцу Кандыбовского от его милости пана Фирлея и малжонки его его милости князю Іюрію Пузыне.

Выпись тое ж продажи с книгъ вгородскихъ.

Фастикул справъ от участниковъ кгрунту Саковского и запис од потомковъ Богушовыхъ и тестаментъ Солтановский.

Ставропігiонъ патріархи Іерусалимъского на церковь Брацкую.

Списъ ихъ милостей пановъ шляхты, обывателей воеводства Волинского.

Каталогъ брацкій, в бѣломъ паркгаминѣ интролѣгованный.

Книга брацкыя уписанiа в ней справ и порядковъ брацкыхъ.

Протокулъ справъ и листовъ розныхъ, в червонной скурѣ.

Ставропігiонъ патріархiи Костанътинополъского Кирилла.

Порядки брацкіе патріаршіе, на паркгамине, с печатю.

Ориналъ запису дьровизны пляцу церковного Брацѣтву од его милости князя Юрiа Пузыны, на которомъ церковь, тут же и другіе вливки и записы и посесіе доложоны, которіе суть межѣ фастикулами в нутрѣной скринце брацкыой за двѣма ключами.

Апараты церковные:

Антиминсовъ три гатласовыхъ, одинъ червонный, другий зеленый, третій лазуровый.

Крестъ серебряный золотистый, а другий крестъ деревянный рѣзанный, кедровый.

Келихъ серебряный золотистый и дискосъ, звезда, ложкица серебряные.

Келихъ и дискосъ ценовый, а до нихъ ложкица и звѣзда серебряные.

Воздухъ гатласовый вишневыи, з лиштвами гафтоваными.

Воздухъ гатласовый червонный.

Воздухъ китайчаныи блокитный.

Воздухъ адамашковый великий червонный.

Воздушковъ малыхъ два.

Фелоновъ, то естъ ризъ пятери: першіе буркателовые червонные на желтомъ днѣ, другіе червонные, перетыканые сребромъ, третіе бленкитные адамашковые, четвертые зеленые аксамитные, в паски перетыканые, пятые черные аксамитные; а подлейшихъ двое: блокитные мухаиоровые и зеленые китайчаные старіе.

Нараквиць четвери, а петрахилев три.

Епетрахилевъ два адамашковыхъ, один чирвоный, а другой пестрый.

Стихаровъ чотыри, один гатласовый чирвоный діаконский, другой китайчаный старий, третій діаконский брунатный: четвертый злотоглову перского пестрый.

Стихариковъ два жолтогорячихъ, а два мухаеровыхъ китайчаныхъ.

Ораровъ діаконскихъ два, один чирвоный адамашковый, другой пестрый, розне претькапый.

Стихаровъ священническихъ 6, один новыи, пестрый, другой камховый, а чтыри полотенныхъ.

Поясовъ чотыри: два едwabные черные шнуровые, а два китайчаный блокитный и бавелняный пестрый.

Стенгачка китайчаная блокитная, пунталовъ на ней золотыхъ маленькихъ двадцегъ чотыри.

Плащеница на бѣломъ гатласѣ, около писмо золотое.

Товалний плотевныхъ рознымъ шитямъ едwabнымъ з бляшками 11.

Хустокъ полотенныхъ шесть и ручниковъ два.

Едwabницъ ровныхъ седмъ.

Запонъ под образами полотенныхъ чотыри.

Запона около престола сѣтковая з бляшкою.

Запона у жартовника московская и полотно з едwabемъ.

Голубъ сребрний з ланцушкомъ над престоломъ.

Опонъ китайки зеленое двѣ.

Опонъ до престола чотыри: одна аксамиту червоного, другая пестрая едwabная, третія выпиваная едwabемъ.

Гривенокъ двѣ злотистыхъ от образовъ с камыками простыми.

Кубокъ мосяжный злотистый.

Келихъ и ложка и дискосъ сребреные, од пана Нестора до уживаня данъ.

Кадилница серебряная и другая мосяжная.

Крестъ серебряный золотистый.

Крестилница и мѣдница ценовые.

Мисокъ двѣ, а третія малая, ценовые.

Лѣхтаровъ два ценовыхъ, а чотыри мосяжныхъ, з ручками, а болшихъ спичастыхъ мосяжныхъ два.

Коновокъ маленькихъ ценовыхъ три.

Лѣхтаровъ мосяжныхъ великихъ посредъ церкви два складанныхъ, а третій зламанный.

Лѣхтарня московская посредъ церкви.

Килимовъ два, коберцовъ два.

Образы оправные московскіе серебромъ позлотистымъ з гривнами, каменни сажоные, которыхъ ест 16; пять з гривенками толко простыми, а два—гривенки с каменни, а одинъ с перлами, Пречистое.

Образовъ малыхъ, на древѣ рѣзанныхъ, серебромъ золотистымъ оправныхъ 3.

Табличка мосяжная позлотистая кумъ паркгументъ, с каменни розными, которыхъ ест около 6, а весродку одинъ болший вишневый; нотованныхъ кгузѣковъ серебряныхъ 7.

Над царскими дверми Нерукотвореный образъ, гривенка на немъ одна.

На великомъ образѣ Спасовомъ, што межи слупами, гривенокъ три серебряныхъ.

На намѣсномъ образѣ Пречистое ношеня сѣбрьное золотистое з кристаломъ великимъ, около него камѣшковъ 6 розныхъ; тамъ же перстенковъ золотыхъ три: один болший з шмелцемъ и чтырма діамантиками, другий менший з туркусомъ, третій з діамантикомъ бѣлымъ ческимъ.

Табличка сѣбрьная золотистая с корунками на трехъ ланцухохъ; образъ Пречистое на ней нарисовано.

Другая табличка сѣбрная меншая з образомъ Пречистое; на томъ же образѣ крижиковъ серебряныхъ два и гривенка, або мѣсячокъ серебряный, а коралей великихъ 36.

На образѣ празничномъ Воздвиженія честнаго Креста крестиковъ три сѣбрныхъ и гривенокъ малыхъ двѣ.

На образѣ святой Троицы гривенка одна сѣбрная.

Флашка ценовая квартовая, што на вино.

Книги церкви наданыя и за грошъ брацкіе купленыя, напередъ:

Евангеліе оправное золотистое, писаное, новое.

Евангеліе другое, сѣбромъ оправное, золотистое.

Евангеліе третіе, старое, безъ сѣбра, на престолное.

Евангеліе четвертое, оправное, старое, Солтановское.

Евангеліе учительное, Виленское, друкованое.

Апостоль друкованый. Трефолой друкованый.

Василей Великий друкованый. Охтай друкованый.

Триодъ цвѣтная, Московская друкованая.

Уставъ писаный. Псалтыр на полдести, друкованая.

Библия друкованая. Псалтыр дестовая, друкованая.

Тестаментъ Виленскій, друкованый, на полдести.

Службеникъ Стратинскій, друкованый.

Требникъ Острозскій. Часословъ Киевскій на полдести.

Триодъ цвѣтная писаная. Исаакъ Сиринъ писаный.

Ирмологіе двѣ, кулизманый и потованый.

Феофилактъ писаный, на Матѣевъ столпъ.

Анастасій писаный. Поменикъ брацкій.

Бесѣды апостолскіе трое, друкованые.

Книжка друкованая Брацкая Виленская.

А што в скринце брацкой находится, опрочъ грошей, то што боліше речи вкортце написаны суть:

Чарокъ двѣ серебряныхъ. Штукъ пять ламаныхъ сѣбрныхъ отъ шаблѣ.

Лѣхтарь сребрній. Острогъ пара сребрныхъ.

Тоукъ гусарскій, оправній серебромъ злотистымъ.

Манелѣ плоскіе, золотые¹⁾). Пуклевъ пара сребрныхъ отъ
шаблѣ.

Ложка ламаная серебряная. Шапочка атласовая.

Граматики словенскихъ друкованныхъ чотыри.

По небожчику Павлу книжокъ позосталыхъ розныхъ и партесъ:

Партесъ церковныхъ пятоголосныхъ двое старихъ.

Партесъ шестоголосныхъ трое, одны погребныя, а другіе
малые.

Термѣны осмоголосныя, с тыхъ же ново переписаныя не ин-
тролѣгкованы.

Партесы старыя осмоголосныя.

Шестодневецъ старій, писаній. Диоптра скорописная.

Маргарита часть скорописного. Диалогъ и другіе секстерны
вкупѣ.

Тестаментъ новій латинскій; другій тестаментъ грецкій
з латинскимъ.

Грамматика грецкая. Грамматика латинская Донатъ.

Листъ Мелетіа патріархи. Вѣта Гонеста латинская с полскимъ.

Катехизмъ латинскій с полскимъ. Дикціонарь латинскій.

Псалтырка латинская.

*Реестръ на часы потомныя, в которомъ ся будутъ вписовати
речи встѣ прибывающіи, яко то: лѣгаціе, книги, апараты церковныя
и стрѣла на оборону церкви:*

С второе в початокъ мушкетъ, серебрцемъ оправній, лего-
вал панъ Криштофъ Древинскій, року 1626.

¹⁾ Эта строка зачеркнута и сбоку отмѣчено: *Выкумлено.*

На образъ намѣсномъ Пречистое таблицъ двѣ серебряныхъ, на одной образъ Пречистое вырисованный, а на другой образъ святого Николы.

Баронъушъ, з легаціи церковныхъ куплений через отца Онофріа.

На образъ намѣсномъ клейноть, або пошениа серебряное золотистое, с каменни и с перлами, то есть менших каменни чтыри, а пятый весродку болший, и перел около.

Латинские двѣ книги до казаня, што их зовуть Бессей опера, ин кварто, за злотыхъ 15 купленые.

Поясокъ, обручка серебряная позлотистая, штучок 24, на образъ Пречистое надала пани Сеникая, року 1628.

Триод постная, друкованая, Киевская.

Чара срібренная.

Епетрахилевъ два: аксамитный червоный с перлами, адамашковый другой червоный.

Нараквицѣ двое червоные адамашковые.

Запона плотенная, чарнымъ едвабемъ шитая, под образами.

Запона около жертовника сѣтъковая, з едвабемъ и бляшкою шитая.

Хустка под образомъ Пречистое намѣстнымъ, рознымъ едвабемъ и бляшкою вышитая.

Ручникъ плотенный ткацкий.

Крижикъ серебряный московский з ланцушкомъ.

Пошениа серебряное золотистое московское, з чотырма каменни брунатными або вишневыми, а пятый весродку великий хрисолит желтый, а межи ними перел чотыри.

Стихар зеленый мухаеровый из ораремъ.

Образъ Пречистое Богородицы оправный, серебряный позлотистый.

Хустка з белымъ шитя.

Ланцушокъ серебряный позлотистый, на которомъ огнивецъ 24.

Двѣ таблички серебряные з ланцушками.

Крижикъ малый серебряный з ланцушком.

Стихар полотеныи священническый.

Три товальнѣ. Китайка вышиваная.

Лѣхтар малый з есиками.

Службеникъ друкovaný киевскый на десту, купленый за злотыхъ 5.

Панъ Шостаковскый Миколай келихъ злоцистыи надал року 1636, октября 25 дня.

Его милость панъ Лаврентый Древинскый книгъ две: одну Василя Великаго, а другую реченую Апокрисисъ надалъ.

Панъ Мировицкый, в Острозѣ мешкаючий, надал мѣдницу мосендзовую.

Року 1638, месяца генваря оснадцатого дня, его милость панъ Филонъ Еловицкый надал до церкви Брацкое Луцкое обитье буркательовое штукъ десеть.

Року 1651, месяца марца дванадцатого дня, панъ Стефанъ Рипъчинскый дал до церкви на образъ Пресвятое Богородицы табличку серебряную в лотовъ пять.

Року 1654, месяца июня двадцать сегого дня панъ Самуель Соботъкевичъ далъ до церкви Брацкое Луцкое на образъ Пресвятое Богородицы табличку серебряную.

Roku 1675, oktobra pierwszego dnia, dałem membram na złotych sto czasy wiecznymi cerkwi Bożey Bratskiey. Powinien dawać prowizyi Michel żid Kuszniar, mieszczanin Łucki; a gdy nie zechce dawać a odda, to inszemu dać, albo na potrzebę cerkwi Bożey obrocic. Bohdan Bratkowsky, skarbnik Brasławsky, sędzia na ten czas kapturowy wojewodstwa Wołyńskiego.

Jejmosc pani Anna Olszańska Hulewiczowa, stolnikowa Wołyńska, wpisała sie do Bractwa Łuckiego y dała przeze mnie do cerkwi Bożey za odpuszczenie grzechow lichtarow parę sribrnych wielkich

w roku 1676, mca marca dnia dziesiątego. Rohdan Bratkowsky, iako prowizor tego mieysca świętego.

Изъ Луцкаго Сборника, хранящагося въ Комиссiи.

XLIII.

Первый листъ Братскаго Помянника. 1618—1748 годы.

„Сія вянга, глаголемая *Поменникъ* церкви Брацкое Луцкое, въ року 1618 писати зачатый, а през мене, многогрѣшного іеромонаха Іеремѣю Савицького, законника катедралнаго Луцкаго, с послушанія тут на тот часъ в року 1671 мешкаючого, слово въ слою рукою моею власною за отпуццено грѣховъ переписанный“.

На оборотѣ заглавнаго листа Савицкій нарисовалъ посрединѣ въ кругѣ крестъ на полумѣсяцѣ, а сверху и снизу этого герба написалъ слѣдующіе стихи:

Брацтво Луцкое крестъ Христовъ за гербъ маеть:

С тымъ живет, жити мает и умираеть.

С крестомъ Христа всѣ мають спотѣкати души,

Зде вписани, кгда Христось всѣхъ на судъ руши.

Христе Боже, дай намъ Тебе оглядати

На он часъ и одесную Тебе стати.

Боже, тои жъ страшнои години

Не пошли на лѣвицу грѣшного худины,

Але за модлами презъ мене зде вписаных душъ

И всѣхъ святыхъ Твоихъ худину з землѣ в небо рушъ.

Помянникъ распредѣленъ на три части: въ первой помѣщены роды особъ *стану шляхетною*, во второй—особъ *стану духовною*, въ третьей—*стану посполитого*, а въ началѣ поминаній Савицкій приложилъ три указательныхъ *реестра* родовъ, внесенныхъ въ Помянникъ. Незвѣстный по имени инокъ, соревнуя Савицкому, въ 1748 году тщательнымъ почеркомъ дописалъ какъ въ поминаніяхъ,

такъ и въ реестрахъ продолженіе Помянника, оправилъ его въ новый кожанный переплетъ и въ концѣ реестровъ приложилъ слѣдующіе стихи:

Чителниву побожный и ласкавый!
Хочешъ ли родъ свой найти без забавы,
Реестръ з личбою впродъ писанный читай,
Грѣшного Іеремѣю поминай,
Савѣцкого, законника худину,
В тую жъ читаня твоего годину.

Подлинная рукопись Помянника хранится въ Комиссіи.

XLIV.

„Совѣтованіе о благочестіи“, церковно-литературный памятникъ 1621 года ¹⁾.

Совѣтованіе о благочестіи.

Рада и способъ, яко в народе Російскомъ вѣру и догмата церкви всходней заховати и ростити, и абы митрополитове и епископове не уставали.

Напрод, взглядомъ духовного розсудку и поступку, тая есть рада. Церковь наша помнажатися и рости будетъ и митрополитове и епископове не устануть, если святителѣ, яко головы, Бога и чловѣковъ ко себѣ привлекутъ, достойно пред Богомъ и чловѣки ходячи, по апостолу: „промышляюще добрая не токмо пред Богомъ, но и пред чловѣки“. А певне привлекутъ, кгда отъ грѣховъ очищатися и оные искоренити, а добрые дѣла насажати будутъ,

¹⁾ Хотя зготъ драгоценный памятникъ не имѣетъ прямого отношенія къ исторіи Лудскаго Братства, но мы не рѣшились исключить его въ виду слишкомъ крупнаго историко-литературнаго его значенія, тѣмъ болѣе, что онъ надается по списку Лудскаго Сборника, почти одновременному съ составленіемъ самого памятника.

заповѣди Божіи соблюдаючи, и такъ Богъ в нихъ, а они в Бозѣ пребывати будутъ, яко Христось рекль: „имѣяй заповѣди Моя и соблюдай я, той ест любяй Мя, и Отець мой возлюбитъ его, и к нему приидевѣ и обитель в него сотворивѣ“.

А жебы не прийти на мѣстце едино и апостатовъ уважити, ко пересторовѣ, а не ко наследованю, презъ што оныи волъки, а не пастырѣ, мовлю мниманы оныи владыки: Михаилъ Рогоза, Кирило Терлецкій, Ипатѣй Потѣй, который злая глава и погибел, отпали, и през што унѣя, рачей незгода и турбация, сталася? 1) през глупство их; 2) тайны вѣры и благочестія не знали; 3) непобожне и грѣхопадне жили; 4) не канонне святили, скверьному прибытку радуячися; 5) не по канонахъ и не по чину подобающему церковь строили; 6) чести, власти и имѣний прагнули, потымъ пришло до того, же от власного пастыра патриарха вселенъского а архіепископа Константинопольского мѣли были судъ и каранье приняты, чога ся обавляючи, удалися до бискупов латинскихъ, от которыхъ лестною зведени обетницею о подвишъшеню оныхъ в почести на столки сенаторьскіе.

А наши засъ светителѣ противъ тому ити и поступовати маюгъ, и в чомъ Грекомъ и Сербомъ негда полецалисмо, стеречися пилно, абысмо ся в томъ сами не находили, але в боязни и трепетѣ Божомъ правдою и истиною и способами побожными, презъ которыи Бога и людъ ко себѣ потягнуть и повабятъ. А тые способы и сродки суть тые:

1) Найпервей от самыхъ головъ все доброе початисъ маеть, то ест, митрополитъ, и епископове, и архимандрытове, игуменове з иноки, и протопопове, священници и іеродіакопы, абы з себе самыхъ пръвѣе всяку злобу и грѣхъ выверъгли и очистилися, ведлугъ апостола: „измѣте злаго от васъ самѣхъ“, и абы оно было: „вы есте чисти“, а того ни: „но не вси“.

2) Жити светобливе, чистотне, непорочно а сираведливе, а притомъ и канонне радити себе самыхъ и церковью и монастырѣ.

Каноны святыхъ отецъ пишно читати и розсуждати ведлугъ канонъ 1 и 2-го собору семого.

3) В молитвахъ, в постѣхъ и трезвости, такъже в читаню книгъ церкве своее уставичне пребывати, абы през оныхъ Богъ былъ ублаганымъ. А речъ певная, ижъ для архіерейское побожности людови посполитому всѣ неправости будутъ отпущены. Великий гнѣвъ Божий розжарается в духовныхъ и свѣцкихъ: потреба архіереомъ воскорѣ благати Бога, яко негда з росказаня Мойсеова Ааронъ, з кадилницею в посред люду скочивши, умолилъ Бога.

4) Вѣру церкве востное и патріарховъ з цѣлого и щирого сердца и душѣ любити, в той толко, а не в иной, самымъ собѣ и всѣмъ збавенѣ певное обещуючи, охотными хотѣти умерети, вѣдаючи, же предкове наши христіянское вѣры кровію набывали.

5) Обралъ Христосъ апостоловъ и посылалъ ихъ, и Духъ святыи зыйшолъ на нѣ, и не прожновали, але шли и проповедали и свой уряд отправовали. Подобне и епископове наши проповедати мають правую вѣру, и покаяніе, у побожные учинѣки, преходячи дома и мѣста, благородныхъ навежаючи; венцъ и учениковъ своихъ, могучихъ в церквахъ учити, посылати подобныхъ архідиякону Стефанови прѣвомученикови и Варнавѣ, а не того сподѣватися, абы до нихъ прихожено и кланянося и што приношено, але добиватися землѣ обѣданой, яко Мойсей и Израиль, мовлю, подвигами духовными доставати престола, яко апостолы обтѣкати города, яковыми ся обирали, а не в суетѣ и праздности дни свои провадити. Працуючимъ Богъ поможетъ, яко Златоустый на Ефес. беседе: „печалующимъ и труждающимъся и бдящимъ, а не спящимъ, намъ подаеть помощникъ Богъ“. Часто собѣ оно апостолское розмышляючи: „горе ж мнѣ, аще не благовествую“, уважати и Хризостомовы слова на посланіе ко Титу главы прѣвое. А в той проповѣди так сами епископове, яко и от них поставленіи и посыланіи во всѣхъ церквах и на кождых местцахъ явне и выразне абы научали, ижъ вѣра церкве востноее, которую мы нынѣ визнаваемо, есть правдивая и збавенѣ в ней певное, а же в костелѣ

латиноримьскомъ и в иныхъ зборахъ, которые з него пошли, якъ правдивои вѣры нѣмашъ, так ани збавеня не можно доступити, але во всемъ вѣру, догмата и церемоніи церкви востодней хвалити и залещать, а иніи всѣ ганити, обличати, духовне еднак и розсудне, не злоречачи, але писмом и важными прикладами и указами доносити, тое жъ так и писмомъ освѣдчити. И такъ тымъ способомъ сердца и мысли правовѣрныхъ утвержатися и при насъ сердечне оповедатися, а заблуженицы навертатися до церкви нашее будутъ.

6) Епископове пилю а розсужаючи повинни читати каноны светыхъ отецъ, ведлугъ канону собору семого.

7) Грѣхъ, несправедливость и всякую нечистоту, фалшь, злости и нещирость, такъ з духовныхъ, яко и зъ свѣцкихъ выкореняти: бо поки в нас грѣхи, поты не можна намъ повстати. Манасія, въ покаяніи поднесеный и освобоженный, на царствѣ своемъ сѣлъ.

8) Терпеливе и похорне всѣ уразы такъ от своихъ, яко и от свѣцкихъ зносити, а не отщеватися а ни словы, а ни клятвами, а ни иными поступками, през якие жъ колвекъ органа.

9) Достойныхъ и розумныхъ и во благочестіи знаменитыхъ ревнителей на іерейство дармо, а не на мздѣ, посвещати, а ни презъ себе самыхъ, а ни през поставленики свои якимъ колвекъ покриваломъ и указываніемъ потребъ и недостатковъ не вытягаючи. А если бы кто що далъ, бы динар, влячче привяти, а еднакъ не для того посветити; ктому не дѣти, але лѣта маючих, ведлугъ канону, Новокессаріи канонъ 11 и шестого вселенского собору канонъ 14 и 15. Певная есть речъ: поки ся олттарь Христовъ не очиститъ от нечестія и ересей, и от симоніи, и нечистоты, и от глупства, поты благодати Духа Пресвятаго не плодоносити в нас, и головѣ нашей не поднесться, и врагомъ видимымъ и невидимымъ не одолѣти.

10) Молитвы и постъ нарочито так епископове, яко и повсюду христіяне единого дня постановити и отправляти, абы преслѣдованье устало, а благочестіе квітнуло.

11) До светого мученичества так себе самых, поминаючи собѣ Христова слова: „Добрый пастырь душу свою полагаетъ за овца своя“, яко и сердца людскіе загрѣвати и заправляти, и абы радостно своихъ добръ шарпанину и выдержства зносили, и винами през уряды тѣмежена, теж и вявенъя терпѣли, наконецъ и смерти всякіи, яко мученици, охотне подымати прикладомъ Господа нашего Іисуса Христа и мучениковъ светыхъ, ведаючи, же вѣра наша кровю ест фундована, и кровю противъ всѣмъ ересемъ заставлялися, ижъ тыи артикулы вѣры и догмата, которыхъ пострегаючи, з костеломъ Римскимъ едночитися не хочемо, суть кровю обляны. Тое у себе нехай народъ Роский уважаетъ, ижъ року вынешнего 1621 не унѣятами а ни ихъ благословеніемъ, але кровю и головами правовѣрныхъ Россовъ, мовлю преславутого Запорозского войска, за помочу Божию и за благословеніемъ и молитвами нашихъ епископовъ и всего духовенства, королевства Польского отъ татаровъ и отъ турковъ оборонили¹⁾. И зажъ намъ не охотвѣи пристойтѣ для царства небеснаго и живота вѣчнаго кровъ дати точити и мучениками ся ставати!

12) Книги на оборону благочестия писати и през типографію выдавати. Стогналъ Василий Великий, же не писали и не обличали ересей и блюзнѣрства еретицкихъ: *et nemo est, qui contradicat*. А на противныхъ отписовати, а особливе тераз на Мороховского и на „Совѣту Вину“²⁾ Бовѣмъ у нашихъ розни опѣви, а противныи увѣряются и сердце на насъ злое берутъ. І который книгу якую напишет, теды абы а ни в друкъ не подавалъ, а ни у себе не держалъ, але абы богодуховеннымъ мужомъ далъ оную презрѣти и за зданіемъ оныхъ абы на свѣтъ пустилъ. Зъ апостатами

¹⁾ Здѣсь разумѣется побѣда подъ Хотиномъ, одержанная преимущественно козацкою силою, подъ предводительствомъ славнаго гетмана Петра Ковалевича-Сагайдачнаго.

²⁾ Разумѣется „Sowita wina“ — полемическое сочиненіе, изданное латино-униатомъ въ 1621 году. Оно помѣщено въ 7 т. 1-й части „Архива Югозападной Россіи“.

увѣятами не обцовати, а на споведи люд о тое ж упоминати, а наvertsающихся на степен тылко покаанія приймавати.

13) Абы синоды свои подлугъ канонувъ чинили, где напрод абы себе сами епископове справляли, абы ничего в нихъ блазневого не находилося, потомъ, што до клиру духовного и посполи того люду належить, направляли.

14) Проповѣдь в церквахъ абы кождон недѣлѣ и праздниковъ была.

15) Школы фундовати по местахъ.

16) Братства фундовати.

17) Одежды и строю и поѣзду, якъ духовнымъ пристонть, заживати ведлугъ канону 16 сегомо собору.

18) Епископа во Черкасѣхъ фундовати.

19) Завчасу о достойныхъ и премудрыхъ наступцов старатися, имѣти ихъ готовыхъ, яко за живота Ааронового Елеазар, за Мойсея Исусъ Наввинъ, за Саула Давидъ, за того Соломонъ. Богъ през Ілію пророка Іуя на царство Израилское вмѣсто Ахава помазал, и вмѣсто себе Елисея милотем на пророцтво хиротонисовал, поставленіи людови Божему обвѣщени были: (вонимай) Богъ самъ обвѣщаль наступцовъ чинити, и добре ся з народомъ дѣяло, а кому не обвѣстил и котрыи того за живота не чинили, зле ся поводило, яко о томъ библия свѣдчитъ. А канонъ Антиох. 23 розумѣй, абы з приваты албо сородника своего который епископъ за живота не учинил; бо и клирикове, за своими приватами идучи, лацно зезволяли бы владычое волѣ; але нынѣшнихъ часовъ, подъ часъ гоненія, за згодою всѣхъ беспечне можетъ обрати и посветити епископа. А неукувъ и писма светого не знаучихъ и вонтпливыхъ в вѣрѣ не ставити, але книжныхъ и духовное мудрости исплѣненныхъ, и житие свѣдѣтелствованое стяжавшихъ на архіерейство возводити, подлугъ апостола Павла (1 Тимое., 3 и Титъ 1) и ведлугъ канонувъ Лаодикійского 12, сегомо вселенъского 2, Юстиніян. Новвелли 137, Арменопуль в книзѣ Леона и Конъстанътина листъ 17, 93; Хрисостомъ на Ефес. 3, нравоченіе шестое, и на Тита 1, бесѣда

2 и на Тимоея бесѣда 10, и книга о священствѣ. Караѣмса владыками нѣкоторыми, и Жидычнским архимандритомъ, которыи, же безъ нареченыхъ наступцов своихъ зошли, светии мѣсца в унѣю мусѣли отпасти, з великою шкодою и уймою церкви Божее, а в нашимъ незмѣрнымъ сердечнымъ болемъ. Ого жъ отнынѣ, бы стрѣлы, мечѣ, огонь и воды окружѣнства выливано, теды епископове едны по другихъ абы наступали, и чинове церковныи не уставали. Иначеи нѣлзи, под стратою збавеня, такъ ити.

20) Не гнѣватися на молодших и низшихъ степенемъ, кгда бы в чомъ архіереовъ и иныхъ предстателей воспоминали и перестерегали, и овшемъ допустити ся упоминати, помятаючи на оно, же и царов и патріарховъ перестерегано и обличано. А у патріарховъ особыйи урядникъ на то есть отдѣленный и есть у каталогу патріаршихъ урядниковъ положеный, а называется погрѣчку он $\Upsilon\text{Π}\text{Ο}\text{Μ}\text{Ι}\text{Μ}\text{Ν}\text{Η}\text{Σ}\text{Κ}\text{Ω}\text{Ν}$ ¹⁾, а пословенъску: наказуяй, воеже наказовати святителя тайно. Василий Великий в рекулахъ іноческихъ кажеът воспоминаати предстателя. Іафоръ, тестъ Мойсея, тестя наставлял. Соломонъ, хот премудрый, заживал порады Захирама въ будованю церкви. Марія Египтянъка през Зосиму ігумена Іоана воспоминула и остерегла. Преподобный Іоанникий патріарху Меѳодію упоминалъ, мовечи, абы ся еретиками бридили, а сами з собою въ згодѣ и в любви жили.

Нехай не будетъ встыду меньшихъ слухати и от нихъ научатися, але покоритися Апостолови, мовячому: „Аще ли иному открыеться сѣдящу, пръвый да молъчить“.

Пресвитера светого, обаче во богословіи неискусна, діаконъ, имый вѣдѣніе божественныхъ словес, остерегль и справиль в литургии, которому то пресвитеру рекли Ангели: „Богъ токмо устроилъ есть человекомъ человекки исправляти, ангели же не обличаютъ ни научаютъ никоего же“. Потреба и то намъ уважати, ижъ не малыи головнѣ были Потѣй Ипатій и Рогоза и инши ихъ едино-

¹⁾ На полѣ противъ этого слова приписано: „воспоминалъ“.

мысленныи, а предця предкове наши, и многи от нихъ препростыи, дерзали обличати их, не обавлялися; то жъ и всѣмъ правовѣрнымъ подобает творити.

Не наследовати оного безъбожного папешского канону, о который всеблаженнѣйшій патріархъ Александрийскій Мелетій папежа и его слугъ строфуетъ, ижъ дворъ Римскій смѣлъ такой канонъ утворити: же хотя ж бы тмою за собою папезъ до пекла тягнулъ людей, жадень не маеть оному речи: стой, што чинишь? Але архіерееве и иныи предстатели, кгда любовне допустят себѣ воспоминати и творити будутъ все преднаписанное, то отцеве в сынехъ, а сынове в отцехъ пребывати будутъ, и такъ согласіе и привлеченіе люду к себѣ станется.

21) Поневажъ светый Андрей апостол, першій архіепископъ Константинопольскій, патріарха вселенскій и Роскій апостол, и на Киевскихъ горахъ ноги его стали, и Росію очи его видѣли и уста благословили, и сѣмена вѣры у насъ посѣялъ, слушная и побожная речъ празникъ оного хвалебно и нарочито одновати. Во истинну Россія ничимъ не ест от иныхъ народовъ восточныхъ меньшая: мѣла бо вѣмъ и оная Апостола в себѣ проповѣдника.

22) Послати до патріарха Констанътинопольского по благословеніе, помочъ и раду, и на светую Аѳонскую гору послати, вызвати и припровадити преподобныхъ мужей россовъ, межи иными блаженныхъ Кипріяна и Іоана порекломъ Вишенского и прочіихъ тамо обрѣтающихся, в житіи и богословіи цвитущихъ. Потреба естъ духовная, абы и россовъ, маючихся истинно ко житію добродѣтельному, посылати на Аѳонъ, яко въ школу духовную.

23) Если не самыхъ папѣжниковъ или дружину или исцадіе ихъ, сирѣчь арияновъ, евангеликовъ и лютерановъ наvertати, принамнѣй всѣми силами старатися одысковати тыхъ всѣхъ россовъ, которыи церкви восточной и нас отступили. Повинни то архіерееве под забавеніемъ душевнымъ, бо отступники шляхта барзо намъ шкодятъ и блазнятъ невинныхъ.

24) Всею душею во смиренномудріи на светыхъ отцовъ восточныхъ догматахъ и писмахъ, и якъ донынѣ патриархове 4 признають, полѣгати, а не на латинскихъ силіогисмахъ, а ни на выкрутне през нѣ переверненныхъ писмахъ вѣшати а не обучати ихъ.

А къ всему тому преднаписанному и в прочая самъ Господь Богъ помощію, а Духъ пресвятый радю, а побудкою и прикладомъ и взоромъ апостоль Павель и святой Аѳанасій, и святой Іоанъ Златоустый и прочіи; а статутъ—Евангелія светыи, а практика и практикове—Дѣянія апостольская; конѣституціи—всѣхъ соборовъ каноны. Таковыми поступками и фѣкглѣ, которыи на насъ выправують, и тираннія, и унѣяты устати мусятъ; еножь то не словы обносити, але дѣломъ в правдѣ и щире выконывати. Аминь.

И певна иста, же мы, тыми поступками и способами поступуючи и живучи, народ такъ мѣсцкый и сельскый, яко и шляхетскый, во себѣ постыгнемо и увѣримо. Теды унѣятове, видячи, же сами zostали, отбѣгнутъ унѣи и ищезнутъ, яко не быти имъ. О Господи, помози намъ! Пресветаѧ Богородице, покрый и заступи насъ! Святыи мученицы, преподобныи, молѣте Бога за нас, да паки воздвигнетъ благочестіе во родѣ нашемъ Російскомъ. Аминь, аминь, аминь!

„Совѣтованіе о благочестіи“ заимствовано изъ Луцкого Сборника, куда оно вписано около 1624 года.

— — — — —

Отдѣлъ второй.

АКТЫ

О правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ поземельной собственности въ
отношеніи къ крестьянамъ.

I.

Мѣновая записъ старосты Луцкаго Петра Яновича игумену Пересопницкаго монастыря. 1490 года, 18 іюня.

Я Петръ Яновичъ, староста Луцкій, маршалко Волинское земли, визнаваю сим моим листом каждому доброму, и потом будущим, кому боудет потребъ его видети, а любо чтучи его слышати: с господара короля его милости дозволенемъ а з митрополитовым и владыки Луцкаго Никифоровым, менял есми с игуменом Пересопницким з Ларнономъ тым всем своимъ именем на имя Дядковичи, которое жь есми купих у землянина волинского, у Ванка Станковича Дядковского вечно и непорушно, на его имене на церковное, на имя на Чемерин, которое жь придано к монастырю светое Пречистое к Пересопници; а променил есми ему тое имене Дядковичи вѣчно и непорушно со всем с тым, как я в него купил и сам дръжал, не оставляючи а ни вымовляючи на себе ничего, и с людми, и с полми, и з дубровами, и съ сеножатми, и з лани, и з ставы, и з водами, и со всем с тым, што к тому имену прислушает. А тыи люди отчичи мои, на имя: Мибула, Илья, Юрець, Данило, Богдан, Васил, Омелян, Онципоръ, Марко, Ганюк, Тимошю из братом з Ываном, Иван з братом Мишком, Грин, Сак, Ромейко, Петрашець, Опонас, Мартинець, Богдан Васкович, Пековая, Митрош, Петко; мають ему по тому служити, как есть в той земли обычай, а проч им нелзе от него поити. А людей похожих шесть человеков у том имени у Дядковичох, а не заседельи, коли усхотят от него проч поити, как в земли обычай есть, выход отдавши, волно ему поити гдѣ хочет. А еще над то к тому имену церковному придал есми ему десят коп грошей ши-

рокое личби. А естли я ис тое мены выступлю, а любо дѣти мои, а любо ближнии мои из роду моего, теперь и напотом, а мели бы тую мѣну рупшати и в тое имене в Дядковичи вступатися, тогда королю его милости двѣсте рублевь заплачу, а тое имене Чемерин маю подати игумену Пересопницкому Лариону, а любо по нем будущему, так доброе и наряженое и с толкими ж людьми, с четырма ж человекѣи, как я въ него взял. А што коли я наложю на тое имене на Чемерин, дрѣжачи его в себе, тогда вси тыи мои наклады мает мнѣ игумен Пересопницкий Ларион, а любо по нем будущий, полатити, а десят коп грошеи приданую вырахувати. А што игумен Пересопницкий Лаврентей, а любо по нем будущий, наложат на тое имене на Дядковичи, или што прибавят, дрѣжачи его в себѣ, тогда я имаю, а любо дѣти мои, а любо ближнии мои, вси тыи наклады их маю игумену Пересопницкому Ларивону, або по нем будущому, полатити, а тогда мают мнѣ тое имене Дядковское подати так доброе и наряженое, и с толкими ж людьми моими отчизними, человекѣов двадцят и пят, а шесть человекѣовъ похожих, как я им дал и въверху выписано стоит. А хто бы хотел игумену Пересопницкому Ларивону оу тем имени у Дядковичох кривду вчинити в людех, а любо в земли, а любо в границах, а поднимаюся от всих кривдѣ его боронити. А при том был владыка Луцкий Никѣиоръ, князь Ѳедоръ Четвертенский, княз Василей Козечин, Олехно Поридеого сынъ, Ламан хоружий луцкий, Яцко Ѳалелей и иньших людей добрых было много. А пролепшую справедливость вышеписаних речей и печат свою приложил к сему листу, и просили есмо тых людей добрых изо obu стерон, которыи при том сведцем были, аби оны свои печати приложили, и их милость до сего листу печати свои приклали. Писан в Луцку, июня ѿ ден, индикт 3, под леты Рожества Христова а лѣт и ѿ лѣт и ч лѣт.

Подлинникъ на пергаментѣ, съ четырьмя восковыми, привѣшенными на шелковыя снуркиа печатями, изъ которыхъ двѣ утратились. Доставленъ въ Коммиссію изъ архива Почаевской Лавры.

II.

Уставъ о людяхъ похожихъ. 1551 года, 2 сентября.

Ustawa na ludzii pochoże tak Woiewocztwie Połockiem, iako y Witepskiem, wsithkiey sliachty namową jest wieczno postanowiona. pod seymem Vilnyenskiem, ktory schie dzial y stanowil około swięta Panni Mariej offiarowanya 1551.

My Herman Chrepthowycz, Boża myłoscą archiepyskop wła-
dyka Poloczky, Wythepsky y Mszczyslawsky, a knyasz Joseph Jas-
siensky, ardyakon Vylnyensky, plieban Wythebsky, a pan Jurgy
Zenowewycz, dierzawcza Czeczersky y Propoysky, a Iwan a Mychayło
a Pawel Iwanowycz Sopyhy, woyewodzyczy Podlyaskie, a knyasz
Paweł Iuryewycz Sokolynsky, a knyasz Iwan Wassilyewycz Zylynsky,
a knyasz Iwan a knyasz Andrey Piothrowycz Massalskie, a knyasz
Hryhory Iwanowycz Siensky, a knyasz Iwan Bochdanowycz Wy-
dynsky, a Lew Iwanowycz Roszky, dierzawcza Markowsky, a Ny-
kyffor Boboyed, dierzawcza Uczensky, a Semyon Kmyczycz, dwo-
ranyn hospodarsky, a knyasz Dmythr Hlynsky, y vssy boyare, shlya-
chtha, popy, myeschanye y słuhy panczernye, kothorye ymyona y
osyadlosczy szwoye w powyeczce Wythepskym mayą, zwolylyszmy sye
myedzy sobą wssysczy spolnym yjednosthainym obyczayem ymowe
y posthanowyenye na lyndze wolne pochodze, na czym by za namy
myeskaczmyely, uczynyly thym obyczayem y w then sposob: ysz
wu ssylyenyach szwoych nye mamy yusz oth tych czasow, roku Bożego
thyscioncz pienczsseth pienczdiessionth pierwssego, lyudzy wolnych po-
chożych kaszdy z nasz za sobą ynaczey osadzywacz, yedno po themu, yako
sye tho y w zemy Polockiey zachowywa, tho yesth na czwarthey doly, ysz
kaszdy człowyek pochoży wolny ma nam, panom szwoym, dawacz s
żytha y ze wsselyakiego ynego sboza dolyą czwathy sznop, kthora ma
bydz młoczona za nassym posielnykiem, y onych posłanczow nassych
mayą karmycz y dolye odwyescz tham, gdzie gym oth nasz roska-
zano bendze. A s pczol, kthore za namy myeskayancz przyplodzą,

thedy mayą ony nam połowycze myodu dacz. A na kaszde lyatho oszm thlok za nassym chliebem mayą na nasz robycz: dwa dny na paranyne oracz, dwa dny lyoda przessiecz, dwa dny syana kossycz, a dwa dny żytha y wsselyakiego ynego sboża zyącz. A w yessieny thydzien na dworze pana szwego chromyny znow budowacz, albo stharych opravowacz, y zymą w lowy y na yezora chodzytz mayą. A kthory człowiek pochoży na they czwarthey doly za namy siesscz nye zachcze, thedy ma przesz rok w kaszdey nyedzely liecze y zymye dwa dny s kosą, sochą, sierpem, syekyrą y ze wssythkym thym, s czym iemu oth pana iego roskazano bendze, robycz. A the oszm thlok liecze za nassym chliebem przethsye robycz powynnen bendze. A yesly by kthory człowiek przecz za kogo ynego poydzc chczal, thedy ma paranyne za czassu panu swemu liecze othkazacz, a na sbor wsthempywssy w posth wielky na pyrwssey uijedzely, czolem wdarywssy y kunycze wychodną dwanaszcze grossy shyrokych zaplaczywssy, wycz przecz. A yeslyby tego roku sboru omyeskal, thedy yusz nyelza yemu przecz poycz, asz do drugiegosz roku sboru sz. A yeslyby kthory człowiek, myeskayancz na syelye, dom szwoy albo gumno ognoyl, thedy, ydancz przecz, ma zassye opravycz y obudowacz pothemu, yako y sam zasthal. A yeslyby ktho człowyeka wolnego na syrem korzenyu osadzycz myal, gdzieby siedlysza any rospassy gothowych nye było, thakowemu woliey ma bycz dano dziesiench lyath, a wysiedzawssy wolyą, ma thesz dolyą czwarthy sznop dawacz y wsyzthkie the słuszby y powynnosczy, yako wyssey yesth opysano, pelnycz. A kthory wnydze w chromynę gothową y na rospassy rosztroblyone, thakowemu woliey nyeth. A yeslyby kthory człowiek yaką chromyne na sthronye kupyl, thedy, ydancz przecz, wolno yemu komu zachcze yą przedacz; nysli yeslyby s pusscz czo sobye przybuduye, thedy ma tho wsyzthko w czalosczy zostawycz. A czo sie dothycze tych ludyz nassych, kthorzy pyrwey tego za namy na kunyczach siedzely, czy thakyesz w the therasznyeyssą vstawę nassą mayą przywroczeny bycz. Kthore posthanowyenye mamy my wssysczy yednosthaynye y nyeodmyennyne thrzymacz, y na

they doly na zcwarthym sznopye, a nye na kunyczach, lyudze wolne za sobą myecz y osadzacz mamy, ze wssysthkymy thymy pożythky y sluszbami gych wyssey myenyonymy. A yeslyby kthory kolwyek ze wssysthkych thych sthanow nassych lyudzey wolnych na ynakszych lyekczyyssych sluszbach y podathkach, a zwlasseza na kunyczach, za sobą dzyerzecz y osadzywacz y czym kolwyek thego posthanowyenya nassego narusycz y z nyego wysthempycz myal, a bylo by tho na ny sluszne prewyedzono y dosznano, thedy thakowy kaszdy ma wyiny hospodarar korolu iego mczi zaplaczycz pienczseth kop grossy. A na thwardoszcz they vmowy y spolnego posthanowyenya nassego y pyeczency smy szwoye do thego nassego lysthu poprzykładywaly. Pysan Wythepbsku, pod lyathem Bożego narodenya thyssioncz piencseth piendzessionth pyrwssego roku, myesioncza septembra wthorego dnia, indyktha albo pocztu dziesionthego.

III.

Королевское подтверждение означеннаго устава. 1553 года, 4 генваря.

Confirmatia krolia iego mcii Sigmunta Augusta na thą wstawą ludzie pochoze, iak Woyewodcztwie Poloczkiem, iako Witepskiem, na scheymy Vilnyenskiem około 4-tey dolyey wieczno postanowiona.

Zigimunth Augusth, Bożą milosczią krol Polski, wielky ksiądz Litewski, Ruski, Pruski, Zmodzki, Mazoweczki y ynich.

Archiepiskopu wladicze Poloczkiemu Hermanu, a ardziakoniu Vilenskiemu proboszczu Skarmirskiemu, plebanu Witepskiemu księdzu Josephowy Jassinskiemu y wsithkiemu duchowienstwu. Oznaymyamy wam, ysz themy czasshi mowyl nam woiewoda Witepski, dzierzawcza Braslawski, Uszwiazcki y Ozioroski, pan Stanisław Piotrowicz Kiska, ysz s poddanich nassich Witepskich służby y daczki lekkie y ku temu zamku nasshemu nyepoziteczne byly, a thak w zamku ziwnoszci

w spichlerzach nasich dlya czasshu przigodnego niktorey nyemasz, abyszmy s tych służeb y daczek ych nyepotrzebnych wizwolywszi, y na doly czwarthey oszadzily po themu, iako y ziemyanye Witepczi na ludziach szwich postanowienye uczynily y myendzi szobą szie lysthem spyssaly, pod zaruką na nasz, hospodara, ktory listh y przed namy okazaly y byly nam czolem, abyszmy przy them zwolyenyu ych ostawyly. My w them wziąwszy dostateczną sprawę y wiadomosc oth pana woiewody y wyrozumyawszi s tego listhu boiarskiego zwolonego, wsithkich poddanich nassich s tich służeb y daczek ych starodawnych wyzwoily y na doly czwarthey dlya ziwnosci y lyepsego opatrzenia thego zamku naszego oszadzicz kazaly, ysz mayą s każdego zboża szwego dolyą czwarthą sznop dawacz, a oszm thlok lyeczcie służicz y pbczoly napoly dzielycz, a w dworach nassich hospodarskich nyedziely w yessyeny budowane znow robycz, albo stare opravowacz, w lowy y na jeziora chodzicz, a yn-szych służeb a daczek nyktorich nyeznacz mayą. Nysly ieszcze nyktorzi z wassz k temu listu zwolonemu pieczęnczi swoich nye prsilozily y w dolyą lyudzi swich nye wyernęly; przetho, gdziesz my hospodar na tho zwolyly y poddanich swoich na them oszadzily y then listh boiarski przy moczi zostawyly, przikazuyem wam, abiscie tho postanowienye yednostaynye a nyeodmyennye dzierzaly y lyudzi swich pochodnich na they doly czwarthey za szobą osshadzaly, y dzierzaly y pbczol polowiczę u nych braly, na thloky, w lowy y na jezjera y na bobrowe gony ku szobye chodzicz kazaly. A wsakże ktory by kolwiek ze wsithkich tych stanow wassich thego, postanowienya nasszego hospodarskiego trzimacz nie chcial y na ynakssich leksich służbach y daczkach lyudzi pochodnich dzierzacz myal, chcącycz ymyenne szwoie ossadzicz, y bęndzie ly tho na nyego doznauc y przewidziono, thakowy bęndzie powynen the zarukę, którą w lystzie ziemyanskiem opysszaly, nam hospodaru placzicz; a my panu woiewodzie ossoblywie naukę w them daly, aby thego s pilnoszczią deyrzal y thakowich, ktorzi by tho naruszycacz myely, nam hospodaru opowied-

zial. Pyssan w Salacziech, liatha Bożego narodzenya 1553, mie-
siącza sticznia czwarthi dzien.

*Оба эти документа выписаны из сборника, принадлежащаго
барону Станиславу де-Шодуару.*

IV.

Жалованная подтвердительная грамота короля Стефана землянину
Михайлу Оранскому на владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ.
1578 года, 6 іюня.

Року тысяча пять сотъ осмьдесятого, месяца мая 15 дня.

Передо мною Александром Курцевичем, подстаростим Во-
лодимерскимъ, постановивъшися очевисто на враде кгородском, пан
Павел Григоревич Оранский оповедал и явне а доброволне вызнал,
и жь монастыр святого Спаса, в мисте Володимерьском лежащий,
з ыменем Яновом и з двема землями, Подгайци и Радочезем, и
подавными в мисте мешкаючими, за живота своего заразом сыну
своему пану Михайлу Оранскому спустил, яко жь листь подтвержене
теперешнего господаря нашего милостивого Стефана, з ласки Бо-
жое короля полского, под печатю и с подписом руки его королевь-
ское милости, на тот монастыр належачий, тому сыну его даный,
тут же на враде покладал и просил, абы у книги кгородские упи-
сан был, а по вписаню яко тот листь, и выпис сыну его предре-
ченому пану Михайлу был дан. Которого я листу огледавши, за
прозбою его слово от слова в книги кгородские записати велел,
и такъ ся в себе маеть: Стефан, Божю милостю корол Полский,
княз Литовский, Руский, Пруский, Мазовецький, Жмоитский, Киевь-
ский, Волинский, Подляский, Ифлянский и Семикгородский. Ознай-
муемы тым листом нашим всем вобец и каждому вособна, кому то
ведати належит, и ж указывал пред нами Павел Григоревич Орань-
ский лист наяснейшого Жикгимонта Августа, короля, продька
нашого, с подьписом власное руки его и с печатю великого князства

Литовского, котрымъ листом своим преречоный король, прудок наш, за службы его дат ему рачил манастыръ светого Спаса в мѣсте Володимерьском з именемъ Яновом и з двема землями, назваными Подъгайцы и Радочижи, под местом Володимерскимъ, до живота его, а по животе его трем сыном его Михайлу, Григорью а Ильи, такъ же до ихъ животовъ, яко то все ширей и достаточней на том листе прудка нашего есть описано, который слово от слова такъ ся в себе мает: Жикгимонт Август, Божю милостю корол Полский, великий княз Литовьский, Руский, Пруский, Жомоитский, Мазовецький, Ифляньтський и иныхъ. Озънаймуем сим листомъ нашим: бил нам чолом дворянин наш Павел Григоревичъ Оранский о том, што перво сего з ласки наше господарское дали есмо ему до живота его манастыръ светого Спаса в месте нашем Володимерскомъ, подавая нашего господарского, з именем его Яновом и з двема землями, назваными Подъгайцы и Радочижи, подъ местом нашимъ Володимерским, которого он монастыра за даниною нашею и до сего часу в держаню будучи, билъ намъ чолом, абыхмо ласку нашу господарскую вчинили, а тот монастыр по животе его тремъ сыномъ его: Михайлу, Григорю а Ильи такожь до ихъ животовъ дали. Ино мы, бачачи на службы его, которы он, от немалого часу мешкаючи при дворе нашем и будучи послан на некоторые послуги наши, пилне нам заслужовал, з ласки наше господарское на чоломъбитѣе его учинили, ведле перьшое ласки и данины наше, оный манастыръ светого Спаса ему самому и тымъ тремъ сыномъ его Михайлу, Григорью а Ильи дали и сим листом даем. Маеъ онъ самъ, а по животе его сын его Михайло, а по томъ другой сынтъ его Григорей, а по том третий сын его Илья, тотъ манастыръ светого Спаса в мисте Володимерьскомъ с тымъ именъечкомъ Яновомъ, з людми и землями и сеножатъми, и тежь з двема землями, Подгайцы и Радочижи, подъ местомъ Володимерскимъ, што и до сего часу ку тому манастыру прислуховало, и зо всѣми доходы и пожитки, яко ся тотъ манастыръ здавца и теперь в себе маеъ, подде звечного наданья нашего господарь-

ского, держати до ихъ животовъ, справуючи в томъ манастири справы церковные слушне и радьне. И на то есмо ему и тымъ сыномъ его Михайлу, Григорию а Ильи сесь нашъ листъ дали з нашею печатю. Писан у Петрокове, лѣта Божего нароженъя тисеча пять сотъ шестьдесятъ третего, месеца феврала двадцать осьмого дня. Sigismundus Avgustus Rex. Миколай Нарушевич, секретарь, писарь.—И билъ намъ чоломъ преречонный Павел Григоревич Оранский, абыхмо тотъ листъ помененого кроля, продька нашего, и тотъ манастир светого Спаса в месте нашом Володимерскомъ з ыменемъ Яновомъ и з двема землями, названными Подгайци и Нарадочижи, под местом нашимъ Володимерским, ему самому до живота его, а по животе его тремъ сыномъ его до ихъ животовъ, особливимъ листомъ нашимъ подтвердили и умоцнили. А такъ мы видячи в томъ слушную прозбу его и бачачи на то, же то еще перед сконченъемъ унии ему и тремъ сыномъ за нагороду службъ его, которые онъ, будучи дворяниномъ у короля, продька нашего, на дворе его чинилъ, есть дано, и прихиялючися в томъ потверженю всимъ вобецъ, на коронации нашей учияеному, потвержамы и умоцнямъ тымъ винешнимъ листомъ нашимъ, хотячи то мети, абы тотъ листъ короля, продька нашего, вышей в томъ листе нашомъ описанный, всюды на кождомъ местцю былъ тое моци и важности, которое слушне водлугъ права бытъ мает, такъ, ижъ преречонный Павелъ Григориевичъ Оранский тотъ манастир светого Спаса в месте нашомъ Володимерскомъ з ыменемъ Яновомъ и з двема землями, названными Подгайци и Радочижи, под мистомъ Володимерским, и зо всимъ тымъ, што ку нему здавна належит, онъ самъ до живота своего, а по животе его тры сынове его: Михайло, Григорей а Иля, до животовъ своихъ мають держати и уживати моцю того листу короля, продька нашего, вышпей описаного, справуючи в томъ манастирѣ справы церковные слушне и порадне, водлугъ обычаю и постановеня закону греческого. И на то есмо ему и тымъ сыномъ его Михайлу, Григорию и Или тотъ нашъ листъ дали, подписавши его власною рукою нашею, до которого на све-

Памятники, т. I и II.

децтво того и печат нашу корунную притиснути есмо рассказали. Дан в е, дня шостого месяца июня, року тисеча пят сотъ семьдесят осмого, а королевана нашего року третего. Стефанусъ рекъсь. Яхимъ Высоцкий.

Изъ книги вродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 179.

V.

Жалованная грамота короля Стефана землянину Павлу Оранскому на передачу монастыря Св. Спаса во Владимірѣ сыну его Михаилу Оранскому. 1580 года, 3 февраля.

Року 1580, месяца мая 15 дня.

Передо мною Александром Курцевичем, подъястаростим Володимерским, ставши очевисто, пан Михайло Павловичъ Оранский оповедал и покладал листъ его королевское милости нашего милостивого пана с печатью и с подписом власное руки короля его милости, в котором листе пишеть, иж пан Павел Григоревичъ Оранский, отец его, очевисто перед его королевскою милостью ставши, вызнал и спустил за живота своего манастыр светого Спаса, в месте Володамеръском лежачий, з именем Яновом и з двема землями Подгайци и Нарадочижи и с поддаными в месте мешкающимъ, на котором листе ширей а достаточней ест описано. И просил пан Михайло, абы тот лист его королевское милости в книги вгородские был уписан, которого я слово от слова в книги вгородские уписать казалъ, и такъ ся в себе маеть: Стефан, Божю милостью корол Полский, великий княз Литовъский, Руский, Пруский, Маводецый, Жомойтский, Киевский, Волянский, Подляшский, Ифлянтъский и тежь кнежа Седмикгородское. Ознаймуемы тым листомъ нашим всим вобец и каждому зособна, кому то ведати належитъ, ижъ ставши обличне перед нами, господаремъ, замянин повету Володимерского Павел Григоревичъ Оранъский, маючи при себе сына своего старъшого Михайла Оранского, оповедал и вознал,

иъ монастыр светого Спаса, в месте нашом Володимерском ле-
жачий, з ыменемъ Яновом и з две землями, названныи Подгайци
и Нарадочижи, и з людми в месте нашомъ Володимерскомъ, ко-
торый он за службы свои от продка нашего короля его милости
Жыкгимонта Августа ему до живота его, а по нем трем сыномъ
его: Михайлу, Григорью а Или, до животов ихъ даный, в держаню
своем мает водлугъ данины и листов короля его милости продка
нашого. Будучи в летех зошлых, а не могучи в кривдах и доле-
лостях, утисках того то монастыра от суседовъ околичных обороны
учинити, тому то сынови своему старшому Михайлу Оранскому за
живота своего пустил и тым очевистымъ сознаниемъ своимъ перед
нами пуцаеть и уступуеть, просечи нас за то, абыхмо позволивши
на то, его водлуг привилею и листов продка нашего короля Жык-
гимонта Августа и потверженья нашего заховавши, тот монастыр
светого Спаса зо всим, яко вышей описано, тому то сынови его
Михайлу Оранскому дали и потвердили. А так мы, за прозбою и
добровольным спущениемъ Павла Григоровича Ораньского, тот ма-
настыр светого Спаса в месте нашом Володимерском, з ыменемъ
Яновом и з двема землями, названныи Подгайци и Нарадочижи,
и з людми в месте нашомъ Володимерскомъ, тому то Михайлу
Оранскому далисмы и тым листом нашимъ даемы и утвержамы
до его живота. Маеть вперед речовый Михайло Оранский тотъ
монастыр светого Спаса в месте нашомъ Володимерском зо всим,
што ку нему належитъ и яко на листехъ короля продка нашего
Жыкгимонта Августа и в томъ листе нашомъ вышей описаномъ,
на себе держати и всякихъ пожитковъ и доходов тому монастыру
належащихъ уживати и в нем се слушне и порадне, водле обычаю
закону греческого, справовати, фалу Божюю розмножати, ажъ до
живота своего, а по животе его тым двум брати его младшой,
Григорью а Или Оранским, право и листы продка нашего короля
Жыкгимонта Августа и потверженья нашего на тотъ монастыр све-
того Спаса у Володимери въ своей моци заховуемы. И на то да-
лисмы Михайлу, Григорью, Или Оранским тот нашъ листъ с подъ-

писомъ власное руки наше, до которого и печат нашу корунную притиснути розказалисьмы. Данъ у Варшаве, дня третего месеца февраля, року по нароженью Сына Божьего тисеча пять сот осмъ-десятого, а крелеваня нашего року четвертого. Стефанушь рекъсь. Яхимъ Высоцкий.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 180 на оборотъ.

VI.

Наказная грамота короля Стѣфана князю Константину Острожскому, старостѣ Владимірскому, о непринужденіи Михаила Оранскаго къ посвященію въ санъ игуменскій. 1580 года, 6 февраля.

Року 1580, месеца мая 15 дня.

Предо мною Александром Куръцевичом, подъстаростим Володимерскимъ, ставши очевисто, земенин господарскій повету Володимерского панъ Михайло Павлович Оранскій оповедал и повладал передо мною листъ его королевское милости до его велможное милости княжати Костентина Костентиновича Острозского, крайчого великого князства Литовьского, старосты Володимерского, пана моего милостивого, а в небытности его милости, до мене, подстаростего его милости, писавый, и просил, абы оный листъ в книги кгородские был записав; которого я слово отъ слова записати казал, и так ся въ себе маеть: Стефан, Божю милостю корол Полскій, великий княз Литовский, Руский, Пруский, Мазовецкый, Жомонтскый, Киевскый, Волынскый, Подляшскый, Инфлянтскый и княжа Седмикгородское. Велможному Костентинови княжати Острозскому, крайчому нашему великого князства Литовьского, старосте Володимерскому, уприйме нам милому, ласка наша королевская, а в небытности его, подстаростему Володимерскому. Велможный уприйме нам милый! Ознаймуемы уприймости твоей, ижь што который монастыр светого Спаса, в месте нашем Володимерском, зо всим,

што до него належить, земенину нашему повету Володимерского Павлу Григоревичу Оранскому за службы его ему и трем сыном его: Михайлу, Григорю а Или, до ихъ животов, продок нашъ корол его милость Жикгимонътъ Август дат рачил, который монастырь он, в держанью своем маючи, тепер сам очевисто перед нами ставши, за живота своего, сынови своему старшому, Михайлу Оранскому, пустил и поступил зо всим съ тым, што до него здавна належит, на што-смы позъволивши, то особливим листомъ нашимъ тому то сынови его Михайлу Оранскому подтвердили. А иж корол его милост Жикгимонътъ Августъ, продок нашъ, листами своими его самого и сыновъ его от того вызволити рачил, же они, держачи тот монастырь, в тое игуменство в стан духовный становити и стричи се не мают, толко выкарея в том монастыри, человека духовного, у писме светом добре наученого, для справъ духовныхъ церковныхъ отправоваия ховати повинни; прото, еслибы его владыка Володимерский до вступени в станъ духовный примушалъ и за то ему трудност задавати и чинити хотел, розказуемо уприйме то хочечи мети, абысь уприймост твоя, его в обороне своей маючи, от такового примушеня в стан духовный от владыки Володимерского боронил и ни которое трудности ему в том чинити не допускал, о чом мы и до владыки Володимерского листъ нашъ писати велели, росъказуючи, абы се в той мери против Михайлу Оранскому водлуг листовъ короля продка нашего и того розказаня нашего заховал. Дан у Варшаве, дня шостого месеца февраля, року по'вароженю Сына Божего тисеча пят сотъ осмъдесятого, а королевана нашего року четвертого. На власное розказане его королевское милости Яхимъ Высоций.

Изъ книги гродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 179.

VII.

Донесеніе вознаго о совершенномъ имъ ввводѣ Михаила Оранскаго во владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1580 года, 18 мая.

Року 1580, месяца мая 18 дня.

Постановившися обличне на враде кгородском Володимерском, передо мною Александром Курцевичом, подстаростимъ володимерским, возный земский повету Володимерскаго Михайло Голубъ Сердятицкий ку записаню до книг кгородских вызнал тыми словы: иж „за приданемъ твоимъ владовымъ и маючи я при собе шляхту: пана Ивана Пузовьскаго а пана Яна Росалскаго, року тепер идучого тысячного пятсотного осмъдесятого, месяца мая шостогонадцат дня, в понеделок, был есмы на потреби пана Михайла Павловича Оранскаго, а так отецъ пана Михайловъ пан Павел Оранскій предо мною, вознымъ, и шляхтою звыш помененою монастыр светого Спаса в месте Володимерскомъ зо всимъ навсе, тоестъ меновите: церковь зо всеми речми церьковными, книгами, з образами, з убиромъ священическимъ и зо всимъ тымъ, што колвекъ в той церкве и монастыре есть, и ключи церковные, и имене Яновъ з дворомъ и людьми, кгрунты церковными и всеми пожитки, и двѣ земли людьми неосѣлые, прозываемое Подгайци и Нарадочижи, в повете Володимерскомъ лежащие, ку тому монастыру здавна прислухающие, и люди в месте Володимерскомъ, на кгрунте того монастыра мешкающие, з кгрунты и всеми пожитки и повинностями з нихъ приходячими, пану Михайлу Оранскому, сыну своему, ведлугъ першого спущеня своего, передъ его королевскою милостію вчиненого и отъ его королевской милости привилемъ утверженого, поступил, в моц, владност, держанье и вживане подал, листы, привилы, твердости и все право, што колвекъ на тотъ монастыр и кгрунты монастырские в себе мел, ему поотдавал; а панъ Михайло Оранскій, заховываючися в томъ правне, абы владовне в держане того монастыра и всихъ добръ к нему принадлежачихъ вступил, жебы

ся то тым лепей всим объяснило, за добровольным поступенемъ отца своего и утвержденемъ, упривилеванемъ его кролевское милости, через увязане и подане мое возного, з ураду от твоей милости на то приданого, той манастир светого Спаса и имене Яново, а две землѣ Подгайци и Нарадочижи, и люди в месте Володимерскомъ, и вси добра ку тому манастиру привалежачие, в моцъ, владность, держане и вживане свое взял, уво што все, яко ся звышъ поменило, я возный моцью врадовою, при шляхте наверхъ помененой, его увезал и ему то у моцъ и держане и вживане подал, и вси речи церковныи и поддавых имены на реестръ списавши, под печатю моею и с подписю руки моею ему дал“. Которое жь сознание возного до книг кгородских записати велел.

Изъ книги кродской Владимірской за 1580 годъ, листъ 1582 на оборотъ.

VIII.

Заставная запись князя Михайла Александровича Чорторыйскаго землянину Лазарю Иваницкому на имѣніе с. Честный-Хрестъ съ монастыремъ, во Владимірскомъ повѣтѣ. 1580 года, 14 іюля.

Року тисеча пят сотъ осмъдесятого, месяца сентебра 19 дня.

Передо мною Костентином Курцевичом, подстаростим Володимерским, постановившимся очевисто, велможный его милость князь Михайло Чорторыйский, староста Житомирский, восполокъ з малжонкою своею ее милостью княгинею Зофією Ходкевичовною, явне, добровольне а устне ку записаню до книг кгородских вызнали, водлугъ листу запису своего, его милости пану Лазору Иваницкому, суди кгородскому Володимерскому, и малжонде его милости паней Ранне Стефановне Гоголевского, под печатми своими и с подписми рукъ своихъ, и тежъ под печатми людей добрых даного, на суму пенезей, то ест на чотыриста копъ грошей литовских, в которой суме пенезей имене свое в повете Володимерском лежачое Честный

Хрест заставили и зараз до моци и владности, держани и вживани з двором, з бояры, з людми тяглыми, огородниками, з сеножатми, запусы, дубровами и всякими повинностями, яко ся в собе тое имене маеть, подали и поступили до року и часу певного, то ест до свята светого Семена, которое свято маеть быти в року Божом тисечном пятсотном осмьдесятном третем, яко то ширей в оном листе, записе их милости, обвязки суть описаны. Который лист передо мною положивши, просили, абы тот лист до книгъ кгородских был записан; которого я листу огледавши и перед собою его вычитат давши, яко тое добровольное а устное вызнание их милости, такъ и тот лист их милости до книгъ кгородских слово от слова записати казал, который так ся в собе маеть: Я Михайло Александрович Чорторыский, староста Житомирский, а я Зофея Ходкевичовна, малжонка его милости, мы обоим чиним явно и выгнаваем сами на себе симъ листом нашим кождому, кому того будетъ потреба ведати, иж есмо ку своей великой а полной потребе позычили, власными а сполными руками своими взяли у земенива господарьского пана Лазара Лавриновича Иваницкого, судьи кгородского Володимерского, и в малжонки его милости панее Раины Стефановны Гоголевского певную а истую суму готовых чотыриста копъ грошей личбы великого князьства Литовского, личачи в кождый грош по десяти пенезей белых, а в копу по грошей шестидесят, и в той суме пенезей заставили есмо и зараз в моц и в держане и уживане поступили и подали пану Лазору Иваницкому и предреченой малжовце его милости имене наше влостное отчизное, ничим никому пред тым не записане а ни заведеное, в повете Володимерском лежащее, меновите манастыр Честный Хрест с церковю и островом всим, на котором манастыр и церковь Честного Хреста стоит, з дворцем манастырским, с полми оремными и сеножатми, з сады, огороды овощовыми и хмелниками манастырскими, з селом и всеми людми, в селе Честном Хресте мешкающими, дворицными, тяглыми и огородниками, зъ их полми пашными и сеножатми, огороды овощовыми, з сады и хмелниками, зъ их службами, роботами, повинностями, с чиншами грошовыми

и овсяными и всякими платы, доходы и пожитками, з гаи, леси, запусты и дубровами, з озеры, з ставы, з ставищами, з ловы зверинными, пташими и рыбьными, и всеми пожитки, якимъ колвек именованы и поменены будутъ и которыхъ еще пан Иваницький за держана своего привлащити и вынайти можетъ, и зо всеми вышей выobraжонными речами так, яко ся тот монастырь нашъ и тое село наше Честный Хрест в собе, в кгрунтехъ, границахъ и обыходех своихъ здавна и тепер маеть, ничего с тыхъ всихъ вышей ображонныхъ пожитковъ на себе, малжонку мою и на потомки наши не оставуючи. А мает пан Лазор Иваницький и предречона малжонка его милости тот монастырь, имене наше звышпоменное, зо всим на все на себе держати и всякихъ пожитковъ, платов и доходовъ уживати, редити, справовати и судити ихъ маеть, почавши от даты сего листу нашего, доброволне от нас их милости на то даного и записаного, аж до року и дня свята нашего руского светого Семена, которое свято прийти и быти маеть в року тысяча пятсот осмьдесят третем. А естли быхмо на тот рокъ в ден верху менованый пану Иваницькому и малжонъце его милости паней Раине сумы звышпоменное не отдали и не заплатили в того монастыря, именя нашего звышменованого въ ихъ милости не окупили, тогды маеть пан Лазор Иваницький и предречона малжонка его тое имене наше Честный Хрест, монастырь, село изо всеми людьми и всим тым, яко ся вышей поменило, на другие три роки держати и уживати мают, а потом з року в рокъ, и меж роками того именя нашего въ их милости окуповати, пенезей отдавати и жадное трудности и переказы в пожитках их милости сами через себе, братю, приятелей, врядников, слугъ, бояр и подданных наших чинити не маем. Еслибы теж мы сами, потомкове, братья, приятели, врядники, слуги и бояре и подданные наши в пожиткох их милости кривду и утискъ учинили, ку шkode и накладу ихъ привели и дали быхмо ся о то будь до которого права и вряду, так земского, яко и кгородского позвати. и хот бы ся позов с позовом, яко того ест сила, в дати и в чом ином не згажал, будь в роки судовые и кром

роков, буд до суду суполного або и несуполного, не збиваючи позву жадными артикулами и причинами правными и неправными, не закладаючи ся службою господарьскою военною, хоробою а ни жадными листы и волностями и никакимв дьялцеями, тогды маем и винни будем за першим позвом, яко на року завитом, стати, в жалобе их милости самым и умоцованому ихъ милости, або тому, у кого сес лист нашъ записныйъ будетъ, во всем ся усправедливити и уистити, и што бы одно себе их милости в том, або умоцованый ихъ, або тот, в кого сес лист нашъ записныйъ будетъ, шкочовали, кром доводу и присяги, толко на речене слова их милости нагородити, не сходячи с права, и за все тое их милости досыт учинити повинни будемъ. Еслибы теж в том часе припала потреба пану Иваницкому пенезей, волен будет пан Иваницкий кому хотачи в той суме верхоменованой пожичной тое имене наше звышъ менованое зо всим на все заставити, под тою ж моцю и обовязком сего листу нашего поступити и завести. А еслибы в том часе на мене Михайла Чорторыского и предречовую малжонку мою Зофею Ходкевичовну смерть прийти мела, ино тотъ, на кого бы тот монастыр наш и село Чеснохрестское правом прирочоным або и опекою прийти мело, не чекаючи до зросту и лет детей нашихъ, по тых же роках именье от нас ихъ милости заставное грошми готовыми отложити, заплатити суму позыченую винни будутъ и по тому ж противко пану Иваницкому и предменованой малжонце его и противко тому, кому бы их милость тое имене наше звышъ менованое от себе завели, подлуг тых обовязков наших, в сем листе нашомъ описаных, во всем ся спокойне заховати винни будут; а не отдавши и не заплативши суммы позычоное верху менованое, именя нашего верху менованого з моци и владности их никаким способомъ ани жадными причинами правными и неправными выймовать, трудности, пренагабавя и переказы жадное чинить, ку шkode и накладу их милости принодити не маем и не мають, под закладом на короля его милости двема сты копами грошей, а стороне другими двема сты копами грошей,

и по заплате тых обенхъ зарукъ, шкод и выкладов стороне, предся сесь наш вызванный листъ в кожного права водлуг тых обовязков, от нас доброволе в нем описанных, за мощного держан и приймоваи быти маеть. По тому жъ, еслибы на пана Лазора Иваницкого и предречую малжонку его Раину смерть пришла, иво противко тому, в кого колвек сес нашъ листъ записный будетъ и кому бы их милость то от себе завели и поступили, под такими ж заруками двема сты копами грошей стороне, а врядови другими двемасты копами грошей, ни в чомъ жадного с тых артивуловъ, речей и повктовъ не выступуючи, во всемъ ся спокойно заховати повинни будемъ и будутъ. А я Михайло Чорторыский и предменованая малжонка моя, потомкове и врядники наши с того имени Чесного Хреста подданных заставных в пана Иваницкого до именей нашихъ приймовати не маем и не мают. А пакли бы за держаня пана Иваницкого, малжонки его, або и от того, кому бы тое имене звыш помененое их милости от себе завели, люди розвышлися, або от неприятеля татар розгромлены и спалены были, тогда пан Иваницкий, малжонка его и тотъ, кому бы их милость то завели, жадное трудности за то понести такъ при окупованю, яко и по окупеню имене нашего, жадного пенязя тратити винни не будутъ, ани их о то до жадного права позывати не маем, а предся оные вгрунты имене звыш менованого заставного аж до суполное заплаты сумы верхоменованое держати и их уживати мают. А еслибы теж тому имену нашему от суседов обополных въ вгрунтех и в границахъ кривда ся становила, пан Иваницкий зараз нам о том знати дати маеть, а мы, за ознайменемъ пана Иваницкого, яко отчичи, того боронити маемъ. А пакли быхмо мы, яко отчичи, о то стояти и мовити не хотели, а в том ся тому имену нашему ущипок стал, пан Иваницкий, ани тотъ, в кого сес листъ нашъ будетъ, за то жадное трудности и утраты приймовати не мают и не будетъ повиненъ. Што ся тычеть службы господарское военное, мы, яко отчичи того имене, заступовати и своим коштом ее служити маем. Што бы теж при окупованю того имене нашего и по окупе пашни всякое

в гумне стоячее пана Иваницкогo было, тую всю пашню тые ж подданные наши Чеснохрестци помолотити и, где укажет пан Иваницкий, ее отъвести и в целости здати мають. А ку тому придали есмо пану Иваницкому на кождый рок, покол от нас тое имене наше звышъ помененое заставою держати от нас будеть, сеножателей наших на десеть косаров, таеъ тежъ по тому ж на кождый рок поль наших на кгрунте нашем Бубновскомъ на десеть мац жита, буд теж и ярины; а в млыне нашем Селецком на потребу его дворную Чеснохрестскую без меры и черги пану Иваницкому, поколъ тую заставу нашу держати будеть, молоти всякую пашню и солоды допускаем волно. А естлибы тежъ за держаня своего панъ Иваницкий в том манастыре нашомъ, або и в селе Чесном Хресте што прибудовал, тогда мы, при окупеваню и отдаваню сумы позыченое, водлуг шацунку приятелей наших обополных грошми готовыми за всякое будоване заплатити винни будем. На што я Михайло Чорториский с предменованю малжонкою моею Зофеею дали пану Лазару Иваницкому и малжонце его паней Раине сес нашъ добровольный а записный лист з нашими печатми и с подписом рук наших, а для лепшого твердости сего листу нашего, справуючися водле права посполитого и статуту земского, вгды одно пан Иваницкий похочет, перед врядом кгородским Володимерским стати и тое вызнати и в книги кгородские записати дати маемъ. А при том были и того добре сведоми панове а приятели наши; их милости за очевистою и устною прозбою нашою к сему листу нашому печати свои приложити рачили; которые писати умели, тые и руки свои на том листе нашем подписали: пан Семен Ласко Чернчицкий, пан Прокоп Волчко Жасковский, пан Ян Калусовский, а пан Григорей Костюшковичъ Хоболтовский. Писан у Селци, лета Божего нарoженя тисеча пятсот осмъдесятого, месеца июля четвертогонадцать дня. Микал Чорторыский, староста Житомирский, власною рукою.—Зофея Ходкевичовна.—Прокоп Волчек власна рука.

Книга гродская Владимірская за 1580 годъ, л. 425 на оборотъ.

IX.

Арендная запись на имѣніе м. Кошаръ съ приселками, выданная княземъ Григоріемъ Сангушкомъ-Коширскимъ еврею Абраму Шмойловичу и его женѣ Риклѣ съ правомъ казнить крестьянъ смертию. 1593 года, 29 августа.

Року 1595, месяца мая 24 дня.

На враде вгородском Володимерском, передо мною Николаем Богусевичом, будущимъ на мѣстцу его милости пана Федора Загоровского, подстаростего Володимерского, постановившисе очевидно, жид Абрамко Шмойлович покладалъ лист его милости князят Григоря Санкгушка Кошерского и малжонки его милости панее Зофеи з Головчина Санъкгушковое Кошерское, под печатми и с подписми рук ихъ милостей, также под печатми и с подписми рукъ людей задних, тому то Абраму Шмойловичу жыду и жоне его Рикле Юдинне данный на арендоване местечка Кошара и приселковъ до него прислухающих, которые в том записе меновите есть описаны, за певную суму пенезей за пят тисечей золотыхъ полских, до року в том записе, назъначоного, яко ширей в том записе описано и доложено ест; который лист передо мною положивши, просил, абы был принят и до книгъ уписан. Я его для записованья до книгъ приемуючи, перед собою читати казал, и такъ се в себе маеть: Я Григорей Санкгушко Кошерский, а я Зофея з Головчина Григоревая Санкгушковая Кошерская ознаймуем тым нашим арендовным листом, ижъ отъ дня Великодня, римского свята, дня десятого апреля, которое свято мает быти в року тисеча пят сот девет десят четвертом, арендовали есмо добра наши нижей помененные славетному пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рыкли Юдинне и потомком его, то ест меновите: местечко Кошар при Кошару, Кошур Старый, Кругел, Красводубье, Городелець, двор и село Мезов и Мезову, селяще Борзовая Черемшанка, з чиншами грошовыми, з млынами, с корчмами, шинками въсякого напою, з

даню медовою, в том же месте мыто звыклое; з бояры и во въсеми людми тяглыми и нетяглыми, въ их ролями, роботами, подводами, в тых преречочых местахъ и селахъ мешкаючими, з дяклом, з бортым деревом, з ставами, млынами и их вымелками, которые тепер в тых помененых местахъ и селахъ суть и потом збудованы будут, з озерми, з горы бобровыми, с полми, сеножатями, борами, лесами, гаями, дубровами, с хвольварками, з гумънами, збожем вшеляким на поли засеяным, а згола во всеми и вшелякими пожитками, такъ меноваными, яко и неменоваными, тому преречочному пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рикли Юдинне и потомком его, ничего на себе не зоставуючи, на пят летъ сполных, по собе идучих, то ест до дня Великодня, десятого апреля, римского свята, которое маеть быти в року тисеча пят сот девет десят девятом, прийдучого, за певънюю суму пenezей пят тисечей золотых полских, которая сума пenezей пят тисечей золотыхъ полских вся сполна за пят лет от него до рукъ наших дошла, и не маем за тую пят лет у него ничего правити, и по пети лет, при отдаваню маетности, не мает нам жадное сумы платити, бо юж за всю пят лет заплатил и досыт учинил; с которое сумы, иж есмо до рукъ наших приняли их, сим листом нашим квитиум и волным от заплаты чиним и вовсе до него ничего не маем мети. А помененые добра наши заразом в моц, владзу и целое держане их во всем на все завели, подали, поступили и пустили есмо, бо юж нам досыт зособна учинил, до Великодня року деветдесят четвертого, которые онъ водлугъ сего листу арендовного, от нас имъ подъ печатми и с подписами власных рукъ наших даного, держати и вживати и вшелякие пожитки на себе брати и ихъ уживати, бояр путныхъ, што з листами еждчали, такъже всех подданныхъ нашихъ судити, радити, винныхъ и непослушныхъ подлуг выступъбовъ ихъ винами и горлом карати; и не будут ли потребны бояре, путные, што з листами еждчали, служити, тогда вольно ихъ имъ с тое службы опустити, а на циншах осадити, а они повиньни будут службу у ихъ оку-

нити, або заровно съ поддаными робити, як подданые которого колвекъ села робят. А за держанья ихъ, до выйштя пяти годъ сполныхъ мы сами, а по нас потомки наши тыхъ добръ им арендованыхъ от нихъ отыймовати и никоторое переказы сами через себе, слуг, землянь, бояр своихъ делати и ни во што ся уступовати не маем и овшем своим коштом их от вшелякихъ кривдъ и правъ боронити такъ у вгрунтехъ, яко и всехъ речахъ маетности нашей маем и повинни будем. А еслибы за деръжанья ихъ спустошоны были места, фольварки, села, гумна, млыны звышъ помененые, будь и пашни погорели, albo подданые ся проч розышли, тогда мы сами и потомкове наши на ихъ самыхъ и на потомкохъ ихъ за то ничего поисквати не маем, але и овшем ихъ своим коштом отыйсковати будем повинни. А которые бы пожитки за спустошенъем неприятелским, albo за поветриемъ моровым, albo через град побитем збожя отошли, albo для суши и поводи млыны стонули, тогда им то недодержанемъ тыхъ же пожитковъ водле ошацована людей добрыхъ нагородити маемъ и повинни. То теж имъ листом нашимъ обваровываемъ, ижъ слуги наши земляне, шляхта, которые у волости Кошерской и Мезовской села з ласки наше деръжать, передъ тымъ ани корчем, ани иныхъ шинъковъ в селахъ тыхъ, што з ласки наше мают, не мевали и не уживали; в тыхъ и тепер корчемъ и жадныхъ шинъковъ уживати не мают. А што дотычет направованя гребль, тые такъ подданые наши во всехъ помененыхъ селахъ, яко теж подданые земляньские, и тые подданые помененые села подлугъ давного звычайу заровно части свои у гребляхъ направовати мают и повинни будут. А где бысмы того запису в чом колвекъ нарушили, яко смы ся описали в сем листе записе нашем, тогда волно ему нас о то до права позвати, до якогож колвекъ права, буд вгродского, albo земского, albo и до якого колвекъ похочеть суду, повинни будем стати, а ставши, зараз, не сходечи с права, повинни будем усправедливити се, под зарукою на урад три тисечи золотыхъ польскихъ, а на сторону, Абрама и на жону albo и на потомковъ

его, другую три тисечи золотыхъ полскихъ, такъ шкоды и наклады одно на голое реченье слова его заплатити, кром всякого доводу и присяги, маем и повиньни будем, ним почнем отказовати на позовъ. А кгда пят лет замеронных выхидити будут в року тисеча пят сот деветдесять девятомъ, на тот рок помененый Аврамъ Шмойловичъ з жоною своею, а по нихъ потомки ихъ, всѣ обшары наши дворные, то ест у Кошару и у Мезове засеати и до рукъ наших оддати мають. А што бы кольвекъ на росходы правные за квитомъ намъ альбо слугамъ нашимъ выдалъ, тое мы повиньни будемъ готовыми грошми заплатити. И на то дали есмы тотъ нашъ листъ арендовный запись пану Авраму Шмойловичу и жоне его Рыкли Юдинъне, подъ печатью и съ подъписами власныхъ рукъ нашихъ, а дѣля лепшого свидетельства просили есмы ихъ милост пана Мартина Кошельского а пана Ивана Холоневъского, пана Михайла Гулевича Воютинъского о приложенъ печати и о подъпис рукъ ихъ милости, што ихъ милость на прозбу нашу учинили, печати свои приложити и руки свое подъписать рачили. Писанъ у Горохове, року тисеча пять сотъ деветъдесять третего, месеца августъа двадцать девятого дня.—Григорей Савъкгушко Кошерский рукою.—Григоревая Савъкгушковая Кошерская Зофея з Головчина рукою.—Pieczętarz prozony Marcin Koszelsky ręką swą.—Иванъ Холоневъский рукою власною.—Михайло Гулевичъ Воютинский рукою власною.—Который же то лист слово от слова, за прозбою менованого жида, до книг кгородскихъ Володимерскихъ записати казалъ.

Книга городская Владимірская за 1595 годъ, листъ 430 на оборотъ.

Х.

Арендная запись на имѣніе м. Локачи съ пятью прилегающими селами и деревнями, выданная княземъ Александромъ Пронскимъ п. Адаму Буркацкому и еврею Абраму Шмойловичу. 1591 года, 1 августа.

Року 1594, месяца мая девятинадцатъ днѣ.

На враде кгородскомъ Володимерскомъ, передо мѣною Николаемъ Богушевичомъ, будучим на мѣстѣцу его милости пана Федора Загоровского, подѣстаростего володимерского, постановившисе очевисто Абрамъ Шмойловичъ, жидъ Турейский, покладалъ листъ его милости кнежати Алексъанѣдра Проньского, кашталяна троцкого, и малжоньки его милости кнежны Федори Санькгушковны, который они подѣ печатми и с подписами рукъ своихъ, такъже под печатми и с подписами рукъ людей добрихъ дали пану Адаму Буркацкому и тому то Абрамку жиду Турейскому на арендованье им именья их милости места и замку Локачъ з селы и фольварки и зо всими пожитки, до него належачими, на три лета зуполные, за певную суму пенезей за дванадцать тисечей золотыхъ польскихъ, яко ширей в том листе ихъ милости имъ даномъ около того есть описано и доложено,—просечи, абы до кѣнигъ кгородскихъ былъ вписанъ. Которого я для записанья до книгъ приймаючи, перед собою читат казалъ, и такъ се в себе мает: Я Алексъанѣдер Пронский, кашталян Троцкий, а я малжонка его милости Федора Санькгушковна, кнежна Проньская, кашталянова Троцкая, ознаймем тым нашим арендовным листом: иж есма именье наше дедичное, в повете Володимерскомъ лежачое, то ест замокъ и место Локачи, пред тым огородники на Старих Локачах, село Уймъ з Заставьем, село Цевеличи двое с хволваркомъ, село Крухиничи с хволваркомъ, дворъ и село Павълловичи с хволваркомъ, село Уймаца Павловичкая, село Холопичи с хволваркомъ, з кгрунты, з будованьем, з людьми тяглыми и нетяглыми, з бояри путными и панѣцирными, инклюдючи в то Янчинского, который мешкает на

вольце напой Девлинской, абы был в присуде замковом, з жидами и от нихъ доходами, зе вшисткими иными людми, в тых маестностях наших мепикаючими, з рольями, роботами, подъводами, повозами, фурами, чиншами, данями, винами великими и малыми, з млынами и их вымелками, з ставами, з озерми, сажавками и ловенемъ рыб, с корчмами вшелякого пята, з гаями, садами, огородами, запу-стами, сеножатми, з быдлом и вшелякими и вшисткими вобецъ маестности тое, так в месте, в селах, яко и на полях, в дубровах пожитками, так, жебы менованое неменованому, а неменованое менованому ниц не шкодило, ничего на себе през тен час аренды в той маестности не оставуючи, арендовали и нынешним листомъ нашимъ арендуем шляхетне урожоному пану Адамови Буркацкому а славетному пану Абрамови Шмойловичови, жидови Турейскому, и потомком их, а то на три лѣта по себе идучих, то ест, почавши от дня первого месяца августа в року панском тисеча пят сот девет десят четвертом, аж до того ж часу и дня первого августа в року пришлом тисеча пят сот девет десят семом, за певную суму пенезей, то ест за золотых полских дванадцат тисичей, яко ж юж зараз, при становеню тое аренды, отдали и отличили до рук наших пенезей готовых золотых полских осмъ тисичей, с которых их нынешним листом квитуем и волными чинимо. Што ся дотыче остатка пенезей, теды мають быти даваны на раты певные, то ест: перед выштьемъ лѣтъ двох на день светого Петра и Павла в року панском тисеча пят сот деветъ десятъ шостом, ведлуг нового календару, мают и повинни будутъ отдати золотых полских две тисичи, потом в року тисеча пят сот деведесат семом на такий же ден Петра и Павла святого, римского свята, золотых тисечу двадцат и чотыри; а што ся дотыче решты, то ест золотыхъ девет сот семдесят и шесть, которые бы нам водлугъ аренды еще оставали винни, теды и тое вытрутити им маем взглядом долгъ давнейшого, которий есмо им были винни и заплату его на остатнюю рату оставили, якожъ юж за тую девет сот семъдесят и шест золотых досыт ся нам от них стало. Которые то пенези, выш

на раты зложонне, за аренду повиньные, будут нам повинни панове арендари за квитами ручными нашими, которые такъ важвы будут, яко бы теж на вѣраде сознавы были. Ктому теж повинни будут давати нам альбо слугам нашимъ за квитами нашими певную личбу лекгуминъ на каждый рокъ, то ест: жита мац двадцат мери Ловацкое замковое, пшеници мац десет, ечменю мац десет, овса мац семдесят, гречки мац шест, гороху мац чотыри, гусей тридцат, каплуновъ тринадцат, кур шестдесят, еец копъ шест, сена возовъ што потреба, и тые лекгумины, если потреба будет, отослати до Берестка альбо до Свиарина; огородных речей при бытности нашей што потреба. Што ся дотыче: правъ з стороны тое маетности, если бы ся которые показали, такъ за держанья, яко и перед тым зашлые, теды тые мы сами через слуги свои отправовати будем, на которых отправованье пенезей где бы потреба была, теды их давати мают до десяти, альбо до килканадцат, альбо и до тридцати золотыхъ за квитами нашими, а в небытности нашей слуг нашихъ, которим то от нас поручоно будет. Где бы теж вецъ шло о кгрунт альбо о потоптанье збожя и починенье якое шкоды, для которое бы потреба людей ховати с тое маетности стороны сусед, теды тые мают быт за коштом нашим, а што бы с тое меры панове арендаре шкодовали, нагородити им будем повинни. Такъ же, чого Боже уховай, спустошеня през неприятеля коронного маетности, пожоги, поветрея морового, побитя збожя на поли через град, теды за обвещенемъ пановъ арендаровъ выслати маем слугъ двоухъ, до которихъ они присадят приател своихъ двоухъ, которые якую дефискацию на то учинят, тая от нас принята быти мает и также з раты тое, которую бы напершую потом давати были повинни, вытручона. Што ся дотыче стрелбы замковое, такъ же спрату домового и быдла в дворцахъ, теды того всего инвентар маемо собе дати з обу сторонъ достатечный, водлугъ которого намъ тую маетност ихъ из засѣвком отдати будутъ повинни. Вшакже, где бы, чого Боже уховай неприятеля коронного, потреба припала, в которой был бы порохъ и кули выстреляны, буд теж и стрелба

якая, так великая, яко и малал с припадку якого ся зопсовала, теды того на нихъ патрит не маемо. Гдебы теж венць который с подданныхъ отшол проч до иншого пана села, теды о тое реквизи- ровати не маем панов арендаров помененыхъ, але тыхъ, у кото- рыхъ бы тые збѣгове были; вшак же и они мают реквизи- ровать правомъ и чинити о нихъ именем своим, кды который преч отидет за их держаня. А если бы теж што в той маетности нашой по- мененой часу держаня своего, так в замку, в дворцахъ, яко и коло гребли што на будоване, правованье и посыпане наложили, теды им тое за слухным показанемъ вытрутити с тое ж сумы аренды маемо. Ктому дрова до паленя на потребу замковую и дворцов позволяем имъ возыти с пущи наше Свинарское, а подданным ден один в тыден без заплаы, одно ж мают ездити з рекогноциею пана арендара, иле ихъ поедут. Зоставуем теж себе в той же маетности нашой бояров трехъ, которые еднак мают быти под по- слушенством ихъ, для посыланя листов нашихъ, где потреба бу- деть, а другие мают быти на потребу и послугу ихъ; вкды бы венць здалося им з лѣпшим пожитком посадити ихъ на певном чиншу, абы не ездили з листы, теды и по том будет волно. Ва- руемо теж себе чтырехъ огородников Крухиницкихъ, до огорода тамошнего себе зоставуем. Овоцы их быти мают, мед в пасеци, окром вина и бросквин, которые для себе зоставуемо. А иж звыкла с подданными быти трудность стороны ораня на фольварцех, теды и то постаповляемо, абы одно по шести дний, не мвий ани болшей, были повинни орати, то ест: на весну шест, а на паренипу дру- гую шест, так, яко кторый в дому себе берет орати; а жяти в середу и в пятницу по двое з волоки. Также стадо наше абы было добре ховано през зиму, а лети в полях ходити звykle мает, а жеребци того стада мают быти в Бересцьку през зиму. Ковнац- кого зо всем с повинностей вшеляких волным чиним, а возный Дег- тевский мает быти под их послушенством стороны самого уряду его. Которые то маетности наши выш помененые заразом посту- пили есмо и пускаем их в держане и уживане; мают же пожитки

вси на себе брати, подданныхъ судити, вынвых и непослушныхъ водлугъ выступковъ их без апелаций до нас карати, бы теж и горлом, если бы который заслужил, а о тое мы сами ани потомкове наши жадное трудности им задавати не маем, але и овшем тые маетности выш помененые зо всими их пожитками мают держати спокойне и цале до часу означеного; а мы сами через себе, ани через приятелей, слуги и подданные наши перешкоды им в том жадное чинити не маем и овшем от трудности, если бы ся которые стороны тое маетности показали, у права заступовати и боронити и тую аренду во всѣхъ клавсулях и попктах держати под закладом чотырох тисечий золотых, чому гды бы есмы досыт не учинили, теды им о то волно заставуем позвати до которого колвекъ уряду и суду так одну особу, яко обема сполне; а мы там же ся усправедливити будем так за йстоту, заклад, яко и за шкоды без присеги их телесное будем повинни. И пя то есмо дали им тот наш лист арендовный, з нашими печатми и с подписомъ рук наших, до которого за очевистою прозбою нашою печати свои приложили в руки свое подписали их милости панове приятели наши: пан Богуш Заец Зденижский, пан Михайло Марковский и пан Яцко Марковский. Писан в Локачох, року тисеча пят сот деведсят четвертого, месяца августа первого дня.—У того листу печатий пят, а подпис рук тыми словы: Александер Пронский, кашталян троцкий, рукою своею.—Федора Саньгушковна княжна Пронская, пани Троцкая, рукою своею.—Богуш Заец Зденижский рука власная.—Михайло Марковский рука власная.—Яцко Марковский рука власная.—А такъ я тот лист выш менованый слово от слова до квиг кгородских записати казалъ.

Книга городская Владимірская за 1595 годъ, л. 415 на обор.

XI.

Арендная запись на имѣніе Слуцъ-Черборскій, въ Холмскомъ повѣтѣ, выданная п. Якубомъ Лысаковскимъ п. Якубу Миклашевскому и еврею Песаху. 1596 года, 1 генваря.

Року 1596, месяца генваря 1 дня.

На вряде кгородском, в замку господарском Володимерскомъ, передо мною Федором Загоровским, подстаростим Володимерскимъ, ставъши очевисто, его милость пан Якубъ Лысаковскій и малжонъка его милости пани Катерина зъ Жюлина ку записаню до книг кгородскихъ Володимерскихъ сознали водлугъ листу запису своего, которого от себе под печатми своими и с подписомъ руки пана Якуба Лысаковского, также под печатми и с подписми рувъ людей задныхъ, дали пану Якубови Миклашевскому и жиду Несъвежскому Песаху, арендуючи имъ маестности свои въ повете Холмскомъ лежащие, за суму пенезей за две тисечи золотыхъ полскихъ, до року певного, в записе меновитей написаного, яко ширей о томъ всемъ в томъ листе есть доложено; якож и тот листъ свой передо мною положивши, просили, абы яко тое очевистое сознание ихъ, такъ и тотъ листъ запис ихъ до книгъ принят и вписан был. Которого я оледавши, а видечи его бытъ водле права справленого, печатми и подписами рукъ наполоненого, и для вписаня до книгъ приймаючи, перед собою читати казал, и так се в себе маеть: Я Якубъ Лысаковскій, а я малжонъка его милости Катерина зъ Жюлина Лысаковская визнаваемы тым нашимъ арендовнымъ листомъ доброволнымъ записомъ, иж имена наши в Холмскимъ повите лежащие, то есть Слуцъ Черборскій, яко са оные имена и села помененные вдоль и вшир в кграницахъ и в межахъ и обыходехъ своихъ здавна мають, з належностями к тым именямъ здавна прислухаючими, зо всимъ правомъ, панованем и власностью, ничого на себе а ни на потомки свое права, панованя и власности не зоставуючи, и зо всеми малыми и великими с тыхъ именъ приходя-

чими пожитками и доходами, з дворами, будованъемъ, з огородами, виноградами, садами, хмелищами, гумнами, оборами, в которыхъ маеть быти коров двадцать и пять, а од тых коровъ приплодокъ панов арендаровъ быт маеть, в которые зас двадцать.... з боярами путъными и з ихъ службами, с церквами и подаванем ихъ и зо всими людьми тяглыми и нетяглыми, данями, старыми и ново осядлыми, зъ их работами, подводами албо фурами трема тылко, а не далее албо до Берестъя, албо за Любомль до Буга ближайей, также чиншами, дяклами зимними и овсяными, з данъми медовыми и десетинами вшелякими, и с пасеками, винами, которая болшей золотого болшая быти не маеть, с корчмами вшелякого напою, з млынами и з вымелками, што все на инвентару пописавши и он с подписами и с печатъми нашими отдать будем повинъни, з ставами спустными и з ставищами, з бобровыми гоны, которых лов маеть быти з нами на полы завжды деленъ, зъ озерами и ловенемъ рыбъ, з сажавками, кривницами, болотами, багнами, реками, з боры, леси, гаи, дубровами, хворосты, запусты, зарослями, з деревомъ бортным такъ зо пчолами, яко и без пчолъ, з ловы зверинными и пташими, з кгрунты ораными и неораными, с полми, сеножатъми, лонками, з фолварками и засевками озимыми, и згола зо вшелякими и кождыми пожитъками и доходами, жадныхъ на себе а ни на свое потомки не зоставуючи, вси пожитъки посполитостъю зазираючи, такъ, иж се особливість посполитости, а посполитость особливости ничого ублизать не маеть,—урожаюму пану Якубови Миклашевскому.... з жидомъ с месчавиномъ... Песаху и ихъ потомком на три лета зуполные, по себе нерозделне идучие, то естъ почавши от недили месопустъное в року тисеча пятсот деветдесят шостого, ведле римъского каленъдара, аж до такового ж недили месопустъное в року тисеча пятсотъ деветъ десятъ девятого, за певную суму пенезей, то естъ за дви тисечи золотых полских, уже тепер заразомъ сполна от нихъ через нас взятые, с которых мы оных вечне квитуемы и писмомъ нипешнемъ волными чинимы, и за сто золотых полских, которую намъ панове арендаре на ден

Нарожня Панского, римского свята, в року тецерешинемъ на уряде вгродском Володимерском отдати и заплатити мають. Мають они с потомъки своими тые добра имена наши поменены держати и ихъ спокойне уживати, подданных радечи и справуючи, винных и выступных винами вишей описанными, а если бы горло который с права заслужил, и горломъ карать, такъ лясмы мы сами тые добра держали и ихъ уживали; а то аж до выстя аренды помененое. Якож уже тепер заразом допускаемы имъ добровольного устья и ввезанясе в тые добра от нас заарендованые через возного которого колвекъ, без вшелякого урядовного приданья на то взятого. Еслибы теж тые добра через неприятеля коронного, жолнера, казаки, огънемъ припали, спустошали и за держанья их знищели, теда мы и потомкове наши того на нихъ и на потомкахъ ихъ доходить не маемъ; а еслибы ся подданные проч розышли, которыхъ бы при отдаваню аренды не достало, теда причины розестья ихъ приятели сполные розсудити мают и то померковат межи обою стороною будут повинъни. Волно имъ тежъ будетъ бояре путные, если схочуть, на чиншахъ осадит. Войну рупенья нисполитого с тых имень ихъ повинную за нихъ служити и заступоват винни будем. А што ся ткне товаровъ лисныхъ, клепокъ, ванчосовъ, паленя поцеловъ, до того их милости панове арендаре ничего не мают мит, а ни робит, а се то все в цалости зостат мает; свепети также вшелякые мают быти также в цалости на нас заховано. А што ся тые еслибы якие укривженья подданныхъ от помененых панов арендаров при отданю аренды вам показали, то сполные приятеле померковать будутъ повинни, а тамъ же зараз с подданныхъ при выстью аренды справедливость маеть быти паном арендаромъ учипена, в чом будут обвинены. А тые добра и маетности наши поменены в спокойное держане и уживанье skutком и речью самою от недили, яко ся вишей поменило, мясопустное близко пришлое... и потомком ихъ мы с потомки нашими маем пустит, а по пущенью их не маемъ имъ жадное церешкоды в свокойном державю их чинити через себе а ни через... направные особы... пе-

решкоды особ вшеляких близких и далеких, стану и кондыци якие жъ колвекъ будучих, тежъ от записовъ перших и последнейших, от позвовъ, зысков и презысков у каждого суду боронити, заступовати, безшкодных чинити и оные добра коштомъ и накладом своим очищати и свободными чинит ажъ до выштя аренды. А то все и кождую реч зособна маемъ выполнить под закладомъ двох тисечей золотых и ста золотых полских и под шкодами, на голое речене слова ихъ и потомковъ ихъ, кром вшелякого доводу телесное присеги ошачоваными, который заклад особам сполне, яко и каждой з нас особе розделне, яким колвекъ правом в Короне полской и великом князстве Литовскомъ и на Волюню нам валежачих, которые тепер маемъ и напотом за Божю помочю мет будемо, доброволне вносимъ и приймаем; о который то заклад и шкоды сполне албо роздилне нас обедве особе, албо одну з нас которую колвекъ особу, з маестности которое жъ колвекъ, под правом яким же колвекъ лежачий, позват с потомки своими позволяем им и потомком ихъ до которого ж колвек суду земского и уряду кгородского, в который колвек, хотя ж нам неналежный повит, и теж до трибувалу, а мы, отступуючи власныхъ себе належныхъ земель и повитовъ, а оного суду, до которого позвани будем, юриздыци доброволне ся поддаваючи, на першом року, яко на завитомъ, будем повинни стат... А то заплативши тылекрот, илекрот противко тому записови нашому выкромимо, предсе тому записови нашому во всемъ и в наменьшой части досыт чинит будемо повинни, одна з нас особа другою ся не вымовляючи, не збиваючи ничим позву и року ани умоцованого жадными причинами, так правными, и неправными, статутами и констытуцьями, рецесами сеймовыми, а ни ся вымавяючи хоробою, войною, поветриемъ, соймаомъ, болшою справою, забраньемъ або поламаньемъ мостовъ, усправедливит. А уред, до которого будем позвани, буд станем, або не станем, не слушаючи жадныхъ оборонъ нашихъ, которые бы мы себе на помочъ брат мели, тылко взглянувши в тотъ нашъ доброволный записъ, о што будем позвани, все сказавши, отправу моцно на до-

брах наших учинити мает, которой отправе мы ни в чом противни
быть не маемъ, под заруками вышей меноваными и под нагоро-
женемъ шкод. И на то есмо дали ихъ милостямъ тот наш до-
бровольный лист арендовный, с подписом руки мене Якуба Лыса-
ковского а печатми нашими и с подписми рукъ приятелей нашихъ,
которые за очевистою а устною прозбою нашою до того листу
нашого руки свое подписали и печати свое приложили: его ми-
лость панъ Абрамъ Лысаковский, а панъ Мартинъ Жулинский,
а пан Войтехъ Лыховский..... Писанъ у Гнойне, першого дня
с^тычня, року Панского тисеча пят сот девет десят шостого.—У
того листу печатей пять и подпис рукъ тыми словы: Якубъ Лы-
саковский рукою власною.—Абрамъ Лысаковский рукою власною.—
Мартинъ Жулинский рукою власною.—Войтехъ Лыховский рукою
власною.—Который же то лист запис и очевистое сознанье ихъ
милости пана Лысаковского и малжонки его милости до книгъ
вгородскихъ есть записано.

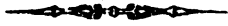
Книга городская Владимірская за 1596 годъ, листъ 6.

Отдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРИИ МАЛОРОССІИ.

I.

Краткая Лѣтопись о войнахъ поляковъ съ козаками 1647—1656 г.

А н н о 1647.

Chodził w pola in octobre jmc p. Alexander Koniecpolski, chorąży koronny, z którym byli ci ichmosc przyiaciele: jmc pan Samuel Łaszcz, strażnik koronny, jmc pan Krzysztof Korycki, pułkownik xiążęcia jmc Dominika Ostrozskiego, jmc pan Gurski, jmc pan Krzeczowski, Czehrynski, a jmc p. Brzuchanski, Białocerkiewski pułkownicy woyska Zaporowskiego, y innych tak wiele przyjaciół.

Wychodził tedy jmc p. chorąży koronny z Uscia do Mikuliniec; z tamtąd do Płoskirowa, na Bar, a z Baru szedł włoscią aż ku Korsuniu, a z Kórsunia ruszył się w dzikie pola aż ku Dniepru, na Borchunską przepawę, na ktorey utonął towarzysz chorągwie nadworney, którą jmc p. Wrzyszcz wodził, nazwiskiem Bakowski, posławszy przed sobą dwiema dniami galaurow: Zabuskiego, Gandże y Dżuiłaja, tatarą, wodzow polowych. Przepawiwszy się iuż galaurowie przez Dniepr na Borchunie, szli szpieguiąc, gdzie orda stoi z ułusami; tamże wyspiegowawszy daią znac do jmc p. chorążego koronnego, że orda stoi z ułusami na Koczuhurach, ktorych było 15 tysięcy. Brakuie woysko jmc p. chorąży koron., idzie sam ku Dniepru do przepawy Borhuńskiej z temi ludzmi brakowanemi, biorą z sobą wozow 100 dla taboru, a co cięższy tabor zostawie nad rzeką Jngulcem Malym, który wpada w Dniepr. Zostawiwszy przy tym że taborze ludzi ze trzysta, przepawiwszysię przez Dniepr na tamtę stronę ku Krymowi, idzie, według powiesci tychże galaurow, na ułusy

dniem y nocą. Nie zastaie na tym mieyscu, bo się umknęli z ułusami ku morzu Gniłemu, a to dla tego, że odeszła orda do Krymu na bairam, zostawiwszy iednak ordy część przy ułusach y dobyt-kach. Wraca jmc p. chorąży koronny nazad do Borhunia; przyszedszy tamże, znowu brakuie ludzi y wyprawuie jmc p. chorąży koron., z którymi idzie jmc p. Krzysztof Korycki i inszych wiele starszizny, między ktoremi był Azamet-Murza, który był uciekł do jmc p. Krakowskiego, hetmana wiel. koronnego, oycy jmc p. chorążego koronnego. Ci ludzie przychodzą na ułusy, znoszą tatarow, zabieraią ich z żonami y z dziećmi w niewolą y wszystkie dobytki ich. Powracaiać z wiktoryą nazad do Borhunia, tamże przyszedszy, popaiowali się zdobyczą. Popaiowawszysię, przeprawuie się jmc p. chorąży koronny nazad na tę stronę Dniepru, a po tabor posłał, który stał nad Jngulcem rzeką, aby przychodził do niego. Zkupiwszy się znowu z taborem, idzie po nad Dnieprem ku Kodakowi, przyszedszy do Bazałuku y Skarbnicy, gdzie pułk Białocerkiewski był na ten czas na straży. Tamże, na Bazaułuku, wypocząwszy trzy dni, czynił rade, ieżeli isc ze wszystkim taborem ku Kodakowi. Tak tedy stanęła rada, że kominikiem isc, a tabor wyprawic ku Kryłowu. Rusza się tabor ku Kryłowu, a jmc p. chorąży kor. ku Kodakowi po nad Dnieprem, aby wszystkie porohy widział na Dnieprze. Przychodzi w tym wiadomosc, że Chmielnicki buntuie kozakow. Posyła tedy jmc p. chorąży kor. jmc p. Adama Radlinskiego, sługę swego, który trzymał Kryłow od jmc p. chorążego kor.; na ten czas zastaie, przyiechawszy do Kryłowa, różne wiesci o buntach Chmielnickiego, że cale buntuie kozakow, aby tabor ten, który idzie do Kryłowa, zniesć. Jmc p. Radlinsky, iuż zrozumiawszy, że ma te zamysły, idzie z Kryłowa do Bużyna, w którym był Chmielnicki, złapał go y przyprowadził do Kryłowa. Jmc p. chorąży koronny, przyszedszy do Kodaku, zastaie jmc p. Gródzickiego, gubernatora Kodackiego, y imci p. pułkownika Łączynskiego; tam że odpoczywa jmc pan chorąży koronny, na Kodaku, z woyskiem, dni kilka. Znowu ponowa przychodzi, że Chmielnicki jest poimany. Jmc p. chorąży

koronny z Kodaku rusza się do Kryłowa; tamże przyszedzszy zastaie Chmielnickiego w więzieniu. Czyni radę, co czynic z Chmielnickim?— Tak się przecie naradzili, aby był za poręką; ręczył się za niego jmc p. Krzeczowski, pułkownik woyska Zaporozkiego, y przyjaciele Chmielnickiego. Potym zaraz ruszył się jmc p. chorąży koronny ku Korsuniowi; tamże nie wiele w Korsuniu zabawiwszy, zostawiwszy swoje ludzie na włosci, poiachał do Brodow. Jmc p. Łaszcz na ten czas ieszcze się został w Steblowie, niedaleko Korsunia; tam przychodzą wiesci do jmc p. Łaszcz, że uciekł Chmielnicki z swoimi przyjaciółmi z za poręki na Zaporozie, tamże przyszedzszy buntuie kozakow. Gdzie daie znac jmc p. Krzeczowski do jmc p. chorążego koronnego, że uciekł Chmielnicki, ktory był tą iego ucieczką zturbowany, czyniąc w tym winnym jmc p. Krzeczowskiego. Jdzie p. Krzeczowski w pola dla wiadomosci, co się dzieie w Zaporozu; potyka w polach od Chmielnickiego zesłanych dwóch kozakow y dwóch butow, łapa ich; ktorych pytał, co się dzieje na Zaporozu; powiedzieli, że bunty wielkie, wszystko się Zaporozie zbuntowało y z tatarami iuż traktuie Chmielnicki, aby mu pomogli tey woyny na Polskę, posyła Knyszę, swego kozaka, y syna swego Tymosza na traktaty z Ordą z Zaporozia. Jmc p. Krzeczowski przybiega z temi językami do jmc p. Mikołaja Potockiego, hetmana wielkiego koronnego, ktory na ten czas rezydował w Barze; z ktorych wyrozumiawszy jmc p. hetman posyła po jmc p. Łaszcz, ktory na ten czas był w Lipowcu, niedaleko Winnicy, y po jmc p. Odrzywolskiego, starostę Winnickiego, y po jmc p. Czarneckiego, ktory był w Jlincach. Przyiechali tedy ci jmc p. do Baru na radę, tylko jmc p. Łaszcz nie ziechał był, bo był zachorował w Lipowcu. Po tey radzie wydał uniwersały jmc p. hetman w. k., aby się co nayprędzey zciągało woysko z różnych mieysc, na ktorych mieyscach na stanowisku stało, na naznaczony termin pod Bar. Przychodzi znowu wiesć z Ukrainy, że iuż cale Chmielnicki ztraktował z Ordą y dał swego syna Tymosza w zastawy. Orda, ktora była na ten czas zaiątrzona zabranieciem tymi ułusami, z ochotą na to pozwoliła.

Gdzie jmc p. hetman, zkupiwszy woysko, rusza się in februario ku Korsuniowi.

Roku 1648.

Przyszedszy pod Korsuń, czyni radę, na ktorey tak stano, aby poszło woysko na dwoie znosic Chmielnickiego na Zaporozu; przy ktorym woysku ieszcze było niemało kozakow zaporozkich, ktorzy przysięgali jchmosciom pp. hetmanom, że będą wiernymi. Sle jmc p. hetman na dwoie woysko: iednych ładem, drugich wodą, na Zaporozie y przy nich kozakow zaporozkich wszytkich, ktorzy byli na ten czas przy woysku polskim. Jmc p. hetman wielki koronny posyła syna swego ładem z woyskiem, drugich wodą na Zaporozie pułkownikow, a sam jmc p. hetman w. k. zostaje pod Korsuniem z częścią woyska. Ruszyło się tedy to woysko z pod Korsunia ładem y wodą ku Zaporozu; gdzie przychodzą wiadomosci, że Orda iuz się zkupia z Chmielnickim na tę stronę Dniepru, tam że potyka syna jmc p. hetmana na Żółtych Wodach z ordą, z niemałą potęgą, oblega woysko na Żółtych Wodach, trzyma ich w obleżeniu kilka dni, gdzie poczęli nasi z Chmielnickim traktować y dali między sobą zastawę. Zastawa ta, ktora była kozacka, uciekła do nich, a nasza się przy nich została; gdzie znowu Chmielnicki traktuje z naszymi na wymiot: „Wrocce wy moie zastawę, a ja waszę“, ktora iuz była uciekła od naszych. Przysyła do naszych Chmielnicki, że „ia wam wydaję waszę zastawę, tylko mi wydajęcie swoię armatę“, co nasi uczynili. Kozacy obawszy ci, ktorzy byli przy woysku naszym, zbuntowali się, poczęli zaprzęgać w wozy konie swe. Widząc te, Chmielnicki zniósł woysko, kiedy się kozacy przedali od naszych do Chmielnickiego; tamże syna jmc p. hetmana w. k. postrzelonego wzięto w niewolę, ktory tamże umarł, y inszych jchmcio w p.p. pułkownikow, tylko jmc p. Stefan Czarnecki uszedł na Kodak do naszych.

Kozacy, którzy byli postani wodą Dnieprem na Zaporozie z wojskiem polskim, dowiedziawszy się o zniesieniu woyska na Żółtych Wodach, y oni też, wybiwszy y wytopiwszy tak naszą starszyznę, iako y swoich, poszli do Chmielnickiego. Tam że się zkupiwszy wszyscy z Chmielnickim y z Tohay-beiem, nad ordą starszym, rusza się Chmielnicki ku Korsuniowi. Imc p. hetman Mikołay Potocki, jmc p. Marcin Kalinowski, wziąwszy wiadomość o zniesieniu woyska, tak na wodzie, iako y na lądzie, poczęli się kopać pod Korsuniem, potym w radę, y tak się naradzili: uchodzić taborem ku Pawłowocy. Gdzie był ieden kozak w woysku naszym na imie Samuyło Zarudny, ten się podjął woysko uprowadzić ku Pawłowocy, ktoremu miano za to nagrodzić dobrze; ale był wielki zdrajca, co dał znać do Chmielnickiego, którym ma szlakiem woysko uchodzić, aby co nayprędzey zastępował Chmielnicki z ordą y z kozakami; który zaraz dniem y nocą szedł ku woysku polskiemu, kozaków wprzod posławszy na ten szlak, zachodząc woysku, któredy miało iść. Na tym szlaku, naszedłszy, przekopali przez drogę wielki row y zasadzki poczyniwszy podle tego ż szlaku w bałkach. Przychodzi woysko nasze na wielki impet nieprzyjacielski, iuż spieszywszy się wszystko woysko z koni, idą na przeboj. Tamże, niedaleko uszedłszy od Korsunia, na tym że szlaku, wyżey mianowanym, woysko rozgromione, jhmciov pp. hetmanow w tatarską niewolą wzięto y siła starszyzny; tylko jmc p. Korecki, pułkownik xiążenia jmci Ostrozskiego, uszedł do Dubna, do xiążenia jmci Dominika. To się działo in majo, roku wysz mianowanego.

Tego sz roku krol jmc Władysław umarł. Po smierci krola imci Władysława, obiera Rzeczpta jhmciov p.p. regimentarzow na tę woynę, ktorym był napierwszy xiąże jmc Dominik Ostrozski z innymi ichmciami. Kupią pospolite ruszenie pod Sokal. Xiąże jmc, zkupiwszy tamże woysko, posyła naprzod połk swoy, tak ordynacki, iako y zaciężny ludzie, z jmcia p. Koryckim, pułkownikiem swoim, ku Konstancynowu, gdzie przyszedłszy stanął obozem tam że, pod Konstancynowem, y na różne mieysca posyła podjazdy, co się dzie-

ie w Ukrainie. Te podjazdy dają znać, że wielkie bunty w Ukrainie; z ktoremi wiadomosciami do xiążęcia jmc Ostrozskiego posyłaia. Xiąże jmc ordynue jmc p. Osinskiego, pułkownika gwardyey I. K. M., z tąż gwardyą pod Konstantynow, do jmc p. Koryckiego. Tamże na ten czas, dowiedziawszy się, Chmielnicki, hetman Zaporozki, posyła Krzywonosą, pułkownika swego, z niemałym woyskiem ku Połonnemu, aby Połonne przywiódł do posłuszenstwa Chmielnickiemu. Przyszedszy do Połonnego, dobywał; szlachty oboiey płci y żydow było bardzo siła. Widząc szlachta y insi obleżeni zdradę chłopską, poddali się Krzywonosowi, ktory takim był tyrannem, że kazał iednych poscinać, tak płec mężką, iako y białogłowską, żydow y innych ludzi; drugich, ktorych mało zostało, wzięto w niewolą. Wziąwszy tedy Połonno, idzie prosto na Konstantynow, na woysko polskie, ktore tamże stało. Posyła p. Korycki podjazdy pod woysko kozackie dla języka, ktore podjazdy przychodzą z ięzykami, powiadaiąc, że wielkie woysko kozackie, y ieszcze większe drugie idzie z Chmielnickim. Przychodzi tedy Krzywonos z woyskiem kozackim ku Konstantynowu, gdzie, zostawiwszy tabor swoy w mili od Konstantynowa, następuje na woysko kommonikiem. Gdzie na ten czas był xiąże jmc Hieremiy Wisniowiecki z swoimi ludzmi y jmc p. Tyszkiewicz, wojewoda Kijowski; łączą się pod Konstantynowem z woyskiem tym, gdzie u tymże momencie złączenia się następuje nieprzyiaciel. Uszykowawszy ichmc p.p. regimentarze woysko, potykaią się z nieprzyiacielem, który z łaski Boskiew przy klęsce wielkiej został, bo imile do taboru gonili nasi, siekli tam że, wpędziwszy do taboru ch. Oparli się kozacy, ktorzy byli przez trzy dni w zawarciu swym, czekając na insze posiłki; przyszedszy posiłki do nich, rusza zię Krzywonos ze wszystkim woyskiem iuż nie kommonikiem, ale taborem na woysko polskie. Tamże czynili radę ichmc p.p. regimentarze, iesli ich czekać ze wszystkim woyskiem, mianowicie z piechotami, ktore były pod Konstantynowem. Stanęła rada, żeby piechotę wyprowadzić ku Czołhanskiemu Kamieniowi, a kommonikiem zostać wszystkim. Czekał tedy kommunik w szyku; w tym znowu następuje Krzy-

wonos z wojskiem y taborem na woysko polskie, ktore ustępuie w pole, aby wywabic od przeprawy kozakow. Idą kozacy z armatą y taborem w pole, gdzie woysko, obrociwszy się komunikiem na ich tabor, wzięli ich zaraz na szable, wsparli ich mocno, ktorzy odbiegli swoiey armaty y taboru niemało, aż się oparli kozacy przy przeprawie pod Paszkowką wsią, niedaleko Konstantynowa, y tamże okopali się wprędce. Jchmc p.p. regimentarze, uczyniwszy radę, srozumiawszy z tak wielu ięzykow, że Chmielnicki iuż z wojskiem niedaleko następuie, ustępią za piechotą ku Czołhanskiemu Kamieniu; tamże stanowszy obozem wszyscy, dają znać do xiążęcia jmc na ten czas regimentarza o tey tranzaktiey, iako się tam działo, y o Chmielnickim, że idzie z potęgą. Xiąże jmc Ostrozski rusza się z wojskiem ku Czołhanskiemu Kamieniowi, do tego woyska, ktore tam było, złączywszy się, tamże zastaie wiadomość o Chmielnickim, że ku Pilawcom idzie ze wszystkim wojskiem swoim. Posyła z kilku tysięcy jmc pana Łascza pod woysko Chmielnickiego, gdzie, nie doszedszy jmc p. strażnik koronny woyska kozackiego, zastaie tu przed wojskiem w Krasitowie kozakow niemało, ktorych tamże wyscinawszy, ięzykow nabrawszy, powraca nazad do woyska z ięzykami. Z ktorych wyrozumiawszy jchmc p.p. regimentarze na ten czas, rusza się sam xiąże jmc ku Pilawcom, gdzie przyszedszy zastaie Chmielnickiego pod Pilawcami w okopach swoich, ktorzy się okopali, spodziewaiąc się wkrótce ordy; nim przyszli, przecie różnemi fortelami experyment woysko czyniło z Chmielnickim y dobrze zawsze nadawało się. W tym czasie w kilka dni wiesci przychodzą, że orda idzie na odsiecz Chmielnickiemu. Posyłaią na tamtę stronę Pilawiec za przeprawę jmc p. Samuela Łascza, strażnika koronnego, aby kozakom zabronili paszy. Tam tedy przyszedszy, nasiększy y nabrawszy kozakow y zapędziwszy w tabor, wziąwszy ięzyka, powraca do obozu. Ciż ięzycy powiedzieli, że iuż blisko orda iest, ktora nazaiutrz rano przychodzi; ale ich było tylko przyszło kilka set koni dla wiadomosci, co się z Chmielnickim dzieie. Biorą ięzyka na harcu tataru, ktory powiedział, że iuż orda niedaleko wszytka.

W tey że godzinie, ktore były chorągwie nasze za przeprawą, za grobelką, y piechota, wychodzi wielka wycieczka kozacka z taboru na te chorągwie y piechotę, gromi ich, ktorzy nie mogli wytrzymać, aż przez staw musieli wplaw przebywać ku obozowi swemu; tamże ich siła potoneło, a obuz stał sparsim na dziesięciu gorach. W radę tedy wszyscy panowie regimentarze y p.p. woyskowi: uchodzić komunikiem z woyskiem, tabor porzuciwszy; y tak się stało, doczekawszy nocy. Nazaiutrz nieprzyiaciel patrz, że się woyska niemasz; tabor zrabowawszy, ludzie zabrawszy, ktorzy byli przy taborze, idzie w tropy za woyskiem aż ku Lwowu, a od Lwowa ku Zamosciu, ze wszytką potęgą na ten czas.

Tegoż roku 1648, ziachawszy się ichmce p.p. senatorowie, cokolwiek ich mogło bydz, cum equestri ordine, do Warszawy obierać krolewicza jmc na krolewstwo Kazimierza, gdzie y Chmielnicki posłów swoich przysłał z pod Zamoscia, aby krol. Kazimirz był krolem polskim.

Po elekcyey krola Kazimirza, obierają za regimentarzow nad woyskiem jmc p. Firleja, jmc p. Ostroroga, Lanckoronskiego y ziążenia jmc Hieremiego Wisniowieckiego; tamże był jmc p. Alexander Koniecpolski, chorąży koronny.

Roku 1649.

Ciz ichmci wzwyszmianowani regimentarze wydaia uniwersały swoje, aby sli chorągwie wszystkie, ktore były w Polsce, ku Ukrainie, y sami tamże z nimi posli, gdzie rozdali im kwatery w wojewodztwie Podolskim, Ruskim, Wołyńskim, gdzie z kozakami zawždy była bitwa z tych kwatyr; toż woysko stało na kwaterach aż do wiosny tegoż roku. Zkupiwszy tedy woysko z kwater ichmce p.p. regimentarze na Kupiel, ktory iest niedaleko Bazaliey y Słuczy rzeki, początkowo z Kupielu posli ku Ostropolu; tamże kozakow zastawszy niemało w miescie, do szturmum poszło woysko, gdzie Pan Bog pocieszyl, że miasto wzieni y niemało kozakow nascinali, a drudzy reitrowali się do zamku, ktorych nie mogli dobyć. Nazaiutrz o po-

ludniu przychodzi kozakom succurs do Ostropola z Lubaru w oczach wszystkiego wojska, przez straż przeszedszy, wzięli do tamtych że kozaków w zamek.

Tegoż roku była koronacja króla Jmci Kazimierza w Krakowie; tamże na ten czas Jmc p. Łuszcz, strażnik koronny, umarł.

Wojsko, które było pod Ostropolem, ruszyło się ku Zbarażowi, gdyż już Chmielnicki hetman kozacki z ordą następował; tamże pod Zbarażem stało obozem. W krótkim czasie następuje Chmielnicki z wielką potęgą y z ordami wielkimi, oblega wojsko tegoż roku, przy którym ciż byli regimentarze wyżej mianowani. Obleżenie Zbarażkie poczęło się in julio. Jmc p. Korycki, który był także pod Ostropolem, nie szedł z ludźmi xiążęcia Ostrozskiego pod Zbaraż, ale do Dubna. Tamże z Dubna podiażdy wyprawował pod nieprzyjaciela dla ięzyka, które odsyłał do IKM., a sam IKM. ruszy się z wojskiem ku Zbarażowi na odsiecz wojsku polskiemu. Przychodzi pod Biały Kamień; tamże Jmc p. Korycki tego dnia przyszedł z ludźmi, gdzie ordy brakowanej z kilkunacie tysięcy podpadło pod wojsko. IKM. przysłał do p. Koryckiego, aby szedł zaraz za ordą; ruszył się z tymi ludźmi wszystkimi, które pod swą miał komendą, naprzód posławszy przed sobą w przedniej straży p. Petkę, rotmistrza na ten czas xiążęcia Jmci. Dogoniwszy tedy p. Petka za Jasowem ordę, która stanęła, widzi, że mało ludzi w przedniej straży było, prosto najezdza na niego, znosi p. Petkę, którego tamże zabito y wielu żywcem pobrano, między ktoremi wzięto w niewolę p. Żolkiewskiego, Głucha y p. Strzałkowskiego Tomasza. W tym p. Korycki już przychodzi po rozgromioney straży na to miejsce, bierze przecie ięzykow tatarskich, zapędzonych za naszemi, wraca się nazad do IKM. do obozu z ięzykami, którzy powiedzieli, że wielkie ordy są z Chmielnickim y z wielką potęgą stoi pod Zbarażem. Nazajutrz rusza się król Jmc ku Zborowu, a tych ięzykow naszych tatarowie do hana y Chmielnickiego, którzy powiedzieli, że król Jmc sam idzie na odsiecz z wojskiem pod Zbaraż. Teyże zaraz godziny ogłoszono tak w tatarskim wojsku, iako y kozackim, przeciwko odsieczy żeby się goto-

wali. Zostawiwszy woyska częśc wielką, tak kozakow, iako y tatarow, pod Zbarazem koło obleżencow, a sam Chmielnicki ruszyli się z hanem przeciwko krolowi jmc, ktorego zastaie nieprzyziaciel pod Zborowem rano, gdzie miał się krol jmc ruszyć w tenże dzien wszytkim impetem ze wszytkich stron. Przyszedszy orda y kozacy uderzyli na woysko, gdzie ieszcze nie wszystko było weszło w oboz; w tył poszła orda, tamże zaraz napadła na polk xiążęcia Ostrozskiego, na odwodzie zostaiący, gdzie jmc pan Sobieski, starosta Jaworowski, był w tey okazyey. Krol jmc wysłał z obozu na positek chorągwie usarskie jmc p. Sendomirskiego, jmc p. Felicjana Tyszkiewicza, y z pospolitego ruszenia niemało, mianowicie z ziemi Przemyskiej, y dragonie y piechoty w pole wywiedli nie winnie (sic.) od taboru w pole daleko. Gdzie orda wszytek impet obrociwszy na woysko wtył, nie mogło to woysko wytrzymać ordzie, poczęło uciekać ku obozowi, ktorego mało co uszło do taboru, y chorągwie te dwie usarskie funditus zgineli y niemało ludzi poscinano, aż w tabor orda pod samo miasto wpadła y sztukę wielką zrabowała. Tamże oblegli krola jmc, ktory był w obleżeniu z tydzień, aż traktaty nastąpiły, przez ktore y woysko Zbarazkie salwowane z obleżenia. Po traktatach ruszył się krol jmc z pod Zborowa pod Gliiany, także y woysko z obleżenia Zbarazkiego przyszło, ktore poszło na stanowiska w Polskę, tak Zbarazkie, iako y Zborowskie.

Tegoż roku ichmc p.p. hetmani, ktorych pobrano pod Korsuniem, wysli z niewoli y byli na komissiey w Lublinie.

Roku 1650.

Woysko stanęło y ściągalo się pod Horynin, gdzie się zakupiwszy jmc p. hetman w. k. Mikołay Potocki, będąc w woysku. Na ten czas daią mu znać, że Chmielnicki idzie, hetman kozacki, z ordami do Wołoskiej ziemi. Rusza się tedy, nie ufaiąc Chmielnickiemu, z woyskiem pod Kamieniec; tamże przyszedszy posyła do Wołoch na podjazd jmc pana Jana Kondrackiego, rotmistrza IKM.,

a sam kazał otrąbić, aby się okopało woysko pod Kamieniem. Przywodzi z podjazdu ięzykow p. Kondracki do obozu, z których jmc p. hetman w. k. wyrozumiawszy, że to z tatarskiej informacyey był w Wołoskiej ziemi z ordą, zplondrowawszy ziemie Wołoską, wraca nazad w Ukrainę. Przysyła posłów swoich z drogi do jmc p. hetmana pod Kamieniec, żeby się tym nie turbował, że idzie w zad z Wołoch, y owszem ci posłowie powiedzieli, że „my chcemy pokoju z wami“. Jmc p. hetman, nie chcąc bawić długo woyska w obozie, rozpusza woysko na kwatery tamże, w Ruskich kraiach.

R o k u 1651.

Jmc p. Marcin Kalinowski, hetman polny koronny, przyjeżdża do Baru, kupi woysko pod Bar; zkupiwszy woysko, rusza się pod Krasne y zastaie Nieczaja, pułkownika kozackiego, tamże z kozakami. Tamże w miasto wpadli nasi, wyscinali, y samego Nieczaja zabito, y Hawratynskiego, który był przy Nieczaju slachcic; poymano go, y kazał jmc p. hetman szyie uciąć w Murachwie. Tegoż roku y Winnicka (potyczka) była, kiedy Bohuna oblegli w manasterze; tam naszych siła uaginęło: jmc p. Kisiel, rotmistrz Jkm., jmc p. Meleszko, także rotmistrz, potonęli, w płoń wpadszy, które plonili kozacy; w tenże czas zabito jmc p. Lubiszewskiego, porucznika xiążenia jmcj Wisnioweckiego Dimitra z pod usarskiej chorągwi koło miasta. Z tamtąd posłał jmc p. hetman polny Kalinowski syna swego, na ten czas oboznego koronnego, z częścią woyska. Tam, zastawszy w Lipowcu kozakow, kazał wyscinać, gdzie przyszła mu wiadomość wieczor tegoż dnia, że idzie woysko kozackie niemałe na odsiecz Bohunowi do Winnicy. Otrąbiono tedy, żeby woysko było w ostrożności; posyła tedy o pułnocy p. Jana Kondrackiego z comenderowanym towarzystwem, których było 160. W godzinę po odeysciu p. Kondrackiego, przychodzi woysko kozackie przede dniem dobrze na woysko; trwoga się stanęła; tamże zaraz woysko poczęło ustępować w pole ku Winnicy. Pan Kondracki

rozumiał, że jeszcze wojsko stoi na miejscu, powraca z podjazdu, przychodzi na swoje kwatery, gdzie kozaków zastał; tamże się przebywając przez wojsko kozackie, stracił wszystkich tych towarzyszy, tylko samoczwart uszedł do Winnicy, między którymi był towarzysz p. Korycki y ten tam zginął. Wojsko kozackie, nad którym był na ten czas hetmanem nakaznym Puzkarenko, rusza się w tropy za panem oboznym koronnym ku Winnicy. Przyszedszy do Winnicy, dał odsiecz Bohunowi; ciż kozacy z manasteru wypadli na nasze wojsko z miasta, gdzie była wielka confusja w wojsku polskim. Ustępuje wojsko aż ku Kamiencowi. Tamże przyszwszy jmc pan hetman polny roztawił wojsko po kwatyrach koło Kamienca. Tam niewiele wytchnawszy, przychodzą podjazdy z językami, którzy powiedzieli, że Chmielnicki ze wszystką potęgą, tak kozacką, iako y tatarską, idzie za wojskiem. Zkupił tedy jmc pan hetman pod Kamieniec-Podolski; otrąbiono w wojsku, żeby wszystkie rzeczy y wozy swoje zostawiali w Kamiencu, a komunikem iść. Ruszył się tedy jmc p. hetman polny z wojskiem z pod Kamienca ku Kupczyncom. Przychodzi orda pod Kamieniec z kozakami, nie zastał wojska naszego, tamże idzie w pogonią za nim. Dogoniła orda wojsko nasze pod Kupczyncami, napadli na odwod, w którym był odwodzie jmc p. Jan Sobieski, starosta Jaworowski, tamże się z ordą hałasowali na przeprawie. W teyże potyczce poymano murzę jednego, który powiedział, że orda wielka zaraz następuje. Pospieszył tedy jmc p. hetman z wojskiem ku Sokalu do krola jmc, a orda znawu się wrocila nazad ku Kamiencowi. Tamże przyszwszy pod Kamieniec z kozakami, rozpusciwszy zagony tatarowie, nabrawszy siła bydeł, poszli do Chmielnickiego pod Zbaraż, stali tam niedziel ze dwie z kozakami.

Tegoż roku, zkupiwszy wojsko krol jmc Kazimirz y pospolite ruszenie, ruszył się ku Beresteczku; tamże stanął obozem pod Beresteczkiem z wojskami. Ruszył się spiesznie Chmielnicki ze wszystką potęgą swoją ordami; tamże zastał Chmielnicki wojsko nasze, gdzie bili się przez trzy dni nasi z nieprzyjacielem. Tamże Pan Bog

victorią kr. jmci nad nieprzyjacielem dał; a nypierwey tatarowie uciekli od kozaków z samym Chmielnickim, woysko kozackie porzuciwszy; gdzie się woysko kozackie okopało samo, bez hetmana swego, y poczegli traktować z krolm jmcia, potym strach ich jakiś wziął, y ci rożnie poszli w ucieczkę ku Ukrainie. Na ten czas tedy w tey okazyey Beresteckiey rauniono w łeb kiscieniem jmc p. Jana Sobieskiego, starostę Jaworowskiego.

Czyni radę krol jmc Kazimirz z ichmciami pp. senatorami, żeby isć za nieprzyjacielem. Naradzili ichmci, aby sam krol jmc nie szedł, tylko aby ichmciov pp. hetmanow z woyskami y wyprawą pospolitego ruszenia poszła, y tak stanęło. Jchmc pp. hetmani poszli w Ukrainę z woyskiem, gdzie przed sobą wyprawili jmc pana Krzysztofa Koryckiego y p. Gurskiego turczyzna, a innych rotmistrzow z ludzmi. Na ten czas tych że ichmciov orda, napadszy pod Taborowką, do ucieczki przyprowadzili.

Tegoż roku przyszedzsy do Pawołoczy ichmc pp. hetmani y tam stanawszy, dali ordynans tym chorągwiom y regimentom, które zostawiali na praesidium w Kamieńcu Podolskim pod czas woyny Beresteckiey, nad którym woyskiem miał commendę jmc p. Piotr Potocki, starosta Kamieniecki, y jmc p. Kondracki tamże był. Zostaje woysko p. starosty pod Pawołoczą, w którym na ten czas xiąże jmc Wisniowiecki Heremij umarł w Pawołoczy.

Tegoż roku xiąże Janusz Radziwił, hetman W. X. Litewskiego, zakupił się z panami hetmanami koronnemi; na ten czas Trylisy miasto woysko nasze dobywszy wycinało. Z Trylis poszli ku Wasylkowi, gdzie jmc pan hetman polny koronny Kalinowski ztamtąd chodził na podjazd z częścią woyska; tamże zastawszy nad Dnieprem w Poroczach (sic) zkupionych kozaków rozgromił. Na ten czas xiąże jmc Radziwił, hetman W. X. L., w Kijowie kozaków wycinał. Skupiło się tedy woysko tak litewskie, iako y nasze, pod Hermanowką, gdzie na ten czas orda, podpadszy z pod Białey Cerkwi, zabrali byli niektórym chorągwiom konie. W ten czas przysłał Chmielnicki, aby z nim traktować, gdzie nasi ichmc pp. hetmani posłali

komisarzow na traktaty, za ktoremi y sami ruszyli się ichmc pp. hetmani z woyskiem ku Białey-Cerkwi. Tamże naszych komisarzow, przyjezdziących do obozu Chmielnickiego, porabowali kozacy. Podstąpiwszy woysko pod oboz kozacki, wyszli kozacy y tatarowie z taboru, bili się z naszym woyskiem; tamże ich zagnali w tabor z pola z tatarami, ktorych na ten czas było tatarow trzy tysiące, nad ktoremi był starszym Kamamet-Murza, gdzie był Chmielnicki w obleżeniu z tydzień y więcey. Potym przysłał, aby dotrzeć traktatow, gdzie prosił, aby sam był Chmielnicki w obozie naszym z tą tedy kondycją, aby iakiego pana dać za niego w zastaw. Posłano tedy w zastaw jmc pana Marka Sobieskiego, star. Krasnostawskiego, y był w obozie polskim Chmielnicki, ktorego częstowano y traktaty skonczyli. Po traktatach jchmc pp. hetmani posli ku Machnowce pod Biłopole; tamże popisało się woysko; po popisie na różne mieysca w Ukrainę y w Podnieprze poszło na stanowiska, tu z tey strony Dniepru do Polski. Na ten czas wyprawili ichmc pp. hetmani za Dniepr jmc p. Kalinowskiego, miecznika Bracławskiego, porucznika jmc pana hetmana polnego, y jmc p. Machowskiego, z komenderowanemi woyska chorągwiemi dla wybierania chleba pieniądze.

Tegoż roku, szedszy z woyny, umarł jmc p. Potocki, hetman w. koronny.

R o k u 1652.

Jmc pan Kalinowski, hetman polny koronny, zostawszy przy woysku w Ukrainie, ktorego przestrzegano; aby kozakom y Chmielnickiemu nie wierzył, żeby go nie zdradzili. Chmielnicki cale zdradę knuie pod jmc p. Kalinowskim, hetmanem polnym, i że posłał po ordę, udając to Chmielnicki, że „ia, prawi, idę do Wołoskiego hospodara, do Wołoch, syna swego Tymosza swatać z hospodarowną Wołoską“.

Tegoż roku było wielkie powietrze miedzy kozakami w Ukrainie, a naszym ludziom polskim nic to powietrze nie szkodziło. Jmc p. hetman polny, nie ufając przecie Chmielnickiemu, kupi woysko z tey

tu strony Dniepru, które stało na Batohu; po jmc p. Kalinowskiego posyła za Dniepr, aby nazad przychodzili na Batoh z Zadniepru, zostawiaie jednak miejsce w obozie na kozakow Umanskiego pułku, że to jego byli poddani, y ci nie przyszli. Przychodzi Chmielnicki z wielką potęgą, znosi woysko polskie pod Batohem in mense majo, gdzie zginął jmc p. Kalinowski, hetman polny, y jmc p. Marek Sobieski, starosta Krasnostawski, y jmc p. obozny koronny, syn hetmanski, y innych wiele ichmciov; tamże zginął jmc p. Przyemski, pisarz na ten czas polny koronny, y jmc p. Odrzywolski, starosta Winnicki. Nazaiutrż była rada u Chmielnickiego, po ro-zgromieniu woyska, aby wszytek jassyr, który orda żywcem brała, aby wyscinali pod gardłem. Ordzie kazano umyslnie, po kozakach jeżdząc, scinano naszych. Gdzie woyska mało co uszło z pod Batoha. Jmc p. Kondracki y tak wiele inszych jchmciov, te uszli do Kamienca, bo nie doszli tylko kilka mil do Batoha, a iuż nieprzyiaciel woysko zniósł był nasze; nad ktoremi chorągwiemi miał kom-mende imc p. Jan Kondracki. To woysko z p. Kalinowskim y z p. Machowskim uszło wcale aż pod Sokal. Tamże woysko się było za-powietrzyło pod Sokalem; ztąd ten że jmc p. regimentarz rospuscił one po kwaterach. Nie długo stawszy po kwaterach, wydaia uniwersały, aby się kupiło woysko pod Luck; tamże na ten czas krol jmc przysłał mu buławę.

R o k u 1653.

Posyła jmc p. hetman jmc pana Stephana Czarneckiego w Ukrainę ze wszytkim kominikiem, zostawiwszy tylko kilku chorągwi przy sobie. Wszedszy w Ukrainę, jmc p. Czarnecki dobywa Pohrebiszcz szturmem, gdzie go na ten czas pod Pohrebiszczami postrzelono w gębe. Miasto Manasteryscze wziął przez szturm, ale zamku nie; przychodzi wiadomość, że orda z Chmielnickim idzie, gdzie się reiterował nazad ku Polsce.

Tegoż roku Scianę miasteczko jmc p. Kondracki wzioł szturmem, gdzie siła nieprzyaciół ludzi naszych naraził, y jmc p. Ruszyca rotmistrza postrzelono szkodliwie, ale też niektórych nieprzyaciół poscinano. Poszedł tedy jmc p. Kondracki z chorągwiami, z jmc panem Czarneckim, gdzie się potkawszy z ordą y kozakami pod Gregoryńcami, nad Rusawą rzeką, zniósł y tatarów y kozaków, y w wiezienie ich nabrano: sotnikow dwóch kozackich, ieden Meheryński, a drugi Demenko, y tatarów nawiązano, których posłał do krola jnci do Brzescia; na ten czas seym się odprawował w Brzesciu Litewskim.

Tegoż roku po seymie komissia żołnierska była we Lwowie; tamże krol jmc Kazimirz był, gdzie y woysku kazano, aby się wszystko kupiło do krola jnci. W ten czas y poseł Moskiewski przyszedł do krola jnci. Woysko zkupiwszy, ruszą się krol jmc z pod Glinian w Ukrainę, posyła przed sobą z pod Glinian na podjazd jmc p. Piaseczyńskiego, rotmistrza, ktorego w Zborowie orda napadszy rozgromiła y ięsyka wzieli, z którym posli do Chmielnickiego, który na ten czas zostawał z woyskiem kozackim y z ordą pod Grodkiem Bedrychowem, niedaleko Kamienca. Chmielnicki, z językow tych zrozumiawszy, uchodzi nazad z woyskiem w Ukrainę, bo ci mu ięzycy powiedzieli, że wielkie woyska z krolem jncią.

Tegoż roku wyprawił krol jmc jmc pana Kondrackiego do Wołoch w kilku tysięcy woyska gospodarowi Stefanowi na pomoc przeciwko Tymoszowi Chmielnickiemu, który Wołoską ziemię rabował za to, że iego żony oycy, gospodarza Wasyla, wygnał ten nowy gospodar Stephan. Przyszedszy jmc p. Kondracki z woyskiem do ziemi Wołoskiej, zkupiwszy się z hospodarem Wołoskim y z Węgierskim woyskiem, zastaia Tymosza Chmielniczenka z woyskiem kozackim, ktorego było 10 tysięcy przy nim; oblegia pod Soczawą, gdzie był w obleżeniu niedziel dziesięc. Tamże woysko zgłodziwszy w obozie swoim, y samego Tymosza zabito z działa. Krol jmc Kazimirz wrocil się na ten czas, idąc w Ukrainę, z Kamienca pod Żwaniec; tamże pod Żwancem, nad Dniestrem, stanął zze wszystkim woyskiem, gdzie posyła do jnci p. Kond-

rackiego, regimentarza na ten czas nad woyskiem, pod Soczawą będącym, jnci pana Jaskuńskiego, strażnika woyskowego, jnci p. Machowskiego, jmc p. Obuchowicza, wojewodę Smolenskiego, na traktaty z kozakami. W tym kozacy, za ich przyjazdem, ztraktowali, przy których traktatach byli y węgrowie; ktorzy prosili o załogę do siebie. Dali im tak z polskiego, iako y z węgierskiego y z wołoskiego woyska załogę, aby poszli bezpiecznie w Ukrainę. Nad tymi kozakami miał kommendę Chodorowicz, polak, który się był przed tym sprzedał do kozakow, do Tymosza nieboszczyka, z listami, żeby się nie poddawali, aż succurs przyidzie, gdzie iuż han y z Chmielnickim szedł. Jmc p. Kondracki, na ten czas będąc chory barzo, zlecił p. Kłodzianskiemu kommendę nad woyskiem, aby cokolwiek szło ku krolowi imci pod Żwaniec. Przychodząc iuż ku Żwanцу, gdzie orda nagoniwszy kilka chorągwi, tylko kilka wozow straciwszy, te chorągwie uszły pod Żwaniec. Y węgrowie przyszli zpod Soczawy, ktorych było 2 tysiące, y wołochow było także nie mało. Nad tymi węgrymi był starszy Mikisz Michał. Pod ten czas obleżenie kozackie pod Soczawą przyezdzał imc p. Alexander Koniecpolski, chorąży kor., y imc p. Sobieski, starosta Jaworowski, recognoscować miejsce tego obleżenia kozackiego. Przyszedszy imc p. Kondracki z tey woyny, umarł w Żwanцу.

Tegoż roku orda z Chmielnickim wrociła się pod Żwaniec, y krola jnci Kazimirza tam oblegli; w tym że zaraz obozie traktowała z krolom jncią orda pod Żwancem, y ztraktowali tatarowie y zaraz na ten czas kozakow odstąpili, gdzie na ten czas był jmc pan Sobieski przez cale traktaty.

Tegoż roku imc p. Jana y Krzysztofa Sapielow, braci rodzonych, wzięła orda pod Taykurami, y woysko, ktore było z niemi, rozgromili. Z pod Żwanca jmc p. Stanisław Potocki, hetman kor., rospuszczał woysko po kwaterach; nie wiele postawszy, wydaie uniwersały, aby się kupiło woysko pod Miedzyrzyc.

R o k u 1654.

Jdzie z woyskiem hetman Stanisław Potocki na Ukrainę, gdzie przyszedzsy w Ukrainę, idąc ku Humanowi, dobywszy Jakubca, wyscinano kozakow; tamże zaraz y Mszaronkę (sic!) dobywszy, wyscinano, y nazad się wrocil jmc p. hetman ku Polsce z woyskiem.

Tegoż roku, przyiechawszy do Podhaiec, kazał sciąć p. Staweckiego, porucznika, że nie był z chorągwią w Ukrainie. Na ten czas p. Gurskiego, turczyzna, posłano w kilku chorągwi w Polisie znosić kozakow, ktorzy, potkawszy się z nieprzyjacielem za Ostrogiem, zginął.

Tegoż roku jmc p. Liniewskiego rotmistrza tamże w Polisiu zabito przy taborze kozackim.

Tegoż roku skupili woysko jchmc p.p. hetmani pod Zborowem; na ten czas został jmc p. Lanckoronski hetmanem pol. kor. Tamże się koni w woysku zapowietrzyli, y ruszono woysko pod Tarnopol. Postawszy pod Tarnopolem ze dwie niedzieli, ruszyli się jchmc pp. hetmani w Ukrainę na zimę z woyskiem, gdzie przyszedzsy w Ukrainę, staneli z woyskiem za Barem pod Czerniejowcami. Dano znać jchmci p.p. hetmanom, że w Buszy iest kozakow niemało, ktorzy nie chcieli się pokłonić p.p. hetmanom. Posyłaia jmc p. Stefana Czarneckiego pod Buszę z częścią woyska; tamże przyszedzsy traktował z niemi, aby się poddali, ale oni nie chcieli y owszem bardzo hardzie stawiali. Daie znać jmc p. Czarnecki jchmci p.p. hetmanom; jchmc p.p. hetmani ruszaia się ze wszystkim woyskiem ku Buszy. Tamże przyszedzsy, otrąbiono y kazano woysku wzytkiemu do szturm u isć; wzięli szturmem miasto, wyscinali wzytkich kozakow; tamże jmc p. Murawca, kapitana, w tymże szturmie zabito. Poszli z tamtąd ichmc p.p. hetmani wgląb w Ukrainę, posławszy jmc p. Koryckiego po ordę.

Roku 1655.

Roku tysiąc szescset piędziesiąt piątego przychodzi orda in februario pod Demowkę. Tamże ichmc panowie hetmani łączą się z nimi, biorą Demowkę przez szturm, miasto samo, gdzie siła ludzi w szturmie naginęło. Kozacy z miasta reiterowali się do zamku, tam się znowu bronili, gdzie granaty rzucano z mozdierzow do zamku. Tamże dla wielkiego gminu ludzi w zamku starszy był nad niemi Zarudny; tego wzięto za wartę, a ludzi rozpasali do różnych miast. Jdą pod ten czas ihmc p.p. hetmani ku Humanowi, wzięwszy wiadomość, że Chmielnicki z Moskwą idzie na woyska. Posyła p. Szemberka wprzod na podiazd, który się potykał z podiazdem Chmielnickiego pod Ochmatowem. Tamże zaraz wparł kozaków w zamek y dał znać do ichmc iow p.p. hetmanow, żeby następowali przeciwko Chmielnickiemu. Tamże bitwy zwiedli y oblegli ich w polu, których trzymali trzy dni w obleżeniu bez wody; a potym Chmielnicki, uszykowawszy tabor, przez woysko nasze poszedł, którym nic nie radzili dla mrozu wielkiego. Woysko nasze także było zmordowane w sile, tak p.p. rotmistrzow, iako y porucznikow nabitow. Tatarowie przysli do naszego woyska, gdzie nasze woysko poszło ku Braclawiu, będąc zruinowane. Jehmc p.p. hetmani odjeżdżają z woyska, a zostawiają jmc p. Tyszkiewicza przy woysku w Braclawiu; niedługo tam postawszy, zchodzi woysko z Ukrainy do Polski na wiosnę dla wojny Szwedzkiej, gdzie była rada w Podhaycah. Posyła jmc p. hetman jmc p. Szemberka pułkownika w kilku chorągwie isé ku Wielkiej Polscze, ktorego na ten czas samego nie było przy chorągwiach, tylko jmc p. Michał Zbrozek, porucznik jmc p. Szemberka, który przyszedłszy pod Srodę, tamże zastawszy szlachtę uchodzącą z obozu swego z pod Uscia do domow swoich przed szwedami, którzy mieli znać (?) swoy nad Usciem rzeką. J ztamąd ruszyli sie także Wielkopolscy ludzie do domow swych, którzy traktowali z szwedami. Ta atmata, która była poszła z War-

szawy do Poznania, y piechoty dwiescie... Ktorzy dowiedziawszy się ciż ludzie, że jmc p. Radziejowski idzie z woyskiem szwedzkim do Poznania, uchodzą z armatą nazad ku Warszawie, gdzie się zakupiwszy z chorągwiemi temi, nad ktoremi miał kommendę jmc p. Michał Zbrożek, porucznik jmc p. Szemberka, uchodzi dniem y nocą, aż ku Łowiczu, gdzie przyszedszy y zostawiwszy armatę w Łowiczu z ludzmi pieszemi, poszedł sam z chorągwiemi pod Warszawę. Tamże zastaie krola jmc Kazimirza; czynił relacyą o swoim uchodzeniu. W tym jmc p. Czarnecki, kasztelan Kijowski, przyjeżdża do krola jmc Kazimierza, ktoremu daie kommendę nad temi chorągwiemi. Idzie z temi chorągwiemi zaraz aż ku Łęczycy, ku woysku szwedzkemu; tamże na rożnych miejscach grmił szwedow y polskich ludzi, ktorzy byli przy szwedach. Jmc krol Kazimirz posyła do jmc p. hetmana w. k., aby przysyłał woyska kilka tysięcy z jmc p. Lackoronskim, hetmanem polnym, do boku IKM. Przychodzi tedy woyska część z jmc p. Lackoronskim do krola jmc ku Warszawie; gdzie krol jmc rusza się pod Łowicz. Jmc p. Czarnecki w tym że czasie daie znać, że y sam krol szwedzki przyszedł do Witemberka także z woyskiem, który idzie prosto do krola Kazimirza z woyskiem ku Łowiczu. Krol jmc z pod Łowicza posyła jmc p. Czarneckiego z woyskiem, ktorego było 3 tysiące. Idzie tedy pod woysko krola szwedzkiego pod Kutno z Łęczycy, tamże nie zastaie krola szwedzkiego z woyskiem, tylko odwod niectomy. Posłał kilkaset koni z jmc p. Zbrożkiem, porucznikiem p. Szemberka, y tatarow, czerkiesow dzikich, ktorzy byli przy jmc p. Lackoronskim, hetmanie poln.; znosi odwod, y oficerow nabrali żywcem, posyła ich do jmc p. Czarneckiego, który o pułmile stał. Ci łęczycy powiedzieli, że krol szwedzki ieszcze o pułnocy ruszył się pod Łowicz. Zaraz się tedy reiterował co nayprędzey jmc p. Czarnecki do IKM. pod Łowicz; ale iuż tam pierwey krol szwedzki nastąpił na woysko IKM. Kazimirza, ktore musiało uchodzić prędko ku Krakowu. Tamże krol jmc Kazimirz, ustąpiwszy z pod Łowicza, stanął obozem pod Inowłodzem. Z tamąd posłał podiazd potężny, gdzie szwedow po-

tykają kilkaset koni, który funditus znieśli nasi. Zrozumiawszy z tych języków szwedzkich, ruszył się do krola jmcu ku Opocznu. Tamże pod Opoczmem spodkawszy się z krolewem szwedzkim, krol jmc Kazimirz przegrał y w konfuzyi został. Nazajutrz skupiwszy się szli już powoli ku Krakowu; krol szwedzki w tropy także za wojskiem idzie. W kilku dniach przychodzi krol szwedzki pod Krakow, zastawszy krola jmcu w Krakowie z częścią ludzi pieszych. Sam odieżdża z Krakowa ku Ślązku, a wojsko z jmcją p. hetmanem polnym ustępuje ku Woyniczu. Krol szwedzki, zotawiwszy piechoty koło Krakowa, idzie za wojskiem ku Woyniczu; tamże zastaie wojsko nasze pod Woyniczem niesprawne, rozgramia, gdzie była tam na ten czas chorągiew usarska krola jmcu z Litwy, pod którą porucznikował jmc p. Hilari Połubinski. Pod tąż chorągwią siła nagięło towarzystwa y chorągwy zginął. Jmc p. Chrebtowicz na ten czas był przy tey chorągwie, jmc p. Jan Sobieski, starosta Jaworowski; tamże jmc p. Axak zginął, rotmistrz kr. jmcu.

W ten że dzień y tegoż roku zniosła Moskwa wojsko nasze pod Grodkiem, niedaleko Bruchnała, w którym był jmc p. Stanisław Potocki, hetman w. kor. Zeszło się tedy wojsko do kupy, y to z pod Grodka, y te z pod Woynicza, pod Rzeszow, w którym byli jchmc panowie hetmani y tak wielie panow. Tegoż roku jmcu p. Potockiego, woiewodzica brackawskiego, w Czwartkowie wzięta Moskwa przez akord y zawiozła go do stolicy.

Tegoż roku han Krymski przyszedł na posiłek przeciwko Moskwy, gdzie przyszedszy w Pokucie, tam sobie odpoczął. Dowiedziawszy się han, że Moskwa powraca z Polski, idzie przeciwko Moskwie, przy ktorey był jmc p. starosta kamieniecki Potocki. Zastaie Moskwę pod Jezierną, niedaleko Złoczowa y Zborowa; tamże gromił ich, ale nie zniósł. Traktowali z nim y poszli z kozakami w Ukrainę, a han do Krymu.

Tegoż roku jmc p. Czarnecki accordował z szwedami, który wyszedszy z Krakowa poszedł na Śląsko do krola jmcu Kazimirza z temi ludzmi, którzy byli w Krakowie.

Tegoż roku kurfistrzowi Brandeburskiemu poddał się Toruń, gdzie wojsko nasze z jmciał p. Koniecpolskim, chorążym koron., poszło w Prusy. Tamże kurfistrz dowiedziawszy się, wstąpił do swego ziętwa y oddał znowu Toruń.

Roku 1656.

Stał oboz pod Warszawą, y Warszawy dobywali, w ktorey był Witemberk; ten się bronił niedziel ze trzy, a potym accordował. Wojsko to, ktore było na praesidium, szwedzkie, wypuszczono do krola szwedzkiego, a Witemberka do Zamoscia wysłano. Na ten czas krol szwedzki z xiążęciem Pruskim złączywszy się pod Płockiem stali z woyskiem, gdzie po wzięciu Warszawy przeprawiue się wojsko na tamtę stronę Warszawy ku krolowi szwedzkiemu, nie wiedząc o krolu szwedzkim, że się ruszył z pod Płocka. Zastaiue krol szwedzki na tamtey stronie Wisły za Pragą wojsko u mostu, insperate na wojsko prosto idą raytarowie szwedcy, tamże czynią experiment, gdzie wpędzili w okopy wojsko nasze y litewskie. Nazaiutrz, uszykowawszy wojsko pod borem, idzie krol szwedzki ku naszemu woysku, gdzie orda, ktora była przysła świeżo z Suporkazy-agą, potyka się z nimi tamże; zatrzymali ich u koncu boru. W teyże okazij kilka chorągwi usarskich W. X. L. wpadli z kopiami w ich tropy; tam siła z obu stron nabito, gdzie ieden towarzysz chorągwi usarskiej, Odachowski, samego krola szwedzkiego tracił kopią y tam zginął. Nazaiutrz krol szwedzki postępuje w szyku ku wsi Brudney y idzie prosto ku borku na szanice nasze. Wysyła krol jmc z okopow z jmciał p. Czarneckim, y insi ichmci tamże byli, aby z ordą tył brali krolowi szwedzkiemu; ale on w tymże momencie z wielką rezolucią natarł, szance wziął, piechotę naszą wystrzelał, na ostatek wojsko rozgromił. Była tam konfusia, mianowicie przy przeprawie przez most na Wisle uchodzącego woyska, ktore oparło się aż pod Lublinem; a krol jmc Kazimirz przez most także na Czersk ku Lublinu..., gdzie się zkupiwszy pod Lublinem z

ichmę panami hetmany, woysko posyłałi na troie: iedno z imcią p. Alexandrem Koniecpolskim, drugie z jmc p. Czarneckim, trzecie ku granicy pruskiej. Tamże xiążęcia Bogusława Radziwiła znoszą y iego samego w niewolą biorą. A jmc p. Czarnecki także pod Strzemesznem... ktorzy szli do krola szwedzkiego, a było ich pułtora tysięcy.

Списокъ этой Лѣтописи хранится въ архивѣ Коммисіи подъ № 171, куда поступилъ изъ Тульчинскаго архива гр. Потоцкихъ. Рукопись конца XVII и не позже начала XVIII вѣка.

II.

Исчисленіе обидъ, нанесенныхъ Хмельницкому. Записка, представленная hetману коронному Николаю Потоцкому въ 1647 году.

Registr krzywd Chmielnickiego, do jmcі p. Mikołaja Potockiego, kasztelana Krak., hetmana w. koronnego, roku 1647 posłany.

P. Czaplicki, urzędnik Ceherynski, uprocił u nieboszczyka p. Krakowskiego sobie futor własny dziedziczny Chmielnickiego, na który ma Chmielnicki y przodkom swoim krolewskie donatie, y sobie daną approbatią od teraznieyszego krola imci; gdzie naiachawszy p. Czaplicki na osadzone slobody z ludem głodnem, gumno, to iest 400 kop zboża zabrano, wszystkie domostwo pozakował.

Ten że p. Czaplicki, gniewaiąc się na Chmielnickiego, kiedy go prawem patrzył o swoje gwałty, syna iego decem annorum puerum kanczukami wposrod rinku swojej czeladzi tak zbić kazał, że aż go zaniesiono ledwie żywego, y wkrótce potym umarł.

P. Komarowski, zięć tego p. Czaplickiego, przysięgł kilka razy przed różnemi kozakami, assawułami, że iezli nic z Chmielnickim nie wskoramy, tedy go koniecznie zabiiemy albo zabić każemy.

Imc p. chorąży koronny, idąc teraz, kiedy Tatarzy gromił, z Zaporozża, kazał wziąć tego Chmielnickiego za wartę y szyję mu

urznąć, w czym kiedy się chciał Chmielnicki udać do p. Krakowskiego, zasadzki były po goscincach.

In anno 1646, kiedy Chmielnicki, dostawszy tatarow dwóch, odwiozł ich do imci p. Krakowskiego, tedy, w niebytnosci iego, wzięto mu powołowczyzny z staini konia siwego, na którym w pola dzikie chadzał.

Panom urzędnikom Ukrainnym, co sie podoba, w domu kozackim wzięc gwałtem; żona kozacka, corka kozacka tedy muszą skakac, kiedy im oni zagraią.

O takowe krzywdy pisał jmc p. Krakowski po kilka kroć do panow urzędnikow y dzierzawcow napominając, ale to nic nie pomogło.

Teraz Chmielnicki, gdy iechał obok z pułkownikiem swym, tak rok, przeciw tatarom, ktorzy beli wpadli pod Cehryn, nieiaki Daszewski, (iako to oni nazywaią Lach), z naprawy iaki tam starszyny, zaiachawszy mu z tyłu, ciął go w łeb, aż mu misiurka dotrzymała, mało mu głowy nie rościął; ktorego gdy Chmielnicki pytał, dla czego byto, odpowiedział: „rozumiałem, bracisku, że tatarzin“.

Tę krzywdę największą sobie Chmielnicki uznawa mianowicie, że go tam nieiakiś Pesta, cham kozak, sinistre traducewał go do imci p. chorążego koronnego, iakoby myślił armatę wyprowadzić na morze, za co imc p. chorąży, przy inszych względem p. Czaplickiego przætensjach, rozgniewany, na zdrowie Chmielnickiego następować kazał, y iuż Chmielnicki, nie mając sie do kogo ucieć, na Niz sie udał do inszych, także similiter skrzywdzonych, ktorych numerus niemały po tamtych Nizowych kraiach y po insulach morskich, ktorzy Chmielnickiego ducem sobie obrali.

Этотъ документъ, какъ и всь слѣдующіе, за исключеніемъ особо отмѣченныхъ, заимствованъ изъ рукописи, принадлежавшей некогда барону Стан. де Шодуару.

III.

Донесеніє королю гетмана короннаго Н. Потоцкаго, выступившаго на Украину противъ Хмельницкаго. Въ началѣ 1648 года.

Nie bez uwagi y rozsądnęy recollectięy z woiskiem W. K. Mci, p. y dobrodzieia mego, w Ukrainę ruszyłem sie. Przywiodły mie do tego poważne, iako zatrzymania całosci y dostoiensstwa waszey krol. mci, tak też oyczyzne i iey swobody, rationes. Przywiedła braci miłey prozba, z ktorých iedni vitae et fortunis consulendo, z Ukrainy ku wojnie uciekali; drudzy, superstites, nie kładąc w potentię swoich resistentyi, gorącemi sollicitabant prozbami, abym periclitantem præsentia mea et succursu ratował Ukrainę y do ugaszenia szkodliwego ognia pospieszył, który tak sie był zaiął, że nie beło tey wsi, tego miasta, w ktorey by na swąwołą nie wołano y nie myslono o zdrowiu, o substantiach panow swoich y dzierzawcow, swowolnie upominaiąc sie zasług swoich y częste w krzywdach y dolegliwosciach podaiąc suppliki. Były to preambula buntow, bo nietak ich bolało, iako ordinatio Rptey, rząd y zwierzchnosć starszych, od Wa: K: Mci w tym podana, którą nietylko życzą sobie infringere, ale też absolute chcą w Ukrainie dominari, pacta z obcemi y monarchami postronnemi stanowić, y to wszystko sprawować, co libitui et pallatui ich corridet. Mała sie to rzecz widzi, exuitijs buntow 500 czleka; gdy iednak kto uważy, z iakiey potuchy y w iaką nadzieię bunt podniesiono, każdy przyznać musi, że res beła non postremis motis przeciwko 500 ruszyć sie, bo ci 500 z conspiratęy wszystkich pułkow kozackich y wszystkiey Ukrainy bunt podniesli. Jeszcze P. Bog, przy zwykłym W. K. Mci szczęściu, świętą swoią prouidentią tę oyczyznę dzwiga, iż to consilium serce moie przez rozne senatory y experientią w podobnych razach wpoił, bym z woiskiem pospieszył. Do tych czas gdybym był celeritatis nie

przyłożył antidotum, powstał by był albo wielkimi siłami, albo nierychło ugaszony ogień w Ukrainie. Jeden książę pan wojewoda Ruski u poddanych swoich wziął kilkadziesiąt tysięcy samopałów; niczego y insi; a wszystko ta strzelba z ludzmi do buntów Chmielnickiego adhaerere miała. Gdyby się rzeczom 'in herba było nie zabieżało, gdyby się były armaty po różnych zamczkach (które swawola ubieżeć miała) nie pobrało, iako by była tey sweywoli colluuius, i co by była w panstwach W. K. M. robiła, snadnie W. K. M. colligere możesz. Chociażem się ia w Ukrainę ruszył, nie ruszyłem się ad profundendum christianum sanguinem y swego czasu necessarium Rptey, ale aby, nie dobywszy broni, strachem samym woinę skonczył y, rozumiem, przysługę W. K. M. uczynił. Dotąd ieszcze kozacy żadney krwi krople od woisk W. K. M. nie uronili y nie uronia, ieżeli temeritate et arrogantia seposita ukorzą się, a te zawziętosci w sobie zatłumią. Bo lecz widzę, że ten niebaczny człek Chmielnicki non flectitur clementia: iuż to nie poiedenkroć posyłałem do niego, aby zszedł z Zaporozża, obiecując mu miłosierdzie y postępki jego indulgentiam; nic go to nie rusza, posłów moich zatrzymał. Na ostatek posyłałem y z woiska p. Chmieleckiego, rotmistrza W. K. M., człowieka sprawnego y humorow kozackich dobrze wiadomego, persuadując mu, aby buntow poniechał, y assecurując go słowem moim, iż y włos jego z głowy nie spadnie. Laesus y w tym powolnością, a do mnie posłów moich z tym poselstwem wysłał: naprzód, abym z woiskiem z Ukrainy ustąpił; druga, abym pułkowniki y wszystkie ich assidentie od pułkow oddalił; trzecia, abym ordynacją Rptey zniósł, y w takich zostawali wolnościach, przy iakich nie tylko nas z postronnymi wadzili by, ale też y na maiestaty tak s. p. antecessorow W. K. Mci, iako też samego W. K. Mci rękę swoją niezbożną podnosili. Iawnie ukazuje się to, że go ad eum scopum ambitia ciągnie. W tych czasach posłał na Doł, zasiągając posiłku od Tartarow, u Dniepru czekających; poważyl się, że kilku set ich na tę stronę przewiozł, aby strażę nasze zganiłi, ktore na to przy różnych rozsądzone słakach, żeby się

swawola do niego nie kupiła. Jezli zdawna o tym nie myślił, iako ten bunt miał zacząć y iako go tractować, racz W. K. M. uważyć numerum ludzi iego w tych czasiech 3000, z ktoremi strzeż Boże, żeby w Ukrainę wszedł, te trzy tysiące prędko by sie we sto tysięcy obrocił, y mieli bysmy, co z temi swawolnikami czynić. Na Buckach w Nizie horod sobie gotuie i fortifikuie y z niego umyślił sie mocno bronić. Huius nociui a patria auertendi wysokie są W. K. Mci rationes, a mianowicie ta, którą W. K. Mc proponere raczysz, aby swawolnym na morze ucieczki, in quantum by chcieli, pozwolić. Nie affectuie on tego, aby wyszedł na morze, ale aby w starodawny żył swywoli y te swiątobliwe Rptej sancita, koło których multo sudatum labore y wiele się krwie slacheckiey wylało, szyię złamały. Vważam ja bono communi bydz rzecz potrzebną: pozwolić kozakom na morze, a to ex ipsa Reipub. necessitate, aby ta militia pola nie zalegała y dawnego woiowania sposobu, który na potem prodesse może, nie zapominała. Co w tak iednak sliskim czasie stać sie temu dosic nie może, częścią iż czołny iedne ieszcze nie wygotowane, drugie lubo gotowe, nie są in eo apparatu et ordine, aby zgodne ad belum nauale były; ktore tedy nie są gotowe, skonczyć ie przy sobie kazałem, ktore zaś lada iako wystawione, insze in locum niesposobnych sporządzone będą. Potego choć sie wygotują, interest na tym, aby kozacy pacates w nalezionym porządku, iezli necessitas Reipub. y W. K. M. nastąpi, wyprawieni byli, bo strzeż Boże, aby sie ten bunt nie uspokoił, a oni wysli na morze: wrociwszy sie, wsczęli by bunt nieugaszony, y ledwo by ordinatia Rptej euanescere nie musiała, przy ktorey iezliby smy stali mordicus, gotową bedziemy mieli z niemi woinę. Turcy też, laccessiti od nich, nie spali by y szkod swoich nie opuscili, pewnie by Tatarow z woyski pogranicznemi do nas postali, aby za swe odebrali, y mieli bysmy tedy publicum hostem, y Tatarow, y kozakow, z ktoremi oraz iezliby tutum et securum woiować, subsit altissimo et prudentissimo W. K. Mci iudicio. Woyna z Venetami mały to cesarzowi obex y wstręt do woiny z nami; w ręku to iego Wenecką woynę

promouere y oney na czas (czemu by Venetowie radzi) zaniechać. Ale lubo by od niey nie chciał desistere, ma tantam potentiam uirium, że y z nami bellare może. Pod ten czas, gdy cesarz z Persami woynę prowadził, aza u nas Tatarow nie było? a przecie to rem actam non impediuit w Persiey. J to in promouendis przeciwko cesarzowi Tureckiemu armis obseruatu dignum, iedno, aby nie zaczepiać, dokąd woiska distributy nie uczyni, ci acz wiosną, y to bardzo pozno, gdy iego potentiaë wychodzą aperire zwykła. Meo iudicio rozumialbym wprzod koło tego pochodzić, iakoż y chodzą, aby się bunt y teraznieysze ułacnione były, a dopiero o sposobie pomislić, w iakim by porządku, ingruente Rptey necessitate, wynisć na morze mieli. Lecz ia w tym wszystkim za wolą i roskazaniem W. K. Mci isć chcę, ktorego mandata exequi mei, iako uniżonego W. K. Mci sługi, zostawa officii. Życzył bym ia był z nieprzyaciela Krzyza S^o tey zimi triumphali gloriosum W. K. Mci adornare nomen lauro; gdy iednak umyślone (iako z listow hospodara, ktory posyłam do rąk W. K. Mci, patebit) odmieniono proposita, seruataë patriæ abys W. K. Mc. ode mnie przyjął coronam, uniżenie proszę.

IV.

Донесеніе неизвѣстнаго лица о ходѣ военныхъ дѣйствій на Украинѣ. Изъ Черкасѣ, 1648 года, 2 апрѣля.

List z Czerkas, die 2 aprilis, 1648.

Trudna to nieszczęśliwa kozacka woyna. Chmielnicki leży na ostrowie Bucku nazwanym, Dnieprowym, do brzegu dwie mile tu od nas, a po tamtey stronie, do Krymu, z działa dobrego ledwie nie dostrzeli, ktorych sam teraz u nas niemasz. Posyłał imc p. Krakowski do p. Chmielnickiego, ale na to nic nie dba Chmielnicki, tylko sie offertami bawi, a czotem biie, mówiąc: że ia na włosc nie wyidę, niechai pierwey imc p. Krakowski ustąpi z woi-

skiem i pp. pułkownikami, tylko zam p. commissarz zostanie,—ktory u nich małej wagi.

Commissia przyszła od iego K. Mci, ale nie wiem, co nią sprawią bez pieniędzy; a potrzeba im dać trzy kroć sto tysięcy, a z pułkownikow czynić sprawiedliwość y z samego commissarza, ktorzy tego piwa narobili. Niemałą daie p. chorążemu przyczynę. Jakoż kolwiek, nie łącno sie to uspokoi, na co sie zaniósło. Pułkami leżemy po Naddnieprzu: pułk imci p. Krakowskiego w Cerkassiech, p. hetmana polnego w Korsuniu; w Migroczyźnie, po wszytkich włościach dziedzicznych, p. chorążego coronnego pułk; p. Czernichowskiego w Kaniowie y Bohusławiu. Po święciech zaraz idziemy na Zaporozie łądem, a kozackie woysko Dnieprem czołnami. Tego hultajstwa iest na tym ostrowiu namniey 1500, bo im passy wszędzie pozastempowano, aby sie do kupy nie schodzili.

V.

Письмо Луки Мясковского, судьи Подольскаго, канцлеру Юрию Оссолинскому, о томъ же. Изъ Бара, 1648 года, 2 апрѣля.

Chmielnicki mocno sie fortificuie na potężnym ostrowiu Bucku palami i fosami, żywnosci nazbyt, y prochow ma, a tego chce, ut supra, y aby żaden lach nad woyskiem Zaporowskim nie był starszym. Co to pułkownikow auaritia narobiła y tyranskie z kozakami obchodzenie! Przydaię, iż z niemi będzie długa y trudna Olenderska woina.

Łukasz Miaskowski, sędziu Podolski.

VI.

Донесеніе Кодацкаго коменданта Гродзицкаго о возмущеніи и переходѣ на сторону Хмельницкаго реестровыхъ козаковъ. 1648 года, 9 мая.

List p. Grodzickiego, gubernatora Kodackiego, do jmci p. kasztelana Krakowskiego, die 9 mai, 1648, z Kodaku.

Załosną nowinę oznaymuję wam, m. m. panu, że 4 mai u Kamiennego Zatonu wszystko woisko Zaporowskie, to co szło wodą, rebellizowało, i pozabiiali pułkownikow y starszynę wszytkę. To pewna a nieodmienna nowina; wierz wm m. p., bo dziś godzina w noc przybiegło do mnie dwoch musquiterow moich rannych, ktorych tamem był posłał przy moździerzu i granatach; to tam wszystko siadło, y puskarz co lepszy, a te rzeczy byłe by tam bardzo potrzebne. Obrali sobie Działkiia assawułem Krywułę; to mi też ciż muskietirowie powiedzieli, że beła rada u nich, żeby ordę y hana wozić przez Dniepr y pospołu isć p. commissarza dobywać, a potym Kudaku. W tym kiedy iuż wszytkich, ktorzy ieno nie był kozak, poczęli zabiiac, iakoś szczęciem pouciekali y iuż wiedzieć nie mogli, co za zamysty ich dalsze były.

Bunt ich tak sie począł; porwał ieden chorągiew y począł krzyczeć do czernieiecki rady; z czernieiecki rady skoczyli wszyscy za nim. Illias assawuł porwał sie do rusnicze do nich, ale go zaraz kiesciniami tłuc poczęli y poymali, iako y wszytkich starszych. Tego dnia po radzie pozabiiali. To oznaymiwszy wm. p., proszę o prętki succurs, bo wm. m. p. wiesz, że nie na 400 człeka zbudowana ta forteca, y osm set będzie miało co robić, broniąc ią. O lonty, proch, ołow także proszę. Jezli wm. m. p. (zawarui Boże) usłyszysz, że Kodak wzięto, nie racz sobie imaginować wm. m. p., żeby mnie y moich offiicrow żywych wzięto.

VII.

Донесеніе пана Чорнаго канцлеру Оссолинскому о́пораженіи поляковъ подъ Корсунемъ. Изъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 25 мая.

List od pana Czernego z Białey Cerkwi do jm. p. Jerzego Osolińskiego, canclerza w. kor., de data 25 mai 1648.

We złym bardzo mieyscu pp. hetmanow obskoczono, w gestych chrostach. Uderzyli wszystką potęgą na tabor, ta część taboru szwanowała; bronili sie do samey nocy, nie mogli wytrzymać, y ci kozacy ruscy, ktorzy byli w taborze, za pierwszym rozerwaniem taboru, zaraz sie obrocili na naszych. P. sędzia Podolski to pisze, ze p. Kotłubai, stary żołnierz, uszedł z tey potrzeby y to powiedział, że we złym mieyscu nas nieprzyaciel obskoczył, y działa były polgnęły w błocie; y to nayspierwszy kunst był w nieprzyacielu, że konie pod działami wyzabiali, potym wszystką potęgą przed południem nastąpił. Trwała bitwa do wieczora; siła ludzi zginęło rycerskich; uchodzi ich potroszę, z rzadka ktory nie postrzelony. Tatarowie poszli w zagony, a Chmielnicki lento agmine postępuje, szkod w miastach nie czyniąc, tylko szlachtę polską a żydy w pień scina. Xiąże Wisniowiecki ma osm tysięcy woiska, lecz im nie ufa, bo Ruś.

VIII.

Универсалъ примаса, Гвѣзненскаго архієпископа М. Лубѣнскаго по поводу смерти короля Владислава IV. 1648 года, 26 мая.

Matthias Łubienski, Dei gratia archiepiscopus Gnesnensis, legatus, regni Poloniae primas etc. primus princeps.

Wszem w obec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, osobliwie jchmm p.p. senatorom, dygnitarzom, urzędnikom y wszystkim stanu rycerskiego obywatelom koronnym y wielkiego xięstwa

Litewskiego, moim mciwym panom kollegom, przyaciołom y braciey, przy zaleczeniu służb y chęci moich, do wiadomosci przywodzę.

Przedwieczney ordinaciy Boskiej tak się podołało, że oyczyna nasza, która za fortunnym panowaniem walecznego y świętobliwego pana naszego najasnieyszego Władysława IV w obfitey sławie, pokoju y ozdobach, ad inuidiam orbis, do tego czasu kwitnęła; przez zeszcie z swiata jego krolewsk. mci nie tylko iako bez głowy y opiekuna osieroczona, ale nadto ciężkimi od okolicznych nieprzyacioł strwożona zostaje niebezpieczeństwy. Co acz każdego obywatela panstw tey Rzeczypospolitey strate tak dobrotliwego pana et ingruentia pericula, recte aestimantem, serdecznem żalem przerazić musi, przydzie nam iednak, composito utcunque luctu, maiestatowi Boskiemu pokorne oddawszy prośby, aby strożem był y obrońcą naufragantis patriae, traditum od przodkow naszych morem nasładując, opportuna adhibere remedia, czas powiatowym seymikom, a potym conwokacyey przyszłej naznaczyć. Mnie, iż Pan Bog z wolej swoiey świętey lubo nayniegodnieyszego na tym pierwszym mieyscu Rzeczypospolitey pozadził, idąc za radą y zdaniem ich mciow p.p. senatorow, ktorzy na ten czas do mnie dla spolney około dobra y bezpieczeństwa pospolitego rady przybyli, z powinności mieysca mego y z zwyczaiu dawnego, naprzod zeszcie z tego swiata y smierć żalösną krola jego mci, pana naszego, którą dnia dwudziestego teraznieyszego mca maia, o wtorey godzinie z pułnocy, Pan Bog nań dopnscił, do wiadomości wszech stanow koronnych y w. x. Litewsk: przywodzę y żeby ona po woiewodstwach, powiatach y grodach wszystkich obwieszczona była, urzędow, ktorym to należeć będzie, żądam y napominam powagą urzędu y mieysca mego. A oraz, za radą także y zdaniem tychże ich mm. p.p. senatorow, trzymając sie praw y zwyczaiow starodawnych, wprzod seymiki powiatowe tak w Koronie, jako y w Wielkim X. L. na dzień dwudziesty piąty miesiąca czerwca, wojewodstwu iednak Mazowieckiemu paktykularne seymiki na dzień siedmnasty tegoż miesiąca, a generalny w Warszawie na dzień pomieniony dwudziesty piąty. W woiewodstwach zaś Pruskich

poprzedzić mają seymiki partykularne, wedle zdania ich mm. p.p. wojewodow tamecznych słożone, a generalny na ten że pomieniony dzień dwudziesty piąty miesiąca czerwca w Malborku. Potym conwokacją generalną na dzień szesnasty miesiąca lipca w Warszawie naznaczam y składam, na którą żeby ich mm. p.p. senatorowie y p.p. posłowie z wojewodztw wcześniej y na dzień pierwszy, gdyż na tym saluti et securitati Reipublicae należy, żeby co prędzey ta conwokacya odprawiona była, ziachali, przez miłość oyczyzny et salutem publicam proszę y napominam, ponieważ na tey conwokacyey czas y mieysce elekcyey przyszłego, da Pan Bog, pana słożone y naznaczone bydź ma. Na tey że podług kapturow przeszłych rząd, bezpieczeństwo y sposob pod ten czas interregni zachowania sprawiedliwosci świętey, bez ktorey żadne państwo stać nie może, także czynienia zapisow y kontraktow, otwarcia y leżenia ksiąg namowiony będzie. Sekuritas do tego granic koronnych y W. X. Lit., pacta z pany y panstwy sąsiedzkiemi, przez posełstwa potwierdzone y zatrzymane, y zgoła ze wszystkich stron bezpieczeństwo Rzeczypospolitey, za pomocą Bożą y za spólnym około tego wszystkiego zniesieniem, obmyślone bydź ma. Y to co by na elekcyey, da Pan Bog, przyszłej, za radą y zgodą wszech stanow oboyga narodow, przyszłemu da Pan Bog panu do poprawy rządu, praw y pomnożenia swobod naszych podać, więc iakie by bezpieczeństwo y porządek w iachaniu na elekcyą y z elekcyey, także y oney odprawowaniu bydź miał, tudzież czas y plac ieyże uznawać y stanowić się będzie. A że tak żalosne osieroczenie nasze uprzedziły nieco motus w Ukrainie, a subsequuntur iuż wyuzdane pogańskie najazdy na ten czas, gdy ich mm p.p. hetmani hoc unum curabant, iakoby ciż swawolnicy y rebelles kozacy pokoju z temi z pogany nie naruszali,—oni, spiknąwszy się y związawszy cum rebellibus, na woysko Rzeczypospolitey nastąpiwszy, do części jego, nad Złotemi wodami okopaney, szturmują, a druga szczupła część z jch mm. p.p. hetmanami zostawa in casu. Podaię wmcinom mm. panom y braci do uwagi, ieżeli tak nagłe niebezpieczeństwo nie wyciąga skutecznego z

tych samych seymików, conwokacją uprzedzających, zabezpieczenia przez prędkie przyczynienie woyska powiatowym żołnierzem za te pieniądze, które in hunc casum z ostatniego seymu zostały w wojewodstwach zebrane, lubo też odesłaniem, które by wojewodstwo chciało, do gotowych Rzeczypospolitey chorągwi pieniędzy, na przyczynienie pocztów, a zatym przędszego woysku, tak szczupłemu, succursu. W czym wszystkim poruszy serca y affekty wmsciow mm. p.p. synowskie miłość ku spolney oyczyźnie, lamentabilis dotąd conditio miłych braciey naszych, przy tamtey scianie mieszkających, straszne niebezpieczeństwo na wszystkich, gdybysmy części jednej, zaniedbawszy całą Rzeczpospolitą, tam euidenti periculo objicere mieli. Należy do tego tym że seymikom pilne y skuteczne porachowanie w tym, co by które wojewodstwo y powiat do płacey woyska zasłużonego y teraz krwią y zdrowiem swoim zdrowia nasze zaszczycającego pozostało w zapłacie y podatkach, na ostatnim seymie uchwalonych, w czym rozumiem bydy potrzebne poborców nieodwłoczne z pieniędzmi do jego msci pana podskarbiego koronnego wyprawienie y onych surowie napomnienie, iakosz y ia sam napominam władzę urzędu moiego, tak p.p. poborców, iako y wszelkich retentorów, a przytym żądam ich mm. p.p. dzierzawców y powinność ich przypominam, aby quartą z dzierzaw y starostw na obronę Rzeczypospolitey naznaczoną, do miejsca prawem naznaczonego, na czas w tym że prawie wyrażony, pod winami legibus publicis uchwalonemi, odsyłali. A którzy służbę wojenną z dzierzaw swoich tak w Koronie, iako y w wielkim księstwie Litewskim, powinni, aby ią według potrzeby, za naznaczeniem tych, którym należy, tam, gdzie tego plac y miejsce, niemieskanie odprawowali. Lecz w tak nagłym y nieupatrzonym na oyczyznę razie nic ią prędey y efficacius wesprzeć nie może, nad miłość y ochotny a dobrowolny affekt concurrentium ciuium; zaczym przez iey miłość, przez ochronę sacrorum tego Boga, w ktorego providencyey osobliwey consistit całość oyczyzny naszey, przez cara pignora y samych że wmsciow zdrowie proszę, abyscie msciwi panowie, którym Pan Bog lub ex opibus,

potencya, lubo ex vicinia maiorem iey dał ratowania commoditatem, do ich mm. pp. hetmanow kupić sie raczyli, w czym y u nas, braciey swoich, miłość y wdzięczność, a u potomności niesmiertelną sławę sobie y domom swoim (nad którą przodkowie wmciov moich msciowych panow nie mieli droższego y onę nad krew y zdrowie, pogotowiu y ostatki przekładali) ziednacie; a nadto przyszedłemu, da P. Bog, panu ia sam y ich mość drudzy ze mną takową ochotą y odwagę wmciov, moich mciowych panow, sollenniter zalecić y o przystoyną nagrodę instare obiecuję. Dalszey zaś obrony Rzeczypospolitey sposob szczęśliwie, da Pan Bog, na przyszłej conwokatiey namowiony będzie, iako by tak od pogan, iako y od sweywoley Ukrainney y zewsząd wolna y bezpieczna zostawała. Upewniając, iż Rzeczpospolita na przyszłej, da Pan Bog, conwokatiey dalszą y skuteczniejszą obmyślając obronę y hespieczeństwo swoje, wszystko to, co ktore woiewodstwo, ziemia albo powiat na ten czas pozwoli y wyda, in coaequationem przymie, czym wm. moi mciwi panowie y bracia Bogu y swiatu wszystkiemu ukążecie wrodzoną swoię ku oyczyźnie miłość y onę, da Pan Bog, za błogosławieństwem Iego świętym, uwolnioną od niebespieczeństw, całą, kwitnącą serae posteritati zostawicie. Przez też miłość oyczyzny wszystkich wmciov moich mciowych pp. proszę, żebyscie wszelakie niechęci y niesnaski, ktore by między kim zachodziły, dla dobrego oyczyzny, w ktorey zdrowiu y całosci zdrowie każdego z nas zamyka sie, z serc swoich złożywszy y prywatnych pożytkow albo respektow zaniechawszy, w zgodzie oney świętey staropolskiey, którą y przed tym swiętobliwe za przodkow naszych kaptury stwierdzały, do terażnich rad y spraw Rzeczypospolitey przystępowali. A żeby ludzie swowolni do gromad prawem zakazanych kupić sie nie wazyli, proszę y napominam ich mm. panow woiewodow y starostow sądowych, koronnych y wielkiego xięstwa Litewskiego, aby tey sweywoley z urzędow y powinności swych zabiegali y takowego kupienia sie nie dopuszczali, gdyż te postęпки swawolne czasu swego podług obostrzenia prawa pospolitego y sposobu z conwokacyey namowionego bez karania zostawać

nie mogą; acz y tego życzę, aby, niż do tey conwokacyey przydzie, poskromienia tey sweywoley y bezpieczeństwa domowego w woiewodstwach był iako nayprędzey sposob na tychże seymikach namowiony. Jch mm. panow woiewodow y starostow, także miasta pograniczne y portowe napominam, aby żadnych cudzoziemcow, ktorze by byli suspecti y słusznych paszportow nie mieli, do Korony nie puszcza-li. A iezeli by się poseł od ktorego pana cudzoziemskiego trafił, aby o nim do mnie znać niemieszkanie dawali, a samego, poki ode mnie informacya do ich mciow nie przydzie, na granicy zatrzymali. Co wszystko żeby y na seymikach uważono y żeby iuż te sprawy y deliberacye Rzeczypospolitey, w tym uniwersale wyrażone, za instrukcyą pomienionych seymikow były, abysmy na potym y czasie nie opuszczali, y nowemi ziazdami kosztu sobie nie przyczyniali. Y do tego, żeby ich msciom p.p. postom moc na przyszłej conwokatiey umawiać sie dana była, z powinności mieysca mego proszę y żądam wmciov moich mciwych p.p. y braciey, maiestatowi Boskiemu pokornie supplikuiąc, aby do tego wszystkiego z miłosierdzia swego dopomoc nam raczył. A ten uniwersał, z podpisem ręki y przyłożeniem pieczęci moiey, y za zdaniem ich mciow panow senatorow na ten czas będących: jasnie wielebnych ich mm. xx. Andrzeia z Leszna Lesczynskiego, Chełmńskiego y Pomeranskiego, podkanclerzego koronnego; Stanisława z Kalinowey Zaremby, Kiiowskiego, opata Suleiowskiego, biskupow; wielmożnych ich msci panow: Przemysława na Bykach Bykowskiego, Sieradzkiego y starosty Przedeckiego; Mikołai Łayszczewskiego, Sochaczowskiego, kasztellanow; iasniewielmożnego iego msci pana Jerzego z Tęczyna Ossolinskiego, kanclerza naywyzszego koronnego, Puckiego, Lubomskiego, Ryckiego, Bogusławskiego, Adzielskiego, Derpskiego starosty,—podaię y do grodow posyłam. Dan w Łowiczu, dnia dwudziestego szostego miesiāca maiā, roku 1648.

Maciey Łubienski, arcybiskop Gniezniensky.

Книга городская Луцкая 1648 года, листъ 814—816 (вшитая въ книгу печатная брошюра).

IX.

Письмо Брацлавскаго воеводы Адама Киселя къ примасу о положеніи дѣлъ на Украинѣ и о замыслахъ Хмельницкаго. Изъ Гоци. 1648 года, 31 мая.

List od imci p. Kissiela, woiewody Braclawskiego, do imci x. Macieja Lubnienskiego, arcybiskupa Gnieznienskiego, z Husczy, ultima mai 1648.

Straszna rerum metamorphosis, iaka w oyczyźnie naszej nastąpiła, zniesione woysko Rptej y na głowę porażone, hetmani obay mizernemi więziami,—już to ma być głośno wm. m. p. Jako oriente sole oswiecaią się wszystkie swiata amplitudines, tak początkiem panowania s. p. krola imci, pana naszego, szczęście, sława, zwycięstwa nad nieprzyjaciół y złoty pokoy, wiąc sobie gniazda w oyczyźnie naszej, na wszytek swiat stynęły y swieciły. A iako occidente sole następuią tenebrae, tak extincto principe nostro, oraz zgasł pokoy, szczęście y sława Rptej, nastąpiła niesłychana clades y (niestotyż) perpetua labes, gdy oyczyzna, potentiey cesarza Tureckiego y innym tak wielom monarchom inexpugnabilis, od iednego zdraicę kozaka sprzysiężonego z częścią poganstwa expugnata. Serui nunc dominantur nobis, nouus formatur od niego ducatus; nie-szczęśni bracia nasi gniazda swoje, domy, a drudzy charissima pig-nora w nagłym niebezpieczeństwie rzucając, biegą in uiscera Regni. Zkąd robur oyczyzny w woyskah, podatkach, ludziach, potentiach, te wszystkie Ukrainne prouincie za swoją własną, szablą wziętą, nieprzyjaciel obwoływa. Novum vassallum Krymowi z oyczyzny naszej, z własnego na wszytek swiat libertatis domicilio, format sobie dominium. Plebs hezrozumna, od niego tym decepta, że szablą y ogniem seuit tylko na stan slachecki, iey parcendo, otwierają miasta, zamki, victorem triumphantem wprowadzają, poddanstwo imi swoje oddają. Kiiow stolicą być swoją declarował, y lubo

Памятник, т. I и II.

14

wszyscy przednieysi uszli, tak duchowni, iako y swietcy utriusque religionis, pozostalemu pospolstwu na przyjazd swoy gotowac sie kazał. Za Dniepr z 10000 nieiakiiego Krzywonos, wodza swego, kazawszy mu przybrać tyle drugie kozakow (o co nie trudno), posłał dla zniesienia xcia imci p. wojewody Ruskiego; lecz mam takie od moich sług zbiezających z Zadniepru wiadomosci, że xiąże imc, gdy mu sie assistentia iego, ex eadem gente zgromadzona, zmykać poczęła, musiał consulere sobie, z garścią slachty polskiej y sług swoich uiezdzać w Bracławskie wojewodstwo. Orda obrocona, kosz tatarski y tabor tego bezecznego Tamerlana ieszcze w Białey Cerkwi stoią. Te iednak głosy y ięzyki mamy, że calamitatem naszą, a fortunę swoię, chce ultra prosequi. Już tedy Kiiowskie, Bracławskie, Czernichowskie wojewodztwa mają za swoje. Wołyniowi i Podolu grozi, tudzież Ruskim ziemiom. Tak nagle, tak ciężsko ten nieprzyiaciel zdeptał sławę Polską y požądaną oyczyznę naszą! A my bez woyska, bez wodzow, bez pana zostawszy, odpadlismy od wszystkich, ktoremi oyczyznie continuo usługowalismy, dostatkow naszych. Ja pierwszy, lubo w oyczyznie ultimus, sto tysięcy intraty straciwszy za Dnieprem, zaledwie przy kilkunastu tysięcy ieszcze do woli Bożey, iezli ostatka nie posiędzie nieprzyiaciel, a w kilku kroć stu tysięcy długu, in obsequiis pana y oyczyzny zaciągnionych, zostawam. Innych wiele iest, ktorych taż ecclopsis wyzuła z oyczystego, sanguine et sudore parto, swiatla. Inflandskiey braci podobnemi będziemy zebrakami. Zkąd y iako zaciągnione to nagłe niebezpieczenstwo y ciężska calamitas na Rptą, listy moie do sw. p. krola imci p. moiego pisane abunde testantur. Nieszczęśliwa bowiem mens presaga moia, a bardziej rationis lumen, wszystko to, do czego teraz przyszło, praevidebant et praesentebant. Widziałem kozakow plus, quam prostych chłopow oppressos et pessime tractatos, a za wybieżeniem na Zaporozie motuum motoris et victoris in unum conspiratos, quantum potui tedy, tantum persuadebam imci panu Krakowskiemu nie szukać iednego po Dnieprowych spławach kozaka, aczey wszystkich zatrzymywać in obsequio y exorbitujących iako

kolwiek pogłaskać; alterum, podawałem do consideraty z szczupłego wojska nie czynić partitij; tertium, za Dniepr nie wypuszczać na wiadomość conspiratią dalszą kozaków; quartum, in sua Repub. aby nie przyszło lacescere Tatarow, nie posyłać w pola, ale czekać, co też daley ten zdraicza by czynił, a znieść sie z Beiem Oczakowskim y z Krymem, żeby tam żadnego nie miał receptaculum ten zbieg nasz. Jezliby też obawiać sie z Ordą jego ligi, zawołać na Rptą o posiłki, a samym z tym wojskiem zostawać in praesidiis. Gdy tedy nie chciał jegome acceptować tych moich consideratii, słałem do s. p. krola imci. Approbavit prudentissimus princeps zdanie moie: posłał mandatorias, aby oboiey wyprawy za Dniepr y w pole poniechano. Lecz inimica celeritas consiliis wszystko pouprzedzała. Teraz, gdy ieszcze na nas padło to sieroctwo, y gdy nie wiemy, co ieszcze cesarz Turecki molietur, co y Moskwa, ktorzy dnia wczorayszego dali mi znać o sobie, że za listami memi, pisanemi z roskazania jego kr. mci, czterdziesti tysięcy wojska car ich w posiłek przeciw Tartarom przysłał, czyniąc dość braterskiemu związkowi, przez mnie zawartemu, i iuż stanęło to wojsko od Putywła w sześciu milach; ale gdy poprzedził conflictus, y takowe tego zdraicy rerum successus iuż ich dozły, a ieszcze to doydzie, że columen wszystkiego chrzescianstwa obaliło sie, że Pana nie mamy, quis sponsor? Jedna krew, iedna religio: strzeż! Boże co przeciwnego na oyczyznę naszą (semper victrici nad niemi, nunc miserae et afflictæ effectu, w tym razie nieszczęsnym Rptey) dirigetur. Lecz że nieprzyiaciel w ziemi, a iuż prawie in uiscera wchodzi, prętkiey tu potrzeba wm. mm. m. p. y wszystkiey oyczyzney rady, oraz y ratunku. Dwie rzeczy, a iedną od drugiey cięższą, podaie wm. m. p. do uwagi. Liga intestini hostis z poganstwem iest tak straszna, ktorey sie nie zda sufficere z siłami swoiemi Rpta. Alterum est et eo perniciosius, pro fide meā ku miłey oyczyznie revelare muszę (bo lubo ze krwi starożytney ruskiey idę, ale z tey, z ktorey nie pierwey posteritas Bolesłao cessit, aż pierwey in porta ipsa, powierzony mając sobie Kiiow, przodek legł, y toż moiey oyczyznie teraznieyszey winienem praestare, iezli tak fata kazą) Zdraicza ten

rozsyła wszędzie po miastach clam listy swoje, gdzie ieno kolwiek staję Rusi. Ci zaś dementes, drudzy exacerbatu recipientu zgubę swoję pro summa felicitate. Kdziekolwiek tedy ten nieprzyjaciel przystapi, nullo negotio miasta, zamki poddaję się, a woysko ogniste crescit in immensum, jeżeli ostatnich sił swoich nie poruszy Rpta y nie pospieszy na ratunek. Kilka tysięcy (o nieszczęsna godzina!) kozaków zniosło woysko nasze y hetmanow; quid sentiendum, kiedy sto tysięcy, a będzie tyle dwoje? Już to nie z tą Rusią dawną, co tylko z łukami a z rohatynami siadali sprawa, ale z srogim ognistym woiskiem, ktorego vel inde musimy metiri proportionem, że przeciwko jedney głowie ktorego z nas tysiąc głów chłopskich z strzelbą stanie. Plebe zaś tamtych gornych krajow swoich wm m. m. pp. nie wesprzecie. Plebs tamta inermis et minime exercitata; ci zaś zawsze tractabant arma, raz swawolnie, drugi raz in obsequiis Reipub. Przychodzi tedy do takiej conclusiey, że to straszne seruire bellum odprawować nam samym. A iakoż będzie rzecz podobna nobilitati exiguæ sufficere multitudini plebis, a ieszcze co większa—z kominikiem Tatarskim sprzysiężoney? Zyczę tedy peregrinum iako naypilniey acquirere militem in subsidium, a zarzucić iako nayprędzey praesidio aliquo teraz Wołyn, póki ten ogień nie pozrze, bo co stopień tego nieprzyjaciela, to tyciącem albo kilką tysięcy commulabit woysko iego. Alterum est, Moskwę zatrzymać w przyiazni iak nayprędzey, przez miłoserdzie Boże, iako nayprętszą wyprawę. Tertium est, iako nam cesarz Turecki dotrzymywa przyiazni za nasze cznoty, że iegoż orda z temiz zdraicami, ktorych my magna profusione sanguinis powściągnęli od naiazdow morza iego, zakołatać w Portę, żebyśmy mogli saltem miec rzecz z iednymi zdraiacami naszemi. Gdyż alterum koniecznie in his extremis obierać przyidzie: albo rebelliey wszytkiem siłami (rosciąwszy ligę, rozumiem) konać, albo, iezli Turczyn na nas zechce powstać, Moskwę związkiem chrzescianskim obligare, a to co nas od chłopow naszych potkało, połknąwszy wszytko, stworzyć Pontum Euxinum, tractaty z niemi (do ktorych bodai było nie

przyszło) zawrzeć. Tertium nil ratio concipit; iezeli saluberius co ktory nalesć może, day Boże! To tedy oznaymwszy wm. m. p., gdy y słabe sdrowie na usługę oyczyzny, y fortuuy exhaustae, a ostetek od nieprzyziaciela posiedzony, wątpię, aby mi pozwolić mogli stawić się in medium wm. m. m. pp. Tym concludo: skwapliwym obraniem Pana iezliby zdało sie occurrere huic malo, bez nas wszystkich nie zyczę, bo by to ostatnią internam musiało przywiesć confusionem uires Reipublicæ, ktore ieszcze zostaią. Odciągnąć na electią do Warszawy, y to perniciosum, ale zbliżyć tu ku nam, oraz y consilio y præsidio labenti patriæ succurrere, et facienda facere omnia, ipsa suadet ratio. O nieszczęsna godzina, ktora permisit Reipublicæ uiribus certamen inire z chłopy y wszystkiemu swiatu pokazać się inferior! Urażano się conceptowi, ale był swiętobliwy hetmana Żółkiewskiego, z ktorym moje tyrocinia odprawowałem, że on nigdy nie chciał in discrimen puszczać tego. Hoc malum necessarium Reipublicæ piastował rozumem. Kwitnąca pokojem uwiędła oyczyzna; a co się dzieie w pogranicznych krolestwach panom od chłopow? co w Rzymie seruire bellum sprawiło? jako Constantinopol od kilku tysięcy piratow Turkow opanowany? musi to wszystko provido phihpatri teraz przychodzić in mentem. Już tedy wm. m. m. p. y iako supremus antistes, y iako Regni primas, racz y Numen diuinum (si merentibus peccatis nostris zagniewane, że takie impropitia fata opanowały oyczyzną) placare y radzić o niey, a prętko, ne „dum consulit Romæ, capiat, strzeż Panie Boże, Capitolium“. Ja, ubogim żebrakiem zostawszy y nie nauczywszy sie nigdy w polu przedtym uciekać, tu w moiey biedney zamczynie zostawam, wiarę moię gotów będąc sanguine purpurare y smiercią pieczętować: lepiej bowiem Sarmato more umrzeć honeste nec uidere opprobrium gentis, niżeli żyć y turpiter zbiegać. Będzie li też iakie præsidium od wm. m. m. p. braci, zbliżone w te kraie, lubo na koń wsiesć nie mogę, w ostatnim iakim kolwiek naiubozszym poczciku stawię sie, y tam zdrowie moie gotowem consecrare miłey matce moiey y sławie iey. Hoc uoto meo pieczętnię list moi, y siebie samego łasce wm. m. m. pp. y

wszytkich ich mciow m. m. pp., którzy kolwiek conuolabunt do w. m. m. p. w tym razie oyczyzny, zalecam iak naipilniey.

X.

Универсалъ короннаго хорунжаго Александра Конецпольскаго съ призывомъ къ шляхтѣ спѣшить подѣ его знамена для защиты отечества. Изъ Бродъ, 1648 года, 31 мая.

Alexander na Koniecpolu Koniecpolski, chorąży koronny, Pereiasławski, Korsunski, Ploskirowski starosta.

Wszem w obec y koźdemu z osobna etc., a mianowicie j. w. m. m. p. panow braci, ichmciom pp. obywatelom y wszytkiemu ryerstwu woiewodztwa Bełskiego, przy oswiadczeniu powolnosci etc. wiadomo czynię. Jż z roznych ichmciow listow do mnie pissanych, ale swięze teraz naypewnieyszą, iuż nieomylną, nie bez wielkiego żalu mego, który też musi wszytkę poruszyć Rptą, wziąłem wiadomość, że kozacy Zaporowscy, spólnie z Tatarami ligę uczyniwszy, woysko wszytko quarciane, ktore przy ich mciach pp. hetmanach obudwu zostawało, y ludzi inszych ichmci rozgromiwszy, oboz in fugam et dissipationem obrócili, y iednych pod szablę wzięli, drugich zas w ciężkie jarzmo niewoli pogańskiej zagarneli, tak iż ichmc p.p. hetmani, lumina et columina naszey oyczyzney, w rękach nieprzyiacielskich premuntur dura seruitute. Mamy też i tę wiadomość, iż z miast Ukrainnych niemało defraudowano Rptą y in partem fidei uiolatam successerunt, chcąc im adhærere, tak iż żadnego z nich spodziewać się niepotrzeba ratunku. A że ci wiarołomcy, iuncti jurato christiani nominis hosti, facile suo successu, a wszytkim nam lachrymis prosequentibus animati, spe praetermissa, że iuż mogą libere in ditionibus Rpcæ wszytko prawie praesidium, et fulcrum sobie in defensionem regni oppositum, mieczem zniszczyć, nil aliud praeter caedes, incendia, solitudines et uastitates meditantur, y iuż in uiscera dalszey oyczyzny ogniem miasta y wsi znoszą. Ja

przeto, z moiey przeciwko tey miłości, z iakim takim ludzi moich gronem, złączywszy sie z imcią xm Dominikiem p. woiewodą Sandomirzkim, m. m. p. y bratem, tego wiele żałując, że dla słabego zdrowia mego wcześnief do woyska przybyć nie mogłem, chcąc impetum nieprzyziaciela tego sistere, zdrowie nasze nosząc y drożey sobie salutem publicam, a niżeli krew naszą szacując, pod Glinianami sciążniemy sie. Lecz iuż garstka ludzi multitudini tantae poğaństwa tego niepodobna, aby miała sustinere uires, dla tego per amorem patriae wm. m. m. pp. uniżenie proszę, abyscie drogi klejnot wolności Rptej, obfitą krwią przodków naszych nabyty, nad który nie masz nic miłszego, zatrzymując, iuż prawie periclitanti oyczyźnie succurrendo, a nadto in extremo periculo, siebie samych y dostatki wciow in detrimentum proprium bacząc, dla dania wstrętu temu nieprzyziacielowi iako nuyprędzey sie kupili y do nas dniem y nocą na miejsce to, przez nas naznaczone, przybywać raczyli. W Brodach, 31 maia, 1648.

XI.

Письмо Хмельницкаго къ п. Чорному, слугѣ Краковскаго воеводы Станислава Любомирскаго. Изъ-подъ Корсувѣя, 1648 года, июнь.

List Chmielnickiego do p. Czernego, slugi imci p. Stanisława Lubomirskiego, woiewody Krakowskiego, pissany pod Korsuniem, mense junio.

Pomniąc na dawną łaskę y życzliwość iasnie wielmożnego imci p. woiewody Krak., m. m. p., iako y teraz, w pogromieniu woyska imci p. Krak., wynalazszy siła listow imci p. woewody pisanych, wszystko nie życząc żadnego nastąpienia na nasze woysko Zaporowskie iego kr. mci, na którą życzliwość i swoię przyiaźń oswiadczyć gotowismy. Przestrzegam w. m. tym pisaniem naszym, iako teraz, mając siła woyska, nie można rzecz miedzy dobremi aby y zli nie

byli. Po wsiach niech będą bezpieczni, a ludzie do kupy koma blisko do miasta, a gdzie opodal, po wsiach w kupach pewnych z chudobą swoją niech będą, a strawne rzeczy muszą być, iednak że bydło zajmować nie będą, ale zieżć niemało potrzeba. Niech iako mogą swoje dobra przy sobie chronią. Radzi byśmy y ztąd nazad sie powrocili, ale wzięliśmy wiadomosci, że ieszcze siła takich nieprzytciot, iaki był p. Krakowski, przeciwko nam ciągną, do ktorych po niewoli spieszyć się musimy. Niech sie wola Boża dzieie! A krot imc pan nasz miłosciwy day Boże długoletnie nad nami panował, a nieprzytciot iego y naszych do końca potłumił.

Idem qui supra.

XII.

Письмо Львовскаго синдика къ одному изъ придворныхъ о событіяхъ того времени. 1648 года, 4 іюня.

List p. sęndyka Lwowskiego do iednego z dworzkich, 4 juni, 1648 anno, fatali rebus nostris.

Actum est de nobis, perijmus! Nie dosyć było na tym, że kozacy, infirma seruitia nostra, zgromadziwszy sie in angustiis Borysthenis, rebellią zaczęli, za powodem zdryce Chmielnickiego, ale też z poganstwem Tatarskim et animorum, et armorum coniunctionem uczyniwszy, ono w państwa koronne wprowadzili. Nie dosyć było na tym, że flos militiae nostrae w dzikich polach, u Żółtej wody, ab utraque cozacorum et Tartarorum colluie, przez dni dwadziescia obtoczeni będąc, magnis animis et viribus, infeliciter tamen impetum zniost; ale też, do lada iakich tractatow przystąpiwszy, veteranos quoque centuriones pro obsidibus chłopstwu kozackiemu dał y, nie uznawszy dobrze animum Chmielnickiego, kilka sztuk armaty onemu z dobrowolnie wydał. Nie stanęły tractaty, nie oddani obsides nasi; swoją własną armatą oppugnati d. 11 maj, konie z

taboru wygnali, za odjęciem przez nieprzyjaciela wody. Tandem d. 26 mai y sami zostali expugnati sromotnie, przytym p. Potocki, syn p. hetmana coronnego, zabity, Szemberg, commissarz kozacki, causa et origo proh dolor! tantorum malorum, poymany i zamordowany. To pewna, że wszystkie tameczne woysko, ktorego nad trzy tysiące rachuią, wniwecz zginęło przez zdradę draganow, ktorzy, natione roxolani, religione graeci, habitu germani będąc, zaprzędali sie nieprzyjacielowi. Kozacy rejestrowi, ktorzy wodą poszli byli na znie-sienie Chmielnickiego, do tego z zdraycy przystali, dwóch pułkownikow swoich, insignes fide in Rempubicam, Iliasza y Barabasza zamordowawszy; ieden tylko ex tanto nostrorum numero uszedł, y do obozu imci p. Krakowskiego (ktory przez 20 kilka dni żadnego języka nie miał, co się z taborem syna iego by działo, lubo magno praetio multi alliciebantur na posłuchy y dla języka) przyszedszy, de fatali woyska naszego necessitate edocuit, y iako hańskie woysko przez Dniepr przeprowować się ieszcze nie ustaie. Postępowała potym gromadna horda Tatarska, iuż nie iako przed tym disiectas per cateruas, ale composita militia insueto et insolito apud se modo. Zgromadzała sie undequaque szarancza kozacka; wieziono od Ruskiego chłopstwa bogate nieprzyjacielowi statie, Chmielnickiego pro seruatore suo et religionis suae mianuiąc. Strwożeni nasi pp. hetmani uwodzili nazad to woysko, ktore przy sobie in numero pozosta tysiąca z pancernemi chorągwiemi mieli, chcąc przyść in tutiora loca. Nastempował nieprzyjaciel ferox et nimium successu insolescens, a nasi też (iuż to prawdę przyznać się musi) bono consilio destituebantur. Niektorzy simultates procerum upatruiąc, niektorzy pannico terrore perculti, non sine praesagio nieszczęście iakieś wielkie upatrowali. Przyszli potym pp. hetmani pod Korsuń y tam nad Rosią rzeką w starym iakimsi obozisku położywszy sie w niedzielę święteczną, to iest 25 maia, woysko nieprzyjacielskie nad sobą obaczyli gromadne. Wyprowadzili z okopu pp. hetmani chorągwie, chcąc aleam belli subire, ale nieprzyjaciel hoc die naszych elusit. Wieczorem samym, z rozkazania hetmanskiego, do Korsunia

wszedzy, tey nocy Korsuń spalony, a nieprzyziaciel w pole wyszedł. Zasiągszy wiadomosci, że nasi daley z taborem ustępować mieli, poprzedzili naszych celeritate sua et uelocitate y po drogach praecipitia pokopali, sami sie w lasku iednym niewielkim zataiwszy. I to z wielkim żalem y z podziwieniem słyszem, że nasi tak nieostroźnie z okopu uchodzili, że speculatores nad nieprzyziaciелеm nie mieli. Nadeszło woysko nasze in praecipitia, zkąd wozow wyciągnąć nie mogli, a nieprzyziaciel, opportunitate temporis usus, wielkim impetem nastąpił, tabor rozerwał, armatę wziął, w woysku naszym zamieszanie uczynił, krwie chrzescianskiey tak wiele (bo ledwie półtora tysiąca uszło, y to pacholikow y ciurow) rozlawszy. Poymani pp. hetmani, p. Sieniawski y drudzy, insignes virtute familiisque, mizernie pobici. Die 26 mai, poranu we trzech godzinach, actum est de nobis: perijmus. Bierze gorę nieprzyziaciel; z takowego powodzenia iuż wiele miasteczek Ukrainnych ogniem zniozszy, niektore opanowawszy, w Białey Cerkwi sedem belli fecit, okopy sypie, iuż xiążęciem Ruskim tytułuiąc sie. Amissis ducibus, delete exercitu, ratunku tylko w samym Bogu y nadzieię pokładamy. Imc p. woiewoda Ruski, od chłopstwa swego będąc w wielkim niebezpieczenstwie, granicą Moskiewską uchodził, a potym przez Polesie do Wisniowcza przyiachał. Imci p. woiewoda Sendomirski z p. chorążym koronnym pod Gliniany sciągają, aliam nobilitatem do siebie enocuiąc, aby wstręt nieprzyziacielowi uczynić mogli. Pod Gliniany dla tego miejsce obrane, aby in casu periculi do Lwowa praesidio uchodzić mogli.—My tu in magna multitudine hominum omnis sexus, status et aetatis, in timore et tremore die nocteque istesmy. Brama iedna tylko otwarta, u ktorey propter concursum ludzi y rzeczy wielka confusio; miles in foro, miles in curia, miles in moenibus; a insi repetitis suplicationibus, praeunte clero, viri cum coniugibus liberisque paruis, veniam irarum coelestium finemque cladi Deum exposcunt. Panie Boże, bądź z nami! Confusionem, occultas a graeca religione insidias obawiamy sie. Kozacy wysli w Polskę palić miasta 70; z tych iednego w Brzezanach poimano, y u nas aliquot suspec-

tos do więzienia wzięto. To pewna, że ludzie religiey Greckiey z ochotą nieprzyiaciela wyglądają. Haec hactenus. In medio strepitu armorum nowina przyszła, że o łup y o więznie discordia między tatarami a kozakami. Z tym sie... etc.

XIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ царю Алексію Михайловичу съ извѣстіями объ одержанныхъ надъ поляками побѣдахъ, о смерти короля Владислава IV и съ убѣжденіемъ начать войну съ Польшею. 1648 года, 8 іюня (старого стиля).

Наясвѣйшій, вельможный и преславный цару Московский, а намъ вельце милостивый пане и добродѣю!

Подобно с презрѣнъя Божого тое ся стало, чого мы самы собѣ зычили и старалися о тое, абыхмо часу теперѣшного могли през посланцовъ своихъ здорова вашей царской вельможности навѣдети и найнижший поклонъ свой отдати; ажно Богъ всемогущій здаривъ намъ отъ твоего царского величества посланцувъ,—хочъ не до насъ, до пана Киселя посланихъ въ потребахъ его,—которихъ товаришѣ нашѣ козаки въ дорозѣ натрафивши, до насъ до войска завернули. През которыхъ радостно пришло намъ твою царскую вельможность вѣдомымъ учинити о повоженью вѣри наше старожитной греческой, за которую з давнихъ часовъ и за волности свои, криваве заслужоние, отъ королей давнихъ надание, помираемъ и до тыхъ часъ отъ безбожнихъ ариянь покою не маемъ. Творецъ и збавитель нашъ Ісусъ Христосъ, ужаловавшись кривдѣ убогихъ людей и кривавыхъ слезъ сиротъ бѣдныхъ, ласкою и милосердемъ своимъ святимъ оглянувшись на насъ, подобно, послав-

ши слово свое святое, ратовати насъ рачилъ. Которую яму под нами были выкопали, сами в ню ся обвалили, же двѣ войска з великими таборами ихъ-помогъ намъ Господь Богъ опановати и трохъ гетьмановъ живцемъ взяти з иншими ихъ сенаторами: перший на Жолтой-Водѣ, в полю, посеред дороги Запорозкои, комисаръ Шемъберкъ и сынъ пана Краковського нѣ з одною душею не втекли; потомъ самъ гетьманъ великий панъ Краковскій изъ невиннимъ добримъ чоловѣкомъ паномъ Мартиномъ Калиновскимъ, гетьманомъ полнымъ короннымъ, подъ Корсуномъ городомъ попали обадва в неволю и войско все ихъ квартянъное до щадку есть розбито; мы ихъ не брали, але тие люди брали ихъ, которые намъ служили в той мѣре отъ царя Крымского. Здалося тежъ намъ и о томъ вашему царскому величеству ознаями, же певная насъ вѣдомость зайшла отъ князя Домѣника Заславского, который до насъ прислалъ, о миръ просячи, и отъ пана Киселя, воеводи Браславского, же певне короля, пана нашего, смерть взяла,—такъ розумѣемъ, же с причини тихъ же незбожнихъ неприятелей его и нашихъ, которыхъ есть много королями в земли нашей,—за чимъ земля теперъ власне пуста. Зычили бымо собѣ самодержця господаря такого в своей земли, яко ваша царская величностъ православный хрестиянскій царь, азали бы предвѣчное пророчество отъ Христа Бога нашего исполнилося, што все в рукахъ Его святое милости. В чомъ упевняемъ ваше царское величество, если бы была на то воля Божая а поспехъ твуй царскій, заразъ, не бавячися, на панство тое наступати, а мы зовсімъ войскомъ Запорозкимъ услужити вашей царской величностии готови-смо, до которого смо з найнижшими услугами своими яко вайщилне ся отдаемо. А меновите будетъ то вашему царскому величеству слышно, если Лахи зиву на насъ схотять наступати, в тотъ же часъ чимъ боржей поспѣшайся и з своей стороны на ихъ наступати, а мы ихъ за Божею помощью отсулъ возьмемъ. И да исправитъ Богъ з давнихъ вѣковъ ознаявленное пророчество, Которому мы сами себе полецивши, до милостивыхъ нугъ вашему

царскому величеству яко найуниженей покорне отдаемо. Данъ с Черкасъ, июня 8, 1648 року.

Вашему царскому величеству найнизшии слуги

Богданъ Хмелницкий гетманъ з войскомъ его кр. милости Запоровскимъ.

Собственноручное письмо гетмана, хранящееся въ Московскомъ Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ; писано на листъ бумажномъ, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воскъ подъ кустодію, изображение которой измалдилось. На пакетъ надпись:

Наяснѣйшому а незвытяжоному его царьскому маестату величеству, государу цару Алѣдею Михайловичу, самодержцу и обладателю землѣ Московьское, свѣтилу Рускому, пану пану намъ велце милостивому и добродѣви, до отдавѣя належить.

Примч. Документъ этотъ напечатанъ въ „Актахъ Ю. Россіи“, т. III. № 197, во „въ спискѣ съ листа зъ бѣлоруского“, т. е. въ переводѣ.

XIV.

Отрывокъ изъ одного частнаго письма отъ 7 іюня 1648 года.

Punctum z pewnego listu de data 7 junii, 1648.

Ja dziś do Lublina na seymik wyjeżdżam, kędy nie zapomniemy urgere tego artykułu, aby koniecznie ta perpetua dictatura hetmańska, która sie niedawno wznieciła w oyczyźnie, dalej nam oneri nie była, bo to nie tylko Republicae incommodum, ale periculosum. Z Warszawy dobrej wiadomosci niemasz: wszystko kawy dla zabawy. Bo у pp. Litewskich pominęli wzywać ad commune propulsandum periculum, o co się imc p. podcanclerzy Litewski,

praecipue tak potężny et nummosus pan; uraża. Y tych trium-viros, nie wiem quo consilio, czego sie iuż snadnie y sami wstydać poczynaia, uczynili. Juste, że convocatia emendabit hunc errorem, uczyniwszy z nich consiliarios bellicos, a przydawszy ich więcej, kędy i imc p. woiewoda Bełski, y imc p. woiewoda Kiiowski, i x-że imc Wisniowieckie, y insi bydź muszą, a supremus z nich ieden, albo czemu ż by nie on, pod Chocimem probatus, Litewski hetman? Ich mc pp. pieczętarze, diuisis studiis, snadz nie krolewskiej krwi, ale sibi regnum parant, każdy z nich sub incepto et sibi obnoxio subiecto regnare sperat. Boże, zamieszay ich rady, odkryi falsz y zdrady! Ale to przydzie inaczej, gdy bracia z temi pany, co szable u bokow, nie breviarze ani piorka noszą, pospołu się, zwłaszcza in armis, zniosą. Z onych posiłkow Moskiewskich nic—et caet. et caet.

XV.

Письмо татарскаго хана Исланъ-Гирея къ польскому королю.
1648 года, 12 июня.

List od Jslan Giereia, hana Tatarskiego, do krola s. p. pisany 12 junij, a przyslany od ich m. p.p. hetmanow z więzienia, pod Zubryną, 30 iuni, 1648.

Serenissimo et excelentissimo Christianorum et Poloniae religionis, et totius religionis Christianae excellentissimo Regi, fratri nostro clementissimo.

Post tam multas humanas salutationes, notum facimus. Gratia diuina, quamprimum facti sumus principes, prout fuit ordinatum antiquitus, ut accipiamus vestrum tributum, misimus legatos nostros ad vos, ut hoc accepto, antiqua amicitia et fraternitas, quae fuit inter nos, renouetur. Per tentationem diabolicam factum est, ut antiquae nostrae amicitiae et fraternitatis obliti sitis, legatos enim, quos misimus ex parte nostra ad vestram aulam, cum inhumano

responsore misistis, et praeterquam non misistis solitum tributum, scripsistis ad nos, quod a multo tempore tot captiuos et opes acceperimus; praeterea circa confinia uenerant aliqui vestri et damna multa fecerunt. Eo quod per quatuor annos nihil misistis de vestro tributo, serenissimus et potentissimus imperator noster mandauit: ut si non detur vobis ab eis tributum, in eorum regionem inuadere et irrumpere potestis. Hoc facto, cum insurrexerunt cosaci circa fluuium Borysthenem, rogarunt et supplicauerunt nobis, ut cum nostro exercitu eamus in auxilium ipsorum, et obuiam uenimus filio generalis cum multo exercitu, et gratia Divina fuit a nobis cinctus et captus. Postea ipso generali cum multis nobilibus denuo obviam uenimus et gratia Dei ipsum uicimus et captiuum duximus cum omnibus nobilibus eius, et milites Turcarum semper victores fuerunt. Cosaci autem, cum hoc viderunt et tali commoda opportunitate uisa, maxime rogabant, ut usque ad thronum regium eamus; sed nos, sacrosanctum pactum considerantes et honorem imperatoris nostri, huic non concessimus, et nostro exercitu auocato, in nostras partes reversi sumus. Igitur, si antiquam amicitiam et fraternitatem cupitis, quatuor annorum integrum tributum nobis soluatis; hoc facto ex parte nostra nullum damnum patiemini, et cosacos, ut antiquitus erant, circa privilegia et immunitates eorum conservetis. Breviter dicendo, quatuor annorum tributum integrum ex nunc reddite, et cozaci prout antea erant, simili modo sint. Hoc quando facietis, neque vobis, neque patriae vestrae erit nocumentum. Rescriptum de tributo intra 40 dies mittatis nobis, et si contrarium dicetis et post 40 dies vester non venerit nuntius cum tributo, estote parati: Deo fauente et cum auxilio Divino, super vos cum exercitu veniemus. Hoc certum est. Sive autumno, sive hyeme nos parati sumus. Vos quoque expectate nos. Valete!

Z ramoty Tatarskiey przetłumaczono w Warszawie, 1648.

XVI.

Письмо Адама Киселя къ В. Хмельницкому. Изъ Гощи, 14 июня, 1648 года.

List p. Kisiela do Chmielnickiego, z Husczy, de data 14 iunii, 1648.

Mci panie Starszy woyska Rzpety Zaporozskiego, zdawna mnie miły panie y przyjacielu!

Gdy wiele iest takich, ktorzy o wm. iako o nieprzyjacielu Rpety rozumieią, ia nietylko sam zostawam cale upewnionym o wm. wiernym afekcie ku Rpety, ale y inszych w tym upewniam ich mci pp. senatorow, kolegow moich. Trzy rzeczy mnie upewniaią: pierwsza, iż od wieku lubo woysko Dnieprowe sławy y wolności swojej przestrzega, ale wiary swoiey zawsze krolom panom y Rpety dotrzymywa; druga, że narod was Ruski w prawowierney sławie iest za łaską Bożą tak stateczny, że woli każdy z was zdrowie swoje pokładać, niżeli tę wiarę świętą czym kolwiek naruszyć; trzecia, że lubo różne bywaią (iako y teraz stało się, żal się Boże) wewnętrzne krwie rozlania, przecie iednak oyczyzna nam wszystkim iest iedna, w ktorey sie rodzimy, woluosci naszych zażywamy, i nie-masz prawie we wszystkim swiecie drugiego państwa, podobnego oyczyznie naszej w wolnościach y swobodach. Dla tego zwyklismy wszyscy iednostaynie tey matki naszej oyczyzny Korony Polskiej całosci przestrzegać. A chociaż bywaią różne dolegliwości (iako to na swiecie), to iednak rozum każe uważać pilno, że łatwiey domowić się w państwie wolnym, co ktorego z nas boli, niżli straciwszy tę oyczyznę naszą; nie drugiey takiej znaleść nigdy w chrześciaństwie ani w pogaństwie; wszędzie niewola, sama tylko Korona Polska wolnością słynie. Przetoż, z tych wszystkich przełożonych respectow, a przytym z moiey dawney y ku wam samemu, dawnemu przyjacielowi memu, y ku wszystkiemu woysku Zaporozskiemu confidentiey, wysyłam nie iako

do nieprzyjaciela, ale iako do przyjaciela mego, w teyże oyczyźnie y w tey prawosławney wierze, y sam iestem, będącego, starca z monasteru mego Chustcego oycy Petroniego Łacka, przez którego nawiedzam wmc y moy dawny affect życzliwy wm. samemu y wszystkiemu woysku Rptey oświadczam. Wiadomo dobrze wm. y wszystkiemu woysku, iż ieden będąc w Koronie Polskiej z narodu Ruskiego chrześcian senatorem, dzwigam na ramionach swoich s. cerkwie y starożytnosci nasze y nienaruszenie dotrzymałem do sędziwego włosa mego y dotrzymam, da P. Bog, aż do śmierci. Wiedzą y to wszyscy o owym nieszczęsnym Komieyskim krwie rozlaniu; nie pomazałem nigdy rąk moich krwią kozacką chrześciańską. Masz mi tedy wm. ze wszystkim woyskiem Zaporozskim cale dufać, o co pilnie proszę, żebyś mi wm. dufał. Co się stało, rozstać się nie może; zawsze gniew Boży woyną wnątrzną samych między sobą, powietrzem y głodem w państwo wylewa sie, a to wszystko troie niemal przepuścił P. Bog na Rptę. Ale coż z tym czynić? Czyli kwapić się do ostatney zguby, powstając iedni na drugiego? Czyli też rozgniewane niebo błagać, a prosząc miłosierdzia s. Boskiego, mieć się do uśmierzenia plagi Bożey y do uspokoienia. Wiemy, gotowem to pokazać, że nigdy krola imci sw. p. pana y dobrodzieia mego nie było woli na to, aby do tego krwie rozlania przychodzić miało. Wiem y to, poki ia za Dnieprem mieszkał, tę miałem od imci p. Krakowskiego wiadomość, że nie miało przyść między woyskiem do żadnego zamieszania. Naznaczona była kommissia od j. kr. mci do uspokoienia. Wiemy to, żeś y wm. lubo szedł na Zaporozę, przyciśniony będąc (iako mi się dostało wiedzieć od sługi mego a szwagra wmc m. p. Marka Zduniewskiego), niczego nie poczynał przeciwko j. kr. mci y Rptey. Tego niewiem po moim odiezdzie za Dniepr, z czego przyszło do takiego srogięgo, ktore sie stało, krwie rozlania. Lecz iakożkolwiek iest, z nieprzyjacielem wygrana bitwa, y przegrana, potrzeba tego, aby znowu potężniejsze następowały woyska. Tak zaś nieszczęśliwe domowe zamieszanie potrzebuie, aby nuyprędzey mogło się gasić y uspokoić. Tego ja tedy w teraznieyszym zamie-

szaniu życzę, żebyś wmc maiestatu Boskiego y Rptey nie naruszał; tatarow odprawił, a sam na zwykłych miejscach zostając, wysłał do Rptey y przelożył to, z iakich początkow przyszło do tego nie-
szczęsnego zamieszania, a wiarę swoię y wszytkiego woyska oświadczył. Obiecię wm. tak, iakom s. nem cerkwi Bożey, y iako dom moy ze
krwie narodu Ruskiego, że sam będę pomocny do wszytkiego dob-
rego wm, gdy się wm. ze mną bezpiecznie y poufale znosić będziecie. Wiecie wm. dobrze, że i na mnie w tey Rptey, za łaską Bożą, co-
kolwiek należy, bezemnie ani woyna uchwalona bydz może, ani po-
koy stan-wiony. A ia pierwszy wnętrzney woyny nie życzę, ale,
opłakawszy co się stało, chcę radzić o oyczyźnie moiey y wieść
ią do pokoiu. A czemu? bośmy wszyscy chrześciance, na pogany
lepiej obrocić siły nasze, którzy na chwałę Rożą y na wszytkie
narody chrześcianskie następuią. Wiecie wm, iż nie nowina w po-
gaństwie między Tatarzy bywaią takowe zamieszania a krwie roz-
lania; przecie ich nikt nie iedna, sami się rychło zgadzaią; toż
nam trzeba uważć. Tę moię deklaratią uczyniwszy, zalecam się
przyiazni wm. y wszytkiego Rptey Woyska Zaporozskiego.

Adam Kisiel, wojewoda Bractawski.

XVII.

Отвѣтъ Хмельницкаго Адаму Киселю. Изъ-подъ Бѣлой-Церкви,
1648 года, 13 іюня (старого стила).

*List Chmielnickiego z pod Białey Cerkwie do imci p. wojewody
Bractawskiego p. Kisiela, die 13 junii, 1648.*

Za nawiedzenie listowne przez oycą Petroniego w. m. m. p.
wielce dziękuję. Tey kleski, która się stała w ziemi naszej nad
narodem chrześcianskim, lubo nie z naszej przyczyny, bardzo ża-
łuiemy. Kto temu iest przyczyną, sam P. Bog będzie go sądził, gdyż

ta pomsta snadz nad i niewinnemi od P. Boga stanęła: przy suchych drwach, y surowym dostać się musiało. Posłuchawszy rady wm. m. p. y dawnego przyjaciela swego, sami się zatrzymawszy, y ordzie wrocić kazalimy, aby się więcej krew chrześcijańska nie lała, a do Rptej postancow swych slemy, nie odrzucając się do inszego pana, gdyż to wiemy, że bez woli jego kr. m. nad nami się to bezprawie stało y działo; my teraz z upokorzeniem y wiernym poddaństwem wyprawilimy. W tyw uniżenie prosimy wm. naszego m. p., abysь wm, iako ten, ktory wszytkich dolegliwosci naszych wiadom, raczył bydź tak do krola imci, iako do Rptej miłosciwą przyczyną, abysmy według dawnych wolności naszych nienaruszenie zostawali. Do ktorego sie z nayniższemi usługami naszymi iak naypilniey oddawamy.

Wmci naszego m p. dobrodzieia nayniższy sługa,

Bogdan Chmielnicki, starszy, z Woyskiem Zaporowskim iego kr. mci.

W cedula to było:

Jeżeliśmy osierociali po śmierci iego kr. mci pana naszego mciwego, tedy prosim w. m. m. p., żebyś nas obecnością swą raczył nawiedzić, od ktorego bych my zasięgnąć mogli wiadomości, kogo Rpta krolem mieć będzie chciała, y rady dalszey w postępkach naszych w. m. m. p. zażyć. Jeżelibyś w. m. m. p. nie mógł zjechać, tedy prosimy o częste pisanie.

XVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ приглашеніемъ воевать вмѣстѣ противъ поляковъ. 1648 года, 2 іюня.

Велможный князь Семионъ Микитовичъ воевода Болховской!
Доброго здорovia и вьсего добра одъ Господа Бога ваш.
мти зычимъ. Не сподѣвалихмо ся того по царскому величеству

великого царя и князя Алексія Михайловича и по васъ самихъ, православныхъ хрестіанъ, штобы есте на вѣру нашу хрестіанскую, однакую з вапою, мѣли наступовати а на насъ Ляхомъ помогать, чого есмо по васъ досвѣдъчили презъ посландѣ ваши Тимоѳія Степановича Милкова и иныхъ з нимъ, и з грамоты вапои добре есмо вырозумели, же сте присылали до пана Киселя, воеводы Браславского, ознаймуючи о томъ, же з людомъ немалымъ на границы своей скупивъшися, въ рѣчи на татаре, а болшь на самыхъ насъ хотѣли есте Ляхомъ помогать. Але Богъ самъ Творецъ нашъ моцный есть,—што схочеть, то учинить: къ тому часу рать ваша не поспѣла; а теперь, ижъ Господь Богъ помогъ намъ того неприятеля звоевать, теды даемо вамъ знать, еслибы другимъ разомъ зхотѣли з нами воевать: хочете ли намъ быти приятелями, теды намъ на помочъ прибывайте, а мы вамъ такъ же, кгда се в чомъ трафить може, повинны будемо тымъ же способомъ на усълугу вѣшу съ кождымъ часомъ задѣловать и одслоговать. При томъ отдаемосе пилно въ ласку и приязнь вашу. Данъ с Чигирива, дня 20 юніа, 1648.

Вашему величеству всего добра зичливый приятель и радъ служить Богданъ Хмельницкий гетманъ з войскомъ его кр. милости Запорозскимъ.

Подлинникъ въ Моск. Архивъ Мин. Ин. Дѣлъ. Переводъ „з бѣлорускаго письма“ этого документа напечатанъ въ А. Ю. Р., т. III, № 210.

XIX.

Письмо воеводы Шолдрскаго, бискупа Познанскаго, къ арцибискупу Гвѣзненскому съ извѣстіями о постановленіяхъ мѣстнаго сеймика. 1648 года, 15 іюня.

List imci x. Szoldrskiego, biskupa Poznańskiego, do imci x. arcybiskupa Gnieźnień. Die 15 iunij 1648 oddanego.

In hac calamitate nostra, kiedy nam Pan Bog wziął pana, y zaraz domestico et externo bello nawiedził, radbym się widział między wm m. pp. kaźdey niemał godziny; ale iako mię złe zdrowie dotąd na mieyscu detinuit, tak y tuteczna conuocatia, ktora tandem skleila się dnia wczoraiszego przy swieczach. Zaczęliśmy onę w poniedziałek przeszły, to iest octawa praesentis, tylko imc p. woiewoda Poznański, wziąwszy się w swoię prerogatiwę, że mu indignum videbatur do zamku chodzić, nie chciał pozwolić na to tam mieysce, a oraz wnosil difficultatem o uniwersałach, że przez imci p. generała per conuentus był zwołany. Wszytka iednak slachta, antiquae consuetudini insistendo, do inszego mieysca przypaść nie chcieli, o uniwersałach in casu necessitatis lauda y prawa imci p. woiewodzie wywiedli, co iednak półtora dnia wzięło, gwoli niemu, że do koła przysć niechciał. Pierwszy dzień poszedł darmo, a nazaiutrz w kilka godzin, po południu, do samey osmey, przystąpili do rzeczy, y tot praecibus vincetus, a prawie od samey strony rationibus adductus, tandem aegre do nas przybył. Dolendum zaprawdę, że afflictis rebus, przez nas samych additur afflictio, y kiedy byśmy mieli totius Reipublicae sanare vulnera, do swoich delikackich udawamy się sensus. Atoli sat cito, ieżeli sat bene, conclusimus tedy in conuentu hoc nostro dwoiką obronę: pierwszą przeciwko Ukraińskim zapędom, na którą uchwaliliśmy ludzi dwa tysiąca dwiescie, i do nich czterech pułkownikow obrali: imci p. starostę Rogozińskiego, a ten mieć

będzie arkabuzerow 600, i. p. starosta Koniński także 600 arkabuzerow, i. p. starosta Międzyrzecki 500, i. p. Jacek Rozrażewski draganow 500. Obrano do nich rotmistrzow ludzi służących, ktorым contentatney zł. 10000 naznaczono; uchwalono stipendium temuż żołnierzowi na każdą cwierc po zł. 60. Otworzono zaraz aerarium nostrum, y zbierać rozkazano co przedzey. Okrom tego, ochotnika ma byđz od imci p. starosty Rogozińskiego draganow sto, od p. starosty Konińskiego usarza sto, draganow sto, od ich mci pp. Kostkow po stu draganow, od imci p. wojewodzica Poznańskiego Opalinskiego, swiezo z cudzych kraiw powroconego, draganow sto, a ten też pod pułkiem p. starosty Rogozińskiego będzie. Uchwalone są y podatki, to jest: podymne dwoie y czopowe iedno. Stetit y obrona krajow naszych od Śląska przez uchwalonego żołnierza powiatowego numero 300, ktorych cura imci p. generałowi wielkopolskiemu złożona. Teraz zaś mają modum w ciągnieniu temuż żołnierzowi ile powiatowemu circumscribere, czego więc y capitulares attendent, ile in subsidium popolite ruszenie będzie, jakoż w tydzień po seymikach okazywanie byđz ma, ieżeliby wm m. p. uideretur, lubo z popolitego ruszenia mała obrada. Że tedy raczey stipendiario milite succurrere patriae uisum, ratio fuit, aby sie nadal zachowali, y oraz extremum hoc succurrens patriae subsidium, in periculum nie podawali. Więc admonuit nos niegotowość nasza, multorum aetas, valetudo, neglectus armorum y insze, ktore in tali casu incurrunt impedimenta. Rozumiem iednak, że facilius est et felicius takim żołnierzem oyczyźnie usłużyć, ktory do domu nie będzie utęskniał, y belli contumaciam łacniey utrzyma, by tylko mogł prętko conuocari. Wczym racz wm m. m. p. pro necessitate Reipublicae ich mci officii sui commonere, ne sit maius periculum in mora, sic stantibus, ieżeli iuż przecie seimikować chcemy, ieżeli (uchoway Boże) co nie przeszkodzi, albo od wm m. m. p. uniuersały nowe nie przyiđą. Po seimiku da P. Bog pospieszę się do wm m. p., ne desim usługą moją patriae, in ea orbitate. Wszakże wm m. p. zrozumiesz cum tempore consilia nostra z laudum samego, na

ktorym securitas domestica stetit, y sędziowie capturowi uchwaleni.
Pana Boga za dobre zdrowie w m. p. proszę.... etc. etc.

Andreas Szołdrski, biskup Poznański.

XX.

Письмо Адама Киселя къ примасу съ извѣстіями о результатахъ своихъ сношеній съ Хмельницкимъ. Изъ Гощи, 1648 года, 16 іуня.

List od pana Kissiela, woiewody Braclawskiego, do imci x. arcybiskupa Gnieźnińskiego, z Husczy, 16 iunij, 1648.

Nie ustaie opatrność Boża nad oyczyzną naszą, zaczy non nobis, ale Temu, per quem omnia stają sie, niech będzie gloria. Viął Pan Bog z woli swoiey Świętey przez mnie, najmniejszego oycyzny syna a sługę y brata wmm. m. m. pp., krwawą tęczę y srogie zatrzymał internum bellum. Powrocił ocieć Łasko, moy confident, zakonnik ritus graeci, slachcić dobry, z tym, że naprzod cudownie go Pan Bog przez ordę przeprowadził; tam zaś, gdy do Chmielnickiego przyiachał, napadł był zrazu na wielki ogień; tandem była rada waleczna, w ktorey 70,000 kozakow było. Czytano tedy list moy. Po długich hałasach y burzach, sam Chmielnicki począł przypominać moię confidentią; dopomogli mu tego y drudzy z starszyny kozacy. Sprawił tę tedy conclusią u nich Duch S. słuhać rady moiey y dufać mi, y posłow wyprawić, supersedere ab omni hostilitate y ordę zatrzymać, a czekać na rezolutią dalszą; ordy iednak nie odpuszczać, ale ią w polach koczującą zatrzymać; mnie zaś inuitare, abym do nich przyiachał. Co wszystko lepiej w m. p. zrozumieć raczysz z copiey listu do mnie pisanego y ceduły. Już tedy Panu Bogu podziękowawszy, że przez mię, reptile tey oycyzny infimum, y tak wielką burzę uiął, iako daley mam postąpić sobie, dniem y nocą pomysłami o informatią proszę. W ostatku referuję

sie na cedułę, po moim liście daną do imci p. canclerza, m. m. pana. Tę moją wierną przysługę y dalszą, iesli mi ią P. Bog nazaczył z łaski swey świętey, aby mi iey nikt nie wydzierał, y żeby absque monumento pietatis ku oyczyźnie nie zostawała, samego wm m. m. p. oycowskiey y wszytkich ich mciow mm. pp. y braci polecam sie łasce, ktorey siebie samego z uprzejmą usług moich powolnością zalecam iako naipilniey. Z Husczy, die 16 iunij, 1648.

Adam z Brusilowa Kissiel, wojewoda Braclawski.

XXI.

Письмо подчашаго короннаго Николая Остророга къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Львова, 1648 года, 17 іюня.

List od imci p. Mikołaiia Ostroroga, podczaszego koronnego, do imci p. kanclerza koronnego, ze Lwowa, 17 junij, 1648.

Sam z owąd nie ustaia, iako powiedział poeta: zły mi dokucza, a trwoży mię dziesięć gorszych. Nieprzyiaciel codzien umacnia się y większe zwycięstwa odnosi. Dowcipu wielkiego y z natury żołnierza, do tego czasu wstrętu nie mając, possessią bierze y fortificuie sie na Rusi; gdyby przyszło odpędzać, trzeba by czoła zapocić. Nadzieia była, że xiążę imc Ieremi, iako udawano, miał dobry progres uczynić; ale się to nie verificuie, poniewasz przyszły iego uniwersały wczora czteroniedzielne od Czernichowa, blisko granice, aby mu dodano ludu, w czym wielka trudność, aby w tak daleką krainę mogli mu przybydź, ponieważ panowie nie mogą zażywać takiej potęgi, iakiey zażywali w przeszłe czasy w tamtych krajach przez poddanych swoich Ruś, która po wielkiej części rebellizowała, y ufać iey nie mogą, ani ich użyć, tylko oczekiwać ratunku z Moskwy, z Wielkiej Polskiej, z Litwy, gdy przyszły wieści w ten tydzień, że się gotuia na wszytkich trzech mieyscach, y iuz przyiechał imc p. oberster Osiński z ludem sw. p. krola imci, a dziś wyjeżdza do Glinian

miejsce obaczyć, kędyby mógł lud postawić, ponieważ też ustawicznie slachta się zieżdza, y iako do podobieństwa, że tam będzie oboz porządny; a drugi zgromadzą między Zasławiem y Konstantynowem, gdyż tam sie ruszył imc. p. chorąży koronny, do którego ściągają się przy xciu imci Dominiku insi panowie z tamtych kraioiw. A tak, iesli się pospieszą, a mieli by przystoyną wygodę albo go zatrzymać, żeby daley nie postępował. To pewnie, że Tatarzy zaprowadzili do Krymu obudwu ich mci pp. hetmanow ze wszytkiem inszemi. Sam p. Sieniawski wolny, który za dobrym szczęściem dostał się iednemu, który pomniąc, że ociec iego... uwolnił go nie tylko gratis, ale uczynił mu wielką uczciwość, odwiozsy go. Jednak dla uwolnienia sług iego 40 ma dać złotych 120000. Przyjechał sam imć, iako starosta, sporządzając y opatrując obrony temu miastu, a na processiey w Boże Ciało był w wielkim podziwieniu, iako nieiakie oraculum Ten że powiedział ten nieszczęsny przypadek, iako się co działo w tym tam razie y utarczce, właśnie dziś trzy niedziele, z taką klęską y zgubą, utwierdzając, że to poszło za złą radą y małym sercem imci pana Krakowskiego, który gdyby serca nie stracił, a trwał na dobrym miejscu, kędy się bili y okopali y mieli munitią woienną, także żywność na dwa albo na trzy miesiące, co mogli sie bronić, a to osobliwie musieli by byli Tatarowie z pola ustąpić. Ale imc pan Krakowski nie chciał słuchać starego żołnierza, ale osob niewiadomych: ustąpił z tego miejsca na gorsze, tylko taborem się tego lasu okrywszy, a po niektórych rowach nakładł chrościny, któredy było trudno uchodzić, zwłaszcza konnemu, którzy tak byli ściśnieni. Owo zgoła niesmiałość pana hetmana y drugim serce straciła, choć dobrym y swiadomym żołnierzom: nie mogli dla tey przyczyny koni używać. Z tym sie łasce wm. etc.

XXII.

Письмо польскихъ сенаторовъ къ воеводѣ кievскому Адаму Киселю.
1648 года, 24 ю.я.

*List do imci p. A. Kissiela, woiewody Kiiowskiego, od ich mci
pp. senatorow, z Warszawy, de data 24 junij, 1648.*

Jaśnie wielmożny mci p. woiewodo Kiiowski, nasz mci panie
y bracie!

Kiedy byśmy nie wiedzieli, że wm. n. m. pan tak u siebie
kładziesz całość Rptey, że zdrowie miłej oyczyzny nad wszystko
przekładasz, obawialismy się, aby to wm. n. m. p. nie uraziło,
żeśmy do tego krotkiego czasu woyska rządu wnci naszemu m. p.
z innemi ich mciami nie zlecili. Mielismy pewnie in magna wm. n.
m. p. consideratione, ale żeśmy o wnci nie wiedzieli, dokądbyś się
w tym zamieszaniu obrocił, a periculum in mora fuit, przyszło nam
do tego tych ichmci zażyć, o których, że lud swoy gromadzili,
wiedzieliśmy. Czym abyś się wm. n. m. pan nie urażał y tę bra-
terską naszą iustificatią przyiąwszy, zwykłą swą ochotą, dzielnością,
czułością chciał, omni postposita aemulatione, ratować Rempublicam,
znosząc się po ufale z ich mciami, których do rządu woyska uży-
lismy, pilnie o to wm. n. m. p. prosimy. Osobliwą bowiem nadzieję
obrony y zatrzymania oyczyzny kładziemy w nieodwroceniu chęci,
przyiazni y confidentiey wnci n. m. pp., którym Pan Bog dał to,
że pod tę nieszczęśliwą chwilę osierocioną oyczyznę y Rptę ratować
możecie. Aczkolwiek wiemy dobrze, że wm. n. m. p. w tym nie-
szczęsnym razie Rptey iako odważnie, tak ostrożnie postempować sobie
raczyz, przychodzi nam przecie wm. n. m. pana y inszyh ich mci,
ktorzy z chęci swey na obronę oyczyzny ludzie swoje gromadzicie,
prosić, abyście wnci, pod nieprzyiaciela się nie zbliżając et in pe-
riculum nie podając, w iednym mieyscu ludzie gromadzili swe y

tam oczekiwali na insze subsidia z Polskiej, ktore tu wszędzie gotuią sie, aby (strzeż Boże) dispersas et nondum unitas vires nostras hostis opprimat. Mieysce zaś do zgromadzenia woyska, iako raz było obrane y naznaczone pod Gliniany, tak aby nie odmienne było, y tam się woyska gromadziły, wielce prosiemy, bośmy iuż po wszystkich wojewodztwach to ogłosili, aby tam, nie gdzie indziej, ludzie swe obracali. Posłowie kozaccy, ktorych do świętej pamięci jego kr. mci wysłali byli y do Warszawy drogę im kończyć kazali, że są gdzieś zatrzymani, pilnie wm. n. m. pana prosiemy, aby, wiedząc o nich, raczył to powagą swą sprawić, aby do nas nie omieszkanie odesłani byli, abyśmy, wyrozumiawszy intencją ich, wczesnie o tym, w czym do nas przyiadą, mogli się znieść cum Republica y na przyszley, da Pan Bog, convocathey do uwagi to ordinibus podać.

Kasce sie zatym etc.

Takiż list do imci p. woiewody Ruskiego.

XXIII.

Письмо сенаторовъ къ французскимъ посламъ съ просьбою содѣйствовать освобожденію взятыхъ въ плѣнъ польскихъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля.

List od Senatu y imci x arcybiskupa Gnieźnińskiego do postow Francuzkich di Arpagio et viceconte Briji. Datum Varsaviae, die prima iulij, 1648.

Illustrissimi domini, amici nostri obseruandissimi!

Quam nuper cladem exercitu dissipato, ducibusque captis, Tartari rebellium cosacorum Zaporouiensium opera, Reipublicae nostrae intulerunt, illustrissimi intellexerunt. Nunc accepimus utrumque ducem in Tauricam ablegandum esse, indeque Constantinopolim, et id quidem contra datam semel fidem, quod barbaris solenne est.

Quia vero praeter iussum (ut existimamus) imperatoris Turcici id Tartari admiserunt, incursione in ditones regni a cosacis Zaporoïensibus facta, iniquo animo imperatorem Turcarum (quanquam christianorum cladibus gaudere et obtestari usitatum est) ita faciliorem in dimittendis liberandisque praefatis exercituum praefectis fore putamus, mediante autoritate illustrissimi domini legati Galliae, Constantinopoli degentis, ad quem ut illustritates vestrae feruenter scribant, diligenter ab illustritatibus vestris petimus. Quod officium illustritati vestrae omni studio relaturi sumus, quod et nunc ei deferimus, omnia fausta praecaturi.

XXIV.

Письмо отъ имени сената къ турецкому визирю съ жалобой на дѣйствія Крымскаго хана, вступившаго въ союзъ съ козаками, и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетмавовъ. 1648 года, 1 іюля.

List do wezyra Tureckiego. Illustrissimo principi domino Mussa Passa, serenissimi et potentissimi imperatoris supremo vesiro, domino amico nostro charissimo, obseruandissimo.

Illustrissime princeps, amice charissime et obseruandissime!

Intellexit illusritas vestra ex literis illustrissimi domini cancellarij Regni Poloniae, nuperime ad se scriptis, quod praeterito mense maio serenissimus et potentissimus rex noster Vladislaus IV eius nominis ex hoc terreno ad coeleste regnum migrauerit, relicta post se non modum immortalis apud suos subditos, verum etiam apud vicinos et longiores populos gloria atque desiderio. Sed id quoque illustritati vestrae pro amicitia mutua significamus, et una opera, coram majestate vestra officio nostro, quo sumus Reipublicae obstricti, clementer quaerimus: quod han Crimensis, Perecopenisque modernus, nulla iniuria prouocatus, imo uero beneficijs affectus, (nam uita et salute a potentissimo olim rege nostro donatus libereque domum dimissus fuit), praeter pacta

et foedus cum serenissimo et potentissimo moderno Turcarum imperatore, non ita pridem renouatum, nec non cum antecessoribus illius initum, magno numero Tartaros in fines regni Poloniae immiserit, idemque una cum rebellibus cozacis Zaporouiensibus, quos incursiones in ditiones Turcicas parantes praefecti cum exercitu coercere missi erant, hostiliter sese gesserit, mediocrem militum manum, quae cosacorum obseruabat, conatus una cum ducibus, qui nihil hostile a Tartaris sperabant, inuaserit, eosque ceperit. Factum hoc aususque moderni hanc serenissimus imperator accedente auctoritate illustritatis vestrae speramus non approbabit; ita diligenter ab illustritate vestra efflagitamus, ut tanquam minus obsequentem imperio, quod beneficio serenissimi imperatoris obtinet, priuetur et deiciatur. Captiuos uero exercitus duces, uti nihil inimicum Turcis et ipsis Tartaris parantes, solos tantum rebelles cosacos persequentes, quod uel ex ipsa paucitate militum, nam uix tribus millibus constabat exercitus, agnosci potest, restituat. Fecerit illustritas vestra suo officio honorifico dignum nec non pactis ac foederibus antiquis a nobis et maioribus nostris inuolabiter semper cultis consonum, ita demum nobis, qui nullam causam tam insperatae hostilitati dedimus, satis fiet, et illustritas vestra magnam gloriam sibi comparabit, si inter haec imperia, uicina diuque amica, pacem et tranquillitatem conseruabit. Quod vel inde patebit, si licentiosi, qui id dissoluere, per contemptum maioris domini nituntur, castigabuntur. Quod quidem nos serio urgemus ac poscimus. Porro illustritatem vestram, uelut insignem tranquillitatis mutuae et honorum consiliorum auctorem, cupimus omnibus modis florere ac optime ualere, nostraque illi studia deferimus. Varsaviae, prima julij, 1648.

XXV.

Письмо примаса къ Волошскому господарю съ просьбой о пропускѣ отправленнаго къ Портѣ польскаго посланца. 1648 года, 3 июля.

Jasnie oswiecony mci panie woiewodo Wołoski!

Jako krol imc sw. p. swiezo zmarły Wladisław IV, pan nasz młciwy, y Rpta doznawała przez ten czas wmci n. m. pana ku sobie chęci y zyczliwosci, tak pewni iesteśmy, że tey teraz, w tym osieroceniu naszym, doznamy nieodmiennie. Przetoż, posyłając ad Portam Ottomanicam p. Żebrowskiego, sw. pamięci krola imci sekretarza, wielce wm: naszego m. pana prosimy, abyś mu przez państwo swoje bezpiecny przeiazd dał y we wszystkim rady y pomocy dodać raczył, osobliwie z strony eliberathey pp. hetmanow z niewoli pogańskiej, do ktorey nieszczęciem naszym dostali się, gdy za rebellią kozacką woysko hana Tatarskiego w państwa koronne incursią uczyniwszy, na hetmany nasze y woysko nastąpili bez wszelkiej dania przyczyny. O to też w tym że liście naszym do wezyra uskarzamy się. Aby ten posłaniec senatu Rptey doznał we wszystkim, w czym będzie potrzebował, łaski wm: naszego mc. pana y powtore prosimy. Doznawać wnc nasz m. pan będziesz w każdej okaziey wszelakiey od Rptey ku sobie chęci, którą na ten czas ofiarując, łasce się wmci n. m-go pana oddaemy.

Z Warszawy, die 3 julij, 1648.

Maciey Łubieński.

XXVI.

Письмо примааса къ Крымскому хану. 1648 года, 8 июля.

List M. Zubienskiego, prymasa, w imieniu Senatu Polskiego, do Islan-Giereia, hana Tatarskiego, z Warszawy, 8 julij, 1648.

Wielkicy Ordy wolnemu carowi Islan-Giereiowi, Cerkawskiemu, Nahaiskiemu, Petyorskiemu, Krymskiemu, Perekopskiemu hanowi, przyiacielowi naszemu. My, senatorowie krolewstwa Polskiego y W. X. L. przy ofiarowaniu chęci y przyjazni naszej, pozdrowienie przyiacielskie. List wielmożności waszey, do sw. p. krola imci, pana naszego, pisany dobrze iuz po zesciu z tego swiata, ddany iest do rąk jaśnie wielmożnego imci p. canclerza koronnego, w ktorым wiel. wasza upominasz się od Rptej za lat cztery tego zołdu, który wy nieprzystoynie haraczem nazywacie, iakobys my to iuz od was byli zwoiowani przez pogromienie tey garści, to iest kilku tysięcy ludu, nie pamiętaiąc na to, że nie tylko krolowie, panowie nasi, ale y nasz wolny narod nikomu pod słońcem haraczu nie płacił; który dla tego (iako wam iest dobrze wiadomo) pozwolony, żeście na każdą usługę krolow ich mci Polskich, korony Polskicy, stawić się powinni bydz mieli. Lecz inaczey się stało przed tym przez przeszłego hana, kiedy był woysko y dwor swoy (co oboie sromotnie woyska krola imci p. n. m. za łaską Bożą odpędzili) pod Ochmatowem nasłał; tak niedawno od wiel. waszey, gdy Zadnieprskie włości naiachawszy, y teraz swiezo z swowolnemi się złączywszy kozakami, ktorých hetmani nasi znosić chcieli dla postanowienia pact y przyjazni cesarza imci y Porty iego Ottomańskiej, wielkie szkody mimo powinność tę, obowiazek y postanowienie z wami y cesarzem imcią, pomienionych rebellizantow p d obronę swoię przyiąwszy, w państwach tey Rptej po nieprzyiacelsku poczynił, ludzi w niewolę wiele pozabierał, co się stało nad wasze obietnice nie spodziewanie. Jednak co się dotyka tego zołdu, ieżeli go wam dać,

wiadomo wam dobrze: Pana nie mamy, przyszłego prętko się spodziewamy, dla czego wkrótce wszystkie stany tej Rptej w wielkiej gromadzie ziechać się tu mają. Teraz my, cośmy się na tym miejscu gwoli uczciwości zmarłemu niesmiertelnej pamięci ciału krola imci, p. naszego, niektorzy ziechali, żadney na to władzy niemając, nie możemy o tym w krotkim czasie stanowić, aż dopiero za niedziel dwie ziachawszy się wszyscy o tym radzić będziemy, iako by wam ten żołd mógł być oddany. Pewni iesteśmy, że będziecie zgody do tego czasu spolney wedle zwyczaju tej Rptej czekać, zatrzymując się w pokoju, nie dając więcey do nieprzyiaźni przyczyny, iako się to y przed tym y teraz świeżo od was stało, nastąpiwszy po nieprzyiacielsku z buntownikami na wojska tej Rptej wielką gromadą. A waszeć pewnie odbieralibyście ten postanowiony od iego kr. mci pana naszego m-go żołd, gdybyscie się byli zachowali po przyiacielsku y według obietnic waszych. Co się zaś kozakow Zaporowskich dotyczy, gdy się upokorzą y suplikować będą o to, w pretensjach swoich, byle słusznych, odniosą od przyszłego, da P. Bog, pana za naszą przyczyną y włożeniem się w to, za zgodą wszystkich stanow, którzy do tego należą (co im samym warowniej będzie), łaskę y miłosierdzie. Grozbę waszą tak przyjmujemy: że będziecie chcieli do nas wtargnąć nie czekając odpisu, wiedźcie, że nie traficie na niegotowych. Życzę za tym wiel: waszey dobrego zdrowia.

Maciey Łubiński, arcybiskup Gnieźnieński, pierwsze xiąże, imieniem wszystkiego Senatu.

XXVII.

Письмо Хмельницкаго къ королю Владиславу IV съ объясненіемъ причинъ, побудившихъ козаковъ взяться за оружіе, и съ просьбою о прощеніи. 1648 года, 2 іюля.

List od Chmielnickiego do sw. pam. krola imci Władysława IV, z Cerkwie Biały, 2 iulij, 1648.

Nayaśnieyszy młciwy królu, panie, panie nasz młciwy y do-
brodzieiu!

Wierność poddaństwa naszego z uniżonemi usługami naszymi rycerskimi pod nogi w. kr. mci, p. n. m., iak nayuniżeniéy y pokornie oddawszy, lubo iuż częstokroć skargami swemi naprzykrzylimy się w. kr. mci, panu naszemu młciwemu, w nieznośnych krzywdach swoich, od ich mci pp. starostow y dzierżawców Ukrainnych nam stawających; ale że my od kogo inszego nie mając w tym żadnéy obrony, tylko kładziemy nadzieję swą w Panu Bogu, a w miłościwéy łasce w. kr. mci p. n. m., y teraz w ciężkim żalu y utra-
pieniu swym z tą uniżoną proźbą naszą do miłościwych nog w. kr. mci z płaczem upadamy. Już to przez kilka lat czynione nad nami takie nieznośne krzywdy y zniewagi wielkie, że nietylko w ubogich chudobach swych, ale y sami w sobie niewolni smy zostawali: futory, łaki, śianożęcia, niwy, role, stawy, młyny, dziesięcyny pszczelne, choć y w dobrach w. kr. mci, szkodliwie biorą, y co by się kolwiek któremu u nas, kozakow, podobało, gwałtem odeymią y samych nas bezwinnie odzierają, biiąc, morduiąc, do turm wsadzają, na śmierć za nasze dobra nas zabiiają, gdzie rannych y okaliczonych siła towarzystwa naszego nam narobili. A panowie połkownicy, będąc rękodayni słudzy ich mm. pp. starostow, nie żeby nas od takich bied y nawalności naszych mieli bronić, ale na nas że ieszcze pp. urzędóm pomagają. Nawet żydzi, w nadzieję ich mciow, także nad

nami wielkie zbytki czynią, że y w Tureckiej niewoli niepodobna, aby chrześcijaństwo takie biedy miało ponosić, iako się dzieją nad nami, nayniższemi podnożkami w. kr. mci p. n. m. Co właśnie rozumiemy, że to takie zbytki czynili nad nami na przykrość w. kr. mci, co mówili wszystko: otoż wam król! a pomoże ż wam król, owacy synowie? Zaczym, nayiaśniwszy krolu, p. n. m., iuz więcéy nie możemy takich trudności y niewinnego mordowania na sobie cierpieć. Z wielkich bied swoich, że insi w domach swych osiedzieć się niemogąc, porzuciwszy żony, dziatki, y wszystką ubogą chudobę swoją, z wielkiej niewoli swojej część nas, woyska, musieliśmy gdzie mogąc głowy swoje tylko z duszami unosić, nie gdzie indziej, tylko na zwykłe miéysca nasze, na Zaporozę, zkąd przodkowie nasi od dawnych wieków zwykli koronie Polskiej y w. kr. mci p. n. m. wierne poddaństwo swoje y usługi oddawać. Y tu, na Zaporozu, nie dając nam pokoju, na żadne prawa ani przywileia, które mamy od w. kr. mci p. n. m. nic nie dbając, wolności nasze woyskowe y nas samych w niwecz obrócili, mając nas właśnie nie za sługi i. kr. mci, ale za własnych niewolników swoich; w czym sam P. Bóg jest nam świadkiem, że będąc w wiernym poddaństwie y posłuszeństwie w. kr. mci, żadney swywoli nie wszczynaliśmy, ani na nic złego nie zarabialiśmy. A iż imc p. Krakowski, którego nie rozumiemy, aby mógł być dobrym przyjacielem (w. kr. m. p. n. m.), i podobno jego mość pozwolenia na takie morderstwa nie miał, które nad nami się działy, y owdzie był na nas na Zaporozę nastąpił z woyskiem, y Ukrainę splądrował, chcąc nas y imie kozackie wykorzeńić, albo z ziemi wygnąć, czego sobie od łaski w. kr. mci odłączyć się iako żywo nieżyczemy. A że imc, nad wolą y rozkazanie w. kr. m. p. n. m. na zdrowie nasze z woyskami wielkimi nastąpił, musieliśmy poniewoli zażyć pomoc hana Krymskiego, który nas w tym razie posilkował, wspomniawszy na to, żeśmy im także po kilka kroć w takich że przygodach od ich nieprzyjaciół ratowali. Co się stać musiało z przeyrzenia Bożego, że przy suchych drwach y surowym się dostało. Kto temu przyczyną, niech sam P. Bog sądzi. A my, iakosmy

przedtym byli wiernemi poddanemi w. kr. mci, y teraz nieodmiennie na wszelką usługę Rptej przeciwko nieprzyjacielowi każdemu za dostoięństwo w. kr. mci pana n. m-go zdrowie swoje nieść gotowismy, y Orda Krymska od tego czasu, wziąwszy przymierze z nami, iako żywo do państwa w. kr. mci wpadać nie ma. W czym uniżenie prosiemy, abyś w. kr. mc, pan nasz m-wy, pokazawszy nad nami, nayniższemi podnożkami swemi, oycowskie miłosierdzie, niepowolny ten grzech nasz odpuściwszy, przy dawnych prawach y wolnościach naszych zachować nas rozkazać raczył, iakobyś w. kr. m. nam świętą osobą swą, y my nayniżsi sładzy w. kr. mci więcey niewoli tey nie cierpieli. Do ktorego się powtore z wiernym poddaństwem naszym y uniżonemi służbami pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana naszego młciwego, iako nayniżey pokornie oddaiemy.

Bohdan Chmielnicki, starszy Woyska j. kr. mci Zaporocskiego.

Ten list kozaccy posłowie, ut supra, przywiezli y ciało j. kr. mci nawiedzali.

XXVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Путивльскому воеводѣ Плещеву съ выраженіемъ сожалѣнія, что московскія войска готовы были помогать полякамъ въ войнѣ съ козаками, и съ убѣжденіемъ воевать совмѣстно противъ Польши. 1648 года, 11 іюля.

Велможному пану Никиѳору Юрьевичу Плещеву, воеводѣ Путивльскому.

Доброго здоровья и всего добра отъ Господа Бога мѣти зичимъ.

Не сподѣвалихмося того по васъ, штобы есте Ляхомъ, недовѣркамъ, на насъ православныхъ хрестіянъ, на братью свою, помочи войсками своими давали, и якъ теперь взяли есмо певную вѣдомость, же в Ляхами на насъ хочете воевати, бо посланца

вашого, едучого отъ князя Вышневецкого з листами, меновите Иоанъ Трионовъ, поймали есмо, с которыхъ листовъ добре есмо выrozumѣли: хочъ то писали есте в рѣчи на Татаре Крымские дати помочи, а досыть вѣдали, же не с Татари, але з нами, с козаками, Ляхи завоевались; што дай Боже, абы и кождый неприятель нашъ Войска Запоровкого такъ шии уламалъ и потѣхи не относилъ, якъ теперъ Ляховъ Богъ намъ помогль надтлумити. Мы не того зычимо осудареви православному, цареви христьянскому Московскому Олексѣви Михайловичови, жебы онъ мѣлъ на насъ воевати, але зычимо его царскому величеству того, штобы онъ,—теперъ часть маеть,—на Ляхи ишолъ воевати, азали бы далъ Богъ, штобы онъ Ляхомъ и намъ паномъ и царемъ былъ одное вѣри греческое, яко православный царь христьянский, штобы тые Ляхове за нашу вѣру з нами болшей бытса и наступовати не важилися. А о тое посланецъ вашъ и вы сами на насъ не мѣйте за вѣ, же ведлугъ тыхъ листовъ вашихъ, противныхъ на насъ, того пославца вашого были есмо задержали. Еднакъ же, сподѣваючись по вѣрѣ вашей, же намъ и собѣ неприятелями бытъ не скочете, при томъ отдаемося пилю любовной приязни вашей. Дата на Росавѣ, июля дня 11-го, 1648.

Собственноручное письмо Хмельницкаго, писано на бумагу, съ печатью на красномъ воскѣ подъ кустодією. На печати неясное изображеніе стоящаго козака съ булавою и надписи кругомъ: „Печать войска... королевской млсти Запоровького“.

На оборотъ письма помѣта: „156-го году, июля въ 29 день, привѣзъ листь путивлецъ Иванъ Трионовъ“. Подлинное хранится въ Моск. Архивѣ Мин. Ин. Дѣлъ; переводъ напечатанъ въ А. Ю. Р. т. III, № 218.

XXIX.

Жалобы и инструкция пословъ козацкихъ, поданныя ими на сеймъ въ Варшавѣ 1648 года, 17 июля.

Grauwamina i instrukcyja dana posłom Kozackim i oddana przez nich d. 17 julij 1648 na seymie w Warszawie.

1. Ich mci panowie dzierzawcy nas, ludzi rycerskich, gorzey niż niewolnikow traktuią.
2. Futory, łąki, młyny, do tego co się im podoba, w domach u kozakow gwałtem biorą, morduią, zabijaią.
3. Dzisiejny pszczelne y powołowszczyznę biorą cum asso.
4. Matrony kozackie stare y oycow ich, chociaź syn służy, czynszuią, iako inszych chłopow.
5. Żony kozackie, zaraz po ześciu kozakow, rowny z mieszczany bez miłosierdzia do robot ciągną.
6. Pp. pułkownicy nas nie bronia y owszem na nas pomagaią, a rzeczy nasze, dobytki, rzekomo targuią, a w połdarmo biorą.
7. Woły, bydle, dobytek, czeladź żołnierska kozakom bierze.
8. Na Zaporozu y na Dnieprze żywić się nie dadzą, ani zwierza, ani ryb łowić, a od głowy każdego kozaka po lisie biorą, a ieżeli nie poimają lisa, to samopały za lisy biorą, a dla pp. pułkownikow daiemy podwody, albo płaciemy one im.
9. Zdobyczy nasze, tatarzy y tatarczęta młode nawet biorą pp. pułkownicy od kozakow.
10. Zaięte stada, bydła, owce pp. pułkownicy kozakom na się odbieraią, y prawie na nich tylko gardłuiemy.
11. Lada przyczynę na kozaka wziąwszy, to do więzienia z nim, y gdzie czuie co wziąć, nie wypusci go, aż sie dobrze okupi, a robić co potrzeba każą.
12. Była wola j. kr. mci, abyśmy na morze sli, y pieniądze dano nam na czołny, a woyska Zaporowskiego miano przyczynić

drugie 6000, czego nam starsi nasi nie pozwolili; o co y teraz prosiemy, aby nas było 12000, gdyż obiecuiemy y ślubuiemy, że nad to więcey przyimować nie będziemy, gdy z 6000 woyska naszego j. kr. mci y Rptey oddawać usług nie zdołamy, chyba większą kupą.

13. O żołd zasłużony, ktorego za lat pięć nie wzięliśmy, proszą, aby przy commissiey spełna doszedł.

14. Proszą o duchowieństwo starożytney religiey Greckiey, aby nienaruszone zostawało, y te święte cerkwie, ktore do vnicy przynie wolone, iako w Lublinie, Sokalu, w Krasnym Stawie, Włodzimierzu, w Litwie y gdzie indziey, aby znowu przy swoich starodawnych wolnościach zostawać mogli.

W czym wszytkim posłowie nasi, upadszy do nog miłosciwych j. kr. mci, iako nayniżey y naypokorniey prosić od nas mają, abysmy przy wszelkich wolnościach naszych woyskowych, tak od sw. pam. krolow ich mci naszych, iako y od j. kr. mci szczęśliwe nam panującego nadanych y przywilejami utwierdzonych, wcale y nienaruszenie zostawać mogli.

Bogdan Chmielnicki, starszy Woyska J. K. Mci Zaporozskiego.

Die decima septima julij 1648 u ciała s. p. krola Władysława IV kozacy, posłowie Zaporowscy, byli, mieli audencyą y oddali listy i gravamina.

Starszy poseł Fiedor Jakubowicz Wisniak.

Drugi — Bołdart Hrehory.

Trzeci poseł Lukian Mozera.

Czwarty — Iwan Pietruszenko, pissarz Woyska Zaporowskiego.

Czeladzi ich:

Chrycko Kirienko, Iwan Racenko, trzeci Bunas Wasilewicz; koni osm. Przystawowie: Theodor Siewruk od x. Dominika, Tomas Nielipowski od p. wojewody Braclawskiego.

XXX.

Отвѣтъ Республики Польской на посланіе Запорожскаго войска.
1648 года, 22 іюля.

Respons Rzeczypospolitey Polskiej na poselstwo kozackie, z Warszawy, die 22 julij 1648.

My Rady duchowne y swieckie y wszystkie stany Rptej, tak Koronne, iako W. Xtwa L., na conuocatią Warszawską zgromadzone. Odebralismy od posłów waszych pisanie do sw. p. krola imci, p. n. m., ktore, iako ci, do ktorych po ześciu z tego świata krola pana naszego wszystka władza y rząd Rptej należy, otworzywszy, z nich wyrozumielismy, że po tak wielkim występku waszym przeciwko Bogu y Rptej, oyczyźnie naszej, popełnionym, łaski y miłoserdzia prosicie. Niepotrzeba wam postępku waszego tłumaczyć: sami się znacie do tego, żeście przeciwko przysiędzie Bogu uczynionej, przeciwko wszystkim obowiązkom chrześcijańskim sobie postąpili, kiedyście śmieli podnieść szablę na krew chrześcijańską, z pogaństwem zconfoederowawszy się przeciwko garści, i to rozdwoionego, woyska Rptej. Luboby tedy, za łaską Bożą, miała tyle sil Rpta nasza, aby wziąć z was pomstę, y niemylnie Bog by ją błogosławił przeciwko tym, ktorzy wiarę złamali; mająć iednak wzgląd, aby się daley krew chrześcijańska nie lała, tudzież na pokorne y uniżone proźby wasze, do tego się skłoniła: naznaczyć ich mci pp. commissarzow, ludzi wielkich, ktorzy wam dalszą wolą Rptej opowiedzą, z tym się teraz declaruiąc, że iako nie zwykła na krew poddanych swych następować, tak ieżeli za ten występек słusznie żałować będziecie, y oney dosyć uczynić zechcecie, nie będzie od tego Rpta, aby wam tego, czegoście się dopuscili, przebaczyć nie miała. Tego po was potrzebuiąc, abyście więznie, ktorekolwiek przy sobie macie, wolno iak nayprędzey puścili, o hersty swywolnych kup, ktore się teraz

na różnych mieyscach kupią y domy szlacheckie naieźdzaią, pilne staranie uczynili y onych przed pp. commisarzow naszych stawili; tudzież abyście z pogaństwem żadnego porozumienia nie mieli, y owszem wszystkie związki, kroreście mieli z niemi, porzucili. Już tedy oczekiwajcie na commissarzow, ktorzy do was pospieszą, a w tym rzeczą samą pokażcie Rptej pokorę, abyście się skromnie, nie czyniąc dalszych szkod w państwach tey Rptej, tak Koronnych, iako y W. X. L., zachowali. To też wam oznajmujemy, że posłowie wasi żadnych listow ani przywileiow, o ktorych wzmianka w instrukc-
tiew była, Rptej nie oddali. Za tym wam łaskę naszą ofiarujemy
W Warszawie, dnia 22 julij, 1648.

*Maciey Łubieński prymas. Bogusław Leszczyński, marszałek
poselski, generał Wielkopolski, podskarbi koronny.*

Tytuł na tym liście:

Starszemu, atamanowi, assawułowi, pułkownikom, setnikom y
wszytkiemu Woysku Zaporozskiemu.

Прпунука: Ten list posłany przez p. Wolskiego, rotmistrza
piechotnego imci x. arcybiskupa Gnieźnieńskiego, y oni pisali, że
bene tractati.

XXXI.

Отвѣтное письмо козакамъ Запорожскимъ отъ канцлера короннаго
Юрія Оссолинскаго. Въ іюль 1648 года.

*List od imci p. kanclerza koronnego do kosakow Zaporozskich,
eodem tempore.*

Panowie mołocy!

Oddany mi list od was przez posły wasze, ktoreście wy do
sw. pam. krola imci P. N. M. wyprawili, dając w nim terazniey-

szego nieuważnego y niepocziwego postępku swego (do ktorego żal sie Boże że kiedy przyszło) iustificatią. Przyjąwszy tedy to pisanie od was y zrozumiawszy dostatecznie wszystkie pretensie wasze, przypominam to wam, że iakom zawsze za żywota sw. p. krola imci życzliwym był y przychylnym woysku Zaporozskiemu, zalecając częstokroć dzielność waszę, cnotę, y odwagi wasze, y sławę imie wasze, na ktoreście przez wiele lat u krolow ichmci y Rptey zarabiali, tak teraz nie mogę byđz tylko wielce żałośny, że zapomniawszy wiary y sławy swoiey, ktoraście u Rptey słynęli, do takich się srodkow w dochodzeniu krzywd swoich y pretensjach swoich udali, ktore nie tylko wszystkiemu chrzescianstwu żałośne, ale y obrzydłe byđz muszą: złączywszy się z pogaństwem, z tym zwłaszcza, ktorzy waszemi y Rptey nieprzyjaciółmi głównemi zawsze zostawali. Bliższa wam droga była udać się do obrony p. y krola swego, ktoregoście zawsze miłościwą uznawali łaskę y dobrotliwość, aniżeli do Krymu y pogaństwa. A to y ia, iako zawsze zwykł, tak y na ten czas z urzędu mego dopomogł bym był, żebyście byli dostatecznie we wszystkim odnieśli ukontentowanie, z pokaraniem rzetelnym nie tylko tych, ktorzy was krzywdzili y wolności wasze łamali; wszakże ia na początku roku ieszcze įtego z kancelarii moiey wydałem kommissią na uznanie krzywd waszych y zadosyć uczynienie wam w tym, co by się było ukazało uciążenia waszego; atoli że się to iuż stało, co y sami sobie za grzech (lubo to poniewolnym zowiecie) poczytacie. Ponieważ się z tą pokorą do wszystkiey Rptey, wyznawiając na się grzech, uciekacie, aby wam to odpuściła, nie zaniecham przyczyny moiey do stanow koronnych, na przyszłą convocatią da P. Bog zgromadzonych, y starania takiego, za ktorebyście, zmażawszy terazniejszy występек swoy, mogli powetować cnotą, sławą y wiarą waszą. A na ten czas życzę wam przy uspokoieniu skutecznym dobrego od P. Boga zdrowia. Dat ut supra.

Jerze Osoliński, kanclerz koronny.

XXXII.

Донесеніе польскому сенату отъ князя Доминика Заславскаго о выступленіи его съ войскомъ къ Константинову. 1648 года, 16 іюля.

*List od imci x. Dominika, z Szepetyna, 16 julij 1648.*¹⁾

Illustrissime princeps et regni primas, illustrissimi et reverendissimi, illustres et magnifici domini et fratres colendissimi!

Przeżyłem za łaską Bożą znaczną część wieku mego sine ambitu, contentuiąc się własną substantią, wiernemi a krwią przodków moich odważnemi zasługami nabytą, y tym cokolwiek muneris publici było mi collocatum, unum hoc maiąc in votis, abym, przy godney okazji, namilszey oyczyźnie mógł prodesse osobą moią, krwią y całą substantią; lubo y dotąd non defui, każdego roku ludzi moich nad powinność z ordynaty do usługi Rptej posyłaiąc. A po ten czas osierocenia patriae prętkim zeysciem J. K. Mci, požądanego in perpetuum pana naszego, przyniesiono mi nec cogitanti laudum ziazdu Warszawskiego, powagą w. x. mci, primi principis, et senatus Regni wielu wm. mciwych pp. urzędników koronnych y ziemskich postanowione, ktorым, ze dwiema ich mci pany y bracią, ludźmi in Repub. pace et bello wielkimi, za wodza woyskom Rptej iestem naznaczonym. Przyiąłem tedy z chęcią, iakō od Boga samego, to o mnie iudicium et munus, lubo pod ten czas prostratarum virium Regni każdemu onerosum, y zaraz skupiłem kilka tysięcy ludzi, po większey części szlachty, braci moiey, ktorым żywioły y płacą daią dobra moie. Zaciągnąłem służałych wielu wydaniem znacznym własnego zbioru, zawołałem y na ochoczą do usługi oyczyźnie bracią. A zniósłszy się z pp. kolegami memi y mieysca ściąganie popolitemu, ale communi sententia, naznaczywszy, sam w imie Pańskie z moieimi tylko, a z regimentem imci p. oboźnego W. X. L. iestem in progressu ku nieprzyacielowi, ciągnąc pod moy Konstantynow, do obozu. Ale wziąwszy wiadomość z pewnych

¹⁾ Шепетинъ—нынѣ Шепетовка, мѣст. Заславскаго у. Вол. губ.

seymikow, iż nie wszystkim ich mm. moim mm. pp. y braci zda się na ten czas trzech usługę Rptej delectus, recurro do inszych ich mm. mm. pp. y braci, mnie samego y co Bog natura et fortuna in me contulit, cale wmm ppm y braci resiguiąc. O to iedno proszę, iako swoy tenerrime piastować raczycie, tak y mnie z ich mciami pp. kolegami memi raczcie zachować przy naszym honorze. Jeżeli się kto nie odzywał oportune oyczyźnie do posługi, a teraz kómmunikacją z nami zaczęty od nas functey albo (czego o żadnym nie rozumiem) naszą degradatią chce bydz acceptus; prosimy wielce ne contemnamur; sufficiemus da P. Bog bez tych, którzy się napierają temu krotkiemu et non ambito officio. Wszak żaden z nas nie był Rptej gravis; nie będziemy, za pomocą Bożą, y praemiorum expostulatione. Teyże matce naszej części dosyć będsiemy mieli, bene mencisse y bracia. Rationes zaś mego bezpiecznego ciągnienia w Ukrainę, że te wm. mm. pp. raczcie wiedzieć, ktore w pierwszym liście moim w. x. mci, iako do prymsa Regni, pisany, obszernie wyraziłem: swawola iuz nie tylko kozacka, ale ogołem chłopstwa wszystkiego, wielką gorę biorąc, co raz daley serpit in viscera regni, kościoły Bogu poświęcone, domy szlacheckie y dobra pustosząc, osoby same okrutnie zabiiając. Tatarow znaczne ordy w polach bliższych czekaia na zawołanie zdraycy Chmiela, a iako mam wiadomość z kilku mieysc y od moich pewne, insze silne ordy do nas przybierają. Tedy między dwiema szlakami głównymi, abym na obadwa miał pas wolny, do przeymowania dalszego do Korony wtargnienia nieprzyjacielskiego; mając tę wiadomość, iż moim przykładem y ochotą iakożkolwiek ichmci pp. pułkownicy y rotmistrze powiatowi pobudzeni, tamże pospieszą, gdzie Rptej ukazuje potrzeba. A nam trzech stug y braci wmm mm. pp. dalszy ordinans pokaże. W czym aby ci ichmci pp. pułkownicy y rotmistrze pobudkę y upomnienie od wmm mm. pp. mieli, z mieysca mego proszę. Oddawam za tym służby moie powolne w łaskę wmm mm. mm. pp.

Po skończeniu tego listu przyiechali posłowie do mnie od pozostałego woyska quarcianego, o ktorego więcej starałem się, pracy

y kosztowi nie folgując, z temi conditiis, ktore do uwagi wmm mm. pp. posyłam, prosząc o iak nayprętszą eo in passu resolutią.

Wmm mm. pp. życzliwy brat y sługa Władysław Dominik xiążę na Ostrogu y Zasławiu, woiewoda Sandomirski.

XXXIII.

Письмо полковника Максима Кривоноса къ князю Доминику Заславскому. 1648 года, 25 июля.

List od Krzywonosa do xcia imci p. woiewody Sandomirskiego, die 25 julij 1648.

Jaśnie wielmożny, mnie wielce mci panie y dobrodzieiu moy!
Posłańca waszego, urodzonego p. Samuela Kołontaia, pięknie odprawiłem do p. hetmana naszego woyska Zaporozskiego, przydawszy mu ieszcze swoich trzech towarzyszow, trzech setnikow z kozakami, aby mu żadney szarpaniny nie było na drodze. Czemu się słowom wmcii przez Kołontaia mowiącego dziwuie, wydziwić nie mogę: aby ordy nie puszczał i sam nie szedł pustoszyć. Wmc m. p. racysz wiedzieć, co się było zaczęło, y uskromiło się, y nie chcieliśmy więcej pustoszyć ziemie Polskiej. Tylko że nam zaiadł x. Jeremi, że ludzi mordował, ścinał y na pal wbiał; wszędzie w każdym mieście na srod rynku szubienica, y teraz pokaże się to, że na palu byli niewinni ludzie. Popom naszym oczy świdrem kręcił. My też, stojąc y broniąc wiary y zdrowia naszego, musieliśmy stać za swoją krzywdę. Kto z nami chce pole stawić, gotowismy przeciwko temu; a kto spokoiny, będzie siedział w pokoju. A iż jest [niedziel siedem czyli więcej, iakosmy posłów swoich posłali do niaśniejszego imci p. krola y do Rptey; aby się iuż dosyć stało na tym, woleli bysmy ten lud na kogo inszego zachować, niżeli co tu pogubilismy; iakoż naszych posłów do tego czasu żadney wiadomości słuszney nie czuie my. Gdzie się oni obrać? Podobno iuż śpią, że się nie ockną, do tego czasu. Jednakże

iuż to będzie wszystko pokoy, iako wmc do tego dnia postawisz posłów naszych, a ia mogę się zatrzymać. A ieżeli nie będzie, muszę się stawić y bronić z ordą pospołu. Imc p. hetman z ludem nastąpi, ktory ordy na tych dniach iuż się spodziewam, że wam drogę zastąpi, gdzie byście mieli uciekać. Co y powtore proszę wm. m. p. o posły nasze, żeby byli przywroceni; tedy ia zaraz poszlę do Tokaibeia, żeby zatrzymał ordę. A żydow aż do Wisły w. x. mc racz zawrocić, bo ta wina zaczęła się z żydow, bo oni y was z rozumu wywiedli. Zatym z usługami etc.

Wm. m. p. życzliwy y uniżony sługa Махым Krzywonos, pułkownik woyska J. K. meі Zaporozskiego.

XXXIV.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ извѣстіемъ, что поляки просятъ у него мира, и съ советомъ, чтобы московскій государь постарался добыть для себя престоль польскій. 1648 года, 29 іюля.

Богданъ Хмельницкій, Божию милостью гетманъ з Войскомъ Запорозскимъ.

Тобѣ, приятеливи нашому, воеводѣ Хотмышъскому, князю Семену Никитичу Болховскому доброго здоровья и щасливого повоженья отъ Господа Бога вѣрне зычимъ.

За такую братьскую любовь, же сте ся до насъ одозвали Perezъ писанье и дворянина своего Тимофѣя Степанова сына Милкова, с приязню и любовью християнскою 'нашей православной вѣри, же Ляхомъ на насъ помагать не хочете, велико вамъ за тое дякуемъ, а тое вамъ ознаймуемъ, же до насъ присилають, о миру просячи, але мы имъ до конца не вѣримъ, яко хитримъ людемъ, бо вони насъ такъ миромъ и присягою своею не разъ зражаютъ. Стоймо войскомъ своимъ Запорозкимъ подъ Конъстантиновомъ а ожидаемъ

ихъ с комисіею. Поглядимо, якую комисію схотить з нами мѣти: тамъ оттуль, с Пулщѣ, пишутъ до насъ, просячи о миръ и о вгону, а тутъ по ближнихъ городохъ, где наша русь православнии христіяне живутъ, имаючи стинають и розмаити муки задають, и попувъ, духовнихъ нашихъ, на палъ збивають, чого нехай тилко самъ Богъ се вжалуетъ. И не сподѣваемся, жебы за такимъ ихъ дѣломъ могъ быти миръ межи нами; але нехай будетъ такъ, якъ Господь Богъ изволить. Если жъ послышите, же знову з нами война ся почнетъ, теди и вамъ волно на тихъ же неприятелей вашихъ и нашихъ скоро наступати: однакъ маете людъ свуй упоготову: што мы зичимъ, абы въ такомъ разѣ православный царь вашъ Олексѣй Михайловичъ о тое панство Польское могъ ся постарати. При томъ отдаемоя ласкавой приязни вашой. Данъ спод Конь-стантинова, июля 29, 1648-го.

Богданъ Хмельницкій, рука власна.

*Подлинникъ хранится въ Моск. Архивъ Мин. Ин. Дѣлъ;
переводъ напечатанъ въ А. Ю. Р. т. III, № 224.*

XXXV.

Извлечение изъ донесенія князя Доминика Заславскаго: показанія схваченныхъ козаковъ. 1648 года, 29 июля.

Contenta z listu xcia imci Dominika de data 29 julij 1648.

Kozacy, ktorzy wyszli z woyska:

1. Pułkownik Krzywonoś.
2. Hira Białocerkiewski.
3. Sangierey Korsuński.
4. Gandza Humański.
5. Ostafius Winnicki.

Marcin trębacz, ktorego y z trąbą przywiedziono, gdy był inquirowany, iż woyska Zaporozskiego iest 80000, ale do boiu ledwie 20000. Przy Chmielnickim 4 pułki zostały: Czehrynski, Czerkaski, Peresławski, Humański, u Masłowego Stawu stoią. Chmielnicki pisał do Krzywonosza, żeby mu dawał znać, ieżli będą następować; obiecuie się w posiłku przybydź. Pisał y to, że była rada u nich prętko do ziemi Kuczmańskim szlakiem pod Dubno podstąpić, tylko się murzow y potęgi obawiali. Trzeci, Soliman, powiedział, co y pierwszy, to przydał, że Chmielnicki z Moskwą ma porozumienie. Ci ięzykowie przywiedzeni do mnie die 28 julij 1648.

XXXVI.

Письмо Б. Хмельницкаго къ князю Доминику Заславскому. Изъ Павлочи, 1648 года, 30 июля.

List od Chmielnickiego do xcia imci Dominika, pana woiewody Sandomirskiego, z Pawołoczy, die 30 julij 1648.

Jaśnie oświecone mci xiążę Zasławski, a nam wielce mci panie y dobrodzieiu!

Widzi Bog, że my, będąc nieodmiennemi sługami Rptej, iako y w. x. mci, p. n. m., życzyliśmy sobie tego serdecznie, aby my przy pokoju zostawać mogli. Jednak za nastąpieniem xcia imci Wiszniowieckiego, nie respektuiąc na to, że my go, iako w ręku mając, wolno z Zadniepra puścili, upewniając go we wszystkim, poniewolnie musieliśmy ze wszystkim woyskiem ruszyć, wyrozumiawszy tak z uniwersałow, naybardziej tak z Zadniepra pisanych x. ģimci, iako z listow do Moskwy pisane, ktore przesyłam do przeczytania. Nic inszego, tylko to nas pobudziło. A my tego życzyli, aby iuż na tym dosyć, co się iuż stało z przeyrzenia Bożego, aby się więcey krew chrześciańska nie lała, o czym y posłow naszych do i. k. mci y wszyt-

kiedy Rptej z nayniższą pokorą wyprawilismy; o których wielce y uniżenie prosimy w. x. mci. Tedy, z listow ich mci pp. senatorow y wszytkiej Rptej, sam się ze wszytkim woyskiem wrocę, y ordzie aby więcey we krwi chrześciańskiej nie brodzili, y tak swych ustawicznie od czat y szarpaniny niczym inszem ieno mieczem hamuję, aby tego nie było; ponieważ łaskę, miłość od w. x. mci przeciwko nam, sług swych nayniższych, z przodkow w. x. mc oświadczać raczysz, z czego bysmy ucieszeni zostawali. Podziękowawszy wprzod P. Bogu za to, na wszelką usługę y rozkazanie w. x. mci iestesmy gotowi pod taki upadek Korony Polskiej, tylko wielce uniżenie prosimy w. x. mci: racz wm. w. x. mci z nami, z nayniższemi sługami swemi, we wszytkim się znosić; dla czego uniwersał dalismy p. Kołontaiowi do kilku miast, aby poseł w. x. mci zawsze wolno był przepuszczony w drodze tak od naszych, iako też y od ordy, która w prędkim czasie będzie. Jako też, według żądania imci p. Kołontai, do kilku miast uniwersał kazałem wydać surowy, aby maiętnosci w. x. mci wcale zostawały od woyska naszego, o co się pilno staramy, aby się naymnieysza w dziedziectwach w. x. mci nie działa krzywda y sługom w. x. mci. A zatym my, życząc sobie, abysmy oczywisty pokłon oddawszy, ze wszytkim woyskiem Zaporozskim, na ten czas zwykłe y nayniższe usługi nasze w. x. mci oddaem.

W. x. mci nayniższy sługa, Bochdan Chmielnicki, hetman z Woyskiem Zaporozskim.

XXXVII.

Донесеніе князя Доминика Заславскаго о повесенномъ имъ пораженіи подъ Константиновомъ. 1648 года, 30 іюля.

List imci p. woiewody Sandomirskiego do imci x. arcybiskupa Gnieźnieńskiego, z pod Krupca, die 30 julii, a. 1648. 1).

Na co iuż Rempub. fallaci spe circumvenire, gdy desperatis rebus co dzień nowe accedunt pondera! Wzięliście, wm. m. m. pp. y bracia, niedawno ode mnie avizy, dla potentiey nieprzyacielskiej, prawie niesłychanej, nie mogłem się oprzeć pod Konstantinowem. Teraz, co iuż ostatnią pachnie zgubą, wiedzieć raczcie, że ludzie moi z ludźmi x. imci Jeremiego y p. woiewody Kiiowskiego, także z pułkiem regimentu p. Osińskiego, mieli experiment w niedzielę przeszłą, z niemłą naszą pociechą, bo tych buntowników znacznie utracili. Trzeciego dnia potym, to iest we wtorek, na switanu, bo pułki buntownicze y pogańskie ściągnęły się tak potężne, iż nasi niebożęta, patrząc na słabosć sił swoich, z pod Konstantinowa ruszyć się musieli. Tabor wprzod wyprawili, zostawszy sami kommuniem na odwodzie, na których nieprzyjaciel nastąpił wszytką potęgą. Trzymali moi dokąd mogli odwod, a nie mogąc wytrzymać, bo ich z dział bardzo rażono, przyszło im radzić o sobie. Ktorych za prętkim spotkaniem universałami obwieszczono, aby się pod Gliniany ściągali. Do wm. mm. pp. y braci interim posyłam, którzy ad clavum Reipubcae siedzicie, wielce upraszając per salutem patriae, abyście, nie spuszczaiąc się na powiatowe praesidia, raczey pospolitem ruszeniem y prywatnemi siłami ad deploratam opem bieżec chcieli; y ia w klar piszę, że owdzie rerum desperatus status. Jeżeli wm. mm. pp. y bracia nie pospieszycie, zginie to wszytko chrzesciaństwa

¹⁾ Крупецъ—мѣстечко Дубенск. у, на границѣ Кременецкаго. Памятники, т. I и II.

antemurale, y boię się, by nie upadła alto a culmine Troia. Convocatią co prędzey skączycie, aby się próżnym nie ubezpieczali pokojem. Więc to pro certo raczcie mieć supposito, że siły nasze omnino słabe, tak niezliczoney y w armatę opatrzoney nie wydołamy przyrodzonemi sposobami multitudini. W czym chcieycie mieć reflexiā, słusznie li negabunt te pericula y tanta strages, o ktorey wm. mm. pp. y braci znać się dawało. Ad extremum tych motivum, causam, originem, authores nie raczcie contemnere trutinam, by zaś quibus creverunt mala initus, temiż nie mocniły się. Potentey też gornych żadnych prorsus doczekać się nie możemy; a tym czasem ustaią te kraie y każdy o sobie radzi. P. Bogu za tym Republicam y siebie z nią, tudzież wm. mm. pp. y braci oddaię powolnością, ktorym posługi moje pilnie zalecam.

Władysław Dominik xiąże na Ostrogu y Zasławiu, wojewoda Sandomirski.

XXXVIII.

Донесеніе сенату о томъ же кіевскаго воеводы Януша Тышкевича, князя Іереміи Вишневецкаго и другихъ участниковъ въ пораженіи. Изъ лагера подъ Кульчиномъ, 1648 года, 30 іюля. ¹⁾

List od imci pp. wojewody Kiiowskiego, Ruskiego, strażnika koronnego, oboźnego W. X. L., podsędka Bractawskiego Krzysztofa Tyszkiewicza, pod Kolczynem, die 30 iulii 1648.

Illustrissime Senatus!

Oznaymilismy pierwszym pisaniem naszym wm. mm. pp. y stanom koronnym, na teraznieyszā konvokatią zgromadzonym, statum Reipublicae affectum, wypisalismy fidelissime, in quanto po te czasy

¹⁾ *Кульчинъ*—мѣст. Старокопстантя. у.

versabatur od swych własnych knieci periculo; teraz już magis condolemus, patrząc co raz na większą całej oyczyzny ruinam, która przez co patitur tak ciężko? snadniey zgadnąć, że iest omni destituta w sieroctwie swym praesidio. Biedziliśmy się dotąd pro viribus nostris, abysmy mogli iako kolwiek resistere crudelissimo y nam felici Marte usiłowania nasze. Albowiem gdy ten ciężki nieprzyaciel extremum tak nam, iako y kraiom naszym machinabat exitium, aby tém snadniey zawzięty mogli dokazać impressy, kilkadziesiąt tysięcy die 26 praesentis na nas pod Konstantinow Stary (z ludźmi imci x. woiewody Sandomirskiego y gwardią sw. pam. krola imci złączonych) nastąpił y fortissime znieść usiłował; ale nie tylko, clementi fato, żadney nie odniósł pociechy, lecz in primo conflictu (bo był komunikiem przyszedł) sprośnie ustępując, trupem swym pole nie małe usłał. In secundo zaś congressu, gby na nas wszytek impet potęgi swey wywarł y taborem nastąpił, z placu swey krwią oblanym ustępować musiał, armatę, prochy, wielką znakow część, przez nas odebranych, utraciwszy. Podał był P. Bog victorią, ale że ią perficere nie przyszło, sprawiło to woyska mnostwo, naszego zaś exigua szczupłość. Ktora że bez żadnych dotąd od Rptey zostawała pożytkow, czyli to neglectus nas samych, czyli też opinio sprawie pokoju? nie wiemy. To tylko certum, że im więcej deliberamus, tym bardziej więcej perimus; nic już to bowiem cały wstręt nieprzyacielowi temu, bo lubo to iedno przybarczone woysko, iest inne wszędzie w sowitym komplementie dosyć. Co y nas od innych amovere musiało, patrząc, że im undique płyną pożytki, nam zaś tylko od Nieba ieden manebat euentus. Co tedy ulterius interest wm. mm. pp., extendować nie chcemy; to tylko wiedzieć dajemy, że to już nie około Białey Cerkwi, ale in visceribus regni altissimo hostes grassant, universi depraedantur. Ale co iest nieporównanego z innemi szkodami: bracia nasi zdrowie swoje własne, seruis et mancipiis propriis impendunt spolia, a my o niczym nie wiemy, czyli też, spe traktatow ubezpieczeni et vana nube armistitii obumbrati, wiedzieć nie możemy. Co ieżeli przez

kogo intercedit, ufamy: przyidzie ten czas, że y P. Bog Rptey y tak wiele krwi, ktora się in dies leie, pokaże winnym. My pro conscientia, amore erga patriam, et munere nostro senatorio, iterum co raz przestrzegamy wm. n. mm. pp., że nieprzyiaciel pod praetextem obiecane go pokoju co raz więcej wyprawuie okrucieństwa, co raz się bardziej szerzy y mocni, tak, że co chłop, to nieprzyiaciel, co miasto, co wieś, to catervas hostium imaginować sobie potrzeba. A nie dziw, że do takiego szaleństwa przychodzą, ponieważ, przy takiej naszej nieczuyności, rozumieią już plebs, omnia sibi licere in omnes, y na samego Boga; co sprawuie, że nemo resistit, wszyscy dispersi, wszyscy terrore pressi zostaią. Unicum tedy remedium zatrzymania swawoleństwa tego—ukazać nieprzyiacielowi szablę (acz rozumiem, że omnibus Mars favet), ktora lepsza rzecz, żeby od boku naszego odpasana nie była, niżeli byśmy od własnych chłopow in tantum przychodzić mieli opprobrium; a inaczej honoru narodu naszego zmazanego nie nagrodzimy. Bo ieżeli o pokoy prosić y traktować sine marte będziemy, to już partem servitutis onych subire by nam potrzeba. Zaczym gorąco votis nostris oneramus wm. n. mm. pp., abyście od nas wzięwszy tey samey żałośney transactey per modum fraternae denunciationis relationem, raczyli siebie samych, sławę narodu naszego i wszystkich nas salvare prędkiem woysk koronnych supplementami y znacznemi posiłkami, ponieważ już widząc tantam molem domowego nieprzyiaciela, onemu sufficere więcej et resistere spracowanemi siłami naszemi nie upewniamy. Uprzejmie zatym służby nasze zalecamy wm. m. pp. W obozie pod Kolczynem, ut supra.

XXXIX.

Показанія козацкаго развѣдчика Яремы Концевича, схваченнаго близъ Галича. 1648 года, 31 іюля.

I. Confessata Jaremy Konczewicza in iud. confaederat. terrestris Haliciensis feria quinta post festum S. Jacobi Apostoli proxima, 1648.

Generosus de Lancutow Kuropatwa, rotmagister terrae Haliciensis, praesentavit iudicio praesenti quosdam perduelles sciscitatoresque rerum gerendarum in Republica: Jarema rutenum, dictum Konczewski, vagabundum, in villa Wołochow generosi Alexandri Bydłowski apprehensum, cuius haec sunt uerba sponte absque torturis: Żem sie urodził w Tridnichowie, w maiętnosci woiewody Kijowskiego, służyłem Markowi, Cerkaskiemu pułkownikowi, który mieszka w Antonowie. Taraszowic posłał mnie, abym sie przypatrował: iesli woisko Węgierskie się będzie kupiło y Niemieckie do Polskiego, to na Zaporozie ucieczem; ieżli samo Polskie, to sie będziem bić,—po to mię wysłano. To też mi powieadał Iwan Kosinski, posłany od Chmielnickiego, y Ostrowski Fiedor ¹⁾ . . . a zapuszczone włosy mają, a z listami chodzą prosząc. Agnovit, że władyka Łucki Athanazy proch y kule wysłał y władyka Lwowski prochu beczek trzy y kul kozakom dał. J to powiedział, że czerniec w Skicie mowił: kto lepszy, temu Hospody pomóż. Miał też na sobie stigma ten Jarema na ręce lewey penes palmam, agnoui, że mu ten Kosinski to piątno uczynił y za poznogcie iakieś słowa włożył. Ostrowski, z Tuchowskim pod Białą Cerkiew przyszedszy, w iednę stronę poszedł, a Kosinski ku Brodom. Ja z Jwanem z Ostroga ku Wołyniu y Pokuciu, a potym kazali sie nam wracać na Ukrainę.

¹⁾ Здѣсь въ рукописи недостаетъ одного листа.

II. In loco torturarum Haliciae.

Jarema Konczewicz, pytany przez questią, powiedział dobrowolnie, że p. Kissiel za Dnieprem dał 50 hakownic y prochu dostatek do miasta Browarow, xcia imci Jeremiego, y dwoie działa; Chmielnicki {o wszystkim wie, a Marko Cerkaski z Chmielnickim iedno z Athanazy, władyka Łucki, przysłał Krzywonosowi hakownic 70, prochu osm półbeczkow, ołowiu dostatek, siedm tysięcy pieniędzy; wozili,§ żeby na Ołykę y Dubno uderzyć. Imci p. chorążego coronnego kozacy zamyslali mocno poimać. I to powiedział: „iezli cie poimają, tedy slachcica damy, a bierz sie do protopopa w Constantynowie Starym“, tym go Taraszenko ubezpieczał. Item zeznał, że pop Halicki przy cerkwi Michayłowskiej w Lawrynowym kącie w rozmowach pytał go, zkąd by był; zwierzył mu sie, że iest szpiegiem; powiedział pop: „lepsze u nas wiadomosci, bo my ieden do drugiego piszemy, y do samego Kiiowa wiadomość dochodzi“. Item zeznał, że pop Zawołowski pisał do Podhaieckiego na Starym mieście, a Podhaiecki do Tarnopolskiego. Abraama, protopopa, władckiego poiezdnika, listy także do kozakow chodzą. Item o znak pytany, coby to na rękę miał, powiedział: że to od kozakow ma. Przyznał, że pod Kamieniec zamyslali, ale⁹ drudzy odradzali: „nie nie wskoramy, bo tam sam Bog obronę dał, Bog też sam zwoiuię“. Item wyznał, że Chmielnicki mówił w woysku; „kiedy mi będzie bardzo ciężko, na Don poydę“. Item przyznał, że kiedy mieli do Winnice następować, tedy o szkole żydowskiej naybardziej mislili. Item w Nowym Constantynowie Harko iest mieszczanin, który z kozakami ma porozumienie y mówił to, że kiedy przyidzie woysko Lackie, tedy ia miasto zapalę. Item w Sieniawce Jacko mieszczanin ubezpieczył kozakow, że „ia w działa piasku nasypię, że nie będzie wam nic szkodziło“. Item z Stawiczka ubezpieczyli kozakow, że nie będzie im mieyska strzelba szkodziła, bo w to potrafiemy. Item w Lisance

dziewięć przysiężonych bydź się obiecało pomocnikami kozakom. Item, niedaleko od Constantynowa iest miasteczko Niedobnek, tam dwanasie iest poprzysiężonych przeciwko Rptey, tam iadł y pił y taler mu złotowy dano. W tym mieście principałowic: Harko, Iwan, Martin, Durecko, Iwanko, Les, Pawłok. Item Wołodarka miasteczko, tam są trzei: choc by dziesięć katow było, mają takowe zioła, że sie nie przyznają, a z kozakami bracia. Item, miasteczko Stan, tam iest osm mieszczan, ktorzy mają osm pułbeczkow prochu dla kozakow. Item w Manaczynie są cztery mieszczanie, ktorzy radzili o Brodach y Tarnopolu, gdyby kozacy przysli. Jtem, w Wołoczyskach iest pop, który ma dwu synow u kozakow, ktorzy pana swego zabili.

Post expeditam vero tam liberam confessatorum dispositionem atque torturas, iudicium praesens confoederationis paenam coli iuxta qualitatem facti super praefato Jarema, ritus graeci, decreuit.

XL.

Показанія трехъ козаковъ изъ полка Кривonosова, пойманныхъ подъ Прилукой. Безъ даты ¹⁾.

Confessata kozakow trzech, poimanych z pułku Krzywonosowego, pod Przyłuką.

Pierwszy Hrehory z Olszany, z słobody imci p. chorążego koronnego, powiedział to, że w pierwszej potrzebie, kiedy pp. hetmanow poymano y woysko zbito, tylko iedna rada była u nich, iakoby Tatarow zbyć mogli od siebie; teraz znowu radę mieć będą pod Przyłuką, byle posłowie przysli z Warszawy. Z tych się sprawiwszy, ieżeli przyidzie do woyny, z tym się declarują, że chocby

¹⁾ Въ „Книга Памятница Jakuba Michałowskiego“ этотъ документъ датированъ 29 июля 1648 года.

głowę na głowę łożyć, tedy wszystką siłą, którą prawie już po wszystkiej Rusi gotową miał, iść na wojska Rptey. Ten że powiedział, że Chmielnicki w ten że czas zaraz, kiedy Krzywonos pułkownika y Gandzę, z ktorymi już około 10000 kozaków posłał. przeciwko temu ludowi, ktorzy tam infestowali, posłał też zaraz do hana, aby od niego mógł mieć pomoc, iezliby iey potrzebował. Za Krzywonosem miał iść do Przyłuki pułk Korsuński, nad którym Sangierei starszym, y tam w Przyłuce miał czekać posłów z Warszawy, gdzie y sam Chmielnicki ma bydź y tam czekać posłów swoich.

Drugi Tucko Olexi, pułkownik Korsuński, toż powiedział, a przykładając to, że posłowie Moskiewscy byli u Chmielnickiego; narzekali wprzod na niego, że poganina zaciągnął na krew chrześcianską, a nie ich, ktorzy, będąc iedney wiary z niemi, takich mordow nie czynili by nad chrzesciany, jako Tatarowie. Declarowali się mu też imieniem cara swego, że iezeli by miał do siebie Tatarow zaciągać, masz nas gotowych, byleście nam wszystko po Dniepr puscili, a my, złączywszy się z sobą, polakow za Wisłę zażeniemy y osadziemy na krolestwie Polskim cara Moskiewskiego, y obiecali z sobą spólnie dopomodz.

Trzeci Jwan Bębenek też powiedział, co y pierwszy, y wszyscy się na to zgadzaia, że czerncy od p. Kisiela bywali w poselstwie kilka razy u Chmielnickiego, y w ten czas byli przy radzie u Chmielnickiego, gdy posłów wyprawiano do Warszawy. To też o Chmielnickim powiadaia, że po weselu swym, ktore z Czaplckiego żoną sprawił, miał iść do Przyłuki.

XLI.

Донесеніе литовскаго обознаго Самуила Осинскаго о военныхъ дѣйствіяхъ подъ Константиновомъ. 1648 года, 1 августа.

List od p. Osin'skiego do p. kanclerza koronnego, z obozu, mila od Lachowiec, prima aug. 1648.

Zem do tego czasu nie odzywał się wm. m. p., ustawiczne zwłoki y skąpość okazynie to sprawowali; na ten czas wm. m. p. co się ze mną w tych kraiach będącemu działo, dostatecznie oznaymuję. Ruszywszy się wprzod z pod Glinian die 12 julij, przyszedłem pod Krzemieniec die 15 ejusdem. Nie zastałem tam żadnego od xcia imci ordinansu, aż czwartego dnia napisał do mnie z Dubna, abym pro die 25 julij stanął pod Konstantynowem, na który dzień y sam się obiecał do toczenia wielkiego obozu. Puściłem się nieomieszkanie w tę drogę, gdzie w siedmu milach od Konstantynowa zaszła mię wiadomość, że nieprzyjaciel idzie dobywać do Konstantynowa. Pośpieszyłem się y przyszedłem die 23 ejusdem do Konstantynowa. W kilku milach złączyło się 2500 piechoty xcia imci, z ktoremi był p. Suchodolski, który miał z sobą y ośm działek. Zastałem lud xiążęcia imci w Konstantynowie, mianowicie j. p. Koryckiego, który się liczy na półtora tysiąca. Ledwie com tam stanął, przyszło pisanie xcia imci, aby się do niego wracali do Zaslawia. Uczyniliśmy radę: co z tym czynić? Declarowali ludzie xcia imci, że my do pana brać się będziemy, z tym iednak dokładem, iezeli ia do niego przyidę. Resolwowaliśmy ruszyć się powoli do niego, a interim posłać, aby do nas sam przychodził, iakoż ruszyliśmy się die 24 ćwierć mili od Konstantynowa; a tym czasem posłaliśmy o dwu koni po dalszą declaratią do xcia imci. Potym die 25, na tymże miejscu czekając na wiadomość, a ztąd posłaliśmy pod Połonne podiazd dobry, abyśmy mieli wiadomość o nieprzyjacielu. Lud xcia imci

obrał mię sobie za starszego, przydawszy mi do tey pracy imci p. Koryckiego. Nad wieczorem wrocil się nam podjazd, y ięzyka przywiodłszy, y sam na oko o półtorey mili widziawszy nieprzyziaciela. Ten ięzyk nam zapewne powiedział o gościach w nocy do Konstantynowa, że tey nocy mieli szturmować. Niezdało się nam ustępować przed nieprzyziaciem, owszem wrociliśmy się nazad pod miasto, gdzieśmy miasto piechotą dobrze osadzili, a iazda aby przez noc stała w polu w sprawie, postanowiliśmy, ażebyśmy obaczyli, co dalej zechce czynić nieprzyziaciel. Interim przypadł imc p. wojewoda Ruski z imcią p. wojewodą Kijowskim y stanął w mili od nas pod Rosołowcami; dowiedziawszy się o tym, co się u nas dzieie, posłał do mnie zmrokiem iuż po wiadomość. Jam, co miał ięzyka swego, tom xciu imci oznaymił, o pewnych gościach w nocy opowiedział. Tu zaraz xiążę z zwykłej ochoty swey przybył do nas o północy y rowno z nami stał przez noc w sprawie. Przeszła noc, a nieprzyziaciela nie słychać bylo. W niedzielę rano znosiliśmy się, co dalej czynić; postanowiliśmy do wiadomości o nieprzyziacielu stanąć pod miastem, iako żeśmy stanęli, a p. Pełkę wiprawiliśmy na podjazd. O godzinie po południu wrocil się nam, y nieprzyziaciel zaraz za nim przyjechał, ognie gęste w około miasta pokazuiąc. Począł się nam z razu potrosze pokazować, iakoby harcownikiem wywabiając nas za przeprawę, potym chorągwiemi, na ostatek srogiemi pułkami pole wszystko okrywszy, z taką furią na nas następował, iakoby nas żywo znieść miał; iakoż z tą szedł nadzieją, że nas teyże godziny znieść miał. Opatrzywszy my tedy miasto y oboz, by nam czego z tyłu nie wyrządził, wyszliśmy do niego w pole. Tam wyprawiwszy do niego harcownika za przeprawę, ktoremu z łaski Bożey dobrze się powiodło, samiśmy stali, na dalszy proceder jego patrząc; ale on y harcownika gęstego wyprawował, y sam potężnie ku przeprawie postępował. Nakoniec nasz harcownik ustępować musiał, a my piechotę puściwszy na przeprawę, którą naszą odstrzeliwał, sam się przeprawować począł. W tym ia, wziąwszy z sobą parę działek y muszkietyrow 200, szedłem ku niemu do przep-

rawy, a zmieszawszy go raz y drugi z działek, samem nastąpił z piechotą ku przeprawie, który za łaską Bożą zaraz od przeprawy pierzchnął, y srodze się mieszać, a po prostu od przeprawy uciekać. W tym P. Bog dodał serca naszym, że zarazem skoczyli ochotczo do przeprawy, y przebiwszy kilka chorągwi, mianowicie najpierwszy p. Sokoł, skoczyli z szablami na nieprzyaciela, który zaraz tył podał; a potem co żywo przeprawując się, bo przecie przestronna przeprawa była, y sam xiąże imci na nich wsiedli; tak przez mili półtorey gęsto trupa kładąc, aż do taboru na nich iechali. Jako zaraz dopadli taboru, poczęli się z niego potężnie bronić i z dział bić, ale z łaski Bożey bez szkody naszej; w tym nas noc zaszła, żeśmy ich w taborze zostawiwszy, sami się do obozu wrocili. W tey okazji wzięliśmy chorągwi niemało, a mianowicie kwarcianych naszych, między niemi y chorągiew imci p. woiewody Czernihowskiego n: dworną. Wziął też jmc. p. Baranowski, stolnik Podolski, setnika ich Połuiana, który we wszystkich radach bywał, y nie wyparł się tego, że Chmielnicki rozkazał Krzywonosowi, aby bez iego rady nic nie czynił. Ten nam między innemi rzeczami powiedział, że wprzod czterema dniami mieli pisanie od Chmielnickiego z Pawłoczy, że z wielką potęgą idzie, a że mu rozkazał, aby nas bawił aż do przyścia onego. Z tey relathey uczyniliśmy radę, co z tym daley czynić; dorachowaliśmy się z sobą, że Krzywonosa zatrzymać możemy, ktorego rachuią na 50000, ale Chmielnickiemu nie podobna. Posiłkow też nie spodziewaliśmy się, a w ostatku defectus chleba, ktorego iużeśmy nie mieli, y skąpo żywności koniom. Dla tego to nas do tego przywiodło, żeśmy wzięli reytyrować się do woysk Rptey, a potym zmocniwszy się iść mu znowu w oczy. Kiedy iuż tak conclusum było między nami, znowu ięzyka nam przywiedziono, że nieprzyjaciel idzie nam w tył, na pasy, y tak nas trzymać aż do przybycia Chmielnickiego. We wtorek tedy rano wyprawiliśmy tabor ku Kolczynowi. Regiment moy y piechotę xcia Dominika, aby pas obwarowawszy, tabor przeprawili, a iazda wszystka została w polu w sprawie. Gdy iuż był nasz tabor o mili y

daley, dopiero nieprzyjaciel znowu na nas nastąpił z taborem y z działami, który zaraz dragony xcia imci Dominika od przeprawy wystrzelał y sam się potężnie przeprować począł. Radził zaraz imc p. wojewoda Kijowski, który też tu iest z nami, wespoł z imcią x. Jeremim przyszedł do nas, aby dać pole nieprzyjacielowi. Jakoż daliśmy dość pola, począł się pilno przeprować; w czole armatę otaborował, na prawym skrzydle tabor z piechoty uczynił, w lewo szeroko się rościągnął ku mostu. Gdy się już sroga rzecz tej sarańczy przeprowała, poczęli na prawe skrzydło nasze, na p. Koryckiego następować y z dział czoła swego w nasze czoło bić, ale z łaski Bożey bez najmniejszey szkody naszej. Dopiero, kiedyśmy czas widzieli, skoczyliśmy wszyscy na nich, posiłku trochę się zostawivszy; trochę nam potrzymawszy, bezwstydnie uciekać poczęli. Tam łaską Bożą trup na trupie gęsto aż do przeprawy leżał, iako białym sukmem okrył pole, działek 4 i pięć organek odbieżał; natopiło się ich niemało w rzece Słuczy, tabor iednak na prawym skrzydle ich w polu został. Chcieliśmy go dobywać, ieno że piechota była odeyszała y działa we dwóch milach, nie było moich tylko 120, których my naprędce na konie xcia imci podragonili y od taboru do bataliy wrzucili. Spodziewaliśmy się, że się mieli ieszcze w pole ruszyć y wyjść, ale nie mogli się na to zdobyć, bo tylko tabor co wskok okopywali, a ze sto albo mało co więcej nad taborem się wieszali. I takeśmy za łaską Bożą dwie chłosty im dali dobre. Sami też pospołu z x. Jeremim y p. wojewodą Kijowskim iedziemy ku Lachowcom, y tam obozem stanąwszy, będziemy na dalsze czekać posiłki. Wrociliśmy zaś p. Hołuba, przydawszy mu ieszcze dwie chorągwi do niego, iednę x. Dominika, drugą x. Jeremiego; ten się nam tak dobrze stawił: że, w podwieczor skradłszy się pod Konstantynow, w bramach straż wysiekł, y poł miasta wzięwszy, ięzyka dobrego dostał y wczora do nas powrocił. Ten ięzyk to powiedział, że się nieprzyjaciel ze wszyskiem woyskiem przeprowił przez Konstantynow y stanął na nas ku Barowi y śnadź do Międzyboża zmierza; zdobycz wszystką nazad ku Zaporozu posłał. O Chmielnic-

kim nie ucichło w ich woysku; ale Połuian, ktoregośmy wczora kazali przypieć, pewnie go obiecuie. Między niemi ci wodzowie byli: Krzywonos, Handza, Hira; ci wszyscy uszli, ale setnikow siła poginęło. I to też wm. m. p. oznaymuję, że się jm. p. wojewody Sandomirskiego spodziewamy o przyszłej srodzie pod Lachowcami. To sincere wmcie oznaymiwszy, z usługami memi pilnie się oddaie.

Samuel Osiński, oboźny W. Xtwa Lit.

XIII.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому о событияхъ на Волыни. Изъ Хоролупъ, 1648 года, 9 августа ¹⁾.

List imci p. wojewody Braclawskiego do imci p. kanclerza koronnego, w Chorlupie, 9 aug. 1648.

Wielka y żałośna odmiana nastąpiła dispositiey moiey drogi do Kijowa, o ktorey pisałem wm. p. Albowiem poprzedzili mię do Husczy kozacy, czy rozboynicy, niewiem iako to nazwać, ktorych przyszedłszy druga kupa z Podlesia, wszystkę Pohorynszczyznę splondrowali, y co była od pierwszych została w obronie Huszcza, w niwec od tych drugich spustoszo; zamek tylko nie spalony, ale wszystek splondrowany. Mnie y sługom moim in suppelectili więcey niż na 30000, po folwarkach toż co było pobrano; żydow wszystkich wyścinano, dwory y karczmy popalono. Toż się wszystkim około Horynia stało, co y mnie: imci p. Wendenskiego, imci p. Sapieżynę, p. Naruszewicza, p. chorążego Wołyńskiego y podkomorzego Krzemienieckiego, p. Bramawę, imci x. opata, kilka pp. Babińskich, p. Herburtowiczow, p. Rugoskiego, p. sędziego Łuckiego, y inszych wielu dwory popalone y wybrane. Xcia imci kanclerza w

¹⁾ Хоролупи — нинѣ деревня Дубеискаго у., на границѣ съ Луцкимъ.

Krupcu starostę zabito. To wszystko zrobiwszy, te kilka tysięcy poszli ku Międzybożu, który Międzyboż Krzywonos szturmem wzięwszy wysiekł. Fert fama, że się toż Szarogrodowi stało, a już do Baru obrocili się. Ci zdraycy, którzy Huczczą moją splondrowali, poymali oycą Łaska, confidenta mego, ktoregom był wysłał do Chmielnickiego, y położywszy na ulicy, kiymi zbili; niewiem ieżli żyw będzie; y listy wszystkie od Chmielnickiego pisane przy nim pobrali, y patent od imci x. prymasa m. p., który był dany. Trzy dni w Huszczy mieszkali, a w zagony cirkum circa rabowali, wina co było beczek kilkanaście y miodu kilkadziesiąt pili we dnie y w nocy; moich że chłopow y okolicznych częstowali, ostatek chłopom porozdawali. Gdy się już ta tragedia tak skończyła, obrocil się był pułk ieden ku Rownemu y ku Taikurowi; ten spotkał się był z chorągwią moją pułku mego imci p. Zaporowskiego, ktora na podiazd chodziła. Postrzegłszy pośpieszyli się y ci do taboru swego y obrocili się ku Połonnemu; urwali ich iednak sztat. Ta chorągiew obrocila się ku Zasławiu y potem na Ostrog ku Dubno. Przeiął tedy porucznik p. Zaporowskiego list po rusku pisany, który posyłam wm. m. p. dla zrozumienia, i przywiódł ięzyka, że Chmielnicki we 120000 woyska już stanął pod Januszpolem, niedaleko Lubartowa. Ten powiedział, że posłow hucusque nie było u niego, którzy Podlesiem, obawiając się tych kup swawolnych, przebrali się; y ia obawiam się, żeby to hultajstwo ich nie pozabiiło. Listy też moje żadne a żadne nie dochodziły Chmielnickiego. A ten zdrayca Krzywonos pisał do Chmielnickiego, że posłow na pał powbiiano, y sam się tedy Chmielnicki ruszył z wielką potęgą y miał słać do Tohaybeia, aby z ordą nastąpił. Sic stantibus rebus, kiedy już mamy pewną wiadomość, że list moy żaden nie doszedł Chmielnickiego, że y posłowie co wiedzieć ieżli się wrocili do niego, że y on sam już tak blisko z tak potężnym woyskiem następuje; niespodzianie przyszło mi moje wszystkie pierwsze consilia mutare, a co już praesens status requirit et exigit, to czynię. Skupiłem pułk moy y uczyniłem consilia z ich mciami pp. kommissarzami, tudzież y z ich

mciami pp. rotmistrzami. Dnia wczorayszego w Łucku przybył do mnie imci p. kasztelan Kijowski, p. podkomorzy Krzemieniecki y innych nie mało, którzy ieszcze, wciąż nie wybieżawszy, zostawali tu na Wołyniu. Takowa tedy stetit conclusio communicatis consiliis, żem wyprawił towarzystwo z pod chorągwi imci p. Zalibowskiego, dawszy im koni po kilkanaście, list ieden od siebie do Chmielnickiego wysłałem, a drugi od nas wszystkich kommissarzow; nie zdało się bowiem ani mnie samemu, ani wszystkim, nie dowiedziawszy się u Chmielnickiego, iezeli iuż hostiliter następuje, nie dotrzymawszy pactow, albo perseverat in pacto, y siebie samego y te kilkanaście chorągwi wrazić in periculum. Ponieważ nie to iest moj termin, a nim po to posłany iest, abym dał za oyczyzną zdrowie, y przytym oyczyzną in periculum podał. Ale to iest mei muneris, quibus possum rationibus salvare patriam. I widząc (niestety), że nietylko ani pośpiechu do ściągania woyska niemasz, a ni mocy tych, ktorym summa rerum poruczona, terror zaś taki, że nieprzyziaciel bierze, patrząc, iż nikt w oczy nie chce spojrzeć, terga dederunt omnes, ale też poddani chłopci śmieją się, y dla tego plebs wszystka idzie do tych woysk, czy kozackich, czyli rozboynicznych. Przetoż to pisanie moje, ktorego kopią posyłam, chcąc dowiedzieć się u Chmielnickiego, iezeli w ostatnią nie wpadł traenessim. Tych posłów wysławszy, sam pomału idę z pułkiem moim y z pp. kolegami memi, oczekiwaiąc na respons, który respons iezeli mi da taki, że na mnie czeka iadącego, iadę y iako ieno będą mogły bydz sposoby, wszystkich zażywać będę. Divino inspirante numine, abym mogł to extremum uiąć y zatrzymać. Jezeli też, strzeż Boże, iuż respuet, z pułkiem moim obrocę dniem y nocą do kupy, tam gdzie się woysko Rptey gromadzi. W takim terminie zostaiąc, utrapiona oyszyczna woła nas wszystkich, aby chcieli do ratunku pośpieszyć; iuż bowiem in his extremis reposita; wszedłszy Chmielnicki viscera regni, albo zechce sam, albo dopuści mu plebs tractatu ze mną, albo nie! A iezli sam nie zechce, multitudo plebis nie dopuści, albo to woysko, ktore się skupiło, wytrzyma tak srogię po-

tędże kilku dziesiąt tysięcy ognistych ludzi (bo u Krzywonośa kilka dziesiąt tysięcy, a u Chmielnickiego 120000 powiadaią), albo, strzeż Boże, nie wytrzyma. Zaraz z ich mciami pp. kolegami memi w tym ostatnim terminie zostawam, albo nas przyjąc zechce Chmielnicki do tego tractatu, albo nie. Jakokolwiek padnie w niebie napisana resolutia, tey że godziny dam znać w mm. p., a tym concluduję, że we dwóch, naydaley we trzech niedzielach to będzie, co P. Bog naznaczył. Ktoremu, wszystko poruczywszy, oddaę się.

Wmci m. p. y dobrodzieia uprzeymy brat y sługa Adam Kiesel, w da Braclawski.

XLIII.

Изъ письма Подольскаго судьи Луки Мясковскаго о взятіи козаками Бара. Изъ Каменца, 1648 года, 9 августа.

Kopia ceduły z listu imci p. Miaskowskiego, sędziego ziemi Podolskiej, z Kamieńca, 9 aug. 1648.

Już nieprzyziaciel w piątek o południu wziął Bar szturmem, wodą y lądem, stakiety na spławach rozebranych domow y dworow porobiwszy, na około nastąpiwszy, spalił y zburzył. Nie mógł y zamek wytrzymać dla ruskiej zdrady; hałaygrody Moskiewskie nayszkodliwsze były, za ktoremi kazali zdraycy iść sielanom. Gdy z dział y niemcy ognia dali, iednych położyli, drudzy przypadli, a samo hultaystwo pod dym skoczyło. W Wołoszech mieszanina wielka. Przysłał gospodar do wszystkich Wołoskich y Greckich kupcow, aby iak nayprędzey za Prut pośpieszyli, bo iuż orda Krymska Dniepr przeszła, ieno że y on sam nie wie ktorym szlakiem. Tu srogi nierząd grekow schizmatykow, a w Wołoszech pełne zdrady. Dla Boga ratuycie wm. mp. choć mury, kościoły, ieśli nie nas, braci waszych. Pan Andrzej Potocki poymany, uchodząc od dragonii krolewicza imci

Karola, która się potężnie broniła, y ta poległa, nie mogąc wytrzymać sile nieprzyjacielskiej. Siła też tego pogaństwa poległa. Lubo traktaty effect wezmą, a miały by się przy zgromadzeniu woyska zaczynać, zgody nie będzie, y będzie woyna w tym że roku. Woysko kozackie, to iest Chmielnicki, teraz leży między Jampolem, pod lanczaruchą.

Łukasz Miaskowski, sędzia Podolski.

XLIV.

Письмо князя Іереміа Вишневецького о необходимости назначить сборный пункт для польскихъ ополченій на Волини, а не подъ Глинными. 1648 года, 12 августа.

List xiążęcia imci p. woiewody Ruskiego do imci p. podczaszego koronnego, z Zbaraża, die 12 aug. 1648.

Drugim to iuz pisaniem moim, podobno, iestem molestus wm. m. p.. życząc tego y per modum tak senatoriae, iako też y fraternae persuasionis, posyłając zdanie moje. Oboz y kongres woysk koronnych tak odległy aby nie zostawał od nieprzyjaciela, ale że condolentiae afflictae patriae woiewodstw tych są te, ktore iako pożarem pereunt zgubą, więc y dalszych prowinciy koronnych certa et praecox ruina necessitate mnie do tego, rozumiem, że aequissime w tey mierze te zelum meum iudicabis, a zatym y zdanie moje approbabis. Mille conscientius testor, że żadney nie tractuiem priwaty w tym, gdy wm. panu pod Lachowiec oboz stanowić z Korony życzę, ale sam upatruję w tym rerum summam necessitatem. Co bowiem ztąd za commodum Rptey, że pod Gliniany mieć będziemy congressum ludzi? To tylko, że Wołyń, że Podole y wszytka prawie Ruś odbiezana, in praedam przyidzie nieprzyjacielowi, ktore woiewodstwa et regimen gdy otrzyma (a pewnie iakim sposobem otrzyma), iak

wiele sobie przyczyni sił, a oyszynie zguby, y iaka nietylko Glinianom, ale y Lwowi będzie securitas, śnadnie wm. m. p. uważyć y zrozumieć hędziesz mogli. Tak upadło wojewodztwo Bracławskie, Czernichowskie, Podolskie zaś praecipitatur, że chłopstwo, nie widząc w oczy, ale z oczu sobie idące woyska nasze, zewsząd powstało y nie mając żadnego wstrętu, postrachu przynamniey żadnego, tak wielkich zbrodni dokazuie. Zamki tak potężne bierze, y co obcemu najpotężniejszemu non licuit nieprzyiacielowi, teraz fex plebeiorum peragit libere. Co y teraz uczynili, gdy Bar, lub cum strage cruenta, y zamku dobyli, praesidium tam to wysiekli; y iakiego apparatusu woennego przy innych korzyściach zdobyli, wmc m. m. pan, iako wiadom, śnadnie zgadnąć możesz. Kamieńcowi zaś pewnie taż ruina et calamitas minatur, jeżeli prędko do tego gwałtu nie pobieźemy y przynamniey arma nie pokażemy y iakeykolwiek gotowości naszej. Gratulabar oyczyźnie, gdy imć p. chorążego koronnego obaczyłem w supplementie naszego to zgromadzenia, ktore unitis viribus, jeżeli nie offensioni, przynamniey mógł by sufficere defensioni. Ale znowu imć umyślił pod Gliniany, y mutavit consilium. Wiele tym nieprzyiacielowi doda ochoty, a tym tu kraiom utrapienia. Śmiem tedy prosić wmc p. abyście chcieli salutem publicam zaszczycać dalszym tam zatoczeniem obozu. Jeżeli pod Lachowcami iakieykolwiek consideratiew si videbitur wm. m. p., każecie gdzie indziey upatryć, lubo w tyle, lubo w przedzie; a ia z inszemi ich mciami, ktory do tych dla oyczyzny zdrowia swojego in sortem wyprawuią, przybydź nie omieszkam, bo w tym razie tak ciężkim každy z nas publica privatis anteponere powinien. Ufam tedy, że wmc m. p. to, co sincera devotio ku oyczyźnie wylać na papier kazala, fraterne przyiąwszy, zechcesz te moje consideratie zyczliwym complecti affectem, a do nas consulendo bono publico z woyskami pomykać się, y tych, ktore tu są bliźey zostawuią, nam avolare. Uprzeymie etc. W Zbarażu, die 12 aug. 1648.

XLV.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. Изъ Ровна,
1648 года, 16 августа.

*Od imci p. Kisiela do p. kanclerza koronnego, z Rownego, de
data 16 aug. 1648.*

Jakom pisał de data 9 julij, oznajmując wm. p., że wysłał do Chmielnickiego, a z tym pułkiem pomykam się w tę drogę do moiej splindowaney Huszczy; tak teraz de successu drogi moiej wm. p. wiadomość daię. Skoro się z obozu ruszył, dano mi znać, że 2000 hultaystwa znowu napadli na Tuczyn. Strzegąc tedy, aby nieprzyjaciel... albo nieostrożnie narazić chorągwią którą in periculum, albo nie zamysłać z niemi, wysłałem chorągiew rodzonego mego per modum przedniey straży, która przyszedłszy do Huszczy, nalezli w niej znowu gości kilka set hultaystwa, ostatka dopiiającego win y miodow. A nie tylko żeby nieli uchodzić, ale zaraz ruszyli się na tę chorągiew y poczęli razić od kabela. Cofnęła się tedy chorągiew w pole, y poczęli wołać na nich, że kommissarze idą z pokojem, a nie z woyną do Chmielnickiego, aby poniechali tego hałasu. Lecz oni, w pole wypadłszy, nastąpili na chorągiew; przyszło tedy z niemi conserrere manu: zabito dwóch towarzystwa, p. Bereźnickiego, p. Zalę y czeladzi kilka. A potym wzięto ich na szable, y wszystkich niemal, za pomocą Bożą, wysiekli, ledwo ich ze 30 koni uszło w las. Od Chmielnickiego ieszcze responsu niemam; ale go tandem doidę, ieżeli mi ieszcze to hultaystwo nie zastąpi drogi; inaczey trudno, tylko ią muszę aperire sobie. Ale spodziewam się, że pierzchną o tym pogromie usłyszawszy. Bo skoro posłowie moi przyiechali do Chmielnickiego, mam tę wiadomość, że Krzywonosą wzięto do armaty i przykowano za szyję łańcuchem. Szlachtę iuż wszystkę, cokolwiek przy Krzywonosie było więźniow, wypuszczono; y więcey stu kazali pościnać Tatarom tych rozboynikow A

sam z woyskiem, zastanowiwszy pułki, cofnął się y na mnie czeka. Wysłałem tedy posłów moich z responsem, ktorzy skoro się wrocą, y z tem w tey godzinie authenticę odeszłę wm. p. A teraz to oznaymiwszy, żeby woysko nasze od wszelakich podiazdow supersedowało, y nie chcieli Chmielnickiego laccessere, o to pilnie proszę. A samego siebie z powolnemi usługami memi zalecam iak naypilniey miłościwey łasce wm. m. pana.

P. S. Wielce wm. p. o acta konwocatiey, o instructią kozacką proszę. Do Chmielnickiego pośpieszę y za trzy dni z Huszczy będę, skoro iednak otrzymam respons od niego. Teraz dla tego powoli idę, żebym uszedł zamieszania z hultajstwem; eo terrore chorągwie idą ze mną wszere oboz po mili, po poł mili, żebym odstraszył ich od dalszych niazdow. Tę kupę, którą gromiono, prowadził szlacheic ieden; więksha połowa służących, ktorzy się puścili na szarpaninę. Dla tego nie po kozacku się bili: w polu ręczną bronią zaiezdzaiąc się sprawowali, a ci zaś z samopałów ognia dawali, etc.

XLVI.

Письмо Б. Хмельницкаго къ польскимъ комиссарамъ съ изъясненіемъ своей готовности вступить съ ними въ переговоры. 1648 года, 19 августа ¹⁾.

List Chmielnickiego do pp. kommissarzow, z obozu swego, die 19 aug. 1648.

Jaśnie wielmożni a nam wielce m. pp. kommissarze Rptey!

Jakośmy z razu, widzi Bog, nie życzyli nic złego przeciwko Rptey, y owszem wszelką powinność y posłuszeństwo oddawaliśmy, tak y teraz, lubośmy z sobą musieli się trącić z temi, kto na nas

¹⁾ Въ сборникѣ Якуба Michałowskiego этотъ документъ датированъ 29 августа.

niewinnie następował, iednak pomniąc na krew swoją chrześcijańską, aby się więcej nie lała, y z boku się nieprzyjaciel nie cieszył, tak sami nazad, iako y Tatarowie zawrociliśmy byli. Ale iż teraz, za przyczyną xcia imci Wisznioweckiego, który bezrozmyslnie y nieważnie na nas się porwał, nie pochrześcijańsko y nie rycersko, nad narodem naszym chrześcijańskim, niewinnemi duszami, okrutne tyraństwo y okrucieństwo poczynił; nie tylko niewinnych chrześcianow, ale y duchownych naszych na pal kazał wbiiać. Niedziw by nam, kiedy by to taki prostak robił, iako y z naszej strony Krzywonos, ktoremu śmy żadney szarpaniny nie pozwalali, ani do zburzenia miast pozwolenia dawali, nie umiał się w tem sprawić. To dwóch różnych między sobą mamy. Ale przy nas, przy samey głowie, lubośmy w mnieyszem urodzeniu, lepiej iednak na P. Boga pamiętamy, że żaden z polakow, który do naszych rąk hetmańskich dostał się, nie jest umorzony, y wszyscy są żywi, iako starsi y młodzi, ktorych teraz żywych przy pułkach zastał, y ktorzy chcieli z ich m. pp. posłami iechać, wm. m. pp. wolnośmy puszczali. A strony kommissiy pisać wm. raczycie, abyśmy wm. m. pp. miesce oznaymili, poradziwszy się z ich m. pp. posłami,—iako to iuż na tym mieyscu za Konstantynowem z ochotą wm. m. pp. czekamy. Co day Boże, aby się szczęśliwie za miłościwą łaską y staraniem wm. m. pp. mogło odprawić. Co też wielmożność wasza w pisaniu swoim przypominać raczysz, żeby oboie woyska między sobą stanęły zdaleka,—słuszną to y dawno tak kommissia się odprawowała, nie w wielkich pocztach, iakoscie wm. pp. obiecali. Jakoż właśnie do Konstantynowa ziechać się naylepiej, zkąd poblizu we wszytkiem się z sobą umiemy y naradziemy, iakoby to naylepiej być mogło; z czego P. Bog niech by był pochwalon. A my iako przed tym, tak y teraz życzymy zostawać wiernemi sługami y poddanemi Rptey.

Bohdan Chmielnicki, hetman woyska Zaporozkiego.

XLVII.

Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. 1648 года, 22 августа.

List p. wojewody Braclawskiego do p. kanclerza koronnego, z obozu kommissarskiego, die 22 aug. 1648.

Tandem iakoż kolwiek anxietatem moię dwuniedzielną resolwował p. Bog, gdy dnia dzisieyszego, to iest 22 aug., oraz wszyscy cztere posłańcy moi od Chmielnickiego powrocili, a z czym powrocili, posyłam listu tego kopią, ktorego że oryginał przy sobie zostawiłem. Łacno się wm. p. dorozumiesz, quantum Chmielnicki mutatus ab illo, y kogo authorem czyni violati armistitii. Woyska konnego ma sto osmdziesiąt tysięcy, ordy mu idzie, iako sam posłom powiedział, 30.000 y z Tohaibeiem. Wynurzył się y z tem, że o moiey confidentiey zwątpił, a to dla tego, że hramoty moie, do Moskwy wysłane, dostały się do rąk iego, ktore pokazał oycu Łaskowi y towarzystwu temu, ktore tam było w poselstwie u niego. Przyczyniła się do tego nieostrożna y domowa niechęć, ktora mnie ieszcze zayrzeć u oyczyzny, y samey że oyczyźnie szkodzi, ieszcze non meret gloriam. Ja zaś mam w tem moim Panie nadzieię, ktory prawdę y cnotę piastuje, że non me deferet, eliberabit me de laqueo venantium, y da mi wierną usługę ku oyczyźnie skończyć, a wszystkich moich zawstydzi zawistnych. A iezeli tam y zdrowie moie położę, gloriose umrę. Zaraz tedy dziś w imie Pańskie z ich mm. pp. kolegami memi wyjeżdżam, życząc sobie pro Assumptione B. Virginis Mariae, według starego kalendarza, stanąć niedaleko obozu huius Tamerlani. Teyże dufam, że szczęśliwemi avizami za wtorą pocztą jm. x. arcybiskupa, ktoremu nisko moy pokłon czynię, y wszystkich wm. pp. używać będę, a teraz się z unizonemi oddaię.

Dla Boga proszę, aby nie psowano tractatu mego żadnemi podiazdami. Krzywonos był do dział przykowany, potym go przy oycu moim Łasku wypuszczono, lecz za poręką. A iaki koncept chłopski, łącno zrozumieć.

Adam z Brussielowa Kissiel, w-da Braclawski.

XLVIII.

Письмо А. Киселя обь обстоятельствахъ, препятствующихъ успѣхамъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ. 1648 года, 27 августа.

List pp. kommissarzow wojskowych do p. woiewody Braclawskiego (?) na pierwsze iego pisanie, w obozie kommissarskim, die 27 aug. 1648¹⁾.

Jasnie wielmożny etc.

Rozdwoione intentie od początku calamitatis Reipublicae mieszaią iey consilia. Ta bowiem, za upokorzeniem się rebellis, profunde względaiąc w concomitantie belli intestini, wszystkim państwowom nocivi, y związek z pogaństwem straszny, conclusit albo zagasić, albo przenieść te motus internos. Tu zaś, niewiem quo facto, uśmierzona recrudit hostilitas y recidiwą swoją więcey złęgo przyniosła, niżeli pierwszym lubo ciężkim paroxyzmem. Cożkolwiek fata robią z nami, lubo sama przez się procedit hostilitas, lubo irritata, oyczyna non meret reprehensionem, ktora wprzod zawsze tey wewnętrzney woyny życzy uśmierzenia, a gdzieby to nie miało succedere, nie zostaię za łaską Bożą inermis. Ktora ubezpieczona że nie była ani iest od nikogo pokojem, vel inde patet, że iedną ręką mnie z ich mm. pp. collegami memi praemittit ad tractanda negotia pacis, drugą gromadzi woyska. Tęgo tylko po nas wszystkich potrzebuie, żebyśmy w iey intentią (nie czyniąc isteron . proteron) zgodzili się.

¹⁾ Заглавіе невѣрное. Невѣрно озаглавленъ этотъ документъ и въ сборникѣ Michałowskiego: „Kisielia w-dy odpowiedź do Komissarzow Wojskowych“.

Kommissiey lubo iest mora causata, nie ma bydź ingrata causata: lubo byśmy byli radzi Pegaseo bieźali gradu, przeszkadzały obices, ktore y teraz novae cumulantur. Gdy go moy pierwszy podiazd sprawił, doniosłszy do wiadomości wm. pp., z ostatnią y po ostatnią wyprawiliśmy do Chmielnickiego resolutią, a tu o krotką prosiliśmy cierpliwość, aby ci, ktorzy są u kozakow, nie poginęli. Przecie iednak drugi wyprawiono podiazd. Ta renouata iezli nostrum non renovabit damnum, sama Opatrzność Boska sprawi. Procedentem reprimere hostem był termin defensionis, lacesse est nostrae y actu commissionis prepeditionis. Mora iednak ztąd ma bydź grata, że się tym czasem spoznione kupią woyska, bez ktorych skwapliwie, omni spe sublata tractatus, provocare hostem, byłoby to extremum oyczyznie appropinquare periculum. Ostrog mnie pacis commissarium, y przede mną kilka dni wzięty, winować nie może; odbierać go też armis et assistentią, od Rptey daną nec mei muneris, nec sani rzecz by była consilij. Tractatem moim iednak iuż był uwolniony, bo nie tylko z niego ustąpić mieli, ale de facto iść przedemną do Chmielnickiego. A tak y dignitas włożona na mnie y collegow moich od Rptey, y securitas, że nie miał ultra procedere nieprzyiaciel, zostawały na swym placu. Z boku że niespodziewany napadł podiazd, wszystko to pomieszał y zdrowia kilku towarzystwa pozbaWił, na ostatek moram, boday nie iacturam, commissionis przychodzi pati. Ja iednak incuso fata, a poki rzecz można y podobna, usiłuję dosyć uczynić od oyczyzney włożoney fukctiey na mie y ich mm. pp. collegow moich, w ktorey iezeli korzysta niebo, moment nie może żaden zrazić; a iezeli fata superant consilia, conatus nasze stabunt pro effectu, a wszystkiey oyczyzney suplementu. Przy tym doloris nie mogę zamilczeć przed wm. pp., ktory mie potkał dnia wczorayszego od niektórych z podiazdu; napadłszy bowiem na wozy, więźniow kozackich znacznych, ktorych z poważnych przyczyn żywo zatrzymałem aż do congressu mego z Chmielnickim, wysieczono y wyzabiano. Mężstwa li to, czyli contemtu termin, na ktory nigdy nikomu nie zarabiałem, niechay zostanie in arbitrio samych wm. pp.

ktorych uwadze omnia praemissa, a siebie samego braterskiej łasce y słuźby moie zalecam powolno, iako naypilniey etc.

Adam z Brusłowa, w-da Braclawski.

Alexander Sielski, podstoli Poznański.

Franciszek Dubrawski, podkomorzy Przemyslski.

Teodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

XLIX.

Отвѣтъ (князя Іереміа Вишневецкаго?) на означенное донесеніе. Безъ даты. ¹⁾.

Jaśnie wielmożny m. kommissarze, moi mci panowie y bracia!

Jużeśmy też anticipative, przed oddaniem nam listu wm. p. wzięli doskonałą wiadomość o tey transactiey Ostrogskiej. Za czym też z podziwieniem wielkim przymować nam to przyszło, że Rpta, spokoyneimi będąc ubezpieczona tractatami, miasta y fortece tak potężne gubi, iako się y teraz stało w oczach wm. p. samego, lubo to z nie małym congresssem ludzi Rptey zostawiającego. Co się dzieie nie z inney rozumiemy przyczyny, tylko że ta commissia per ingratam moram żadnego dotąd nie bierze skutku; dla tegośmy wm. p. pilno o to prosili y prosimy, abyś quam celerrimo gressu do functiey sobie z inszemi pp. collegami powierzoney od Rptey przystępować raczył, y z niey iuż categoricam declarationem nam podać nie omieszkał, żebyśmy iuż tandem, post tot ictus oyczyzney

¹⁾ Въ рукописи, изъ которой заимствованы печатаемые документы, настоящее письмо озаглавлено такъ: List p. wojewody Braclawskiego (Адама Киселя?) do pp. kommissarzow wojskowych; но по всему видно, что титуль автора означенъ ошибочно. Въ книгѣ Якуба Michałowskiego этотъ документъ, датированный 27 августа, озаглавленъ неуравнительно: Kommissarze Wojskowi do w-dy Kisiela.

naszey, mogli conformare consilia nostra futurae necessitati y tym snadniey salutem iey providere. Co się tknie persuazyiey wm. p. żebyśmy z swey strony zachowali armistitium, potrzebna to iest wmci p. propositia: dał by to Bog, aby też z nieprzyacielskiej strony conservaret. Ale nie nadaie się nam z tym chłopstwem jus gentium, bo iako zdradliwa ich et barbara indoles cnoty wiary dotrzymywać nie zwykła, tak y teraz inaczey nam pokoju rozumiem nie zachowaią, chiba kiedy będą musieli. Wiemy to, że mens Reipub. ręce do commissiey wiąże, abyśmy hostem lacessere nie poważyli się; toż y wm. p. sanum acceptamus consilium. Ale żebyśmy patrząc na wyuzdaną ambitią chłopską, mieli pozwalać w oczach onym na sztych miasta y zamki brać y zwyczajne wypełniać caedes, musiała bydź by y fides nasza u Rptey suspecta, et existimata nasza vulnerata. Za czym pacatissime zachować te tractaty obiecuiemy. Ale iezeli chłopskie podiazdy nie przestaną lacessere Rempub. i iezeli cruentae ich manus osychać ze krwi tak wiele przelaney nie będą, nam się też nie godziło inaczey by, tylko paria onym praestare; bo inaczey przyszło by nam dać rationem z tego Rptey, gdybyśmy założywszy ręce mieli patrzeć na zwykłe crudelitates tych zdraycow. Towarzystwa tego w załodze bardzo żałuiemy zguby, ktorey kto był przyczyną, discernere nie chcemy, lubricam fidem tylko pogaństwa tego domowego incusamus. Uprzeymie zatym służby ect.

L.

Донесение сенату отъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому для мирныхъ переговоровъ. Изъ-подъ Камени-Чолганскаго, 1648 года, 27 августа.

List od pp. kommissarzow do ich m. panow senatorow.

Przenaywielebneysi, jasnie wielmożni, nam wielce mci pp. y bracia!

Po pierwszej poczcie naszej, przez którą daliśmy znać de difficultatibus drogi naszej et de mutato rerum statu; ale wszystkie difficultates superando et passus od pospolstwa zbuntowanego, iedną obchodząc drogę, drugą otwierając sobie, usiłowaliśmy continuare drogę naszą do Chmielnickiego. Jako nie życzyliśmy drugiey poczty odprawować, aż z czym pewnieyszem do wm. pp., uczyniwszy iaki ingres tractatow naszych z Chmielnickiem. Lecz że y długie zatrzymywanie, oczekiwanie posłańcow u Chmielnickiego zastąpiło, y po otrzymaniu responsu, gdy iuż tylko za ieden dzień, a naydaley półtora dnia mieliśmy stanąć u Chmielnickiego, intervenit contingens, ktore nas zatzymało, zamieszało; tedy z tym do wm. pp. expedire decrevimus i tak o responsie Chmielnickiego, iakýśmy odnieśli na wszystkie cztery listy y posłańce nasze, iako o przygodzie, ktora się stała, oznaymuiemy. Naprzod tedy Chmielnicki co odpisał, posyłamy respons, z originalnego listu iego, tedy w. mm. pp. facta et aucta quantum mutatus ab illo, uważyć możecie. Bawiło nas to oczekiwanie responsu całe niemal dwie niedzieli; a nie doczekawszy się responsu, gdy omnia hostilia wiedzieliśmy, nie tak zdrowia nasze, iako dignitatem Reipubcae wniesć in medium hostium nieźdało się nam. Gdy zaś ten respons taki otrzymaliśmy, zapusciliśmy się beli od Husczy iako nayprościey ku niemu; ale że kilka tysięcy kozakow, wpadłszy

w Ostrog, nietylko hostiliter sunt grassati, ale też passus nam zatrudnili, y skoro my pod Ostrog przyiechali, zaraz wypadli w pole. Musieliśmy się z pułkiem dla assistentey naszej, aby nie przyszło do zamieszania, środkować. Wystąłem do nich z tym, iż my kommissarze, w skutek listu świeżo przyniesionego od Chmielnickiego waszego, do niego iedziemy, i lubo hostilitatem vestram admiramur, przecie iednak nam się niegodzi ią vindicare, ale pacifice tendimus ultra usque ad fontem, dowiedzieć się chcemy z sobą sami. Pohamowaliśmy tedy to ich wypadanie, y przyszło ad ejus modi pactum: dziesięć towarzystwa mieliśmy im dać w zakład, a oni też nam swoich dziesięć; z Ostroga zaraz ustąpić mieli y poysć do Chmielnickiego, iuż my za dzień stanąć mieli; że daley kozacy in viscera do Wołynia nie mieli wchodzić. Ale kiedy to tak użyteczne pactum stanęło, y tylko cośmy wysłali p. Wereszczaka, komornika Czernichowskiego, a z nim p. Solińskiego, na conclusią huius pacti, y bezpiecznie przy nich że insze towarzystwo: z pod chorągwie p. Sapieżyney p. Bratkowski, a pięć z pod chorągwie jm. p. chorążego Nowogrodzkiego: p. Malizewski, p. Trypolski, Oraczewski, p. Krasowski, p. Trąbiński, wiechali w Ostrog, y my iuż w drogę chcąc się ruszyć gotowaliśmy się, w tym causatum fatale nastąpiło takie: przyszedł p. Sokoł z siedmią chorągwi xcia imci Dominika y podpadł pod bramy Ostroga miasta, z którym nastąpili harce kozackie y utarczki, a przytym w miescie wrzawa y takowa apprehensia, że my tu tractuiemy, a tu ludzie żmykamy. Za razem tedy na onych naszych niebożąt rzucili się, towarzystwo j. p. starosty Nowogrodzkiego pościnali, wołaiąc, że Kissiel w-da praetextem ugody nas woiuie. Trudna persuasia w takim opale. Trzech tylko tedy zachował P. Bog od smierci: p. Wereszszaka, p. Sosnickiego y p. Bratkowskiego, ktorych przed czernią ukryła ich starszyzna. Dostali potym źli ludzie ięzyka, że nie wojewody Bracławskiego ci beli, ktorzy nastąpili; ale nie w czas iuż, kiedy nas to zamieszanie pozbawiło y trupem położyło tych zacnych szlacheicow. Odwrocił potym y p. Sokoł, nic nie sprawiwszy, a my zostali expositi hostilitati, którą iak znowu uprzatając, z

wielkim żalem naszym, z temi kozakami znosiliśmy się, którzy tak stanęli, że już przez Ostrog drogi nam nie dali, ani posłów naszych wypuścić chcieli, lecz przy sobie zatrzymawszy, abyśmy mimo Ostroga drogę do Chmielnickiego continuowali, y tam już trzech, których P. Bog zachował żywo, od nich odebrali. My tedy, chcąc żywot tym zachować, vel inviti ruszyliśmy się ku Lachowcom y obozowi, obchodząc Ostrog. A do Chmielnickiego iaki jest list posłany, reskrypt w. m. pp. posyłamy dla zrozumienia. A za tym drogę y list tym kończemy: iż ieżli Chmielnicki da respons, a respons pokorny, nie zuchwały y rzetelny, nie obłudny, nie życząc oyczyźnie tak srogiey woyny, procedemus, P. Boga wzięwszy na pomoc, y tę belluam piastując rozumem, mansuefacere usiłować będziemy; ieżli też ten ostatni list in meliorem non redigetur rugem Chmielnickiego, na ktorego respons, porównawszy się z woyskiem naszym, ad ultimam augusti czekać termin naznaczylisny, y kommissarską naszą vitam et conatus maiestati Bozskiemu oddamy w ręce: On sam iudex et vindex będzie. A w. mm. pp. quam citissime de exitu rerum, day Boże feliciori, oznaymiemy. Teraz, co iniquitas temporis y tey czaty pod Ostrog przyniosła, w. mm. pp. oznaymiwszy, życzymy, aby woyska Rptey ściągaly się iak nayprędzey tu do obozu, uważając to, że bliżey woyny, niż pokoju. Sami siebie z powolnościami usług naszych... Data m obozie kommissarskim, pod Kamieniem, dnia 27 aug. 1648.

Wmciów m. pp. bracia y słudzy życzliwy. Iidem qui supra.

LI.

Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. 1648 года, 15 августа (старого стиля).

Mci p. hetmanie Woyska Zaporowskiego, panie y przyiacielu moy dawny łaskawy!

W dzień chwalebny Wniebowzięcia Bogarodzice, niebieskiej Krolowey, a wszytkiego narodu Słowiańskiego iedyney Opiekunki, piszę ten list moy żałośny, iuż podobno ostatni, do wnci. A tey przenayświętszey Matki Boga proszę, aby serce w. sprawiła y dała wiedzieć to, do czego iuż przychodzi. Ani syn w sprawie oycowskiej, ani sługa w pańskiej chodzić tak mógł gorąco, iakom ia chodził w tym nieszczęsnym krwawym zamieszaniu w. y woyska Zaporowskiego z Rptą. Dni wszytkie y nocy insze od tego czasu, iakom wziął tę krwawą tęczę między wnciami y oyczyzną moią, iest Bog na niebie swiadkiem, strawiłem haruiąc, pracuiąc ze wszytkiej dusze moiey, a com wycierpiał za te tradycii, głośno to nie tylko w Polsce, ale w cudzych kraiach. Tym się tylko cieszyłem, żem strawił to wszytko y przełamał. A przywiodłszy do tego rzeczy, czegoś wmc po Rptey z woyskiem Zaporowskim potrzebował, to wszytko otrzymawszy, sam że niosłem y miałem cieszyć się z tey przysługi u P. Boga, że nie miało przychodzić do ostatniego rozlania krwi chrzesciańskiej, lubo mie tedy wszyscy opacznie szacowali. Że wszytko sprawił, z radością wyiechałem z Warszawy, y tych ich mci, ktorych dała mi Rpta kolegami, mając wespoł z sobą, pospieszyłem się do wnci, spodziewaiąc się zastać w tey klubie rzeczy, w iakiey odiechałem. Aliści tak wiele miast, zamkow, tak wiele włości Rzptey zostało splondrowane, ogniem y szablą zniesione! Y moia maiętność Huszcza za te

moie prace, cnotę y affect, na wieki zniszczona, y zbior wszytek moy zabrany. Czas tedy iuż był y pora sama, westchnąwszy do P. Boga, y iemu przełożywszy tę iasną krzywdę,—że mamy zabezpieczenie y daną wiarę,—zdało się wszytkiego zaniechać starania moiego. Przecie ia iednak nie ustawałem w przedsięwzięciu moim; ufałem, iż to tak było, iako wmcé pisał, mimo wołę y wiadomość wmcí, a według iuż osłatniego listu wmcí puściłem się do wmcí ku Konstancy-nowu. Lecz kiedy iuż tylko w dziesięciu milach prawie zostaię, aliści Bar wzięty y w oczach moich Ostrog, y ktorędy ia miałem iechać, tam mi drogę zaięto. Duchownych katolickich, szlachtę y pospolitych ludzi wysieczono y ze wszytkich dostatkow złupiono. Naostattek przeciwko mnie pułkami wyszli, przeyscia mi nie dopuścili. Będąc ten, który pokoy czynić chciałem, y ten iawny nieprzyiacielski postępek zachowałem do moiey ustney z wcią rozmowy, a żeby kończyć przecie pokoy. Z tym tedy posłałem posły swe do tych pułkownikow, że nie na wojnę idę, ale niosę pokoy, żeby mię puścili przez Ostrog do wmcí, y sami szli wespoł ze mną albo przede mną. Co gdy mi obiecali takim sposobem, że ia miał dać dziesięć osob zanych szlachcicow, a oni mnie dziesięć attamanow, o! iaka żałośna niesłychana rzecz spotkała mię! Ufaiąc cale postanowieniu, dziesięciu szlachcicow, braci moiey, posłałem, a oni pięciu wyścinali, a trzech ieszcze, mam wiadomość, że w okrutnym więzieniu zostawili, czyli y tych też z swiata zgładzili. Że ludzie xcia imci pod Ostrog podpadli, co ia do tego należał, który o tym nie wiedziałem! Żyie Bog na niebie, ani myślał! y iak bym posłał braci moich w zakład, gdybym o takiej nieprzyiaźni myślał? Czego tedy iuż niedostaie do iawney nieprzyiaźni, sam wmcé chciey uważyc a recolligować się, że jest Bog na niebie, który woyska nayspotężniejsze wszechmocną ręką swą znosi za taką złamaną wiarę y krwi niewinney wylanie. Ołtarze, Bogu poświęcone, zprofanowane, polskie y ruskie; płeć białogłowska y niewinne dziatki zamordowane, y wszytkie okrucieństwa, iakich nie czynią Turcy y Tatarowie, nam, od chrześcian chrześcianom, poddanych Rptey, popełnione. Wszytko to woła o

pomsty do nieba. Ja tedy już, gorzko zapłakawszy na moje trudy stracone, zawaloną sobie drogą mając trupami z posłów moich własnych, obracam się do woyska Rptey, a tam zbliżywszy się stanę z kolegami memi y z assistentią moią z osobna y czekam prętkiey od wnci ostatniey rezolutiey. Pokaż wmc P. Bogu y swiatu, ieżli się to wszystko zdradziecko od zdraycow działo, bez woli y roskazania wnci; niechay krwią swoią y krew niewinną y łupy niewinnych domow Boskich pieczętują, a wmc, upadłszy na oblicze swe, upokorz się maiestatowi Boskiemu, a nie życz ostatniego wylania krwi chrześciańskiej. Iżali niemasz Boga na niebie, który wszystko widzi? Coż ci oyczyna nasza winna, która cię wychowała? Coż domy y ołtarze tego Boga, który dał żyć na świecie? Co my, którzy iedni wm y woysku Zaporowskiemu chęci nasze oświadczałyśmy, drudzy zaś bynaymniey nic nie winni? Niemasz na świecie człeka bez sumnienia y bez westchnienia do nieba Stworcy swiego; wnci pogotowiu, któryś się urodził chrześcianinem, musi przeniknąć serce y duszę tego, co się stało, co się dzieie, y co za koniec ma bydź tak wielkiego pospolstwa na krew zgromadzenia. Niech że sam P. Bog y przeczysta Matka Jego, ktorey dziś dzień chwalebny cerkiew święta obchodzi, da wnci takową myśl y skrucę, iakoby się to mogło wszystko w lepsze obrocić. Dni sześć od daty listu tego dzisieyszego będę czekał na rezolutią wnci tam gdzie w poblizu woyska Rptey, a proszę chciey mię resolwować y ich mm. pp. kolegow moich, żebysmy dali znać Rptey, albo że trwasz wmc w pokorze swey, z którą wysłałeś do Rptey, y że chcesz kończyć, zdraycow wszystkich karząc, albo że już Rpta, przed P. Bogiem od poddanych swoich w niewinności swoiey tak utrapiona, ma spuścić to wszystko na decret Boży y od niego pomsty oczekiwać. Czego ja nigdy nie życzył y nie życzę, prosiłem y proszę, aby P. Bog oddalił tę plagę swoię y miecz od nas domowy. Tym list moy kończę, chęci moje oddając.

LII.

Письмо князя Иеремии Вишневецкаго къ примасу. 1648 года, 30 августа.

List xcia J. Wiszniowieckiego do imci xcia prymasa, z pod Czołhańskiego Kamienia, 30 aug. 1648.

Jaśnie wielmożny mci x. arcybiskupie Gnieźnieński, moy wielce mci panie y bracie!

Cokolwiek in reppressionem nieprzyiaciela tego domowego P. Bog podać raczył fortunarum w ręce moie, wszystko haud dubitandum z dobroci Maiestatu iego successit; albowiem znać, że chciał na miłą oyczynę weyrzeć łaskawym okiem. Jednak, gdy wm. p. moie y y innych ich mm. przy mnie prace y odwagi w tey mierze wdzięcznie przyimować raczysz, tem samem mnie (lubo to linguis profligatis languentem) w usłudze Rptej y w usłudze swoiey cale powolnym corroboras. Co z strony kommissiy teraznieyszey, że wmc p. powagą swą adhortari raczysz, abyśmy ią pacatissime zachowali, w tem iako mentem wmc p., tak też y Reipublicae totaliter zachowuiemy, y aby w namnieyszym momencie zachowana była, do tego wszystkie consilia nasze obracamy. Ale to dziwna nam, że my non provocamus, przecie iednak laccessimur; co się stało dni temu kilka, gdy kozacy w kilku tysięcy Ostrog zaiechawszy, zwykłe popełnili caedes et spolia, kościołom nie przepuściwszy. Nie przyszło by im było do otrzymania miasta tego, bo iako to, tak wszystkich mamy na pilnym oku; ale ubezpieczeni będąc obozowaniem blizkim tak j. p. woiewody Braclawskiego, ktory z ludźmi wdztwa Wołyńskiego w poł mili od Ostroga stał, nie rozumieliśmy, aby w oczach imci mieli tak wiele dokazać, zwłaszcza gdy miał sufficientes ad reprehensionem vires. O czym wzięwszy wiadomość, gdyśmy podiazd swoy vindictae et deponis causa posłali, nie tylko, że się ich nam bić nie godziło,

ale też za to odnieśliśmy reprehensionem. A nieprzyjaciel, cruentas nie osuszając ze krwi chrześcijańskiej y kapłańskiej manus. Ostrog spustoszywszy, Luckowi y innym inhiat miastom Rptej. Y nie godzi mu się też inaczej: dum vitia prosunt, peccat qui recte facit. Lubo tedy za persuazją j. p. wojewody Braclawskiego, iako commissary pacis, podiazd nasz infectis rebus odiachal, przecie iednak drugi wyprawiliśmy non ad persequendum, ale ad reprimendum, iesliby się ku Luckowi brał, hostem. Aby tedy per expugnationem Ostroga o siebie prurientium linguarum byliśmy immunes, daię tego swoim y ichmci ze mną będących imieniem rationem, bo usiłowanie było defensionis, consilium vero praemissum superavit. Że Tatarowie imprezy swoiey excurrendi do nas nie odmieniają, co raz innovatur fama, którą abym w tey miał pewną, różnych exploratorow wyprawilem. Godna tedy wszelkiego podziękowania ta prawie paterna wm. p. circa bonum Reipub. sollicitudo, że de consilio communi ichmci pp. senatorow, braci moich, wczesnie upatrować racyzsz imminentia pericula y onym per paramentum woysk znacznych obviare. Gdy by tak te apparatus Rptej stanęły w tych czasach in congressu potiori, iezeli niepłonno, pewna rzecz, przy łasce Bożey, żeby iuz ta moles hostilitatis intestinae pierzchnąć niechybnie musiała. Ale iezeli będziemy czekać ligi pogańskiej z swoiemi domowemi pogany, difficiliori negotio conclusio belli przyić nam musi, co sprawi ingrata mora w rzeczach naszych, w ktorych nam tak upływać zwykły okazie. Nie wątpie iednak, że iako supplementa woysk, tak też y ich mm. pp. regimentarze do nas pospieczą, za interponowaną powagą wnci pana. Więc y pospolite ruszenie non absonum do effectu przyidzie; albowiem nie tylko, że patrząc na takie, jakie się zanosły tempestates, potrzebne, ale tez domowemu nieprzyjacielowi zgubą, obcemu postrachem, da P. Bog, zostanie; ale to wszystko pewienem penetravit maturum wm. m. p. consilium. Ja zatym uprzeymie moie etc.

PS. Po napisaniu listu tego, przyszyła nam wiadomość, że kozacy w tych dniach Luck opanowali, Kliwań, Ołykę y inne Wołyńskie miasta. Drugi posłaniec przybieżał, że Tatarow 30000 prze-

prawiło się do nas na Murachwu. Z tey tedy wiadomości fructum armistitii uważysz wm. p., ktore na orzech przychodzą; bo y do Tatarow tantisper nie przyszło, a że societas z Tatarami w bliskości nastąpiła, y lubo miasta biorą, nam każą milczeć, wiążąc ręce wolą Rptey, że pokoy, non arma decantavit. Nie wątpię tedy, że wprędce znaczne niebezpieczeństwo uważając, zagrzeiesz w. m. p. ludzi Rptey do gorącego pospiechu ku nam, ktorzy bardzo pokazują się ku nam.

Wmci pana uprzejmie powolny brat y sługa Jeremi Michał Korybut, xiąże na Wiszniowcu y Łubni etc., woiewoda ziem Ruskich.

LIII.

Донесение сенату отъ комиссаровъ, посланныхъ къ Хмельницкому.
1648 года, 13 сентября.

List od pp. kommissarzow do ich mm. panow senatorow.

Illustrissime ac reverendissime primas et princeps Regni, jaśnie wielmożni, wielmożni mci pp. y bracia!

Przy wyprawieniu przeszłej poczty, którą daliśmy znać wmm. naszym mm. pp. o zamieszaniu drogi naszej y kommissii pod Ostrogiem, iakie nastąpiły intervenientia, nie chcieliśmy do wmciov naszych mm. panow expedire drugiey poczty, raczey wszystkie nasze conatus w ten cel obracaliśmy, iakoby prace y usługi nasze mogły optatum sortire effectum. Ta tedy iest przyczyna żpoźnionej poczty, iż spodziewaliśmy się iakieykolwiek szczęśliwszey resolutiy. Teraz już wszystkie nasze starania superantur fatis, a w. nasi mm. pp. y bracia, licząc dni y godziny, co się dzieie z tą commissią, wiadomości oczekiwacie. Resolvimus oraz taedium w. naszych m. pp. y functią naszą, bo nie to, czegośmy życzyli, ale to, co temporis iniquitas

przyniosła, w m. naszym m. pp. oznaymuiemy. Po zatrzymaniu ied-nych, a po zabiianiu drugich posłów naszych w Ostrogu (co nam sprawił podiazd), pisaliśmy list do Chmielnickiego, exprobruiąc tych, którzy byli w Ostrogu, kozakow zdradę y declaruiąc się, iż ieżeli nie będą zwiedzeni kozacy z Ostroga y karani pro violato jure gentium, y ci którzy zostali żywi posłowie nam restituti, pro aperta hostilitate maiąc, od drogi naszej y functiey naszej supersedować musimy. Odpisał nam Chmielnicki, że to wszystko stało się mimo iego woli, chce karać y konczyć kommissią, y posłał pułkownika Kaniowskiego, aby sprowadził tę kupę z Ostroga y odebrał posłów naszych, a tych zdraycow, którzy pozabiiiali, przyprowadził. Wiedząc my tedy y uważaiąc, iako siła Rptey należy na ugaszeniu tey domowey woyny, resumendo zamieszanie rzeczy, wystaliśmy p. Głęb-ockiego z tym do Chmielnickiego, iż ukoieni będąc w żalu naszym tą declaratią, drogę naszą continuiemy ku Konstantynowi, y żeby iuż tym czasem do żadnego nie przychodziło zamieszania, czyniemy staranie. A w tym czasie drugi podiazd poszedł do Ostroga, który z Ostroga kozakow, tak iako y pierwszy, nie wypro-wadził, ale quo ad rem nostram toż co y pierwszy sprawił, bo posła naszego p. Głębockiego iuż sam Chmielnicki zatrzymał; kto-rego recuperuiąc, wystaliśmy drugiego, a po tym y trzeciego z ta-kową declaratią naszą: iż gdzieby nam nie powrocili ci wysłani od nas na przeszły piątek, to iest wczora tydzień, y oni swoich do nas nie śłali dla zniesienia się o mieyscu y o sposobie tractatow, my iuż pro aperta hostilitate to mieć będziemy. Jakoż nietylko na tamten termin, ale hucusque cały tydzień czekaiąc, po naznaczo-ny terminie, doczekać się nie mogli żadnego z naszych posłów. Przetoż daliśmy znać ich m. ieszcze de data 4 septemb., iż iuż lubo przez te intervenientia, lubo przez zdradę Chmielnickiego, y posłowie nasi wszyscy są w zatrzymaniu, y kommissia, którą aby ichmć illa, quae sunt belli, brać przed się raczyli, a prospiciendo securitati nostrae y pułku z nami będącego, podstąpić do nas z woyskiem y zbliżyć się nie-omieszkanie chcieli. Nastąpiły tedy podiazdy codzienne pod Konstanti-

now y po wojsko Chmielnickieg); ale y sami ichmć z woyskiem nie pomknęli się, y nas w takim zostawili terminie, że na każdą godzinę impetu nieprzyziaciela wyglądany, y na każdą noc na koniach excubias odprawuemy. Przyszło do tego, iż miawszy koło z pułkiem, y widząc, iż listy codzienne nic nie sprawiły, posłaliśmy p. Tomasza Sapięhy rotmistrza y dwóch pp. poruczników, żeby nam ich mci declarowali, czy do ichmciow reysterować się mamy, czy ich mci do nas przydą, żeby my dłużej in periculo aperto pod woyskiem nieprzyziacielskim, kiedy już codziennemi podiazdami odprawuiał się praeludia hostilitatis, z tą garstką ludzi przy nas będących nie zostawali. Odniesliśmy respons, że ichmć, tandem między sobą ugodę zawarłszy, ruszyć się obiecali. Lecz to ieszcze niepewno, gdy y tu już circum circa pułki Chmielnickiego nas okrażyły. Drugi punct był legatii naszej do ich mciow, co by też daley czynić mieliśmy my, kommissary pacis, ponieważ już następuie hostilitas, y declarowaliśmy się, iż z tego placu ziechać musimy. Lecz ich mc zaś teraz znowu wskazali do nas, żebyśmy ieszcze posłali do Chmielnickiego, upominając się powrocenia posłów naszych y declarując się, iż już zieżdżamy z tego placu. Uczyniliśmy y to. A że już trudno było by użyć na to poselstwo kogo, tylko popa u Mochowszy posłaliśmy z listami do x. metropolity, o którym, że tam iest w tamtym kozackim woysku, dysponując ich ku zgodzie, z ięzykow wziętych dano nam wiadomość,—żeby ultimarie nas Chmielnicki rezolwował, y na to samo już tylko do iutra oczekiwamy. Jeżeli Pan Bog uczyni ten cud, że już tractatus, in hostilitatem obrocone, znowu wrocą się do nas, my post tot iacturas, życząc oyczyźnie pokoiu, gotowiśmi aggredi opus. Jeżeli też już precedet hostilitas, y sami za tą pocztą, którą ostatnią wyszliśmy, po iutrze do wmciov mm. pp. y braci powrocimy. A teraz z tym wysyłając, tym concluduemy, iż życzyliśmy iak naylepiey usłużyć oyczyźnie, lecz że tak praemissum est, różne intervenientia et difficultates nas mieszały. To samo oyczyźnie sprawiliśmy, że hostilitatem na sobie naszemi conferentiami zatrzymaliśmy, a tym czasem już, za łaską Bożą, kupi się

wojsko nasze ad resistendum nieprzyjacielowi, a day Boże y zwyciężenia iego. Zalecamy się przy tym z usługami naszymi naszym mci pp. y braci. W obozie kommissarskim, die 13 septembris 1648.

Powolny służy: Adam z Brusielowa Kissiel, wojewoda Bracławski.

Alexander Sielski, podstoli Poznański.

Theodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

Franciszek Dubrawski, podkomorzy ziemie Przemyskiej.

LIV.

Письмо короннаго подчашія Николая Остророга къ коронному подканцлеру. Изъ оboза подъ Куськовцами, 1648 года, 13 сентября.

List imci p. podczaszego koronnego do imci x. podkanclerza koronnego, w obozie pod Kuszycowcami¹⁾, die 13 septemb. 1648.

Co mi dopiero od Hospodara imci przyniesiono, posyłam w m. pana. A o to mi pisze, że orda Krymska ieszcze Dniepru nie przeszła, bogday nie przechodziła! Bo te 4000 Dobruckich Tatarow ieszcze by nie zawoiowali, byle by woyska nasze się skupiły, ktorego numerum tak wypisuję: że przy xciu Wiszniowieckim jest 8000 woyska; tu z nami ciągnie 2000 woyska; przy imci p. staroście Rożańskim niewiem iak wiele; przy imci p. staroście Krakowskim, ktory tu blisko nas jest, 1000; ale się wszyscy skarżą się mi na inobedientiam tych pp. żołnierzow powiatowych. To summa wszystkiego woyska z woluntariuszami, ktorzy się teraz w obozie znajdują. Myśmy dziś stanęli trzy mile od obozu ich mci pp. wojewodow; złączemy się z sobą da P. Bog w sobotę. Nieprzyjaciel ma

¹⁾ Куськовци, теперь Великія и Малыя, села въ Кременецкомъ у., при рч. Жердѣ.

180000 woyska wszytkiego, między temi iest ze 20000 iazdy, ostatek piechota. Jeszcze by to nic, by nam ieno co więcej woyska przybyło, ażeby do nich Tatarowie nie przychodzili. Z temi tractatami *taimny to Kisiel iest*, głosem o tym mowi, że etiam iniquissimis conditionibus poiednać się trzeba, bo alias zginie Rpta. Ja zaś tak rozumiem, że tu pokoy bydź nie może, nie tylko honesta pax, ale inhonesta. Bo to chłopstwo iako nigdy nie trzymali fidem datam, y teraz pogotowiu elati victoria tam exigua, y skoro ten apparatus publicus evanescet, oni znowu consurgent, y obawiam się, że będą posteriora peiora prioribus. Cokolwiek się tu stanie, prętko dam wiedzieć. Kilku z towarzystwa p. Kisiela pościnali kozacy w Ostrogu. Kisiel wczoray iechał do Chmielnickiego; obaczmy, co za initia będą. W Ostrogu kozacy po staremu mieszkają; y był tam podiazd z tamtego woyska, ale im nic nasi nie uczynili, bo trudno w miescie, ktore z niemi trzyma. Musiemy o nich pomyśleć, by nam Lwowa nie ubiegli, żeby sobie a tergo uprzętnąć nieprzyjaciela, iako ubiegli Bar w tyle tamtego woyska, — kiedy się da P. Bog skupiemy. Tamtych requisitow do legatii Tureckiej czekamy tu dziś y pieniędzy; chociaź on dał y pieniądze na chorągwie należące, trzeba ich prętko oddać. Gospodar nie radzi ieszcze posła posłać.

PS. Kozacy, ktorzy isć mieli do Chmielnickiego woyska y nulla hostilitatis exercere nie mieli, poszli na Wołyń y wzięli Rowno, Łuck, Ołykę. To takie nasze armistitia; takie się też y pokoju spodziewania.

M. Ostrorog, podczaszy koronny.

LV.

Просьба жителей г. Львова къ королевичу Карлу оказать содѣя-
ствіе защитѣ города. 1648 года, 15 сентября.

Od Lwowian do krolewicza imci Karola, die 15 septemb. 1648.

Nayaśnieyscy miłościwy krolewiczu, panie panie nasz mi-
łościwy!

Iuż rebelia Ruska y zprzysięgła z pogany colluuias chłopska, opanowawszy wszytkę Ukrainę, Kiiowskie, Podolskie, Braclawskie, Czernichowskie woiewodztwa y więszą część Wołyńskiego, miasta, zamki wszytkie y fortece, przeciwko potentii cesarza Otomańskiego wielkim Rptey y prywatnym sumptem wystawione, więcey przez zdradę chłopską, niżeli przez szturm y gwałt nieprzyacielski dobyła, wysiekła, kościoły złupiła, zdeptała sacramenta, szlachty tak wiele katolików pozabiiała. Bez przestanku trzy iuż cale miesiące, we dnie, w nocy krew się leie; łupy srogie: armatę, działa, prochy, sacra prophana w Zaporozie odsyła, ludzi tak wiele tysięcy w niewolę daie pogańską. Co dzień, co godzina, ta perfidia bezecna, nienasycona krwi naszej, serpit y pożarem tu idzie, pod same iuż Lwowskie mury. Nil intactum, nil tutum, nil securum! Już y w samym mieście odkrywaią się iawne zdrady; conspiratie nocne, codzienne. Na co my, tuteysi obywatele y z inszych woiewodztw zbiegli bracia nasi, patrząc, y tak ieszcze niebezpieczeństwo widząc, daley z tąd uchodzić y zdrowia nasze unosić myślemy, kiedy Rpta żadnego mieyscu temu ratunku y obrony obmyślić nie chciała, y od pp. regimentarzow suppliciter prosząc, nie uprosiła, nie wyżebrała iednego dziesiątka praesidii. Jedyne iuż tedy refugium nostrum do osoby y łaski w. kr. mci w tey, którą iuż w to nieszczęśliwe interregnum znacznie poka-
zać raczył, chęci y miłości ku oyczyźnie naszej, abyś w. kr. mé

zatrzymać się tu imci p. chorążemu Sandomirskiemu y p. cześnikowi Czerskiemu z regimentem swoim, (lubo iuż mią) rozkazać raczył, y to pograniczne miasto, te metropolim et ocellum Russiae, propugnaculum, ab internis et externis hostibus servare raczył. Zwłaszcza kiedy iuż od wszystkich deserti zostawiają cives et incolae, atoli wierni zawsze, y teraz, a zostawiają przy tym in summo periculo y sacra, kościoły, armamentarium tak kosztowne y potrzebne Rptey. Nie wątpiemy nic w dobrotliwej łasce w. kr. mci, że ta nasza gorąca proźba znajdzie miejsce u w. kr. mci, iako servorum suorum, a my, quotquot sumus tuteyszey ziemi incolae, bronić się będziemy do ostatniej krwi to receptaculum, na ten czas y naszego, y tak wiele civium et subditorum exulum. Dokładamy tego, że iesliby ten regiment w. kr. mci continuować chciał drogę swą do woyska, albo nie minie ordy y kup swawolnych, albo też po bitwie (daj Boże szczęśliwą) przyjdzie. Oddaemy za tym etc. etc.

LVI.

Письмо Пенцлявскаго, чашника Черскаго, къ маршалку коронному Казановскому изъ оboза подъ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.

List imci p. Pęcstawskiego do imci p. marszałka nadwornego koronnego, z obozu z pod Konstancynowa, die 18 septemb. 1648.

Die 11 septembris stanęliśmy z regimentem krolewicza imci Karola przy woysku na Czołhańskim Kamieniu, ktore się iuż gotowało pod Konstancynow przeciwko nieprzyjacielowi; z tego mieliśmy wielką pociechę: oportanum nam, żeśmy nie omieszkali do rozdawania. Wczoraśmy go praesentowali ich mciom pp. regimentarzom, gdy się woysko skupiło, cum summa gloria nominis krolewicza imci Karola; bo to było ad applausum woyska, iż Polacy maią commendą nad temi ludźmi, a my też przybrali oficerow Polakow, choć

swym kosztem, y ozdobiliśmy regiment, y uczynili sobie fortius de okazii. Zbliżywszy się tedy pod Konstantinow to hultaystwo, zwietrzywszy o woysku y o podiezdzie ludzi imci p. chorążego koronnego z p. Łasczem (ktorych hultaiow szło in praesidiis kilka tysięcy), chyżo wypadli z niego; a tych, kterzy sobie fuga consulere nie mogli, wysiekli w poniedziałek przeszły, bo żadnemu takowa desolatia miasta y tak pogańska prophanacia kościołow żałośna parcere nie pozwoliła: gdyż nie należeliśmy żadnego obrazu całego, ale albo usztychowanego, albo posieczonego, postrzelanego, mianowicie crucifixow Christi Dni. Ludzie zaś iakoby z inszego świata, semivivi od rąk tyrańskich, wspierając się ścian, od głodu strapieni, nam obuiam z płaczem zachodzili. Co tak perstrinxit woysko, żeby radzi jedney godziny skoczyli na to pogaństwo. Za czym, ex consilio maiorum, ruszyliśmy się za Konstantinow do przeprawy, takiemu woysku bardzo trudney, y przebiliśmy iuż we wszelakiey ostrożności, bośmy tu sobie obiecowali primum conflictum; iakoż przecie była trwoga sine commotione woyska, bo podiazd y straż pierwsza napadła na 2,000 podiazdu nieprzyiacieskiego. Mianowicie też był podiazd ludzi p. chorążego koronnego siedm chorągwi, p. Zawilichowski, przeszły kommissarz, y p. Kalinski, rotmistrze iego. Ci wpadwszy na kozakow, tak ich bili, siekli, że ledwo ich chrosty salvaverunt; coś niewiele dla ięzyka przywiedli, ex praecipuis pisarza, szlachcica, y kilkunastu inszych, ktorych in instanti wypytawszy, pościano. Powiedają, że contemnit Chmielnicki woysko nasze, bo nie wie, co się tu dzieie; kładzie nasze woysko na 10000, in reliquo żydow tak wiele, a ufa w ordę. Ktorych da P. Bog iutro poprzedziemy, bo tylko o półtore mile od nas leży na polach Pilawieckich to hultaystwo kozackie, a sam w zamku triumphat, iakoby iuż z wygraney. Wczora pułkownik ich zabity; jedni powiadaią, że Krzywonosz, drudzy, że Głowacki, co Ostrog splondrował. Mamy w P. Bogu nadzieię, że nad tym hultaystwem vindictam suam pokaże. Pp. też dissidentes, chwala Bogu, z woyskiem y affectami dobremi złączyli się. A teraz, nie mając co więcej oznaymić, czas nie pozwala,

ustawicznie w sprawie stojąc, tylko że chleba, trunkow, trudno dostaiemy. Beczułka piwa za fl. 20, ale mięsa dosić, iałowica za fl. 2, koń za fl. 3, bo niemasz czym karmić, owsa pass... Szatanow, Usiatyn, Oprzyskowie splondrowali sub praetextu kozakow.

LVII.

Донесеніе сенату Адама Киселя о готовности Московскаго правительства къ союзнымъ дѣйствіямъ съ поляками противъ татаръ. 1648 года, 18 сентября.

List od imci p. woiewody Braclawskiego do imci x. prymasa.

Illustrissime et reverendissime princeps et primas, jasnie wielmożni, wielmożni mci pp. y bracia!

Włożona była od wm. moich mm. panow dwoia usługa Rptey na mie, skoro tylko calamitosa vicissitudo namaczała oyczyznę naszą: pierwsza, uiąć intestinum bellum omni meliori modo; wtora, zatrzymać Moskwę w przyiaźni et in fraternitate et coniunctione przeciw Ordzie. Pierwszą tedy usługę quanto studio, omnes superando difficultates, odprawić chciałem, a co za przyczyna, że d skutku nie przyszło, iużem o tym oznaymił w. mm. pp. z ich m. pp. kollegami moiemi. Wtora usługa moja iako za łaską Bożą successit, że oyczyzna nietylko przyiaźni stateczney od Moskwy iest pewna, ale też in coniunctione armorum na ordę ma optime ią dispositam, y byle nam p. Bog dał rychlo mieć Pana, a to seymem, com ia, posłem będąc, namowił, stwierdzono było, skutek swoy brać będzie. Z hramoty, z stolicy od senatu Moskiewskiego przyniesionej, którą posyłam w. mm. pp., zrozumieć w. mm. pp. będziecie raczyli, y z drugiej hramoty do mnie samego pisaney, którą posyłam do przeczytania. Posłaniec moy był honorifice przyięty y udarowany. Już tedy w. mm. pp. od tey ściany całą przyiaźn mieć

raczycie. Tu zaś lubo już expiravit kommissia, y nastąpił armorum fremitus, a to ieszcze haereo z ich mm. pp. kolegami, poki rzecz można y podobna, życząc rozwieść tę śtraszłą (ponieważ orda nieomylnie idzie w posiłek kozakom) domową woynę. A co P. Bog w tych kilku dniach uczyni, to iego świętey wszechmocney zostaje ordinatney. Teraz siebie samego y powolne usługi moje, etc.

W obozie za Konstantinowem, we dwóch milach od Chmielnickiego, die 18 septembris 1648.

Wmciów moich wielce mm. pp. y braci uprzejmy sługa Adam Kisiel, woiewoda Bracławski.

LVIII.

Письмо Н. Остророга о ходѣ военныхъ дѣйствій подѣ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.

List od imci p. podczaszego koronnego do imci x. podkanclerzego koronnego, z obozu, die 18 septemb. 1648.

Zdarzył P. Bog wszechmogący, że nam pierwsza proba z tym nieprzyjacielem wyszła, z łaski Bożey, nie zle. Tak się to działo, że do nieprzyjaciela przyść nie mogliśmy wcześniej, iedno przez Konstantinow, a do Konstantinowa iedna tylko przeprawa na Rossołowcach była. Wszysciśmy byli tego rozumienia, że nieprzyjaciel będzie tey przeprawy bronił, za czym zlecono mi, który wprzecie chodzę, do tey przeprawy poprzedzić, i ieźlibym mogł, nieprzyjaciela zpędzić z tamąd. Poszedłem tedy z pułkiem moim; poszedł imc p. chorąży koronny, ich m. pp. Denhoffowie, Wieluński y Sokalski starostowie, y imci p. Oleśnicki, starosta Opoczyński, z regimentem swoim; było wszytkiego do 5000 ludzi y dział sześć. Z tym wszytkim przyszedłszy do Rossołowic, nie zastaliśmy nieprzyjaciela, y opauowa-

liśmy tę przeprawę, mil dwie od Konstantinowa, w którym było cztery albo pięć tysięcy kozaków. Posłał im p. chorąży koronny ludzi swoich kilka set z p. Czaplńskim, człowiekiem rycerskim, wywabiając nieprzyaciela, który wyszedł był trochę, ale postrzegłszy ludzie, ustąpił zaraz do miasta, straciwszy na harcu kilka swoich y jednego żywcem. Od którego dowiedziawszy się, że tak wielka osada w miescie potężnym y do którego tylko ieden przystęp, niezdąło się szturmować do niego, ludzi nie chcąc tracić, ażby się inni ich mm. ziechali. Ale zdało się na insze przeprawy posłać, to jest: na Hrehorowkę, albo na Kuźmin, y te opanować, y tamtędy ciągnąć na nieprzyaciela. Tym czasem z ludźmi swemi podstąpił im p. chorąży koronny pod miasto, przybył y im p. wojewoda Ruski podstąpił y ten pod miasto; poczęli harcami wytrębować nieprzyaciela ludźmi swemi, do tego wspólnemi; przybywało co raz do tego ochotnika. Poszli ich mm. pp. starostowie; owo skupiło się dwa tysiąca ludzi, y podpadli aż pod samą bramę. Ale nieprzyaciel, trzymając się przy mieście, w rowach, przy kobylinach, strzelbą gęstą odstrzeliwali się, atoli bez szkody, z łaski Bożey, naszych. Zdało się pomienionym ich mciom, że kiedy by mieli posiłek, osobliwie draganow, żeby byli wzięli miasto; y posłali do mnie po dragany. Poszedłem ia sam w kilkunastu chorągwi z imcią p. Koniecpolskim, pisarzem polnym, a poszło przy mnie dziesiątek chorągwi kozackich, iako y raytarskich; wzięłem parę działek dla wszystkiego, lubom nie widział podobieństwa, żeby w tak dobrym okopie y miejscu, bardzo do obrony spsobnym, miało to miasto dosić ludu osadzonego. Niem ia mógł nadciągnąć do nieprzyaciela, porwawszy naszego języka, od którego się o woysku dowiedzieli doskonale, trzymał się przy fortecy, y noc też nadchodziła. Ich mci też wracali się od miasta; nie mogło się tego wieczora nic więcey probować, bo y xże im p. wojewoda Sandomirski ieszcze nie mógł z drugim woyskiem nadciągnąć, ani się w Rosołowcach przeprawić, iakoż y tam za przeprawą musiał nocować. Za czym musieliśmy odłożyć do drugiego dnia, a tym czasem insze przeprawy osadzić. Ale P. Bog

wszehmogący puścił taki strach nieprzyjacielowi w oczy, że w nocy z tak mocney fortecy uciekli, zostawiwszy nam wszystkie przeprawy wolne, y miasto przy tym, około ktorego pewnie było by zabawki, krwie y czasu stracić siła, kiedy by się nieprzyjaciel chciał bronić. To, z łaski Bożey, miejsce otrzymawszy, ciągniemy na nieprzyjaciela. To ięzyki powiadaią, że się nieprzyjaciel przepawił przez rzekę Ikawę y tam przy dobrym fortelu stanął, czyli też ustępować daley myśli. Obaczemy, co się dziać będzie. To nas bardzo frasuje, że lubo ten nieprzyjaciel czuie woysko nad sobą, przecie iednak w tyle wiele nam się buntownikow pokazuje; iako na Wołyniu zebrało się bardzo wiele tego, tudzież y na Podolu około Jaworowa, y w Rusi iuż około Trembowla. Za czym przyszło urwać sztukę woyska naszego y posłać kilkanaście set ludzi na Wołyń, a drugie tak wiele ku Trembowlu nazad, żeby tamte kupy wygromić, za ktoremi, rozumiem, że Lwow będzie bezpieczny. Oddaie się za tym etc. etc.

LIX.

Письмо неизвѣстнаго изъ оboза за Константиновымъ. 1648 года, 19 сентября.

Z obozu za Konstantinowem, die 19 septemb. 1648.

U nas dopiero się woyna zaczynać będzie. Zgromadziło się woysko; iutro następować myśli na nieprzyjaciela, ktory się pod Pilawcami przygotował na nasze przyście, lasy, fortele wszędy, y przeprawy nam ciężkie mając. Ponieważ nami chcą wszędzie zatykać, boć za prawdę lud konny dobry, ale pieszego y mało, y lada iakiego naprowadzono, y oszukano Rptą; tedy w tych kilku dniach, iutro albo po iutrze, przydzie się nam pocić; daway Boże szczęście! Kommissarzow siła, rady mało; emulacie wielkie y prywaty. Nie-

przyjaciel przy fortelach wielkość y immensam multitudinem chłopstwa zgromadza na wszystkie strony; chłopow wysłał buntować, Tatarow co godzina ordy wielkiej się spodziewa; woynę nie konczyć, ale w długą prowadzić chce, takie dispositie czyni. Nasze dosyć porządne woysko, albo raczey ogromne, contemnuie, w pole wyńść nie chce, musimy nań następować. O dwie mili leżymy. Jutro, to iest 20 praesentis, przystąpimy się. P. Kisiel Rptą upewniał y zawiodł, że dawniey się nie poczuwali, a czas upływa; chciał się od nas umknąć z pułkiem na Wołyń, ale go zatrzymano. Konstantinowa ultro, iako woysko die 16 nastąpiło, odbieżeli kozacy. Wielkie nasze szczęście! trzeba się było trochę zapocić. W tych dniach dopiero consiliorum et belli eventum uważyc będziecie mogli wmc, kiedy się właśnie excidium zaczyna. Observantiey wodzow nie masz, każdy za wolą swą. Chorągwie, ktore przyszły dopiero do obozu, iuż niektore służbę wypowiadają, nazad się kwapią do domu. Cwierć wyszła w ciągnieniu; my zaś, tak dawno w obozie, nie całe pieniądze wzięwszy, służyć musimy.

LX.

Довесеніе Н. Остророга сенату о Пылявецкомъ пораженіи польскаго войска. 1648 года, 31 сентября.

List imci p. podczaszego koronnego do imci x. arcybiskupa, ze Lwowca, dié 31 septemb. 1648.

Nieszczęsne rozeyście się nasze z nieprzyjacielem w tę przeszlą środę, kiedy muszę oznaymić w. m. p. Reipublicae haec ultima fata, śmierci mi się to równa; to a nie przegrawszy bitwy, ze środy na czwartek ustąpiliśmy nieprzyjacielowi w nocy, aby znowu skupić woysko. Nie zdało się, aby komunnikiem ustępować. Jam nie

był autorem huius consilii, bom to słyżał od nieboszczyka p. Krakowskiego: że kiedy nieboszczykowi Żółkiewskiemu radzono na Czerce, aby wojsko communicem uchodziło, nie chciał tego uczynić, dając tę przyczynę, że nasi nie wytrwają y rozbieżą się, y dla tego wolał taborem; oż teraz pokazało się, że lepiej było taborem. Ale że to consilium moje, iako i wielu inszych, non precedebat, lavabo inter innocentes manus meas. Nawet tego dnia bitwy zwodzić nie myślałem, na tym złym mieyscu nieprzyjaciela czekać odradzałem, zażywając tych słów: w kostkę rzucać o Rptę nie godzi się. O Tatarach teyże godziny miałem wiadomość y opowiedziałem ją publice, co nie tylko acceptavere, ale ledwie nie ludibrio excipiebant. Aż kiedy dopiero sama rzecz się pokazała, to dopiero radzić, kiedy iuż consilia post res. To co constat brać przed się, że kozacy magno numero y bogaci w armatę, ktorey im siła przybyło, we 40 tysięcy Tatarow idą i spodziewamy się ich pode Lwowem iutro. Piechota nasza y armata zginęła; pulki się, miasto zbierania, rozbieżały. A tu ja dziś do Lwowa in tuitionem przybieżałem, abym do kupy iako mogąc rozproszonych pozbierał, y będę się trzymał iako mogąc. Pieniądze in fidei publicam wezmę z ratusza y rozdám wojsku. Opponam, nie chcąc bydy ruinae, iako będę mógł, ieżeli mnie ab eo conatu invidia nie zepchnie, iak wiele consiliorum nostrorum avertibat. Moia rada błaha, aby w. mm. pp. wydali universały do tych, ktorzych nie dobito, y tych, ktorzy się niepotrzebnie rozeyszli, aby się do mnie kupili pode Lwow; iako nayprędzey zaciągnąć wojska cudzoziemskiego, a osobliwie piechoty ćwiczoney; lubo z tych, ktorzy tu teraz byli, z nowych zaciągniomych, nie wielka pociecha była. Nakoniec pospolite ruszenie niech będzie, bo melius est mori, quam videre malum gentis suae. To też w. mm. pp. oznaymię, że ex consilio ichmci pp. kommissarzow mieliśmy do Turek posta posłać, widząc ich apertissimam hostilitatem, że na nas ordę zmykają. A że expedytią miałem gotową przy sobie, iako wszystkie rzeczy cokolwiek miał, tak y tę legatią wzięto mi;

o co się bardzo frasuję; za czym inszey potrzeba, bo ia pewnie radzę posłać, a też p. Kołek gotow iest w drogę. Za tym się łasce wm. etc.

M. Ostrorog, podczaszy koronny.

LXI.

Письмо о томъ же Львовскаго подкоморія Войтеха Мяковского къ Бѣлзскому воеводѣ. 1648 года, 2 октября.

List do j. p. woiewody Bělzskiego od j. p. podkomorzego Lwowskiego, ze Lwowa, die secunda octobris 1648.

Listy wm. p. ze Stryia posłane zpotkałem wczora za Glinianami, powracając ze Lwowa, gdzie mnie nieszczęśliwa nowina doszła o nieszczęśliwym nie pogromieniu, nie przegraney, ale ucieczce naszych y rozproszeniu woyska naszego marnym, niesławnym Rptey, iuż ginącey; o czym krótko wm. p. oznaymuję. Po wszystkich szczęśliwych progressach woyska naszego y odebraniu Konstantinowa śnadnym, zawarł się był Chmielnicki w Pilawcach w lichym zamczku, otaborowawszy się czernią, wojując ustawicznie, Tatarzy iuż pułkami przeciwko nim posyłał. Nasi, mało na to, niewygodnie przyszli na Chmielnickiego około obozami niezawartemi, gdzie który pułkownik chciał, szanćami, strażami, armatą ścisnęli. Przez dni 4 albo 5 nic nie sprawili. Harcownikow fortuny na naszą stronę się odprawowały, a woysko wszystko uszykowane, srogie, świetne, ozdobne, pokazowali nieprzyjacielowi, aby go było wielkością y strachem do pokory przywiedli; iakoż iuż czerń chciała starszynę wydawać, o miłość prosząc. Już w poniedziałek miano dać ze stu dział salwę y dobywać taborow y kurnika tamtego; ale nieszczęśliwa commutatia, prolongatia, czyli niezgoda zaszła y zayrzała nam

tego szczęścia. A w tym we wtorek, o zachodzie słońca, Tatarowie przyszli, których uyrzawszy, Chmielnicki z armaty swey uderzyć kazał, a na naszych huk poszedł, a kozaków y czern w pychę podniosł. Wyszli nasi w pole, harce zwodzając. Skoczył iednak p. podkomorzy z pułkiem swoim na iedno skrzydło, iako w ogień, ale od nikogo nie posiłkowany, położywszy niemało trupa pogańskiego, odwrócić musiał, straciwszy porucznika, dobrego męża, p. Podolskiego, podstolego Lwowskiego, y drugich kilku. Kozacy z Tatarami w posiłku stojąc, nic nie nacieraiąc. A w tym skoro wieczor nastąpił. Jchm. pp. regimentarze, kommissarze, pułkownicy, ziechawszy się cicho, ciemney nocy, uchodząc, wszytką siłą poczęli uciekać, y odbiegli chorągwi bez znakow, armaty, taborow y wozow niezliczonych, króre na wielokroć sto tysięcy szacuią. Woysko to postrzegłszy, że niemasz ani wodzow, ani rządu, rzuciwszy o ziemię zbroię, pancerze, kopie, wszytko poszło, piechotę wszytkę na rzeź wydawszy. Chorągwie powiatowe y krola jmci sw. pam. długo bawiąc się u przeprawy, dokąd im prochu stawało. We srodę w nocy stało się; nasi na wszytkie strony bieżą fessi, pieszo, drudzy konno, konie za sobą wiodąc, ku Lwowi naywięcey. A nieprzyiaciel patrzył y dziwował się tak wielkim łupom y dostatkom, ktore mu grzechy nasze y sroga iego fortuna bez pracy, bez bitwy, ale osobliwie czary niesłychane, z wielu coniectury widomych znakow, posłużyły. Bo taki strach, taka consternatia naszych obięła, ze czałem, dokąd konie mogły, bieżały, twierdząc, że iuż za nimi Tatarowie bieżą; o ktorych z łaski Bożey nic nagłego nie przyszło. Day Boże szczęśliwsze nowiny.

LXII.

Письмо Луки Мясковского, судьи Подольскаго, къ Войцеху Мясковскому, подкоморію Львовскому. Изъ Каменца, 1648 года, 27 октября.

List p. sędziego Podolskiego do p. podkomorzego Lwowskiego przez posłańca, który, uchodząc niebezpieczeństwa, iechał bardzo z drogi przez Wołoską ziemię, y przez Siedmiogrodzką, na Krakow, dla tego ten list nie rychło doszedł; pisany cyframi dla przeięcia. Z Kamienca, die 27 octob. 1648.

O ratunek y succurs ludzi y żywności prosimy, bo tego obuyga mało mamy w tym naszym obleżeniu. Już tylko trzy wsi nie rebelizowały, które nasi zaciągnieni znoszą. Już żydzi od głodu zdychają y ubostwo. Skały po dziś dzień nie ociesani; domy, cerkwie przed bramami nie poznoszone; parapetow w zamku na wałach niemasz; puszkarzow tylko kilka; w mieście pełno zdrady. Piechota dawna frankowa Ruś; nawet Ormianie katolicy buntują się dla oppressiey od żołnierza y uciekają. Kagańcow ani beczek smolnych dla nocnego szturm niemasz. Miseremini nostri saltem vos, amici nostri! Łupoł gospodar wielkie woyska zbiera, podobno na nas. Nie ufając bratu rodzonemu, dał hetmaństwo y dwornictwo wielkie Petrycayce woiennemu, a Czokogę tu na burkułactwo Chocimskie przysłał y onegdaj zamek odebrał. Posłow od Chmiela honorifice przyjął, tractował, postulata iego acceptował, lachow, żydow przyymować zakazał, y pramy wszędzie na Dniestrze pozatapiane; tylko de coniunctione armorum nie dał rzetelnego responsu, referował się na declaratią od Porty, do ktorey posłał. Posyłamy iutro do imci p. Chrzastowskiego, który był rotmistrzem, expostuluując, iezeli to sobie mają mieć za signa hostilitatis. P. Gazubę, z listem z Warszawy posłanego, zle przyjęto u Porty; rzekomo ta przyczyna,

że imberbis; siedzieć mu nie kazano, ani obrokow dawać. Pisał mi sam Łupoł o tem. Pytał go wezyr: od kogo przyjechał, gdy pana nie maia? Nie wierzylicie przed tym, kiedym dawał znać, że idą Tatarowie; wiercie ż teraz o Turkach y kozakach, iż posłowie Chmielnickiego zle z razu byli przyjęci u Porty.. Rzekł wezyr: zdradziliście pany wasze y wiare, y nas zdradzicie. Responderunt oni: że u Lachow w cięższej niewoli byliśmy, niżeli u was więznie na galerach; prosimy tylko o Tatary; będziemy wam haracz dawać, iako z Multan y z Wołoch; więźniow co potrzeba na galery, y na każdego waszego nieprzyjaciela stanie nas 10000; a na znak wiary damy wam do rąk Kamieniec. Dopieroż ich ligę z Tatary approbowano, kaftany y dobrą odprawę dano. Ufaicież wme, że tak iest, a nie inaczey.

LXIII.

Письмо Хмельницкаго къ польскому сенату. Изъ-подъ Замостья, 1648 года, 15 ноября.

List od Chmielnickiego do Rzeczptey.

Jaśnie wielmożni, wielmożni mm. pp. senatorowie, panowie nam wielce miłościwi!

Bog wszechmogący na to świadkiem, żeśmy z wielkiej biedy, niewoli naszej tak maiestat Boży, iako y wm. pp. obrazili. A to z przyczyny dwoch panow, to iest p. chorążego koronnego, który niemilosciwie na nas następował, towarzyszew naszych zabiiano, męczono, y z chudob naszych własnych, cośmy ieszcze od przodkow naszych mieli za antecessorow wm. pp. s. p. w cudzych ziemiach nabyte, zdarto, złupiono. Nie tylko to, ale mało nas ieszcze w iarzmo nie zaprzęgano; iak się im podobało, tak nami obracano. A teraz także, za nastąpieniem xcia jmcia Wiśniowieckiego, który,

skoro my się byli wrócili po rozgromieniu woyska quarcianego na zwy-
czayne mieysce swoje, na Zaporozę, a x. Wisniowiecki, tego nie
wiemy, czy z rady niektórych panow, czyli też swoim uporem,
z woyskami swemi na nas następował: kozakow i święconych łu-
piono, męczono, na pale wbiiano, swidrami oczy wykręcano, y insze
męki niestychane zadawano. Widząc to, że y za duszami naszymi
goni się, radzi musieliśmy się z woyskami naszymi ruszyć y na-
stępcom naszym odpor dawać. A to dla tego, że tu nas łagod-
nemi listami od ichm. pp. kommissarzow od Rptey posłanych, upew-
niając pokojem, obsyłaia, a tu nas z woyskami (radę jednę wzięli
między sobą) następuia; dla tego szliśmy śladem za x. Wisniowiec-
kim pod Zamoście, mając pewne wiadomości, że x. J. Wisniowiecki
znowu woyska zbiera z nami woiować. Ci dwai panowie do wszyt-
kiego złego przyczyną; swym łakomstwem y popędlivością mało nie w
niwecz ziemię obrocili. Boć y u nas xiąże Wiśniowiecki własnie iak
zanadrzu był za Dnieprem, a my onego cało wypuścili, rozumiając
o całej przyiaźni dawney. Teraz znowu, iak przed tym, wysyłamy
do wm. pp. jm. xiędza Andrzeia Mokrskiego, kanonika Trzemeszyń-
skiego, który ma świadectwa od miast, iako tu pracował, chcąc zo-
stawać iako i przed tym wiernymi sługami Rzptey, prosząc o to,
aby ten grzech poniewolny (ktory, sam Bog świadkiem, z nieznoś-
ney przyczyny) odpuszczony był, a tym panom, którzy tego przy-
czyną, zganiono było. Jesliby też iaka niemiłosciwa łaska wm. pp.
była, y woynę przeciwko nam wsczęli, tedybyśmy rozumieli, że nas
za sług swoich wm. pp. mieć nie chcecie, coby nam z wielką ża-
łością było. Od wm. pp. przez tegoż j. x. Mokrskiego responsu
czekamy. Przy tym uniżonemi sługami wielmożnościow waszych wm.
pp. zawsze zostaiemy, iako i przed tym.

Data od Zamościa, die 15 novembris 1648.

Wielmożnościow waszych, naszych mm. pp. nainiższy słuźi
Bochdan Chmielnicki, starszy, z Woiskiem Zaporowskim.

LXIV.

Донесеніе о пребываніи польскаго гонца Смяровскаго у Хмельницкаго подъ Замостьемъ. 1648 года, 18—24 ноября.

Relacya o Smiarowskim, gońcu od krola do Chmielnickiego posłanym.

Gdy goniec krola jmci pan Smiarowski przyjeżdżał do Chmielnickiego, pod Zamościem będącego, wysłał przeciwko gońcowi sześć tysięcy woyska, żołnierza na dobrych koniach, stroyno, który, potkawszy gońca, prowadzili go. Gdy przejeżdżali pod ten dwór, gdzie Chmielnicki stał, półki, których nie przeyrzana rzecz była, wypuściły ręczną strzelbę, aż ziemia grzmiała.

Przed samym dworem obozny Chmielnickiego na imie Ostap z osmiąset osob wyiechał, który wprowadził gońca naszego do izby, gdzie Chmielnicki czekał. Był w szkarłatnym żupanie, srebrne petlice, kołkiwa półgranatowa (?), ferezya przedniemi sobolami podszyta. Buława przed nim leżała na stole, a gdy goniec wszedł, zrzucił ją na ziemię ze stołu. Sam Chmielnicki, przy oddaniu listu krola jmci y gdy goniec nasz, włożywszy czapkę, począł odprawować poselstwo, y starszyna, co się mogła zmiescić do izby z Chmielnickim, zdjawszy czapki, słuchali, a kiedy co raz wspomniano krola jmci, czołem bili wszyscy.

Gdy zaś Chmielnicki począł odpowiadać, naprzod winszując królestwa królowi jmci, zaraz ciężką strzelbę wypuszczono, która przez półgodziny trwała. Gdy strzelać przestano, rzecz swoją prowadząc, to deklarował: że gdyby królewicz Kazimierz królem wybrany nie był, ktorego on chce być sługą y krew swoją za dostojenstwo onego gotów wylać, tedy szedł by był prosto ku Kra-

kwowi y, wzięwszy koronę, temu by ją dał, komu rozumiał. Teraz, poddanstwo wyznawiając we wszystkim y powracając do Zaporozża, na kommisarze z pokojem chce czekać, a idąc do Zaporozża, żadnych zbrodni nie czynić. Jako że zaraz poczęli się rumować, a mianowicie poselstwo było we srodę, to iest 18 nowembra, a sobotę, który był dzień 21 nowembra, wysłał armatę zpod Zamościa do Zaporoch ze dwudziestą tysięcy woyska.

Nazajutrz w niedzielę tatarowie, ktorých wodzem Tohaybey, a nie było ich więcej nad 5 tysięcy, odprawił do Ordy.

W niedzielę wozy swoje y wszystkie rzeczy wysłał. We wtorek, to iest 24 nowembris, odprawiwszy gońca naszego, sam się ruszył od Zamościa, mając z sobą już dwakroć sto tysięcy woyska.

Pilno się iednak domawia, że lubo teraz odstępuje, iednak że tey woyny nie przestanie, aż mu się sprawiedliwość stanie z Koniecpolskiego y Wisniowieckiego.

Naznaczeni tedy kommisarze: pan Woyciech Miaskowski, podkomorzy Lwowski, pan Krzysztof Tyszkiewicz, wojewodzie Brzeski, podszaszy Kijowski, pan podczaszy Braclawski y pan Krzycki, co był od niego do nas posłem.

Изъ архива Свидзинскаго. Копія, исправленная рукою самого Свидзинскаго, хранится въ архивъ Коммиссіи.

LXV.

Письмо короля Яна Казимира въ гетману Хмельницкому. Безъ даты ¹⁾

Chmielnickiemu respons od krola imci na list iego, z Warszawy.

Gdy iuż xiędza Mokrskiego odprawić kazaliśmy z responsem maiestatu naszego na pisanie wasze, powrocił do nas poseł nasz, urodz. Smiarowski, który nam od was drugie pisanie oddał y wszystkim dał ustną sprawę. Oraz tedy teraz na obadwa listy nasz takowy dajemy respons. Jako wiernego poddaństwa, ktoreście nam przez xdza Mokrskiego oddali ze wszystkim woyskiem naszym Zaporowskim, wdzięczni iesteśmy, y powinszowania fortunne w panowaniu naszym, tak o pierwsze poddańskie posłuszeństwo, ktoreście pokazali maiestatowi naszemu, ieszcze od Zamoscia powrot uczyniwszy, przy tym że posle naszym z woyskiem w Ukrainę ruszyli się, wdzięcznie y mile to od was wszystkiego woyska naszego Zaporowskiego przyimuiemy. I ten pierwszy poddański affect takową pierwszą teyże łaski naszej nagrodą zawdzięczamy, iż insignia należące woysku naszemu Zaporowskiemu, przykładem najaśnieyszych przodków naszych, to iest: buławę y chorągiew na stwierdzenie starszeństwa nie komu innemu, tylko wam naznaczamy y one posłać niemieszkanie ofiaruiemy. A przy tym występек wasz iż pokorą swoją chcecie maiestatowi naszemu y Rptey wiernemi usługami przeciwko każdemu nieprzyiacielowi nagradzać, lubo tak wielkiego krwie rozlania y państw naszych spu stoszenia żałuiemy, iuż to Boskiemu, nawiedzeniu poczytawszy, iż maiestat Boski za wszystkie występki zwykł się błagać pokorą; tedy

¹⁾ Въ книгѣ Якуба Michałowskiego документъ этотъ датированъ 21 декабря 1648 года.

y my, będąc pomazańcem, tę pokorę waszą przyjmujemy, y gdy do końca całą poddańską wiarę po was y po woysku naszym Zaporowskim uznamy, to co się stało przebaczyć y pokryć miłosierdziem maiestatu naszego obiecujemy. Co się dotyczy drugiego punktu waszey suppliki, żebyście woysko nasze Zaporowskie pod władzą nas samych y Rptey zostawali, a panow wiele nad sobą nie mieli, y my tak a nie inaczej mieć chcemy. Także w trzecim punkcie strony Uniey, y w tem słusznemi srodkami woysko nasze Zaporowskie aby ukontentowano było, skłonimy się; y dla tegoż zaraz, iuż nie odwołując, iuż kommissarze z zupełną od nas y od Rptey powagą, ktorzy o czasie y o mieyscu was zwieściwszy, tę kommissią tak skutecznie za pomocą Bożą odprawić rozkazanie mają od nas, iakoby żadna pamiątka przeszłego zamieszania nie zostawała y do takowych rosterkow na potym nie przychodziło, ale woysko nasze Zaporowskie, przywroceniem dawnych swoich wolności uspokoieni, w zwykłej dawney ochocie rycerskiej do usług naszych y Rptey zostawało. A co kolwiek na tey kommissiey pomiarkowano będzie, to za doniesioną suppliką przez posły od woyska naszego Zaporowskiego na szczęśliwey, da Pan Bog, koronatiey seimie utwierdzić chcemy. Takową tedy łaskę naszą wam deklarowawszy, y iuż powagą naszą krolewską spokoii zastanowiwszy, iako was tym ubezpieczamy, iż woyska nasze koronne y W. X. L. zbliżać się nie będą, al. na mieyscach swoich zostawać, aby ta kommissia odprawiona była spokojnie y skutecznie, y kommissarzow nie w większym poczie, tylko 100 człeka zeszlemy; tak y was upominamy y koniecznie mieć chcemy, abyście z starszyzną woyska naszego Zaporowskiego na mieysce, od kommissarzow naszych naznaczone, nie w większym poczie, ale w takim że, do odebrania buławy y chorągwi, przy wykonaniu przysięgi zwykłej, nam y Rptey należącej, y do zawarcia tey kommissiey przybyli. A teraz pilnie y powtore po was to mieć chcemy, iuż iako wiernemu poddanemu naszemu roskazuujemy, abyście orde skutecznie odprawili, pospolstwo do swoich domow zgromadzone ku wam rozpuścili, kupy gdzie by kolwiek były w

Ruskich y Litewskich kraiach surowemi uniwersałami abyście rewokowali, a woysko nasze Zaporowskie na zwykłe mieysca zaprowadzili, y w miastach pułkowych postawiwszy, wiadomości od kommissarzow naszych oczekiwali. Co wszystko iż wypełnicie, iako tego pewniśmy, tak łaskę naszą krolewską wam y wszystkiemu woysku naszemu Zaporowskiemu ofiarujemy.

LXVI.

Дневныя записки о поѣздкѣ польскихъ комиссаровъ для переговоровъ къ Хмельницкому въ Переяславъ, веденныя львовскимъ подкоморіемъ Войтехомъ Мясковскимъ. 1649 года, 1 янв.—7 марта.

Diarius drogi do woyska Zaporowskiego pana woiewody Braclawskiego, y p. podkomorzego Lwowskiego, chorążego Nowogradzkiego, podczaszego Braclawskiego y p. Smiarowskiego, sekretarza, kommissarzow y kollegow iego, napisany przez p. podkomorzego Lwowskiego. Die prima jun. 1649.

1 jan. W dzień sam Nowego lata wyiechałem z Warszawy, w niedziel 6 po electiey, dla nierychłej odprawy skarbu.

4. Potkałem się w drodze z imcią x. biskupem Łuckim.

6. W Brześciu Litewskim u xcia imci p. hetmana polnego Litewskiego dla 200 koni byłem, według woli J. K. mci. Xiąże imc wymówił się z tey uczynności, kilkanaście tylko koni tatarow imci p. woiewodzie Braclawskiemu dawszy.

9. W Kobryniu zastałem imci pana woiewodę Braclawskiego y oddałem 1,000 złotych z skarbu; ruszyliśmy się daley ze stem tylko draganow z p. Pryszowskim, kapitanem, kosztem xdza biskupa Poznańskiego zaciągnionych.

10. Imc p. Brzozowski przybył do nas, castelan Kiiowski.

14. Imc p. Kissiel, chorąży Nowogrodzki, zjechał się z nami, kolega nasz.

15. W Choscy (Huszczu), nad Horynią rzeką, u imci p. wdy Braclawskiego (byliśmy).

16. W Korcu u xcia imci Koreckiego.

20. W Zwiahu, gdzieśmy Słucz rzekę przebyli, y wiechali na granice wdztwa Kiiowskiego.

21. Doniec pułkownik y Tysza setnik zaiechali nam we 400 kozaków y prowadzili za Zwiahel. Zamek kosztowny y kościół spustoszony.

27. W Brzoniu (Brusiłowie) dogonił nas imc p. Zieliński, podczaszy Braclawski, ktoremu oddałem z skarbu 3,000 zł. Tegoż dnia w Nowosiółkach, gdzieśmy tydzień czekali resposu od Chmielnickiego z Czeheryna, gdzie znowu xże Czetwertyński z listami posłany.

1 februarij. Tamże w Nowosiółkach imc p. wojewodę potkały różne contempty od chłopstwa. Żywność trudna y droga, nietylko ziarna, ale y słomy dla koni nie było.

2. Bunty poddanych na samego pana y panią dziedzicznych.

3. W Białogrodce takż wczas y niedostatek; do Kiiowa, trzy mile, po wszystko posłaliśmy. Tu z Kiiowa metropolita z archimandrytą ziezdżali ad secretum colloquium do p. wojewody.

6. Do Kiiowa nas puścić nie chcą, ani gospod pozwalają. P. Gniazdowski, sługa p. wojewody, y Bryszowski kapitan znieważeni.

8. Imc p. wojewoda ziezdżał pod Kiiow dla rozmowy z x. metropolitą y archimandrytą.

11. Xiąże Czetwertyński młody powrocił z Czeheryna, który zaprosił do Kiiowa.

12. Z Gwozdowy p. chorąży Nowogrodzki z p. Smiarowskim wyprawieni do Chmielnickiego z persuaazyją, aby do Kiiowa na kommissią zjechał.

14. Ruszyliśmy się do Lesnik ku Kiiowu w niedzielę zapustną rano; iadąc przez Chodaszewkę, miasteckiem xcia Koreckiego, zastąpili p. woiewodzie (z którym na iednych saniach siedziałem) kozacy tameczni z chłopstwem y nie puszczały daley, trzymając za wodze konia pod kozakiem, który znak wiozł za p. woiewodą, ażeśmy y tego kozaka, y samych siebie talerami okupić musieli, w małej kupie będąc, bez dragońskiej y kozackiej chorągwi, i czeladzi naostatek.

16. W Chwastowie kozacy cum plebe nasiekli, nałupili szlachty niemało utriusque sexus.

18. W Trypolu, gdziesmy Dniepr przebyli; w Woronkowie nocleg.

19. Z Woronkowa 6 mil stanęliśmy w Pereiasławiu ciężkim mrozem. Chmielnicki hetman wyiechał przeciwko nam na poł ćwierci mile w pole, w kilkadziesiąt koni, z pułkownikami, z assaulami, z sotnikami, z muzyką wojenną, pod znakiem, bunczukiem y czerwoną chorągwią. Po przywitaniu y przemowie kozackiej, wsiadł na sanie do nas no lewey ręce imci p. woiewody. Wieżdżając w miasto, ze 20 dział uderzyć kazał y do swego dworcu zaprosił na obiad; gdzie iuż przymowki uszczypliwe zaczęły się od niego y od pułkownikow przeciwko xciu Wisniowieckiemu, p. chorążemu koronnemu, Czaplinskiemu y lachom wszystkim.

20. Consilium kommissarskie, iezeli mu ante omnia przed traktatami oddać buławę y chorągiew od jego kr. mci. Stanęła conclusia zgodna, żeby oddać y uiąć go tą ludzkością y łaską jego K. Mci. Naznaczone miejsce temu aktowi w ulicy szerokiey, przed dworem Chmielnickiego, gdzie też blisko niego stali posłowie Moskiewski z Węgierskim. Nieśli przed nami buławę p. Krętowski, łowczy, a chorągiew p. Kiełczyński, skarbnik Kiiowski, a przed niemi trąby, bębny hetmańskie odzywały się. Czekał w kole Chmielnicki w altembasowym czerwonym soholim kopieniaku, pod bunczukiem, z pułkownikami y z inszą starszyną. Skoro począł imc p. wda łaskę ofiarować jego K. Mci y hetmanowi, y woysku Zaporowskiemu, zawołał podle hetmana stojąc Działaley pułkownik: „Korol

jako korol, ale wy krolewietą, kniaziowie, broicie mnoho, y naro-
biliste. Y ty, Kissielu, kość od kości naszey, odszczepiłeś się, a
przestajesz z lachy“. Począł go hamować hetman, ale on, wytrzą-
sając buławą, chciał więcej mówić, piałany gorzałką, choć rano było.
Nie wsparty jednak od drugich pułkownikow, poszedł z koła. Za-
tym p. wda oddał listy Chmielnickiemu y credens kommissarski,
ktore czytane były zaraz; oddał potym sam buławę turkusową, a
p. chorąży Nowogrodzki, rodzony imci p. wojewody, chorągiew czer-
woną z orłem białym y napisem: Joannes Casimirus Rex. Oboie to
z iaką taką chęcią przyjąwszy, po kozacku podziękował, a potym nas
do gospody swey prosił. Przed obiadem uczynił do niego p. wda gład-
kiemi y wybornemi słowy mowę, pokazując mu, iako wielkie upominki
bierze dziś od krola imci, czego affektował: przebaczenie naprzod
przeszłych spraw iego y postempkow, potym wolności starodawney
religiey Greckiey, auctiey rejestrowego woyska, restitutiey dawnych
praw y swobod Zaporowskich, na ostatek regimentu nad woyskiem
potestatem; słuszna, żeby się wdzięcznym bydz pokazał tak wielkiej
łaski J. K. Mci, iako wierny poddany y sługa Jego K. Mci, dalsze-
mu zamięszaniu y krwie rozlaniu zabiegał, chłopstwa prostego pod
protektią nie przyjmował, posłuszeństwo panom ich przykazał, a do
traktatow z pp. kommissarzami przystąpił. Na te słowa p wdy taki
dał respons: „za tak wielką łaskę, którą mi jego K. Mć przez wmc
pokazał, że y władzę nad wszytkiem woyskiem przysłał, y przeszłe
moie przestępstwa przebaczył, uniżenie dziękuję. Co się tknie
kommissiey, ta się teraz zacząć y odprawić nie może: woyska w
kupie niemasz, pułkownicy, starszyzna daleko: bez nich nie mogę y
nie śmiem nic uczynić: idzie o zdrowie moie. Do tego że z Czap-
lińskiego y z Wiśniowieckiego sprawiedliwości nie mam; trzeba, żeby
mi ow był koniecznie wydany, a ten skarany, bo z tych przyczyna
rozlania krwie y wszytkiego zamieszania. Winieneć y p. Krakowski,
że na mnie następował, że mię gonił, kiedym w lochy Dnieprowe
zdrowie uniosł; ale ten iuż ma za swe: znalazł, czego szukał. Wi-
nien y chorąży, bo mi oyczyznę wsiął, bo Ukrainę lachowczykom

oddają, którzy młoczące Rptey zasłużone w chłopcy obracali, łupili, brody targali, w pługi zaprzęgali; ale nie tak wiele winien, iako owi pierwsi dwaj. Nie będzie nic ze wszystkiego, jeżeli iednego z nich nie skarżą, drugiego mi tu nie przyszlą; inaczej albo mnie z woiskiem Zaporowskim przepaść, albo ziemi Lackiey, wszem senatorom, dukom, krolikom y szlachcie zginąć. Albo y to mała z Lachow przyczyna, że się krew chrześcijańska leie? Litewskie woysko Mozer y Turow w;siekli, Janusz Radziwił iednego kazał na pal wbić. Posłałem tam kilku pułkownikow, a do Radziwiła napisałem: jeżeli to iednemu z chrześcian uczynił, tedy ia toż czteremastu więzniom Lachom, ktorzych mam wiele, uczynię y oddam swoje“. To taki antipast dał nam przed plugawym obiadem swoim, uderzywszy w serca nasze odkrytym iadem y furią swoją. Odzywali się y drudzy przy dwóch stołach, iako gadziny iakie z błota, y ieden z nich Fiedor Wiesniak, starszy pułkownik Czerkaski, porwał się do buławy na xdza Łętowskiego, karmelitę, który do nich na mieyscu xdza Mokrskiego, nieboszczyka, z listem krola imci iezdził, że tylko rzekł: „mogą się te nowiny z Litwy o Mozerze y Turowie odmienić“; a on do buławy, tych slow zażywszy: „młoczy, popie! nie twoie to dzieło leż mi zadawać“. Uderzył by go był pewnie, kiedy by był bliżey siedział. Mówił iednak: „y wasi księża, y nasi popi, wszyscy tacy synowie. Chody ieno, popie, na dywor: nauczu ia tebe pułkownikow Zaporowskich szanowaty“, y z tym wyszedł z izby. Miękczyliśmy Chmiela iako mogli, a osobliwie p. wda cierpliwymi y łagodnymi słowy przywodząc go ad mitiorem et saniorem mentem; ale nie sprawiwszy, po kilku godzinach z serdecznym żalem y łzami odiechaliśmy do gospod swoich, sparsim po ulicach dalekich umyślnie rozdanych, abyśmy nie w kupie blisko siebie stali.

21. W niedzielę wstępną poszedłem rano z p. podczaszym do soborney Cerkwi, gdzieśmy się witali z posłem Moskiewskim, ludzką y obyczajną osobą, czego bronił Chmielnicki p. woiewodzie, ani dopuścić się widzieć z sobą, lubo o to poseł prosił. Nie mogliśmy iednak secretiora z nim conferre inter plebem, tylko oferty, ceremo-

nie y panow naszych przyiaźni z sobą. Widzieliśmy potym zamek pusty, wniwecz zepsowany, y Collegium w kościele Jezuitow odartym tak, że żadnego ołtarza y obrazow mieysca niemasz; groby nawet otwarte, trupy wyrzucone szlacheckie; trumna nieboszyka p. Łukasza Żolkiewskiego, wdy Braclawskiego, starosty Pereasławskiego, wielkieu pamięci kawalera godnego, rozbita, insignia woienne wzięte y pierścień diamentowy z palca. Zaproszony na obiad do p. wdy, Chmiel nie przyiechał, aż ku wieczorowi, nietrzeźwi, z kilką pułkownikow. Y nie pomogła ochota, ni ludzkość gospodarska: nie wspominaliśmy nic przeciw iego humorowi; ale on przeciw nie wytrwał, y ze swoiemi szypali, krzywdy swe od Łachow exaggerując, niewinność swoią wywodząc, Ukrainę y Ruś nawet wszytkę Łachom wypowiadając. Naparł się potym do p. woiewodziney, do osobney izby, gdzie publice persuadował iey, aby się Łachow wyrzekli, a z kozakami zostali, bo Lacka ziemia zginie, Ruś panować będzie w tymże roku, bardzo prętko. Tamże p. Pozowskiego znieważył, szubienicą pogroził, że mu się pokazał, co nieuważnie uczynił, blizkim bardzo będąc, przed przyjazdem naszym, smierci. Powrocił sie potym do nas piiany, o trzecieu godzinie w noc odiechał.

22. Długo spał, bo z czarownicami dopiiał, które go często bawią y w tym ieszcze roku na woynie szczęście wrożą. A my frasiemy się bardziej de Republica, anizeli o głód koni naszych, bo owsa miarka po 16 zł., snop siana po dwa talery. Skoro aditum do siebie pozwolił, posłaliśmy do niego p. chorążego Nowogrodzkiego y xcia Czetwertyńskiego Zachariasza, rotmistrza, prosząc o czas do rozmowy y traktatow. Już go przy gorzałce zastano z towarzystwem, zaczym też prętki kozacki, iadowity, dał respons taki: „zawtra budet y sprawa, y rozprawa, bom teper piiany y Węgierskiego posła odprawuję. Krotko mowię: z tey kommissiey niczoho ne budet, teper woyna bydz musi, w tych trzech albo czterech niedzielach. Wywroczu was wsich Łachow wzgorę nogami y podepczu tak, że budete pod nohami memi, na ostatek was carowi Tureckiemu w niewole podam. Korol korolem budet, szczo by karał y stynał szachtę,

duki, kniazie, aby był wolny sobie: zhreszyt kniaź, urzezaty mu szyiu; zhreszyt kozak, toż mu uczynity. Prawda to iest, zem ia mały y lichy człowiek, ale mi Boh dał, zem iest iedynowładzcą, samoderzcą Ruskim. Nie schoczet korol korolem wolnym byty, iak się mu widit. Skażyte p. woiewodzie y kommissarzom. Hrozyte mene Szwedami,—y ci moi budut, a choćby nie byli, choćby ich było pñat set tysięcy, nie zmogą Ruskiey, Zaporowskiey y Tatarskiey mocy. Jdzcie ż z tym. Zaiutra sprawa y rosprawa“. Po takim iego response iadowitym y żałośney naszey deliberatiy, zawarliśmy to z sobą urgere o odprawę a de reditu securo myslić, o więźnie prosić.

23. Zaczyn nazaiutrz iechaliśmy do niego na trzecią sessią. Uczynił rzecz do niego p. wda cum lachrimis łagodną: videat co czyni, iako nietylko Lacką y Litewską ziemię, ale y Ruską, wiarę y cerkwie święte chce podać w pogańskie ręce bez przyczyny. Jeźli mu się krzywda stała, ieźli ieden Czaplński zgrzeszył, gotowa nagroda; ieźli woysko Zaporowskie ukrzywdzone w liczbie, w gruntach, oboiga krol imc przyczynić obiecuie. Niechay to uważy, że iako Polska y Litwa nie wytrzyma pogaństwu bez Zaporoża, tak y Zaporoże nie obroni się pogaństwu bez woyska polskiego; persuadował, aby czerni odstąpił, żeby chłopci orali, a kozacy woiowali, aby registrowych było 12—15000, aby raczey pogaństwo, nie chrześciany, niszczył, za granicę poszedł. Po długiey wyraźney mowie p. woiewody, w ten sens, iako y pierwey, dał respons, his adiectis: «Szkoda ho-woryty! Mnoho było czasu traktowaty ze mną, kiedy mnie Potoccy szukali, gonili za Dniepr, na Dnieprze; był czas po Żółtowskiey y Korsuńskiey igraszce, był na Pilawcach y pod Constantinowem, był na ostatek pod Zamościem y kiedym od Zamościa 6 niedziel szedł do Kiiowa. Teper iuż czasu niemasz: iużem dokazał, o czym-em nigdy nie myślił, dokażę daley, com umyslił. Wybię z Lackiey niewoli narod Ruski, a com pierwey o szkodę y krzywdę swoię woiował, teraz woiować będę o wiarę prawosławną naszą. Pomoże mi do tego czerń wszytka, po Lublin, po Krakow, ktorey ia nie

odstąpię, y ja nie odstąpię, bo to prawa ręka nasza; żebyście chłopstwa nie zniosły, w kozaki nie wderzyli. Będę miał dwakroć, trzykroć sto tysięcy swoich, ordę wszytką, Nohaicy na Sawrani; przytym to choć blisko mnie iest Tohaibey, brat moi, dusza moja, iedyny sokoł na świecie: gotow wszytko uczynić, co ia zechcę. Wieczna nasza kozacka przyiaźń, ktorey świat nie rozerwie. Za granicę na wojnę nie poide, szabli na Turki y Tatary nie podniosę: dosić mam na Ukrainie, na Podolu y Wołyniu, teraz dosyć wczasu y dostatku w ziemi y xięstwie swym, po Lwow, Chełm y Halicz; a stanąwszy nad Wisłą. powiem dalszym Lachom: sedyte, młoczyte Lachy! Dukow y kniaziov tam zostawię; a będą li y za Wisłą brykać, znajdę ich ia tam pewnie. Nie zostanie mi żadnego noga kniazia y szlachetki tu w Ukrainie; a schoczete li kotory z nami chlib iisty, niechai że woisku Zaporowskiemu posłuszny będzie, a na korola nie brykaiet. Ozywało się pułkownikow kilkanaście, iako iaszczurki iakie, mówiąc: „iuz minęły te czasy, kiedy nas siodłali Lachy naszymi ludźmi chrześciany. Silni nam byli dragoni, teper się ich nie boiemy. Doznaliśmy pod Pilawcami: nie owi to Lachowie, co przedtym bywali y biali Turki, Moskwę, Tatary, Niemce. Nie Żołkiewski, nie Chodkiewiczowie, Konięcpolscy, Chmielecycy, ale Thorzewszcy, Zaiąckowscy, dzieciny w żelaza poubierane; pomerli od strachu, skoro nas uyrzeli, y ponciekali, choć Tatarow niebyło więcey zrazu we srode, tylko 3000. Kiedyby byli do piątku poczekali, ieden by był żywo do Lwowa nie uszedł“. Dołożył Chmielnicki y tego, że „mnie patriarcha w Kiiowie na tę wojnę blogosławił, y z żonką moją dał mi ślub, y z przestępkow rozgrzeszył, lubom się nie spowiadał, y konczyć Lachow rosказаł. Jak że mnie nie słuchaty tak wielkiego starszego, hołowy naszey, y hoscia lubeho? Jużem tedy pułki obesłał, aby konie karmili, a w drogę gotowi byli, bez wozow, bez armaty: znajdę ia to u Lachow! Kto by z kozakow wziął iednę na wojnę kolaskę, każę mu łeb uciąć. Nie wezmę y ia sam z sobą żadney, chyba sakwy“. Siła bestia zażarta o tym mówił z taką furią, że się rzucał od ławy, rwał się

za czuprynę, nogami bił w ziemię, żeśmy słuchając zdrętwieli. Proźby, ratie, persuasie nasze, aby na P. Boga, na krola y na koniec takich spraw pamiętał, aby rozumowi dał miejsce, affecty swe miarkował,—nic nie pomogło. A co wspomina patriarchę tego często, tedy taka rzecz iest. Nie z Constantynopolskiej, ale Hierozolimskiej ziemi expulsus, profugus, excommunicatus ob grauia scelera, przez Wołoską ziemię, minąwszy Konstantynopol, przybieżał tu do Kiiowa, gdzie go Chmiel zastał, redux victor, triumphator od Żamościa świeżo, primis diebus januarij. W 1,000 koni wyjeżdżał sam patriarcha z miasta przeciw niemu y metropolita tuteczny, dał mu podle siebie na saniach prawą rękę. Effusus populus, tota plebs witała go w polu, y Academia oratiami, acclamatiami, tanquam Moysem, servatorem, salvatorem et liberatorem populi de servitute Lechica et bono omine Bohdam, de Bohdany nazwany. Patriarcha „Illustrissimi Principis“ titulum dał mu; ze wszystkich dział bito z zamku, z miasta y z armaty mniejszey na triumph. Podniosła się tym bestia! U archymandryty na obiedzie był primo loco; pił we dnie y w nocy, a naybardziej w wigilię świętego swego. Rano, w samo święto, piiany był y nierychło do cerkwi przybył, gdzie na pierwszym miejscu stojącego adorowali wszyscy, drudzy w nogi całowali. Patriarcha, ten łotr, celebrował y kazał mu przystąpić do komuniey. Nie chciał z razu, że ieszcze chmiel był w głowie y że się nie spowiadał; ale on publicam dał mu absolutionem ab omnibus praeteritis et futuris peccatis, bez spowiedzi, y wołał na niego: „idy, idy że do sakramentu, przeczyszczay się“. Dał mu, tamże zaraz, ślub z cudzołożnicą Czaplickiego, lubo absente, bo w Czehrynie była na ten czas, a na ostatek mu dał błogosławieństwo na Lachy. Zaraz potym z dział uderzono na triumph, że zbawiciel nasz, Hospodar Wielki Hetman przeczyszcział się. Chmiel za to dał patriarsze 6 koni y tysiąc złotych, y w rozmowach sekretnych przez kilka dni z sobą byli; wyprawił się do Moskwy. Pierwey iednak odiechał Chmiel, wyprowadzony w pole od patriarchy. Fama była w Pereiasławiu, że w Moskwie ten łotr exceptus male et habitus.

Poznała subtelna Moskwa impostora, szalbierza, który y Chmielnickiego żonie Czaplickiej posłał absolutionem grzechow y ślub małżeński, czego przecie metropolita Kiiowski uczynić nie chciał, iako cnotliwszy. Posłał iey przytym upominki: trzy świece, które się same zapalają, mleko Najświętszey Panny y cytryn misę. Poset iego czerniec male exceptus, bo mu syn Chmielow Tymoszek, wierutny łotrzyk, upoiwszy gorzałką, brodę ogolił; sama tylko mu dała talerow 50.

Na on punct o liczbie rejestrowych kozakow, aby ich było 12000 albo 15000, Chmiel opowiedział: „na szto pisaty tylo? kolko nas i stanie na sto tysięcy; ich budet kolko skażu“. Po takich przyjacielskich rozmowach, po tak smaczney sessiey y brzydkim obiedzie, poszliśmy do gospod, zesperowawszy o traktatach pokoju, o sobie, o więźniach. Wzięliśmy staranie przecie, iakobyśmy y tych niebożąt wywieść mogli, y sami wynieść. bo we dnie y w nocy consiliorum impiorum była deliberatio, ieżeli nas puścić, czyli na Kodak odesłać spoliatos. Tegoż dnia Węgierskiego posła odprawił. Posłał Rakoczemu trzy konie ubrane y kilka par strzelby; posła udarował, który przecie niekontent odiechał: poenitet me, mówiąc, ad istas bestias crudeles et irrationabiles venisse.

24. Staramy się o odprawie y o więźnie, ktorych był obiecał wypuścić, a osobliwie Kudackich, przez traktaty y srogą przysięgę wziętych, iako y p. Potockiego w Barze, y gwoli temu przywieść ich z różnych mieysc kazał; ale potym zmienił słowo, y kiedyśmy mowili, że to sładzy krolewscy, odpowiedział, że „to rzecz zawarowana, niechai korol nie dumaiet“. Mowiliśmy, że „y poganie więźnie puszczać zwykli na znak przyjaźni dobrej; przezemnie samego Ibraim Sułtan, Ottomański cesarz, przed lat dziewięcią, darował krolowi imci sw. p. kilka set więźniow z galer y saraiu swego; a wmc p. hetmanie, będąc poddany krola imci y sługą, wzięwszy butawę y chorągiew od pana, nie chcesz sług pańskich y dworzan rękodainych panu swemu oddać, nie szablą, nie na placu bitwy, ale konditiami, traktatami wziętych, przez nas, posłow y kommis-

sarzow, odesłać, ale ich w ciężkim głodzie y niewoli trzymasz! Co daley o twoiey zyczliwości y posłuszeństwie rozumieć mamy“? Surdo fabula tyranno dicta. „Szkoda o tym howoryty! Boh mi to dał. Puszczę ich, ieżli żadney zaczepki na wiosnę z Litwy y od Lachow nie budet. Niechai tu poczeka Potocki brata swego, starosty Kamienieckiego, ktory mi Bar moy zaiechał, w moyim Pcdolu krew chrzesciańską leie. Kazałem tam pułki moje ruszyć y żywcem go sobie przywieść“. Przymomnieliśmy Kiiow, gdzie się we dnie y w nocy krew niewinna leie, strumieniami do Dniepru płynie: Lachow iednych topią, drugich tyrańsko; sieką, szlachtę oboiey płci, dzieci, xięży, ostatek kosciółow złupiwszy, szukaią Lachow y pod ziemią; a to wszystko za powodem pułkownika Braclawskiego, ktory twierdzi, że takie ma od ciebie rozkazanie. Odpowiedział: „Nie kazałem niewinnych zabiać, ale ktorzy do nas przystać nie chcą, albo na wiarę naszą christili się. Wolno mi tam rządzić: moy Kiiow, iam iest woiewodą Kiiowskim. Dał mi to Boh, co więcey—bez szabli. Szkoda howoryty“! Trudno co było z bestią więcey mowić. Odprawił potym bez nas posła Moskiewskiego, z ktorym nie dopuścił się widzieć p. woiewodzie, lubo poseł życzył sobie tego y prosił go przez posły; trudno też było przed strażą, y przez papier nie bezpiecznie. Odiechał przed samym wieczorem. Za czym przyiechał, nie mogliśmy penetrare. Taką iednak famam zastaliśmy: ieżliże, pytał Car, o samą wiarę woiuie, tedy gotow mu iest w posiłek 40,000 woyska posłać, ieno żeby mu sztukę Ukrainy przy granicy puścił. Pewnieysza to iednak, co y z komory iego i od konfidentow słyszeliśmy, że Car tego iego zawodu żaluie z Rptą y napomina, aby w zapędzie iuż stanął, krwie chrzesciańskiej nie toczył, pana swego poddanych nie opprimował, a to wiedział, że iest y chce bydź bratem lubieznym car krolowi imci y że przy upornieyszey stronie ze wszytką mocą stanie.

25. O odprawie powiedzial: „inakszey nie będzie, list ieden tylko“, ani chciał dać długo inszego skrypta, ani na armistitią pozwolić. Tandem za usilną pracą p. woiewody concypowane puncta, będą li

mu się podobać, obiecał podpisać, których ta summa: żeby nigdzie w Kiiowskim wojewodztwie Uniey nie było, nec nomen ipsius; aby metropolita w senacie miał mieysce, y wojewoda Kiiowski z kastelanem religiey greckiey aby byli; koscioly rzymskie, ktore wniwecz obrocone są, y trupy z grobow wyrzucone, xięża pozabiani, potopieni, tak iako teraz są zostawać całe maią, oprócz Jezuitow, ktorzy wszystkiego zamieszania są przyczyną; aby xiążę Wiśniowiecki, iako author wtorey wojny, hetmanem nie był koronnym, bo inaczey z nim żyć y puścić go w Ukrainę nie chcą. Kommissiey dokończenie na sporządzenie registrow do wiosny, do Zielonych swiątek, do pierwszej trawy, odłożone, nad rzeką Rusawą, co teraz dla odległych pułkow y głodu bydź nie mogło, na którą kommissią aby Czaplicki był wydany; kommissarzow tylko dwai y tylko. Tym czasem woyska koronne y Litwy nie maią wchodzić w Kiiowskie wojewodstwo po Horyń y Prypcć rzeki, a od Podolskiego y Bracławskiego wojewodztw po Kamieniec; także woyska Zaporowskie za też rzeki przechodzić nie maią. Więźnie wszystkie na też kommissią wydać obiecuie, tylko aby też Czaplicki wydany był na ten czas. Nie chcieliśmy tych punktow przyjąć, tylko iakośmy byli podali, aby po Słucz rzekę wolno było koronnym woyskom wchodzić, y po Bar, y po Winnicę, Bracław, nie po Kamieniec. Multis rationibus et persuasionibus przez p. podczaszego Bracławskiego y p. Smiarowskiego, sekretarza kommissiey, laboravimus, ale duram petram et obstinatam cervicem ruszyć z uporu nie mogli. Przekreslił nasze punkta, z samym listem tylko gotować się nam w drogę kazał, z woyną prędko gotową. Przyszło nam iunctis viribus y na to pozwolić, abyśmy sami z rąk wynieść mogli, a kroła imci y Rptą przestrzedź, y zebymy go tą armistitią, lubo suspecto et incerto, u Dniepru zatrzymali, więźnie z sobą przywiedli, o ktorych sollicite omnibus modis, precibus et largitionibus chodziliśmy, obiecawszy po stu czerwonych pułkownikom przedniejszym y pissarzom pokojowym. Y byliśmy z p. podczaszym y z p. Smiarowskim, z xdzem Łentowskim u Czarnoty, oboźnego,

ktorego srogię tyrana, supplices prosząc, upominki nosząc, odnieśliśmy taki respons, a to dla więźniów, żeby ie Chmielnicki wypuścić: „Nie poide, bom chory; przydzie tu do mnie hetman, z którym piliśmy przez noc, ale bym mu nie radził y nie radzę puszczać ptaszkw z klatki; y wy sami, kiedybym był zdrow, niewiem iakobyscie wyszli“. Nie przestawał p. woiewoda czynić, co mógł. Już y srebro swoje wszystkie dawał za nich, niebożąt, ktore na trzydzieści y cztery tysiące rachował¹ sobie, do czego y my drudzy przyłożyliśmy się byli resztami naszymi z mieszkow, ale sprevit. Jechaliśmy do Chmielnickiego y sami ultimarie traktować y probować y prosić cum lachrimis; zawierał się z nim p. woiewoda w komorze przez pułtory godziny, miękcząc skaliste serce ięgo; nihil profuit. Wieczorem stanęła straż potężna po wałach, ulicach, bramach, abyśmy w nocy nie uciekli y z więźniów żaden, a w nocy kogo zayrzeć y zaskoczyć mogli, topiono; osobliwie draganow kilku Kodackich do dział przykowano, y serwitora dobrego p. woiewody, p. Sieńkiewicza, podstarościego Pereiasławskiego, utopiono, że tylko spytał o potaszach p. chorążęgo koronnego, pana swęgo. Nasza noc insomnis y czeladki, ale osobliwie więźniów, ktorzy iuż o sobie y my o nich zwątpili. Na armatę swoią spojrzeć nie dali, a kto kolwiek podle niey szedł blisko, porwano, do dział przykowano y bito, czego się też dostało kommisarskiej czeladzi.

26. Przed switem poczęliśmy w drogę gotować. Posłaliśmy do Chmielnickiego, dając znać, że go pożegnać szli, y o więźnie prosić mylili. Obiecował się do nas sam, a potym zmienił słowo z powagi: musieliśmy sami do niego do gospody przyść. A że p. wda bardzo zachorzał był dla chiragry y podagry, przyniesiono go na saniach ani zwodzono do izby. Siedliśmy z Chmielnickim w podworzu, zamknionym dla pospolstwa y tumultu; więźniowie też opłakani napoły żywi stanęli, ktorzy iuż nie mogąc ani przysięgami, ani traktatami, ani okupem y prozbą wynić, prosili, aby ich do Tatar odesłano. Oddał naprzod Chmielnicki p. woiewodzie punkta, według woli swoiey podpisane, y dwa listy: ieden do krola imci, do imci p.

kanclerza drugi, w upominku wałacha siwego y w worku pięć albo sześć set czerw. złotych, które zarazem oddał p. wojewoda w odieżdżonym więźniom odżałowanym; za któremi znowu wszyscy prosiliśmy go, y sami niebożęta pokornie, do nog upadłszy, krwawe niemal lzy lejąc, efferatam bestiam prosili; nil valere. Powiedział naprzód na p. Potockiego, że „go ieszcze zatrzymam dla tego, żebym go, co mi Bar moy zaięchał brat ięgo, kazał na pal przed miastem wsadzić, a ięgo brata w mieście, aby tak na się patrzali“. Pięknie go okrutny pocieszył tyran! Zadrzały skory na nas y na pp. Koniecpolskim, Grodzickim, Czarnieckim y na inszych, bo przez dwie nocy głosy latały czerni, że nas ubić albo utopić chcą, y na Kudak kommissarzow odesłać. Wszytko miasto y kozacy in armis byli. P. hetman nigdy dobrze trzezwyy. Przypominał p. wdę o dotrzymanie armistitiei do świątek a o pokoi Wołynia y Podola. Powiedział, że „nie wiem, iako druga kommissia stanie, ieżli mołocy na dwadzieścia albo trzydzieści tysięcy registrowego woyska nie stanę y udzielnym Państwem swym kontentować się nie będą. Obaczym“. Więźniow na kommissię y armaty cokolwiek stawić obiecał. Zatym valetę. Wyprowadzili nas pułkownicy. Nie pomogli nam zdraicy dobrej odprawy y przedawali się do Kiiowskiej szlachty. W drodze czeladź ntriusque sexus, panny nawet, do kozakow, a w Pereiasławiu osobliwie {pisarz pokoiowy p. wdy, Sobol nieiaki, nie młody, wiadomy rzeczy et statum Reipublicae, i Jarmołowicz, litwin nieiaki, który do Chmielnickiego ięchał, został nam Judaszem,—nie strześliśmy się go in consilijs czasem; szkodził nam bardzo y woit Pawołocki, który p. Tomisławskiego, dzierżawcę, nocą w okowy poddał. Tęgoż dnia w Woronkowie nocleg odprawowaliśmy. Wymknęło się z nami przecie do sta osob więźniow, iabo p. Rzeszowski, Skotnicki y innych.

27. Z Woronkowa do Białogrodki nocleg mil dziewięć, minąwszy Kiiow. Ja przecie z p. podczaszym Braclawskim wyboczyliśmy do S. Zofii, gdzie przywitawszy metropolitę, obeirzawszy w cerkwi antiquitates widzenia godne, udaliśmy się z przystawami, od Chmiel-

nickiego przydanemi, za wtórą bramą, za miastem. Postrzegłszy tego szlachta, szlachcianki y misera plebs catolica rwali się do nas, iako kto mogł, pieszo biegli przez lasy do Białogrodki. Gonili ich kozacy y dogoniwszy wielu obnażyli, bili, topili y zawrocili. W Białogrodce nocleg niebezpieczny dla pogoni za naszemi katolikami.

28. Większym taborem już ruszyliśmy się, trzy mile tylko dla wczorayszey fatygi y dla więźniow, którzy nas z płaczem i krzykiem, naiwięcey szlachcianek znacznych y urzędniczek z dziećmi, gonili.

1 mart. W Brusilowie trwoga: udano, że Tatarowie od Białey Cerkwi zachodzą nam drogę. Straż nasza udała, że kozacy pułkami ku Zwiahłowi w drogę z nami idą (iakoż tak było).

4. Sporzemi noclegami, rzucając niemało koni, przeszliśmy Korzec. Wyjechał przeciwko nam xiążę imc w kilka set koni, a w mieście do 4,000 niepewnych poddanych dla obrony mając, sam ieden z panow y panięt tamecznych rezolwowawszy się powrócić y pomieszkać, lubo w spustoszałym; domu. Żaden ani pan, ani szlachciec nie przyszedł do possessiey dobr swoich w Ukrainie, w Podolu y na Wołyniu; wszystko w perz obrocono.

5 W Chuszczy nad Horyniem, od Ostroga uil cztery, w maiejności p. wdy, który tak bardzo chory był, że na saniach go do piekiarni noszono y wynoszono, zastaliśmy trwoę y niedaremną, bo kozakow, hultaystwa raczey, 500 dwa dni przed tym, godzinę przed świtem, wpadli, w Ostrog y 400 Rusi mieszczan nawet y żydow naywięcey nasiekli, y miasto złupili; szlachty dwai tylko zginęło: p. Boianowski stary y p. Borowicki. Przypadli dwie chorągwie ludzi xcia imci z Międzyrzecza z p. Suchodolskim, wyparli z miasta y ubili z półtorasta w pogoni. Takie ich to woysko bez taboru! Sprawił to tę robotkę, bez roskazania Chmielnickiego, Tysza nieiaki, kusnierz, pułkownik Zwiahelski, szukając p. Wąsowskiego, starosty quondam swego, zbiegłego do Ostroga, bo go p. Suchodolski wydać nie chciał, y nie wydał.

7. Z panami żołnierzami naszymi kłopot: nie chcą z nami zostać przy p. wdzie, lubo im nie wyszła służba. *Sciendum*: czerń wszystka armie się, smakując sobie wolność od roboty, podatkow y nie chcą mieć na wieki panow. Ze wszystkich miast y wsi Chmielnicki przybiera kozakow, konie karmić rozkazał, invitow etiam białą, biorą, topią, łupią. Większa daleko połowica żebrzą pokoiu y pomsty od P. Boga nad Chmielnickim y nad swawoleństwem. Chmielnicki sobie nie długo żyć tuszy, iakoż ma przy sobie wiele infensissimos. Zakopał w Czehrynie kilkanaście beczek srebra; koni ma tamże tureckich 130, szat kosztownych dwadzieścia y cztery skrzynie. Z łupu Pilawieckiego Ukraina pełna, naiwięcej ie Moskwa w Kiiowie y po targach w miastach kupiue. Były y po taleru srebrne talerze. Jeden mieszczanin Kiiowski u kozaka kupił wor srebra, co chłop mogł zanieść, za 100 talerow. Kuśnierka Tyszowa, pułkownikowa w Zwiahlu, częstowała p. w-dy postaćow na srebrze, przy okrytym politycznie stole, łaiąc Chmielnickiego, że nie tak splendide żyje, koli Boh dał wszeho mnoho. Naszym srebra przedawać nie chcieli; koni nawet w Pereiasławiu hetman zakazał przedawać, lubo jego samego 600 koni w sniegu chodziło, i tak wiele po ulicach zdychało z głodu.

Równy z nami tego ż dnia Chmielnicki do Trechtymirowa wrzkomo na pokutę odiechał, wzięwszy z sobą p. Potockiego y Łączyńskiego, maiora Kudackiego, a do Bużyna odesłał p. Koniecpolskiego, Grodzickiego, Czarnieckiego y inszych officerow. Dragani na zabita śmierć albo wodną w Pereiasławiu zostali. P. Koniecpolski y p. Potocki oddali mi testamenta swoje y listy, disponowawszy się na śmierć przy kominie świętej. Przedtym więzy nie widzieli, ktorych wyszło z nami 20 przeorow, gwardianow y inszych zakonnikow, y x. pleban Baryspolski.

LXVII.

Письмо Войтеха Мясковского, одного из польских комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому. Изъ Новоселокъ, 1649 года, 1 февраля¹⁾.

Data z Nowosiótek, 1 februarij, 1649.

Przyszliśmy tu pod Kiiow, iako in hosticum solum. Wszystkie miasta y wsi kozaków pełne; chorągwie ich nas prowadzą y strzegą. Undique hostilitas. Żywność trudna y droga; szarańcza kozacy y tatarowie; na zimę nic nie siano. Do miast nie puszczają; ieżeli kto zostanie albo wyboczy, zginie zaraz, iako onegdai w Czernichowie stało się, gdzie p. Możański, p. Lutomirzski, dobry, potrzebny sługa, dał gardło z kilką osob. Kozacy Radziwiłowi ranni, złupieni, ledwie uszli. Chmielnicki za Dnieprem longe mutatus ab illo, iakim się Smiarowskiemu y Hołdakowskiemu stawił był; elatus victoria, congressum nie pozwala, responsow nie daie, posłańcow detinet pod strażą. P. Potocki w Terechtemirowie, Tomisławski w Białey-Cerkwi w okowach na głodzie, et caeteri alibi; y Pozowski na placu był, y x. Łętowski. Przyczyną patriarcha Jerozolimski, który od niego honorifice habitus et dimissus do Moskwy, za co mu dał titulum Ducis Russiae y Constantinowi Wielkiemu przyrownał; przyczyną y posłowie od Rakoczego. Utrumque poprzedzić było, ale nieszczęśliwa odprawa, nierychła expeditia skarbowa, zairzała oyczyźnie pokoju. Desperatur o kommissiey naszej. Byli tu onegdai z Kiiowa metropolita z archimandrytą. Chmiel myślił do Wołoch, ale mu Łupuł upominki posłał. Tohaibei y na Sawrany y w Cecelniku panuje y żywność w Humaniu. Zewsząd przyimaie, kto ieno w Boga wierzy y nie wierzy, omnis nationis et fidei, daie zaraz conditie, żołdy y rynsztunki.

¹⁾ Новоселки — село Киевскаго у., при р. Ирпени.

Hartuicie groty y szable, gotuicie quot-quot estis, equites et pedites, skarbow [nie żałujcie y odżałujcie: albo szyje sub iugum brzydkiemu chłopstwu podaicie.

Nam już y Kudakiem Turcy (sic!) grożą, już y żywności sprzedać nie chcą; bo y niemały głód, y my odpadniemy od koni, będziemy li tu dłużej, na co się zanosi. U p. Grodzickiego, Czarnieckiego nie byliśmy; były tu listy, że siedzą w Czehrynie, y armatę Kudacką tamże zwiozł (contra pactum; nulla fides pietasque.

Już nam p. woiewoda instrukcją pokazał; dziś agimus agenda; ale Chmiel wielki zdraica, collusią z nami czyni. Czybelski ten, co y z Krakowa bieży, nic nie przywiozł, y obiecanego pułkownika Czerkaskiego niemasz y niesłychać. Jutro do Kiiowa iedziemy. Panie Boże, bądź z nami y z kommissią!

Kozacy y z tatarami gotowi, suchary na konie biorą; ieżli się do Dunaja albo do Moślikowie obrocą, za dwie niedzieli w Krakowie lędą.

Duszno nam bez siana, owsa, ięczmienia y słomy. Sami kozacy pędzą konie w pole w sniegi, po kilkunastu koni tureckich. Kanakow, rzędow, sukien kosztownych bez liczby w Kiiowie.

Zapuściło się było nie mało szlachty Kiiowskiej z nami, ale żadnego chłopci nie przyjęli do własnych domow, albo raczey popiołów; ani chleba, ani słomy podali samemu p. woiewodzie Braclawskiemu. W Nowosiołkach kapłana żadnego nie widzieliśmy; tu do Kobrynia kosciołow desolatia, dwory szlacheckie wszystkie w popiół obrocono.

Woiczech Miaskowski, podkomorzy Lwowski, kommissarz do Woiska Zaporowskiego.

LXVIII.

Требованія, предложенныя Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ королю и Рѣчиносполитой. 1649 года, февраль.

Punkta suppliki do maiestatu J. K. M. y Rzeczpty Woyska J. K. M. Zaporowskiego, 1649.

Żale nasze krwawe iuż nas do tego przywodzą, żeśmy obcych panow szukać mieli y krwawie się z niewoli wybiciać musieli. Zatrzymawszy się iednak, za roskazaniem jaśnie wielmożnego jnci p. wojewody Bracławskiego, zostaniem przy wiernym poddaństwie naszym, gdy te puncta będą nam uiszczone.

Naprzod, niewola, którą cierpi nasz narod Ruski gorzey Turckiey przez Unię w wierze swoiey greckiey starożytney, aby była zniesiona prosimy, to iest: iako od wieku bywało, tak y teraz iedna Ruś starożytna greckiego zakonu, władctwa y wszystkie cerkwie aby w narodzie Ruskim wszędzie w Koronie y po Litwie zostawały. Imienia Uniey żeby nie było, tylko rzymski a grecki zakon, tak iako się zachowała Ruś z Polską; a jch mc xx. władkowie, ktorzy chcą zostawać przy zakonie rzymskim, niech zdrowi zostaią, soborne cerkwie greckie y starożytne fundacye oddawszy Rusi. A ktorzy chcą zostawać przy greckim zakonie, ci żeby przy Rusi zostawali, wrociwszy co czyiego iest; kiedy tylko dwa zostaną: rzymski a grecki, iako dawno bywało, nie tracąc ludzi naszych chrześciańskich, braci naszych, dla Uniey, bez ktorey w zgodzie rzecz słuszna będzie.

Druga. Iż pierwsza woyna wszytka przez Czaplickiego iest wniesiona, ktory przeciwko przywileiu J. K. M. odiąwszy futur, ieszcze na zdrowie następował mnie Chmielnickiemu, y z niego

ogień wszytek zapalił się, ten na przyszłą da P. Bog kommissyą aby był wydany.

Trzecia. Drugiey zaś woyny xiąże imć p. Wiśniowiecki iest przyczyną, nastąpiwszy mimo zastanowiony pokoi y nie czekaiąc kommissiey. Tedy, gdzieby miał bydź hetmanem koronnym, my żadną miarą z nim żyć y w Ukrainę go puścić nie chcemy, y woyna bydź musi.

Czwarta. Woiewoda Kiiowski aby był narodu Ruskiego y zakonu greckiego, aby nie nastempował na cerkwie Boże, iako teraznieyszy, ktory z zamku wyrzucał cerkwie y nie dopuszcza ich budować. A my też z woiewodztwa wyższego y inni tego życzymy, a do Kiiowa o woiewodę prosiemy wiary naszej. Także metropolita nasz Kiiowski żeby miał mieysce w senacie J. K. Mci, żebychmy przynajmniej trzech senatorow: między duchownemi metropolitę, a między swieckimi kastellana y woiewodę Kiiowskich Ruś mieli dla przestrzegania wiary naszej y praw narodu Ruskiego.

Piąta. W tymże Kiiowie wszytkie klasztory y koscioły iako są, tak wcale zostaią, tylko oycowie Jezuici żeby nigdy nie byli, ktorych Ruskim szkołom wprowadził p. woiewoda Kiiowski, a ztąd niemniej zamięszanie stało się.

Szosta. Te wszytkie punkta żeby nam z łaski J. K. M. y od wszytkiey Rzeczptej pozwolone y stwierdzone były, prosiemy. A my kończyć kommissyą gotowi.

LXIX.

Предварительныя статьи мирнаго договора, заключеннаго королевскими комиссарами съ гетманомъ Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ въ Переяславѣ. 1649 года, 24 февраля.

Punkta przez jaśnie wielmożnego jmci woiewodę Bractawskiego y jch mm. panow kommissarzow, od J. K. M. zesłanych, z Bochdanem Chmielnickim, hetmanem Zaporowskim, postanowione y ze wszystkim Woyskiem. Dnia 24 mca lutego, 1649 roku, podane J. K. Mci.

1. Chorągiew y buławę, od maiestatu W. K. Mci y Rptey przysłane, sobie mając, p. hetman y wszystko Woysko Zaporowskie zostają w wiernym poddaństwie swoym, co y przez list oświadczą swoi.

2. Iż dla niedostatku żywności na konie wielkiego, woysko y pułki ściągać się nie może na ten czas dla sporządzenia rejestrowego y oddzielenia pospolstwa zgromudzonego, tedy się na to kommissia odkłada do trawy, do Zielonych swiątek Ruskich, na który dzień ma sam p. hetman woysko J. K. M. sporządzić, trzymając się dawnych zwyczajow y przywileiow Woyska Zaporowskiego, żeby iak nubliżey Dniepru y slakow w woiewodztwie Kiiowskim to woysko w dobrach Rptey sporządzone było. Na ten że dzień na Russawę dwai kommissarze od J. K. Mci y od Rptey mają być zesłani do zawarcia tey kommissiey.

3. Iż kommissia teraz stanąć nie mogła skutecznie, ma być pokoi zatrzymany między woyskami koronnemi y W. X. L.; nie mają wchodzić z żadney strony w woiewodztwo Kiiowskie po Horyń y Prypeć rzeki, a od Podolskiego y Bractawskiego woiewodztw po Kamieniec Podolski; zostawać ma na stanowiskach swoych także woysko Zaporowskie; przez też rzeki y miesca przechodzić nie mają;

y z obudwu stron podiazdu, naiazdu y czat żadnyh czynić nie maią. A ieżeliby te mieysca opisane woyska koronne y W. X. L. przejść miąły, cofnąć się nazad maią.

4. Także z woyska Zaporowskiego kto by kolwiek był za pomienionemi mieyscami y rzekami, ma ustąpić nazad. A kto by mimo te mieysca opisane smiał za uniwersałami jnci p. wdy Bracławskiego y p. hetmana Zaporowskiego J. K. M. (ktore zaraz wysyłamy) swym uporem przechodzić, takowy ma bydz za swawolnego poczytany y surowo karany.

5. Aby do żadnego nie przychodziło zamieszania, poki się woysko nie sporządzi, ich mc pp. obywatele, pp. dziedziczni y dzierzawcy, na też naznaczone mieysca do domow swoych nie wieżdżając, zatrzymać się maią do Zielonych świątek. A ci ichmć, ktorzy na ten czas między Horyniem a Słuczą iuż w domach swoych mieszkają, daley się pomykać nie maią.

6. Więżnie wszystkie, oświadczając wierne poddaństwo, imć p. hetman J. K. M. z Woyskiem Zaporowskim na przyszłą da Pan Bog kommissią wszystkich ma oddać w całości, tylko o to uprasza, aby Czaplickiego na też kommissią wydano.

7. Te punkta postanowione pod obowiązkiem sumnienia strzymane będą nienaruszenie, y jmc p. woiewoda Bracławski z ichmćiami pp. kommissarzami J. K. Mci y Rptey, a p. hetman Woyska J. K. Mci Zaporowskiego, imieniem wszystkiego Woyska Zaporowskiego, spisawszy, postanowiwszy, cale y nienaruszenie trzymać maią, y na nie podpisawszy się y pieczęci przyłożywszy, dali między się przy odprawie J. K. Mci, p. n. m. W Pereiasławiu, ut supra.

Bochdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem J. K. Mci Zaporowskim.

LXX.

Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлорусси. Изъ Стрешина, 1649 года, 18 апрѣля ¹⁾).

Z Strzeszyna, die 18 aprilis, 1649.

Do Rzeczyce przyprowadzono Feška, setnika pułkownika Brahińskiego, który na konfessatach to powiedział, że do Homla pułkownik Niebaba w sobotę Wielkanocną przyszedł w półtrzeciu tysięcy kozaków, piechoty ma najwięcej cwiczoney; Makiera pułkownik w Łozowie y w Brahinu 6,000.

W Howruczy Napaliszcz ²⁾ ma 6,000, z tym iest Hornostai szlachcic, setnik. Powiedział tenże Feško setnik, że choćby Chmielnicki chciał się zgadzać, nie może: tak się czerni zbestwiła, żeby znosiła szlachtę, albo sama ginęła.

¹⁾ *Стрешина* — мѣст. Рогачовскаго у. Могилевской губ., при Днѣпрѣ.

²⁾ Вѣроятно, ошибка. Рѣчь идетъ, очевидно, о *Наталиччи*, козацкомъ полковникѣ Овруцкомъ.

LXXI.

Перехваченное поляками письмо Хмельницкаго къ султану Крымскому съ просьбою о военной помощи противъ поляковъ. Изъ Переяслава, 1649 года, 20 апрѣля.

Litterae interceptae od Wołoszy p. chorążego koronnego, ktorzy przekradłszy się na slaku zbili kozakow 80 y polkownikowi szyję ucięli. Z Pereiasławia, die 20 aprilis, 1649.

Jaśnie wielmożny młciwy panie sułtan Gałga Krymski, nasz młciwy panie y dobrodzieiu!

Zdrowia dobrego y wszelakich pomysłów szczęśliwych ze wszystkim przezacnym rycerstwem waszey carskiej miłości, niski pokłon odaiąc, na długie lata zażywać życzymy. Za pracę, którąś wasza carska mość dla nas, sług swoich uniżonych, podeimować raczył, wielce a uniżenie dziękujemy, y pokiśmy żywi, za tak miłościwą pokazaną łaskę, tak my sami, iako y dzieci nasze, gotowiśmy odśługować. Jednak przy bytności waszey carskiej mci radbym chętnie, abyśmy tego nieprzyziaciela naszego zwyciężyli y do szczętu znieśli; tylko sam wasza carska mć widział, że woyska były bardzo ociężane (a ia sam był iuż na tym dosyć). Lecz iako oni zdawna zwykli nieprawdą żyć, tak y teraz potęgą swą na nas nastempuią, y teraz wzięli przed się znieść nas, czego im Boże nie dopomóż, y na Krym iść chcą; bo gdyż pewną o tym wiadomość mamy od krola imci Węgierskiego, który nas ostrzega y wmć naszych miłościwych pp., że y Szwedow zaciągają na nas y na wszytek Krym. Ale ieszcze Szwedow niemasz, y za łaską Bożą, że y teraz pociechy nie odniosą, bo bardzo dobrze im zimie, a teraz y w błocie y w lesie nas nie zbędzie. My według obietnicy waszey carskiej mci y słowa, któreś wasza carska mość rzekł y przyobiecał przy odieździe swoym, że y do końca sług swych nas nie opuścisz y przeciwko

każdemu nieprzyjacielowi naszemu z przeznaczonym rycerstwem swoim odpor dawać obiecał. Racz że wasza carska mć y carowi imci Nahaiskiemu, m. p., to okazać, aby nas, sług swoich, y do końca nie opuszczał, iako najprędzey ordom swym spieszyć się na świętki kazał, zaraz skoro to pisanie doidzie waszey carskiej mci. Zmiłuy się, miłościwy panie, abyśmy tym nieprzyaciołom naszym nie dali się rozpostrzeć. Powtore y potrzecie prosiemy, bo gdy siła chrześciaństwa dusz niewinnych wyścinali y miasto Uśiatin, o którym wasza carska mć wiecie. Racz się wasza carska mć pospieszać y naprzod dawać znać przez posłów swoich y naszych, żebyśmy naprzeciwno wmcı wysyłali, a pod Humań tym slakiem szli. Z ochotą na waszę carską mć oczekiwamy. Zmiłuy się wasza carska mć, iakoś począł zprzodku, tak y do końca nas racz bronić. A przy tym waszey carskiej mci niski pokłon nasz oddaemy.

Wielmożności waszey, naszemu miłościwemu panu we wszem powolni i uniżeni służy

Bohdan Chmielnicki z Woyskiem Zaporowskim.

LXXII.

Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлорусси. Изъ Стрешина, 1649 года, 28 апрѣля.

Z Strzeszyna, 28 aprilis, 1649.

O naszych niedostatkach y głodzie dla krotkości czasu nie piszę; co się stało, oznaimię. W Rzeczycy pułk imci p. hetmana stoi, (gdziem wyprawiony był od kompaniey moiey radząc o biedach naszych, że służemy, a zapłaty nie mamy). Przeprowadzono do Rzeczycy Feśka, setnika Brahińskiego, który na konfessatach to powiedział, że do Homla pułkownik Niebaba w sobotę

wielkanością przyszedł w połtrzęciu tysięcy kozaków, piechoty ma ćwiczoney nawięcej; Makiera pułkownik y w Łozowie y w Bralinu 6,000. W Howruczu Natałczycz ma 6,000, z tym jest Hornostai szlachcic, setnik. Setnik tedy pomieniony w 80 człeka pod Hełmecz przyszedł był, gdzie łowczy Starodubski Sokołowski, mając przy sobie 150 ludu, na obronę leży, y chciał nieprzyaciel nocą uderzyć, a wprzod sam szedł na podiażd z Rzeczycy. Wzięli setnika z trudnością iednak, a drudzy się nie dali, aż z chałupą są spaleni. Zostawił był swoi lud setnik pomieniony na wyspie, o których musiał powiedzieć; posłano tam 200 piechoty niemieckiey, która kozaków wystrzelała. Powiedział ten że setnik, że chociaż by Chmielnicki chciał zgadzać, nie może: tak się czerń zbestwiła, żeby znosiła szlachtę, albo sama ginęła. Pacholikow, pułku Rzeczyckiego temi czasy 100 zginęło. Różnie tak łowią naszych pomału zmykając chłopi, iużeśmy się też postzregli, zaczem bardzo wiele chłopstwa ginie po lasach, etc.

LXXIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Адаму Киселю. Изъ Чигирина, 1649 года, 13 мая.

List Chmielnickiego do pana wojewody Kiiowskiego, z Czehryna, die 13 mai 1649.

Za nawiedzenie listowne wnci m. p. wielce dziękuję y uprzejmym sercem sobie tego życzę, abym mógł, na dobre zdrowie wnci m. p. patrząc, cieszyć się z niego. A co z strony dokonczenia kommissiey, o to się totis viribus staram, abym według namowy moiey y waszey koniec swoi wzięła. Tylko to w podziwieniu bardzo nam wszystkim, ze woyska bardzo wielkie w Polsce, w ko-

ronie y w Litwie zaciągnione, dla czego w trwodze woysko nasze Zaporowskie y tego się obawiając, aby (czego Boże uchowai) nie tak kommissią chcieli dokonczyć, iak y tak rok: tu na zgodę, a tu na co inszego wystali. Jednak ia, inakszego mniemania będąc, posłałem po wszystkie pułkowniki, abyśmy koło sposobnego mieysca radzili się, gdzie by się naibespieczniej kommissia miała odprawować, a z pewney wiadomości, gdy między sobą postanowimy, iako naiprędcey dniem y nocą wmcі p. nie omieszkać wiadomym uczynić; ieno wmc p. ichmc pp. żołnierzow ze swoiey strony racz zatrzymać, aby nie dawali ansy do rozerwania tey kommissiey, która, da P. Bog, odprawować się będzie. Na ten czas samego siebie z powolnością usług moich w łaskę wmcі m. p. oddawam.

Bochdan Chmielnicki, hetman Woyska Zaporowskiego.

LXXIV.

Отрывокъ изъ письма одного изъ королевскихъ комиссаровъ, мозыр-скаго подкоморія Обуховича къ литовскому подканцлеру Льву Сапѣгѣ. Изъ Мнишина ¹⁾, 1649 года, 22 мая.

Punkt listu imci p. podkomorzego Mozerskiego do imci p. podkanclerzego W. X. L. de data z Mniszyna, die 22 mai, 1649.

Przebywszy, za łaską Bożą, wszystkie dalekie drogi brevi spatio czasu trudności, stawiłem się wczoraiszego dnia do jmcі p. wojewody Kiiowskiego, który iuż z Husczy retirował się za Horyń, mając aperta hostilitatis argumenta, gdyż ani posła J. K. M. p. Smiarowskiego dotąd wypuścić, ani na listy, ktoremi actum commissionis uprzedał, responsu dawać nie chce. Zewsząd się też sypią

¹⁾ Мнишинъ — село Острожскаго уѣзда, при р. Горни.

agmina zbuntowanego chłopstwa y ten trakt napełniaią między Horynią a Słuczą; sam zaś author et dux zapału tego, z rady powszechney, którą miał na Ukrainie, walnym ufem następuje, ordami ogromnemi stipatus. To już rozprawa z nim przez kommissią nie podobna, chyba in ore gladij, a dai Boże szczęśliwie, tym woyskiem, które minus adaequatum siłom strasznym tego zdraicy. Nie znalazłem jmc p. Bełskiego w Ołyce y tak sam processi w ten ogień, ignarus, co daley będzie począć. Jmc p. wojewoda Kiiowski, tak nagłemi przenosinami y za Horyń conturbatus, nie pisze, upraszając wmc p., abyś wybaczył; nagrodzić obiecuie uwolniwszy się. Obozu nie ma woli trzymać się, ale ku Włodzimierzowi cofnąć, gdzie za pleniorem od J. K. M. informationem y pogody do ujęcia nieprzyaciela medijs pacatioribus oczekiwać będzie.

LXXV.

Письмо королевскихъ комиссаровъ Адама Киселя и Федора Обуховича къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Тайкуръ, 1649 года, 25 мая¹⁾.

Kommissarze z Taikur, 25 mai 1649, do j. p. kanclerza koronnego.

Po wysłaniu listu naszego w dzień święteczny, trzymaliśmy się tego brzegu swego y przy Hosczy, wespół z jmc p. podkomorzym Mozerskim, kolegą moym, dotąd, aż na oko obaczyliśmy nieprzyaciela, y żeśmy nie mieli żadnego praesidium, ustąpiliśmy do Taikur. Wczora, to iest w poniedziałek święteczny, z Cehryna iakie wiadomości przyniesiono nam, posyłam wmc p. na osobney karcie.

¹⁾ *Тайкуры* — міст. Острожскаго уѣзда, на границѣ Говенскаго.

Tey że godziny przyniesiono mi list od Chmielnickiego, który rad by mię miał w rękach, y iako sztucznie pisze, posyłam wmcі panu. Za przyjazdem naszych do Taikur, tey że godziny przybył od Smiarowskiego Olszewski, kozaczek Taikurski, który co pisze, przeczytawszy, list odsyłam. Ja, zemę bardzo chory, do moich popielisk między Łuck a Włodzimierz wieść się każę; tam z p. podkomorzym ostatniey resolutiey od Jego K. M. oczekiwać będziemy. Aleć iuż nulla spes traktatow, chyba stanąwszy potęgą w oczu nieprzyjacielowi, czym wszytkim niech P. Bog disponue według woli swoiey świętey. A my gotowiśmy przy dostoięństwie Jego K. M. głowy nasze pokładać. A teraz proszę o prętką wiadomość.

Późna legatia do Moskwy żeby nam czego nie zrobiła, ex adiunctis diwinować możemy.

Adam z Brusiełowa Kissiel, wda Kiiowski.

Theodor Michał Obuchowicz, podkomorzy Mozerski.

LXXVI.

Отрывокъ изъ письма Федора Обуховича, какъ кажется, тому же Оссолинскому. 1649 года, конецъ мая.

Punkt listu p. podkomorzego Mozerskiego.

W niedzielę święteczną, in agone pacis zabawiąjąc się z p. woiewodą Kiiowskim, przyniosł w tym od Machiawella Zaporowskiego list słuźalec ieden transfuga, w którym iako dolosis artibus mentem swoią przeciwko Rptej praeiudicatum pokrywa, łacno wmc p. coniecturari mozesz, gdy to co iest sequutum oznaimuię. Wzięty na przyiacielski examen, ten posłaniec secretissima propalauit; puncta rellatiey iego na osobney karcie spisawszy posyłam; iakoż czyli

candor, czyli simplicitas iego zysciła się y werifikowała z listem p. Smiarowskiego, przez posłańca swego, który się za kozaka odważnie udał y dziś tu przyjechał. Odpisał p. wojewoda bona verba temu zdrajcy, iż gotow z nami z kollegami kończyć negotium pacis, gdy oznaymi o mieyscu. Aleć to iuż extra omnem spem ma zostawać; bo cośmy tylko ruszyli z pod Hoscze, eodem momento 600 ich weszło do miasta, a w nocy półtora tysiąca nocowało. O pół mile pułki wielkie następuią obławą. Xże imć Korecki niewiem iako Horyń przebędzie, bo mu pasy zalegli. My, exclusi spe pacis, zbliżamy się tu ku krolowi imci, szczęśliwszych wyglądaiąc aspectow... etc. etc.

LXXVII.

Показанія посланца, прибывшаго къ Адаму Киселю съ письмомъ отъ Б. Хмельвицкаго. 1649 года, конецъ мая.

Punkta relatię sekretney tego, który od Chmielnickiego z listem do p. wojewody przyjechał. Data ut supra.

1. Poseł krola imci p. Smiarowski y czeladź iego za strażą zostaią; odebrano im konie y wszystko co mieli; tuszą, że go Chmiel nie wypuści, chyba w ten czas, kiedy kommissarze przyiadą; iego puści, a kommissarzow zatrzyma.

2. Z Moskwą stanęła skryta; liga. Był posłanik od cara, y oni swoich poslow posłali do cara z podziękowaniem; a tak słychać, że Moskwa mieli pozwolić na to, iż przeciwko woysku Litewskiemu stanąć maią, nie dopuszczaiąc woysku Litewskiemu wchodzić za Dniepr, a Chmielnicki, nie oglądaiąc się na woysko Litewskie, ze wszystką potęgą ma iść na woysko Polskie.

3. Orda potężna przysła, leży między Berdyczowem aż ku Białej Rusi, y pod Machnowką; co raz to ich więcej przybywa.

4. Kozacy y chłopi na głowę się kupią.

5. List, który pisał do Moskwy p. wojewoda Kiiowski, od samey że Moskwy dostał się Chmielnickiemu, zkaąd wziął serce bardzo złe ku p. wojewodzie y ma pisać, aby iak najprędzey przybywał na tę kommissią, ale nie wiem, iako tam będzie przyięty.

6. Wie wszystko, co się w Polsce dzieie, zawsze ma wiadomości.

7. Przy udzielnym xięstwie Russkim, iesli przyidzie do zgody, ma się wolę koniecznie zasadzić, y co postanowi, żeby mu krol poprzysiągł.

8. Dalsze wiadomości przesyłać trudno, bo chłopi pasy zalegli.

9. Od p. wojewody Ruskiego spodziewa się kogoś do siebie, ale y ten pewnie nie wynidzie.

10. Z Ordą swiezo sobie poprzysięgli, aby lud pospolity w niewolę nie był zabierany y szkody żeby im nie czyniono, aż po Wisłę; tam daley wolno będzie zabierać w niewolę.

11. P. wojewodę Kiiowskiego ostrzega, aby w Hosczy zostawał, ieżli nie chce ginąć ze wszystkimi pany, bo y car Moskiewski za nim się przyczynia.

12. Oyca Łaskę, który był wysłany od p. wojewody Kiiowskiego do Chmiela, snadź Tatarowie wzięli w niewolę.

LXXVIII.

Протоколь перваго засѣданія польскихъ сенаторовъ, собравшихся на конвокаціонный сеймъ. 1649 года, 1 іюня.

Prima iunii sessio, 1649.

Ziechali się pp. senatorowie na Conuocatią naznaczoną do pałacu ogrodowego, ci mianowicie: x. arcybiskup Gnieźnieński, Lwowski, x. Łucki, Chełmiński, x. Chełmski, x. Kiiowski, p. Smoleński, p. wda Brackawski, p. Sandomirski, p. Gnieźnieński, p. Rosperski, p. Sochaczewski, p. Warszawski, p. Sadowski, kastellan Gostynski, p. marszałek W. X. L., p. kanclerz koronny, p. podkanclerzy Litewski, p. podskarbi wielki koronny; absentowali się x. Warmiński y p. marszałek nadworny koronny dla złego zdrowia.

Zasiedli z krolem imcią w izbie, sądom zwyczajnym, circa 12 horam.

Proponowane punkta od krola imci przez p. kanclerza w ten sens:

Krol imć, zostawszy wolnemi głosami libere electus krolem y panem tey cney Korony, nie ustawa in paterna sollicitudine w obmyślanu koło (spolney tey od Boga sobie powierzoney oyczyzney. Dla tego, in praegnanti Reipublicae periculo, złożyć wmcioin consultę raczył non adscito ordine equestri, a to dla tego, iż non constituenda, ale constituta ad exequutionem deducenda ma wolą na niey proponere.

1. Pierwsza tedy rzecz, iakoby woysko to z przeszłego coronationis seimu ordinowane zwieść w kupę y neruum belli gruntownie obmyślić, gdyż na niektórych seimikach żadney penitus temu woysku nie obmyślano płacy, na niektórych zaś uchwalono pewne poczty ludzi, a tak wielkim kosztem, że kędy 2,000 ludzi zaciągniono, mogło by się było temi pieniędzmi 4,000 albo 5,000 ludzi zaciąg-

nać. W takim tedy rzeczy pomieszaniu, zdrowey rady do gruntownego ratunku oyczyzney J. K. M. po wmciach na tey consulcie potrzebuie.

2. O caru Moskiewskim, do ktorego krol jmc wysłał gońca swego y wielkie posły wysyła, nie wie nic hostile, nawet nec suspicatur J. K. M., pewien będąc iego dotrzymania przyjaźni.

3. Do Szweciey wysłać raczy J. K. Mć, żądaiąc, aby według pact w przyjaźni y zgodzie z państwy J. K. M. zostawali.

4. Do Rakoczego wysłał krol jmc posła swego, serio z nim traktuiąc, aby w dawney, iako za oycy iego bywała, zostawał przeciwko państwowi J. K. M. życzliwości; powrocenia posła spodziewa się in dies J. K. Mć.

5. Z strony pospolitego ruszenia dokłada się krol jmc rady wmw, na ktore iuz wicy iedne za dwoie wyszły, ieżli ma institui, albo raczey ma bydz przywiedzione do effectu, iako iest oddane w ręce J. K. M.; ktore że do tego czasu nie wzięto swego skutku, stało się z pewnych y uważnych przyczyn:

Primo, że o Rakoczem są pewne dowody, że inhiat na państwa J. K. Mci; zaczem nie godziło się ścian Rptey nudare praesidijs, y Szwedow nie owszem pewna przyjaźń.

Secundo, że za wyściem pospolitego ruszenia, obawiać się było, żeby plebs tuteczna, chwyciwszy się iakich licenciosos, nie udała się także do rebelliey.

Tertio, że według prawa y zwyczajui, ma seim praecedere trzecie wicy, żeby modus pospolitego ruszenia był namowiony.

Potrzebuie y w tym J. K. Mć rady wmw: kiedy y iako expedire posła do cesarza Tureckiego y hana Tatarskiego? zkład pieniądze na to, y kędy się zdobyć idonea sufficientia et paria tanto oneri, ile pod ten czas, subiecta?

Przypomina y to J. K. M. wmciom, że pierwsi posłowie, do tey functiey naznaczeni, nie ieździli, a pieniądze Rptey pobrali.

Woyska Litewskiego motus cale J. K. M. complanauit.

Pieniądze na furmany pod armatę obmyślić nieomieszkanie potrzeba, na co wynidzie 600,000 fl.

Ostatni punkt najpotrzebniejszy—wyzad J. K. Mci na tę wojnę: qua securitate J. K. Mć puści się?

Te wszystkie punkta odkładać raczy J. K. M. do konsultatiew przyszłęgo piątku, żebyście wmc, matura deliberatione, zdrową radą non solum in iis, quae sunt in ordine ad Rempublicam, ale y w tych, w czym idzie o całość wszytkiew Rptej, ratowali.

Teraz tylko trzy punkta w terazniejszey konsulcie podawa wmm J. K. Mć, ktore non patiuntur moram:

1. Żeby ludzie kurfirsta jmci, ktorzy są pod regimentem p. Duwalda, ukontentować, ruszyć z mieysca y przeciwko nieprzyjacielowi wyprowadzić.

2. Zwyczajna rzecz zawsze bywała, że pp. hetmanom dawano kilkadziesiąt tysięcy na te potrzeby, z ktorych się nie rachowali propter secretum bellici consilij, iako na szpiegi et id genus; bez ktorych wydatkow nie może bydź; żeby im dano przynamniej fl. 20,000.

3. Że teraz inundatia Smotryce rzeki uczyniła szkodę w murach Kamienieckich, najpotrzebniejszą do obrony poderwała bramę, żeby na restauratią, iaka może bydź, najprędsze koszt łożyć, na co iuż p. podskarbi ad rationem f. 3,000 posłał. Żeby mu dana była assecuratio od wmciov, żeby on tego, co uczynił za powodem krola jmci z miłości ku oyczyźnie, swoym nie przypłacił.

Wotowali pp. senatorowie zgodnie na te trzy punkta, nie chcąc deesse patriae.

Xdz Łucki w zdaniu swoim powiedział, żeby expensę na to wszystko z drugiey quarty obmyślić.

P. Rospierski namienił, żeby się iuż tandem J. K. Mć na iednego regimentarza namyslił, bo nie słycał, żeby gdzie na świecie miało bydź trzech hetmanow. A co z strony tych pieniędzy p. hetmanowi, in diuersas necessitates potrzebnych expens, bez tych bydź nie może; życze iednak, aby iednemu były dane, nie dwoma ani trzema.

P. kanclerz nie powiedział nic, ieno się generaliter zgadzał z drugimi pp. senatorami.

P. podskarbi powiedział, że druga quarta nie może sufficere na apparamenta wojenne y przyprowadzenie ich, nie tylko żeby ztamtąd wydawać na insze wydatki. A ieżeli wnci każecie dać z ordinariyney quarty, gdyż inszych pieniędzy niemasz, ja się obawiam prawa; bo niewiem, iakoby też trzeba bardziej quartę obwarować, iako iest y dawniejszym obwarowana prawem, y terażniejszą świeżą konstitutią coronationis, żeby ni na co inszego wydawana była, ieno na samą płacę quarcianego żołnierza. Nie życzyłbym tedy tego, abym miał, za wykroczeniem konstitutiey, w substantiey moiey periclitari. Jeżeli wnci pp. obmyślicie securitatem moję taką, za którą bym ia mógł byđź bezpieczen w swoich rzeczach, mógł bym się tego poważyć. Ja u siebie modum nie znajduię; proszę, abyście wnci na moję indemnitem, iako brata y kolegi swego, respectowali y raczyć chcieli.

Konkludował krol jmc, zgadzając się z zdaniem pp. senatorow.

Trwała sessia do wtorey.

LXXIX.

Письмо каштеляна Белзскаго Андрея Фирлея къ канцлеру Юрію Оссолинскому о военныхъ дѣйствіяхъ на Волини. Изъ-подъ Заслава, 1649 года, 9 іюня.

P. Bełski do p. kanclerza, z pod Zaslawia, die 9 iunii, 1549.

Kiedym iuz baczył, że się rzeczy bardziej do wojny, niżli do pokoju mają, wziąwszy pewną wiadomość, że nam nieprzyjaciel Zaslaw chciał ubieżeć, a wiedząc co nam na tym należy miejscu, ultima mai Horynią pod Zaslawiem z woyskiem przebywszy, położyłem

się obozem pod zamkiem nowym. Tegoż dnia wyprawilem pułk imci p. Sandomirskiego z p. Suchodolskim dla wiadomości o nieprzyjacielu. Ci się potkali ze dwoma pułkami, Iwana Duńca y Taborynka, idącymi już od Zaslawia; że im sami radzić nie mogli, dali mi znać, prosząc o posiłek. Posłałem kilka chorągwi dragańskiej konuey; y tak szczęśliwie, za pomocą Bożą, napadłszy na ich tabor, rozgromili z wielką ich stratą, a naszych małą szkodą; działek dwie odieśli, y chorągwi nad 20; ostatek wprzod do Surzewicz, z tamtąd nocą do Lubartowa uszli. Z tych więźniow niceśmy o zamysłach Chmielnickiego wyrozumieć nie mogli, y o ordzie nie wiedzą. To tylko rozkazanie mieli, żeby przeyscia przez Horynią najbardziej bronili; aleśmy ią już z łaski Bożey przebyli, y prędko da P. Bog pod Słucz wszystkim uprzątnąć się spodziewamy.

LXXX.

Протоколъ второго засѣданія польскаго сената. 1649 года, 4 іюня.

Quarta iunii sessio, 1649.

Zasiedli pp. senatorowie ichmć w izbie sądowey o dwunastey.

Proponował p. kanclerz od krola jmci, inhaerendo punktom we wtorek. Kazano wszystkim wynisć, sami tylko sekretarze z senatem zostali, aleć tam snadź nie było nic tak sekretnego. Supplementum punktow proponował p. kanclerz, a osobliwie trzy punkta:

Primo, ieżeli seim co prędzey złożyć sine solennitatibus?

Secundo, ieżeli woysko Litewskie z Koronnym złączyć?

Tertio, ieżeli kommissarzom do traktatow naznaczonym dać solarium na przyszłą kommissią?

Opowiedział przy tym p. kanclerz od krola jmci o woiewodztwach Pruskich, że mimo lud, przed tym Rptey ofiarowany, ofia-

ruią teraz 600 człeka, ktore sobie byli pro praesidijs zostawili, y iuż im zapłacili ad 6-tam julij; dalsza płaca aby im była obmyślona. P. woiewoda Malborski z osobna ofiaruie swoich 400 draganow na usługę Rptey, byle im była płaca naznaczona.

Czytano potym różne listy, y nie mała tego farrago. Prze-czytane listy Chmielnickiego do Tatarow, listy Chmielnickiego do p. woiewody Kiiowskiego, listy p. woiewody Kiiowskiego do Chmielnickiego, listy p. woiewody Kiiowskiego do J. K. M. y do p. kanc-lerza, listy p. Wesselina, z ktorych patent iawne hostilia Chmielnickiego, Tatarskie pewne auxilia, liga z Rakoczem, skryte iakieś porozumienie z Moskwą, traktatow żadney nadzieie. Owo zgoła z żadnego listu nic pociesznego.

Potym była relatia p. marszałka nadwornego Litewskiego, co sprawił u woyska Litewskiego. Komplanowały się tam wszystkie rzeczy, y zamysłem niektorych żołnierzow dostateczny uczyniony za-bieg. Ruszyło się iuż z pod Rzeczyce woysko Litewskie, chcąc się ku Koronnemu zbliżyć.

LXXXI.

Третье засѣданіе польскаго сената. 1649 года, 5 іюня.

Quinta iunii sessio, 1649.

Zgadźali się imci pp. senatorowie do intentiey J. K. Mci. Xdz Chełmski nie chciał przyznać tey konuocatiey za konuocatią, ieno za senatus consultum. Wywiodł to, że nie może bydź oraz seim y pospolite ruszenie: alterutrum trzeba obrać. Jeśliby miał bydź seim 6 niedzielny, nie może bydź, ieno ze zwyczajnemi solenitatami; ieśli dwuniedzielny albo trzyniedzielny wzdłędem samey obrony, może zaniechać tych solenitates. Radził, żeby seimu ad praesentis

zaniechać, seimiki złożyć, wydać ostatnie wici; na seimikach informować dostatecznie, że powinni dać półtora podymnego; ktorego dotąd że nie wydali, ta przyczyna: że rozumieli, nie będąc dobrze informati, iż to na zapłatę quarcianemu żołnierzowi. Wiedząc, że quarciany żołnierz ma swoją zapłatę z quarty naznaczoną, dla tego tey summy wydać nie chcieli, którą, *ex ui legis*, według postanowienia seimowego na koronaciey, wydać byli powinni. Trzeba im to na seimiku dobrze elucidować, że to nie na quarcianego żołnierza, *iuxta consitutionem coronationis*. Wprawdzie to niezwyuczaina y ciężka na ludzie—dawać podatki y oraz wychodzić na pospolite ruszenie; kiedyby utrumque oraz nakazane było, była by rzecz nie znośna. Ale teraz tylko samo pospolite ruszenie iest in proposito krola jmci. Ktorzy wydali po półtora podymnego, iuż im teraz wydawać nie potrzeba, ieno na pospolite ruszenie bydź pogotowiu; ktorzy nie wydali, słusznie się im upomina Rpta długu swego, chociaż y pod czas effectu pospolitego ruszenia. Na seimiku mają sobie naznaczyć miejsce na ziażd pospolitego ruszenia, y tam im trzeba czekać, rozumiem, obozem, ordinansu J. K. Mci, żeby się zaraz ruszyli tam, gdzie tego Rptey potrzeba ukaże.

A że prawo iest, że ma bydź pospolite ruszenie *sine diuisione belli*, nie dobrze niektorzy ten punct interpretuią, iakoby nie miało bydź wolno krolowi jmci woiewodztw, iednych tam, drugich sam obrocić, gdzieby się z drugiey strony pokazało kędy niebezpieczeństwo. Tak potrzeba rozumieć ten punct „*sine diuisione*“, żeby zarazem wszystkie woiewodztwa były in armis, kędykolwiek J. K. M. według ordinansu swego obroci.

LXXXII.

Извѣстie, полученное сенатомъ, объ утопленіи козаками королевскаго посланца Смяровскаго. 1649 года, 6 іюня.

Sexta iunii 1649.

Przysła wiadomość od p. woiewody Krakowskiego, że nieborak p. Smiarowski przewagi swoiey w przesłaniu listow swoich z Czeheryna do Hosczy y do Warszawy przyplacił: kazali go kozacy utopić.

LXXXIII.

Засѣданіе сената 7 іюня, 1649 года.

Septima iunii sessio 1649.

1. Różne były zdania na pospolite ruszenie, iednak zgodne były sententiae dla mało ludzi w Rzczpcey y dla pieniędzy. Jeden senator dawał contrariam rationem, że to indignitas Reipublicae ruszać się Panu z ostatnimi siłami przeciwko chłopom, nuditatem swoię odkryć, taką szkodę oraz civibus uczynić, w srogim nieporządku, iako iest w pospolitem ruszeniu.

2. Radził kolektę pp. duchownych, pożyczanie ich depozytow ad fidem Reipublicae, zrucanie srebra etc. Wszystko były kawy.

3. Seim aby był przed Nowym latem; conclusum tu w Warszawie.

4. Na wyjazd krola jmcі zgoda była, aby był iak naiprędzey.

5. Z strony posłow do Turek y Tatar reiecta do seimu.

6. Konkludował vota krol jmc pp. senatorow: że nie słyszał o tym, żeby miał składać konuokatią in praeiudicium equestris ordinis; urodziwszy się w tey Rptej, wiadom będąc praw etc., ale chcąc praesentem statum tueri, dobrą intentią senat konuokował, more maiorum suorum.

7. Z strony pospolitego ruszenia stanęła potym taka deklarata: ob diuersitatem w takiey materiej sententiarum, wziąć to na dalszą deliberatią. P. Boga obiecał prosić, co by było z najlepzym Rptej.

8. Taką potym J. K. Mć deklaratią uczynił, iż umyślił wyjechać w dzień S. Jana, patrona swego.

Item, aby woiewodztwa stanęły na okazkę, universały aby wyszły do nich, aby się koniecznie armowali ob pericula y gotowi byli.

LXXXIV.

Письмо короннаго подчашія Николая Остророга къ канцлеру Юрію Оссолинскому изъ лагеря подъ Збаражемъ. 1649 года, 3 іюня.

List od imci p. podczaszego koronnego do imci p. kanclerza koronnego, z obozu pod Zbarażem, die 3 iulii, 1649.

Upatrzyli sami ichmć na oboz generalny miejsce pod Zbarażem, kędy oboz toczemy; interim list przyszedł wnci mego m. p., abyśmy oboz toczyli pod Konstantynowem Nowem, i że krol jmc, p. n. mćwiy, o tym do ichmci pp. kollegow moich pisać raczy. Prawda to iest, że y tu pod Zbarażem miejsce to ma swoje defekty, y pod Nowym Konstantynowem są lepsze; a kiedy się iuż tak długo z toceniem tego obozu omieszkało, siła czas immutavit, iako necessitas exprimit. Kiedym ia radził około Nowego Konstan-

tynowa oboz toczyć, był u nas Międzyboż w ręku, kraie tam te calsze; teraz, Międzyboż opuściwszy, y tam te kraie zniszczemy; iuż się tam trudno obrać. A ponieważ tak długo extractum tempus koło obierania tego mieysca, byle go było gdziekolwiek zatoczyć, iuż y na Zbaraż musiało się przypaść. Co z strony obozu pod Kamieńcem, były rationes validae, aby go tam było toczyć; na ktorem y ia przypadł, lubom temu, iako wiedzieć raczysz, był przed tym przeciwnym. *Pierwsza*, że przy tak słabym woysku, tam pod Kamieńcem naibezpieczniej moglibyśmy colligere vires Reipublicae, gdyż parem situm loci nad tamto, pod Kamieńcem, nie upatrowaliśmy. *Druga*, że certis authoribus przychodzą nowiny, że ta tempestas ma się na Kamieniec obrocić, a są przestrogi y o Turkach, że chcą uti occasione. Praesidium na Kamieńcu słabe, udzielić go z woyska nie-masz się czym dzielić, za czym lepiej się zdało y woysko, y to tak potrzebnie mieysce zachować oyczyźnie, niżeli utrumque wdąć in periculum. To prawda, że opodal a defensione inuszych mieysc y woiewodztw; ale kędykolwiek tak słabe woysko stanie, extendere szeroko tey obrony nie może, a wszędy gorzey stać, niżli pod Kamieńcem. Owo były rationes validae; ale że to się nie stało, zwłaszcza, że listy jego kr. mci, p. n. m., zaszły, ktore tegoż nie pozwalają. iuż to minęło; ale podobno to nie zle było. Atoli pod Zbarażem stoiemy. Do xcia jnci pana wdy Ruskiego pojechał sam p. Kamieniecki, prosząc go, aby się chciał tu w tym obozie z woyskiem jego kr. mci, o którym powiedaią, że osobnym obozem stać ma w mili tu albo w półtoru, a z nim pospołu ludzie imci p. starosty Kałuskiego y jnci p. woiewody Sandomirskiego. Za naszym odeściem od Bugu, Horyny y Słuczy, wszystko tam to chłopstwo zbuntowało się y przybyło Chmielnickiemu ludzi, y do Kamieńca z tamtąd trudny przejazd pewnie. Ale y to zła bardzo rzecz, że woysko ustawicznie upomina się pieniędzy; drudzy narzekaią, że y służby nie są pewny; choć przypowiedne listy maią, w kompucie ich nie masz; narzekaią, że chociaż z assignatiami pośyłali, nie dano im nic, y nie sprawili nic; iedno co strawili, to w zysku maią. Za czym passim summa cum diminuti-

one exercitus, nie tylko pacholikowie, ale y towarzystwo odieżdżają od chorągwi, tak, że pod drugimi chorągwiami niemasz ieno połowie y mniej; a wczora, kiedy kazano iedney na podiazd, nie poszła, ieno samopięta. Między cudzoziemskimi ludźmi summa diminutio także. A owo się tu woysku nie dobrze dzieie. Remedium, żeby ostatek otrzymać pieniędzy y co prędzey podeclać. Tamtym, co ieszcze do obozu nie przybyli, roskazać się kwapić do woyska, y iako naiprędzey woyska kupić, poki ieszcze tu P. Bog pozwala; bo czy to non sine numine Divino, że Chmielnicki ieszcze nie następuje; ma iakiś mancament w rzeczach swych. Iterum atque iterum o pieniądze prosimy, bo tego woyska nie wiele zostanie, ktorego nie bona verba, nie severa iustitia zatrzymać może, iedno pieniądze. W koniach mają wielką szkodę temi częstemi czatami, a kupić niemasz za co. O szpiegi bardzo trudno: między tą Rusią wszystko zdraicy; a co ięzyka dostaniesz, etiam ustulati prawdy nie powiedzą, tak że insperatum malum undique spodziewać się non sine grandi periculo tam diminuti exercitus. Na co, iakom wspomniał, unicum remedium przewidować nas tu pieniędzmi y iako naiprędzey skupić woysko. Strony obozu już nie śmiem pisać, ale y tu nie bardzo dobrze stoiemy; y toć nie małe incommodum, że dopierośmy stanęli, dwie mili po pasze ięździmy. Z Wołochow iakąś farbę mienią, o czym jmc p. Kamieniecki szerzey napisze, rozumiem; ale y ia się dziwiuję, że do mnie tak dawno nic nie pisze, y moych posłańcow już to niedziel kilka zatrzymują.

LXXXV.

Довесеніе королю Белскаго каштеляна Андрея Фирлея. Изъ подъ Збаража, 1649 года, іюль.

List do iego K. Mci pana Bełskiego, 1649.

Nie dziwiuję się, że ta nasza niespodziewana retirada alterowała W. K. Mć, p. mego młciwego, która nie tylko woysko nasze, ale całą Koronę poturbować musiała. Czas to pokaże y całego woyska świadectwo, że nie ia przyczyną. Nie mogłem tylko inter duo mala minus eligere; bo do takiego by było przyszło terminu, albo ustempować, albo rozproszyć się woysku, zacyim necessitati parere musiałem. Ufam, że mi niełaski W. K. Mci, p. m m-go, za to nie poniosę. Ja pro modestia mea nikogo incusare nie chcę; ale czasu swego dam rationem W. K. Mci, p. m. m. Ordinansowi W. K. Mci, p. n. m., w którym nam oboz pod Konstantinowym toczyć każesz, dosyć uczynić nie mogliśmy, bo nam właśnie na ten czas przyszedł, kiedyśmy z pod Konstantinowa Starego już ustempowali. Co z strony woyska W. K. Mci, że go nie było nad 6,000 y teraz W. K. Mci, p. m., m-mu podawam do wiadomości; bo lubo według komputu, którym W. K. Mć posłał, miało go bydź 10,000, tedy chorągwi tak mało y słabe, że ledwie 6,000 do bitwy wylata. Ludzie x-cia wojewody Sendomirskiego z nami nie byli, y teraz ich nie-masz; po tym już dopiero ludzie imci p. Sieniawskiego przyszli. Ludzie imci p. wojewody Ruskiego, imci p. starosty Kałuskiego, także xiążąt młodych Wisniowieckich przychodzą, z komputowych nikogo nie widać. lubo surowe universały posyłałem. Protestacie nasze proszę uniżenie (niech nie zostaią) w animusie W. K. Mci, pana mego m-go; bo zawsze tak bywa, że dzieci na oycy, a słudzy na pana swego narzekaią, kiedy się im zle dzieie, choć też nie pan ani oyciec winien. Więc do kogo się uciekać mamy y przed kim skarżyć, ieżli nie przed W. K. M., panem mm., y kogo o po-

siłki prosić. Bo naicieższa, że pewney o nieprzyiacielu wiadomość mieć nie możemy; bo spiegow dostać rzecz nie podobna, a z więźniow a ni dobrymi sposobami, a ni sroższemi mękami dopytać się nie możemy. To pewna, że Chmielnicki sam iest nie daleko. Jeżeli na nas nastempować będzie, ponieważ iuż w takiej bliskości będąc nie nastąpił, wiedzieć nie możemy; a to w ostrożności czekać go będziemy tym czasem podiazdami. Nieco teraz podawszy do wiadomości, więcey nie przydam, tylko o posiłki iako najprędsze per salutem patriae prosiemy, a W. K. Mci od P. Boga wszelakiey szczęśliwości życzymy.

LXXXVI.

Отрывокъ изъ письма того же Андрея Фярлея. Изъ лагеря подъ Збаражемъ, 1649 года, 6 июля.

Punkta z listow imci p. Belskiego z pod Zbaraża, die 6 iulii 1649, z obozu.

Imci p. Kamienieckiego późniejsza data dniem, także z obozu.

Piszą do krola imci, żegnając iakoby, a deklarując, iż excipere gotowi nieprzyaciela animose, okopawszy się pod Zbarażem y nie dając nieprzyacielowi daley iść, chyba po głowach swoych; że Chmielnicki w pięciu milach iuż stanął od obozu naszego: rozumiejąc, że uciekali nasi, tak się pomykał rzesko. Do imci p. kanc-lerza piszą, wymawiając, iż ostrzegali y wcześniej prosili o posiłek, ale nie przysyła. Pro die 7 praesentis spodziewają się do siebie. Cho-rawie się rwą y zdzierają, praetextu pieniędzy, ktorych nie wzięli.

LXXXVII.

Отрывки изъ писемъ, полученныхъ изъ Литовскаго лагеря. 1649 года, июль.

Punkta listow z obozu W. Xtwa Ltt., ktore do krola imci przyszly die 10 iulii 1648.

W Zahalu pułk p. Wołowicza, pisarza W. X. L., stanowiskiem zostawał. Kozakow kilka tysięcy kommunikiem przebrawszy się, napadli na chorągiew p. Fałęckiego; tę zniesiono, która pod miastem była; tandem straż zwarła się, nasi przyszli do sprawy. P. Donowai stary z piechotą dobrze stawał. Wyparowawszy ich w pole, wzięto kozakow na szable; było ich ze 2000. W uchodzeniu, do błota przebrawszy się, poczęli kopać. Nasi szturmem dobywali, aż z okopu musieli uciekać na błota, gdzie ich ledwo uszło z tysiąc. Dwuch starszych nad tym hultaistwem: Hołota, a drugi Kissiel; Hołotę zabito, a Kissiel uciekł. Drugi pułk kozakow poszedł pod Rzeczycę. Starszym był Głowacki. Gdy się dowiedział p. strażnik Mirski, fortelu zażył: chłopą przenaiał, wystął przeciwko kozakom, a wojsko na różnych miejscach zasadziwszy swoje, aby ich naprowadził, mieniać, że iedno kilka set pacholików dla chleba we wsi tey zostaią. Kozacy uwierzywszy skoczyli, tandem na wojsko nasze naprowadzili. Tak Bog poszczęcił, że ich, zdraicow, y noga nie uszła, y Głowackiego żywcem wzięto y na pal wbito.

Na Pripeci wojsko nie małe przeprawuie się na trzy części, o czym dowiedziawszy się xiąże imc sześć tysięcy naszych posłał przeciwko nim y sam w posiłku zaraz ruszyć się miał.

Przybieżał tedy wczora posłaniec z Jass od hospodara imci do J. K. Mci_y do w. x. mci, pana m. m-go, tak spieszno, że tego listu mego czekać nie chciał. Powiedział zapewne, iż kiedy by krol imc stanął był z wojskiem wcześniej pod Kamieńcem, tedy by oba-

dwai gospodarowie złączyli woyska swe z krolem imcią, y nie tylko na tych zdraicow rebellizantow y na Tatarow, ale y na Turkow szczyrze by dopomogli; bo strzeż Boże na nas szwanku, oni in summo metu et periculo zostaią.

LXXXVIII.

Письмо неизвестнаго о поражении королевскаго войска подъ Зборовомъ. 1649 года, 15 августа.

Anno 1649, die 15 augusti.

W niedzielę rano ruszył się krol imć, wysłuchawszy mszy S., z woyskiem z obozu pod Zborowem, z tey strony od przyiazdu, gdzie stał przez sobotę hac intentione, że tylko na drugą stronę miasteczka przeszedłszy miał oboz położyć do poniedziałku, a to dla złey przeprawy pod tym że miasteczkiem, aby woysko wszystko przez niedzielę mogło się było wczesnie przeprawić, maiąc wolę iść w poniedziałek ku Tarnopolu. Gdy się tak J. K. M. z woyskiem y obozem ruszył, niż do miasteczka wszedł, dano znać, że woysko Tatarskie nadchodziło, a że ieszcze poł mile od obozu naszego, gdzieśmy stali przez sobotę. Stało też do nas pospolite ruszenie Przemysłskie obozem osobnym, także pospolite ruszenie Lwowskie y piętnaście set ludzi p. woiewody Krakowskiego y wozow wiele zostawało pozad, ktore się ieszcze były nie przeprawiły, a Tatarowie w tył w strone zachodzili. Posłał krol imć p. pokdanclerzego Litewskiego, p. Sendomirskiego, było ich 30 chorągwi wszystkich, aby byli z pospolitym ruszeniem y p. woiewody Krakowskiego nie dopuścili wozow szarpać. Napadli Tatarowie, znieśli chorągiew p. starosty Stopnickiego, sam zabit także, imci p. Sendomirskiego chorągiew, którą sam przywodził; ludzi kilka set biegło p. pod-

kanclerzego Litewskiego, chorągwi kozackich. P. Felician Tyszkiewicz zabit, p. stolnik Lwowski; z pospolitego ruszenia część legła, część szpetnie uciekała. Orda pod miastem część wozow porabowała. Owo zgoła nasi bić się nie chcieli, y zaraz pięć chorągwi porzęło pierzchać, y uciekli by byli, by na nie było nie krzykniono y raitarskie chorągwie nie spuszczone, ktore nieprzyiaciela represserunt. Czeladź loźna pod miastem ta dobrze nieprzyiaciela wsparła; legło ich niemało. To pewna, że gdyby był krol imć nie był, była by altera fuga Pilaiensis; iakoż y w nocy tego niemało uciekło, a mianowicie rotmistrz ieden czyli dwa. Krol imć, zmordowany, nie szanował się, będąc zawsze wszędzie przytomnym. Ordy było sto tysięcy, a pod Zbarażem kilkadziesiąt tysięcy kozakow zostawało.

Imć p. Zborowski zabit pod Zbarażem. Krol imć panu Firleiwowi, wojewodzie Sendomirskiemu, konferował starostwo Prasnickie.

LXXXIX.

Письмо короля Яна-Казимира къ татарскому хану Исламъ-Гирею союзнику Хмельницкаго Подъ Зборовомъ, 1649 года, 15 августа.

List krola iego mci do hana Tatarskiego, pod Zborowem, die 15 augusti 1649.

Maiąc wiadomość, że iesteś pamiętny na dobrodzieystwo najasniejszego Władysława IV, krola Polskiego (ktory z Bogiem odpoczywa), pana brata naszego, ktory że dosyć łaskawie się z tobą obchodził y dobrodzieystwa różne pokazywał, a na ostatek gardłem cię y wolnością darował. zaczym y państwa tego doszedłeś, dziwujemy się, że nie pomniąc na to dobrodzieystwo najasniejszego Władysława, brata naszego, krola Polskiego, gdy My chcemy uspo-

koić państwa nasze, przywiązałeś się do tego rebelizanta naszego y na woyska nasze nastąpiłeś, y lubo P. Bog dziś ci nie pobłogosławi, atoli My chcieliśmy się ozwać z przyjaźnią naszą y przypomnieć dobrodziejstwa brata naszego. Życzymy zatym etc.

Joannes Cazimirus rex.

XC.

Отвѣтъ хана королю. 1649 года, 15 августа.

Respons od hana na list krola imci, pod Zborowem, die 15 augusti, 1649.

Z łaski Bożey szczęśliwy, miłosierny, najiasniejszy Islam Gierei han, miłemu bratu naszemu najiasniejszemu krolowi, bratu naszemu, pokoi y zdrowia dobrego powinszowanie. Naprzod, iako się w. kr. Mć masz, czyli złe, czy dobrze? Ja życzę, abyś w. kr. Mć. w szczęściu y zdrowiu dobrym na potomne lata fortunnie panował. Przy tym przyacielski list doszedł nas od w. kr. mci posłany w niektórych sprawach dawnych y do przyjaźni należących; o niektórych upominkach pisał w. kr. mć słowo iedne a pewne. Ale temu się dziwujemy, że w. kr. mć dotąd żadnego człeka nie przystał, y iako mnie za człeka, tak y państwo moje za nic sobie nie poczytał, nie pomniąc na to, że kiedykolwiek przyjaźni naszej będziesz potrzebował. Ale iakożkolwiek rzecz się ma, myśmy tu té w kraie zimować przyšli, P. Bogu się polecivszy, na zimę tę gościem zostaiemy. Jeżeli w. kr. mć gościowi y przyiacielowi swemu należące traktaty masz, wysly w. kr. Mć pierwszego wezera swego p. kanclerza, będzie y z naszej strony wyslemy y my wezyra naszego, niechai wiemy intentią w. kr. mci, a iezeli tedy .. wysly w czesney zgodzie, który by się za słowa swoje nie wstydzali; przez fałsze żadna sprawa na świecie nie stanie się. Ofiaruiemy zatym przyjaźń naszą.

XCI.

Второе письмо короля къ татарскому хану. 1649 года, 16 августа.

List drugi od krola imci do hana Tatarskiego, die 16 augusti 1649.

Doszło nas pisanie twoie, ktorym nam przyiazń swoią ofiarujesz; tego wdzięczni iezteśmy. Jednak dziwna rzecz, że nam z przyiaznią ozywasz, a przecie y dziś po napisaniu tym na woyska nasze y obozy następuiesz. Że iednak potrzebuiesz tego, abyśmy na tractaty y rozmowę z temi, ktory od ciebie naznaczeni y wysadzeni będą, a osobliwie wielmożnego kanclerza naszego naiwyższego koronnego, tedy my to uczyniemy y zaraz go naznaczymy, tylko tego potrzebuemy, aby tym czasem było zachowanie nieprzyiazni. A my, gdy to uczynisz, wyślemy zaraz wielmożnego p. kanclerza swego na mieysce poblizsze między obiema woyskami, w każdy czas okazey chęć naszą gotowiśmy. Na ten czas etc.

XCII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ королю, присланное вмѣстѣ съ ханскимъ письмомъ. 1649 года, 15 августа.

List od Chmielnickiego do krola imci, z listem hańskim posłany, s polskiego na łacinskie.

Serenissime Rex, domine et benefactor clementissime!

Testor Deum me semper extitisse humillimum sanctae regiae majestatis vestrae mancipium et ab ipsis cunabulis quasi ad canitiem usque aetatis nullam unquam contra majestatem vestram rebel-

lionem aut cogitasse aut suscepisse. Quin imo fidele meum obsequium una cum pia memoriae parente meo Michaeli Chmielnicki, vice-capitano Cehrinensi, omnibus patuit, quando quidem in obsequijs diui Sigismundi, sanctae memoriae regis, vestri gloriosissimi genitoris, universae Reipublicae in praelio prope Cecoram commisso, occubuit. Ego vero captus biennali detentus sum carcere, recuperata per Dei voluntatem libertate, semper inscriptus militiae Reipublicae fideliter servivi, et nunc Deum ipsum testor libenter abstinere a profusione sanguinis christiani. Quia vero sancta regia majestas vestra his litteris suis mancipium suum rebellem appellavit, quod procul a mea exulat mente et malevolae potius inimicorum meorum traductionis nomen meretur. Velit hoc sancta regia majestas, dominus meus clementissimus, ad trutinam regii iudicij et clementiae examinare, mihique benignam praebere mentem a stantibus vel ipsis magnatibus, lateri sanctae regiae majestatis vestrae assidentibus, quantum iniuriarum a magis dominis tenetarijs partium nostrarum sustulerim. Quare, non superbia elatus, sed infinitis coactus miseris, oppressus et omnibus bonis patrijs spoliatus, confugi ad pedes magni Han Krimensis, ut illo duce gratiae et clementiae sanctae regiae majestatis vestrae possem restitui. Id quia factum est, cum innocenti multarum animarum interitu, Supremus rerum arbiter Deus dijudicet, quorum causa factum est. Ego vero vel minimo nutui sanctae regiae majestatis, domini mei clementissimi, contrarius vivere recuso et etiam constituto recens exercitus kozakorum novo duci Zaluski cedere paratus sum, consignata ei clava et vexillo, quo nunc ex gratia sanctae regiae majestatis vestrae fruor, dum modo securus sim de clementia sanctae regiae majestatis vestrae et quod sub illius protectione secure tuteque degere possim. Datum sub castro Zborow.

Примъч. Na to respons nie był, ale p. kanclerz oretenus prolixè de clementia regia illi promissum praestitit.

XCIII.

Мирный договоръ между королемъ Польскимъ Яномъ Казимиромъ и ханомъ Татарскимъ Исламъ-Гиреемъ. 1649 года, 19 августа.

Pakta między J. K. Mcią z iedney a Hanem Tatarskim z drugiey strony. Die 19 aug. 1649.

Ziechawszy się najsławniejszy y najsławniejszy między krolami, sławą, szczęściem od P. Boga wyniesiony, wielkich krolestw y państw y wielu narodow monarcha, Jan Kazimierz, z Bożej łaski krol Polski, wielki xiąże Litewski, etc. etc., z wolnym Wielkich Ord hanem y carem Islam Gierciem, Cerkawskim, Nahaiskim, Perokopskim, Sremskim, hanem Krymskim, przyacielem y bratem, takie między sobą pakta postanowili. Iż od dnia dzisieyszego zawierają między sobą przyiaźń, która między najslawniejszym, najpotężniejszym, najsławniejszym Janem Kazimierzem, krolesem Polskim, y następcami jego krolami Polskimi, y domu Sołtan Gierciow wieczna y nienaruszona trwać ma; względem ktorey przyiaźni obiecują sobie wzajem pomoc przeciw nieprzyjacielowi spólnemu, kiedy jeden od drugiego pomocy potrzebować będzie. Naśladowując tenże najslawniejszy Jan Kazimierz chęci y hojności przodkow swoich, krolow Polskich, przeciw wolnemu Wielkich ord hanowi Krymskiemu, obiecuie dawać temuż hanowi Islam Gereiowi według pakt upominki, z konditiami pakt wyrażonemi, ktore upominki najslawniejszy Jan Kazimierz, krol Polski, do Kamieńca Podolskiego na czas naznaczony odsyłać rozkaże, a wolny Wielkich ord car y han Krymski także posłańca swego poszle, ktory ie odbierać będzie. Obiecuie przytym wolny Wielkich ord car y han Krymski, że od tego czasu wiecznemi czasy ordy Krymskie, Nahaiskie, Kolmuskie, Prudziackie, Oczakowskie, Dobruckie y zgoła żadne, także żaden z murzow y beiow y najmniejszy w państwa najslawniejszego krola imci Polskiego nigdy

wpadać nie ma, ani szkod żadnych czynić nie będą, i owszem wszelakim sposobem starać się o to będzie tenże wolny car y han Krymski y bronić tego będzie.

Tenże han wniósł proźbę do najasniejszego krola imci za woyskiem Zaporowskim, aby im wszytek występek y wznieconą wojnę odpuszcł. Tedy najasniejszy krol imć, za upokorzeniem się y oddaniem winnego poddaństwa tegoż woyska Zaporowskiego, uczynił z niemi milosierdzie na przyczynę wolnego Wielkich ord hana y cara Krymskiego: odpuszcza im ten występek y przy dawnych woysko to Zaporowskie wolnościach zostawie, według osobnego z niemi postanowienia. A gdyby wolny Wielkich ord car y han Krymski potrzebował przeciwko spólnym nieprzyaciołom posiłkow, lubo woyskiem Zaporowskim, lub inszym, tedy mu tego najasniejszy krol Polski pozwolić obiecuie; wzajem, gdyby też najasniejszy krol Polski potrzebował tegoż, tedy bądź wszytką ordą, bądź częścią, według potrzeby najasniejszego krola imci, posiłkować będzie y obiecuie Przyaciołom zaś spólnym mają być przyaciołmi, a nieprzyaciołom zaś spólnym nieprzyaciołmi. A iż z tego mieysca Wielkiej ordy wolny car y han Krymski obrocić się nie może, tylko przez państwa najasniejszego krola imci, starać się o to będzie ten że wolny car y han Krymski, aby to powrucenie iego iako z najmniejszą szkodą państwa krola iego mci było.

Woysko pod Zbarażem to, ktore iest, przy posłańcu krola imci na to naznaczonym y posłanym ma być nieodwłocznie uwolnione, tak żeby orda y to, cokolwiek iest woyska Zaporowskiego, bez wszelakiej odwłoki odstąpili, a woysko to bezpiecznie się z Zbaraża do krola imci ściągnąć ma.

Takowe tedy pakta między sobą postanowiwszy, obiecują sobie wszelkim sposobem cale, nienaruszenie ich wiecznemi czasy dotrzymać.

Działo się w obozie pod Zborowem, die 19 augusti, 1649 roku od narodzenia Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, panowania krolestw naszych Polskiego pierwszego, Szwedzkiego 16 roku.

Примъч. Chmielnicki oddał przysięgę; rotam iuramenti p. wojewoda Kiiowski czytał. Przepraszał krola imci z płaczem. Pro obside zatym był p. starosta Krakowski, a p. starosta Sokalski dany pro obside do Krymu pieniędzy, poki ich han nie odbierze, a han dał obsidem Sulimana agę.

Odpowiedział p. podkanclerzy Litewski od krola imci Chmielnickiemu, aby wiarą y cnotą swoją zbrodnie nagradzał.

Poki Polska Polska stoi, perennabit in luctu y będzie pamiętna clade et caede braci naszey, ktorych trupy okryły na milę pola Zborowskie. Mało się nie wrocila clades pod Warną, albo kiedy Baty, han Tatarski, 12 niedziel mieszkał w Krakowie. Dai Boże szczęśliwsze czasy w oyczyźnie naszey.

XCIV.

Объявление королевской милости Войску Запорожскому, согласно Зборевскому договору. 1649 года, августъ.

Declaratio łaski Jego K. Mci Woysku Zaporowskiemu, na punkta suppliki dana, 1649.

Przy wszelkych dawnych wolnościach iego kr. mc Woysku swoiemu Zaporowskiemu zostawuie potestatem, według dawnych przywileiow, y na to przywilei zarazem konferuie.

Liczbę woyska Zaporowskiego, chcąc wygodzić y poddanych swoych proźbie, y przychęcając ich do usług swoych y Rptej, pozwala mieć iego kr. mc woyska czterdzieści tysięcy Zaporowskiego.

КОНЕЦЪ ПЕРВАГО ТОМА.

СОДЕРЖАНІЕ ПЕРВАГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

ПАМЯТНИКИ

Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства.

	Стр.
I. Первый листъ братскаго Каталога. 1617 г.	3
II Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе въ Луцкѣ православнаго Братства Милосердія съ предоставленіемъ ему права возобновить сгорѣвшій незадолго предъ тѣмъ русскій шпиталь, построить при немъ церковь и училище и имѣть навсегда эти учрежденія въ своемъ распоряженіи. 1619 года, 20 февраля	4
III. Полномочіе, данное членами Луцкаго Братства Волинскими дворянами своимъ собратьямъ Луцкимъ мѣщанамъ съ предоставленіемъ имъ непосредственнаго надзора и попеченія о благоустройствѣ братскихъ учрежденій. 1619 года, 1 сентября.	6
IV. Грамота Иерусалимскаго патріарха Теофана на сооруженіе въ Луцкѣ братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигіи. 1620 года, 20 іюня.	8
V. Посланіе Константинопольскаго патріарха Тимофея о исповѣданіи и сохраненіи истинной вѣры	11
VI. Порядокъ въ засѣданіяхъ братскихъ	13
*VII. Донесеніе вознаго о томъ, что Луцкіе мѣщане не послушались объявленнаго имъ отъ имени старосты запрещенія продолжать начатую ими постройку церкви „новой секты“ (т. е. братской). 1620 года, 6 августа.	14

Рисскими цифрами со звѣздочками отмѣченны акты, вновь прибаленные въ настоящее изданіе.

	Стр
*VIII. Листъ короля Сигизмунда Ш, запрещающій Луцкимъ мѣщанамъ продолжать якобы самовольно ими начатую постройку Братской церкви и школы, такъ какъ затѣянное ими дѣло можетъ вредить успѣху уни. 1620 года, августа 26	16
*IX. Духовное завѣщаніе п. Николая Боговитина въ пользу Луцкаго Братства. 1621 года, 3 декабря.	18
X. Грамота Константинопольскаго патріарха Кирилла на сооруженіе братской Крестовоздвиженской церкви съ правомъ ставропигии. 1623 г.	26
XI. Грамота патріарха Кирилла, содержащая въ себѣ Уставъ Луцкаго Братства. Около 1623 года.	29
XII. Постановленіе объ общежительствѣ въ Братствѣ Луцкомъ. 1624 года.	35
XIII. Первый Уставъ Луцкой братской школы.	44
XIV. Второй Уставъ Луцкой школы. Около 1624 года.	47
XV. Пославіе Кіевскаго митрополита Исаи Копинскаго къ младшей братіи Луцкаго Братства. 1632 года, 1 марта.	54
*XVI. Росписка, выданная членами Братства Луцкаго п. Дмитрію Урсулу-Рудецкому въ полученіи денежной суммы, завѣщанной его отцомъ въ пользу братскаго шпиталя. 1632 года, 20 іюля.	58
XVII. Записка Лаврентія Девинскаго, чашника Волинскаго, о распредѣленіи процентнаго ежегоднаго дохода отъ суммы, подаренной имъ въ пользу Луцкаго Братства. 1632 года, 6 сентября.	59
XVIII. Приглашительное посланіе Петра Могилы къ членамъ Луцкаго Братства на посвященіе его въ митрополиты во Львовѣ. 1633 года, 14 апрѣля.	60
*XIX. Жалоба игумена братскаго монастыря Неофита о буйствѣ и насиліяхъ, учиненныхъ товарищемъ польской хоругви п. Адамомъ Орликомъ въ монастырскомъ дворѣ. Удостовереніе вознаго. 1635 г., 12 іюня.	62
XX. Духовная іеродіакона Сильвестра, которою онъ свою типографію отписываетъ Луцкому Братству. 1635 года, 9 августа.	64
XXI. Запись о пожертвованіи Анны Мельницкой на Луцкое Братство. 1638 года, 1 марта.	67
XXII. Приглашительное посланіе митрополита Петра Могилы къ Луцкой братіи на Кіевскій соборъ. 1640 года, 24 іюня.	68

	Стр.
*XXIII. Духовное завѣщаніе Галшки Гулевичевы Лозчиной, вдовы маршалка Мозырскаго, съ щедрымъ даромъ въ пользу Луцкаго Братства. 1641 года, 2 апрѣля.	71
*XXIV. Дарственная запись п. Андрея Гулевича Луцкому братскому монастырю на свои наслѣдственные имѣнія. 1642 года, 30 апрѣля.	76
XXV. Грамота короля Владислава IV на построение богадѣльни Александромъ Мозели при церкви Луцкаго Братства. 1645 г., 11 декабря	80
*XXVI. Духовное завѣщаніе Настасіи Древинской, вдовы извѣстнаго ревнителя православія Лаврентія Древинскаго, съ назначеніемъ денежныхъ суммъ въ пользу Луцкаго Братства, а равно на устройство странноприемнаго дома въ подаренной ей усадьбѣ. 1646 года, 9 марта.	81
*XXVII. Духовное завѣщаніе королевскаго дворянина, греческаго выходца, Александра донъ-Музелли, отписавшаго все свое имущество въ пользу Луцкаго Братства и на окончаніе начатыхъ имъ братскихъ зданій. 1647 года, 27 марта . . .	88
XXIII. Грамота короля Владислава IV, утверждающая завѣщаніе Александра Мозели. 1647 года, 3 іюня.	95
*XXIX. Духовное завѣщаніе п. Юрія Пузыны съ наказомъ дѣтиямъ быть вѣрными православной церкви и такъ же усердно служить Луцкому Братству, какъ онъ самъ при жизни служилъ ему. 1648 года, 19 декабря.	96
XXX. Запись о выборѣ годовичныхъ старость Луцкаго Братства. 1655 года, 24 апрѣля.	101
XXXI. Запись о выборѣ годовичныхъ старость. 1657 года, 12 апрѣля.	102
XXXII. Запись о выборѣ годовичныхъ старость. 1657 года, 19 апрѣля.	103
XXXIII. Грамота кievскаго митрополита Діонисія Балабана Луцкому Братству. Около 1657 года.	104
XXXIV. Письмо епископа Гедеона Святополка-Четвертинскаго къ членамъ Луцкаго Братства о выборѣ игумена на мѣсто Якубовича. 1667 года, 5 апрѣля.	105
XXXV. Запись о выборѣ игумена и старость. 1677 года, 22 апрѣля.	106
XXXVI. Грамота Луцкаго епископа Гедеона Святополка князя Четвертинскаго о погребеніи Пясочинской. 1677 года, 16 ноября	107
Памятники, т. I и II.	24

	Стр.
XXXVII. Пригласительное посланіе короля Яна Казимира Луцкому Братству на Люблинскій съѣздъ. 1679 года, 20 октября . . .	109
XXXVIII. Запись о выборѣ годовичныхъ старость. 1626 года, 28 сентября	110
XXXIX. Запись о выборѣ игумена и старость. 1695 г., 15 сентября	111
XL. Запись о выборѣ игумена и старость. 1713 года, 15 сентября	112
*XLI. Жалоба игумена Братскаго монастыря Феодосія Ульницкаго на президента новоучрежденнаго въ Луцкѣ Тринитарскаго конвента о захватѣ принадлежащихъ Братству усадебныхъ мѣстъ. 1723 года, 22 апрѣля	114
XLII. Опись документовъ, книгъ и разныхъ вещей, принадлежащихъ Луцкому Братству. 1627—1676 годы.	116
XLIII. Первый листъ Братскаго Помявника. 1618—1748 годы.	124
XLIV. „Совѣтованіе о благочестіи“, церковно-литературный памятникъ 1621 года	125

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

А К Т Ы

о правахъ и обязанностяхъ владѣльцевъ поземельной собственности въ отношеніи къ крестьянамъ.

I. Мѣновная запись старосты Луцкаго Петра Яновича игумену Пересопницкаго монастыря. 1490 года, 18 іюня.	137
II. Уставъ о людяхъ похожихъ. 1551 года, 2 сентября	139
III. Королевское подтвержденіе означеннаго устава. 1553 года, 4 генваря.	141
IV. Жалованная подтвердительная грамота короля Стефана землянину Михаилу Оранскому на владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1578 года, 6 іюня	143
V. Жалованная грамота короля Стефана землянину Павлу Оранскому на передачу монастыря св. Спаса во Владимірѣ сыну его Михаилу Оранскому. 1580 года, 3 февраля	146
VI. Наказная грамота короля Стефана князю Константину Острожскому, старостѣ Владимірскому, о непринужденіи Михаила Оранскаго къ посвященію въ санъ игуменскій. 1580 года, 6 февраля	148

	Стр.
VII. Донесеніе вознаго о совершенномъ имъ ввводѣ Михаила Оранскаго во владѣніе монастыремъ Св. Спаса во Владимірѣ. 1580 года, 18 мая	150
VIII. Заставная запись князи Михайла Александровича Чорторыйскаго землянину Лазарю Иваницкому на имѣніе с. Честный-Хрестъ съ монастыремъ, во Владимірскомъ повѣтѣ. 1580 года, 14 іюля	151
IX. Арендная запись на имѣніе м. Кошаръ съ приселками, выданная княземъ Григоріемъ Сангушкомъ-Коширскимъ еврею Абраму Шмойловичу и его женѣ Риклѣ съ правомъ казнить крестьянъ смертью. 1593 года, 29 августа.	157
X. Арендная запись на имѣніе м. Локачи съ пятью прилегающими селами и деревнями, выданная княземъ Александромъ Пронскимъ п. Адаму Буркацкому и еврею Абраму Шмойловичу. 1594 года, 1 августа.	161
XI. Арендная запись на имѣніе Слуць-Черборскій, въ Холмскомъ повѣтѣ, выданная п. Якубомъ Лысаковскимъ п. Якубу Миклашевскому и еврею Песаху. 1596 года, 1 генваря.	166

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

для исторіи Малороссіи.

*I. Краткая Лѣтопись о войнахъ поляковъ съ козаками, 1647—1656 годы.	173
II. Исчисленіе обидъ, нанесенныхъ Хмельницкому. Записка, представленная гетману коронному Николаю Потоцкому въ 1647 г.	195
III. Донесеніе королю гетмана короннаго Н. Потоцкаго, выступившаго на Украину противъ Хмельницкаго. Въ началѣ 1648 года.	197
IV. Донесеніе неизвѣстнаго лица о ходѣ военныхъ дѣйствій на Украинѣ. Изъ Черкасъ, 1648 года, 2 апрѣля.	200
V. Письмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, канцлеру Юрію Оссолинскому о томъ же. Изъ Бара, 1648 года, 2 апрѣля .	201

	Стр.
VI. Донесеніе Кодацкаго коменданта Гродзицкаго о возмущеніи и переходѣ на сторону Хмельницкаго реестровыхъ козаковъ. 1648 года, 9 мая	202
VII. Донесеніе пана Чернаго канцлеру Оссолинскому о пораженіи поляковъ подъ Корсунемъ. Изъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 25 мая	203
*VIII. Универсалъ примаса, Гнѣзненскаго архіепископа М. Лубѣнскаго по поводу смерти короля Владислава IV. 1648 года, 26 мая.	203
IX. Письмо Брацлавскаго воеводы Адама Киселя къ примасу о положеніи дѣлъ на Украинѣ и о замыслахъ Хмельницкаго. Изъ Гощи. 1648 года, 31 мая.	209
X. Универсалъ коронаго хорунжаго Александра Конечиольскаго съ призывомъ къ шляхтѣ спѣшить подъ его знамена для защиты отечества. Изъ Бродъ, 1648 года, 31 мая	214
XI. Письмо Хмельницкаго къ п. Чорному, слугѣ Краковскаго воеводы Станислава Любомирскаго. Изъ-подъ Корсуна, 1648 года, іюнь.	215
XII. Письмо Львовскаго сивдика къ одному изъ придворныхъ о событіяхъ того времени. 1648 года, 4 іюня	216
*XIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ извѣстіями объ одержанныхъ надъ поляками побѣдахъ, о смерти короля Владислава IV и съ убѣжденіемъ начать войну съ Польшею. 1648 года, 8 іюня (старого стиля).	219
XIV. Отрывокъ изъ одного частнаго письма отъ 7 іюня 1648 г.	221
XV. Письмо татарскаго хана Исланъ-Гирея къ польскому королю. 1648 года, 12 іюня.	222
XIV. Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. Изъ Гощи, 1648 года, 14 іюня.	224
XVII. Отвѣтъ Хмельницкаго. Адаму Киселю. Изъ-подъ Бѣлой-Церкви, 1648 года, 3 іюня (старого стиля).	226
*XVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ приглашеніемъ воевать вмѣстѣ противъ поляковъ. 1648 года, 20 іюня.	227
XIX. Письмо ксендза Шолдрскаго, бискупа Познанскаго, къ арцибискупу Гнѣзненскому съ извѣстіями о постановленіяхъ мѣстнаго сеймика, 1648 года, 15 іюня	229

	Стр.
XX. Письмо Адама Киселя къ примасу съ извѣстіями о результатахъ своихъ сношеній съ Хмельницкимъ. Изъ Гощи, 1648 года, 16 іюня.	231
XXI. Письмо подчашаго короннаго Николая Остророга къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Львова, 1648 года, 17 іюня.	232
XXII. Письмо польскихъ сенаторовъ къ воеводѣ брацлавскому Адаму Киселю, 1648 года, 24 іюня	234
XXIII. Письмо сенаторовъ къ французскимъ посламъ съ просьбою содѣйствовать освобожденію взятыхъ въ плѣнъ польскихъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля.	235
XXIV. Письмо отъ имени сената къ турецкому визирю съ жалобой на дѣйствіи Крымскаго хана, вступившаго въ союзъ съ козаками, и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетмановъ. 1648 года, 1 іюля.	236
XXV. Письмо примаса къ Волошскому господарю съ просьбой о пропускѣ отправленнаго къ Портѣ польскаго посланца. 1648 года, 3 іюля	238
XXVI. Письмо примаса къ Крымскому хану. 1648 года, 8 іюля.	239
XXVII. Письмо Хмельницкаго къ королю Владиславу IV съ объясненіемъ причинъ, побудившихъ козаковъ взяться за оружіе, и съ просьбою о прощевіи. 1648 года, 2 іюля.	241
*XXVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Шутивльскому воеводѣ Плещееву съ выраженіемъ сожалѣнія, что московскія войска готовы были помогать полякамъ въ войнѣ съ козаками, и съ убѣжденіемъ воевать совмѣстно противъ Польши. 1648 года, 11 іюля	243
XXIX. Жалобы и инструкція пословъ козацкихъ, поданныя ими на сеймѣ въ Варшавѣ 1648 года, 17 іюля	245
XXX. Огвѣтъ Республики Польской на посланіе Запорожскаго войска. 1648 года, 22 іюля.	247
XXXI. Отвѣтное письмо козакамъ Запорожскимъ отъ канцлера короннаго Юрія Оссолинскаго. Въ іюль 1648 года.	248
XXXII. Донесеніе польскому сенату отъ князя Доминика Заславскаго о выступленіи его съ войскомъ къ Константинову. 1648 года, 16 іюля.	250
XXXIII. Письмо полковника Максима Кривоноса къ князю Доминику Заславскому. 1648 года, 25 іюля	252

- *XXXIV. Письмо Б. Хмельницкаго къ Хотмыжскому воеводѣ князю Семену Болховскому съ извѣстіемъ, что поляки просятъ у него мира, и съ совѣтомъ, чтобы московскій государь постарался добыть для себя престоль польскій. 1648 года, 29 іюля. 253
- XXXV. Извлеченіе изъ донесенія князя Доминика Заславскаго: показанія схваченныхъ козаковъ. 1648 года, 29 іюля. 254
- XXXVI. Письмо Б. Хмельницкаго къ князю Доминику Заславскому. Изъ Паволочи, 1648 года, 30 іюля. 255
- XXXVII. Донесеніе князя Доминика Заславскаго о понесенномъ имъ пораженіи подъ Константиновомъ. 1648 года, 30 іюля. 257
- XXXVIII. Донесеніе сенату о томъ же кievскаго воеводы Януша Тышкевича, князя Іереміи Вишневецкаго и другихъ участниковъ въ пораженіи. Изъ лагеря подъ Кульчиномъ, 1648 года, 30 іюля. 258
- XXXIX. Показанія козацкаго развѣдчика Яремы Концевича, схваченнаго близъ Галича. 1648 года, 31 іюля. 261
- XL. Показанія трехъ козаковъ изъ полка Кривоносова, пойманныхъ подъ Прилукой. Безъ даты. 263
- XLI. Донесеніе литовскаго обознаго Самуила Осинскаго о военныхъ дѣйствіяхъ подъ Константиновомъ. 1648 г., 1 августа. 265
- XLII. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому о событіяхъ на Волини. Изъ Хоролупъ, 1648 года, 9 августа. 269
- XLIII. Изъ письма Подольскаго судьи Луки Мясковскаго о взятіи козаками Бара. Изъ Каменца, 1648 года, 9 августа 272
- XLIV. Письмо князя Іереміи Вишневецкаго о необходимости назначить сборный пунктъ для польскихъ ополченій на Волини, а не подъ Глинянами. 1648 года, 12 августа 273
- XLV. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. Изъ Ровна, 1648 года, 16 августа 275
- XLVI. Письмо Б. Хмельницкаго къ польскимъ комиссарамъ съ изъявленіемъ своей готовности вступить съ ними въ переговоры. 1648 года 19 августа 276
- XLVII. Письмо Адама Киселя къ канцлеру Оссолинскому. 1648 г., 22 августа. 278
- XLVIII. Письмо А. Киселя объ обстоятельствахъ, препятствующихъ успѣхамъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ. 1648 г., 27 августа. 279

	Стр.
XLIX. Отвѣтъ (князя Іереміи Вишневецкаго?) на означенное донесеніе. Безъ даты.	281
L. Донесеніе сенату отъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому для мирныхъ переговоровъ. Изъ-подъ Каменя-Чолганскаго, 1648 года, 27 августа.	283
LI. Письмо Адама Киселя къ Б. Хмельницкому. 1648 года, 15 августа (старого стиля).	286
LII. Письмо князя Іереміи Вишневецкаго къ примасу. 1648 года, 30 августа.	289
LIII. Донесеніе сенату отъ комиссаровъ, посланныхъ къ Хмельницкому. 1648 года, 13 сентября.	291
LIV. Письмо короннаго подчашіи Николая Остророга къ коронному подканцлеру. Изъ обоза подъ Куськовцами, 1648 года, 13 сентября	294
LV. Просьба жителей г. Львова къ королевичу Карлу оказать содѣйствіе защитѣ города. 1648 года, 15 сентября.	296
LVI. Письмо Певцславскаго, чашника Черскаго, къ маршалку коронному Казановскому изъ обоза подъ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.	297
LVII. Донесеніе сенату Адама Киселя о готовности Московскаго правительства къ союзнымъ дѣйствіямъ съ поляками противъ татаръ. 1648 года, 18 сентября	299
LVIII. Письмо Н. Остророга о ходѣ военныхъ дѣйствій подъ Константиновомъ. 1648 года, 18 сентября.	300
LIX. Письмо неизвѣстнаго изъ обоза за Константиновомъ. 1648 года, 19 сентября.	302
LX. Донесеніе Н. Остророга сенату о Пилявецкомъ пораженіи польскаго войска. 1648 года, 31 сентября.	303
LXI. Письмо о томъ же Львовскаго подкоморія Войтеха Мясковскаго къ Белзскому воеводѣ. 1648 года, 2 октября.	305
LXII. Письмо Луки Мясковскаго, судьи Подольскаго, къ Войцеху Мясковскому, подкоморію Львовскому. Изъ Каменца, 1648 года, 27 октября.	307
LXIII. Письмо Хмельницкаго къ польскому сенату. Изъ-подъ Замостья, 1648 года, 15 ноября.	308
*LXIV. Донесеніе о пребываніи польскаго гонца Смяровскаго у Хмельницкаго подъ Замостьемъ. 1648 года, 18—24 ноября.	310

	Стр.
LXV. Письмо короля Яна Казимира къ гетману Хмельницкому. Безъ даты	312
LXVI. Дневныя записки о поѣздѣ польскихъ комиссаровъ для переговоровъ къ Хмельницкому въ Переяславъ, веденныя львовскимъ подкоморіемъ Войтехомъ Мясковскимъ. 1649 года, 1 января—7 марта.	314
LXVII. Письмо Войтеха Мясковского, одного изъ польскихъ комиссаровъ, отправленныхъ къ Хмельницкому. Изъ Новоселокъ, 1649 года, 1 февраля	330
LXVIII. Требованія, предложенныя Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ королю и Рѣчиносполитой. 1649 г., февраль.	332
LXIX. Предварительныя статьи мирнаго договора, заключеннаго королевскими комиссарами съ гетманомъ Хмельницкимъ и Войскомъ Запорожскимъ въ Переяславѣ. 1649 года, 24 февраля	334
LXX. Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 18 апрѣля	336
LXXI. Перехваченное поляками письмо Хмельницкаго къ хану Крымскому съ просьбою о военной помощи противъ поляковъ. Изъ Переяслава, 1649 года, 20 апрѣля.	337
LXXII. Письмо неизвѣстнаго о козакахъ въ Бѣлоруссіи. Изъ Стрешина, 1649 года, 28 апрѣля.	338
LXXIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Адаму Киселю. Изъ Чигирина, 1649 года, 13 мая.	339
LXXIV. Отрывокъ изъ письма одного изъ королевскихъ комиссаровъ, мозырскаго подкоморія Обуховича къ литовскому подканцлеру Льву Сапѣгѣ. Изъ Мнишина, 1649 года, 22 мая	340
LXXV. Письмо королевскихъ комиссаровъ Адама Киселя и Ѳедора Обуховича къ коронному канцлеру Юрію Оссолинскому. Изъ Тайкуръ, 1649 года, 25 мая	341
LXXVI. Отрывокъ изъ письма Ѳедора Обуховича, какъ кажется, тому же Оссолинскому. 1649 года, конецъ мая.	342
LXXVII. Показанія посланца, прибывшаго къ Адаму Киселю съ письмомъ отъ Б. Хмельницкаго. 1649 года, конецъ мая.	343
LXXVIII. Протоколъ перваго засѣданія польскихъ сенаторовъ, собравшихся на конвокаціонный сеймъ. 1649 года, 1 іюня	345

- LXXIX. Письмо каштеляна Белзскаго Андрея Фирлея къ канцлеру Юрію Оссолинскому о военныхъ дѣйствіяхъ на Волини. Изъ-подъ Заслава, 1649 года, 9 іюня. . . . 348
- LXXX. Протоколъ второго засѣданія польскаго сената. 1649 года, 4 іюня. 349
- LXXXI. Третье засѣданіе польскаго сената. 1649 года, 5 іюня. 350
- LXXXII. Извѣстіе, полученное сенатомъ, объ утопленіи козаками королевскаго посланца Смяровскаго. 1649 года, 6 іюня. 352
- LXXXIII. Засѣданіе сената 7 іюня, 1649 года. 352
- LXXXIV. Письмо короннаго подчашія Николая Остророга къ канцлеру Юрію Оссолинскому изъ лагеря подъ Збаражемъ. 1649 года, 3 іюля. 353
- LXXXV. Донесеніе королю Белзскаго каштеляна Андрея Фирлея. Изъ-подъ Збаража, 1649 года, іюль. 356
- LXXXVI. Отрывокъ изъ письма того же Андрея Фирлея. Изъ лагеря подъ Збаражемъ, 1649 года, 6 іюля. 357
- LXXXVII. Отрывки изъ писемъ, полученныхъ изъ Литовскаго лагеря. 1649 года, іюль. 358
- LXXXVIII. Письмо неизвѣстнаго о пораженіи королевскаго войска подъ Зборовомъ. 1649 года, 15 августа. 359
- LXXXIX. Письмо короля Яна-Казимира къ татарскому хану Исламъ-Гирею, союзнику Хмельницкаго. Подъ Зборовомъ, 1649 года, 15 августа. 360
- XC. Отвѣтъ хана королю. 1649 года, 15 августа. . . . 361
- XCI. Второе письмо короля къ татарскому хану. 1649 года, 16 августа. 362
- XCII. Письмо Б. Хмельницкаго къ королю, присланное вмѣстѣ съ ханскимъ письмомъ. 1649 года, 15 августа. . . . 362
- XCIII. Мирный договоръ между королемъ Польскимъ Яномъ Казимиромъ и ханомъ Татарскимъ Исламъ-Гиреємъ. 1649 года, 19 августа. 364
- XCIV. Объявленіе королевской милости Войску Запорожскому, согласно Зборовскому договору. 1649 года, августъ. . . 366

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КІЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ВТОРОЙ.

Издание второе, съ дополненіями.

КІЕВЪ

Типографія Императорскаго Университета Св. Владиміра
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Мих. ул., д. № 4-й.

1897.

Предисловіе къ первому изданію.

Во второмъ томѣ издаваемыхъ Коммиссією „Памятниковъ“ помѣщены:

I. Памятники Кіевскаго Богоявленскаго Братства, содѣйствовавшаго къ распространенію образованія не только въ Югозападной, но и въ Великой Россіи. Не многіе изъ этихъ памятниковъ сохранились въ подлинныхъ спискахъ, потому что войны, непрерывно продолжавшіяся въ XVII вѣкѣ, и неоднократные пожары, которымъ подвергался Кіево-Братскій монастырь, истребили большую часть рукописей. Въ 1774 году митрополитъ кіевскій Гавріиль представилъ въ Святѣйшій Синодъ копіи со всѣхъ актовъ, какіе въ тогдашнее время имѣла Кіевская Духовная Академія. Изъ этихъ копій Кіевскій митрополитъ Евгеній составилъ сборникъ, хранящійся въ библіотекѣ Кіевской Духовной Академіи. Большая часть актовъ, помѣщенныхъ въ первомъ Отдѣлѣ, заимствована изъ этого сборника.

II. Уставъ о волокахъ, данный королемъ Сигизмундомъ Августомъ въ 1557 году, заключаетъ постановленія о земляхъ и крестьянахъ королевскихъ. При изданіи этого памятника Коммиссія пользовалась двумя рукописями XVI вѣка. За основаніе принята рукопись, хранящаяся въ Ли-

товской Метрикѣ, въ книгахъ публичныхъ дѣлъ подѣ № 6; въ этой рукописи, кромѣ Устава о волокахъ, заключаются прибавочныя статьи 1557—1558 годовъ и Почтовый Уставъ 1558 года, іюня 8 дня. Рукопись Литовской Метрики сравнена была съ рукописью, принадлежащею почетному члену Коммиссіи, помѣщику Каetanу Свидзинскому.

III. Третій Отдѣлъ заключаетъ продолженіе Матеріаловъ для исторіи Малороссіи, напечатанныхъ въ первомъ томѣ издаваемыхъ Коммиссіею „Памятниковъ“. Универсалы заимствованы изъ книгъ гродскихъ Кіевскихъ и Житомирскихъ, а письма, большею частью въ подлинникѣ, доставлены въ Коммиссію почетнымъ членомъ ея Каetanомъ Свидзинскимъ.

Отдѣлъ первый.

ПАМЯТНИКИ

Кіевскаго Богоявленскаго Братства.

I.

Дарственная запись Гальшки Гулевичевны, жены Мозырскаго маршалка Стефана Лозки, на принадлежащее ей въ Кіевѣ усадебное мѣсто для устройства на немъ православнаго монастыря, училища и страннопріимницы. 1615 года, 14 октября.

Выпись съ книгъ земскихъ воеводства Кіевскаго.

Лѣта Божого нароженья тысяча шестьсотъ пятнадцатого, мѣсяца октября пятнадцатого дня.

На рокахъ судовыхъ земскихъ кіевскихъ, от дня святого Михаила, свята римскаго, въ року на дате вышъ помененомъ припалыхъ и на завтрее того свята судовне отправовать зачатыхъ, передъ нами Яномъ Аксакомъ судьєю, а Петромъ Злотопольскимъ подсудкомъ, врядниками судовыми земскими киевскими, ставши очевисто у суду урожоная ее милость пани Галшка Гулевичовна Стефановая Ложчиная, маршалковая повѣту Мозырскаго, съ притомностью и позволеньемъ помененого малжонка своего, сознала подлугъ листу добровольного вечистое фундацци своео запису, которого отъ себе съ печатью и съ подписомъ руки своео и съ печатью и съ подписомъ руки малжонка своего помененого его милости пана Стефана Лозки, маршалка повѣту Мозырскаго, также съ печатьми и съ подписами рукъ людей зацныхъ, дала, даруючи, записуючи и вечне фундуючи добра свои дѣдичные, правъ и волностей шляхетскихъ будучіе, то есть дворъ свой власный съ пля-

цомъ въ мѣстѣ Киевѣ, межѣ певными грапицами лежацій, во всѣхъ ми до того двора и пляцу приналежащими пожитками, приходами и всякими належностями, долгостью и широкостью яко се здавна тотъ домъ съ пляцомъ и зо всимъ на все мель и теперь маеть. А то на монасырь заложенъя патріаршескаго общаго житія, по великомъ Василью, также на школу дѣтемъ такъ шляхетскимъ, яко и местскимъ, притомъ и на гостинницу странниковъ духовныхъ, вѣры церви востоднее каѳолицкое будучихъ, о чомъ ширей тотъ запись ее милости въ себе обмовляетъ; котораго перед нами судомъ положивши, во всемъ его устнымъ и добровольнымъ сознаньемъ своимъ ствердивши и змоднивши, просила, абы принять и у книги земскіе кіевскіе уписанъ былъ. Мы, судъ, онаго для вписанъя до книгъ пріймующи, перед собою читать казали, и такъ се въ собѣ маеть: „Я Галшка Гулевичовна, малжонка его милости пана Стефана Лозки, маршалка Мозырского, съ позволеньемъ его милости на нижей написанные речи, въ семь листе помененые и и выражонные, будучи я на тѣлѣ и умысле добре здоровая, явно и доброволне сознаваю тымъ моимъ добровольнымъ листомъ записомъ, ижъ я въ старожитной святой востоднее церкви православной вѣрѣ статечне живучи, а побожною ревностію въ ней палаючи, на розмноженъе хвалы Бога въ Троицы единаго, изъ любве и милости братій моихъ народу россійского, для збавенъя души своее, з давныхъ часовъ умисливши церкве Божой добре учинити и милосердный учинокъ прагнучимъ того показати, того жъ нынѣ skutкомъ выконываючи, правовѣрнымъ и благочестивымъ христіаномъ народу россійского, въ поветехъ воеводствъ Кіевского, Волинского и Брацлавского будучимъ, станомъ духовнымъ и свѣтскимъ, инокомъ, священникомъ и діакономъ чину мнишского и чину мирского, такъ же освѣдонымъ княжатамъ, вельможнымъ паномъ, шляхте и якого жъ колвекъ инога заволанъя и стану людемъ россійскимъ, а еднакъ тымъ тилько, которые въ православной благочестивой церкви востодней набоженства греческого вѣрѣ, въ послушенствѣ тежъ и благословенствѣ святѣйшаго патріархи

Константинопольскаго, власного и належачого зверхнѣйшого па-
стыря народови россійскому, неодменне трвають и трвати будутъ,
даламъ, дароваламъ, записала и фундоваламъ, и на вѣчные часы
даромъ вѣчнымъ и неотозваннымъ даю, дарую, запишу и фундую
добра мои власные дѣдичные, права и вольности шляхетское бу-
дучіе: дворъ мой власный на всемъ и зъ пляцомъ, который отъ
помененного пана малжонка моего вѣчною даровизною маю, въ
мѣстѣ Кіевѣ лежачій межн улицами певными, то есть: зъ одной
стороны улицы, которая ведетъ отъ рынку ку Днепрови мимо
дворъ пана Василя Ходики Креницкаго, скарбного кіевского, а зъ
другое также улицы, которая ведетъ отъ рынку ку Днѣпрови мимо
дворъ Крыштофа Золотаря и Петра Нечая, мѣщанъ кіевскихъ, а
третее съ приходу отъ рынку ку двору Соленика, а четвертое
тыломъ о тынъ ку дворови небожчика Федора Миткевича, бывшаго
бурмистра кіевского, зо всеми до того двора и пляцу правы, по-
житвами, приходами и всякими належностями и принадлежнотями,
и такъ широко и довго, яко здавна въ собѣ ся маеть, ничего
собѣ самой а ни потомству своему тамъ не zostавуючи, а то на
монастырь ставропигіонъ патриаршескаго общаго житія по Василік
Великому, такъ же и на шкору дѣтемъ, такъ шляхетскимъ, яко и
местскимъ, и на иный способъ богоугоднаго житія, который бы
служилъ ку збавенью христіанскому и ку выконанью милосердныхъ
учинковъ, а при томъ и на гостинницу странниковъ духовныхъ,
вѣры церкви востоднее будучимъ, такъ еднакъ, абы той монастырь
и школа и увесь чинъ и строеніе по закону и по чину церкви
каволическое востоднее, набожества греческаго, и подлугъ семи все-
ленскихъ соборовъ и по преданію святыхъ отецъ греческихъ ря-
жено и справовано. Еще жъ варую и то, ижъ естлибы кто,
любо зъ духовныхъ, любо зъ свѣдкихъ, зъ большихъ и зъ мень-
шихъ, будучи въ сполечности зъ живучими на той фундаціи и ста-
ваючи въ справѣ, зъ якое колвекъ причины, презъ кого колвѣкъ
взглядомъ тое фундаціи и общаго житія на ней заданое, напотомъ
отступилъ и хотѣлъ бы якую належнотъ собѣ мѣти до тое фун-

даціи, любѣ общій, любѣ съ потомковъ моихъ, теде вѣчне тако-
выхъ и тымъ подобныхъ отступниковъ отъ належности и добро-
дѣйства тое фундаціи и того запису нынѣшнимъ моимъ вызнаньемъ
отдаляю, а въ той же фундаціи, по отданью того добра зъ пля-
цомъ на хвалу Божую вышменованымъ способомъ, а ни я сама,
а ни потомкове мои не маемъ мѣти жадного вступу а ни въжитку,
а ни тежъ подававъя на помененную фундацію привлащати собѣ
не будутъ, мочи вѣчными часы, подъ закладомъ десяти тысячей
золотыхъ польскиххъ и подъ нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и
накладовъ, кромъ вшелякого доводу и присяги тѣлесное, на голое
реченье слова. И абы тежъ тая фундація скутокъ свой брала,
теде заразъ въ той дворъ и на его пляцъ духовныхъ и свѣцкихъ
православныхъ, а меновите благовѣрного священноинока отца
Исаію Купинского и прочіихъ зъ черпцовъ, также тежъ и школу
впровадиламъ и впроважаю, онымъ, такъ и всѣмъ духовнымъ и
свѣтскимъ, яко се поменило, православія церкви востоднее будучимъ,
въ скучечное держанье и посессію поступуючи при возномъ и при
шляхте на то приданымъ. Потомки тежъ свои на то обликую,
же жаднымъ способомъ перешкоды въ той посессіи тамъ меш-
каючимъ православнымъ въ иночествѣ и въ школѣ, и всякомъ
строеніи тамъ пребываючимъ, чинити не мають, подъ закладомъ
таковымъ же десяти тысячей золотыхъ польскиххъ и подъ нагоро-
женьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромъ вшелякого доводу
и присяги тѣлесное, только на голое реченье слова. До того особ-
ливе варую, еслибы, чога Боже уховай, презъ якое утисненье или
презъ якіе колвекъ пересуды, иноцы и христіане, вышей поменен-
ные, вытѣснены и одсуждены были от тое фундаціи, данины моее,
а кто колвекъ и якимъ колвекъ способомъ хотѣлъ бы поседати
тую мою фундацію и все, што бы тамъ было збудовано и зафун-
довано, теде той дворъ и пляцъ зо всѣмъ се вернути въ домъ
мой маеть и на власные, одъ якое колвекъ линіи идучіе, потомки
мои спадати будетъ; которые те засъ потомки мои и хто колвекъ
таковый, беручи въ посессію пляцъ той и зо всѣмъ на немъ бу-

дованьемъ, инокомъ и при нихъ стоячимъ правовѣрнымъ, изгнаннымъ и вытесненнымъ оттоля, повинны будутъ таковое жъ ваги и цѣны кгрунту шляхетского права и вольности на своихъ грун-
техъ власныхъ выдѣлѣти, або суммою циняжною, подлугъ шацунку певныхъ людей, заплатити и совѣто нагородити, подъ завладомъ та-
кимъ же десяти тысячей золотыхъ польскихъ и подъ нагороженьемъ
вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромъ вшелякого доводу и присяги
тѣлесное, только на голое реченье слова. О што все державцы и
поссесорове тое фундаціи моее и ктиторове того монастыря бу-
дутъ мочи всякихъ противниковъ того запису фундушу моего
позывати до вшелякого суду земского, кгородского, трибунал-
ского, въ который колвекъ повѣтъ и воеводство, где будучи за-
позваны, за первшимъ позвоъмъ, на року першомъ, яко зави-
томъ, ставши, усправедливитися, жадныхъ вымовъ и оборонъ
собѣ ку помочи не беручи, заруку и шкоды заплатити бу-
дутъ повинны только вротъ, колько бы тотъ записъ нарушонъ
былъ и спротивленя се якое въ чомъ колвекъ оному ставало. А
по заплаченю тыхъ зарукъ и по нагороженью шкодъ и наклад-
овъ, предъсе сесь записъ в нынѣшнею фундацію у кожного
суду и права, на каждомъ местцу, при цалой, зуполной и доско-
налой моцы захованъ и держанъ быти маєтъ на вѣчныя часы.
А наконецъ еще и то варую, же еслибы потреба указала церкви
Божое, а православныя христіане, которымъ записъ той служитъ,
того бы по мне, Галшце Гулевичовне Ложчиной, маршалковой
мозырской, жадали, то есть объясненя або поправки тое фундаціи
и запису, теды то повинна буду учинити и заховую собѣ на то
всякую волность нынѣшнею приданюю кондицію. И на то мѣ
дала той мой фундушовый листъ и добровольный записъ съ при-
тисненіемъ печати и съ подписомъ руки малжонка моего его ми-
лости пана Стефана Лозки, маршалка повѣту Мозырского, яко
того, отъ которого тую данину и вѣчвую даровизну маю, и съ
притисненьемъ печати и подписомъ руки моее власное. А для
лепшое вѣры и певности и твердости тое преднаписаное фундаціи

и данины моее, ужила есмь о приложенье печатей и о подписи рукъ до того листу моего ихъ милости пановъ и пріятелей моихъ, обывателей того воеводства кіевскаго, добре оселыхъ: его милости пана Миколая Стецкого, тивона кіевскаго, его милости пана Максима Трипольскаго и его милости пана Семена Шишку Ставецкаго, которые при томъ были и того добре свидомы и то на прозъбу мою учинили, а при печатехъ своихъ до того листу моего руками своими подписали. Дѣялося и писано в Кіевѣ, подъ роками земскими, року тысяча шестьсотъ пятнадцатого, мѣсяца октября четырнадцатого дня.—У того листу добровольнаго запису печатей притисненыхъ пять, а подпись рукъ въ тые слова: Стефанъ Лозка, маршаловъ Мозырскій, рукою с.; Галшка Гулевичовна Стефанова Лозчина, маршалкова Мозырская, рукою власною; Миколай Стецкий, тивонъ кіевскій, рукою своею; Максимъ Фодоровичъ Трипольскій рукою власною; Семень Ставецкій Шишка рукою власною.—Который то листъ добровольный записъ, за поданьемъ и очевиднымъ признаьемъ вышъреченое особы, а за принятемъ нашимъ судовымъ, увесь слово в слово у книги земскіе кіевскіе есть уписанъ; съ которыхъ и сесь выпись подъ печатями нашими есть выданъ. Писанъ въ Кіевѣ.

Федоръ Суцанскій Проскура, писарь земскій Кіевскій.

Jan Aksak, sędzia ziemski Kijowskiy.

Корыкговаль Счениевскій.

Приммч. Этотъ актъ и послѣдующіе, подъ которыми не сдѣлано особаго замѣчавія, заимствованъ изъ Сборника митрополита Евгенія.

II.

Вписной листъ Кіевскаго Братства, начатый въ 1616 году.

Во имя Святыя живоначальныя единосущныя и нераздѣлимыя Троицы Отца и Сына и святаго Духа, единого истиннаго Бога нашего, Ему же честь и поклоненіе, слава и хвала отъ вещественныя и невещественныя твари, нынѣ и въ безконечныя вѣки, аминь.

Господь нашъ Иисусъ Христосъ, вся яже къ спасенію нашему многого ради и человеколюбнаго милосердія своего на земли совершая и къ вольной человекоспасительной страсти грядый, ученикомъ своимъ глаголаше: сія заповѣдаю вамъ, да любите другъ друга; по семъ бо, рече, и познають васъ, яко мои ученицы есте, аще любовь имате между собою. Еже и божественный верховный апостоль Петръ, востекъ на верхъ добродѣтелей, любовь въ божественныхъ посланіяхъ своихъ препоручаетъ: подадите, рече, въ вѣрѣ вашей добродѣтель, въ добродѣтели же разумъ, въ разумѣ же воздержаніе, въ воздержаніи же терпѣніе, въ терпѣніи же благочестіе, въ благочестіи же братолюбіе, въ братолюбіи же любовь. И паки: братство возлюбите, Бога бойтесь, царя чтите. Ихъ же и по спасительному на небеса Христа Бога вознесенію, друголюбное божественный апостоль и евангелистъ Лука прославляя, провозвѣщаетъ Теофілу, глаголая: вѣрующихъ, рече, бѣше душа едина и сердце едано и не бѣше въ нихъ никтоже нищъ, требованію бо нищихъ послуживша сильнѣйшихъ рудѣ.—Сему же убо божественному и спасительному и человеколюбному поученію и мы грѣшніи послѣдующе, благодатію благаго Бога и Господа нашего Иисуса Христа, хотящаго всѣмъ человекомъ спастися и въ разумъ истинный прити, едва поздѣ нѣкогда возбнувше отъ многого нерадѣнія и лѣности и мрачнаго суетія мирскаго, хотѣхомъ прозрѣти къ свѣту благо-разумія, приемше въ умъ предстатіе страшнаго онаго судища и

мздовоздаянія, предстательствомъ пречистыя и благословенныя Владичицы нашея Богородица и Приснодѣва Марія, силою честнаго и животворящаго Креста и молитвами всѣхъ святыхъ, начинаемъ сіе душеспасительное друголюбное съединеніе, Братство церковное, въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, благословеніемъ и повелѣніемъ святѣйшаго вселенскаго патріарха Константинопольскаго киръ Тимофея, начальнѣйшаго во Христѣ пастыря нашего, и прочихъ святѣйшихъ патріарховъ: Александрійскаго, Антиохійскаго и Іерусалимскаго, на утѣшеніе и утвержденіе въ благочестіи нашему російскому роду сыномъ восточнаго православія, обывателемъ воеводства Кіевскаго, такъ духовнаго вшелякаго, яко и свѣтскаго шляхетскаго стану и всее речи-посполитое местское и всѣмъ Христоименитымъ людямъ, на выконанье христіанскихъ милосердныхъ учинковъ, такъ духовныхъ—въ размноженію и въкорененію христіанскихъ добродѣтелей, честнаго ивоческаго житія, въ подаванію наукъ учтивыхъ и въ цвиченію дѣтей народу христіанскаго, отъколя хвала всемогущаго Бога на земли множится, потѣха родичомъ изъ сыновъ наказанныхъ растетъ, речи-посполитой оброна мощная и оздоба предивная фундуется и цвѣтетъ,—яко и тѣлесныхъ—въ обороненію вдовъ, сиротъ и въ поратованію всякихъ людей упадлыхъ,—яко ся въ собѣ самый грунтъ и предсявзяте того святаго Милосерднаго Братства волею Вседержителя Бога закладаетъ, списъ и братское нерозерванное любве поприсяжоний звязокъ и зъедноченье, ведле порядку правъ, братствомъ отъ святѣйшихъ патріарховъ Львовскаго, Виленскаго, Могилевскаго и иныхъ Короны Польское мѣсть церквамъ наданныхъ, благословенныхъ. На што мы вси нижеменованные персоны, обоихъ—духовнаго и свѣтскаго становъ люде, единымъ сердцемъ и едиными усты позволивше и крестнымъ цѣлованіемъ единъ за всѣхъ и всѣ за единаго при благочестіи стоячи, духомъ любве горячее звязавшися, нижей описанные христіанскіе братскіе повинности и порядки хранити въ той Реестрѣ братскій списуемся.

Въ подлинномъ, по окончаніи вышесказаннаго братерскаго обязательства, вынесши на другой листъ, въ заглавіи вписною Реестра написано тако:

За згодною прозбою всѣхъ ихъ милостей и отцевъ нашихъ духовныхъ и стану шляхетского, обывателей кievскихъ всякого стану, вписныхъ Братства церкви и монастыря Богоявленія въ Кіевѣ, ставропигіи святѣйшаго вселенскаго, прирочнаго отца и пастыря Россійской церкви, патріархи Константинопольскаго, старшимъ братомъ, опекуномъ и фундаторомъ того святаго Братства, обители и школъ любовнѣ въ тотъ братскій реестръ подписуюсь: **Петръ Могила**, милостію Божіею архимандритъ свято-великой чудотворной Лавры Печерской Кіевской, яко любопослушникъ святѣйшаго вселенскаго Константинопольскаго патріархи, въ лѣто 1631, мѣсяца марта 11 дня, рукою власною.

Аѳаназій Пузына, епископъ Луцкій и Острозскій, архимандритъ **Жидичинскій**.

Andrzej Lithynski z Lithynic.

Ісаія Трофимовичъ, монастыря Печерскаго Кіевскаго, вписался до Братства Кіевскаго церковнаго душею и рукою.

Сильвестръ Косовъ, префектъ школъ кievскихъ братскихъ, рукою власною. **Софроній Почаскій**, инокъ монастыря Печерскаго, рукою.

Антоній Пацевскій, инокъ монастыря Печерскаго. **Аѳанасій Ивашковскій**, инокъ монастыря Печерскаго, рукою.

Іоиль іеромонахъ рукою власною. **Иларіонъ** инокъ Симовскій монастыря Печерскаго.

Арсеній Бережницкій, инокъ монастыря Печерскаго. **Іоиль Глѣнковичъ**, намѣстникъ монастыря св. Николы.

Іеромонахъ Ѳеодосій Оранскій. **Іеромонахъ Антоній Горбацкій**.

Во иноцѣхъ **Захарія Копистенскій**, исповѣдникъ, яко и невидящи злое, прилѣпляющеса ко благому, составленое въ Кіевѣ

градѣ Братство приімаю и облобизаю, повинующеса апостолу глаголющу: братолюбіемъ же другъ къ другу любезни. На сіе же и руку мою подписую. Писалъ дня 4 генваря, по старому правдивому, року 1616.

Азъ во іеромонасѣхъ худѣйшій Тарасій Л. Земка братство православныхъ Кіевское при храмѣ святыхъ Богоявленій похваляю, и самъ въ немъ быти и при немъ стояти желаючи, въ реестръ и имя свое вписую рукою.

Азъ треокаянный Іезекіель Куневичъ, архимандритъ монастыря Трехтемировского, видя, яко врагъ и ненавистникъ спасенія нашего пакоститъ во благочестіи нашемъ, и сего ради видихъ вещь зѣло добру составленія Братства во градѣ Кіевѣ, и того ради всегда есмь готовъ съ ними пострадати, добро и зло и кровь мою за благочестіе дати, и для того и руку мою подписую, власною рукою.

Даниель Стрыбиль, рукою власною. Повиненъ буду на каждый рокъ по десяти золотыхъ, таеъ тежъ и лигумены давати.

Азъ Григорій Дегиловскій, рукою власною; а буду повиненъ дать подъездка до дороги, а естлибы не подъездка, теды камень воску.

Многогрѣшный и недостойный рабъ Божій Иванъ Путята, меньшій братъ святого Братства Кіевского храму святого Богоявленія, рукою власною, на што преможенъ буду.

И прочіихъ въ Братство безчисленногo вписавшихся.

Примѣч. Изъ предисловія къ Унису, гдѣ упоминается о Константинопольскомъ патриархѣ Тимоѣѣ, и изъ подписи Захаріи Кокистенскаго, учиненной 4 янв. 1616 года, видно, что зготъ Унисъ составился вскорѣ по заведеніи Братства и школъ на мѣстѣ, подаренномъ Братству Гальшею Гулевичевою. Но въ началѣ Униса, вѣроятно, оставленъ былъ значительный прорѣзъ, и здѣсь-то впоследствии вписали свои имена Петръ Могила и нѣсколько другихъ лицъ.

III.

Грамота Іерусалимскаго патріарха Теофана, утврждающая Кіевское старѣйшее Братство, съ учрежденіемъ при немъ Братства младшаго. 1620 года, 17 мая.

Теофанъ, милостію Божією патріархъ святаго града Іерусалима, святаго Сіона, Сирія, Аравія, Киликія, Иверія, Кана-Галилея, обонпол Іордана и всея Палестины.

Благодать Господа нашего Іисуса Христа, любви Бога и Отца и причастіе святаго Духа, смиренія же нашего благословеніе всѣмъ въ православіи сіяющимъ, иже въ Малѣи Россіи, въ области же короны славнаго и преименитаго королевства Польскаго сущимъ христіаномъ, сыновомъ церкви Сіонскія, изряднѣе же обывателемъ Кіевскимъ. Понеже благодатію Божією, идуще изъ Великія Россіи, отъ благочестиваго князя Михаила Ѳеодоровича Московскаго, случися намъ нарочитъ, многословущъ градъ богохранимъ Кіевъ посѣтити и въ немъ благочестія цвѣты украшенную, паче же союзомъ любви еже о Господѣ сиряженную братію, иже о непорочнѣй еже въ Господа нашего Іисуса Христа подвизающуюся вѣрѣ зрѣти, о семъ всѣхъ благъ Дателя, Содѣтеля Бога благодарще, молимъ, яко да во разпрострѣніе славы въ Троицѣ, въ единомъ же существѣ, славимаго имени своего избереть себѣ исповѣдниковъ и всѣхъ въ едино тѣло церкви, на краеугольнѣмъ, въ Сіонѣ положеннѣмъ, камени, подъ смиренную главу Христа своего собереть и съединить. Что бо сиде споспѣшествуетъ во всяко дѣло благо, еже о Христѣ Іисусѣ, яко союзъ братолюбія, безъ него же вѣра и прочая вся добродѣтели ничтоже пользуютъ? О семъ бо, рече, познаютъ вы, яко мои есте ученицы, аще любите другъ друга. Сего ради въ благочиннѣйшее исправленіе и вѣщнее еже о церквахъ Божіихъ попеченіе и сихъ разширеніе, смиренія нашего благословеніемъ новодруженное Братство бого-

спасаемаго града Кіева благословихомъ и хартією нашею благословенною въ вѣчные роды укрѣнихомъ. Къ нему же, моленіемъ любоподражательныхъ братій, ко еже во множайшее разпрострѣніе славы имени Господня, въ богоспасаемомъ семъ градѣ Кіевѣ, по образу прочихъ благочестивыхъ братствъ, въ мнозѣхъ градовѣхъ государства великаго государя короля польскаго сущихъ, Братство Младенческое, старѣйшему Братству единомысленное и повинующееся, о Господѣ заложити извольше, благословихомъ и симъ начертаніемъ нашимъ благословляемъ, и вписуячимся въ Братство въ вѣрѣ благостояти и по чину старѣйшаго Братства, паче же прочихъ древнѣйшихъ братствъ, хранящися въпасти въ сѣтъ неприязную, строити себе повелѣваемъ, и надъ всѣми сими любовь къ всѣмъ о Господѣ и смиреніе стяжати, и благочестія неотступнымъ быти, украшающе юность свою всякою добродѣтелію, яко еже быти всѣмъ во образъ: „видѣвше же ваша добрая дѣла, прославятъ Отца вашего, иже на небесѣхъ“. Сія же вся соверпивше, желаемаго живота вѣчнаго сподобитесь, его же буди всѣмъ намъ получитьи молитвами пресвятыя Богородицы Приснодѣвы Маріи и всѣхъ святыхъ, израднѣ же святаго славнаго и всехвальнаго апостола Іакова, брата Божія и первѣйшаго первосвятителя Іерусалимскаго, отъ него же и на насъ другопріемательнѣ благодать всесвятаго животворящаго утѣшительнаго Духа превзыде и на мѣстехъ святыхъ, на нихъ же спасеніе наше содѣся, служителемъ и хранителемъ устрои. Благословеніе смиренія нашего и молитва да будетъ со всѣми вами, аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, лѣта отъ Адама 7128, отъ воплощенія жъ Бога Слова 1620, индикта 3, маія въ 17 день.

Въ подлинной грамотѣ подписано поуречески.

(М. П.).

IV.

Грамота того же патріарха, учреждающая при Кіевскомъ Богоявленскомъ Братствѣ патріаршую Ставропигію. 1620 года, мая 26.

Ееофанъ, милостію Божіею патріарха святаго града Іерусалима, святаго Сіона, Сиріа, Киликіа и всея Аравіи, Кана-Галилеа, обонпол Іордана и всея Палестины.

Смиреніе наше теперешнимъ листомъ вѣдомо чинитъ всѣмъ, ижъ мы, будучи въ земли Русской великаго государства Московскаго, за панованья благочестиваго и богохранимаго царя православнаго Михаила Еодоровича, великими церкве Божое святаго мѣста Іерусалима вквалтовными потребами притисненныя, и оттоль назадъ идучи чрезъ панство великаго короля польскаго Жигмонта Третега, и пришедши во свѣтлую державу панованья его полуденое Россіа до богоспасаемаго града Кіева, видячи мѣсто Кіевъ здавна во благочестіи востоднее церкви добросталое, монастырьми и церквами старожитне уфундованное и оздобленное, православными россійскаго роду преложонными обоего стану духовнаго и свѣцкаго, шляхты и посполитыхъ людей наполненное, Богу дяки отдавши, невымовне угѣшилисьмы, и поклонъ учинивши належный на мѣсцахъ знамените святыхъ: въ монастырѣ Печерскомъ, обители пресвятой Богородицы, гдѣ и мощи преподобныхъ угодниковъ Божіихъ различныя видѣвше лобызахомъ и имъ достойную честь сватыни воздати судихомъ; въ монастырѣ св. Николы Пустынномъ, въ монастырѣ святаго Михаила церкви Золотоверхой; въ монастырѣ сватыя Троицы Свято-Кирильскомъ; въ монастырѣ Святаго Преображенія Спасова Межигорскомъ, гдѣ и Николы святаго Чудотворца и сватыхъ апостоль Петра и Павла храмы; въ монастырѣ Успенія Пресвятыя Богородицы Терехтемировѣ, и розныя церкви мирскіе въ самомъ мѣстѣ Кіевѣ, почавши отъ церкви соборной Успенія Пресвятыя Богородицы, митрополи кіевское, посредѣ града, муромъ, и церкви

Спаса святаго деревомъ новоотновленне и коштомъ великимъ благочестивыхъ гражданъ кievскихъ украшенные и иные. Такъ и дома многихъ Христолюбивыхъ наведилисьмы, гдѣ отъ всѣхъ купно и отъ каждого зъ особна, яко отъ благочестивыхъ и церкви восточное благопослушныхъ и всякія побожности полныхъ сыновъ, челоуѣколюбіе и достойную честь паству нашему припавши, всѣхъ благословенія гроба святаго Христова и молитвъ смиренія нашего сподобилисьмо и сею грамотою вашею, обще со всѣми домашними ихъ во православіи пребывающими, вѣчно сподобляемъ и благословляемъ. А особливе церковь новозаложенную святыхъ Богоявленій и Благовѣщенія Пресвятыя Богородицы, странно-примный дворъ Братства церковнаго, гдесъмы увесь часъ забавы нашей отъ самаго приѣзду до мѣста Кіева, по силѣ дарованія Божія, отъ обывателей мѣста гоцонные страннолюбнѣ препочивали, при которомъ и школу наукъ еллино-славенскаго и латино-полскаго письма¹⁾, въ цвѣченю побожнаго живота, въ подаваню наукъ належныхъ, гдѣ вызнанья вѣры непорупно и догматъ святыми вселенскими седми соборами церкви восточной уставленныхъ неотмѣнне хотящимся учить, а злѣща младенческому уму, наука презъ учителей тое жъ церкви щире показывана и вливана быти маеть. Такъ тежъ и Братство церковное, Братство Милосердія, которое есть звязкомъ досконалости, въ томъ же мѣстѣ Кіевѣ, ко созданю тѣла церкви Христовы, обмыслу около пріймованья странныхъ, около цвиченья христіанскихъ дѣтей въ наукахъ и житію честномъ, около церкви Божое порядку и оздобы пристойное, такъ тежъ скажки и совѣты о томъ частые видѣвши, благословилисьмы и благословляемъ и укрѣпляемъ, а до того властію и благодатію всесвятаго и животворящаго Духа, маючи зуполную моць и позволеніе отъ сполбрата и сослужителя смиренія нашего киръ Тимофея, вселенскаго патріархи Константино-

¹⁾ Въ прежнемъ изданіи стояло: „и латинскаго письма“. Что это ошибочное чтеніе—объ этомъ см. С. Голубева „Исторія К. Дух. Академіи“, приложение, стр. 15.

польскаго, належного пастыри русскихъ земель и самое митрополиа Кіевское и Галицкое отца, маючи мы при собѣ ексарху его, велебнаго Арсенія, архимандрита великіа церкви въ Константинополю, и прочихъ спольбратіи нашей: Кирилла Александрійскаго, Аѳанасія Антиохійскаго, святѣйшихъ патріархъ; видячи церкви Божія великое озлобленіе отъ апостатовъ законопреступныхъ, пастырей ихъ бывшихъ, въ земли Русской, на знакъ бытности нашей въ мѣстѣ Кіевѣ, на грунтѣ братскомъ, при церкви святыхъ Богоявленій и Благовѣщенія крестъ водружаемъ и Ставропигионъ патріаршеское достойно быти судивши благословляемъ, которое жадной духовной митрополичей, архіепископской, епископской, а ни жадной иной въ духовномъ исправленіи зъверхности, судови и благословенству никола подлѣгати не маеть и не будетъ повинно вѣчными часы, окромъ самой патріаршеской Константинопольской вселенской столицы. И тамъ цвѣченья духовнаго, такъ иноковъ молодыхъ, што способомъ монастыря по закону святаго Василія общежительно быти, яко и христіанскихъ дѣтей во всякомъ благочестіи и чистотѣ и бѣглости письма въ школу мѣти хотимъ и благословляемъ, повелѣваючи и въ святомъ Духу всякому, такъ духовному, яко и свѣцкому якого колвекъ стану людямъ запрещаючи, абы тому святому патріаршескому Ставропигію, братству, школѣ и страннопримству противны не были, подъ анаеомою вѣчнаго непростенія. Всѣмъ же православнымъ и благочестно догматы святыхъ вселенскія соборныя апостольскія восточныя церкви и отческая во Духу запрещенія вѣрно хранящимъ, во грядущее всѣхъ благъ полученіе, нашего же смиренія благословеніе и молитва да будетъ, аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, въ лѣто отъ бытіа міру 7128, индикта третьяго, плотскаго же смотрѣнія Бога Слова Господа нашего Иисуса Христа 1620, мѣсяца маія 26 дня.

У.

Благословенная грамота того же патриарха, заповѣдующая Братству любовь и единодушіе. 1621 года, 7 января.

Ееофанъ, милостію Божіею патриархъ Божія града Іерусалима, святаго Сіону, Аравіи, Финикіи, Кана—Галилеи, обонпол Іордана и всея Палестины.

Благодать Господа нашего Іисуса Христа, любы Бога Отца и причастіе святаго Духа, а смиренія нашего благословеніе всѣмъ благочестивымъ христіаномъ, въ Малой Россіи, въ областяхъ корупы великаго и непобѣдимаго королевства Польскаго сущимъ, сыномъ церкви Россійскія восточныя, израднѣ же обывателемъ града (Кіева), благодать вамъ, милость и миръ отъ Бога Отца и Господа нашего Іисуса Христа и всесвятаго животворящаго Духа, единосущныя и нераздѣльныя Троицы. Понеже благодатію Божіею, идущимъ изъ Великія Россіи, отъ благочестиваго князя Михаила Еоодоровича Московскаго, случися намъ богоспасаемъ, многословущъ градъ вашъ Кіевъ посѣтити и еже у васъ неувядаемо въ благочестіи процвѣтающихъ, паче же съюзомъ любви братолюбія сопряженныхъ слышати,—что бо сице споспѣшествуетъ ко созданію тѣла церкви смиреннаго и непорочнаго агнца Божія, яко союзъ братолюбія, безъ негоже вѣра и прочая вся добродѣтель ничтоже пользуют! О семъ благодаряще Бога, Егоже и молимъ, да и въ прочихъ градѣхъ и странахъ вездѣ, въ честь и похвалу Трипостаснаго единосущнаго имени своего, благочестивыхъ единныя истинныя, на краеугольнѣмъ, въ Сіонѣ положеннѣмъ, камени основанныя, еже въ Господа нашего Іисуса Христа (отъ Него же и христіане нарекохомся) вѣры избереть и утвердить исповѣдниковъ и всѣхъ во оградѣ небеснаго рая обратись и зрѣнія лица славы своея насладатися сподобить. Прочихъ ревнителей сея истинныя вѣры и хранителей догматъ святаго вселенскія церкви

аще око наше чувственное не видѣ, но точію слухомъ услышавше о исправленіи ихъ, мысленными очима сихъ видяще, зѣло душею возрадовахомся. О сихъ всѣхъ благодареніе Содѣтелю Богу возсылаемъ, яко не волишь ни единому человѣку погибнути, но еже спастися и въ разумъ истинный прійти. Еще злохитрый и коварный древній врагъ, всякому добру ненавистникъ, разсѣятель же злобы своя, да всяко дѣло благо разрушитъ, всяцѣми образы навѣтовати тщится, и якоже избирая изъ начала собѣ сосуды лукавныя человѣки, иже образъ благочестія имуще, силы же его отвергшися, иже неутвержденныхъ и простыхъ человѣкъ отъ вѣры возвращаютъ и во свою всепагубную ересь отводятъ. Сего ради, чадца, ощутивше отступныхъ ухищреніе, всѣмъ бо симъ въ послѣдніи времена подобаше бывать, да вѣрніи искусни явятся, претерпѣвый же до конца спасется,—молитъ васъ смиреніе ваше и отеческимъ благоправіемъ повелѣваетъ вамъ не расслабѣвати душею и не унывати тѣломъ, но еже благодарнымъ и готовымъ быти, возьмеша вся оружія Божія на прогнаніе врага; нѣсть бо наша брань, по апостолу, ко плоти и крови, но къ началомъ и ко властемъ, и къ міродержителемъ тмы вѣка сего, и къ духовомъ злобы поднебеснымъ. Выше же всего любовь стяжите, юже благочиннѣ совершати Богу обѣщастеся и на раждеженіе ея Братство водрузисте, въ немъ же васъ и всѣхъ купно, духовныхъ же и мірскихъ, всякаго возраста и сана, въ православнѣй вѣрѣ живущихъ, сею благословенною хартією нашею благословляемъ и тое Братство ваше Боговождедѣнное симъ писаніемъ вашимъ во вѣчные роды утверждаемъ, да пребываете въ немъ богобоязненно со всяцѣмъ усердіемъ, другъ друга приемлюще, къ другъ другу зависти не движуще и ни очесомъ завидяще, но паче исполняющеса духомъ кротости, послѣдующе преданіемъ древнѣйшихъ братствъ.

„О семъ бо, рече Господь, познають вы, яко мои есте ученицы, аще любите другъ друга“. Сія же вся совершивши, чаемаго живота вѣчнаго сподобитесь; его же буди всѣмъ намъ получитьи молитвами Пречистыя Богородицы Приснодѣвы Маріи и всѣхъ свя-

тыхъ, израдѣ же святаго славнаго и всехвальнаго апостола Іакова, брата Божія и первѣйшаго первосвятителя Іерусалимскаго, отъ него же и на насъ другопреемательнѣ благодать всесвятаго и животворящаго Духа на мѣстехъ сихъ святыхъ, на нихъ же спасеніе наше содѣяся, служити и строити превзійде. Благословеніе же смиренія нашего и молитва да будетъ со всѣми вами. Аминь.

Писанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, въ лѣто отъ бытія міру 7129, плотскаго же смотрѣнія Бога Слова 1621, мѣсяца іаннуарія 7 дня.

VI.

Письмо Кіевскаго Братства къ московскому патріарху Филарету съ просьбой исходатайствовать царское пособіе на окончаніе Братской церкви. 1625 года, 10 апрѣля.

Преосвященному, Боголюбезнѣйшому и всесвѣтлому господарю киръ Филарету Никитичу, патріарху великодръжавныя Московскія области и всея Россіи, метаніе до лица земля сотворяюще, здравіа, безмятежнаго и благоденственнаго въ мирѣ пребыванія и со святыми вѣчнаго в царствіи небесномъ упокоенія святителству сего отъ Господа Бога усердно молитвуемъ.

На отгнаніе ересей, нынѣ умножившихся, и цѣлое благочестія сохраненіе, паче же на обличеніе разнствующихъ и уклоняющихся отъ православныя апостольскія и отеческія вѣры, нѣцны отъ насъ христіане во градѣ Кіевѣ, волею Бога Отца, благодатію Единороднаго Его Сына Господа нашего Іисуса Христа и поспѣшествомъ всесвятаго утѣшительнаго Духа, благословеніемъ же святѣйшихъ патріархъ, преосвященнаго митрополита и епископовъ нашихъ російскихъ православныхъ, любовію совокупльшеса, монастырь и церковь своимъ иждивеніемъ здати начахомъ, и не могше во совершеніе зданія привести за скудость нашу, посылахомъ

ко всесвѣтлому государю, царю и великому князю Михаилу Теодоровичу, всея Россіи самодержцу, да насъ милостынею своею царскою ущедрити благоизволить. Но понеже посланниковъ нашихъ отъ Путивля не хотяху пустити, да наша грамоты и худыя дары лицу всесвѣтлаго его величества принесутъ, но токмо самыя грамоты послаша; сего ради сорокъ соболей точно имъ принесоша, писанія же ни единого жъ, ихъ же ради множайшее благодареніе царскому его величеству воздаемъ. Но понеже церковь еще бѣложелѣзиемъ не покровена есть и иконами честными не украшена, се же нищеты ради нашея, паки со дрѣзновеніемъ посылаемъ ко всесвѣтлому его величеству честного инока киръ Теодора и с нимъ послушника Івана Матѣева з монастыра нашего Братского, моляще со смиреніемъ, да насъ обычною си благостынею и милостынею и невозбраннымъ, паче же обильнымъ своимъ ко церквамъ Божиимъ милованіемъ пожаловати благоизволить. Сего ради и всесвѣтлому твоему преподобному святителству принадлежаще молимся, да ходатайствомъ и о насъ моленми твоего святителства ко дрѣжавъ его царской возможемъ милость желаемую улучшить, да царскими его щедротами и богатымъ дарованіемъ церковь во совершеніе пришедши, во себѣ служащими на всякъ день о здравии и спасеніи величества его и святителства твоего молитвовать будетъ. Господь Богъ святителству твоему и его великодрѣжавной свѣтлости мздою вѣчною въ небѣ будетъ, мы же Его выну длѣжны есмы молитвовать. Прочее благословенію пастырскому, милосердію господскому и молитвамъ святителства твоего насъ самыхъ и нужду нашу вручаемъ. Въ Богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, в лѣто отъ созданія миру 7133, отъ воплощенія же Бога Слова 1625, индикта 8, мѣсаца априля дня 10.

Всесвѣтлаго святителства твоего присныи молитвенницы и раби нижайшии, вси о Христѣ братіа Братства церковного Кіевского, духовныи и мирстнии.

Подлинное письмо писано на листъ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воску подъ

кустодією; изображеніе и надпись на печати отъ времени изгладились. На пакетъ надпись:

„Святѣйшему, Боголюбивѣйшему и всесвѣтлому государю кирь Филарету Никитичу, патриарсѣ всея Великія Россіи, отцу и богомолцу великодержавного государя, царя и великого князя Михаила Θεодоровича, всея Россіи самодръжда, пречество да дастся“.

Выше надписи помѣта: „с Києва, Богоявленскаго монастыря игумена и старцевъ“.

Подлинникъ въ Московскомъ Архивѣ Министерства Иностран. дѣлъ.

VII.

Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе Кіевскаго православнаго Братства и при немъ церкви и шпитала. 1629 года, 19 февраля.

Привилей кролевскій на фундацію Братства Кіевскаго.

Жикгимонтъ Третій, милостію Божію король польскій, великій князь литовскій, рускій, прускій, жмудскій, мазовецкій, индрандскій а шведскій, кродскій, вандальскій дѣдичный король.

Ознаймуемъ тымъ нашимъ листомъ всѣмъ въообщъ и каждому зъособна, кому бы о томъ вѣдати належало, теперъ и напотомъ и завжды. Преложено намъ есть от певныхъ особъ стану шляхецкаго, обывателей воеводства Кіевскаго, релін кгреческое, же они умыслили въ мѣстѣ нашомъ Кіевскомъ, на кгрунтѣ, которій урожоная Галшка Гулевичовна Стефановая Лозчинная, маршалковая Мозырская, зъ добръ своихъ шляхецкихъ, юриздикціи мѣской неподлеглихъ, надала на то, збудовати Братство Милосердія водле рекулы святаго Василя, такъ же шпиталь для людей убогихъ, старыхъ и уломныхъ, такъ духовныхъ, яко и свѣцкихъ,

и людей рицерскихъ, на послугахъ нашихъ и Рѣчи-посполитое отъ непріятелей нашихъ въ розныхъ битвахъ покарѣчоныхъ, и при томъ церковь для набоженства, водлугъ реліи ихъ вгреческое, которые абы тамъ побожне живучи, за насъ и за найясвѣйшее потомство наше уставичне Пана Бога просили. И били намъ челомъ, абымы на таковыя ихъ учинки милосердія позволили, тое Братство Милосердія рекгулы святаго Василия, шпиталь и церковь збудовати имъ позволивши, въ дозоръ и обѣмшлеванье имъ отдали; за которыми, яко въ рѣчи слушной, и панове рады наши и послове земскіе причинялыся до насъ. А такъ мы, господарь, прозбу ихъ и причину пановъ радъ нашихъ и пословъ земскихъ пилне уваживши и рѣчь тую хвалебную и збавенную быти видячи, для заслугъ, которыхъ особы помененные, намъ и Рѣчи-посполитой на тамъ-той Увраинѣ служачи и спираючися зъ непріателемъ Крижа святаго, частокротъ освѣдчали и освѣдчати не занехиваютъ, на фундованье таковаго Братства Милосердія и шпиталя, также и церкви збудованья имъ, то што они своимъ коштомъ збудуютъ, абы то въ моци и въ подаванью своемъ зъ потомками своими вѣчными часы мѣли и по вшелякихъ побожныхъ порядкахъ и поступкахъ и въ подаванью духовныхъ до тое церкви ни отъ зого ни якои прешкоды, вступу и пренагабанья и трудности не поносили, варуемъ тымъ нашимъ (листомъ), до которого, на болшую твердость, руку нашу подписавши, печать корунную притиснути рассказали есмо. Писанъ у Варшавѣ, дня девятнадцатога месяца фѣвраля, року тысяча шестьсотъ двадцать девятого, панозанья королевствъ нашихъ польскаго сорокъ втораго, а шведскаго тридцать шестаго року.

Sigismundus rex. (M. П.)

VIII.

Духовное завѣщаніе Кіевскаго митрополита Іова Борецкаго съ наказомъ, чтобы училище въ Кіевѣ было учреждено при Братствѣ, а не въ иномъ мѣстѣ. 1631 года, 1 марта.

Во имя Отца и Сына и святого Духа, святая животворящая Троицы, единого истинного Бога нашего, аминь.

Безначальный единосущный Сынъ, Слово Божие, Богъ и Отецъ Господа нашего Іисуса Христа, жродло премудрости и всея вселенныя, всѣхъ видимыхъ и невидимыхъ речей Творецъ, яко самъ рачиль, такъ то все предвидящимъ окомъ и найвышшою премудростию своею справиль, же сотворивши чловѣка на хвалу свою, конецъ живота ему смертю умерти ознаямилъ; еднакъ же, яко Онъ самъ все вѣдаетъ, для того часъ albo годину тое смерти толко въ своей вѣдомости заховалъ, а пред чловѣкомъ утаилъ; которого то часу albo години смерти наше поневажъ не вѣдаемо, прето жъ Спаситель нашъ Господь Іисусъ Христосъ, правдивый Сынъ Божій, рачиль насъ упоминати, абысмо завше, на каждый часъ молячись Богу, чуйными и на тую то смерть готовыми были, якобымы съ добрымъ сумненемъ предъ судомъ Божиимъ стати могли. За которымъ то таковымъ Сына Божого напоминаемъ, и я рабъ Божій Іовъ Борецкій, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, и игуменъ монастыра Михайловскаго, церкви Золотоверхое, над Кіевомъ, ачъ колвекъ на сесь часъ хорій, але пятма смыслами телесными, то ест видениемъ, слышанемъ, смакованемъ, повонянемъ и дотыканемъ, и трети силами души моею, то ест розумомъ, памятю и волею, добре здоровый; въ которой то хоробе моеи телесной, еднакъ, яко въ непевной речи, сподѣваючись быти ближшимъ къ смерти, а нежли ку животу, прето еще за доброе памяти, цалого и зуполного розуму и досконалою

вымовы, первой о души, а потомъ о маетности убогой, которую ми Господь Богъ за старанемъ моимъ далъ былъ, хотячи певное и неотмѣнное постановене учинити, тотъ нынѣшній тестаментъ мой, порядкомъ нижей идучимъ, таковымъ способомъ споражаю. А напредъ визнаваю и презъ той нынѣшвий тестаментъ Богу, сотворителю моему, и всѣмъ небеснымъ силамъ, и каждому христіанскому человѣкови тутъ тепер и на суде Божомъ осведчаю, ижъ въ правдивой восточного послушенства вере, которую Спаситель нашъ Христось Господь постановити рачилъ, зъ добрымъ сумненемъ умерти и предъ судомъ Божиимъ стати хочу, еднакъ душу мою убогую в руки милосердія Божого отдаю, маючи зуполную а неомыльную вѣру въ Его Божскомъ милосердію и въ заслуге за насъ мукою Сына Его, ижъ Онъ не будетъ въ судъ зомноу входить, але мя зъ ласки своее до вѣчное хвалы рачить приняти; а тѣло мое грѣшное належитымъ христіанскимъ проводомъ (якъ Господь Богъ здарить) при церкви святого архистратига Михаила, надъ Киевомъ, абы до того часу въ земли отпочивало, ажъ Господь Богъ зъ ангелами своими въ маестати и вшехмощности своей на енералный судъ прійдетъ, превелебнѣйшому въ Бозѣ его милости господину отцу Петру Могиле, воеводичу земль Молдавскихъ, милостию Божею великому архимандриту святое великое и чудотворное Лаври Печерскія Киевскія, и велебному въ Бозе его милости господину отцу Исаакию Борисковичу, епископу Луцкому и Островскому, яко на тотъ часъ притомному, и всѣмъ о Христѣ братіямъ капитуле монастыря Михайловского Золотоверхое церкви ку погребеню полецаю. И его милость господина отца Петра Могилу, архимандрита Печерского, и его милость отца Исаакія, епископа вишпомепеного, по Бозе першими опекунами такъ того святого монастыря Михайловского, яко и всѣхъ речей моихъ рухомахъ учинивши, за найерший и церкви Божой и всему православному народови Россійскому потребнѣйший пунктъ въ томъ тестаменте остатнее воли моее кладу, абы школы въ Братстве Киевскомъ для цвиченя дѣтокъ христіанскихъ,

а не где индей фундованы были, подъ неблагословенемъ приказую. Што се зась дотыче маетности, худобки зобрапя моего, тую таковымъ способомъ споражаю и конечно мѣти такъ хочу: Книги кѣгрецкие и латинские, власные мои, а не монастырские, розныхъ авторовъ, превелебнѣйшому его милости господину отцу архимандрите Печарскому оферую и тымъ тестаментомъ, остатнею волею моею, въ моцъ и завѣдоване полецаю; книги зась словенские и полские при церкви святого архистратига Михаила, гдѣ тѣло мое погребено будетъ, такъже и всѣ от мала и до велика аппараты светителские, быти и зоставати мають. Звонницу, которую мыслелемъ въ монастыри святого архистратига Михаила муровати, если бы ми живота Господь продолжити рачилъ, и южъ и муляру Петру Нѣмцу, обывателю Киевскому, на тую роботу золотыхъ сто, маючи зъ милостыни, задалемъ былъ, которое и тепер при немъ зостаеть, другое и въ шкатуле моей могло бы ся вайти, а до того и на двохъ мемранехъ, то ест: на пану Тимоѣю Александровичу Вербицкому, типографу Киевскомъ, на мемране золотыхъ чотыриста и на пану Иоанну Плетенецкому на мемране золотыхъ пятьдесятъ, и отъ християнъ обѣтницу мѣдемъ на вспомогане тое жъ звонницы,—все то ижъ смерть закрочити ми хочеть, то на висоце уважный розсудокъ его милости господина отца архимандриты (если можна тому дѣлу досыть учинити) пуцаю. Роботу, которую килка лѣтъ скончати старалемся, и не безъ кошту и накладу тое все робило и не докончило, алхимицкую, ижъ много ся на нее у брата пана Андрея Борецкого забрано, оному ее пуцаю. Стороны сироты дочки моее Евпраксії и сестреницы Минодоры, тыхъ въ опеку его милости отцу архимандрите Печарскому, яко великому добродѣви моему, полецаю, которымъ келию мою новую въ монастыри женскомъ Михайловскомъ для богомыслности и уединеня зо всѣмъ на все даю и отказую. До того дворъ мой въ Києве мѣсте, противъ пана Романа Чудновца, прозываемый Черкасчинский, который въ опеце и завѣдованю общежителного святого монастыря Межигорского (бо сума ихъ на немъ есть) быти маеть,

до живота ихъ, то ест Евпраксін и Минодоры, если неотмѣнне инокинями будутъ, на выховане даю, а по животе ихъ тотъ домъ на монастырь Межигорскій отказую и записую и тымъ тестаментомъ остатнею волею моею легкую. Роботу, которую-мъ змовиль и постановиль зъ Романомъ столяромъ, обывателемъ Киевскимъ, столярскую до двоухъ придѣловъ великое церкви святого Михаила, то ест до предѣла одного Воведения въ церковь Пречистое Богородицы, а до другого предѣла святое великомученицы Варвары, имѣлемъ ведлугъ постановеня и интерцывы нашее грошей готовыхъ золотыхъ сто и десять дати, яко жъ отдаемъ ему грошей копь тридцать пять, а девять копь литовскихъ на тую роботу зосталемъ ему виненъ; которые копь девять при отбираню тое всее работы до помененыхъ предѣловъ мають и повинни будутъ братія капитула монастыра Михайловского Золотоверхое церкви Роману столяру заплатити, а роботу до рукъ своихъ отобрати и пилное старане около нее приложити, якобы совершенно уробленая и помаліованая въ помененыхъ олтаряхъ зоставала, конечно приказую.—При томъ тежъ што колвекъ слугамъ моимъ за вѣрную послугу ихъ, такъ здоровому, яко найбарзей въ той тяжкой хоробе моей будучому, зосталемъ виненъ, ихъ милости господинъ отецъ архимандритъ Печерскій и господинъ отецъ Исаакій, боголюбезнѣйшій епископъ Луцкій, зъ тое жъ убогое маетности моее, абы на душу мою не плавали, заплатити мають, о што и прошу. А ижъ жадное болшей маетности своее, и ничие иншое у себе не маю, теды тымъ тотъ testamentъ и остатнюю волю мою кончу и замыкаю, варуючи еднакъ, абы его нихто ни въ чемъ не нарушалъ, а то подъ влатвою святыхъ отецъ триста и осмнадцати, иже въ Никеи, и подъ помстою Бога всемогущого, который въ день судный воздасть каждому по дѣломъ его. До которого testamentу остатнее воли моее просилемъ о подписъ рукъ и притиснене печатей въ Бозе превелебного его милость господина отца Исаакія Борисковича, епископа Луцкого и Острозского православного, и ихъ милостей господиновъ отцовъ и братий капитулы монастыра

Печарского Киевского нижей менованныхъ, што ихъ милости на прозбу мою учинити, руки свои подписати и печати приложити рачили. Писанъ въ монастыри Михайловскомъ церкви Золотоверхое, въ Киевѣ, мѣсяца марта 1-го дня, 1631 року.

Внизу документа находится печать митрополища съ изображеніемъ архистр. Михаила и собственноручная подпись еп. Борисковича:

Исаакій Борисковичъ смиренный, епископъ православный, блюститель митрополии Киевское, рукою власною.

Подлинникъ хранится въ Церковно-археол. Музеѣ при Киевск. Дух. Академіи. Напечатанъ впервые въ Киевск. Епарх. Вѣдом. 1863 года (не вполне исправно) и за тѣмъ въ Прилож. къ книжкѣ проф. С. Т. Голубева „И. Могила“.

IX.

Обѣщаніе киевпечерскаго архимандрита Петра Могила относительно обезпеченія приглашенныхъ учителей для учреждаемаго имъ въ Киевѣ училища. 1631 года, 15 іюня.

Я Петръ Могила, милостію Божіею архимандритъ Киевскій Печерскій, видячи въ церкви православной, для неумѣтности духовныхъ и для нецвиченья молодежи, великую утрату на душахъ людскихъ, за ласкою и помощію Божіею, и тежъ за поводомъ власной воли моея, хотячи забѣчи такъ великой утраты и хотячи отъ православія заблудшихъ позыскать, умыслимъ фундовать школы для того, абы молодежь во вшелякой побожности, въ обычехъ добрыхъ и въ наукахъ вызволіонныхъ цвичена была, а то не въ жадный пожитокъ а ни тежъ въ славу мою, только въ славу и въ честь живоначальныхъ нераздѣлимыхъ святыхъ Троицы Отца и

Сына и святаго Духа, въ пользу и утѣху рода правовѣрнаго. На тоє дѣло Божіє совокупилиемъ братію до себе подѣ певными правилами, до тоєи святои справы належными имѣти, хотячи опатренье слушное такъ на пищу и на одежу, якъ и на ившіє потреби зъ своего власного вѣчными часы имъ подати маю на певныхъ персонъ, ведлугъ описанья фундушу, абы дѣло Божіє безъ препоны отправовали. Еднакъ, поки мене благодать Божія на томъ свѣтѣ задержитъ, вшеляко во всемъ онымъ опекуномъ и промоторомъ маю быти, якъ ми здольность и забавы архимандрическіи допускати будутъ, и якъ потреба ихъ въ служенію душамъ людскимъ вытегати будетъ. Въ томъ дѣлѣ Божіемъ абы поспѣхъ и безъ отволоки былъ, такъ тежъ братіи, на тоє незваными, абы безъ вшелякой вымовки совокуплялися, на той часъ тымъ, которыи при мнѣ суть, честнымъ отцемъ и братіи, то єсть: іеромонаху Ісаіѣ Трофиміусовѣ и монаху Сильвестру Коссовови и до нихъ напотомъ совокупляемымъ, зо всего сердца моего предъ Господомъ Богомъ шлюбую, ижъ имъ все тоє, што колвекъ будетъ описано въ фундушу, одѣ мене имъ подаюмъ, безъ отволоки и безъ утиску до skutку приводити въ Кієвѣ, въ монастырю Печерскомъ, альбо гдѣ мнѣ и имъ здаваться будетъ, а той фундушъ маю имъ подати правный и не подозропый яко наѣрыхлей, еднакъ же выполненья того обѣту моего повинны чекати мѣсяцей двадесять не далей. Што все абы певнѣйше было, въ храмѣ Успенія Пресвятыя Владычицы нашея Богородицы Дѣвы Маріи, во Львовѣ въ мѣстѣ, предъ престоломъ Господнимъ, добровольно обѣдую. А гдебымъ, не скончиши тоєи справы Божієй, былъ взятъ съ того свѣта, тестаментомъ тоє варовати, а опекуновъ людей зацныхъ и потужныхъ, абы тоє до skutку безъ вшелякого нарушенья воли моеєй приводили, уживати маю. Дѣялосє во Львовѣ, року 1631, іюня 15, въ церкви Братскєй.

Х.

Актъ Кіевскаго Братства, данный Кіевонечерскому архимандриту П.Могилѣ съ изложеніемъ условій, на которыхъ воспослѣдовало соединеніе лаврской Могилянской школы съ Братскою Богоявленной. 1631 года, декабря 30.

Во имя Отца и Сына и святаго Духа, пресвятя и животворящія Троица, ку вѣчной речи твоей памяти станься.

Мы, шляхта, обыватели воеводства Кіевскаго, и всѣ сполне уписніе братія церковніи кіевскаго Братства, православніи, святой восточной апостольской церкви и святѣйшему архіепископу Константинопольскому и вселенскому патріарсѣ любовне послушніе сынове, обачивши рѣчь быти вельце способною, потребною и пожитечною, абы школы при церкви нашей братской на имя Богоявленія, альбо Крещенія Господа нашего Іисуса Христа, въ мѣстѣ Кіевѣ избудованой, быти могли, просилисмо всѣ сполне превелебнѣйшаго въ Христѣ его милости господина, отца киръ Петра Могилу, воеводича земель Молдавскихъ, на тотъ часъ будущо архимандрита Печерского Кіевскаго, абы школы презъ него въ монастырѣ Печерскомъ Кіевскомъ фундоватися зачатые и въ нихъ будучихъ учителей, братію монастыря Печерского Кіевскаго, перенести зезволилъ на мисце выш помененное, при церкви Братской Кіевской, и тамъ оніе весполъ зъ учителями ихъ вѣчне уфундовати, яко при ставропигіи святѣйшаго патріархи Константинопольскаго и на мѣсцѣ способнѣйшомъ до выхованья учащимся. Што его милость превелебнѣйшій господинъ выш менованный отецъ архимандрита, обачивши прозбу тую нашу быти слушную и тежъ обачивши того быти потребу всей церкви православной, латво и невзборонне зезволивъ съ своихъ власныхъ добръ таковымъ способомъ уфундовати: абы самъ доживотнымъ такъ школъ на помененномъ мѣсцѣ, при церкви Братской Кіевской, отъ себе

уфундованныхъ, яко и самое тоей церкви и всего при ней будущаго монастыря, то есть старшимъ братомъ межи нами будучи, дозорцею и оборонцею былъ для того, ижъ бы доходы церковные, грунты, огороды, сады и вшелякіе наданья, такъ тежъ наданы, яко и напотомъ надатися отъ кого жъ колвекъ до тоей церкви, монастыря и школы маючіи, не на што иного, только на тую жъ выш менованную церковь нашу Братскую Кіевскую, на монастырь, школы и въ нихъ працюющихъ учителей оборочаны и уживаны были. Што мы, выдачи волю и раду его милости здоровую и церкви Божой вельце потребную и пожитечную, позволилисмо, абы его милость господинъ отецъ архимандрита такъ церковь нашу братскую Кіевскую, весь монастырь и школы, при ней будучіе, яко и вси до тое жъ церкви, монастыря и школъ належачіе данины, грунты, огороды, сады и вшелякіе наданья и тежъ доходы церковные въ своемъ завѣдованью мѣлъ, оныхъ дозорцею и опекуномъ доживотнымъ былъ, весьполь зъ старостами, зъ промежку васъ шляхты обранными дорочными; которые еднакъ старосты наши не въ чомъ радѣ и волѣ его милости противными быти не мають, але во всемъ оного, яко старшаго брата, дозорцы и опекуна доживотного того всего мѣсца, слухати мають и повинны будутъ, не нарушаючи еднакъ фундушу нашего, отъ святѣйшаго архієпископа и пастыря нашего Константинопольского и вселенского патріархи намъ на тое Братство наше наданного. А при томъ уфундованная братія отъ его милости господина отца архимандрита, будучи православными, мають тежъ быти послушными, яко власному своему пастырю, святѣйшему патріарсѣ Константинопольскому, а не кому иному, и постерегати того пильне мають, абы ся ничего церкви Божой противного отъ кого колвекъ не дѣяло. Докладаемъ еднакъ того и варуемъ, ижъ его милость господинъ отецъ архимандрита только зъ особы своей, а не зъ ураду архимандричого, таковымъ доживотнымъ дозорцею быти маеть, яко братъ уписный и православный, и подъ благословенствомъ архієпископа Константинопольского, патріархи вселенскаго, и всѣ фун-

дованные презъ него, при томъ Братствѣ найдучіся, быти мають. А естли бы ся якій противникъ церкви восточной пайти мѣлъ, таковаго на томъ мѣсту терпѣти не мають. А на потомные часы, за уступеніемъ его милости, вольно будетъ братіямъ, отъ его милости вѣчне уфундованнымъ, и намъ зъ ними заровне и згодне кого колвекъ на то способного и тому святому мѣстцу и наукамъ вызволеннымъ зичливого и прихильного, любо духовного, любо тежъ и свѣцкаго стану и кондиціи челоувѣка на часъ певный обрати. То все абы безъ нарушенъя з обохъ сторонъ вѣчне трвать могло, мы всѣ выш менованные братія Братства Кіевскаго, народу шляхецкаго, сами отъ себе, якъ и именемъ всѣхъ и иныхъ ихъ милостей пановъ, такъ тутешного Кіевскаго воеводства обывателей, яко и повсюды православныхъ братій нашихъ, до того жъ Братства уписныхъ, дали есмо его милости господину отцу архимандриту тотъ нашъ листъ съ печатью нашею братскою и з печатями насъ певныхъ особъ и подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Кіевѣ, року 1631, декабря 30 дня.

Исаакій Борисковичъ, епископъ Луцкій и Острозскій, рукою власною.

Смиренный Авраамій, епископъ Стагонскій, владыка Туровскій православный, рукою власною, послушникъ Константинопольскій.

Phiłon Woronicz.

Jerzy Hołub.

Theodor Suszczanski Proskura.

Stanisław Trzeciak.

Szymon Pawsza.

Parfen Trypolski.

Jan Strusiewicz, kom. z. K.

Mikołaj Tuczanicki.

Федоръ Виговскій.

Jerzy Moszczenicki.

Sołtan Bohdan ręką swą.

Krzysztofh Muchowiecki.

Jerzy Lasota.

Phiłon Stribyl, czesz. z. K.

Fedor Trypolski.

Ostaphy Wyhowski.

Mikołaj Troianicki.

Andrzej Lithinski z Lithines.

Alexander Nieławicki ręką swą.

Samuel Niekraszewicz.

Стефанъ Мшанскій.

Явъ Черховскій.

Daniel Paszynski.

Супрѣянъ Левковскій.

Марко Трипольскій.

Александръ Олекшій.

Иванъ Несторыцкій (Невмер-
жицкій?) рукою власною.

Wasili Dembrowski.

Daniel Hrudnicki.

Самуель Володковичъ.

Mikołaj Susta (Susło?)

Samuel Sokor.

Примѣч. Въ прежнемъ изданіи этотъ документъ былъ напечатанъ съ опущеніемъ лицъ, подписавшихся подъ нимъ. Возстановляемъ эти подписи по другому списку, напечатанному въ книгѣ проф. Голубева „Исторія К. Дух. Академіи“.

XI.

Такой же актъ, данный Петру Могилѣ отъ имени Кіевскаго митрополита, епископовъ и всего духовенства, принадлежащаго къ составу Братства Кіевскаго. 1632 года, 5 января.

Мы, Исаія Копинскій, милостію Божіею архіепископъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи митрополитъ православный, и мы всѣ православные епископы, архимандриты, игумены, іеромонахи, протопопы, іереи и иноци, сынове святое восточное апостольское Церкви, послушенства архіепископа Константинопольскаго и вселенскаго патріархи, а братія уписные Братства церковного Кіевскаго, ставропигіумъ патріархи Константинопольскаго, пастыря нашего, при церкви святыхъ Богоявленій, въ мѣстѣ Кіевѣ будучаго, вѣдомо чинимъ всѣмъ посполите, такъ теды будучимъ, яко и напотомъ быти маючимъ людямъ вшелякого стану и кондиціи: ижъ въ Бозѣ превелебный его милость господинъ отецъ архимандрита святяя великія Лавры Печерскія киръ Петръ Могила, воеводичъ земель Молдавскихъ, маючи здавна предсявзятя и замысль побожный ратовать церковь православную Россійскую и вшеляко усиловать збавенью людскому, зобралъ до себе великимъ стараньемъ и коштомъ немалымъ людей, въ благочестіи святомъ восточномъ до-

свѣдчонныхъ, въ наукахъ вызволіонныхъ умѣтности годныхъ и побожныхъ, абы презъ нихъ школы монастырю Печерскому Кіевскому на пожитокъ души збавенный всего православнаго російскаго народу и для своее духовное утѣхи яко напристойнѣй уфундовать, што и до skutку южъ бы привель, лечъ отъ ихъ милостей пановъ шляхты, обывателей воеводства Кіевскаго, яко и его милости пана гетмана и всего рыцерства Войска его королевской милости Запорожскаго и всѣхъ иныхъ ихъ милостей пановъ, до того жъ Братства нашего Кіевскаго уписныхъ братій, усильне прошено было, абы тые школы, въ монастырю своемъ Печерскомъ Кіевскомъ будучіе, перенесъ до выш менованнаго монастыря Братскаго Кіевскаго и самъ такъ церкви, монастыря и школъ, яко и всѣхъ до тоее жъ церкви, монастыря и школъ надлежащихъ, яко предъ его милости фундацію наданныхъ, такъ и презъ его милость уфундованныхъ добръ, доживотнымъ дозорцею, опекуномъ и оборонцею былъ, весполъ зъ братіями, отъ насъ всѣхъ, такъ духовныхъ, яко и свѣдчихъ братій, до того жъ Братства уписныхъ, за старость дорочныхъ обраными. Въ чомъ его милость прозбу нашу быти слушную и всей церкви нашей православной потребную и пожитечную обачивши, зезволилъ на то охотне, такъ на жаданье всего выш менованнаго духовенства, яко и на жаданье ихъ милостей пановъ обывателей воеводства Кіевскаго и всѣхъ повсюду шляхетскаго стану, яко и Войска его королевской милости Запорожскаго, до того жъ Братства нашего уписныхъ братіями, заховуючи вцалѣ фундушъ нашъ, отъ святѣйшого архієпископа Константинопольскаго и патріархи вселенскаго, пастыря нашего, намъ наданный; при томъ и тое заховуючи, абы только зъ особы своее, яко братъ нашъ, до того жъ Братства нашего Кіевскаго уписный и отъ насъ всѣхъ братій згодне обранный, тому всему выш менованному монастырю и церкви во всѣми до нихъ належными добрами и данинами и зо всѣми доходами церковными доживотнымъ опекуномъ, оборонцею, и презъ себе тамъ же уфундованныхъ школъ фундаторомъ и патрономъ былъ, а не зъ уряду

своего архимандритичого. А по смерти его милости, вольно будетъ той выше менованной братіи монастыря Печерского, презъ его милость на тамъ томъ мѣсцу, при церкви Братской Кіевской уфундованой, весполъ зъ нами духовными и зо всѣми ихъ милостями уписными, згодне и заровне кого колвезъ православного, любъ духовного, любъ тежъ и свѣцдаго чловѣка, на то способного, обрати на часъ певный за такового жъ дозорцу и опекуна и оборонцу того всего выш менованнаго при церкви нашей братской Кіевской мѣсца. Еднакъ, яко теперъ за благословеніемъ нашимъ митрополитанскимъ тая школа фундоватися маеть, такъ тежъ и по смерти его милости господина отца архимандриты, такъ и по смерти моей, за благословеніемъ сукцессоровъ моихъ, поки во благочестіи и послушенствѣ вселенского патріархи Константинопольского трвати будутъ, вшелякій порядокъ вестися маеть и патронъ сполне отъ всѣхъ духовныхъ и свѣцкихъ обиранъ быти маеть, где и имя митрополитанское въ поменахъ и октенѣяхъ церковныхъ въспоминаемо быти маеть, взглядомъ, ижъ яко съ початку за стараньемъ нашимъ, такъ и теперъ за благословеніемъ тое мѣстце свлатое фундоватися маеть. Што все абы вѣчне безъ жадного нарушенъя такъ зъ наше, яко и зъ его милости стороны быти и трвати могло, мы всѣ выш менованные духовные, уписные братія Братства церковного кіевского, сами отъ себе и именемъ всего ияного духовенства, братѣи нашей, до того жъ зъ нами Братства уписныхъ, далисмъ его милости, господину отцу архимандриту той нашъ листъ зъ печатью нашою братскою и зъ печатями урядовъ нашихъ духовныхъ и съ подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Кіевѣ, генваря пятого дня, року тысяча шестьсотъ тридцать второго.

Ісаія Коцінскій, митрополитъ Кіевскій, рукою власною.

Ісаакій Борисковичъ, епископъ Луцкій и Острозскій, рукою власною.

Авраамій епископъ, рукою власною.

ХІІ.

Войсковою листъ гетмана Ивана Петрижицкаго и всего Войска Запорожскаго съ выраженіемъ ихъ согласія на соединеніе лаврской Могиланской школы съ братскою Богоявленскою и съ обѣщаніемъ всегда имѣть ее въ своей оборонѣ. 1632 года, 12 марта.

Во имя Отца и Сына и святаго Духа, Пресвятыя и Животворящія Троицы, ку вѣчной тоей речи памяти станься, аминь.

Мы Иванъ Петрижицкій гетманъ, асаулове, полковники и все Войско его королевской милости Запорожское, выдачи, и жъ ихъ милость господинове отцеве и пастырене наши, все духовенство православное посполу зъ старшимъ и зверхнѣйшимъ своимъ, его милостию господиномъ отцемъ митрополитомъ киръ Исаією Копивскимъ, тутежъ ихъ милость панове шляхта, обыватели воеводства Кіевскаго, и всѣ инныи уписныи до Братства Кіевскаго православнаго, послушенства святѣйшаго архіепископа Константинопольскаго, патріархи вселенскаго, при церкви святыхъ Богоявленій въ Кіевѣ уфундованнаго, згодне и едностайне просили превелебнѣйшаго его милости господина отца киръ Петра Могилу, воеводича земель Молдавскихъ, на той часъ будучаго архимандрита Печерскаго Кіевскаго, абы школы, отъ его милости въ монастырю Печерскомъ Кіевскомъ на подпору всего православія восточнаго фундованіи и въ нихъ будучихъ учителей, братію того жъ монастыря Печерскаго Кіевскаго, перенести зезволил до Кіева, на мѣсце при церкви выш помененной святыхъ Богоявленій брацкой Кіевской, и тамъ оныи весполъ зъ учителями ихъ вѣчне уфундовати, яко при ставропигіи святѣйшаго архіепископа Константинопольскаго, патріархи вселенскаго, и яко на мѣсцѣ способнѣйшомъ до выхованья учащимся; узналисмо тежъ и мы, все выш менованное его королевской милости Войско Запорожское, речь быти святобливую и всей церкви православной велице потреб-

ную и пожитечную, абы ведлугъ прозьбы выш менованныхъ ихъ милости обоего стану людей, школы тые на мѣсцу выш помененномъ при церкви брацкой Кіевской были фундованные. А такъ и мы тежъ, все Войско Запорожское, донеслимо до его милости выш менованнаго господина отца архимандриты прозьбу нашу, абы на то зезволилъ, о што помененныи ихъ милость духовенство и шляхта его милости жадали и просили. На которую всѣхъ насъ выш менованныхъ духовного и свѣцкаго стану шляхецкаго и Войска Запорожскаго людей згодную и церкви святой восточной пожитечную прозьбу и жаданье его милость отецъ архимандрита добровольне зезволилъ въ тимъ докладомъ, абы онъ самъ зъ своихъ власныхъ отчистыхъ и дѣдичныхъ добръ школы зъ ихъ учителями, братією монастыря Печерского Кіевского, на менованномъ мѣсцу при церкви святыхъ Богоявленій брацкой Кіевской уфундовавши, всего оногo мѣсца, церкви, монастыря и школы, яко старшій того Братства нашего братъ уписный, доживотнымъ дозорцею, опекуномъ и оборонцею былъ, и всѣми на тую жъ церковь, монастырь, школы и шпиталь наданными и надатися отъ кого колвекъ маючими данинами, фундаціями и доходами заведовалъ и шафовалъ весполь съ старостами дорочными, отъ всего Братства обраными, и зъ вѣдомостью а зъ сполною радюю всего Братства православного, до тоежъ церкви уписного, постерегаючи того пыльне, абы братія зъ монастыря его милости Печерского Кіевского, тамъ для справованья церкви и монастыря и тежъ для размноженья наукъ школьныхъ уфундованная, подъ послушенствомъ и благословеніемъ святѣйшого архіепископа Константинопольского, патріархи вселенского, заставаючи, побожне и сами жили, и другихъ науками своими до побожного житія приводили, а пыльную опатрѣность мѣли и постерегали яко найбарзвѣй, абы ся ничего отъ когожъ колвекъ вѣрѣ нашей православной и канономъ седми святыхъ вселенскихъ и помѣстныхъ соборовъ, да и тежъ старожитнымъ святоблывымъ церкви святой восточной звичаемъ противного и непристойного не дѣяло. Што мы, выш менованныи гетманъ, асаулове, полковники

и все Войско его королевской милости Запорожское, при выш менованныхъ отъ насъ до его милости господина отца архимандриты, зъ помененныхъ обоего стану и кондиціи людей доношныхъ прозьбахъ нашихъ, лавво и охотне позволилисмо его милости, яко старшому брату, до того выш менованнаго Братства уписному. только жъ зъ таковымъ варункомъ, абы ся той выш менованный рядъ, дозоръ и опекунство и справованье церкви, монастыря, школь и шпитала и тежъ до нихъ наданными добрами и фундаціями шафунокъ и доживотное завѣдованье не на рядъ архимандритства Печерскаго, але тилько на самую щегульную его милости выш менованного киръ Петра Могилы, воеводича земель Молдавскихъ, особу стягало и разумѣло. А по смерти его милости, въ моци то и воли выш менованной братіи монастыря Печерскаго Кіевскаго, въ Братствѣ нашомъ Кіевскомъ уфундованное, зъ вѣдомостью и радою всего Братства, до тоей церкви уписаннаго, зоставати маеть, абы кого колвекъ они сами захочуть на то способного, благочестиваго и церкви православной зичливого, любъ духовнаго, любъ свѣдкого стану, человекъ за старшого своего на мѣсце выш менованнаго его милости господина отца архимандриты на часъ певный обрати, ни отъ кого то имъ боронено и перешкожено не было, але абы то въ моци ихъ самихъ зоставало. Которымъ то братіямъ законникамъ монастыря Печерскаго, при церкви Брацкой Кіевской вѣчне уфундованнымъ, мы все выш менованное Войско его королевской милости Запорожское, такъ именовемъ всѣхъ насъ теперь будучихъ, яко и напотомъ быти маючихъ полковниковъ нашихъ Войска Запорожскаго, прирекаемъ и обицуемъ въ оборонѣ своей такъ ихъ самыхъ, яко и церковь, монастырь, школы, шпиталь и всѣ до нихъ належности мети, отъ вшелякихъ неприятелей, противностей и перешкодъ моцно боронити, заступати и за нихъ до смерти своей заставлятися. На что для лѣпшое въ томъ всемъ певности и трвалости далисмо его милости господину отцу архимандриту и помененной братіи тотъ нашъ

войсковый листъ зъ печатью нашею войсковою и подписами рукъ нашихъ. Дѣялося въ Каневѣ, мѣсяца марта 12 дня, року 1632.

Именемъ пана Андрея Гавриловича, гетмана, и всего Войска Запорожскаго, руку подписую. Савва Гробневскій, писарь Войска Запорожскаго.

Именемъ его милости пана Ивана Петрижицкаго, гетмана, и всего Войска Запорожскаго, подписую. Савва Гробневскій, писарь Войска его королевской милости Запорожскаго.

Этотъ актъ утвержденъ впоследствии гетманами Богданомъ и Юріемъ Хмельницкими, какъ видно изъ слѣдующей на немъ приписки:

Не уймаючи ничего тыхъ правъ и наданья войскового, власною рукою своею подписуюся. Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожскаго.

Юрій Хмельницкій, гетманъ Войска его царского величества Запорожскаго.

ХІІІ.

Приказъ гетмана Ивана Петрижицкаго кіевскому атаману и козакамъ съ извѣщеніемъ объ означенномъ рѣшеніи Войска Запорожскаго и съ повелѣніемъ не препятствовать передачѣ Братскихъ учрежденій въ завѣдываніе Печерскому архимандриту. 1632 года, 17 марта.

Иванъ Петрижицкій, гетманъ, зъ Войскомъ его королевской милости Запорожскимъ.

Атаману и всѣмъ товаришомъ нашимъ доброго здоровья отъ Господа Бога упреиме заживати жичимъ.

Яко завше зъ предковъ своихъ Войско Запорожское звикло чинити стараніе о добримъ и о позитечнимъ церкви Божой, не

мней и теперъ въ томъ не уставаючи, звлаша видячи снать сезво-
ленье Духа Святаго, тудежъ згодное застановенье всего народу
нашего Россійского, духовного и свѣдкого, ихъ милости пановъ
шляхти, яко и посполитства, абы науки, або цвиченя въ писмѣ
святомъ, ку подпоре благочестія нашего при церкви Брацкой
святыхъ Богоявленій были за старанемъ, коштомъ и накладомъ в
Бозѣ превелебного отца его милости Петра Могилы, воеводича
земль Молдавскихъ, архимандриты монастыря Печерского; теды и
мы, видечи барзо речъ слушную и церквомъ Божиимъ позжитечную,
тоєю жъ милостю братерскою обовязанные будучи, сезволяемъ и
на то припадаемъ, и при той церкви Братской, яко и при школѣ
новозаложенной и шпиталѣ до ней належачомъ, обовязуемъ стоять
и опоновать до гардлѣ своихъ; и вамъ владзою гетманства моего,
а именовъ всего Войска приказуемъ, абы всѣ згодне со всею
братією тоей церкви снесиися, въ моцъ, завѣдоване, старане и о
ней обмишлеване его милости отцу архимандриту, старшому брату
и промоторови того предсезятя, подали, на жадную речъ не огля-
даючися, на што вамъ сей листъ нашъ съ печатью войсковою и
съ подписомъ руки писарское даемъ. Писано у Каневѣ, року 1632,
мѣсяца марта 17 дня.

*Документъ этотъ, пропушенный въ прежнемъ изданіи, напе-
чатанъ проф. Голубевымъ въ „Исторіи К. Дух. Академіи“, при-
ложеніе № 10.*

XIV.

Письмо Кіевскаго митрополита Петра Могилы къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о благосклонномъ приѣмѣ отправляющихся въ Москву за милостыней иноковъ Кіевскихъ монастырей (въ томъ числѣ Братскаго игумена) и съ просьбой о вспомооществованіи для возобновленія и украшенія Кіевскихъ святынь. 1640 года, генваря 29.

Православнѣйшій, благочестивѣйшій, боговѣнчанный, великодержавный, всесвѣтлый царю, государу и великий княже Михаиле Ѳеодоровичу, милостіею Божіею всея Россіи самодержче и многихъ царствъ и господарствъ царю и обладателю, мнѣ зѣло всещедрѣйшій господине и благодателю!

Долгая мимоидоша времена, въ нихъже всесвѣтлѣйшему царскому твоему величеству низайшаго поклоненія смѣренія моего черезъ посланниковъ моихъ со достодолжнымъ смѣреніемъ не сѣтворишь; но худости временной, молвамъ же и мятежамъ, неусыпаемымъ въ царствіи наяснѣйшаго короля его милости Владислава Четвертаго, господаря нашего, а не лѣности и нераденію смѣренію моему всесвѣтлѣйшее царское ти величество молю, да причтеши. Всегда бо съ всѣмъ причтомъ смѣренія моего церковнымъ всесилаго Бога молитствую, да всесвѣтлое царское твое величество, съ пресвѣтлою боговѣнчанною царскою твоею съпружницею и богоданными всесвѣтлыми, багрянородными царскаго ти величества отраслями, при долгоденствіи цѣлымъ здравіемъ и благополучнымъ миромъ оградить и Авраамле благословеніе всесвѣтлому царскому ти величеству и сѣмени твоему да даруетъ. Да извѣщу же сердца смѣренія моего благодареніе за царское щедрѣйшее всесвѣтлаго ти величества древнее пожалованье, еже и царскою твоею грамотою утвердилъ еси, святой великой чудо-

творной Лавры Печерской Кіевской (юже святыя и приснопамятныя пресвѣтлыя прародителіе твоего всесвѣтлаго царскаго величества, великіе князи російстїи, при чудовномъ Пречистой Владычицы нашея Богородицы основанїи, създаша и различными изобилїи украсиша, и по конечномъ отъ безбожнаго Батїя, татарина, разоренїи и запустѣнїи его, щедрою рукою и промысломъ державы своея, во утѣшенїе и прибѣжище всему православному Російскому роду вторицею съоружиша). Посылаю нынѣ къ всесвѣтлому царскому ти величеству милостыня ради пречестнаго господина отца Игнатїя Оксеновича Старушича, намѣстника смѣренїя моего святѣйшія митрополїа Кіевскїа и Печерскїа архимандрїа, такожде и честнаго іеромонаха господина отца Иринарха, уставника Печерскаго, и архидїакона смѣренїя моего Амвросїа Быковскаго. При нихъ же и честный господинъ отецъ игуменъ монастыря святаго іерарха и чудотворца Христова Николы Пустиннаго Кіевскаго честнаго іеромонаха Митрофана, кялара монастыря своего, посылаетъ; честный же господинъ отецъ Леонтїй Бронкевичъ, игуменъ монастыря святыхъ Богоявленїй, Братскаго Кіевскаго, и честный господинъ отецъ Силвестръ Ясинскїй, игуменъ монастыря святаго архистратїга Христова Михаила, Выдубицкаго, отъ злочестивыхъ апостатовъ, нарецаемыхъ унѣатовъ, запустѣннаго и разореннаго, сами собою поклоненїе свое низайшее всесвѣтлому царскому твоему величеству сотворити идуть; и изрядные слуги наши, сыни боярскїе, мирскаго сана: Іоанна Андреева сына Предримѣрскаго, старосту Софейскаго митрополїа Кіевское, и Василїа сына Иванова Каменецкаго, старосту Печерскаго. Ихъ же всѣхъ дабы всесвѣтлое царское ти величество обычною своею всещедрѣйшою благодатїю и милостивнымъ окомъ прїяти и, яко ницелюбный царь, прещедрою ти десницею царскою милостинею нищету, оскудѣнїе и разоренїе святыхъ и чудотворныхъ мѣстъ Кіевскихъ обновити и укрѣпити восхотѣлъ, до лица землѣ всесвѣтлому царскому ти величеству кланяяся, молю. А понеже, благодатїю Божїею, ваяснѣйшїй король его милость Владыславъ Четвертый, пань нашъ ми-

лостивый, отъ волохищныхъ рукъ унѣятовъ церковь соборную Премудрости Божія въ Кіевѣ, безпокровную и елѣ не до конца разоренную и украшенія внутреняго, святыхъ иконъ, сосудовъ же и священныхъ одеждъ ни единого имущую, мнѣ, православному митрополиту, подалъ есть, азъ по силѣ моей о устроеніи разоренныхъ въ ней зданій и внутреномъ украшеніи ея днемъ и ноцію печалюя, труждаюся; но понеже великаго всея Россіи князя и самодержца, сятаго всесвѣтлаго царскаго ти величества прародителя, Ярослава, въ святомъ крещеніи Георгія, сына сятаго равноапостолнаго російскаго князя Володимера, царское великое есть дѣло, великаго иждивенія требующее, худостію смѣренія моего въ совершеніе привести не можетъ. Сего ради къ твоей всесвѣтлой царской прещедрой десницѣ смѣренно черезъ посланники мои прибѣгаю, съ поклоненіемъ низайшимъ царскому твоему всесвѣтлѣйшему величества престолу челомъ бія, молю: восхотѣ, о благочестивѣйшій, всесвѣтлѣйшій царю, святымъ твоимъ прародителемъ, создателемъ церкви святыи Софіи, свято поревновати, душевнаго ради своего спасенія, неуваждаемаго же небснаго царствія вѣнца и вѣчныя славы, памяти, утѣхи же ради всего Російскаго православнаго рода, щедрымъ пожалованемъ и неоскудною всесвѣтлыи ти къ всѣмъ щедрыи десница милостинею лишеніе нищеты нашея на составленіе, созданіе и украшеніе Божіихъ храмовъ, си есть: святой Софіи, Премудрости Божіи, церковь и великій алтарь, въ нейже предѣловъ долнихъ осмь, горнихъ же два,—вся убо сіи святыхъ иконъ, сосудовъ и священныхъ одеждъ, украшенія, вѣкія же отъ нихъ стѣнъ и верховъ воздвиженія, великія Лавры Печарскія церковь новый покровъ и стѣнъ живописнымъ майстерствомъ украшенія, Выдубицкій монастырь полцеркви и верхъ весь каменнаго съставленія и всего монастыря огражденія требуютъ,—исполнити благоутробно изволи. Къ симъ, смѣренно съ всякимъ благоговѣніемъ къ царскому ти величеству припадая, молю, да всесвѣтлое ти царское величество отъ прежде твоего всесвѣтлаго величества бывшихъ свято почившихъ православныхъ царей и отъ

твоего царского величества даяныхъ на волный въ царство величества твоего Московское мирный входъ и исходъ и на царскую милостыню и щедрое пожаловане грамоты утвердить, сихъ же не имущимъ монастыремъ милостивно ново подати изволиши. Аще и нищетный, о всесвѣтлый царю, яко отъ лицаго архіерея и царского ти величества молитвенника присного, но убо святыи и царскаго ти величества достойный даръ: пресвѣтлаго твоего царскаго величества святаго равноапостолнаго россійскаго великаго князя и самодержца Владимира, въ святомъ крещеніи Василія нареченнаго, прадѣда всесвѣтлаго величества твоего, святыхъ его мощей часть, въ Десятинной церквѣ Пресвятыя Богородицы Кіевской разоренной, мною въ мраморномъ гробѣ, идеже древле положены быша, обрѣтенныхъ, к симъ же и моего смѣренія рукодѣлія кресты два,—смѣренно, ногамъ царского ти величества касаяся, усердно молю отъ моего смѣренія приими. Раку же святаго равноапостолнаго великаго князя Владимира, царскаго ти величества прадѣда, в ней же положше святыхъ его мощи, Божією помощію отъ Десятинной въ святой Софіи церкви, по свѣтлое неделѣ святыхъ Пасхи (возвращшимся посланникомъ смѣренія моего отъ царскаго ти величества) пренесеніе святолѣпно сотворити хотимъ. Такожде и гробъ преподобнаго богоноснаго отца нашего Феодосія Печерскаго, яко церковнаго благолѣпія любитель, о всещедрѣйшій царю, молимъ тя покрываломъ и имиже Богъ, царскимъ ти сердцемъ окормляяй, благолѣпія ми наставитъ украсити во вѣчную собѣ память, смѣренно молюся благоизволи. Всещедрыи же и милостивый Господь Богъ нашъ, якоже вся царскаго ти величества неищетныя щедроты и милостыня, яже во многимъ церквамъ Божіимъ и нищимъ непрестанно твориши, и яже к намъ и отъ твоихъ прародителей създаннымъ церквамъ и монастыремъ милостиво сътвориши, въ воню благоуханія духовнаго и въ даръ благопріятенъ въ пренебесный свой жертвенникъ приимъ, да здравіе въ неищетоультномъ долгоденствіи и мирномъ царствованіи царскому твоему всесвѣтлому величеству, съ всесвѣтлою съпружницею и бо-

годанными отраслми и всѣмъ правовѣрнымъ всесвѣтлымъ ти царствомъ, даруетъ, молю и молитствовати не претая, благословіе святѣйшаго престола святѣйшія митрополія Кіевскія препосылая, самага себе всесвѣтлаго ти; царского величества благодати съ всѣмъ кларомъ архіерейства моего опасно вручаю. Начертанъ въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, при святой великой чудотворной Лавры Печарской, лѣта отъ сзѣданія мира 7147, а отъ воплощенія же Іисуса Христа 1640, мѣсяца генваря 29 дня.

Всесвѣтлѣйшаго царского твоего величества нижайшій служитель и всегдашній молитвенникъ,

Смѣренный Петръ Могила, архіепіскопъ, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Малыя Россіи, ексарха святѣйшаго апостолскаго ерону Константинопольскаго, архимандрита великія Лавры Печерскія, рукою власною, т. р.

Подлинное письмо, за собственноручною подписью П. Могилы, писано на большомъ листѣ бумаги. На оборотѣ внизу помѣта:

„Грамота к великому государю Кіевскаго митрополита о награжденіи Киевопечерского монастыря“.

Подлинникъ хранится въ Московскомъ Архивѣ Минист. Иностран. Дѣлъ.

XV.

Грамота короля Владислава IV, предоставляющая Киево-Братскому игумену и братии права на двѣ Киевскія церкви: Трехсвятительскую и Воздвиженскую со всѣми ихъ землями и угодьями. 1640 года, 7 іюня.

Władysław IV, z Bożej łaski król Polski, wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudskie Inflandskie, Smolenskie, Czernihowskie y Szwedski, Gotski, Wandalski dziedziczny król.

Oznajmujemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu to wiedzić należy, iż my, mając wzgląd na pokorną suplikę wielebnego Jchnatya Oxenowicza, jhumenta Bohoiawłenskiego Kiiowskiego, y wszystkich braci iego, także za przyczyną niektórych pp. rad naszych, cerkwie dwie w Kiiowie, mianowicie: iedną Świętych Trzech Swiatyteley, przeciwko zamku naszemu Kiiowskiemu, podle świętego Michała Złotowierczego leżącą, a drugą także nahorskiej fundacji Wozdwiżenia Czesnoho Kresta, które przez niemały czas puste zostawały, a potem w ręce popow swieckich przyszły y in privatorum proprios usus obrocone, do ostatka niszczały. Za czym my, przestrzegając, aby co od świętey pamięci przodków naszych iest in publicos usus pozwolono y nadano, in privatos nie obracało się, pomienione cerkwie obiedwie ze wszystkimi dworami, ludzmi kunicznymi, budynkami, gruntami, polami, sianożęciami, paszami, jeziorami, stawami, sadzawkami y inszymi wszelkimi dobrami y pożytkami, ab antiquo do tych cerkwi należącemi, przerzeczonemu ihumenowi Bohoiawłenskiemu y braci iego daiemy y konferujemy. Ma tedy przerzeczony ihumen Bohoiawłenski y iego bracia te cerkwie zwysz pomienione z dworami, ludzmi kunicznymi, jeziorami, polami, sianożęciami y inszymi pożytkami trzymać y

wszelakich pożytkow do tych cerkwi należących wolno zażywać wiecznemi czasy, obiecując za nas y za najiasniejszych successorow naszych, yż od pomienionych cerkwi pomienionego ihumena y braci jego, także y po nim następujących ihumenow y czerncow Rohoiawlenskich oddalać nie będziemy, ale przy tym wszystkim onych że zachowamy. Na co dla lepszey wiary ręką naszą podpisałismy się y pieczęć koronną przycisnąc rozkazalismy. Dan w Warszawie, dnia 7 miesiąca czerwca, roku panskiego 1640, panowania naszego polskiego 8, a szwedzkiego 9 roku.

Wladislaus rex.

(L. S.).

XVI.

Духовное завѣщаніе митрополита Петра Могилы. 1646 года, 22 декабря.

W imie Oyca y Syna y Ducha świętego, amen.

Ponieważ nic nad śmierć pewniejszego człowiekowi nie iest, godzina zaś śmierci w Bozkich tajemnicach samego Boga zostaje; ja wielogrzeszny Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolita Kijowski, Halicki i wszystkiey Rusi, exarcha świętego tronu Konstantinopolskiego, archimandryt Pieczarski, będąc chorobą nawiedziony od Pana Boga, a nie chcąc, aby w jakim nieporządku zostawać miał dom mój, mnie od Pana Boga powierzony zwierzchności, wszystkie moje intentie poddawszy pod wszechmocną wolą Boską, czynię krótki takowy woli moiey, iesliby tak Pan Bóg przeyrzał, ostatny testament.

Naprzod, iż w wierze świętey, w którey urodziłem się, wychowałem się y z woli y łaski Bożey dostojenstwo metropolitańskie niegodny na sobie mam, w teyże chcę wiek mój skónczywszy stanąć przed maiestatem Pana moiego. Powtore, iż skoro tylko pozwolił

mi Pan Bóg z łaski swej świętej y z łaski jego krolewskiej mosci, pana moiego miłościwego, bydź stolicy metropoliey Kijowskiej pastyrzem, a przed tym ieszcze świętej Ławry Pieczarskiej archimandritą, na tych miast widząc nie przez co inszego upadek w narodzie Ruskim świętobliwego nabożenstwa, iako przez to, że żadnego ćwiczenia y nauk nie mieli, to votum moie poszlubitem Bogu moiemu: wszystkie moie z rodziców pozostałe dostatki y co kolwiek by od powinney usługi mieysc świętych, mnie powierzonych, przychodów z dóbr należnych tu zostawało, obracać częścią na poprawy zruynowanych domow Bożych, ktorych załósne zostawały ruiny, częścią na ufundowanie szkół w Kijowie, z praw i swobód narodu Ruskiego, a z osoblwey też łaski jego krolewskiej mosci, pana naszego miłościwego, pozwolonych y uprzywileiowanych; iakoż to moie niegodne votum y intencją pobłogosławił Pan Bóg z łaski swoiey świętej, że za dnij moich oglądałem wielki pożytek cerkwi Bożey przez te nauki, iż wiele ludzi uczonych, pobożnych, do usługi cerkwi Bożey przymnożyło się. To tedy Collegium, iako unicum pignus meum, chcąc przy naywyższej opatrności Boskiej na potomne czasy radicatum zostawić, darowałem y tym moim testamentem wiecznie daię, daruię naprzod tę sumnę, którą mam u iasnie wielmożnego iego mosci pana Adama z Brusitowa Kisiela, kasztellana Kijowskiego, starosty Nosowskiego, y od summy złotych pięćdziesiąt y pięć tysięcy, które iego mosć submittował się y zapisem wyderkafowym obwarowawszy prowizją z nich doroczną płacić, iako o tym intercyza z iegomcią zapisana szyrzey opiewa. Drugą zaś sumnę na maietnosci, którą mam nabytą przeze mnie y kupioną od ichmci panow Służkow, wojewodziów Wenden-skich, to iest: na Muchoiedach y Opaczyczach, dwadziescia tysięcy złotych, na też Collegium y oycom kollegiatom Bractwa Kijowskiego Bohoiawleńskiego daię, daruię, wiecznemi czasy zapisuię, którą tę sumnę successor mój będzie powinien z tych dobr pomienionych oddać, chcąc przyyść do maietności, ktora maietność iako teraz iest in possessione oycow kollegiatów, tak ma zostawać przy nich aż do

oddania tej pomienionej summy. Przy tym jeszcze teraz zaraz na toż Collegium gotowej summy odpisuję y zapisuję szesć tysięcy złotych polskich, także mitrę moję, którą ja swym własnym kosztem sprawilem, na srebrze złotą, kleynotami własnymi z skarbu rodziców moich, mnie pozostałych, oprawioną y ozdobioną; bibliotekę wszystkę językow różnych, w którą przez wszystkie wiek mój fundowałem się, złożoną na ten czas w depozycie oycy namiestnika Sofijskiego będącą, których ksiąg oddałem rejestr pomienionym oycóm kollegiatóm z podpisem ręki moiej. Krzyż też mój srebrny metropolitański na wieczną pamiątkę miłości moiej, także y sakkos białego złotogłowy, perłami sadzony, tym że oycóm kollegiatóm daię, daruję y zapisuję. Srebra też mego własnego cokolwiek iest, tego wszystkiego część czwartą, która ma być przez testamentu mego exekutory wydzielona, na te z Collegium daię y zapisuję. Za które beneficia powinność tę wkładam na potomne czasy, iż w szkołach Kijowskich, według przywileju jego krolewskiej mocy, tak iako za żywota mego uczyć mają y sami in communitate według reguł, ode mnie podanych, żyć. Collegium też Hoskie według fundacyej wcale zachować, a za duszę moję nabożeństwa w każdy czwartek odprawować y w każdym roku dzień śmierci moiej z nabożeństwem obchodzić. Na monastyr zas Pieczarski mitrę moją drugą kosztowną perłową z kamieński drogiemi odpisuję; lampę też, na którą dałem grzywień srebra siedmdziesiąt y dwie; srebra też stołowego y wszelkiego, co leno iest własności moiej, ktorego czwartą część zapisałem oycóm kollegiatóm, dwie części zapisuję y daruję na monastyr Pieczarski y cerkiew restawrowaną przez mię Spasa Świętego, tuż wedle monastyra Pieczarskiego będącą; to iest, mają ich mocy panowie exekutorowie testamentu mego tak te srebro pomiarkować, żeby jedna część oddana była oycóm kollegiatóm, druga Pieczarskiemu monastyrowi, trzecia do świętego Spasa, a czwarta część tegoż srebra iego mocy panu Moyżeszowi, rodzonemu memu, gospodarowi ziem Mołdawskich. Na świętą Sofią, też metropolitańską cerkiew, za łaską Bożą przeze mnie restawrowaną, mitrę

trzecią, na lazurowym axamicie sztukami sadzoną, y sakkosów dwa: taletowy jeden zielony, a drugi tabinu bogatego czerwony y złotogłowy, trzeci białego złotogłowu, a insze sakkosy przy monastyrze Pieczarskim wszystkie zostawać mają. Relikwie święte, zapieczętowane w kioście cerkiewnym Pieczarskim, także drzewo przenajświętsze Krzyża Pańskiego, w krzyżyku złocistym moskiewskiej roboty oprawnym, do cerkwi Bohoiawleńskiej Bractwa Kijowskiego, przy którym Collegium przez mię fundowane, oddaę y zapisuję. Na dokonczenie cerkwi, nazwanej Dziesięcinney, którą restawrować począłem, aby do końca restawrowana była, z szkatuły moiej gotowych złotych tysiąc naznaczam y zapisuję. Na monastyr zaś Wydubicki złotych pięćset gotowych leguję i zapisuję. Tak tedy cokolwiek mogłem niedotyranym dostatkow moich, którem obracał pierwiej w swieckim stanie moim na usługę królów ichmściow panów moich, a potym w duchownym stanie na poprawy domów Bożych y potrzeby cerkwi Jego świętey, udzieliwszy tak Collegium memu, przez mię fundowanemu, iako y innym pomienionym cerkwiom y monastynom, obracam dispositią moją ku najmilszemu iedynemu bratu memu, gospodarowi iego mosci. Majętność moję w woiewodstwie Bełzkim leżącą: Wielkie Oczy, Zmiowiską y Wolkę, Mohiłową nazwaną, dobra moie własne, nikomu nie zawiedzione, przez mię nabyte w stanie moim swieckim, jego mci, iako należnemu sukcesorowi, bratu memu rodzonemu, leguję, daruję y wiecznie zapisuję; także dobra w woiewodstwie Kijowskim leżące, nazwane Muchoidy y Opaczycze, temu ż jego mci panu rodzonemu memu daruję y zapisuję, ktore oddaniem summy dwudziestu tysięcy oycóm kollegiatóm ode mnie darowaney ma jego mość eliberować sobie. Folwareczek zaś nazwany Pozniakowszczyzna, za Dnieprem, przez mię nabyty za sumę cztery tysiące złotych, które ia na folwareczek dałem do cerkwi Bohoiawleńskiej oycóm kollegiatóm, aby nie był poruszany żadnym pretextem od jego mosci pana brata mego, jego mość fraterna pietate obowiązuie; a dla lepszey pewności, aby na potomne czasy żaden moy successor nie czynił sobie accessu

jakiego do tego folwarczku Pozniakowszczyzny, na tym że folwarczku summe, którą dałem, cztery tysiące złotych, tym że oycóm daruję i leguię. Więcey ze jego mosci panu bratu memu po mnie successiey nie zostawię, proszę, aby miłością swą braterską to komplanował, uważając, że z sobą oraz to wszystko, co miałem, ofiarowałem na chwałę Bożą y usługi Jego; modlitwy moje niegodne y błogosławieństwo moje zostawię miasto successiy bogatych, a Pana Boga proszę, aby On z łaski swey świętey jego mśc, iako jedynego pozostałego potomka, przywrócił do stolicy przodków naszych. Zapisy też, które kolwiek są od osob różnych, które się naydą w szkatule moiey, te jego mci panu bratu y repetitią summ należeć będą. Także obicie, kobierce, ochędózstwa pokoiowe y insze supellectilia, te wszystkie jego mci panu bratu memu leguię, wyiawszy obicie adamaszkowe różnego koloru, które oddałem na congregatią studentóm Collegium mego. Cugi, konie, karoci, co kolwiek zostanie po mnie, to iego mosci panu bratu leguię; z których iego mosc, według uwagi swoiey a zasług tych, którzy mi służyli, kontentować będzie. Co kolwiek zaś supra legata praefata zostanie w ubogiey szkatule moiey gotowych pieniędzy, także w winach, miodach, na które własne moje pieniądze wydano, to wszystko ich mosci pp. exekutorowie testamentu mego spieniężywszy y summe liquidowawszy, mają część na pogrzeb ciała mego grzesznego, a część drugą ad pia opera do monastyrów różnych obszczocho żytia, tych, które żadnych nie mają prowentów, iako to: do Skitu, do Mieżyhoria, do Tryhoria, do Krechowa, do Uhornik, do Mhara, do Hustyni, także do monastyrów panieńskich y do szpitalów rozdać mają. Osobliwie też na szpital ode mnie fundowany u świętego Feodosya, w miasteczku Pieczarskim, półtora tysiąca złotych jch mosc dać mają, żeby zapisem wyderkafowym ta summa uiszczona była na dobrach iakich pewnych, żeby prowizia coroczna eviterne szła na ten szpital; z tych że pieniędzy oycu kapelanowi memu, oycu archidiakonowi, oycu Radyonowi, a potym wszystkim sługóm moim dostateczną zapłatę y nagrodę uczynić mają za ich wierne posługe,

między któremi aby Rosochackiemu, cyrulikowi memu, pułtorasta złotych y konia z stada dano, naznaczam; aptekarzowi też konia y sto złotych. Bydła, owce, stada y co kolwiek jest dobytku w folwarku moim, przez mię założonym, nazwanym na Połohach, to wszystko w pół leguie, połowicę na monastyr Pieczarski, a drugą na Bohoiawleńską cerkiew oycóm kollegiatóm. Co się tycze Collegium mego Kijowskiego, to jasnie wielmożnym ich mci panom: jego mosci panu Alexandrowi Ogińskemu, wojewodzie Mińskiemu, jego mosci panu Adamowi z Brusitowa Kisielowi, kasztellanowi Kijowskiemu, jego mosci panu Bogdanowi Stetkiewiczowi, kasztellanowi Nowogrodskiemu, jego mosci panu Bogdanowi Ogińskiemu, chorążemu W. X. L., jego mosci panu Theodorowi Proskurze Suszczańskiemu, pisarzowi ziemskiemu Kijowskiemu, jego mosci panu Sylwestrowi, pisarzowi Braławskiemu; rownie też jasnie oswieconym ich mm pp. xiążętom jch mosciom: jego mosci panu Stefanowi, podkomorzemu Braławskiemu, jego mosci panu Hrehoremu, podkomorzemu Łuckiemu, jego mci panu Zacharyaszowi, podsędkowi Łuckiemu, jego mosci panu Mikołaiowi xiążęciu Czetwertęńskiemu, y inszym ich moscióm prawosławnym panóm in patrociniu podawam, których przez miłosierdzie Boże upraszam, aby te unicum pignus prawosławney Ruskiej cerkwi staraniem, obmyszlawaniem y patrociniu ich mosciów eviternum dla rozmnożenia chwały Bożey y cwiczenia dziatek prawosławnoruskich trwało. Temu ż Collegium Brackiemu Kijowskiemu wszystkie domy, przeze mnie nabyte, z ich prawami wiecznie daię, daruię. Osobliwie iednak płaczliwe petita moje do przyszłego, ktorego da Pan Bóg, successora, monastyra Pieczarskiego jego mosci oycy archimandryty y wszystkiey braci tego ż monastyra za tym że Collegium wnoszę: pierwsze, aby Wiszeńki y Hnidyn, maiętność monastyra Pieczarskiego, za Dnieprem leżącą, do trzech przynajmniey lat od tego Collegium nie była odięta, aby interea sobie mogli providere, gdzie sprowadzić gospodarstwo, ponieważ bracia monastyra Brackiego Kijowskiego są postrzyżeńcami et incorporati przez oddanie wot swoich monastyrowi Pieczarskiemu, licet non omnes, plurimi

tamen et praecipui; drugie, aby ten że jego mość oyciec archimandryta z kapitułą swoją Piaczarską jhumeństwo monastyra Dzieciołowskiego, pod Pińskiem leżącego, od terazniejszego oycia rektora Bractwa Kijowskiego y jhumena Dzieciołowskiego y successorów iego nie relegował, a to respectu augmenti intencii moiey publiczney w ufundowaniu szkół dla cwiczenia dziatek prawosławnych. Które to wszystkie punkta testamentu mego ich mosci panowie exekutorowie aby wypełnili, uniżoną prozbą obliguję sumienia ich mosciów, a proszę y naznaczam jch mosciów jasnie wielmożnych: jego mosc pana Adama z Brusilowa Kisiela, kasztellana Kijowskiego, y iego mosci pana Moyzesza Mohilę, hospodara ziem Mołdawskich, rodzonego mego, a do jch mosciów przydaię wielebnych ich mosciów oyców: oycia Jzaiasza Trofimowicza, ihumena monastera Nikolskiego Pustynnego, oycia Jgnacego Oxenowicza Staruszyca, jhumena Wydubyckiego, oycia Jozefa Kononowicza Horbackiego, jhumena Michałowskiego, y oycia rektora Kijowskiego Jnnocentego Giziela. Którzy to ich mosci oycowie, do zjachania ich mosciów panów exekutorów y do dalszego rozporządzenia, doswiadczywszy jch pobożności, sumienia y dexteritatem, aby stróżami byli monastyra Pieczarskiego, skarbu, praw, przywileiow y dóbr jego wespoł z oycem Warlaamem Didkowskim, namieśnikiem Pieczarskim, także cerkwi świętey Sofiey y dóbr Sofiyskich z oycem Konstantym Niehrebeckim, namieśnikiem Sofiyskim, pasterską moią ostatnią wolą obowięzuję y naznaczam; które to dobra tak metropolitańskie, jako y archimandryey Pieczarskiej, iako własne Chricię patrimonium, aby w żadne nie przychodzili desolatie, które od niepobożnych dzieć się zwykli pod czas zeyścia z tego swiata przełożonych duchownych, płaczliwie upadam do nóg maiestatu jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, aby iako naywyższy protector domów Bożych y dziedzictwa ich, poki z woli jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, tak metropolia, iako y archimandryia electóm nie będą oddane, w protekcyei swey pańskiej mieć raczył. A ia, bywszy do ostatnego kresu życia mego bogomodłą wiernym jego krolewskiej

mosci, pana mego miłościwego, tym że y z tego swiata zchodzę. Y tym mój ten testament kończę, a wielogrzeszna duszę moją oddaę Panu y Twórcy moiemu. Ciało moje grzeszne w monasteru Pieczarskim, przy lewym kryłosie, między słupami, aby było pochowane, ich mosciow panow exekutorow testamentu mego proszę.

Pisany ten testament w monasteru Pieczarskim, anno Domini 1646, decmbris dwudziestego wtorego, według starego kalendarza, a według nowego kalendarza — dnia pierwszego januarii, roku pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego siódmego.

Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolit Kijowski, archimandryt Pieczarski, ręką swą.

Adam z Brusilowa Kisiel, kasztellan Kijowski, starosta Nosowski.

Ustnie proszony pieczętarz Fedor Sołtan ręką swą.

Ustnie proszony pieczętarz Andrzej Stawecki.

Ustnie proszony pieczętarz Daniel Hołub.

Ustnie proszony pieczętarz Melenty Krasnosielski, na ten czas namiesnik Pieczarski.

Устне прошений печатар Василій Дворецкій, полковникъ его царскаго пресвѣтлаго величества Войска Запорожскаго вѣевскій.

Устне прошений печатар Филаретъ Тубиневичъ, уставникъ Печерскій, рукою власною.

Ананій Куликовъскій, економъ монастира Печерскаго, рукою власною.

Феодосій Оранъскій, старецъ соборный монастиря Печерскаго, суду духовного, рукою власною.

Не уймуючи того права съ подписомъ рукъ и съ печатями ихъ милостей положенныхъ, еще ствержаю власною рукою: Юрій Хмельницкій, гетманъ Войска его царскаго величества Запорожскаго.

Примѣч. Подписи полковника Дворецкаго и гетмана Юрія Хмельницкаго, конечно, сдѣланы впоследствии. Подлинное завѣщаніе

II. Мошлы первоначально было внесено въ городскія книги Новгородка-Сверскаго съ слѣдующей сусцептой:

Року тысеца шесть сотъ чотырѣдесять семого, мѣа гевъвара двадцать третего дня.

На вrade вгородскомъ, въ замъку его корол. милости Новгородка Сиверъского, передо мною Яномъ Закусиломъ, при актахъ вгородскихъ Новгородскихъ для примованя справъ од урожоного пана Самуеля Дидковъского, коморъника граничъного и намесника подстароства судового вгородского Новгородъка Сиверъского, оставленымъ, такъже актами внешъними вгородскими Новгородскими, постановившисе очевисто велебный в Бозе его милость отецъ Рафанлъ Зарецъкий, намесникъ монастыра Брацъкого Киевъского светого Богоявления, не тепер вже уфувъдованого, тестаментъ остатное воли зошлого недавно с того света ясне и высоце преосвещеного в Бозе его милости отца Петра Могили, архиепископа, метрополиты Киевъского, Галицъкого и всея Росъсии, ексаръхи светого трону Констанътинопольского, архиманъдрыти Печерского, водлугъ права посполитого на речъ в томъ тестаментѣ специфиде етъ виритим выражоную, ни въ чомъ праву посполитому не дерокгуючы, але и овшемъ во всемъ зверхность его корол. милости, такъже конъституцию, року тысеца шесть сотъ тридцать пятого о оръдинации добръ Речыпосполитое ухваленую, про сакро санъкто заховуючы, сиравленный, с печатю и с подъписомъ руки власное помененого веръху его милости отца метрополиты Киевъского, тудеж тежъ подъ печатъми и с подъписами рукъ на сведоцтво того всего приятелей, пры справленю и учыненю того тестаменту очевисто, яко се с того тестаменту значытъ, подписаныхъ, при томъ и велебныхъ тежъ в Бозе отцовъ с катедралное Софийское и Печеръское капитулы, протунъкъ будущыхъ и на подпидсе ныжей менованыхъ, для уписавя до книгъ вгородскихъ Новгородъка Сиверъского самъ одъ себе, яко подаваочый, и именовемъ капитулы своее и внъшыхъ, вкворумъ внътерестъ

а на прышлые и потомныя часы належаты будетъ, перъ облятамъ подалъ, просечы, абы прынятый и до книгъ нынешныхъ вписаный былъ. Которого я, врядъ, приймуучы, а целости уряду своего, си ет инъ кванътумъ де юре комъпециерить, постерегаючы, перед собою читалемъ, и такъ се в себе польскимъ писмомъ писаный маеть:

Дальше слѣдуетъ самый документъ, послѣ чего опять приписка:

А по уписанью того тесътаменту, тотъ же подаваючыи, самый орииваль до себе взявъшы, урядъ писарьскый квитоваль, што все для памяти до книгъ нынешныхъ естъ записано, с которыхъ и сесь выпись, подъ печатью вгородскою Новгородскою естъ выданъ. Писанъ въ замку Новгородка Сиверьского. Самуель Неврашевичъ, писар вгородскый Новогородка Сиверьского, т. р.— Корытговаль с книгами Зашковъскый.

Затѣмъ эта выпись была предъявлена и внесена въ Черниовскія вродскія книги, гдѣ на ней сдѣлана надпись:

Anno tysiąc szescset czterdziestego siodmego, mieziąca februarii czwartego dnia, za oczewistym podaniem w Bodze wielebnego iego msci oycа Rаphała Zarzeckiego, ten extract testamentu iasnie wielmożnego świętey pamięci jego msci oycа metropolity Kiiowskiego ad acta castrensia Czernihov. suscepi. Mikołay Denisewicz, namiestnik zamku Czernihowskiego.

Потомъ означенная выпись внесена была въ Кіевскія вродскія книги, и здѣсь опять на ней сдѣлали помѣту:

Anno Domini tysiąc szescset czterdziestego siodmego, dnia osmego februarii, za oczewistym podaniem tego testamentu przez wielebnego w Bodze oycа Athanazego Faylukiewiczza, do act przyjąłem. Stanisław Bączkowski, namiestnik zamku Kiiowskiego.

Наконецъ та же Новгородская выпись 20 марта 1647 года была предъявлена и внесена въ Луцкія вродскія книги лично „превелебнымъ

в Богу его милостью отцемъ Юзефомъ Чапличемъ-Шпановскимъ, архимандритомъ Мелецкимъ“. Отсюда (книга № 2167, л. 417—427) мы и заимствовали помѣщенный выше текстъ завѣщанія П. Моилы, такъ какъ здѣсь она записана гораздо вѣрнѣе, нежели въ Евгеніевскомъ Сборникѣ.

XVII.

Запись Кіево-печерскаго архимандрита Юсіфа Тризны о дозволеніи инокамъ, преподавателямъ Братской школы, еще въ теченіе трехъ лѣтъ владѣть имѣніями Печерскаго монастыря Вишеньками и Гнидньюмъ. 1648 года, 23 апрѣля.

Ja Jozef Tryzna, archimandryt świętej Pieczarskiej Kijowskiej Ławry, i my kapituła Pieczarska, oznajmujemy tym listem naszym. Uważając ustawiczne merita i wierne prace około dobra wszystkiej cerkwi Bożej wielebnych oyców z Bractwa Kijowskiego, w tym że monasterze Pieczarskim do zakonu postrzyżonych, i chcąc ich tym bardziej do usług cerkwi Bożej i tego miejsca świętego Ławry Pieczarskiej zobligować; nie mniej też zmarłego w Panu Bogu świętej pamięci jego mosci oycy Piora Mohiły, metropolity i archimandryty Kijowskiego, tego Bractwa i szkół fundatora, pobożney intencyi nasladując, folwark i sioło monastera Pieczarskiego, które z łaski świętej pamięci jego mosci oycy metropolity, iako archimandryty Pieczarskiego, i nas kapituły Pieczarskiej, tudziesz z łaski mnie, terazniejszego archimandryty, i teyże kapituły do tych czas trzymali, nazwane Wiszeńki i Hnidyn, przy tych że oycach brackich dla pomnożenia chwały Bożej i nauk zachowujemy na lat trzy, po sobie zupełnie idących, od dnia świętego wielkiego męczennika Georgia, terazniejszego, do takowego ż świętego, z takowym iednak obiasnieniem, iz przez to nic własności prawa przez te dobra monasterowi Pieczarskiemu nie derogujemy, i że pomienieni oycowie

braccy poddanych tamteyszych Wiszeńskich nad zwykle dawne повинности пociагаѣ не маіа і не бѣда, і тѣ маіетноѣ, іако власна Печзарска, по wysciu назначеного terminu, в саіоѣи устайі і oddaѣ маіа. J на то далімы ten list, запис наш, з печѣціама і з подпісама рак наших. Дан в monasterze Печзарскім, року тysiац szeѣсset czterdziestego osmego, miesiаca aprila dwudziestego trzeciego dnia.

Подъ этимъ актомъ, кромъ подпіса архимандрита Іосифа Тризны, находятя еще свидѣтельскія подпіси: Брацлавскаго воєводи Адама Киселя и Кіевскаго каштеляна Максимиліана Бржозовскаго, вмѣстѣ съ ихъ печатами.

XVIII.

Благословенная грамота Паисія, патріарха Іерусалимскаго, даная Кіевскому училищному братству. 1649 года, 23 іюля.

Паисій, милостію Божією патріарх святого града Іерусалима, Сиріи, Аравіи, Кана Галилеи, обонпол Іордана и всея Палестины.

Извѣстно вѣдѣще, яко паче инѣхъ церкви Божіей благопотребнѣйшіи, Богу же благопріятнѣйшіи, иже премудрости и разума талантъ отъ Бога пріемши, со многимъ приобрѣтеніемъ его умножаютъ; им же и Господь многу мзду обѣща по евангельскому гласу, глаголющу: „благій рабе и вѣрній, въ малѣ бысть вѣренъ, надъ многими ты поставлю: вниди въ радость Господа своего“. Но повеже, по тому же гласу: „жатва убо многа, дѣлателей же мало“, пастырское сіе тѣчаніе есть, еже собирать во виноградъ Христовъ дѣлателей; тѣмъ же и мы, архіерей сый, отъ святѣйшаго престола патріаршесваго Божія града Іерусалима двинувшеся въ Россію Великую, въ Малой Россіи богоспасаемаго града Кіева

достигше, иныя убо обители святыя посѣтихомъ, паче же во обители святаго Богоявленія крестоноснаго Братства, благословеніемъ убо прежде насъ бывшаго святѣйшаго престола Іерусалимскаго правителя киръ Теофана, иждивеніемъ же благороднаго и христіюлюбиваго Петра Конашевича Сагайдачнаго, гетмана Войска его королевской милости Запорожскаго, и иныхъ христіюлюбцевъ воздвиженной, нѣкое время пребыхомъ; въ немъ же виноградъ училищный нашего престола благословеніемъ, тамо же прежде бывшаго митрополита киръ Петра Могилы тщаніемъ насажденъ и возвращенъ, такожде и дѣлатели винограда того во ученіи, разумѣ и премудрости зѣло искусныхъ, благочестивыхъ и благовѣрныхъ тоя святыя обители видѣвше и ученіемъ славенскаго, яко свойственнаго, латинскаго, яко между латинами живущимъ имъ благопотребнаго, отчасти и нашего греческаго языка юношъ благородныхъ право обучающихъ, утверждающихъ и отъ ересей во вѣрѣ православной католической своимъ премудрымъ ученіемъ, святыхъ отецъ послѣдующе преданіямъ, обращающихъ, уразумѣхомъ,—зѣло о нихъ возрадовавшеся благоволихомъ и Христа Спаса въ таковомъ душеспасительномъ дѣланіи благоволяща благодарствихомъ, иже святыми апостолами своими о юности коегождо не точію не нерадiti, но и прилежати ей обученіемъ во исправленіи святыя вѣры православныя, добродѣтелей же и вѣры повелѣ; обычаемъ бо отъ юности притяженная или благая или злая во естество многими лѣты претворятися обыкоша. Сего ради таковое тщаніе во ученіи и исправленіи юностнаго возраста дѣтей, отъ благочестивыхъ инокъ святыя обители Богоявленія крестоноснаго Братства бываемое, похваливше, во еже и во предняя лѣта таковыхъ учителей благодетельныхъ и училищъ, си есть школъ славенскаго, греческаго и латинскаго языка, въ поученіе христіанскихъ дѣтей имъ умножати, благословеніемъ патріаршескимъ, отъ святаго престола Іерусалимскаго преподаваемымъ, утверждаемъ и вѣчне печатлемъ. Богоугодно бо есть дѣло и полезно юности во благомъ разумѣ обученіе; паче же всей Россіи Малой странѣ и

зѣло нужно, идѣже иновѣрцы и отступницы хитроствою своею мудростію не точію простыхъ, но и разумныхъ множицею прельщаютъ и уловляютъ, отъ истинныхъ вѣры своимъ душегубнымъ прельщаютъ прельщеніемъ и отводити тщатся. Хотящихъ же вѣрныхъ дерзнути, еже сихъ благоговѣнныхъ инокѡвъ святое обители Богоявленія Братства Кіевскаго въ томъ богоугодномъ дѣлѣ ученія завистію или инымъ вѣрнымъ рвеніемъ, или яко не богоугодное тѣхъ дѣло ученія мнѣщихъ, уставити и разорити, неблагословенію нашему патріаршескому и анаемѣ вѣчной предаемъ. 1649 года, іюля 23 дня.

(М. П.)

Подпись греческій.

XIX.

Запись Антонія Винницкаго, епископа Перемышльскаго и Самборскаго, съ обѣщаніемъ вносить ежегодно по сту злотыхъ на содержание Кіевскаго Братскаго Коллегіума. 1650 года, 13 іюля.

Ja Antoni Winnicki, z łaski Bożey episkop Przemyslski, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym zapisem: iż ja, mając votum singulare, aby w narodzie naszym Roxolanskim nauki kwitneli dla cwiczenia młodzi narodu naszego, która by mogła być cerkwi świętey wschodniey podporą i usługą, z rozszerzeniem chwały Bożey, z utrzymaniem błahocestia; a że świętey pamięci oyciec Piotr Mohyła, archiepiskop, metropolita Kijowski, Halicki i wszystkiey Rossiey, w Kijowie, przy cerkwi Brackiey Bohoiawlenia, Collegium wielce pożyteczne cerkwi Bożey fundował i godnych ludzi zebrał, którzy, po smierci świętey pamięci, w trudności tych czasów wielką szczupłość w wychowaniu mają; tedy ja, na ten czas eodem ku cerkwi Bożey zelo ductus, obiecuję złotych sto na każdy rok dawać, począwszy

od roku terazniejszego tysiąc sześćset pięćdziesiątego. A skoro ad realem et pacificam in toto przyjdę possessionem tego władcytwa y większey intraty, tedy, po uznaniu osobliwey powolności oyców kollegiatów, corocznie tey moiey kwoty poprawić obiecuję. Na co dla lepszey wiary moy ten dobrowolny zapis daię wielebnemu w Bogu oycu Łazarzowi Baranowiczowi, na ten czas rektorowi Collegium Kijowskiego, i wszystkiew braci terazniejszey i na potym będącey, pracuiącey w szkołach pomienionego Collegium Kijowskiego, z podpisem ręki moiey. Pisan w monasterzu Bratskim Kijowskim, julii 13 dnia, roku tysiąc sześćset pięćdziesiątego.

Antoni Winnicki, episkop Przemyslski i Samborski.

(L. S.).

XX.

Такая же запись, выданная Витебскимъ епископомъ Іосифомъ Горбацкимъ съ обязательствомъ вносить ежегодно на поддержание Коллегиума по 500 злотыхъ. 1650 года, 12 июля.

Ja Jozeph Horbacky, z łaski Bożey episkop Witepsky, Orszan-sky, Mscisławsky y Mohilewsky, czynię wiadomo tym moim dobro-wolnym zapisem, iż ia, mając votum singulare, y przysięgą na epi-skopią wstępując stwierdzone, powinien starać się, aby w narodzie naszym Roxolanskim nauki kwitnęły dla cwiczenia młodzi narodu naszego, która by mogła być cerkwi świętey wschodniey podporą y usługą, z rozszerzeniem chwały Bożey, z utrzymaniem błahoc zestia; a że świętey pamięci oyciec Piotr Mohiła, archiepiskop, metropolita Kijowskiy, Halicky y wszystkiew Rossiey, w Kijowie, przy cerkwi Brackiey Bohoiawlenia, Collegium wielce pożyteczne cerkwi Bożey fundował y godnych ludzi zebrał, ktorzy, po smierci świętey pamięci, w trudności tych czasów wielką szczupłość w wychowaniu mają; tedy ia

na ten czas, pokąd przyjdę do większey intraty, na każdy rok, począwszy od roku terazniejszego tysiąc sześćset pięćdziesiątego, złotych pięćset dawać y do Kijowa w dzień Wowedenia Nayswiętszey Panny przysyłać, pod sowitoscią, ieslibym ten termin chybił, obiecuię; co wszystko pod słowem moim archiereyskim y ligamentem, w archiwie jasnie przewielebnego jego mosci oycy Sylwestra Kosowa, metropolity Kijowskiego, Halickiego y wszyskietey Rossiey, zostawionym, czynić obiecuię. A skoro do większey intraty przyjdę, tedy, uznawaiąc ku mnie osobliwą powolność oyców kollegiatów, doroczney daniny moiey poprawić i pod tym że obowiązkiem powiększyć offiaruię się. Co mam pełnić do ostatniego kresu żywota mego. A dla lepszey wiary ten dobrowolny zapis moy daię wilebnemu w Bogu oycu Łazarzowi Baranowiczowi, na ten czas rektorowi Collegium Kijowskiego, y wszyskietey braci terazniejszey y na potem będącey, pracuiącey w szkołach Collegium pomienionego Kijowskiego, z podpisem ręki moiey y uproszonych ich mościow, nizey wyrażonych. Pisan w monasterze Brackim Kijowskim, julij dwunastego dnia, roku tysiąc szesćset pięćdziesiątego.

Jozeph Horbacki, episkop Witebski, Mscisławski, Orszanski, Mohilewski, ihumen Michajłowski Kijowski.

Jozeph Czaplic-Szpanowski, episkop Lucki i Ostrozski, archy-mandryt Mielecki, proszony do podpisu.

Примѣч. *Кромѣ этой записи, такія же, слово въ слово и въ то же время, учинены записи: Иосифомъ Чапличемъ-Шпановскимъ, епископомъ Луцкимъ и Острожскимъ, и Діонисіемъ Балабаномъ, епископомъ Холмскимъ и Белзскимъ. Первый изъ нихъ обязывался вносить ежегодно, ко дню Введенія Пресвятыя Богородицы, на поддержаніе Кіевскаго Коллеіума по 500 злотыхъ, а послѣдній— по 200 злотыхъ.*

XXI.

Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича на свободный прїѣздъ Кіево-Братскихъ иноковъ въ Москву для испрошенія милостыни. 1650 года, 30 августа.

Божіею милостію мы, государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичъ, всеа Россіи самодержецъ, владимерскій, московскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и иныхъ; государь и великій князь Новагорода, Низовскіе земли, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлозерскій, удорскій, обдорскій, кондійскій и всеа сѣверныя страны повелитель и государь Иверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей и Кабардинскіе земли, черкаскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ государь и обладатель.

Пожаловали есмь Киевскаго Богоявленскаго Братскаго монастыря игумена Іосифа съ братіею, что намъ, великому государю, нашему царскому величеству, били челомъ тогожъ Богоявленскаго Братскаго монастыря старцы Арсеній и Епифаній, чтобъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, пожаловати велѣти въ тотъ Богоявленской Братской монастырь дати нашу жаловальную грамоту, чтобъ того монастыря игумену и старцомъ вольно было прїѣзжати въ наше Московское государство къ намъ, великому государю, для милостыни въ третьей годъ. А въ прошломъ во 157 году, по челобитью Киевскаго Печерскаго монастыря митрополита Селивестра Косова, дана была наша царскаго величества жаловальная грамота того Богоявленскаго Братскаго монастыря игумену Инокентію съ братіею, и велѣно имъ въ наше Московское государство къ намъ къ Москвѣ прїѣзжати времяемъ для монастырскаго строенія и для милостыни въ пятой или шес-

той годъ. И мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичъ, всеа Русіи самодержецъ, Киевского Богоявленского монастыря игумена Іосифа съ братією, или кто по немъ въ томъ монастырѣ иной игумень и братія будутъ, пожаловали: велѣли имъ дати сю нашу царскую жаловальную грамоту и велѣли имъ приѣзжати въ наше Московское государство, къ намъ къ Москвѣ временемъ для монастырскаго строенія, для милостыни, въ третей годъ, тремъ или четверемъ старцомъ да служкѣ. А какъ приѣдутъ нашего государства въ городъ въ Путивль или поѣдутъ отъ насъ съ Москвы къ себѣ, и нашего государства въ украинныхъ городѣхъ бояромъ нашимъ и воеводамъ и всякимъ нашимъ приказнымъ людямъ тѣхъ старцовъ къ намъ къ Москвѣ и съ Москвы пропускати по сей нашей жаловальной грамотѣ не издержавъ. И подводы подъ нихъ и подъ ихъ рухледь давати и приставовъ съ ними до Москвы послати дѣтей боярскихъ. А давати имъ по сей нашей жаловальной грамотѣ по подводѣ человѣку, а подъ рухлядь ихъ давати подводы, какъ имъ мочно поднятца. А корму имъ давати въ дорогу до Москвы игумену по осми денегъ, а попомъ и старцомъ большимъ по пять денегъ человѣку, а достальнымъ старцомъ по четыре девьги человѣку; а слугамъ ихъ по три денъги человѣку на день. А конскаго корму давати имъ зимою по три денъги на лошадь на день, сколько съ ними лошадей будетъ. А какъ того монастыря игумень или старцы пойдутъ къ намъ къ Москвѣ или съ Москвы, и по городамъ таможеннымъ головамъ и цѣловальникомъ, и по мытомъ мытчикомъ, и по рекамъ перевозчикомъ и мостовщикомъ, и губнымъ старостамъ, и цѣловальникомъ, и всякимъ пошлинникомъ съ тѣхъ старцовъ и съ ихъ слугъ и съ рухляди ихъ мыту и перевозу и мостовщины и тамги и иныхъ нѣ которыхъ пошлинъ не имати, а пропускати ихъ безо всякіе зацѣпки. А кто на нихъ и на ихъ слугахъ что возметъ или чѣмъ изобидеть, и тѣмъ отъ насъ быти въ опалѣ, а взятое велимъ отдати въдвое. А игумену и старцомъ того монастыря въ наше Московское государство и изъ нашего государства иныхъ монастырей старцовъ

и слугъ и лошадей и товаровъ чужихъ и заповѣдныхъ съ собою за свое и за своихъ людей не провозит; а чемъ ихъ уличать, и то возмутъ на насъ, а на нихъ за то положить пени, смотря по винѣ. Дана ся наша государская жаловальная грамота въ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міру 7158, мѣсяца августа 30 дня.

А подписалъ великого государя, царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всеа Росіи самодержца, дьякъ Алмазь Ивановъ.

(М. П.).

XXII.

Универсалъ гетмана Богдана Хмельницкаго о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ доминиканскихъ имѣній въ Кіевскомъ повѣтѣ, с. Мостищъ и другихъ земель и угодій. 1651 года, 11 января.

Богданъ Хмельницкій, гетманъ, зъ Войскомъ Запорожскимъ.

Поневажъ всемогущею своею ꙗрукою десною Богъ и Створитель неба и землѣ сподобилъ мнѣ непріятелей и гонителей всходней православной церкви, матки нашей, ляховъ зъ Украины въ Польщу далеко прогнаты, стараніе маю пильное около благолѣпія церквей Божіихъ и о монастырехъ для размноженія хвалы Божою. А яко инымъ многимъ церквамъ и монастырямъ для поправки и выжевения придавалемъ маестности лядскіе и млины, такъ монастыреви Богоявленскому Братскому Кіевскому доминиканскіе маестности, а особливо село, названное Мостища, надъ рѣчкою Ирпенемъ и надъ рѣчкою Кóторемъ, зъ всѣми приналежными грунтами, полями, сѣножатями, борами, лѣсами и всѣми млинами и

пожитками подалемъ въ владзу и спокойное уживанье. Данъ въ Чигиринѣ, дня 11 януарія, року 1651.

Богданъ Хмельницкій рукою власною.

(М. П.).

Документъ этотъ, съ датой 11 юня, 1651 г., напечатанъ и въ Актахъ Зап. Россіи по списку сдѣланному въ 1709 г., при представленіи подлинника гетману Скоропадскому для конфирмаціи и епопльствіи хранивтемуся въ архивъ Кіевской Казенной Палаты.

XXIII.

Универсалъ того же гетмана о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ іезуитскихъ имѣній: с. Ксаверова, Мухофды, Плисецкаго, Черногородки и др. 1656 года, 9 января.

Богданъ Хмельницкій, гетманъ, зъ Войскомъ его царьского величества Запорожскимъ.

Всѣмъ вообще и каждому зъособна, кому бы о томъ вѣдати належало, а меновитѣ паномъ полковникомъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ и всему товариству войскъ его царьского величества Запорожскихъ, также вшелякоф кондиціи людемъ, кому бы только сее наше писанье показано было, доносимъ до вѣдомости, ижъ видячи мы монастырь Братскій Кіевскій при недостатку и потребующей отъ насъ поратунку, въ которомъ щоденяф за насъ и за все Войско Запорожское отдается хвала Божія, пустили есьмо на выживенье и на поратунокъ цереви Божой и братіи монастыря вышьменованого Братского Кіевского село Ксаверовъ, що ксендзъ Елецъ держалъ, и на Полѣсью маетность Мухофды, такъже и села подѣ Фастовымъ езуитскіе, которые передъ тымъ езуиты держали, то ест: Плисецкое, Черногородку, Сарновичи, Обиходы и Базаръ, со

всѣми пожитками, ставами, млинами, сѣножатями и иными всякими доходами и принадлежностями, такъ якъ и передъ тымъ подданныи повинности звыкли были отбувати, хотѣчи мети, абы и теперь не иначе велебному въ Богу отцу Лазареву Барановичеву, ректору монастыря Братского Кіевского, и всей братіи того жъ монастыря, альбо кого тамъ зошлетъ зъ слугъ монастырскихъ, кромъ жадного спротивленя, они всѣ (опрочь козаковъ, которые завше до войска ходитъ звыкли) тые жъ повинности и послушенство отдавали. А ежели бы хто, поважаючи легче сей нашъ унѣверсалъ, послушнымъ быть не хотѣлъ и подданства не отдавалъ, таковыхъ мы отъ отца ректора и братіи помѣненого монастыря туды зосланымъ сурово карати позволяемъ, а иныхъ и бунты всчинаючихъ пану полковникови нашему Кіевскому бы и на горло карати розказуемъ, не чинячи иначе. Данъ зъ Чигирина, дня 9 генваря, 1656 року.
Богданъ Хмельницкій, рука власна.

Напечатанъ въ Актахъ Зап. Россіи, т. 5, № 45, съ копіи, снятой въ 1709 г. при представленіи подлинника въ Войсковую канцелярію для гетманской конфирмаціи и впоследствии хранившейся въ архивъ Кіевской Казенной Палаты.

XXIV.

Удостовереніе Кіевского полковника Василя Дворецкаго относительно пожалованныхъ Б. Хмельницкимъ Кіево-Братскому монастырю земель и угодій съ обозначеніемъ ихъ границъ. 1659 года, 3 мая.

Василій Дворецкій, полковникъ Войска его царскаго пресвѣтлаго величества Запорожскаго Кіевскій.

Всѣмъ вообще и каждому зъ особна, а именувите сотникомъ, атаманомъ, асауломъ и всѣмъ козакомъ полку Кіевского, такъ
Памятники, т. I и II

тежъ и мещаномъ Кіевскимъ и селяномъ около Кіева будучимъ, ознаймую, ижъ небожчикъ славномъ памяти панъ Богданъ Хмельницкій, гетманъ, и все Войско Запорожское, помощію Божією, а однагою, щастьемъ и мужествомъ своимъ рыцарскимъ, скинувши съ себе ярмо неволи лядское презъ вѣру и церковь православную христіанскую восточную отъ великаго лядскаго преслѣдованья, особливе мѣсцы святыя, церкви и монастыри Кіевскіе и Украинскіе многіе увольнивши и зъ пащець лядскихъ вырвавши, за то Господу Богу и пресвятой Богородици, и всѣмъ святымъ угодиномъ Божиимъ благодареніе чинячи, на обфитшую фалу Божию мѣсцямъ святымъ, церквамъ и монастырамъ помененнымъ, яко ихъ здавна власныя добра, церкви знову привернули и яко ихъ належитые, отъ костела Доминиканскаго слушне оторвавши, на церкви надали; межъ которыми и монастырови Богоявленія Господня, Брацкому Кіевскому, и школамъ при немъ будучимъ, для наукъ высокихъ презъ побожныхъ а вельце славныхъ, годномъ памяти людей, то есть чрезъ пана Сагайдачнаго, гетмана Войска Запорожского, и чрезъ преосвященнаго, въ Богу зешлого, отца Петра Могилу, митрополита Кіевскаго, зъ умыслу побожне для обороны отъ супостатъ вѣры и церкви православныя, за часу гоненія ихъ, фундованымъ, яко ктитори и настуци, особливе певныи маестности назначили и дали, то есть: костель Доминиканскій въ Кіевѣ и его грунта, въ Кіевѣ и за Кіевомъ будучіе, и привалежности всѣ, яко то: недавно презъ тыхъ же ксендзовъ осаженное, а теперъ пустое село, названное Мостище, надъ рѣчкою Ирпинемъ, грунтъ ихъ увесь зъ борами и рѣчкою Кѣторемъ, зъ млинами всѣми, цѣлыми и попаленными, на рѣчцѣ Кѣторѣ, въ томъ же грунтѣ будучими, зо всѣми пожитками належачими. Который то грунтъ, отцамъ Братцкимъ належачій, починается отъ той же рѣчки Ирпеня, а кончится по озеро за селомъ Преваркою и за полями его, въ полмиль, въ бору, ведле дороги Гостомской, на Мостище идучое, будучого въ довжь, а въ поперекъ отъ Сирца рѣчки просто чрезъ боръ, отъ грунту церкви Василевское, меское Кіевское, презъ то-

го жъ Сагайдачнаго уфундованное, по рѣчку Водицу въ поперекъ кончится, которая идетъ отъ Мощуна, грунту воеводского Выжгородского. На што и листы войсковые отъ Богдана Хмельницкаго велебному отцеву монастыря Братцкаго Кіевскаго собѣ данные мѣли; которые теперъ листы з монастыремъ и школами погорѣли. Чого всего я будучи свѣдомъ, то признаю до дальшее и доскональшее воли и ласки его царского пресвѣтлого величества и Войска Запорожскаго, которые звыкли, (ведле) способности своее, тымъ святымъ мѣстамъ и потребнымъ опекунами быти и его вспомогати, ревнующи давнѣйшимъ ктиторомъ и фундаторомъ побожнымъ, и въ держаню того наданя велебныхъ отцовъ Братцкихъ спокойно заховали, подъ суровымъ караньемъ войсковымъ. На што, для лѣвише вѣры и памяти, дадемъ тотъ мой листъ, подъ печатью моею и съ подписомъ руки моее, велебнымъ отцомъ Братцкимъ Кіевскимъ. Дѣялося въ Кіевѣ, року тысяча шестьсотъ пятьдесятъ девятого, мѣсяца маіа дня третого.

Василій Оеодоровичъ Дворецкій, полковникъ Кіевскій, рукою власною.

(М. П.).

XXV.

Жалованная царская грамота Кіево-Братскому монастырю на поіезуитское имѣніе мѣстечко Ксаверовъ, пожалованное ему гетманомъ Б. Хмельницимъ, с. Мухоѣды, Плисецкое, Черногородку и другія. 1659 года, 31 декабря.

Божнею милостию мы, великій государь, царь і великій князь Алексѣй Михайловичъ, всеа Великия і Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородскій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій

і великій князь литовскій, смоленскій, тверскій, волинскій, подольскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и ьныхъ, государь и великій князь Новгорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, полотцкій, ростовскій, ярославскій, белооверскій, удорскій, обдорскій, кондійскій, витебскій, мстиславскій и всеа сѣверныя страны повелитель, и государь Иверские земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинские земли, черкасскихъ и горскихъ князей, и инымъ многимъ государствомъ и землямъ восточнымъ и западнымъ и сѣвернымъ отчичь и дѣдичь, и наслѣдникъ, и государь, и обладатель. Пожаловали есмя Киевского Братцкого Богоявленского монастыря игумена Иоаникея Галитовского, ректора школъ Киевскихъ, з братьею. Что въ нынѣшнемъ во 168 году били челомъ намъ, великому государю, Богоявленского монастыря игумень Иоаникей з братьею. Владѣють де они, по привиліемъ гетмана Богдана Хмельницкого, на строение церквей и школъ, маестностями езувицкими, мѣстомъ Саворовымъ со всѣми принадлежностями, да селомъ Мухомѣдами, что было имъ далъ митрополить Могила, а после ево дачи, в нынешнее воинское время, отнявъ у нихъ братъ Могилинъ, продалъ было Сапѣге. И намъ бы великому государю пожаловать ихъ, велѣть имъ тѣ маестности подтвердить нашею государскою жаловальною грамотою; да имъ же вновь дать около бискупья Фаста Плисетцкое и Черногородку, да порозжее мѣсто Рылского в Киеве, пляц, которое взялъ было измѣнникъ Выговской, да Доминиканской костель на строение церкви. И мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичъ, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, Братцкого Богоявленского монастыря игумена Иоаникея з братьею пожаловали мѣстомъ Саворовымъ со всѣми принадлежностями на строение церквей и школъ, да селомъ Мухомѣдами, буде у нихъ на тѣ маестности есть привилія гетмана Богдана Хмельницкого і впредь буде спору и челобитья отъ козаковъ не будетъ и в роздачу не отдано, владѣть велѣли. А что они били челомъ вновь о новыхъ маестностяхъ, о Плисетцкомъ и Черногородке да о по-

розжемъ мѣсте Рыльского и о Доминиканскомъ костеле на строение церкви, и буде тѣми маестностями и порозжимъ мѣстомъ никто не владѣть и спору и челобитья впредь ни отъ ково не будетъ, и тѣмъ всѣмъ владѣть имъ же. И о томъ велѣли имъ дать нашу царского величества жаловальную грамоту за нашею государскою печатью. И по нашей государской милости, Братцкого Боголюбленского монастыря игумену Иоаникею з братьею, и кто по немъ въ томъ монастырѣ иный игумень и братья будутъ, тѣми маестностями, мѣстомъ Саворовымъ и селомъ Муховдами, по привилиемъ гетмана Богдана Хмелнитцкого, также и вновь около бискупья Фаста Плисецкимъ и Черногородкою и порозжимъ мѣстомъ Рыльского и Доминиканскимъ костеломъ, буде о томъ о всемъ впредь спору и челобитья не будетъ, владѣть и доходы всякие имать, по чему с тѣхъ селъ имывано напередъ сего. Дана ся наша царского величества жаловальная грамота въ нынешнемъ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ создания миру 7168, мѣсаца декабря 31 дня.

Подлинная грамота, писанная на небольшомъ бумажномъ листѣ, съ разными украшеніями и по причинѣ поврежденія отъ времени наклеенная на бѣлую бумагу, хранится въ Кіевской Духовной Академіи.

XXVI.

Универсалъ гетмана Петра Дорошенка объ отдачѣ мѣст. Стаекъ съ перевозомъ на Днѣпрѣ митрополиту Іосифу Нелюбовичу-Тукальскому. 1669 года, 7 февраля.

Петро Дорошенко, гетманъ, з Войскомъ Запорозскимъ.

Ознаймуемъ сямъ нашимъ писанемъ паномъ полковникомъ, асауломъ, сотнікомъ, атаманомъ и всему старшому и меньшому Войска Запорозского товариству, такъже пану полковниковъ Канев-

скому, всѣмъ обывателемъ Стаецкімъ, и кому колвекъ показано будет, іжь для благословенія пастірскаго и для щоденніхъ побожнихъ молитовъ за нас и все Войско Запорозское, пустілисмо ясне в Богу преосвященному его милости господину отцу Іосифу Нелюбовичу Токвалскому, милостію Божією православному архієпископу, метрополіте Кіевскому, Галіцкому и всея Россіи, екзарси святѣйшого апостолскаго ерону Константінополскаго, пану и пастіреви нашому, на кухенное выстатчене мѣстечко Стайки, либо спустошалое, з послушенствомъ подданіхъ и с перевозомъ над Днепромъ, протівъ Стаекъ будучимъ, позволивши людемъ тамъ пріходячимъ селитися и зосланному от его милости пана и пастира тамъ осажовати и збырати обывателей и самому во вшелякомъ безпеченстви, отбираючи належное послушенство и повинност от подданніхъ, также завѣдуючи перевозомъ на Днепрѣ Стаецкімъ, жити. О чом кождій вѣдаючи з старшого и меньшого Войска Запорозского товариства, абы его милости отцу метрополитѣ Кіевскому, пану пастіреви нашому, въ обнятію от насъ коферованного местечка Стаекъ и перевоза тамошняго никто найменшее перешкоди чинити не важился, до того зосланному от его милости, тамъ людемъ мешкающимъ и фундующимся ниякой виражати кривди, і обывателі Стаецкіе жебы вшелякое отдавали послушенство, пишно и сурово приязуемъ, назначивши на противного воли нашей и сему пісаню срокое войсковое без всякой фолкги каране. Дан в Чигіріє, дня 7 февраля 1669 року.

Петро Дорошенко, гетманъ, рука власна.

(М. П.).

Изъ давней копии, принадлежащей Кієво-Софійскому Собору.

XXVII.

Письмо митрополита Іосифа Нелюбовича-Тукальскаго къ ректору Кіево-Братскаго Коллегіума съ заявленіемъ, что онъ уступаетъ въ пользу Коллегіума мѣст. Стайки съ перевозомъ. 1669 года, 27 марта.

Превелебный в Христѣ господине отче ректоре, въ Духу Святомъ возлюбленній сыну!

Такъ любовь велебности твоей, в писаню декларованную, яко и присланную „Мырь со Богомъ Свѣтымъ“, книгу, про grato принявши ригоре, жичу велебность твою non modo instrumentum verum, etiam formam et finem tantarum sacrosanctarum causarum видѣти, отколя бы имъ далѣй, тымъ болшее хвала Божая помножене, а тое благопотребное мѣсце fecundius на вспарте матери нашей святой восточной церкви и утѣху всѣхъ сыновъ ея православныхъ, иле под тѣ оплаканніе часи, incrementum брала. Взглядомъ promissum, Стаекъ и перевозу, яко вдовья двѣ лептѣ, любо и самъ барзо нищетенъ, на поратуновъ того зубожалого святого мѣсця отлучаю и який унѣверсалъ от его милости папа гетмана одержалемъ, ведлугъ всего в немъ описаня и мѣстечкои перевозъ казалемъ отцу Севастіану в дозоръ и диспозицію здати, выдавши и унѣверсалъ свой, жебы резидуючий тамъ мѣстечкомъ, перевозомъ и вшелякими належностями з нихъ, жебы який волвекъ пожитокъ быты моглъ, справовал. З перевозомъ тымъ, якъ самъ велебность твоя найлепшъ, любъ заарендоват, любъ самимъ держат, розумѣшъ, такъ и поступѣте, cum ea vero cautela, же до лукъ справи трудно мѣти сего лѣта, поневажъ вкупѣ з Триполскіми луками в аренду пущены и в держане южъ поданы, опрочъ тыхъ що ест озеръ и пожитковъ иныхъ, тое в моци велебности твоей. И о лукахъ, если Господь Богъ позволит, з старанемъ моимъ не устану, яко тотъ, который всѣми силами тому церкви Божой потребному мѣсцу помочи радъ, и на тот часъ в любовь и благо-

приятніе молитвы велебности твоей вручаючи мя, тому ж и всей о Христѣ брати и архіерейское мое благословеніе предпосылаю. З Канева, марта 27, 1669 г.

Велебности твоей в Духу святом зычливій пастирь, братъ, богомолца и слуга, архіепископъ, метрополита Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, екзарха святого апостолскаго трону Константінопольскаго, многогрѣшній Токалскій.

Изъ давней копии, принадлежащей Кіево-Софійскому Собору.

XXVIII.

Жалоба двор. Яна Песляка на ректора и всю училищную корпорацию Кіево-Братскаго и Гоцскаго Коллегіумовъ, равно и на наслѣдниковъ бывшаго Кіевскаго воеводы Адама Киселя, о присвоеніи принадлежащаго жалобщику имѣнія с. Лобачовщины. 1670 г., 14 генваря.

Року тысяча шестсотъ семъдесятого, месеца генъвара чотырнадцетого дня.

На ураде кгородскомъ, в замку его королевское милости Володимерском, передо мною Стефаномъ Вышполскимъ, коморникомъ граничнымъ воеводства Кіевского, буркграбимъ замьку Володимерскаго, и книгами винѣшними кгородскими старостивскими, comparans personaliter urodzony i. m. pan Ian Pieslak, syn y potomek własny zeszlých niegdy urodzonych pana Stephana Pieslaka y paniey Nastaziey Syngurowny spłodzony pozostały, iako skoro z więzienia Moskiewskiego, w ktorым przez niemały czas zostawał, wyszedszy y acta praesentia adire potuit, gdyż dla incursiy nieprzyiacielskich, kozackich y tatarskich, przez niemały czas acta grodzkie Kijowskie, Owruckie y Żytomierskie, do ktorых żadnych suscept nie przymuią, vacabant, swoim y urodzoney paniey Heleny

Pieslakowny Iakubowey Pohorskiej, siostry swey rodzoney, nomine, żalownie cum summo dolore, iako więzien utrapiony y ubogi, świadczył et coram officio praesenti solenniter świadczył się y protestował naprzeciwko wielebnym w Bogu oycom: Warłamowi Iasinskiemu, rektorowi, Oleszkiewiczowi, namiesnikowi, Henademu Berezeckiemu, horodniczemu zamku Nowosielskiego, Petroniemu Czerczyckiemu, gospodarstwem w Nowosiolkach zawiadującym, Michałowi Onichimowskiemu, praefektowi szkół tamecznych, zakonnikom y czercom wszystkim tego ż Collegium monastera Bractwa Kijowskiego, w tym że monastyrze pomienionym zostającym, y Hołowczycowi, rektorowi monastera Hosckiego, z tego ż Collegium Bractwa Kijowskiego, także wielebnym oycom Łazarzowi Baranowiczowi, episkopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu y wszystkiego Siwierza, ante bywшему rektorowi tego ż Collegium y monastera, tudzież oycowi Wasilewiczowi, ante bywшему namiesnikowi tego ż Collegium monastera Bractwa Kijowskiego,—jako principałom, a naostatek y urodzonym y wielmożnym ich mm. pp. Danielowi na Nieswiczu Stempkowskiemu, kasztellanowi Braślawnkiemu, staroscie bywшему Włodzimierskiemu, y potomkom jego mci, z zeszlą niegdy wielmożną panią Heleną-Hilarią Kisielową Stempkowską, kasztellanową Braślawnką, starosciną Włodzimierską, to iest mianowicie: Gabryelowi, synowi, y panie Ewwie-Ioannie, corce, Stempkowskim, spółdzonym, pozostałym successorom własnym y opiekunom ich mm, z prawa pospolitego należącym, także Mikołajowi, podkomorzemu Derbskiemu, staroscie Wyszgrodzkiemu, Ierzemu, staroscie Siennickiemu, Wacławowi, Benediktowi, Iakubowi, Janowi, Heliaszowi Kisielom, Władysławowi, Iarosławowi y Michałowi, synom zeszlęgo p. Alexandra Kisiela, podstolego Czernihowskiego, Kisielom, successorom własnym zeszlęgo niegdy iasnie wielmożnego p. Adama z Brusitowa Kisiela, wojewody y generała ziem Kijowskich, Tłumackiego, Nosowskiego starosty, y paniey Anastaziey-Krystyny z Nowosiołek Bohuszewiczowny Kisielowey, wojewodziney Kijowskiej, wałżonkow, pozostałym y innym, ktorzy by do tego ciężaru prawnego y do dobr należeć mieli, kto-

rych nomina et cognomina iż ad praesens protestantes wiedzieć nie mogą, za powzięciem wiadomości w dalszym procederze prawnym przez pozwy specificowane y enudowane będą, w ten niżej opisany sposób y o to: Iż gdy protestans, wyszedszy z więzienia Moskiewskiego, w którym przez lat czternascie zostawał, a chcąc się, iako ubogi więzien utrapiony, z substanciey rodziców swoich zostawioney poratować y cieszyć, swoim y wyszpomienioney siostry swoiey rodzoney nomine, post fata rodziców swoich, dnia dwudziestego wtorego novembris, w roku blisko przeszłym tysiąc szescset szescdziesiąt dziewiątym, do dobr swoich zastawnych, wsi Łobaczowszczyzny nazwaney, w woiewodstwie Kijowskim leżącej, które to dobra pomienione, wieś Łobaczowszczyznę, zeszyły niegdy wyszpomieniony jmc. p. na on czas kasztellan, a potym woiewoda, generał ziem Kijowskich, z małżonką swoią wyszpomienioną, zeszętemu niegdy wyszpomienionemu panu Stefanowi Pieslakowi y małżonce jego, rodzicom protestujących, w summie czterech tysięcy złotych polskich talerami y czerwonymi waźnemi, w ktorej monecie powiętey ze wszystkimi tych dobr poddanemi, gruntami, polami, sianożęciami y dombrowami, gaiami, zapustami, z drzewem bartnym y pszczołami et cum omnibus attinentijs et pertinentijs na lat trzy, w zapisie specialiter wyrażonym opisane, zawiodł, zastawił y zaraz w moc y spokojną possessją wyszpomienionym zeszęłym panom Pieslakom, rodzicom protestujących, officiose podał y postąpił, na wszystko zapis obligationis, według prawa pospolitego y tamtego woiewodztwa Kijowskiego, a drugi zapis na przyznanie tego ż zapisu dawszy y do grodu woiewodztwa Kijowskiego per oblatam podawszy, które o tem latius et luculentius in se complectuntur et obloquuntur; wedle ktorych zapisow y possessiey w te dobra zapisane zesli niegdy wyszpomienieni pp. Pieslakowie, małżonkowie, rodzice protestujących, w spokojney possessiey y dzierżeniu onych przez czas nie mały zostawali. Dla objęcia tych dobr wyżey pomienionych y wzięcia z onych akcidencyi należących przyiechał tedy dnia wyszpomienionego dwudziestego wtorego nowembris, w roku blisko przeszłym

tysiąc szescset szescdziesiāt dziewiātym. Nie oglādaiąc się na srogosc̄ prawa pospolitego y winy w niem ratione securitatem sub tempus interregni opisane nic nie respectuiąc, ani teź na zapis wyszpomieniony zastawny y na przyznanie iego, y na same possessyā w te dobra wyszpomienione zapisanā nic nie dbaiąc, wyszpomienieni zakonnicy Collegium monastera Bractwa Kijowskiego y wyszpomienieni successorowie zeszłego niegdy wyszpomienionego jmci p. woiewody generała ziem Kijowskich y małżonki jmci pozostali, protestuiącym do possessiey y wzięcia tych dobr wyszmianowanych, ktore to dobra pomienione przez incursie kozackie, tatarskie y przez nich samych fynditus są zniesione, że tylko samy grunt zostaię, paenitus et violenter cum armis nie tylko in fundo tych dobr wyszmianowanych, ale gdy protestans przyiechał do miasteczka y zamku Nowosiolek y zakonników tam wyszpomienionych residuiących tegoż dnia, miesiāca y roku wyszpomienionych upominał się na instancyā y prozbę swoię wsi Łobaczowszczyzny ze wszystkimi gruntami y przynależnościami, na którą furiose verbis laesivis et inhonestis, ktore czasu prawa judicialiter et verbaliter exprimowane będą, protestantowi powiedziawszy, że „tych dobr wyżej pomienionych z successorami wyżej opisanemi y poddanych, ktoreśmy z tych dobr wsi Łobaczowszczyzny do dobr y maiętnosci swey miasteczka Nowosiołek przeprowadzili y tam osadzili, nie wydamy, y summy wyżej pomienioney czterech tysięcy złotych polskich z provisią należąca protestuiącym nie oddamy y nie zapłacimy“,—gwałtownie nie dopuscili y owszem protestuiących, iako własnych successorow zeszłego p. Stephana Pieslaka y małżonki iego pozostałych, z tych dobr wyżej pomienionych obwinieni zakonnicy Collegium monastera Kijowskiego y successorowie zeszłego niegdy wyszpomienionego imci p. woiewody generała ziem Kijowskich y małżonki iego, nulliter et indebite per violentiam wybili, wycisneli y poddanych z dobr Nowosielskich, iako własnych, do dobr wsi Łobaczowszczyzny należących y zdawna tam osiadłych, nie przeprowadzili y protestuiącym nie oddali y ze wszystkich proventow, barci, miodow y innych ac-

cidencyi należących odiełi y ku pożytkowi swemu niesłusznemu ap-
praehendowali. Zaczym wyszpomienieni inculpati, tak zakonnicy Col-
legium monastera Bractwa Kijowskiego, iako et successores supe-
rius specificati, prawo pospolite y bezpieczeństwo wszelakie, sub
tempus interregni opisane, naruszyli, w zakład w zapizie wyrażony
czterech tysięcy złotych y w winy prawne w prawie pospolitym ra-
tione violatam securitatis, tum et violentam expulsionis popadli y
do szkod niemałych protestujących, względem brania intrat z tych
dobr wyżej opisanych przychodzących y trzymania onych, ktorych
sobie na cztery tysięcy złotych podjętych bydz mienili (nie inclu-
dując w to samey summy istotney czterech tysięcy złotych powzię-
tey z provizją należącą, także zakładu wyżej opisanego), przywiedli
y przyprawili. O ktore, iako y o wszystko, protestans swoim y
wyszpomienioney siostry swey rodzoney imieniem iterum atque ite-
rum officio praesenti przeciwko wyszpomienionym osobom obwinio-
nym oswiadczywszy y opowiedziawszy, ofiarował się ze wszystkimi
obwinionemi debita juris via in foro competenti et in iudicio tri-
bunalitio regni Lublinensi agere, velle salvam iednak meliorationem
tey terazniejszey protestathey, lubo uczynienie inszey szyrszej, in-
quantum by tego necessitas juris ukazowała, zostawiwszy, na ten
czas protestans prosił, aby ta terazniejsza protestatia actis prae-
sentibus connotata była; co otrzymał.

Актовая книга Киевского Централ. Архива, № 1041, л. 24.

XXIX.

Грамота короля Михаила, утверждающая права и вотчины Киево-Братскаго монастыря. 1670 года, 25 апрѣля.

Michał, z Bożey łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudskie, smolenskie, siwerskie y czernihowskie.

Wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć teraz y na potomne czasy będzie należało, ninieyszym listem naszym wiadomo czyniemy. Supplikowali pokornie majestatu naszemu na seymie teraznieyszym walnym Warszawskim wielebny w Bogu ociec Warłaaam Iasinski, jhumen y rektor monastyra Brackiego y Collegium Kijowskiego założenia świętego Bohoiawlenia, y wszyscy zakonniky, w tym monasterze Brackim znajdujące się, przez pobożnego Ignacego Sakowicza, Pieczarskiego monastyra zakonnika, abyśmy przy pomienionym ich Brackim Kijowskim monasterze wcale y nienaruszenie zachowawszy wszystkie prawa, przywileia, fundacye, kommissie, swobody, od nayiasniejszych antecessorów naszych, krolów polskich, xiążąt Ruskich, y niektórych ziemian monasteru Brackiemu Kijowskiemu konferowane y nadane, władzą naszą krolewską confirmowali, ratyfikowali y wiecnemi czasy zachowali. Za czym, lubo przy szczęśliwey w Krakowie koronacyey naszej wszystkim ogułem stanóm tey Rzeczypltey naszej y każdemu z osobna poddanym naszym wszelakie prawa, wolności, swobody, nadania przy zupełney wadze zatrzymać per pacta conventa świętobliwie przyrzeklismy; iednak do pomienioney od zwysz mianowanego oyca jhumena Bractwa Kijowskiego y braciey iego, do majestatu naszego wniesioney supliki, tudziesz od niektórych panów rad naszych wniesioney za nimi ynstancyi skłoniwszy się, przerzeczonego monastera Brackiego Kijowskiego wszystkie prawa, przywileia, fundacye, kom-

missie, swobody, osobliwie na Collegium y szkoły do uczenia języka łacinskiego, od nayiasniejszych antecessorow naszych nadane y przywileiami stwierdzone, także na dobra ziemskie, według funduszu zeszłego niegdy wielmożnego Kisiela, wojewody Kijowskiego, miasteczko Nowosiołki ze wsiami do niego należącemi, to iest za Mostyszczami Bohuszowka, Zwąki y Łobkowszczyzna, a za Dnieprem—wieska Pozniaki, w miescie zaś Kijowie do tego monastera Brackiego zdawna przywilleiami od nayiasniejszych antecessorów naszych od cerkwyey dwoch, mianowicie: iedney Trzech Swiatytleley, świętych Bazylego Wielkiego, Grzegorza Nazyanzena y Jana Chryzostoma, drugiey Podniesienia Krzyża świętego, odłączone y monasterowi Kijowskiemu Brackiemu ze wszystkimi do tych dóbr y gruntów należytosciami, pożytkami, sianożęciami, dąbrowami, polami, jeziorami y dochodami, in genere et specie należytosciami, iako tylko prawa tych dóbr y cerkwi mianowanych opiekaią y po granicach swoich nayduią się, przyłączone. Nad to, maiąc w osobliwym respekcie pomienionego wielebneho oycza Iasinskiego, ihumena y rektora Brackiego monastera, zalecone cnoty, stateczność, pobożność, w świętym pismie biegłość y ni w czym nie podeyrzaną wiarę, wszystkie prawa, przywileia na wszystkie dobra tego monastyru y na szkoły łacinskie (bez żadney ni od kogo temu Collegium przeszkody y zatrudnienia), fundacye, kommissie, nadania, immunitates, wysz mianowanemu monasterowi służące, konfirmuiemy, ratyfikuiemy y cale stwierdzamy. Mocą którey konfirmaciey naszej, monastyr przerzeczony Bracki, według praw, funduszow, przywileiow, od nayiasniejszych antecessorow naszych, xiążąt Ruskich, nadanych, przy wszystkich dobrach, maiętnosciach, folwarkach y futorach znajduiących się ze wszystkimi ich prawami, dokumentami, dyspozycyami, kommissiami, listami granicznymi, zapisami, donaciami, zdawna nadanemi, ludzmi poddanemi, bazarami y ich powinnościami (żadnego człowieka nie excipuiąc z posłuszeństwa y daniny, na gruncie monastera Brackiego siedzącego), służbami, robociznami, czynszami, daniami, yntratami, dziesięcinami, stawami, jeziorami,

rzekami, rzeczkami, młynami, rudniami, karczmami, lasami, gajami, dąbrowami, łąkami, brzegami przeciągami, targami, jarmarkami y wszelkimi do tego monastera należacemi yntratami, powagą maiestatu naszego approbowawszy, cale y nienaruszenie my samey, a po nas nayiasnieysi successorowie nasi trzymać, y nikomu na oddalenie dobr od tego monastera władzy nie damy y nie pozwolimy, mając ten monaster zawsze w naszej łaskawey protekcyei. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć roskazalismy. Dan na seymie walnym Warszawskim, dnia XXV, miesiąca kwietnia, roku panskiego MDCLXX, panowania naszego pierwszego roku.

Michał krol.

(L. S.)

Jan Wołowski, Warminski y Chełminski kanonik, sekretarz
J. Kr. mci.

XXX.

Грамота короля Михаила на возстановленіе Кіево-Братскаго Коллегіума съ подтвержденіемъ всѣхъ прежнихъ его правъ. 1670 года, 10 октября.

Michał, y Bożey łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudskie, kijowskie, wołyńskie, podolskie, podlaskie, jnflantskie, smolenskie, siwierskie y czernihowskie.

Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu teraz y w potomne wieki należy wiedzieć, iż iako wszelkie prawa, dyplomata y pacta conventa oboyga narodow Reczypospolitey naszej na początku panowania naszego y szczęśliwey koronaciey świętobliwie wcale y nienaruszenie zachować, tak y religiey grekoruskiej wschodniey cerkwi ludzióm i duchownym perso-

nóm od najjasniejszych antecessorow naszych nadane prawa in suo robore chcemi konserwować y nikomu violare nie dopuścić, a najbardziej te, za ktoremi chwała Boża swoje incrementa bierze y ludzie tenerae aetatis przez codzienne exercitium acquisitum zwykli dla wykorzenia heretyckich errorów y błędów nabywać scientiam. A że szlachta y obywatele wojewodstwa Kijowskiego, hoc będąc przywiedzeni zelo, by eradicata była hieresis, z obopolney w miescie Kijowie roku pańskiego tysiąc szesćset trzydziestego trzeciego, z przewiebnym niegdyś oycem Piotrem Mohiłą, wojewodzicem ziem Mołdawskich, będącym na ten czas archimandryta Pieczarskim, a potym metropolitą Kijowskim, Halickim y całej Rusi, namowy, postanowili w Kijowie miescie, przy cerkwi Brackiej Epiphaniorum Christi Domini, jako przy stawropigiey, dla cwiczenia y exercitium indolis gymnasia fundować y w nich nauki polskim, łacinkim y greckim ięzykiem tradować, na co y przywilej od świętey pamięci najjasniejszego Władysława IV, antecessora naszego, jako nam produkowano różnemi dokumentami, wyniesli, który że calamitoso hoc tempore, pod czas incursiy nieprzyacielskich y różnych dewastacy, z inszemi munimentami hostis patriae zabrał; tedy na terazniejszym seymie naszym Warszawskim supplikował do nas wielebny ociec Warłaam Iasinski, rektor Collegium Kijowskiego Mohilanskiego, przez pobożnego Ignacego Sakowicza, zakonnika monastera Pieczarskiego, abyśmy, weyrzawszy na fundacją ziemian y obywatelów Kijowskich y insze awtentyczne dokumenta, pozwolili autoritate nostra regia pomienione Collegium Kijowo-Mohilanskie y szkoły w niem, cum omni exercitio et studio juventutis, po tak ciężkiej ruinie y dezolatiey dla dalszych chwały Bożey incrementow restawrować. Do ktorey ile słusznie majestatowi naszemu zಾನiesionej suppliki skłoniwszysię, życząc ubique w panstwach naszych wszelkiego ludziom młodym exercitium, pomienionemu oycu rektorowi Collegium Kijowskie Mohylanskie na swych placach, gruntach y fundacijach dawnych erigować y w nim wszelkie tirocinia, exercitia, studia y scientias przez professorow, patrów magistrów

reguły S. Basili Magni, przychodzącym powagą maiestatu naszego pozwalamy tradować, takowym iednak sposobem, aby sub omni disciplina studentów swoich mieli, insolentes y tumulty czyniących aby surowie karali y takowych do szkół pomienionego Collegium nie przyimowali. Który to pomieniony ociec rektor y successorowie iego z prefektami, professorami, magistrami, posłusznikami, wszystkich in genere et specie fundacij, legacij pobożnych, ruchomych y nie ruchomych, z inszemi pożytkami tak, jako antecessorowie ich zażywali, spokojnie i wolnie, bez żadnych a quibusdam personis impedimentów zażywając, mają mieć wszelaką obserwancyą y securitatem, y nad temi, ktorzy sub disciplina et ferula ich będą znaydować się, aby żaden jurisdictionem suam extendere dla łaski naszej nie smiał y nie wazył się, pod winami contra convulsos privilegiorum nostrorum y securitatis violatores opisanymi. Na co się dla lepszej wiary y pewności ręką naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazalismy. W Warszawie, dnia X mieciąca octobra, roku panskiego MDCLXX, panowania naszego pierwszego roku.

Michał krol.

(L. S.)

Hieronym Pinocki, jego Kr. mci sekretarz, manu pr.

XXXI.

Просительное воззваніе Кіево-Братскаго игумена и ректора Варлаама Ясинскаго о пожертвованіяхъ въ пользу училища и монастыря по случаю разоренія его единственнаго имѣнія польскимъ полковникомъ Пивомъ. 1671 года, 19 мая.

Всѣмъ вѣобецъ и каждому зъособна, духовнаго и мирскаго стану, начальствующимъ и посполитымъ Христолюбивымъ людямъ, святыя восточныя православныя каеолическія церкви благочестивымъ, истиннымъ въ Духу Святомъ сыномъ, благодѣтелемъ нашимъ, которымъ сіе писаніе показано будетъ, при молитвахъ нашихъ законныхъ недостойныхъ жалобное наше челобитье отдаемъ, удаючися до милосерднаго политованья милостей вашихъ въ тяжкомъ и незносомъ утрапленью и упадку монастыря нашего Братскаго Кіевскаго Богоявленскаго, труждающагося около науки православной, въ цѣвченью молодежи Россійской, на подпору церкви святой и на помноженье хвалы Божей, ижъ на сихъ часѣхъ, мѣсяца маія дня третьяго, п. Пиво, полковникъ лядскій, зъ полкомъ своимъ до остатней насъ привелъ згубы, гди напавши зрадецко на фундацію обители нашей, на маетность нашу, едину только у насъ бывшую, належачую намъ вѣчисте, на мѣстечко Новосюлки, набытое намъ для задержанья монастыря и наукъ за шестьдесятъ тысячей золотыхъ, легованныхъ отъ фундаментора нашего, святой памяти преосвященнаго митрополита кіевскаго Петра Могилы, зъ которой маетности монастыреви нашему все было выживленье, оную маетностку нашу безъвинне перше цѣлкомъ всю зработавъ и зо всего згола, що мѣла, вызулъ, забравши такъ зъ церкви всѣ блаватныя аппараты и всѣ сребныя сосуды: келихи, кресты, лампы, кадильницы, таблички и звоновъ десять, язъ тежъ зъ замочку, що колвекъ въ немъ было наше монастырское, и зо всего

мѣстечка, що было въ убогихъ людей, всѣ рухомые доживотности и до иншихъ господарскихъ потребъ належачіе рѣчи и быделка, згола все, волю и кони и иншое що ажъ до шерстины; на остатокъ и самыхъ людей невинныхъ высѣклъ, иле ихъ тамъ быти могло до полтораста, не перебачаючи и малымъ дѣткамъ; а домъ Божій, церковь, коштуючую немало, во всѣмъ, и все мѣстечко и и замочокъ зъ будинками и оградю спалилъ и въ попель обернулъ, а цѣлкомъ все мечемъ и огнемъ знеслъ. За чимъ до такого насъ недостатку припровадилъ, ижъ згола безъ живности и потребъ монастырскихъ, безъ воловъ, дѣлающихъ на хлѣбъ, и безъ коней и безъ всякихъ приходовъ, що все въ той только маетностѣ было, монастыря и наукъ задержати не можемъ, але такъ хвалу Божую въ церкви обители нашей и молитву вседневную за блаженныхъ етиторовъ нашихъ, якъ тежъ ученіе дѣтокъ православно-Россійскихъ въ школахъ нашихъ оставити мусимъ, противъ намѣренія фундаторскаго, въ разореніе пустивши все благопотребное церковное наше Братство, угрунтованное отъ самыхъ святѣйшихъ патріарховъ на защищеніе вѣры православной и благочестія въ земли нашей Россійской. До котораго, такъ неполезнаго всей церкви святой, богопротивнаго разоренія абы намъ до конца не приходило, не маючи мы иншого способу до поратованья въ такъ тяжкомъ упадку нашемъ и послѣдней згубѣ, посылаемъ братію нашу, оказателей сего писанья, до всѣхъ благочестивыхъ, жалостію дому Божого подвижныхъ, церкви святой въ Россіи сыновъ, до милостей вашихъ, оповѣдаючися зъ тымъ предъ всѣми и просячи слезно о ратунокъ милостинею святою, ходатайствующу о насъ верховному апостолу, глаголющу: „братство возлюбите, Бога бойтеса“. За которую любовь милостинную абы милостямъ вашимъ воздалъ самъ Господь, рекій: „блажени милостивые, яко ти помиловани будутъ“. О семъ доживотные наши обѣщаемъ молитвы. Писанъ въ монастырю утралленному Братскомъ Кіевскомъ, року 1671, маія 19.

Милостямъ вашимъ всѣхъ благъ желающій богомолецъ и слуга наименшій, Варлаамъ Ясивскій, ректоръ и игумень Братскій Кіевскій, со всею о Христвъ братією.

(М. П.)

XXXII.

Универсалъ гетмана Ивана Самойловича о дозволеніи, согласно царской жалованной грамотѣ, Кіево-Братскому монастырю сытити медь къ шести праздникамъ въ году. 1672 года, 7 іюля.

Иванъ Самуїловичъ, гетманъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского.

Всѣмъ вобецъ и каждому того потребуячому, а именно пану полковникови Войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского Кіевскому, сотникови, атаманови Кіевскому жъ і всему старшому и меньшому того жъ полку товариству, такъ тежъ вуйтови, бурмистромъ, райцомъ и всему мѣста Кіева маѣстратови, даемо вѣдати. Видячи великий государъ нашъ такъ потребное мѣсце святое, обитель Братскую Кіевскую, всему нашему Малоросійскому народови, особливе для двиченя въ наукахъ визволеныхъ дѣтокъ кгрекорускихъ, не въ такомъ достаткѣ, яко ся годить, зостающее, а хотячи помененую обитель святую, яко звякъ з особливоѣ своеѣ горливости церкви Божиѣ, такъ наданемъ правъ, яко и щодробливимъ своѣмъ государскимъ даткомъ украшати, отческою своею милостию всперти и въспомогти, для потребъ монастырскихъ, а найбарзѣй для украшена свищами дому Божого, а иле под часъ фесту знаменитого, яко звичай паномъ студентомъ есть в Колликгиумъ Кіево-Могилянскомъ, выражаючи Господови честь,

под часъ служби Божой на процесіѣ херувимской и иншихъ процесіахъ и актахъ публичнихъ зъ походнями и зъ свѣщами честно виходити, такъ тежъ и для слышнѣйшого честныхъ отцевъ маѣстровъ сусенътаменъту, которыѣ щоденные пради и фатикги в двиченю млодѣ вгрекоруское въ школахъ Киево-Могилеанскихъ поносятъ, надалъ на обитель святуу грамоту или право, позволяючи в Богу превелебному его милости господину отцу Варлааму Ясѣнъскому, ректорови Колекгиумъ Киево-Могилеаньской и игуменови Братскому Киевскому, каждого року рази шесть мед (для свѣчокъ и для виживленія маѣстровъ, яко ся вишей поменило) ситити на певъные празники, его царского пресвѣтлого величества описание грамотою, то есть: на Богоявление Господа Бога и Спаса нашего Исуса Христа, на Благовѣщение пресвятой Богородици, на Возъдвижение честнаго Креста, на трехъ Святителей: святого Великого Василя, Григория Богослова, Иоанъна Златоустого, и святаго равъноапостольнаго великаго князя Владимира и святыхъ страстотерпецъ Бориса и Глѣба. Прето и мы такому богоугодному его царского пресвѣтлого величества охотне стосуючися дѣлу, тую жъ грамоту или право симъ нашимъ унѣверсаломъ контъфѣрмуемо, сурово приказуючи, абы жаденъ з старшихъ и менъшихъ Войска Запорозского, а особливе панъ польковъникъ Киевъскій, такъ тежъ сотникъ, атаманъ Киевъскій, особливе засъ вуйтъ, бурмистри, райци и ниhto з посполитихъ мѣста Києва людей жадною мѣрою и найменъшоѣ препедициѣ и кривѣди в сиченю меду на поменение празники в Богу превелебному его милости господину отцу ректорови Колекгиумъ Киево-Могилеаньского и сукцессоромъ его не важилися чинити. А еслибы хто мѣлъ быти спротивнымъ виразной его царского пресвѣтлого величества грамотѣ и нашей воли, такового, за донесенемъ скарги, зъ заплаченемъ вини до скарбу войскового неотпустне обещуемся сроку карати. Писанъ въ Батуринѣ, дня 7 іюля, 1672 року.

Иванъ Самуйловичъ, гетманъ Войска его царского величества Запоровского, рукою.

(М. П.)

Съ подлинника, писаннаго на бумажномъ, поперекъ переикутомъ листъ.

XXXIII.

Жалованная грамота царя Феодора Алексѣевича на свободный пріѣздъ иноковъ Кіево-Братскаго монастыря въ Москву за милостыней. 1681 года, 20 марта.

Божию милостію мы великій государь, царь і великій князь Феодоръ Алексѣевичъ, всеа Великия і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородцкій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и иныхъ государь і великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, резанскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондійскій и всеа сѣверныя страны повелитель, и государь Иверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинскіе земли, черкасскихъ и горскихъ князей и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичь, и дѣдичь, и наслѣдникъ, и государь, и обладатель. Пожаловали есмя съ Кіева Богоявленскаго Братскаго монастыря игумена Сильвестра Головчича зъ братією, и кто по немъ въ томъ монастырѣ впредь игумень и братія будутъ, повелѣли имъ дать сю нашу великаго государя нашего царскаго величества жаловальную грамоту въ подтверженіе прежде жаловальной же грамоты отца нашего государева, блаженныя памяти великаго государя, царя и великаго князя Алексѣя Михайловича, всеа Ве-

ликія і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержца, какову они имѣють о прїѣздѣ къ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, въ Москвѣ бити челомъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, о милостынѣ и для всякихъ того Братцкаго монастыря дѣль,—для того, что въ нынѣшнемъ во 189 году намъ, великому государю, нашему царскому величеству, били челомъ вышепомянутой игумень зъ братією, чтобъ мы, великій государь, наше царское величество, пожаловали ихъ, игумена зъ братією, повелѣли имъ, въ подтверженіе той выше помянутой прежней жаловальной грамотѣ, какову въ тотъ Брацкой Богоявленской монастырь пожаловалъ отецъ нашъ государевъ, блаженныя памяти великій государь, его царское величество, дати вновь нашу государскую жаловальную грамоту, почему бѣ и къ намъ, великому государю, къ нашему царскому величеству, къ Москвѣ того Братцкаго Богоявленскаго монастыря старцомъ прїѣзжать. И мы великій государь, царь и великій князь Ѳеодоръ Алексѣевичъ, всеа Великія і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержецъ, наше царское величество, съ Кіева Брацкаго Богоявленскаго монастыря игумена Сильвестра зъ братією, и кто по немъ впредь въ томъ Брацкомъ монастырѣ игумень и братія будутъ, пожаловали: въ подтверженіе прежней жаловальной грамоты отца нашего государева, блаженныя памяти великаго государя, его царскаго величества, сю нашу царскаго величества грамоту дать повелѣли, что къ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, прїѣзжать къ Москвѣ для челобитья о милостынѣ Богоявленскаго Брацкаго монастыря старцомъ въ третьей годъ тремъ или четыремъ человекамъ да слушкѣ; а какъ они съ Сѣвска поѣдутъ къ Москвѣ и съ Москвы, и въ городѣхъ бояромъ нашимъ и воеводамъ и всякимъ приказнымъ людямъ тѣхъ старцовъ къ Москвѣ и съ Москвы пропускать по сей нашей великаго государя, нашего царскаго величества жаловальной грамотѣ не издержавъ, и подводы подъ нихъ и подъ ихъ рухлядь давать, и приставовъ до Москвы посылать дѣтей боярскихъ, а давать имъ по подводѣ человекѣ, а подъ

рухлядь давать подводѣ, какъ имъ мочно подняться, а нашего царского величества жалованья давать имъ корму: игумену по осьми денегъ, попомъ и старцомъ большимъ по пяти денегъ, а достальнымъ старцомъ по четыре деньга, а слугамъ ихъ по три деньга человѣку; конского корму зимю по три деньга на день лошади; а кто ихъ или слугъ ихъ чимъ изобидитъ или что возметъ, и тѣмъ отъ насъ, великого государя, отъ нашего царского величества, бити въ опале и въ наказаніи.

Дана ся наша царского величества жаловальная грамота государствія нашего во дворѣ, въ царствующемъ велицѣмъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7189, мѣсяца марта 20 дня, отъ Рождества Христова 1681 году.

(М. П.)

XXXIV.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю имѣнія села Бѣльмачевки, въ Ивангородской сотнѣ. 1692 года, 27 апрѣля.

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ государей, ихъ царскаго пресвѣтлого величества, Войска Запорозскаго гетманъ Іоаннъ Мазепа.

Ихъ же царскаго пресвѣтлого величества Войска Запорозскаго полковниковъ Нѣжинскому, сотниковъ Ивангородскому, атаманомъ, войтомъ и всѣмъ обивателемъ той сотнѣ ознаймуемъ: ижъ превелбный въ Богу господинъ отецъ Кирилль Филимоновичъ, ректоръ монастыря Братскаго Кіевскаго съ братією, прекладалъ намъ, же въ сотнѣ Ивангородской найдется ихъ монастырскій хуторъ, до котораго просилъ насъ о наданье въ той сотнѣ сельца. Теды мы, склонившися до его, отца ректора съ братією, прозби, а респектующи

на тотъ монастырь Братскій, всей Малороссіи потребный, для того что въ немъ цѣвѣченіе всякому зъ малороссійскихъ дѣтей хотячому учиться походить, надаемъ и симъ универсаломъ нашимъ ствержаемъ сельце Бельмачовку, въ сотнѣ Ивангородской же найдуючоеся для военной помочи, до помененнаго хутора, позволяючи зъ оного сельца отъ тяглыхъ людей, до ласки войсковой, всякое послушенство и повинность пререченному отцу ректорови съ братією отбирати. О якой волѣ нашей вѣдаючи, абы никто зъ старшины войсковой и городской Ивангородской не важился наименьшой отсельч чинити въ завидованью того сельца перешкоды монастыревѣ Братскому и зъ него посланнымъ послушникомъ, а войтъ зъ мужиками оного сельца, давнихъ опрочъ козаковъ, жебы неотмовне во всемъ послушенство отдавали, пильно упоминаемъ и приказуемъ. Данъ въ Батуриѣ, апрѣля 27 дня, 1692 року.

Зъвышъ менованый гетманъ рукою власною.

М. П.

XXXV.

Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей, подтверждающая Кіево-Братскому монастырю права владѣнія прежними вотчинами и угодіями, съ подробнымъ перечнемъ монастырскихъ крѣпостей, грамотъ, записей и другихъ документовъ. 1694 года, 11 января.

Божию милостію мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, московскіе, кіевскіе, владимерскіе, новгородцкіе, цари казанскіе, цари астраханскіе, цари сибирскіе, государи псковскіе и великіе князи смоленскіе, тверскіе, югорскіе, пермскіе, вятцкіе, болгарскіе и иныхъ, государи и великіе князи Нова-города, Низовскіе земли,

черниговскіе, резанскіе, ростовскіе, ярославскіе, белоозерскіе, удорскіе, обдорскіе, кондинскіе и всеа сѣверныя страны повелители, и государи іверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и кабардинскіе земли, черкасскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичи, и дѣдичи, и наслѣдники, и государи, и обладатели, наше царское величество пожаловали богомольца нашего Богоявленского Братского монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского съ братією, и кто впредь по немъ въ томъ Братскомъ монастырѣ иный игумень и ректоръ и братія будутъ, велѣли ему дать сію нашу великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту того Братского монастыря на вотчины: на село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, съ землями, съ полями пахатными, съ сѣножатями, съ огородами, озерами, борами, лѣсами и съ иными угоды, да на мѣстечко Карпиловку, съ тремя приселками: Косачевкою, Лутавою и Выповзовомъ, со всѣми полями, лѣсами, борами и озерами и съ иными угоди, которые издавна къ тому мѣстечку и къ приселкамъ належатъ, да на земли Проскуринскіе, Сорукушинскіе, Щикгельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, да на островъ Желѣзнякъ и Медведовъ млинокъ и на мельницу купленную, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящую; да на купленные дворовые мѣста пустыя въ мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, да на мельницы на рѣчкѣ Острѣ, на греблѣ, прозываемой Кудіковске стоящая, съ людьми при нихъ живущими тяглыми, да на берегъ Десны рѣки отъ Карпиловки будучей и на перевозъ, да на село Мостище, надъ рѣчками Ирпенемъ и Кѣторемъ лежащее, со всѣми къ нему принадлежащими угоди, полями, сѣножатями, борами, лѣсами и съ иными угоды, да на земли до церкви Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Трехъ Святителей належашіе, а имянно на Соколій-Рогъ, съ сѣножатями и озерами; да въ Нѣжинскомъ полку, въ Ивангородскомъ ключи, на село Болмачевку, да на мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ, да на два купленные пустыя мѣста съ лѣсомъ и съ полями пахатными и сѣножатями

Мефодіевскими; да въ Ивангородской сотнѣ на даніе отъ Данила, прозываемаго Чернца, поля, сѣножати и рощи съ пасѣкою; да на взводъ воды трубами въ Братскій монастырь отъ горъ Кіевскихъ изъ родниковъ, и на сыченіе медовъ на продажу. Да въ нижнемъ городѣ Кіевѣ на купленные дворовые мѣста и отъ розныхъ особъ на данныя: Кучинское, Выговское, Голубовское, Вороничевское, Кревицковское, Солениковское, Свершкское, Митковское, Созоновское, Муховецкое, Бибииковское, Оксаковское, Хмелевское, Пекулитцкое, Гавритинское, Дворецкое, и на пустирь Закаленикавчевской,—для того, въ прошломъ 201 году къ намъ, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ богомолецъ нашъ преосвященный Варлаамъ Ясинскій, митрополитъ кіевскій и галицкій и Малыя Росіи, и доносилъ намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, челобитье того Братского монастыря игумена и ректора Іоасафа Крюковского, съ братією, чтобъ мы, великіе государи, наше царское величество, пожаловали его, велѣли ему того монастыря на вотчины въ подтвержденіе дать нашу, великихъ государей, нашего царскаго величества, жалованную грамоту; да къ намъ же великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, о томъ же писалъ подданный нашъ, Войска Запорожскаго обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Иванъ Степановичъ Мазепа, съ тѣмъ же вышепомянутымъ игуменомъ Іоасафомъ. А въ крѣпостяхъ, данныхъ на вотчины Братскому монастырю, каковы объявилъ у Приказѣ Малыя Росіи вышепомянутой игуменъ Іоасафъ, написано:

Въ выписи изъ книгъ гродскихъ воеводства Кіевского 1598 году: что положилъ предъ урядомъ королевскимъ кіевскій священникъ нагорскій Филипъ Афонасьевъ листы урядниковъ воеводства Кіевского для подтверженія къ церкви Трехъ Святителей, да Возвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня, на належащія вотчины, на озеро Васильевское и на поля и на сѣножати и на Рогъ Соколей, которой Рогъ Соколей имѣетъ себѣ рубежъ: вачать отъ владовища дорогою къ броду въ Рутку, назадъ отъ

того кладовища долиною въ ручей верхняго Клова, да ручасмъ въ глубокою долину, лѣсомъ на гору къ великой межѣ, великою межою къ стародавнему путицу въ роцу Лясковую, путищемъ въ Сторожевскую дорогу по Секирки въ Либедь; а по другой сторонѣ за валомъ у Крещатой долины пашня Воздвиженская, особе въ обрубѣ возлѣ вала по обѣ стороны дороги. Грань той пашни лежитъ долиною, яругами, а кругомъ долины межою къ дорогѣ тотъ же пришелъ рубежъ; да за Ориненскимъ проваломъ нива Воздвиженская у Ковцаваго броду, двѣ нивы на сей сторонѣ Кошавца, а за Кошавымъ бродомъ за Либедь нивы и борокъ къ рубежамъ, по дороге по теснѣ улицѣ, поверхъ Либеди на Теремцахъ селище, нивы, сѣнокосы у моста по обѣ стороны дороги къ церкви Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня вѣчно. И въ обрубѣ грань, лежатъ сверху внизъ рѣчки Борщовки лугами мокрыми, сочавинами, идучи дубровами къ той же дорогѣ; на той же сторонѣ Борщовки земля бортная, нивы, сѣнокосы вѣчно; въ обрубѣ рубежъ идетъ: по одной сторонѣ рѣчка Борщовка, а по другую сторону дорога Запольская давняя, да въ лугъ глубокой, рубежомъ къ Сѣверцѣ, Сѣверкою къ Борщовкѣ рѣчкѣ, къ валу, гдѣ стояла старая церковь Воздвиженская, тутъ нива по обѣ стороны дороги, по Яцкову межу. Кіевской урядъ ему священнику всѣ вышепомянутые поля и пазываемый Соколей-Рогъ со всѣми привалежностями подтверждаютъ и во владѣніе отдали.

Въ купчей Андрея Обухова, землянина кіевского, 1594 году: что онъ Андрѣй, съ женою своею Наталією Сверщовскою, продали въ Братскій монастырь дворовое свое мѣсто Сверщковское изъ сѣножатью, которое дворовое мѣсто противъ дворовъ кіевскихъ мѣщанъ Сидова и Телепника, а сѣножать на Оболонь, прозываніемъ Сверщовская, издавна къ тому дворовому мѣсту належитъ, за тридцать копъ литовскихъ.

Въ купчей инокини Парасковіи Кучинской 1621 году: что продала она въ Братскій монастырь дворъ свой Кучинской, на которомъ дворѣ семнадцать человекъ жителей обрѣтается и подати

ей зъ земли платитъ. А тотъ дворъ ея съ иными мѣстами лежитъ въ Кіевѣ, подъ горою, въ Скольникахъ, противъ церкви Рождества Христова. А взяла она за тотъ свой дворъ и съ мѣстами тысячу копъ денегъ литовскихъ.

Въ данной кіевской мѣщанки Луцыи Митковичевы, 1624 г.: отдала она въ Братскій монастырь два мѣста лавочные, которые лежатъ близъ церкви соборной Кіевской, что въ нижнемъ городѣ.

Въ купчей Петра Динкова, козака кіевскаго, 1628 году: продалъ онъ въ монастырь Братскій дворовое мѣсто, въ улицѣ Глѣбо-Борисовской лежащее, за восемь копъ литовскихъ денегъ.

Въ листу Хриштофа Сулимовскаго 1632 году: далъ онъ дворовое мѣсто Сулимовское въ Братскій монастырь, которое лежитъ противъ церкви Добраго Николы.

Да того жъ 1632 году въ духовной мѣщанина кіевскаго Семена Татарина, что онъ для поминовенія души своей далъ въ монастырь Братскій дворъ свой съ строеніемъ на Криницкой землѣ.

Въ листу Петра Могилы, митрополита кіевскаго, 1635 году: далъ онъ Братскому монастырю маетность Позняковщину съ принадлежностями, лежащую за Днѣпромъ, межъ маетностями Печерскими и Никольскими и Выдубецкими.

Въ привиліи Владислава, короля польскаго, 1636 году: что онъ, по челобитью старцовъ Братскаго монастыря, далъ соизволяющій свой привилій, что имъ трубами воду въ монастырь привести.

Въ данной Θεодора Семенова 1643 года: что поступился онъ въ Братскій монастырь дворомъ и зъ дворовымъ мѣстомъ, которой въ Кіевѣ въ нижнемъ городѣ, противъ двора преосвященнаго митрополита кіевскаго Петра Могилы, а позадь того его двора дворъ Адама Киселя, каштеляна черниговскаго.

Въ духовной преосвященнаго жъ митрополита кіевскаго Петра Могилы 1647 году: далъ онъ въ Братской монастырь, для поминовенія души своей, дворъ въ городѣ Кіевѣ купленной зъ двумя дворовыми мѣстами и съ сѣножатю, которое онъ митрополитъ ку-

пилъ у вдовы Федоры Солениковой, одною стороною къ школамъ Братскимъ, другою къ богодѣльнѣ того жъ монастыря.

Въ поступной Петронелли Вороновичевы Голубовой 1650 году: поступилась она въ монастырь Братскій двома мѣстами дворовыми, прозваніемъ Вороничевскіе, за долгъ, одно за шестьсотъ, а другое, за полтараста золотыхъ польскиххъ.

Въ листу гетмана Богдана Хмельницкаго 1651 году: далъ онъ для прокормленія маестности лядіе и мельницы монастырю Богоявленскому Братскому Кіевскому во владѣніе, село, прозываемое Мостище, надъ рѣчками Ирпинемъ и Кѳторемъ, со всѣми належащими грунтами, полями, сѣножатями, борами и лѣсами.

Въ листу Дворецкаго 1659 году: далъ онъ вотчину Богоявленскому монастырю и къ школамъ, при немъ обрѣтающимся, для наукъ высокиххъ, село прозваніемъ Мостище, надъ рѣкою Ирпенемъ, со всѣми полями и зъ борами, которые поля, отцемъ Братскимъ належащіе, починаются отъ той же рѣчки Ирпени, а кончатся по озеро за селомъ Преваркою и за полями его въ полмиль, въ бору, подлѣ дороги Гостоминской, къ Мостищамъ, лежащей въ длину, а поперегъ отъ рѣки Сирца прямо чрезъ боръ, отъ поля церкви Васильевской, мѣской кіевской, по рѣчку Водицу, которая идетъ отъ Мощана, поля воеводскаго Вышгородскаго.

Да въ листу его жъ Дворецкаго 1660 году: далъ онъ листъ Братскому монастырю въ подтверженіе на дворовые мѣста: Пекулицкій, Оксаковскій и Криницкій, данные отъ гетмана Богдана Хмельницкаго въ тотъ монастырь; въ межахъ тѣхъ мѣста подле ево полковникова двора, а другую сторону подлѣ двора Ивана Держжикрая, на улицы, которая лежитъ отъ торгу къ церкви святаго пророка Іліи.

Въ листу того жъ Дворецкаго 1672 году: далъ онъ Братскому монастырю, на углу противъ того монастыря, дворъ свой съ землею.

Въ выписи изъ книгъ градскихъ кіевскихъ права Магдебургскаго 1672-мъ году: что далъ мѣщанинъ кіевскій Гришка Борисовъ,

для поминовенія души своей, въ монастырь Братскій хуторъ свой, на Сирцѣ лежащей.

Въ листу гетмана Ивана Самойлова, 1672 году: что онъ, по особенной своей ревности къ церкви Божіей, а наипаче, для украшенія ея свѣщами, далъ свой листъ Братскому монастырю на сыченіе медовъ въ году къ шести праздникамъ, а имянно: къ святому Богоявленію, къ Благовѣщенію Пресвятыя Богородицы, къ Воздвиженію честнаго Креста Господня, и святыхъ трехъ святителей: Василя Великаго, Григорія Богослова, Іоанна Златоустаго и святаго равноапостольнаго великаго князя Владиміра и святыхъ стратотерпцевъ Бориса и Глѣба; и дабы никто изъ старшины и черни монастырю Братскому въ сыченіи медовъ нивакой не дерзалъ чинити помѣшки, подъ жестокимъ наказаніемъ.

Въ листу Мефодія, епископа Мстиславскаго и Оршанскаго, 1679 году: что онъ купленный свой лѣсъ, со всѣми угодіи, Ивангородскій названный, въ Братскій монастырь отдалъ навѣки.

Въ выписи съ книгъ градскихъ кievскихъ права Магдебургскаго 1681 году: дякъ Перфілей Сѣмениковъ далъ къ Братскому монастырю купленное дворовое мѣсто въ нижнемъ городѣ Кіевѣ, близъ ограды того монастыря, которое мѣсто, будучи онъ въ Кіевѣ въ наукѣ, купилъ у бурмиистра кievскаго, у Сергія Бибикова.

Въ купчей, данной отъ Иванковскаго козака Ѳедора Волохова Братскаго монастыря игумену Ѳеодосію Гугуревичу 1686 году: что продалъ онъ Ѳеодоръ ему игумену мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ, а взялъ онъ у него за ту мельницу двѣстѣ золотыхъ польскихъ.

Въ выписи изъ книгъ генеральнаго суда Войска Запорожскаго, какову дали генеральные судьи Братскому монастырю 1688 года: дали они Гугуревичу, ректору и игумену монастыря Братскаго Кіевскаго, вновь вотчины, отъ бывшаго гетмана Ивана Самойловича данные въ замѣну Муравска съ приселками: Лутаву, Выповзовъ, Косачовку, съ полями, съ сѣновосами и съ отчинами, съ огородами и островами: Желѣзнякомъ и Медвѣдковымъ и съ лѣсами,

и съ лугами, и со всякими принадлежностями, которыми насильно владѣлъ сотникъ Острианскій Трофимъ Подтереба; да мельницу на рѣкѣ Лутавѣ, у того жъ сотника Подтеребы купленную за сто золотыхъ польскихъ.

Да того жъ году въ листу гетмана Ивана Самойловича къ игумену Братского монастыря къ Θεодосію Гугуревичу написано: писалъ онъ, гетманъ, кievскому полковнику, приказывая, чтобъ онъ въ селѣ Лутавѣ, во владѣніи хуторца никакой имъ помѣшки не чинилъ, и тотъ хуторъ со всѣми къ нему лежащими угодіи, съ полями, ему игумену отдалъ, и они бѣ игумень и братія тѣмъ хуторомъ и со всѣми угодіи, съ полями, владѣли по прежней его гетманской дачѣ и по нынѣшнему подтверженію.

Въ выписи изъ книгъ градскихъ ратуши Батуринской 1690 году: Даніилъ, прозвище Чернецъ, житель Ивангородскій, отдалъ въ монастырь Братскій дворъ свой, съ огородомъ и съ полями, и съ рощами, и сѣновосами, и съ пасѣкою, и съ прудомъ.

Въ выписи съ книгъ ратуши Кіевской 1693 году, маія 17 дня: что пришедъ въ ратушу Кіевскую, къ уряду мѣскому, къ войту Ивану Быкову и къ бурмистрамъ и къ райцамъ и къ лавникамъ, Богоявленскаго Братскаго монастыря іеромонахи: Рафаилъ Васильевичъ и Парфеній Родовичъ, просили ихъ именемъ Іоасафа, игумена и ректора Братскаго монастыря, и Захарія Корниловича, намѣстника, и всей братіи того жъ монастыря Братскаго, для осмотра и описи земель и дворовъ, къ монастырю Братскому лежащихъ, отъ давныхъ лѣтъ отъ разныхъ особъ купленныхъ и данныхъ, на которыхъ земляхъ и дворахъ живутъ наемщики изъ найму; и урядъ мѣскій, по прошенію вышепомянутаго игумена и ректора съ братією, послали для досмотру и описи тѣхъ земель и дворовъ, которые урядники вмѣстѣ съ братскими старцами, съ Рафаиломъ и Парфеніемъ, дворы досматривали и описали: Дворъ Кучинской, купленной за тысячу копъ литовскихъ у Катерины Кучинской, подъ горою городовою, по улицѣ, лежащей отъ церкви Рождества Христова къ площади торговой. Второй дворъ Выговской данъ въ

монастырь Братскій отъ Юрія Хмельницкаго, бывшаго гетмана, подле възвѣду въ верхней городѣ. Третій дворъ Голубовской, купленъ за шестьсотъ золотыхъ у Петронелли Голубовой, противъ богодѣльни Доброникольской. Четвертой дворъ Вороничевскій взятъ за долгъ, за шесть тысячъ золотыхъ, у Данила Воронича, скарбника кievскаго, подле двора Ивана Голика, козака. Пятый дворъ Крепицкій данъ въ монастырь отъ Елены Крепицкой, противъ самаго монастыря Братскаго. Шестой дворъ Солениковскій, купленъ за тысячу золотыхъ у Ѳедоры Сергеевой Солениковой, подлѣ Жятнова торгу. Седмый дворъ Свершковскій данъ въ монастырь отъ Крестины Лешкевичевой и отъ Агафii Козичанки, близъ церкви Глѣбо-Борисовской, къ рядамъ. Осмой дворъ изъ дву дворовъ построенъ: одинъ бывалъ Митговскій, сами старцы братскіе купили за триста золотыхъ у Миколая Яницкого и у жены его Луциниi Мѣткѣвичевны, а другой Созоновскій, далъ въ монастырь Иринархъ Мратовичъ, старецъ печерскій, подлѣ богодѣльни и швола церкви соборной. Девятый дворъ Муховецкій, данъ въ монастырь отъ Марьяны Олекшицовны Криштофоровой Муховецкой, при улицѣ Хлѣбо-Борисовской. Десятый дворъ Бибииковскій данъ въ монастырь отъ дѣда Перфиляя Сѣменикова, подле Братскихъ пѣвчихъ. Первыйнадесять дворъ Оксаковскій, данъ въ монастырь Братскій отъ гетмана Богдана Хмельницкаго и отъ Павла Хмельницкаго жъ, полковника Кievскаго, подле двора Геронима Почеки, протопопа Козельскаго. Вторыйнадесять дворъ Хмельницкій, который старцы братскіе променили въ монастырь за свой дворъ Панамаревской у Никифора Хмеленка, подлѣ двора Братскаго Пекулитскаго. Третийнадесять дворъ Пекулитскій, данъ въ монастырь Братскій отъ двухъ полковниковъ кievскихъ: отъ Павла Хмельницкаго и отъ Василя Дворецкаго, подлѣ выше писаннаго двора Хмельницкаго. Четвертыйнадесять дворъ изъ двухъ одинъ построенъ: одинъ бывалъ Ѳедора Семенова, а другой Андрѣевской, выменены на Братскій дворъ Калениковскій, подле ихъ же Братскаго двора Оксаковскаго. Пятыйнадесять дворъ Гавритинскій, данъ въ монастырь

отъ Гавритинскаго, подля двора Петра Чернца.—И урядъ кievскій, по прошенію выше помянутаго игумена и ректора съ братією, тѣ ихъ дворы монастырскіе въ книги кievскіе записать велѣлъ, на что и сію выпись Братскаго монастыря игумену и ректору съ братією дали.

А въ листу подданнаго нашего Войска Запорожскаго обовхъ сторонъ Днѣпра гетмана Ивана Степановича Мазепы, 1693 году, написано: что по нашей царского величества милости имѣеть онъ, гетманъ, нашъ царского величества указъ устроить въ Малой Росіи всякіе порядки, и по прошенію выше помянутаго игумена съ братією укрѣпляетъ онъ симъ своимъ листомъ Братскаго монастыря вотчины, а имянно: 1, село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, а отъ преставшагося Петра Могилы, митрополита кievскаго, со всѣми принадлежностями данное, то есть съ землями, полями пахатными, сѣножатями, огородами, озерами, борами, лѣсами и иными угодіями, межъ землями Печерскими, Никольскими и Выдубецкими, на что и крѣпости имѣють, которые принадлежности грунта въ такомъ ограниченіи обрѣтаются: Сѣножать Пѣсочня проываемая до Сухова дуба, по Плоское озеро, другая сѣножать Подкурье по дальнюю гать рубежемъ, почавъ отъ озера Тербина жереломъ Дарницею до нижней мельницы Печерской, до Воскресенщины, отъ мельницы Убедью до Острога Рога, и отъ Острога Рога до Шаломинъ тою Убедью, отъ Шаломинъ по конецъ Урлева гради, отъ Урлева въ Пенные лозы, отъ Пенныхъ лозъ въ Довгушку озеро, изъ Довгушки жереломъ въ Сребреный Колъ, отъ Сребреннаго Кола долиною малою въ конецъ Вязовъ, въ Княжей затонъ, отъ Княжего затону на бродъ подъ Троецкій футоръ, отъ броду жереломъ до Весняка рѣчки, Веснякомъ до Синятина, отъ Синятина до Порубежнаго, отъ Порубежнаго до Телячева, отъ Телячева рѣчкою Позняковкою до моста на Тербинѣ рѣчкѣ, да въ рѣчку Дарницу; 2, мѣстечко Карпиловка съ двумя приселками: Косачовкою и Лутавою, отъ бывшего гетмана данное, и третьимъ Выповзовымъ, вновь отъ него гетмана данныхъ, со всѣми землями, полями, сѣножатями, борами, лѣсами

и озерами, имянно: Вырищемъ, Кровою, Ямою, Плотичемъ, Черною плавлею, Солонецкою, рѣчищемъ Сокиркою, Плотичемъ, Клиточнымъ, Лопуховатымъ, Медвѣдковымъ, Грушевымъ, Комаровымъ, Линкомъ, Семчемъ, Холинскимъ, Избитскимъ и Старухою, и иными угодіями, которые издавна къ тому мѣстечку и приселкамъ належали; а особно земли: Проскуринскіе, Сорокушинскіе, Щигельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, такожъ и острова: Железнякъ, Медвѣдковъ млинокъ и мельница тамъ же подъ Карпиловкою, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящая, у Трофима Подтеребы купленная, и дворовые пустые мѣста въ мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, у Ивана, у Кондрата Руденка и Павла Рѣдкого купленные; тутъ же и мельницы на рѣкѣ Острѣ, на греблѣ, прозываемой Кудиковской, и людей при ней живущихъ тяглыхъ въ послушаніе отдаеть, опричь козаковъ, которые въ вышепомннутыхъ мѣстечкахъ и въ приселкахъ и при мельницахъ живутъ и имѣють сохранены быть при своихъ козацкихъ вольностяхъ; также и берегъ рѣки Десны отъ Карпиловки будучей, гдѣ перевозу приставать пристойтъ, въ пожитокъ при нихъ отцахъ братскихъ оставляетъ; 3, селище Мостище, надъ рѣчками Ирпенемъ и Кѳторемъ лежащее, отъ гетмана Богдана Хмельницкаго Братскому монастырю данное, со всѣми къ нему принадлежащими пожитками, полями, сѣножатями, борами, лѣсами, мельницами на рѣчкѣ Которѣ и иными угодіями, которыхъ ограниченіе въ письмѣ умершаго Дворецкаго есть писано, и грунтъ запустѣлій на Сирцѣ будучій, за Кіевомъ, гдѣ и хуторъ отъ Гришки Борисова, по смерти его отказанный въ тотъ монастырь, бывалъ; 4, такъ же въ нижнемъ городѣ Кіевѣ мѣста купленные и меною нажитіе и отъ разныхъ побожныхъ особъ данные, имянно: первый прозываемый Кучинскій, другій Выговскій, третій Голубовскій, четвертый Вороничевскій, пятый Креницковскій, шестый Солениковскій, седмый Свершковскій, осьмый Митковскій и Созоновскій, девятый Муховецкій, десятый Бибииковскій, первыйнадесять Оксаковскій, второйнадесять Хмелевскій, третійнадесять Пекулитскій, четвертыйнадесять пустырь Закалениковичевскій, пятыйнадесять

Гавритинскій, шестнадцатъ Дворецкій, которыхъ дворовъ положеніе и межеваніе письма изъ магистрату Кіевскаго имъ данныя объявляютъ и свидѣлствуютъ, на которыхъ мѣстахъ кто ни живетъ, всякой повиненъ будетъ безо всякіе противности надлежащую отдавать куничную повинность. Тутъ же и сѣножати, прозываемая Солениговская на Оболонѣ подъ Кіевомъ, надъ Почайною, межъ полями и сѣножати Преорской и Лесковской будучею, а другую Свершковскую къ тому жъ монастырю привращаетъ; 5, также и земли до церкви стародавнихъ Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Святыхъ Трехъ Святителей надлежащія, на которые оныя законники Братскаго монастыря крѣпости имѣютъ, и ограниченіе тѣхъ земель въ письмѣ особомъ рукою преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита кіевскаго и галицкаго и Малыя Росіи, написано и имъ дано, а именно: Соколій-Рогъ, нива за валомъ у Крепцатой долины, другая за проваломъ Оришинскимъ, двѣ нивы у Коцаваго броду, за Коцавымъ бродомъ нивы на селицахъ Борщувцѣ, нивы и сѣножати во Влуквѣ урочищѣ, озера прозываемые: Три-тони, Долгое и Узкое и озеро Василіевское, а въ Нѣжинскомъ полку, въ Ивангородскомъ ключи, село Болмачовку, которое вновь отъ него гетмана въ Братскій монастырь дано, кромѣ козаковъ тамъ живущихъ; мельница подъ Ивангородомъ о двухъ жерновахъ на рѣкѣ Острѣ у Волоховца, мѣсто пустое у Кудлаенчихи, другое мѣсто на Песочномъ, у Тараса купленные, лѣсъ, рощи, поля пахатныя и сѣножати Меодіевскіе, а особно и отъ Данила, прозываемаго Чернца, поля, сѣножати, огороды и рощи съ пасѣкою, имъ данныя, гдѣ ни будь въ той же сотнѣ Ивангородской будучіе; 6, да они жъ, игумень съ братією, имѣютъ отъ короля польскаго Владислава Четвертаго привилей, чтобъ вольно было имъ во обитель свою отъ горъ кіевскихъ изъ родниковъ воду трубами проводить для ихъ потребности монастырской, и онъ гетманъ онымъ то въ конецъ приводить, однако съ такимъ докладомъ, чтобъ никому жителю тамошнимъ кіевскимъ не было отъ того обиды и убытка. Да они жъ имѣютъ у себе крѣпости

давные, чтобъ медь сытить и продавать, такъ и онъ гетманъ то сыченіе медовъ къ пожитку монастырскому продавать позволяетъ за монастыремъ свободно. И тѣ всѣ выше именованные маестности со всѣми къ нимъ принадлежащими угоди симъ листомъ онъ гетманъ укрѣпляетъ. И дабы никто изъ старшины и черни не дерзалъ помянутому ректору игумену со всею братіею въ тѣхъ выше-именованныхъ маестностяхъ и всякихъ изъ нихъ пожитковъ никакой наименьшей помѣшки и трудности чинити; да имъ же Братскимъ инокамъ въ вышепомянутой вотчинѣ своей, въ мѣстечкѣ Карпиловкѣ, торги и ярмонки по всему хотѣнію завести и уставить.

Да въ листу богомольца нашего преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита Кіевскаго и Галицкаго и Малыя Росіи, написано: принадлежащія угодія къ церквамъ Воздвиженской и Трехъ-Святительской: Соколей-Рогъ, рубежемъ почавъ отъ кладовища, дорогою къ бору въ Рутку, отъ того жъ кладовища долиною въ ручей верхняго Клова, ручеемъ въ Глубокую долину, лѣсомъ на гору къ великой межѣ, межою великою къ стародавнему путищу въ рощу Лясковскую, путищемъ въ Сторожевскую дорогу, а Сторожевскою дорогою по Секерки въ Либедь. Другая нива за валомъ у Крещатой долины, по обѣ стороны дороги долиною, яругами около, изъ долины межею къ дорогѣ за Ориненскимъ проваломъ, нива также Воздвиженская у Кощавого бору, нива на сей сторонѣ Кощавца, за Либедью, за Кощавымъ бродомъ нивы и борокъ рубежемъ по дороге, по усвіе улицы; поверхъ Либеди на Теремцахъ селище пустое, прозванное Борщовка, нивы, сѣножати у мостка по обѣ стороны дороги, въ обрубѣ грань лежитъ сверху, къ низу рѣчки Борщовки, лугами мокрыми, сочавинами, идущими дубровою къ дорогѣ Запольской. А на той сторонѣ Борщовки то жъ поля, сѣножати, земля бортная, во обрубе жъ идетъ по одной сторонѣ рѣчка Борщовка, а съ другой стороны дорога Запольская, да въ Глубокій лугъ къ Сѣверцѣ, Сѣверкою въ Борщовку рѣчку; у валу, гдѣ Воздвиженская церковь бывала, нива по обѣ сторонѣ дороги по Яцкову межу; озеро Василевское у Чорто-

рый за Днѣпромъ съ сѣножатями; промежь Чорторый рѣчки и промежь того жъ озера Василевскаго, во Влуковѣ урочищѣ, три озера зъ зарожками, криницами: одно великое, прозвищемъ Три-тони, сверху выше Котельви, криницы Воздвиженской, почавъ отъ лозъ верхнихъ, даже на низъ жереломъ въ другое озеро Воздвиженское, прозваніемъ Долгое и Уское, которое взялось отъ Кіева и кончится въ озеро Три-тони. Третье изъ того-жъ великаго озера Три-тони жереломъ пошло промежь лозъ и промежь черету къ дорогѣ Вышгородской; тамъ же промежь тѣхъ озеръ и лозъ сѣножати Воздвиженскіе, сверху внизъ, с конца въ конецъ; на которые принадлежности церкви Трехъ-Святительской и Воздвиженской имѣеть и донныѣ обитель святая Братская кіевская многіе крѣпости: Генрика, Жигимонта, Владислава, Яна Казимира и Михайла, королей польскихъ, Владислава князя Зборажскаго, Константина князя Острожскаго и Станислава Жолковскаго, воеводы кіевскаго, и преосвященнаго Михаила, митрополита кіевскаго, въ которыхъ право объявлено. Люди подъ горою и на горѣ живущіе, почавъ отъ церкви Воздвиженской даже до фортки Острожской, въ ровъ Боричовъ, по взвозъ Рожественской, куницу давали въ церкви выше помянутые.

И мы, пресвѣтлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, наше царское величество, слушавъ выше писанныхъ прежнихъ вотчинныхъ крѣпостей, и нынѣ даннаго тому Братскому монастырю на вотчины листа нашего царскаго величества подданнаго, Войска Запорожскаго обонхъ сторонъ Днѣпра гетмана Ивана Степановича Мазепы и того Богоявленскаго Кіево-Братскаго монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковскаго, съ братією, челобитья, пожаловали его игумена съ братією, велѣли имъ того Братскаго монастыря на вышепомянутые вотчины: на село Позняки, надъ Днѣпромъ лежащее, съ землями, полями, пашнями, съ сѣножатями, съ огородами, озерами, борами, лѣсами и съ иными угоди, да на мѣс-

течко Карпиловку съ тремя приселками: Косачовкою, Лутавою и Выповзовомъ, со всѣми полями, лѣсами, борами и озерами и съ иными угодіи, которыя издавна къ тому мѣстечку и къ приселкамъ належатъ; да на земли Проскуринскіе, Сорокушинскіе, Щигельскіе, Ходѣевскіе и Бубликовскіе, да на острова: Желѣзнякъ и Медвѣдковъ-млинокъ, и на мельницу купленную, на рѣчкѣ Лутавцѣ стоящую; да на купленные пустыя дворовыя мѣста у мѣстѣ Острѣ съ строеніемъ, да на мельницы на рѣкѣ Острѣ на греблѣ, прозываемой Кудиковске, стоящія, съ людьми при нихъ живущими тяглыми; да на берегъ Десны рѣки отъ Карпиловки будучей и на перевозъ; да на сельцо Мостище, надъ рѣчками Ирпиемъ и Кѣгоремъ лежащее, со всѣми къ нему принадлежащими угодіи, полями, сѣножатями, борами, лѣсами и иными пожитками; да на земли до церквей: Воздвиженія честнаго и животворящаго Креста Господня и Трехъ-Святителей належашія, а имянно: на Соколій-Рогъ съ сѣножатями и съ озерами; да въ Нѣжинскомъ полку въ Ивангородскомъ ключи на село Болмачовку; да на мельницу о дву жерновахъ на рѣкѣ Острѣ; да на два купленные пустыя мѣста, съ лѣсомъ и съ полями пахатными и съ сѣножатями Меѳодіевскими, да въ Ивангородской сотнѣ наданные отъ Данила, прозываемаго Чернца, поля, сѣножати и рощи съ пасѣкою; да на взводъ воды трубами въ Братской монастырь отъ горъ Кіевскихъ изъ родниковъ и на сыченіе медовъ на продажу; да въ нижнемъ городѣ Кіевѣ на купленные дворовыя мѣста и наданные отъ разныхъ особъ: Кучинское, Выговское, Голубовское, Вороничевское, Креницковское, Солениковское, Свершковское, Митковское, Созоновское, Муховецкое, Бибииковское, Оксаковское, Хмелевское, Пекулицкое, Гавритинское, Дворецкое, на пустырь Закалениковичевской дачи сію нашу царского величества утверждающую жалованную грамоту, и по нашей государской милости богомольцу нашему, игумену и ректору Іоасафу Кроковскому съ братією и впредъ по немъ будущимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи, выше поименованными вотчинами со всѣми принадлежащими

угодїи по крѣпостямъ, которые писаны въ нашей царского величества грамотѣ выше сего, также и дворовыми всѣми мѣстамъ владѣть и доходы всякіе съ тѣхъ вотчинъ имать и всякіе пожитки употреблять по сей нашей царского величества жалованной грамотѣ, буде отъ кого въ чемъ спору какова и челобитья не будетъ (опрѣчь козаковъ, которые намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, въ Войскѣ Запорожскомъ служатъ, и ихъ козачьихъ земель и всякихъ угодїй). А для вѣчнаго владѣнія тѣми вотчинами, помянутому игумену и ректору Іоасафу съ братїею сію нашу царского величества жалованную грамоту утвердить нашего царского величества печатью повелѣли. Писана ся наша царского величества жалованная грамота въ нашемъ царствующемъ велицѣмъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

М. П.

XXXVI.

Жалованная грамота цари Іоанна и Петра Алексѣевичей на безпрепятственное преподаваніе наукъ въ Кіево-Братскомъ Коллегіумѣ, съ назначеніемъ ректору и учителямъ жалованья отъ казны. 1694 г., 11 генваря.

Божию милостию мы, пресветлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи Іоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росїи самодержцы, московскіе, кіевскіе, владимерскіе, новгородскіе, цари казанскіе и цари астраханскіе, цари сибирскіе, государи псковскіе и великіе князи смоленскіе, тверскіе, югорскіе, пермскіе, вятцкіе, болгарскіе

и иныхъ, государи и великіе князи Новагорода, Низовскіе земли, черниговскіе, резанскіе, ростовскіе, ярославскіе, белоозерскіе, удорскіе, обдорскіе, кондинскіе и всеа сѣверныя страны повелители и государи Іверскіе земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинскіе земли, черкасскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичи, и дѣдичи, и наслѣдники, и государи, и обладатели, наше царское величество. Пожаловали богомольца нашего, кievского Богоявленского Братцкого монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского, зъ братією, и кто впредь по немъ въ томъ Братцкомъ монастырѣ иныи игумень и ректоръ и братія будутъ, велѣли ему дать сію нашу, великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту на содержаніе и утверженіе прежнихъ училищъ или школъ, давно при томъ Братцкомъ монастырѣ основаніе имѣющихъ, для ученія філософской и богословской науки дѣтей великоросійскихъ и малоросійскихъ всякихъ чиновъ жителей, славяно-русійскимъ и еллиногреческимъ и латинскимъ языкомъ, по уставомъ древле единые православныя наша христіанскіе восточныя вѣры, для того: въ прошломъ 201 году къ намъ, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ богомольецъ нашъ, преосвященный Варлаамъ Ясинскій, митрополитъ Кіевскій и Галицкій и Малыя Росіи, и доносилъ къ престолу нашъ, великихъ государей, нашего царского величества, челобитѣя того Братцкого монастыря игумена и ректора Іоасафа Кроковского, зъ братією, чтобъ мы, великіе государи, наше царское величество, пожаловали ево, велѣли ему на школы, при томъ Братцкомъ монастырѣ будучіе, дать нашу, великихъ государей, нашего царского величества, жалованную грамоту. Да къ намъ же, великимъ государемъ, къ нашему царскому величеству, писалъ подданной нашъ, Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днeпра гетманъ, Іванъ Степановичъ Мазепа, съ тѣмъ же выше помянутымъ игуменомъ и ректоромъ Іоасафомъ бьючи челомъ намъ, великимъ государемъ, нашему царскому величеству, о той же нашей, царского величества, жалован-

ной грамотѣ на тѣ ж школы и на мирное и свободное въ них дѣтей російскихъ жителей и всякой православной вѣры ревнителей ученіе, въ которомъ дѣлѣ можетъ всегда вящее расти приращеніе хвалы Божіей, а намъ великимъ государемъ, нашему царскому величеству, всенародная слава, когда въ нашей, царского величества, богохранимой исконной отчинѣ, въ богоспасаемомъ градѣ Кіевѣ, тѣ науки имѣти будутъ свое дѣйствительное правленіе. И мы, пресветлѣйшіе и державнѣйшіе великіе государи, цари и великіе князи, Іоаннь Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, наше царское величество, слушавъ выше помянутого челобитья нашего царского величества богомольца, преосвященного Варлаама, митрополита Кіевского и Галицкаго и Малыя Росіи, такъ же и подданного нашего, Войска Запорожскаго обоеихъ сторонъ Днѣпра гетмана Івана Степановича, пожаловали ево, игумена и ректора, зъ братією, велѣли имъ въ прежнихъ училищахъ или школахъ Кіевскихъ, которые давно основаны и построены при монастырѣ Братскомъ, при бывшемъ преосвященномъ митрополитѣ Кіевскомъ Петрѣ Могилѣ, чрезъ своихъ православныхъ префекторовъ и профессоровъ и учителей дѣтемъ російскаго народа всякихъ чиновъ и изъ иныхъ странъ приходящимъ, благочестивой грекоросійской вѣры ревнителямъ, не токмо поэтики и реторики, но и философіи и богословіи ученія, раченія и вѣденія, славеноросійскимъ и еллино-греческимъ и латинскимъ языкомъ преподавать, со усерднымъ тщаніемъ и радвїемъ, отнюдь не отлучаяся ни въ чемъ святыхъ восточныхъ церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни до какова своеволства ихъ не допускать, и таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать. А наипаче остерегая того на крѣпко, чтобъ ученіе было благочестивое христіанское, восточнаго исповѣданія; а отступниковъ и противниковъ вѣрѣ нашей грекоросійской, такъ же и еретиковъ, въ помянутыя школы не допускать и прелесть противнаго исповѣданія и еретическія обученія весьма отсѣкать и искорѣнять. На

что и сію нашу, царского величества, жалованную грамоту дать повелѣли. А ректору и учителемъ тѣхъ школъ указали мы, великіе государи, наше царское величество, давать нашего царского величества жалованья изъ нашей, царского величества, казны въ Кіевѣ: всѣмъ обще денегъ по пятидесять рублевъ, да ржи московской мѣры по пятидесять четвертей на годъ. И по нашей государской милости богомольцу нашему, помянутому игумену и ректору Іоасафу зъ братією, и въпредъ по нихъ будучимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи ученіе въ выше помянутыхъ школахъ, при монастырѣ Братцкомъ обрѣтающихся, народа російскаго всякихъ чиновъ дѣтямъ и изъ иныхъ странъ приходящимъ людямъ, благочестивой вѣры ревнителемъ, преподавать съ великою ревностію и тщаніемъ, такъ какъ и предки ихъ въ тѣхъ же школахъ радѣтельно, спокойно и свободно дѣтей учили безо всякихъ препинаней, во всякомъ почитаніи и безопаствѣ. И нашимъ, царского величества, всякихъ чиновъ ратнымъ людямъ розныхъ полковъ и Кіевского и иныхъ полковъ же полковникомъ и казакомъ, и Кіевскому войту и мѣщаномъ никакихъ ему, ректору, и учителемъ и ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ и утѣсненія не чинить. И силою сей нашей, царского величества, жалованной грамоты тѣшколы и въ нихъ свободное ученіе мы, великіе государи, наше царское величество, утвержаемъ и укрѣпляемъ. А буде кто того Братцкого монастыря игумену и ректору и учителемъ школьнымъ, нынѣ въ томъ монастырѣ и въ школахъ обрѣтающимся и которые по нихъ въпредъ обрѣтатися будутъ, и ученикомъ во училищахъ будучимъ учнетъ чинить какіе обиды, и тѣмъ отъ насъ, великихъ государей, отъ нашего царского величества, быть в опалѣ и за учиненные обиды по розыску искъ доправленъ на нихъ будетъ вдвое. И для вящаго утверженія нашей царского величества милости на выше помянутое ученіе и на школы помянутому игумену и ректору Іоасафу зъ братією сію нашу, царского величества, жалованную грамоту утвердить нашею, царского величества, печатью повелѣли. Писана государствіа

нашего во дворѣ, въ царствующемъ велицемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія міра 7202, мѣсяца генваря 11 дня, государствованія нашего 12 году.

Великихъ государей ихъ царского величества діакъ Василей Бобининъ.

Съ подлинной грамоты, хранящейся въ Кіевской Духовной Академіи. Эта грамота писана на большемъ пергаминномъ листѣ, съ прописью начального титула и титула въ срединѣ золотомъ, и обрисована широкою разноцвѣтною, съ золотомъ, каймою. Большая, краснаго сургуча, печать виситъ на золотомъ шнурѣ въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Божиею милостию пресветлѣйшіе и державнѣйшіе великие государи і великие князи Иоаннъ Алексѣевичъ, Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы.

Справилъ Кондратъ Никитинъ.

XXXVII.

Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, давная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года. 26 сентября.

Божиею поспешествующею милостию, мы пресветлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, московскій, киевскій, владимерскій, новгородскій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій, і великій князь смоленскій, тверскій, югорскій, пермскій, вятцкій, болгарскій и іныхъ государь и великій князь Новагорода, Низовские земли, черниговскій, реванскій, ростовскій, ярославскій, бѣлоозерскій, удорскій, обдорскій, кондинскій и всеа сѣверныя страны

повелитель і государь Иверские земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинские земли, черкасскихъ и горскихъ князей, и иныхъ многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичь, и дѣдичь, і наследникъ, и государь, и обладатель, наше царское величество. Пожаловали богомолца нашего, Киевского Богоявленского Братцкогo монастыря игумена і ректора, Прокопия Калачинского, зъ братнею, и кто по немъ впредь въ томъ Братцкомъ монастырѣ иные игумень и ректоръ и братия будутъ, велѣли ему дать сию нашу, великого государя, нашего царского величества, жалованную грамоту съ отпуску прежней нашей царского величества жалованной же грамоты, какова въ тотъ монастырь дана въ прошломъ въ 202 году игумену жъ и ректору Іоасафу Кроковскому зъ братнею на содержаніе і утверженіе прежнихъ училищъ или школь, давно при томъ Братцкомъ монастырѣ основаніе имѣющихъ, для ученія еилосовскихъ и богословскихъ наукъ дѣтей великоросійскихъ и малоросійскихъ всякихъ чиновъ жителей, словеноросійскимъ и еллиногреческимъ и латинскимъ языкомъ, по уставомъ древле единые православные нашеи христианские восточныя вѣры, для того: что въ нынѣшнемъ 1701 году, июня въ 11 день, билъ челомъ намъ, великому государю, нашему царскому величеству, богомолецъ нашъ, преосвященный Стефанъ, митрополить Резанскій и Муромскій, что въ письмѣ к нему богомолца жъ нашего преосвященнаго Варлаама, митрополита Киевского и Галицкого и Малыя Росіи, написано, что Киевской войтъ съ мещаны чинить великую Брацкихъ школь учителемъ обиду, нарушая нашу великого государя жалованную грамоту, привлекая себѣ власть и волю, емлетъ студентовъ въ ратушу, не извѣщая власти духовной, ректору и префекту надлежащимъ, правильно, яко же из начала того училища, но еще изъ своей ратуши отдають въ верхней городъ, къ генералу въ Киевѣ нынѣ будучему; і намъ бы, великому государю, нашему царскому величеству, пожаловать ихъ, велѣтъ дать имъ въ тотъ Брацкой монастырь игумену и ректору зъ братнею нашу царского величества жалованную подтверждающую вто-

рую грамоту, чтобъ тѣхъ училищъ надъ студентами впредь мещанъ и генераль нашъ, будущей въ Киевѣ, не имѣли въ томъ надъ ними воли и власти, а кто изъ студентовъ явитца кому виновенъ, чтобъ искать управы въ належащемъ судѣ и правѣ, школъ Брацкихъ Киевскихъ у ректора и префекта, якоже и прежде было означала. А учителя и студенты били жъ челомъ, что Окадемія ихъ Киево-Могилянская, отъ прежняго своего основанія будущая равными привиліями, какъ обыкновенно инымъ окадеміямъ во всѣхъ государствахъ иноземческихъ, право свободу имѣти подтверждено, нынѣ не свободно есть, но подъ игомъ тяжелой обиды пребывающей отъ мѣщанъ Киевскихъ, о чемъ покорственно оныя учителя і ученики ихъ преосвященнаго Киевского митрополита просятъ, чтобъ онъ своимъ челобитьемъ къ намъ, великому государю, ходатайствовалъ о освобожденіи отъ бесчинства и дерзости мещанъ Киевскихъ, а какая де случитца вина, судъ бы былъ во Академіи. А въ нашей великого государя, нашего царского величества, жалованной грамотѣ, какова имъ въ тотъ монастырь дана въ прошломъ въ 202 году, написано: что въ томъ Братцкомъ монастырѣ російскаго народа всякихъ чиновъ дѣтямъ и изъ иныхъ странъ людямъ благочестивой греко-російской вѣры ревнителемъ ученіе преподавать со усерднымъ тщаніемъ и радѣніемъ, не отлучаясь ни въ чемъ святыхъ восточныхъ церкви, а беспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни до какова своеволства ихъ не допускать и таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать, а нашимъ великого государя ратныхъ всякихъ чиновъ людямъ и Киевского и иныхъ полковъ полковникомъ и козакомъ и войту с мѣщаны никакихъ ему, ректору, і учителю і ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ і утѣсненія не чинить. І нынѣ мы, пресвѣтлѣйшій и державнѣйшій великій государь, царь і великій князь Петръ Алексѣевичъ, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержецъ, наше царское величество, слушавъ челобитья богомолцовъ нашихъ преосвященнаго Варлаама Ясинскаго, митрополита Киевского и Галицкаго и Малыя Росіи, и преосвя-

ценнаго Стефана Яворского, митрополита Рязанского и Муромского, пожаловали, велѣли Киевского Братцкаго монастыря игумену и ректору, зъ братією, по прежней и по сей нашей великого государя, нашего царского величества, жалованнымъ грамотамъ въ прежнихъ Киевскихъ училищахъ или школахъ, которые давно основаны і построены при монастырѣ Братцкомъ, при бывшемъ преосвященномъ митрополитѣ Петрѣ Могилѣ, чрезъ своихъ православныхъ преектовъ и профессоровъ і учителей дѣтемъ російскаго народа всякихъ чиновъ и ізъ иныхъ странъ приходящимъ благочестивой греко-російской вѣры ревнителемъ, не токмо поэтики и реторики, но еилософій и богословій ученія, раченія и вѣденія словеноросійскимъ и еллиногреческимъ и латынскимъ языкомъ преподавать со усерднымъ тщаніемъ и радѣніемъ, отнюдь не отлучаяся ни въ чемъ святыхъ восточныхъ церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять и ни съ кѣмъ никакихъ ссоръ чинить имъ не велѣтъ, и того надъ ними игумену зъ братією смотрѣтъ и ни до какова своеволства ихъ не допускать, и въ собраніе ученическое неспокойныхъ не принимать; а найпаче остерегая того накрѣпко, чтобъ учение было благочестивое христіанское восточнаго исповѣданія, а отступниковъ и еретиковъ и противниковъ вѣре греко-російской въ тѣ помянутыя школы не допускать и прелестъ противнаго исповѣданія і еретическая обученія весьма отсѣкать и іскоренять; а студентовъ той Киевской Академіи, которые явятца кому въ чемъ винны, унимать и смирять и по винамъ ихъ управу чинить, ни въ чемъ имъ не варова и ни до какова своеволства ихъ отнюдь не допуская. А вашимъ великого государя ратнымъ всякихъ чиновъ людямъ и Киевского и иныхъ полковъ полковникомъ и козакомъ и войту съ мещаны никакихъ имъ, ректору и преекту і учителемъ и ученикомъ, въ школахъ будучимъ, обидъ и утѣсненія не чинить; а буде они, ректоръ и преекътъ, виннимъ студентомъ управы не учнутъ, і о томъ на нихъ, ректора и прееккта, избивеннымъ людямъ жалобу доносить богомолцу нашему преосвященному Варлааму Ясин-

скому, и по немъ инымъ преосвященнымъ митрополитомъ Киевскимъ. А которымъ студентомъ за какіе вины ихъ они, преосвященные митрополиты, управы чинить не похотятъ, и въ Києве будущимъ воеводамъ о такихъ студентовыхъ винахъ сыскивать въ правду, а сыскавъ подлинно, по винамъ ихъ нашъ, великого государя, указъ чинить по нашему великого государя указу, по уложению и по новонаказнымъ статьямъ, остерегая того накрѣпко, чгобъ прежней и сей нашимъ великого государя жалованнымъ грамотамъ нарушенія, а игумену и ректору і протчимъ управляющимъ тѣхъ школъ учениковъ невинного оскорбленія и обиды также и въ нашихъ великого государя дѣлахъ неуравленія и студентомъ къ невоздержанію ихъ потячки не было. И по нашей государской милости, игумену и ректору Прокопію Калачинскому, зъ братією, и впредь по немъ будущимъ въ томъ монастырѣ игуменомъ и ректоромъ и братіи ученіе въ вышепомянутыхъ школахъ при монастырѣ Братцкомъ обрѣтающихся, народа російскаго всякихъ чиновъ дѣтемъ и ізъ иныхъ странъ приходящимъ людямъ, благочестивой вѣры ревнителемъ, преподавать съ великою ревностію и тщаніемъ, такъ какъ и прежніе учителя въ тѣхъ же школахъ радѣтельно и спокойно и свободно дѣтей учили безо всякихъ преципаней. И силою сей нашей царского величества жалованной грамоты, тѣ школы и въ нихъ свободное ученіе мы, великій государь, наше царское величество, утверждаемъ і укрѣпляемъ. А буде кто того Братцкаго монастыря игумену и ректору і учителемъ школьнымъ, нынѣ въ томъ монастырѣ и въ школахъ обрѣтающимся, и которые по нихъ впредь обрѣтатися будутъ, і ученикомъ во училищахъ будущимъ, учивить кто какіе обиды и налоги, и тѣмъ огъ насъ, великого государя, отъ нашего царского величества, быть в опалѣ. І для ващаго утверженія нашей царского величества милости на вышепомянутое ученіе і на школы помянутому игумену и ректору Прокопію зъ братією сію нашу царского величества жалованную вторую грамоту утвердить нашего царского величества государственною маестатовою печатью повелѣли. Писана

ся наша царского величества жалованная грамота въ нашемъ царствующемъ велицѣмъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія мира 7210, а отъ Рождества Христова 1701, мѣсяца сентября 26 дня, государствованія нашего 20 году.

Государственного посольского приказу діакъ Михайло Родоставовъ.

Съ подлинной, писанной на такомъ же перламутровомъ листѣ, какъ и предыдущая, и съ такими же украшеніями. Къ ней привѣшена большая печать въ жестяномъ футлярѣ. На оборотѣ грамоты написано:

Справилъ Федоръ Роговъ.

Подлинная грамота хранится въ Кіевской Духовной Академіи.

XXXVIII.

Грамота царя Петра Алексѣевича Кіевскому митрополиту Варлааму Ясинскому съ извѣщеніемъ о пожалованіи Кіевской Академіи предыдущей оградительной грамоты. 1701 года, 26 сентября.

Божиею милостію отъ пресветлѣйшаго і державнѣйшаго великого государя, царя і великого князя Петра Алексѣевича, всеа Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержца і многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчича, і дѣдича, і наслѣдника, і государя, и обладателя, нашего царского величества богомольцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, митрополиту Кіевскому і Галицкому і Малыя Росіи, наше царского величества милостивое слово.

Въ нынѣшнемъ 1701 году, по нашему великого государя, нашего царского величества, указу, а по челобитью твоему, бого-

мольца нашего, дана наша царского величества жалованная вторая подтверждающая грамота въ Киевской Братцкой монастырь игумену и ректору въ братнею, въ которой изображено: велено по прежней і по нынѣшней нашей царского величества жалованнымъ грамотамъ, въ прежнихъ Киевскихъ училищахъ или школахъ, которые давно основаны і построены при монастырѣ Братцкомъ, при бывшемъ преосвященномъ митрополите Петрѣ Могиле, чрезъ своихъ православныхъ преектовъ і профессоровъ і учителей дѣтемъ російскаго народа всякихъ чиновъ і изъ иныхъ странъ приходящимъ, благочестивой грѣко-російской вѣры ревнителемъ, преподавать со усерднымъ тщаніемъ і радѣніемъ, отнюдь не отлучаясь ни въ чемъ святыя восточныя церкви исповѣданія. І тебѣ бѣ, нашего царского величества богомолцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, митрополиту Киевскому и Галицкому и Малыя Росіи, о томъ выше писанномъ нашѣ царского величества милостивой указъ вѣдать і о всемъ чинить по нашему великого государя, нашего царского величества, указу.

Писанъ государства нашего во дворѣ, въ царствующемъ величьемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ Рождества Христова 1701, мѣсяца сентября 26 дня, государствования нашего 20 году.

Съ подлинника, хранящагося въ Киево-Софійской ризницѣ, писаннаго на большомъ бумажномъ листѣ: На оборотъ печать и надпись:

Нашего царского величества богомолцу, преосвященному Варлааму Ясинскому, митрополиту Киевскому і Галицкому и Малыя Росіи.

XXXIX.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о дозволеніи Кіево-Братскому монастырю вновь населить принадлежащее ему имѣніе с. Плисецкое, до конца разоренное и уничтоженное предыдущими войнами. 1702 г., 29 іюля.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя, его царского величества, Войскъ Запорозскихъ гетманъ и славного чину святого апостола Андрея кавалеръ Іоаннъ Мазепа.

Его царского пресвѣтлого величества Войска Запорозского всякой старшинѣ и чернѣ и каждому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, теперь и въ потомные часы будущимъ духовнаго и мирскаго чину и достоинства людямъ симъ универсальнымъ писаньемъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ презентовалъ намъ чрезъ своего посланнаго превелебный въ Богу его милость отецъ Гедеонъ Одорскій, ректоръ и игумень монастыря Братского Кіевского, многочисленную монаршую блаженныя и вѣчно достойныя памяти великого государя царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержца, на село прозываемое Плисецкое, на томъ боцѣ Днѣпра, недалеко Фастова находяся, которое же Божіимъ, грѣхъ ради нашихъ, поущеніемъ, многими мимошедшими войнами, неспокойными часами и непріятельскими вшествіями зруйновано и такъ спустошено zostало, ижъ теперь самое только мѣсце и селище безлюдное обрѣтается; прето просилъ насъ о таковой универсалъ и о позволене, абы вольно было на томъ селищу Плисецкомъ слободу закликати и во время сее мирное людей тамобочныхъ осадити. Мы теда, гетманъ, давши у себе слушной его, превелебнаго отца ректора, прозбѣ мѣсце, а мѣючи особливый нашъ на тую обитель святую Братскую Кіевскую (въ которой многими трудами во общей церкви Божіей

и Малороссійской нашої отчизны пользѣ и потребѣ науки вызволеніе отправуются) респектъ и рейментарскую патронствующую прихильность, яко позволяемъ превелебному въ Богу его милости отцу ректору и игумену Братскому Кіевскому и всей братіи тамошней, къ лутшому и общому монастыря своего пожиткови, на томъ помянутомъ селищу Плисецкомъ, преважною монаршою его царского пресвѣтлого величества грамотою, за универсаломъ антецессора нашего, валечного Войскъ Запоровскихъ гетмана, вѣчнодостойныя и славныя памяти Богдана Хмельницкаго, стверженомъ, людей тамобочныхъ въ потребу осадити, оными владѣти, повинность и послушенство посполитое отбирати и язъ хотѣти онымъ користовати и диспонувати; такъ абы нихто зъ старшины и черни войсковою и зъ всякого духовного и мирского чину людей въ осажованю тоей Плисецкой слободы и въ отбиранью съ оной належитыхъ приходовъ, користей и отъ жителей тамошнихъ, подданныхъ своихъ, послушенства и повиностей жадной найменьшой ему, отцу ректору Братскому Кіевскому, и всей братіи законной тамошней найменьшой не смѣлъ и згола не важился чинити перепоны, наступства, шкоды и перешкоды, повагою сего универсалу нашего пильно варуемъ и сурово рейментарско приказуемъ. Въ Батуринѣ, писанъ року 1702, мѣсяца іюля дня 29.

Зъвышеменованный гетманъ и кавалеръ рукою власною.

(М. П.)

XI.

Универсалъ того же гетмана, подтверждающій право Кіево Братскаго монастыря на владѣніе мѣст. Стайками. 1707 г., 15 іюля.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великого государя нашего, его царского священнѣйшаго величества, Войскъ Запоровскихъ гет-

манъ, славного чину святого апостола Андрея и Бѣлаго Орла кавалер, Іоаннъ Мазепа.

Ознаймуемъ симъ унѣверсаломъ нашимъ Войска его царского пресвѣтлого величества Запоровского старшинѣ и чернѣ и всякой кондиціи и годности, тепер и в потомніе часы будучимъ людемъ, и каждому, кому колвекъ о томъ вѣдати належитъ, ижъ презентовалъ намъ превелебный в Богу господинѣ отецъ Христофор Чарнуцкій, ректор и ігуменъ монастыра Братского Кіевского, унѣверсалъ славной памяти антедессора нашего, гетмана Войска Запоровского, пана Петра Дорошенка, данний на мѣстечко Стайки и перевозъ, там же на Днѣпрѣ бывший, в полку Каневскомъ знайдуючосся, блаженныя памяти преосвященному в Богу господину Іосифу Нелюбовичу Токалскому, архіепископу, митрополитѣ Кіевскому, и писма того жъ преосвященного архипастира Малоросійскаго, въ которихъ чинять вечистую цессію того жъ мѣстечка и перевозу, при немъ бывшего, монастыреви Братскому Кіевскому, и просил насъ такъ о подтверженіе тих писмъ, яко и о привернене до первобитной поссессіи помянутого мѣстечка Стаекъ до обители своей святой Братской Кіевской. Мы прето, гетман и кавалер, мѣючи особливій респектъ на монастыр Коллегіятскій Братскій Кіевскій, которій есть всей церкви нашої православно-восточной благопотребный и благополезный, а видячи слушное и праву посполитому не противное превелебного в Богу господина отца ректора и ігумена того жъ Коллегіумъ прошеніе, яко тіе писма блаженной памяти преосвященного в Богу господина отца Іосифа Нелюбовича Токалского, архіепископа, митрополита Кіевского, заключаючіе в себѣ цессію и леггацію мѣстечка Стаекъ монастыреви Братскому Кіевскому, симъ унѣверсаломъ нашимъ ствержаемъ, такъ и помянутое мѣстечко Стайки зо всѣми здавна до него належачими угодіями, вгрунтами, полями, лѣсами, рыбными ловлями и перевозомъ (если под сей часъ на Днипри знайдуется) до первой области помянутому монастыреви Братскому Кіевскому приворочаемъ и в потомній вѣкъ при немъ заховуемъ, жадаючи того и по сукцессорахъ на-

ших, валеčních гетманахъ Войска Запорозкого, абы въ томъ воля наша не била нарушена; за чимъ аби нѣкто з старшини и чернѣ войсковой, якої же колвекъ кондиціи и годности людей, не смѣлъ и не важился в владѣню того мѣстечка Стаекъ и всѣхъ до него давнимъ ограничениемъ прислухающихъ угодій и в отбиранию оттуз належитихъ приходовъ и пожитковъ, а отъ людей посполитихъ послушенства и повинности, пререченому монастыреви Братскому Кіевскому найменшой чинити перешкоди и шкоди, подъ винами правными и срогимъ войсковымъ каранемъ варуемъ. Войтъ засъ зо всѣми посполитими людьми (опрочъ козаковъ, которіи при обивлихъ своихъ не нарушимихъ мѣють быти заховани правахъ и волностяхъ) аби тому жъ монастыреви Братскому Кіевскому належитое отдавали послушенство и повинности, пылно варуемъ, грозно упоминаемъ и приказуемъ. Данъ въ Кіевѣ Печерскомъ, іуля 15, року 1707.

Звишъ менованій гетманъ и кавалеръ рукою власною.

(М. Н.)

Съ копіи, принадлежащей Кіевско-Собійскому Собору.

XLI.

Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго о предоставленіи Кіевско-Братскому монастырю с. Ядловки, въ Переяславскомъ полку. 1714 года, 2 іюня.

Пресвѣтлѣйшаго и державнѣйшаго великаго государя нашего, его царскаго священнѣйшаго величества, Войскъ Запорозскихъ обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Іоаннъ Скоропадскій.

Всей старшинѣ и чернѣ Войска его жъ царскаго пресвѣтлаго величества Запорозкого, а особливе пану полковниковъ Переясловскому, старшинѣ его полковой, тутъ же и п. сотниковъ

Барышовскому, всему старшому и меншому того полку товариству и каждому, кому колвекъ о томъ вѣдати теперъ и в потомные часы будетъ належало, симъ нашимъ ознаймуемъ универсаломъ: ижъ по милости Божои и монаршей царского пресвѣтлого величества, мѣючи мы власть всякіе въ Малой Россіи, къ общому добру стягаючися, управляти дѣла и уставляти порядки, а не лишаючи вопервыхъ тоей гетманского званія нашего должности, еже о состояніи святыхъ церквей неусыпное имѣти старанье, дабы въ нихъ, при неуставающихъ за монаршое достоинство и за все Войско Запорожское моленіяхъ, хвала Божественная ширилася, яко и иншіе обители здѣ, подъ рейментомъ нашимъ найдуючися, отъ антесесоровъ нашихъ, а нѣкоторые и отъ насъ, наданьемъ маестностей и иншихъ грунтовъ zostали опатрени и подпоможени, такъ барзѣ взираючи на обитель Кіево-Могилевскую Братскую, всему отечеству нашему благопотребную, гдѣ Малороссійскіи сынове належитое въ наукахъ имѣють наставленіе, до цвѣченя всякихъ добрыхъ дѣлъ и благодѣльныхъ поступковъ свою испраиваютъ юность и отгуду на подпору церкви православной и отчизны просвѣщенныи разумомъ исходятъ; того ради особливе тое святое мѣсце требуетъ искусныхъ мужей и благоразумныхъ учителей. Для подпоможенья и довольствованія оныхъ, иле когда теперъ помянутой обители маестности и прочіе грунта, на томъ боку Днѣпра застаючіе, за границу, въ Польскую одійшли державу, надаемъ симъ нашимъ универсаломъ село, прозываемое Ядловку, въ полку Переясловскомъ, въ сотнѣ Барышовской будучое, во всѣми до него угодіями и належитостями, въ спокойное владѣніе, позволяючи всякіе зъ оногo, отъ тамошнихъ посполитыхъ людей, повинности и користи отбирати. Зачимъ, абы никто зъ старшины и черни войсковыхъ и посполитыхъ людей, а особливе панъ полковникъ Переясловскій зъ старшиною своею и панъ сотникъ Барышовскій, въ свободномъ того села Ядловки заживанью обители святой Братской жадной наименшой не важился чинити трудности, перепоны и препятія, бойтъ зась помянутой маестности зъ посольствомъ повиненъ вся-

кое до той Кіево-Могилянской обители (кромѣ козаковъ) отдавать послушенство, мѣти хотимъ и рейментарско приказуемъ. Данъ въ Глуховѣ, въ канцеляріи войсковой, іюня 2 дня, року 1714.

Звышъменованый гетманъ рукою власною.

(М. П.).

XLII.

Жалованная грамота императрицы Елисаветы Петровны, данная Кіево-Братскому училищу въ подтвержденіе прежнихъ грамотъ, пожалованныхъ ему царемъ Іоанномъ Алексѣевичемъ и императоромъ Петромъ I, съ увеличеніемъ отпускаемаго изъ казны содержанія. 1742 г., 11 декабря.

Божиею поспѣшествующею милостию, мы Елисаветъ Первая, императрица і самодержица всероссійская, московская, киевская, владимирская, новгородская, царица казанская, царица астраханская, царица сибирская, государыня псковская і великая княгиня смоленская, княгиня эстляндская, лифляндская, корельская, тверская, югорская, пермская, вятская, болгарская і иныхъ государыня, і великая княгиня Нова-города, Низовскія земли, черниговская, рязанская, ростовская, ярославская, бѣлоозерская, удорская, обдорская, кондійская и вся сѣверныя страны повелительница, і государыня Іверскія земли, карталинскихъ и грузинскихъ царей, и Кабардинскіе земли, черкасскихъ и горскихъ князей, і иныхъ наследная государыня і обладательница. Наше императорское величество всемилостивѣйше пожаловали, по прошенію богомольца нашего, преосвященного Раѳаила, архиепископа Киевского и Галицкого, повелѣли обрѣтающагося нынѣ въ Киевѣ, въ Брацкомъ монастыре, архимандрита и ректора, съ братіею, и впредь будущихъ по нихъ, учрежденные в томъ монастыре издавна для ученія всякихъ чиновъ россійскихъ і изъ иныхъ странъ приходящихъ дѣтей,

въ православнѣи сущихъ, еилософѣи и богословѣи школы по прежнему і на такомъ основаніи содержать, какъ о томъ прежними жалованными грамотами дяди нашего, блаженные памяти, великого государя, царя и великого князя Іоанна Алексѣевича і вседражайшаго нашего государя родителя, імператора Петра Великого, 7202 и 7201 годовъ утвержено, и в тѣхъ училищахъ или школахъ Киевскихъ чрезъ православныхъ префектовъ і проессоровъ і учителей дѣтемъ російского народа всякихъ чиновъ и із ъныхъ странъ приходящимъ, благочестивой греческой вере ревнителемъ, не токмо еилософѣи и богословѣи, но и поетики и реторики ученія славно-россійскимъ и еллино-греческимъ и латинскимъ языкомъ преподавать съ великимъ усердіемъ, тщаніемъ и радѣніемъ, такъ какъ и бывшие прежде ихъ въ тѣхъ школахъ проессоры, ректоры і учителя радѣтельно и спокойно учили, безъ всякихъ препинаній, во всякомъ почитаніи и безопасности, не отлучаяся ни въ чемъ святыхъ восточныхъ церкви исповѣданія; а неспокойныхъ и вражды творящихъ учениковъ унимать и смирять і ни до какова своевольства ихъ не допускать і таковыхъ въ собраніе ученическое не принимать, а найпаче остерегаться того накрепко, чтобъ ученіе было благочестивое христіанское, восточного ісповѣданія, а отступниковъ і противниковъ вѣре грекороссійской, также и еретиковъ, въ помянутые школы не допускать и прелестъ противного исповѣданія и все еретическіе обученія весьма отъсекать и іскоренять. А на содержаніе обрѣтающихся в томъ монастыре ректора и учителей и школъ, мы, наше імператорское величество, всемилостивѣйше повелѣли по двѣсти рублевъ повсягодно із Малой Россіи, із войскового скарбу, отпускать, и імъ же, ректору и учителемъ и ученикомъ, нашимъ верноподданнымъ, воинского и гражданского всякого чина людямъ, тако жъ Киевского і другихъ Малороссійскихъ полковъ полковникамъ і казакамъ и Киевскому войту и мещаномъ никакихъ обидъ і утесненія не чинить, под опасеніемъ нашего гнева. И того ради мы сію нашу всемилостивѣйшую грамоту нашему правительствующему сенату подписать і государственною пе-

чатку укрепить повелѣли. Въ Москвѣ, 1742, декабря 11 дня, государствованія нашего втораго году.

Фельтмаршалъ князь Долгорукій.

Князь И. Трубецкой, генераль фельтмаршалъ і кавалеръ.

Генераль граѡъ Григорій Петровъ сынъ Чернышевъ.

Генераль и подполковникъ гвардіи Андрей Ушаковъ.

Оберъ-шталмейстеръ і кавалеръ князь А. Куракинъ.

Вице-канцлеръ, дѣйствительной тайной совѣтникъ і кавалеръ, граѡъ Алексѣй Бестужевъ-Рюминъ.

Дѣйствительной тайной совѣтникъ и кавалеръ Александръ Нарышкинъ.

Генераль лейтенантъ и сенаторъ князь Михайла Голицынъ.

Генераль лейтенантъ и сенаторъ князь Григорей Урусовъ.

Генераль лейтенантъ, сенаторъ і кавалеръ Иванъ Бахметевъ.

Тайной советникъ и кавалеръ Василей Новосилцовъ.

Штацкой дествительной совѣтникъ и сенаторъ князь Алексѣй Голицынъ.

Оберъ-секретарь Павелъ Севергинъ.

Секретарь Михайло Новоторжцовъ.

Подлинная грамота хранится въ Кіевской Духовной Академіи. Она писана на перемнутомъ перламунномъ листѣ, оправлена въ парчу и имѣетъ висячую большую печать краснаго воска, въ серебряномъ позолоченномъ футлярѣ.

XLIII.

Рескриптъ императрицы Еватеринны II Кіевскому митрополиту Самуилу Миславскому въ отвѣтъ на его представленіе относительно положенія Кіевской Академіи. 1787 года, 15 марта.

Преосвященный митрополитъ Кіевскій Самуилъ! По содержанию поданныхъ отъ васъ представлений повелѣваемъ: первое,

какъ уже Академія имѣетъ навсегда оставлена быть въ бывшемъ Братскомъ монастырѣ, то имѣющіяся въ оной строенія содержать въ исправности изъ суммы, на ту Академію опредѣленной, исключая что вновь для пользы нужно построить, о томъ сноситься съ нашимъ генераломъ губернаторомъ, дабы отъ него по порядку, посредствомъ сената нашего, намъ представлено быть могло. Второе, для служенія въ академической Богоявленской церкви брать по очереди и по разсмотрѣнію нашему изъ монаховъ Кіево-печерской лавры. Третье, для академическихъ разнаго званія служителей оставить при сей Академіи конюшенный бывшаго Братскаго монастыря домъ, а для выгруски изъ воды и храненія дровъ и прочаго, находящійся при Днѣпрѣ, такъ называемый броварный домъ, освободя ихъ отъ постоя; равнымъ образомъ приказано къ Академіи оной отвести загородный дворъ и выгонную землю противъ второклассныхъ монастырей. Четвертое, оставшееся подлѣ каменной колокольни бывшаго Братскаго монастыря каменное строеніе, оному принадлежащее, оставить въ пользу Академіи для починки его на экономическую сумму и для обращенія въ прибыль оной отдачею въ наймы. Что же касается до означенія мѣста Академіи на всѣя строенія и до очищенія отъ соляныхъ лавокъ и тому подобнаго, оное распоряджено будетъ при здѣланіи плана всѣмъ частямъ города Кіева. Пятое, построить на академическую сумму при студентскомъ каменномъ домѣ каменную больницу, и для того оный домъ распространить сколько потребно, о чемъ на новомъ планѣ города означено будетъ, и здѣлать каменную около всего сего зданія ограду. Шестое, при Академіи завести гражданскую типографію для печатанія книгъ какъ на російскомъ, такъ и на иностранныхъ языкахъ, содержа сію типографію въ Кіево-печерской лаврѣ и наблюдая, чтобъ тутъ не были издаваемы книги, противныя православной вѣрѣ нашей или же наполненныя вельпыми заблужденіями, просвѣщенію и добрымъ нравамъ несходственными. Седьмое, священническихъ и діаконскихъ дѣтей, учащихся въ Академіи и достигшихъ въ вышнихъ классахъ ученія съ добрымъ

успѣхомъ и поведеніемъ, отпускать въ народныя училища для помѣщенія по ихъ способности въ учителя, въ медицинскую науку и въ университеты, смотря на склонность ихъ. Осьмое, на содержаніе Академіи и ея пенсіонеровъ, сверхъ получаемой нынѣ суммы, прибавляемъ еще по шестисотъ рублей на годъ съ начала нынѣшняго года. Девятое, имѣющуюся въ Переяславѣ, при Вознесенскомъ монастырѣ, семинарію сохранить въ зависимости Академіи, отдѣля по пятисотъ рублей на годъ на содержаніе ея изъ академической суммы. Десятое, изъ той же суммы посылать по разсмотрѣнію вашему студентовъ въ иностранныя университеты для приобрѣтенія лучшихъ знаній въ наукахъ, дабы Академія могла снабдить себя искусными учителями. Первоенадесять, какъ въ указѣ нашемъ отъ 10 апрѣля 1785 года въ Кіево-печерской лаврѣ велѣно держать, въ числѣ монашествующихъ, половину ученыхъ и для вышней степени приуготовляемыхъ, то изъ остатковъ отъ суммы, на сію Лавру положенной, и можете удѣлять по разсмотрѣнію Вашему на прибавку окладовъ отличающимся ученіемъ монашествующимъ, не превосходя штатной суммы и положеннаго числа монаховъ и дая отчетъ, какъ слѣдуетъ, но остатковъ таковыхъ не отбирать.

Пребываемъ в прочемъ вамъ благосклонны. Екатерина.

Въ Кіевѣ, марта 15, 1787 года.

Съ подлинника, написаннаго на почтовомъ бумажномъ полулистѣ, хранящагося въ Кіевской Дух. Академіи.

Отдѣлъ второй.

УСТАВЪ О ВОЛОКАХЪ,

данный королемъ Сяризмундомъ - Августомъ

въ 1557 году.

2

Реестръ Устава короля его милости уво всемъ Великому Князству Литовскому, летъ Божого нароженья 1513 месеца апреля 1 днѣ.

1. О боярохъ путныхъ и о службахъ.
2. О бортахъ.
3. О конюхохъ.
4. О стрельцохъ.
5. О одверныхъ.
6. О осочъникохъ.
7. О войтахъ и въсихъ ихъ повинностяхъ, о переоре межъ и о винахъ.
8. О лавъникахъ.
9. О местахъ и ихъ повинностяхъ.
10. О капъщызне.
11. О резникахъ.
12. О коморникахъ въ местахъ.
13. О корчмахъ.
14. О торгохъ.
15. О цынъшохъ и повинностяхъ и о работахъ людей тяглыхъ.
16. О огородникохъ.

17. О овъсе и сене.
18. О серебрящызнахъ с подданныхъ.
19. Естьли на роботу подданный не выйдетъ.
20. О фолваркохъ и гумънехъ, о засеваню и ужатю и отдаваню въ отсопъ, о евъях и о семи волокахъ.
21. О оборе быдла и о скурахъ всявихъ.
22. О огороды дворные.
23. О ставехъ и сажавъкахъ и о млынех и млынарехъ.
24. О сеножатехъ дворныхъ.
25. Где кони в дворехъ нашихъ стоять.
26. О листехъ на данину.
27. О пълатехъ и всихъ иныхъ доходех, яко маютъ выбирати.
28. О днехъ, личъбамъ назначовыхъ, и о писарехъ скарбныхъ, и абы врад пенезей пры себе не задержывалъ.
29. О ревизорахъ, меръникохъ и о помере волочъной и о селидбах и о отменахъ и затаенныхъ кгрунтехъ.
30. О битю на вѣраде пры ревизору и о усправедливиеню.
31. О доходех на вѣрадъ и о лежъни.
32. О судеревныхъ лесохъ, пуцахъ и бобровыхъ гонехъ, и о борти, сеножати и о уступехъ и лесехъ розмеронныхъ.
33. О волности подданныхъ до пуцы.
34. О волности подданныхъ до рекъ и озеръ и часовъ голодныхъ отъходити, будованье и домовѣство продати, и о пустыхъ, не розробленныхъ волокахъ.
35. О подводахъ далекихъ и о будованю замъковъ, дворовъ и ажбы врад на свою потѣребу подводъ не выганялъ, и о подводы под пенези, о воженье до порътовъ.
36. О воженье камня.
37. О мосты.
38. О сторожу.
39. О ремесники.
40. О ловенье рыбъ въ озерахъ.

41. О позы и дещие на подданныхъ и о кривды и грабежы, имъ починеные.
42. О мысливѣствѣ.
43. О злодеехъ и злочинѣцахъ.
44. О повинности замѣку Виленского и Троцкогю.
45. О шляхтѣ в земли Жюмойтской.
46. О волостяхъ Рускихъ.
47. О зештѣю старость и державецъ.
48. О входы до пуцъ, абы никому, одѣно подданымъ даваны на цывъшохъ.
49. О дерево стоячюе в пуцы.

Устава на волоки господара короля его милости уво въсемъ Великому князтве Литовскомъ, лета Божого нарожена лѣнз, месяца апреля ѣ дня.

Артыкул 1. О боярехъ путныхъ и о служкахъ. Бояре путные стародавные, а не въкупные, хочем мети, абы были на двухъ волокахъ постановены, с которыхъ абы за всси повинности пенезми ошадовавъшы водле кгрунѣту, яко люди осадные платили, а на службу тяглюю и въ подводу ходити не повинни; а коли в росказаня нашего на дорогу поедуть, того году ничего платити не мають; а без воли и росказаня нашего в раду нашому ихъ на дорогу и нигде не посылати; а будучы на дорозе, служыти имъ по старому. Навезьба им, яко и перед тымъ, водле Статуту. Служокъ съ такихъ же бояръ ревизорове обирати и не болшъ, толко с потъребу пры кажъдомъ замѣку и дворе нашомъ зоставити мають, которыхъ служба будетъ ездити з листы нашими до дворовъ, оному владови прылегълыхъ, а с пенязми платовъ нашихъ до Вильни, до скарбу, и за кривѣдами подданныхъ колеею, в росказанья владового ездити; а за то имъ на одинъ конь две волоки вольныхъ отъ всихъ платовъ мети, а на потъребу в раду ездити не повинни.

2. *О бортяхъ.* Изъ первой бортове розность в роботахъ отъ инъшыхъ подданныхъ нашихъ мели, и теперь ихъ zostавуемъ, абы водле шапунку кгрунътовъ за вѣси повинности, цынъшы, овъсы и сена, пенязми з волокъ до скаръбу нашего платили, яко и осадники. А коли имъ на войну ити кажемъ, мають мети тотъ рокъ вольный ото всихъ платовъ. А мосты имъ повинные заробляти, и тежъ за росказанемъ и листомъ нашимъ мосты имъ не повинные мостити мають, а за то имъ фолькгу в цыншохъ нашихъ делати кажемъ подле воли наше.

3. *О конюхохъ седельныхъ и инъшыхъ.* Конюхи седельные альбо дворные мають мети по дѣве волоки вольныхъ на службу конюшескую, на которой коли будутъ, маеть быти давано на страву имъ и на вѣси потребы грошей копъ чотыры на рокъ; а которые на службѣ не будутъ, мають платити с каждое волоки по тому жъ, яко и бортове.

4. *О стрельцохъ.* Стрельцомъ нашимъ по две волоки вольные маеть быти дано, а третюю на цыншу, хто похочеть; а служба ихъ—з росказанемъ нашимъ в ловы и на войну.

5. *О одверныхъ.* Одверные и инъшые слуги дворные, мешъкаючи на посълугахъ нашихъ, мають мети по две волоки, вольныхъ отъ всихъ платовъ и повинности; а которые на службахъ нашихъ не будутъ, абы платили с каждое волоки пенязми, водле кгрунъту ошачовавъшы вси повинности. А естли бы которые, зъстарѣвъшыся на службахъ нашихъ, дома мешъкали, таковымъ обеде волоки вольныхъ мети, ведже олижъ за листомъ нашимъ господарскимъ.

6. *О осочъникохъ.* Ревизоръ з лесъничимъ маеть осочъниковъ обирати, а не болшъ, одно с потребу, пры пуцахъ и ловехъ нашихъ становити, и то намъ, господару, ознаимити, а на службу ихъ по дѣве волоки вольныхъ давати отъ цынъшу и всякихъ потяглей.

7. *Войтове* на селахъ мають мети по одной волоце волной, а похочеть ли, маеть ему и дѣругая быти прыдана на цыншу, ошачовавъшы.

довавши вси повинности и доходы водле кгруннту; а служба ихъ то: з росказаня врадого на роботу и цыншы и с платы нашими выгоняти и пры отдаваню платовъ быти; подданныхъ ку праву место децького перед урадомъ ставити; пры роботахъ всякихъ место прыстава над людьми войтовства своего стояти; пры отъвоженю овсовъ и сенъ до Вильни и инде з людьми войтовства своего ездити и ихъ отдавати; переоры волокъ не прынятыхъ, стены, границы и копъцы на каждый рокъ межы подданными нашими поправовати и цоновляти под виною копою грошей. А где бы отъ которого суседа виделъ копъцы альбо границы показоны, маеть то врадови оповедити, под тою жъ виною. А судити владу подданныхъ о вьсемъ дня торгового, кромъ прычины кравое и вгвальтовъное; о такой вине колижъ кольвекъ повелитъ урад, ставити ку праву подданого войтъ новиненъ. А который бы с подданныхъ войта послушонъ не былъ, а за позъванемъ его перед урадомъ не сталъ, по такового свовольного врад децкого посълати маеть и отъ непослушного децкованья на мило вь обе стороне грошъ. А пры суде войту быти и справедливости подданому допомогати, винъ нашихъ ведомость мети и ревизоромъ оповедати и того стеречы, абы врад вин и пересудовъ над уставу не бралъ; а естли бы, за мовеньемъ его, врад того не пересталъ, маеть то войтъ ревизору оповедати. А войта владу о вьсякую вину судити, только войтовъста в него не отънимати, ажъ посполу з ревизоромъ познавъшы вину и неслушъную справу его, и того скинувъшы войта, инъшого уставити, мужа тое жъ волости, неподозраного, на которого поддани зволят. Которые войтове и тежъ лавъники по селамъ судовъ жадныхъ судити, покълоновъ и вымысловъ надъ подданными чывити не мають, подъ виною до скарбу нашего рублемъ грошей; одъно, обачывъшы где кольве шкоду нашу господарьскую, урадови и ревизору оповедати, ничего не закрываочы, под тою жъ виною. А коли войтовство кому дають, прысегати ему не надобе, кгдажъ вже вина на войта описана. А отъкуповъ урад с подданныхъ за роботу брати не маеть, а гдѣ бы бралъ, маеть то войтъ ревизору оповедати, под

виною копою грошей. А естъли бы войтъ волову пустую кому нанялъ, альбо отъ ураду нанятую перед ревизоромъ утаилъ, тогды за то скарати его, яко злодея, горломъ. А у войтовство кожъдому маеть быти воловъ сто, мало большъ альбо меншь, водле прылеглости, хотя два и тры села и большей злучыти. А дъля розовнанья подданныхъ войтъ маеть мети шнур, однакое меры справеный и досветчоный, и часу мокърого альбо сухого жавъжды его лихътовати и досветчати. И естъли подданный одинъ другому между череоретъ и сказитъ, ино враднику на копу не ездити, пересуду и проезду не бърати, але войтъ между направить и возметь на томъ, хто сказалъ, на врад дванадцать грошей, а собе за працу чотыры грошы. А вина битая, правомъ переведеная, дванадцать грошей, а хотя бъ не переведена, а за объжалованьемъ поеднана, таковая ж вива. А естъли бой и станеться, а не жалуючы враду поеднаются, тая вина шесть грошей, хто едънаеть, и объявити того врадови войтъ и лавники повинъни, под виною копы грошей.

8. *Лавники* в селахъ по два, по тры, альбо и болшь, подле великости села, люди не подозранные, веры годные, мають быти становлены, которыхъ повинъность: шкод между подданныхъ в ыспасяхъ и в инъшых речах огледати, и за працу лавнику оглядного от шкоды грошь; за тымъ жо грошомъ, то, што ему оказывано, справедливе под прысегою перед урадомъ сознавати повинен; а посъветчът ли несправедъливе, карати его за слушьнымъ доводомъ, яко кривоприсяжцу, горълom. А безчестья лавнику рубль грошей; нижь ли отъ потягълей и въсякихъ повинъностей с подданными з воловъ своих вызволены быти не мають.

9. *О местах и ихъ повинностяхъ.* Места упрывилъеванные прывилъевъ своихъ ужывати будутъ, а которые не вызволены отъ платовъ, мають платити з волови кгрунту преднего цыншу 50 грошей, а з среднего кгрунту 40 грошей, с подлого 30 грошей, а з всякого кгрунту за толоки по 12 грошей; а з домов в рынку отъ прута по пол 8 пенязя, у вулицахъ отъ прута 5 пенезей; зъ огородов в месте отъ прута пол 3 пенезя, а зъ гуменныхъ пляцовъ

на передместью отъ прута один пеняз, то есть отъ морегу 3 грошы; а ившихъ повинностей полнити и стадеи давати и в листы нашими и върадниковъ нашихъ ездити не повинни. А войту местьскому, где пры болшомъ месте, по волоце, а пры меншомъ по полъ волоки ревизорове наши давати мают; за што они повинни будутъ порадку в местех и пожитков нашихъ прымножати и доглядати; на подводы складатися и платити всимъ по тому, яко въ особъливой уставе нашей описано.

10. *Капщына* однакова по всему Великому Князьству Литовскому маеть быти брана, то есть: одъ меду копа грошей, отъ пива копа грошей, отъ горелки 30 грошей. А пры обтиранью капщыны и въписываню в рейстръ, хто ново прыиметь врадъ, не большей брати маеть, только отъ меду, отъ пива чотыры пенези, отъ горелки 2 пенези, отъ волоки 12 пенезей. А хъто шынъку и волоки не маеть, тотъ отъ ворот 2 пенези. А обачывшы лепшый пожитокъ з наймованья шынъку, вольно будетъ кому хотя наняти, або тымъ же мещаномъ, за ведомостью подскарбего нашего.

11. *Резники* вси в местехъ нашихъ абы ся вписывали в рейстръ ревизора, а въ небытности его, владу; с которыхъ на насъ маеть быти брано у кождый год: за камень лою по 15 грошей, а особно на врад за лопатку отъ кожъдого быдлати пенязми дня торгового, то есть: за воловую и яловичую грошъ 1, а за вепровую 5 пенязей, за баранью, козью, телячью по тры пенязи, а пищого отъ камня лою, то есть отъ пятнадцати грошей, на врад по 2 пенези. Даемъ тежъ вольность всимъ подданымъ нашимъ и чьи колъвекъ буд, абы дня торгового возили до местъ на торгъ мясо всякого быдлати битого, почавшы отъ дня светого Болътромея ажъ до месопустъ; а торговое на върад такъже мають давати пенязми, а большей ничого. А хъто бы здохлое, шаленое и вродоватое на продажу привозилъ, а то на него слушьне переведено будетъ, водъле права того скарати горломъ, яко фальшера; для чого подданные наши, бьючи быдла в селахъ, мают оказывати лавъни-

комъ. А хъто кольвекъ мясо на торгъ везет, тот и скуру быдлати забитого зъ собою взяти маеть, для подозрѣня в злодействе.

12. *Коморники* в местехъ быти могутъ, которые жадныхъ работъ на насъ а ни на врадъ нашъ делати не мають; одъно ижъ торговъ и вольностей местъскихъ ужывають и абы тежъ нихъто поблудне а безъ ведомости владу на вгрунътехъ нашихъ не мешъкаль, мають давати в кожъдый год до скарбу нашего по 2 грошы, и прото владови мають господамы, коморники прыймучы, оповедати для того, жебы такими коморники збродня в местехъ ге была.

13. *Корчмы* покутные конечъне по сезамъ абы не были для злодейства и ивъшихъ збытъковъ, што врадъ забороняти маеть водле Статуту. Такъ же пива абы нихъто с подъяданныхъ нашихъ на селахъ варыти не смель, под виною копою грошей на насъ, бо с того многие з них в распустъность и в убозство прыходят; велже в кожъдомъ войтовъстве а слущъномъ селе, злаца пры гостинъцу, можетъ быти корчма за ведомостью владу альбо ревизора посътановълена, одно такъ, якобы капъщызна наша не гинула, с которе подданымъ нашимъ трукновъ шынкъвъныхъ ужывати не заборонъно.

14. *Торги* ничые новые подле местъ нашихъ ближей трохъ миль ку переказе местомъ и торгомъ нашимъ абы не были, обромъ торговъ старыхъ, тые по давъному быти мают.

15. *Цыншу* з волоки вгрунту добърого 21 грошъ, з середнего 12 грошей, с подлого 8 грошей, а з вельми подлого, песъковатого альбо блотливого, 6 грошей; овъса з волокъ доброго и середнего вгрунъту по две бочъки, а с подлого одна бочъка; а естъли пенязми за овесъ будеть казано давати, ино за кожъдую бочъку 5 грошей, а за отъвоз бочъки кожъде 5 грошей. Съ тыхъ же менованныхъ вгрунтовъ с кожъде волоки сена воз один, альбо 3 грошы за сено, а за отъвоз 2 грошы, а з вельми подлого вгрунъту сена и овъса давати не повинъни, нижли с кожъде волоки всякого вгрунъту мають давати гус, альбо полътора гроша, кур двое, або пенезей 16,

яецъ двадцат, або пенезей 4, на неводы грошей два, за стацею грошей полътретя; а коли стацею кажемъ брати, ино одинъ разъ в годъ за тые пенязи мають давати с трыдцати волок яловицу одъну, бараны два, а с кожъдое волоки по курати и по десяти яецъ, а пенезей вже того году за стацыю не давати.

Робота тяглымъ людемъ с кожъдое волоки по два дни на неделю, а толоки чотыры лете с чымъ кажуть; за што маеть быти отпуцона им робота о Божьем Нарожени тыйденъ, о месопустехъ тыйденъ, о Великодни тыйден. А которыхъ на роботу не надобе, ино ихъ на осаде посадити, и будут давати с кожъдого кгрунту осады грошей 30, толокъ 12, або за толоки грошей дванадцать, а за квалты перво уставъленные жыта бочъкы, альбо грошей 10, и въже такие осадники робити ничого не повинъни, кромъ сена, розделивъшы на войтовъства тягълые и осадные сеножати ровъно, и то имъ зроби и въ часъ спратати. А з застенковъ тая повинъность: где волока быти не можетъ, от моркгу кгрунту доброго грошей 3 и пенези 4, а з среднего моркгу грошей 2, а з наддар подлого полъ 2 гроша; а зъ волоки сеножатное, где могутъ быти дрова и проробъки и сеножати добрые, 50 грошей, а зъ середнее 30 грошей, а с подлое 20 грошей, а з наддар подълое, блотливое або песъковатое, 15 грошей; а иж вже поддаване нашы на тыхъ платехъ и повинъностяхъ волочъныхъ суть осажоны и постановены, прото жадныхъ стацей давати, ани подыймованя чынити на цослы нашы и чужоземъские не повинни.

16. *Огородники* пры дворех наших мают быти, даючы кождому по тры моркги земли, а имъ с того служыти по одъному дню в тыйден пешо, а жоны ихъ лете не большъ, одно до жънъва альбо до цолотья будутъ повинъни.

17. *Овсы* дякольные поддаване нашы волостные з волокъ мають отвозити до Вильни, до лововъ, до портовъ и до инъшыхъ дворовъ нашихъ, где кажемъ, за 20 мил, а сено за 15 мил, а къ тому ещо сена дворного с кожъдое волоки по возу одъному отвезти повинъни, где им будетъ розказано; а коли дворныхъ сен и

овсовъ с потребу на наши кони быти можетъ, тогда пенязми сено и овесъ заплатити; а отдаючи овсы дявольные не мают в ишую меру, толко в бочьку давати, в которой чотыры корцы красовъскихъ под стрых, без верху и топътанья, а большей имъ не надобе платити, только вписного в реистръ от бочки овъса пеняз; и много хто откуд сен и овъсов прыйметъ, мает с того квитовати, не беручы за квитъ ничего. А коли сенъ и овъсовъ потреба наша укажет где колве провадити таковыя далекости, яко вышей описано, до порту и инъде, до дворовъ и ловов, о том за часу, о светомъ Болтроею, отъ насъ альбо в скарбу через листь ведомо учынити врадникомъ нашимъ, а с того не вымовлятися всимъ подданнымъ нашимъ в Жомойти и в Подляское земли. А ижъ за отвоз овъса платятъ подданные од двухъ бочокъ по 10 грошей за 20 мил, то за кождую милю прыйдетъ по полгрошкы. Тогда таковыя, хто до Вильни албо где колве уставичъне овъсовъ не возять, а будетъ на то розказанье наше, ино колько миль до порту, альбо где инде, провадити будутъ тот овесъ, такъ много имъ з отвозовыхъ пенезей отпустити, за милю от кождое бочки по полтрети пенеза, и остаткомъ тыхъ пенезей отъвозовыхъ наймовати судины на отпроважене водою такихъ овъсовъ до Вильни, альбо где потреба наша укажетъ; а которые уставичъне овъсы возять, ино и того останку отвозовъ на нихъ не брати.

18. *Серебщызна* на подданныхъ нашихъ абы николы отъ волов и клячь не брана, одно з волок, одънако с кождое, не уживаючи розности кгрунъту доброго и подлого; а з Рускихъ волостей серебщызна по сътарому и тамъ, где померы нетъ.

19. Работа подданнымъ через войта мает быти заказана дня неделного, с чымъ и на который ден волость до работы прыйти мають, а войт того жъ дня людем закажетъ роботу. И который чоловекъ не выйдет на роботу, ино за первый день огурного заплатит грошь, а за другой день барана, а коли и търетий разъ огуриться, або за пьянством не выйдетъ, ино бичомъ на лавъце скарати, а дни повинъные заробити; а ведже где бы зъ якое прыгоды

не могъ подданный выйти на роботу, онъ масть черезъ суседа альбо лавъника владу оповедати, а влад, порозумевъшы слухъной причине, не масть его некоторою с тыхъ виною казнити, а нязшого дня заробити повинное, што змешкаль, а не откупатися отъ работы никому. Пустыхъ волокъ подданнымъ не пахати, а который не вписавшыся в реистръ смееть то вчинити, збожъе до гумна нашего тратитъ и вины рубль грошей до скарбу нашего заплатитъ. А становитися ку работе подданнымъ, якъ словце всходитъ, а зыйти, якъ заходит, а отъпочывъку тымъ, што з быдломъ робять, передъ обедомъ—година, в полудню—година, над вечеромъ—година, а которые пешо робять, тымъ отъпочывъку и въ тле часы, одно по полгодини масть быти, а то лете, на великомъ дни, отъпочывене; а хто рано на роботу не выйдець за огурствомъ, таковой другого дня только часу, якъ омешкаль, заробити масть.

20. *Фолварки* хочемъ мети, абы везде становены, яко набольшы быти могутъ, пры кожъдыхъ замъкохъ и дворехъ нашихъ, окромъ где бы къгрунъты зле и не пожыточныы были, таковыы казати людъми осожати, зоставивъшы на влад въ каждомъ поли по одной волоце, а то влад огородники и своимъ быдломъ заробити масть, а къ тому моркгъ земли на огород; с чого личъбы чынити и платити не повиненъ. Урад нашъ гумвно в пыльной опатрности мети масть, якобы в немъ ни въ чомъ шкоды намъ не было, а збожя ужата всякого масть мети на себе третий снопъ, отдавъшы первой десетину и засявъшы пашню нашу. А умолоты всякого збожья ревизорове наши у во всехъ гумнахъ пры дворехъ нашихъ пробовати мают и того догледати и научыти, абы везде з выбоемъ и без опикул збожья молочоны были. А продаванья збожя гумецного масть быти на личъбе прынято, по чому владникъ положыт, яко продавалъ; для того и дъля всехъ подданныхъ мають быти бочьки въ местехъ торговые, въ дворехъ и гумнахъ наших, в селахъ и на въсихъ гостинцахъ одънакое меры, по чотыры корцы Краковъскихъ, которыхъ корцовъ на тотъ часъ десять въ полубочьку Вилевскомъ. И тою жъ мерою продавати и

засевати пашню з гумна, и под клейномъ одинакимъ такне бочки держати. А въ гумънехъ нашихъ маеть быти гуменникъ, подданный нашъ, в той же волости оселый, человек добрый, справный, не подозрвый, который на тую службу гуменную маеть мети волоку отъ цыншовъ и въсякихъ иныхъ платовъ, работъ и повинностей вольную.

А около засеваия пашни урад маеть пильность чынити, абы вси засеваны; а где бы который за недбалостью не засеялъ, альбо тежъ пашню кому наймоваль, а то бы ся слышне перед ревизоромъ оказало, таковой маеть дати с кождого моркгу незасеяного, або кому нанятого, по десети копъ збожя, о чомъ с пильностью ревизорове мають ся доведывати от войтов, лавъниковъ и иныхъ подданныхъ нашихъ. Ведже где бы въ которомъ году невърожай былъ, а такъ много, чымъ бы пашню засеялъ, не нажалъ, маеть о то на науку послати до подскарбего нашего за часу, а подскарбий маеть ему казати старымъ збжемъ засевати, а гдѣбы не было, за пенязи цыншовые куповати альбо з ыншого двора прибавляти, абы ся тымъ николи пашни наши не зменшывали. А зъ гумна нашего жыта в отсопъ не давати, одно летъ голодныхъ, и то алижъ яа нашимъ альбо подскарбего нашего листомъ, а дати то на волю подданныхъ, усхотят ли у копах, альбо молочнымъ жытомъ брати.

Евьи тежъ где бы врад розумялъ непотребные, маеть з гумна нашего выкинути, кгдажъ на быдло и на стадо солома отъ збожя не з евьи молочного пожиточнейшая есть; а гдѣ бы евьи мети потреба, тамъ оподаль стодоль и стиртъ у гумънехъ нашихъ и подданныхъ, для небезпечности отъ огня, мают быти вделаны. А на заробенье пашни, на кождую волоку абы было оставлено по семи волокъ оселыхъ подданныхъ нашихъ з воли и съ клячами, побълизу двора и пашни, которые по два дни в тыждень служыти, съ чимъ урад роскаже.

21. *О оборѣ быдла всякого и о рыкуняхъ.* Пры кождомъ фольварку нашомъ хочемъ мети дворничьки, то есть рыкуны по-

радъные, которой на рокъ за працу ихъ з нашихъ пенезей по две копе грошей, маетъ быти давано отъ ураду, а тры бочкы жыта з гумъна нашего, а четвертая с третего снопа враничого на выхованье; для чого пры кожъдомъ фолварку нашомъ маютъ ховати прынамъней до двадцати коровъ, а естли бы такъ много не было, иво з гуменъныхъ пенезей купити, колько можетъ который дворъ выховати, и то передъ ревизоромъ оказати. И маеть врадъ в дойзренью и доброй опатрности быдло дворъное мети, а до скарбу нашего отъ коровы дойное не большей платити, толко двадцать грошей, и отъ овъцы старое за вольну на рокъ одинъ грошъ, а отъ молодое по полугрошкы; а прыплодки в рейстръ писати и ведомость пры личбе чыпити. А где дойные овъцы и козы быти могутъ, маетъ с таковыхъ ревизоръ платъ становити, а врадъ дворничокъ к тому прымушати маетъ, абы и с того пожитокъ былъ, кдыжъ то на многихъ месцахъ за добрымъ дозренемъ быти можетъ. А где бы ку рыкуньи невестъ альбо девокъ была потъреба, то ревизоръ постановити маеть, водле великости быдла, которымъ урадъ с пенезей нашихъ наемъ платити маетъ. А старое быдло скопы и возлы продаючы, пенези до скарбу нашего отъдавати, а згожое, а зълаца поблизу, до кухни наше отъсылати. А которое быдло здохнетъ, иво за скуру воловую пять грошей, за коровю 3 грошы, а инъшого дробъного быдла здохълого скуръ не пълатити в скарбе, нижъли сверепъ стадныхъ скуръ, не пъродаючы, оказывати конюшому нашому дворному. А то все ревизорове маютъ в бачъности мети и на месъцу, пры пописыванью обору, в рейстра писати для того, абы не было забавенье пры личбе.

22. *Огороды дворные* абы были везде розмероны, с которыхъ, врадъ маетъ дати до скарбу съ кожъдого моръгу по 12 грошей, а с конопель дворныхъ вжо не повинъно неводовъ робити; а естли бы огородныхъ речей до кухни наше потъреба была, тогды то врадъ маеть отъсылати, где будетъ роскызане напе, а пенязми вже не будетъ повиненъ платити.

23. Врадники наши, обзробившыся от пашни, у в осень а на весне ставы и сажавки поддаными будовати мають, а съ пенезей гуменных и за рыбы и с продаваня старого быдла браныхъ можеть выдати до двадцати копъ на наемъники и на грабары до такое работы, а коли ревизор приедет, тую роботу и накъладъ ему окажетъ; а гдѣ бы местъце на ставъ большого накъладу цотъ-ребовало, то ревизор огъледавшы, маеть намъ поведити, а зъ нашого росказаня будеть справовати таковые ставы. А за працу враднику с кождого ставу пры спусте десятая рыба, ныжъли не спущати ставовъ без нашего веданья; а въ спустныхъ ставехъ врад и ниhto инъй никакою сетю рыб ловити не мають, подъ карностью сроегоу. А где пры ставех могут быти млыны и фолюше, альбо млыны на руду, маеть врад казати будовати звычайемъ тымъ, яко ся заховываеть, намовивъшыся з ревизоромъ; а млынаромъ третя мерка з млива и волоку одъну давати, а дъве мерки на пошытокъ скарбу нашего; и с тое третее мерки повиненъ млынар до работы млына и спустовъ мистромъ быти и опъравовати, и кгвалтовъ стеречы и с помощью подданныхъ гамовати, железа и въси потъребы до млына своимъ накъладомъ маеть справовати, а з волоки до замъку альбо двора, которому посылушон, одинъ ден в тыйденъ тесельскою работою служити. А который млынар в злодействе будет досветчон, таковой маеть одъпадати права млынаръского и отъ млына, а ведже олижъ з явного суда поконаный; а гдѣбы што вонтпливого в таковомъ суде около справы млынарское было, маеть врад иныхъ млынаровъ к тому везвати и, възывъшы порозуменье отъ нихъ, такъ млынара отъсудити.

24. Сена з дворныхъ сеножатей на врад нашъ даемъ пятый воз, также пятую стирту, альбо оборочъ, ровно кладучы нашъ и врадовой, але врад маеть с пыльностью прычынати, абы сеножати дворные не залегали и заросълые выпъравованы и въ часъ покошоны были; а гдѣбы иначе, а намъ бы в томъ шкода ся дѣяла, тогды маеть то намъ нагородити з своего пятого воза, чого ревизор пыльне дозрети маеть.

25. Гдѣ кони в дворехъ нашихъ стоять, ино што на тые кони и машталеры пры нихъ выдано будетъ, яко въ нашомъ альбо конюшого нашего листе оброкъ имъ на тыденъ описанъ будетъ, за кѣвитомъ машталеръскимъ, под печатью шляхтыча, человека доброго, одъного альбо двухъ, на личьбе прыняти. Ведже вранники наши мають в дозренью своемъ мети, абы овъсы и сена на сторону не шъли, а пры нашихъ конехъ машталеры своихъ коней не ховали бы. А гдѣ посланецъ нашъ пры конехъ будетъ, тогды одъ того, зъ его печатью, а не отъ машталера, квитъ взяти; и што бы тежъ врад на узъденицы, попонки и на иншыя потъребы коней нашихъ пенезей выдалъ, а то на квите посъланца або машталерскомъ окажетъ, и то такъ же на личьбе ему прыняти.

26. *О листехъ на данину.* Абы и тымъ, кому што в ласки наше бывает дано, трудности пры чыненью личьбы не чынено, про то кому што отъ которого двора нашего дадим, державца або тивунъ оный листъ нашъ, за которымъ поступить даное, маеть в рейстръ свой уписати, и вгды пры личьбе окажетъ, то маеть быти прынято; а ведже подскарбий о таковых данинахъ маеть в канцлярыи нашей ведомостъ брати, и естли не згодится копей того листу в метрыкою канцлярыйскою, повиненъ будетъ вранникъ шкodu нам опъравити, або оный листъ, за которымъ посътупил, оказати.

27. Платы серебрящныи и вьси иные доходы с подданныхъ нашихъ от ураду и ихъ наместъняковъ нигдѣ индѣ не мають быти браны, толко въ дворехъ нашихъ, а гдѣ дворовъ нетъ, ино в местехъ або на селе, на одномъ местъцу, в господа, не поежъдчаючы и не посылаючы на села а ни в дома войтовъ, под ласкою нашою, чога ревизорове с пильностью доведыватися мають; которые цыньшы и вьсякие платы подданые во вьсихъ замкохъ и волостяхъ нашихъ мають почати давати до врану своего на светый Михалъ, и такъ будутъ отъдавати за напомниманьемъ войта своего ажъ до светого Мартина, кожъдый пры своемъ войте; а хто не отъдасть до менованого дня, войтъ за росказанемъ вранничымъ маеть такого ставити перед урадомъ, а вранъ, доведавшыся, естли

могучы заплатити податокъ за недбалостю не платит, мает его до везеня осадити, покол заплатит; а децкованья не б'рати на немъ, толко одинъ грошъ поколдного. А воловъ и коней за цыншъ и ни за што иного не грабити николи. А который чловекъ не можетъ податку заплатити за тыми прычынами, то есть: за пожогою, за вымеретьемъ або за хоробою всего дому, за голодом, за побитемъ граду и за вбоством, такового кгда войтъ посътавить, урад, отъ войта, лавъниковъ и суседовъ его того ведомость вземши, и еще маеть восълати до его дому доведатися досътаточно, и справедливе ль то, такового маеть в рейстръ уписати и пры личбе в скарбе оповедати, за которою прычыною не могъ выдати. А подскарбий нашъ пры личбе маеть отложити на выведанье ревизора, который ревизоръ того ж году, которого личбы почынаються, маеть быти послан и выведане чынити от войтовъ и подданныхъ, суседовъ оного, хто не выдал, а доведавъшыся такъ не выданныхъ платовъ, яко и воловъ пустыхъ и въсихъ речей, што бы з личбы на къвитехъ до выведыванья описано, и въжата гумъна в томъ лете, маеть свой листъ дати, чого ся доведаеть коло рештъ, з личбы оставенных, а тотъ листъ его будетъ моцный, яко и скарбный квитъ в той речы, и на другой личбе въ скарбе, за оказанемъ того листу ревизорского, маеть быти прынято все, што в немъ описано. А часу выбирания доходовъ долговъ своихъ нихто на подданныхъ нашихъ отъправовати не маеть.

28. *О днехъ, личбамъ назначоныхъ, и о писарехъ скарбныхъ, и абы врьядъ пенезей при собе не задерживалъ.* Къ тому хочемъ мети, абы врьадники в пожиткохъ нашихъ такъ заховалися, а платы и доходы, што кольвекъ можетъ быти выбрано, отдавали въ скарбъ нашъ первой свята Божьего Нарожена, а отдавъшы пенези, маеть взяти квитъ подскарбего ку личбе, альбо скарбоного; за который квитъ не мають болшей брата в скарбе, толко два грошы. А можетъ ли и личбу учынити, на тотъ же часъ маеть быти слуханъ, и по личбе, чого справитися, квитовати такового. А пенези и личбу отбрати на замъку нашомъ, где домъ з розказанья на-

шого указан будетъ; а брати личьбу по рейстрахъ и уставе ревизорской, а там, где ревизор не былъ, ино по первой уставе. А певьные часы врадником всимъ чынити личьбу складаемъ: отъ Нового лета напервей личьба почывається генъвара дня первъшого зъ земли Жомойтское, с тивунъствъ и з державъ тамошнихъ, то есть: с Плотель, с Телшъ, з Биржанъ, з Бирженявъ, с Тверы, з Кгондинъкги, з Дирванъ обоухъ половиць, зъ Увенъты, з Ретова, з Шовъдовъ, с Поюра, обоухъ половиць, з Вешъвенъ, зъ Ораколы, с Коршова, а доконаются дня 15, тогожъ месяца. Шестнадцатого дня генъвара почънутъся личьбы з Велены, с Керстоймони, з Росейны, з Ясвоини, з Вилькеи, с Крожъ, з Ботокъ и зо вьсее полости Упитьское, кгда ж там фолварковъ нетъ, а доконаются дня первъшого февъраля.

Второго дня февъраля почънутъся личьбы з восковъничого Виленского, съ ключа Луцького и зо вьсихъ мытъ Волынскихъ и Подляскихъ, Рускихъ с корчмами, съ Ковенскихъ мыт и Жомойтскихъ, а доконаются личьбы 23 дня, у вилею светого Матея.

А потомъ февъраля дня 24 почънутъся личьбы зъ замьковъ и дворовъ Троцького повету, з Берестья, з Милейчичъ, з Мельника, з Лосич, з Дорогичына, и с подымъного с Каменца, з Городка, з Высокого Стыкотина, зъ Забеля, а доконаются до дня шостого марца.

Семого дня того жъ месяца марца почънутъся личьбы зо Мьстибогова, зъ Зельвы, з Волпы, з Волковыска и зъ войтовства тамошнего, з Лыскова, з Межыреча, зъ Слонимского староства, з Лососиное, з Байкевичъ, а доконаются марца семогоннадцат дня.

Того жъ марца осмогоннадцат дня почънутъся личьбы з Белицы, зъ Ожи, с Перелома и зъ неводницствомъ, с Перевалки, з Василишокъ, з Острыны, з Мереча и фолварковъ тамошнихъ, с Конева, з Дубичъ, з Радуни, з Ейшышокъ, з Воран, з Волкиникъ и Лепунъ, а доконаются марца 28 дня.

Того жъ мѣсяца 29 дня почьнутъся личбы зъ Олиты, с фолварков и неводницства тамошънего, з Симъна, з Бирштан, зъ Дорсунишокъ, с Ковна, з Румшышокъ, с Кормялова, зъ Сомилишокъ, з Жыжмор, зъ Жослей, с тивунъства, городницства и с ключа Троцкога, с капщызны места тамошънего и с капщызны места Городенского, а доконаются личбы с Троцкога повету до дня 7 апрыля.

Осмого дня мѣсяца апреля почьнутъся личбы зъ замъковъ и дъворовъ повету Виленского, зъ Брасълавля, зъ Опсы и неводницствъ тамошънихъ, з Дисен, з Довъггалишокъ з неводницством, з Ляховичъ, зъ Айны, съ Красного села, з Маркова, з Мядела, з Лебедева, з Дуниловичъ, зъ Ушъполь, с Пенянь, зъ Абелы, зъ Утяны, зъ Оникштъ, з Вилкомиря, з Воложына, з Болникъ, а доконаются того жъ мѣсяца 21 дня.

Апреля 22 дня почьнутъся личбы з Лиды, с Трабъ, з Кгерапонинъ и съ фолварковъ, с тивунъства, з неводницства, з городницства, съ ключа и съ капщызны Виленское, с капщызны Новгородское и от права майдемборского тамошного, с капщызны Церънское и места Менского, с Крева, з Опшяны, з Медникъ, з Любова, з Раканътишок, з Виршупъ и з млына Виленского, а доконаются личбы повету Виленского мая 5 дня.

Шостого дня мѣсяца мая почьнутъся личбы з волостей Рускихъ, напервей з Речыцы, з Мозыра, з Бобруйска, съ Чычерка, съ Пропойска, з Омъстиславля, зъ Оръшы, з Любеча, а доконаются 18 дня того жъ мѣсяца.

Девятогонадцат дня мая почьнутъся личбы з Гомъя, зъ Глуска, з Могилева, з Свислочы, з Борисова, з Любошанъ, отъ права майдемборского и з бобровницства Полоцъкого, а доконаются личбы з волостей Рускихъ остатънего дня того жъ мѣсяца мая.

А иные двory, которые кгды будутъ влучины в тую справу, маот ити въ личбе тыхъ дней и въ тые жъ поветы назначоные, каждый ку которому належить; в тыхъ часехъ назначоныхъ личбы маеть кожъдый урядникъ первого дня, яко которымъ деръжавамъ описано, ку личбе становити и оказатися подскарбему нашому, а

подскарбий мает розказати писаромъ скарбнымъ отъправовати и личбу брати, ничымъ не зедерживаючы. И прото хочемъ мети два писары скарбныхъ на пърыймоване личбы, которы ижъ бы одностайне, одънакою моцю и згодливе брали личбу, кому подскарбий отъправовати роскажет, пыльне догъледаючы пожитъковъ нашихъ, а маючы рейстра прошълое личбы, и въ чомъ бы вонтпливост альбо шкоду бачыли, не мают того никому замолчывати, але подскарбему оповедати, а подскарбий намъ; и во вьсемъ послушенство абы чынили ку подскарбему и вьсякие sprawy нигде индей, одно ку нему доносили, такъже и рейстра личбы одного складаючы ку подскарбему прыносити маютъ; а без ведома подскарбего яко писары личбы, такъ и скарбный пenezей прыймовати не маютъ. А за квиты абы болшей не брали дяки скарбные, толко по 12 грошей, а не даючы розныхъ квитовъ; вси доходы и пожитъки одного двора с фолварки, а потомъ гумъно со вьсимъ господарствомъ на одномъ выписати, и в чом бы ся усправедливи прошълое личбы, што на ревизора оставълено было, со вьсего одинъ квитъ. В тыхъ же квитехъ описывати, где в которомъ ураде што прибавълено, а што зменшало пожитъковъ; а за писанье квитовъ ихъ дяки не маютъ болшей брати, толко 2 грошы, хотя бы на аркушу цаломъ и болшей был, то всего за одинъ квит грошей 14. А над то таковымъ писаромъ скарбный, з ласки нашое, з скарбу давати на год за ихъ службу и на страву кождому з нихъ по сту и шестидесятъ копъ грошей, по пятнадцати локоть одомашъки, а на ихъ слуги и дяки обеюмъ по поставу сукна колтрышового. Тые ж писары скарбные не мают ся забавляти своими потъребамы на тотъ часъ, личбамъ назначоный, абы ничымъ предлужене и омешъкане не было въ отъправе личбы; а естълибы который своими потъребамы альбо вымыслы котормы, день личбы не беручы, альбо личбу писары скарбные и скарбный пenezи без воли и ведома подскарбего прыймовали, и посълушенства ку старшому своему не чынячи, намъ чымъ забавенье въ скарбныхъ делехъ, што бы належало через подскарбего доносити

до насъ, а самъ доносилъ, в чомъ коли будетъ дознавъ, ижъ вымышляючи пожитокъ то себе чынилъ и предлужыл личьбы, то намъ объявити подскарбий виненъ; а мы, вины его дознавши, с тымъ учынимъ, што будетъ воля наша; ведже то все, што бы они видели и розумели шкодноу в пожитькохъ и потъребьного, ку ведомости нашей кгда подскарбему объявятъ, подскарбий намъ объявити винен, а на што будетъ воля наша, то имъ озънаймити, а они, по тому, яко имъ подъскарбий именовъ нашимъ роскажетъ, мають справоватися. А гдѣ бы подъскарбий того занехалъ, а намъ не оповедаль, тогды тые писары наши мають то намъ доносити и оповедати, водле прысяги своее и повинности ку намъ, пану своему.

То тежъ опатруючи, абы нихто платов нашихъ пры себе не задержывалъ и личьбу чынилъ на часы назначоны, про то такъ постановляемъ: с которого бы враду пенези до Божего Нарожения въ скарбъ нашъ не отъданы, таковому вранникови, якого стану буд, по Божьемъ Нарожени подскарбий, оповедавшы намъ, а з волею и за листомъ нашимъ, маеть увосълати дворанина в имене его, што бы за оную суму стояло, и естли засътавити в сумѣ альбо ку которому дворови прылучыт, маеть ся в томъ водле росъказаня нашого заховати; а въже таковымъ вымова не будетъ пуцона на съпустошене, згоренье, вымеретье и въбозство на волокахъ подданныхъ, але всю суму сполна алижъ запълатитъ, тожъ именье з рукъ в заставъника возметь; а кгда бы маетьность его за то не стояла, а без бытъности наше, ино подскарбий его загамовати маеть до науки наше, альбо поколя оную суму всю сполна запълатитъ. А то для того, же в недбалость речь нашу господарскую и земьского скарбу положылъ и не дал того, што колве бы брати могъ; кгдажъ на уставѣ описано: неможънымъ, хто бы не мел чымъ запълатити, абы сбътяженъе не было; прото на комъ не могъ взяти, маючи такъ много часу замереного, мел его в рейстръ уписати, а што выбралъ, то было отъдавати перед рокомъ и дѣбати в речы скарбу нашого; а далей то будетъ на воли

пашой, што съ такимъ недбалымъ врадникомъ чынити. Гдѣбы тежъ который врадникъ личьбы на часъ назначоный не пильновал, хотя пенези в скарбъ давъшы, ино посьтерегаючы своволное недбалости, ижъ великое затрудънене в скарбе деетсяя, же рокъ в рокъ личьбами уходитъ, для того, по выпшью менованого часу личьбе того повету, в которомъ оный врадъ лежыть, маеть подскарбий, такъжо за ведомостью и листомъ нашымъ, в имене недбалого увослати и въезатися за вьсю суму, зъ ураду его до скарбу належачую, и такъ долъго держати тое имене и пожытьки з него до скарбу чынити, олижъ личьбу вчынити и справитися всего з ураду своего; а то чынити и вьсылати в таковыхъ именяхъ не пьродолжываючы, але борздо после року и часу менованого. А вгды увязанье доидеть; оный недбальный не можетъ личьбу чынити, олижъ всихъ иныхъ личьбы того року доконаются, тожъ его слухати в личьбе будуть, а што з личьбы пры немъ найдется, запьлативъшы, имене возьметъ. Ведже хто бы с прыгоды, згубы, альбо згореня рейстровъ, смерти и хоробы служебъника, который платы отьбирал, альбо самъ врадникъ зьимъреть, жона або дети зостануть и за иными вгвалтовными прыгодами не могутъ пенезей первой дня назначоного в скарбъ дати альбо личьбу чынити, предся маеть стати на часъ назначоный кожъдый, альбо черезъ листъ оповедати прыгоду подскарбему, такъже змерлого жона або дети; а подскарбий, порозумевъшы прычыне вышей менованой, або хотя бы и не менована, одно слушна, маеть ознаймити и зложыти ему часъ ку даванью пенезей альбо ку личьбе, не даючы увязана, а того вже часу не омешъкати, под обовязкомъ верху помененомъ.

29. *О ревизорехъ, мерникахъ, о померы волочной и о селидбахъ подданныхъ.* Ревизоры мають быти прысяглые, люди добрые, сумъненья побожъного, оселые а не голоты, в помере волочной и в господарстве добре умеетные, абы вмелъ всего достаточъне и справедливе выведати и вьказати пожытокъ намъ вradoви, в чомъ можетъ причинити. Тежъ ревизор маеть догъледати а с пильностью доведыватися, абы нихто з шляхты и подданныхъ нашихъ в пуцахъ

на власных вгрунтех нашихъ прорубьковъ не чынили и никакъ не прывлащали, и оповедати намъ такъ недбалого врадника, в чьемъ бы ся то ураде деяло. Тые жъ ревизоры мають доглядати, абы отъ мерниковъ селидбы назначываны в третемъ, среднемъ поли, а гдебы мерникъ того не вчынилъ, тогды самъ ревизор маеть назначити селидбы, а вград маеть с пилностью примусити подданныхъ селитися на мествцахъ назначонныхъ, чога тот же ревизор маеть доглядати и всихъ справъ господарства вradoвого, естли слушьне а радне справуются; а нерадного и такового, который бы ся не водле уставы и росказана нашего справовал, маеть ревизор под тою жъ присягою, которою обовязанъ, не закрывати, але намъ оповедати и довести того на него; а мы учынимъ с тымъ, што ся слушьного намъ повидитъ.

Ревизор, гдебы в ревизии его помера ещо не дошъла або непорадъная была, маеть мети до кожъдого двора одного слугу, к тому годъного, черезъ которыхъ померу справовати будетъ; а плату такому слуге на год по десеть копъ грошей зъ сварбу нашего, а отъ померы знову альбо перемеренья брати мають по десети грошей с кожъдое волоки, а где бы толко поправовалъ, 2 гроши отъ волоки. А такыи мерники естли бы ся не слушьне справовали и лениво для своего пожытку мерили, за то ревизор самъ маеть отъповедати. Естли бы тежъ до колка дворовъ нашихъ потреба мерниковъ, ино одного уставити и дати тры волоки ему, волныхъ отъ всихъ повинностей, къ тому войтовство одъно, а то вчынити за нашимъ ведомомъ; а не иный хто обирати маеть такыихъ мерниковъ, одно ревизор. А где помера поидеть, мають мерыты всякий вгрунтъ, купленный и заставъный, вгды жъ вметъ и вся его маетьность наша есть; описати вгрунтъ, яко велики волоки вложъ и поцерокъ, на которыхъ мествцахъ, и естли бы с прычины лихого вгрунту надбавьки чынили, то мають пры томъ же описывати; а где могутъ быти волоки прогоняные, мерыты в тры поля, в кожъдое поле 11 морьговъ, то есть у волоку 33 морьга з надавкомъ. А не могутъ ли быти прогоняные волоки с пры-

чынъ розныхъ, ино моркговати. А где без землянскихъ кгрунтовъ не выпростуются, таковыя земли беручы, нашими кгрунты мають отдавати, где бы земляномъ с поручьку ихъ именьямъ, и ровню якимъ кгрунтомъ возметь и колко такихъ, и такъ много отъдати. А гдѣбы ся ровный кгрунтъ на отъмену не трафилъ, ино за волоку кгрунту преднего среднимъ кгрунтомъ полторы волоки дати, а за среднего кгрунту волоку подлымъ две дати, то вчынить за волоку кгрунту преднего подлого кгрунту три волоки. А гдѣ наддар подлымъ, блотливымъ або песковатымъ кгрунтомъ прыйдетъ отъмену давати, то даемъ на пилное уважене ураду нашего, ревизора и мерниковъ, абы намъ и оному, в кого берутъ, шкода не была; для чого отъмена абы не была без ураду давана, але хто бы таковое отмены за упором прыймовати не хотель, мають зоставити таковую отъмену, уписавшы до книгъ оногъ жъ ураду нашего, а врад маеть напоминати его о бранье отъмены, на чомъ естли бы не переставяючи и намъ не объжаловавшы, упорне стени волокамъ и гъраницы казилъ и въ оный кгрунтъ, в померу взятый, уступовался, того врад нашъ маеть моцно боронити, альбо правомъ квалту на таковомъ позыскивати.

Ревизоръ и мерники мають на то бачность мети, абы ку прылеглымъ замькомъ и дъворомъ села и въсякіе кгрунты наши прылучали, яко ку которому двору ближе а споручъ, а ведже такъ, ижъ бы можьности и шырокости врадовъ тымъ таковымъ переменянемъ в подданныхъ и кгрунтехъ не зменьшывало. Тые жъ ревизоры и мерники маот ся доведывати посъполу з урадомъ отъ войтовъ и лавъниковъ и подданныхъ о земляхъ и въсякихъ кгрунтехъ нашихъ затаеныхъ або отъ кого кольве забраныхъ, и то нам, господару, доносити и оповедати, водле прысяги и повинности своее.

30. Все врадники наши сами особами своими мають бывати на врадехъ своихъ в часъ прыханья ревизора, кромъ пановъ радъ нашихъ альбо тыхъ, которые посольствы и инъшими посълугами нашими альбо потъребами речы посполитое обовязаны; ведже таковыя врадникомъ альбо наместъникомъ своимъ росказати по-

винни, абы всякое посълушенство в нашихъ пожитъкохъ ку ревизоромъ и посълантьцомъ нашимъ мели, около всего ведомость имъ давали. А въ чомъ бы ся якая шкода намъ альбо кривъда подданнымъ деяла, абы врадникъ або наместъникъ на враде во вѣсемъ передъ ревизоромъ отъказывал. А вѣрадники и наместъники маюти быти люди добрые, веры годные. А естли бы нашъ врадникъ зъ своего наместъника, або зъ слуги, за прошенемъ отъ войта або подданого, справедливости укывъжоному подданому не вчынилъ, ино хотя бъ того слуги не было, повиненъ самъ панъ передъ ревизоромъ о тую кривду ему отказывати и с права всказаное нагородити, а собе на томъ слуге шкоды доходити. А который бы врадникъ о такую кривду не отъповедалъ альбо нагороджати кривды и шькоды подданнымъ не хотел, то маеть ревизоръ намъ, господару, а въ небытноси насъ, подскарбему ознаимити, не вѣежъдчаочы зъ оного враду, и возметь науку, яко ся в томъ заховати.

31. *О доходы на врад з ласки наше и о лежни.* Во вѣсихъ замъкохъ и дворехъ нашихъ, где земъли на волоки суть розмероны, даемъ, з ласки наше господарьское, на вѣрад нашъ платъ весь з десятое волоки, кромъ овьса и сена, третий снопъ з гумен нашихъ всякого збожъя, торговое и померное все, и за лопатки пенязми дия торгового; десятая рыба пры спущанку ставовъ; вина, который подданыи на роботу не выидеть, грошь 1 за день, а за другой день барана; списного отъ волоки пенезей 14; а где и за овесь отъбирають, ино отъ бочъки по пенезю; вижованья грошь, отъ прысаги 2 грошы; пересуду отъ копы грошей 3; децковане и помилное слугамъ; куница за девъкою и вѣдовою, вгды до другое волости замужъ идеть, грошей 12; поколодного грошь; з нивъ нашихъ третий грошь, за скажене межи 12 грошей. Нишли врад наш за вини подданныхъ, заруки и ни за шьто иного лежъневъ в домы, а ни тежъ по волады великодныи и пожитъки вымышъленые и о скажене межъ вѣежъдчати а ни всылати на суды не маеть, чого ревизоръ пилне стеречы и боронити повиненъ.

32. О судеревныхъ лесахъ и пуцахъ и бобровыхъ гонехъ, о борти, сеножати и о уступехъ и лесехъ розмеронныхъ. Есть некоторые леса, пуцы и дубровы наши, до которыхъ зъстародавна шляхта и подданные ихъ уступы и въходы мають весполокъ с подданными нашими; о таковыхъ пуцахъ и лесахъ вси владники наши и ихъ наместъники мають ревизоромъ ведомость чынити и спольне а пильне ся о томъ выведывати, хто за якою справедливостью и з много служобъ людей въходы свои маеть, и выведавъшы певъне, яко много того кгрунту мають, о томъ справу давати намъ, водле которое ведомости, великости и малости кгрунту нашего, комисары зослати маемъ. А покол комисары наши на то выедуть, маеть урад подданнымъ росказати ужывати тыхъ кгрунтовъ по первому, абы з держаня не выпущоны, а пожытокъ до скарбу с того множити. Ведже где бы спор полъ о речъ ровъную, меньшую альбо мало болшую, вижъли о волоку, тогъды таковыя речы можетъ влад з ревизоромъ альбо с померчымъ ковъчати и становити, не жъдучы зосланы комисаровъ отъ насъ, абы ся для такъ ровное речы в замъкненю померы волокъ омешканье не деало; а влад, яко повиненъ, съ пильностью маеть дозрети, жебыхъмо шкоды въ справедливости кгрунту нашего не мели.

А леса, на волоки розмеронные, где годно на пашню, людми осажати и вольности маеть давати урад на пят альбо на шесть летъ, ажъ и до десяти; а то маеть быти, где черные леса а тяжкие ку вырубленю, и то даемъ на баченье владовое. А ревизор, пръехавъшы, вольность оную уважить и цыншь постановитъ по выседеню воли платити водле уставы. Ведже таковыя леса, где бы на пашню згодитися не могли, помераючи не мають прогоняти и пърорубывати волокъ, одъно вколо объмерывъшы и гъраницы положывъшы, пописати довгость и шырокость шну ровъ и колко волокъ и моркговъ, яко ся вымерыть, и зморьговавъшы, на рейстра пописати; а ведже от таковое померы меньшы брати, то ест от десети моркговъ-грошь 1. А гдѣ сеножати в пуцахъ нашихъ суть, ино влад и лесъничый мають давати ведомость ревизору, а реви-

зоръ маеть, где бы потреба, до двора нашего таковыя сеножати приверънути, альбо межы подданныхъ на плате роздати, а подданые на козбу вси, колко ихъ наймутъ, одьнымъ разомъ мають ходити, оповедавшыя лесъничому, а ручьицы, пса, рогатины и ничего, чымъ бы зверя забилъ, не брати ему з собою. А гдѣбы межы пуццою, болота и лесы вгрунъту на пашню годного троухъ волокъ меньшей было, тамъ людей не садити, для злодейства и пръокрадываня мытъ, але на пълате роздавати. У в оступехъ и ловехъ нашихъ проробъковъ и сеножатей никому не мети, водле уфалы.

Ловы и оступы в пуцахъ нашихъ ревизоры з лесъничыми и тежъ осочники, почавшы отъ Беловежъ ажъ до Ковъна, порядкомъ слушьнымъ росправити и росписати казати мают на розъные часы, для волнейшого пребыванья и ведомости о зверу, и яко много до которого оступу людей потреба, и о далекости оступовъ мають с пильностью межы собою то посътавовившы, в рейстръ уписать и на враде зоставити, абы, за ведомостью потребы певное личбы, людей з далевихъ волостей не гънано, кгдажъ ся и без того обыйти може. А подданные наши, тяглые и осадные, кождый з волокъ своихъ повинни будутъ до оступовъ нашихъ пешо ходити и зъ возми ездити, а поколь в ловехъ нашихъ мешъкати будутъ, потоль на инъшыя роботы ходити не повинъни; але хлопята и старые абы в ловы не ходили; к тому тежъ врад, без ведомости, листу и росказаня нашего, подданныхъ в ловы выгоняти не маеть, подъ ласкою нашою. Бортное дерево наше все абы врад въ своей ведомости мел, чого ревизорове догъледати мають; дани тежъ медовые, водле старыхъ звичаевъ, ити мають с пуцъ, а з ульевъ домовыхъ и зъ бортей на волокахъ жаденъ с подданныхъ плату давати не повиненъ. А за бортъ шляхедеую, которая бы ся подданому у волоце достала, такъ с пчолами, яко пустая, маеть быти запълата водле Статуту, то есть за бортъ пустую 15 грошей, со пчолами 30 грошей; а хто бы запълаты прынати не хотель, тому волно бортъ свою зо пня спустити и възяти. А во всьихъ нашихъ и обьчыхъ пуцахъ, где перед тым подданные наши бобры на пасъ

гонили, и теперь по первому гонити мають; а гѣдебы в рекахъ и озерахъ нашихъ ново бобры ся показали, и тамъ ловити мають, а за працу ихъ брати имъ бобра пятого альбо почеревье отъ кождаго бобра. А гѣде подданье въ пуцахъ нашихъ лазни для входовъ мають, пры таковыхъ лазняхъ абы конечно быдла и собакъ не ховали, чога имъ вранникъ и лесничій боронити мають.

33. Волность подданые до пуцы наше, хотя жъ и головъное, ведже не гѣлубоко, мають мети по дрова, по хворостъ на гороженье, по дерево на будованье, по лыка на свою только потребу, а не на продажу; а где для оступовъ закажутъ имъ, ино поколь загъраничатъ ревизорове, того вжывати, и то такъ, абы на одномъ мѣстцу брали, а на другомъ загаяли. А робятамъ малымъ и невестамъ губь, овоцу лесного всякого, ягод и хъмелю во вськихъ пуцахъ нашихъ не боронити. А на своихъ волокахъ подданнымъ вольно забити волка, лисицу, рыся, росомаку, заеца, бельку и ившій звер малый, тавъже птахи всякие, и продавати кому хотячи, не оповедаючи враду; але серны и ившого болшого зверу не бити и на своихъ волокахъ; а особливе в нуцахъ и под пуцами нашими ручьницъ ховати и жадного зверу ловити не мають, под горломъ.

34. Волность подданнымъ до рекъ и озеръ нашихъ. Рыбъ ловити крыгою, удою, броднемъ, трыгубицею, оборомъ и ившими малыми сетками урад и неводничий не мають заборонити, нижъли езовъ забивати не могутъ. А месяца апреля, мая, июня ничымъ рыбъ не ловити въ озерахъ толко, для множеня ихъ в тыхъ мѣсцахъ, чога врад и неводничие заборонити мають, ведже в рекахъ вольный завжды подданнымъ уловъ на рыбы. Подданный убогий и недостаточный, часовъ голодныхъ, засеявъшы, на зиму кгда отъходить кормитися, маеть оповедатися вradoви пры войте и указати убожество и недостатокъ свой, для чога то учинити мусить; такому домовство и засевокъ не маеть быти бранъ ажъ до светого Яна, а не верпеть ли ся до того часу, тратитъ засевокъ и будеть то все отъдано ившому, безъ покълону вранничого. А который бы

чоловекъ, не оловедавъшыся владнику пры войте, втекъ з волоки, тая земля зо всимъ домовъствомъ, што останеть, инъшому дати, а зъбеглого самъ влад и через войта искати мают; а гдѣ найдуть, а выдати не схогять, ино правомъ доходити. Пакъ ли самъ отъходень после часу назначеного, альбо збегъ правомъ зысываный, любо и безъ права, вернуться, таковыхъ на пустыхъ волокахъ осажати; а естли за кърывъдою отъ владника и войта выйдеть подданый, а потомъ прыйдетъ, ревизоръ винъности его маеть ся доведати и вважыти прычину, естли прыпустити его ку засевокъ и будованю, альбо ни. Продати на волоце будоване и домовъство подданому вольно перед урадомъ пры войте и лавъникохъ, а тымъ, хто купитъ, засадивъшы волоку свою (который бы дужъ потяглы тягънути), можеть у месте або на пустой волоце сести; а тотъ, хто купит, не маеть болшей дати владникови, только 2 гроша, а записного в реестр грош; а естли в томъ ураде нетъ места и волоки пустое, ино ему до инъшого имения нашего вольно ити, вземъшы листъ отъ ураду до оного, гдѣ ся переносить, же добровольне вышоль, волоку осадивъшы, и въ томъ ему перед урадомъ або войтомъ уститися, абы инъде не шоль, только до волости наше.

Везде пры селахъ нашихъ волоки пустыя, альбо непърынятыя и розробленые, влад и ревизор, пры бытности своей, людьми добрыми осажати мает и писати в рейстръ, которого дня и часу прыймуть, с которыхъ волок поколь ся збудуетъ и волоку направитъ, до летъ двухъ альбо трохъ, не маеть болшей дати за вси повинности, только грошей 42, снявшы жыто и ярыну; а роботы и подвод и ни которыхъ потяглы не тягънути, поколь ся збудуетъ, а то на узъчане владомъ и ревизорскомъ, естли близко и ладно будованя досягънути можеть. А прымного не брати болшей, толко 2 грошы на державцу, а дяку грошъ. А никому пустыхъ волокъ а ни сеножателей на нихъ не наймовати и за поклоны а ни за скарбные доходы не давати пахати никакимъ обычаемъ.

35. У подводы далекие альбо будованья замьковъ и дворовъ подданные наши повинны и водле великости часу помешканя тамъ и далекости дороги мають ся складати с трохъ альбо с чотырохъ волокъ на одинъ воз, альбо роботънива одъного; а не маеть никто такихъ подводъ и роботъ замышляти, олижъ за нашимъ листомъ; а за то будетъ отъщущати подданнымъ с платовъ за волю нашу, водле змешъваня ихъ тамъ, на той послъузе нашей. А будоване и воженье дерева и подводы до дворовъ близкихъ и прылеглыхъ, то маеть быти на бачности враду и ревизсровъ нашихъ; ведже, кгда бы што поважного робити мели, мают ся пытати в насъ, а въ небытности нашей, у подскаръбего нашего. А старостове и тивунове подвод жадныхъ отъ подданныхъ нашихъ на свою потъребу а ни прытелей своихъ брати не мають, под утратою враду; а върадники ихъ гдебы ихъ брали на свою альбо чью инъшую потъребу, горло тратитъ. А кгда врад едетъ с пенязми до скарбу до Вильни, тогды войтове колею, по року каждый, з войтовства своего под пенези подводу мають давати, то есть под петъсотъ копъ подводы две, а под тысячу копъ подводъ чотыры, и которые с подъданныхъ с пенязми поедутъ, тымъ со въсего войтовства того маеть быти складано за кожъдую милю отъ одного коня грошъ 1. Тымъ обычаемъ не пръйдетъ то в другой волости на войтовство раз в кольку летех, што маеть быти в Жомойти и во всемъ Великомъ Князстве Литовскомъ. А гдебы тежъ, за листомъ и росказанемъ нашимъ, люди осадные збожъя альбо товары лесные до портовъ возили, тогды имъ в цынъшоухъ также фоллга маеть быти уделана.

36. Естля бы подданные, за росказанемъ нашимъ листовнымъ, камен возили, тогды имъ за то в цыншоухъ фоллга маеть быти вделана, водле змешъваня ихъ на той послъузе нашей. А на спущене дерева с пущы Марковское вси подданные наши волости тамошнее мають быти на тягълую службу постановлени, такъ яко Волькиницкие, которые за дъни имъ повиноватые дерево и дрова спущати до Вильни будутъ повинни. А где бы тая волость

водле потрѣбы нашею тому досыт вчынити не могла, мають быти на то отлучоны люди отъ одного альбо двухъ дворовъ нашихъ, которые такъже на тягълую службу постановити и ку той службѣ с потрѣбу ихъ прывернути.

37. *Мосты* на мѣстѣцахъ звыкълыхъ подданные мають робити, какъ бы безпечный переездъ былъ, безъ мостовъничого, кожъдый за своимъ войтомъ; а коли войтъ недѣбале ся заховываетъ, ино врад его маеть напоменути, и если не послушны подданные войта, ино ихъ врад кажетъ выгнати ку той работе за войтомъ. А на гостинцахъ и дорогахъ, где мы, господарь, в дворомъ нашимъ едемъ, тамъ, за дойзренемъ врадovýmъ, звыкълы мосты робити, а за то ничего на подданныхъ врадникъ и мостовъничый его брати не маеть.

А мостовъничый, отъ насъ посланный, маеть только людей боярскихъ у мощеню мостовъ доглядати, абы были добре зароблены. А естли бы подданные наши осадные, за росказанемъ и листомъ нашимъ, мосты мостили незвыкълые, имъ неповинные, за то имъ будетъ отпущено с платовъ нашихъ; а подданными тягълыми мосты робити за дни, имъ повиноватые.

38. На сторожу замъковъ и дѣворовъ нашихъ чергою подданные ходити повинны, але не болшей ихъ врадъ брати маеть, одно яко ревизоръ уставить. А ревизоръ не маеть по особе владу ставити сторожы, толко водле потрѣбы великости и важности дворовъ нашихъ. А с тыхъ же сторожовъ до коней нашихъ, где будутъ стояти, до кожъдое стайни одинъ сторожъ, а до дванадцати воловъ кормныхъ такъже одного сторожа.

39. *Ремесники* всякого ремесла мають быти на одной волоце ставены отъ ревизора пры всихъ замъкохъ, дѣворехъ нашихъ, водле потрѣбы, а злща пры гостинцахъ и тыхъ дворехъ, в которыхъ частей бываемъ, то есть: тесли, ковали, слесары, колоден, бонъдары, рыболове, кграбары; а тыхъ ремесъниковъ не маеть урад до домовъ своихъ посылати, а ни роботами своими забавляти.

40. *О озергах* *).

41. Позвы жадные и децкие од пановъ воеводѣ, такъже и въ земли Жомойтской отъ старосты, абы не были даваны на подданныхъ нашихъ, але врад, под которымъ есть подданный, маеть с нимъ справедливость неомешканую, водле права, делати. Такъже тежъ, если подданный панов рад нашихъ, зъсобна стану вшеляго, вчынилъ бой який, кривѣду або грабежъ подданнымъ нашимъ, старостове, державъцы, тивуны и их врадники мають подданнымъ нашимъ во вѣсемъ справедливости доводити такъ, якобы ся подданнымъ нашимъ на вѣсемъ кривѣда и шкъода нагородила, а посылати врадови своего слугу з войтомъ и сълужбою за кривѣдами подданныхъ без вымовы, которому слуге врадъничому помильного отъ кождое мили по грошу, и то коли што презыщет; а не зыщеть ли, на томъ ничего не брати. А хто бы справедливости делати и шкъодъ нагрожати подданнымъ нашимъ, за обосланемъ врадовымъ, не хотелъ, ку такому врад маеть ся заховати водле Статуту. А которые оселости и людей не мають, тогды, вземъшы листъ от ураду, ку справе рокъ положить, а не станет ли альбо на позовъ отъзовется, маеть урядъ зосълати, а с права грабежъ вчынивъшы, шкъодному дати, што бы за его шкъода стояло.

42. Многие зъ шляхты и подданныхъ нашихъ, ужываючи мысливѣства, збожа и ярыны подданныхъ нашихъ топчуть и шкъоду имъ чынять; таковое шкъодливое мысливѣство маеть быти отъ ураду заказано и боронено, а хто ся не уйметъ, правомъ его о то умовляти и шкъоды позыскивати.

43. Старостове, державъцы и тивунове абы злодеевъ и иныхъ злочынцовъ карати казали, водле Статуту, без вины злодейское, которая передъ тым бывала, а маетьности злодейское и кождого злочынцы абы вонечно на врад и никого иного не брано, одно ее пры земъли, жоне и детехъ зоставовати; а не будетъ ли жоны и детей, инъшого на томъ осадити. Такъже тежъ отъумерщынъ

*) Въ этомъ мѣстѣ въ рукописяхъ оставленъ пробѣлъ для 8 строкъ.

и отъбегъщныя абы конечно брати не смели, але на той маетьности и томъ кгруппте инъшыхъ годныхъ подданныхъ нашихъ осажали, абы тым не мнѣжилися пустьки.

44. Повинность замку Виленского паня воевода Виленский з волостей воеводства своего Виленского поднялъ ся опатъровать по тому, яко зстародавна бывало, а не большей; а инъшое все л тежъ повинность замку Троцъкого зъ скарбу нашего опатровано быти маеть, кгдыжъ вже люди на волочныхъ платехъ и повинностяхъ суть осажоны и постановены.

45. В земли Жомойтской, дворехъ и волостяхъ нашихъ, шляхта, которые были за староства пана Станислава Яновича Рекутя Кезьгала и за сына его пана Станислава Станиславовича, тые мають быти вси захованы пры тыхъ же вольностяхъ шляхетскихъ; лечь которые бы по зыштю ихъ и за вкупы своими zostали бояры, таковые вси абы ровного права зъ шляхтою не вжывали и въ повинности волочные они и ихъ земли обернены, мети хочемъ и в томъ обовезуемъ повинность урядниковъ нашихъ водле ихъ сумненья, абы сами и з ревизоры и мерники з великою пильностью того посътерегали. А кому бы листы наши ку листом старостинымъ на шляхество прыданы были, то маеть быти отъложено на вырокъ нашъ; а ведже и тыхъ всихъ, которые бы становил ревизор на пьлаты повинатые, а показали бы листы пановъ старост Жомойтскихъ, тогды тые листы маеть ревизор перед нами оказати, для ведомости певное, с которыхъ прычинъ того права и вольности шляхетское альбо боярское хто достунилъ.

46. З волостей Рускихъ меды и инъшые доходы мають быти по старому браны и по тому, яко на сесь часъ, до инъшое науки и посътановенья нашего.

47. Кгды жъ вже через ревизоровъ и померчыхъ о всихъ кгрупптех и подданныхъ нашихъ вшелякая ведомость до скарбу нашего дошъла, хочемъ мети, абы по съмерти старостъ, державец и тивуновъ знову увяжчы подданныхъ нашихъ не пописывали, списного и стацей ни которых на нихъ не бърали, подъ ласкою на-

шою и нагороженемъ совите шкод подданымъ, одно маеть рейстръ ревизорскій з скарбу нашего взяти, або з рейстровъ войтовъскихъ во въсемъ ся справити, што в томъ ураде прыбыло або тежъ спустошало, а з якое прычины; которая ведомость и досвятченъе пры враде, войте и лавъникохъ маеть быти. А по съмерти старостъ, державецъ и тивуновъ нашихъ, естли бы была потреба всылана на врад отъ пановъ рад, альбо отъ пана подскарбега, тогды того жъ ревизора послати, который там на ревизии будетъ; а што с третего снопа врадничого тамъ зостанеть, маеть ревизор на зешьлого цоловицу дат, а другую наставаючому враднику, а собе на выхованъе взяти. А што ся дотычетъ замъковъ нашихъ Украинныхъ, тамъ, по съмерти враду нашего, маеть быти послано отъ насъ або отъ пановъ рад нашихъ, которыхъ враду то належыть, для осторожности отъ непърыятеля.

48. Хочемъ мети, абы вси уходы до пущъ и лесовъ, озер и рек нашихъ и забиванъе езовъ, и дерево бортное, сеножати и инъшые всякие пожитъки на кгрунтехъ властныхъ нашихъ никому иному, одно подданымъ местъ и волостей нашихъ отъ ураду на цынъшохъ и пълатехъ нашихъ даваны были, для прымноженъя пожитъковъ скарбу нашего, чого ревизорове пильне выведывати и стеречи мають, жебы то было безъ шкоды наше, абы тежъ такими вступы и въходы за въкupy и покълоны нихъто влостности наше забирати не могъ.

49. Хочемъ тежъ мети, абы в пущахъ нашихъ лесъничые никому дерева стоячого на будоване а ни на жадную речъ для пожитъковъ своихъ давати не смели, под срокгою карностью нашою, ведже лежачое дерево могутъ давати, але не иному кому, одно нашимъ подданымъ, которые бы на волокахъ своихъ ку ихъ потребамъ лесу не мели.

А во всехъ тыхъ справахъ коло розмноженъя пожитковъ нашихъ и порадности господарства, в помере кгрунттовъ нашихъ, объравшы на то первой сего справъцою, поручыли есмо державъцы Кнышынскому, пану Петъру Фальчевъскому, гдежъ и на сесъ

часть подле оного першого злецевья и сее устаны нашею хотимъ мети, где бы в которомъ имени нашемъ потреба вказывала, абы онъ, в нашего розказанья, догъледал и доеждчалъ, яко около померы, такъ и въ иныхъ речахъ, господарьству належачыхъ, становлячи ку пожитку сварбному, подле воли нашею господарьское.

Прибавочныя статьи къ Уставу о волокахъ.

Того жъ року 1557, месяца октября 20 дня, господарь королю его милость и великий князь Живгимонт Августъ рачылъ поправовати некоторыхъ артыкулов, в той уставе вышей описаныхъ, с причын певныхъ, отъ пана Петъра Фылчевьского поданыхъ, и розказуе его милость господарь, абы на въсемъ тые артыкулы, ниже описаные, при уставе ревизоры оповедали и становили.

Напервей до артыкула третего, о конюхахъ седелныхъ и иныхъ, то его королевская милость рачылъ розказати доложити: Конюхи, такъже и вси слуги дворные садити однымъ селомъ в кожъдомъ ураде, и такъже волоки мерыты в тры поля, и въ середнемъ поли садити, какъ и волостныхъ людей.

До артыкула 25, о коняхъ, то его королевская милость доложити розказат рачылъ: Кони вранникъ кожъдый у своемъ дозреню маеть мети и самъ отъповедати, еесли зле будутъ хованы, бо то его королевская милость на вранника, а не на машъталера здавати рачыть, для чого при таковыхъ коняхъ маеть вранникъ своего служебника слати до господаря.

До артыкула 4, о стрелцохъ, того его королевская милость рачылъ розказати доложити: Стрелцы садити межы тяглыхъ людей, пересажаючи иными людьми, ижъ бы не посполу седили.

До артыкула 6, о осочникохъ, розказал его милость господарь доложити: Осочники на гъраницы Прусские перенести с поля, где яко потреба, двухъ-трехъ, а иныхъ обирати с тыхъ, которые тамъ перемешкиваютъ альбо осажины будутъ.

До артыкула 7, о войгахъ, росказалъ его милость господарь доложить: Войты тяглые абы мели на войтовъскую службу по две волоки, вольныхъ отъ всихъ потяглей и податковъ; а где села кгрунты въ поселенемъ прилегли собе, тамъ трыста и чотыреста волокъ можетъ одинъ войтъ справовати, злща где осадные люди, а не тяглые; а большей то в земли Жомойтской ма быть, кгдажь роботъ а ни отъвозовъ тамъ не становено; а пры обираю войтовства, войтове и лавъники присегати мают, водле первое уставы.

До артыкула 13, о корчмахъ, доложить его королевская милость росказати рачылъ: Корчмы покутъные кнезские, панские, злща где не на гостинцу, абы были гамованы и забираны от ураду его королевское милости, хотя жъ бы и листы его милости господарские мели, кгдажь в листехъ данины его королевское милости описано безъ шкоды таковыя корчмы будовати, а таковыми покутъными корчмами не одню шкода его милости господару, але и речы-посъполитой дорогость в живности и зънищене убогихъ людей.

До артыкула 9, о местахъ, то его королевская милость мети хочеть: абы пры большихъ местахъ войтомъ по две волоки даваны, а въ меньшихъ, злща где не на гостинцу, войтомъ по одной волюце давати на его службу войтовъскую, отъ платовъ и повинностей вольные, абы тымъ хтивъшыя ку порадеу были.

До артыкула 20, о зароблене пашъни, по тому его королевская милость заховываетъ, яко ниже описано: ижъ маеть быти на кожъдую волоку фолваркову заставлено по семи волокъ оселыхъ, з волы и съ клячами на заробленье пашъни; а к тому естли бы врад розумель, же тыми людьми пашъни зробити не можетъ, и будетъ ли того потърeba, маеть толоки збирати на хлебъ дворный, на што з гумтна его королевское милости збожье взяти маеть; а подавные будутъ винни на такие толоки ити, и кгда ревизор прыедет, обачывъшы, што слушьне врадникъ учынилъ, маеть в ревизии описати, абы то ему на личбе прынято.

До артыкула 17, около отдаваня сена и овьсов, рачылъ его королевьская милость росказати доложыти: абы пры отдаваньи овьсовъ и сенъ не давано большей, одъно яко ув уставе описано; а войтъ за квитъ не маеть большей дати, только одинъ грошъ служебникови конюшого; а конюшый квитъ до кождое державы одинъ мает дати, за который не болшей, одно 12 грошей брати ему.

До артыкула 29, о ревизорахъ, поправуючы, его королевьская милость рачылъ росказати доложыти: Ревизоры со вьсею справою своею мают ся веждчати до Вильни на певный часъ, который имъ будеть ознаймень, ижъ бы тежъ и панъ Фалчевьский на тотъ часъ везванъ былъ, и пры немъ справу ревизии своеи отдавати и справоватися повинни в скарбе, або кому то его королевьская милость поручыт, и во вьсемъ ся с паномъ Фальчевьскимъ порозумевати мают, абы везде одънако справа волочная шла по тому, яко в него у Кънышыне.

До артыкула 23, о млынары, росказал его милость господарь доложыти: абы млынары з волоки, которая имъ будеть дана на млынарство, по два дни тесельскою работою служыли до замьку альбо двора, а не по одному дню, яко ув уставе описано вышей. То тежъ особливе его королевьская милость хочеть мети, абы на пустыхъ волокахъ волно паствить подданымъ быдло, и жадев вранник абы не смель грабити быдла подданныхъ на пустомъ, хотя бы и сеножати, кромъ збожья засеяного на пустовьщызне, с чого платъ мелъ быти.

О ревизорахъ до земъли Жомойтъское хочет его королевьская милость мети, абы ехали и водле першого науки справовалися; ведже где покажется в рейстрахъ померчыхъ, што будеть надавьки давали на кгрунты подлые, таковыхъ волокъ знову шнуромъ не пьробовати, кгдажъ то пан Фалчевьский поведиль, же во вьсихъ мерникохъ есть в рейстрахъ описано, што назвышь на которую волоку дано и з якое прычины, и пьрото таковые рейстра мають быти даны до скарбу, абы ведомость была всякого кгрунту в земъли Жомойтъской въ скарбе. Есть тежъ воля его королевьское

милости, абы з пенезей, зъ гумень браныхъ за збожье, быдло до фольварковъ панове вранники куповали, звлаща коровы, а с того пожитокъ до скарбу его королевское милости примножали, чымъ тежъ и ролы фольварковъ направоватися могутъ; а што такихъ пенезей гуменьныхъ на быдло выдавати будутъ, на личбе маеть быти приймавано.

Лета Божего нароженя 1558, месяца мая 20 дня, господарь король его милость и великий князь, росказавшы розсылати ревизоровъ и мерниковъ, рачыл поручыти то озънаймити и ку той справе доложыти, же вси они, ревизоры и мерники, в небытности его королевское милости в тутошнемъ панстве, едучы на ревизию и на померу, такъже и зехавшы зъ справы и ревизии своей, мають зъезждчатися с паномъ Петромъ Фальчевскимъ, яко ж с тымъ, который коло порядку того господарства з ними намовляти, и чого бы которое имене господарское потъребовало такъ в порядку померы, яко тежъ и въ господарстве а пожиткохъ его королевское милости, имъ раду и науку давати будетъ, и въ чомъ потреба, докъладатися будетъ пана воеводы Виленского, маршалка земьского, канцлера Великого Князства Литовского, старосты Берестейского, державцы Борысовьского и Шовьленского, его милости пана Миколая Радивиля, кгда ж господарь его милость на пана воеводу Виленского то преложыти рачылъ отъ его милости, абы пан Фалчевский и вси таковые, в тую службу ставленные, способлялися наукою и помочю и обороною и во всихъ справахъ, што бы ся стегало коло пожитковъ и кгрунтьов господарскихъ. К тому, будучы они на таковыхъ службахъ его королевское милости, мають с паны вранники именованыхъ его милости господарскихъ порозумеваючыся догледати, а гдѣ ся подданные розделили, а много ихъ в одномъ селе а на маломъ кгрунтьте, таковыми абы пустые волоки осажывацы, зоставившы брата одного або двухъ на волоце,

або отъца з сыномъ, здавати имъ вольность, на пустыхъ волокахъ осажываючы для запоможена, яко вышей описано.

Тежъ абы того врадники догъледали а подданымъ гдѣ ку розробъленнымъ волокамъ леси прыданы для будованя и дъровъ, темъ местскимъ яко и волостънымъ, ажъ бы только на свою потъ-ребу брали, а не продавали.

Што ся дотычетъ стрелцовъ, на томъ господарь его милость застановитъ рачыл за ихъ чоломъбитьемъ: Ачь на уставе описано не давати имъ цынъшовъ з двухъ волокъ, але ижъ теперъ большии почотъ ихъ, нижьли первой было, и пьрото подвезалися сами платити цынши и осады со всякими повинностями, такъ яко и осадные люди, пенезми, кромъ роботы и потягълей, и господарь его милость росказуетъ вождьому з нихъ дати по две волоки, осадити ихъ селы и на добрыхъ вгрунътехъ, оподад пущы; а они мають одну волоку мети вольную отъ платовъ, а з другое платити будутъ цынши и весь податокъ, такъ яко иные осадные люди; ведъже а ни сена, а ни овъса, ни жадныхъ отъвозовъ альбо подвод и потяглей не повинни, толко голый цыншъ альбо платъ давати имъ до владу, на часъ, волости ихъ найменьи, за ведомостью служебника пана Довойнового; а судитися имъ стрельцу с стрельцомъ передъ тымъ, кого пан Довойна уставитъ надъ ними, а коли с нимъ инъшымъ судъ, ино пана Довойновъ слуга, за обосъланьемъ з ураду, маеть становити на судъ врадничый и самъ на томъ суде маеть быти, посьполь з урадникомъ судити.

А гдѣ бы ся прыгодило с подданымъ нашимъ судити стрельца о показеньѣ або о переоранѣ межы, по тому жъ маеть врад нашъ, або войтъ волостъный, посьполь з служебникомъ пана Довойновымъ тую речъ судовне подле уставы наше застановити.

А пры розъдаваню волокъ стрелцомъ маеть тамъ быти служебникъ пана Довойновъ.

Почтовый Уставъ 1558 года.

Лета Божего нарожена 1558, месяца июня 20 дня, господарь король его милость и великий князь Жыггимонтъ Августъ рачыл намовляти с паны радами ихъ милостью и вырокомъ своимъ господарьскимъ о даванье подводъ на томъ возстановити, якимъ обычаемъ маеть быти порадокъ sprawy и повинности тое земьское становен во всьихъ местахъ, местечькахъ и волостяхъ Рускихъ его королевское милости, кромъ мест упъривильеваныхъ вольностью отъ подвод, а ведже и въ таковыхъ местехъ на пьредместью перемешькиваючие абы платили по тому, яко нижей описано, не выймуычы с того никого, и чый кольвекъ человекъ сидит в месте господарьскомъ и на предместью, однако платити маеть, яко и мещане. Мещане всихъ местъ абы давали с вожьдого дому по два грошы, а хто волоку держыть, тогда особно отъ волоки маеть дати тры грошы, а з моркговъ пры местехъ по чотыры пенези, а отъ прута огородного местьского один пеняз; а где волюкъ еще нетъ, ино з дому два грошы, а съ фолварка местьского або с пашни по шести грошей; а въ которомъ фолварку люди, ино службы по шести грошей, а отъ огородника по два грошы. А Руские волости, где волоки не мероны, могут з дьму дати такового, в которомъ земля своее и особного хлеба ужывають, грошы два с хлеба, а з дерева бортного грошы тры з лезыва; а хъто того обойга не вживають, только на огороде сидеть, тот отъ огорода грошъ один дати маеть; а хъто и огорода не мелъ бы, тотъ маеть з дьму дати польгроша.

А то устава на товары, на шынъкъ и на реместники: Хто ед-вабными речми торгуеть, чотыри грошы; хто только сукъны и иными крапными товары, тот маеть дати два грошы, а отъ золотаря такъже два грошы; хто шынъкъ, корчмы держыт, тот от меду одинъ грошъ, а отъ пива одинъ грошъ, а отъ горельки два грошы.

Резники, кожъдый того ремесла уживаючы, один грошъ винен дати; кравцы, кушъверы, шевъцы, ковале, слесары, столары, бондары, колесъники, стельмахи, рымары, сырометники, дуботовъки, седлары, гончары, товары, сълары, пекары и кожъдого ремесла, хто колве уживати будутъ и обьходитися ремесломъ, в месте седечы, маеть з ремесла такового дати один грошъ, але отъ товаришовъ не повиненъ платити; а отъдаючы тые доходы, бирчого и писчого не повинен большъ дати, только один пенязъ, хотя мало альбо много дасть. Ведже хто бы с таковыхъ купъцовъ альбо з ремесниковъ хотя одним товаромъ с тыхъ речей менованыхъ и на один раз в месте торговал альбо ремесла уживалъ, тогъды тое жъ отъ товаровъ своихъ и ремесла маеть дати и запълатити, яко и тые, обещъне в месте перемешъкиваючы, платечы то на раты уставленны; вольно ему будетъ на цалый год такового торгу уживати, и для того вси купъцы и купъчыки во вьсихъ местехъ таковыхъ, где подвода идетъ, мають уписати в рейстръ урадовый, чимъ торгуетъ; если жъ того не всхочеть, а тѣрафится едвабны або якне инне незвыкълые въ его купецтве товары, тогъды маеть запълатити от того по сей уставе и вольность мети тымъ купъчыти, от чого запълатит.

А отъдавати тые пенези до владу замъковъ и дворов его королевское милости, на две раты розложывъшы: на Новое лето половицу, а другую половицу на святой Якубъ, а посъле року у двухъ неделяхъ кожъдый владникъ маеть до скарбу отъдати. А землянские люди, хто повиненъ носити подводу, подле уфалы земъское, на сойме вчыненное, мают платити зъ служъбы по шести грошей и на тые жъ роки повинъни владники господарские отъсылати тые пенези до скарбу его королевское милости, а за тые пенези кони на подводы наймованы быти мають.

И во вьсихъ местехъ и селахъ, где потѣреба, а вызволены места от подвод, на пѣредместью, хотя где до сего часу подвода не давана,

мают ховати кони на наем подводы. А гдѣ волоки суть, тѣ мещане будутъ ховати кони, которые волоки держать, и сътеречи подводы переменною, по неделямъ, у ровности; а мети кони каждому по два, а хто всочетъ большей мети коней на таковой наемъ, ховати то на его волоки.

А войтъ кожъдого такового местечка и села маетъ два кони ховати и отъ даванья податку оного будетъ воленъ для того, абы по порядку даванья подводъ догледати. И станетъ ли омешкане гонцу, то войтова вина, и строгая карность на него отъ господара короля его милости вложена будетъ. До всѣхъ замъковъ и местъ немъногие дороги и гостинцы рописати отъ столечного мѣста Вильни, абы чужоземъцовъ збегомъ и шънепкомъ, лихимъ людемъ, вольный проездъ, а мыту господарьскому шкода в прокрадыванью купцовъ не была. А къласти гостинцы што напъростей можетъ быти, и такъ по всѣй землѣ розложити гостинцы и станы певныя, на которыхъ подводамъ отмена маетъ быти; а не становити подводы нигдѣ большей семи миль, а меншей троухъ, и то алижъбы инакъ не могло быти, але в чотыроухъ, в пяти, в шести миляхъ отъмену становити, хотя и въ князскихъ, панскихъ местахъ и селахъ, гдѣ подводу носити повинно.

А коли прыйдетъ посолъ великий альбо отъвоз речей господарьскихъ, на што бы таковыхъ коней большей потреба, ино тое место альбо село мають ся способляти, яко бы тыхъ коней водле потребности зготовали, бо о таковой потребности могутъ перед часомъ ведати; а которые то повезутъ, такъ мещане, яко и волощане, абы имъ такъ же плачно помилное, яко нижей описано.

В чомъ хотячы порадокъ учынити, постановили, абы в дому войтовомъ, бурмистровомъ альбо лавъниковомъ подводе отмена была, и маеть быти плачно отъ коня по гърошу на милю, такъже отъ подводного и отъ того, на которомъ проводникъ ездити, а отъ возовое подводы однимъ конемъ полтора гроша на милю, а отъ двухъ

коней до одного воза полътрета гроша на милю, а естли бы своим возомъ двама коньми повезъ, тогъды от воза з двама конми тры грошы маеть быти дано на милю.

И естли бы тежъ тот подводникъ мусяль и назадъ на той же подводе нести гонъца, ино ему платити по тому жъ; а не повесеть ли гонъца, тогъды платити не надобе; а маеть гонецъ и кождый посъланецъ наемънику пенези вси зараз дати, а то для того, абы ратовати могъ, естли конь рознеможеться або здохнетъ, штобы мелъ за што иного коня наняти, а не омешъкати гонъца.

В даваню подвод мают ся такъ заховати: Гонец маеть ехати до враду господарьского за листомъ господарьскимъ подводнымъ, а вьрадъ войту альбо бурмистру и лавънику тому, хто на то уставленъ старшымъ, кажет ему подводы дати, колько на листе его милости господарьскомъ, любо на листе пановъ рад, такъже и на листе старость и державецъ Укъринныхъ описано, и напишет на листе подводномъ, которого дня бралъ подводу, абы за однимъ листомъ, естли не описано в листе, не бърали подвод по двакротъ, яко то многокротъ чынили до сего часу. И будутъ озънаймены особы певные при дворе и скарбе его милости господарьскомъ, таковые, хто тые пенези на подводы роздавати мает, зъ скарбу беручы, которые, отправуючы гонца, давати мают на наймоване подвод, яко далеко ездеть, на кождую милю по одному грошу, а на страву ему только жъ на особу его, а слугамъ его, колько с нимъ будетъ, такъже по одьному грошу, и назадъ на страву мают ему платити, а онъ вже будетъ наймовати и платити таковымъ, которые обьраны ховати тые наемъные кони; нижъли хто возомъ едет, тот не такъ ся борздо успешыт, для того и на страву маеть ему дано быти на милю полъгрошъкомъ большъ. А ведже маеть быти розумяно на таковых гонцовъ, который сам один з слугою або з двама посъланъ бывае; а хто з большимъ почътомъ ездит, таковому маеть быти большей дано, водле особы и потреби, на

што, хто въ справе своей то мети будет, мает бачнымъ быти и з волею его королевское милости такимъ посъланцомъ отправу чынити.

А двораве, на подводе едучы, через перемену не мают далей на той подводе ехати, а в переездчыхъ тежъ людей коней не маеть брати, а естли бы то вчынилъ, тогды совито повинен будет шкodu нагородити, а за такъ неповъстяжливый выступокъ две недели у везеню седети, а на тую посълугу николи посылан не будет, абы тымъ ся и иные карали. Нижъли, естли бы подвoдный конь усталъ альбо здох, тогды маеть оный гонецъ в переездчого чоловѣка альбо где на селе, пры гостинцу, коня наняти, а пъроводниезъ тому, чый конь будет, запълатити маеть такъ же, яко ему плачоно, кгдажъ пенези за наемъ отъ гонца взял, для того, абы посъланцомъ его королевское милости, ихъ милости пановъ рад и з укряинъ потребамъ земьскимъ нигде не омешъивало.

А з укряин мают панове воеводове, старостове и въсякие врадники посылати, даючи свои пенези на подводу, и кгда прыедет таковой посъланецъ, ино взявъшы ведомость с канцеляреи, с какою справою посълан и хто посылалъ в земьской справе, такому кожъдому, черезъ посъланца его, маеть быти запълачоно за наемъ подволя. А хто для своее потреби шлет, тотъ своимъ накладомъ отправу, господарьскихъ подвод не працуй, для чого, в земьскомъ деле шлючы, своихъ потъребъ на таковыхъ посланцовъ не въкладати, жебы тымъ не омешъкивали справам, ожидаючи такимъ деламъ пана своего отправы, але гонецъ з делом его милости господарскимъ и земьскимъ отправоватися спешъне маеть, ничымъ инымъ не забавъляючыся.

Того ж року 1557, месяца октября 20 дня, его королевская милость рачыль росказати до тое уставы на подводы прыписати:

Купцы чужоземские, которые кольвекъ до панства его королевское милости пржеждъчают с торговыми, а домов своих не мают нигде в границахъ панства его королевское милости, на таковой податокъ для наймованя подвод не винни складатися, вгдыж мыто платят.

Што тежъ описано вышей в той уставе, абы на две раты розложившы тотъ податокъ отдавали, его королевская милость хочеть мети, жебы завжды тотъ податокъ отдаван на Новое лето, и таковой податокъ жебы врадники завжды пры цыншоухъ отбирали.

Остафей, маршалокъ и писарь.

П Р И Л О Ж Е Н И Е.

Уставы о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ:

1) Такса для взиманія мыта, назначенная Литовскимъ подскарбиемъ Остафиемъ Воловичемъ. 1563 года, 8 ноября.

Лѣтъ Божего Нарожения 1563, мца ноября 30 дня.

Приходилъ до мене Андрея Ивановича Русина, подстаростого Луцкого, писар поборовый коморы Луцкое на ймя Давыд, служебникъ мытниковъ и поборцовъ господарскихъ Давыда Шмерлевича и Изака Бродавки, жидовъ Берестейскихъ, в листомъ ясне велеможного пана, его милости пана Остафья Воловича, маршалка дворного, подскарбего земского, писара господарского, державци Могилевского, просечы, абы тот листъ его милости, писанный до мытниковъ и поборцовъ господарскихъ, до книгъ замковыхъ былъ записанъ, который листъ так ся в себе маеть:

„Остафей Воловичъ, маршалокъ дворный, подскарбий земский, писар господарский, державца Могилевский. Мытникомъ и побор-

цямъ его милости господарскимъ Давыду Шмерлевичу и Изааку Бродавце, а в небытности их самых на коморах и прикоморках, где колвекъ в панстве его милости господарскомъ у Великомъ Князстве Литовскомъ поборы избирати установлено, ино справцямъ ихъ поборнымъ. Што его королевская милость вси поборы завести рачилъ ясне велеможному пану Миколаю Радивилу, воеводе Виленскому, маршалку земскому, канцлеру Великого Князства Литовского, старосте Берестейскому и Ковенскому, и мне в певной суме пенезей, когорую есмо до скарбу его милости господарского на потребу речи-посполитое дали, ино ж и мы тьи поборы от себе в справу и в заведанье вамъ злецыли и на ден Всих светых, тепер недавно прошлого свята, в року нынешнемъ шестдесятъ третемъ, тые поборы, за росказанемъ нашимъ, въ справу свою есте взяли, прото абы в томъ часе за отправоанемъ первыхъ поборцовъ шкоды скарбу его королевское милости а купцомъ обтежена не было, такъ его королевская милость поставити рачил: иж которые квиты поборцовъ первых по том свате Всих светых у двох неделях на коморы и прикоморки поборные через купцовъ и торговцовъ, або через кого колвек, до васъ приношоны будутъ, таковыя квиты жебы есте от купцовъ и от всих торговцовъ отбирали и до себе приимовали, водле которыхъ квитовъ то все, што побору взято, на личбе в скарбу его королевское милости приимовати вамъ буду. Нижли которые квиты по двох неделях того свята Всих светых до васъ на поборы принесены будутъ, вы бы тых квитовъ до себе не приимовали, але жебы есте побор с таковыхъ купцовъ и торговцовъ от товаровъ ихъ, не дбаючи на тые квиты, водле уставы господарское брали, а купцы и торговцы нехай бы себе на первых поборцахъ тых пенезей своихъ, што будут перво побору дали, смотрели, в чомъ абы есте заховалися водлугъ того постановеня господарского и сего листу моего.

Писан у Вилни, лет Божего Нарожения тиссча пятсотъ шестдесятъ третего, месеца ноябра осмого дня“.

А такъ я, за прозбою того Давыда, писара мытного и побороваго коморы Луцкое, тот листъ его милости пана Остафъезъ слово от слова, с початку аж до конца, в книги замковые записати казалъ.

Такса, по много платити до скарбу от трунковъ и от иныхъ рѣчей:

- От гарнѣца вина рынского пенезей чотыри.
- От фасы пива вгданского грошей шестнадцать.
- От бочки пива того ж грошей шесть.
- От кварты горелки пенезей пят.
- От камня перцу грошей двадцат пят а пенезей пят.
- От фунѣта перѣцу пенезей осмь.
- От фунѣта инберу пенезей осмь.
- От фунта гвоздиковъ грошъ одинъ.
- От фунта кгалъгану грошъ одинъ.
- От фунта шафрану грошей два.
- От камня ковару цукру грошей чотыри.
- От камня томасу цукру грошей два.

А от скур звериных, то ест: лосей, медвежей, зубриное, олений, серниное и иныхъ всякихъ зверинныхъ скур и теж от оливы, фарбъ, овоцу и иныхъ дробныхъ речей крамныхъ и купецкихъ, и от косматыхъ товаров: соболей, кунъ, рысей, лисовъ, волковъ, белокъ, сибѣрокъ, росомаъ, таже от всехъ едwabныхъ речей и злогоглавов, крамныхъ речей и товаров, и от сукон, которые дорожные низъ люнские або порпориан, водле шацунку от вопы по три гроши.

А от локтя сукна порпориану пенезей пять.

От локтя сукна люнского пенезей чотыри.

От сукна вольтрышу мышенского и цвиковского от локтя по два пенези, а от подлейшихъ сукон по одному пенезю.

А от желѣза, мѣди и всего того, што ку стрелбе и войне належит, не повинни ничого платити. А тот набор черезъ поборцовъ

выбран быти мает на литовскую личбу по тому, яко вышей описано.

А так я, за прозбою того Давыда, писара поборового коморы Луцкое, тую Уставу с препису его милости пана Остафья Воловича, подскарбего земского, в книги замковыи записати казал.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 2037, л. 217 об.

2) *Такса, по которой взималось мыто въ г. Кременецъ въ 1569 и предшествующихъ годахъ.*

Року 1569, месеца марта 25 дня.

Пришедчи на врид его кор. милости, в замок Луцкый, до мене Петра Хомека, подстаростего Луцкого, арандар пожитковъ его кор. милости городовыхъ кремянецкихъ Маир Мошеевич, жид, покладаць передо мѣною на вриде лист вызнанный под печатю суди кгородского кремянецкого пана Олекшого Белецкого и с подписомъ руки подиска кгородского кремянецкого п. Ермолы Сеницкого, просечы, абы былъ вычитанъ и в книги кгородские записан, который лист такъ ся в собѣ маетъ; „Я Олекший Белецкий, судя городской кремянецкий. Просил мене жид пинский, орандаръ пожитковъ кремянецкихъ, Маир Мошѣевич, жид, ажебых я уставу ему даль по тому, яко я держивалъ оранду от старосты кремянецкого мыто замъковое, яко ж першие оранды и Якубъ . . . лович держалъ. А то ест устава: мыто замъковое по два гроши от воза с товару простого, а от воза соли по полчетверти гроша и по десяти головаженъ соли, от гостя, такъ и от мещановъ Кремянецкихъ; а от турецкихъ коней по шести грошей; а от волоских коней по чотыри гроши; от хмелю от ропе (sic) по два гроши; а в Дунаеве и в Сапанове и в Дворцу пенязь погребелного и десят головаженъ соли; а хто женеть яловицу, шест пенезей; а от вола грошъ, от барана два пенези. А шго ся дотычетъ спижарни солоду, волно ему солодами продавати и пива варити самому и продавати шин-

варомъ, мещанамъ и жидовским, а никгда от спижарни солоду не мает давати пятнадцати грошей солодовъного, яв тепер войтъ крем-нецкий Федор Новоселецкий силомоцю берет и новину чинит. Мелники колко цѣх на кождый тыжден принесут, толко полугрошковы мают дати. Отъ солоду цехованого у бровари от вару пива по семи грошей и четверт молоту, а тижь бер мает поступити, хто варит, арандару за пять грошей до виняцы; а пивоваромъ на кождую четверть лѣта по двадцати грошей мает арандаръ давати. Пивоварника, винника, мелника, который ся ему не сподобает, волно ему его выкинути. И на то есми ему дал сес мой лист з моею печатью а передь врядомъ то есми ему созналъ. Писанъ в Кремянцу, месеца генвара двадцат первого дня, року шестдесят девятого. В небытности Андрыя Жирицкого, Ермола Сеницкий, подписокъ.—А такъ я тот лист вызванный п. Олекъшого Белецкого, суди вгородского кремнянецкого, слово от слова, с початку аж до конца, до книг вгородских записати казалъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 2043, л. 133 об.

3) *Уставъ о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ. 1568—1573 гг.*

Лѣта Божого Нарожения тисеча пятсот осмъдесять шостого, месеца июля чотырнадцатого дня.

Постановившиися очевисто на враде вгородском, в замку господарском Луцъком, передо мною Стефаномъ Кнегининскимъ, на тот час будучим на местцу подстароства Луцъкого, жидь места господарского Берестейского на йме Мендель, покладал передо мною на враде вгородском Луцъком реестръ списаня Уставы мытъ его кор. милости в Великомъ Князстве Литовском, въ земли Волинской, з скарбу его кор. милости выданую, под печатю и с подписомъ власное руки бывъшого подстаростего Луцъкого пана Петра Хомяка, и просил, абы тая Устава мыт была до книг вгород-

ских Луцких уписана; которую я уписать казал, и так се в себе маеть:

Устава его королевское милости мыть господарских Великого Князства Литовского, земли Болынского, з скарбу его королевское милости выдана, которая есть в книгах записана замку господарского Луцкого, по чомъ маеть быти брано мыто от товаровъ купецкихъ, яко от подданных его кор. милости, такъ теж князских, панских, духовныхъ и светских, и теж от цужоземцов мает быти брано от обох рубъ:

От камня воску грошей шест; от скуры воловое и яловичое пензей пят; от ста скур возловых и бараних грошей дванадцать; от каменю лоу, шацуючи на копу, по два гроши; от вола винны дати чтыри гроши; от яловицы два гроши; от барана и овцы пензей три; от вепъра пензей пят; од ванътуха хмелю грошей дванадцат; от миха соли грошей пензей пят; от бочки соли крупястое грошей три; од телеги соли, што чотырма волы привозять, грошей тридцать два; од воза соли белое на одного коня грошей девят; от бочки рыбъ Лвовских грошей дванадцать; от бочки рыбъ Пинских грошей два пензей; от бочки селедьцовъ грошей чотыри; отъ тисечи локот полотна простого грошей дванадцат; от тисечи локоть полотна Московьского грошей двадцат чотыри; от тисечи льну грошей шест; от ста тимцовъ грошей тридцат; отъ бочки Лвовское меду пресного грошей двадцат чотыри; от пары юхтей грошей два; от сукна самоделного от тридцети конъ, шацуючи на копу, от копы по два гроши; од трох сермяг грошей два; од кожуха баранего пензей осмъ; от кроликув блану футра грошь один; от лисиц, бобровъ, вунь, рысей, соболев, волковъ, выдер, шацуючи на копу, по грошей два; а от скор лосих, зубриных, лавячих, шацуючи на копу, от копы по грошей два; от штуки полотна коленского грошей чотыри; от штуки полотна флямьского грошей дванадцат.

Устава турецких товаровъ: от лиры шовъку, шацуючи за полторы копы, грошей от копы по два; от кейсяка китайки бурьское

грошей тридцат; от кейсяка грамухи грошей двадцать; от коберца малого грошей чотыри; от коберца великого шацовати на копу; отъ штуки бежи грошей чотыри; от штуки венъдака грошь одинъ; от польштуки чемълету и мухавру грошей чотыри; од чинкоторы в золотом грошей осмъ; од чинкотор едwabных по грошей два; од чинкотор простых баволняных грош один; од сафьяну грошь одинъ; от мешины одное пинезей пять; от копя турецкого золотый чирвонный; от кутаса, што до коней, грошей дванадцать; от узды турецкое грош оден; од седла турецкого грошей осмъ; от камня имберу грошей пятнадцат; от камня перцу грошей двадцат; от фунта шафрану грошей чотыри; от камня кмину грошей чотыри; от фунту мушкату грошей два; от фунту квету мушкатового грошей два; от фунту гвоздиков грошей два; от фунту килчибогу грош оден; от фунту циномону грошей три; от камня микгдаловъ грошей чотыри; от камня рыжу грошей два; от камня ладану грошей десат; от фунта краски белое грошь оденъ; от фунту лазару и лекчу от фунта одного грош оден; от камня милоги грошей три; от камня баволны грошей шест; от камня змеяных головъ грошей шесть; от ста локоть фараузу грошей сорокъ; от камня мыла грошей чотыри; отъ поставу сукна лунского грошей дванадцат, от цужожемца по грошей двадцати и чотыри; от поставу волтрышу грошей дванадцат; от поставу цвиковъского грошей осмъ; от поставу муравъского, ческого, швебедиянъского, тритского, мышенского по грошей чотыри; от поставу горлицкого, кгурского, быковъского, шамотулъского грошей три; от шестидесат локот попривану грошей пятдесят; от поставу штамету грошей дванадцат; от поставу лихалского грошей девять; од поставу астрадамского грошей шест; отъ штуки цвилеху грошей два; от крамных речей, шапок, ножовъ и ивнихъ речей и дробезку, шацуючы на копу, што не ест тут меновите написано, от каждое копы по грошей два.

Так тежъ которые люде приждчают на торги и на ярмарки до мест наших господарских, князевских, панских, (духовныхъ) и

светских, по збѣже вшеляное, от каждого воза по грошей два, пенезей два, от ста коп грошей десят; от локтя сукна влоского одинъ грошь; от фунта злота в цевкахъ грошей чотырнадцат; от фунта сребра в цевкахъ грошей осмъ; от книги злота малярского грошей шест; от тузина замши доброе грошей десят; от замена стали грош один; от камня олова пенезей пят; от камня цины робленое грошей чотыри; от воза железа грошей два; от камня сливог угорскихъ пенезей пят; от штуки форстату грошей чотыри; от пулфорстату штуви грошей два; от буфы мушкательу, малмазии и вина по золотому червоному; от пелькуфковъ по грошей двадцата чотыри; от ризы паперу грош оденъ; от овоцу вшелякого, што люде до торгу на ярмарки привозят до мест нашихъ господарскихъ, князскихъ, панскихъ, духовныхъ и светскихъ, повинни от каждого воза по два гроши.

Устава од лядскихъ и немецкихъ товаровъ, те есть: от атласу на злоте венацного, которого локот по три копы або по чотыри, от того каждого локтя по грошей два; отъласу авсамиту на злоте, грошей семдесать, от локтя грошей осмъ; от злотоглаву оксамиту отъ локтя грошей чотыри; отъ гладъкихъ авсамитовъ черныхъ, червоныхъ, бурънатьныхъ и иныхъ барвъ, от каждого локтя по грошей три; оксамиту всякого простого отъ локтя грошей два; от кармазину атласу от локтя грошей три; атласу бурънатного от локтя грошей два; отъ черного атласу от локтя грошь одинъ; от локтя адамашки доброе грошей два, отъ простое адамашки от локтя грошь одинъ; от штуки гарусу грошей десят; от штуки сатыну грошей три; от шести локот китайки грошей два; от штуки бархану барвы вшелякое грошей два.

Тая устава ест дана на вси купъци з скарбу его кор. милости по местом, замком и по мытом нашимъ господарскимъ, князскимъ, панскимъ, духовнымъ и светскимъ, по всемъ коморамъ и прикоморкамъ, где колвекъ будетъ того потреба. Петр Хомля, подстаростий Луцкий, рука власная.

Которого ж уписованя до книг того вышменованого реестру и выпис с книг под печатю вгородскою Луцкою Менделю ест выдан. Писан у Луцку.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 2110, л. 670 об.

Примѣчаніе. Точная дата этого Устава не известна; приблизительно же можно отнести его издаііе въ 1568—1573 гг. на томъ основаніи, что упоминаемый здѣсь Петръ Хомякъ былъ Луцкимъ подстаростой съ 1568 по 1573 гг. Любопытно, что этотъ Уставъ сохранялъ свою силу и въ началѣ XVII ст. Такъ, когда князь Янушъ Острожскій арендовалъ у короля въ 1614 году мѣста въ зовводствахъ Киевскомъ, Волынскомъ и Брацлавскомъ, то онъ внесъ этотъ Уставъ въ Луцкія городскія книги, какъ законодательный актъ, которымъ онъ намѣренъ былъ руководствоваться при взиманіи мѣтъ (Актовая книга № 978, л. 638).

Отдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРИИ МАЛОРОССІИ.

I.

Универсалъ короля Яна-Казимира съ увѣдомленіемъ о подтвержденіи сеймомъ заключеннаго подъ Зборовомъ договора съ Войскомъ Запорожскимъ и съ предложеніемъ обывателямъ возвращаться въ свои имѣнія. 1650 г. 19 января.

Roku 1650, мса february 3 dnia.

Na urządzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mosci Zy-tomirskim, przede mną Ianem Czaykowskim, podstaroscim Żytomirskim, stanąwszy oczewisto szlachetny Andrzej Asłanowicz, для вписавья до хіаг ninieyszych grodzkich Żytomirskich, подаѣ uniwersaѣ od najasnieyszego krola jego mosci, z Warszawy, do obywatelow woiewodztwa Kiiowskiego pisany, s pieczęcia wielką koronną y s podpisem ręki własney niasnieyszego jego krol. msci, w rzeczy niżej mianowicie wydany, ktory podaiąc prosił, aby był przyięty; ktory tak się w sobie ma: Ian Kazimirz, z Bożey łaski krol Polski, wielkie хіаже Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Smolenskie, Inflanskie, Czernihowskie, a Szwedzki, Godzki, Wandalski dziedziczny krol. Oznaymuiemy wszem wobec y każdemu zosobna, iakiego kolwiek stanu, szlacheckiego, kozackiego y polskiego, iż pokoy, za łaską Rożą, powagą naszą krolewską pod Zborowem postanowiony, zgodnie i iednostaynie od wszystkiew Rzeczy-pospolitey na seymie teraznieyszym iesth stwierdzony. A co kolwiek się działo pod czas przeszłego zamieszania, ktore Pan Bog dopuscil był, to wszystko w zapomnieniu wiecznym ma być. Woysku Zaporozkiemu wolności wszystkie są przywroczone y stwierdzone, ktore iako iest zordynowano od hetmana naszego Zaporozkiego, tak ci wszyscy regestrowi kozacy w swoich wolnościach, poddani zaś wszyscy tak zamkow i miast naszych, iako duchowni, panscy, szlacheccy, w zwykłym

swoim poddanstwie zostawać mają. Woysko też nasze koronne y cudzoziemskie, ktore w Ukrainę na stanowisko ydzie, w zgodzie dawney y confidentey aby z woyskiem naszym Zaporozkim zostawało. Y dla postrzegania pospolitego pokoju jasnie wielmożnego Adama z Brusiłowa Kisiela, woiewodę generała ziem Kiiowskich, Nowotarskiego, Nosowskiego starostę, kommisarza naszego, ktory w Kiiowie obecnie residować będzie, naznaczyliśmy y onemu zupełną władzą dali dla postrzegania pokoju y czynienia sprawiedliwości między woyskiem naszym koronnym, a między! {woyskiem naszym Zaporozkim. Aby tedy wszyscy ten pokoy święty, od nas postanowiony, wiedząc, na stronę wszystkie trwogi odłożywszy, Pana Boga chwalili, do domow swoich powracali y każdy do swego obeścia, tym uniwersałem naszym publicuiemy. A przy tym roskazujemy surowie, aby buntow żadnych szczynać nie ważył się nikt, wiedząc o tym, iż woysko nasze koronne y z zaporozkimi spolnemi siłami iako nieprzyjacielowi pogranicznemu, każdemu odpor dawać będą, tak wszystkie bunty uskramiać. Dan w Warszawie, dnia dziewiętnastego stycznia, roku panskiego tysiąc szescseth piędziesiątego, panowania naszego polskiego pirwszego, szwedzkiego wtorego roku.

U tego uniwersału pieczęć wielka koronna a podpis ręki nasiasniejszego krola iego mosci temi słowy: Ian Kazimirz, krol.

Uniwersał potwierdzenia pokoju z Woyskiem Zaporozkim. Który że to uniwersał, za podaniem wyzz rzeczoney osoby, do xiąg ninieyszich iest wpisan.

Актовая книга Киевского Центр. Архива № 19, л. 36 обор.

II.

Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ просьбою о точномъ исполненіи условій Зборовскаго договора, объ освобожденіи плѣнныхъ малороссійскихъ купцовъ и о благосклонномъ приѣмѣ отправляющихся въ Варшаву козацкихъ пословъ. Изъ Кіева, 1650 года, 20 марта.

Najasniewszy miłościwy krolu, panie a panie nasz wielce miłościwy!

Za declaracją łaski waszey krolewskiej mosci, p. n. m., pod Zborowem nam miłościwie conferowaną, a teraz na supplikę naszą z panskiej w. kr. mci clemencye y wszytkiej Rptey confirmowaną na seymie, uniżone, iako wierni poddani w. kr. mosci, panu n. m. czynimy grates supplices, Najwyższego prosząc, aby długim i szczęśliwym panowaniem w. kr. mc, pana n. m., obdarzyć raczył. Strony uspokojenia religiey, ktorey respectem zlecilismy i. m. oycu metropolicie i duchowienstwu, iż do doskonałego uspokojenia na terazniejszym seymie przysię nie mogło, y za te łaskę w. k. mci, p. n. miłościwemu, uniżenie dziękuiemy, prosząc pokornie, aby to wszystko, co kolwiek includit w sobie diploma, ex nunc w Coronie, iako y w Wielkim księstwie Litewskim, w executią wprawione było; gdyż zwyczajna panom unitom roskazania krolów panow postponere, czego doswiadczylismy za żywota świętey pamięci krola i. mci, p. brata w. kr. mci. Y powtore prosimy, aby iuż dissidencij in religione graeca więcey nie zostawało, y aby post decessum panow unitow starszych, ktorzy, za przywilejami świętey pamięci kr. j. mci, cathedry, cerkwie z dobrami trzymają, iuż naszym duchownym religiey starożytney graeckiey, posłuszenstwa patryarchy Konstantynopolskiego, oddawane te beneficya były. A jeżeliby za szczęśliwego panowania desiderja nasze effectu swego nie wzięli y w reces poszły, tedy Woysko Zaporoskie w. kr. mci prosbą swoją dokuczać musi. Jest bowiem siła w Woysku Zaporoskiem, ktorych przodkowie w cerkwiach

tak coronnych, iako y litewskich leżą (ktore unci pozabierali); ci chcąc, aby offiarę, trybem starożytney religiey swey idąc, za duszy ich czynili, poty zawsze supplikować będą, poki do ręku naszych prawosławnych nie dostaną. Regestra woyskowe w. kr. mci posyłamy, prosząc, iezeliby podług assignathey w punctach Zborowskich więcey zbywało, tedy w. k. mć, iako pan nasz miłoscjwy, racz z panskiey swey clementiey dissimulować, gdyż y takechmy w computowaniu woyska wielkiey zażyli trudności. Ktorzy urzędnikow, panow swoich, po zawartym pokoju pozabiali, odniesli iuxta qualitate excessus poeni, pod bytnosć w Kiiowie jasnie wielmożnego j. m. pana woiewody Kiiowskiego et totius nobilitatis woiewodztwa tuteiszego, y daley będziem się o to starać, znosząc z i. m. panem wiewodą Kiiowskim, aby pokoy świętobliwie zachowany był, pracludendo vian excessivis do wszelkich tumultow. O to tylko w. kr. mć, p. n. miłosciwego, prosimy, abysmy przy declarathey łaski w. kr. mci zupełnie zachowani byli y woyska coronne dla trwogi pospolstwa nie zbliżali się. Smiemy ze wszystkim Woyskiem w. kr. mci, upadłszy u nog niaisniejszego maiestatu, prosić za Iwanem Teterewkiem, za drugim Piotrem Kotowiczem, ktorych bezwinnie więzieniem trapią y do tych czas nie puszczają; racz z miłosciwey łaski swey panskiey rozkazać do xięcia j. mci pana woiewody Krakowskiego napisać, aby za rozkazaniem w. kr. mci, pana naszego miłosciwego, onych ze wszystkim handlem kupieckim uwolnić rozkazał, a my za niaisniejszy maiestat w. kr. mci gotowismy, według rozkazania w. kr. mci, zdrowie nasze ronić, Pana Boga prosząc za długowieczne panowanie w. kr. mci, p. n. miłosciwego. Na ten czas wierne poddanstwo nasze pod nogi maiestatu przez posłancy nasze w. kr. mci, p. n. miłosciwego, oddaiemy y o to prosimy, aby z miłosciwey łaski nas, poddanych y sług sweich, nie opuszczając, posłancom naszym, o co będą supplikowali, miłosciwie się stawili.

Waszey kr. mci, pana naszego miłosciwego, naynizsi podnożkowie y wierni poddani

Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem waszey kr. mosci Zaporoskim.

Z Kiiowa, d. 20 martij, anno 1650.

Na kopercie: Naiasnieyszemu a niezwycięzonemu maiestatow j. kr. mci, p. n. miłosciwemu, do miłosciwych rąk.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

III.

Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю о настроеніи умовъ въ Украинѣ послѣ Зборовскаго мира. Изъ Кіева, 1650 года, 29 марта.

Naiasnieiszy, miłosciwy krolu, panie, panie moi miłosciwy!

Po moim pierwszym opale Kiiowskim, o którym oznaimiłem waszey krolewskiej mci, p. m. m-mu, skoro y tym w Kijowie, ktorzy na brzegu kozactwa od włosci zaczynali motus, y tamtemu, który się był na Zaporozu odezwał bydź drugim hetmanem, kazał szyie poucinać Chmielnicki, plebs nieco uciszyła się. Iednak, chcąc ieszcze efficitius postąpic w tym, Chmielnicki mа tymi czasy excurere czołnami na Zaporozie, expurgare sentinam swowolenstwa y osadzić Zaporozie podufałą starszozną. Tu tesz pułkownikom przykazał pilnować brzegow, żeby w zamięszanie nie wchodzili żadne z tymi regimentami, które się zbliżyły do Chmielnika y Baru, y buntow wszelkich przestrzegali. Posłowie tesz do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, z registrami iusz iechali y takiesz drugie registra do grodu Kijowskiego podali. Zda się tedy y z tych postępkow, y ze wazytkiej starszozny, których u mnie na każdy dzień pełno bywa, że chcą pokoi trzymać. Sama plebs, exclusiva od registrow, która się była pokozaczyła, rozmaitych zażywa sposobow, żeby panom swoim pod-

danstwa nie oddawać: iedni się, sprzedając y ogołociwszy ze wszystkiego, za czurow y postoiow do kozakow udaia, drudzy ze wszystkim za Dniepr ida, a niektórzy (ktorych iest pars minima) panom swoim iusz się kłaniaia. Sam tedy P. Bog ma conclusum in sua praescientia et praedestinatum, iako się to usmierzyć y uspokoić może. Ia, iako nie smiem oiczyzny ubezpieczać pokojem, tak nie życzę irritare crabrones y dawać im okaziey. Ale unicum videtur bydz consultum: dać czas y Bozkiey wszechmocney disposiciey, iako usmierzyć zechce tę plagam, y Chmielnickiego poprzysiężonym obietnicom, iako ich dotrzymać zechce, a lubo to z wielką krzywdą a prawie cum servitute nas, wszystkich ukrainnych. Gdybym nie widział takiej potęgi y gotowosci, iaka tu iest, y mógł widzieć restrictam societatem Ordy z nimi, a żeby woisko mogło było wnisć raniey tu, niżeli rzeki pusciły, iakom to na seymie zawsze miał pro maxima, nie tylko bym życzeł, ale bym prosił uniżenie w. kr. mci, p. m. miłosciwego, tot indignitates uważaiąc w takim pokoju, który redollet servitute, żeby satius armis experiri, niżeli maiąc nie mieć poddanych; ale gdy im iusz wszystkie fortele służą y lądem y wodą, gdy tasz potentia, tasz gotowosć, tasz liga, lubo mię premit tasz egestas et calamitas, ktora każdego, nie mogę widzieć inszego sposobu, tylko secundos spectare in littore ventos. Puł woiska praemeditatis rationibus z iesieni zimą więcey sprawić może, niżeli całe woisko iusz terasz, lecie, bo y ich fortele wszystkie ustaią, y Orda nie może bydz długo z nimi, ktorey gdy nie będzie, zawsze przy łasce Bożey superiores bydz możemy. Więc y to uważam, że głód iest wielki. Chłoptwo zhultaione musi znowu iąc się roley, albo nie będąc lacessiti, iako Chmielnicki na tym iest koniecznie, wymislić sobie gdzie kolwiek drogę, przesz co by się mogła ta multitudo armatae plebis iako kolwiek rozwieść y rosprowadzić. A iesli idzie o okazia, tę zawsze ma Rzpłta, kiedy kolwiek gotowosć swoię mieć będzie. Okazia ta iest, ze choć oni w pokoju nas zachować zechcą, ten pokoi nigdy nie est taki, iaki by nie tylko nam, afflictis, ale y samey transactiey, z nimi uczynioney, satisfaceret; gdyż tu to

dwoie, quod est potissimum, nie rychło przyiść do swey kluby może to iest: reinductio exercitij catholicae religionis y poddanstwo z pożytkiem panom; albo wiem mało co, albo nic chcieli by mieć podatkow y tylko titulo tenus bydź poddanymi. Smaku tegy w tym pokoju, iesli go Pan Bog y sam czasz nie naprawi, widzieć nie mogę, ingenuae fateor; to tylko, że zaś terasz resumere bellum summum bydź periculum baczę. Dla tego tempore temperanda temperare oiczyźnie zyczę. Iednak to meum sentire kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, a o to uniżenie proszę y pokornie, ieżeli do słusznego czasu tolerare decernet w. kr. mć, p. m. miłosciwy, ex praemissis, tedy woyska zbliżać, aby się nie dała okazyia, nie potrzeba y owszem serio animadvertere, żeby żadney okazyey nie dawali, bo ipso facto mnie y wszystkim (ktorzy tu są) obywatelom przyszło by vouere hostias. Iesli tesz w. kr. mć, p. m. miłosciwy, zechcesz woisko zbliżyć y, data occasione, pusić na dekret Bozki to, co afficit Rempublicam, nie czekaiąc poprawy, iesli iaka bydź może w tych swowolnych y zdziczałych poddanych, tudziesz pory, która by się magis zdała favere rebus nostris, tedy uniżenie proszę, abym pierwey niżeli woisko ruszyć by się miało w Ukrainę, ia był roskazaniem w. kr. mci, p. m. miłosciwego, zwiedziony z tey tu straznice Kijowskiey listem iakim, żebym pod pozornym praetextem albo convocationis, albo iakim inszym, zjechał y nobilitas żeby sensim, pod praetextem trybunału, mogła, a nie oraz retirować się extra periculum, które eodem momento nas ogarnie, skoro ieno głos poydzie, że woisko ruszyło się y idzie w Ukrainę. Przydaię y to do considerathey w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, żeby zwieścić listem Chmielnickiego o dispozithey woiska po Słucz, lubo iako będzie wola w. kr. mci, p. m. miłosciwego, bo kiedy to nie poprzedzi, choc nie będzie intentio w. kr. mci, p. m. miłosciwego, dalszey imprezy, w nich nastąpi zarasz strepitus. Oznaymię y to w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, że do Chmielnickiego y z Węgier, y z Wołoch, y z Multan są posłowie—z czym, tego ieszcze nie wiem, ale z czym kolwiek. Satis est, że veneratur potentia huius plebis y fortuna iego. Co kolwiek ponawiać

się będzie, nie omieszkać w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, o wszystkim oznaimować, a teraz list moy zawieram tą uniżoną prozbą, abym iako naiprzedzey był informatus, czy tu figere pedem, czy regressum moliri. Iezeli tesz będzie roskazanie w. kr. mci, p. m. miłosciwego, abym tu zostawał, gdy constat to wszystkim y sam P. Bog iest swiadkiem, że nec obolum mam intraty z dobr moieh Zadnieprskich, a trzysta człowieka sustentuiąc pińiężnym ordinansem moim w takiej drogosci, iaka iest, parą tysięcy złotych ieden tydzień zaledwie odprawić mogę; bez asistentiey tesz (obnoxius semper periculis) bydź nie mogę; żebym mógł bydź posiłkowany z skarbu Rptey z łaski miłosciwey w. kr. mci, p. m. miłosciwego, bo przed tym na samą drogę do Periestawia dany był prowiant dzie sięć tysięcy, a teraz tu na residentią nie mam y iednego grosza, a żywnosci trudno zasiąc, bo y nie masz, y gwałtem wziąć trudno, gdy nie chcą ieszcze y swoim własnym panom nic dawać, pogotowiu żołnierzowi. To wszystko doniosszy maiestatowi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, siebie y wiernie poddanstwo moię kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego, iako wierny poddany y uniżony sługa.

Kisiel, wda Kijowski.

Na zamku Kiiowskim,

29 martij 1650.

Оригинал из библиотеки Конст. Свидзинского, из собрания О. Нацевича.

IV.

Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго съ запрещеніемъ козакамъ чинить насилія шляхтѣ въ Кіевскомъ и Черниговскомъ воеводствахъ и съ требованіемъ, чтобы крестьяне и нереестровые козаки были по прежнему послушны своимъ владѣльцамъ. Изъ Ямполья, 1650 года, 28 августа.

Року тисеча шестсотъ пятидесятого, месяца сентября двадцать второго дня.

Передъ урадомъ и актами нинѣшними вгородскими Житомирскими, передо мною Даниелемъ Бильскимъ, наместникомъ Житомирскимъ, становши очевисто, шляхетный панъ Янъ Беневский для вписавня до книгъ нинешнихъ вгородскихъ Житомирскихъ подалъ перъ облятамъ экстрактъ универсалу отъ его милости пана Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорозскаго, до ихъ милости пановъ обывателей воеводства Кіевского и Черниговскаго, въ речи нижей, въ самомъ универсале инсервованой, котораго подавши, просилъ, абы до книгъ принятый и записанный былъ. А такъ я, урядъ, оного приймаючи, читалемъ, который такъ се в себе писанный маеть:

Выпись зъ книгъ вгородскихъ воеводства Кіевского.

Року тисеча шестсотъ пятидесятого, месяца сентября четвертого дня.

На урядѣ вгородскомъ, въ замку его корол. милости Кіевскомъ, передо мною Остафиемъ Виговскимъ, од ясневельможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, воеводы и енерала земъ Кіевскихъ, Носовскаго, Вышгородскаго etc. старосты, персоналитеръ становши, шляхетный панъ Костантинъ Виговский, слуга преречонаго ясневельможного его милости пана воеводы Кіевского, комисара корунного, именовъ того жъ его милости, для вписавня до книгъ нинешнихъ подалъ перъ облятамъ универсалъ

его милости пана Богдана Хмельницкого, гетмана Войска его королевской милости Запорозского, съ печатью войсковою и съ подписомъ руки его милости пана гетмана и писарское, ихъ милости паномъ обывателюмъ воеводства Киевского, Черниговского и староства Житомерского въ певной речи данный и служащий, который такъ се в себе маеть:

Богданъ Хмельницкий, гетманъ, з Войскомъ его королевской милости Запорозскимъ. До ведомости доносимо тимъ писаниемъ нашимъ так старшимъ, паномъ полковникомъ, осавуломъ, сотникомъ, яко и черни, товариству Войска его королевской милости Запорозского, и всему поспульству, за войскомъ идучимъ и назадъ поворочающимъ, сурове владою нашою гетманскою приважаемъ, абысте ихъ милости паномъ шляхте, въ воеводствахъ Киевскомъ, Черниговскомъ и старостве Житомерскомъ мешкающимъ, жадное кривды найменчое не чинили и на здорovie ихъ не наступовали; подданыи зась и нерестровые паномъ своимъ послушными, яко перед тимъ, повинни быти и жадныхъ бунтовъ и своеволи не всчинати. А еслибы которые любъ с товариства нашого, любъ с подданихъ кривду найменчую шляхте такъ религии руское, яко и римское, чинили и на здорovie ихъ наступовали, таковыхъ мы полковникомъ Киевскому и Черниговскому сурове на горле карати позволяемъ, до насъ не отсылаючи; чого помененные панове полковники пильно мають постерегати, жебы бунты някые не всчиналися, а бунтовниковъ тежъ без фольги на горле карали. А ихъ милость панове шляхта съ подданыи во всемъ ласкаве ся обходити мають. Данъ з Ямполья, дня двадцать осьмого августа, року тисеча шестсотъ пятьдесятого.

У того универсалу печать Войска его королевской милости Запорозского есть притисненая, а подпись руки его милости пана гетмана и писарское тыми словы: Богданъ Хмельницкий, рукою власною.—Иванъ Выговский, писаръ войсковый.

Который же то универсалъ, за поданемъ вишь реченое особы, а за принятемъ моимъ, урядовымъ, до книгъ вгородскихъ Киев-

скихъ уписаный, с которыхъ и тотъ выписъ под печать вгородскою киевскою есть выданъ. Писанъ въ Кіеве.

У того екстрактъ печать вгородская киевская есть притисненая, а подпись рукъ теми словы: Коринговаль Жоротовский.— Который же то екстрактъ, за поданемъ вишь речное особы, а за принятемъ моимъ, урадовымъ, до книгъ вгородскихъ Житомерскихъ есть уписанъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива № 19, л. 542 обор.

V.

Универсалъ воеводы Кіевскаго Адама Киселя о выступленіи козацкихъ и татарскихъ войскъ къ границамъ Молдавіи съ приглаше-ніемъ мѣстныхъ дворянъ оставаться въ имѣніяхъ и ласково обходиться съ крестьянами. Изъ Кіева, 1650 года, 2 сентября.

Облята универсалу, од его милости пана воеводы Кіевскаго писаного.

Року тисеча шестсотъ пятидесятого, месяца сентебра се-мого дня.

На вrade вгородским, в замку его королевской милости Жи-томерским, передо мною Марциномъ Карвовскимъ, подстаростимъ Житомерскимъ, становши очевисто, шляхетный пан Марьцин Од-зиковский для вписаня до книгъ нынешнихъ вгородскихъ Житомерь-скихъ пер облятамъ универсал от ясне вельможного его милости пана воеводы Кіевскаго в тие слова писаный:

Adam z Brusilowa Kisiel, woiewoda, generał ziem Kiiowskich, komisarz Ukrainny, Bohusławski, Wyszgrodzki, Nosowski starosta. Przez pocztę, begącą do iego krolewskiej mosci y do i. m. p. Kra-kowskiego, oznaymuie, yż woysko Zaporozkie y ordy wszystkie obro-cilisie do Wołoch ku Raszkowu; aby tedy żadna okazyia z woyska

jego królewskiej mocy nie była dawana; a ich mocy, wszyscy o tym wiedząc, domów swoich nie rzucali, poddanych łaskawie traktowali, a w ostrożności należnej zostawali. Tę przestrożę przez też biegnącą pocztę daię. Dan w Kiiowie, dnia wtorego septembra, roku tysiąc sześćset pięćdziesiątego.

У того универсалу при печати поданъ руки тыми словы: Рєкѣ свѣ. Который же то универсаль за поданем вышменованое особы, а за принятемъ моимъ урадовимъ, до книгъ нынешныхъ есть уписанъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива № 19, л. 434 обор.

VI.

Постановленіе шляхты Киевскаго воеводства объ обязательномъ участіи ихъ въ посполитомъ рушеніи въ случаѣ опасности со стороны козаковъ, по первому требованію воеводы. 1650 года, 12 сентября.

Лявдумъ де секуритате од ихъ милостей пановъ обывателей воеводства Киевскаго.

Року тисеча шестсотъ пядесятого, месеца сеньтебра дванадцатого дня.

Перед урядомъ и акътами нынешними вгородскими Житомерскими, передо мѣною Даниелемъ Ерымъ Вороничомъ, сварьбникомъ Киевскимъ, яко субделекгатомъ, до принята ниже менованой справы субделекгованымъ от вельможного его милости пана Крышьтофа з Логойска Тишькевича, Житомерьского, Нехворощского etc. старосты, становъши очевисьто, тот же вельможный его милость пан Крышьтофъ з Логойска Тишькевичъ, Житомерьский, Нехворощский etc. староста, маршалекъ кола рыцерьского, для вписаня до книгъ нынешныхъ вгородскихъ Житомерьскихъ подаль пероблятамъ лявдумъ, зъгодне од ихъ милостей пановъ обывателей

воеводства Киевского де секуритате на сеймику елекцьде депутацый ухвалоное, которое подавшы, просилъ, абы было в книги принятое и записано. А такъ я, уряд, тое лядвумъ принявъши, до книгъ вписат казalomъ, которое такъ се въ себе писаное маеть:

My, dygnitarze, urzędnicy y obywatelle woiewodztwa Kiiowskiego, zebrani na ten act, według prawa przypadający na dzień dwunasty septembra, do obierania deputatow, zgodnie a nieodmiennie postanowilismy y hoc laudo publico mieć chcemy, obligando honores et substantias nostras: iż za pirwszą requisitią jasnie wielmożnego iego mosci pana Adama z Brusilowa Kisiela, woiewody naszego Kiiowskiego, mamy się stawić na to mieysce, które by naznaczone było od pomienionego jasnie wielmożnego iego mosci pana woiewody uniwersalem, iednak nie daley od granic Woyska Zaporozskiego naznaczonych. A iesliby który zaraz za tym obwieszczeniem jasnie wielmożnego iego mosci pana woiewody Kiiowskiego na te mieysce stawić się nie raczył (excepta legalitate summa, zdrowia, spraw o honor ydące), tedy ten koždy pro infami ma censeri, y maiętność iego ma isć na Rzeczpospolitą y do dyspossyciey krola iego mosci, nam szczęśliwie panującego, ma podlegać. Z ktorey submissyey, laudo publico approbowaney, nie ma się wymawiać a ni arędarz, a ni zastawnik żaden, ale unanimi consensu pod te laudum podlegać ma; bo dziedzic, który się tu absentował sine legali impedimento, ten od dziedzictwa odpada, zastawnik od summ danych, arędarz od arędy sobie powierzonych; co wszystko fide, honore et constientia mamy dotrzymać, a w niedotrzymaniu forum naznacziąc in cuiusvis subselliis, który by temu laudum chciał przeczyć y być contrarius. A iesliby, strzeż Boże, zaszło insperatum periculum ktore ab utrinque nam imminere, a wprzod doszło by do iego mosci pana starosty Żyttomirskiego, eandem auctoritatem convocandi daimy. Którą zgodę naszą publico unanimi consensu concludowawszy, do act iego mosci panu Krzysztophowi Tyszkiewiczowi, staroście Żyttomirskiemu, marszałkowi na ten czas koła rycerskiego, zlecilismy. Działo się w Żyttomirzu, dnia dwunastego septembra, roku tysiacc szesćset piędziesiątego.

У того лявдумъ подписъ руки власной вельможного его милости пана маръшалка тыми словы: Krzysztof Tyszkiewicz, starosta Żytomirsky, marszałek koła rycerskiego.—Которое то лявдумъ, за поданемъ вишь менованой особы, за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нынешнихъ вгородскихъ Житомерьскихъ есть вписаное.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 19, л. 499.

VII.

Такое же постановление шляхты Черниговскаго воеводства. 1650 года, 12 сентября.

Лявдумъ ихъ милостей пановъ обывателей воеводства Черниговскаго.

Рову тисеча шестсот пятьдесятого, месяца сеньтебра, дванадцатого дня.

На враде вгородскомъ, в замьку его королевской милости Житомерьскомъ, передо мною Марьциномъ Каръвовскимъ, подстаростьтимъ Житомерьскимъ, становъши очевисто велможный его милость пан Миколай з Бруслова Кисел, старостъта Черъваський, маръшалокъ на тот часъ кола рыцерьскаго воеводства Черниговскаго, для вписаня до книгъ нынешнихъ вгородскихъ Житомерьскихъ подалъ лявдумъ пер облятамъ, на сеймику тутошнимъ Житомерьскимъ през ихъ милостей пановъ обывателей воеводства Черниговскаго згодне посъстановленое; которое подавши, просилъ, абы было принято и до книгъ вписаное. А такъ я, уряд, оное приймаючи, читаломъ, которое такъ се в себе писаное мает:

My, dygnitarze, urzędnicy, wszystko rycerstwo woiewodztwa Czernihowskiego, ktorzysmy post triennale fere exilium do maiętnosci substancyi naszych post liminio powracali, freti transactione

pacis, iakoż niektorzy z nas in possessione bonorum iuż zostawali, drudzy, in procinctu będąc, auroram redeuntis pacis salutabant; ale znowu za cvocowaniem połkow woyska iego kr. msci Zaporozkiego na wlosce y ruszeniem się ordy z Krzymu, recrudescente seditione pospolstwa, niektorych z braci naszey miłey krew niewinna od własnych poddanych przelana, drudzy, a clade superstites, cedere vesanae plebis temeritati et reiterare exilium nostrum coacti sumus. Tu tedy do Żytomirza, iako do nablizszego woiewodztwa, zgromadziwszy się na dzień ellectiey dzisieyszy deputackiey, wespołek z ich msciami pany obywatellami woiewodztwa Kiiowskiego, spolnie, zgodnie y iednostaynie, ad exemplum ich msciw tych że panow braciey, hoc praesenti laudo waruiemy: iż my, chcąc do konca oswiadczyć pietatem nostram erga patriam, przykładem cnych braci woiewodztwa naszego, ktorzy przy dostoiensctwie Rzeczypospolitey krew swoią przelali, nie powinniśmy się absentować, ale wszyscy w kupie będąc, wespołek z woiewodztwem Kiiowskim, na usługę Rzpltey stawać; a to sobie sub fide, honore et conscientia obiecujemy i waruiemy. A kto by z namy s Rzeczypospolitey nie chciał y kraiw tyteyszych odbiegał, laudo huic contraueniendo, takowgo każdego dobra na krola iego mosci isć maia, y będzie ych mógł każdy bene meritus u iego kr. msci uprosić. Od tego iednak laudum naszego eximimus panow obywatellow y bracią naszą, ktorzy na usłudze Rzpltey w woysku iego kr. msci koronnym de facto zostaią. Ktore to laudum nasze iego m. panu marszałkowi naszemu do xiąg podać zleciłismy. Działo się w Żytomirzu, dnia dwunastego septembra, roku panskiego tysiąc szescsett pięcdziesiątego.

У того лядумъ подписъ руки вельможного его милости пана маршалъка тыми словы: Миколай з Brusілова Kiesel, starosta Czerkasky, marszałek koła Czernihowskiego.—Которое ж лядумъ, за поданемъ вышъ менованъное особы, а за принятъемъ моимъ урядовымъ, до книгъ винешньныхъ вгородскихъ житомерьскихъ есть уписано.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 19, л. 449 обор.

VIII.

Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго о предоставленіи имъ права шляхтѣ Кіевскаго воеводства, при содѣйствіи полковниковъ козацкихъ, строго карать своевольныхъ крестьянъ, осмѣлившихся истреблять своихъ помѣщиковъ или отказывающихъ имъ въ повиновеніи. Изъ Ямполя, 1650 года, 20 сентября.

Облята универсалу од гетмана Войска Запорожского, до ихъ мл. панов обывателей воеводства Кіевскаго писаного.

Року тисеча шестсот пядеятаго, месяца октобра третего дня.

Передъ урядомъ и актами нынешними вгородскими Житомерскими, передо мѣною Марциномъ Каръвовскимъ, подстаростим Житомерскимъ, становши очевисто, урожонный панъ Стефан Высоцкий, слуга вельможного его милости пана Криштофа з Логойска Тишъевича, Житомерского, Нехворощского etc старости, для вписаня до книгъ нынешнихъ вгородскихъ Житомерскихъ подалъ пероблятамъ универсалъ од его милости пана Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорожского, с печатю войсковою и подписомъ руки его власное, в речи ниже в томъ универсале описаной, до ихъ милости панов обывателей воеводства Кіевскаго в певной речи виданный, который такъ се в себе письмомъ рускимъ писанный маеть:

Богдан Хмельницкий, гетман, з Войскомъ его королевское милости Запорожскимъ. Ознаймуемъ симъ писанемъ нашимъ, кому бы о томъ ведати належало, так старшинѣ и чернѣ, товариству Войска его кор. милости Запорожского, яко тежъ мешчаномъ и селяном, подданымъ усимъ, в воеводствѣ Кіевскимъ найдующимся. Дошла нас вѣдомост, же некоторые своевольные под час теперешней, егда войско наше до земли Волоской рушало, тые то подданы, которые до подданства належать, не будучи паномъ своимъ

послушными и жычливыми и овшемъ неприятelmi, много шляхъти, пановъ своихъ, потопили, позабывали и тепер, не устаючи в передсезытю своимъ, на здорове панское наступують и послушными быти не хотять, але бунти и своеволю вчинають. Про то симъ универсаломъ нашимъ позволяемъ, ижъ еслибы ешъче таковыя своеволники знайдовалися, которые бы на здорове пановъ своихъ наступовали и послушными быти паномъ своимъ не хотели, жебы сами панове, весполъ с повковниками нашими Белоцерковскимъ або Киевскимъ, сурово бы ихъ на горле карали; а тые зас, которые кровь невинную пролили и покой нарушили, горлового каранья не уйдуть, яко жъ и тутъ за тое не одного на горло скарали есмо. Данъ в Ямполоу, дня двадцатого сеньтебра, року 1650.

У того универсалу при печати подпись руки тыми словами: Богдан Хмельницкий рукою власною.

Который же универсалъ, за поданемъ и очевистимъ признаемъ вышменованое особы и за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ есть уписанъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 19, л 550 обор.

IX.

Письмо наказного Брацлавскаго полковника Григорія Кривенка къ воеводѣ Брацлавскому Станиславу Ланцкоронскому съ жалобой на своеволие польскихъ жолнеровъ. Изъ Брацлава, 1650 года, 17 ноября.

Iasnie wielmożny a mnie wielce miłosciwy panie woiewodo Bracławski, moу msci panie у dobrodzieiu!

W niebytnosci jego mci połkownika naszego, zostawiwszy mię na mieyscu swoym, zlecił, abym ija, rządząc na mieyscu władzą jego mosci zostawiając, w porządku wszelakim, nie dopuszczaiąc swawol nikomu żadnych, przestrzegał, a zabiegaiąc wielmożnosci wa-

szey, pana mego miłosciwego, co yle kolwiek mając w siebie niebespiecznego y swawolenstwa od ich mosciow panow żołnierzow, do wiadomosci donoszę, ktorzy nie wedle moli w. wielmożności sprawując się niebacznie y za lnią nastąpiwszy, stacie wibierają, ludzicy łupią, kozakom, braci naszej, y niereistrowym nieznosne krzywdy czynią, co nam bolić musi, a z osobna, mianując sobie mieć miasta za lnią, to iest: Morachwę, Krasne y ynsze tam miasta około Podniestra. Ale my, iako mając w siebie pacta jego kr. mosci w sobie, wiemy, że ku nam barzi te miasta od lenij należą. Za czym imieniem jego mosci p. pułkownika waszey wielmożności, pana mego miłosciwego, uniżenie upraszam, abyś wasza wielmożność, iako raczysz oswiadczać łaskę ku nam, pokazując affect pokazować y znosząc się pospołu, przestrzegając pospolitego pokoiu, y do konca iako p. racz zabiegając swawolenstwa z strony swoiey, władzą swoią uskramiając, karacz racz, bo iuż wprawdzie mając częste skargi na panow dzierzawcow, urzędnikow, żołnierzow, w co racz wasza wielmożność weyrzyć, wszędzie w woiewodstwie swoim, srogo napisawszy, uniwersalami obesłać, aby iuż więcy nie zarabiając na zaczepki, w zgodzie mieszkając, p. żołnierzowie ku nam za lenio nie następowali y tych stacij nie wymyslali.

Półtorze uniżenie upraszam, miey wasza wielmożność na rozsądku swoim, wszytkiego nierządneho zabiegać racz y mię, sługę swego, w niodmienney łasce swey racz chować, do ktorey się pilno zalecam.

Waszey wielmożności, p. mego miłosciwego, zyczliwy przyjaciel y powolny stuga Hrehory Krywenko, półkownik Woyska iego kr. msci Zaporozskiego nakazny Brasławski.

Na kopercie podpisano: Iasnie wielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu i dobrodzieiowi imci p. panu Stanisławowi Lancko-ronskiemu, woiewodzie Brasławskiemu etc, do odania należy.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навевича.

X.

Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю. Изъ Гощи, 1650 года, 12 декабря.

Miłosciwy najasneiyшы krolu, panie, panie moi miłosciwy!

Aż dnia dzisiejszego, to iest 12 decembris, przyszedł mi respons od hetmana Zaporozkiego na moi list, ktorым expostulowałem o punkcie nowym y nieznosnym, w supplikę iego włożonym, tudziesz aby, abstinendo ab omni hostilitate, pułkow swoich y ordy nie ruszając, czekał z seymu od w. kr. mci, p. m. miłosciwego, resoluciey. Sprawilem to tedy za łaską Bożą utrumque, że y tego punktu exdivisionis ustąpić, y nullam hostilitatem moliri et prosequi aż do resoluciey na swoią supplikę declarował się, co lepiej z listu iego, który posyłam w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, patebit. Przytym, iż iuż mię samego czas exclusit od bytnosci na seymie, posyłam do rąk iego mosci xiędza kanclerza, m. m. pana, ieden concept in vim relationis rocznicy usługi moiey y zdania mego pro praesenti Reipublicae casu, a drugi concept sposobow, iako by na punkta suppliki tę vesanam barbariem ukoić y Rzptą uspokoić, pro mea exiguitate et pro zelo patriae concipowane, ktore ia, iezeli będą godne prodire in publicum, subiicio altissimae w. kr. mci, p. m. miłosciwego, trutiniae y wszystkie moie usługi, a przy tym wierne poddanstwo kładę pod nogi w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

Waszey krolewskiey mosci pana, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naynizszy sługa Kisiel, wda Kiiowski.

W Huszczy, 12 decembris, 1650.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XI.

Универсалъ того же А. Киселя къ шляхтѣ Кіевскаго воеводства съ извѣстіемъ, что въ ожиданіи сеймоваго рѣшенія и предстоящихъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ, они должны спокойно оставаться въ домахъ своихъ. Изъ Гощи, 1650 года, 22 декабря.

Облята универсалу од велможного его милости пана воеводы Кіевскаго, до их милостей панов обывателей воеводства Кіевскаго писаный.

Року тисеча шестсот пятидесятого, месяца декабря двадцат осьмого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его к. м. Житомерскомъ, передо мною Марциномъ Карвовскимъ, подстаростимъ Житомерскимъ, становъши очевисто, урожоный пан Даниель Бильский для въписанья до книгъ нивешънихъ кгородскихъ Житомерскихъ подалъ пер облятамъ универсалъ од ясне велможного его милости пана Адама з Брусилова Киселя, воеводы и енерала земъ Кіевъскихъ, Богуславскаго, Носъсовскаго etc. старосты, до их милости панов обывателей воеводства Кіевскаго въ справе о покою въ речи нижей менованой писаный, который такъ се в себе мает:

Adam z Brusilowa Kisiel, woiewoda, generał ziem Kiiowskich, Bohusławsky, Nosowsky starosta, ich mosciom m. m. panom y braci, panom obywatellom woiewodztwa Kiiowskiego, w domach y po drodze będącym, do wiadomosci donoszę: iż seym, przedłużony do tych czas, iednak iuż szczęśliwie ma być skonczony, na ktorego concluzią y pocztę po conclussiey z pewną iuż rzeczą, z rosказania iego kr. msci, w Huszczy oczekiwam. Teraz iednak mam tę declaratię, przez jego mosci xdzca canclerza wielkiego koronnego daną, że iego kr. m. przez comissyą y comissarze woysko swoje Zaporozkie chce do konca uspokoić, o woynie żadney nie myśli, a woysko swoje w służbie zatrzymać, po zawarciu statecznego pokoju s panem hetma-

nem Zaporozskim chce w inszą stronę obrocić. Przetoż nie raczcie się w. msci, m. m. panowie i bracia, oddalać od domow swoich, gdyż ia też wiadomość prosto do Czehyryna posyłam panu hetmanowi Zaporozskiemu, aby na mnie (według obietnicy swoiey, żadney nie zaczynając hostilitatem) oczekiwał. A w. mci, m. m. panowie, na drugą ode mnie wiadomość, ktorey co godzina wyglądam iuż z conclusyey seymu, raczcie oczekiwać, wiedząc o tym, iż ia tu, dla conferencie między Rzptą a Woyskiem Zaporozkim, na seym nie iechawszy, z woli iego kr. msci zostawałem y teraz zostawam, a tey że godziny, którey mi przydzie po conclussyey seymowey z Warszawy wiadomość, obiecuję wm. m. m. panom dać znać, a teraz braterski oddaę pokłon. Dan z Huszczy, dwudziestego wtorego decembris, tysiąc szescset pięćdziesiątego.—У того универсалу печат притисъненая, а подпись руки въ тые слова: Wm. m. m. panow bratt, życzliwy słуга, ręką własną.—Который то универсаль, за подаем вышъ менованое особы а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нивешних ест уписан.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 19, л. 669.

XII.

Грамота турецкаго султана Мохамеда IV къ гетману Богдану Хмельницкому съ выраженіемъ готовности принять его и Войско Запорожское въ свою протекцію. 1650 года, декабрь.

1. Французскій переводъ Гаммера фонъ-Пуришталя.

Chiffre du sultan.

Sultan fils de sultan, khakan fils de khakan, sultan Mohammed khan, fils du sultan Jbrahim khan, toujours victorieux.

Оригиналъ этой грамоты, писанный на турецкомъ языкѣ, съ золоченнымъ шифромъ султана, вмѣстѣ съ стариннымъ польскимъ ея переводомъ, былъ доставленъ въ

Gloire des princes du peuple chrétien, élu des grands de la nation du Messie, hetman des Cosaques Bohdan Chmelnitzky (que sa fin soit heureuse!) Lorsque ma sublime expédition impériale vous sera parvenue, sachez: par le tchiaouche Osman (que sa dignité soit augmentée), qui est un des tchiaouches de ma sublime Porte et l'exemple de ses pairs et pareils, et qui accompagnait votre envoyé que vous aviez expédié à notre sublime Porte, laquelle par la grâce de Dieu (qui soit exalté) et par les miracles remplis de bénédictions de notre prophète Mohammed—Mustapha (auquel Dieu soit propice!) laquelle est le rendez-vous des sultans les plus grands et l'azyle des khakans les plus puissants, par ce tchiaouche nous est parvenue votre lettre, qui porte l'empreinte de la sincérité. D'après l'ancien usage impérial et selon la règle souveraine établie, votre lettre a été traduite par le soin de nos vezirs et ministres très honorés, et son contenu soumis dans un rapport à notre écrier, qui remplit tous les desirs. Vos paroles, pleines de soumission et d'amitié, et tout ce que vous avez écrit par rapport à vos troupes et à vos ennemis, a été embrassé par notre science qui embrasse le monde entier. Sachez donc que ma sublime Porte impériale est toujours ouverte aux amis et aux ennemis et toujours prête d'accueillir ceux qui s'y réfugient à notre bienfaisance et générosité. Ma science a compris que vous vous êtes attaché de cœur et d'âme à mon grand empire qui subsistera éternellement et que vous êtes ferme et constant dans votre soumission et obéissance. Le susdit Osman tchiaouche a fait son rapport sur tout ce que vous lui avez recommandé. Ainsi un rescrit impérial a été transmis de notre côté glorieux au khan de la Crimée Islam Guirai khan, pour qu'il tienne toujours les yeux et les oreilles ouvertes du côté de la

Комиссію почетнымъ ея членомъ, княземъ М. А. Оболенскимъ, бывшимъ управляющимъ Московскимъ Архивомъ Иностр. дѣлъ. Французскій же переводъ сдѣланъ былъ, по просьбѣ Комиссіи, извѣстнымъ ориенталистомъ барономъ Іосифомъ фонъ-Гаммеръ-Пургшталемъ, подъ руководствомъ котораго исполненъ былъ въ Вѣнѣ точный автографированный снимокъ съ подлинной грамоты, приложенный къ III тому „Памятникомъ“ въ первомъ изданіи.

Pologne, afin que, si l'un de vos pays bien gardés ou de leurs appartenances était menacé de quelque dommage, il puisse le détourner avec ses troupes tartares qui marchent avec la vitesse du vent et chassent l'ennemi en avant, et qu'il emploie sa valeur et son zèle à le châtier. C'est dans ce sens que notre admonition impériale lui a été adressée. Tant que vous serez ferme dans le sentier de la soumission et de la sincérité, et tant que vous serez en bons termes avec le susdit khan, qui veut le bien de notre sublime Porte, il est certain que vous serez sous l'ombre de ma protection souveraine. Voyez dans le service de ce grand Empire la source du bonheur pour vous tous, dépêchez vos envoyés successivement et rap- portez d'une manière exacte tout ce qui regarde l'état de ces pays. Ma grâce souveraine et ma munificence impériale se sont portées sur vous; je vous fais présent d'un habit de gala, consistant dans un seraser (pelisse couverte au dehors et en dedans de martre zibeline) qui vous est transmis par (espace vide pour le nom du porteur) avec cette lettre gracieuse. A son arrivée vous irez à la rencontre honorifique de cet habit de gala si glorieux et de cette pelisse distinguée; vous la prendrez et vous en revêtirez. En vous attachant comme vous l'avez écrit à cette sublime Porte, qui est le nid du bonheur, et tenant pied ferme dans le service, vous avez demandé un traité tel, qu'il est donné aux autres rois chrétiens. Etant donc connu, que vous êtes ferme dans votre soumission et sincérité, mandez par dépêche toute votre situation et celle des pays voisins par des hommes sûrs et honorables, qui se rendront comme envoyés à notre cour, qui est la rivale du ciel. Un traité impérial tel qu'il est donné aux autres rois chrétiens de la part de mon empire puissant vous sera accordé d'une manière détaillée en articles et conditions. Tachez de vous rendre digne de nos grâces souveraines et de vous distinguer d'une manière honorable entre vos pairs et égaux.

Donné dans les premiers jours de Reбивul-Evvel, l'an 1061, dans la ville bien gardée de Constantinople.

2. Переводъ той же грамоты, исправленный въ 1789 году главнымъ польскимъ переводчикомъ восточныхъ языковъ Антономъ Круттою.

Naywyborniejszy z monarchow religii Iezusowey, nayprzednieyszy uczestniku pokolenia Messyaszowego, hetmanie kozacki Chmielnicki Bogdanie, ktorego koniec niech będzie szczęśliwy! Z wysokiego i przeswieznego tronu naszego pochodzącym pisaniem tym oznaymujemy, iż do wysokiey Porty naszej, pochodzącey od Mechmeta-el-Mustafy, wielkiego proroka naszego (nad którym niechay wiecznego zażywa pokoju), z waszemy posły posłany powrocił ieden z czauszow i urzędnikow naszych Osman czausz z listem waszym, zawziętey szczerosci pełnym, który, podług zwyczaiu wszystkiego swiata, naywyzszy wezyr i namiesnik nasz naywierniejszy, kazawszy przetłumaczyć od słowa do słowa wszystek, a przetłumaczony nam go podał, ktoregośmy essencyą wszystkę, to iest waszę i Woyska waszego wszystkiego suplikę wyczerpnęliśmy, że się iako na nieszczyrych przyacioł, tak i na głównych nieprzyacioł swoich skarzycie, te i tym podobne były insze skargi wasze; owo zgola wszystko to, o czym kolwiekescie tylko do nas pisali, bardzo dobrzesmy poięli i zrozumieli. Zaczym to tak zapewne wiedzcie, iż wysoka Porta nasza zna się dobrze na przyaciołach, a iako onym łaskę i miłosierdzie swoje oswiadczać zwykła, tak i swoich nieprzyacioł umie pokarać. Więc iżescie wy się ze wszystką wierną szczyrością swoją odkrywszy, cale podaciecie się pod skrzydła i protekcyą nieogarnioney Porty naszej, z serca to i wdzięcznie bardzo przyimujemy i o wiernosci i szczerosci waszey nic nie powątpiewamy, którąśmy teraz prawdziwą uznali: to zaś, coście w sekretach ustnie pomienionemu Osman czauszowi zlecili, w tym wszystkim szeroką i dostateczną dał nam relacyą; dla czego zaraz do wielmożnego między monarchami hana Krymskiego Islam Gieray Hana posłaliśmy rzetelne i ostre mandaty

nasze, rozkazując mu w ten sposób, aby nigdy na Polską stronę oczu i uszu swoich nie obracał, ale owszem iezeliby z tamąd zły iaki wiatr, woieune rozruchy, albo iakie persekucye na was i wszystko Woysko wasze padły, żeby na was chcieli Polacy niespodzianie i gwałtownie napasć, żeby was zaraz prędkim i bystrołotnym woienym woyskiem swoim Tatarskim zawsze, kiedykolwiek będzie potrzeba, posiłkował, surowieśmy mu rozkazali, a poko tylko wy ze wszystkim waszym Woyskiem szczęśliwey Porcie naszéy życzliwemi, szczerymi i wiernymi będziecie, poty z pomienionym hanem korespondnycie bezpiecznie, na którym się nie zawiedziecie. Iuż tedy wysoka nasza Porta cale przyimuie was pod swoją protekcyą, czego i wy będąc pewnemi, przez posły wasze, których tu macie przysłać, o wszystkim, co kolwiek się w tamtych krajach dzieje, szeroko nam oznaymucie. A teraz, na wyświadczenie szczerego i uprzejmego afektu, który się w tey wysokiey wielkich cesarzow, monarchow i potentatow swiata wszystkiego znayduie, przy tym iasnym pisaniu naszym sztukę złotogłowu i kaftan wam posyłamy, tego po was wyciągając, abyscie temu iasnemu pisaniu dawszy wiarę, na znak wiernego hołdownika, żebyście i kaftan zaraz na się włożyli, a to, o cóście do nayiasniejszey Porty naszej suplikowali, iż to, co insi chrześcianscy hołdownicy nasi dawają, i wyście dać gotowi, tedy i my, zyczliwy i szczery po was uznawszy cnoty i wiary, tym się kontentować będziemy, a przytym abyscie posłów waszych, ludzi godnych, tu na rezydencyą przysłali. A na utwierdzenie tym lepszej przyiazni i paktow naszych, daiemy iasne to pisanie nasze, ktoremu abyście cale we wszystkim wiarę dali, pilno potrzebuujemy.

Dat: na początku miesiąca Rebiuł—Ewëla, roku 1061.

Działo się in diebus decembris, 1650.

W Konstantynopolu, miescie zachowanym, Porcie panstwa.

Revisum sub cancellariatu illustrissimi et excelentissimi domini Hyacinthi Nałęcz, comitis à Małachowice Małachowski, supremi

regni cancellarij, Radoszysensis, Sanicensis et Grodecensis, capitanei, per me subscriptum, consiliarium legationum et primum interpretem linguarum orientalium sacrae regiae majestatis et serenissimae Reipublicae.

Varsaviae, die 23-a mensis novembris, anno Dni 1789.

Antonius Crutta.

XIII.

Письмо Галицкаго стольника Андрея Масковскаго къ королю съ извѣстіемъ о движеніи польскихъ войскъ къ Украинѣ и о слухахъ, касающихся Хмельницкаго. 1651 года. 1 августа.

Naiasnieiszy miłościwy krolu, panie a panie moi miłościwy!

Dla wielkiej y niebezpieczney odmiany zdrowia mego nie przyszło mi do tych czas woli y rozkazaniu w. kr. mci, p. m. miłościwego, dosyć uczynić y wiernego poddanstwa mego oswiadczyć. O to pierwszy ten raz poczynam exequi demandatum mihi munus od w. kr. mci, p. m. miłościwego, a jako ochotnie aggredior hoc opus, tak (uzyczy li Pan Bog zdrowia) ea fide obiecuję donosić do wiadomości w. kr. mci, p. m. miłościwego, to wszystko, co kolwiek zachodzić będzie salutem woiska wszystkiego, żeby się et expectationi w. kr. mci, p. m. miłościwego, dosyć stało, żeby et integritas mea wcale zostawała. Gdysz nie uwiedzie mię żaden personarum respectus, nie ustraszy inuidiae et malevolentiae metus, która veritatem zwykła comitari, ale samą cnotą a prawdą w. kr. mci, panu memu miłościwemu, przysłużyć się omni studio contendam.—Po odieździe w. kr. mci, p. n. miłościwego, doznalismy zaraz, quantum possit et valeat wszędzie, ale w woisku mianowicie, regis fortuna, bo nie telko że nam wiele bezpieczeństwa decessit za odiazdem w. kr. mci,

p. n. miłosciwego, ale multa mala insimul venerunt super nos, ktore za bytnosci w. kr. mci, za cudownym zrządzeniem Boskim, exulabant od woiska: słota i niepogoda naprzod sroga przez kilka dni oraz i konie i piechotę barzo zruinowała; potem głód taki, o iakim za ludzkiej pamięci nie słychać beło, chyba gdzie in arctissima obsidione zamkow y miast; ale w woisku a ni Chocimskim, ani Moskiewskim, Zbarazkim głodu takiego nie widziano. Piechota ad nefandos cibos compellitur; chleba żadną miarą y naidroży kupić nie dostanie, a mięsa chyba koni odeszłych nie widzą, także y tym, ktore trzy dni iusz w błocie putrescunt, nie przepuszczą, żytem surowym abo trawą y zieleń nie inaczy iako zwierzęta iakie paść się muszą, z srogim żalem y compassią woiska wszystkiego; gdysz to nam lachrymas elicere musi, widząc tam florentem peditatatum w. kr. mci, p. n. miłosciwego, marnie fame pereuntem, a co gorsza, że sposobu do poratowania zgłodzonych żadnego wymyślić się nie może, bo krai ten, gdzie nadzieie chleba mamy, ieszcze opodał, a ten zaś tak iest zniszczony, że się o niem rzeć może: erat autem terra vacua et inanis. A ni miast, ani wsi, ieno pole a popioł; a ni ludzi, a ni zwirząt żywiących niewidząc, chyba ptactwo na powietrzu. Imc p. Krakowski, lubo w niesposobnym zdrowiu, ea qua potest celeritate ku chlebu ciągnie, ale znowu wczoraisza i dzisieysza sroga niepogoda retardat cursum. A toli iusz żesmy się na tę usługę w. kr. mci, p. n. miłosciwego, consecrowali, przydzie tu iusz fortunam animo superare y z tym głodem y z temi iniuriis coeli viriliter luctari, przyszlęmi, da P. Bog, progresami cukrując sobie adversa; boć zawsze żołnirz, quo tendat, non quid passurus sit, ma uważać, aza Bog wszechmogący dopomoże, że za łaską iego a szczęściem w. kr. mci, y do tey ziemie obiecanej przydziemy y nie telko się chleba naiemy, ale i libere po trudach naszych odpocząć będziemy mogli. O Chmielnickim, między różnemi wiesciami, ta naipewniejsza zda się bić, że się nie wiedzieć, czy arte et astu aliquo, czy tesz okupem pieniężnym od hana iusz eliberował y w Czehryniu bydź ma, gdzie novos motus chciał by concitare y uniwer-

sały do czerni wydał; ale czerni uwodzić się onym nie daie y owszem radę czernecką na Masłowym stawie odprawować intendunt, do ktorey y samego Chmielnickiego vocuią, a nie po co innego, pewnie, ieno aby supplicium z niego sami sumere mogli. Orda wszystka nazad poszła, y cale rozbrat z kozakami, y owszem na społ bili się w kilku mieyscach. Co barzo in rem nostram militat, że P. Bog to divortium między niemi uczynił y takie odium wrzucił, że iusz difficulter y nierychło coalescent. Bunt y tesz chłopskie choćby iakie były, rozumiem, że za zbliżeniem się woisk w. kr. mci, y koronnego, y Litewskiego, cale przygasną, y iezeli ich się co ozowie, tedy pewnie asz w głębokiey Ukrainie; gdysz o woisku Litewskim ta u nas fama iest, że iusz Wyszgródek, mil trzy od Kijowa, wysieć mieli, o czem czekamy confirmatiew, gdysz umysluego tam posłał imci pan Krakowski. Woysko nasze tripartito idzie: z i. m. p. Krakowskim lud wszystek cudzoziemski, pułk iego mci samego, pana wojewody Brzeskiego, pana wojewody Braclawskiego; z panem hetmanem zas polnym pułk xcia p. wojewody Ruskiego, p. wojewody Podolskiego, p. starosty Kałuskiego; trzecią zaś stroną pułk i. m. p. chorążego koronnego osobno chodzi y niektore supplementowe chorągwie. A to wszystko dla większego pospiechu y snadniejszych przepraw. Imci p. Krakowski do metropolity Kiiowskiego poseła, oznajmując mu, że idzie z woiskem w. kr. mci w Ukrainę na uspokojenie buntow, iesliby iakie były, a dobrych y wiernych poddanych w. kr. mei assecurując, że cali na zdrowiach y substantiach swoich zostaną. Z Pawołoczy ludzie iuz z pokłonem do pana starosty Kałuskiego przyiezdali y o załogi proszący, wojt iednak Pawołocki, nawiękzy buntownik, do Chmielnickiego uciekł. Gospodar Wołoski oznajmuie imci p. Krakowskiemu, że Chmielnicki hucusque detinetur od hana, a han iuz do tych czas w Krymie, bo spieszo barzo nazad uchodził, koń wiele chorych y postrzelonych rzucając, ktorych niemało w drodze pochowano. A więzniowie nasi, powracający z rąk pogańskich, twierdzą, że han asz nad Limanem przeprowował się przez Dniepr, dla tego tak nisko, że się pogoni za sobą obawiał, abo żeby sami

kozacy tatarow bić nie chcieli, iako uczynił Głuch, pułkownik Humański, który Budziacką ordeę, powracającą z Ukrainy, znacznie gromił, asz się mu okupić musieli. Nie mając teraz nic więcej do oznaimienia w. kr. mci, p. m. miłosciwemu, oddawam uniżone poddanstwo y służby moje w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. mił. W obozie pod Biliczkami, mil dwie na te stronę Lubartowa, 1 aug. 1651.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y nanisz sługa Andrzej Miaskowski, st. Halicki.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинского, собрания О. Нациевича.

XIV.

Письмо того же А. Мясковского къ королю. Изъ Любартова, 1651 года, 4 августа.

Najasnieszy miłosciwy krolu, panie a panie moi miłosciwy!

Że dnia onegdaiszego nie przyszło mi wyprawić poszty do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, częścią dla niepogod srogich, które continue pienć dni y pienć nocy trwały, że się y w namiotach osiedzieć sucho rzecz była niepodobna, częścią tesz dla niesposobności zdrowia j. p. Krakowskiego; teraz za rzecz potrzebną poczytałem przydać to do onegdaiszego pisania, żeśmy, tandem aliquando, po cwierci mile uchodząc na dzień, staneli dnia wczoraiszego w Lubartowie, lubo pustym y głodnym, atoli nie spalonym, że wzdy post tot incommoda, y siebie samych, y piechotę po zimnych a prawie iesiennych deszczach osuszycь będziemy mogli. Wienc y ta druga wygoda accessit, że zboża niemało na pniu ieczce zastalismsy, z ktorego, przy niespalonych młynach na Słuczcy, będzie się mogło co kolwiek chleba piechocie przysposobić; a dla dostania bydeł rozdał imci pan Krakowski pob-

lisze miasta na regimenty piesze, iako na regiment gwardiey Siniawę, na regiment xcia jnci Badziwiłła Sieniawkę, na regiment p. Hubalda Krasnopole, na p. Kreica Granow, na p. Rozrażewskiego Biłopole, dawszy im plenariam facultatem, żeby sobie z tamtąd co naiwięcy może być zacięgli proviantu. Przy tym niewczesnym y głodnym ciągnieniu naszym niepomału nas cieszą progressy woiska Litewskiego w. kr. mci, gdysz towarzysz, od p. stolnika Litewskiego wyprawiony do i. m. p. Krakowskiego, obszerną dał nam dnia wszoraiszego relatią, iako, po pogromie Niebaby, Czernieiw wzięty y wysieczony został, iako y dali xiąże p. hetman postępuie ku Ostrzu y Niżynu, iako pod Dymirem p. stolnik Litewski znacznie pogromił kozakow, iako y miasto Kijow o miłosierdzie prosząc przysłało, czego wszystkiego oryginały abo kopie miał posłać imc p. Krakowsky w. kr. mci, p. m. miłosciwemu. Chmielnicki, że od hana eliberowany został, to in dies confirmatur. Obywatele Lubartowscy twierdzą, że po przegrancy, spieszno bieząc, pokarmował w Lubartowie we stu koni kozakow a pięciu tatarow, nie wspominając nic innego przed tutecznymi ludzmi, ieno że idzie oboz toczyć w Ukrainie na uwolnienie pułkow, pod Beresteckiem pozostałych. Orda kiedy chciała Lubartow palić, posłał do nich, aby tego nie czynieli, gdysz będą od cara karani, y zaraz orda na Ostropol Stucz przebyła; zkąd elicatur to, że snąc nie cale credit u ordy stracił. Co widze y listem swoim potwierdza p. stolnik Litewski, kiedy pisze, że pod Korsuniem kupi chłopstwo Chmielnicki, y Wyhowski buntuie czerń na niego in spem prędkich succursow tatarskich. Co tesz p. starosta Kamieniecki o zawziętosci y zażartosci Podniestrskich ludzi wypisuie, iako iusz na Derepczy nie obozem stawaią i Lachow nigdy za panow mieć nie chcą, y to z oryginału tego ż listu constabit w. kr. mci, p. m. młciwemu. Nadzieia w łasce Bożey, że iako ona cudownie poczęła piastować intentie y imprezy w. kr. mci, p. naszego, tak y do konca potłumi moc y upor tego nieprzyaciela; y iako raz waleczna ręka w. kr. mci przełamała potęgę nieprzyacielską, tak, da Pan Bog, fama ipsa nominis et victoriae w. kr. mci ułacni nam drogę do dalszych prog-

ressow. O co maiestatu Boskiego upraszając, oddawam nanizsze służby moje y wierne poddaństwo w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y nanizszy sługa Andrzej Miaskowski, st. Halicki.

W Lubartowie, 4 aug. 1651.

To tesz mi powiada gospodarz moi tuteczny, u ktorego y Chmielnicki pokarmował, uchodząc, że wsiadając iusz na koń zawołał: „ktozyscie tu, dziatki, nie kozaczyli, tedy siedzcie y czekaicie panow swoich; a ktozyscie kozaczyli, wsiadaicie zaraz ze mną w Ukrainę, bo Lachowie potopem za nami poidą“. Dopiero mu ludzie złorzeczyć poczęli.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навевича.

XV.

Письмо того же А. Мясковского къ королю съ извѣстіями о похоронахъ князя Іереміи Вишневецкаго и о дальнѣйшемъ движеніи польскихъ войскъ въ Украину. Изъ-подъ Трилѣсь, 1651 года, 26 августа.

Naiasnieiszy miłosciwy krolu, panie a panie moi miłosciwy!

Po smierci хcia Іереміасза Wisniowieckiego, woiewody Ruskiego (ktoremu woisko po dziś dzień publico luctu parentare nie przestaie), musiał j. m. p. Krakowski y zasługom nieboszczykowskim, y prosbie pokrewnych dzień ieden do wyprowadzenia ciała darować, ktosesmy 22 aug. militariter wyprowadzili. Wieziono trunę w karecie, szkarłatnym axamitem nakrytą, z rynsztunkiem nieboszczykowskim; konne woysko we dwa rzędy uszykowane stało; praecedebant piesze regimenty, a gwardiey regiment koło karety; wszyscy demissis in terram armis. Przed ciałem dwie usarskich, a za ciałem 5 kozackich

nieboszczykowskich chorągwi, a znaczek, także znizony do ziemi, niosł p. chorąży Podolski. 4 koni ubranych za karetą, y za temi ich m. p.p. hetmani, woiewodowie, pułkownicy, a wszyscy trębacz, surmacze tego ż żalu pomagali. Z dział wszystkich trzykroć uderzono, tyle sz razy y regimenty ognia dały. Kazanie miał x. Czarnocki, w obozie dziękował p. wda Brzeski, odpowiadał p. woiewoda Bracławski. Tego sz dnia dano znać, że woisko Litewskie szczęśliwie, za łaską Bożą, pogromiło podiazd kozacki y tatarski pod samym Kiiowem, 1500 położywszy trupem, 30 dobrych kozakow a 4 tatarow żywcem dostawszy, co z listu samego xcia i. p. starosty Żmudzkiego lepiej constabit w. kr. mci, p. m. miłosciwemu. 23 stanelismy z Pawołoczy mil pułtrzeci, pod pasiekami Triliskiem, w nieprzeyrzanych okiem zbożach, a w godzinę napełnił się oboz wszelką żywnością, non solum ad necessitatem, ale ad delitias, z futurow kozackich, czego trudno y hetmańska trąmba miała zgłodzonym zabronić. A przecie effrenis plebs, widząc woisko na oko dość ogromne, y żywego ducha o miłosierdzie nie wysłali prosząc, ale naszych mille convitiis impetebant y nie kazali Lachom koni mordować, aby mieli na czym do Krakowa uchodzić. J. p. Krakowski omnia media tentabat, aby ich mógł redigere ad obsequium, ale y słuhać tego nie chcieli. W dzień tedy s. Bartłomeia, ktory, iako martyr, effuso cruore dzień swoy chciał illustrare, poszedł ipso diluculo, w Boży czas, i. p. pisarz polny pod miasteczko ze 600 piechoty, commenderowaney z roznych regimentow, y 400 dragonow swoich, dział 4 polnych, y widząc, żeśmy nie mogli żadną miarą w dalszą Ukrainę progredi, nie otworzywszy tego passu przez rzeczkę Kamienicę, ktorey esmy minąc nigdzie nie mogli, nie słysząc przy tym żadnego proshenia miłosierdzia, kazał z dział uderzyć w częstokół potężny, z całych dembow ułożony, y nadwercęziwszy onego musiał iusz przez fosse, lubo suchę, ale przykrą y głęboką hazardować do szturm. Ktory mu feliciter z łaski Bożey succesit, lo kozacy praesidiarii, resolutią naszych perterrefacti, poczęli retirować się do zamku mocniejszego, niż miasteczko; ale y tam piechota w.

kr. mci, p. m. miłosciwego, eodem impetu perrexit, y po długiey resistantiey kozackiey, która iuż godzinę trwała, y po długiey igraszce krwawey z ręczney strzelby, w ktorey dwóch capitánow y ieden chorąży poległ, impatronowali się nasi y w zameczek, gdzie strage et caede kozaków ulti sunt iacturam, lubo incompaerabilem suorum sine discrimine poniekąd sexus et aetatis, chyba ktorých bacznieyszy subtraxerunt furori militum. Y trudna rzecz była za prawdę avidum vindictae cohibere militem. Padło męskiego trupa, meo sensu, milia 2, a setnik, commendant ich, żywo wzięty, starynny kozak z rodu swego; y pytany: co was do takowego uporu przywiodło? powiedział, że „dziś miał nam Chmielnicki z Chwastowa dać nocą posilki, nie spodziewaiąc się tak prętkiego dostania tego miejsca“. Nie mogło uść do Chwastowa y 20 kozaków, bo y tych, ktorzy czołnami przebywali, nasi zaraz na brzegu przeimowali i zabiiali. Miasteczko w godzinę Vulcanus cessit in sacrificium, z zameczkiem y ozdobną cerkwią. Rad by był zabronił y zahamował i. p. Krakowski, aby y to miasteczko w. kr. mci, p. m. miłosciwego, nie obracało się w popioł; ale tak drudzy rozumieli, że ta chłopska pernicacia facilius dometur szabłą y ogniem, a niżeli grozbą tylko y conniventią. Godziną przed tym przyszedł list od Chmielnickiego do imci p. Krakowskiego, żadaiąc rzekomo pokoju, ieżeli przy Zborowskiey tranzactiey zostawiony będzie, iako to z oryginału w. kr. mci, p. m. miłosciwy, wyrozumieć raczycz. My tedy iusz stanęliśmy za rzeką Kamienicą, w starostwie Białocerkiewskim, na samym szlaku. Przyznać to, że dexteritate imci pana pisarza polnego factum, że ten pass, bardzo potrzebny a trudny, który mógł morari, w pułtóry godziny nam iest otworzony, lubo z stratą kilku zacnych cawalerow, mianowicie: pana Strausa, regimentu xcia imci Radziwiła capitana, y pana Wala, capitana także gwardiey w. kr. mci, y chorążego pana Woleta; ale tak ta igraszka marsowa umie. Do Chmielnickiego nie zdało się imci panu Krakowskiemu odpisywać, telko imc. p. wda Kijowski sam od siebie list posłał y copią onego w. kr. mci. My ztąd ku Chwastowu obracamy dla snadnieyszey z wo-

y skiem Litewskim coniunctey, bo nieprzyiaciel, territus infortunio et excidio Trylisow, odbiezał Chwastowa, ktorzy nam barzo potrzebny będzie dla wolnego z Polesiem commercium y dla zostawienia tamże impedimentorum, wozow, ktore in immensum crescunt numerum, y chorych, ktorzych barzo wiele znayduie się. To oznaimwszy, oddawam wierne poddanstwo y uniżone służby moje w miłosciwą łaskę w. kr. mci, p. m. miłosciwego.

W. kr. mci, pana mego miłosciwego, wierny poddany y naniszny sługa Andrzej Miaskowski, st. Halicki.

Z obozu za Trylisami, 26 aug. 1651.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навевича.

XVI.

Бѣлоцерковскій трактатъ. 1651 года, 28 сентября.

Puncta sporządzenia y uspokoenia Woyska jego kr. mci Zaporozkiego na komissyi pod Białą-Cerkwią, 28 sept. 1651.

Oddawszy powinne P. Bogu dzięki za uskromienie y oddalenie domowego krwi rozlania, ktore do tych czas trwało, ponieważ woysko j. kr. mci Zaporozkie z hetmanem y wszystką starszyzną swoją wierne poddaństwo swoje oddało j. kr. mosci y Rzeczypospolitey, przeto my, kommissarze:

1. Liczbę woyska rejestrowego dwadzieścia tysięcy sporządzić pozwalamy y naznaczamy, ktore woysko przez hetmana y starszyznę ma być zarejestrowane i w samych dobrach i. kr. msci, w wojewodztwie Kijowskim, nie Braclawskiego y Czernichowskiego nie zajmując, mieć consistencye; a dobra szlacheckie zostawać mają wolne, y w tych rejestrowi nigdzie nie mają pozostać; ale kto kozakiem rejestrowym w liczbie dwudziestu tysięcy zostawać będzie, ten z dobr

szlacheckich w Kijowszczyźnie, w Braclawszczyźnie i Czernichowszczyźnie y z dobr iego kr. mci ma się przenieść do dobr iego kr. mci wojewodstwa Kijowskiego, tam, gdzie woysko j. kr. mci Zaporozskie zawierać się będzie. A kto kolwiek wynosić się będzie, będąc kozakiem rejestrowym, takowemu każdemu ma być wolne sprzedanie dobra swego, bez praepedytyey panow, tudzież starost y podstaroscich.

2. To sporządzenie woyska dwudziestu tysięcy iego kr. mci rejestrowego ma się zacząć za dwie niedziele od daty dzisieyszey, a konczyć do Bożego Narodzenia. Registr ma być woyska tego z podpisem ręki hetmauskiej odesłany i. kr. mości y do ksiąg grodu Kijowskiego per oblatam podany, w którym wyraźnie mają być w każdym miescie spisani kozacy rejestrowi po imieniu y przezwiskach swych, y comput wszystkich nie ma przenosić liczby 20 tysięcy; a ktorzy kolwiek w tych registrach zawierać się będą, ci przy dawnych zwykłych wolnosciach zostawać mają; ci zaś, ktorzych ten registr okrywać nie będzie, w zwykłym poddanstwie zamkowym iego kr. msci zostawać będą.

3-tio. Woysko koronne w wojewodztwie Kijowskim w miasteczkach, w ktorzych kozacy rejestrowi będą zostawać, nie ma a ni leż odprawować, ale w wojewodztwie Braclawskim y Czernichowskim, w ktorzych już kozacy nie będą. Teraz iednak do sporządzenia registrów, do naznaczonego terminu Bożego Narodzenia, aby do żadnego nie przychodziło zamieszania, poki nie wynidą do mieysca swego, do wojewodstwa Kijowskiego, dobr iego kr. msci, ci, ktorzy w liczbie y registrze 20000 znajdować się będą, zatrzymać się woyska mają y daley Żywotowa nie chodzić, aż po skonczeniu rejestru.

4-to. Obywatele w wojewodztwie Kijowskim, Braclawskim, Czernichowskim do dobr swych, także y starostowie sami przez się y przez urzędniki swoje przychodzić mają y zaraz obeymować wszystkie prowenta, karczmy, młyny, jurisdiccie; w samym iednak wybieraniu podatkow od poddanych do tego terminu sporządzenia rejestrow zatrzymać się mają, żeby ci, ktorzy kozakami będą rejestrowemi, tym czasem wyniesli się, y już ci sami zostawali, ktorzy

do poddaństwa należą. Tak że y w dobrach iego kr. mci, że iuż wiadomo będzie, kto przy wolnościach kozackich zostanie, a kto przy poddaństwie y posłuszeństwie zamkowym.

5-to. Czehiryn, według przywileiu iego kr. msci, przy hetmanie ma zostawać, a iako terazniejszy hetman, urodzony Bohdan Chmielnicki, iest z podania y przywileju jego kr. mci, tak y napotym mają być pod zwierzchnością y sprawą hetmanow koronnych y mają być uprzywilejowani. Każdy, zostając hetmanem, wykonać ma przysięgę poddańskiej wiary iego kr. mci y Rzptej; pułkownicy zaś wszyscy y starszyzna mają być z podania hetmana iego kr. mci Zaporozkiego.

6-to. Religia graecka, którą woysko iego kr. mci Zaporozkie profitetur, w dawnych wolnościach, według dawnych praw, katedry, cerkwie, manastyry y Collegium Kijowskie zachowane być mają. Ieżeli by kto kolwiek, pod czas tego zamieszania, z dobr cerkiewnych miał co uprosić, albo pod którym z duchowienstwa, to żadney wagi nie może mieć.

7-mo. Szlachta rzymskiej y graeckiej religiej, ktorzy pod czas tego zamieszania byli przy woysku iego kr. mci Zaporozkim, także y mieszczanie Kijowscy, tych wszystkich ma okrywać amnistia y przy zdrowiach, conditiach, substantiach swoich mają być zachowani. Ieżeli by co pod którym kolwiek uproszono, constitutią być ma zniesiono, aby wszyscy w łasce iego kr. mci zostawali. Wzajemnie, kozacy, ktorzy byli przy woysku iego kr. mci, przy wolnościach swych, żonach y dziatkach zostawać mają.

8-vo. Żydzi w dobrach iego kr. mci y szlacheckich, iako bywali mieszkancami y arendarzami, tak y teraz mają być.

9-no. Orda, ktora na ten czas iest w ziemi, ma być zaraz odprawiona y ustąpić z ziemi, żadney szkody nie czyniąc w państwach jego kr. mci, a ni koczować na grontach Rzptej; ktorych iż hetman Zaporozki obiecuie jego kr. mci przywieść do usług, tedy, iesliby to stać się nie miało do seymu przyszłego, więcey żadney coniunctiej y przyiazni z niemi mieć nie ma woysko iego kr. mci

Zaporozkie, ale za nieprzyjaciół jego kr. mści y Rzptey uważać mają, granic bronić y przeciwko nim z woyskiem Rzptey stawać. Także na potomne czasy z niemi y z postronnemi pany żadnego nie czyniąc znoszenia y conspirathey, ale w wiernym poddanstwie jego kr. mci y Rzptey cale y nienaruszenie zostawać mają, iako terazniejszy hetman ze wszystką starszyzną y ze wszystkim woyskiem Zaporozkim, także y wszyscy następujący po nim na potomne czasy cale, wiernie, życzliwie na każdej usłudze Rzptey zostawać mają.

10-mo. Granic W. X. Litewskiego iako nigdy woysko jego kr. mci Zaporozkie rejestrem nie zasięgało, tak y teraz zasięgać nie ma, ale tak, iako wyżej iest wyrażono, w wojewodztwie Kijowskim zawierać się będzie.

11-o. Kijow iż iest miasto stoleczne y sądowe, w nim iako naymniey kozaków do rejestru bydź ma przyimowano.

Te puncta wszystkie dla lepszey wiary y pewności, iż mają bydź wszystkie nienaruszone y wypełnione, tak od nas, commissarzow iego kr. mci, iako y od Woyska Zaporozkiego, hetmana y starszyzny, nam wzaiem, a za tym y Rzeczypospolitey są poprzyjęzone w tę rotę, iż te wszystkie puncta wcale mają bydź dotrzymane. A za takowym iuż uspokojeniem y sporządzeniem w pokoju y zgodzie woysko zaraz koronne rusza się na mieysca naznaczone y czekać sporządzenia rejestrow będzie; orda też zaraz z ziemie ustępuje, a woysko iego kr. mci Zaporozkie do domow swych ma bydź rozpuszczone.

Na seym blisko przyszły posłowie od hetmana jego kr. mci Zaporozkiego mają bydź wysłani, pokornie dziękując za miłosierdzie y łaskę jego kr. mci y wszystkiey Rzptey.

Ihmci p.p. commissarze:

Iegomć pan Mikołay Potocki, hetman wielki koronny. Iegomć pan Marcin Kalinowski, hetman polny koronny. Iegomć pan Adam Kisiel, wojewoda Kijowski. Iegomć pan Stanisław Lanckoronski, wo-

jewoda Braclawski. Iegomc pan Zbigniew Gorayski, kasztelan Kijowski. Iegomc pan Kazimirz Kosakowski, podsędek Braclawski.

Z Wielk. Xtwa Litewskiego:

Imc pan Ianusz Badziwił, hetman polny W. X. Lit. Imc pan Ierzy Karol Chlebowicz, wojewoda Smolenski. Imc pan Wincenty Gosiewski, stolnik W. X. Litewskiego.

Od Woyska jego kr. mosci Zaporozkiego:

Bohdan Chmielnicki, hetman jego krolewskiej mosci Woyska Zaporozkiego, imieniem wszystkiego Woyska. Matwiy Hładki, pułkownik Mirhorodzki. Ian Kuczewicz Minkowski, pułkownik Pawołocki. Iakow Parchomenko, pułkownik Czehiryński. Michayło Gromyka, pułkownik Białocerkiewski. Iakow Odynieć, sędzia Czerkaski. Baran Chudy, pułkownik Czerkaski. Ian Wyhowski, pisarz Woyska jego kr. mci Zaporozkiego.

Прупуска: Poprawili się po przysiędze z pieca na łeb. Sprowadziwszy cicho orde, insperate napadli na oboz pod Batohem y tam go funditus 2 iunij 1652 zniesli, gdzie wprzod poległ sam jm. pan hetman polny koronny Kalinowski Marcin, jm. pan Zygmunt Przyiemski, pisarz koronny, jm. pan obozny koronny Samuel Kalinowski, syn hetmana, jmc pan starosta Krasnostawski Marek Sobieski y wielu innych zacnych kawalerów, tak że ich mało co uszło tak z woyska polskiego, iako y cudzoziemskiego. Tam że poległ jmc pan Ian Odrzywolski, castelan Czernichowski, Winnicki starosta; jmc pan Kosakowski, podsędek Braclawski, y inni.

XVII.

Письмо Ивана Выговскаго къ коронному гетману Николаю Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября.

Nie tylko teraz, ale po wszystkie czasy wielkiego starania moiego przykładałem, abym szczerze i wiernie usłużył iego królewskiej mości, p. m. m., y wmcі panu m. m.; iakoż każdy uznał po usługach moich, że szczerze starałem się o utwierdzenie świętego pokoju y tych sił obrócenie na postronnego nieprzyjaciela. Gdyż rozumiem, że jm. pan Machowski de sinceritate et fide mea integra opowiedział. Zaczyn niczym inszym, ale eadem et humillimis obsequiis za to odsługiwać wmcі, m. m. panu, dożywotnie będę, że mnie wmcі, m. m. pan, praesentibus litteris miłosierdziem jego królewskiej mści y wysoką swoją przy miłościwey łasce promocją upewniać raczysz. Każdego też czasu, jakie by kolwiek były z postronnych państw okkazye, nie omieszkać wmcі, m. m. pana uwiadamić. A że teraz wmcі, m. m. panu udano, iakoby Nuradyn sultan z ordami w panstwie jego królewskiej mci miał zostawać, ten już był ruszył się, ale gdy o pokoiu i zgodzie usłyszał, od samego przewozu znowu w ziemię swoją zarazem powrócił. Tudzież y Karaz-Aga, mój własny tłumacz, u przewozu odjechał, który się z tą ordą, co tu była, do domu pospieszał. Co że tak, a nie jnaczezy iest, właśnie iakobyś wmcі, m. m. pan swemi oczyma to widział; i w pomysleniu tego mieć nie trzeba, żeby teraz orda w panstwie jego królewskiej mci, p. m. m., była. Zwykłe uniżone usługi moje w miłościwą łaskę wmcі, m. m. pana, zalecam.

Cedula od konfidenta:

Już to zapewne, że orda do koczowisk poszła. Karas-Aga od Tawani wskazywał y pisał, aby na Czerkiessy albo na Dunay

dano dziesięć tysięcy kozaków; nic nie wskórał. W ordzie mrze bardzo, powietrze wielkie; ze strony kozaków już żadną miarą nie poydą. Boday im to oddał morem Pan Bóg, byle wnci, m. m. panu, Pan Bóg dał długoletnie zdrowie. Pan bey Oczakowski przy-
syłał z przyaznią, obiecuiąc łaskę od Porty. Odpisano nie po łasce: jest swóy pan y król. Significabo, si aliquis fidelis mittetur. Do Wołoch mieli zamysł, bali się, y hetman nie kazał.

Druga ceduła:

Ukazywałem tę cedułę wm. m. m. pana i wiodłem do tego jm. p. hetmana, aby za wolą wnci, m. m. pana, szedł y woyska tam położone były, poczawszy od Pawłowczy aż do Sawrani, pokazuiąc onemu to, że nic z drogi y dla samego wszystkiew star-
szyny bezpieczęstwa. Na co chętnie zezwolił y na wolą wnci, m. m. pana, pisze. Waszeć dobrodziey, m. m. pan, o mnie takiew racz być opiniew, iak o wiernym słudze swoim, in re j. k. mci magnifica sua permittis praescripturum esse. Hoc unicum rogo, ut in salute mea sim tutus. Daley w czym miłosciwa łaska y promocyja wnci, m. m. pana, nastąpi, będę oczekiwał cicho, tylko o to proszę wm. m. m. pana, ut scim, cui confidere secretiora.

Рукопись изъ библиотеки Щорсовской.

XVIII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ тому же гетману Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября.

Na obadwa listy wm. m. m. pana, icden przez i. m. p. Sławkowskiego, sługę wm. m. m. pana, przysłany, decima quarta octo-

bris pisany, responduię z szczeremi usługami moiemi, raz iego królewskiej mości, panu memu miłosciwemu, poprzysiężonemi, z powinnością moją przeciw w. m. m. panu odzywam się powolnością, obiecując to firmiter po sobie, iż w tym, co kolwiek do zatrzymania pokoju należy, jako wierny poddany iego królewskiej mości, nie ustane i starać się zawsze będę. Skoro tylko da Bóg rewizyi zaczętey koniec uczynić, która iuz w Ukrainnych miastach zaczęła się, abym zarabiając na przysługę iego królewskiej mości, ze wszystkim Woyskiem iego królewskiej mości Zaporozskim, mógł te ruiny korony polskiej, które za providencją Boską stały się, zastawiając się przeciwko każdemu nieprzyjacielowi iego królewskiej mości, piersiami swemi kompensować. Ale że w. m. m. pan, o tym, co do przestrogi ziemie iego królewskiej mości należy, do mnie pisać raczysz, jakoby Nuradyn sułtan z ordami miał być tu w ziemi iego królewskiej mości pod Czarnym lasem, o tym w. m. m. pan, nie racz pomysłać, gdyż on ieszcze z pod Perekopu, usłyszawszy o swiętobliwey zgodzie naszej, zaraz ze wszystkimi woyskami nazad powrocił. A do tey ordy, tak Budziackiey, jako y inszey, którzy tu poblizu koczowali, posyłałem posłańcow moich, aby na dawne swoje ustępowała koczowiska, która zaraz poszła w głąb do ziemie swoiey. Iesliby co zkąd przeciwnego Rzeczypospolitey było, nie omieszkam w. m. m. panu oznaymić, gdyż ja, tu zostając na pograniczu, na wszystkie strony będę miał pilne oko. Lubo by też chciał panstwo iego królewskiej mości iaki nieprzyjaciel infestare (o czem temi czasy wątpie), nie zechcę y ia próżnować y z woyskiem iego królewskiej mości Zaporozskim; iesliby też pomocy od w. m. m. pana, potrzeba było, iako nayprędzey w. m. m. memu miłosciwemu panu, dam znać; wzajem i ja na każde rozkazanie iego królewskiej mości, p. m. m., y w. m. m. pana, ze wszystkim woyskiem iego królewskiej mości przeciwko każdemu nieprzyjacielowi gotow iestem, tylko by dał Pan Bóg tę rewizyę iako nayprędzey skończyć; a nim się skonczy, proszę uniżenie w. m. m. pana,

aby chorągwie daley w wojewodztwo Braclawskie na stanowiska nie szły, nim ten plebs uspokoimy, y tam, gdzie staną, żeby prostym ludziom nader nie uprzykrzali się. Ja, według affekcyi w. m. m. m. pana, uniwersały j. mci panu Sławkowskiemu na starostwo w. m. m. p. Czerkaskie dałem, w których poddanym posłuszeństwo wszelakie panu Sławkowskiemu przykazałem; także i na majątnosci j. m. p. Iaskolskiego, y do połkownika Czerkaskiego pisałem, aby wszelkiew w starostwie tamtym postrzegał sweywoli. Rozumiem też o tym, iz wm. m. m. p. panu Sławkowskiemu rozkazać raczył, żeby z poddanemi zrazu lente postępował; wiem, iż ich ugłaska. Nie mniefy za to wm. m. m. panu dziękuiefy, żeś wm. m. m. pan osobną cedułą swoią przestzedź mnie raczył, czego y ia sam przestzegam, y iesliby co tu takiego było, zaraz wm. m. m. panu dam znać przez posłańców swoich; jakoż zawsze, skoro jaką kolwiek miał wiadomosc, tey że godziny w. m. m. m. panu oznaymieć gotowem, którego się łasce z unizonemi usługami memi oddaiefy etc.

1651, 22 8—bris.

Рукопись изъ библиотеки Щорсовской.

XIX.

Универсалъ короннаго гетмана Калиновскаго къ обывателямъ Кіевскаго воеводства съ напoминаніемъ, чтобы они, въ противность Вѣлоцерковскому договору, не препятствовали козакамъ выселяться изъ имѣній частныхъ владѣльцевъ въ королевскія, не грабили ихъ имущество, не заключали бы козаковъ въ тюрьмы и не казнили смертью. 1651 года, декабря 6.

Roku tysiąc sześćsett pięcdziesiątt pierwszego, msca decembra dziewiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. k. m. Żytomirskim, przede mną Mikołaiem Kotużynskim, podstaroscim Żytomirskim, personalliter stanowszy, szlachetny Marcin Drozdowsky dla wpisania do xiąg niniejszych grodzkich Żytomirskich podał per oblatam uniwersał od wielmożnego j. m. p. Marcyna Kalinowskiego, hetmana wielkiego coronnego, s pieczęcią i s podpisem ręki iego msci własney, pisany do ich msciow p.p. obywatelow woiewodztwa Kijowskiego, w rzeczy niżej mianowicie wyrażoney, którego podaiąc, prosił, aby był przyjęty y do act niniejszych wpisany był. A tak ia, urząd, onego przymaiąc, czytałem, y tak się w sobie pisany ma:

Marcin Kalinowsky, woiewoda Czernihowsky, hetman coronny, Przemyslski, Litynsky etc. starosta. Ich mosciom dygnitarzom, urzędnikom y wszystkiemu rycerstwu woiewodztwa Kijowskiego, moym mswym panom y braci, przy zaleceniu służb moych braterskich, do wiadomosci donoszę: Często przychodzą do mnie od pana hetmana i woyska j. k. msci Zaporozskiego skargi, że in contrarium punctów, względem pokoju pospolitego poprzysięzonych, wolne towarzystwu tego z woyska Zaporozkiego z dobr ziemianskich do dobr iego kr. mci, w woiewodztwie Kijowskim leżących, wyscie, domow, zboż y ich dostatkow sprzedanie, przez obywatelow woiewodztwa Kijowskiego zabronione bywa, y ex nunc tego towarzystwa z woyska Zaporozkiego, przeciwko tym że punctom, nie czekaiąc czasu postanowionego, od wszelkich dobr y ich dostatkow z maiętnosci swych wyganianie dzieie się. Przychodzą i drugie także skargi, że drudzy pp. obywatele hamują tego z dobr swoich wyniesienia y o to więzieniem y smiercią karzą, o co musi być pilna disquisitia. O czym obwiescić w. m. m. m. p. p. rzecz słuszną rozumiałem, a że zawsze perspecta gentis nostrae fides takich nie strzymiwa zakałów, przeto per amorem patriae w. m. m. m. pp. y braciey obtestor, aby się w. m. w tem punctie hamowania, ex nunc wyganiania y wolnego dobr ich sprzedania żadney do rozerwania poprzysięzonego pokoju nie dawali okazyey. W Braclawie, dnia VI decembra, tysiąc szescsett piędziesiątt pierwszego.

U tego uniwersału przy pieczęci podpis ręki temi słowy: Marcin Kalinowsky, woiewoda Czernihowsky, hetman polny koronny. Ktory to uniwersał, za podaniem wysz mianowaney osoby, a za przyięciem moim urzędowym, do xiąg ninieyszych iestt wpisany.

Актовая книга Кіевского Центр. Архива № 20, л. 319.

СОДЕРЖАНІЕ ВТОРОГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

ПАМЯТНИКИ

Кіевскаго Богоявленскаго Братства.

	Стр.
I. Дарственная запись Гальшки Гулевичевны, жены Мозырскаго маршалка Стефана Лозки, на принадлежащее ей въ Кіевѣ усадебное мѣсто для устройства на немъ православнаго монастыря, училища и страннопримницы. 1615 года, 14 октября	385
II. Вписной листь Кіевскаго Братства, начатый въ 1616 году.	391
III. Грамота Іерусалимскаго патріарха Теофана, утверждающая Кіевское старѣйшее Братство, съ учрежденіемъ при немъ Братства младшаго. 1620 года, 17 мая	395
IV. Грамота того же патріарха, учреждающая при Кіевскомъ Богоявленскомъ Братствѣ патріаршую Ставропигію. 1620 года, мая 26	397
V. Благословенная грамота того же патріарха, заповѣдующая Братству любовь и единодушіе. 1621 года, 7 января	400
*VI. Письмо Кіевскаго Братства къ московскому патріарху Филарету съ просьбой псходатайствовать царское пособіе на окончаніе Братской церкви. 1625 года, 10 апрѣля.	402
VII. Грамота короля Сигизмунда III на учрежденіе Кіевскаго православнаго Братства и при немъ церкви и шпиталя. 1629 года, 19 февраля	404

Римскими цифрами со звѣздочками отмѣчены акты, вновь прибавленные въ настоящемъ изданіи.

	Стр.
*VIII. Духовное завѣщаніе Кіевскаго митрополита Іова Борецкаго съ наказомъ, чтобы училище въ Кіевѣ было учреждено при Братствѣ, а не въ иномъ мѣстѣ. 1631 года, 1 марта . . .	406
IX Обѣщаніе кіевопечерскаго архимандрита Петра Могилы относительно обезпеченія приглашенныхъ учителей для учреждаемаго имъ въ Кіевѣ училища. 1631 года, 15 іюня . . .	410
X. Актъ Кіевскаго Братства, данный кіевопечерскому архимандриту П. Могилѣ съ положеніемъ условій, на которыхъ воспослѣдовало соединеніе лаврской Могиланской школы съ братской Богоявленской. 1631 года, декабря 30	412
XI. Такой же актъ, данный Петру Могилѣ отъ имени Кіевскаго митрополита, епископовъ и всего духовенства, принадлежащаго къ составу Братства Кіевскаго. 1632 г., 5 января.	415
XII. Войсковою листъ гетмана Ивана Петрижицкаго и всего Войска Запорожскаго съ выраженіемъ ихъ согласія на соединеніе лаврской Могиланской школы съ братскою Богоявленскою и съ обѣщаніемъ всегда имѣть ее въ своей оборонѣ. 1632 года, 12 марта	418
*XIII. Приказъ гетману Ивана Петрижицкаго кіевскому атаману и козакамъ съ извѣщеніемъ объ означенномъ рѣшеніи Войска Запорожскаго и съ повелѣніемъ не препятствовать передачѣ Братскихъ учрежденій въ завѣдываніе Печерскому архимандриту. 1632 года, 17 марта	421
*XIV. Письмо Кіевскаго митрополита Петра Могилы къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о благосклонномъ приемѣ отправляющихся въ Москву за милостыней пноковъ Кіевскихъ монастырей (въ томъ числѣ Братскаго пгумена) и съ просьбой о вспоможеніи для возобновленія и украшенія Кіевскихъ святынь. 1640 года, генваря 29	423
XV. Грамота короля Владислава IV, предоставляющая Кіево-Братскому пгумену и братіи права на двѣ Кіевскія церкви: Трехсвятительскую и Воздвиженскую со всѣми ихъ землями и угодьями. 1640 года, 7 іюня	428
XVI. Духовное завѣщаніе митрополита Петра Могилы. 1646 года, 22 декабря	429
XVII. Запись кіевопечерскаго архимандрита Іосифа Тризны о дозволеніи пнокамъ, преподавателямъ Братской школы, еще въ теченіе трехъ лѣтъ владѣть имѣніями Печерскаго монастыря Вишеньками и Гнидиномъ. 1648 года, 23 апрѣля.	439

XVIII.	Благословенная грамота Папсія, патриарха Іерусалимскаго, данная Кіевскому училищному братству. 1649 года, 23 іюля	440
XIX.	Запись Антонія Винницкаго, епископа Перемышльскаго и Самборскаго, съ общаніемъ вносить ежегодно по сту золотыхъ на содержаніе Кіевскаго Братскаго Коллегіума. 1650 года, 13 іюля.	442
XX.	Такая же запись, выданная Витебскимъ епископомъ Іосифомъ Горбацкимъ съ обязательствомъ вносить ежегодно на поддержаніе Коллегіума по 500 золотыхъ. 1650 года, 12 іюля	443
XXI.	Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича на свободный пріѣздъ Кіево-Братскихъ иноковъ въ Москву для испрошенія милостыни. 1650 года, 30 августа	445
*XXII.	Универсалъ гетмана Богдана Хмельницкаго о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ доминиканскихъ имѣній въ Кіевскомъ повѣтѣ, с. Мостищъ и другихъ земель п угодій. 1651 года, 11 января	447
*XXIII.	Универсалъ того же гетмана о пожалованіи Кіево-Братскому монастырю бывшихъ іезуитскихъ имѣній: с. Ксанерова, Муховды, Плисецкаго, Черногородки и др. 1656 года, 9 января	448
XXIV.	Удоставленіе Кіевскаго полковника Василя Дворецкаго относительно пожалованныхъ Б. Хмельницкимъ Кіево-Братскому монастырю земель п угодій съ обозначеніемъ ихъ границъ. 1659 года, 3 мая	449
XXV.	Жалованная царская грамота Кіево-Братскому монастырю на іезуитское имѣніе мѣстечко Ксанеровъ, пожалованное ему гетманомъ Б. Хмельницкимъ, с. Муховды, Плисецкое, Черногородку и другія. 1659 года, 31 декабря	451
XXVI.	Универсалъ гетмана Петра Дорошенка объ отдачѣ мѣст. Стаекъ съ перевозомъ на Днѣпрѣ митрополиту Іосифу Нелюбовичу-Тукальскому. 1669 года, 7 февраля	453
XXVII.	Письмо митрополита Іосифа Нелюбовича-Тукальскаго къ ректору Кіево-Братскаго Коллегіума съ заявленіемъ, что онъ уступаетъ въ пользу Коллегіума мѣст. Стайки съ перевозомъ. 1669 года, 27 марта	455
*XXVIII.	Жалоба двор. Яна Песляка на ректора и всю училищную корпорацію Кіево-Братскаго и Гоцскаго Коллогіумовъ,	

	равно и на наслѣдниковъ бывшаго Кіевскаго воеводы Адама Киселя, о присвоеніи принадлежащаго жалобщику имѣнія с. Лобачовщины. 1670 г., 14 генваря	456
XXIX.	Грамота короля Михаила, утверждающая права и вотчины Кіево-Братскаго монастыря. 1670 года, 25 апрѣля	461
XXX.	Грамота короля Михаила на восстановление Кіево-Братскаго Коллегіума съ подтвержденіемъ всѣхъ прежнихъ его правъ. 1670 года, 10 октября	463
XXXI.	Просительное воззваніе Кіево-Братскаго игумена и ректора Варлаама Ясинскаго о пожертвованіяхъ въ пользу училища и монастыря по случаю разоренія его единственнаго имѣнія польскимъ полковникомъ Пивомъ. 1671 года, 19 мая.	466
XXXII.	Универсалъ гетмана Ивана Самойловича о дозволеніи, согласно царской жалованной грамотѣ, Кіево-Братскому монастырю сытити медь къ шести праздникамъ въ году. 1672 года, 7 іюля	468
XXXIII.	Жалованная грамота царя Ѳедора Алексѣевича на свободный пріѣздъ иноковъ Кіево-Братскаго монастыря въ Москву за милостыней. 1681 года, 20 марта	470
XXXIV.	Универсалъ гетмана Ивана Мазены о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю имѣнія села Бѣльмачевки, въ Ивангородской сотнѣ. 1692 года, 27 апрѣля	472
XXXV.	Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей, подтверждающая Кіево-Братскому монастырю права владѣнія прежними вотчинами и угодіями, съ подробнымъ перечнемъ монастырскихъ крѣпостей, грамотъ, записей и другихъ документовъ. 1694 года, 11 января	473
XXXVI.	Жалованная грамота царей Іоанна и Петра Алексѣевичей на безпрепятственное преподаваніе наукъ въ Кіево-Братскомъ Коллегіумѣ, съ назначеніемъ ректору и учителямъ жалованья отъ казны. 1694 года, 11 генваря	488
XXXVII.	Жалованная грамота царя Петра Алексѣевича, данная Кіевской Академіи въ подтвержденіе предыдущей грамоты. 1701 года, 26 сентября	492
XXXVIII.	Грамота царя Петра Алексѣевича Кіевскому митрополиту Варлааму Ясинскому съ извѣщеніемъ о пожалованіи Кіевской Академіи предыдущей оградительной грамоты. 1701 года, 26 сентября	497

	Стр.
XXXIX. Универсалъ гетмана Ивана Мазепы о дозволеніи Кіево-Братскому монастырю вновь населить принадлежащее ему мѣстѣ с. Плисецкое, до конца разоренное и уничтоженное предыдущими войнами 1702 года, 29 іюля	499
XLI. Универсалъ того же гетмана, подтверждающій право Кіево-Братскаго монастыря на владѣніе мѣст. Стайками. 1707 г., 15 іюля	500
XLII. Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго о предоставленіи Кіево-Братскому монастырю с. Ядловки, въ Переяславскомъ полку. 1714 года, 2 іюня	502
XLIII. Жалованная грамота императрицы Елисаветы Петровны, данная Кіево-Братскому училищу въ подтвержденіе прежнихъ грамотъ, пожалованныхъ ему царемъ Іоанномъ Алексѣевичемъ и императоромъ Петромъ I, съ увеличеніемъ отпускаемаго изъ казны содержанія. 1742 года, 11 декабря.	504
XLIV. Рескриптъ императрицы Екатерины II Кіевскому митрополиту Самуилу Миславскому въ отвѣтъ на его представленіе относительно положенія Кіевской Академіи. 1787 г., 15 марта	506

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Уставъ о волокахъ, данный королемъ Сигизмундомъ-Августомъ въ 1557 году для Великаго Княжества Литовскаго	511
Прибавочныя статьи къ Уставу о волокахъ 1557—1558 г. г.	544
Почтовый Уставъ 1558 года	549

П Р И Л О Ж Е Н І Е.

* Уставы о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ.

I. Такса для взыванія мыта, назначенная Литовскимъ подскарбіемъ Остафіемъ Воловичемъ. 1563 года, 8 ноября	554
---	-----

	Стр.
II. Така, по которой взималось мыто ва г. Кременцѣ въ 1569 и предшествующихъ годахъ	557
III. Уставъ о мытахъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ. 1568—1573 г.г.	558

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

д л я и с т о р і и М а л о р о с с і и .

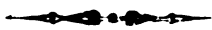
I. Универсалъ короля Яна-Казимира съ увѣдомленіемъ о подтвержденіи сеймомъ заключеннаго подъ Зборовомъ договора съ Войскомъ Запорожскимъ и съ предложеніемъ обывателямъ возвращаться въ свои имѣнія. 1650 г., 19 января	565
II. Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ просьбою о точномъ исполненіи условій Зборовскаго договора, объ освобожденіи плѣнныхъ малороссійскихъ купцовъ и о благосклонномъ приѣмѣ отправляющихся въ Варшаву козацкихъ пословъ. Изъ Кіева, 1650 года, 20 марта	567
III. Письмо Кіевского воеводы Адама Киселя къ королю о настроеніи умовъ въ Украинѣ послѣ Зборовскаго мира. Изъ Кіева, 1650 года, 29 марта	569
* IV. Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго съ запрещеніемъ козакамъ чинить насилія шляхтѣ въ Кіевскомъ и Черниговскомъ воеводствахъ и съ требованіемъ, чтобы крестьяне и вереестровые козаки были по прежнему послушны своимъ владѣльцамъ. Изъ Яполя, 1650 года, 28 августа	573
V. Универсалъ воеводы Кіевского Адама Киселя о выступленіи козацкихъ и татарскихъ войскъ къ границамъ Молдавіи съ приглашеніемъ мѣстныхъ дворянъ оставаться въ имѣніяхъ и ласково обходиться съ крестьянами. Изъ Кіева, 1650 года, 2 сентября.	575
VI. Постановленіе шляхты Кіевского воеводства объ обязательномъ участіи ихъ въ посолитомъ рушеніи въ случаѣ опас-	

	Стр.
ности со стороны козаковъ, по первому требованію воеводы. 1650 года, 12 сентября	576
VII. Такое же постановленіе шляхты Черниговскаго воеводства. 1650 года, 12 сентября	578
VIII. Универсалъ гетмана Б. Хмельницкаго о предоставленіи вмъ права шляхтѣ Кіевскаго воеводства, при содѣйствіи полков- никовъ козацкихъ, строго карать своевольныхъ крестьянъ, ос- мѣлявшихся истреблять своихъ помѣщиковъ или отказываю- щихъ вмъ въ повинненіи. Изъ Ямполя, 1650 г., 20 сентября.	580
IX. Письмо наказнаго Брацлавскаго полковника Григорія Кри- венка къ воеводѣ Брацлавскому Станиславу Ланцкоронскому съ жалобой на своеволие польскихъ жолнеровъ. Изъ Брац- лава, 1650 года, 17 ноября	581
X. Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю. Изъ Гощп, 1650 года, 12 декабря	583
XI. Универсалъ того же А. Киселя къ шляхтѣ Кіевскаго воевод- ства съ извѣстіемъ, что въ ожиданіи сеймоваго рѣшенія и предстоящихъ мирныхъ переговоровъ съ Хмельницкимъ, они должны спокойно оставаться въ домахъ своихъ. Изъ Гощи, 1650 года, 22 декабря	584
XII. Грамота турецкаго султана Могамеда IV къ гетману Богдану Хмельницкому съ выраженіемъ готовности принять его и Войско Запорожское въ свою протекцію. 1650 г., декабрь.	585
XIII. Письмо Галицкаго стольника Андрея Мясковскаго къ ко- ролю съ извѣстіемъ о движеніи польскихъ войскъ къ Укра- винѣ и о слухахъ, касающихся Хмельницкаго. 1651 года, 1 августа	590
XIV. Письмо того же А. Мясковскаго къ королю. Изъ Любартова, 1651 года, 4 августа	593
XV. Письмо того же А. Мясковскаго къ королю съ извѣстіями о похоронахъ князя Іереміи Вишневецкаго и о дальнѣйшемъ движеніи польскихъ войскъ въ Украйну. Изъ-подъ Трилѣсь, 1651 года, 26 августа	595
XVI. Бѣлоцерковскій трактатъ. 1651 года, 28 сентября	598
XVII. Письмо Ивана Выговскаго къ коронному гетману Николаю Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября	603
XVIII. Письмо Б. Хмельницкаго къ тому же гетману Потоцкому. Изъ Чигирина, 1651 года, 22 октября	604

XIX. Універсалъ короннаго гетмана Калиновскаго къ обывателямъ Кіевскаго воеводства съ напомниманіемъ, чтобы они, въ противность Бѣлоцерковскому договору, не препятствовали козакамъ выселяться изъ имѣній частныхъ владѣльцевъ въ королевскіи, не грабили ихъ имущества, не заключали бы ихъ въ тюрьмы и не казнили смертью. 1651 года, декабря 6 606

Р И С У Н К И:

- I. Видъ Кіева съ изображеніемъ сухопутнаго сраженія, рисованный въ 1651 году.
- II. Видъ Кіева съ изображеніемъ сраженія на Днѣпрѣ, рисованный въ 1651 году.

Поправки и дополненія.

	Напечатано:	Должно быть:
Стр.	1. Исакій Борисовичъ	Исакій Борисковичъ
"	25. Smoenskiemu	Smolenskiemu.
"	44. порант,	порадит,
"	81. Polskieko	Polskiego.
"	84. тую сум	тую суму
"	111. Подъ документомъ XXXVIII, сверхъ напечатанныхъ подписей членомъ Луцкаго Братства, надо еще прибавить: Konstan Mokosi-Bakowiecky, Stephan Piotrowsky, Konstanty Silnicwicz, Jan Medwedowski, komornik graniczny Brasławski.	
"	122. пани Сеникая	пани Сеницкая,
"	161. Въ оглавленіи дата: 1591	
	года	1594 года,
"	" Року 1594	Року 1595,
"	178. bo imile do taboru... (и такъ далѣе)	bo mile do taboru gonili nasi, siekli tam że, wpędziwszy do taboru ich.
"	227. do ktorego	do ktorego.
"	" Въ оглавленіи дата: 1648	
	года, 2 іюня	1648 г. 20 іюня.
"	234. воеводѣ кievскому Адаму Киселю	воеводѣ кievскому Янушу Тышкевичу.
"	266. а р. Pełkę	а р. Petkę
"	336. w Łozowie	w Łoiowie
"	339. w Łozowie	w Łoiowie
	<i>Томъ II,</i>	
Стр.	394. Іезекіель Куневичъ	Іезекіель Курцевичъ,
"	527. з Высокого Стыкотина	з Высокого, с Тыкотина,
"	553. Того ж року 1557,	Того ж року 1558,

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

конутина

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

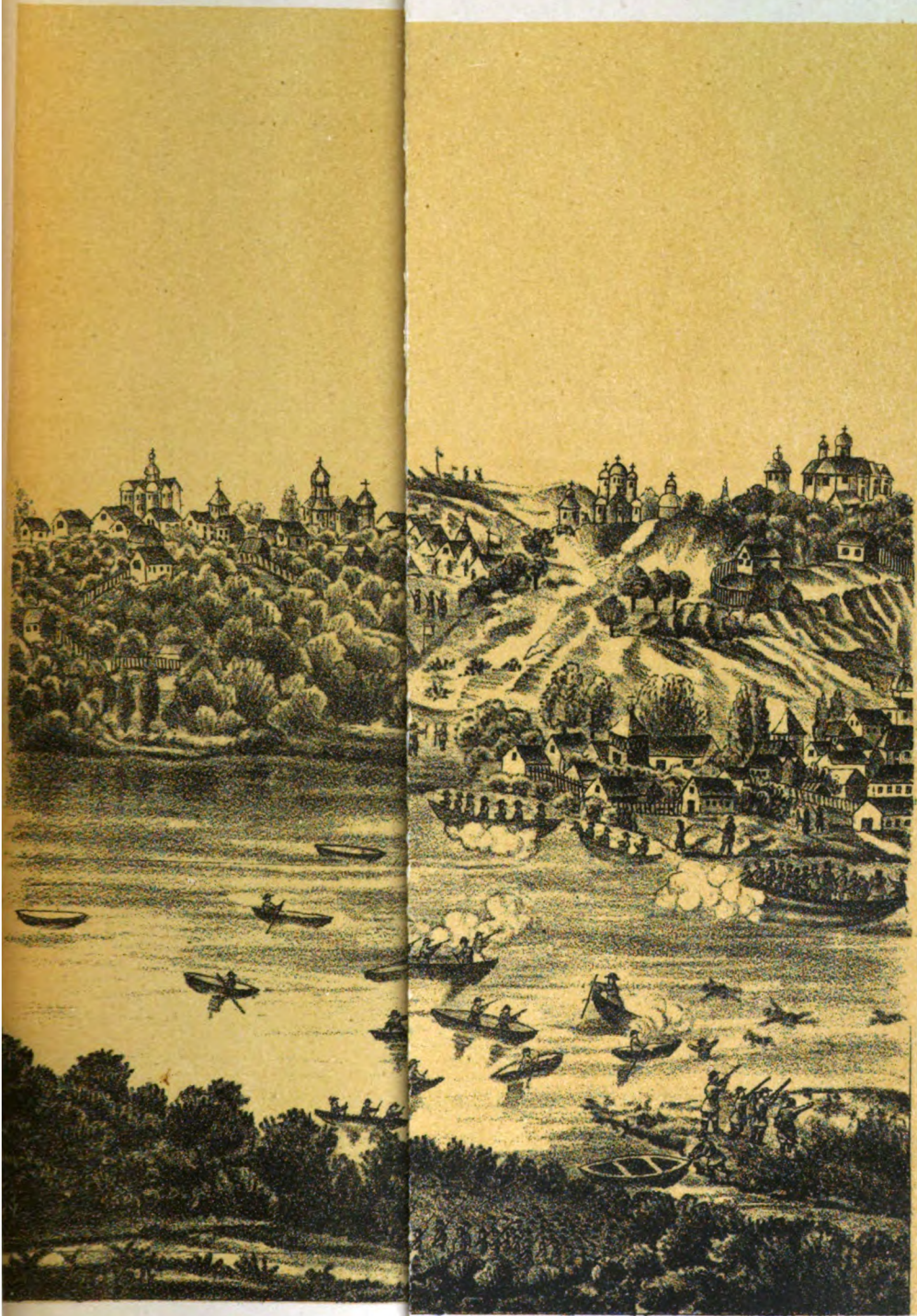
конутна

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATION

сонутна

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1899

Лит. Н.Т. Корчакъ-Новицкаго, Кіевъ.

году.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

*Въ складъ Комиссіи (Университ. Спускъ, № 3), имѣются
для продажи слѣдующія ея изданія:*

	цѣны
Памятники Комиссіи, томъ IV, изд. 1859 г.	2 р. —
Лѣтопись Сам. Величка, т. IV, 1864 г.	1 „ 25 к.
Лѣтопись Самовидца, изд. 1878 г.	2 „ — „
Сборникъ Лѣтописей Ю. и Зап. Руси, 1888 г.	1 „ 50 „
Сборникъ матеріаловъ для исторіи Кіева, 1874 г.	1 „ 50 „

Архивъ Юго-Зап. Россіи:

Часть I, т. 2 и 3. Матеріалы для исторіи православія въ Зап. Украинѣ въ XVIII ст., изд. 1864 г. Оба тома.	3 „ — „
Часть I, т. 5. Акты о подчиненіи Кіев. митрополіи, 1872 г.	2 „ — „
Часть I, т. 6. Акты о церковно-религіозн. отношеніяхъ въ Юго-Зап. Руси въ XVI—XVII в., изд. 1883 г.	2 „ — „
Часть I, т. 7-й. Памятники церк. полемики XVI—XVII ст.. изд. 1887 г.	2 „ — „
Часть I, т. 9-й. Илюсь и возраженія К. Саковича, изд. 1893 г.	2 „ — „
Часть II, т. 2-й. Сеймиковы акты 1654—1697 г., изд. 1888 г.	2 „ — „
Часть III, т. 2-й. Акты о козакахъ 1669—1716 г. изд. 1868 г.	2 „ — „
Часть III, т. 3-й. Акты о гайдамакахъ 1700—1768 г., изд. 1876 г.	2 „ — „
Часть IV, т. 1-й. Акты о шляхетскихъ родахъ, изд. 1867 г.	2 „ — „
Часть V, т. 2-й, въ двухъ выпускахъ. Акты о евреяхъ въ XVIII в., изд. 1890 г. Обѣ книги.	4 „ — „
Часть VI, т. 1-й, въ двухъ книгахъ. Акты о крестьянахъ въ XVI—XVIII ст. Обѣ книги.	4 „ — „
Часть VII, т. 1-й. Акты о заселеніи Югозап. Р. (1386— 1700 г.), изд. 1886 г.	2 „ — „
Часть VII, т. 2-й. Акты о томъ-же (1471—1668 г.), изд. 1890 г.	2 „ — „
Часть VIII, т. 1-й и 2-й. Акты Барскаго староства XV— XVIII ст., изд. 1893 г. Обѣ книги.	4 „ — „
Указатели къ изданіямъ Комиссіи: Т. I. Имена личныя.	4 „ — „
” ” ” Т. II. Имена географич.	4 „ — „
Планъ Кіева 1695 г., изд. 1893 г.	1 „ — „
Пятидесятилѣтіе Комиссіи, историч. записка о ея дѣятель- ности, изд. 1893 г.	1 „ — „
О древнихъ сельскихъ общинахъ въ Югозап. Р., изд. 1863 г.	— „ 50 к
О началѣ христіанства въ Польшѣ, изд. 1886 г.	— „ 40 „

Цѣна 2 руб.

44

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КИЕВСКОЮ КОММИССИЕЮ

for selection ancient acts
ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ТРЕТІЙ.

Изданіе второе, съ дополненіями.

КИЕВЪ

Гилорі фів Императорскаго Университета Св. Владимира,
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Мих. ул., д. № 4-й.
1898.

LIBRARY OF CONGRESS
DUPLICATE EXCHANGE

*QGC

ПАМЯТНИКИ,

изданные

КІЕВСКОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ РАЗВОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ.

ТОМЪ ТРЕТІЙ.

Изданіе второе, съ дополненіями.

К І Е В Ъ

Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира
Н. Т. Корчакъ-Новинкаго. Мих. ул. д. № 4-й
1898.

Печатано по распоряженію Г. Предсѣдателя Комиссіи.

ОТЪ КОММИССІИ.

*Въ новомъ изданіи настоящаго тома сохранены всѣ докумен-
ты, помѣщенные въ прежнемъ изданіи, и сверхъ того къ нимъ
прибавлены новыя: въ первомъ отдѣлѣ 6 и въ третьемъ 43; въ
оглавленіи они отмѣчены звѣздочками. Кромѣ того, въ новомъ
изданіи допущены тѣ же перемѣны, что и въ первыхъ двухъ то-
махъ, именно: церковно-славянскій шрифтъ документовъ, писанныхъ
на западно-русскомъ языкѣ, замѣненъ русскимъ; тексты, по мѣрѣ
возможности, проверены съ подлинниками и напечатаны безъ пе-
реводовъ на русскій языкъ; документы расположены въ болѣе стро-
гомъ хронологическомъ порядкѣ и снабжены заголовками, точно
указывающими ихъ содержаніе. Приложенный къ первому изданію
литографированный снимокъ съ турецкой грамоты султана Мо-
хаммеда IV признанъ излишнимъ, текстъ же ея (переводной)
помѣщенъ, соответственно хронологическому порядку, во вто-
ромъ томѣ, въ ряду другихъ однородныхъ съ нею документовъ.*

Предисловіе къ первому изданію.

Въ третьемъ томѣ „Памятниковъ“, издаваемыхъ Временною Коммиссіей для разбора древнихъ актовъ, помѣщены:

I. Акты Львовскаго Братства ¹⁾.

II. Акты объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Юго-западной Россіи въ XVI вѣкѣ ²⁾.

III. Матеріалы для исторіи Малороссіи ³⁾.

Исторія Львовскаго Братства тѣсно соединена съ судьбою православной церкви въ Юго-западной Россіи. Главная цѣль этого религіознаго общества состояла въ томъ, чтобы соединенными силами поддерживать и распространять православіе и добрыя нравы въ народѣ русскомъ. Ему дано было право обличать противниковъ закона Христова и удалять отъ церкви всякое безчиніе. Если кто-нибудь изъ братьевъ преступалъ законъ, то Братство предавало его своему церковному суду и подвергало наказанію. Непокорявшійся рѣшенію братскаго суда былъ судимъ, какъ противникъ церкви

¹⁾ Подъ редакціей В. П. Чеховича.

²⁾ Подъ редакціей Н. Д. Иванишева.

³⁾ Подъ его же редакціей.

Христовой, и отлучался отъ церкви, какъ невѣрующій и явный грѣшникъ; священникъ братскій обличалъ его торжественно во храмѣ и отлучалъ отъ церкви. Такого отлученія не могла снять никакая духовная власть, даже епископская, и никто не смѣлъ имѣть общенія съ осужденнымъ братомъ. Власть Львовскаго Братства не ограничивалась одними только членами, его составлявшими, но простиралась и на постороннихъ. Если свѣтскія или духовныя лица жили не по закону, то Братство увѣщевало ихъ словесно или письменно, а о непослушныхъ доносило епископу. Если бы и епископъ нарушилъ законъ истины и управлялъ церковью не по правиламъ святыхъ апостоловъ и святыхъ отцевъ, совращая праведныхъ въ неправду и поддерживая беззаконниковъ, то такому епископу должны были противиться всѣ, какъ врагу истины.

Для распространенія православнаго ученія о вѣрѣ, Братство имѣло типографію и училище, въ которомъ дѣти православныхъ гражданъ обучались священному писанію, славянскому и греческому языкамъ.

Вторая цѣль Братства состояла въ томъ, чтобы оказывать помощь страждущимъ и творить поминовеніе по усопшимъ. Для этого составлялась казна изъ вкладовъ, которые жертвуютъ были братьями. Казна братская употреблялась для воспитанія сиротъ, для прокормленія старыхъ и больныхъ, для призрѣнія странниковъ, для попеченія о сиротахъ и убогихъ, для пособія вдовамъ, для вспоможенія дѣвцамъ, для защиты обидимыхъ, для помощи въ несчастіяхъ отъ пожара и наводненія, для искупленія плѣнныхъ, для прокормленія во время голода, для одѣянія и погребенія умершихъ въ бѣдности, для возобновленія опу-

стѣвшихъ церквей и монастырей. Если кого изъ братьевъ постигало несчастье, то ему изъ братской казны оказывалось пособіе безвозвратною выдачею денегъ или безпроцентнымъ займомъ.

Для поминовенія усопшихъ, каждый братъ вписывалъ въ Помянникъ имя своего отца, матери и всѣхъ умершихъ родственниковъ ¹⁾). Священникъ братскій читалъ этотъ Помянникъ на утренѣ и вечернѣ, во дни поминовенія и въ великій постъ, по уставу церковному. Сверхъ того, ежегодно совершались двѣ литургіи за все Братство, заздравная и заупокойная, при чемъ раздавалась милостыня.

Лица всѣхъ состояній могли записываться въ Братство, какъ Львовскіе жители, такъ и посторонніе. Братство имѣло свои собранія одинъ разъ въ мѣсяць. Въ этихъ собраніяхъ, по окончаніи дѣлъ, подлежавшихъ рѣшенію Братства, братья читали священныя книги и вели скромную бесѣду; всякое праздное слово наказывалось штрафомъ. Совѣщанія должны были оставаться въ тайнѣ, и каждый братъ, разглашавшій о нихъ за порогомъ братскаго дома, подвергался наказанію.

Для управленія дѣлами Братства, ежегодно избирались четыре старшіе брата. Они исполняли приговоры, постановленные въ собраніи, имѣли на сохраненіи казну и, по истеченіи года, въ полномъ собраніи, давали отчетъ въ управленіи. Старшіе братья наказывались за проступки втрое противъ младшихъ, *чести ради*.

¹⁾ Эти Помянники сохранились до сихъ поръ во многихъ братскихъ церквяхъ и могутъ служить важнымъ матеріаломъ для генеологіи древнихъ княжескихъ и дворянскихъ родовъ.

Братство Львовское зависѣло непосредственно отъ патріарха константинопольскаго. Патріархъ антіохійскій Іоакимъ, посланный въ Россію отъ собора всѣхъ вселенскихъ патріарховъ, предоставилъ Львовскому Братству, грамотою 1586 года, старѣйшинство надъ всѣми другими братствами; вслѣдствіе чего всѣ братства Юго-западной Россіи обязаны были, въ своемъ устройствѣ и въ своей дѣятельности, имѣть образцомъ Львовское Братство и ему повиноваться ¹⁾).

Акты, помѣщенные во второмъ отдѣлѣ, представляютъ четыре вида помѣщичьяго хозяйства, образовавшіеся путемъ обычая въ Юго-западной Россіи:

1. Хозяйство въ имѣніяхъ, населенныхъ вотчинными крестьянами, которыми владѣли помѣщики на правѣ полной собственности.

2. Хозяйственный бытъ и отношеніе къ помѣщику крестьянъ, поселенныхъ на дворищахъ, къ которымъ приписаны были пахатныя поля.

3. Устройство селеній, основанное на раздѣленіи земель на волоки, образовавшееся подъ вліяніемъ нѣмецкаго хозяйства; наконецъ,

4. Устройство селеній, занимавшихся лѣснымъ хозяйствомъ.

Крестьяне вотчинные („люди отчизные“, oісzусзу) находились въ полномъ распоряженіи помѣщика. Они не поль-

¹⁾ Подробная исторія Львовскаго Братства изложена въ статьѣ Зубрицкаго, напечатанной въ Журналѣ Министерства Народнаго Просвѣщенія, подъ заглавіемъ: Лѣтопись Львовскаго Ставропигіальнаго Братства. См. Ж. М. Н. II. 1849 г. час. LXII. отд. II. стр. I.

зовались правомъ выхода; когда имѣніе дѣлилось между наслѣдниками, то вотчинные крестьяне поступали въ дѣлежъ съ женами и дѣтьми ¹⁾).

Повинности вотчинныхъ крестьянъ были весьма тяжки: помѣщикъ имѣлъ право требовать отъ нихъ ежедневной барщины, сверхъ того облагать ихъ денежными платежами и доставкой сельскихъ произведеній. Описаніе имѣнія, населеннаго такими крестьянами, представляетъ инвентарь имѣнія Заборольскаго (Отд. 2, № 1).

Этотъ инвентарь бѣденъ содержаніемъ: нѣтъ въ немъ ни раздѣленія земли, ни точнаго опредѣленія крестьянскихъ повинностей, такъ какъ всѣ хозяйственныя распоряженія зависѣли отъ произвола помѣщика.

Въ статьѣ о повинностяхъ сказано только, что крестьяне ходятъ на работу, какъ приказано будетъ, сверхъ того платятъ *поволощину*—по мацѣ ($\frac{1}{2}$ четверти) овса съ cadaго вола ежегодно (Отд. 2, стр. 75) ²⁾.

¹⁾ Смот. раздѣлъ имѣнія Пузова 1580 г. февраля 21, въ книгѣ гродской Владимірской за 1580 г. листь 37 на оборотѣ.

²⁾ Кромѣ описи имѣнія Заборольскаго, въ актовыхъ книгахъ находятси еще слѣдующіе инвентари, заключающіе въ себѣ описаніе помѣщичьихъ имѣній въ Луцкомъ повѣтѣ, населенныхъ вотчинными крестьянами:

1. *Реестръ списанья села Галичанскаго, Зборошовскаго и Скрышовскаго, 1566 г., сентября 6.* Крестьяне обязаны работать ежедневно, какъ приказано будетъ, съ cadaго дворища платить ежегодно по 12 грошей (около 60 нынѣшнихъ коп. серебр.) и сверхъ того, даютъ по 4 мацы (2 четверти) овса и по 2 курицы. Книга грод. Луцкая 1566 г., листь 347—350.

2. *Реестръ списанья двора Берестскаго и дворца Зубелна, 1573 г., апрѣля 3.* Въ селеніяхъ, приписанныхъ ко двору Берестскому: Старомъ Бересткѣ, Вичинѣ и Стыденѣ, крестьяне работали на помѣщика ежед-

Второй инвентарь заключаетъ въ себѣ описаніе имѣній, принадлежавшихъ князю Роману Сангущку. Здѣсь мы находимъ болѣе точности въ раздѣленіи земель и въ опредѣленіи повинностей. Крестьяне поселены были на дворищахъ, то есть на дворовыхъ мѣстахъ, къ которымъ приписаны были опредѣленные участки пахатнаго поля. Величина дворищъ не означалась никакою опредѣленною мѣрою, но опытный помѣщикъ или его управляющій опредѣляли по глазомѣру количество земли, достаточное для водворенія крестьянскаго хозяйства.

Дворища раздѣлялись на полдворища и жеребьи, жеребьи на полжеребьи.

Крестьяне раздѣлялись на тяглыхъ, огородниковъ и вольниковъ.

Тяглые крестьяне платили поземельный оброкъ, смотря по величинѣ и качеству поземельныхъ участковъ, имѣ

нвно, платили съ дворища ежегодно по копѣ грошей (около 3 руб. сер.), давали по 2 курицы, по гусяти и по 10 мотковъ пряжи. Въ селѣ Зубельѣ жили прихожіе люди; они работали три дня въ недѣлю, платили ежегодно по копѣ грошей, давали по 2 курицы и по одному гусю.

3. *Рескриптъ списанья замку Голятинского, 1587 г., апрѣля 19.* Къ нему принадлежали села: Голятинъ-Старый, село Звинячая, село Красово. Крестьяне работали ежедневно, платили ежегодно отъ 15 до 20 грошей (отъ 75 коп. до 1 руб. серебр.), давали отъ 2 до 8 маць овса и подводу, куда понадобится.

4. *Инвентарь двора Козинскаго, 1596 г., сентября 20.* Къ нему принадлежали села: Любче, Тихотинъ и Ставъ. Крестьяне вотчинные жили вмѣстѣ съ прихожими. Вотчинные крестьяне работали ежедневно, платили ежегодно по полукопѣ грошей (около 1 руб. 50 коп. серебр.) давали по 2 маць (1 четверть) овса, по пяти возовъ сѣна, по 2 ведра прѣснаго меду, по 2 курицы. Прихожіе работали 3 дня. Кн. грод. Луц. 1596, листъ 758.

отведенныхъ. Крестьяне, владѣвшіе большими дворищами, платили отъ 60 до 80 грошей (отъ 3 до 4 руб. серебр.), нормальная плата за меньшія дворища простиралась отъ 29 до 30 грошей (отъ 1 руб. 45 коп. до 1 руб. 50 коп.). Кромѣ поземельнаго оброка, тяглые крестьяне давали дань медовую и отбывали барщину по старому обычаю.

Огородники не имѣли пахатныхъ полей, а пользовались только дворовыми мѣстами съ огородами. Они платили поземельный оброкъ отъ 3 до 12 грошей (15 до 60 коп. серебр.) и отбывали барщину по старому обычаю. *Подсудки* не имѣли ни дворовъ, ни пахатной земли; они платили за право жить въ помѣщичьемъ селѣ отъ 1 до 5 грошей (отъ 5 до 25 коп.).

Вольниками назывались прибывшіе вновь крестьяне, которые, на первое время, получали льготу въ платежѣ оброка и въ исполненіи натуральныхъ повинностей; они платили по 3 гроша (около 15 коп. серебр.) отъ дворища.

На такихъ основаніяхъ устроено было хозяйство въ 11 селеніяхъ, подлежащихъ управленію двора Черногородскаго. Къ этому же двору приписаны были четыре села *землянскіе*, которыми владѣли земляне, то есть водворенные на помѣщичьей землѣ шляхтичи, обязавшіеся служить военную службу, по приказанію помѣщика.

Въ селеніяхъ Карасинѣ и Поворскѣ, въ которыхъ проживалъ помѣщикъ или его управляющій, крестьяне давали меньшій поземельный оброкъ, но за то натуральныя повинности были весьма разнообразны и обременительны.

Крестьяне села Карасина платили поземельный оброкъ отъ 1 до 24 грошей и давали 26 ведеръ меду. Сверхъ того, они обязаны были давать подводу и провожать ее, куда бы приказано ни было, пахать фольварочную пашню,

сжать, смолотить все снятое съ господской пашни и доставить, куда приказано будетъ; наконецъ, когда проживаль въ селѣ Карасинѣ князь или его управляющій, то крестьяне обязаны были давать кормъ имъ самимъ, ихъ прислугѣ и лошадямъ.

Крестьяне села Поворска платили: поземельный оброкъ отъ 1 до 12 грошей, *полуковщину* по грошу съ лука, или гнѣзда боброваго, *сторожевшину* по 2 гроша съ дыму, и по грошу отъ каждой косы надсмотрщику за работою, по окончаніи господскаго сѣнокоса.

Сельскими произведеніями крестьяне давали: 73 ведра меду и 2 яловицы ежегодно, со всего села, по гусю съ дво-рища; съ гнѣзда соколяго должны были отдать всѣхъ соколовъ, съ ястребинаго и кобчаго по одной птицѣ, одинъ исправный возъ для доставки дани. Работы отбывали слѣдующія: строили и починяли господскій домъ и всѣ хозяйственныя зданія, обязаны были сжать хлѣбъ на господской паши, смолотить и отвезти на мельницу, косить сѣно на господскомъ сѣнокосѣ, но не вдругъ цѣлымъ селеніемъ, а одна половина села въ одинъ годъ, а другая въ другой; обязаны были ходить на облаву и на бобровые гоны, когда бы приказано ни было.

Инвентарь имѣнія Полоннаго представляетъ высшую степень совершенства, до которой могло достигнуть помѣщичье хозяйство въ XVI вѣкѣ. Въ этомъ инвентарѣ находимъ самое точное распредѣленіе земли, разныя званія крестьянъ и ихъ повинности.

Самыя лучшія земли избирались для устройства *фольварковъ* и для господской пашни, другая часть удобныхъ земель назначалась для крестьянскихъ усадебъ, огородовъ и пахатныхъ полей, а остальная земля находилась подъ сѣ-

нокосами и лѣсами. Фольварковыя пахатныя поля или оставались во владѣніи помѣщика и обрабатывались посредствомъ барщины, или раздѣлялись на участки и раздавались крестьянамъ за опредѣленную плату.

Отводъ особой *усадебной земли*, необходимый въ селеніяхъ, раздѣленныхъ на дворища, какъ въ описанномъ выше Черногородскомъ имѣніи, считался излишнимъ при раздѣленіи земель на волоки. Каждый крестьянинъ, получившій волоку земли въ пользованіе, долженъ былъ водвориться на своемъ участкѣ, съ домомъ и всѣми хозяйственными принадлежностями. Но такъ какъ Полонное имѣніе было размѣрено на волоки незадолго до составленія инвентаря, то крестьяне, по недостатку строеваго лѣса, не могли устроиться на своихъ волокахъ и оставались на прежнихъ усадебныхъ мѣстахъ.

Нормальною мѣрою для раздѣленія *пахатныхъ полей* между крестьянами служила *волока*, заключавшая въ себѣ около 19 нынѣшнихъ десятинъ. Это количество земли считалось достаточнымъ для водворенія полного крестьянскаго хозяйства. Но отдѣльныя семейства не всегда имѣли достаточно средствъ для обработки 19-ти десятинъ, поэтому, участки часто раздавались въ пользованіе нѣсколькимъ семействамъ¹⁾, составлявшимъ товарищество. Товарищи или раздѣляли волоку на нѣсколько частей, и каждый пользовался своею частью отдѣльно²⁾, или волока оставалась не-

1) Въ числѣ 169 хозяйствъ, принадлежавшихъ тяглымъ крестьянамъ и осадникамъ, находилось 65 товариществъ.

2) Напримѣръ: Иванъ Танкевичъ съ сыномъ имѣлъ $\frac{1}{2}$ волоки, Прокопъ Назарчичъ $\frac{1}{2}$ волоки; или: Мартынъ Митковичъ, имѣлъ $\frac{1}{3}$ волоки, Гаврило Ташкевичъ $\frac{1}{3}$ волоки, Иванъ Бичина $\frac{1}{3}$ волока; или: Сазонъ Гораевичъ имѣетъ $\frac{5}{6}$ волоки, Мартынъ Шепель $\frac{1}{6}$ волоки, и т. д.

раздѣльно въ общемъ пользованіи всѣхъ¹⁾; въ обоихъ случаяхъ товарищи платили поземельную подать и исправляли крестьянскія повинности сообща, по взаимному между собою условію. Рабочій скотъ, принадлежавшій товарищамъ, означался въ инвентарѣ нераздѣльно. Такой способъ надѣленія крестьянъ землями представлялъ важныя выгоды, давая возможность соединять разрозненныя средства производительности. Если оставалась вдова съ малолѣтними дѣтьми, и если, при достаточномъ земледѣльческомъ капиталѣ, недоставало въ крестьянскомъ семействѣ рабочихъ рукъ и опытнаго управителя, то этотъ недостатокъ устранялся принятіемъ одного или двухъ товарищей²⁾. Крестьянинъ, способный къ трудамъ, если не могъ обзавестись хозяйствомъ по недостатку земледѣльческаго капитала, то вступалъ въ товарищество съ зажиточнымъ крестьяниномъ и дѣлался хозяиномъ, вмѣсто того, чтобъ жить подусѣдкомъ или работать по найму. Равнымъ образомъ крестьяне, имѣвшіе капиталы, недостаточные для заведенія полнаго хозяйства, соединялись въ товарищество и дѣлались хозяевами; наконецъ, зажиточный хозяинъ, у котораго оказывался излишекъ въ сельскомъ капиталѣ, обрабатывая одну

¹⁾ Напримѣръ: Іосько Танкевичъ, Игнатъ Нѣсцинковичъ, Андрей Караимовичъ имѣютъ нераздѣльно одну волоку; такимъ же образомъ, Левко Улемчичъ, Войтехъ Андрейчичъ съ двумя сыновьями и Антонъ Яцовичъ съ однимъ сыномъ имѣютъ одну волоку нераздѣльно, и т. д.

²⁾ Ульяна Степановна съ двумя сыновьями владѣла волокою вмѣстѣ съ товарищемъ Иванковичемъ; Агапка, имѣвшая одного сына, владѣла волокою вмѣстѣ съ товарищемъ Николаемъ Корчмаремъ, и т. д.

волоку на правѣ полнаго хозяина, участвовалъ въ обработкѣ другой волоки въ качествѣ товарища ¹⁾).

Сѣнокосныя земли раздѣлялись на морги. Тройкій былъ способъ пользованія этими землями: часть сѣнокосовъ распредѣлялась между нѣсколькими селеніями, и каждое селеніе обязано было скосить сѣно на отведенномъ ему участкѣ и доставить въ назначенное мѣсто. Сѣнокось, принадлежавшій къ селу Полонной, былъ отданъ въ оброчное содержаніе товариществу (Чабаю съ „потужниками“), которое платило по 6 грошей съ cadaго сѣнокоснаго морга; наконецъ, сѣнокосы въ селѣ Коршевѣ раздавались моргами въ пользованіе тяглымъ крестьянамъ, которые платили отъ 2 до 8 грошей съ морга, смотря по качеству земли.

Лѣсныя угодья оставались въ непосредственномъ владѣніи и пользованіи помѣщика ²⁾).

Въ составѣ населенія находились слѣдующіе *классы сельскихъ обывателей*: 1) осадники; 2) крестьяне тяглые; 3) огородники; 4) подсуѣдки; 5) бояре путные; 6) бояре конные.

Осадниками назывались крестьяне, платившіе большій въ сравненіи съ тяглыми крестьянами оброкъ, именно 3 копы грошей съ волоки, и увольтявшіеся отъ всѣхъ прочихъ

1) Грицко Кондратовичъ съ двумя сыновьями имѣлъ одну волоку, тотъ же Грицко имѣлъ $\frac{3}{4}$ другой волоки, составляя товарищество съ Филипомъ Левченичомъ, имѣвшимъ $\frac{1}{4}$ волоки. Такимъ же образомъ Андрей Полешко имѣлъ съ Иваномъ Евтуховичемъ и съ Коршевичами по $\frac{1}{3}$ волоки, и т. д.

2) Всей земли въ имѣніи Полонномъ считалось 302 волоки, 2 морга, 20 прентовъ. Она распредѣлена была слѣдующимъ образомъ: для фольварка—7 вол. 47 мор. 17 прен.; усадебной земли съ выгонами—11 вол. 5 мор. 10 прен.; лѣсу—26 вол. 5 мор. 20 прен.; сѣнокосовъ—4 вол. 11 мор. 3 прен. Остальная земля назначалась для пахатныхъ полей.

повинностей. Сюда преимущественно относились *бояре осадные*, то есть поселяне, обращенные изъ бояръ въ пахатныхъ крестьянъ.

Тяглые крестьяне платили деньгами: поземельный оброкъ, бирчее и писчее, давали опредѣленное количество сельскихъ произведеній, сверхъ того отбывали барщину и другія повинности.

Поземельнаго оброка платили крестьяне 2 копы и 40 грошей (около 8 руб. сереб.) съ каждой волюки. *Сельскими произведеніями* они давали: по полмѣркѣ ржи съ каждой волюки, для застѣва фольварковыхъ полей; каждое село съобща давало опредѣленное количество овса; на случай пріѣзда князя, крестьяне доставляли съѣстные припасы: съ каждой десяти волюкъ—одну яловицу и одного барана, съ каждой волюки—по одному гусю, по двѣ курицы, по 20 яицъ и по возу сѣна. Крестьянскія *работы* на помѣщика состояли въ слѣдующемъ: 1) крестьяне пахали господскую пашню по одному дню въ лѣто, обязаны были посеять на ней рожь, собранную съ крестьянъ, бороновать по одному дню въ лѣто, наряжая по одной боронѣ съ каждой волюки; 2) должны были сжать, свезти на гумно и сложить въ скирды все посеянное на господской пашнѣ; 3) ежегодно, съ каждой волюки, доставляли по 4 воза дровъ въ дворъ помѣщика; 4) должны были скосить сѣно на помѣщицьемъ сѣнокосѣ, сложить въ копны и доставить въ господскій дворъ; 5) давали стражу по 2 человѣка въ недѣлю, поочередно съ cadaго села; 6) давали по одной подводѣ въ годъ, съ каждой волюки, не далѣе 20 миль; 7) исправляли греблю сгономъ, доставляя для этого хворостъ и солому¹⁾. Крестьяне села Коршева несли нѣсколько большія повинности,

¹⁾ См. Отд. II, стр. 112—114.

такъ какъ земля была у нихъ добротѣе и такъ какъ имъ была предоставлена въ пользованіе фольварковая пашня и рыбная ловля въ прудѣ Коршевскомъ ¹⁾.

Огородники получали въ пользованіе дворы съ огородами и тремя моргами поля. Они ежегодно платили по 12 грошей поземельнаго оброка и отбывали пѣшую барщину по два дня въ недѣлю ²⁾. Въ селѣ Коршевѣ фольварковая пашня была роздана крестьянамъ; поэтому огородники платили только поземельный оброкъ по 10 грошей съ морга и увольнялись отъ барщины. Назначеніе работъ зависѣло отъ произвола помѣщика ³⁾.

Подсудьки не имѣли ни дворовъ, ни огородовъ, и жили въ чужихъ дворахъ. Они обязаны были работать на помѣщика одинъ день въ недѣлю и освобождались отъ всѣхъ прочихъ повинностей ⁴⁾.

Недостатокъ почтѣ заставлялъ помѣщиковъ имѣть особое сословіе крестьянъ, которые, вмѣсто всѣхъ повинностей, занимались развозкою писемъ и другихъ бумагъ, по приказанію помѣщика. Эта обязанность называлась *листовною службою*, а крестьяне, ее исполнявшіе, — *болярами путными* ⁵⁾. Они получали въ пользованіе участки земли отъ 1/2 до одной волоки.

Для исполненія земской военной службы, лежавшей на помѣщичьемъ имѣніи, существовало особое сословіе поселянъ, подъ названіемъ *конныхъ* или *панцырныхъ боляръ* ⁶⁾.

1) См. Отд. II, стр. 123.

2) См. Отд. II, стр. 101 и 112.

3) См. Отд. II, стр. 123 и 126.

4) См. Отд. II, стр. 101, 112, 123.

5) См. подстрочное примѣчаніе о „листовной службѣ“ на стран. 107.

6) См. подстрочное примѣчаніе на стран. 110.

Каждый бояринъ получалъ въ пользованіе 4 волоки земли и за то обязанъ былъ имѣть наготовѣ добраго коня, ружье и рогатину, и являться въ полномъ вооруженіи, по требованію помѣщика. Въ тогдашнее смутное время сельскіе жители, безпрестанно тревожимые беспокойными сосѣдями, козаками и татарами, часто принуждены были составлять изъ себя ополченіе, для отраженія непріятеля. Этимъ ополченіемъ предводительствовали панцырные бояре, опытные въ военномъ дѣлѣ. Сверхъ того, при парадныхъ поѣздахъ, панцырные бояре составляли почетную свиту помѣщика ¹⁾.

Корчмы, пруды и мельницы отдавались въ арендное содержаніе.

Въ Полѣской волости ²⁾, гдѣ крестьяне занимались лѣснымъ хозяйствомъ, селенія состояли изъ весьма немногихъ большихъ дворищъ, которыя назначались не для отдѣльныхъ крестьянскихъ семействъ, но для цѣлыхъ родовъ. Нѣкоторыя селенія заключали въ себѣ не болѣе двухъ дво-

¹⁾ Всѣхъ хозяйствъ, водворенныхъ въ Полонномъ имѣніи на волокахъ и моргахъ, считалось 216, изъ нихъ 26 осадниковъ, 143 тяглыхъ, 31 огородникъ, 11 бояръ путныхъ, 5 бояръ конныхъ. Число подсуѣдковъ не опредѣляется.

²⁾ Полѣсьемъ называется полоса земли между З. Бугомъ и Днѣпромъ, начинающаяся на сѣверѣ близъ Слонима, Слуцка и Бобруйска и простирающаяся на югъ почти до Ковля, Клевани и Радомысля. Это пространство покрыто лѣсами и болотами, между которыми, въ видѣ острововъ, разсѣяны земли, годныя для хлѣбопашества. Рубка лѣса, гонка смолы, охота и бортное пчеловодство суть главные промыслы жителей. Сплавъ лѣсныхъ продуктовъ производится по рѣкамъ Днѣпру и Припети. Такое качество почвы препятствовало развитію сельскаго хозяйства, поэтому и самое устройство селеній такъ долго сохраняло свою древнюю форму. (См. *Starożytna Polska* p. Balińskiego i Lipińskiego. Warszawa. 1849. Т. III. str. 834).

рищъ. Каждое дворище имѣло свое особое названіе, заимствованное, вѣроятно, отъ имени родоначальника, получившаго первоначально землю во владѣніе: дворище Савичъ, Тхоржевичъ и пр. Каждое дворище заключало въ себѣ отъ 5 до 16 жилищъ, или дымовъ, въ которыхъ водворены были отдѣльныя крестьянскія семейства ¹⁾.

Крестьяне платили съ каждаго жилья, или дыму, опредѣленный инвентаремъ поземельный оброкъ и по одному золоту за освобожденіе отъ работы на Полонской фольварочной пашнѣ; сверхъ того, каждое село давало съобща опредѣленную инвентаремъ сумму денегъ, за увольненіе отъ медовой дани

Помѣщенные въ третьемъ отдѣлѣ матеріалы для исторіи Малороссіи, составляя продолженіе актовъ, напечатанныхъ въ I и II томахъ Памятниковъ, изображаютъ дѣятельность Богдана Хмельницкаго по заключеніи Бѣлоцерковскаго мира, неудавшуюся коварную политику Выговскаго и первыя распоряженія Юрія Хмельницкаго, по вступленіи его въ урядъ гетманскій, въ 1660 году. Эти матеріалы состоятъ большею частію изъ частной и официальной переписки лицъ, управлявшихъ военными дѣйствіями или участвовавшихъ въ дипломатическихъ переговорахъ. Здѣсь находимъ письма и универсалы короля польскаго Яна Казимира, письма татарскаго хана Мехметъ Гирея, гетмановъ: Богдана Хмельницкаго, Выговскаго и Юрія Хмельницкаго, Адама Кисѣля, воеводы кіевскаго, Станислава Потоцкаго, гетмана великаго короннаго, Андрея Потоцкаго, обознаго

¹⁾ См. Отд. II. стр. 140 и далѣе.

короннаго, Павла Сапѣги, гетмана великаго княжества Литовскаго, Льва Сапѣги, подканцлера короннаго, Казимира Вѣневскаго и другихъ лицъ, имѣвшихъ вліяніе на дѣла Польши и Украины. Тѣмъ важнѣе эти несомнѣнные историческіе памятники, что до сихъ поръ главными источниками для исторіи козачества служили польскія и малоросійскія лѣтописи, сочиненныя, большею частію, подъ вліяніемъ вражды народной.

Акты Львовскаго Братства доставлены почетнымъ членомъ Коммисіи Діонисіемъ Зубрицкимъ; акты, помѣщенные во второмъ отдѣлѣ, заимствованы изъ актовыхъ лудкихъ книгъ, доставленныхъ въ Коммисію изъ архива Луцкаго уѣзнаго Суда; большая часть актовъ, помѣщенныхъ въ третьемъ отдѣлѣ, доставлена почетнымъ членомъ Коммисіи Константиномъ Свидзинскимъ¹⁾; письма Богдана Хмельникаго и Выговскаго, помѣщенныя подъ №№ XIV и XIX, доставлены почетнымъ членомъ Коммисіи, управляющимъ московскимъ Архивомъ иностранныхъ дѣлъ княземъ М. А. Оболенскимъ. Въ прибавленіи напечатана, въ французскомъ и польскомъ переводахъ, грамота султана турецкаго Мохамеда IV Богдану Хмельницкому. Оригиналъ этой грамоты

¹⁾ Собраніе актовъ, доставленное г. Свидзинскимъ, заключаетъ въ себѣ матеріалы, заимствованные изъ разныхъ библіотекъ: 1) изъ собственной его библіотеки; 2) изъ собраній О'Нацевича; 3) изъ Щорсовской библіотеки—въ мѣст. Щорсахъ, Минской губ., древней вотчинѣ Литаворовъ-Хребтовичей, и 4) изъ Славутскаго архива князей Сангушковыхъ, хранящагося въ м. Славутѣ, Волынской губ. Подъ каждымъ актомъ означено, изъ какой библіотеки онъ заимствованъ.

вмѣстѣ съ польскимъ переводомъ доставленъ въ Комиссію княземъ Оболенскимъ; французскій переводъ сдѣланъ почетнымъ членомъ Комиссіи, извѣстнымъ ориенталистомъ, Гаммеромъ-Пургсталемъ. Въ концѣ тома приложенъ списокъ съ грамоты, литографированный въ Вѣнѣ, подъ надзоромъ Гаммера-Пургсталя *).

*) Въ настоящемъ изданіи французскій и польскій переводы этой грамоты напечатаны во II т. „Памятниковъ“, отд. III, № XII; снимокъ же съ подлинника, въ виду слишкомъ спеціальнаго его интереса, признанъ излишнимъ.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. The second part outlines the procedures for handling discrepancies and errors, including the steps to be taken when a mistake is identified. The final section provides a summary of the key points and offers advice on how to prevent future errors.

Отдѣлъ первый.

АКТЫ

ЛЬВОВСКАГО БРАТСТВА.

I.

Грамота Іоакима, патріарха Антіохійскаго, на основаніе церковнаго Братства Львовскаго съ утвержденіемъ его Устава. 1586 г., генварь.

Іоакимъ, Божією милостию патріарх великіа Антиохіа, Кілівіа, Иверіа, Сиріа и по всему востоку солнца. Благоволеніемъ Бога Отца, и благодатию Господа нашего Ісуса Христа, и дѣйствомъ святаго Духа, Христовѣмъ повеленіемъ, и апостолскимъ проповѣданіемъ и святыхъ Богоносныхъ отецъ узаконеніемъ, по Христову евангелію и апостольскому учению, предася Христовѣ церкви вся повелѣнная в законѣ хранити христоименитымъ правовѣрнымъ людемъ, да достойно званію и непорочно житіе поживше, благаго гласа от Христа Бога слышати на страшномъ судѣ сподобятся. Смиреніе наше от благодати и дара и области всесвятаго и живоначалнаго Духа, данныя от Спаса Христа святымъ его учеником и апостоломъ. Сего ради мы, смиренніи по духу святыхъ, благодатию Божією Іоаким, патріархъ Антіохійскій, по Христову повелѣнію и Духа святаго строенію послѣдующе, по апостольскимъ и святыхъ отецъ преданіемъ повелѣвающе, посѣщающе Христову соборную и апостольскую вселенскую восточную церковь православія греческаго, въ землю Рускую достигшу ми, во государство богохранимаго и христолюбиваго Стефана, короля польскаго и великаго княжети литовскаго, рускаго, прускаго и прочая,—и пришедшу ми во градъ Илвовъ, во епископію Галиц-

Печатанки, т. III.

кую, Львовскую и Каменца Подолского, за епископства Гедеона Болобана, в лѣто от создания миру 7090 четвертое, а по рождествѣ Господа нашего Иисуса Христа 1586, месяца генуарія в первый день. В то время пришли предъ насъ и предъ наше право духовное мещане львовьскыя, вси посполе ктитори храма Успенія Божія Матере, во градъ Львовѣ, хотячы братство устроить, соединившеса любовію духовною, закона Божія заповѣдемъ послѣдующе, благоугодно Богу во Троицы единому и пречистѣй Христовѣй Богоматере в честь и хвалу и его святымъ угодникомъ. Того ради мы, смиреннии, по дару святого Духа, повелѣніемъ Господа нашего Иисуса Христа, совѣтомъ богодухновенныхъ святыхъ писаній, пастырскимъ строеніемъ повелѣваемъ и благословляемъ ихъ на сіе братство духовное, утвержающе ихъ евангельски жити, по апостольскимъ и святыхъ отецъ правиломъ и ученіемъ, и тымъ нашимъ листомъ во воспоминаніе предаемъ христіаномъ православнымъ, гражданамъ мѣста сего, во вѣчныя роды, и повсюду правовѣрнымъ церквамъ в земли сей, составляюще любовь во вѣрѣ, по закону Христовы церкви восточныя и апостольскому ученію и святыхъ отецъ преданію,—творити судъ истинен и милостыню въ потребу братіямъ недостаточествующимъ, и ублажати благыхъ, а не покоряющихся истинѣ законѣ обличати и казнити; непокаяннѣ же пребывающихъ от церкви отлучати, якоже есть писано въ законѣ: „обличеніемъ обличиши ближнего своего и не приймеша о томъ грѣха“. Самъ же Христосъ во евангеліи рече: „Аще согрѣшитъ к тебѣ братъ твой, иди, обличи его mezi собою и тѣмъ единѣмъ; аще тебе послушаетъ, приобрѣлъ еси брата твоего; аще ли тебе не послушаетъ, пойми с собою еще единаго или два, яко да при устѣхъ двою свѣдителя, или трехъ, станетъ всякъ глаголь; аще же преслушаетъ тѣхъ, рцы церкви, еже есть собору людемъ, церковному братству, вы бо есте, рече, церкви Бога жива; аще ли церковь преслушаетъ, да будетъ ти яко язычникъ и мытарь, сиречь яко поганинъ и явногрѣшникъ. Не вѣруай бо Сыну Божію не узритъ живота, но гнѣвъ Божій пребываетъ на нем“. Апостоль

же Павелъ повелѣваетъ такового отдати сатанѣ: Измѣте злаго от вас самѣхъ, яко члонка гнилого, отлучитесь всякаго брата, безчинно ходяща. Егда отлучится горшее, тогда лучшему совокупится небо, любви ради заповѣдий Божіих. Сего ради и самъ Христосъ обѣщася рекъ: „Азъ и Отець мой прійдевъ и обитель въ них сотворивѣ“.

А о милостыни церковнѣй якоже пишеть во святыхъ апостолѣхъ правилѣ 59-мъ: Церковное богатство—нищихъ богатство, возраста дѣла сиротъ, и старости, и немощи в недугъ въпадшихъ, и нищихъ кормленіе и чадий мнозѣхъ, страннымъ прилежаніе, сиротамъ и убогимъ промышленіе, вдовамъ пособіе, дѣвцамъ потребы, обидимымъ заступленіе, во напастехъ поможеніе, у пожарѣ и в'погопѣ, плѣннымъ искупленіе, во гладѣ прекормленіе, у хободѣ умирающимъ покровъ на гробы и погрѣбанія, а церквамъ и монастыремъ пустымъ подъятіе, живымъ прибѣжище и утѣшеніе, а мертвымъ память; того ради на потребу церковную людіе имѣніе свое давали.

Сіе Богоугодное законное братство вышше писаное и нижеи реченныя обычая повинни такъ держати:

1. Сомедшися на день уреченный в домъ выбранный, любовію и тихостію, другъ друга честію болша себе творяще, промышленяюще добрая предъ Богомъ и человекъ: „Аще бо кто о своихъ не промышленяеть, вѣры отвергся и невѣрнаго горши есть“.

2. А мають ся сходити за обсыланіемъ знамене Братского в четьри недѣли, или якъ потреба и часъ приличитя, и повиненъ вождый братъ в четьри недѣли полгроша дати до скринки братской.

3. А кто бы хотѣлъ вступити в сіе Братство, или мещанинъ, или шляхтичъ, или предмещанинъ, или посполитыхъ людей вшелякого стану, яв тутешный, такъ сторонный,—маеть дати вступного грошей шесть.

4. А который бы братъ мешкане мѣлъ далекое от сего Братства, тогда в рокъ по шести грошей маеть давати до скринки братской.

5. А брата сполне кожного року мают выбирать з межи себе старшихъ четири брата, поручаючи имъ все старѣйшинство церковнаго Братства.

6. Скринка братская маеть бити у старшего брата, а ключ в молодшего.

7. Личьбу мають чинити старшин брата предъ всѣми в рокъ, отдаючи уряды своя; а если кто хочеть старѣй бити, да будетъ всѣмъ слуга, по Христову евангелію.

8. А кого бы брата выбирали на старѣйшинство, а онъ бы ся зборонялъ безъ причины слушное, виненъ дати три безмѣны воску. А брата старшими мають пилне престоерегати повинности своея: „Проклять бо всякъ, творяй дѣла Господня съ небреженіемъ“.

9. Казнь всѣмъ посполитая—на звонници сѣдѣти.

10. А еслибы братъ брата словомъ въ Братствѣ наганбивъ, маеть бити каранъ сѣдѣнемъ, а вины камень воску мает дати и брата перепросити не отходячи, и все Братство перепросити.

11. Слова непотребныи, корчемныи, хто бы мовилъ в Братствѣ, вины фунтъ воску: „Всяко слово гнило да не исходить из устъ вашихъ“. „И пребывай в суетловіихъ и глумленіихъ, душею и тѣломъ блудникъ есть“.

12. Сходячися до сего Братства, в справахъ упорожнявшися, книги законныя почитати и другъ другу с послушаніемъ вѣщати.

13. Который бы братъ вѣдалъ брата выступного, не маеть его таити, але маеть оповѣсти его въ Братствѣ, жебы былъ каранъ. А кто бы таилъ злости, маеть бити при винномъ каранъ, якъ брата найдуть.

14. А если бы кто з межи старшихъ братовъ явовымъ волвекъ обычаемъ знашолся выступнымъ, за што молодыхъ каруть, маеть

быти старший двоюко и трюко каранъ: болшего бо томленія достоинъ чести ради.

15. А который бы братъ былъ каранъ сѣдѣнемъ или виною, маеть по карности заразы перепросити того, кому былъ провинилъ: „да не зайдетъ солнце во гнѣвъ вашемъ“.

16. А кто бы не отдалъ вины братской, поруку не отходячи маеть поставити два браты до другое схаджки.

17. А судитися мають радячися весполь, якъ старшыхъ, такъ младшыхъ, и якъ молодшии вси позволять, такъ старшии мають сказовати.

18. Который бы братъ яковую справу мѣлъ, а не умѣлъ бы своей рѣчи справити, волно ему взяти двоух братовъ на порадѹ и на помощь.

19. Вшелякая справа братская не маеть быти выношена далей от порога дому братского. А на кого бы досвѣдчено, двѣма маеть быти каранъ: сѣдѣнемъ и безмѣномъ воску.

20. А кто бы гордѣлъ церковнымъ братскимъ судомъ, якъ преслушникъ церкви судитса. А если ся того не каеть до четвертой недѣли, то якъ поганецъ и явногрѣшникъ от церкви да отлучитса, по Христову евангелію. И священникъ маеть его в церкви передъ всѣми обличити и от церкви отлучити.

21. А кто бы посполитовал с тыми отлучеными, посполу с ними осудитса. „Всякого брата, безчинно ходяща, отрыцайтесь, да посрамитса, и не яко врага имѣйте его, но наказующе яко же брата. И аще нѣкий братъ именуемъ будетъ, яко блудникъ, или лихоимецъ, или идолослужитель, или пьяница, или драпѣжникъ, с таковыми ниже ясти“. „Всяка неугодная Мнѣ истребѣте я от себе“, рече Господь.

22. А если, в допущеня Божія, будетъ на брата яковый упадокъ или немочь, а не мѣлъ бы достатку, мають ему брата помагати братскими пенязьми и в немочи призирати.

23. А которому бы брату помагали въ напастех, в бѣдах, позычаючи ему пенязей, не мають от них лихвити; а позычати

мають не на захованя смотречи, ани тымъ, которы хотять быти богатшии, але которы болшии недостатки терпятъ з допущеня Божего.

24. А который бы братъ христіанскій представился с того свѣта, мають его вси брата отпровадити ко гробу, к той церкви, которой былъ парафѣи при мѣстѣ, и свѣча братская маеть быти в церкви, и тежь свѣчи братскіи мають быти ко отпровоженю тѣла мертвого до гробу.

25. А когда будетъ Братство знамениемъ обсылаю в четири недѣли, или якъ потреба прилучится, или на погребѣ, не схочеть ли прийти который братъ за трудностями своими пилными, маетъ ся оповѣсти перед старшимъ братомъ. А еслибы досвѣтъчен, нѣж не былъ затруднен, маеть быти каранъ фунтомъ воску.

26. Ку тому тыж кождый братъ маеть уписати в помянникъ имя отца своего и матере и всѣхъ сородникъ своих преставльшихся. А священникъ сея церкви Успенія пречистыя Божія Матере маеть читати помянникъ братскій по утрни и по вечерни во дни памятнаы и въ великій постъ, по уставу церковному.

27. А на кождый рокъ маеть быти двѣ литургіи за все Братство: заздоровная и памятнаа, и убогихъ по силѣ надѣлти.

Сего ради мы Іоакимъ, Божією милостію патріархъ великыи Антиохія, посланный от собору патріарховъ, моцью Божією повелѣваемъ хранити сія преданія нераззорне, вѣчне и даемъ моцъ сему Братству церковному обличати противныя закону Христову и всякое безчиніе от церкви отлучати.

28. А если которого брата отлучать от церкви през священника своего, того протопопа и епископъ неблагословляти мають до того часу, ажъ ся Братству покорить.

29. А еслибы где, при мѣстѣ семъ, при которой церкви видѣли, или слышали во иишемъ которомъ братствѣ не по закону живущихъ, или мирскихъ, или духовныхъ: протопопу или попу, или діакону, или от причетникъ, мають их упомянути словомъ или пе-

санемъ обсылати. Аще же обрящутся противляющесе истинѣ, сже въ законѣ, огласити ихъ мають епископу.

30. Аще же и епископъ сопротивитя закону, истинѣ, и не по правиломъ святыхъ апостолъ и святыхъ отецъ строяще церковь, развращающе праведныхъ в неправду, подкрѣпляюще руки беззаконникомъ, — таковому епископу сопротивитися всѣмъ, якъ врагу истинны.

31. А если бы оскарженъ былъ епископу который з братаства, не повиненъ самъ единъ справлятися, аж с нимъ Братство ставеть, и весполъ при епископу брата вынайдовати мають вины оскаржена и судитися по правиломъ святыхъ отецъ.

32. А если бы тежъ и в другихъ мѣстѣхъ знали или слышали поповъ безчинниковъ или мирскихъ людей, и тыхъ повинни христіански упоминати писанемъ и отвѣту от нихъ жадати; аще ли обрящутся противни и не смиряющесе, епископу ихъ оповѣдати.

33. И тежъ если бы где, в которомъ колвекъ мѣстѣ, было братство, а не справовалися бы водле права сего церковного братского, которое мы першее во Льове старѣйшинство законное подаемъ.

34. И да не сопротивляются ему никто же, ниже отпираеть давными братствы, несовершенно от нѣкихъ епископъ установленными. Повелѣваемъ же, да сему Братству Львовскому вси братства повсюду повинуются.

35. И тежъ каждое мѣсто, маючи в себе сіе законное братство, повинни вѣдати в мѣстѣ своемъ и по околичныхъ мѣстѣхъ и селѣхъ якъ поповъ, такъ мирскихъ людей житіе, и всякое беззаконіе в нихъ видячи, не таити, но епископу своему оповѣдати.

36. А если бы поць видѣнъ былъ в корчмѣ, в піанствѣ пребываючи, маетъ быти освѣтъченъ двѣма человекы христіанскими и епископу оповѣсти.

37. А если бы былъ который поць чаровникъ, или ворожитьъ книжный, или ворожеку и волшебницу, або чаровницу при церкви держалъ, или в мѣстѣ, или в селѣ, или бы самъ до воро-

жокъ ходилъ или кого посылалъ, или на лихву давалъ, или дѣвцѣ хватаной слюбъ давал, или двоеженецъ, или блудникъ,—на такового мають быти свѣтъки два или три, и оповѣдати его епископу, да приметъ судъ по правиломъ святыхъ отецъ.

38. А если бы въ которомъ мѣстѣ или в селѣ будетъ чаровница или ворожка, сосуды діаволския, или волшебница, которыхъ досвѣтъчивши оповѣсти братству и епископу, да истребится от церкви; и тыхъ, которые, діаволомъ прельстившись, до чаровницъ и до ворожокъ ходять, и піяницъ, и лихваровъ отлучайтеса; не точію бо, иже сіа творять, но и которые волю дѣють творящимъ, достойни смерти суть: „Вѣсте ли, яко неправеднацы царствія Божія не наслѣдять“. „Да отступите отъ неправды всякъ, именууй имя Господне“. Понеже самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ на страшномъ судѣ предъ всѣми речеть: „Отидѣте от мене вси дѣлающіи беззаконіе, яко николи же знахъ васъ“.

39. Повелѣваемъ всякому стану людемъ христіанскимъ, сходячися до священника, или в братствѣ, почитайте святыя книги ветхаго и новаго закона, по святыхъ отецъ преданію, или сошедшея любовію не во піанственный домъ, до котораго брата, не во піанство, но во славу Божию, глаголюще во псалмѣхъ и пѣсняхъ духовныхъ, воспѣвающе и поюще во сердцахъ вашихъ Господеви.

40. Симъ всѣмъ законне писанымъ епископъ не имаеть противитися сему праву, от насъ духовне церкви сей во вѣчныя роды, ани противитися яковыми правы, отъ земнаго царства наданными, по внѣшнему обычаю; но закона духовнаго писанымъ повинутися безъ всякаго прекословія.

41. А кто бы тому былъ противенъ и разоралъ бы тое право духовное, аще архіепископъ, или епископъ, или протопопа, или попъ, или діаконъ, или который причетникъ церковный, или от княжескихъ, или от мирскихъ,—на такомъ буди неблагословеніе наше, и клятва всѣхъ четырехъ патріарховъ вселенскихъ, и клятва святыхъ богоносныхъ отецъ вселенскихъ семи соборовъ. Благословеніе же Божіе и благодать святаго Духа буди на всѣхъ вѣрую-

щих заповѣдемъ Его и на творящихъ волю Его, и благословеніе святыхъ овецъ вселенскихъ четырехъ патріарховъ, и благословеніе Іоакима, патріарха великія Антиохія, о Христѣ Іисусѣ, Господѣ нашемъ, Ему же слава во вѣки вѣкомъ, аминь.

Греческій подлинникъ хранится въ Архивъ Львовскаго Ставропигіальнаго Института; современный же переводъ на западнорусскій языкъ, вмѣстѣ съ греческимъ текстомъ, помѣщенъ въ „Альбомъ“ Института, стр. 23.

II.

Окружное посланіе Антиохійскаго патріарха Іоакима ко всѣмъ православнымъ обывателямъ Польскаго государства съ просьбою оказать вспомошествованіе Львовскому Братству, задумавшему учредить во Львовѣ греко-славянскую школу съ типографіей и построить новую каменную церковь и шпиталь. 1586 года, 15 января.

Іоакимъ, Божією милостію патріархъ великія Антиохіи и Киликіи, Иверіи, Сиріи и по всему востоку солнца.

Преосвященнымъ и въ Бозѣ велебнымъ архіепископомъ и епископомъ, честнымъ архимандритомъ и игуменомъ, протопопомъ, священникомъ и всему причту церковному, ясныявельможнымъ ихъ милостямъ князатомъ, паномъ воеводамъ и каштеляномъ и старостамъ, зацѣвурожопымъ паномъ подстаростимъ и всякому граду належачому, также всему стану рыцерскому, славетнымъ паномъ войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, и всѣмъ повсюду православнымъ христіаномъ. Ознаймуемъ симъ нашимъ листомъ, иже въ Львовѣ мѣстѣ христіанская церковь хочеть строеніемъ поновлятися, то есть наукою писма святого, и хотятъ съ помощію Божією панове

мѣщане Львовскіе школу закладати для наученія дѣтемъ христіанскимъ всякого стану, которые бы мѣли учитися письма святаго, греческого и словенского, да не будетъ родъ ихъ христіанскій аки безсловесенъ ненаученія ради; и тежь купили друкарню письма словенского и греческого, къ той же школѣ потребную, въ полторы тысячи золотыхъ заставленную; и тежь церковь хотять муровати новую и домъ на школу, и домъ на друкарню, и домъ на шпиталь, просто все поновляючи законное строеніе. Про тожь тую справу до вѣдомости вашихъ милостей всѣмъ доносимъ, вдаючися съ покорною прозбою до ласки вашихъ милостей, благочестивыхъ и христіолюбивыхъ православныхъ христіанъ, просячи о вспоможенъе богоугодныхъ сихъ дѣлъ, для размноженъя хвалы Бога во Троицы единого и во вашей посполитой потребѣ, вамъ и дѣтемъ вашимъ; понеже ненаученія ради умалѣсте всѣхъ благъ, небреженія ради закона Божія: „забылъ еси закона Бога твоего, забуду тебе и Азъ“, рече Господь. „Испытайте, рече, писанія, да поживете богоугодное житіе о Христвъ Иисусѣ, Господѣ нашемъ“. Благословеніе Божіе и благодать святаго Духа буди со всѣми вами и благословеніе Іоакима, патріарха великія Антіохіи, аминь. Писанъ во Львовѣ, месяца генваря 15 дня, року Божія 1586.

Подпись патріарха покрески.

Изъ рукоп. Сборника грамотъ и актовъ, хранящихся въ Львовскомъ Ставропигіальномъ Институтѣ, л. 41.

Копія прислана въ Комисію Д. Зубрицкимъ, но почему-то своевременно не напечатана. По ея же списку, доставленному въ С.-Петербур. Археографич. Коммисію, документъ этотъ напечатанъ въ Актахъ Зап. Россіи, т. III, № 157.

Ш.

Послание Іереміа, патріарха Константинопольскаго, къ Львовскому епископу Гедеону Балабану съ строгимъ запрещеніемъ ему вмѣшиваться въ дѣла Львовскаго Братства. 1587 года, ноябрь.

Іереміа, милостію Божіею архіепископъ Константинограда, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Боголюбезне епископе Галицкій, Львовскій и Каменецкій! Благодать буди ти от Божіаго обѣщанія, яже даша ти ся во Бозѣ, егда рукоположенъ был еси. Разумѣй добрѣ, обѣщавыйся представить Богу словесное стадо нескверно и неблазнено, вонегда учитися имъ душеполезных и спасеннаго пути. Слышахом, яко сопротивити сѣтворилъ еси себе и яко противишия Богу, возбраняеши и прешкожаеши добродѣляющимъ; сіе же ничто же от сихъ угодно смиренію нашему явися. Мы убо, суждѣше и истинно испытавше, обрѣтохом тя убийцу и ненавистника добру; не яко архіерей сый побѣждаеши, но яко врагъ Божій и чуждый вѣры Его. Пишемъ убо к тебѣ и завѣщаваемъ, да ни во чесомъ же ни ко едіному противу что возглаголеши во Львовѣ сущему Братству и общемыслию, на главах ихъ боголюбіа и напотребнѣйших роду благочестивых, в них же Богъ почиваетъ и славится. И аще убо еще услышится, яко възбраняеши благаго,—первѣе убо яко обидник будеши отлученій и въ клятвѣ сый в нашемъ извѣщеннем писанію; посемъ же и инаго обтяженія церковнаго наказанія; яко же да не буди. Вонми добрѣ и хранися от нашего завѣщанія о семъ Братствѣ и отъ осуженія. Тако да будетъ, а не инако, и дабы благодать Божія была со боголюбіемъ ти. Року 1587, месеца ноембрія, индикта первого..

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а современный переводъ съ греческимъ текстомъ въ „Альбомъ“ Львовскаго Ставроп. Института, стр. 56.

Примѣч. Исправлено по тексту, напечатанному въ Ш г. Актовъ Зал. Россіи съ стариннаго списка хранящагося въ Архивѣ Свят. Синода. Тамъ документъ этотъ правильно датированъ 1587 г., между тѣмъ какъ въ первомъ изданіи „Памятникомъ“ онъ невѣрно отнесенъ къ 1588 году.

IV.

Грамота того же патриарха Іереміа, данная Львовскому Братству въ подтвержденіе грамоты Антиохійскаго патриарха Іоакима. 1588 года, 1 декабря.

Іереміа, милостію Божіею архієпископъ Константинограда, Новаго Рима, и вселенский патриархъ.

Господу нашему Іисусу Христу во священномъ Его евангеліи глаголющу: „аще любите Мя, заповѣди Моя соблюдайте“. И пакы: „будите убо щедры, яко Отецъ вашъ небесный щедръ есть“. И еще пакы: „во семъ разумѣють вси, яко мои ученицы есте, аще любов имате во другъ друзѣ“. Свойственно всяко и дѣло божественныхъ Его заповѣдей есть сохраненія и соблюденія и богодѣтельныхъ Его любве, тожъ проразумѣвати и пещися благоумѣюще благочестивыхъ попеченія и потребности подутверженныхъ же и похвалныхъ единовѣрныхъ братіи, и вся дѣяти вседушно и безпорочно, елико и наипаче во душевну ползу совершаетъ, и душу тожъ питати и совершенна содѣлати челоуѣка. Двосущна бо челоуѣка, отъ душа являя и тѣла, нарицати убо и христоименита обыче, и тѣлесъ исцѣленіе, во потребу имущихъ и недоумѣющихъ потребъ путіи Господа, о семъ глаголюща: „возалкахъ, и дасте Ми ясти; возкадахъ, и напоисте Мя; нагъ, и одѣясте Мя; страненъ быхъ, и воведосте Мя; немощенъ я во темницы, и посѣтити Мя“. Добрыхъ же конецъ и божественнѣйша слово, имъ же единѣмъ питаются души и напаяются помножѣ, во богословіи великаго Григоріа. Сіе убо вѣда, и самъ блаженный Павелъ, ко Тимофѣю пиша, глаголетъ: „ты же пребывай, вни же научился еси и увѣрися, вѣдый, отъ кого научился еси, и яко измлада священная писанія умѣвши, могуща тя умудрити во спасеніе, вѣроу о Христвѣ Іисусѣ“. И сіа убо священная писанія

умудрити можуть и спасти челоуѣка. Сія же не разумѣете кто, кромѣ отнюдъ наказателнаго тщанія; наки ниже сіе совершасть, не подающих христоролюбивыхъ богатствъ, ниже совершающихъ, ихъ же от Бога пріяша, учителем и похвалнымъ от учениковъ. То жь потребно есть, не повинно и должно, Господа о семъ рекуща: „всякому, ему же дастся много, много и возыщется“. Понеже и богограднаго гражданства Лвова благочестивии панове и ктиторы тамошняго честнаго храма всепресвятыя владычицы нашея Богородици и Приснодѣвы Маріа, Успенія ея, зѣло добрѣ же и богоугодно о всѣхъ си устрояюще маниемъ Бога, во Троицы покланяемаго, восхотѣша ради дѣлъ своихъ любовь, юже имѣють ко Господу, явити и во исполненію заповѣдий Его желающе, и исправити прехвалнаго братства или совершенія и дати боголюбезнымъ во душевную же, вкуцѣ и тѣлесную ползу, о промышленію вдовъ, и сирот, и убогих, немощныхъ же, такожь и о странноприлежанію и наипаче же составить шпиталь и неподвижну обитель училища в ползу, и в семъ учителей же и учащихъся во возрастъ премудрости наказанія и славы Божіа. Вся сіа телеснѣ обрѣтъ святѣйшій патріархъ Антиохійскій віръ Іоакимъ и писаніемъ его извѣстися; молиша же утвержающеса христоролюбивии панове и от нас утвердитися во писанію семъ. Яко же убо и смиреніе наше, молбу ихъ пріемши, яко благословену и любезну Богу, первѣе убо симъ молимся дагися от Бога благодат, миръ и милость, по семъ во небесныхъ царствовати, яко строителемъ и рабомъ благимъ и вѣрнымъ Господевн.

Се тако списавши, являеть и повелѣвается во святѣмъ Дусѣ быти и пребывати неподвижно и не раздрушно и во прочихъ во вся вѣки, аже во писаніи семъ принесеннѣмъ строенія и боголюбезнаго братства и единомысліа соблюдаемыхъ, и всѣхъ убо иныхъ извѣстныхъ и несотворенныхъ, наипаче же училища и друкарни, яко душеполезныхъ и спасенныхъ путей. И аще ли убо от сихъ всѣхъ авится растлѣвая сіа, яко врагъ Божій и убийца и ненавистникъ

добрѹ, да будетъ отлученъ отъ святыхъ и живоначальныхъ и единственныхъ и неразделимыхъ Троица, единого во естествѣ Бога нашего и проклятъ, и непрощенъ, и самъ по смерти да имѣетъ клятву трехсотъ и осмьнадесяти Богоносныхъ отецъ, иже во Никѣи, и прочихъ. Богъ же во семъ утверженіе да будетъ и извѣстіе писанія сего утверженіе. Писанъ в лѣто отъ созданія міру 7096, месеца декабря 1-го.

Іеремія, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Греческій подлинникъ въ Архивѣ, а современный переводъ въ „Альбомъ“ Ставропигіального Института, стр. 50.

V.

Грамота патріарха Іереміи, вновь утверждающая и излагающая Уставъ Львовскаго Братства. 1589 года, ноябрь.

Іеремія, милостію Божіею архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Понеже смиреніе наше первѣе утвердилымы привиліемъ нашимъ во Львовѣ Успенія пречистыя Богородица Братство, по привилейному его писанію, како подобаеть жити Братству; нынѣ же, телесне будучи намъ в королевствѣ Полскомъ, не моглимы прибыти до Льова для мороваго повѣтря, в немъ будущаго. И пришли до насъ вѣжкіе отъ предреченнаго Братства, и моляще насъ изъяснити вся имъ, како подобаеть Братству имѣти и непротивно ничимъ же, яко и первое. И убо смиреніе наше, видѣвши моленіе ихъ благословѣно, даемъ имъ настоящаго образа, на главы реченное, яке сѹтъ сѹя:

1. Первое убо, завѣщавається во святомъ Дусѣ смиреніе нашеи Братству во Львовѣ Успенія пресвятыя Владычица нашеи Богородица и приснодѣвы Марія неразрушно и неподвижно во вѣки, и ниже отъ единого епископа, по временехъ обрѣтаемаго, епископовъ же и князей, и панов, или священников, или мирскихъ, запрещеніи непощенномъ и отлученіемъ неразрѣшнымъ во вѣки. Рече же Господь: „иже аще кто соблазнитъ единого отъ малыхъ сихъ, лучше да обѣситъ камень жерновъ на выю его и потопится во пучинѣхъ морстей“. И пакы: „идеже сѣдѣти два или три во имя мое, ту есмь посреде ихъ“; колико вѣщше, идеже сѣдѣти тридцать или 60, или вѣщше.

2. Второе же, не быти другому училищу общему во мѣстѣ Львовѣ, кромѣ самого единого училища братскаго Успенія Пречистыя Богородица, и во ономъ только самомъ учити дѣтей благочестивыхъ и православныхъ христіянъ божественнаго и священнаго писанія, словенскаго же и еллинскаго, по времени обрѣтаемыхъ добродѣтельныхъ и благочестивыхъ даскаловъ; аще же будетъ мѣсти кто даскала, только своихъ дѣтей будетъ ему волно учити, но не чуждыхъ. Также и всякій отъ священниковъ да учитъ единого или двухъ дѣтей для послугы, но не более, во уничиженію и прешкодѣ общаго школъ.

3. Мають волность Братство Успенія Богородица друковати невозбранно священныя книги церковныя, прилежно и зъ великимъ опатренемъ, не токмо часословцы, псалтыры, апостолы, минеи и треоды, требники, синаксары, евангеліе, метафрасты, торжники, хроники, сирѣчь лѣтописцы, и прочая книги богослововъ церкви нашеи Христовы, но и училищу потребныя и нужныя, сирѣчь грамматику, пѣвитуку, реторику и философію.

4. Четвертое,—да подають частую помощь во потребу дѣтемъ, хотящимъ учитися священнаго писанія, нищимъ; также подобаетъ и всѣмъ христіанамъ и нищелюбивымъ христіаномъ помогати имъ отъ своего, аже имъ Богъ дарова, любве ради Христовы, во всѣхъ церквахъ.

5. Священника, его же изберець Братство священнодѣйствовати во божественной церкви Успенія Богородица, сего вынѣшній боголюбезный епископъ Львовский, и по немъ будучие епископы, маеть имъ благословити кромя всякои вымовки и противности.

6. Егда ж онъ, поць Успенія Богородица, не будетъ жити в цѣломудріи и добродѣтели, якожъ подобаетъ священникомъ, но уцражнѣтися во безчиніи и пїанствѣ, не радя о послѣдованю церковномъ, маютъ волю изверечи его от чреды его и иного вмѣсто его увести, егожъ изберуть брата, якожъ речеса, из волею мѣста того архіерея.

7. Аще кто от братіи не будетъ жити во единомыслію из братствомъ, но, противно мысля, чивити соблазну между братією, и не престанеть, таковаго да отлучать его братія от общаго Братства ко цѣломудрію; тогда и епископъ изженеть таковаго из церкви, яко преслушника и непокориваго Братству, дондеже да накажется.

8. Да егда кто от братіи Успенія Богородица, аще богатъ, аще и вищъ, умереть, должны суг неотреченно братія, упразднѣвшися от дѣлъ своихъ, ити на погребъ брата, провождати его со свѣцами и оиміаомъ даже до гроба. Аще же кто уничтожитъ брата оного и не пойдетъ на погребеніе его, маетъ платити Братству 20 грош неотреченно.

9. Да егда кто от братіи оклеветанъ будетъ неправедне, или в немощъ вопадыи и не будетъ мѣти чимъ ся живити, должны суг брата запомогати и давати ему вся, ку потребѣи нужная, от общаго собранія. Еше же, егда будетъ послано знаменіе братское къ нѣкимъ от братіи, егда потреба прилучитъ Братству, и аще вознерадитъ и не придетъ въ чотыри недѣли, маеть заплатити до скриньки братской чотыри гроша. Еше, аще же кто мещанин или предмещанинъ хоцетъ вступити в сіе Братство, аще же от благородныхъ, или от простыхъ, долъженъ дати до скриньки грошей шесть. Такъ же и кто бы мѣлъ домъ свой далече от сего Братства и не могъ бы приходити до собранія, далекости ради пути,

маеть дати в рокъ грошей шесть. Еще же, братія должны суть в каждый рокъ выбирать от Братства мужей чотыри цѣломудрых, добродѣтельных, вѣрных, на усмотреніе всего Братства, яже по-требная и полезная имъ. Скринку же братскую маеть держати старѣйшій от братіи, а ключъ маеть быти в руках молодшого. Такъ же по исполненіи лѣта мают чинити личбу явѣ, пред всѣмъ Братствомъ, достаточно, о приходѣ и расходѣ. К симъ же повелѣваемъ сему Братству: не искати вѣщше сих, ниже судити попов и діаконъ и прочіихъ духовныхъ дѣйствъ; о сихъ всѣхъ самому по времени обрѣтаемому истинному епископу Львовскому, Галицкому же и Каменецкому дастся от божественныхъ законовъ и священныхъ канонъ, а не иному. Аще же кто от сихъ всѣхъ восхочеть порушити сіе, яко злотворецъ и другъ ненавистника добру, діавола, и врагъ Христу, да будетъ отлученъ от Отца, Сына и святого Духа и по смерти не разрѣшен, со сими ж да имѣетъ и клятвы святыхъ богоносныхъ отецъ, иже в Никее, и прочіихъ святыхъ. Сего ради и о семъ изьявленіе и подтверженіе бысть настоящее писане нашего смиренія привиліи и дастся Братству Успенія пречистыя Богородица, в лѣто 7098, индикта 3, мѣсяца воємврія.

Іеремія, милостію Божією архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Позже прибавлены подписи: Кирил Терлецкій, Божією милостію смиренный епископъ Луцкій и Осгровскій, власною рукою.—Гедеон Болобан, Божією милостію смиренный епископъ Галицкій, Львовскій и Каменца Подолскаго, власною рукою.

Греческій подлинникъ въ Архивъ, а переводъ въ „Альбомъ“ Института, стр. 57.

VI.

Грамота патріарха Іереміа, утврждающая незаписимость монастыря св. Онуфрія отъ львовскаго епископа. Конецъ 1589 г.

Іереміа, милостію Божією архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

„Тѣмже стойте убо и держите преданія, яже предахъ вамъ писанья же и неписанныя“, рече чудный Павелъ, сосудъ избранный. Сего убо стопамъ послѣдующе, божественнїи и богоноснїи отцы наши рекоша древняя обычая держати. Понеже убо и ктитори божественнїи обители преподобнаго и богоноснаго отца нашего Онуфрія соборнѣ дали и оповѣли намъ справу предъ смиреніемъ нашимъ, яко оный реченный монастырь, ставропигіонъ сый, отъ прародитель свободный былъ и непопираемъ отъ властей, водлугъ часовъ владычествующихъ во Львовѣ, владанъ и во всемъ справованъ толко водлугъ часовъ обрѣтаемыхъ священноиноковъ и иноковъ, въ немъ будучихъ, и ктиторовъ. Аще же лишеніе было коли священника, брали по времени отъ обрѣтаемаго игумена честнїи обители Уневскїа, и священнодѣйствовалъ в томъ монастырю; и бѣше самозаконенъ неподвижно и непоработно, и не было владано ни отъ единого архіереовъ и пановъ, яко же и прочая ставропигія, даже до нынѣшняго часа (такъ жъ яко предречено, яко и самъ той игуменъ Уневскій предалъ ставропигіонъ самозаконну и властительство нынѣшнему епископу Львовскому, и тая злая и безсловесва вѣсть прииде во уши наши). Того ради завѣщавається, яко да отъ нынѣ и во прочая вѣки толко сами иноки и ктитори, обрѣтаемыи нынѣ же и по нихъ будучіе, мають обирати собѣ священника, водлугъ обрѣтаемаго отъ священнѣйшаго митрополита Киенскаго. Поневажъ реченный игуменъ Уневскій явился предатель и навѣтникъ владарства и самозаконїа реченнаго ставропигія, снѣтыя обители Онуфрія; нынѣ же повсталъ былъ боголюбивѣйшїи епископъ

Лвовский, Галицкий и Каменецкий на предреченныхъ ктиторъ, многа смущеніи и шкоды починил имъ, хотячи взяти собѣ тотъ монастырь и отчуждити ихъ ктиторского оправданія всячески; но не возмогъ, погрѣшилъ умыслу своего и не получилъ. Но не сталъ даже доселѣ, но и еще восхотѣ поработити властію княжескою безмѣстне и безсловесне, и отимуючи митрополіи Кіевской прономія, то есть властителство, отлагаючи соборныя апофасисъ, яже предаша намъ богоносніи отцы, и началствовати божественную обитель святаго Онуфрія, ставропигіонъ от древле сущий; не вѣдя, яко свою властную присягу извергъ, в чомъ обѣщался под запрѣщеніемъ непрощеннымъ соблюдать прономія священнѣйшаго митрополита Кіевскаго неподручна и неподвижна во всемъ животѣ его от нихъ же получи и ставропигіонъ святаго Онуфрія. Сего ради смиреніе наше, яко долгъ неотреченный маючи сохрани и соблюсти церкви нашей обычая и святыхъ и вселенскихъ соборовъ разсужденія и апофасисъ неподвижно, и отдавати и давати каждому свое праведное, — завѣщевается и во святомъ повелѣвается Дусѣ, яко да неурстойное писаніе наславнѣйшаго и велможнаго князя Василя, еже дасть нынѣшнему боголюбезному епископу Лвовскому (мѣнячи съ быти ктиторъ обители Онуфрія, ничтоже оправданія имѣя ктиторска, не токмо яко жъ ставропигія свидѣтельствуютъ древнихъ родовъ привилея ихъ, но и яко от многихъ увѣрихся) быти невластително, неврѣтко и ни во что жъ вомѣняемо оно писаніе. Тажъ нынѣшний боголюбезнѣйший епископъ Лвовский, Каменецкий же и Галицкий и по немъ будучіе епископы да отстоятъ от реченаго ставропигія Онуфрія и да не восхотятъ всячески нарушати и прешкожати в немъ обрѣтаемымъ священноинокомъ и инокомъ и по времени другъ от друга подавственно держащимъ ктиторомъ, и не искати неправилне покарати ставропигіонъ Онуфрія от власти ихъ самыхъ ктиторовъ. Аще жъ преслушницы и противницы явятся настоящаго нашего благословеннаго декрету, не токмо упражненію непрощенному от каолическіа великои церкви нашихъ будутъ наказаны и от Бога негодованія и гнѣва получать, но и всесовершен-

ному низверженію подложени быти мають, яко премѣнницы и отмѣтницы божественныхъ законовъ и священныхъ каноновъ. Тѣмъ же ко извѣстію и твердости бысть настоящее привилейное нашего смиренія писаніе и дано есть ставропигію преподобнаго отца нашего Онуфрія и вѣторомъ его, в лѣто 7098, индикта 3.

Іеремія, милостію Божією архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенский патріархъ.

Кирилъ Терлецкій, Божією милостію епископъ Луцкій и Острозскій, власною рукою.

Подлинникъ въ Архивъ, а современная копія съ переводомъ въ „Альбомъ“ Львовскаго Ставропигіального Института, стр. 65.

VII.

Грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, утверждающая за Львовскимъ Братствомъ свободное и независимое управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1590 года, 22 іюня.

Михаилъ, милостію Божією архіепископъ митрополитъ Кіевскій и Галицкій и всея Росіи. Вѣдомо чинимъ симъ привилейнымъ писаніемъ нашимъ. Монастырь святаго Онуфрея во Львовѣ, въ митрополіи нашей галицкой, стародавній, при мѣстѣ Львовѣ, на предмѣстію Краковскомъ, подъ горою замку високого лежачій, с початку от прародителей рускихъ заложонъ и всѣми мещаны, вѣторми церкве Успевія пресвятыя Богородица, уфундованъ, и муромъ вывшпенъ, и вгрунты ихъ наданыи росширонъ, яко привилія и память людская свѣтчить, справованемъ ихъ и шафованемъ и милостынями вѣторскими, ихъ наклады власными украшенъ, Господу Богу ку чти и хвалѣ и ку розмноженю пос-

политого ихъ спасенія; и тамъ престарѣлыхъ отцевъ и немощныхъ братій своихъ препитовали, и странныхъ гостей, духовныхъ и иноковъ пріймовали, и мертвыхъ своихъ тѣла тамъ погребали для великое тесноты мешканя ихъ в мѣстѣ. И той монастырь былъ приписанъ подъ оборону монастыру и праву Уневскому, а росказованіе и ключи завжды суть при помененыхъ фундаторехъ, мещанехъ Лвовскихъ; который то монастырь отъ вѣку въ митрополіи нашей Галицкой подъ благословенствомъ всегда и нынѣ есть. И на той монастырь торгнулся былъ Арсеній Болобанъ, владыка нашъ дворный Лвовскій, отступуючы присягы своей, яко при поставленію своемъ присягалъ намъ заховывати во всемъ покой и прономіей нашей, то есть подъ зверхностью нашею, и много шкодь и трудовъ тому монастыру насиліемъ своимъ начинилъ, хотячи его отъ рукъ ктиторскихъ похитити. Противъ которого владыки заставуючися, святое памяти Анастасій Радилловскій, архимандритъ Уневскій, пособляючи выше помененнымъ фундаторомъ, великое старанье подыалъ и успокоилъ той монастырь, о што Арсеній владыка правомъ духовнымъ и свѣцкимъ былъ каранъ, и покой вѣчный чинити самъ и на потомки свои подъ тысячью гривень записался. Вѣдаючи о томъ Гедеонъ Болобанъ, владыка нашъ надворный нынѣшній Лвовскій, запомявши покою, послѣдуючи дѣламъ продка своего, торгнулся на той монастырь, запомневши зверхности нашее, не вѣдаючи, яко свою властную присягу отвергъ, в чомъ обецался подъ запрещеньемъ непощеннымъ заховывати прономѣя зверхности властительства митрополіи нашее неподручне и неподвижно во всемъ животѣ его. И выправилъ былъ собѣ отъ короля его милости привилей, за причину его милости князя Константина Константиновича, воеводы кіевского, мѣнячися его милость быти тому монастыру ктитормъ, который не знаходся быти ктитормъ. Но противячися владыка тому монастыру фундаторомъ и зламавши свою присягу, до урядовъ гвалтовне предреченыхъ ктиторовъ, мещанъ Лвовскихъ, о той монастырь поволочалъ, который монастырь и нигды не бывалъ а нѣ

есть подъ справованьемъ а ни подъ благословеніемъ дворнихъ епископовъ нашихъ Лвовскихъ, также а ни его самого. До того приведши собѣ еще игумена Уневского Симеона Боршевского, подъ благословеніемъ митрополіи нашею будущою, абы ктиторовъ монастыря святого Онуфрія, в праве опузавши, их отступилъ; што учинилъ такъ игумень с помочниками своими, со Феодосіемъ, монастыря Уневского священноинокомъ, и со Ивною, чернцемъ дикимъ, волочащимся. И тая злая и спротивная вѣсть пришла до вѣдомости за бытность святѣйшаго Іеремія, архіепископа Константинополя, Новаго Рима, и вселенскаго патріарха, зверхнѣйшаго отца и пастыря нашего, в земли Руской будущою, предъ которою судъ Гедеонъ епископъ, отъ мещанъ, реченыхъ ктиторовъ, будучи позванный, справовался и на судѣ отъ отца патріарха стался быти виненъ во всемъ, и декретомъ, во всѣми помочниками его, отъ того монастыря Лвовского отсужонъ; также и игумень Уневскій реченный, яко предатель и отступникъ, владарства самого въ себѣ волного, реченного ставропигія, посполитаго монастыря Лвовского отсуженъ самъ и потомъ будучи игумени Уневскіе. Якоже, испытавшу о всемъ по ряду на судѣ вселенскому патріарху, Лвовского епископа Гедеона Болобана, со всѣми противными его привилеями и со всѣми записы книжными, отъ вышереченного монастыря и по немъ будучихъ епископовъ Лвовскихъ вѣчне отсудилъ, подъ запрещеніемъ непрощеннымъ отъ католическія великія церкви нашея, да не дерзнетъ ни единъ похищати его, подъ изверженіемъ сана епископскаго, яко премѣнниковъ и отступниковъ божественныхъ законовъ и священныхъ канонныхъ; ктитором же честныя обители святого Онуфрія монастырь, фундатарства ихъ дѣдизву, праведно декретомъ своимъ мещаномъ Лвовскимъ, Братству церкви Успенія пресвятыя Богоматере, отъ рода въ родъ держати, справовати присудилъ, и откуду восхотятъ, до того монастыря обирати собѣ игуменовъ и митрополіи благословенію нашему повиновати; также неблагоугодныхъ игуменовъ олпуцати, а вмѣсто ихъ дѣлшихъ подъ благословеніемъ нашимъ, собѣ избирати.

Сего ради мы, съ повинности паствы нашего и водлугъ апофасисъ, сирѣчь декрету вселенского патриарха, предреченный монастырь во одержаніе вѣчно помененымъ ктитормъ, Братству храма Успенія Богоматере, мещаномъ лвовскимъ, присужаемъ и вѣчно в моцъ даемъ, во всемъ вольнымъ чинячи отъ нынѣшняго епископа въ митрополіи нашей Галицкой, владыки нашего надвального Лвовского Гедеона Болобана, также и отъ всѣхъ по немъ будущихъ епископовъ лвовскихъ и митрополіи нашей Галицкой. Нынѣшнему же епископу Гедеону Болобану и по немъ будущимъ епископомъ ни единой власти ни в чемъ, ни повеленія, ниже благословенства на томъ реченномъ монастыри во всемъ да не будетъ; такожде же и игуменомъ монастыря Уневского на семъ монастыри Лвовскомъ власти всякой во всемъ да не будетъ, но точію самымъ мещаномъ Лвовскимъ, храма Успенія пресвятыя Богородица, Братству, на томъ монастыри ихъ во всемъ власть и держава отъ рода въ родъ, въ вѣки, подъ благословеніемъ нашего смиренія, да будетъ. И той монастырь въ потребу братского благочестиваго ихъ строенія и школнаго ихъ общего ученія въ распространеніе, и нищихъ школьныхъ, милости требующихъ, учащихся въ прекормленіе, и друкарскихъ книжныхъ сосудовъ на сохраненіе, и всѣмъ христіанскимъ благочестивымъ ихъ строенія дѣламъ въ потребу. На што, ко извѣстію и твердости, есть сіе привилейное нашего смиренія писаніе. Дано есть монастыру ставропигію, сирѣчь христіанскому источнику, преподобного отца нашего Овофрія, и ктитормъ его, в лѣто мира седмое тысячи девятыдесять осмого, индикта третего, отъ воплощенія же Господа нашего Іисуса Христа тысяча пятьсотъ девятыдесятого, месеца іюня двадцать второго дня, на соборе нашемъ нынѣшнемъ Берестейскомъ.

Михаиль, волею Божею архіепископъ митрополитъ Кіевскій и Галицкій, рукою власною.—Мелентій Хребтовичъ, епископъ Володимирскій и Берестейскій, архимандритъ Кіевскій Печерскій, власною рукою.—Кириль Терлецкій, Божею милостію епископъ Луцкій и Острозскій, власною рукою.—Леонтій Полчицкій, епис-

копъ Туровскій и Пинскій, власною рукою.—Деонисій Збируйскій, епископъ Холмскій и Белзскій, рукою власною.—Гедеонъ, епископъ Каменецкій, рукою власною.

Подлинникъ въ Архивъ, а списокъ въ „Альбомъ“ Ставропигиальнаго Института, стр. 81.

УШ.

Судная грамота Брестскаго собора по дѣлу Львовскаго Братства съ мѣстнымъ епископомъ. 1590 года, 22 іюня.

Михаилъ, милостію Божією архіепископъ митрополитъ Киевскій и Галицкій и всея Росіи.

Станувши обличне пред нами, на соборѣ нынѣшнемъ нашом духовном Берестейскомъ, року Божія тысяча пятьсот девятьдесятого, месяца іюня девятигонадцать дня, Братство храма Успенія пречистыя Владичица нашея Богородица приснодѣвы Маріа, мещане Львовскіи, от всего Братства ихъ посланыи, а меновите: Маноиль Арфанисъ, грекъ, Іоанъ Демидовичъ Красовскій, Яней Афендиковичъ, грекъ, Юрей Козмичъ Рогатинець, Евстафей Мисковичъ, Феодоръ Матфеевичъ и Іоанъ Пятницкій жаловалися на Гедеона Балабана, епископа митрополіи нашея Галицкои Львовскаго и Каменца Подолскаго, ижъ позвали были епископа сего перед его милость святѣйшаго киръ Іереміа, архіепископа Константинополя, Новаго Рима, и вселенскаго патріарха, зверхнѣйшаго пастыра нашего, и маючи суд пред его святительскою милостію в земли короля его милости Подолскои, Тернополи, року прошлаго, месеца октеврія тридцать первого дня. Который то суд докончился в мѣсте Каменца Подолскомъ, в том же року 89, месеца ноябрія 13 дня, о постановене Братства зо всѣми их волностями и повинностями и о монастыр их братсвий Львовскій святого Оноф-

рія, ставропіон реченный, посполитого их дедичного фудованя. И там на судѣ о вси речи вселенский патріархъ право скончилъ и декретами и привилеями своими утвердилъ, под запрещениемъ не-прощеннымъ и вѣчнымъ проклятиемъ и извержениемъ саму. Што ж по семъ епископъ Львовский митрополіи нашее Галицкои Гедеоуъ Балабанъ, пребачывши таковое запрещеніе, великое смущеніе учинилъ Братъству Львовскому и Рогатинскому, што ся то очевисте на судѣ нашемъ показало, ижъ его милость епископъ, по суде и угоде и застановеню томъ братскомъ учинилъ. На што его милость епископъ Львовский такъ учинилъ отповѣдь: ижъ дей тое Братство водлугъ пристойности епископъское мнѣ чести чинити не хотятъ, и оттоль мнѣ есть жалъ противъ Братства того. Прото жъ мы, увидевши привилея и декрета вселенскаго патріарха, в моци и безжадного варушеня заставляемъ и вси симъ соборомъ нашимъ нинѣшнимъ уфалаяемъ и быти тому въ вѣчныя лѣта допускаемъ, и руки наши ко всѣмъ привилеямъ патріаршескимъ подписали есмо, и своимъ привилеемъ с привисистою печатю умоцили есмо и Братству Львовскому дали есмо вси епископи, на сей часъ в Берестью великомъ Литовскомъ будучи: Меленьгий Хребтовичъ, епископъ Володимерский и Берестейский, протоероние, архимандритъ манастыря Киевскаго Печерскаго; Кирилъ Терлецкий, епископъ Луцкий и Островский и экзархъ; Леонтіе Польчицкий, епископъ Цинский и Туровский; Деонисіе Збируйский, епископъ Холмъский и Белзский, Гедеоуъ Балабанъ, епископъ митрополіи нашее Галицкои Львовский и Каменца Подолскаго. А ку тому собору нашему былъ невзанъ велможный панъ Адамъ Потей, кашталанъ Берестейский, и вси крылопане, належачие до собору. Прото жъ нинѣ соборне мы, Михаилъ, митрополитъ Киевский и Галицкий и всея Росіи, и въвесь судъ духовный, укывжоному Братъству волное и вездѣ належное право заставляемъ, а меновите: Братство Львовское храму Успенія Богородица и Братство Рогатинское, водлугъ привилеевъ патріаршескихъ, рядити имъ дозволяемъ и благословляемъ, заставляючи каждое слово в моци зуполной, хотячи мѣти и

инде везде Братства такіе единовіне; такъ теж школу соборную братскую в мѣсте Львовѣ, при храмѣ Успенія Богородица, науки грецкои и словенской, благословенія патриаршеского, тую одну благословляемъ и соборно ухваляемъ и мѣти хочемъ, а при ившихъ церквахъ, по предмѣстяхъ и везде при мѣсте томъ, конечно быти имъ забороняемъ и мѣти не хочемъ, под влатвою, ширей реченою в привили томъ патриаршескомъ. Такъ тежъ паску нѣкую, от нѣкихъ смышленую, подобачися пасце жидовской и еретическимъ наукамъ, запомневши истинныя пасхи, еже есть Господь нашъ Исусъ Христосъ, празднують; и тежъ пироги на завтрее Рождества Христова, которые приносятъ до церквей, мняще в честь Богородици, еже есть велико безчестіе и догмать безбожныхъ еретикъ: Дѣва же Богородица паче слова и разума нетлѣнно роди; такъ же тежъ и пятвицу нѣциі агарянски в вадную седмицу празднують, ругаючися недѣли, воскресенію Христову, и всѣмъ Господьскимъ праздникомъ и святыхъ отецъ священнымъ канонамъ. Мы теде соборомъ симъ нынѣшнимъ нашимъ, водлугъ декрету святѣйшаго патриарха вселенскаго Іереміа, таковыи ереси, и з иными тымъ подобными, проклинаемъ и от святой нашей каеолическия, сиречь соборной великой церкви истребляемъ конечно. А з стороны власти и благословения попомъ ихъ братскимъ, ко храму Успенія Богородица, от кого быти масть, мы в томъ его милости епископу Львовскому и по томъ будущимъ жаднаго уближеня не чинячи, только водлугъ правилонъ отеческихъ то заховуемъ. Еднакъ же и на довудъ предреченнаго братства Львовского, которыи то маючи в томъ кривду от епископа своего, ижъ всегда имъ поповъ водлугъ звывлаго обычая и права ихъ благословити не хочеть, зачимъ ихъ церковь Божія без хвалы Божія бывала, от чего ся людемъ христіанскимъ великое погоршене ставаеть, и тежъ для успокоения Братства того и всѣхъ речей ему належачихъ,—тогда от сего часу под благословеніемъ и властію архіепископства нашего Киевского и Галицкого быти зоставуемъ и сихъ священниковъ братскихъ Михаила и Игнатія, и діакона, якого они собѣ изберуть, благословляемъ. А

судити поповъ иныхъ епископъ маеть моцъ и, осудивши, по правилу карати ихъ маеть. Скарбець тежъ церковный, шпиталь и дома церковны братство толко сами, а не кто иный, завѣдовати и справовати мають. А ижъ за такъ ясными доводы Братства Львовского и Рогатинского, што ся на соборѣ нынѣшнемъ показало, ижъ его милость епископъ Львовский Гедеон Балабанъ нынѣ што былъ зрушилъ, мы теда, перестерегаючи речей вечистыхъ и покою, заказуемъ зверхностию и моцю пастырства нашего соборне, абы его милость епископъ Львовский и по немъ будучи зрушати ни в чомъ всѣхъ речей Братства Львовского и Рогатинского никакожъ не дерзнули, подъ запрещеніемъ непрощеннымъ и конечнымъ зверженьемъ саву. И аще ли убо отъ сихъ всѣхъ явится кто растлѣвая сѣя, яко врагъ Божій и убійца и ненавистникъ добру да будетъ отлученъ отъ святыхъ и живоначальныхъ и единосущныхъ и неразделимыхъ Троица, единого въ естествѣ Бога нашего, проклятъ и непрощенъ, и самъ по смерти да имѣеть вѣтву трехсотъ и осмьдесятъ богоносныхъ отецъ, иже въ Никеи, и прочихъ. Богъ же в семъ утверженіе да будеть и извѣстіе писанія сего утверженіе. Писанъ в Берестью Великомъ Литовскомъ, в лѣто отъ сотворенія миру седмьтысящнаго девьдесятъ осмого, месеца іюня двадцать второго дня.

Смиренный архіепископъ митрополитъ Киевский и Галицкий и всея Росіи рукою власною.—Мелентій Хребтовичъ, епископъ Володимирский и Берестейский, архимандритъ Киевский монастыря Печерского, власною рукою.—Кирилъ Терлецкий, Божією милостию смиренный ексархъ, епископъ Луцкий и Островский, власною рукою.—Леонтий Полчицкий, Божією милостию епископъ Туровский и Пинский, архимандритъ Лещинский, власною рукою.—Деонисій Збируйский, епископъ Холмский и Белзский, власною рукою.—Гедеон, епископъ Каменецкий, власною рукою.

Подлинникъ въ Архивъ, а современный списокъ въ „Альбомъ“ Института, стр. 77.

IX.

Благословенная грамота Кіевскаго митрополита Михаила Рагозы, данная Львовскому Братству относительно устройства монастыря св. Онуфрія. 1591 года, 23 генваря.

Михаиль, милостию Божию архієпископъ митрополит Кіевскій и Галицкій и въсея Росіи. Будучимъ вамъ на сей часъ в митрополи нашей Галицкой, въ граде Льове, посещающе Христову церковь и порядковъ духовныхъ нашихъ церковныхъ и монастырскихъ доглядючи, пришли к намъ церковное Братство храма Успения пресвятыя Богородица, мещане Львовские, жадаючи насъ, абымы бытностью своею посетили монастырь ихъ Львовскій, прономии наше всегда будучий, зовемый ставропигионъ святого преподобнаго отца нашего Онуфрія, и порядку догледѣли. То пакъ мы з повннности наше пастырское учинили, вшедши тутъ литургию божественную за короля его милость и пановъ радъ его королевской милости, также и за ктиторы обители тоея, служили есмо. За чимъ показали намъ привилѣя старожитные, от давныхъ и теперешныхъ королей ихъ милостей, также и от вселенскаго патриарха кир Іеремен, якъ от вѣку мещане Львовские сутъ того мѣсца фундаторы, ктиторы, справцы и строители, и до нынѣ сутъ. И показали намъ кгрунты и материи немало, наготовленной на шпиталъ мужескій и женскій, на странноприемницу и болницу, и весь кгрунтъ монастыря того муромъ обвести хотячи; при томъ же монастырю и другое мѣсце на женскій и девическій монастырь показали намъ; зачимъ оповѣдили волю свою, ижъ в тыхъ лѣтехъ, с помочю Божию, хочемъ тое дѣло зачатое кончити, на що просили насъ на таковыи дѣла благословения и позволенья от насъ жадали. И дали намъ справу о захованю того монастыря, фундаторства и владарства ихъ киторского, от вековъ подъ зверхностью прономии наше будучого, ижъ той монастырь справучы, для великое ницеты, убозства и недостатку

его, допустили миряном нѣким домковъ старых монастырских, в которых за ровным чиншем жили, для поправы монастыря, того старого будованя поправляти; а що бы теж на поправу не згодилось, тое знову до часу побудовати под такими кондиціями, ижъ часть нѣвую того ихъ прибудованя з доброй воли своеи, збудовавши, мѣсду святому тому, монастырю тому, даровати обещались; а еслибы теж колвек который з них похотел индей где пойти жити, или бы для явих потреб монастырскихъ ктиторы, то ест панове мещане Лвовскии, казали им з тых то домков выходить и вступовати, тогда не кто иный, ани теж кому инному повинни будут заводити того ихъ прибудованя, толко фундаторы, мещане Лвовские, мают и повинни будут им, ведлуг шацунку пристойного, их будоване отплатити братскими или монастыря того с приходу его грошми, а они, взявши свое, преч уступити повинни суг, абы власность всякая монастырю цѣло была захована въ всем. Причом становуши перед нами обличне: Марко Кушнер, Левко Пекар, Гарасим Пекар, чиншовники монастырские, так теж Карю Старый, от много лѣтъ при церкви той живучи, доброволне вси обоцолне на тое постановене свое признавши, позволили, и просили нас, абысмо им листом нашим тое постановене их ствердили, явож ствержаемъ. Мы теж, увидевши, иж Братство церковное Успенія пресвятыя Богородица, мещане Лвовские,] яко будучи верные помножители святымъ Божиимъ церквам, ведлугъ их ктиторства, звькlostми стародавних правъ и обычаев, а надто болше нынѣ подвигнувшись, монастыр их дедичный, ведлуг законных порядков, чином монастырским ко житию иноческому, церкви и жития иноком, старцом, и иновиням, старицам же и дѣвицам, странным препочинене, шпиталѣ мужеский и женский, слугам церковным и посполите братскимъ убогимъ, престарѣлым, осиротѣлым, вдовам и всякимъ сиротам пристанище и покой, для хвалы Божое, а с повинности своее ктиторское, на том егрунте коштомъ великимъ начали будовати, на што от нас благословення жадают; що мы узнаваемъ таковые то речи их быти похвалы и благословення до-

стойные, а тых то людей, на кгрунте монастырском живучих сведким правом, звычайми, житием и обходами их прилеглых, а нравом монастырским и церковным, и житиям, и уставомъ червечим шкодливых, с тых теды домков монастырских слушне и згодливе, ведле выдатку прибудоване их заплативши им, отпустити их приказуем, а тые дома ведлуг вышереченого слова людем духовным и слугам церковным, иноком и инокиням, странником же и убогимъ, вдовам и сиротам съ прегородами слушне по чину будовати, дабы там в том монастырю всякие, за ведомостею и волею мещан ктиторов Львовских, Братъства Успения Богородица, живучие, так духовные, як всякие слуги церковные, тут живучии, и страпници, честно и богоугодно житие свое провожаючи, мещкане мѣли, молячись за господаря короля его милость и нановъ радъ его и всего христолубиваго его воинства, и нас, пастыря своего, и за ктитору храма сего. На сия и сидекая дѣла Братство звышъреченное благословением Божиим благословляем и утвержаем держати, справовати, владати тыми и таковыми всѣми церковными речми во вечные роды и непресѣкомы; да благодать Божия и благословение нашего смирения будетъ съ вами въ вѣки, аминь. Писанъ въ богоспасаемомъ граде Льове, року от воплощения Христова тысяча пятсотъ девятыдесять первого, месеца генваря двадесят третего дня.

Михайло, митрополит Киевский и Галицкий, рука власная.
Григорий, протовотарие митрополии Киевское, рукою вл.

Подлинникъ на пергаментъ, съ пришевною печатью, хранится въ Архивъ Львовскаго Ставропигиального Института, № 393.

X.

Посланіе Мелетія, патріарха Александрійскаго, къ Львовскому Братству. 1592 года, 20 сентября.

Melecjusz, z łaski Bożej papa y patryarcha wielkiego miasta Alexandryi y sędzia powszechny.

W Koronie Polskiej będącym prawosławnym chrzescianom, Bratstwu Lwowskiemu, z drugimi, w Panu Chrystusie synom namilszym naszej pokornosci, łaski, miłości y pokoju od Pana Boga, Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa. Wielkiej radości napełniło nas pisanie wasze, ktore okazuje ku nam miłość waszą wedle Boga, dla ktorey z wielką prozbą żądacie nas. Ponieważ potrzeba iest wam, iako piszecie, lekarza dla ran duchownych, ktoremi zranił nieprzyjaciel cerkiew Chrystusową, a nawięcey o niektórych pasterzach, dwużenstwem obwiązanych, iż sprawę Boską kapłanstwa nędzni hydżą y splugawili; przetoż tedy y my okazemy ich rany, ponieważ niektorzy y kanony świętych synodow, y to samo, co oycowie y apostołowie uprzywiliowali, iako ma być episcop iedney żony mężem, odmiatuią y wiele kroć z pisma apostolskiego zgarzaią się, nieprawdziwie go tłumacząc, y mowią: że przystoi z żoną żyć episkopowi. Co inaczey rozumieli oycowie, naszymy bracia, abowiem ktory żył z żoną, perwiey nim był episkopem, roskazuią żonę do manasterza odesłać, ktory by był daleki od episkopii, a potem ma wziąć episkopią; y to nie dla tego, aby się małżenstwem brzydził, abowiem bronią tego święte kanony, ani też rozdzielać, co Bóg złączył, iako słyszemy niektórych mowiąc; na ten czas bowiem rozwiązuie się y rozłącza się wedle Boga sprzężony zakon y postanowienie y związek, gdy co występi y uczyni przeciwnego Bogu y nieprzystoynie ani według Boga będzie żyć; a gdy miłość trwa wedle Boga y kromia złączenia cielesnego, iaka była oycy naszego Adama do Ewwy, matki naszej, do przestąpienia, przeto dopuszczono iest

dla większej lepszosci, co iest owiec Pana Chrystusowych pilne staranie, dla ktorych y sam Zbawiciel, namniej matki swoiey nie opuściwszy y oycowskiey iedności nie odłączając się, uniżył się y świętobliwie i przystoynie śmierć podiał, doskonale postanowienie miłości prawem postanowił, to iest że dusze swoie za towarzysze położyć. A ponieważ tedy życie wedle Boga ktora wedle Boga y związek duchowny cały trwa we wszystkim, a bydłące pożądlivosti ciała, ktore po przestąpieniu urosły w naturze naszej, y providencyą Boga, miłującego człowieka, krefkości naszej iest puszczono, przeto cielesne, iako mówię, pożądanie ustępuje duchowi, abyśmy zacniey iako umieli Bogu służyli, y abyśmy byli synami Ewangeliey świętey, wedle Pawła świętego. Coż tedy za wymowkę ieszcze mają wynaydować ci archyereie, ktorzy nie chcą świętych Oycow nasładować y, do monasterza swe żony odesławszy, inszą niewiastę, cerkiew Bożą, sobie przywieść daleko bowiem lepiey, a niżeli wedle ciała syny rodzić Panu Chrystusowi? Nie wiedzą podobno, co iest pisano w świętym Ewangeliu, iaka skopionym obietnica zgotowana, albo nie słyszą samego Zbawiciela, że dla krolewstwa niebieskiego są, mowi, ktorzy sami się skopcami uczynili. Ale rzeką sprosta: mowi też Zbawiciel, że nie wszyscy mogą wmieszcć te anielską obietnicę; do tego Apostoł mówi: każdy ma od Boga swój dar, iednemu bowiem takowy, a inemu y maleszy dan iest dar. Przetoż y my, wespoł z Zbawicielem naszym, nie na wszystkich iedne prawo wkładamy: ktorzy bowiem nie mogą, albo nie chcą więcey co nad żony rozumieć, innym niech puszczą sprawowanie episkopskie; niech słuchają, co mowi ieden z philozophow: wielka y trudna sprawa nie mężnego człowieka nie potrzebuie. Ale o tych y takich sprawach długo mowić sam czas terazniejszy nam nie dopuszcza dla trudności naszych; ale mam nadzieję prętko, ułacniwszysię, iesli Bog pozwoli, przysć do was, rząd stolicy naszej dobrze sprawiwszy. Abowiem mam nadzieję Dyoskorytany, to iest Kofty, ktorzy ieszcze od trzeciego synodu cerkwie odstąpili, na drogę Pańską nawrocić, ktorzy obietnicę zgody iuż nam uczynili. I tu iuż dokonczyłem o tych sprawa-

wach, które są w liście waszym, prosząc was, abyscie nasładowali nie złych robotników, ale Pasterza owcom wielkiego, Pana naszego Jezusa Chrystusa, Który nam rozkazał, mówiąc: na Moyżeszowym stołku siedzących słuchać, a cielesnym ich uczynkom nie w czym się nie przymieszać. Raduiemy się też, bracia, że Bratstwo Pana naszego Jezusa Chrystusa krzewi się, które y my mamy nadzieję porządnie uprawić, za pomocą Bożą przybywszy tam, aby y naszego thronu doswiadczenie mieli, którzy cnotliwie żyć zezwalając, krzyżem niebieskiej maści ozdobieni, będąc wposrodku ciemności iasnością, która ukaznie z majestatem ziednoczenie: abowiem uczciwym y Pana Chrystusa nasładującym, którzy krzyż wzięli, mieszkanie w niebiesiech mieć przystoi y obumarłymi członkami tu być na ziemi. A iesli się co trafi człowieczego, czym by się nasze do was przyscie zabroniło, tedy to pisanie niech będzie wszystkim wam prawosławnym naszej porady znamie y podarek Krzyż noszącego podarowania Pan nasz Jezus Chrystus niech da wam w wierze, w nadzieie, w miłości urastać, na dzień Pana Chrystusow skarbić skarby, to iest uczynki krolewstwa niebieskiego godne, przez modlitwy naswiętszey naszej Bogorodzicy y zawždy Dziewice Maryey, świętego apostoła y ewangelista Marka y Wielkiego Athanasya, Cyrylla, Jana Jałmużnika, patriarchow Alexandreyskich, y wszystkich świętych, amen. Z Egiptu, septembra 20, roku od stworzenia swiata 7100, a od wcielenia Pana Chrystusowego 1592.

Позднѣйшая примиска къ напечатанному листу: A ten list na ten czas tu przysłany, gdy Turcy z Węgrami wojnę zaczęli, dla ktorey wojny sam Melotiusz tu dojechać nie mógł, chociaż się o to pilnie starał, pisząc y do iego mości hetmana koronnego. Jednak posłał tu oycy Cyrylla, singiela swego thronu Ałexanryjskiego, który y teraz tu iest, ucząc dzieci, y książki Mclcyusza, patriarchy powszechnego, drukował dla dzieci, dysputacya o wierze. Oyciec Jeremiasz, patriarcha Konstantinopolskiego thronu, Nefefora, wielkiego prothosyngiela, tu dla spraw cerkiewnych posłał; którzy y

dawno starali się, y staraia się, iakoby tu w ich eparchiey dziateczki y oycowie ich s. naukę cerkiewną mieli, czego szkoły Lwowska, Brzeska, Wilenska y drukarnia swiadczy y rozmaity liste patryarsze. Przeto iawnie iest, że świętobliwi patryarchowie o nas staranie wielkie czynią, ale woyny y tutesznie zniewolenie im przeszkadzają; a władcykowie, że są duchownych stanów niegodnemi, a bojąc się sądu od swoich starszych, uciekli do papieża, a nie dla tego, iako udaia, aby co lepszego mieli upatrywać.

A teraz ociec Meletiusz, patriarcha Ałexandreyski, sędzia powszechny, Konstantinopolskim powszechnym patryarchą został.

Копія изъ Архива Свят. Синода.

XI.

Грамота Константинопольскаго патриарха Іереміа, данная Львовскому Братству на основаніе храма Успенія пресвятой Богородицы, съ правомъ ставропигіи патриаршей. 1593 года.

Іереміа, милостію Божією архієпископъ Константинограда, Новаго Рима, и вселенскій патриархъ.

Понеже ижъ в епископіи Львовой, Галицкой и Каменецкой, митрополіи Кіевской и всея Росіи, бывшіи братія, иже суть тщатели и прилежници, еже о нищихъ даемия милостини отъ тамо христоролюбивыхъ и в общую пользу сущаго мѣста и иныхъ боголюбевнѣ имъ помыслившихъ, имже и смиреніе наше споспѣшествова и сопохвали и незапинателное еже о добром их изволеніи и усердіи въ прочая вся вѣки соблюдагись извѣщается. Сіи и паки по подобному и по Божией ревности восхотѣша изъ грунту воздвигнути храмъ ставропигіи патриаршеской нашей въ имя честное преславнаго Успенія пресвятыя Богородица и присно-

дѣвы Маріа всеблаженной, любочестивымъ и христіюлюбивымъ и живи-
веніемъ, или накладомъ, благочестивыхъ, близъ лежащей звонницы,
южъ образомъ богоугоднымъ благочестивый воздвиже панъ Констан-
тинъ нареченный Корніакъ, и того ради молиша и сподобилася,
яко да симъ же образомъ и въ воздвиженномъ божественномъ хра-
мѣ обычная ставропигійская или ставропигійскою службою и мо-
литвами послѣдованіе происходитъ отъ благовѣрнаго въ іереехъ
господина..... отправуемаго въ всечестномъ храмѣ преподобного
и богоносного отца нашего Онуфрія ставропигія; повеленіемъ
нашимъ и патріаршескою властію и умоленіемъ, должны суще устро-
ити и божественныя кресты ради насъ и вдружити я внутрь стѣ-
ны храма сего Успенія и вколо знадворя на четырехъ храма частѣхъ
въ пребывателное и неиспытателное вещи явленіе. Понеже убо мо-
лиша сіе, смиреніе наше, провбу и достояніе ихъ приемъши благослов-
ное сущи и боголюбное, яже подъ властію имущи ставропигія
посылати въ еже подъ нею митрополіямъ и епископіямъ по Бо-
жійхъ и любоблагочестивыхъ законехъ разумомъ общимъ, ижъ в
ней обрѣтающихся преосвященныхъ и словеснѣйшихъ митрополи-
товъ и пречестныхъ иже въ Духу святомъ возлюбленныхъ братіи
и сослужителей нашего смиренія, и боголюбезнѣйшихъ архіепис-
коповъ и епископовъ, симъ настоящимъ патріаршескимъ соборнымъ
листомъ извѣщается и узаконяется, яко да сей воздвигаемый и
приходяй божественный храмъ пресвятыя Богородица Успенія
въ ставропигію, то есть нашу патріаршескую, иже в предъреченной
епархіи епископства лежащаго Львовскаго, есть и именуется патрі-
аршескимъ ставропигіемъ, якъ и прочая патріаршеская ставропи-
гія, яжъ повсюду тако бываемая, и да пребываетъ свободный и
непопираемый отъ всякаго лица митрополитскаго и епископскаго,
едину свободнѣ знаючи и имѣючи главу его, наше смиреніе, и
отъ нея всякаго устроенія и суду, управленія же и влады чяю-
щи и пріймующи должну сущу, и ижъ по временехъ въ немъ
поющаго іерея нашего патріаршескаго поминати имени во всѣхъ
божественныхъ и священныхъ служеніихъ, симъ нашимъ патріар-

пешкимъ правомъ и оправданіемъ. Ибо иже кто аще отъ всѣхъ, архіерей сый или священникъ, пренебрегаяй нашихъ патріаршескихъ правъ, нынѣ и по сихъ лѣтахъ восхоцетъ запинати и сопротивитися, навѣтуяй и усильствуяй сему божественному храму, нашему патріаршескому ставропигію, Успенія, и иже въ немъ священники и яже въ немъ освященная и огънынѣ освящаемая вещи, вкупѣ и стяжанія святокрадственнѣ же восхищай и въ своя хотѣнія требуй ихъ нуждею и мучительствомъ, надъ вѣдомость или безъ вѣдомости и дозволена иже въ немъ братій и хранителей и иже въ немъ іерей, сицевый не толко празнотству непрощенному подпадаетъ, который же колвекъ где и будетъ, но и отлученъ будетъ отъ Бога и не прощенъ и не разрѣшенъ по смерти, яко святокрадца, и сихъ ради изверженію достоинъ. Буди же и о семъ извѣстное обьясненя, и въ извѣстное утверженіе бысть сіе настоящее синодское писаніе, и даво есть реченнымъ братіямъ, нынѣ сущимъ и по семъ будучимъ, в сихъ ради патріаршескому ставропигію сему нашему Успенія и Преставленія пресвятыя Богородица, лежащему близъ предреченной звонницы. Въ лѣто отъ сотворенія миру 7101.

Іереміа, милостію Божією архіепископъ Константинополя, Новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Греческій подлинникъ въ Архивъ, а современный переводъ съ греческимъ текстомъ въ „Альбомъ“ Ставропигіального Института, стр. 92.

ХП.

Три жалобы отъ имени Львовскаго Братства о релігіозныхъ преслѣдованіяхъ, претерпѣваемыхъ православными жителями Львова со стороны мѣстныхъ магистратскихъ властей. 1594—1595 гг.

I.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feria sabbato post dominicam paschatis proximo, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

Stanowski oblicznie u ksiąg grodu Lwowskiego, sławetni Dymitr Krasowsky, Łukasz Krawiecz, Mikołaj Złotareko, imieniem swem y wszystkiego Brastwa Wniebowzięcia Panny Mariey, narodu Ruszkiego, wiary greckiey, mieszczanie Lwowszczy, imieniem wszystkiego narodu Ruszkiego religiey greckiey, moczą praw y wolnoszczy tak swieckiego, iako y duchownego stanu, swiatczyły się na pana burmistrza y na ich m. pany raycze Lwowszkie o wielkie bezprawia, ich urzędowi nie należaczych: nie zachowawszy mniej pokoju pospolithego, iako powinni, nad prawa y wolnoszczy y zwyczaje nasze starodawne, także thesz nad ugodę terasz uczynioną między wielebnemi oyczem Hedeonem Bałabanem, władyką Lwowszkim, y iego m. panem Janem Demitriem Sulikowszkim, arczbiskupem Lwowszkim, na seymie Warszawszkiem anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quinto, naprzod przimuszali nas anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo wielkiem gwałthem, mieszczan osiadłych, dzieci nasze y czeladz naszą do poszłuszeństwa koszcziola papieżskiego y do swiąt kalendarza nowego, więzieniem morduiącz y winami karząc, tho iest na dzień S. Małgorzathi, rano nasławszy na dom sługi swe mieszkie, gwałthem za sziie z domu wywlekli na imie Waszila ucznia, Jerzego Rohathincza, sziodła.

rza, także thesz kusznierczika Iwanka y ucznia Iwanka, Juszka kusznierza czeladź y do więzienia okrutnego do..... pod ratusz wrzucili. A gdy mistrze przisli za czeladzią do pana burmistrza z woznem y z slachthą, dowiadując szie, szo thego za prziczina, że słudzi ich gwałthownie z domu, w niebythnoszczi ich, pochwythano, pan burmistrz iem na tho odpowiedział, mówiąc: „tha iest prziczina, że szwiąth naszich nie święczicie y na kazaniu w koszciele naszym nie bywacie y nie słuchacie, kiedy świętha zapowiadują księża; a tak idzcie y wy siedzieć“. Po them, za prozbą i za żądaniem drugiey braciey y sąsziad swych, byli wypuszczeni, iednak iem pod thakiemi condicziemi, zakazując pod srogiem karaniem urzędowym, aby się o tho nie prothestowali a ni o tho prawnie czynili, obiecując iusz na potim y sami pokoy wszelaki zachować. Czego y pod poganskiem panstwem narod chreszczianszky nie czerpi s strony religiey, o czem szerzey tha mynutha swiadczy.

Znowu zasz anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, nie strzymawszi pokoju obieczanego, nazaiutrz po Trzech Krolach wsadzili Dimitra Kraszowszkiego y Łukasza Hubę do wieże o tho, że zastępowali y mowili s strony krziwdy popow mieyszkich y przedmieyszkich od stawania za pozwem do urzędu swieczkiego y o iakiesz daniny zmyślone, kolendy, ktore chcieli od popow uchwalenie braćktorych tho person w więzieniu oswiadcziszmy, ktorzych więzniow, od mrozu ciężkiego ledwie żyjących, o wthorey godzinie w nocz za wielką prozbą wypuszczeni, them że sposobem prawnie zakazując o tho czy; nicz, obiecując iusz wiecznie pokoy zachować, y inych wiele nieznosznich krzywd, czo się pokaże protestaciami, czynili.

Znowu anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, w szobothę wielkanoczną, pan burmistrz Jakob Mieszkowsky, nie zachowawszi pokoju pospolithego, iako powinien, y nie strzymawszi onych obietnicz wyszszey pomienionych, nie mając do thego prawa żadnego, nasłał sługi z urzędu swego, na imie Jana Woledka y Jakuba Pigulkę, nocznem obyczaiem, ktorzy, wszedszi w cerkiew naszą mieszczką, będąc piani, poczeli mowicz, rękę wyciągając na

popa, głośzy niezwykłemi, rozerwawszi chwałę Bożą: „Chłopie pópie! roskazał czy pan burmistrz, abysz szie nie szmiał thego ważycz, a dzwonicz pierwey, niżeli u fary: abowiem wasza wiara niecznothliwa y nie iest tak dobra, iako nasza; a gdzie będziesz szie thego smiał ważycz, thedy cie s twoiemi starszemi roskazał wziąć za szie y wszadzicz do wieży, którą zowią „Wesoła“.—Ktore tho słowa wołając w cerkwi, y na smentharzu, y przez ulicze po dwa kroc przychodząc, od pana burmistrza mowieli. Czy sz tho sładzi, zarasz przisedszy w dom do Kraszowszkiego y Łukasza Huby, thesz słowa powtarzając, mowieli: abyszmy popowi nie kazali dzwonicz pierwey, czego my w mocy nie mamy a ni szmy się thego podiąć chcieli. Ten że tho pan burmistrz s pany rayczy, we srodę Paschy, roskazał nam, abyszmy przed ich urząd swieczky osoby duchowne, popow naszich, stawieli y dań iakąsz zmysloną „kolęda“ panu burmistrzowi y wszistkim rayczom nasi popi aby dawali. Czego za wiekow naszich od dzierzawy s. pamięczy krolow, według praw y wolnoszczi naszich, za Uniey doszlich, żadney daniny popowie nasi nie powinni dawać a ni dawali, ceremoniey y processyi koscielnych na wszelakich mieszczach, nam potrzebnych, zawsze my w pokoiu wźiwali, czego my gothowe dowiesć, według prawa pospolithego, sumnieniem naszym. I mienia nasz, mieszczyany osiadłe y wiernopoddane krola iego mosci, za swoje poddane, czo iest nad prawo y wolnoszczi nasze mieyskie, nadane od święthey pamięczy krolow polszkich. A s tem thedy i przimuszając nasz gwałthownie, roskazali koniecznie popow naszich y przedmieyszkich na ratusz stawić na zaiutrzeyszi dzień. My thedy, s powinności swey przeciwko urzędowi swemu posłuszenstwo czyniąc, na zaiutrzeyszi dzień, według terminu, we czwarthek, staneliszmy na rathusz. Pan burmistrz y panowie raycze zarasz nasz poczeli pythacz: „dla czego szcie wy według prikazania naszego wczorayszego popow swoych do urzędu naszego mieszkiego nie stawili y kolend, ktore szmy roskazali popom, czemu szcie nie przynieszli? gdyżyszcie wy sam y popowi waszi poddani nasi, y czo kiedy my wam roskażemy we

wszelakich posłuszeństwach, tak duchownych, iako y szwieczkich, thedy nasz słuchać muszecie“. Na czo szmy im opowiedzieli, że my nie mamy they mocy nad duchownemi personami, abyszmy ie do urzędu swieckiego stawiać mieli; ale owszem, personami swemi onych przed urzędem w. mosciey zastępujemy; gdysz tho tak od wiekow przodkow naszich, iako thesz y za wiekow naszych niegdy nie bywało, aby duchowne osoby przed urząd wasz swiecky za pozwem stawać mieli. A strony kolad iakichczy, ktorych szie waszmosć u popow naszich domagać raczicie, thedy my ani popowie nasi za wiekow naszich osobom w. m. niegdy nie dawali, ani na tho constituciey y prawa żadnego pokazać nie możecie. A tak ieszmy wyswobodzony od thakowych zmyślonych kolad y wszelakiego przymuszenia od urzędu w. m. przez Unią¹⁾ y prziwilegie, z oney nadane y od sławney a świętey pamienczy krolow obwarowane; ktory tho prziwiley in instanti pokazowalishmy, na ktory oni haniebną wzgardę pokazali, mówiąc: że nań bynajmniey nie dbamy, ale my wam y popom waszem, iako poddanym swem, roskazujemy, abyszcie wy y popowie waszi zawždy za pozwem y za służą naszym do nasz na rathusz stawali y the daniny, albo koledy, wy y popowie waszi nam dawali; a gdzie thego nie spełnieczie, thedy wasz y popow waszych za sziie wodzić każemy. W czym ieszmy ichm. upominali y prosili, aby na nasz rzeczy niezwykłych nowych nie wnoszili, ale y owszem pokoy pospolithyi aby nam, iako sąsziadom y mieszczanom dziedzicznym, zachowali, gdysz therasz iego kr. mosci w krolestwie niemasz, a nieprzyiaczel główny nad szią wiszszii, o którym by pilniey nam spolnie przemysliwać. Na czo panowie raycze nie dbając, the rzeczy nam decretem swem skazowali, od ktorego decretu appelowalishmy do iego krol. mosci, ale apelacyi nam nie dopuszczili, protestacyi naszej do ksiąg urzędowych mieszkich przyiacz nie chcieli, ale y owszem, nazywając nasz y wiare naszą sekthą herethicką, do smrodliwego więzienia na Prazinku do więze

¹⁾ Разумѣется актъ униі Люблинской, совершенно уравнявшей государственныя права вѣри и народности русской съ правами римской церкви и польской народности.

starszych naszych wrzucić kazali, na imiona: Kraszowskiego, Łukasza Hube, Procopa Popowicza, których tho wszadzonych do więze dzisz trzeci dzień, az do dnia dzisieyszego trzymaia ani ich na poręke, aczeszmy gothowi beli stawić ludzi osiadłych, wypuszczyć z więzienia swego, ani thesz do lżeyszego więzienia poszadzić chcieli. Et in verificationem praemissorum omnium statuerunt ministerialem generalem regni, honestum Stanislaum Mleszyczki, cum nobilibus Stanislao Marczinkowski et Ioanne Strzałkowski, ad eorundem testimonium sibi adhibitos, qui praesentes coram eodem officio stantes, praemissa omnia sic et non aliter acta et gesta esse vidisse ipsisque protestatum esse recognoverunt — Ex actis castrensibus Leopoliensibus extractum. Stanislaus Brzezicki, notarius castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.

II.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, sabbato post Cinerum proximo, anno Domini mellesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Do urzędu y ksiąg tych grodzkich Lwowskich przyszedszy oblicznie, szławetni Dimitr Kraszowszky, Łukasz Krawiecz, Jurko Rohatyniecz, mieszczenie Lwowszcy, swoim y wszystkiego Bractwa Wniebowzięcza Panny Maryey, religiey greckiey, tak mieszczan, iako y przedmieszczan imieniem swiadczyli szie załobliwie przeciwko szławethnemu Jakubowi Mieszkowskiemu, na ten czas burmistrzowi, y wszystkiey radzie miaszta Lwowa: isz pan burmistrz y panowie raycze, ktorzy byli w więzienie naszych niewinnie possadzali, w niebytnosci krola iegomosci, pana naszego milosciwego, przymuszaiącz nasz gwałtownie y popow naszych do posłuszeństwa urzędu swego swieczkiego, w religiey naszej, nad prawa y wolności miaszta thego y nad przywileie nasze, z Uniey wydane, chząc nam zabronić wszelakiey wolnoszci, poszadzawszy nasz do więzienia; o czo szmy do iegomosci pana hetmana wielkiego koronnego dali znać, czo przez

piszanie swe raczył ięgomość ich upomnieć, a potym y oczywiscie stanowszy obiema stronam przed ięgomoscią, pokoy ięgomość postanowić raczył, aby byli z więzienia naszymy wypuszczeni; ktorego nie wytrzymawszy, więzniey naszymy nie wypuszczali, o czo gdy się ięgomość dowiedzieć raczył, posłał pana Nikołę Romanowicza Grabowieczkiego, sekretarza krola ięgomosci, sz pizaniem liszthu ięgomosci do panow radziec. Czo tedy pan burmistrz dnia onegdayszego, we czwartek, zebrawszy się na ratusz y więzniey naszymy puszczwszy, bez controwerszyey y condyczyi żadnych y bez poręki wypuszczili, zachowuiącz o wszystkiem z obu stron wolne y zupełne prawo do przyiazdu krola ięgomosci, pana naszego miłosziwego, y do szeymu. A wtym pan burmistrz yze wszystkiemi panu rayczy opowiadali szie, iz „my wam do tego czasu będziem bronicz, abyscie przez rynek z Bożym Cziałem y swieczoma zapalonymi mieli chodzić, także też abyscie umarłych cziała przez rynek iawnie ze swieczoma nie odprowadzali y dzwonienia wam thego waszego zabraniamy“. Czoszmy zaraz na tym że mieysczu, maiącz przy sobie woznego y slachtę, oswiadczyli y powiedzieliszie, iż iakosmy po wszystkie lata nasze y za przodkow naszymy, według praw naszymy, z Uniey wydanych, zażywali wolności w obrządkach religiey naszej greckiey, to iest, maiącz osiadlosz naszą dziedziczną w tym mieszczie, pod iednym prawem, nie tylko na uliczach, ale y poszrod rynku, pod szamym rathuszem kilka kamienicz mamy, także y po wszystkich domiech polskich, ormianskich, komorniki, kupcze i rzemiesniczy szludzy mieszkaią, do ktorych domow wszystkich za każdym czaszem z nabożenstwem według religiey naszej iawnie uczciwie odprawuiemy, to iest s Sakramentem, z zapalonymi swieczami, w ubiorze kapłanskim popi naszymy do każdego domu przez rynek y przez każdą ulicę chodzą, także y martwych takową z wolnością z zapalonymi swieczami, s spiewaniem przez rynek y przez wszystkie miasto umarłych naszymy nossimy, tak z przedmieszcza do mieyszki czerkwie, iak też z miaszta do przedmieszczkich czerkwie, a zwłaszcza do szpitala, do manastyrza naszego fundatorskiego, stauropigion rzeczony, pod tytu-

łem świętego Onofry; także też z rozmaitymi processiami z każdym czasem z miasta przez rynek bramami miejsczkimi chodzimy, tak czasow Panskich swiath, za dzwonieniem, iako y wszelakich potrzeb, y z Jordańską święconą wodą, y z bagnietami ¹⁾ Kwietney szoboty, y z remissią szkolną; a mianowicie przypominamy czo znaczniejsze processy: spotkanie metropolity Achrydonskiego oycza Gabriela w roku tysięcznego pięczszethnego osmdziesiątego piątego; processią też szpotkanie patryarchy Antyochyjskiego oycza Joakima w roku tysięcznym pięczszethnym osmdziesiątym szostym, mensis ianuarii prima die; spotkanie metropolity naszego Kiiowszkiego y Haliczkiego y wszystkiey Russiy oycza Michaela w roku tysięcznym pięczszethnym dziewięcdziesiąth pierwszym, mensis ianuarii septemdecima die, y innych stanow; także też przypominamy pogrzeby zacnych panow z dostatecznymi processiami, iako thuteyszych panow, tak y czudzoziemczow y gospodarow Wołoskich; także też y od mieszczan iawnie pogrzebami każdego stanu, iak grekow, tak też y wołochow, tak rusi; przypominamy z tych domow naszych, krore są pod rathuszem, posrzod rynku, za pamięci naszej ktore pomarli wedle rejestru czerkownego: Maczieiowa roku czterdziestego oszme-go, Fatyna Steczkowa roku pięcdziesiątego pierwszego, Maleczkaia kramarka roku pięcdziesiątego ossme-go, Hriczka Dudę y żonę iego Lieszkową Maleczkownę y dzieci ich, Manskiego greka, zięcia Steczkowego, y dzieci ich y wszystkiey czeladzi y innych wielu, iako z miasta na przedmieszczie do manasterza świętego Onofriy sz proceszą przez rynek, iak bogatego, tak ubogiego, każdego stanu, z zapalonymi swieczoma, s spiewaniem oprowadzamy; wspomniemy niektorych z mieszczan: Jwana Babicza y z żoną iego y Jwana Rohatyncza y z żoną iego, y Moczoka, y Tomszę, y Spanszuga, gospodarzow Wołoskich, y innych wielu różnych stanow z miasta na manasterz poprowadzamy y oprowadzamy aż y do dzisieyszego dnia. Czego nam panowie raycze, także y arcybiskupi Lwowscy nigdy

¹⁾ Bagnięta — верба, употребляемая въ ведѣно Ваиѣ.

nie bronili, ani o takowym zabronieniu od zmarłych przodków naszych y za wiekow naszych dzisieyszych pokazać sie nie może; y nie tylko naszej religiey, wschodniey czerkwie katoliczkiey, ale y ormiańskich popow, w mieszczie tym będącz czudzodziemskich, nie protesthują, ani ich w czem stroffują, ani żydowskich rabiow; ale koźdym czasem szwych wolności uziwiają.—*Ex actis castrensibus Leopoliensibus depromptum. Smarzewski.—Stanislaus Brzezicki, notarius castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.*

III.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, sabbatho post dominicam Invocavit proximo, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Do urzędu y xiąg grodzkich Lwowskich oblicznie przyszedszy, sławethny Łukasz Krawiec, Jurko Rohatyniecz, Mathias Babicz, mieszczanie Lwowszczy, szwoiem y pospolitego Bractwa Wniebo-wzięcia Panny Maryey, religyey greckiey, tak mieszczan, iako y przedmieszczan imieniem szwiadczyły sie żałowliwie przeciwko sławetnemu panu Jakubowi Mieszkowskiemu, będączemu na then czas burmistrzowi, y panom rayczom Lwowszkim, isz oni czasu niedawnego, tho iest we czwartek po Wielkiej noczy, in anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto blizko przeszły, zapomniawszy miłosczy chrzesczyanskiey, nad przysztoynosc urzędu szwego, nie pomniacz nicz na pierwsze oswiadczenie nasz, mieszczan greckiey religyey, przeciwko niem uczynione, y na napominania iego mosczy pana hetmana coronnego, upatrzywszy czas na nasz pogodny, to iest gdy krola iegomosci, naszego mcziwego pana, w Coronie przesz odjazd do Sweczyey nie było, do thego nie maiącz na nasz żadney słuszney przyczyny, ale upornie, nie iako provisores pacis publicae, ale własnie turbatores eius, rzuczyły sie na nasz y

prawa y wolnosczy nasze y naszej religyey greckiey, od dawnych czasow szpokoyne we Lwowie y w tych kraiach trwaiący y nam od sławney pamięczy krolow y panow naszych na onyey nadane, także y confederatione de dissidentibus de religione in conventione generali regni Varsaviensi, anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio laudata, utwierdzone, ac per omnes status et ordines Regni przyięte,—y trzech braciey naszej religyey, tho iest Iwana Kraszowskiego, Łukasza Hubę, Prokopa Kramarza, od czasu wyszszy mianowanego to iest od czwartku po Wielkiey noczy blizsko przeszley, w więzieniu szrogiem, tho iest na Prazinku, bardzo ciężkim a smrodliwym więzieniu thydzien, a na Ruskiey wieży, za wielką prozbą, troche czosz w wolnieyszym więzieniu, inclusive drugi tydzień trzymały. Kthorych, wezwawszy przed urząd szwoy, do niezwykłych y nieznosnych rzeczy decretem szwem nieprawnem przymuszały, od ktorych decretow apelaczyey do akt pisarzowi szwemu, czyniąc tho przeczyw prawu y przysiędze szwey, gdysz tho iest z prawa, isz acta nemini deneganda, przymowacz nie kazały, o czo szmy szie woznym y slachtą, ut iuris est, szwiadczyły. Albowiem thym szwem decretem nieprawnem na nasz nullo iure, ale vi wyczysznąc chcieli, abysmy przed niemy popy naszej greckiey religyey, nad roskazanie wielebnego oyca Michayła, metropolita Kyowskiego y Haliczkiego y wszytkiey Russiy, stawili, ktorzy ani były, ani są pod naszym swieczkiem, ale duchownem posłuszenstwem, y my, a nie ony naszemu roskazowaniu, we wszem podlegamy, iako szwych pasterzow duchownych, y czego nam prawa y przywilegie, od przodkow iego krolewskiey moszczi nadane, bronią. A thak tho iest rzecz niesłuszna, aby duchowny miał na roskazanie swieczkie, czo duchownemu nie należy, czynicz; gdysz biorąc przykład od rzymskiey religyey, isz kapłan nie powinien stanąc, iedno przed officiałem albo biskupem, a oni sprawiedliwosc powinni czynicz, y thak per consequens tosz szie y w naszej greckiey religyey ma zachowywacz, gdysz wszysczy uno iure gaudemus; a szama confederacya de dissidentibus de religione ta nam iest pro tutela; bo

ieszli insze religye nowe maia pokoy, a my, czo iesteszmy religyey starożytney, czemu go mieć nie mamy in obeundis suis obsequiis ecclesiasticis? Ktory tho pomieniony pan burmistrz y z rayczamy to na nasz sua privata autoritate wnoszący na braczią naszą, iakobysmy iem tho mieli przyobieczacz te duchowne szwe do urzędu ich stawicz, czego my nigdy a ni naszymy braczya nie obiecowali. Czo tesz ieden pan z rayczow Lwowszkich, pan Stanisław Anserinus zeznał, że szmy szobie na rozmyslenie, a nie na stawienie duchownych wzyęły, y bralishmy szie przysięgy, że szmy thego, ani naszymy przodkowie, nie obiecały; ktorey affektaczyey naszej strony przysięgi nie słuchawszy, ale szami będącz they szpawy powodem, sządziły ią według ich upodobania, upornie a nieprawnie wyciszkaiając na nasz, abysmy the duchowne przed niemi stawiały; na czo gdychmy żadną miarą pozwolicz nie chcieli, braczią zposrodku nasz wyszszey pomienione poszadzały y dwie niedziele trzymały. Przy kthorym sządzie szwym z obrzędow czerkwie naszej, thakże sakramenthow naszymy szie contra omne fas urągali, gdysz tho duchownem, a nie swieczkiem poruczono, mowiając y groząc, isz „wy sakramenthow nie macie, y nie damy ich wam czcicz thak, iako wy ie czczycie, y bendziem wam thego bronicz, aby szcie przesz rynek z Bożem Cziałem, przed niem z swieczami zapalonemi nie chodzyły, thakże abiszcie ciał umarłych przesz rynek iawnie nie noszyły, y zwonienia onem abyszczcie nie czyniły“. Czego my choćbyszmy radzy nie czyniły, ale tesz prawa, czo ie oni szami maia, na kthore rowno z niemy przysięgamy, thego pozwalaią; a do thego mieszkaią Rusz w rynku po różnych uliczach, muszy go do grobu prowadzycz, kendy szie droga pokaże. Także gdy do chorego s sakramentem pop według powinnoszy chrzesczyanskiey isz ma, nie może pokąthnie, ale iawnie, iako szie chrzesczyaninowi godzi y przystoi z zachowaniasie dawnego w naszymy koszcziele. Takiem szposzobem nie byli byszmy ludzmy wolnemy, ale niewolniky (czego Boże uchoway): gdysz wolno żydom, imienia Bożego y Krzyża święthego nieprzyiacziom, szwoie umarłe prowadzycz y

onem obsequie według tam ich nabożenstwa czynicz; multo magis nam, którzy tego sz Pana Boga w Troyczy święthey iedynego chwalemy, ma nam tho bydz wolno; thakże y inszych proceszij, ktore miecz zwykły duchowni koscziola naszego, czynicz nam zakazowały, czego thu dla przedłużenia nie wszpominamy. A thak gdyszmy ich proszyły, aby tego zaniechawszy takiego urągania, sławy nikomu nie uymuiącz, tych braczy naszym, które w więzieniu szwym o niestawienie tych popow wyszszey pomienionych mieły, wypuszczyły, albo wiedz na porękę kilku zacnych mieszczań daly, do przyjazdu krola iegomosci, (gdysz na then czas był we Sweeczyey), czego oni nie chcieli uczynicz, ale ie w więzieniu przez czas wyszszey pomieniony trzymały contra privilegia et libertates nostras et huius civitatis et in damnum ac praeiudicium totius Fraternitatis nostrae non mediocria; o ktore szkody, thakże o więzienie wyszszey pomienionych osob, z niemi gothowiszmy czynicz prout de iure venerit in foro competenti. Et in verificationem praemissorum statuerunt coram officio praesenti castrensi Leopoliensi ministeriales generales Regni duos, videlicet: Andream Stratinum et Stanislaum Młynsky de Leopoli, cum duobus nobilibus, videlicet Baltazaro Plichta et Nicolao Linczowsky, qui hic praesentes stantes, in vim relationis suae fidelis, ubivis locorum faciendae, palam liberumque recognoverunt: quia fuerunt personaliter primum feria sexta ante dominicam Conductus, paschae proxima, praeteriti et feria eadem post dominicam supra nominatam proxima praeteriti in praetorio Leopoliensi, quando et quomodo iidem cives Graecae religionis sunt protestati contra proconsulem et consules Leopolienses occasione rerum et iniuriarum supra nominatarum, eosque omnia vidisse et sic peracta esse recognoverunt. Recognoverunt etiam iidem ministeriales cum dictis nobilibus, quod eodem tempore eosdem supra nominatos Iwanum Kraszowsky, Lucam Hube, Procopium Propolam in carceribus nuncupatis Prazynek viderint, ac eosdem in eis carceribus ad instantiam supra nominatorum nunc protestantium arrestaverunt..

De quo suam expressam relationem fecerunt.

Ex actis castrensibus Leopoliensibus depromptum.

Correxit Smarzewski. Stanisl. Poradowski, vicecapitaneus, index castrensis Leopoliensis. Locum sigillae.

Всѣ эти три жалобы въ копіяхъ сообщены въ Коммиссію Д. Зубрицкимъ.

ХІІІ.

Окружное посланіе Львовскаго Братства съ просьбою о матеріальной помощи. 1608 года.

Преосвященнымъ ихъ милости господиномъ отцемъ архиепископомъ и епископомъ и достойно почетнымъ архимандритомъ, игуменомъ, о Христвъ честнымъ протопопомъ и попомъ, о святѣмъ Дусѣ възлюбленнымъ архиѳакономъ и ѳакономъ, и всему причту святыхъ Божіихъ церквей, ясновельможнымъ ихъ милости князатомъ, паномъ, воеводамъ, каштеляномъ и ихъ милости паномъ старостамъ, урожонымъ паномъ земляномъ, шляхетнымъ паномъ, войтомъ дѣдичнымъ, славетнымъ папомъ мешапомъ и опатрѣнымъ паномъ радцамъ, и всѣмъ восточного православія христіаномъ, сыномъ Сионскимъ.

Благодати, мира, милости, здравія и всякихъ помыслныхъ потѣхъ отъ всемогущаго въ Троици славимаго Бога Братство Ставропигіонъ Успенія Пресвятыя Богородица Львовское вашимъ милостямъ упріиме мѣти зычить.

Розумѣемо тому, ижъ небезвѣстни есте в. м. о томъ, якъ отъ давныхъ лѣтъ утяжени естесмо здесь, въ Львовѣ, ярмомъ египетское неволь, невыповѣдимыхъ бѣдъ, с повлочанемъ до задворныхъ и сеймовыхъ уставичнымъ правъ и утисковъ вшелякихъ, а правѣ зни-

щени и выгнана отъ впелякихъ обходовъ и до самое наименшее иглы и шилца, чимъ бы толко человекъ живъ быти моглъ, забораютъ намъ панове народа полского люде оуживати; а то найбарзѣй за отступленіемъ старшихъ нашихъ бывшихъ духовныхъ, митрополита и владыковъ, алегуючи и насъ за ними въ той же отступленія образъ, въ послушенству ихъ притягаючи; которыми то бѣдами южесмы тутъ змучени и знищени. А ижъ мы, хотячи тому то злому промысла ихъ пожарови не допустити и на васъ бѣдамъ таковымъ наити, на собѣ смы с покорю и надъ возможность нашу по сей часъ зносили, промышляючи добрая предъ Богомъ и человекъми, не хотячи всенародное славы и утѣхи христіанское zde угасити, за приводомъ и праве примусомъ святѣйшихъ патріарховъ и на онъ часъ еще всѣхъ купно будучихъ митрополита и епископовъ нашихъ, землей сихъ Россійскихъ, кгда жъ они мѣсто и мѣсце способнейшее на то Львовъ усмотривши и сеймовыми привилеями умоцнивши, оусиловали насъ на то и надъ силу нашу двигнути розказали, то ест церковнаго мурованя прекраснымъ дѣломъ церковнымъ, яко цару всѣхъ Христу Богу, домъ хвалѣ Его оуробити, ку тому шкору наукъ христіанскихъ, грецкихъ и словенскихъ, дѣтемъ нашимъ всѣмъ посполите фундовати, ижъ бы, шіючи в чужихъ студницахъ воды наукъ иноязыческихъ, вѣры своей не отпадали, за чимъ праве и всенародное згиненіе барзо близко ходит; тоу тежъ и друзарню писма греческого и словенского, выкупивши за немалую суму грошей, двигнулисмы, за ласкою Божією. На которіе то потребности иле на онъ часъ, у початку, обетницъ для ратунку на то было много отъ предныхъ, звлашча начальнойшихъ в родѣ нашемъ Россійскомъ, але ку skutкови про зайсте и ненависть отъ вселукаваго діавола прійти тѣсенъ путь и жестокъ барзо. Хочаи такъ речемъ, ижъ не подано намъ руки помощи на все тое праве ничего, але и еще зазрениа и прешкодъ и отмящихся быти нашихъ бѣдъ, гоненія, удаваня насъ зле утрѣпѣли есмо барзо много, ажъ мусѣли смо до обцыхъ людей с тымъ ся удавати. Ино и тамъ датковъ мало, а присловя и вымовокъ много,

чого южъ тыж и сам встыд не допускаеть писати намъ, што за примовки и што за помовиска относимъ за то. О Боже! Нужда и намъ съ пророкомъ Исаіемъ рещи: Слыши, небо, и внуши, земле, що тръпимъ здес в том то Львовѣ! Умыслъ теде и способъ для остатнего поратованя тых всенародныхъ бѣдъ и потребъ, съ по-рады и волѣ ихъ милостей преложонныхъ духовныхъ нашихъ, ест такий, на што и листы съ печатми и подписы рукъ ихъ милостей самыхъ даны сут на то: абы внести просьбы до всѣхъ посполите людей, ихъ милости пановъ шляхтъ, мѣсть и мѣстечок, и сель навѣт, просити о всенародное поратованье на так великие, всего посполитого добра ясные потребности; поневаж сеимъ близко надходить, до которого неотрочне становитися на соуд мусимо, вгдыж справа тая наша на декретѣ его корол. милости до сеиму станула. Леч, встыду и жалости полными будучи, с писаіемъ симъ удати мы ся до всѣхъ вашихъ милостей мусѣли, прикладомъ невѣрныхъ жи-довъ въ Львовѣ. Невѣрный и каменосрѣдный, твердошийный народъ, будучи отврженный от лица Божія, ратунок своимъ отвсюду подали и вскурала противко отцомъ езуитомъ: не дали взяти школы собѣ, албо божницѣ своей жидовской, въ Львовѣ. Намъ теде бовѣмъ не божницю жидовскую берут, але всенародное христіанское набоженство и волности выщепити усилюють. Кто тое едно бачити хочеть, що то ест и што за собою поносит той затыгъ справы тоеи, и што за вѣкъ живемо, и с кимъ прѣ и о што, и про што албо про кого до skutку справы прійти не могут, през так мно-гий вѣкъ звлока! А претож мы, уповаючи на Бога и на ваше хри-стіанское поратованіе, послали есмо до вашихъ милостей достовѣр-ныхъ мужей, избравши спосродку насъ, братію нашу, на ймя: пана.. (пропускъ), просячи унижоне о милостивое баченя и о по-ратованя на так важныя потребности всѣхъ вас, посполитые. Подайте руку помощи з милостивое ласки ваше—или въ мѣсто милостынѣ, или у способъ повычаныи, што Богъ подасть до сръдець вашихъ милостей, и тое приимемъ за певнымъ рукописаніемъ нашимъ и постановеніемъ на певный часъ отдати, толко абы насъ въ чомъ

не сходило. О томъ то всемъ вашимъ милостямъ знати даемо, за що и самъ Богъ з высокого маестату своего заплаотоу будетъ, и тая посполитая потреба вѣчное памяти васъ сподобить. Богъ ласки, покоя и всякою утѣхи да будетъ съ вами, аминь. Данъ въ Львовѣ, . . . дня, року 1608.

Ваших милостей упріиме зчливые Брацтво Леополите.

Отисокъ съ подлинника сообщенъ Коммисіи Д. Зубрицкимъ, причемъ годъ документа въ его копіи обозначенъ 1650 (т. е. 1650), но по всему видно, что послѣдняя цифра (и) неправильно прочтена вмѣсто и (8).

XIV.

Грамота митрополита Іова Борецкаго къ Львовскому Братству съ приглашеніемъ прибыть на помѣстный соборъ въ Кіевѣ. 1629 года, 21 апрѣля.

Іовъ Борецкій, милостию Божиею архиепископъ митрополить Киевскій, Галицкій и всея Росіи. Благочестивым и христоролюбивым братіямъ крестonosного Братства церковного, послушенства святое восточное соборное церкви, обывателем мѣста его корол. милости Львовского, и нашего смиренія сыном в Духу намилшим, ласка, покой и милосердіе от Бога вседержителя и святѣйшого престола митрополіи Киевское благословеніе от Іерусалима.

Наймилшіе! Ачъколькокъ намнѣй не вонплю, же на близко прошломъ сеймѣ варшавском, з ласки его корол. милости и за причиною панов радъ, а подобно и за цилною ипстанцією благочестивых панов послов народу нашего руского, о успокоене благочестія восточного церкви російской выданные с канцелярии его корол. милости универсалы и публикованные по городах и актахъ

вгородских на зъеханеся такъ самым нам, благочестивымъ, до Києва, якъ унѣтом самым до Володимера на собор партикулярный, а потом обум сторонам до Льова на часъ, в универсалѣ описанный, на собор енералный—всѣх милостей ваших якъ вѣдомости дошли, так ревностю бозкою о пожаданом успокоеню до намовы сполное всей церкви до Києва на день святых верховныхъ апостол Петра и Павла, в року теперешнемъ 1629, кожного благочестивого прибыти, и утѣхи любезное зажити хотѣти, и щире здоровую раду принести побудити могли. Еднак особливе и мнѣ з повѣроне повинности пастырское здалося якъ всѣх посполите, такъ и поединкомъ каждого благочестивого, а звлаща благочестивых братствъ и побожного шляхетного стану вѣрныхъ церкви Христовой сынов и необлудных приятелей покорне жадати и тым писанем моим оголосивши, яко до велико важное и всей церкви Христовой в родѣ нашом вгвалтовне потребное намовы везвати. Для чого и милостей ваших усилене жадаем, абысте и от вашего крестоносного Братства за часу таковое оказии з совѣтом братским постеречи и в нам прибыти рачили, чим бымы всѣ милости Христовой и пожаданого милого покою такъ в сумнениях своих, яко и в святой благочестивой вѣри нашей достигити могли, чого и собѣ, и побожности вашей вѣрно сприяемъ. При томъ листе нашом и друкованых универсалов своих для лѣпшого вырзуменя посылаем милостем вашим, которые вѣдаючи и певную вѣру в вызнаню благочестія святого по них знаючи, едным самым листъ, а другимъ слово в слово переписавши, до вѣдомости доносите, пилю прошу. Дан с Корца, априля 21 дня, 1629 року.

Побожностей ваших богомолецъ уставичный Юв Борецкий, митрополит Киевский, рукою власною.

Списокъ съ подлинника сообщенъ Д. Зубрицкимъ.

XV.

Грамота польскаго короля Владислава IV, въ подтвержденіе грамоты короля Сигизмунда III, данной Львовскому Братству на управленіе монастыремъ св. Онуфрія. 1633 года, 5 марта.

Vladislaus IV, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Masoviae, Prussiae, Samogitiae, Livoniae, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum hereditarius rex, electus magnus dux Moschoviae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas infrascriptas nomine et ex parte ruthenorum civium Leopoliensium, manu serenissimi olim piae memoriae Sigismundi III, regis Poloniae, parentis nostri desideratissimi, subscriptas, ejusdemque sigillo communitas, supplicatumque nobis est, ut eas autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, quarum tenor talis est: Sigismundus Tertius, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non regni Sueciae proximus haeres et futurus rex. Significamus praesentibus literis, quorum interest, universis et singulis, harum notitiam habituris: supplicatum fuisse nobis nomine ruthenorum civium nostrorum Leopoliensium, Fraternalitatis Assumptionis in coelos beatissimae Virginis Mariae seniorum, monasterii sancti Onuphrii, ritus graeci a suis praedecessoribus fundati et dotati, provisorum et administratorum, Basilique, prioris conventus ejusdem, ut jura et privilegia, instituta, decreta, fundationes, immunitates, praerogativas, praedicto monasterio sancti Onuphrii, fundationis, vulgo Stauroption dictae, in suburbio Leopoliensi, sub arce superiori, in platea portis armenici, penes monasterium armenorum ex una, et penes domum Gregorii Głuszkowic partibus ex altera iacenti, quoquo modo servientes, approbare, ratificare et confirmare eoque jure privilegium concedere dignaremur. Nos vero, quamvis iam antea ipse felicitis coronationis nostrae, de sententia omnium regni ordinum, omnia

in universum jura, privilegia, decreta et alias quasvis immunitates et praerogativas saeculares et spirituales, cuiuscunque status et conditionis hominum, ita locorum quorumcunque, abunde satis approbaverimus et confirmaverimus; tamen illustrium magnificorum Constantinensi ducis a Ostrog, palatini Kiioviensis, marschalci Wolhyniae, Włodomiriensisque, nec non Theodori Skumin, palatini Nowogrodensis, Grodnensis et Olithensis nostrorum capitaneorum, intercessioni eo nomine apud nos factae benigne favendo, omnia iura, decreta, instituta, privilegia, ritus, ceremonias, usus, consuetudines, possessiones, foundationes, donationes, inscriptiones, immunitates, libertates, praerogativas quasvis et singulas, tam a serenissimis decessoribus nostris, quam a quopiam altero praefato monasterio sancti Onuphrii, pro ritu institutisque religionis graecae fundato, concessas, inscriptas, factas, datas, adiudicatas et donatas, continuoque usu et assidua possessione atque consuetudine hucusque retentas et observatas, nominatim vero privilegium seu decretum per Heremiam, patriarcham Constantinopolitanum, cui a nobis quoque (in) dominiis nostris omnia pro ritu suo exercendo, instituendo concessa fuit potestas, latum et sinodo ruthenica Brestensi comprobatum, vigore cuius decreti hoc idem monasterium jure foundationis Staupion fundatum et dotatum esse illiusque curam, administrationem, jus patronatum et praesentationem poponis, a metropolita Kiioviensi ordinati, ad confratres et seniores Fraternitatis suprascriptae debere spectare et pertinere, declaravit et ordinavit, prout ea omnia in eisdem inscriptionibus, decretis, privilegiis, aliisque omnibus quibusvis literis, monasterio suprascripto sancti Onuphrii, vel ipsi quoque Fraternitati servientibus, continentur, ab eisdem administratoribus tenentur, habentur, possidentur et exercentur, non aliter, ac si hic omnia et singula in suorum tenore contentorum de verbo ad verbum descripta forent, specialibus nostris litteris ad id editis, auctoritate nostra regia approbandum, ratificandum et confirmandum esse duximus. Prout praesentibus nostris litteris in omnibus illorum punctis, clausulis, articulis et conditionibus, juribus publi-

et ecclesiae catholicae nil derogando, approbamus, ratificamus et confirmamus eaque omnia vim et robur perpetuae firmitatis obtinere et habere volumus ita, ut suprascripta Fraternitas vel sui confratret et seniores praedictum monasterium s. Onuphrii cum omnibus illius fructibus, usibus, fundis, campis, hortis, aedificiis, pomariis, tum et prato ad paludem, Białohoszcskie błoto dictam, iacenti aliisque omnibus et singulis pertinentiis e re et utilitate monasterii eiusdem, in sua cura, tutela, provisione et administratione habeant, gerant, gubernent, administrentque, fructusque et proventus illos non nisi in pios usus necessariaque monasterii ipsius, monachorum in eo degentium convertant et expendant. Quoniam vero per fundum monasterii eiusdem canalibus aqua fertur propter maiorem in eo habitantium commoditatem, liberum usum aquae eiusdem hactenus quoque consuetum ipsi monasterio concedimus, adscribimus et attribuimus harum vigore literarum. In cuius rei fidem evidentiusque testimonium, hasce manu nostra subscriptas, sigillum regni nostri subappendi mandavimus. Datum Varsaviae, in conventionem regni generali, die decima quinta mensis octobris, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, regni vero nostri anno quinto. Sigismundus Rex. Albertus Sękowski.—Cui supplicationi nos Vladislaus rex, uti iustae benigne annuendo, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis et articulis approbandas et confirmandas duximus, prout quantum de iure est et usus earum habetur, approbamus et confirmamus per praesentes, decernendo vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem, praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri communiri iussimus. Datum Cracoviae, in conventionem generali filicis coronationis nostrae, die quinta mensis martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo.

Vladislaus rex.—Petrus Kronski. Stanislaus Sierakowski, S. R. M.

Пергаменный подлинник в Архивъ Становищаго Института, № 316.

XVI.

Грамота Кіевскаго митрополита Петра Могилы, благословляющая Львовское Братство и утверждающая его прежніе порядки. 1637 года, 19 февраля.

Петръ Могила, милостію Божією православный архієпископъ митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, екзархъ св. апостолскаго Константинопольскаго ерону, архимандритъ монастыра Печерскаго.

Озпаймуемо всѣмъ вобецъ и каждому з особиа, кому бы о томъ вѣдати належало, тепер и в потомные часы, иж мы, будучи благодатію Божією и ласкою святѣйшое столицы апостолской Константинопольское екзархоу в землѣ Російстей, за устною и листовною прозбою их милости пановъ мещанъ Львовскихъ, братия в святомъ Духу, при церкви мѣской Успенія пресвятой Богородицы, в ставропигиеніи святѣйшое апостолское столицы Константинопольское, знайдующихся, союзъ и совокупленіе в святомъ Духу Братства Львовьскаго, за благословеніемъ святѣйшихъ патриарховъ Константинопольскихъ и антецесоровъ нашихъ православныхъ архієпископовъ Кіевьскихъ совокупленое, благословляемъ и во всѣхъ пунктахъ описанныхъ онымъ од святѣйшихъ патриарховъ константинопольскихъ, такъ енералныхъ, яко и партикулярныхъ, ашпробуемъ и потвержаемъ, то собѣ zostавуючи, абы безъ благословенія архієрейскаго нашего жадныхъ книгъ друковати в друкарни братской Львовьской, под неблагословеніемъ нашимъ, не важилися. А мы зичимо того усердно, абысмо тое святобливое въ святомъ Духу совокупленіе час од часу и ден од дня впродѣ в православной каеолической восточной вѣрѣ, потомъ в добрыхъ дѣлехъ, а набарзей в любви сполной братерской преуспѣваючее и размножающеся оглядали. Не преминаемо тежъ доложити и оное, ижъ еслибы по насъ наступуючие архієпископове Кіевьские были одступниками од святѣйшого патриарха Константинопольскаго послушенства, тежъ

жданого претексту правного для сукцессіи до того Братства Львовського мѣти не мають, але святѣйший патріарха Константинопольский, яко належитый пастыр, самъ през себе, або през своего ексарху, владзу свою над предреченнымъ Братствомъ розтягати маеть. Тое все хочючи трвалое и ненарушное вѣчными часы мѣти, и при печати вашой митрополитаньской подѣписуемься рукою власною. Писанъ у Варшавѣ, дня 19 месяца февраля, року 1637.

Петръ Могила, архієпископъ митрополит Кіевскій, Галицкій и всея Росіи, ексарха святѣйшаго ерону апостолского Константинопольскаго, архимандрит Печерскій, рукою власною.

Подлинникъ на пераминахъ въ Львовскомъ Ставропигиальномъ Архивѣ, № 398.

ХVII.

Списокъ замѣчательнѣйшихъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Львовскаго Братства со времени основанія сего Братства Антиохійскимъ патріархомъ Іоакимомъ въ 1586 году.

Основатели: Стефанъ Мороховский; Алексей Малечкий; Ома Іоанновичъ Бабичъ; Димитріе Демидовичъ Красовский; Дорофей Саприка; Василей Теневичъ Кгдещицкій; Константинъ Корніактос¹⁾; Іоаннъ Деомидовичъ Красовский; Лука Григоревичъ Губа; Манолісь Арфанісь Маринетос; Юрей Козмичъ Рогатинець; Іоаннъ Козмичъ Рогатинець; Іоаннъ Зеньковичъ; Іоаннъ Бруханьскій.

1595 года. Адамъ князь Вишневецкій рукою власною. Кирыль Ружинскій власна рука. А. Бережецький рукою власною.

¹⁾ О знаменитомъ мужѣ, Константѣ Корніакѣ смотр. „Хроника города Львова“ 1844 г., стр. 183 и 192.

1600 года. Романъ Ружынский, власною рукою. Адамъ Ружынский, рукою власною.

1601 года. Татяна Малинская.

1603 года. Лаврентій Древинский.

1612 года. Нестор Урѣве, великій дворник земли Молдавской.

1630 года. Домна Анна Могиланка.

1634 года. Adam z Brusilowa Kisiel pod..., starosta Nosowski. Paweł Tetera, Brasławsky, Niżynski starosta. Michał Krosnowicz, podsędek ziemski Przemyski, sekretarz jego krolewskiej mosci. Иля Добранский власною рукою.

1649 года. Трохимъ Иоанъ Карницкий. Стефанъ Нестеровичъ Красовский.

1661 года. Александер Балабанъ.

1662 года. Иоан Выговский, воевода и еперал земли Киевской, Чегиринский староста.

Григорий Лесницкий, судья его королевское милости Войска Запорозского енералний.

1666 года. Jan Mazaraki. Григорий Василевичъ. Іяковъ Цавловичъ. Alexander Szumlanski.

До 1698 года. Кицьрванъ Кисельницкий. Piotr Korty. Mikołaj Krasowski. Piotr Semianowicz. Stefan Łaskowski. Jerzy Korendowicz, regent xiąg Kamienieckich, instygator ziemi Lwowskiej. Jan Michalewicz. Roman Janowicz. Andrzej Krasowski. Jakob Chalepinski, Zwinogrodzki i Zwolenski starosta.

Въ XVIII столѣтїи: Stefan Ławryszewicz. Semion Starodub. Jakob Rusianowicz. Jan Czesnikowski. Jerzy Eliaszewicz. Paweł Pomłynowski S. W. L. Demetrius Nicolaus Deyma. Nicolaus Michalewicz. J. Miedziuchowski. Jrzy Koci. Michał Laskowski. A. Dziokowski. Jan Zotowicz. Bazyli z Unihowa Ustrzycki, stolnik ziemi Przemyskiej. Bazyli Turkuł, starosta Czernieowski. Andrzej Ba-

icki, vicesregent grodzki Bełzki. E. Balaszowa. Stefan Terllecki. Jakob Gawendowicz. Michał Słonski, vicesregent grodzki Łukomski. Christophorus Deyma, notarius aulicus. Elias Turkuł, pułkownik jego krolewskiej mosci. Joachim Grzegorz Turkuł, stolnik Czerniechowski. Antoni Deyma, sekretarz jego krolewskiej mosci. Paweł Wołkowicz. Joannes Popiel, venator Latyczoviensis. Jan Papara, czesnik Dobrzynski. Konstanty Papara, stolnik ziemie Dobrzynskiej. Jan Horodyski, vicesregent grodzki Przemyski. Stefan Kulczycki. Jozef Korczyński. J. Sobolewski L. P.—Grzegorz Srokowski. Bazyli Jlaszewicz. Theodorus Dobrowlanski S. S. Jan Filipowicz. Konstanty Pohorecki. Bazyli Horoszko. Alexander Starzewski. Piotr z Horodyszczu Horodyski, S. G. Przemyski. Jakob Arfinski, adwokat. Michael Garbaczewski. Gregorius Uranowicz, adjunctus caesareo regii fisci. Jakob Bereznicki. Teodorus Filamonowicz, kassier. Paweł Urmowski. E. Bielawski. Lucas Białostocki.—A. Pohorecki.—Jan Łucki, pisarz ziemski Przemyski.—Joannes Popiel.—Jan Anastazy Manowarda.—Mikołaj Szeptycki.—Michał z Ternawy Dwernicki, podstoli Ciechanowski.—Ian Baczynski, konsyliarz.—Bazyli Berynda Czaykowski, detaxator cyrkułu Złoczowskiego. Eustachius de Baturyn Witawicki.—Jan Zarzycki, adwokat.—Jerzy de Manowarda.—Grzegorz Jarębkiewicz.—A. K. Wysoczański.—Stefan Horodyski.—Stefan de Zawalkiewicz.—Bazyli Komarnicki, R. M. Z. P.—Nicolaus Litwinowcz.—Grzegorz z Jawory na Turce Jaworski, Les: krol: Tryb: Apell: Konsyliarz—i. t. d.

П Р И Л О Ж Е Н И Е.

XVIII.

Грамота короля польскаго Сигизмунда I, освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса одной части денежной платы за садъ, тому монастырю принадлежащей. 1522 г.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos, Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae nec non terrae Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Russiae, Prusiae, ac Culmen. Elbingen. et Pomeraniae etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium universis et singulis, presentibus et futuris, harum noticiam habituris. Quia ad intercessionem preclari Constantini Jwanowicz ducis Ostrogiensis, palatini Trocensis et exercituum Magni Ducatus nostri Lithuaniae capitanei generalis, ac Wynecensis et Braclaviensis capitanei, sincere nobis dilecti, pro monachis ritus greci in suburbio civitatis nostrae Leopoliensis, in monasterio sancti Onuphrii degentibus, apud nos factam, volentesque eorum inopiam munificentia nostra relevare, eosque ad exorandum Dominum Deum pro nostra successorumque nostrorum incolumitate propensiores reddere, ipsis de censu viginti quatuor grossorum, quem ad castrum nostrum Leopoliense de suo quodam pomario sive horto quotannis solvere sunt astricti, unum fertonem seu duodecim grossos eviterne remisimus, ac eum ipsum censum ad duodecim duntaxat grossos reduximus, et moderati sumus, remittimusque harum serie literarum ac statuimus, decernimus et ordinamus, quod monachi predicti moderni et pro tempore existentes, ratione prefati census, non plus quam unum fertonem solvere ex prenominate horto seu pomario suo ad castrum nostrum Leopoliense teneantur, et ad maiorem solutionem per capitaneos eiusdem castrum

et eorum officiales arctari non debeant nec possint; volumus et mandamus, ut in hac moderatione conserventur perpetuis temporibus et in evum. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum Vilnae, feria quinta proxima ante festum sanctae Margarethae, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni nostri sextodecimo. (*Sequuntur nomina d. d. dignitariorum, quibus praesentibus hae litterae sunt datae*)

Грамота сія, какъ и слѣдующая, имѣютъ висючую печать; обѣ писаны на пергаментъ и подлинныя хранятся въ Архивъ Львовскаго Императорскаго Института подъ №№ 310 и 311.

XIX.

Другая грамота короля Сигизмунда I, совершенно освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса денегъ за монастырскій садъ. 1524 г.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus, Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Russie Prussie ac Culmen. Elbingen. Pomeranieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis presentibus et futuris harum noticiam habituris, quia licet alias Vilne, feria quinta proxima ante festum sanctae Margarethe virginis et martiris anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni autem nostri sexdecimo, ad intercessionem illustrissimi domini Constantini Jwanowicz ducis Ostroventis, palatini Trocensis, Magni Ducatus nostri Lithuanie summi campiductoris, Vynnicensis et Brac-laviensis capitanei, nobis sincere dilecti, pro monachis ritus greci in anteurbio civitatis nostre Leopoliensis, in monasterio sancti Onuphrii degentibus, apud nos factam, ipsis monachis de censu viginti

quatuor grossorum, quem ad castrum nostrum Leopoliense de suo quodam pomorio sive horto quotannis solvere fuerint astricti, unum fertonem seu duodecim grossos eviterne remisimus, ac eundem censum ad duodecim grossos reduximus; tamen hic nobis feliciter agentibus, ad ejusdem illustris domini ducis Constantini Jwanowicz, palatini Trocensis etc. petitionem pro memoratis monachis ritus greci circa monasterii predicti sancti Onufrii iterum ad nos factam, residuum census predicti videlicet duodecim grossos reliquos de prefato horto seu pomario de quo eum ipsum censum nobis, vel capitaneo nostro Leopoliensi, ut prefertur soluere tenebantur, inopiam eorumdem monachorum relevantes, remisimus et condonavimus, remittimusque et condonamus, nec non eos ipsos monachos ratione horti seu pomario eorum predicti, quo eo uberius ac propensius curis secularibus eruti Dominum Deum pro nostra successorumque nostrorum incolumitate exorent, a solutione istius census in toto eximimus, liberamus, excipimus et absolvimus temporibus perpetuis harum serie literarum. Quare tibi, magnifico Stanislao de Chodecz, regni nostri marsalco et capitaneo Leopoliensi, ceterisque capitaneis Leopoliensibus pro tempore existentibus committimus presentibus et mandamus, omnino habere volentes, ut deinceps censum illum de prefato horto seu pomario per monachos sancti Onufrii ad castrum Leopoliense solvi consuetum et debitum nullo pacto vel ratione repetatis, ac neque recipiatis, quin ipsos monachos in hac donatione nostra conservetis et conservari curetis perpetuis temporibus et in evum. In cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Actum in civitate nostra Leopoliensi, feria tertia festi sancti Luce ewangeliste, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto, regni vero nostri anno decimo octavo. (*Sequuntur nomina d. d. dignitariorum, quibus prae-sentibus hae litterae sunt datae.*)

XX.

Письмо Львовскаго епископа Арсенія Желиборскаго къ пребывающему въ Москвѣ родственнику его Андрею Желиборскому съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о милостынѣ для Львовскаго кафедральнаго храма св. Георгія, разграбленнаго татарами. Изъ Иркутска, 1650 г., 1 августа.

Божиею милостию смиренный Арсеній Желиборскій, епископъ Львовскій, Галицкій и Каменца Подолскаго, ... его милости киръ Андрею Желиборскому мира, здравія и спасенія... благословеніи нашомъ архиерейскомъ желаемъ.

.....посель великій Василий Струковъ великаго и правовѣрнаго въ царехъ государя и царя Московскаго до козаковъ Украйны Полской и обрѣтшы мя у его милости пана Богдана Зиновія Хмелницкаго, гетмана Войска Запорозскаго, и цѣловавъ съ гвѣвнемъ руку архиерейскую нашу, въ дому преосвященнаго господина отца митрополита Киевскаго, тогда жъ у гетмана бывшаго, и увѣдавъ, яко Желиборскій, епископъ Львовскій, имя намъ есть, възвѣсти ми абие о твоємъ благородыи, яко у столицы величества царскаго, въ Москвѣ обрѣтаешыся. Тѣмъ же възрадовахся о семъ зѣло и утѣшыхъ о здравыи твоємъ и посѣтити писаніемъ благородіе твое не небрегохъ, слышавъ о бытти, славѣ и величествѣ твоємъ тамо и какъ ублагослови тя Богъ и убогати и умножи сѣдинами уже и честию почтенне. И понеже добръ о дому нашемъ Желиборскихъ, шляхти полской, и о нашемъ архиерействѣ проповѣдаешъ, благодарственно намъ се и любовно. Обаче, рады раты нинѣшнихъ временъ бывшея, междусобыя въ земли нашей, о ней же и у вашихъ странахъ мню, яко не невѣдомо есть, всячески престолъ нашъ Львовскій, храмъ святаго великомученика Георгія, татарами, или скиѣи, обнаженъ и зо всѣхъ съкровищъ: рызь, епитрахилевъ, келиховъ и крестовъ събранъ, ни пры еди-

номъ же съсудѣ сребrenomъ и златомъ оставленъ, паче же и мы всяческихъ вещей архирейскихъ лишени, понуждени есмы милостыня у странныхъ благочестивыхъ христіанъ просити. Тѣмъ же убо и твое благородіе, любовь къ намъ имѣя древнюю, потщися любве рады Христовы и къ великому его милости господару и цару Московскому о насъ ходатайствовать, какъ ты Богъ умудрыть и убогѣнствовать и улюбить къ намъ; но и егда аще посланы отъ насъ нѣкіе съ писаніемъ будутъ, дай имъ путь благъ и тыхъ къ великому господару и цару Московскому устроишы. Мы же сія отъ любви твоея получивше, въ молитвахъ архирейскихъ у престола Вышнего здравіе ваше и долгоденствіе и спасеніе памятовати должны будемъ. Нинѣ благословеніе наше архирейское вамъ и домови вашему препославшы, милости и любви вашей... вручаемъ. Данъ въ градъ Іирклѣвѣвъ, мѣсяца августа 1 дня, 1650 года.

..... всяческихъ благъ небесныхъ и земныхъ..... богомолца присный рукою власною.

Собственноручное письмо епископа Арсенія Желиборскаго писано на листъ бумаги, почти истлѣвшемъ отъ древности. Оно было сложено пакетомъ и запечатано печатью подъ кустодією; изображенія ея не ясны. На пакетъ надпись:

Благородному и благочестивому его милости кыръ Андрею Желиборскому, дворянину земли Московской, у столицы царское пребывающему, брату нашему, да вручится.

Подлинникъ хранится въ Московскомъ Архивѣ минист. Иностран. дѣлъ.

Отдѣлъ второй.

А К Т Ы

объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Югозападной Руси въ XVI вѣкѣ.

1.

Опись имѣнія Заборольскаго ¹⁾ 1566 года, августа 29.

Реестрь списаня двора Заборольскаго: будованя, домов, светлицъ, комор, подъякетовъ и ганков, стаен, оболон, печей, коминов, столов и што у коморох, скрын, судов у пивницы, лазни, от мала до велика; такъже у гумни збожя озимого, жита, ячменю, овса в стозех, и на поли нежатаго ярива такъже от мала до велика; на дворцы хоромъ, ставов, саду, огородов и людей тяглыхъ, повинностей и службъ их, огородников, кгрунътов, пол, сеножатей, гаев, дубровъ, зарослей и всяких пожитков малыхъ и великихъ, къ тому имену, двору Заборольскому прислухающих.

Напервей, двор Заборольский. Бубованя: уехавши у двор, сторона по правой руцы, от ставу, дом при земли, светлица, двери на завесах; в ней окон три з оболонами склянными ув олове, лав вколо три, стол флядровый, печ поливаная зеленая. С тое светлицы комора, в ней двери на завесах из защепками, сени. С тое ж светлицы двери на завесах из западнею; окон три з оболонами склянными ув олове, у третего оконца нет; комины два мурованных до светлицъ. С тых же сеней напротивку светлична:

¹⁾ Въ предисловіи къ этому акту сказано, что Заборольское имѣніе принадлежало фамиліи Борзобогатыхъ и по приказанію короля отдано за долги Михаилу Малинскому, маршалку королевскому. По этому случаю и составлена была настоящая опись. Въ настоящее время Забороль—небольшое село Луцкаго уѣзда.

двери двое на завесах, стол липовый в ногами, лавка передъ столъ, лав вколо чотыри, окон три в оболонами ветхими дерявыми, печ поливанный зеленый, збитый, дерявый, коминокъ подле печи мурованый. С тое светлички комора: двери на зависех, окон две в оболонами скляными ветхими, дерявыми.

Ворота с приезду от Луцка уезьные цылы; над воротаы кганок, на нем окон и оболон скляных нет. У того кганку двери на завесах из защепьбами двема. По ливуй руды сторона сени при земли: двери на зависах, окон три, оболона одна, половица скляное, комен мурованый. С тых же сеней усъход на ворота, на кганок; на усходе двери из защепкою. С тых же сеней пивница, двери на зависах изъ защепкою; у пивницы бочки дви пивных, а два полбарилки. С тых же сеней светлечка: двери двое на зависахъ, ув одных западвя, окон три в оболонами скляными ув олове, стол дубовый в ногами, лав вколо чотыри, печ поливанная зеленая, подле печи коминок мурованый, ложко дубовое. С тое светлечки коморка: лав дви, окон дви, оболона скляная одна не цыла. С тое коморы коморка потребъная, комин мурованый. С тое ж коморы светлечка: двери на зависах, лав чотыри, комин мурованый и печ поливанная зеленая, окон дви малых без оболонок. С тое светлечки сенцы в двоими дверми на зависах; с тое сенцы сен перед гриднею, двери на завесах и зъ западнею; с тое сенцы влетка, двери на зависах; с тых же сенець гридня, в ней стол дубовый, лав вколо чотыри, двери без завесов и без защепок. Стайна: ворота изъ защепкою, в ней драбин чотыре и жолобы чотыри; над воротаы стаенными кганочов без дверей.

Сторона третья, от села, от запусту, на рогу: кганок, подле того кганку сенца, двери на завесах из защепкою; в ней комин мурованый, ложко дубовое; с тых сенець светлечка, двери двои на зависах из защепками, окон три, оболон скляных ув олове ветхихъ, без оконецъ, дви, лав вколо чотыри, печ поливанная зеленая, цеглою положона. С тое светлечки сенца: двери на двор

на завесах из зацепкою, комины два мурованых, один зепсованый; с тых сенець коморка потребная. С тых же сенець напотивку светлечка, в ней двери на завесах из зацепкою, лав вколо чотыри, окон три, оболона одна, ветхая зас. С тое ж светлечки сенца, двери двое на завесах, одны из зацепкою, комин мурованый. Подле тое ж сенки коморка: двери на завесах, комин мурованый, злый. Подле тое ж коморки гридня зъ сени, напотивку из сенцей коморка; в тых ничего нетъ. Кухня, в ней двери на зависох и з зацепкою, комин глиною облеплен и горнь; с кухни коморка, в ней вилки железные три, рожны три, котел оден и горшчок меденый; а возокъ подле кухни, кола окованные.

Посеред двора дом великий: сен великая, двери двое на зависох, окон семь, у чотырех окон по полоболонь скляное, а пятая цылая, а дви окны без оболонь, комины два мурованых до печей. С тых же сеней светлица, двери на зависох; в ней окон чотыри з оболонами скляными ветхими, у четвертой оконца нет, стол дубовый з ногами, лав вколо чотыри, печ поливаемая зеленая, цеглюю положона. С той светлицы комора, двери на зависох и з замкомъ нутреным; в ней комин мурованый; с той коморы коморка потребная. В той же коморе скрыня зеленая а рябая, не замкнены, окованы; в них листов и рейстров старых непотребных не мало; скрынки московские две, окованых, не замкненные, старые, у в одной рейстров и листов такъже непотребных немало, а в другой маку с пол-сита; скрыня билая, старая, окована, не замкнена, в ней ничего нет. Сумы военные юхты чирвонные, в них кгротов древцовых семь; сумки малые, ветхие; пуздро флашское оковано железом билым, в нем нить ничего. З другое коморы до тое ж до захованы знесено: скрыня билая, старая, окована, не замкнена, в ней ничего нет; скрыня чорная, окована, не замкнена ж, в ней ничего нет; скрыня билая, старая, окована ж, без века; тарчи стрыфастые три, образцы малеваные невеликие чотыри зас. С тых же сеней напотивку светлица, в ней двери на завесах, оконъ три, оболонь шкляные ветхие две, лав вколо чо-

тыри, печ поливаная зеленая. С той светлицы комора, в ней двери на завесах з замком нутрѣним, комин мурованый зась. С тых же сеней усход на сини, на всходе двери на завесах; на кганку столы ветхые три, лавок перед столы три. Подле тое светлицы втыле коморка, в ней двери на завесах. У того дому окононицъ до окон з двора затвористых на завесах семъ.

Сторона двора от ставу и от запусу острогом острожона. Дазня над ставом у саду, в ней окно з оболною скляною, двери на завесах, лав три. Через сенцы до ставу двери двои на завесах; на противку коморка, двери на завесах, без печи, коминны два мурованых збитых, дырявые.

Дворецъ не огорожен. На дворцы гридня немалая, в ней стол, лав вколо чотыри; сени, в тых же сенях в концу коморки две з дощочкь, перечиненые, там никого и ничого нет. Сырница на сохах, плетеная, в ней нѣт ничего. Оборы на быдло с хвосту плетеные две, в них ничого нѣтъ. Свиной двадцатеро одно, а малых поросят шестеро; гусей двадцатеро одно; кур сорокъ.

Бровар неподалеку дворца, в нем котел пивной не малый, кади дви, а прикадокъ пять, котлы горилочныхъ два с трубами и с трубницами цылые, бочов пивныхъ чотыри, ушатки два. С того жъ броварю изба, у которой солоды сиравуют.

Огороды два: огород при дворцу, в котором озимков капусты барзо злых гряд тридцат, цыбули гряд двадцат сем, пегрушки гряд три; другой огород за гумном подъ запусомъ, в которомъ цыбули гряд двадцат чотыри.

Гумно: Ужата жита и збожя року теперешнего шестдесят шостого: жита озимого пол-одинадцаты стырты, в которых поведелю зложено копь девят сотъ. Овса нажатого стырты три, у которых зложено копь шест сотъ. Ячменю кошоного и еще некошоного на поли, велми недоброго, может быт возов зь двадцат. Гречихи з посияня мац чотырех, еще нежатое на поли, может быти копь сорокъ. Гороху на поли не жатого может быт стог. Попел смалцованый, который есть у гумнѣ, у клуни, у бочках,

повелили лаштов петдесят пят. Сина нашоного и на пустых полях на поли стыртъ три, бо жадных сеножателей ку двору нѣт. Жорав хованый у гумни один.

Садъ под двором надъ ставомъ, у котором есть шчипув не мало, але на них ничего нет. Ставков под двором перекопанных и спустошных, у которых уже рыбы выловено, три. Сажовка межи гумном и дворцемъ одна, в ней ничего нет. Лебеда на ставку три. Корчма дворная на гостинцу, в которой изба черная, комора, пинница, в ней столы два и стодола. До той корчмы всѣ потребности з двора дают. Церков; попъ Климентей.

Люди ку тому двору Заборолскому:

Степан Омелянович	мает	коня 1, вол	1.
Сенко Бачлай	коня 1, вол	2.
Мишковая вдова	коня 1, вол.	2.
Богдан	коня 1, вол.	2.
Андрей Литвин.	ничого не мает.	
Яско	ничого не мает.	
Савка тесля	коня 1, вол.	2.
Тимошка Батович	коня 1, вол.	2.
Тимошко Ивашчич	коня 2, вол.	2.
Федець	вол.	1.
Макар Дашкович	вол.	2.
Мицко Степунич	коня 1, вол.	2.
Мишко Дудка	кляч	1.
Васко Челий	вол.	1.
Яцукъ Ковал	кляч 1, вол.	2.
Микятка Дудка	коня 1, вол.	2.
Петрик Полозович	вол	1.
Федець Швитка	кляч 1, вол	1.
Гаврилец Мойсеевич	кон 1, вол	1.
Савка Гаврилович	кон 1, вол.	2.
Мойсей Пуцькь	кон 1, вол.	3.

Ярмолецъ Полозович	мает	вол. 3.
Юрко Пожоба	мает	кляч	1,	вол. 1.
Сенко Мойсеевич	мает	кляч	1,	вол. 3.
Өедецъ Дроневиц	мает	кон	1,	вол. 1.
Сенко Явлошевич	мает	кон	1,	вол. 1.
Остапецъ Дроневиц	мает	кляч	1.	
Курилецъ Дроневицъ	мает	кляч	1,	вол. 2.
Орехва	мает	кляч	1,	вол. 2.
Антон	мает	кляч	1,	вол. 2.
Игватецъ Жученя	мает	кляч	1,	вол. 1.
Кондрат Жукъ	мает	кляч	1,	вол. 1.
Гарасимъ	мает	кляч	1,	вол. 1.
Яско Левкович	мает	вол. 1.
Ставко Бортник	мает	кляч	1,	вол. 2.
Иванъ Хотиневич	мает	кляч	1,	вол. 2.
Сын его Миць	мает	кон	1,	вол. 2.
Лучка	мает	кляч	1,	вол. 2.
Дмитрик	мает	кляч	1,	вол. 3.
Сенко Романович	мает	вол. 1.
Андрей Редка	мает	вол. 1.
Өилко	мает	вол. 1.
Грицко Манюкович	мает	кляч	1,	вол. 2.
Андрей Семак	мает	кляч	1.	
Марко Пашкович	мает	вол. 3.
Грицко Карел	мает	кляч	1,	вол. 3.
Кондрат Шоман	мает	кляч	2,	вол. 3.
Гаврило Стадник	мает	вол. 1.
Севко Кулик	мает	кляч	1,	вол. 2.
Децко Каптурович	мает	кляч	1,	вол. 2.
Аврамец, попов брат,	мает	кляч	1,	вол. 1.
Романец Галенищевич	мает	кляч	1,	вол. 2.
Иванец Галенищевич	мает	кляч	1,	вол. 1.
Иванец Куликович	ничого не мает.	

Игнат Пашкович . . . мает кляч 1, вол. 2.
Гарасим Винник . . . ничего не мает.
Андрее(ц), зят Кабатов, мает кляч 1, вол 1.
Давид Сенютыч . . . мает кляч 1, вол. 2.
Петрик Давыдов зят . . мает вол 1.
Супруновая вдова . . . мает вол 1.
Иванец Мыцынич . . . мает кляч 1, вол. 2.
Томилець мает вол 1.

Повинности их: в рок с каждого вола по мацы овса, а на роботу повинни слухати, яко роскажуть.

Огородники: Левко кухар, Яцко тесля. Тыє земли не мают и ничего не папсут.

Книга городская Луцкая 1566 года, № 2040, листъ 34^о—344.

II.

Опись имѣнія Черногородскаго. 1578 года, апрѣль.

Реестръ списанья двора Чернгородского, речей всих рукомых, статковъ домовыхъ, такъже земъянских и въсихъ людей, через мене, возного повѣту Луцъкого, з уряду приданого, Богдана Коптевицкаго и при шляхте на имя: Ивану Богушевичу Липленскому, при мне Прокопу Григоревичу Холоневъскому, по смерти небожжици кнегини Николаевое Збаразское кнегини Ганны Деспотовны, при взятыю водле тестаменту ув опеку детей всих и именей небожъчика князя Романа Санъкгушка¹⁾), воеводы Бра-

¹⁾ Романъ Федоровичъ Сангушко, воевода Брацлаескій, гетманъ дворний Великаго Княжества Литовскаго, староста Жагомирскій, державца Речицкій, прославившійся своими побѣдами надъ войсками Юанна Грознаго, умеръ въ 1571 году. Въ завѣщаніи своемъ 1571 году, мая 10, Сангушко назначилъ мать свою, княгиню Ану

славьского, его милости ясневельможному пану Костеньтину княжати Островскому, воеводе Киевьскому, маршалку земли Волыньское, старосте Володимерскому, в року теперешнемъ тисеча пятсотъ семдесятъ осмого, месяца априля... дня.

Дворъ Чернгородикий, што в немъ ест. Напервей, вшедши в двор, по левой стороне светлочка из сеньми; в ней печ простая, оболоны паперевые. За тою жь светлочкою кухня; подле тое кухни другая светлочка, в ней печ простая, оболоны паперовые. Противъ тое светлочки з севей комора; подле тое коморы клеть для схованя; подле клетки черная изба из сеньми; подле избы две стайни под однимъ побитемъ. Тое будоване все в томъ дворе драницами побито.

Обора зовьсимъ достатечне збудована; в той оборе быдла рога того великого и малого, то ест: коров с теляты и яловыхъ одиннадцат, воловъ три, озимков осмъ, телят такъ рочныхъ одиннадцат, свиней великих и малыхъ осмьнадцат, гусей десят, утокъ десять, куръ тридцат.

Ку тому двору млынъ з однимъ коломъ на реце Брусце; ставъ прозвищомъ Строженецъ в пуге лежить.

Озера ку двору належачие: озеро Глубокое, озеро Обложе, озеро Черцко, озеро Болоцко.

Деспотовну, по 2-му браку Збаражскую, опекушею надъ дѣтьми и всѣмъ своимъ имуществомъ; въ случаѣ смерти калгичи, опска должна была перейти къ князю Константину Острожскому, воеводѣ Киевскому, маршалу земли Волыньской, старостѣ Владимирскому. Романъ Сангушко былъ ревностный христіанинъ православнаго исповѣданія. Въ имѣніи своемъ Несухотъжахъ (нынѣ мѣстечко Ковельскаго уѣзда), онъ имѣлъ свой собственный монастырь, называвшійся Мелецкимъ, и въ этомъ монастырѣ завѣщаль похоронить себя, по закону христіанскому греческому. Въ городѣ Турійскѣ (нынѣ мѣстечко Ковельскаго уѣзда) онъ устроилъ больницу при церкви св. Спаса, назначивъ на содержаніе ея село Ставокъ съ землями и крестьянами. Завѣщаніе Романа Сангушка внесено въ акты книги замка Владимирскаго. См. книгу гротскую Владимирскую 1582 года, листъ 303.

Село Чернѣгородоужъ: дворище ¹⁾ Тишкович, грошей двадцат девет повинен дат; дворище Костюкович, грошей двадцат девет ²⁾ повинен дат; дворище Конѣдратович, грошей двадцат девет повинен дат; дворище Кошелевич, грошей двадцат девет повиненъ дати; дворище Ланевич, грошей двадцать девять повинен дати; дворище Тарасовѣское, грошей двадцат три повиненъ дати; съ того жь дворища Тарасовѣского пятую част на двор робеть; дворище Шепелевѣское двадцать девять грошей повинен дати; дворище Елкович, грошей двадцат девять повинен дати; дворище Мызкотич, грошей двадцать девять повиненъ дати; дворище Гулевич, грошей двадцать девять повиненъ дати; дворище Марковѣское, грошей шестдесят повиненъ дати, але роботы никакое не робеть; дворище Мышковѣское, грошей пятнадцат повиненъ дат; дворище Вошчинич—грошей сорокъ повиненъ дати; дворище Пречистинѣского попа, грошей пятнадцат повиненъ дати.

1) Подъ дворищомъ разумѣется здѣсь дворовое мѣсто вмѣстѣ съ принадлежащимъ къ нему огородамъ и пахатнымъ полямъ. Дворища не имѣли точно опредѣленной мѣры, какъ воски и десятины, но вѣроятно назначались для каждаго тагла по глазомѣру. Отъ этого величина ихъ весьма различна. Въ актахъ отлчается два рода дворищъ: дворища большія, добрыя, старожитныя и дворища малыя. Первые назначались для водворенія цѣлыхъ крестьянскихъ родовъ, вторыя для однихъ только семействъ. Дворища раздѣлялись на полдворища и жеребьи, жеребьи на полжеребьи. Въ кремневскомъ повѣтѣ дворища назывались помѣтками, большія заключали въ себѣ 4 помѣтки, меньшія 1 помѣтокъ. Какое пространство земли заключалось въ помѣткѣ, не извѣстно. Смотри раздѣльную запись мѣтна Бережець 1595 года, ноября 15, въ книгѣ гродской Кремневкой.

2) Въ концѣ XVI вѣка, одинъ грошъ польскій равнялся 8 нывѣшнимъ грошамъ, или 4 к. сереб., считая въ нывѣшнемъ грошѣ $\frac{1}{2}$ коп. сереб. Королевскимъ универсаломъ 1571 года $2\frac{1}{2}$ гроша польскія уравнены 2 грошамъ литовскимъ; слѣдовательно 1 грошъ литовскій будетъ равенъ 5 копѣйкамъ сереб., копа грошей литовскихъ, заключающая въ себѣ 60 грошей, будетъ равна 3 нывѣшнимъ рубли. сереб. (См. Обзорѣніе Русскихъ и иностранныхъ въ Россію денегъ барона С. де Шодуара. Санктпетербургъ 1838 т. I, стр. 75. Справ. также Dzieła Tadeusza Szackiego. Poznań, 1843 т. I. Tablica ewaluacyi monet Polskich. Monety dawnej Polski. Przew. Edwarda Rostawieckiego. Warszawa, 1845).

Село Мановичи: дворище Максимовское, грошей двадцать девят повиненъ дать; дворище Тежколское, грошей двадцат девять повиненъ дать; дворище Бовсунович, грошей двадцат девять повиненъ дать; дворище Счербович, грошей двадцать осмъ повиненъ дать; дворище Тарасович, грошей двадцат девят повиненъ дать; дворище Дорошовъское, грошей дванадцать повиненъ дать.

Съ тыхъ же сель двух Чернгородъцкогo и Маневицкогo чивит дани медовой повинъни давать в рокъ ведер меду сто и полтретнадцат ведрa меду, а въ пусте гинеть дани медовой ведро и везовица меду; а повинност роботы их водле давного звичаю.

Село Кольки: Веремей Анъдреевич грошей тридцат повиненъ дат; Мацко Онанкович грошей шестдесят повинен дат; Микита Онанкович грошей тридцат повиненъ дать; Стас Онанкович грошей тридцат повиненъ дат; Мойсей Онанкович грошей тридцат повиненъ дат; Грицына грошей тридцат повиненъ дать; Федець Онанковичъ грошей тридцат повиненъ дат; Олексей грошей тридцат повинен дат; Нац Шелестович грошей тридцат повинен дат; Карпъ Шелестович грошей тридцат повиненъ дат; Панъфило грошей тридцат повинен дат; Корной грошей тридцать повиненъ дать; Матфей грошей тридцать повинен дат; Корней а Матфей грошей шестдесят повиненъ дать; Яцко грошей тридцат повинен дат; Романъ Петрович грошей тридцат повиненъ дать; Сенько Коваль грошей тридцать повиненъ дать; Мишко Петрович грошей тридцат повиненъ дать; Сергей Петрович грошей тридцат повиненъ дать; Хома Петровичъ грошей тридцат повиненъ дат; Гуць Петровичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сергей Мацковичъ грошей тридцат повиненъ дат; Сенько Дятель грошей тридцат повиненъ дат; Оксеньтей грошей тридцать повинен дат; Иван Верич грошей шестдесят повиненъ дать; Мець грошей тридцат повинен дат; Манец грошей тридцат повинен дат; Сыч грошей тридцат повиненъ дат; Стас Дудко грошей тридцат повиненъ дать; Рябец старец грошей семьдесят повиненъ дат; Степанъ грошей

тридцать повиненъ дат; Лукьянъ грошей тридцат повиненъ дать; Олихвер Шумич грошей тридцат повиненъ дать; Матфей грошей тридцат повинен дат; Сергей Мавкович грошей тридцат повиненъ дат; Манецъ Сычевич грошей пятнадцат повиненъ дат; Лукьянъ Шумич грошей двадцать повиненъ дать; Харитон Аванькович грошей тридцат повиненъ дать; Гаврило Мацкович грошей тридцат повиненъ дат; Сергей Сусвич грошей тридцат повиненъ дать; Федец Грицина грошей тридцат повиненъ дат; Федец Олешкович грошей тридцат повиненъ дать.

Село Рудники: Иванъ Глебович грошей тридцать повиненъ дат; Андрей Глебович грошей тридцат повинен дат; Ониско грошей тридцат повинен дат; Ненад грошей тридцат повинен дат; Левъ Огеевич грошей тридцат повинен дат; Грицко Огеевич грошей тридцат повинен дат; Иванъ Коновович грошей тридцать повинен дать; Дорошъ Боховович грошей тридцат повинен дать; Яцко Вацынич грошей тридцат повиненъ дат; Ониско Боховович грошей тридцат повинен дат; Васко Кунцевич грошей тридцат повинен дать; Децко грошей тридцать повинен дать; Протасъ Яковчич грошей тридцат повинен дат; Сенко Воронович грошей тридцат повинен дат; Павел грошей тридцать повинен дат; Якимъ Пацынич грошей тридцат повиненъ дать; Зенько Сеневиц грошей тридцат повиненъ дать; Васко Койлинъский грошей тридцат повиненъ дат; Яцко огородникъ грошей пят повиненъ дат; Сенко Воронович грошей десять повинен дат; Иванецъ Глебович грошей десять повинен дат; Протасъ огородникъ грошей десять повиненъ дать.

В Колку половица Родловъского дворища впусе лежит, с которого коца грошей гинеть; Лозинского пол дворища впусе лежит, грошей тридцат гинет. В Рудниках Мацевич дворище впусе лежит, двѣ копи грошей гинеть; Пухновичъ жеребей упусе лежит, грошей тридцат гинет; Глебович жеребей упусе лежить, грошей тридцат гинет; Тютковичъ жеребей упусе лежить, грошей тридцат гинеть; Бохововичъ жеребей Ярмаковъский впусе лежить, грошей тридцат гинет.

С тыхъ жь сель двухъ Колковьского и Рудницкого чинит лани медовое и повинни давать в рок ведер двадцать и ведер чотыри и полторы везовицы, а повинность роботы ихъ водлугъ давнаго звичаю.

Село Воля-Ситная: Данило войтъ грошей шестдесят повиненъ датъ; Ивашко Шорко грошей шестдесят повиненъ дат; Васко Сухоног грошей шестдесят повиненъ дат; Василец Гира грошей шестдесят повиненъ дат; Семко Счербакъ грошей шестдесят повиненъ дат; Федко Клюка грошей шестдесят повинен дат; Зенько Киверза грошей шестдесят повинен дат; Омелян Сецина грошей шестдесят повинен дат; Яцко Влезло грошей шестдесят повиненъ дат; Ивашько Сушко грошей шестдесят повиненъ дат; Сенко Сорока грошей шестдесят повиненъ дат; Ивашко Козлякъ грошей шестдесят повинен дат; Игънат Володко грошей шестдесят повиненъ дат; Иванъ Черевько грошей шестдесят повиненъ дат; Гац Догадко грошей шестдесят повиненъ дат; Волос Дегот огородникъ грошей дванадцат повинен дат; Васко Прагайло грошей дванадцат повиненъ датъ; Грицко Глушьо грошей дванадцат повиненъ датъ; Хъвень огородникъ грошей дванадцат повинен датъ; Тихона удова грошей полчетверта повинна дат; Курило, подсуседокъ, грош одинъ повиненъ датъ; а повинность роботы ихъ подлугъ давнаго звичаю.

Село Дедовичи: Моисей Богданович грошей тридцат повиненъ дат; Анъдрей Чепега грошей тридцат повиненъ датъ; Стецко Сполтыженя грошей тридцат повиненъ датъ; Анъдреец Ванькович грошей тридцат повиненъ датъ; Пархомъ Ярмолович грошей тридцат повиненъ датъ; Федец Богдановичъ грошей тридцат повинен датъ; Федець Ожоговичъ грошей тридцат повиненъ датъ; Романъ грошей тридцат повиненъ датъ; Гриц грошей тридцат повиненъ датъ; Максимъ Ожогович грошей тридцат повиненъ датъ; Микита Носкович грошей тридцат повинен датъ; Лучко Ванкович грошей тридцат повиненъ датъ; Луканъ огородник грошей шест повинен дат; Десятникъ огородникъ грошей

четыре повинен дат; Аношко подсоседокъ грошей четыре повинен датъ. Иван Лутчич грошей четыре повиненъ дат за шины, Федец Ожогович грошей пять повиненъ датъ; Мойсей грошей десять повиненъ датъ; Микита с товариши грошей двадцать повиненъ датъ; тот же Микито за гребло грошей два повиненъ датъ; Максимъ Ожогович грошей пять, а за гребло грошей два повиненъ датъ; а повинность работы ихъ водлугъ давного звычайу.

Село Опотовичи: Иванъ Полуянович грошей тридцат повинен датъ; Мойсей Полуянович грошей тридцать повиненъ датъ; Кацко Лецевич грошей тридцать повиненъ датъ; Омельянюк Лецевич грошей тридцать повиненъ датъ; Иванъ Пронявич грошей тридцать повинен датъ; Мацко Пронявич грошей тридцать повиненъ датъ; Павел Супрунович грошей тридцать повиненъ датъ; Федец Луцевич грошей тридцать повинен датъ; Аньтонъ огородникъ грошей шесть повиненъ датъ; Аврамъ подсоседокъ грошей пять повиненъ датъ; Павел Супрунович грошей шесть повиненъ датъ; Иванец Пронявичъ грошей шесть повиненъ дат; Мацко Пронявич грошей шесть повиненъ датъ. Тые жъ три человекъ Павелъ, Иванец а Мацко за гребла грошей три, пенезей шесть повинни датъ. Кацко Лецевич грошей десять повиненъ датъ; Иванецъ грошей шесть повиненъ датъ; Мойсей грошей шесть повиненъ датъ. Тые жъ три человекъ за гребла грошей три, пенезей шесть повинни датъ. А повинность работы ихъ водлугъ давного звычайу.

Село Звозъ: Федец Собанъ грошей шестдесять повиненъ датъ; Сергей грошей тридцать повиненъ датъ; Горасимъ грошей тридцать повиненъ датъ; Романъ Воронович грошей тридцать повиненъ датъ; Мишко грошей тридцать повиненъ датъ; Ивашко Попович грошей осмьдесять повиненъ датъ; Васко Вороновичъ грошей тридцать повиненъ датъ; дворище Бойковское впусе лежит, грошей тридцать гинет, а за шины грошей четыре; Гарасимъ грошей четыре повиненъ датъ; Федко грошей четырнадцать повиненъ датъ; Мишко грошей десять повиненъ датъ; Романъ грошей

четыре повиненъ дать; Сергей грошей четыре повиненъ дать. Ты все пять человекъ за гребла грошей два а пенезей осмъ повинни дать. А повинность ихъ работы водлугъ давного звычаю.

Село Козинъ-Ставъ: Михно грошей тридцать повиненъ дать; Лецко грошей тридцать повиненъ дат; Сенько грошей тридцать повиненъ дать; Лукьянъ грошей тридцать повиненъ дать; с того жъ села за шины Михно грошей десять повиненъ дать; Лецко грошей десять повиненъ дать; Лукьянъ грошей десять повиненъ дать; Сенько грошей десять повиненъ дать; а за гребла грошей четыре повиненъ дать. А повинность работы ихъ водлугъ давного звычаю.

Село Вруховичи: Оношко грошей тридцать повиненъ дать; Пархомъ грошей тридцать повиненъ дать; Яцко грошей тридцать повиненъ дать; Сергей Хомич грошей тридцать повиненъ дать; Кирей грошей пятнадцатъ повиненъ дать; Яцко Андрусович грошей пятнадцатъ повиненъ дат; Ивашко Косовичъ грошей пятнадцатъ повиненъ дать; Опанасъ Косовичъ грошей пятнадцатъ повиненъ дать; Гараско Матинъчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Серъгейко Косовичъ грошей тридцатъ повиненъ дать; Пархомъ Косовичъ грошей тридцать повиненъ дат; Яцко Боглай грошей тридцать повиненъ дать; Сидор Косович грошей тридцать повиненъ дать; Федина Косович грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Хомич грошей тридцать повиненъ дать; Гараско Пожарович грошей тридцать повиненъ дать; Федко Пожаревич грошей тридцать повиненъ дать; Федко Пацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Моничъ грошей тридцать повиненъ дать; Савонъ Пожаревичъ грошей тридцать повиненъ дать; Савко Пожаревичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимошъ Пацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Ивашко Сушкович грошей тридцать повиненъ дать; Климъ Гливичъ грошей тридцать повиненъ дать; Пархомъ Яремеевич грошей тридцать повиненъ дать; Федко Грицкович грошей тридцать повиненъ дать; Богдан Мацевич грошей тридцать повиненъ дать; Гараско Мацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Васко Мацевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Клим Молъчанъ грошей тридцать пови-

ненъ дать; Ивашко грошей тридцать повиненъ дать; Яцко Жданъ-чич грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Кречковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Хрициничъ грошей тридцать повиненъ дать; Игнатъ Вациничъ грошей тридцать повиненъ дать; Хома Сеньковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сидор Костеревичъ грошей тридцать повиненъ дать; Стецко огородникъ грошей три повиненъ дат; Денис огородникъ грошей три повиненъ дать; Василь подуседокъ грошей три повиненъ дать; Сергей огородникъ грошей три повиненъ дать; Куцова удова грошей три повинна дать; Курило грошей три повиненъ дать; Давило волъникъ грошей полтрета повиненъ дать; Климъ волъникъ грошей три повиненъ дать; Евтухъ подуседокъ грошей три повиненъ дать; Котюша удова грошей два повинна дать; Клинь Мацевичъ грошей три повиненъ дать; Стецко Базанъ грошей три повиненъ дать; Оправа удова грошей два повинна дать; Конюского дворища два жеребьи в пуге лежать, грошей шестдесят гинеть. Дылевичъ дворище—жеребей в пуге лежить, грошей тридцать гинеть. Киреева дворища поль-жеребья в пуге лежить, грошей пятнадцатъ гинеть. Мишучичъ дворище, Лецовъ жеребей, в пуге лежить, грошей тридцать гинеть.

С того жъ села Бруховичъ чинить дани медовой и повинъни давать в рокъ ведер пять меду; а повинъность работы ихъ водлугъ давного звичаю.

Село Ковиничи: Дворище Грибовичъ, Игнатъ Есковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тишко Савъчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Мелеховичъ грошей тридцать повиненъ дать; Симонъ грошей тридцать повиненъ дать; Павелъ Конюка грошей тридцать повиненъ дать; Андрей грошей тридцать повиненъ дать; Харко Пашуковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Кондрать Пашуковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Лукашъ Пашковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимошъ Саковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Федецъ Гиричъ грошей тридцать повиненъ дат; Василъ Яцковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Грицъ Ва-

силевич грошей тридцать повиненъ дать; Томяло Масеевиць грошей тридцать повиненъ дать; Андрейко Мокеевич грошей тридцать повиненъ дать; Гаць Якимович грошей тридцат повиненъ дать; Васил Манькович грошей тридцать повиненъ дать; Мойсей Яцкович грошей тридцать повиненъ дать; Васил Ковалевич грошей тридцать повиненъ дать; Лець Ковалевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Васко Тимошевич грошей тридцать повиненъ дать; Иванъ Тимошевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Терехъ Гулевиць грошей тридцать повиненъ дат; Овиско Ковалевичъ грошей тридцать повиненъ дать; Пилип Степановичъ грошей тридцать повиненъ дать; Иванъ Брукаловичъ грошей тридцать повиненъ дать; Павел Брукавич грошей тридцать повиненъ дать; Васил Петрович грошей тридцать повиненъ дать; Васил Колна грошей тридцать повиненъ дать; Остап Головчичъ грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Денисович грошей тридцать повиненъ дать; Миць Юшкович грошей тридцать повиненъ дать; Ониско Литвинович грошей тридцать повиненъ дать; Пахно Литвинович грошей тридцат повиненъ дать; Колохнович дворище, Андрей Колохнович грошей тридцать повиненъ дать; Матфей Колохновичъ грошей тридцать повиненъ дать; Тимош Колохнович грошей тридцать повиненъ дать; Юско Колохнович грошей тридцать повиненъ дать; Федець Колохнович грошей тридцать повиненъ дать. Глебкович дворище: Юскò Глебьковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Матяшъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Вакула Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Мартинъ Глушковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Наумъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Степанъ Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Федець Глебкович грошей тридцать повиненъ дать; Пронко Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Яцко Быкович грошей тридцать повиненъ дать; Омелянъ Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Трушъ Быкович грошей тридцать повиненъ дать; Василь Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Максимъ Быковичъ грошей тридцать повиненъ дать; Федець Быкович грошей

тридцать повиненъ дать; Тимошъ бояринъ грошей сорокъ повиненъ дат; Миц старецъ грошей тридцать повиненъ дать; Суботь Свиридович грошей тридцать повиненъ дать; Сенько Палилович грошей тридцать повиненъ дать; Савъка Свиридович грошей тридцать повиненъ дать; Евтухъ Свиридович грошей тридцать повиненъ дать; Пешко, Мартинъ а Симонъ за жеребей Самъгуровъскій грошей тридцать повиненъ дать; Васко а Иванина грошей тридцать повинъни дать; Игнатъ за Симовщину грошей двадцать повиненъ дать; Лецъ а Ониско за Кохлоновъщину грошей тридцать повинъни дать; Мацко волъникъ грошей пять повиненъ дать; Коваль огородникъ грошей пять повиненъ дать; Пархомъ волъникъ грошей пять повиненъ дать; Гриць волъникъ грошей три повиненъ дать; Марко волъникъ грошей шесть повиненъ дать; Селивонъ волъникъ грошъ; Горасимъ волъникъ грошей три повиненъ дать; Андрей волъникъ грошей три повиненъ дать; Стойка волъникъ грошей три повиненъ дать; Цеграш волъникъ грошей три повиненъ дать; Столма удова грошей два повинна дать; Гирич волникъ грошей чотыри повиненъ дать. Тимошевскій жеребей впусте лежитъ, с которого грошей тридцать гинеть. Панковъскій жеребей упусте лежит, с того грошей тридцать гинеть; Пугачевскій жеребей упусте лежит, с того грошей тридцать гинеть.

С того жъ села Ковлиницкого чинить дани медовое и повинъни давать в рокъ ведеръ чотырнадцать меду, а два ведра отдани Василю лесничому, а повинъность роботъ ихъ водълугъ давного звычайу.

Село Кречевичи: дворище Дровевич, грошей шестьдесятъ повиненъ дать; Марко грошей дванадцать повиненъ дать; Гриць Сидорович грошей двадцать чотыри повиненъ дать; дворище Голопузовичъ: Тимошъ старецъ, Микита грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Ермоль грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Миронъ грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Ониско грошей пять, пенезей чотыри повиненъ дать; Прокопъ

грошей пят пenezей чотыри повиненъ дать; Дворище Борщевичъ: Васко Ермолевичъ грошей двадцать повиненъ дать. Лихвей Борщевичъ грошей семь повиненъ дать; Денис Борщевичъ грошей тринадцать повиненъ дать; Лучка Гатаевичъ, Олешко Гатаевичъ. Дворище Нестановичъ: Демид Осочникъ грошей десять повиненъ дать; Тишко грошей десять повиненъ дать; Ивашко Веремеевич грошей одиннадцать, пenezей семь повиненъ дать; Кацко Карповичъ грошей одиннадцать, пenezей семь повиненъ дать; Зенько Браковичъ грошей семь повиненъ дать; Гриц Пузикъ грошей одиннадцать, пenezей семь повиненъ дать; Павел грошей пятнадцать повиненъ дать. Дворище Нихоновичъ: Мацко Якимовичъ грошей десять повиненъ дать; Назар Тимошевичъ грошей десять повиненъ дать; Терешко грошей десять повиненъ дать; Савочка грошей двадцать повиненъ дать; Вонюкъ грошей десят повиненъ дать. Дворище Микуличъ: Самуйло грошей двадцать повиненъ дать; Анъдростъ Тимошевич грошей двадцать повиненъ дать; Демидъ грошей десять повиненъ дать; Петрашъ грошей пять повиненъ дать; Савка Карповичъ грошей пять повиненъ дать; Ганъна удова грошей десять повинна дать. Дворище Глушковичъ: Савка Глушковичъ грошей тринадцать повиненъ дать; Ивашко Пацевичъ грошей осмъ повиненъ дать; Есиф Юркович грошей осмъ повиненъ дать; Миць Головеньчичъ грошей тринадцать повиненъ дать; Миско Брукъ Остапъ грошей тринадцать повиненъ дать; Иванъць Томило Рожковичъ грошей пятнадцать повиненъ дать; Кречевляне за край грошей шестдесятъ повинни дать; Еско огородникъ грошей шесть повиненъ дать; Ермоло огородникъ грошей шесть повиненъ дать; Юшко огородникъ. Борщевичъ дворисча впусте лежить жеребей, грошей двадцать гинеть; Шетьковъ жеребей у пусте лежит, грошей двадцать гинеть.

С того жъ села Кречевич чинить дани медовое и повинни давать в рокъ ведер двадцать и поль-везовицы, а впусте гинеть ведер семь меду; а повинность работы ихъ водлугъ давпого звичаю.

Села земенскіе¹⁾, в тому жь двору Черньгородскому; а повинность ихъ, яко перед тым служивали его милости годной памяти небожчику князю Роману Саньггущку, воеводе Браславскому: село пана Хмелевского Волька Ломачиньская, то есть напервей; село Шовьтысова Руда пана Остапова, село Васильки пана Макарово.

От Черньгородька в мили дворъ *Карасиньский* и што есть в нимъ, также и село *Карасиньское*: Напервей ворота; двор тыномъ огорожонъ; вшедши в двор, светлица по левой стороне, в ней печь белая старая, оболонъ две скляныхъ старыхъ, сени рубленые; в сеней комора, драницами побита, не нова; влѣтъ подле сеней старая. По правой стороне гридня и сени рубленые, драницами покрыто. За избою подклетъ, кухня рубленая, стайня рубленая, соломою покрыто, сенъниковъ два рубленыхъ, сырникъ, лавня, обора, в заметъ робено; хлевы достатечне урублены. В той оборе быдла рогатого, то ест: воловъ шест, коровъ дойныхъ шесть, телятъ шесть, яловиц три, озимъковъ шесть, быковъ два, козъ старыхъ дванадцат, козенятъ трое, овецъ старыхъ четверо, а молодыхъ двое, свиней старыхъ пятеро, поросятъ сеголетнихъ пятеро, гусей пятеро, кур двадцатеро, бчоль осажаныхъ на бору десяти. Гумно тыномъ горожово, жита стожковъ два по петнадцать копъ. На поля засеено жита мацъ осмъ, овьса маца одьна посеено, гречки маца посеено, ячъменю маца посеено. Огородные речи засеено, што быть могло.

К тому жь двору млынъ от Церхова на болоте, гатью держить, одно на весне мелеть. К тому жь двору озер осмъ, а девятого половица с Чернещаны на полы.

¹⁾ Селами земенскими назывались деревни, отданныя помѣщикомъ во владѣніе землянамъ, т. е. шляхтичамъ, обязавшимся исполнять земскую военную повинность, лежавшую на имѣніяхъ помѣщика. На такомъ же основаніи раздавались и королевскія земли; шляхтичи, получившіе эти земли, назывались землянами королевскими.

Село Карасинъ. Цывъшовъ, дани медовое и повинность ихъ: Дешко грошей девятнадцать повиненъ дать; Наумъ Лукачевичъ грошей осмъ повиненъ дать; Мишина грошей чотыри повиненъ дать; Сенько Щуччичъ грошей чотыри повиненъ дать; Юрько Пашковичъ грошей осмъ повиненъ дать; Вацина Щуччичъ грошей чотыри повиненъ дать; Андрей Охремович грошей полчетвертадцать повиненъ дать; Хома грошей два повиненъ дать; Наумъ грошей шестнадцать, пенезей осмъ; Тимошъ грошей десять повиненъ дать; Пилипъ грошей дванадцать повиненъ дать; Занъ грошей двадцать три, пенезей пять повиненъ дать; Игнатъ грошей дванадцать повиненъ дать; Сенько Игнатовичъ грошей двадцать чотыри повиненъ дать; Авъдей грошъ и пенезей три повиненъ дать; Пилипъ Богдашевичъ грошей чотыри повиненъ дать; Олисей грошъ один повиненъ дать; Мишко Лукачевичъ грошей десять повиненъ дат; Сенько Мишковичъ грошей десять повиненъ дать; Стецко Игнатович грошей дванадцать повиненъ дать; Зенко Богдановичъ грошей осмънадцать повиненъ дать; Селюта Андреевичъ грошей шестнадцать повиненъ дать; Калько грошей полсема, пенезей три повиненъ дать; Ерославъ грошей полгосма, пенезей два повиненъ дать; Марко грошей семъ, пенезей три повиненъ дать; Жданъ Богданович грошей семънадцать, пенезей осмъ повиненъ дать; Максимъ Ждановичъ грошей шесть повиненъ дать; Пилипъ Юркович грошъ одинъ, пенезей три повиненъ дать; Стецко мелникъ грошей два повиненъ дать; Савка Кунъцовъ грошей чотыри повиненъ дать; Мартинъ грошей осмъ повиненъ дать; Грицъ грошей чотыри повиненъ дать; Евъхимъ жеребей ново принялъ.

С того жъ села Карасина в каждый год дани медовое повинни давать ведер двадцать шесть и полторы везовицы и полчетвертки везовицы. А повинность тых же подданныхъ Карасинскихъ: въ подводу где потреба и што дворными сохами узоруть, то повинни все спратати, помолотити и где кажутъ отвезти; а оли приеде до них князь або вранникъ або слуга кнежий и рядничий, повинни они вси живности давати самым и конемъ.

В том же селе церковь новопоставленная, накладу в ней не веле, што тые ж подданные наложили.

Двор Поворский вколо тыномъ огороженный не новымъ; противъ воротъ домъ; на стовъпи кганокъ; с кганъку сени; в сени вшедши, по правой стороне светлица: печ белая, оболонъ скляныхъ чотыри старыхъ, двери на завесахъ железныхъ; с тое светлицы другие сени; тамъ же в сеней другая светлица: печ белая, оболонъ три скляныхъ также старыхъ; в светлицы комора. А по левой стороне в сени вшедши светлица: печ белая, оболонъ скляныхъ чотыри такъ же старыхъ, двери на завесахъ железныхъ. С тое жъ светлицы комора, оконъко невеликое без оболоны. С тыхъ же сеней комора безъ оболонъ. Тотъ домъ драницами побито не ново. Подле того дому пивница, драницами побито не ново. На другой стороне того ж дому стайня рубленая, драницами недавно побита; от тое стайни недалеко кухня старая, подле кухни стайня без верху и без дверей, недавно поставлена; гридня, сени, на противку комора не новая, издебка малая из сеньми, не новая; хлевовъ рубленыхъ старыхъ пять, соломою покрыты; сырникъ и лазня в сеньми, драницами покрыта, старая. Обора и хлевъ старый на быдло, тыномъ огорожено старымъ; в той оборе кобыла вороная в жеребятъ, жеребица лонъцака тое ж кобылы вороная. Быдла рога того великого и малого: воловъ чотыри, коровъ девят, телят осмеро, а две коровы еще не потелилисе, яловиц пять, быковъ невуковъ чотыри, третячокъ и озимъковъ шестнадцат, свиней шестеро, гусей четверонадцатеро, кур пятьдесятъ дворных, бчолъ на бору, тепер на лето осажонныхъ, тридцатеры четверы. Тут же за загородою влуня и гумно тыномъ огорожено, не ново, збожъе в нем нѣту. На полю засеено: жита мац пятьнацать, овъса мац чотыри, ячъменю маца одна, гречки мац две.

К тому ж двору Поворскому, в лесе Поворскомъ, овецъ старыхъ сто тридцать двое, коз старыхъ семъдесятъ, егънят и возенятъ се-голетнихъ сто тридцать одно; овцы еще непострыжонные; пастуховъ за ними три, которымъ платить потреба. К тому жъ двору говы

бобровые, озер три, але в жаднымъ неводомъ волочити не может. К тому жъ двору млынъ на болоте, гатью занятый, одно коло; млынъ зовсимъ направленный, одно на весне мелеть. Также и корчма на селе. Тотъ млын и корчму панъ Марко Заец, врядникъ тамошний, от небожчицы кнегини Гавъни Деспотовны за осмъ коп грошей литовских аренъдою держить. Огороды водле можности засеены.

Село Поворско. Платы цынъшовые, давъ медовая, повинность ихъ. Напервей: Короц грошей полпята и грошъ пищий повиненъ дать; Ермоль грошей два и грошъ пищий повиненъ дать; Мишко Мошчич грошей чотыри и грошъ пищий повиненъ дать; Юсович грошей осмъ, пенезь оден и грошъ пищий повиненъ дать; Санец грошей шест и грошъ пищий повиненъ дать; Гаврило Турчиновичъ грошей осмъ и грошъ пищий повиненъ дать; Максимъ Королевич грошей два и грошъ пищий повиненъ дать; Лашко грошей шест и грошъ пищий повиненъ дат; Стецко Лукъшич грошей два и грошъ пищий повиненъ дать; Зец грошей шест, пенезь оденъ и грошъ пищий повиненъ дать; Тимош грошей полъчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Сидор Короцевич грошей полъчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Тишко грошей полътора и грошъ пищий повиненъ дать; Миц грошей полътрета, пенезь одинъ и грошъ пищий повиненъ дать; Савран грошей полъчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Богданъ грошей полчетверта и грошъ пищий повиненъ дать; Ониско грошей полпята и грошъ пищий повиненъ дать; Муринъ грошей три и грошъ пищий повиненъ дать; Махво грошей три, пенезь один и грошъ пищий повиненъ дать; Максимъ Мальчишинъ грошей шест и грошъ пищий повиненъ дать; Васко Вахнович грошей три, пенезь одинъ и грошъ пищий повиненъ дат; Сенько Супрунович грошей три, пенезей два и грошъ пищий повиненъ дат; Карпъ грошей два и грошъ пищий повиненъ дать; Евълах грошъ один, пенезей шесть и грошъ пищий повиненъ дать; Стас грошей пят, пенезей три и грошъ пищий повиненъ дать; Селифонъ грошей три, пенезей осмъ и грошъ пищий повиненъ дать; Антонъ грошей чотыри, пенезей три и

грошъ пишчий повиненъ дать; Андрей грошей чотыри и грошъ пишчий повиненъ дать; Стецко Кацевичъ грошей два, пенезей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Стехно грошей чотыри, пенезей семь и грошъ пишчий повиненъ дать; Кацко грошей два и грошъ пишчий повиненъ дат; Мартинъ Мартиновичъ грошей дванадцать и грошъ пишчий повиненъ дат; Федецъ грошей полчетверта и грошъ пишчий повиненъ дать; Васко Дудичъ грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Юско грошей полчетверта и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашко Грицковичъ грошей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Курило грошъ одинъ, пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашковая Дудчина грошей шест и грошъ пишчий повинна дать; Хурсъ грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Малышко грошей два, пенезей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Ходко грошей два, пенезей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Малохвей грошей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко Жабичъ грошей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Коцко грошъ одинъ и пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Сидор Дудичъ грошей чотыри и грошъ пишчий повиненъ дать; Гаврило Давыловичъ грошей чотыри и грошъ пишчий повиненъ дать; Нестер грошей одиннадцать и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко Дмитровичъ грошей дванадцать и грошъ пишчий повиненъ дать; Завко грошей полчетверта и грошъ пишчий повиненъ дать; Насонъ грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко Козюковичъ грошъ одинъ, пенезей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Мартинъ Коньдратовичъ грошей чотыри и пенезей полтретя и грошъ пишчий повиненъ дать; Радько Юшковичъ грошей чотыри и пенезей полтретя и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашко грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Харина грошей два и грошъ пишчий повиненъ дать; Оксюта грошъ один, пенезей шест и грошъ пишчий повиненъ дат; Мишко грошей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Яцко грошей три и грошъ пишчий повиненъ дать; Федчунъ грошей шест и пишчий грошъ повиненъ дать; Филицъ грошъ одинъ, пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Ко-

нашъ грошъ одинъ, пенезей полтора и грошъ пишчий повиненъ дать; Коваль грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Ивашко Беличичъ грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать; Максимъ грошей шест и грошъ пишчий повиненъ дать.

В том же селе Поворску дани медовое чинит ведер семдесят три, везовиц три. А повинность в работахъ того ж села Поворского есть меновите: двор будовати и около городити, стаини, хлевы, оборы и въсякое будоване; орат не повинни, але за то дають в кождый год по копе жита шестерныхъ, по копе овса, по копе гречки, а копы вси мают быти шестерные; по две решете пашни якое жъ колвек в кождый год повинни дати, окром огородниковъ. А огородниковъ повинност: в огородахъ копати, сеети, з огорода сееное урубленое спратати, послат где недалеко, коли князь приедет, кони паствити, а з огорода каждого году по шести грошей дати повинни. Тые жъ подданные Поворские тяглые пашню всякую повинни жати, што дворными сохами узорати могут, попратати, змолотити и ко млыну где кажуть отвезти мають. Сена косит повинни, коли им кажут, две недели, тое ж и попратати мают, нижли не заразомъ все село: сего лета половица, а в год другая половица. А откосивши, повинни по грошу дати, хто их пилнует, от косы. Подводу повинни где недалеко ехать, нижли дан повинни отвезти, где им роскажутъ. Коли князь самъ приеде, або ревизор, або бирчий, повинни сторожу дат до двора и дрова возити, а большей мужове тое сторожи чинити не повинни, бо сторожовъщину дають по два гроши з дымомъ. Млыновъ повинни робити и гать гатити, ув обрубе Поворскомъ повинни пойти ув оступ звер ловити, также и до бобровыхъ гоновъ повинни пойти, коли имъ роскажутъ. Повинни дат все село две яловицы, але яловицами у ихъ не берут, бо за кождую яловицу они повинни дат в кождый год на ден Петра светого за две яловицы, то есть сто грошей повинни дати. В кождый год о светой Пречистой по двое кур на каплумене, а в осень, за давю медовою, по гусяти также повинни дати. З гнезда соколого вси соколы на двор

отнести, еслибы нашолъ, з гнезда ястребего и з гнезда рабочо
повинъни дати по одной птасе от гнезда, естли хто найдетъ. В
том селе Поворску, отдавши дань, за данью повинни возъ дати
направный; полуковщину по грошу от лука бобровъного водлугъ
давного обычаю.

В том же имену Поворску село Валъва пана Заецова.

Книга городская Луцкая 1578 года, № 2052, листъ 299—306.

Примѣч. Изъ исчисленныхъ въ этомъ инвентарѣ селеній, существуютъ въ на-
стоящее время слѣдующія:

Черногородокъ, вниѣ *Городокъ*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

Маневичи, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

Колки, мѣстечко Луцкаго уѣзда.

Рудники, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

Воля-Ситная, вниѣ *Ситница*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

Дѣдовичи, деревня Луцкаго уѣзда.

Свозъ, вниѣ *Свозъ*, помѣщичья и частію казенная деревня въ Луцкомъ уѣздѣ.

Козинъ-Ставъ, вниѣ *Козинъ*, помѣщичья деревня Луцкаго уѣзда.

Бруховичи, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.

Козлиничи, вниѣ *Козленичи*, помѣщичья деревня Луцкаго уѣзда.

Кречевичи, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.

Волька-Ломачинская, вниѣ *Ломачанка*, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.

Карасинъ, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

Поворско, вниѣ *Поворскъ*, помѣщичье село Ковельскаго уѣзда.

Валка, вниѣ *Вулька*, помѣщичье село Луцкаго уѣзда.

III.

Ивентарь Полонскаго имѣнія. 1598 года, 18 сентября.

Inwentarz dworu Połonskiego ¹⁾, spiszenie ziemian, boiar y podanych szeł Połonskich y włosci Uchriczkiej y wszelkich pożytkow, ku imieniu Połonskiemu przynależących, za roskazaniem jasnie oszwieczonego xiążecia iego mosci pana Christoph Radziwiła, xiążecia na Bierzach i Dubinek, wojewody Wilienskiego, hetmana naywiszego Welkiego Xięstwa Litewskiego, Soleczkiego, Urzędowskiego, Borysowskiego etc. etc. starosty, dzierzawczy Konchayskiego, pana mego miłosziwego, przez mię, sługę iego xiążęczy moszczj, Michała Kondzierskiego podany xiążęciu iego mosci Hrehorowi Szanguszkowi Koszerskiemu, castellanowi Brasławskiemu, w roku theraznieyszim 1598, 18 d. miesiącza sep-tembra.

Naprzod budowanie dworne:

Dom gliną oblepiony. Jzb białych przeciwko sobie dwoi, iedna wielka na piwniczi murowaney; w thei izbie okien pięć, błon sklannich 4 s pręthi żelaznemi, okienic na zawiasach 3; drzwi na zawiasach, u nich wrzeciędz skoblem; ławy według potrzeby; piec kafli polewanich, wedle pieca kominek mali. Przewiko nieyi druga swietlica, upokoynia; w nieyi okien 2 z błonami dwiema nowemi, okienica 1, ławy według potrzeby, piec polewanyi, wedle niego kominek murowanyi. Z niey zasię komnatha, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem; w thei komnacie komin murowanyi welgi, okno z okiennicą na zawiasach z zaszczepką i skoblem. S teyi kom-

¹⁾ *Полонна* — вмиѣ с. *Полонное*, Луцкаго уѣзда Волын. губ.

nathyi komorka potrzebna chrosciana, nie nakritha, drzwi na zawiasach, zaszczepka i skobl. Między themi izbami sieni s chrostu upleciona, gliną oblepiona. S tei że sieni wschód na górę, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl. Przed tą sienią ganek, na zawiasach drzwi. Nad them gankiem drugi ganek; oba nie wielgie. W thei że tam sieni kominy 2 murowane wielgie, okno edno, koritho wielgie długie. Then dom dranicami wszithek krithi, żelaznemi gozdziami przibiiiane; pod them domem sklep murowanyi, drzwi w piętkach, wrzeciędz i skobl.

Nie podaleko thego domu dom na wale stoi; izb białych 2: jedna izba mała po prawie wchodząc, okien 2 z błonami dwiema i s okiennicami na zawiasach, z zaszczepkami, ławy w niey podle potrebyi, piec polewanyi, kominiek murowanyi, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem. Z nieyi zasię komora, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem, okno i błona sklanna iedna, okiennica na zawiasach z zaszczepką, ławy według potrebyi, komin murowanyi. S komoryi zas komorka potrzebna, drzwi na zawiasach z zaszczepką; tha komorka z dranic urobiona. Druga izba na przeciwko, w kthoreyi izbie z błonami sklannemi, s skobliczkami, okiennice na zawiasach z zaszczepkami, ławy według potrebyi, piec polewanyi, wedle niego kominiek małyi, drzwi na zawiasach, klamka hanthaba. Z nieyi komora, w kthoreyi okno z błoną sklanną, z okiennicą na zawiasach, kratha żelazna krżizowa i zaszczepka, law 2 przy scienie, komin murowanyi, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl. Tamże komorka potrzebna, z dranic budowana, drzwi na zawiasach, zaszczepka. W teyi że sieni kominy 2 murowane, wschód na górę, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl, przed sienią ganek ze wschodem, drzwi na zawiasach, hantab dwie.

W końcu thego domu swietliczka niewielga, w niey okien 2 z błonami, okiennice na zawiasach, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl, ławy według potrebyi, piec prosthich kafli. Naprzeciwko—komora, s tarcic urobiona, drzwi na zawiasach, wrzeciędz y skobl;

między niemi sionka, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl. Z sieni wschod na górę, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem. Tho budowanie wszitko pod iednem dachem, dranicami kritic i gliną oblepione. Pod them domem piwnica, iusz stara, dranicami kritha, w piętki drzwi stawione, wrzeciędz i skobl, w szyi krata drewniana, skobel wielgi.

Niedaleko thego domu piekarnia, z drzewa budowana; w nieyi okien małych 3, ławyi wkoło, piec wielgi, z gliny ulepiony, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem. W końcu theyi izby komora, s chrostu pleciona, gliną oblepiona, drzwi prosthe, wrzeciędz i skobl. Naprzeciwo zasię swiathelka nie wielga, gliną oblepiona, okien małych 2, okno większe iedno, błonka sklanna, okiennica na zawiasach, ławyi według potrzeby, prosthi piec kafłowy, drzwi na zawiasach. Między nimi sień drzewianna, gliną lepiona, w kthoreyi drzwi dwoie prosthe; w thei sieni komin s chrostu pleciony, gliną lepiony, ognisko z drzewa zrąmbione na kuchnią. Z sieni wschód na górę; thamże na swietlicyi komora, z dranic urobiona, drzwi prosthe z wrzeciędzem i skoblem; w niey koritho stare ze słodownie. Przez scianę thei swietelki spizarnia, s chrostu upleciona, gliną oblepiona, drzwi na zawiasach z skoblami 2. Podle thei spizarnie swietlica z drzewa nowo zbudowana, drzwi na zawiasach, zaszczepka i kołko, piec polewany, kominiek murowany, okien pięć, w nich błon sklannich pięć, ławyi według potrzeby, stołów lipowich 2, stoł dembowyi 1, ław przed niemi 3. S teyi izby komora, drzwi na zawiasach, wrzeciędz i skobl, okien 2 z błonami sklannemi, okiennice na zawiasach, ław przy scienie trzi. Z nieyi komorka potrzebna, drzwi prosthe, zaszczepka. W boku thei komoryi piekarnia, drzwi na zawiasach z wrzeciędzem, piec czarnyi, ławyi według potrzeby, stolik prosthi. Między tą piekarnią a swietlicą sień wielga, z drzewa budowana, okno wielgie iedno, w niey drzwi z klamką dwoie, ognisko kuchenne, komin wielgi murowany. Z sieni wschód na górę; thamże komora z dranic urobiona, drzwi prosthe, wrzeciędz i skobl.

Tho budowanie wszitko pod iednem dachem, dranicami kritho. Przed them domem stoł dembowyi niemałyi sthoi.

Podle thego domu wrotha tharcziczne... na kunie żelazneyi, przy nich fortka na zawiasach.

Podle wroth sthainia wielga; w nieyi drabin pięć, żłobow pięć, wrotha na kunie żelaznyi z wrzeciędzem i skobl. Na thei staini ganek, drzwi prosthe, do niego wschod. Na thei stayini gura dla schowania siana, tarcicami pomoszona, drzwi prosthe, wrzeciędz i skobl. Tha stainia dranicami kritha. Podle stayinie golembiniec na słupach drzewiannyh, dranicami krithi. Za stayinią wozownia, s chrostu pleciona, słomą kritha, wrotha z dranic robione. Niedaleko wozownie piwnica stara, słomą kritha, drzwi w piętkach, wrzeciędz i skobl.

Tham że browar, s chrostu plecionyi, dranicami krithi; w nim kadzi 2, koritho 1, wszilko piwne; słodownia thilko izba ogorzała sthoi.

Przi them dworze folwark Połonski i budowanie tego folwarku: izba czarna stara, drzwi prosthe, piec czarnyi, okna 4, lawyi wkoło, na przeciwko k tey chrosciana; tho wszitko pod słomą.

O b o r a.

Oboryi 2 na chowanie bydła chrusciane, słomą kritiche; chlewkow małych 2 dla swini y owiec. Tha obora płothem ogrodzona.

Gumno folwarku Połonskiego.

Stodoła dla młocenia zboża, s chrostu pleciona, słomą kritha; w nieyi wroth 2 wielgie, wrzeciędz, skobl wielgi. W them gumnie na then czas zboża zostało roku 98: żitha kop 230, przenicie kop 72, jęczmienia kop 19, owsa kop 132, grochu stog, siana stog, Tatarka ieszcze na then czas s pola nie sprząthniona była.

Sad y ogród.

Przi them że dworze Połonskim ogrodyi 3 na rzeczi owosczowe y sad, ktoryi theraz nowo szczepić poczętho, w kthorem za czasem iabłka i gruszki bywać mogą.

Folwarok Korszewski i budowanie iego.

Jzba czarna, drzwi prosthe, okien malich 4, piec czarnyi, ławyi wkoło; na przeciwko kleć... drzewianna, drzwi prosthe z wrzeciędzem; między niemi sień, drzwi dwoie prosthich, spizarn 2 dla zboża, drzwi z wrzeciędzami.

O b o r a.

Chliwow dla chowania bydła, s chrostu uplecionich i słomą krithich, 5 tak malich, iako i wielgich; stayinia, na thei chliw pod słomą 1.

A isz pasznia folwarku Korszewskiego między poddanemi na pewnem płacie rozdano, tak iako niżeyi, przy napisaniu wsi Korszewskiej, o them iesth dostatheczone napisane; thedyi thesz i sadzibe thego folwarku poddanym, kthorzi sadzib swich nie mieli, na pobudowanie się im pokazało. Thelko na thich sadzibach siana stóg niemałyi, abo stherta.

P a s z n i a.

Na pasznią folwarku Połonskiego, okrom sianożęci, telko włok 6 morg. 28 iest zostawiono ¹⁾, a pasznią Korszewską, iako iesth niżey opisano, precz zniesiono.

а) Литовские землемеры употребляли линейную меру, называвшуюся шнуром; шнуръ дѣлился на 10 прентовъ; триста квадратныхъ прентовъ составляли одинъ моргъ, а 80 морговъ — одну волоку. Литовская волока заключала въ себя 19 русскихъ десятин и 2010 сажень, полагая въ каждой десятинѣ по 2400 квадратныхъ сажень. (См. Описание повята Боргусовскаго. Вилно, 1847, стр. 220)

Rozrządzenie pasnie Połonskiey.

W Połonney piersze polie włok 2, morg. 10; drugie polie włok 2, morg. 6, trzecie włok 2, morg. 10, nie wspominiając morg ogrodnickich, kthore przy pasnie zniesione y przy inszych są napisane.

Sianożęci dworne.

Sianożęci dwornych przy pierszym polu dwornem Połonskim morg 2 pręt. 4, przy drugim polu morgow 2, przy trzecim polu morgow 16 pręt. 4. W końcu sioła Baiewskiego, nad stawem Połonskim, morgow 2 pręt. 8, przy Korszewie sianożęci Burzinskiey, z błothem nad rzeką i z ostrowkiem Żidowskim, poznali uczinione włok 2, morg 18. Czini wszitkich sianożęci włok 3, morg. 10, pręt. 16, na kthorich się stawi siano sterth siedm, iakosz i the-raz iesth.

The sianożęci poddani sioł Połonskich, tho iesth: Horodisczanie morgow 15, Połoncy i Nazoranie morgow 16, Ozdowcyi morgow 11, Korszewcyi morgow 24, Baiewcyi morgow 12 pokosić, w stherthyi złożyć i do dworu powozić są powinni. A ostathek thich sianożęci ogrodnikami thich sioł Połonskich sprząthiwano być ma.

Włosć Połonska.

Sioło Horodiscze ¹⁾, włok 32, grunth dobry.

Jwan Tankiewicz syin włoki $\frac{1}{2}$ Prokop Na-			
zarczyz $\frac{1}{2}$	koń 1 wołow 1 włoka 1.	
Bohdan Kunczyc z synem za wszitkie po-			
winnosci płaci po kop 3	3	3 1.

¹⁾ Городище вынѣ помѣщичье село въ Лудскомъ уѣздѣ.

Josko Tankiewicz, Ihnat Niescinkowic, Andrzej

Karaymowic	koń 1 wołow 2 włoka 1.		
Proczinir $\frac{1}{2}$, Iwan Badczic $\frac{1}{2}$	1	4	1.
Hreczina z sinem $\frac{1}{2}$ Klim Poleszko $\frac{1}{2}$	—	4	1.
Karp a Jakim Chwedcicyi, synyi 2	2	3	1.
Condraszicz staryi, płaci osadyi ¹⁾ kop 3	2	3	1.
Sawka Jacowic, syyni 4, osadyi płaci po kop 3	2	3	1.
Falutha z Pietraszem po $\frac{1}{2}$ włoki, po 1 sinowi	1	4	1.
Wasko a Jwan Jeremkowiczi z Oreszką ma- czołą	1	4	1.
Jwan Jacowka, syyni 2	3	3	1.
Sawka Jacowka, syyni 3	2	3	1.
Iwan Pilko, sin 1, Moisseyi Holenczic	—	2	1.
Iwan Bakunowic, syyni 2	2	2	1.
Anthon Omskowic $\frac{1}{2}$, Timosz z Fedkiem $\frac{1}{2}$	1	2	1.
Jacko Herborz $\frac{2}{3}$, Chac Makiewic $\frac{1}{3}$	1	3	1.
Hołowczina, syin 1, z Sebastianem a Iwanem, bracyją	1	5	1.
Fedko Michnowic, pasinki 2, Panas Fied(k)owic a Hasko Lewkowic	1	2	1.
Kuc Bogdanczic, syin małyi 1.	2	2	1.
Harasko, sin 1, Fedko Zuszic, syyni 2	3	3	1.
Faluta Wiredenko, synyi 3, Matwiew Wosko- łup, syyni 2	3	4	1.
Fedor Isaiewic z synem	3	4	1.
Mikitha Nazarczic, synyi 2	3	4	1.
Then że Mikitha z Iwanem	1	1	1.
Sawka Nazarczic	2	2	1.
Jwan Kuzmicz z bratem	2	2	1.

¹⁾ Крестьяне, платившие одну только помещельную плату и освобождавшиеся от всех прочих повинностей, назывались осадниками, а повинность ихъ осадомъ. Къ нимъ причислялись также бывшіе прежде бояре, обращенные въ тараныхъ крестьянъ.

Uliana Stepanowa, syni 2, a Łuczka Iwaszkowic	, k. 2 wołow 4 włoka 1.
Wasko Hawrilczic, syiny 2, Hasko Wiredenko, syn ieden			1 5 1.
Lewko Utemczic, Woyithek Andrzejczic, syiny 2, a Anthon Jacowcic, syn 1			1 2 1.
Jasko Onatiaszczic, syiny 2			1 2 1.
Marcin Mitkowic $\frac{1}{3}$, Hawriło Tankiewicz, syiny 2, włoki $\frac{1}{3}$, Iwan Biczina $\frac{1}{3}$,			2 2 1.
Mitko Maluszewic, syiny 2,			2 2 1.

O g r o d n i c y .

Ogrodnycy siola Horodziskiego, ktorzi na ogrodziech siedzą i po trzi morgi przy paszni dwornei pola trzimaia, płacą z ogrodow i morgow; z nich wszitkiego gr. 12, robić w każdyi thidzień po dwa dni.

Saczko—ogrod 1, morg 3. Tereszko—ogrod 1, morg. 3. Marcin Nesterewic—ogrod 1, morg. 3. Wojciech Onisztowic—ogrod 1, morg. 3. Szimko Swiec, rzemiesnik—morg. 3. Masko Miczenia—ogrod 1, morg. 3. (Безъ обозначеня владѣльцевъ)—ogrod 2, morg. 6.

P o d s u s i e d k i .

Domow a ni ogrodow nie maia, telko w sąmsiedztwie mieszkaią, nic nie płacą, ieno w każdyi thidzeń po dniu iednemu do dworu robia.

P o w i n n o ś ć .

Powinność poddanich siola Horodziskiego isz iednaka, iako i w inszych wsiach, przetho pod siolem Ozdowem iesth opisana.

S i e l i d z b y.

Isz tho sióło Norodiskie, tak iako i insze wszitkie sióła Połonskie, przez niedostatek drzewa na budowanie, z miesc swich starodawnich ruszać i na włokach swich budować się nie mogą, przetho pod ich sadzibami, pod ogrodami i wypustami wszitkiego włok 1, morgow 16... oni nie płacąc, wolno bez płatu używaią.

K a r c z m a.

W theyi wsi Horodeskieyi karczma na arendzie, o ktoreyi zmianka niżej, pod siółem Baiowem.

Morgi ogrodnicckie.

Na ogrodniki sióła Horodeskiego, Baiewskiego i Nahoreckiego, przy paszni folwarku Połonskiego, to iesth: przy pirszem polu morgow 18, przy wthorem morgow 12, przy trzecim morgow 21 zostawiono i wymierzono włok 1, morg 21. Insze morgi na thesz pomienione ogrodniki po roznych miejscach w zaściankach Baiewskich i w zaścianku iednem Połonskiem są opisaue, y na powinności ogrodnicckieyi, daiąc na każdego po morgow 3, im naznaczone.

*Z a ś c i a n k i*¹⁾.

Zaścianku Bogdanowego Kunczic, ktorego on na miejscu nikczemnym chrosthem zaroscił, wolno, bez płathe morgow 6 i staw-

¹⁾ Застѣнками назывались отдаленные от селеній участки земли, не входившіе въ общую массу пахатныхъ полей и оставшіеся за межою, или стѣною, окружавшею землю, раздѣленныя на волоки. Назначеніе ихъ было различно. Застѣнки, которые, по своему мѣстоположенію, напр. у большихъ дорогъ, были годны болѣе для городскыхъ отраслей промышленности, раздѣлялись на морги и раздавались огородникамъ, зани-

czynki kopać począł. Drugi zaścianek, zostały od pasznie dwornej, przeciw sioła Horodiscza, włok 1, morg 2, płacą z każdego morga po gr. 3, względem tego, isz tha sama iedna wieś pasznie dworne każdego roku ogradzać płothem powinna. Uczyni, płacąc po gr. 3, kop 1 gr. 36.

Gay dworny.

Gaiu przy them siele włok 2, morg. 8, pręt. 20.

Czini grunthu Horodeskiego włok rzezanich 32, z ktorich za wszitkie powinności płacą po kop 3 z włok 3, czini kop 9. A po kop lithewskich 2, gr. 40 płacą z włok 29, czini kop 77, gr. 20; s tich żę żitha po miar $\frac{1}{2}$, czyni miar $14\frac{1}{2}$. W zasciankach roznich włok 15, morg. 16, pręt. 23. S tich placu, na czym dwor Połonski pobudowanyi, z ogrodem, z sadem, z gumnem, z dworcem, morgow 13, pręt. 17. Na pastewnik morg. 6; na pasznią włok dworną 6, morg. 28; gaiem zaroszczono włok 2, morg. 8, pręt. 20. Sadzib z ogrodami i z wipusthem sioła Horodiscza włoka 1, morg 26; zascianku Bogdanowego morgow 6; sianożęci dwornich morgow 22, pręt. 16. The wszitkie od płatu wolne. Na ogrodniki Horodiskie, Baiewskie i Nahoreckie, kthorzi przy pasznie dwornej morgi swe trzymaia, włok 1 morg. 21, s ktorich na ten czas nie przyęthe morgow 6, a przyęthich morg 18; płacą s każdego morga po groszey 4, uczini kop 1 gr. 12; osobliwie poddani thego sioła w zascianku płacą kop 1, gr. 36.

нашими разными ремеслами и торговлею. Такие застѣнки заключали въ себѣ народиши мѣстечекъ, которыя, при благоприятныхъ обстоятельствахъ, обращались въ города. На застѣнкахъ, болѣе годныхъ для сельской промышленности, возникали хутора. Такие застѣнки раздавались болѣею частію боярамъ панцырнымъ и путнымъ. Сверхъ того, застѣнки назначались для сѣнокосовъ, для разведенія лѣсовъ и для пастбищъ. Крестьяне, жившіе въ застѣнкахъ, назывались также застѣнками.

Z włók rzezanich i w zascianku 47, morg 16, przęt. 23,—
czini płathu w theyi wsi kop 89, gr. 8.

Żitha dziakielnego miar 14¹/₂.

Owsa pastuskiego miar 6.

*Sioło Horka*¹⁾, włók 12.

Na karcznię wolne			włoka 1.
Hricko Condrathowic, syni 2	koń 3	wołow 3	włoka 1.
Then że Hricko z Jowcem włók ³ / ₄ , Pilip Lew-			
czenic włók ¹ / ₃ , osadyi płacą kop 3	—	—	1.
Jow Kondrathowic, syni 3	5	4	1.
Omelian Woythowic, syn mały	1	2	1.
Marko Woythowic	1	2	1
Sthepan Lewczenic z brathem, syn mały	1	3	1.
Paszko Lewkowic, sin, a Iosko brath iego	2	1	1.
Czernik, syn dorosli	—	4	1.
Maxim Poleszko, syn malyi	—	2	1.
Pilip Lewczenic, synow 6	2	3	1.
Kunasz Joskiewicz, syn 1	—	2	¹ / ₂ .
Na młynarza Nahoreckiego wolne	—	—	¹ / ₂ .

O g r o d n i c y .

Ogrodnicy Nahoreccy takąsz powinność odprawiają, iako ogrodnicy Horodziscy.

Szewcicha ogrod 1, dym 1, morgow 3.

(Имена огородниковъ не обозначены) — — — morgow 9.

Morgi ogrodnikow Nahoreckich tam że, gdzie i morgi Horodiskie są napisane; a w zascianku Połonskiem morgi 4, ogrodnikom Nahoreckim naeieżące.

¹⁾ Горка, вниѣ Гурка, деревня Луцкаго уѣзда.

P o d s u s i e d k i.

Kthorich taka sz powinność, iako i Horodieskich podusiedkow.

P o w i n n o ś ć.

Powinność poddanich sioła Horki, także iako inszych sioł, pod siołem Ozdowem opisana.

N a d d a t k i.

Isz niekthore rezy we włokach thego sioła, dla słusznych prziczin, w regestrze pomierczem opisanich, są nie zupełne, na ktore, wypełniając ie, na każdą włokę nie zupełną naddatek iesth przydan.

S i e l i d z b y.

Sieliczb, ogrodow i s tem, co dla opału siołowi Nahoreckiemu przidano, morgow 29, wolne od płatu, a na sieliczbę młinarzowi Nahoreckiemu morgow 5, pręt 10.

S t a w i k a r c z m a.

Staw i karczma przy them siole, o czem niżej przy arendzie opisane.

Czini na Horce włok rzezanich 12, s ktorich na karczmę włoka 1 wolna; płacą z osadneyi włokę 1 kop 3; płacą po kop 2 gr. 4, żitha po miar $\frac{1}{2}$ z włoki $9\frac{1}{2}$; czini lithewskich kop 25 gr. 20, żitha m(i)ar $4\frac{3}{4}$; a na młinarza włokę $\frac{1}{2}$ wolne. Na ogrodniki thego sioła, przy siele Horodiskim i Połonskim, morgow 12; s tich nieprzyęto morgow 9, a przyęthich morgow 3. Szewcicha płaci s każdego morga po groszey 4, czini groszey 12. W zasciankach roznich włok 1, morg. 4, pręt. 10; s tich na sielidzbę y ogrody y co dla opału siołowi Nahoreckiemu przidano, także z

młinarzową sadzibą włokę 1, morg. 4, pręt. 10. Czini rzezanich włokę i w zasciankach wszitkich włok 13, morg. 4, pręt. 10 i pła-thu s thego sioła kop 28, gr. 32, żitha miar $4\frac{3}{4}$, owsa miar 3.

Sioło Połonna, włok 35.

Na karczmę wolna			włoka 1.
Na cerkiew wolna			— 1.
Ilia Matiaszcic		koń 2 wołow 3	— 1.
Jwan Haraszczenic z bratem, Lemec Hubczic, z			
bratem	2	3	1.
Stecko Hurasurzinec $\frac{2}{3}$, Anton Poleszko $\frac{1}{3}$	2	3	1.
Jwan Czabay $\frac{1}{3}$, Serhey Czabiewic $\frac{2}{3}$	1	3	1.
Zamnylenic z Klimem	3	1	1.
Omelian Michnowic sinyi 3	2	2	1.
Roman Olexic z bratem, syn 1	1	3	1.
Harko a Kostiuk Omeliancicyi	3	4	2.
Osada, Iwan Kuczewic z zięciem osady kop 3	1	3	1.
Osada, Ohapka z sinem $\frac{1}{2}$, Mikołay karczmarz			
$\frac{1}{2}$ =kop. 3	1	2	1.
Osada, Bołhacicha z sinyi $\frac{1}{2}$, Fedko Kuzincic			
$\frac{1}{2}$ =kop 3	1	3	1.
Stas Polisko z sinami i s pasinkami	3	6	2.
Iosko Czornyj z synyi 2	1	1	1.
Fedko Juskiewic $\frac{1}{2}$, a Sienko Lawrinowic $\frac{1}{2}$	—	2	1.
Iakim Łasczenic z bratem $\frac{2}{3}$, Prokop Ribak $\frac{1}{3}$	1	3	1.
Jwan Orisczenic z bratem $\frac{2}{3}$, Ilgion Baie-			
wic $\frac{1}{3}$	1	3	1.
Tisko Czabaiewic, synyi 2	1	2	1.
Iwan Czałay, woith, wolna	3	6	1.
Iacko Kurianowic z brathyi włoki $\frac{1}{2}$ Iwanko Pa-			
nasowic $\frac{1}{4}$, Fedor Kuczewic $\frac{1}{4}$	1	1	1.

Fedko Kuzewic, sinyi 2	koń 4 wołow 4 włoka 1.		
Nikon Tarasowic, sinyi 2	1	2	1.
Wasko Panasowic, sinyi 2	1	2	1.
Bałtromiey Panasowic, siny 2, włokę $\frac{2}{3}$, Wasko Panasowic $\frac{1}{4}$, Moisiej z Harasimem $\frac{3}{4}$	—	1	1.
Michno Matiaszic; sin 1	1	2	1.
Michno Rasenic, a Iakimiec Zikuthic	1	4	1.
Moisiej Matwieiowic z bracią $\frac{1}{2}$, Jwan Harasi- mowic z brathem $\frac{1}{2}$	2	4	1.
Porwaniecki, sinyi 3, a małyi 1	2	2	1.
Jwan Łasczenic $\frac{1}{4}$, Fedko Porwaniecki $\frac{1}{4}$	—	—	$\frac{1}{2}$.
Anthon Omiliancyc za wszitkie powinności w každyi rok płacić ma s tego półwłoczka kop $1\frac{1}{2}$	1	2	$\frac{1}{2}$.

Boiarrowie, ktorem na listowną służbę¹⁾ po $\frac{1}{2}$ włoki iest dano, tho iest:

Jacko Baldicz ze trzema synoma na służbie listowney włoki $\frac{1}{2}$. Thimosz w siele Ozdowie, w zascianku włokę 1. Tiszko Juszkiewicz z bratem na służbie listowney włokę $\frac{1}{2}$. Thimosz w Ozdowie, w zascianku, włokę 1. Roman Kuczewic na służbie listowney włokę 1. Tiercyc Iwan na służbie listowney włokę $\frac{1}{2}$. Timosz w Ozdowie, w zascianku, włokę 1.

¹⁾ Listownoю службою называлась обязанность развозить письма и другія бумаги, или листы, которые посылались помещику или его управляющим частным лицам и правительственным мѣстамъ. Недостатокъ почтъ и не совершенное устройство путей сообщения заставляли помещиковъ имѣть особый классъ людей для исполненія этой повинности. Такія лица назывались боярами путными и набирались изъ крестьянъ или изъ свободныхъ людей по уговору съ помещикумъ. Бояре путные, кромѣ развозки листовъ, обязаны были также провозить подводы, которыя отправляемы были помещикумъ или его управляющимъ. За свою службу они получали около волоки земли и увольнялись отъ всѣхъ крестьянскихъ повинностей.

O g r o d n i c y.

Ogrodnicy Połonscy każdy z nich trzyma w zasciankach, niżej opisanych, morgow 3, ktorich taka sz powinność, iako i ogrodnikow Horodiskich.

Kuc Kowal	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Borsuk	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Chwedec	— — morgow 3.
Moisiej	ogrod 1, dym 1, morgow 3.
Wasko Duda	ogrod 1, dym 1, morgow 3.

P o d s u s i e d k i.

Domow a ni ogrodow nie mają i nic nie płacą, telko dzień ieden w thidzień do dworu robią.

P o w i n n o ś ć.

Powinność sioła Połonnoy, tak iako i inszych sioł, pod siołem Ozdowem iest opisana.

S i e l i d z b y.

Sielidzb, ogrodow z wigonem sioła Połoneyi, tam że na them i cerkiew ruska swethoho Wskresenia iest zbudowana, włok 2 od płatu wolne.

Staw i karczma.

W they wsi Połonney staw i karczma niżej przy arendzie opisano.

Morgi ogrodnickie i zascianki.

Na ogrodniki Połonskie w zascianku pirwszem na błoniu, w końcu wsi, idąc z Połoney do Horki, po lewie, pola z brzegiem nad

stawem sianożęci morgow 25, z kthorego poddani sioła Połoney Iwan Czabay z pothuźnikami swewi płacić ma z morgow 20, z każdego po groszey 6, czyni kop. 2; a morgow 5 w them że zascianku poddanym Połonskim, za perkanem mieszkaiącym, wolno bez płathu na sadziby zostawiono. Tam że, na przeciwko themu zasciankowi w końcu wsi, morgow na ogrodniki 5; tam że ieszcze na ogrodniki Nahoreckie morgow 4. W drugim zascianku, podle boiar Połonskich i zascianku Ozdowskiego, nad stawem, morgow 8. W trzecim miejscu, podle zascianku Makarowego, morgow 8. Wszitkiego na ogrodniki Połonskie morgow 24 na powinności ogrodnickey rozdano i naznaczono.

Zascianek popowski za cerkwią, po obupuł drogi, idąc z Połoney do Ozdowa, nad stawem Połonskim, pola s chrosthem, po znaki w rejestrze opisane, włoka 1, od płatu wolna.

Zascianku boiarskiego, podle thegosz popowskiego zascianku z iedney strony i przy morgach ogrodniczych, nad stawem Połonskim, po prawie z Połoney do Ozdowa, morgow 9; s tich boiarom Połonskim wolnich morgow 6, a morgi 3 płacą po groszey 6.

G a y d w o r n y.

Gaiu berezowca między siołami Połoną a Ozdowem, po scianą Ozdowską, włok 1, morg. 15.

Czini w Połoney rzezanich włok 35; s tich na karczmę włokę 1, na cerkiew 1, na boiary 3, na woytha 1, od płatu wolne. Płacą osady po kop 3 włok $3\frac{1}{2}$, czini kop $10\frac{1}{2}$, a po kop 2 gr. 40, żitha po miar $\frac{1}{2}$, włok $27\frac{1}{2}$, czini kop 68, a żitha miar $12\frac{3}{4}$. W zasciankach roźnich włok 6, morg. 14, pręt. $\frac{1}{2}$, s ktorich gaiem zarosczone włok 1, morg. 15, sadzib i wipustu sioła Połoney włok 2, morg. 5, na popa włokę 1, wolne od płatu. Na ogrodniki Połonskie i Nahoreckie morgow 24, płacą z każdego morga po groszey 4. W zasciankach dwu, ktore boiarowie i poddani na płacie

trzimaią, morgow 23, płacą po groszey 6, czini kop 2 gr. 18; a morgow 6 w tem że zascianku cisz boiarowie wolno używaią.

W them siele rzezanych i w zasciankach wszitkich włok 41, morg. 2.

Czini płathu: z włok rzezanych, morgow ogrodniczych i zasciankow kop 81, gr. 48, żitha mar 12^{3/4}, owsa pastuskiego mar 6.

Sioło Ozdow ¹⁾, włok 44.

Jacko Bałdziez z sinami, Tiszko Łuskiewicz z bracyą i Roman Kuczewicz, kthorzi domami swemi w siele Połoney mieszkaią i tham są napisani, a przy tem siele Ozdowie zascianek włok 4, kthoryi iest niżej w zascianku napisanyi, na służbie konneyi ziemiańskiej ¹⁾ trzimaią włok 4, koń 1.

Iwan Łaman dla starosci i ubostwa iego do żywotha też wszelkiej powinności i służby włok 2.

Stanisław Woiewodzki także do żywotha włokę dano bez powinności, włoka 1.

¹⁾ *Ozdow* — вышѣ село Лудскаго уѣзда.

²⁾ Каждый помѣщикъ исполнялъ военную службу, отправляясь на войну лично и поставлалъ определенное себѣ число вооруженныхъ воиновъ. Чтобы всегда имѣть готовыхъ всадниковъ, помѣшцики раздавали участки своихъ земель частью безземельнымъ шляхтичамъ, частью своимъ крестьянамъ, обязывая ихъ исполнять конную военную службу. Лица, подлежавшія этой обязанности, составляли особый классъ конныхъ или панцырныхъ бояръ. Они должны были, по требованію помѣщика, являться на добромъ конѣ, въ полномъ вооруженіи, и за это освобождались отъ всѣхъ крестьянскихъ повинностей. Впрочемъ, не вездѣ бояре конные исполняли одну только военную повинность; въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ они были обременены тяжелыми повинностями. Такъ бояре селъ Ворогнова и Романова, въ Лудскомъ повѣтѣ, обязаны были пахать землю на помѣщика 2 дня осенью, 1 день весной, косить сѣно 1 день, исполнять все, что относилось къ обязанностямъ бояръ путныхъ; если они не отправлялись на войну, то платили поземельную плату по копѣ грошей литовскихъ съ каждаго поддворнища, сверхъ того давали поволошину по 13 грошей Литовскихъ съ каждаго вола. См. Инвентарь Ворогнова и Романова 1583, апр 29, въ книгѣ гродской Лудкой 1583 г. листъ 486—490.

Wawrzyniec Rakowic na służbie konney ziemianskiej wojenney wziął roku 93 włok 4.

Woicieh Rokicki na służbie konney ziemianskiej wojenney wziął roku 93 włok 4.

Łaskowskiej, ubogiej wdowie, do smierci iey дано używać wolnie włokę 1.

Na cerkiew Ozdowską wolne włok 2.

Jwazsko Jewthuchowic	koń 3	włok 3	włoka 1.
Romanowiczi Litwinowie	1	2	1.
Fedor Kozak	2	2	1.
Lepko Kozakowic $\frac{2}{3}$, Staś Lach $\frac{1}{3}$	2	2	1.
Tropko z Harpowiczilem	1	1	1.
Sawka Kulemkowicz	1	1	1.
Onaczko swiec, osadnik, kop 3 płaci	1	3	1.
Panas, Jlia y Andrzej Zochnicy	2	1	1.
Moisiej pasiecznik z zięciem iz Haponem	2	3	1.
Jan, służyły człek, płaci kop 3	--	—	1.
Siekierski z szurzinem	1	1	1.
Horsztika z sinyi włoki $\frac{2}{3}$, Owdziey włok $\frac{1}{3}$	1	1	1.
Fedor Onaczkowic, sinyi 2	1	2	1.
Sieńko Kuriłowic, sinyi 2, włoki $\frac{1}{2}$, Kaknik $\frac{1}{2}$	1	2	1.
Ułas Czarkowic a Ustim	2	2	1.
Daneło Koszka z sinem a Lawryn Bobr	1	3	1.
Trochim Joskiewic	2	3	1.
Jacko Korz	1	3	1.
Stecko, Soliwoy, Samson Poleszczoniata	2	3	1.
Pilip a Łuczka Koczowiczi	4	4	1.
Masko Jowthuchowicz	2	3	1.
Andrzej Polesko	5	4	1.
Ten że Andrzej z Jwanem Jowthuchowiczem, z Korzewiczami, mając po $\frac{1}{3}$	—	—	1.
Poluian Łuczic	2	2	1.

Boyarowie na służbie listowney, ktorzi domami swemi w siele Połonney mieszkaia, a włoki w tem siele trzimaia:

Tierczic na służbę putną włoka 1.

Thomasz w siele Połonney włoki $\frac{1}{2}$.

Tiszko Jusiewicz na służbę putną wolna włoka 1.

Tomasz w Połonney włoki $\frac{1}{2}$.

Fedor Swiridowski, woznyi, wolne włoke 2.

Na karczmę Ozdowską wolna włoka 1.

O g r o d n i c y.

Ogrodnicy Ozdowsci każdyi z nich trzima w zaściankach, niżej napisanich, po 3 morgi; powinność ich iako i ogrodnikow Horodiskich.

Andrzej Prziszcz ogrod 1, dym 1, morgow 3.

Michał Niemiec ogrod 1, dym 1, morgow 3.

Naum Jowthuszewic , . . . morgow 3.

P o d s u s i e d k i.

Domow a ni ogrodow nimaia, w sąmsiedziech mieszkaia, nie płacą, thelko dzień w thizdien do dworu robią.

Powinność poddanich ta iest:

Poddani, ktorzi przed them boiarami byli, isz na czinszu osiedli, także i cy, kthorem, rozumieiac, że themi zdołać mogą, po drugiey włoce się przidało, tak iako się tho przy każdym wiszey; y niżej mianowicie napisalo, takowyi każdyi z osobna z włoki sweyi za wszitkie powinności telko po kop 3 w każdy rok płacić będzie powinien.

A inszi wsziscy poddani także każdyi z osobna z włoki sweyi czinszu płacić ma kop po 2, gr. 40, do thego żitha dziakielnego z włoki swey po puł mace Łuckiey miary, w strich mierząc; w then

czas, gdyi im urzędnik rozkaże, wywiozszy na pasznię dworną Połonską, tho żitho rossine zabronować mają i powinni będą.

K themu ci sz poddani na paszni dworneyi Połonskiej orać mają lecie na oziminę dworną dzień ieden, bronować po iedney bronie z włoki dzień ieden. A co by kolwiek ieno na they pozostały dwornej Połonskiej paszni zboża dwornego Połonskiego zasiano było, thedy tho zboże wszitko the cztery pomienione sioła gwałthem pożyć i do gumna iego xiążeciej mosci zwozić i w sterthe złożyć są powinni.

Drzew z gaiow jego xiążeciej mosci Połonskich abo Korszewskich s każdej thakiej włoki, s kthorey po kop. 2 gr. 40 płacą, każdego roku po czthery wozy, bądź thesz i z obcych lasow, gdzie im od urzędnika ukazano będzie, do dworu Połonskiego przywieść mają.

Sianożęcy dworne każda wieś urocziska swoje, tak iako iesth przy sianożęciach dwornich mianowicie opisano, za oznaymieniem y rozkazaniem urzędniczem, wsziscy gwałthem w czas pokosić, tho siano, wisusziwszy, w sterthy zmiotąć, y każda wieś sterthy swoje do dworu Połonskiego przywieść powinni.

Straż do dwora Połonskiego wszitkie sioła koleją, wydawaiąc na każdy thidzien po dwu strożow, a przy bythności iego xiążeciej mosci ilie by ich potrzeba okazowała, odprawować mają.

Podwoły także wszitkie sioła wiszey pomienione koleją odprawować mają z włoki iedney za 20 mil, iednego roku podwoda iedna; a s kthorey by włoki thakowey iusz podwodę odprawiono, tedy więcey thego roku podwoły odprawować nie powinni będą.

Gwałthyi do poprawiania grobli Nahorskiej y Połonskiej, zajmowanie przerw, sypanie odmiałow, przywiezienie chrostu, zkąd im od urzędnika ukazano będzie, i słomy, ilie by kroć thego potrzeba okazowała, odprawować powinni.

Stacją na przyjazd jego xiążeciej mosci z włok 10 iałowicę iedną, barana iednego, s każdej włoki gęś i kurow dwoie, iaiec 20, woz siana, dać będą powinni.

Ziem u cudzopañcow obcych na płacie przyjmować nie mają pod winą na iego xiążęciey mosci s tem y pod utraceniem onego zboża, kthore by na they ziemi posiał; a kthory by ziemie potrzebował, thedy pod the włoki na gruncie iego xiążęciey mosci s płathu przyjmować mają, iesliby gdzie były.

Czinsze wypłacać y oddawać do rąk urzędniczych w iesieni na s. Marcina, a nadałey o s. Mikołaiu będą powinni; a kthori by z nich do s. Mikołaiu czinszu nie zapłacił, thedy go ma urzędnik więzieniem karać. Při oddawaniu czinszow birczego i pısczego urzędnik ma brać z kaźdey włoki po 12 pieniędzy lithewskich.

Gromady dla potrzeb własnych iego xiążęciey mosci nie dnia powszedniego, ale dnia świętego zbierane bydź mają. A kthori by na słuszney gromadzie s poddanich nie był, thedy ma urzędnikowi groszey 2 zapłacić.

Ogrodnika powinność: płacić s trzech morgow i z ogródu także w iesieni o s. Marcinie groszey 12, robić w kaźdy thidzień, s czem im roskazano będzie, po dwa dni.

Podsusiedki isz domow a ni ogrodow nie mają, telk w sąmsiedziech mieszkają, przetho od wszelkiego płathu y dawania wolni, ieno dzień w thidzień robić powinni.

Boiarowie konni.

Boiarowie konni Połonscy, mając pod się koń dobry s pułhkiem i z rohathiną, w zwikłey barwie iego xiążeciey mosci, służbę woienną, seymową i insze posługi iego xiążęciey mosci, według rozkazania iego xiążęciey mosci, odprawować mają y będą powinni; kthorzi iusz tak od płacenia cinszow, iako i iezdzenia z listhy wolnemi ucziniono.

Boiarowie putni.

Boiarowie putni z listhy i při podwodach, gdy thego potrzeba okaże, według rozkazania urzędniczego iezdzić są powinni,

dla czego od płacenia czynszu oni z włók swoich wolnemi zostają.

S i e l i d z b y.

Sielidzb, ogrodow z wipustem i z wigonem sioła Ozdowa, y na czem cerkiew ruska stoi założenia Panny Mariey Przeczistej, wszitkiego (oproc z pana Makara, kthory przy them siele Ozdowie domem siedzi) włók 2 morg. 10 od płathu wolne.

K a r c z m a.

W they wsi karczma przy arendzie niżej napisana.

Morgi ogrodnicke.

Na ogrodniki Ozdowskie we trzech zasciankach po morgow 6: w pierwszym miejscu za siołem Ozdowem, ydąc ku Ratnowu, od granice Ratnowskiej na obszarze, morgow 6; w drugim miejscu za domem Makarowem, podle morgow iego, ydąc z Ozdowa do Połoney, morgow 6; czini morgow 18, ogrodnikom na powinności ogrodnickej rozdano.

N a d d a t k i.

Naddatki na niektore niezupelne rezy włók Ozdowskich tam że przy thich morgach ogrodnickich we trzech zasciankach są naznaczone.

Z a s c i a n k i.

Zascianek na Pereparowie, kthory klinem leży z iedney strony od granice i kopcow Ławrowskich, a z drugiey strony przy gościńcu Łuckim ku Lwowu, włók 5; thego zascianku Jackowi Bałdyczowi, Tiskowi Jusiewiczowi, Romanowi Kuczewiczowi na służbie konney boyarskiey dano włók 4 od płathu wolne. A na służbie lis-

towney themu sz Jackowi Bałdiczowi z sinami iego w them zascianku dano włokę 1.

G a y d w o r n y.

Gaiu lipowca przy siele Ozdowskiem, w kthorem pasieka iego xiążęciey mosci y trzesni w niem bywa niemało, włok 1, morgow 10.

Czini w Ozdowie rzezanych włok 44; s tich na karczmę Ozdowską włokę 1, na cerkiew włok 2, na woznego włok 2, na boiary włok 12; na boiary listowne, kthorzi domami w Połonney mieszkaią, włok 2. The wszistkie od płathu wolne.

Płacą za wszitkie powinności po kop 3 z włok 3, czini kop 9; a po kop 2 gr. 40, żitha po mar $\frac{1}{2}$ płacą włok 22, uczyni kop 58 gr. 40, żitha mar 11.

W zasciankach roźnich włok 9, morgow 8, is ktorich gaiem zarosczono włok 1, morg. 10, sadzib i wypusthu z wygonem sioła Ozdowa włok 2, morg. 10; na służbie konney pod boiaryi, kthorzi domami w siele Połonney mieszkaią, włok 4; na służbie puthney lishowney włoka 1; the wolne od płathu.

Na ogrodniki morgow 18; s każdego morga płacą po groszey 4.

A w them siele rzezanych i w zasciankach wszitkich włok 53, morgow 8.

Summa płathu z włok i morgow ogrodnickich kop 68, gr. 16; żitha mar 11, owsa pastuskiego mar 5.

Sioło Bałow ¹⁾, włok 25.

Kuniec Turszinowic z sinem, a malich 2 . . . k. d 2 wołow 6 włoka 1.
Hricko Łobecki z 2^{synoma}, a malich 3 . . . 3 6 1.

¹⁾ *Баіоуз*—*вишъ Баеуз*, село Луцкаго уѣзда.

Ten że Łobecki $\frac{1}{3}$, Jarmoł a Zienko Krziwo- szey $\frac{1}{3}$, Jacko Michnowic $\frac{1}{3}$; s they włoki płacą kop 3	—	—	włoka 1.
Klim a Tiszko Polowincicy, synow 4 malich	koń 2	wołow 3	1.
Tiskowa wdowa z zięciem, synow 2 malich	3	3	1.
Dawid mlinarz $\frac{2}{3}$, Mekitha Rodko $\frac{1}{3}$	2	1	1.
Paweł Buben z siostrą, z sinem, a malich synow 3	5	3	1.
Jacko Michnowic, synyi 2 małe, Thoma z bratem	2	3	1.
Harasim Oleskowic, syn 2, włokę $\frac{1}{2}$; Ułas, syn 2, włokę $\frac{1}{2}$	3	3	1.
Jwan Połowincyc, synow 3	2	4	1.
Hricko Dubowik s sinem	2	2	1.
Karp Połowinczic z bracią	1	4	1.
Andrey Czaba s sinem $\frac{1}{3}$; Fedko, Zanko $\frac{2}{3}$ Kus- nierzewiczy	2	2	1.
Angrey Hunczic z bratem Jowchimem	1	2	1.
Parchom Hunczic, synow 4 ma	2	3	1.
Sazon Horaiewic $\frac{5}{6}$ a Marcin Szepiel $\frac{1}{6}$	2	2	1.
Kasko Hrinczic s sinami $\frac{3}{4}$, Jakub Niemiec $\frac{1}{4}$	2	3	1.
Panas Boiarzin $\frac{2}{3}$, Oleszko kucharz $\frac{1}{3}$, płacą kop $3\frac{1}{2}$	1	3	1.
Stepan swiec s sinami $\frac{1}{2}$, Marko z zięciem $\frac{1}{2}$	1	3	1.
Pilip swiec z synem i z zięciem $\frac{1}{2}$, Anton Hu- lenia $\frac{1}{2}$	2	4	1.
Hawriło s Karpem $\frac{1}{3}$, Jwaszko Dubrowienic	1	3	1.
Hricko Żukowic s sinami $\frac{3}{4}$, Sienko $\frac{1}{4}$	2	3	1.
Mikołay Demianowic $\frac{1}{3}$, Demko $\frac{1}{3}$, pothusznik ich $\frac{1}{3}$	—	3	1.
Jacko a Jwan Łoykowic $\frac{2}{3}$, Andrey Horaie- wic $\frac{1}{3}$	3	2	1.

Kuzma Tarasowic, syn 1, włoka $\frac{1}{3}$; Udod Jar-
moł, synow 3, $\frac{1}{3}$, Sayworosniewic s 3 bra-
thyi $\frac{1}{3}$ koń 1 woł. 3 włoka 1.

Pasznie dwornej Baiewskiej s sianożęciami włok 9, ktorą
poddanym, rozumiejąc być lepszymi pożytek skarbowi iego xiążęcey
moscy, na rezy porzezawszy, na czynszu rozdano, to iest: na kar-
czmę Biaewską wolna włoka 1; Kuniec Turczin $\frac{1}{3}$, Sayworosniewic $\frac{1}{6}$,
Kuzma Tarasowic $\frac{1}{6}$, Jarmoł Udod $\frac{1}{6}$ —włoka 1. Tiskowa wdowa
 $\frac{1}{3}$, Harasim z Ułasem $\frac{1}{3}$, Makar Dubrowieniec $\frac{1}{3}$ —włoka 1.
Hricko Łobecki $\frac{2}{3}$, Jacko Michnowic $\frac{1}{3}$ —włoka 1. Jwan
Połowinczic $\frac{1}{3}$, Klim Połowinczic z bratem $\frac{1}{3}$ —włoka 1. Hricko
Dubowik $\frac{1}{3}$, Pilip świec $\frac{1}{3}$, Pasinkowic Dubowikowy $\frac{1}{3}$ —włoka 1.
Parchom Hrinczic $\frac{1}{3}$, Andrzej Czaba $\frac{1}{3}$ s Fedkiem Kuszniierzem,
Karp Połowinka $\frac{1}{3}$ —włoka 1. Andrzej Hunka $\frac{1}{3}$, Hricko Żuko-
wic $\frac{1}{6}$, Buben s pothuźnikiem swem $\frac{1}{2}$ —włoka 1. Panas z Olesz-
kiem $\frac{1}{3}$, Kasko z Jakubem $\frac{1}{3}$, Stepan swiec z Markiem $\frac{1}{3}$,—
włoka 1.

O g r o d n i c y.

Ogrodnicy Baiewsci także trzymają po 3 morgi w zasciankach
niżej pomienionych Baiewskich i przy paszni folwarkowey Połon-
skiej, ktorich taka sz powinność, iako i inszych ogrodnikow
być ma: Panas morgow 3, Misko woznica morgow 3, Panko mor-
gow 3, Michał Czaba morgów 3, Fedko Swab morgow 3, Kasko
Burec morgow 3, Połuian morgów 3.

Powinność poddanich Baiewskich.

Z ich włok rzezanych rowna we wszitkim, iako i powinność
poddanich sioła Horodiscza, Horki, Połonney y Ōzdowa, w tem że
inwentarzu wiszey pod siołem Ōzdowem opisana; a z włok pasznie
dwornej, ktorą oni między się rozebrali na płacie za wszitkie po-
winności, płacić mają po kop 3 z iedney włoki boiarskiej, także
za wszitkie powinności płacić mają kop lithewskich $3\frac{1}{2}$.

Gwałthy grobelne jeno do stawkow Baiewskich, wszitkie przerwy zatamować, odmiały sypać słomą, gnoiem i chrostem, skąd ieno od urzędnika ukazano bendzie, według ich starodawnego obyczaiu, prziwiozsi, ileby kroć thego potrzeba okazowała, nagnoić i naprawować powinni.

S i e l i d z b y.

Sielidzby, na ktorich wieś Baiewska siedzi i na kthorich karczma iego xiążęcey mosci zbudowana nad stawkiem Baiewskiem y ogrodów z wypustem, wszitkiego włok 1, morgow 25.

Morgi ogrodnicke.

Na ogrodniki sioła Baiewskiego, w pierwszym miejscu, w ostrowku odieznym, przy granicy Ceporowskiej, morg 1; w drugim miejscu, ze wszech stron między gajami Baiewskimi, przy Katerinney górze, morg 1; w trzecim miejscu tam że urocziszczem nad drogą stadną morgi 2 pręt. 10; w czwartem miejscu przy zascianku, który się został od pasznie dworney, tesz przy siole Baiewie, morgow 10. Wszitkiego morgow 14, pręt. 10. A insze morgi wiszey, przy morgach sioła Horodiscza, pod siołem Horodiszczem opisane, i na powinności ogrodnickei opisano i naznaczone.

N a d d a t k i.

Naddatki na niektore nie zupełne rezy włok Baiewskich leżą we czterech zasciankach grunthu Baiewskiego; od płathu wolne. A isz za czasem przidzie do thego, że naprawując groble stawku Baiewskiego, przeciwko gajow, morgi abo naddatki niektorich poddanych, biorąc z nich ziemię, psować się muszą, przeto zostawiono w nagrodę zepsowanych morgow w ostrowku odieznym morg. 1.

Z a s c i a n k i.

Placu, na czym był folwark Baiewski z ogrodami i z gumnem pobudowany, wszitkiego morgow 15; s tich poddanym i ogrodnikom

na sielidby naznaczono morgow 10, a morgow 5 s płathu przyiętho, s każdego morga po groszey 6.

Sianożęci.

Sianożęci przy granicy Ceperowskiej arędarzowi na karczmę Baiewską przidano morgi 3 pręt. 3.

Gaie Baiewskie.

Gaie Baiewskie we trzech miejscach zarosczone: w pierzem miejscu wielkiego gaiu włok 8, morg. 26, pręt. 20, tamże pola ni na co niegodnego, uroczyszem Katerinney gory, zostawiono na zarosczenie gaiu morgi 3. Gaiu Wieliczkowego morgow 12; gaiu Berzewca morgow 18; wszitkiego pod gaiami włok 9, morg. 29, pręt. 20. Zaliwku dwiema stawami Połonskimi grunthu Połonskiego włok 8, morg. 24, a Baiewskiego grunthu włok 5; czini włok 13, morg. 24. Czini w Baiewie rzezanych włok 25. S tich za wszitkie powinności płacą po kop 3 z włoki 1, a z boiarskiej włoki ieduey także za wszitkie powinności płacą kop $3\frac{1}{3}$; a po kop 2 gr. 40, żitha po mar $\frac{1}{2}$ płacą z włok 23, czini lithewskich kop 61, gr. 20, żitha mar $11\frac{1}{3}$.

Pasznie folwarkowey włok 9, s tich na karczmę włoka 1 wolna; płacą za wszitkie powinności po kop 3 z włok 8, czini kop 24.

W zasciankach roźnich włok 12, morg. 27, pręt. 33, s ktorich gaiami zarosczone y s them, co na zarosczenie gaia zostawiono, iest włok 9, morg. 29, pręt. 20. Sadzib i wypusthu z wigonem sioła Baiewa włok 1, morg. 25, a theras znowu na sielidzby zostawiono morgow 10; w zascianku, na czem dwór był Baiewski, s płathu morgow 5; arędarzowi do karczmy sianożęthne morgow 3, pręt. 3; w nagrodę tich morgow, ktore za czasem, naprawuiąc groble stawku Baiewskiego, psować się bęnda, morg 1. Na ogrodniki przy them siele Baiewie morgow 14, pręt. 10, a przy siele

Horodiskiem na tesz ogrodniki Baiewskie morgow 22; s tich na piwowara morg. 3 wolne, a morgow 19 s płathu po groszey 4 przymuią.

A summa rzezanych s pasznią dworną i z zasciankami wszitkich włok 46, morg. 27, pręt. 33, czini płathu z włok morgow kop 93, gr. 44, żitha mar $11\frac{1}{4}$, owsa pastuskiego mar 5.

*Sioło Korszow*¹⁾, włok 64.

Na karcznię wolna			włoka 1.
Michno Bochonowic s sinem, a malich 3	koń 1	wołow 5	$1\frac{1}{2}$.
Josko Skalewic, sinyi małe 2	2	2	$1\frac{1}{2}$.
Andrei Zołohubowic, sinyi małe 3	2	2	1.
Pilip Labkowic a Jwan Pawlukiewic	—	—	1.
Masko Huckiewic z brathem Onoszkiem, woyith; then telko płat pieniędzy płacić ma, a od inszych w powinności wszitkich wolny być ma	3	6	2.
Jwaszko a Andrzej Pawlukiewiczzi	3	6	2.
Jwaszko Huckiewic, sinyi 3	3	4	1.
Jwaszko Bielik, sin małyi 1	2	2	1.
Naum a Omelko Hawriłowiczzi	3	3	1.
Nikonowiczi s Czernikiem	2	2	1.
Fedko Brekało s sinami 4	2	2	1.
Taras s sinem i szurzinem	2	2	$1\frac{1}{2}$.
Trochim kowal, syin 1	2	2	$1\frac{1}{2}$.
Dacyk z Miczowicami	1	2	1.
Marcin Barcicyi s sinami 4	2	4	2.
Jacko Litwin $\frac{1}{3}$, Czeretko $\frac{1}{3}$, Jwan Huckie- wic $\frac{1}{3}$	—	—	1.

¹⁾ Коршова—село Луцкого уезда.

Jhnat $\frac{1}{2}$, Barcicy $\frac{1}{4}$, Naum Brzechunowic $\frac{1}{4}$	koń	wołow	1 włoka	1.
Jowchim Kułhaji	1	—	—	1.
Mazur Condrat $\frac{1}{3}$, Harasim z Rudliem $\frac{1}{2}$	1	2	—	1.
Sienko Polesko z bratem	2	1	—	1.
Lewko a Jwazsko Małasciycicy	3	3	—	$\frac{1}{2}$
Sienko, zięc Małasciycicow, sinyi 2	—	2	—	$\frac{1}{2}$
Jan Paczynie z Jarmołem bratem, syincw 3 maia	—	2	—	1.
Kuzelczenia s Zaiem	2	2	—	1.
Sienko Kulesz, syny 2	1	1	—	1.
Hapon Juchnowic	1	2	—	1.
Sienko Krzczęko $\frac{2}{3}$, Kuzma Kosiło $\frac{1}{3}$	—	1	—	1.
Sawka Czeretko s sinami	4	8	—	2.
Hulko Bochonowic s pasienkiem	1	3	—	1.
Jacko Litwin, sinyi 2	2	3	—	1.
Sawka Bumbiłko, sin 1, brathanek thesz 1	6	9	—	2.
Woicieh Gadomski	2	3	—	1.

Boiarrowie osadni.

Sienko Hawriłowicz, osadney,	koń	1 wołow	1 włoka	1 kop	3.
Trochim Pożoha	2	2	1	—	3.
Stepan Pawłuszewicz, syincw 2 ma	2	2	1	—	3.
Timosz Zawadźic	—	1	—	—	3.
Stas Pawłuszewicz, sinyi 2	2	3	—	—	3.
Jarosz Pawłuszewicz $\frac{1}{2}$, Jasienski $\frac{1}{2}$	1	—	—	—	3.
Onoszko Klimowic, sinyi 3	2	3	—	—	3.
Wasko Klimowic na służbie konneyi ziemianskieyi	—	—	—	4	3.
Jwazsko, Chańko a Jurko Klimowcy	9	12	—	—	3.

Po boiarach zasie poddanni:

Jiow Tiercyic	koń	wołow	2 włoka	1 kop	—
Marcin a Wasko Kusznirze	—	—	—	—	—

Sayi Sołohubowic s Soroką	kon 2 wółow 1 wółka 1 kop —
Hric Zuda s sinami 3	— 2 1 —
Taras Wasilewicz a Timosz Waskiewicz	1 2 1 —
Bubmiłko 1/2, Lewko Pus 1/2	1 1 1 —
Josko Kosowski na służbie konneyi ziemia niskieyi	— 4 1.
Then że w zascianku, także na służbie ziemianskieyi	— — 4 1.

O g r o d n i c y .

Ogrodnicy tego siola, ktorzi isz przy paszni dworneyi morgi swe trzymajia, przetho przy rozdawaniu theyi pasznie dworneyi ni-
żeyi w tem regestrze są napisane i powinność ich przy nich jest po-
mieniona.

P o d s u s i e d k i .

Jż domow i ogrodow nie mają, ieno w sąsiedzich mieszkaia, nic nie płacą, telko dzień ieden w thidzień w Połoneyi robić mają.

Powinność poddanich Korszewskich.

Powinność ich, ktorzi isz na lepszem gruncie mieszkaia i k themu isz w stawie Korszewskim, ktorzy nie iesth spustnyk wed-
ług dawnego zwyczaju wodnie łowienie ryb miewajia, przetho więk-
szy cinsz, nisz z włok siol Połonskich na nich był postanowiony. K temu, isz theras, w roku 97, za postanowieniem z nimi, inakszą
powinność czinia, względem tego, że włoki pasthe i pasznia dworna na płacie między się rozebrawsz, płat więtszi, tak iako się niżey pomieniło, wypłacać pozwolili, to iesth: bojarowie, ktorzi na czinszu są osadzeni, każdyi z osobna z włoki sweyi za wszitkie powinności do skarbu iego xiążęcey mosci płacić mają po kop 3. Poddani także każdyi z osobna z włoki sweyi, czinszu po kop 3, gr. 20: płacić mają; k themu sianożec dworna,

ostrow Żidowski, wszitkiego morgow pokosić, w stherti złożyć i do dworu zwozić powinni.

Straż do dwora Połonskiego koleią, rowno z drugimi siołyi, widawaiąc na każdyi thidzeń po 2 strozow, a przy bythnoscii jego xiążęcey mosci ilie by ich potrzeba okazowała. Drzew, skąd im od urzędnika ukazano będzie, każdyi z włoki sweyi na każdyi rok do dworu Połonskiego po 2 wozi przywieść powinni.

Podwoda z iedneyi włoki każdego roku wyiezdzić ma za mil 12, a nie więceyi; a iesliby się za kilkadziesiąt mil podwoda przidała, thedy włok 10 na iednego konia składać się maią; a iesli mil 20, thedy włok 4; iesli że 30, thedy włok 6 na podwodę składać się maią, i tho koleią z drugimi siołyi. Statią na przyazd jego xiążęcey mosci z włok 10 iałowicę, barana; s każdeji włoki owsa mar $\frac{1}{2}$, siana wozow 2, gęś 1, kurow 2, iaiec 20 dać; i drzew na przyiazd iego xiążęcey mosci wozow 3 każdyi z włoki swey przewieść powinien.

Ziem obcich u cudzopańcow na płacie nie przyimować pod thąsz winą, iako i insze sioła Połonskie podlegaią.

Czinsze i bircze, piszcze thakiem sposobem sprawować się maią, iako i w inszych siołach w them inwentarzu wiszeyi opisano.

Boiarowie abo ziemianie.

Boiarowie konni Korszewsci taką sz powinność odprawować powinni, iako i boiarowie Połonscy abo ziemianie.

Sielidzby.

Sielidzb, ogrodow z wypustem, z wigonem sioła Korszewa, wszitkiego! włok 1, morgow 15. Karczma, staw y mlin przy aren-dzie niżej opisano.

Pasznia folwarku Korszewskiego.

Tha pasznia folwarku Korszewskiego, kthora była s pomiaryi włoczney we trzi pola rozrządzona, y s tem, co ogrodnicyi trzi-

mali, wszitkiego włok 8, tho iest: na ogrodnicą powinność włok 2, a na pasznią dworną włok 8 morg. 29. Przetho tę wszitkę pasznią i then pomieniony zascianek, na morgi porzezawszi, między poddane Korszewskie na płacie rozdano, tak iako niżej pomieniono każdego z nich, iako kthoryi wiele trzima, tho iest:

Wasko Klimowic płacic ma	Požoha z bratankiem morgi	6.
z morga 1 po groszey 6 ¹ / ₂ ,	Jowchim Kulhayi . . .	6.
morgi	Sawka Czeretko . . .	6.
10.	Fedko Brechało . . .	6.
Iwaszko Klimowicz . . .	Jacko Litwin	6.
6.	Iiow Tiercyic	6.
Jurko Klimowicz	Marcin Barcicyi . . .	6.
6.	Taras Ciwon staryi . .	6.
Onoszko Klimowicz . . .	Kuzełka z bratem a s ko-	
6.	walem	6.
Hapon Iuchnowic	Michno Bochonowic . .	6.
3.	Woyciech Gadomski . .	6.
Pawlukowiczowie	Hulko Bochonowic . . .	6.
6.	Josko Kosowski	6.
Mazur Kondrat	Stepan Pawluszewic . .	3.
3.	Taras Wasilowic s Timo-	
an Zawadczie	szem	3.
3.	Sayi s Soroką	3.
Iwan Huckiewicz	Dacyk z Miczowicami . .	3.
6.	Stas Pawluszewic . . .	3.
Masko Huckiewicz	Jarosz Pawluszewic . . .	3.
9.	Jasinski, służebnyi pa-	
Naum Hawrilczic	chołek	3.
3.	Josko Skalewic	6.
Sienko Poleszko		
3.		
Nikonowiczi		
2.		
Kusznirze		
3.		
Fedor Zedenia		
3.		
Sienko Kulesz		
3.		
Czernik		
3.		
Andros Sołohubowic . . .		
3.		
Iwaszko Bielik		
6.		
Małasieicicyi		
3.		
Sienko Hawriłowic		
6.		
Bubmiłko		
6.		

Czini we wszitkich trzech polach morgow 206, płacie mają s każdego morga po groszey 6¹/₂, czini lithewskich kop. 22 gr. 19.

Ogrodnicy Korszewsci.

Kthorzi trzimali przed them wszitkiego kazdyi z nich przy paszni dwornei telko po 3 morgi, taką powinność odprawowali, tho jest: po dwa dni w thidzien pieszo robiali, a po kop. 12 kazdyi z nich od siebie płacił. A theras, isz się w them roku i pasznia tego folwarku Korszewskiego między poddane na płacie rozdała, więc thesz i thich ogrodników, iako i poddanych, wizwoliwszy od roboty, na pewnem płacie zostawiono, ktorzi iusz od tego czasu każdego roku za wszitkie powinności s każdego morgu po groszey 10 płacić będą powinni. Na kthore the ogrodniki we trzech polach, w każdym po 20 morgow, zostawiono morgow 60 y tak ich opisano:

Ostap Sidorowic we wszitkich trzech polach	morgi	4 ¹ / ₂
Andrzej Sienkowic		4 ¹ / ₂
Jacko Stroda		4 ¹ / ₂
Jurko Saczinic		4 ¹ / ₂
Boris Jakobowic		4 ¹ / ₂
Misko Kuzelczenic		4 ¹ / ₂
Czornucha Brekałowa		4 ¹ / ₂
Ilkowa Czornucha		4 ¹ / ₂
Hricko Jakowczic		4 ¹ / ₂
Hurko mlinarz we wszitkich trzech polach po 2 morgi ma		6
Nieprzyętych		4 ¹ / ₂

Czini wszitkich morgow ogrodnickich 60, s ktorich nie przyiętho morgow 4¹/₂, a przyięthich morgow 55¹/₂, płacą s każdego morga po groszey 10, czyni kop 9 gr. 15.

Naddatki do włok.

Isz niekthorem rezom włok poddanych gayi jego xiążęcy mosci trzesniowyi, a w drugim miejscu zapusth dębowyi, na trzecim miejscu błotho nikczemne, na czwarthem i na piąthem miejscu granica Wiktorzańska y Rathnowska przeszkodzily; przetho, czi-

niąc nagrodę, abo wypełniając the niezupełne rezyi, po różnych zasciankach naddatki są uczinione.

Pirwsi zascianek, kthoryi klinem leży, bokiem jednem przy boczneyi scienie pirszego pola włok Korszewskich, z drugieyi strony przy drodze s Korszowa do Połoneyi i przy granicy Wikthorzanskieyi, s trzecieyi strony przy granicy Rathnowskim, oranego morgi 2, then nadan do pirszego rezu, karczmy Korszewskieyi oddano, w pirszem polu, kthoremu przeszkodziły grunthi Wikthorzanskie, wypełniając go; wolno, bez płathu przidano.

Drugi zascianek leży końcem jednem przy boku 59 rezu wthorego pola, a drugiem bokiem od miedzi z morgami poddanich w zascianku im rozmiarzonicki o bok z Gadomskiego morgiem, wszitkiego morgow 8, kthoryi na rezki porzezano y na the rezyi w naddatek przidano, wypełniając rezow 5 wthorego pola, kthoremu gayi iego xiążęcey mosci trzesniowyi przeszkodził, tho iesth: na arendarski, na drugi i na trzeci Michna Bochona, na czwarthi Ioska Skalewicza, a na piąthi Androsa Lisego. Znowu tamże, wypełniając trzy rezyi wthorego pola, tho iest rez 56 Kuznirzow, 53 Żudzin, 59 Tarasa Wasilewicza, kthorem błotho nikczemne przeszkodziło; the wszitkie 8 morgow na to wiszeyi pomienione rezyi wolno bez płathu przidano.

Trzeci zascianek, abo trzĩ rezki, ktore się zostały od trzeciego dwornego pola, leżą jednem końcem do gaju trzesniowego, a drugiem końcem przy boku trzeciego pola włok Korszewskich. The rezki trzĩ, w kthorich po morgowi jednemu, cziniąc nagrodę trzem rezom wthorego pola włok Korszewskich, tho iest: na 56 Tiercycicow, na thez 57 Soroczin, na 60 Bubmiłkow, kthorem thesz błotho nikczemne przeszkodziło, morgow trzĩ wolno bez płathu przidano.

Czwarthi zascianek za zapustem Korszewskim z iedneyi strony, a z drugiey strony przy gościńcu Lwowskiem do Lucka, bokiem jednem przez miedzi s them zasciankiem, ktore sz na morgi porzezawszi, poddanym rozdano, a drugiem bokiem po morgi 4, kthore za Wikthorzanczizne, na 4 rezi w pirszim polu nagrodę cziniąc przidano. Thego zascianku iesth włok 3 morg. 4. Then wszitek, na rezki

porzezawszi, w każdym po 2 morgi, i w naddatek trzeciego pola, kthorem zapusth przeszkodził, na 47 rez, licząc ich od Ratnowskięyi granice, wolno, bez płathu.

Piąthi zascianek, przes między s tem że pomienionem zasciankiem z iedney strony, a z drugiey strony do goscinku Pereparowskiego, morgow 4; the w nagrodę 4 rezow pierszego pola, kthorem grunthi Wikthorzańskie przeszkodźli, tho iest, licząc od drogi s Korszowa do Połonneyi, na wthoryi, na trzeci, na czwarthi i na piąthi rez the 4 morgi wolno, bez płathu przidano.

Szostyi zascianek, między zapustem Korszewskim, w kilku miejscach obapuł drogi Ławrowskie, morgow 24; the przeciwko kaźdeyi włoce abo rezu, tho iest: na 11 rezow trzeciego pola, ktoremu z iednego końca granica Rathnowska, a z drugiego końca zapust Korszewski przeszkodził, tho iest na the reze od granice Ratnowskięyi bez płathu, wolno przidano; a ktoriy rez dla theyi granice krotszi, do tego reza naddatek iesth więtszyi.

Siodmyi zascianek podle sadu wisniowego, kthoryi został od morgow poddanych i ogrodniczych, na trzecim dwornem polu rzezanich, z iedneyi strony przy włoce Kosowskiego, a ze dwie stron przy błocie; thego zascianku morgow 8, kthore, wypełniając 4 włoki Kosowskiego, błothem prawie nikczemnym przeszkodzonych, do tlich iego włok wolno, bez płathu przidano.

Niwa Halisowska i Klimowska między zapustem, przy drodze Ławrowskięyi, idąc do Ławrowa po prawie, morg 1 $\frac{1}{2}$; tha iest oddana Maskowi Huckiewiczowi na niezupełność iednego rezu, grunthi Ratnowskiemu przeszkodzonego.

Niwa Soszczinska przy thei że drodze Ławrowskięyi, ydąc po lewie do Ławrowa, pola morg. 1; then Kulhacowi oddano na niezupełni rez iego, zapustem jego xiążęcey mosci przeszkodzony.

Zascianek na Pereparowie nie w iednem miejscu, ale po rozni, między chrostem, nad drogą Lwowską, a drugie przy granicy Ratnowskięyi i po zascianek Kosowskiego leżące; nie wspominając chrosth, tlich niwek w tem zascianku wszitkiego morgow 35, tho

iest: w pierszym miejscu, podle niwi Halisowskiej, przy goscincu Lwowskiem, morgow 8, kthore nieprzyięthe są, a ktho ie prziiemie, płacić ma po kop $6\frac{1}{2}$.

W drugim miejscu, w them że zascianku, przy zascianku Kosowskiego, morgow 27; s tich mlinarzowi, na powinności mlinarskiej, dano morgow 3 wolne; kowalowi, na powinności kowalskiej, także od płatu wolne, morgi 3. Waskowi, Jurkowi i Iwaszkowi Klimowiczom morgow 8 dano uziwać dla thego, aby s sąsiedzi nie zabirali, wolne.

Zascianek w klinie tam że, podle thego końcem iednem leży, z bokiem iednem przy granicyi Ratnowskiej, drugim bokiem przy boczneyi scienie trzeciego pola włok Korszewskich. Thego zaścianku pola s trocha chrustu włok 4, ktoryi dano do woli i łaski iego xiążęcey mosci na służbie konneyi ziemianskiej Joskowi Kosowskiemu.

G a i e.

Gaie abo zapustyi iego xiążęcey mosci Korszewskie, kthorich we włoki poddannyim nie mierzono, we dwu miejscach zarosczono. Pierszi urocziszem Dimiroweyi, w ktorem trzesnie na dwor zbieraią; thego gaiu włok 2, morg. 5, pręt. 10. Drugi gayi denbowyi, kthorego włok 6. Wszitkiego pod gaiami grunthu włok 8, morg. 5, pręt. 10, a na zaroszczenie gaiu zostawiono włok 11, morg. 2, pręt. 10.

Sianożęci arędarskie.

Sianożęci arędarskie, błothnich z brzegiem i polnich, pod znaki uczinione przy sianożęciach dwornich, wszitkiego włok 1, morg. 1, pręt. 3, tho iest:

Do karczmyi Nahoreckieyi błota z brzegiem morgow 6, a w dolinie Burzińskiej morgi 3.

Do karczmyi Mohiłyi błotha z brzegiem morgow 3, a w dolinie Burzińskiej morg 1.

Do karczmy Horodiskieyi i Baiewskieyi, tamże, przy tych sianożęciach, błotha z brzegiem morgi 3, a w dolinie Burzińskiej morg 1, a w Baiewie do thich karczem przy granicy Ceperowskieyi morg. 3, pręt. 3.

Do karczmi Ozdowskieyi, tham że w Korszewie, błotha z brzegiem morgow 3, a w Burzinie morg 1.

Do karczmy Korszewskieyi błotha z brzegiem morgow 5, a z brzegiem morgi 2.

Sianożętne morgi na płacie.

Sianożęci poroznu na błociach Korszewskich, isz nie iednacie, iedne nad drugich gorsze, przetho thesz i płath z nich nierownyi. Naprzod op granice Wikthorzańskieyi idąc do sioła Korszewa morg po groszey 3:

Stepan Pawluszewic	morg 1.
Bielik	2.
Josko Skalewic	1.
Kulhayi	1.
Hapon Juchnowic	1.
Sawka Czeretko	1.
Barcieyi	1.

Czini za the 8 morgow groszey 24.

Kosowskiemu na them że błocie bez płathu dano uziwać morgow wolne 4.

Themu sz Kosowskiemu tham że morgow 2.

Płaci z nich groszey 8.

Znowu dla podłosci blotha morgi 4 sianożętne po groszey 3:

Miczewic	morg. 1.
Hulko Bochon	1.
Jacko Soroka	1.
Sienko Kulesz	1.

Znowu na them błocie nad rzeką Korszowską, podle sianożęci dwornich, przeciwko sadzibie Klimowiczow morgow 4, po groszey 4:

Wasko Klimowic	morg 1.
Michno Bochon	1.
Jurko Klimowic	1.
Kuzma Czeretkowic	1.

Czini groszey 16.

Tham że na them błocie od granice Wiktorzańskieyi błotha nikczemnego wszitkiego morgow 7, za kthore Charko a Onoszko Klimowicyi płacą groszey 12. Na sielisczu w drugim miejscu morgi sianożęthne 17, płacą s każdego po groszey 8:

Makar Stefanow wolne	morgi 6.
Kosowski	2.
Hucko s sinami	2
Taras staryi	2.
Kowal	1.
Kulhayi	1.

Czini groszey 56.

Tham że przy boku thich sianożęci nad grobelką prętow 10, płaci z nich Kulbayi groszey 2.

Pod sadem w trzecim miejscu sianożęci morgow 5 po groszey 8:

Sawko Czeretko	morg. 1.
Bielik	1.
Skalewic	1.
Brekało	1.
Nayidziesz	1.

Czini groszey 40.

Stas Pawluszewic morg 1, płaci groszey 3, podle grobli.

Od granice Wiktorzańskieyi, abo od Nieswieckieyi, w czwartem miejscu morgow 10, po groszey 4:

Wasko Klimowic	morgi 2.
Jwaszko Klimowic	2.

Jurko Klimowic	2.
Onoszko Klimowic	1.
Andros Lisi	2.
Brekało	1.

Czini groszey 40.

Tam że, w koncu Wasikowskich niw, błotnich morgow 12, po groszey 3:

Masko Huckiewicz	morg 2.
Jwaszko Huckiewicz	1.
Barcieyi	1.
Kowal	1.
Stecko Rudko z Mazurem	1.
Bubmiłko	2.
Dacyk	1.
Eewko Małasnicyic	1.
Dowiesz się ktho.	1.
Andros Lisi	1.

Czini groszey 36.

Tham że, na them błocie, od krinici Woronowiczi, po grobelkę Adamowego stawku morgow 8 sianożęci, po groszey 4:

Sienko Hawrilowic	morg 1.
Taras	1.
Czcretko	1.
Pawlukiewiczzi	1.
Kowal	1.
Kuzelczenic	1.
Stecko z Ihnatem	1.
Wasko Klimowic	1.

Czini groszey 32.

Zasie, na błocie, za Bubmiłkiem, morgow 3 po groszey 2:

Gadomski	morg 1.
Fedor Zudenia	1.

Babmiłko morg 1.

Czini groszey 6.

Znowu podle mlina, między rzeczkami, morgow 3, po groszey 2:

Andros Lisi morg 1.

Dacik 1.

Kulhayi 1.

Czini groszey 6.

Znowu błotho Brzechunowczizna morgow $1\frac{1}{2}$, the przyiął Masko Huckiewicz. $1\frac{1}{2}$.

Płaci z nieyi groszey 4.

Sianożęci błothne między ostrowkiem Żidowskim i Burzinem morgow 13, płacą z każdego po groszey 4 z morgow 11:

Onoszko z Janem Lisim, wolne morg 2.

Rakowic z Rokickimi 2.

Truchno z Zawadcycem 2.

Mazur z Gadomskiem 2.

Lewko s Poleskiem Sienkiem 2.

Nikonczic s Steckiem starem 2.

Kuzma Kosito. 1.

Czini z morgow 11 groszey 44.

A wszitkich sianożęci na rożnich miejscach, na płacie rozda-nych, włok 2, morg. 27, pręt 25; czini z nich płathu kop 5, gr. 41.

Summa gruntu Korszewskiego polnego, sianożętnego i gaiami zaroszonego, tak we włokach 97, morg. 4, pręt, 10. S tych rze-zanich włok 64, s ktorich na karczmę włokę 1, na służbie kon-neyi włok 8 wolne. Osadnich włok 10, po 3 kopyi płacą, czini kop 30. Poddani trzimaiają włok 45, płacą s każdeyi po kop 3 gr. 30, czyni kop 157, gr. 30.

Gaiami zarosczono i s tem, co na zaroszczenie gaiow zostawio-no, włok 11, morg. 2, pręt. 10.

W zasciankach polnych na różnych miejscach, tak iako iesth wiszeyi opisano na swich miejscach, nie wspominaiąc naddatkow na niezupełne abo błothem przeszkodzone rezi, wolno, bez płathu poddanim przidanich, ale telko the zascianki i pasznia dworna, ktore poddani i ogrodnicy na płacie rozebrali, wszitkiego thego włok 15 morg. 16. S thego na służbie ziemianskieyi włok 4, zadzib i wyipusthu siola Korszewa włok 1, morg. 15; morgami na płacie między poddanne rozdano morgow 206, s każdego placić maią po groszey 6¹/₂, czini kop 22, gr. 19.

Na ogrodniki zostawiono morgow 60; s tich na then czas nieprzyętho morgow 4¹/₂, a przyętho morgow 55¹/₂, s każdego placić maią za wszitkie powinności po groszey 10 lithewskich, czini kop 9, gr. 15.

W zascianku wiszeyi pomienionym na then czas nieprzyęthich zostało morgow 29.

Na mlinarza i kowala morgow 6 wolnich.

Sianożęthnich zasciankow na różnych miejscach włok 6, morg. 15 i pręthow 25; s tich na sianożęci dworne włok 2, morg. 15, arędarzom do karczem morgow 28.

Na różnem płacie, iako się wiszeyi pomieniło, włok 2, morg. 27, pręt. 25; przichodzi płathu od nich kop 5, gr. 41.

Sianożęci wolnich morgi 2 Onackowic z Janem Lisem.

Summa wszitkiego grunthu polnego i sianożętnego włok 97, morgow 4, pręt. 10.

Czini płathu s thego siola z włok rzezanich, morgow ogrodnich i sianożęcyi kop 225, gr. 1.

Owsa pastuskiego mar 7.

Summa summarum w ymionach Połonskich włok 221.

W różnych zasciankach polnych, gaiami zaroszczonych, co się dwiema stawami Połonskimi zalało, okrom sianożęci, włok 71, morg. 16, pręt. 17. Sianożęci po różnych miejscach włok 7, morg. 16, pręt. 9. Czini wszitkich włok 300, morg. 2, pręt. 26; s tich dwiema stawami Polonskimi zalano włok 13, morg. 14, gaiam

zarosczono i co na zaroszczenie zostawiono włok 26, morg 5, pręt. 20. Placu, na czym 'dwor Połoński z ogrodami owoszczowemi, z wyipusthem, s folwarkiem, z gumnem, pastewnikiem pobudowany, morgow 19, pręt. 17. Na pasznią folwarku Połońskiego, okrom sianożęci, włok 6, morg 28; sadzib we wszitkich wsiach, wyipusthow z wyigonami włok 11, morg. 5, pręt. 10; zascianku Kuncycowego s stawkiem morgow 6; w nagrodę psowania morgow w Bawiewie na groblą morg 1; w Korszewskim zascianku nieprzyęthich morgow 29. Na ogrodniki we wszitkich wsiach, na każdego po 3 morgi, włok 5, morg. 24; tich na then czas nieprzyęthich morgow $57\frac{1}{2}$; na piwowara morgow 3 wolne; sianożęci na dworne potrzeby włok 3, morg. 10, pręt. 16; do karczem arędarzom sianożęci włok 1, morg 1, pręt. 3. Na 2 cerkwi włok 4; na ziemiany konne pancerne, koni 6, włok na nie 24; na boiary listowne włok 6; na woznego włok 2; na Łamana, Stanisława y Laskowską wdowę włok 4; arędarzom do karczem włok 5; na woytha włoka 1; na mlinarza morgow 18; na kowala morgi 3. The wszitkie od płatu wolne.

Płacą poddanni siola Korszewskiego z włok 45, a s siola Bawiewa z włoki płacą 1 po kop $3\frac{1}{2}$,—czini kop 161.

Z osadnich włok $29\frac{1}{2}$ płacą po kop 3, czini kop 88.

Płacą po kop 2, gr. 40, żitha po mar $\frac{1}{2}$ włok 109; czini kop 290, a żitha miar $54\frac{1}{2}$.

Płacą Korszowianie z morgow 206 po groszey $6\frac{1}{2}$, czini kop 22, gr. 3.

Ogrodniczy Korszewscy z morgow $55\frac{1}{2}$ po groszey 10, czini kop 9.

Ogrodniczy wsi Połońskich z morgow 66 po groszey 4, czini kop 4, gr. 3.

Z zasciankow różnich przichodzi płathu z włok 2, czini kop 4, gr. 3.

S sianożęci włok 2, morg. 29, pr. 25 przichodzi płathu kop 5, gr. 47.

J summa włok płacących 200, morg. 15, pręt. 25, czini z nich płathu kop 586, gr. 41.

Żitha dziakielnego mar 54 $\frac{1}{2}$.

Owsa pastuskiego mar 31.

Wolnych, iako się wiszeyi pomieniło, włok 99, morg 3.

Arenda Połonska i budowanie karczem y młynow.

Młiny na Horce, ieden podle drugiego, na jednem to thoku, ze wszitkimi potrzebami, z drzewa zbudowane, dwa, w ktorich koł mącznych pięć, stępne koło 1 i folusz. Tam że w theyi wsi, na Horce, przy gościńcu Lwowskiem do Łucka, karczma wiezna z dwiema wrothi, z drzewa zbudowana; w nieyi drabina y żłob według potrzeby; w ktoreyi izba biała; w nieyi okien s szklannemi błonami 2, okiennice na zawiasach, piec polewanyi, ławy według potrzeby; w nieyi w bok komora, z drzewa budowana. Naprzeciwko izby piekarnia z drzewa robiona, drzwi prosthe, piec z gliny lepionyi, stoł 1, ławy wkoło. Ktora karczma i the obie izby gonthami pokrithe. W sieniach piwnica w ziemi, z drzewa urobiona. Tam że przy karczmie browar, s chrostu uplecionyi; w nim kocioł piwnyi nimałyi, kadzi 2 wielgich piwnich i koritho pod niemi.

Druga karczma w siele Połoneyi także wiezna, o dwoigu wrociech na pręciech żelaznich; w nieyi drabina i żłob; w nieyi izba biała: w niey okien 3 z błonami szklannemi, okiennice na zawiasach, drzwi na zawiasach, komin murowanyi i niedobudowanyi, piec polewanyi i ławy s potrzeb. Naprzeciwko piekarnia: piec z gliny ulepionyi, stoł i ławy wkoło; w sieniach piwnica w ziemi, z drzewa zbudowana. Tha karczma wszitka gontami kritha.

Trzecia karczma w Horodisczu; piekarnia z drzewa zbudowana: w niey piec czarnyi, stoł i ławy wkoło, sień s chrostu pleciona; w sieni miastho piwnice komora z drzewa budowana; tho wszitko słomą kritho.

Kthore tho pomienione mliny, karczmy, mitho i grobelne arendowano poddanym iego xiążęcey mosci s Połoneyi, Haskowi Omelianycicowi y Sawickiemu, roku 98, od nowego latha na trzi latha po sobie idące, na każdyi rok z osobna po kop 130.

Do kthoreyi arendyi przidano im iest włok 2 i sianożęc według dawnego zwiczaiu i napisania w inwentarzu, także i dREW na każdyi rok po 30 wozow, o czem dostatecznie y na liściech arendarskich iest napisano.

Popowi Połonskiemu, do cerkwie Połonskiey, według zwiczaiu dawnego, co się kolwiek w dzień piątkowyi od wszitkich kół każdego thidnia wymiaru dostanie, thedy tho wszitko napołyi z arendarzmi themu popowi dzielono być ma, a mlinarzowi w thich mliniach czwartha miara być ma.

Mlinki Baiewskie.

Pierszi mlinek w siele Baiewie ze wszitkimi potrzebami, o jednem korecznim kole z drzewa budowanyi.

Drugi mlinek za siołem Baiewem, przeciwko gaiowi Baiewskiemu, na drugiem stawku Baiewskim, o jednem kole, kthoryi także dla małosci wodyi we dnie miele, a w nocyi stoi, wodyi przibira; thesz z drzewa budowanyi, słomą krithi.

Karczma Baiewska.

Tho iesth: piekarnia drzewianna, w nieyi piec czarnyi, ławyi wkoło, sień i komora s chrostu plecione, w sieni piwnica; tho wszitko słomą kritho.

Karczma Ozdowska.

Thak, iako i Baiewska, tem że strichem budowana.

Aręda tich karczem i mlynow.

Karczmę Baiewską y Ozdowską, także i the wiszey pomienione oba mlinki w Baiewie, arendowano poddanemu iego xiążęcey mosci

z Ozdowa Truchnowi Popowiczowi, roku 98, od Nowego latha na trzi lata po sobie idące, za każdyi z osobna rok płacić ma kop 49 lithewskich, ktori iusz swem kosztem the potrebyi mlińskie, nie kładąc na tho żadnego grosza iego xiążęcey mosci, odprawowac ma; a w tlich mliniech mlinarzowi trzecia miara z wymiaru być ma.

Arenda Korszewska i budowanie młina y karczmyi.

W siele Korszewie mlin, w którem kół mucznich 2, skrzinia dla sypania zboża wymiernego; tam że karczma, w nieyi piekarnia, z drzewa budowana, piec czarnyi, ławyi wkoło, stół 1, drzwi na zawiasach, sień s chrostu i chiża plecione, wrotha wiezne 2. Tam browar, s chrostu robionyi, słomą krithi, kociel piwnyi, kadzi 2 wielgie i koritho; ozdownia dla suszenia słodow stara i słodownia. The arendę karczme, młyn, mitho aredowano poddanyim iego xiążęcey mosci Jowchimowi Kulhaiowi a Anthonowi Omelianycicowi za kop 50, na trzi latha po sobie idące, poczawszi od Nowego latha roku 98, na każdyi rok z osobna płacić mayią.

Do kthoreyi arendyi włoka 1 i sianożęci, błotha z brzegiem morgow 5, a w Burzinie morgi 2 przidano bez płathu, wolno.

Stawi Połonskie.

Stawyi dwa Połonskie, ieden za drugim, ze dwu stron dworu Połonskiego leżą, kthorich stawow być ma spusth dnia 1 septembra, iakosz roku 97 był spuszczoneyi, a trwał asz do Wielkieyi nocyi roku 98; za kthoryi kupcyi daią złotych 1100. Do ktorich stawow stacia według dawnego zwiczaiu arendarzom być ma.

Stawki Baiewskie.

Jeden we wsi Baiewie, w ktorem karpie, płoć y okunie; a drugi stawek pod gaiem Baiewskiem, w ktorem ryby pospolithe, kthoryi był na spusth aredowaneyi w roku 98 za kop 42.

A r e n d a i c h.

Then stawek karpiowiy, wiszeyi pomienioniy, w roku 97 na spusth arendowano o s. Siemionie, przed iarmarkiem Łuckiem, za kop 30. A then drugi stawek, pod gaiem Baiewskim, d. 29 augusta, roku 98, arendowano za kop 42, iako wiszey; od rozkopania do zaięcyia pospolicie trwa niedziel 12. Do kthorich żadna stacia dawana być nie ma, oprócz troche drew i chrostu. A wszakże, gdzie iusz wodę puszczo, thedy pan Alexander Podbielski od d. 18 septembra na pana Braclawskiego then staw złowił.

Defalkacia mlińska.

Gdyi czas spusthu stawow Połonskich i Nahoreckich być mał kthoryi od septembra 1 dnia asz do Wielkieyi nocy, przez niedzie, 26 od rozkopania do zaięcyia ma trwać, za then wszithek czas arendarzowi thich mlinow Nahorskich, kthoryi że z mlinow Nahorskich płaci po kop 80, s teyi summy arendyi mlińskiej wyitrącono i defalkowano być ma według starodawnego swiczaiu kop. 45.

A z mlinku Baiewskiego, w sielie Baiewie, isz przez rok arendyi kop 10 przichodzi, gdyi spusth przypada i przez trzi niedziele telko trwać będzie, wyitrącono być ma s summy arendarskiej na każdyi thidzień po groszey 12. A s thego mlinka, co pod gaiem, s którego telko kop. 3 gr. 36 na każdyi rok arendyi dawia, gdyi spusth przypadnie i przez 12 niedziel od rozkopania asz do zaięcyia będzie trwać, wyitrącono być ma na każdyi thidzień po groszey 4.

Włosć Poleska w powiecie Piskiem.

Sioło Uhrinicze.

Dworzycze Kopyłowicz, dymow 7. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Peniaz
Matey Machnowic s sinami żonathemi, starzec,	2	7	—
Lewko a Mic Oleszkowiczi, synyi 2 małe	1	2	—
Marcin Oleszkowic.	—	22	—
Klim Zankewic s sinami 4	1	24	—
Jacko Falciewic, synyi 2	—	44	—
Mic Falciewic a zięć Ihnath	—	44	—
Samon Machnowic s sinem	—	44	—

Dwor Rokiticz, dymow 10. Dań miodowa:

Simon a Demid Kaluchowiczi	—	31	5.
Matwieyi Kaluchowic s sinem	—	19	5.
Daczko Kaluchowic, synyi 3	—	19	5.
Falko Nazarkowic, s sinami 2	—	20	—
Nester Nazarkowic, s sinem	—	20	—
Olesieyi Nazarkowic	—	20	—
Andrzejyi Nazarkowic	—	20	—
Iwan Fedczewic s sinami 4	—	42	—
Decko a Trisz Iwanowiczi, sin 1	1	20	—
Senko Olsieiewic	—	48	—

Tchorzewic, dymow 5. Dań miodowa:

Sawon Kleczewic s sinami 2	1	29	—
Pacyina Wasilewic s sinami 2	—	31	5.
Decko Karpowic s sinami 4	1	13	5.
Sawon Karpowic s sinem	—	39	—
Iwan Wasilewic	—	31	5.

Hitkowicz, dymow 6. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Peniaz
Iwaszko Waczewic s sinami 4	1	—	—
Karp Waczewic s sinem.	—	30	—
Żdan Łukianowic z bratem i s sinami 2	—	32	4.
Walenthi Pawłowic	—	19	—
Macko Wieliczkowic s sinem	—	32	4
Fedor Wasilewic s sinami 2	—	32	4.

Minowicz, dymow 11. Dań miodowa:

Wasko Ławrinowicz	—	25	—
Kuzma Lowsieiewicz z zięciem	1	10	—
waszko Daniłowic s sinem	1	1	5.
Ułas Iwanowic s sinem	1	1	6.
Zienko a Olifer s sinami 2 Jackowicy	1	23	—
Paweł Jackowic s sinami 2	1	1	—
Kuriło Maximowic s sinami 2	—	53	—
Olifier Androsowic s sinem i z bratem	—	44	—
Denis Hałczic s sinem	—	35	—
Thoma Sienkowic	1	6	—
Zienko Steczkowic s sinami 2	1	6	—

Horbaczewic, dymow 11. Dań miodowa:

Tiszko Iwanowicz s sinami 2 i z wnukiem.	—	58	—
Łuczka a Trochim Smoliczi	—	22	6.
Kric Walciewic s sinami 4	1	8	4.
Olesko Ławrinowic	—	57	—
Hriniec Jakimowic s sinami 3	—	34	—
Weremiyi Stefanowic s sinami 4	—	58	—
Iwan Miscewic s sinem	1	7	—
Moisiejyi Ochrimowicz s sinami 2	1	—	—
Pilip Chwedewic z brathem	1	—	—

	Kop.	Groszy.	Peniaz.
Androh Klimowic z bracią 4	—	58	—
Parchom Joskiewic z bracią 2	—	58	—

Dawidowicz, dymow 7. Dań miodowa:

Matwyei Oleskowic z sinami 2	—	51	—
Decko a Jlia Filimonowiczi	1	14	—
Procko z Kuzmicem, sinyi 2	1	14	—
Wasko Bakuthic s sinami 2	—	37	—
Masko Bakuthic s sinami 2	—	37	—

Pop Uhrinicki trzyma dwie ziemi, s kthorich za dań płaciwano pieniądzmi kop 2 gr. 6; na then czas na cerkiew od płathu wolne.

Mlinarz ziemi żadneyi nie ma, thelko chatkę zbudowaną w thei wsi, od płathu wolne.

Kowal także ziemi nie ma, telko chałupa, w theyi wsi mieszka, od płathu wolne.

I summa w Uhrinicach: dworziszcz 7, a dymow 58, s kthorich od płathu wolnich czini 4.

A isz na robothę do żniwia (jako przed them byli powinni do Połonney) nie chodzą, za co s każdego dymu po iednemu złotemu ¹⁾ płacąc, czini z dyimow 54 złotych 54... kop. 21.

Za dań miodową płathu kop 46, gr. 34, pien. 2.

Tham że, w thei wsi, cerkiew ruska Świętheyi Piatnice zbudowana; karczma w thei że wsi na arendzie.

M ł y n.

Młyn w thei wsi Uhrinicach, kół mącznich 2, folusz 1; kuznia do kowania żelaza, o czem niżeyi zmianka przy arendzie. Tham że byiwaią gonyi bobrowe na rzece Hochocie. W thei że wsi Uhrini.

¹⁾ Одинъ золотый польскій равнялся въ это время 24 грошамъ литовскимъ (см. Жизнь князя Андрея Михайловича Курбскаго въ Литвѣ и на Волынѣ. Киевъ, 1849, II, стр. 43).

cach iesth pułdworziszce kniazia Koziaki pusthe, s kthorego, według powieści poddanych, przichodziło kniaziu dani miodu, miodem wiader trzi.

Sioło Berczicze.

Dwor Sawicz, dymow 12. Dań miodowa:

	Kop	Grossy	Peniaz.
Fedor Jurkewic s sinami 3	2	—	—
Jowchim Fedciewic	1	—	—
Kuzma Koroczewic s sinem, brathankow 2	—	59	—
Hric Denisowic s sinem	—	29	5.
Hacko Hriczewic	—	29	5.
Serheyi a Demid Hriczewiczi	—	59	—
Taras Hańcowic z brathi 3	—	33	—
Andrzej Iwanowicz s sinem	—	33	—
Iwan Ihnatowicz s sinem	—	33	—
Josko Jowchimowicz s sinami 2	—	43	—
Mic Onieszkowic s sinem	—	30	—
Thoma Mieszkowic z zięciem	—	30	—

Charitonowicz, dymow 14. Dań miodowa:

	Kop.	Grossy.	Peniaz
Kostiuk Charithonowic, sin i zięc	—	27	5.
Wasil Sienkowicz z zięciem Tiszkiem	1	1	5.
Anthon Sienkowic s sinami 2	1	1	5.
Filimon Proniewicz	—	16	5.
Demko Smalewicz	—	31	5.
Hawriło Łańko s sinami 2	—	43	5.
Olisiei Filipowic s sinem	—	16	5.
Radko (kwal	—	16	5.
Juchno Miczewic s sinami 3	—	24	—
Timosz Michałkowic s sinami 3	—	51	5.
Nazarko Hihiwic	—	44	—

	Kop.	Groszy.	Peniaz.
Jowchim a Kalko Iwanowiczi s sinami 4	1	4	5.
Mikitha Wakulicz s sinami 2	—	41	—
Jowchim Michałkowic, bracieyi 4	—	52	5.

Summa w Berczicach: dworziszcz 2, a dyimow 26.

Płacą pozłothowcziznyi za robothe tak, iako się wiszeyi pomieniło, przy siele Uhrinickiem, z dimu po złothemu 1; przichodzi thedyi z dimow 26 złotych polskich 26, a kop 10.

Za dań s teyi wsi przichodzi kop. 18.

Czini płathu wszitkiego s theyi wsi za dań y podyimscziznę kop 29 gr. 5, pien. 5.

W them że siele Berczicach iego mość pan Mikołayi Sapięha, woiewoda Withepski, dzierzi dworziszcz iedno, na nim dyimow 3; dayią dani miodu wiader 2, żitha mar 4, owsa mar 4.

Sioło Bychowo.

Dworziszcz Fieskowic, dymow 16. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Peniaz.
Daniło Tedewic s sinami 2	1	7	—
Andrzej Jackowic s sinem	1	8	—
Hricz Iwanowic z brathi 2	2	45	—
Sawon Xawka s sinem	2	45	—
Jacko Piotrowic z bratem Fedkiem	1	1	—
Zdaniec Piotrowic s sinem	—	35	—
Iwaszko Droczewic s sinyi 2	—	43	—
Sawka a Jarosz Sidorowic z bracią i bratankiem 1		38	—
Decko Hriczkowic s sinami 3	—	37	—
Stecko Hridin	—	37	—
Iwaszko Hrinkewic z bratankiem	—	49	—
Marcin Ozira s sinami 3	—	21	—
Jowchim Kuzewic s sinami 2	—	21	—
Sidor Konowic s pasierzbem	—	37	5.

	Kop.	Groszy.	Penias.
Kuriło Iwanowicz s sinami 3	—	37	—
Onisko Chwedczewic s sinami 2	—	49	—

Zubowicz, dymow 14. Dań miodowa:

	Kop.	Groszy.	Penias.
Ostap Denisowic z zięciem	—	21	5.
Radec Hrinczewic	—	21	5.
Kalenik Hrinczewic z bratem	—	21	5.
Sienko Charkowic s sinami 2	—	34	—
Andrzej Charkowic s sinami 3	—	34	—
Wakuła Olekszowic	1	8	—
Prothasz Tarasowic	—	21	5.
Sienko, Iwan, Sanko Maximowiczi	—	38	5.
Cond Rath Lucyforowic s sinem	—	38	5.
Iwan Packowic z bratankiem	1	18	—
Owdzieyi Łuczkwowic s sinami 2	—	39	—
Kalenik Miczewic s sinami 3.	—	39	—
Matwieyi Kuczewic	—	39	—
Jacko, Sienko, Stecko Sawonowiczi	—	39	—

I w Bichowie dworzisc 2, a dymow 30.

Płacą po złothowcziznyi za robothę z dimow 30 złotych polskich 30 i kop 12.

Za dań miodową płacą kop 25 gr. 23.

Czini s thego sioła za dań i podyimcziznę lithewskich kop 37, gr. 23, pien. 5.

W thei że wsi Bychowie mlinek, w nim koło 1, na wiosne a w iesieni telko miele; arendowano wespoł z mlinkiem Uhrinickiem, o czym przy arendzie napisano.

Tham że, w them siele Bichowie, są poddani roznich panow, sąmsiad iego xiążęcey mosci: pana wojewody Withepskiego dworziscze iedno, dyimow 6, s kthórego dayią dani miodu wiader 6, zitha w snopie kop 2¹/₂, owsa mar 3. Pana Woyinyi, kraiczego

Lithewskiego, dworzisze 1, a dimow 5, dają dani miodu wiader 3, żitha w snopie kopę 1, owsa mar 1. Kniazia Koziaki ¹⁾ dyimow 4, dają dani miodu wiader 3. Pana... dworzisze, dają dani miodu wiader 3.

Arenda Poleska.

W siele Uhrinicach mlin na rzece Stochocie, w nim kół mącznich 2 i folusz. Drugi mlinek w siele Bichowie zasusznyi, tho iesth wiosną a w iesieni miele; w nim koło jedno. S ktorich mlinów na arendarza wymiaru miarek trzi, na mlinarza miarka iedna, tak że i s folusza brano być ma. K themu karczma w Uhrinicach i mitho. Tho wszitko arendują arendą na każdyi rok po kop 55. Do thego kamienie i wszelkie potrzeby, do thego mlina należące, then arendarz iz mlinarzem swem własnem kosztem kupować i odprawować mają i są powinni.

Ruda Poleska.

W Uhrinicach, na thei że grobli i rzece Stochocie, na któreji i mlin, ruda dla robienia żelaza ze wszitkimi potrzebami iest zbudowana, s któreji arendyi dają na każdyi rok sosnikow kop 3¹/₂ par y po dwa sadyi żelaza do pługow. Themu rudnikowi w siele Uhrinicach dom dla mieszkania od płathu wolne.

Gony bobrowe.

Przi siele Uhrinickim, na rzece Stochocie, są gony bobrowe, na kthoreyi gdyi się trafi bobryi, na iego xiążęcey mosci ubyiają. I summa w wszitkich trzech wsiach: dworziszc 11 a dyimow 114, s kthórich wolnych od płathu dyimow 4, płacą po zlothemu z dyimow 110, czini kop 44.

¹⁾ Князь Дмитрій Андреевич Козьма был сынъ Андрея Козьма, который бѣжалъ изъ Московскаго государства въ 1524 году. (Кн. земская Владим. 1577—1579, лис. 175.)

Za dań miodową s thich trzech sioł kop 90, gr. 39, pien. 2.

Za aręde karczmy, mlina y mitha kop 55.

I summa czini thego kop. 189, gr. 39, pien. 2, a sosnikow par kop $3\frac{1}{2}$ y dwa sadyi żelaza do pługow.

Granice imienia Połońskiego.

Począwszy od rzeki Połonnei, zostawiając grunth Ceperowski po lewie, a grunth Baiewski po prawie, ta granica błothem idzie prostho asz do kopca, podle drogi Ceperowskiej z Baiewa usypanego. Od thego kopca przez pole, dolinę także, nie prosto iednak, bo kopcyi po theyi granicyi są sypane asz do mohiłyi, kthora nad gościńcem Łuckim do Torczina leży. Thą drogą idąc do Łucka, także zostawiając grunth Baiewski i sioła Horodiscza po prawie, a grunth pana Borzobohathego Zaboroliński po lewie, asz do grunthu granicyi pana Bokyioweyi Omelianickieyi; tam że ta droga trochę się graniczi z grunthem pana Bokieiwem Omelianickiem; a pothem grunth Połoński, sioła Horodiscza, poszrot przez the drogi ku gaiowi Omelianickiemu; thą granicą asz do grunthu Hnidawskiego, kthoreyi grunth Hnidawski, także iako y Omelenicki, zostawiając po lewie, a po prawie grunt Połoński asz do grunthu i granicyi Połoneyi władczyneyi, thą granicą idąc nieprostho przez rzekę Połoną, asz do drogi s Połoneyi i z Horki do Pułhanowa; thą drogą idąc ku Pułhanowu, zostawiając grunth władczyney Połoneyi po lewie, a po prawie grunth Połoński, sioła Horki i Połoneyi, asz po dolinę, kthóra dolina graniczi grunth Pułhanowski z grunthem Połońskim, zostawiając grunth Pułhanowski po lewie, a Połoński po prawie, asz do granice y kopcow Ławrowskich. Ta granica idąc nie prostho także, zostawiając grunth Pułhanowski po lewie, a Połoński y Ozdowski po prawie, asz do narożnego kopca, kthoryi sthoi nad gościńcem Lwowskim do

Łucka. Kthóryi then kopiec graniczi grunth Ławrowski, Nieswiecki, Korszowski, Ratnowski y Ozdowski. Ydąc od thego kopca them goscińcem ku Łuckowi, także zostawuiąc grunth Ozdowski po prawie, a grunth Ratnowski po lewie, asz do sciany Rathnowskiej, kthóra sciana do thego sz goscińca z leweyi strony przypadła. Thą scianą przeszedzi grunth Ozdowski, przez then goscinię Lwowski, także zostawuiąc grunth Rathnowski po lewie, a Ozdowski po prawie, asz do rzeki Połoneyi. Thą rzeką idąc w górę, mimo dwór Rathnowski, zostawuiąc grunth Baiewski po prawie, a Ratnowski po lewie, asz do granice Ceperowskiej, tho iesth do thego miesca, od kthórego się poczęła pisać granica Ceperowska z Baiewa.

Granica Korszewska.

Tha granica Korszewska, począwszy od thego zwisz mianowanego kopca narożnego, nad goscińcem Lwowskim do Łucka, ydąc them goscińcem od Łucka ku Lwowi, zostawuiąc grunth Nieswiecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do granice Nieswieckiej, kthóra s praweyi ręki przypadła do thego goscińca Lwowskiego. Thą granicą wszitką polem, zostawuiąc grunth Nieswiecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do końca groble stareyi, kthóra nad rzeką z Nieswieca asz do Korszewa czieci grunth leżyi. Thą rzeką w nisz idąc, zostawuiąc grunth Nieswiecki, Podberezski, Wikthorzanski i Horodecki po lewie, a Korszewski po prawie, asz do granice Wikthorzanskiej, a granicą Wikthorzanską wiszedszyi przy rzeki, przez błotho na pole, poliem asz do granice Rathnowskiej, a granicą Ratnowską asz do zwisz pomienionego narożnego kopca, po goscinię Łucki do Lwowa.

Zamknięcie tego inwentarza, abo summarius krótko zebrany.

Imiona Wolinskie.

Dochodow z imion Połonskich, okrom grunthow wolnich i nieco nieprzyęthich, uczini czynszowych pieniędzy kop 587, gr. 28.

Za arendę karczem, mlinow i pogrobelnego kop 229.

Za spusth stawow Połonskich, kthóryi był roku 97, dnia 1 octobra, kupcyi dayią złotych 1100, kthorich zawsze po trzech leciech, wstempuiąc na czwarthi rok, spusth przypada, kthórego czasu arendarz mliński żadnego požitku, dla niemełcia we mlinech, nie ma, przetho za tho defalkuie mu sie kop 45. A tak the stawyi, wytrąciwszy the pomienioną defalkatią arendarzowi mlińskiemu, rachue sie, thelko według theraznieiszeyi ceny, za kop 395; rozdzieliwszy tho na czworo dla thego, aby się wiedziało, iako wiele prowenthów każdego roku uczinić ma, kładzie się za rok kop 98, gr. 45.

A za spusth stawkow Baiewskich, tho iest: iednego we wsi Baiewie, kthorego spust był roku 97, o żniwach, przed Siemionem, za kop 30, a drugi pod gaiem Baiewskim, kthorego spusth był roku 98, in augustho dnia ostatecznego, za kop 42 umowiono było. The thedy dwa stawki czinią kop 72. A isz także arendarzowi mlińskiemu, kthoryi przez czas spusthow żadnego požitku mieć nie będzie, thedyi mu się defalkuie s sumyi iego arendarskieyi tak, iako iesth wiszeyi przy opisaniu stawow dostatecznie opisano, kop 1, gr. 24; zostanie thedyi kop 70, gr. 36. Którich thich stawkow, dla pewnich przicin, isz we czteryi latha, wstempuiąc na piąthi rok, spust przypada, przetho thesz tho sumę pieniędzy z nich przychodzącą na pięć części dzieląc, iakobyi z nich uczinić miało na każdyi rok po kop 14, gr. 7, pien. 2.

Przedaża trzesni.

Za trzesnie gaju Baiewskiego, gdi się przed them dobrze zradzali, bierano po 50 kop, czasem mnieyi. Theras themi latyi, isz sie

nie zradzały, przeth thesz za the trzesnie na then czas nie summy pieniężney do sumariusza się nie kładzie. Iednak, gdi się kthórego roku zrodzi, thedyi urzędnik, według najlepszego požitku iego mosci, one przedawać i z ich na liczbie respondować ma; a z inszych gaiow trzesnie ususziwszy, do spiżarni iego xiążęcey mosci odesłać się mają.

Uczini thego wszitkiego kop 928, gr. 24, pien. 2, zitha działkielnego mar 54 $\frac{1}{2}$, owsa pastuskiego mar 91.

Włości Poleskie.

Z imion Poleskich za dań miodową kop 90, gr. 39.

Za podymszczinę kop 44. Za arędę karczem, mlinow i mitha kop 55. Uczini thego s Polesia kop. 189, gr. 39, pien. 2.

Za arędę rudyi sosnikow par kop 3 $\frac{1}{2}$ i dwa sadyi żelaza pługowich.

Summa summarum wszitkich dochodow i prowentow z imion Wolińskich i Poleskich, okrom gumna y obory, czini płathu pieniężnego kop 1118, gr. 4, pien. 4.

A co się dothicze ziemianina iego xiążęcey mosci, pana mego, iego mosci pana wojewody Wileńskiego, pana Makara Stefanowicza, kthorego sobie iego xiążęcia mosć, pan moyi, iego mosć pan wojewoda Wileński, s teyi maięthności frimarcząc z iego moscią xiążęciem Koszerskim, castalanem Braclawskim, na ymiona iego mosci Litewskie Owanthę i prziległosciami oney na Połonę, onego sobie wyiiąwszy z osiadłością, z grunthem i s poddannemi iego, zostawił dla posług swich w them kraiu wiecznemi czasyi,—do kthórego tak samego, iako poddannich, grunthow, gaiow, sianożęci i ze wszemi požitki iego xiąże iego mosć Koszerskie thak sam, iako i małżonka iego mosci y pothomkowie ich mosci, żadnego wstęmpu. władzi a ni prawa mieć nie mają wiecznie. Kthóryi tho ziemianin

iego mosci pan Makar Stephanowic osiadłosc ma przy siele Ozdowie, na dworzisczu Duthowskiem, nad krynicą wielgą Ozdowską. Kthórego grunthu iego s sadzibą, s siedlisczem, z ogrodami, s sadem, s pasthownikami, s polami orzonnemi, s stawkiem na rudzie zasypanem, s sianozęcią około krinicę y z rogiem gaiu berezowca, granica mianowicie tho iesth: poczawszi od rzeki stawu Połonskiego, miedzą podle morgu poddanego Ozdowskiego, Łuczki Korzewica, ku drodze, kthóra idzie z Ozdowa do Połoneyi; a przes drogę prostho gaiem berezowcem do sciany, kthóra leży za them gaiem berezowcem, do kthoreyi końcem dochodzą włoki Ozdowskie, a scianą do doliny, przeziwaiąceyi Wierbia, a doliną ku stawkowi, kthórzy na rudce, podle domu swego, zasyipał then że pan Makar Stefanowicz. A poddani iego domami swemi mieszkaią w siele Ozdowie, tho iesth: wdowa Kuleszicha z dwiema sinami Wenedkiem i Thomą, po koniec grobelki, Sieńko Doroszewicz, Jacko Szarupicz, Andrzeyi Przistrzało domami na ogrodziech mieszkaią, na dworzisczu Prochimowskim, nad rzeką, niedaleko cerkwi Ozdowskiewi. A grunthu iego orzonego, w polu iego, z gaiem y zarosłami, włok pięć i morgow siedmnaście, pręthow pięthnaście, kthóre leżą w zascianku, między grunthem Pułhanowskim y Ławrowskim, w końcu włok Ozdowskich y Połonskich. A morgów sianozęthnich w Korszewskim gruncie na sielisczu, podle Kosowskiego, morgow szesć. Y tak, iako się wiszeyi pomieniło, s themi grunthi w granicach mianowanich y s sianozęcią mianowaną w sielisczu Korszewskim, co on zdawna od iego mosci pana wojewody Wileńskiego dzierzy y uziwa, thego wszitkiego grunthu y theras then ziemianin iego xiążęcey mosci, pana mego, iego mosci pana wojewody Wileńskiego, pan Makar Stefanowic y potomkowie iego uziwać i dzierzeć mayią wiecznemi czasyi. A iego mosć xiąże Hrehoryi Sanguszko Koszerski, casztalan Braclawski, i potomkowie iego mosci do thego wszitkiego, iako się wiszeyi pomieniło, żadnego prawa nie mayiąc, i żadnem sposobem w tho wstępować się nie będzie powinien wiecznemi czasyi.

Kthoryi tho inwentarz podania Połonneyi, ze wszitkiemi wsiami, do niey należącemi, y wsi Poleskick, od jasnje oswieconego xiążęcya iego mosci pana Krzistopha Radziwiła, xiążęcia na Bierzach z Dubinek, woiewody Wileńskiego, hetmana nayiwiszego Wielkiego xięstwa Litewskiego, Soleckiego, Urzędowskiego, Borysowskiego etc. etc. starostyi, dzierzawcyi Kokonhawskiego i Hamskiego, przez urzędnika iego mosci Połonskiego pana Michała Kendzierskiego, wielmożnemu panu xiążęcyciu iego mosci Hrehorowi Sanguszkowi Koszerskiemu, casztalanowi Braclawskiemu, przez nas woznyich Matisa Sławogurskiego, woznego y generała powiathu Łuckiego, a Fiedora Swiridowskiego, woznego. Do kthórego tho inwentarza, przy pieczęci pana Michała Kendzierskiego i podpisu ręki iego, y my pieczęcyi swe przyložili, s podpisem ręki meyi własneyi Swiridowskiego. Pisan w Połonneyi, roku thisiąc pięcseth dziewiędziesiąth osmego, miesiąca septembra, dnia osmnastego, y do xiąg grothskich Łuckich przez nas, woznich pomienionich, iesth danyi y actikowan.

Pisał Kędzierski ręką swą.

Mieysce pieczęci.

Pan Koszersky przez obliatę do xiąg podał dziewiętego octobra w roku njniyszim 1598.... Jakub Łyszakowsky, podstarsci Łuczky, przyjął. Maximilian Stempkowski....

Актовая книга Киевского Центр. Архива 1598 года, № 2088, л. 98.

Отдѣлъ третій.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРИИ МАЛОРОССІИ.

1917

1918

1919

I.

Письмо Киевскаго воеводы Адама Киселя къ королю съ изложениемъ своего мнѣнія о томъ, какой политики держаться впредь относительно Хмельницкаго и козаковъ. Изъ Киева, 1652 года, 24 февраля.

Najiasnieyszy miłosciwy krulu, panie, panie moy miłosciwy!

Jako pirwszych obozowych prac moich y usług w commissyi pod Białocerkwią, z całym dostoiestwem waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, y z dobrem Rzeczypospolitey zawartej, reddidi rationem, tak teraz drugą funkcyą, włożoną na mię od waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, zatrzymania pokoju y przywiedzenia ad exequtionem punktow, z Woyskiem waszey krolewskiej mosci Zaporozkim postanowionych, szczęśliwie skonczywszy, czynię krotką relacyą. Zachodziły częste alteracye y coraz nowe tempestates, o których dawałem znać zawsze jego mosci xiędzu kanclerzowi, memu miłosciwemu panu. Tym wszistkim iednak, za łaską Bożą, wczesnie zabiegaiąc, przywiudłem do tego terminu, że y wypisy stanęły, których registra oddane do grodu Kiiowskiego, y posłowie na seym wysłani, y woysko iuz za Dnipro wyprowadzone. Nobilitas wszytka do dubr swoich reinducta. Res-tat haec omnia parta iako tueri et conservare, o czym życzyłbym tam, gdzie cała Rzeczpospolita na tenczas radzi, moie tyż sentencyą dać waszey krolewskiej mosci, panu memu miłosciwemu.

Lecz że tuteysze obsequia do tych czas przy Dnieprze zatrzymały mię, y ieszcze do samey conclusiey seymu zatrzymać muszą, exclusus czasem y odległością, to, co bydź rozumiem potrzebnego, tym pisaniem moim exprimo.

Ze trzech sentencyi o dalszey całości Rzeczypospolitey musi bydź iedna, nec potest esse co czwartego: albo dufać Chmielnickiego przysiędze y woysko zostawić ordynaryjne, a sumptom, kturę prowadziła do tych czas oycyzna, parcere; albo, nie dufając Chmielnickiemu y iego nie zostrzygnięney z ordą przyiazni, cummulare exercitum y prosequi bellum. Te obiedwie, tanquam extremae, sententiae mnie displicent; bo iako dufać nimasz komu, y dla tegoż ubezpieczać się nie potrzeba. Tak wzruszać pokoy poprzysiężony y usmierzone łaską Bożą a zwycięstwem waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, intestinum, znowu excitare bellum, a zniszczyć ostatek Ukrainy y wyprowadzone z oycyzny pericula revocare, ani dać wythnąć zniszczonym dostatkom y siłom iey nie życzę. Albo ani classicum canere, ani desperować o pokoju (kturym sam Pan Bog szafuie), ani confidować temu, który nie tylko sam przez siebie, ale tyż per multitudinem irrationabilem odmiennym; ale pokoy poprzysiężony zatrzymywiąc, y confidencją utwierdzając, y na wszystkie contingentia poglądając, iustum iakiemu może sufficere Rzeczpospolita y iaki by mógł sufficere omnibus casibus ieszcze na to lato (aby iako naylepiey utwierdzić się rzeczy mogły) formare exercitum, lubo tyż woysko w łanowego żołnierza obrociwszy, lubo na nie podatki obmysliwszy. W Braclawiu uczynić rezydencją woysku temu y obozowi, a z Zadniepra, trawę uprzędzając, pod pretextem zapłaty y rospuszczenia woyska, sprowadzić woysko, ne quid periculi incidat. Prowiant zas z całej Koruny,—ponieważ iuż tuteysze kraie zniesione, żołnierza żadnym sposobem alere nie mogą,—ordynować, iakoby to woysko iuż tu obecnie zawsze zostawało. Chmielnickiego przytem omni meliori modo traktować y przychęcić tą daniną, o ktorą prosi, tak dla prętszego zawasnienia z tatarami, iako i dla odnowienia pola y

morza, życzę. Więc woysko Wielkiego Xięztwa Litewskiego żeby na to lato ieszcze zatrzymano być mogło y rezydencya jego żeby także accomodowana była od swoich granic na Zadnieprze intenta, życzyłbym. Ta media (extremis amputatis) sententia, gdy plebs obaczy, że y fidem servamus, y siły ad reprimendum gotowe mamy, w Panu Bogu nadzieia, rem nobis ad sua revocabit principia, a co naywiększa, gdy nie mając od nas przyczyny żadney, kozacy nie będą mieli occasionem consurgendi, owszem przy wolnościach swoich zostając, zakochają się w pokoiu. Tatarowie zas, sine praeda et spoliis wytrwać nie mogąc, woyska widząc gotowe y do Polski daleką drogę, wpadną w Ukrainę gdziekolwiek, albo Moskwę przyległą Morawskimi szlakami infestować będą; a kozacy zaś, aby im nie mieli zwyczajnie na przeprawach odbierać zdobyczy, nie wytrwają; sama przez się nascetur nobis ta, około ktorey usiłujemy, rescissio przyiazni. Nie wytrwają bez pola y nasi kozacy: poydą li tyż na morze, ieszcze lepiej y prędzey zwadzą się, a woyska Waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, gotowe na to wszystko, co fortuna przyniesie, in promptu będą vel ad resistendum, vel ad prosequendum. Z Moskwą przy tym przez mię zawartą armorum conjunctionem na tatory renovare et resumere, y z cesarzem Tureckim, przełożywszy mu tak wiele zbrodni tatarskich, urgere sprawiedliwosci et firmare pokoy. His rationibus rozumiałbym prospicere securitati Reipublicae. Kture to sensus moie, exantlatos labores, zdrowie, wiek y fortuny, na tych że usługach oyczyzny poronione, z wiernym poddanstwem moim kładę pod nogi waszey krolewskiej mosci, pana, pana mego miłosciwego.

Waszey krolewskiej mosci, pana, pana mego miłosciwego,
wierny poddany y sługa naniższy Kisiel, wojewoda Kijowski.

Na zamku Kiiowskim, die 24 februari, anno 1652.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинского, собрания О'Нацевича.

II.

Проѣзжій листъ, выданный отъ Кіевскаго митрополита Сильвестра Косова московскимъ людямъ, возвращающимся на родину изъ Турецкаго плѣна. 1652 года, 9 мая.

Сильвестръ Косовъ, милостию Божіею православный архіепископъ, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Росіи; ексарха святого апостолскаго ерону Константинопольскаго.

Всѣмъ вобще и каждому особна, кому о томъ вѣдати належати будетъ, меновите всечестнымъ протопопомъ, честнымъ іеромомъ, где-коллекъ znajduющимъся, возлюбленнымъ намъ в Духу святомъ сыномъ, до вѣдомости доносимъ, ижъ оказателе сего листу нашего Филипъ, Гавриилъ, Никифоръ, Анѣдрей и Иванъ, народу Московскаго люди, будучи, за презренемъ Всемогучаго, з неволи Турецкои освобождени, берутъся до отчистой земли своеи, которые абы любовне отъ честностей вашихъ в домахъ примованы и хлѣбомъ питаны были, пастырско жадаемъ. Данъ в Кіевѣ, при церкве нашей катедральной святой Софии, 9 мая, року 1652.

Рукою власною.

Подлинникъ на листъ бумаги, съ печатью на желтомъ воску подъ кустодіею. На печати оттиснутъ гербъ, надъ нимъ архіерейская митра, крестъ и жезлъ, а еще выше знаменіе Богородицы; кругомъ всею вырѣзанъ словами титулъ митрополита. Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

III.

Письмо В. Хмельницкаго къ окольному и воеводѣ князю Ѳ. А. Хилкову съ извѣстіемъ о своемъ выступленіи противъ поляковъ и съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о военной помощи козакамъ. 1652 года, 17 мая.

Божіею милостию великого государя, царя и великого князя Алексѣя Михайловича, всея Руси самодержца и многихъ государствъ государя и благодѣтеля, его царьского величества, окольному и воеводѣ князю Ѳедору Ондрѣевичу Хилкову Стародубскому Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорозкаго, здорова и щасливаго повожена в долгій вѣкъ отъ Господа Бога жычимъ и поклономъ нашъ отдаемо.

Писать ваша милость рачилъ ко намъ и путивлиця Максима Плешивого с товаришемъ прислать для проведиваня задержанныхъ в Варшаве пословъ его царьского величества до сейму пришлого, который сеймъ отложили на дальшій часъ, ажъ до августа мѣсяца, Ляхи и пословъ его царьского величества ради дѣлъ каковыхъ держать и побѣи задержать, не вѣдаемъ. Однакъ Ляхи, неприятели наши, хрестияномъ вѣру (sic) великую чинять и на два обозы войска збирають, за чимъ и мы рушилисьмося з войскомъ а просимъ, рачь ваша милость причинитися до его царьского величества, жебы его царское величество насъ отъ милостивое ласки своей не откидалъ и руку помощи намъ давалъ противко неприятелемъ нашимъ; а мы служить готовымо его царьскому величеству прямо и вѣрне. При семъ буди здравъ и Богомъ хранимъ, а ко намъ друголюб...

Вашей милости всего доброго зычливый прителъ и слуга Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорозкаго.

Дань с табору от..... совъки, 17 дня мѣсяца мая,
року 1652.

Подлинникъ, за собственноручною подписью гетмана, писанъ на листъ бумаги, сложенъ пакетомъ и запечатанъ красноватою печатью, отъ времени искрошишеюся. На пакетъ надпись та же, что и въ началѣ письма. Хранится въ Моск. Архивъ Министер. Иностр. дѣлъ

IV.

Письмо неизвѣстнаго лица къ Слонимскому подкоморію съ разными вѣстями. Изъ Варшавы. 1652 года, 18 мая.

Miłosciwy panie podkomorzy Słonimski, mnie wielce miłosciwy panie!

Dwoie oraz waszmosci, memu miłosciwemu panu, przesyłam pisanie moje; pierwszym w podaniu nie chciała się accomodować okazyia, za czym towarzysza doczekać musiało, azali w companiej prędzez przysć mogą ad manus waszmosci, mego miłosciwego pana. Y дай Boże, by mogłbym być w response praeventus, iako y gdzie mam ordynować z tąd waszmosci memu miłosciwemu panu z powolności moiey należące wiadomości. Z Ukrainy to tylko accessit, że Chmielnicki pryncypałow pierwszego z naszymi hałasem poscinać kazał ex consilio pułkownikow swoich, sam się nie chciał narząać Woysku na invidią. Woysko nasze z Zadnieprza ustępnie wszystko, obozem stać będzie ku Bracławszczyźnie y Podolu. Rozbrat z ordą submittuie się uczynić zarazem, tylko że jeszcze naszym nie dowierza, ktorым co czas supplementow przybywa, nie wiedząc, quo fine znacniaią się nasi, societatem armorum rwać się mu nie chce. Krol jegomość w poniedziałek swiętochny Xodietdz

na noc do Nieporęta, potym do Czerwienska na Świętą Troycę, do Warszawy na Boże Ciało rediturus. Woytostwo Mohilewskie po-
zięciu Sanguszkę cessit jmcı panu chorążycowi Pacowi, według
pierwszey obietnicy jego krolewskiej mosci. Przysyłał po to jmc
pan woiewoda Smolenski na rączym, infectis rebus powrocikł po-
słany. O panu Radzieiewskim powiadaia, że się iusz we Szwecyey
pokazał; iest ten, co go na oko widział. Dziwuią się wszyscy, po-
co się tam udał. Plura non currunt. Oddaię się zatym z służbami
moieimi łasce waszmosci, mego miłosciwego pana, iako napilniey.
Z Warszawy, die 18 mai, anno 1652.

Waszmosci mego miłosciwego pana życzliwy y powolny sługa A.
K. Młto.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинского.

V.

Письмо бывшего коронного подканцлера Иеронима Радзевскаго
къ Богдану Хмельницкому съ предложениемъ вступить въ союзъ съ
Шведией противъ Польши. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая.

Mosci panie hetman z Woyskiem Zaporozskim!

Jako za moie wierne, życzliwe i pracowite usługi, tak z mło-
dosci moiey Rzeczypospolitey, iako y krolom Polskim, z odwagą
zdrowia y substancyi moiey wyswiadczone, nagrodził mi krol jego-
mosć, wiadomo tu iuz, rozumiem, nie tylko Woysku Zaporozskiemu,
ale y wszystkiemu swiatu. Urosciwszy sobie przeciwko mnie, osob-
liwie, zem go radą moią wiodł zawsze do pokoju z Woyskiem Za-
porozskim, opak to tłumaczac, jakobym miał mieć z waszmoscią y z
Woyskiem Zaporozskim moie tajemne porozumienie, i że pospolite

ruszenie pod Kijow iść nie chciało, mnie, żem ia braci moiey odradził, to przypisując, rożnych sposobow szukał, aby mię był nie tylko urzędu mego, który mam za przywilejem dożywotnim, nie tylko starostwa, które mam od inszych krolow polskich za krwawe wysługi moie, zbawił, ale y na zdrowie moie tak nastąpił, że kazawszy niecnotliwy i Polsce niesłychany w sądzie swoim marszałkowskim bez wszelakiey winy dekret na mnie ferować. Musiałem, nie będąc rowny do oddania odporu potędze krolewksiey, do cudzych krajów się schronić i, swiatu wszystkiemu tak jawną krzywdę moię pokazawszy, o sposobach pomocy i do swoich dobr przyiścia, które mi wszystkie pobrał, pomyslić. Miałem tedy tę wołą—udadź się do Woyska Zaporozskiego, nie wątpiąc, że, znając zawsze życzliwy przeciwko sobie affekt, wdzięczniey byście mię przyjęli; ale wiedząc, że zawsze krolewska zażartosć przeciwko waszmosci osobliwie, którego wszystkiemi sposobami krol jmc znieść usiłue, tedy wołałem się tam udać, gdzie i wiernym Woysku Zaporozskiemu i pożytecznym być mogę. Udałem się tedy do Sztokolma, do krolewey jmc Szwedzkiey, i opowiedziawszy iey krzywdę tak wielką moię, otrzymałem to wszystko, czegom żądał: że mnie y krzywdę pod swoię wzięła obronę, dawszy mi wszelakie w Sztokolmie pańskie wychowanie. A uznawszy tak wielką krolewey jmc łaskę, tym bezpieczniey y o ukrzywdzeniu tak waszmosci od krola jmc, jako y wszystkiego Woyska Zaporozskiego krzywdzie z krolową jmc ią mowiłem, prosząc, aby waszą opiekunką bydź chciała. Com wszystko z krolewey jmc zrozumiał, że iest bardzo życzliwa waszmosciom y skłonna do zawarcia związku y korespondencyi, bylisci wy sami chcieli y tego wdzięczni byli. Żałuie y tego, że waszmosciom, tak potrzebnemu Rzeczypospolitey woysku, przez których Rzeczpospolita wszystkie prawie zwycięstwa y sławę przeszłemi otrzymywała czasy, krol jmc praw, wolności nadanych, a nawet słowa y postanowienia raz uczynionego nie dotrzymuie. Otrzymaawszy tedy taką krolewey jmc deklaracyą, zaraz wyprawuję urodzonego Jasińskiego, mego słuęę, któremu ufam, do waszmosci kazawszy mu szukać ta-

kich sposobów, jakoby się mógł do waszmosci przepawić; który proszę żeby był dobrze traktowany y prędko odprawiony. Punkta te są: *Pierwsza*: żebyście waszmosciowie zaraz z tym posłańcem lub iedną, lub dwie osoby godne y ktore by umiały po grecku mówić, tu wyprawili, gdyż krolowa jnci pisze y bardzo dobrze mowi po grecku. *Druga*: Ktokolwiek od waszmosciow przydzie, aby miał plenipotencyą y zupełną moc tak od waszmosciow, jako y od wszystkiego Woyska Zaporozskiego, żeby mógł to wszystko skutecznie i gruntownie konkludować y zawrzeć z krolową jnci, cokolwiek mu zalecicie; a nawet życzy tego krolowa, aby osoba jaka duchowna religie waszmosciow przy krolowej jnci mieszkała dla snadniejszego we wszystkim znoszenia się z Woyskiem Zaporozskim; a ktokolwiek od waszmosciow tu mieszkać będzie, i poszanowanie i przystoynie wychowanie obiecuie krolowa jnc. *Trzecia*: Że z krolowej jnci waszmosć osobliwie, mosci panie hetmanie, jako wszystko Woysko Zaporozskie kontenci będziecie, bo to pani woienna, słowo każdemu trzyma, czego swiadkiem ugoda z cesarzem Chrześcianskim, iako we wszystkim onę zachowuie; y terazniejsza moja krzywda w wielką mi się obróciła pociechę, zem znalazł taką krolową, ktora cudowiskiem iest całego swiata i z ktorey wszystko krolewstwo y wszyscy poddani (czego mi się dostawa słyszeć) kontenci zostaią. Co do hoynosci zaś, tak hoynego na swiecie i tak godnego krola niemasz, ktory by iey porównać mógł, co y sami, da Pan Bóg, przyznacie. A lubo dalsze są inducye, iednak ma słuszne krolowa przyczyny, że od krola jnci Polskiego są zgwałcone, zaczym nie ona, ale krol by był roztargnieniu przyczyną. Woyska gotowe są ogniste, sąsiedstwo też blizkie; ktore woyska, za przysciem waszych posłów i za zawarciem tey ligi nierozzerwaney, prędko by się ruszyć mogli. Tego tylko potrzeba, żebyście wsciowie w tym byli bardzo sekretni i żeby to wielka tajemnica była, aż do skutku samego przydzie. Ja też tu mieszkać będę y tey woyny krolowej jnci pomogę, ktora by sama w osobie swey poszła. Szuka krol jnc zgody z krolową jncią, y teraz znowu maią

się in septembri kommissarze krola Polskiego ziechać do Lubeku z kommissarzami Szwedzkimi; ale widząc krolowa jmc nie stateczność krolewską, wątpi, żeby ta kommissia do skutku przysć mogła. O to się tylko staraycie, abyście iako nayprędzey i iak naybespieczniej tak mego posłańca, iako i swych postow wyprawili; będą bardzo z krolowey kontenci; żeby ich gdzie nie przeymano, w czym naywiększey ostrożności potrzeba. Tym czasem tak rzeczy y woysko swoje dysponuycie, jakobyscie się nie wdawali z woyskiem koronnym w niebezpieczeństwa. Z tatarami jako naylepiey się wiązać. Przez państwa hospodara Wołoskiego ostrożnie posyłać potrzeba, bo nie macie komu ufać. J do Rakocego wyprawić, żebyscie się z nim złączyli y żeby was y on nie odstępował. Te zas woyska szwedzkie, które by poszły przez Inflanty, prosto by poszły ku Riałey-Rusi, ku Mohilewu, i snadniej by się z woyskiem Zaporozskim znosić mogły; te zaś, które by poszły do Prus, poszły by prosto ku królowi, i tak waszmosci Ukraina cale by Woysku Zaporozkiemu w prędkim czasie oswobodzona była. Pewienem, że tę moję ku sobie y Woysku wszystkiemu życzliwość wdzięcznie waszmość przyimiesz, około czego daley z waszmością znosić się będę. Proszę tylko, gdy dobrze wszystko wyrozumiesz, aby tak list mój przez ręce posłańca mego był spalony, a to dla tego, żeby się nie dostał w ręce krola Polskiego, jako owe wszystkie, które pod Beresteczkiem rozjęto, i moje tam między niemi znalezione, lubo nic tajemnego w nich nie było. Zalecając się na tenczas chęci i przyiazni nieodmienney waszmosci, mego miłosciwego pana, życzliwy przy tym sługa Hieronim Radziejowski, podkanclerzy koronny.

Dan w Sztokolmie, dnia 30 maja, roku 1652.

Из собрания К. Свидзинскаго, рукопись библиотеки Шорсовской и рукопись Кременецкая, л. 176.

VI.

Письмо Радзѣвскаго къ войсковому писарю Ивану Выговскому съ указаніемъ, какимъ способомъ козацкіе послы могли бы прибыть въ Швецію. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая.

Mosci panie pisarzu Woyska Zaporowskiego!

Dobrze wiadomą mając roztropność wnci, smiele y poufale piszę do wnci y do pana hetmana Woyska Zaporowskiego; bo pewienem tego, że to w sekrecie y w naywiększey tajemnicy będzie, że wmc, iako rozsądny, przestrzegać tego będziesz, aby rzeczy te, ktore piszę, przed czasem nie wylatywali. Nie szerzę się w tym pisaniu moim do wnci, gdyż się referuję na list do pana hetmana pisany. O to tylko proszę, abyscie iak nayprędzey do krolowey iey msci Szwedzkiey wyprawili, dziękując iey za tak wielki affekt, y takie osoby przy tym posle moim wyprawili, ktorzy by z krolową iey mscią po grecku mowić umieli, bo krolowa iey msc po grecku barzo dobrze mowi y czyta y maxime favet religioni wnciow, czego ci doznają, ktorzy tu przyiadą. A iesli by nie mogli secure przez Polskę przeiachać, tedy by przez Siedmigrodzkę ziemię y przez Śląsk podobno by iachać musieli. Ale bym ia zyczył, żeby sli przez Polskę, wygoliwszy się y ubrawszy według terazniejszego stroiu, o czym z tym że posłem, ktory by wiadom tutey drogi, znieść się wnci. U ktorego by zaś brzegu sposoby mieli na morze posłowie wnciow, wezmiecie sz od tego ż informatią, gdy ż, za wzięciem wiadomosci, przez Gdansk do Polski krolowa iey mosć okręt wyprawi do tego portu, do ktorego przybędą posłowie wnciow z moim posłem. Miedzy krolową iey mscią y Woyskiem Zaporowskim correspondentiey prudentia et dexteritate to wnci monetur, ale y potym upewniam, że uznasz taką gratitudinem z krolowey iey msci, że to ze wszystkiemi, co ją znają, przyznasz, że na

swiecie liberiorem y wspanialszego ani... niemasz nad tę krolową, którą kiedybyś wmc mógł poznać, za naywiększą byś to sobie przeczytał szczęśliwość. Proszę tedy, aby do krolowey iey mosci y do mnie listy były doskonale y rzetelnie wypisane. A ia moiey przyiazniey dotrzymam Woysku Zaporozskiemu, ktoremu zaleć ode mnie służby moie, a sam mię choway w swoiey przyiazniey. Proszę ymiey mię za swego życzliwego przyjaciela. W Stokolmie, 30 mai, 1652.

Hieronim Radzieiowski.

Из библиотеки К. Свидзинскаго.

VII.

Универсалъ Б. Хмельницкаго съ предписаніемъ, чтобы козаки, живущіе на земляхъ Кіево-Пустыннаго монастыря, согласно давнему обыкновенію, уплачивали въ пользу монастыря десятину съ хлѣба, покотелщину и очковое. 1652 года, 30 мая.

Богданъ Хмельницкий, гетманъ з Войскомъ его корол. милости Запорозкимъ.

Ознаймуем сим писанем нашим атаманом и всему товариству нашему Войска его корол. милости Запорозкого, Ковалинским и Девичьлиским, ижъ господинъ отецъ ігумен и вся капѣтула монастыря Николского Пустынного Кіевьского показовали нам листы, права и привѣлея давньые, же хто колекъ с козаковъ на вгрунѣте монастырскимъ оселость маєт, повиненъ десятину дават на монастыр зо всего збожа, такъже покотелщизну и очковое. Протожъ, яко давный звычай бывалъ, так и тепер абы было, розказуем, штобъ десятину и покотелщизну ведля звычайу давного не зборонялся дават кождый козакъ, который заживаетъ вгрунту

монастырского, иначе не чинечи, под ласкою нашею и каранемъ войсковымъ. З Чигирина, мая 30 дня, 1652.

Богданъ Хмельницкий, рука власна.

Подлинникъ писанъ на листъ бумаги. Внизу собственноручной подписи гетмана притиснута на красномъ воску подъ кустодіею войсковая печать. Хранится въ рукописномъ собраніи Коммисіи, по описи № 178.

VIII.

Королевскій универсалъ съ приглашеніемъ высшихъ урядниковъ и сенаторовъ на совѣтъ по случаю разгромленія польскаго войска подъ Батогомъ. 1652 года, 12 іюня.

Jan Kazimierz, z łaski Bożej krol polski, wielkie xiążę litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, jnflantskie, smoleńskie, czernihowskie a szwedzki, gottski, wandalski dziedziczny krol.

Wielmożny uprzejmie nam miły! I sama majestatu naszego wygoda, ale niemniey bezpieczenstwo pod czas tak zatrudniony y niebezpieczny, gdy te nas niepochybne utwierdzają wiesci o rozgromieniu woyska naszego, przy wielmożnym hetmanie polnym koronnym na Ukrainie będącego, za nastąpieniem, nieprzyiaciela tego wiarołomnego, przytomności przy boku naszym urzędników, do rady y rządu należących, iakoby potrzebowало, baczyć się w tym uprzejmось wasza możesz. Pilnie tedy y gorąco uprzejmości waszey żądamy, abyś niemieszkanie do boku naszego przybywał y tego, co do zatrzymania całosci oyczyzny należecь będzie, obmyśliwać nam dopomogł. Życzymy zatem uprzejmości waszey dobrego od Pana Boga w długi wiek zdrowia. Dan w Warszawie, dnia XII miesiąca

czerwca, roku pńskiego MDCLII, panowania naszego polskiego IV, szwedzkiego V roku.

Jan Kazimierz krol.

Na kopercie: Wielmożnemu Ierzemu na Wisniczu Lubomirskiemu, marszałkowi wielkiemu koronnemu i t. d. uprzejmie nam miłemu.

На подлинномъ притиснута большая коронная печать на красномъ воскъ.

Подлинникъ въ библиотекъ К. Свидзинскаго.

IX.

Письмо къ королю Подольскаго воеводы Станислава Потоцкаго изъ лагеря подъ Сокалемъ. 1652 года, 14 августа.

Najasnieszy miłosciwy krolu, panie a panie moy miłosciwy!

Jako w powinności moiey, tak w każdym terminie, który by do wiadomości podania waszey krolewskiej mosci zgodny był, sufficiens chcąc z stawać, wykonywam gotowość moią. Sprawce zaczym tego, który factie do Chmielnickiego od pana podkancle-rzego przeszłego niosł, dni trzy przetrzymawszy, a to dla suspiciei, by nie był p. Wyżycky posłom kozackim w nią podany, odsyłam waszey krolewskiej mosci. Przez co y z listow, y z samego sprawce tego, doskonałej zawziętości doydzie wasza krolewska mość napiętego w imprezie człowieka. Woysko waszey krolewskiej mosci, w iakiey kolwiek zostaje existimatiey, y lub niechętni na nie następują, to wkrótce, da Bog, modestiam suam pokaże, iak prętko tylko zgromadzone uyrzą; a wasza krolewska mość do usługi swoiey y dostoiestwa maiestatu swego wesprzesz go obmyślonym sposobem.

Kamieniec ten osobliwie za oswiatczone praesidium przeze mnie zosobna dziękuie, a obywatele tameczni zdrowia swoje tym ochotniey przy tym tam mieyscu kłásć declaruią. Ultra iednak w posileniu kul trzifuntowych, granatow y municiey tey tam należącey, aby doznało waszey krolewskiej mosci łasky, proszą y żebrzą tym czasem, poki pogoda stawić to pozwala y sposobność czyni, iako to nam moderna pokazuią tempora, a mnie w dalszym zayściu roskanie waszey krolewskiej mosci gotowosć oswiatczyć nie roskaże. Nayniszsze zatym usługi moje maiestatowi waszey krolewskiej mosci, pana moiego, oddaię.

W obozie pod Sokalem, die 14 augusti 1652.

Waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego y dobrodzieja, wierna rada y naniższy sługa Stanisław Potocki, wojewoda Podolski.

Оригиналъ въ библіотекъ К. Съидзинскаго изъ собранія О. Науцевича.

X.

Письмо Богдана Хмельницкаго въ королю съ объясненіемъ по поводу Батогскаго дѣла и съ просьбою о заключеніи новаго мирнаго трактата съ Войскомъ Запорожскимъ при участіи Московскаго царя, упрошеннаго козаками быть ихъ посредникомъ въ этомъ дѣлѣ. Изъ Чигирива, 1653 года (въ началѣ).

Nayiasnieyszy mosciwy królu, panie a panie nasz wielce miłosciwy!

Za wielkie szczęście poczytalismy sobie, gdy tak znaczna nastąpiła była łaska przeciwko nas, sług a poddanych waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłosciwego, że wasza krolewska mość, pan nasz miłosciwy, nie życząc dalszego między chrzescianstwem, wiernemi poddanemi swemi, krwie rozlania, zauważywszy

to, że ilekolwiek okazała była do tego domowego zamieszania, nie z naszej strony dawała się, raczyłeś był w takowey poważney sprawie użyć pro mediatore hospodara jmsć Wołoskiego, mego miłościwego pana, ktorey medycyey my ze wszystkim Woyskiem waszey krolewskiej mosci Zaporowskim przez czas niemały, przy miłościwey łasce waszey królewskiej mosci, pana naszego miłościwego, czekaiąc, aż dotąd szczęśliwego nie możemy oglądać skutku. Nie wątpiąc jednak o miłościwey łasce waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłościwego, a ze zwykłym naszym upokarzaiąc się poddanstwem, o miłościwą waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłościwego, prosimy clementią, gdyż Bog sam iest temu swiadkiem, że iako przed tym, y teraz z serca wiernemi poddanemi bydz waszey krolewskiej mosci życzymy, nie myśląc o żadney zdradzie przeciwko majestatowi waszey krolewskiej mosci, oczekiwamy nie sroźszego z obu stron krwie rozlania, ale raczey przy miłościwey łasce waszey krolewskiej mosci obfitego pokoiu; ktorego iak szczyrze życzymy, tak też, aby iako naygruntowniejszy mógł otrzymać effect, uprosiliśmy z naszej strony cara jnci Moskiewskiego, pana naszego miłościwego, aby swoią w tym razie powagą włożywszy się, y nasze petita, wierze, cerkwiom y wolnosciom Woysku waszey krolewskiej mosci Zaporowskiemu pertinentia, łaskawie y miłosciwie przełożyć raczył. A my ani z woyskiem się nie ruszymy, y na maiestat waszey krolewskiej mosci, a ni na woyska waszey krolewskiej mosci koronne porywać się y żadney dawać ansy nie będziemy, oczekuiąc na miłościwą łaskę waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłościwego, uniżenie upraszamy, aby woyskom waszey krolewskiej mosci koronnym y Wielkiego xięztwa Litewskiego nie raczył na nas, iako poddanych swoich, kazać następować, gdyż my się cale na łaskę waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłościwego, spuszczaiąc według pierwszej miłosciwey łaskawey deklaracyi, szczęśliwego oczekiwać będziemy w kommissyey skutku. Sami siebie przytym z naszymi usługami y z wiernością poddanstwa naszego miłosciwey waszey krolewskiej mosci, pana naszego

miłosciwego, polecamy się clemencyi. Z Czyhyryna, die mensis, anno 1653.

Waszey krolewskiej mosci, pana naszego miłosciwego, uniżeni sładzy y wierni poddani Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem waszey krolewskiej mosci Zaporoskim.

Рукопись Щорсовской библиотеки К. Свидзинского.

XI.

Письмо коронного гетмана Станислава Потоцкого къ Богдану Хмельницкому съ укорами по поводу Батогскаго дѣла и съ указаніемъ способовъ, коими гетманъ и Войско Запорожское могли бы умилостивить короля и Рѣчь посполитую. 1653 года (въ началѣ).

Mosci panie starszy i ze wszystkim Woyskiem Zaporowskim!

Nie ma to waszmosci bydź w podziwieniu i z Woyskiem Zaporowskim, żeś waszmosć [pan tak wiele razy powtarzanej łaski jego krolewskiej mosci y Rzeczypospolitey nie umiał poważać. Teraz, gdy mnie list od waszmosci pana y od Woyska Zaporowskiego z suppliką do krola jmci, pana mego miłosciwego, dochodzi z większą aniżeli dotąd pokorą, z całym się przytym spuszczeniem na łaskę jego krolewskiej mosci y Rzeczypospolitey, odważyłem się lubo słusznie zagniewanemu panu y senatowi przy nim będącemu tę waszmosci supplikę przeczytać. Ktory wrodzoną sobie y z wielkich krolow, przodkow swoich, i z samego siebie mając klemencyą, uważa, że y przeszła, waszmosci panu pokazana, nie dobrego nie sprawiła, y na potym aby miała co dobrego sprawić, powątpiwa. I toć to sprawiło, żeś waszmosć pan na pierwsze supliki nie odniósł responsu. Przypomniey waszmosć pan sobie, że u waszmosci pana ani ludziom wiara dana, ani Bogu samemu i krolowi jmci poprzysiężona mieysca nie ma. Gdy coraż po wyswiad-

czoney jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey łasce, gdy panowie do dobr y maigtnosci swoiey powracaia, gdy woyska, wedle dawnego zwyczaju, na Ukrainę wchodzą, a waszmość pan coraz bez wszelakiey przyczyny, szablę pogańską zaciągnąwszy, na woyska jego krolewskiey mosci następuiesz, tak wielu ludzi wielkich znosisz, w ręce pogańskie daiesz, niesłychanym u wszystkiego swiata przykładem, życia nikomu nie pozwalasz, usadziwszy się nie tylko na osiedzenie państw, jego krolewskiey mosci y Rzeczypospolitey zdawna należących, ale y na zgubę tak wielkich domow y familij, — sama Batowska niech będzie waszmosci panu swiadkiem u wszystkiego swiata. Po ktorey gdyś waszmość pan do krola jnci posłał, azażes nie uznał dosyc łaskawosci, kiedy posłow waszmosci nazad odesłał i pana Zawilichowskiego wyprawił, aby był te rzeczy uspokoił? A waszmość pan, nie pamiętaiąc, żeś tak Zborowskie, iako y Białocerkiewskie łaski, od jego krolewskiey mosci pokazane, wprzod Berestecką, a potym Batowską rebelią sam zmazał, a przecież się ich y teraz upominał, ktorych że ani krol jmc, ani Rzeczpospolita już więcey zcierpieć nie mogła; przyszło iey y z krolom jncią do tey rezolucyi, gdy widzi, że waszmość pan nigdy Rzeczypospolitey poprzysięzoney wiary nie dotrzymiesz. A nawet szukasz różnych sposobow i u sąsiedzkich panow, co nam sami pisma waszmosci posyłali, szukasz protekcyi, poselstwa ustawicznie wyprawuiąc do różnych i one przyjmuiąc; co się waszmosci panu przez prawa tey oyczyzny czynić nie godzi, wszystko czynisz. Aż przez tak wiele lat kozackie woyska nie były w posłuszeństwie Rzeczypospolitey, a przecie nigdy obcych nie zasiągali posiłkow, i domowe to sądy i rozsądki uspokajały. Ieżeli się iakie krzywdy pokazały, na toć iest od Boga postanowiona zwierzchność, na to urzędy, aby krzywdy rozsądzali, ażeby sobie żaden sprawiedliwosci nie czynił. Co wszystko y z waszmością być by mogło, kiedybyście waszmości sobie dobrze uważali, że Bóg, Pan i Stwórca swiata wszystkiego, chciał mieć waszmosciow w poddanstwie krolow jchmościow i Rzeczypospolitey; zaraz byście się sami osądzili i do

dawnych zwyczajów, aby kozak był kozakiem, a chłop chłopem y posłuszny panu swemu. A uznali byście waszmoscie, że ieszcze znalazł by krol jmc y Rzeczpospolita tak wiele sposobów, żeby nikt krzywdy nie miał, a sprawiedliwosci odnosił według praw i wolności swoich, zdawna sobie należących, na które nigdy by nie było myśli następować. A jeżeli by miał kto krzywdę, azaż niemasz sposobu skarżyć się przed jego krolewską mocią y Rzeczpospolitą, azaż by ta nie uczyniła sprawiedliwości? Krolowie, którzy na ziemi Boskie zasiadają miejsca, y jego też zwykli nasładować. Ale iako Bog nikomu nie odpuszcza, tylko kto szczerze y sprawiedliwie żałuje, a żadnego zakładu więcey w sobie nie zostawie przestępstwa, tak i krol jegomosc, pan nasz, y z całą Rzeczpospolitą, nie był by nigdy od pokazania wiernym poddanym swoim łaskawosci dalekim, gdyby się przeszłymi wiarołomstwami y krzywoprzysięgami waszmosci nie gorszył, ktoremi się y niebo i swiat wszystek brzydzić musi. Zdziwiałem się iednak z terazniejszego listu waszmosci, któryś waszmosć pisał do krola jmc, że się baczysz w swoich przestępstwach i że się wcale na wolę, łaskę i dobrodzieystwo jego krolewskiej mosci puszczasz, Bogiem się samym swiadcząc, że to szczerze piszesz. Niech że ten sam Bóg waszmosci będzie swiadkiem, jeżeli to iest w samey rzeczy, co w słowach wyrażasz, Który, choć nie rychło, umie się mścić krzywdy swoiey y wie myśli i serca ludzkie, a przed Nim nic się zataić nie może. Także się waszmosć pan upokarzay przed krolom jmc, jakobyś terazniejszą pokorą mógł wszystkie przed Bogiem i przed ludzmi snieść zmazy. Co gdy waszmosć szczerze czynić będziesz, przełamiesz y zwyciężysz Boga, zmiękczysz serce jego krolewskiej mosci, zniewolisz wszystkich nas, przy iego boku będących, aninusze, że się za waszmoscią y za Woyskiem Zaporońskim przyczyniać będziemy.—A jeżeli waszmosć będziesz zdania mego słuchał, iako w liscie swoim do mnie wyrażasz, że mnie o przyczynę prosisz, tak nie zawiedziesz się, iedno chciey, szczerze do pokory udawszy się, ufać a rady moiey słuchać.—A naprzód,

niech to nie będzie u waszmosci w żadnym podziwieniu ani suspi-
cyi, że krol jmc z woyskami swemi w Ukrainę idzie, iako pan,
aby panstwa swoje widzał i uspokoił, i panow, ktorzy dostatkow
i maiętnosci swoich postradali, do nich wprowadził.—A iako po-
kornych głów miecz nie siecze, gdziekolwiek krol jmc przyedzie,
niech poddani bezpiecznie w maiętnosciach i wsiach oczekiwaią, a
przechodzącemu krolowi jmc niech w gromadach karki swe skła-
niaią.—A ia upewniam, że tak dobrotliwy pan broni na nikogo
nie dobędzie i do tego przywiedzie rzeczy, aby przeszłe przestęp-
stwa i szkody panowie swoim odpuścili poddanym. Tym waszmość
i oni iako pokażecie swoię pokorę, tak uznacie clementiam.—Kto-
rych waszmość od siebie rozesli, upewniwszy, że uznawać będą, ze
zniżonemi karkami, łaskę jego krolewskiej mosci. I ten ci to będzie
pierwszy dokument pokory waszmosciow. Sam zaś waszmość pan z
woyskiem swym zostaway w kupie a wysyłay przednieyszych z
posrodka siebie do krola jmc, ktorzy by też pokorę waszmosci
wyrządzali i cale imieniem Woyska Zaporowskiego z waszmoscią na
wolę i łaskę jego krolewskiej mosci spuscili się. A ja waszmosciow
upewniam słowem moim, że wcale wszyscy i zdrowo do wasz-
mosciow nazad powroczą i z łaską jego krolewskiej mosci.

Рукопись Шорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XII.

Донесение королю о дѣйствіяхъ короннаго войска въ Подольи,
писанное офицеромъ изъ полка Петра Потоцкаго, воеводы Брацлавскаго.
Безъ даты (весной 1653 года).

Tranzakcyя tey expedycyi naszej teraznieyszey, ile pomnieć
moge, krotko pisząc, tak się odprawiła: Jakośmy z stanowiska z
chorągwią waszey krolewskiej mosci, dobrodzieja mego, tak na sam

termin stanęliśmy w Dunajgradzie; tam jmc pana wojewody Bracławskiego, pułkownika swego, czekaliśmy 5 dni z drugimi chorągwiemi. Dowiedziawszy się, że do Szarogrodu proste, skupiwszy się z jmcją, przyszlismi do Szarogrodu. Tam woyska hospodara Wołoskiego przyszło 12 okrytych chorągwi y ludzi nie zli. Pan Woyciechowski pułkownikiem nad nimi został, odstawszy od xięcia jmc Dymitra; z panem Kondrackim nieboszczykiem służąc, został był po Soczawskiej w Wołoszech; młody pachotek, ale do regimentu sprawny i do woyny ochoczy. Tey że nocy szedł pan Okuń w 27 chorągwi do Buszy na podjazd, mil 3 od Szarogrodu. Skupiło się było niemało tego hultajstwa Podniestrzskiego do Hreczki, opryszka z Kaluża. J mógł by był co sprawić ten że pan Okuń, ale bardzo ladajako odprawował ten podjazd, bo zaraz, w nocy wychodząc z Szarogrodu, kazał bić w bębny, czym woysko sturbował. Tam słyszę, przed Buszą przyszedłszy, już dobrze na dzień, o mile niemal, także kazał być w kotły. Ostrzeżone chłopstwo, przy potędze, którą mieli, dali wstręt słuszny, i by się był trochę zatrzymał, nie ladajaki miał by bankiet. List w tym przyszedł panu hetmanowi, abyśmy się do woyska co prędzey kupili ku Jlincom. Ruszyliśmy się rano; gdzie tylko miasteczko się trafiło, słobody i wioski, wyciąwszy chłopstwo, ogień ostatek dokonczył; ni-meśmy się skupili z jmc panem hetmanem, niemało tey szarańczy się wypleniło. Tym traktem idąc, w samym Niemirowie dobrze trupem ulice okryte zostały. Loch ieden murowany wielki na kilkaset ludzi więcey zawarł w sobie od dymu poduszonych; tam się Wołosza niemały czas nad niemi bawiła, aby starszyny jakiey dostali, gdyż tylko kilka między niemi, co ich niespodzianie ubiegli, wzięto. Żadną miarą poddadź się nie chcieli, aże wszystkich ogniem i dymem wyduszono. Zkupiwszy się z jmc panem hetmanem, tym bardziey skrzydłami podjazdy, w różne trakty jadąc, palili; gdzie się iednak poddawali, nie scinano, ale iednak Wołosza rabowała. We czwartek przed Wielkanocą przyszlismi pod Jahubiec, miasteczko obronne, a zameczek dobrze ufortyfikowany. Trzy pułki

zastaliśmy tam naszych: jmci pana wojewody Krakowskiego, jmci pana starosty Winnickiego i pana Szemberga. Pułtora dnia tam się hałasując, niemało swoich, utracili, bo im chorążych dwóch zabito: z pod chorągwi jmci pana Suchodolskiego, drugiego pana Winnickiego, nuż towarzystwa y czeladzi. Nic jednak nie wskurali; aż gdy woysko nadciągnęło, jmc pan wojewoda Bracławski z swoim skoczył pułkiem, insze za nim włamałi się w parkany; interim do zamku wlot położyli trupa więcey niż 4000, bo procz wałów y miasta, wszystek przygroddek nimi został okryty; ieden padał na drugim, tym bardziey w zameczku, jak po moscie po nich się chodzić musiało. Tameśmy odprawili czwartkowy nocleg. W Wielki Piątek doszliśmy pod Humań; tam pułkowi naszemu przed woyskiem iść kazano, y w mili przed Humanem dostaliśmy kilku językow dobrych w miasteczku. Ci zaraz o potędze Humańców powiadali, iż kozaków więcey niż 10,000 z Bohunem jest, a chłopstwa zbieżanego z rożnych słobod nierownie więcey, bo co żywo, tam się kupi. O fortecy tey dobrze opatrzoney powiadali, czegośmy wszystkiego sami dobrze doswiadczili.

Odradzał jmc pan wojewoda Bracławski jmci panu hetmanowi, aby tam sam nie chodząc, posłał kilka pułków, y sam się tego podejmował: nie będę li mógł ubiedz, co będę mógł uczynic, uczynię; ponieważ armaty nie mamy, ani piechoty, nie podobna tak potężną wzięść przez szturm fortecę, chyba ubieżeć. Jakoż dobra była rada, bo bez konfuzyi odeslibyśmy byli i tak wiele strat nie mielibyśmy byli. Ale jmc pan obozny koronny, idąc na udry z jmc panem wojewodą, przemogł racyami, powiadając, że skoro obaczą jmc pana hetmana z woyskiem, przytym uniwersał jego krolewskiey mosci pośle się im, zarazem się podadzą. Dał się namówić jmc pan hetman, przyciągnął pod Humań z woyskiem: komunika trochę przy pieszym strzelcu. Poczęli się byli z naszymi uiezdzać, ale obawiając się, by ięzyka nie dali, w miasto co prędzey umykali, lubo z bokow zaraz y nowego miasta dostano ięzyka, przez ktorego posłano uniwersał. Ten przeczytawszy, zaraz z armaty

opowiedzieli poddaństwo, bo przedtym prócz samopałów i razu z działa nie strzelano; ale nie szkodzono nic, bo górą daleko przenosili. Gdy tedy w szyku woysko stanęło, a ochotnik z różnych stron podpadał pod miasto, w trwodze będąc, z dolnego miasta uciekli zaraz do starego. Jnterim woysko nasze postępowało; jmc pan wojewoda z ochotnikiem skoczył, pan obozny z dragonią przybył, i tak to nowe miasto opanowaliśmy. Tam że pułk nasz na samym impecie lokowano; przez staw odstrzelivalismy się z samopałów. Przydano y dragonią jmc pana oboznego tamże; te u bramy przy parkanie postawiono; insze pułki z jmc panem hetmanem na folwarkach stanęły, drugie w placu na straży. My, postawiwszy konie dla pokarmienia na kwaterach, piechotę posłismy do parkanu z chorągwiami. Tam, przez różne ich wycieczki po lodzie, cały dzien prawie chałasowaliśmy się z niemi, aż ku samemu wieczorowi z godzinę uciszyło się, radę snadź mieli. Przed samym prawie wieczorem uderzono z działa, kommunik wszystkich z miasta się wysypał z okrzykiem wielkim i okrył pole pod wałami. Pułki nasze, co na straży były, i te co na folwarkach, do sprawy przyszedłszy, aż do bramy ich wspierali, ale piechota odstrzeliwała z wałow na nasz pułk. Piechota wszystka przez staw oraz tak się wysunęła y tył nam zaraz wzięła, i ci, co pod czas dziennych wycieczek w dolne się wkradli miasto, koni niemało y czeladzi odsaczyli. Co prędzey chorągiew jmc pana wojewody Bracławskiego sobie w pole; nas tylko kilka chorągwi, pana starosty Trębowelskiego y Humieckiego, zostaliśmy piechotą, chcąc im dać wstret od miasta; ale tak wielkiemu impetowi wytrzymać nie mogąc, dla tego naybardziej, że towarzystwa i czeladzi niemało skoczyło za chorągwią półkowniczą w pole, ku koniom (ktore przez dwie ulicy byli), retirować się przyszło. Tycheśmy na kwaterach niewiele zastali, bo każdy co prędzey w pole uciekał na konie powpadawszy. Mnie samemu ledwie juczny podiezek został się, i to pachółka swego zrzuciłem z niego. Ledwie się z tego ognia przyszło wyplątac, bo go gęsto dawano. Gdy nieprzyjaciel miasto znowu

opanovał, wszystkie wozy zostały tam nasze, koni y czeladzi naszej z pod różnych chorągwi niemało. Mnie samemu więcej szkody uczyni, niż na złotych 600, bo w gotowiznie 250 złotych z jukami, co dla przygody się trzymało, wszystkie drobiazgi, przytem rynsztunek wszystek, który się był dla szturmowego biegania, dla lekkosci zostawił w wozie. Nuż drugim naszym konie y wozy także. Naywiększą szkodę ma chorągiew nasza dla tego, żeśmy się na ostatku zostali, rozumiejąc, że nas w dotrzymaniu miasta będą posiłkować; alizci inaczej się stało. W onych hałasach noc interim nas zaszła. Ta niemałą mieszaninę uczyniła była w woysku, najbardziej gdy miasto nowe tak od naszych, iako y od nich zapalone było, a wiatr ieszcze na nas. Snadniey im było z za parkanu, w opłotki się skradając, palić do nas, iednak nie szkodzili bardzo za łaską Bożą; lubo na odwodzie dwie chorągwie, nas z panem starostą Trębowskiem, nimeśmy do pułku przyszli, szło, dwóch tylko postrzelano, i to nieszkodliwie. Przyszedszy do sprawy, woysko od miasteczka szło za milę i tam obnocoowało. Posyłano nazad zaraz podjazd, ale nic się nie ruszając za nim, w wielkies byli ostroznosci. Miasta iednak obydwia spalone zupełnie; w tym tylko starym, w którym się okopali, zawarli się wszyscy kozacy w zamku, a chorągwie chłopstwa w miescie. Nazaiutrz nierano znowu przez ten że Jahubiec i we dwóch milach w miasteczku, ktore się poddało, nocleg i dzień Wielkanocy ku południowi niemal odprawilismy. Potym ruszyliśmy się ku Muszurowie, chcąc tam mieć spokoyne przynajmniej w dzień Wielkanocny nocleg. Przy przedniesy straży posłano dla rozdania kwarty; zaraz w polu z łukow i samopałow poczęli na święto uroczyste zapraszać. Straż nasza przednia i ludzie gospodarscy, nim pułki nadciągnęli, strzelali się z nimi niemałą chwile, mocno ich ku wałom wspierając. Pułk nasz, że zawsze przy jmci panie hetmanie chodził przodem, jakośmy nad staw z góry przyszli, zaraz spieszyliśmy się do nich z jmci pana wojewody chorągwiemi. Uganiali się z nami długo, strzelając po lodzie na stawie za parkanem. W tym pułki nadeszły, także z koni zsiadli.

godzinę całą zegarową (jako sam jmc pan hetman z jmc panem oboznym, mając zegarki, powiadali) chałasowaliśmy się z nimi, nim miasta dobyli. Około zamku więcej niż dwie godziny trwał szturm; potężnie się bronili: iako mieli ginąć, tak zginęli, bo y w naszych uczynili niemało szkody. Chorążych zabito nam czterech, hospodara Wołoskiego dwóch, kilku postrzelano; pana Ruszczyca w czoło z łuku, ale aza mu nie będzie nic; towarzystwa różnego zabitych, postrzelanych. Nam, z łaski Bożey, tylko dwóch towarzystwa i kilku czeladzi, i to nie szkodliwie; mnie także trochę w rękę z łuku się dostało. Ale bardziey dragami, spustkami razili nas, pod zamek podpadających. Nie iednemu zaswieciło w oczach; siekierkami, kosami, czym mogli rzucali przez parkan i razili dużo naszych, bo im nie przyszło często samopałów nabijać, dla rezolutnego nastąpienia naszych. Z łukow dziurami, nimeśmy ich od palow wystrzelali, nawiasem psowali. Do zamku się włamawszy, siękąc ręce ustawały, tak się ich było nacisnęło siła. A same prawie towarzystwo zamek wzięło; bo czeladz i niemcy wszyscy, co ich było trochę, na łupie w miescie byli. Padło trupa więcej niż 5000. W tym Muszurowie nie rownie więcej, niż w Jakobcu, bo z Skubliczna i inszych nasiadłych slobod ludzi polowych skupiło się było bardzo wiele. Ztamtąd przenocowawszy, ku Bracławiu udaliśmy się. Bokami także podjazdy y czaty różnie gnębiły, siekąc i paląc, do Krasnego przyszedłszy. Woysko wołoskie, jako przedtym chodziło przodem i bokami z jmc panem Szembergim, tak do Bracławia tentować fortuny wyprawił go jmc pan hetman. Ochotnika niemało chodziło. Dali pole Nosacz i Zelenenko, połmile niemal wiodła była ich Wołosza od Bracławia; interim wsiadłszy na nich spędzili i trupa położywszy nieco, dobrego dostali języka. Na noc odstąpili, a nazajutrz zasadziwszy się jmc pan Szemberg w lesie z pułkiem, znowu ich Wołosza wywabiała w pole. Wyszli, ale nie tak daleko, strzelali się z Wołoszą długo, a pan Szemberg z zasadzki nie rychło pospieszył, a mógł by im był tył wziąć; i tak ostrzeżeni snadź od języka, nie zaganiali się za naszemi. Nie mo-

gąc ich dalej wywabić, wsiadły obydwu pułki na nich, aż do samego pędzili ich miasta i samo miasto byli by, za tym kommuni-kiem wpadłszy, wzięli, ale ich zawsze wystrzelano. Trzeciego dnia nie chcieli w pole, tylko pod wałami krążyli. Przed wieczorem otrąbiono, aby czaty rozbiegły się na godzinę dla żywnosci. Nie każdy snadz o tey godzinie słyszał, daleko się zaciekli, a pułki ku woysku, ku Krasnemu ustąpiły. Kozacy, na owego czatownika rozbiegłego' wypadłszy z miasta na świeżych koniach, nie mało zagarnęli czeladzi i koni; z pod naszej chorągwi czterech z końmi zapadło, a drudzy ledwie poujeżdżali. Przystawszy pod tym Krasnym pułtora dnia, ku naznaczonym konsystencyom czołem obroci-lismy się. Gdybyśmy byli rychley trzema albo przynajmniey dwoma niedzielami na koniach świeżych z razu i nie w takie rozcieki, kiedy iuż Boh i inne rzeki puscily były, poprzedzili, lepiej byśmy byli goscili. Mogł by się y Humań nabrać strachu, a Braclaw pewnie by z dymem poszedł.

Рукопись Щорсовской библиотеки К. Свидзинского

XIII.

Просительные пунеты Войска Запорожскаго, представленные ко-ролю кievскимъ полковникомъ Антономъ Ждановичемъ и другими ко-вацкими послами подъ Глинными. 1653 года, июнь.

1-mo. Po paktach Białocerkiewskich gotowiśmy byli żadną miarą postanowionego pokoioiu nie naruszać; jakoż tych, którzy z naszej strony do naruszenia onego najmniejszą dali okazyją, surowo na gardle skaraliśmy, jak oto Hładkiego, Mozere i innych. Tylko że jmsc p. p. Woyniłowicz, Machowski i inni, którzy na Zadnieprzu z ordynansu jego krolewskiey mosci zostawali, mimo woli jego krolewskiey mosci na ludzi pokojem ubezpieczonych napadłszy, nie

mało pozabijali, y krew niewinną wyleli, a insze wsi i miasteczka ogniem i mieczem zniesli. Do tego, że nieboszczyk jmc pan Kalinowski, jakośmy pewne dokumenta mieli, skupiwszy woyska, jako mógł, i obozem stanąwszy, miał insperate na nas napaść, a my, zabiegając temu, ruszyć z częścią wojska musieliśmy; nic iednak przeciw wojska jego krolewskiej mosci nie myśląc, ani w głąb idąc, nazad wrociliśmy się. Co ponieważ z dopuszczenia Bożego stało się, prosimy, aby to wasza krolewska mość nam wybaczyć raczył.

2-do. Po takrocznym rozruchu za bytnością jmc pana Zacwilihowskiego czekaliśmy na miłosciwą od jego krolewskiej mosci deklaracyą i na kommissyą, miasto ktorey jmc panowie Czarnecki i Machowski, wpadłszy, miast niemało zniesli i ludzi niewinnych zabijali. Czemu my zabiegając, także widząc upadek na Hospodara, ruszyliśmy się byli ku Wołoskiej granicy, a obaczywszy, iż się tam uspokoiło, żadney nie czyniąc w panstwie jego krolewskiej mosci szkody, reytyrowaliśmy się i czekamy na miłosciwą deklaracyą od jego krolewskiej mosci y Rzeczypospolitey.

3-tio. Prosimy uniżenie, żeby napotym w dalsze czasy przy miłosciwey łasce jego krolewskiej mosci według Zborowskich pakt Woysku Zaporowskiemu jego krolewska mość to zachować raczył, nie czyniąc nic przeciwnego wierze y wolnościom. A jeżeliby się jego krolewskiej mosci zdała się być wielka liczba wojska według Zborowskiego postanowienia, tedy dla namowy upraszamy, aby jego krolewska mość jchmość panow komisarzow ku Pawołoczy, albo ku Białej-Cerkwi, w małej assystencyi, nie zbliżając się z woyskiem, do nas wyprawić rozkazać raczył, z ktoremi dostatecznie o wszystkim się porozumiemy. Cerkwie nasze ruskie i monastery aby według praw przy dobrach y fundacyach dawnych zostawały, a unia tak w Koronie, jako y Wielkim Xięztwie Litewskim żeby zniesioną była, uniżenie jego krolewskiej mosci prosimy. A my na wszelką wiadomość od jego krolewskiej mosci pod Białą-Cerkwią oczekiwać będziemy, a prosimy, aby nie bawiąc posła naszego

jego krolewska mość, pan nasz miłosciwy, przez miłosciwą łaskę pańską expedyować roskazać raczył.

Jeżeli by nie było łaski jego krolewskiej mosci y Rzeczypospolitey wszystkiey, tedy lubo by jego krolewska mość y woyskom następować kazał na nas, my iuż y bronić się nie będziemy, y nie chcemy więcey krwi rozlewać; ale wszyscy wszelkiemi sposobami o zdrowiach naszych będziemy przemysłać.

A jeżeli byśmy w czym tym prostym pisaniem naszym majestat jego krolewskiej mosci obrazili, pokornie prosimy, aby jego krolewska mość, iako ludziom prostym wybaczywszy, pańską swoją clemencyą pokryć raczył.

Bohdan Chmielnicki, hetman jego krolewskiej mosci Woyska Zaporowskiego.

Рукопись изъ Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XIV.

Два письма Богдана Хмельницкаго къ Московскому патриарху Никону съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ объ оказаніи козакамъ военной помощи противъ поляковъ и о принятіи Запорожскаго Войска подъ свое покровительство. 1653 года, 9 и 12 августа.

I.

Божію милостію великому святителю, святѣйшему Никону, патриарху царствующаго града Москвы і всеа Великіа Россіи господину и пастырю, его великому святительству, Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожскаго, і все Войско Запорожское низко и смиренно до лица земли челомъ бьемъ.

Вѣдуще мы о ревности, еюже твое великое святительство ревнуеть по Господѣ Бозѣ Вседержителю, по вѣрѣ православной,

по церкви Божіей, и по всемъ народѣ восточнаго благочестія, просимъ твое великое святительство, да изволишь быти о насъ ходатай къ его царскому величеству, да подасть намъ отъ великаго государства своего руку помощи и рать намъ отпустить въ помощь на Ляховъ; понеже король приходитъ на насъ со всею силою людскою, вѣру православную, церкви Божія и народъ православно христіанскій отъ земля потребити хотай. Мы же служити невѣрному царю не хотимъ, но точію православному государю, его царскому величеству челомъ бьемъ, и да подъ крѣпкою его великаго государства рукою и покровомъ пребудемъ, Господа Бога молимъ и твое великое святительство, ходатая о насъ ко Богу и къ его царскому величеству, просимъ. О семъ же и сугубо великое твое святительство просяще молимъ, да не возвратится посланецъ нашъ Герасимъ Яцковичъ отъ его царскаго величества и отъ твоего великаго святительства къ намъ тощъ, но скоро, съ силою и помощію великаго государя его царскаго величества, не задержанъ къ намъ да возвратится и да обрадуетъ насъ. Паки и паки твоему великому святительству молимся и молитвамъ святымъ и благословенію себе вручаемъ. Въ Чигиринѣ, 9 дня августа, 1653 года.

Вашему великому святительству во всемъ повольные слуги и подножки, Богданъ Хмельницкій, гетманъ, со всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ.

II.

Божією милостію великому святителю святѣйшему Никону, патриарху царствующаго града Москвы и всея Великія Россіи, его великому святительству, Богданъ Хмельницкій, гетманъ Войска Запорожского, и все Войско Запорожское смиренно подножію ногъ святительскихъ челомъ бьемъ.

Благонадежны бывше отъ великіа милости пресвѣтлаго царскаго величества, къ намъ указанныа, яко вѣру православную, церкви святыхъ, родъ благочестія восточнаго, и насъ, прямыхъ слугъ своихъ, его царское величество ущедрити и пожаловати изволилъ и подъ крѣпкую руку неотрочно пріяти намѣрилъ, Богу милостивому и неисчетнѣй милости его царскаго величества о семъ благодаримъ, твое-же великое святительство молимъ, да изволиши о насъ къ Богу и къ великому государю его царскому величеству неуспынный ходатай быти, да помощи руку подасть намъ на враговъ нашихъ скорѣйшую и прескорѣйшую ратию своею великою государскою, да не безпомощнымъ намъ что зло сотворять, и вознесетъ рогъ ихъ нечестивый. О семъ паки и паки молимъ и просимъ, да ускоритъ его царское величество и не оставитъ насъ, и ваше великое святительство да не изволитъ насъ отвергнуть, но молитвами святыми и благословеніемъ великимъ да благоволитъ покрывать и во отческой милости чадолюбно хранити, ей же и вручаемся. Зъ Суботова, 12 дня мѣсяца августа, 1653.

Твоему великому святительству прямые и вѣрные слуги, Богданъ Хмельницкій, гетманъ, со всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ.

XV.

Письмо Ивана Выговскаго къ патриарху Никону съ благодарностью за исходатайствованіе царской милостины Чигиринскому Троицкому монастырю, созданному Выговскимъ, и съ просьбою о военной царской помощи козакамъ. Изъ Суботова, 1653 года, 12 августа.

Божією милостію великому святителю святѣйшему Никону, патриарху царствующаго града Москвы и всеа Великіа Россіи, его великому святительству, Іоаннъ Выговскій, писарь Войска Запорожскаго, смиренно подножію ногъ святительскихъ челомъ бьетъ.

Великое твое святительство изволило ходатайствовать къ великому государю его царскому величеству, и его царское величество, яко царь православныхъ, всѣми церковными обрядами, ризами, стихарями, сосудами и книгами пожаловати изволилъ церковь святыхъ и живоначальныхъ Троицы въ Чигиринскомъ монастырѣ, моимъ тщаніемъ Іоанна Выговскаго, писаря Войска Запорожскаго, созданную. Тѣмъ же азъ, Іоаннъ Выговскій, за сію благодать его царскому величеству и вашему великому святительству низко до лица земли чоломъ бью и благодарственная восписую; и дондеже есмь, прямо и вѣрно его царскому величеству прямити и служить и тебѣ великому святителю работати долженъ есмь. Еще же молю, да ходатайствовать изволишь твое великое святительство ко пресвѣтлому лицу государскому, дабы его государская великая милость неотвратно на насъ сіяла и подъ крѣпкою царскою си рукою хранила, и дабы насъ православныхъ христіанъ помощію рати своея крѣпкія и скорыя отъ сопротивныхъ нашихъ защищаль. При семъ молитвамъ святымъ и благословенію великому твоего великаго святительства себе вручаю. Зѣ Суботова, 12 дня мѣсяца августа, 1653.

Твоему великому святительству прямой и вѣрный слуга и подножокъ Іоаннъ Выговскій, писарь.

Копіи этихъ трехъ писемъ доставлены почетнымъ членомъ Комиссии, бывшимъ управляющимъ Московскимъ Архивомъ Минист. Иностр. Дѣлъ, княземъ М. Оболенскимъ.

XVI.

Универсалъ Б. Хмельницкаго къ старшинамъ Запорожскаго и городового козацкаго войска съ приказаніемъ готовиться къ войнѣ съ поляками въ союзѣ съ ратными силами Московскаго царя. Изъ Переяслава, 1654 года, 17 января.

Uniuersał Bohdana Chmielnickiego do starszych Wojska Zaporozskiego, z Perejasławia, 17/1 1654.

Panowie pułkownicy, setnicy y wszystka attamania tak Wojska Zaporoskiego, jako y grodowego! Dobrego zdrowia wam życzę od Boga. Czynię wam wiadomo tym moim pisaniem, żebyście ostrożni byli po zamkach y przysbosabiali sobie powinności wojskowe, jako wasz zwyczaj znacie, prochy, ołów i żywność doroczną; gdyż ja żadnego miru z krolem lachem nie uczyniłem. Żebyście nieprzyiacioł swoich, to iest lachow, bili, gdyby na was smieli następować, gdyż car jmc wielki Moskiewski, za wiarę swoją bijąc się, dopomagać nam będzie. Za tym was Panu Bogu oddaię.

Kopія польскаго перевода, приложенная къ слѣдующему за симъ документу № XVIII.

XVII.

Письмо польскаго резидента въ Яссахъ Станислава Кунарскаго къ коронному мечнику Лявцкоронскому съ вѣстями о татарахъ, туркахъ и Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 2 февраля.

Jasnie welmożny a mnie wielce mioscy panie mieczniku wielki coronny, moy wielce mioscy panie!

Zostawiając przy boku hospodara iego mości, cokolwiek o obrotach nieprzyiacielskich mam wiadomości, wmcі memu msciwemu panu wypisać umysliłem, nic nie wątpię, isz powolność usług

moich, z którą się do wnci m. m. pana ultro garnę, non repudibitur. Vigesima prima january posłaniec hospodara iego msci expeditissimis itineribus przybiegł z Tehyni z tą wiadomością, isz chan w blisko przeszłą niedzielę ze wszystkimi ordami do Krymu zapewne przeszedł, a przy Chmielnickim z ordyncow żaden nie został się. Jelikaytas aga, który jest starszym nad Budziagem, także do domu powrócił, y wszyscy Budziadzy tatarowie ad sua rediere tuguria. Taka iednak teraz między nimi iest mowa, isz skoro wiosna nastąpi, infallibiliter chan ze wszystką potęgą w panstwa coronne wpaść y woyska iego krol. msci upredzić mysli. Z Konstantinopola zaś dnia wczorayszego taka przyszła do hospodara imci wiadomość, isz Turcy, po przegranej pierwszey na morzu z Wenetami bitwie, teraz znowu instructissimam classem przeciwko nim gotuią, woyska potężnego y armaty przysposabiaią y z taką chcą isć in apertum mare przeciwko Wenetom potęgą, z iaką przed tym nie chodzili. Generalem iest nad woyskiem Tureckim nieiakis Murat pasza, człowiek znaczny y bogaty, który był przed tym paszą Budzynskim; ten woysko y armate mocno gotuie y nigdy ztamtąd nie absenteie się. Piszą y to z Constantinopola, isz poseł od krola Francuzkiego przyiachał do Porty z taką legacją: krol, pan nasz, widząc, że ta woyna z Wenetami długo trwa, chce, aby koniec swoy wzięta, y gotow iest z wami przeciwko nim sumere arma y unitis viribus chce onych infestować; do tego y to obiecuiąc Porcie, isz krol Francuzki, pan nasz, cesarza Chrzescianskiego ad societatem belli przeciwko Wenetom łatwo powabić y nakłonic może. Na takową posła Francuzkiego legatią Porta nic nie odpowiedziała, ale wzięła sobie na deliberatią y miała radę koło tego uczynić, a potym respons temu posłowi dać, obawiając się znać tego, żeby Francuzkie y Cesarskie woyska, iesliby victoria przy nich została, Critensem insulam Turkom nie odieły. Jaka tedy Porty rada nastąpi y z czym tego posła odprawią, oznaymić wnci m. m. panu ex occasione nie omieszkać, pokornie prosząc, abym w ossobliwey łasce wnci m. m. pana cale repositus zostawał, do krorey się y na ten czas z uniżo-

nościami usług moich iako naypilniey oddaię. W Jassiech, d. 2 february 1654.

Wmci m. m. pana cale zyczliwy y uniżony sługa Stanisław Kienarski.

Приписка на отдѣльномъ листкѣ: Dano znać hospodarowi iego msci, isz Chmielnicki w Czehrynie wesele sprawuie w tych dniach, wydaie corkę swoje za synowca carowey Moskiewskiej.

Tego, ktory dał znać Porcie, że woyska j. krol. msci od granice w gure poszły, kaftanem przyoblekła y wielce się z tego ucieszyła.

Wasil, przeszły hospodar, w Krymie pod wartą zostaię w miescie Kozłowie, a hospodarowa, żona iego, z potomstwem tu w Wołoszech iest.

На оборотъ адресъ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce msciwemu panu a panu, iego msci panu miecznikowi coronnemu Lantskoronskiemu, Sniatynskiemu et cet. staroscie, panu memu wielce msciwemu.

Подлинникъ, писанный на листъ бумаги, сложенномъ и запечатанномъ въ видъ конверта, хранится въ рукоп. собраніи Комиссіи, по описи № 179. Поступилъ изъ Кореичаго архива.

XVIII.

Инструкція королевскому послу Маріушу Яскольскому, ѳздившему съ политическими порученіями къ Крымскому хану. 1654 года, 20 февраля.

Nayprzod, pan poseł zdrowie dobre krola jmci, pana naszego miłosciwego, hanowi jmci opowie i o zdrowie hana jmci pytać się będzie, ktorego w długi wiek hana jmci jmieniem jego krolewskiej mości poczęstuię, deklaruię oraz imieniem jego krolewskiej mości

tę przyjaźń, którą jego krolewska mość przeciw niemu zawiązał i panskim swoim słowem obiecał. A lubo Chmielnicki, za instancją hana, łaskę jego krolewskiej mosci, swego dobrotliwego pana, z przebaczeniem wszystkich jego zbrodni po kilka razy otrzymał, gdy żadney pokory panu swemu nie uczyniwszy, wedle postanowienia z wezyrem hana jnci, do majątności własnych panow nie puścił i chłopstwo zbuntowane w swoiey protekcyi trzyma. Na co jego krolewska mość nazaczył kommisarzy, aby y panowie do majątnosci swych przyszli, i oraz chłopi w posłuszenstwie ich zostawali. Czego iesliby sprawić nie mogli, aby się to spokojnie odprawiło, przyszło by jego krolewskiej mosci z oycowskiego pieczołowania ku wiernym poddanym swoim część woyska wyprawić, nie na żadne rozerwanie przyiazni z hanem jego mością, ale na uspokojenie takowych tumultow i na odebranie, co czyiego iest, władzą swoją krolewską uczynić. Żeby tedy opaczne Chmielnickiego udawanie u hana jego mosci mieysca nie miało, starać się będzie pan poseł, pokazawszy, że i teraz uniwersały swoje wysłał, aby nikędy do majątnosci y miast panow nie puszczano.

Powtorc. Przełoży pan poseł hanowi jego mosci spustoszenie panstw jego krolewskiej mosci, które się stało po odeysciu hana jego mosci w panstwach jego krolewskiej mosci; przełoży zniszczenie domow szlacheckich, ktorzy, zawartą przyiaznią z hanem jego mością zabezpieczeni, w własnych domach przez niektore tatory, od Chmielnickiego złośliwie zatrzymane, nieprzyiaciela doznali. Przełoży y lekkomyślność Chmielnickiego, który lekceważeniem postanowioney przez wielkiego wezyra hana jego mosci a wielkiego kanclerza jego krolewskiej mosci przyiazni, oraz teraznieyszemi wycieczkami w panstwo jego krolewskiej mosci one rozerwać usiłuje. A iż w tym plądrowaniu, po zawarciu przyiazni z hanem jego mością, wierny urzędnik y sługa jego krolewskiej mosci pan Sapięha, pisarz polny, wzięty iest, żądać będzie pan poseł u hana jego mosci, aby on, na wyswiadczenie zawartey przyiazni,

iegoż wypuścić rozkazał. O takie ż uwolnienie pana Wendeńskiego, Romaszkiwicza i Bałabana pan poseł starać się będzie.

Potrzenie. Opowie pan poseł hanowi jego mosci gotowość Moskiewską, która iesliby się nad poprzysiężone pakta obróciła na panstwa jego krolewskiej mosci, żądać będzie pan poseł, aby wedle dawnych paktów, przyjacielem przyjacielowi, a nieprzyjacielem nieprzyjacielowi, ze wszystkimi ordami był pomocą woyskom jego krolewskiej mosci; a oraz żeby y kozaków, iako poddanych jego krolewskiej mosci, do tey że usługi jego krolewskiej mosci przywiodł. Zkąd uzna han jegomość szczerotę Chmielnickiego, tak przeciwko jego krolewskiej mosci, jako y przeciwko sobie, ieżeli na rekewizycją hana jego mosci przeciwko Moskwie stanie. Co aby miał uczynić, i dla korespondencyi dawney, którą miał z Moskwą, i dla iedności wiary, którą z niemi związany iest,—wątpliwa.

Poczwarte. Przełoży pan poseł chytre z hanem jegomością postępkę Chmielnickiego, gdy nie kontentuiąc się łaską hana jego mosci, szukał sobie pod te czasy opieki cara Moskiewskiego, wielkiego nieprzyjaciela hanskiego, co się tajemnie pokazuje z poselstwa cara Moskiewskiego do jego krolewskiej mosci, gdy wielcy posłowie jego to samo we Lwowie traktowali, aby iedność wiary moskiewskiej z kozacką y ruską wcale w panstwach jego krolewskiej mosci zostawała, ażeby, za włożeniem się wielkiego cara Moskiewskiego, mógł Chmielnicki łaską jego krolewskiej mosci otrzymać. Pokazuje się i z uniwersału Chmielnickiego do kozaków i włości Zadnieprowskich, w tych dniach przysłanego, ktorego pan poseł kopią hanowi jego mosci odda i starać się będzie, aby han jegomość więcej sobie przyiaźń krola jego mosci, niż Chmielnickiego wywrotne obietnice poważając, iemu iako wiarołomnemu miejsca u siebie nie dawał, owszem jako nieposłusznego poddanego jego krolewskiej mosci z łaski swojej hanskiej odrzuciwszy, to sobie po przyiaźni jego krolewskiej mosci, brata, obiecywał, co zawsze król jegomość wszystkim panom przyjaznym sąsiedzkim

statecznie oświadczył. Żeby już żadney kozakom nie dawali pomocy i żeby się, za nastąpieniem moskiewskim, ze wszystkiemi ordami ruszyli za daniem znać od jego krolewskiej mosci. Ktore pieniądze, gdyby to do skutku przyszło, oddane będą i nadzwyczajne upominki. Dodając i to, jako wiele pożytku mieć może han jego mość, gdyby przeciwko Moskwie,—iesliby na państwa jego krolewskiej mosci nastąpili—pomogł; a ieżeliby też na niego, żeby sobie kozakow in subsidium przybrał. Assekurując w tym jego krolewska mość, że iesliby na woynę sli, tedy żony ich i dzieci przy swoich wolnościach zostawać będą nienaruszone.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинского.

XIX.

Жалованная грамота царя Алексѣя Михайловича Богдану Хмельницкому на городъ Гадячъ. 1654 года, 27 марта.

Божію милостію мы, великій государь, царь и великій князь Алексѣй Михайловичъ, всея Великія и Малыя Россіи самодержецъ, московскій, кіевскій, владимірскій, новгородскій, царь казанскій, царь астраханскій, царь сибирскій, государь псковскій и великій князь тверскій, югорскій, пермскій, вятскій, болгарскій и иныхъ, государь и великій князь Новагорода Низовскія земли, черниговскій, рязанскій, ростовскій, ярославскій, бѣловерскій, удорскій, обдорскій, вондинскій и всея сѣверныя страны повелитель и государь Иверскія земли, варталинскихъ и грузинскихъ царей, и кабардинскихъ, черкасскихъ и горскихъ князей, и инымъ многимъ государствамъ и землямъ восточнымъ и западнымъ и сѣвернымъ отчичъ и дѣдичъ и наслѣдникъ и государь и обладатель.

Пожаловали есмя подданного нашего Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорожскаго, за православную христіанскую вѣру и за святые Божіи церкви крѣпкое и мужественное стоянье, и къ намъ, великому государю, и ко всему нашему царскаго величества Россійскому государству многіе і вѣрныя службы, что въ нынешнемъ во 162 году, какъ по милости Божіей учинились подъ нашею государскою высокою рукою, онъ Богданъ Хмельницкой, гетманъ Войска Запорожскаго, и все Войско Запорожское и вся Малая Русь и вѣру намъ, великому государю, и нашимъ государскимъ дѣтемъ и наслѣдникомъ на вѣчное подданство учинили, я въ мартѣ мѣсяцѣ присылали къ намъ, великому государю, къ нашему царскому величеству, онъ гетманъ Богданъ Хмельницкой посланниковъ своихъ: Самойла Богданова, судью войскового, да Павла Тетерю, полковника переяславского, и тѣ посланники намъ, великому государю, имянемъ Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорожскаго, били челомъ, чтобъ намъ, великому государю, его, гетмана, пожаловати, велѣти ему дати изъ нашихъ царскаго величества Черкасскихъ городовъ городъ Гадичъ, со всѣми угодья, въ вѣчность ему и потомкомъ ево. И мы, великій государь, наше царское величество, его, Богдана Хмельницкаго, гетмана Войска Запорожскаго, за его къ намъ, великому государю, и ко всему нашему Россійскому государству многіе и вѣрныя службы пожаловали, велѣли ему и потомкомъ ево тѣмъ городомъ Гадичемъ владѣть, такъ какъ прежде того городъ Гадичъ былъ за прежними вотчинники, со всѣми къ нему принадлежностями, владѣть такъ, какъ тотъ городъ прежде того во владѣнныи былъ у прежнихъ вотчинниковъ, а иному никому въ тотъ городъ не вступатися, и сію нашу государскую жалованную грамоту на тотъ городъ Гадичъ велѣли есмя дати, за нашею государскою печатью, и Богдану Хмельницкому, гетману Войска Запорожскаго, за нашу многую государскую милость намъ, великому государю, и сыну нашему государю царевичу князю Алексѣю Алексѣвичю и наслѣдникомъ нашимъ служить и всякого добра хотѣти.

Дана сія наша государская жалованная грамота въ нашемъ царствующемъ градѣ Москвѣ, лѣта отъ созданія миру 7162, мѣсяца марта 27 дня.

Копія изъ Московскаго Архива Иностран. Дѣлъ сообщена княземъ Оболенскимъ.

XX.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Крымскому хану, въ которомъ онъ благодаритъ послѣдняго за готовность присягой подтвердить возобновленіе прежняго союза съ Войскомъ Запорожскимъ, извѣщаетъ, что поляки собираютъ войска для похода въ Украину, и проситъ военной помощи. Изъ Чигирина, 1654 года, 16 апрѣля.

Copia listu Chmielnickiego do hana Krymskiego, de data z Czehryna, 16 aprilis 1654 pisanego.

Naiasniejszy miłosciwy caru Krymski a nasz wielce miłciwy panie!

Przy oddaniu zwykłych uniżonych usług naszych w miłosciwą łaskę waszey carskiej mci, pana naszego miłciwego, zdrowia dobrego y szczęśliwego na lata niezamierzone panowania od P. Boga w. car. mci, panu naszemu m. uprzejmie życzemy. y pokłon nasz niski oddaіemy.

Żeśmy pisali przez przeszłych posłancow naszych, wzmiankując względem ponowy przysięgi, to nie z moiey, ale wszytkiego Woyska naszego stać się musiało woli, dla tey iakoby przyczyny, że na tych tractatach pod Kamiencem żadney skuteczney nie było nam podaney rzeczy, ani przywileiow, od krola na Zborowskie puncta wydanych; iakosz y dotąd nic nie mamy, y owszem miasto pokoіu wielki niepokoy y wojnę; tudziesz iż powracając niektorzy z woysk w. carskiej mci wielkie y nieznoszne naszym poczynili

krzywdy, y dla tego Woysko iakoby powątpiło nasze. Lecz gdy zostalismy teraz upewnieni nieodmienną łaską w. carskiej mci y wieczną nie rozerwaną przysięgą, iak wielce za to w. carskiej mci dziękuiemy, tak tesz to po sobie obiecuiąc, w. carską mocć upewniamy, że na wieki wieczne ni w czym naszej nie naruszemy przysięgi, a po nas potomkowie naszy. Ktorą przysięgę Bogiem naiwyższym oswiadczywszy, y teraz naszym ponawiamy listem, wiecznie owey dotrzymywać życąc, chyba by, uchoway Boże, iaka znaczna niełaska waszey carskiej mci była z udania niesłusznego nieprzyziacielskiego. My tego, Bog widzi, nie życzemy y owszem uniżenie upraszamy, aby wasza carska mocć, pan nasz młciwy, iezeliby nas kto opacznie udawał, wiary dodawać nie raczył. Albowiem nieprzyziacielowie naszy tam nas omylnie udaia, a tu sami pod nami widome y iawne kopaią doły. My ubezpieczyliśmy się byli postanowionym pokojem y czekaliśmy na przywileia krolewskie, a Potocki, miasto pokoiu, z woyskiem Polskim y z pięcią tysięcy Węgrow, także z Wołochami, nad ktoremi Gligorus Hurmas wielki starszy, napadłszy, wiele miasteczek pustosząc y ludzi zabiiąc, aż pod sam Human wtargnęli byli. Ale za łaską Bożą nie odniesli pociechy, i owszem z wielką szkodą nazad umykać mysieli. Iednak że ieszcze, iako mamy wiadomosc, z większą gotuią się potęgą, gdzie y Rądziwiłł ku Lubeczu y Łoiowu z woyskami się zbliża; zaczym, iezeliby y daley te woyska zbliżały się, upraszamy uniżenie w. car. mci o posiłek zwykły według wieczney przysięgi. My to naszą wzaiemną usługą zasługować powinni będziemy przeciwko każdemu nieprzyziacielowi. Co się tehnie Moskwy, żesmy z niey zawarli przyiazń. według rady waszey carskiej mci tośmy uczynili, a do tego widząc, że oni na zdrowie wasze z roznych ziem ludzi zaciągaią; czemu sz y my tego uczynić nie mamy? bo lepsza więcey mieć przyziaciół. Strony Smolenska y innych miast krolewskich, że tam posłancy naszy wzmiankowali przed w. carską mcią, iakoby Moskwa opanować miała, taka natenczas tu u nas była wiadomosc; ale teraz żadney o tym nie masz ponowy. Skoro by co nowego

było, iak o tym, tak o inszych rzeczach nie omieszkamy oznaimić waszę carską moc, pana naszego mciwego. Strony tatar zatrzymanych dalismy uniwersał, iezeliby gdzie kolwiek się znaidowali, aby wolno wypuszczeni byli, gdzie z listem y tatarzyn yz naszemi kozakami tych tatar po miastach szukając poiachał. O wszytkim szerzey ustnie posłaniec nasz Semen Sawicz opowie waszey carskiej mci. A my, y powtore o młciwą łaskę waszey carskiej mci upraszając, sami siebie y z naszemi powolnemi posługami iako naypilnieny się młciwey łasce oddaieimy.

Waszey carskiej mci, pana naszego mciwego, we wszytkim życzliwi sładzy Bohdan Chmielnicki, hetman, z Woyskiem Zaporskim.

Po napisaniu listu do waszey carskiej mci, przyniesiono nam dwie wiadomosci pewne a nieodmienne, co się na seymie działo y na czym koniec seymu stanął. Pierwsza wiadomosc od pułkownika Humańskiego; gdy pod Humanem bił Lachow, tedy w tey bitwie dostał się do nas xdz kapelan p. Potockiego, hetmana polnego koronnego, który bardzo był ranny, jednak, kilka dni żyw bywszy, przed smiercią swoią wszytko pod sumnieniem opowiedział: żeśmy tu isć nie mysleli, tylko krol y wszytki Rzpta kazała nam, y ia sam na seymie byłem, słyssałem to zapewne, że krol zaś sam na woynę nie poiedzie, ale w Warszawie zostawać będzie, y na mieyscu swoim na woynę w osobie krolewskiej obrała Rzpta xdza Karola krolewica, brata mniejszego rodzzonego krolewskiego, który Karol krolewic, skoro tylko trawa dobrze puscii się, ma z woyskami Polskimi, Węgierskimi, Multanskimi, Wołoskimi, Niemieckimi y inszemi ciągnąć prosto pod Human, y teraz tam roskazał Potockiemu hetmanowi mieysce dobre upatrzeć na oboz. Gdy tego xdza pytali: czemu tak głęboko chce Karol krolewic w Ukrainę ciągnąć? on odpowiedział, że Tatarow na pomoc krolewicz tu będzie oczekiwiał, bo, mowi, obiecono kilkadziesiąt talerow tysięcy na pomoc przeciwko kozakom. Pytali się znowu tego z xiędza o to: kto będzie aud tą ordą starszy? Tedy o starszyznie nie powiedziała: «to sami

obaczycie, gdy przyjdą was wojować. Druga wiadomość od Litewskich kraioŵ, że przy jednym trupie znaleźli listy awizami pisane, które słowo w słowo z tą mową xdzia tego zgadzało się. Racz tedy w. carska mość w to uważać, iakie to zamysły onych; którym my nie dowierzamy, ale zawczasu zabiegając wielkiej łaski w. carskiej mci, uniżenie upraszając: racz nas oną resolwować y przez posłancow naszych nam wszystkim radę dać z ich mci pany agami y beiami, iak mamy postępować y odpor następującym na nas dawać. Także y o posiłek racz nas upewnić, ieżeli będzie w prętcie, bo Bog widzi, że my im przyczyny nie dajemy. O co y powtore w. carskiej mci prosiemy, racz nas przez posłancow naszych o wszystkim upewnić. Na ktorych, zebrawszy wszystkie pułki, oczekiwać będziemy. Daley co się tu u nas dziać będzie y iakie wiadomości będą, tey że godziny o wszystkim oznajmować nie omieszkamy w. carską mość, naszego młciwego pana.

Изъ Московскаго Архива Мин. Иностран. Дѣлъ.

XXI.

Донесеніе королевскаго посла Маріана Яскольскаго Русскому воеводѣ Станиславу Лянскоровскому о ходѣ переговоровъ, веденныхъ имъ въ Крыму въ видахъ привлеченія хана къ совмѣстнымъ съ Польшею военнымъ дѣйствіямъ противъ Москвы и козаковъ. Изъ Бахчисарая, 1654 года, 2 мая.

Dla złych dróg, ledwie mi przyszło we wtorek po Wielkynocy stanąć w Bakci-Saraju, gdzie zaraz nazajutrz miałem u wezyra audiencyą. Rzucił się do tey kwestyi: co się w Polsce dzieje? Odpowiedziałem: Chmielnicki poddał Moskwie całą Ukrainę i sam wernego poddanstwa oddał im przysięgę. Pytał mię: zkąd te nowiny macie? Odpowiedziałem: mamy ię od szpiegow y ięzykow, a nawet

z postronnych narodow. Bardzo dziwował się przewrotnosci Chmielnickiego i rzekł: «kiedy to uczynił, tedy już mu też koniec przydzie». Przy odeysciu prosiłem go, aby mi audiencyą u hana jego mosci ziednał, którą mi drugiego dnia zaraz przyobjęcał. Nazajutrz przystali do mnie, abym szedł do hana. Nie chciałem iść, ani też na swoim koniu iachać, do pokądby han swego konia po mnie nie posłał. Wymawiał się tym, że «nasza wiara nie każe, abyśmy konia po niego posłać mieli». Jam też odpowiedział, że «i moja wiara nie każe na swoim koniu jachać, bo moy koń chudy, a do tego godzien iest majestat jego krolewskiej mosci takowego od hana jego mosci poszanowania». Musieli tedy konia przysłać po mnie, y przysłali go; na którym dopiero do hana jachałem. A jak skoro na podwórze wiachałem, drugie nastąpiło certamen: przysłał do mnie wezyr, abym, skoro wnidę w izbę, czapkę zrzucił, celeri cursu szedł do hana y poję szaty iego całował. Odpowiedziałem, że choćby mi poselstwa nie odprawiać y wrocić się do Polski, tedy tego nie uczynię. Po tym response wrócił się do mnie od wezyra posłaniec z taką questyą: jako hana chcę przywitać? Odpowiedziałem: „jako polski obyczay, to iest: w poł izby przyszedłszy, zdeymę czapkę, a han jegomość aby mi rękę do pocałowania podał“. Nie chciał wezyr na tę propozycyą pozwolić; han iednak pozwolił i eo modo kazał mi się witać. Przyszedłszy tedy do izby, gdzie han przy wielu murzach i agach siedział, połowicę izby przeszedłszy, zdiąłem czapkę, a potem do pocałowania ręki, jako mogłem najpowaźniey, szedłem y pocałowałem; którą mi ochotnie, troszeczkę z mieysca swego powstawszy, podał. Po tey ceremonii znowu poszedłem ku drzwiom y tam na głowę włożyłem czapkę. A potem, gdym pozdrowienie od jego krolewskiej mosci uczynił, pomieniając tytył iego, czapkę zdiąłem, a kiedy miało do hańskiego przychodzić, włożyłem y list od jego krolewskiej mosci oddałem, który z rąk moich wezyr odebrał. Po oddaniu listu domawiałem się tego, żeby mi na czym do dalszey propozycyi siedzieć dano. Zrozumiawszy han y wezyr to desiderium moie, odpowiedzieli mi:

„teraz idź waszmość na wczas, a iako listy przeczytamy, tak się z waszmością rozmowimy“. Trzeciego dnia przysłał do mnie wezyr, dając mi u siebie audiencyą. Gdy przyjechałem, wymawiał hana, że wczoray był podpiły. Na tey audiencyi proponowałem naprzod deklaracyą przyiazni jego krolewskiey mosci ku hanowi jnci. Secundario, przełożyłem skargę na Chmielnickiego, iż on, nie kontentuiąc się łacką jego krolewskiey mosci, którą za przyczyną hana jnci otrzymał, zaciągnąwszy sobie mimo wiadomosci hanskiey ord nie małą liczbę, państwa jego krolewskiey mosci wołował y pustoszył, prosząc przytym, aby go z protekcyi swoiey han jegomość wypuścił. Za deklaracyą przyiazni podziękował; kiedy przyszło do drugiego punktu, odpowiedział mi: «Jako to z wami przyiaźń trzymać? Wyście pyszni, nie słowni, wždyć przy traktatach! Taka nasza była jnci panu kanclerzowi i jnci panu marszałkowi deklaracya, kiedy prosili nas i eo nomine obiecali nam upominki, żebyśmy zagonow w ziemie nie puszczałi: gotowi my to czynić, nie dopuścić tatarom w czambuł chodzić, iezeli ich utrzymać będziemy mogli; iezeli też nie utrzymamy, nie mieycie za złe. Odpowiedział jnc pan kanclerz: a my bić te zagony każemy. Odpowiedzielismy: biycie; co komu Pan Bóg a szczęście da, to niechay trzyma“. Po odprawionym tym punkcie upominałem się więźniów jego krolewskiey mosci obiecanych i po paktach wziętych, jako to: panow Sapiehow, pana Bałabana, pana Wendenskiego, Romaszkwiczca, Sułowskiego y wielu inszych, ktorych reestr podałem. Względem panow Sapiehow odpowiedział mi: „jako han ma wydać Sapiehow, a oni trzy razy na ordę napadali?“ Odpowiedziałem, że on nie dla gromienia ordy poszedł, ale szedł sobie na stanowisko naznaczone, do Korca; że tak sors tulit, iż te ordy na niego napadły, musiał się bronić. Odpowiedział mi: «wždyć on to na Kalibet Murzę nocą napadł». Odpowiedziałem, iż taką ma o tym wiadomość jego krolewska mość, jako ja powiadam. Kiedy do Romaszkwiczca przyszło, odpowiedział mi: „jako się nie wstydzicie za złodziejem przyczyniać? Od wiekow Krym takiego wstydu nie miał, żeby kogo z Krymu

wykrąć miano, jako on uczynił“. De reliquis odpowiedział: „szkoda o tym mówić, co się szablą wzięło“. Po tym punkcie przystąpiłem do relacji, jako się Chmielnicki Moskwie z Ukrainą poddał. Słuchał iey attente i rzekł: „jeżeli to prawda, że wam Moskwa wzięła taki zamek i Chmielnicki poddał się Moskwie, gotowiśmy ich z wami wojować“. Tu dopiero wniosłem desiderium jego krolewskiej mosci, aby przeciw Moskwie y kozakom dali sami pomoc. Odpowiedział mi, iż „my iesteśmy sługami Bożemi: co nam Pan Bog i namiestnicy Iego każą, to wszystko uczyniemy, ile kiedy nam upominki będą oddane“. Podziękowałem za deklaracją, a o upominkach, iż na czas naznaczony będą gotowe, odpowiedziałem, prosząc go, aby te desideria u jego mosci u hana promovere raczył. Po tej audiencji częstował mię kawą, a potym dano jagnię na cukrze ciasta smażonego, wyziny suchej, poma granata, miseczkę krochmalu, fig, cukru kilka kawałkow, a w ostatku przyjacielsko się rozmawiając o rożnych naszych woynach, godzin ze dwie strawiliśmy; w tym też od niego porwałem się i poiechałem.

Po tej audiencji obesłał han sułtanow, murzow, agow, bejow, aby na radę ziachali. Przez niedziel 3 konsultowali. Lubo często o odprawę prędką y deklaracją na proponowane punkta dopraszałem się, ledwie ultimis diebus aprilis dana mi audiencya, na ktorey taką uczynił wezyr perorę: „Mogliście to widzieć, jakośmy przez lat sześć przyiaźń z kozakami wiedli, y iakośmy za zawarciem przyiaźni stawali; cokolwiek iednak się działo z przeyrzenia Bożego. Teraz, że kozacy z Moskwą się złączyli y przysięgę oddali, umyślnie ze wszystkimi Krymskimi pany umawiamy się z waszmością, aby iuż z przyiaźni naszej szalberstwa nie było“. Na ten punkt odpowiedziałem, że: „cokolwiek się lat przeszłych działo, działo się z przeyrzenia Bożego, który nas za grzechy nasze karał, żeście nas, którzyśmy wam i Porcie Otomańskiej przyiaźni dotrzymywali y kozakow, aby panstw cesarskich nie plądrowali, wam stad nie zabierali, krzywd nie czynili, tak wielkim krwie rozlaniem

uskromili, za przyjaźń, za cnotę i za prawdę naszą wojowali. Przy kim tedy słusznosc zostawa, niechay to sam Pan Bóg sądzi. A teraz, że waszmosć ze mną i z tak zacnym murz gronem do umow przystępować raczysz, wielce waszmosci za to dziękuje“. Tylko co to tłumacz przetłumaczył, exarsit na te słowa wezyr: „Czemuście to, hardzi, chcecie roskazywać hanowi? Trzeba to wiedzieć, że kiedy się han do Moskwy z kozakami przyłączy, iż Korona Polska zginie“. Odpowiedziałem: iż to wszystko w ręku Boga; co rzekłem, nie dla tego, abym miał roskazywać hanowi jego mosci, ale względem ukazania cnoty i prawdy i za cośmy te nieprzyjazni od was ponosili.—W tym subjunkit: „Oto chorąży koronny, przypadszy pod Prekop, stada nam pobrał, a kiedyśmy się skarżyli Potockiemu, tedy się na posłów naszych do szable porwał“. Odpowiedziałem, że byłem tenczas, kiedy to poselstwo odprawiono, a nie widziałem tego, żeby się miał porwać.—Po takowych to mowach rzekliśmy oba: «daymy temu pokoy, co minęło, a do rzeczy naszej przystąpmy». W tym wezyr: „Przysłali do nas kozacy z przyjaźnią, udając to, że się dla tego do Moskwy udali, iż do nich ani posłów, ani pisania jego krolewska mość rie posłał; trzeba było z nimi z tą woyną zatrzymać się, a wyście ich zaczępili“. Odpowiedziałem: „ieżeli jest z nimi co zaczętego, to nie z naszej, ale z ich przyczyny. Naprzod, że carowi Moskiewskiemu poddał Ukrainę i siebie samego, w ktorey iuż Moskwa, tak po miastach jego krolewskiej mosci, jako y po szlacheckich, urzędy swoje stanowi, intraty z nich bierze. Kiedy tedy co kto komu bierze, jako swego nie bronić? A do tego, kiedy moy pułk szedł na linią, na stanowisko naznaczone, nie chcieli go puścić i owszem się z nim hałasowali. Uważcie tedy, waszmosci, przy kim wina? Co się zaś tycze, że jego krolewska mość ani pisania, ani posłów do Chmielnickiego nie posłał, dziwuię się temu, że się za to uimiecie: podobnieysza była, żeby się był chłop panu swemu pokłonił. A widzieliscie, żeby han jegomosc do swoich rebellizantow, kiedy tu rebellia była, listy pisał?“ W tym rzekł: «Powiadaią ko-

zacy, że do was posła, Antona pułkownika, posłali, a wyscie go zatrzymali». Odpowiedziałem: „Rok to temu, jako się działo, ale teraz po paktach Kamienieckich żadnego nie przysłali posła“. Po tej rozmowie: „widzimy to, rzekł wezyr, że kozacy szalbierze; a to przecie z ich posłami pošemy posła naszego z tym, aby uczynili pokorę jego krolewskiej mosci, Ukrainę aby oddali, i sami aby szli z nami Moskali wojować. Jeżeli tego nie uczynią, sami na nich z wami szablę naszą podniesiemy“. Pochwaliłem to medium, przydawszy to, że kozacy tu przyszli nie dla waszey przyjaźni, bo się iey wyrzekli, ale aby wasze zamysły przeszpiegowali, dokąd wasza szabla zmierza.—Spytał mię potym wezyr: „Wiele woyska potrzebujecie?“ Odpowiedziałem: „Kiedy z Warszawy wyjeżdżał, ta była jego krolewskiej mosci woła, abyscie nam 12,000 do woyska naszego dali, a han jegomość aby ze wszelką ordą w państwa Moskiewskie poszedł“. Odpowiedział: „byśmy tylko wzieli od kozakow respons, zaraz tam blisko iest orda Budziacka i Nohayska, to we trzech dniach będziecie mieli 30,000. Tego iednak potrzeba, abyscie nam wieczne braterstwo poprzysięgli, gdyż i my wam ie poprzysiędz gotowi jesteśmy; a przytem kiedy nam Pan Bog da zwycięztwo, żeby nam ordy nasze powrocone były“. Odpowiedziałem: „Z trzema rzeczoma posłał mię krol jegomość do was: pierwsza, z potwierdzeniem przyjaźni; druga—żądaiąc pomocy wiedle paktow dawnych i świeżych, deklaruiąc to przytym, że dla tego z wami na tę wojnę idzie, abyscie się krwie sołtanow i przodkow swoich zemscili y ordy swoje rekuperowali, a krol jegomość aby się przy ziemi i miastach swoich został“. Co względem ord, smaczny im był respons; względem miast nie staneli mi in terminis, zaraz odskoczyli i do tych się słow udali: „Zgrzeszyliśmy przeciwko Panu Bogu, iż o tych rzeczach, ktore są w ręku Jego, mówimy; na ten czas tam będzie dopiero koło tego mowa, kiedy nam to szczęście da Pan Bog“. W inszą tedy, tey dawszy pokoy, wkroczyli materyą: „Jeżeli by kozacy nie chcieli odstąpić Moskwy, w którą chcieli byscie uderzyć stronę?“—Odpowiedziałem: „Tak rozumie jego kro-

lewska mość, że przy 12,000 ordy siłami swemi może się oprzeć nieprzyjacielowi; zaczym życzy tego jego krolewska mość, aby han jegomosc z resztą woyska w ziemie jego poszedł“. Huic medio non assenserunt, ale rzekli: „Wprzod trzeba kozakow zniesć, a dopiero Moskwę: zawsze z drogi, żeby się nie zakłuć, uprzątnąć ciernie potrzeba. Jak skoro nam deklaracya przyidzie od kozaków, że Moskwy nie odstąpią, za daniem znać od was, 12-go dnia w 100,000 ordy pod Korsuń stawimy się“. Pytali się potym: czym ich woysko żyć będzie? Odpowiedziałem: „tym, czym przy Chmielnickim żyło; żołnierz znajdzie sobie chleb“.

To taka była moja z nim umowa, którą ia donoszę waszmosci, życząc, abyś waszmość perswadował jego krolewskiey mosci, żeby te obiecane pod Kamiencom upominki na czas naznaczony wystawić rozkazać raczył.—Donoszę i to, iż dla smarowniejszego zkleienia tey przyiazni, przy tych upominkach obiecałem 8,000 talerow wezyrowi, podskarbiemu 6,000, batyr-adze 1,000, dwom tłumaczom po 100 talerow; te pieniądze trzeba aby gotowe były, bo dosyć szczerze koło tego pracowali.—Posłowie Moskiewscy niedziel 2 iako przyszli, obiecując dać zaraz kaszę, byle tylko przeciwko nam na wojnę posli; ale im odpowiedzieli i nie dobrze ich tu traktują: odesłali ich na wieś i ieść im nie daia; iuż i szłyki marmurkowe przedaia.—Poseł Węgierski także przy mnie przyiechał; ten upominkow niemało dał hanowi. Ten oswiadczał Rakocego przyiazni, ofiarując się tam iść z woyskiem, gdzie han każe, intercedując jednak za nami, aby przy nas stawał. Poseł kozacki 3 dni jako przyszedł, z czym—kopia listu, który pisał do hana, demonstrabit waszey mosci; jako mu też orda odpisuje, ta cedula, którą posyłam, indicabit. Srodze miał szpetną audyencyą, za każdym słowem (salva reverentia): „łzesz, taki a taki synu, chłopie!“ Nadzieja w Bogu, że się ta liga rozerwie. Ile baczyć mogę, szczerze sobie życzą przyiazni z nami. Kałmucki także poseł był, zawierając societatem

przeciwko Moskwie. Do czerkiesow, od których także był poseł, han posłał, aby z nim byli gotowi na wojnę.

Datum w Baci-Saraju, 2 maii. 1654.

Рукопись Щорсовской библиотеки К. Свидзинского. Текст слыченъ съ мѣтописью Ерлича и рукописью Пиночи (Pinosego).

XXII.

Письмо господаря Волошскаго къ воеводѣ Русскому Станиславу Ляцкоровскому съ разными вѣстями и съ общаніемъ военной помощи противъ Москвы и Хмельницкаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 25 сентября.

Со милоść moja y dawna obserwancya braterska mnie dyktuie, to ia w pisaniu moim wyswiadczam waszmości, memu msciwemu panu, iż han w piątek, die 20 septembris, do Babadag przyiachawszy, był od baszy Sylistryjskiego w sobotę hoynie traktowany, a potom od samego baszy in magno comitatu był odprowadzony. Mym zdaniem, że прѣдзей zechce teraz, nie bawіаc się гѣстemi konakami, spieszyć do Krymu. Ja codzień bojarow moich od niego powroconych spodziewam się, za których przyisciem, co rozumiem, nie omieszkanie дам знаć waszmosci, memu msciwemu panu. Chmielnickiego. poseł, ongi stanąwszy w Jasiach, jedzie do Multańskiego hospodara; y co miał Chmielnicki y do xięcia jmci Siedmiogrodzkiego wysyłać posłow swoich, teraz przedsięwzięcie odmieniwszy, cale znosi się z Multańskim hospodarem, mając u siebie onego siestrzeńca Michała, przedtym woiewody Multańskiego synowca, w Czehrynie, co niedawno przy cesarzu jmci Chrzesciańskim zostawał, za ktorego Chmielnicki corkę swoją chce wydać koniecznie, praktykuiąc w tym z hospodarem Multańskim, jako bliskim jego krewnym, a potom posłow swych de cesarza Tureckiego z oddaniem poddanstwa chce wyprawić, aby mógł znowu Wasila hospodara rekuperować. Z ktoremi się zniosłszy, xięcia swego na

państwo Wołoskie, hospodara Multańskiego, jako krewnego, nie ruszając, a Wasilã hospodara na Siedmiogrodzkie promować usiłując; o czem dałem znać xięciu Siedmiogrodzkiemu. To zapewne tak z szpiegów Wasilã hospodara poymanyh, iako y listow, od tego Michała do matki swoiey, przeiętych y od innych przyjaciół moich dobrych zrozumiałem, y obawiam się, żeby y on tak nie uczynił za radą przewrotną Chmielnickiego, jako niegdyś wuy jego Michał, woiewoda Multański, podjąwszy straszną przeciw panu swemu rebelią. Chmielnicki vigesima quinta septembris z pod Berdyczewa ruszył się ku Piatce przy posłańcach moich, ktorzy nazad powracając, potkali pułk Humański, ku Chmielnickiemu idący, w Przyłuce, a samego Bohuna w Lipowcu, piechotę zaś w Braclawiu potkali. Owo zgoła wszystkie woyska swoje od granic naszych ku sobie zaciągnął, ubezpieczony odemnie ceremonialną przyjaznią. Nie wadziło by, zebrawszy co woyska, z nim się y sprobować; bo choć ma ze trzydzieści tysięcy woyska z Moskwą, iednak kozacy, że ich całe lato w obozie trzymał, srodze na niego narzekają y uciekają bardzo. Ja, podług dawney deklaracyi, z moiey strony woyska 293 (?) tysiące na usługę jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, y Rzeczypospolitey dobrego pieneznego obiecuję, tylko Boga wzięwszy na pomoc, pilno około tego zachodzić potrzeba; z hanem także zaczęte sprawy kontynuować y dobrze by znowu posła jakiego napędze wysłać. Ja y posłowi waszmosci, moich msciwych panow, z moiey strony pomagać gotowem, żebyśmy rzeczy ab utrinque szczęśliwie do skutku przywiedli. Taka moia deklaracya była przed jmc panem Detyneckim, posłem waczmosci, mego msciwego pana, taka ż y przed jmc panem Koryckim. Większą legendą waszmosci, mego msciwego pana, nie bawiąc y obiecując y w dalszych okazyach moię waszmosci, memu msciwemu panu, życziwą propensyą, samego siebie zwykłej łasce waszmosci, mego msciwego pana y brata, zalecam.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXIII.

Донесеніє тому же Линцкоровскому отъ Новогородскаго хорунжаго Криштофа Корицкаго, посланнаго къ хану Крымскому. 1654 года, 29 сентября.

Cokolwiek iest godnego dla wiadomości waszmości, mego miłosciwego pana, z tych sam krajow, oznaymię, żem hospodara jmcі y bene dispositum zastał, y we wszystkim ad mentem moich mściwych panow stawił się. Pospieszyłem zatym na Budziak. Nie zastawszy Ali agi, dałem onemu znać o sobie; gdyż iuż dziesięc dni, jako przeciwko hanowi jmcі wyiechał z murzami tuteyszemi y agami; gdzie y Moynak sułtan wczoray z kilką murzow z Krymu we stu koni (drugich za Dniestrzem zostawiwszy) bieżał przeciwko hanowi. Han jmc wczoray, to iest 28 septembris, przeiechał przez Dunay do Smaiła (Izmaiłow), gdzie mu zewsząd zajeżdżaią drogę, a z podarunkami wszystko. Sułtan Gałga z bejami y murzami czeka nań na tamtey stronie Oczakowa, w Kilborn. Ja jutro jadę do Smaiła, gdyż tam iest przy nim y Ali aga, do ktorego mam kredens jmcі pana woiewody Kijowskiego, mego miłosciwego pana y dobrodzieja. Ale y o hana przyidzie się otrzeć, gdyż y Ali aga bez woli hańskiey nic uczynić nie może. Boga mego proszę, aby się iako naylepiey sprawić. Orda Budziacka wszystka w domu, konie woienne y stada wszystkie na tamtey stronie Dniestru, w polach, gdyż tu y ciasno, y szarańcza ziadła. Życzą sobie jako nayprędzey nie proźnować, gdyż konie tłuste maią. To tedy oznaymiwszy, uniżone moie waszmości, memu miłosciwemu panu, usługi oddaję.

Изъ рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXIV.

Такое же донесение Корицкого тому же Лянцкоронскому. Изъ Аккермана, 1654 года, 6 октября.

Mnie jeszcze zatrzymano do powrotu Ali agi z Oczakowa, który hana tam prowadził. Han jmc wyiechał quarta octobris z Budziaka, y paszow nie mało z nim, ktorzy mu drogę zaiechali; tam się ma znieść z inszymi paszami, ktorzy na niego oczekuią na tamtey stronie Oczakowa. Sam han jego mość kazał mnie do siebie wokować y mówił ze mną przy wielu inszych rozmowach, spytawszy się wprzod o zdrowie waszmsci moich msciwych panow: „powiedz ode mnie obudwu ichmość hetmanom, mowił, iż cokolwiek brat moy starszy postanowił z krolem jego mością y Rzecząpospolitą przez posła swego, ia to trzymam wszystko y skoro da Bóg, że osiadę na stolicy, zaraz waszego posła odprawię jako będzie mogło bydz naylorpiey, aby nasi nieprzyiaciele zobopolnie pociech nie odniesli. Pisałbym był y przez ciebie do panow hetmanow, ale że oni do mnie nie pisali, y ja nie będę pisał, tylko im odemnie pokłoń się y wszystkim braciom, co są w woysku“. Było nie mało inszych rozmow między mną a hanem jegomością, ale więcey z paszami, ktorzy ze mną godzin kilka siedzieli, rozmawiając, ktore, da Bóg, do ustney zachowuię rozmowy. Teraz unizone usługi moię oddaie.

Изъ рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинского.

XXV.

Показанія двухъ козаковъ, схваченныхъ на мародерствѣ въ с. Велятичахъ. 1654 года, 10 октября.

Konfessata kozakow Zaporozskich, pobranych w Wielatyczach ¹⁾, dzierżawie jmci pana pisarza polnego W. X. Litewskiego, i przyprowadzonych z Berezyny, ^{10/10}, 1654.

Ławryn Szyło, rodem z Hadiacza, z początku woyny kozakiem; teraz był w pułku Niżyńskiej piechoty, którą prowadzi Kobylacki. Ten wyszedł z taboru pieszo, we trzydziestu drużyny, których prowadził na czatę Waśko, a wyszli tertia octobris. Pytany o liczbie woyska pod Bychowem, że 40,000 powiadał. Zołotarenko regimentuie, który od kilku niedziel [szedł do cara w tysiącu komunika; nie wie dla czego ieszcze nie powrócił. Na mieyscu onego zostaje rodzony onego Tymosz. Woyska ich iuż nic nie przebywa. Od Chmielnickiego żadney nie masz wiadomosci, y o zgodzie z nami żadney nie masz noty.

O woysku naszym nic nie wiedzą, z Moskwą się nie schodzą, żadnego moskala w taborze nie masz, tylko iesli się czata z czatą zeydzie, tedy nic sobie nie czynią.

Moskwa jakoby miała powrócić ku Smoleńsku. W Mohilewie tylko załoga onych a Pohłoński z swoją drużyną, z mohilewian zebraną.

Stali pod Bychowem trzema taborami, to iest: od Mohilewa pułk Złotarenkow, Tymosza, brata onego, y Podobayło, na którego mieyscu Iwan Popowicz. Drugi tabor od Nowego Bychowa, stoj Paszło z pułkiem Starodubowskim, pułk Zabiełły, ktorego dotąd codara nie masz y powiadaią, że na Sibir zesłany. Trzeci tabor

¹⁾ Велятичи - ныне с. въ Могилевской губ.

został na błoni nad Dnieprem, pułk piechoty Niżyńskiej pod Kobylackim, których było pod trzy tysiące.

Starszyna y czeladź, zabrana w Homlu, wolno chodzi y pospołu z kozakami do wszystkiego ich pociągają, osobliwie piechota pana Giedroycowa y pacholikowie tatarskiej chorągwi; ci w kupie stoją obok Złotarenkowego pułku. Żaden się z nich nie przydał do wału, y owszem z kozakami na czatę chodzą.

Z wału wycieczki bywają, gdzie i teraz 2 octobris w obiady chłopskie wypadli na dwoie oraz: iedni od bramy Mohilewskiej wpadli w szançe kozackie, blisko bramy będące, samych wystrzelali, że precz do taboru swego uchodzić musieli, y już go penitus porzucili. W samym też taborze sroga trwoga była. Drudzy zaś y konno y pieszo wypadli dolną bramą na szançe, pod młynkiem na Uchłaści leżące, y tam wycięli kozakow y działek trzy wzięli, a na drugich aż w taborek Kobylackiego wpadli, w którym było 3,000 piechoty; ktorzy z taboru wypadłszy, iedni u pałacu przez Dniepr się puscili, y wiele ich potonęło, drudzy do Zołotarenkowego uszli taboru; a nasi wyrabowawszy ich tabor spalili y cało do miasta uszli. Zaczym już y woda wolna, y błonie nad Dnieprem wolne, bo tam poblizu bramy y bydło y konie pasą obleżency. Niech zachcą, biorą ięzykow kozackich do wału, a od nich żadnego ieszcze nie mają. W ostatku y wychylić się im na błonie nie dadzą, bo ich sięgają z janczarek y hakownic, a kozacy strzelać nie mogą, bo ich nie dopuszczają blisko wału.

Drugi Hrycko Wołosowicz od Dziewicy, z pułku Zołotarenka, z sotni Berezynskiego, wyszedł z taboru quarta octobris z inszym wałażnikiem dla zdobyczy. Zołotarenko nie powrocił od cara, a woyska swego tylko 20,000 liczy.

O Moskwie prawi, że ich połowica snać poszła na Szkłow, a druga pod Smolensk. Szkłow się broni dotąd.

W Homlu zabrana starszyna posłana do cara, a tu Tyzemski przy pułkowniku zostaje. Piechota węgierska między kurenie rozda-

na, a niemiecka y pacholikowie w gromadzie stoią, nic im nie odbierano, y powoli chodzą y z nimi czatuią.

Po wsiach wszędy załogi mają, a za Berezynę chodzić im nie każą. Z okolicznych włosci mało ich co przybywa, krom z Nowego Bychowa ze sto ich popisało się.

W Siewierzu żadnych w zamku ani w mieście niemasz załog, ale na głowę wszystkich wypędzono tu pod Bychow.

W inszych punktach, osobliwie z strony wycieczek, zgadza się we wszystkim.

Изъ рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXVI.

Письмо къ королю отъ господаря Волошкаго, съ извѣстіями о Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 16 октября.

Najiasniejszy miłosciwy krolu, panie, panie mnie wielce miłosciwy!

Powrociwszy od waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, wielebny xiądz Stanisław Szczytnicki rzecz sobie od waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, powierzoną przełożył mi, z którą do powrotu posłów moich z Czehryna zatrzymać się musiałem. Dnia tedy wczorayszego y ci przyciągnąwszy, oddali mi instrukcyą, od hetmana Woyska Zaporowskiego napisaną, ktorey transcript bez wszelakiey zwłoki do rąk waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, dyryguię, pewien tego będąc, iż zrozumiawszy wasza krolewska mosć, pan moy miłosciwy, z niey intencyą hetmana Zaporowskiego, zechcesz eo in passu sensum y zdanie swoje explanare; w czym y ia dalszym waszey krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, roskazom ochotne moje applicabo usługi y to pro virili meo exequar i cokolwiek in bonum Rzeczypospolitey

y do ugruntowania pożądanego pokoju cedet. Życzę zatym waszey krolewskiej mosci, memu miłosciwemu panu, dobrego od Pana Boga zdrowia y szczęśliwego w długi wiek panowania.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинского.

XXVII.

Письмо того же господаря къ коронному подканцлеру ксендзу Андрею Тржебицкому съ извѣстіемъ о своихъ сношеніяхъ съ Хмельницкимъ въ цѣляхъ примиренія его съ Польшей. 1654 года, 16 октября.

Na weselu syna Chmielnickiego, serio z Wyhowskim de stabilienda z Rzeczpospolitą, pace konferowawszy, przyszło mi rzetelney na takową propozycyą z Czelhryna czekać deklaracyi, która już mnie dnia wczorayszego przez posłów moich doszła. Tey że godziny posyłam ją jego krolewskiej mosci, panu memu miłosciwemu, na osobney karcie wyrażoną. Widzę, iż hetman Woyska Zaporowskiego takiego pokoju sobie życzy, iaki pod Zborowem stanął; zaczym iesli taka possibilitas iest mediowania według tamtych pakt, o rezolucyą jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, przez waszmość, mego msciwego pana, proszę. Upewniam, iż nic nie opuszczę, cokolwiek meum officium w tey mierze concernit. Tylko o to uniżenie waszmość mego msciwego pana proszę, abym w tey sprawie cathegoricam mógł mieć declarationem, gdyż o iutrze, da Pan Bog, y ja posyłam do hetmana Woyska Zaporowskiego z tymi punktami, które mi są od jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, przez wielebnego xiędza Stanisława Szczytnickiego powierzone. Jaki z tamtąd na te punkta respons otrzymam, oznaymić jego krolewskiej mosci, pana mego miłosciwego, tudzież y waszmosci memu msciwemu panu nie omieszkam. Uprzey-

me zatym służby moje polecam, iako naypilniey, w łaskę wasz-
mosci, mego miłosciwego pana. Datum w Jasiech, 16 octobris (1654).

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXVIII.

Довесение тому же подьяцелеру отъ польскаго посла п. Кутнар-
скаго. Изъ Яссы, 1654 года, 18 октября.

Jako Chmielnicki ad speciem tylko o pokoy ten traktuie y
wilczą submissyą praefert, w onegdayszym liscie moim waszmosci,
memu msciwemu panu y dobrodziejowi, wypisałem; ale y z tych
punktow, ktorem z instrukcyi iego przepisał, liquido patet, że nie
szczyrze idzie, bo raz do podobieństwa mówi, a drugi raz ad
impossibilia się rzuca, jako y teraz do pakt Zborowskich się alle-
guie y inaczey nie chce, tylko aby według tych pokoy stanął. Ja y
powtore y potrzecie jego krolewską mocć, pana mego miłosciwego,
przestrzegam, aby wiary w tey mierze nikomu nie dawał, ani też
na mediatora tego pokoju nikogo nie brał, bo się pewnie zawiedzie.
Cokolwiek przez ten czas ten zdrayca robił, to y daley czynić chce,
y tatarow do smierci odstąpić nie myśli. Posłaniec moy, z Krymu
powrociwszy, to mi referował, iż niektorzy murzowie jmcі pana
Koryckiego z rezolucyą jakąś avidissime oczekiwali, ktory że się
spóźnił, wątpię, żeby się to stało, co w intencyi iest. Ordy wszy-
stkie na swoich koczowiskach spokojnie siedzą i nihil ieszcze de
hostilitate illorum constat. Do Porty Ottomanskiey poseł a republica
Veneta jeszcze nie odjechał, brevi tamen speratur z nieomylną
stabiendae pacis nadzieią. Więzniowie owi od ręki tatarskiey
dotąd z łaski Bożey liberi; zupełną mam nadzieję w Panu Bogu,
iż liberiori prędko y w oyczystym kraju gaudebunt sidere. Dalszym
wiadomosciom ab oriente y z kąd inąd zachodzącym intentissimus

zostaię. Oddaie się zatym z uniżonosciami memi jako nauptniey w łaskę waszmosci, mego miłosciwego pana y dobrodzieja.

Изъ рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXIX.

Донесеніе коронному канцлеру Стефану Корицинскому отъ королевскаго посла Маріана Яскольскаго о готовности новаго Крымскаго хана помогать полякамъ въ войнѣ съ Хмельницкимъ и Москвою. Изъподъ Перекопа, 1654 года, 18 октября.

Rozkazaniu jego krolewskiey mosci, pana mego miłosciwego, dosyć czyniąc, jak tylko mogłem nauptredzey do Krymu pospieszyłem; a tym więcey, iż mię była na hanskich wsiach doszła wiadomosć, że han morzem ku Krymowi z Konstantynopola obrocił się. Stanąłem tedy w Perekopie 16 septembris, z ktorego zaraz do Bakci-Saraju iestem obrocony. Tam stanowszy, nie tylko do Polski, ale ani za mil dwie posyłać mi nie pozwolono, a to ztąd, jako oni udawali, aby gdzie jako w drodze, tak i na mieyscu, postancow moich aliquod fatum albo contemptus, ile to pod interregnum, nie potkało. Warta co noc koło mnie y koło rezydentow była. Gdy połtory niedzieli w Bakci-Saraju domieszkiewam, zachodzi mię znowu sułtana Gałgi wola, abym do Perekopu przyiachał i w nim przyiazdu przyszłego hana oczekiwał. Uczyniłem i temu emirowi dosyć. Gdym zatym pod Perekop przyiachał, ukazali mi na rezydencyą pastewnik hański, gdzie oba sułtani z różnemi murzami y agami koczowali. W tym tedy mieyscu oczekuiącego mnie na przyiazd hana zaszła wiadomosć od jnci pana wojewody Kijowskiego, iż się prędko woysk skupienia spodziewa i z nimi nie ma się woli ruszyć, dokąd by nie miał ode mnie wiadomosci, com w Krymie sprawił, i iaki Ordy przeciwko mnie affekt Uważaiąc za-

tym, że pora woenna upływa, a han ledwo nie na raku na to państwo swoje iedzie, dałem pisanie moje do Seferkazy-agi, wezyra terazniejszego, drogę hanowi ku Oczakowu zajeżdżającego, oznajmując mu o tym, o czym do mnie imc pan wojewoda pisać raczył, prosząc przytym, żeby hana jmsci w drodze dysponował, żeby on woyskom swoim na posiłek woyskom j. kr. mci pospieszyć rozkazał. Ledwie że han 14 octobris do Perekopu przyiachał, zarazem nazajutrz iniiit tak z sołtanami, iako też bejami, agami, murzami, ktorych wielka była frekwencya, consilium, ktorą amplecti societatem: czy kozakow, czy szlachty polskiej? Conclusio consilii stanęła stawać przy krolu imci et circa nobilitatem. Zaraz tedy in hoc consilio renunciatum lidze kozackiey, a Gałdze sułtanowi rozkazano y kaftan na niego eo nomine włożono, aby on z woyskiem szedł in auxilium woyskom j. kr. mci. A iż Gałga sułtan in instanti z Krymu wybierać się nie może, częścią dla wjazdu hana do Bakci-Saraju, częścią dla uczynienia dalszego rządu wespół z hanem w Krymie, dano ten emir Kara-bejowi, aby on zaraz do Budziackiey ordy y Nahayskiey poszedł i z nią pod Czerniowcami na dzień dwudziesty od daty dzisieyszey stanął, dawszy przed swoim na to mieysce przybyciem dziesięcią dni do woyska naszego wiadomość koło mieysca, gdzie by się woyska ich z woyskami j. kr. mci łączyć miały. Długo się ze mną wezyr umawiał. Jam go, według zdania imci pana wojewody, pod Żywotow wabił, a potym do Bohu ku Winnicy, dając mu przyczynę tę, iż się Chmielnicki z woyskiem ku Berdyczowu obrocił, aby z tamtąd iako nayprędzey wziął mu się tył od Ukrainy, lubo się też i na tamtym mieyscu osadził. Dał mi na tę moją illacyą taką replikę: lubo to Chmielnicki udaie, że się udał pod Berdyczow, tedy to iest fałsz, bo my mamy tę od ich ięzykow wiadomosć, że się sam Chmielnicki z tamtąd pod Białą-Cerkiew, Moskwa zaś pod sam Kijow cofnęła, a przytym że tam snadniejsza będzie woysku naszemu żywnosć, bo iey tak z Po-dniestru, iako i od Wołoch zasiągać mogą. Satius tedy, żeby woyska wasze sły pod Czerniowce, tego przestrzegaiąc, aby dnia na-

znaczonego z woyskami nie uchybili. Jeżeli by też woyska wasze wprzód niż nasze przyszły, abysci iako nayostrożniejszymi byli, żeby was niespodzianie nie napadli nieprzyjaciele. W Boh y Dniepr, dla bronienia nam przepraw, siła kozaków weszła, a nawet część ordy pod Kilimbet-murzą tak mocno między Bohem a Dnieprem przyparli, że żadną miarą ani Bohu ku Oczakowi, ani Dniepru ku Krymowi przebyć nie mogą. Tych tedy nayprzód Kara-bejowi każą ratować i Oczakowcow ruszają, aby sudnami pod nich podstąpiwszy, przez Boh ich przewozili. Gałga-sołtan z drugim woyskiem niemieszkanie pospieszy, który iak na całą zimę wybiera się do nas na woynę. Już to temu tydzień, iako kozaccy posłowie do Perekopu przyszli, ztwierdzając dawną przyjaźń i o posiłki prosząc. Z osobna Chmielnicki przysłał pisanie przez Batymir agę, którego kopię posyłam w. m. panu. Ten na tę legacyą kozakom dano respons: jeżeli życzycie sobie z nami przyjaźni, uczynicie pokorę jego krolewskiej mci, oddaycie Ukrainę, wyscinaycie Moskwę y starszynę ich nam oddaycie, a tak z nas będziecie mieli przyacioł.—Dziś han rusza się do Bakci-Saraju y mnie z sobą iść kazał; tam dopiero legacyą mam od j. kr. mci odprawować, w ktorey tuszy mi wezyr, iż pomyslną odprawę wezmę, co day Panie Boże! W tym tedy, co łaska użyczy Jego faworu, nie omieszkam dać znać spieszno wmci panu, więc i wiadomość, kiedy się drugie woysko z sułtanem Gałgą ruszy. O upominki umawiał się ze mną wezyr, ktore iż są w Kamieńcu gotowe, opowiadałem; aby ie za tym poseł hanski, który po nie niemieszkanie wyiedzie z Krymu, zastał, wielce na tym należy. Do czego że się też wysoka wmci m. m. pana przyłoży powaga, nic nie wątpię. Pilnie samego siebie z usługami swoimi miłosciwey łasce wmci pana oddawam, pokornie y nisko upraszając, abyś mnie pan swym u jego krolewskiej mosci wesprzeć zaleceniem raczył, żeby na usługi moje pamiętał. Dan z pola pod Perekopem, dnia 18 octobris, roku 1654.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Сидзинского.

XXX.

Письмо Литовскаго подканцлера Казимира-Льва Сапѣги къ Гнѣзненскому архидиакону Андрею Лещинскому съ извѣстіемъ о ходѣ военныхъ дѣйствій въ Бѣлоруссіи. Изъ Гродна, 1654 года, 23 октября.

Jasnie oswiecony xiąże, mosciwy xiąże arcybiskupie Gnieznien-ski, moy wielce mosciwy panie y bracie!

Pod bytność jego krolewskiej mosci w Grodnie, będąc przytomnym, revoco cultum tey powolności moiey, który zdawna zawsze waszey xiążęcey mosci debeo, y uniżony moy pokłon defero, życząc, aby przy zdrowiu pomysłnym wszystkie ad vota waszey xiążęcey mosci szły successus. Ad praesens donoszę w. x. mci, że Białoruskie kraie, a w nich domicilia nasze, gemunt pod ręką y bronią moskiewską y kozacką. Smolensk w scisłym przez niemały czas oblężeniu, wiadomości dać o sobie y wziąć wzajem (choć non negliguntur przesłania sposobu) dotąd nie może. Dombrowna imci p. starosty Żmudzkiego ieszcze się trzyma. Hory moie za Dnieprem od Moskwy, a Bychow u Dniepru oblężony od woyska kozackiego z Złotarenkiem (ktorego siła z Mohilewskiej i Szkłowskiej włosci bardzo accrevit, niemniej z Homla, bo dziewięć chorągwi pieniężnego Rzeczypospolitey ludu, poddawszy Homel, przyięły obsequium y zdraycy temu assistunt), inter spem et metum od 7-miu niedziel zostaje. Witebsk ieszcze się szturmom moskiewskim opiera w nadzieję wątpliwego succursu (bo i woyska, po zabawie mniej fortunney z nieprzyjacielem, ieszcze nie w swoich siłach, stratę poniosłszy porządku wojennego), życzy sobie refici chlebem, y skarb nie sporo tę podatkw częśćkę ex residuo woiewodztw y powiatow odbiera. Day Boże, aby imci pp. hetmani, ludźmi z woyska koronnego y z woiewodztw, ktore od tey inundacyi wolne są, wsparci, mogli w tym miesiącu bydź in actione z nieprzyjacielem, ktory, rzecz

pewna, u Berezyny potenter attendere zechce przeprawie woyska naszego i wezmie cokolwiek przyiaznego rebus gerendis czasu.

Kommissya przypadająca w Minsku desudat w ujęciu woyska, ktoremu służby termin nona novembris wychodzi. Consilium swoje jego krolewska mość, in spem zjazdu y frequencyi większey senatu, odłożyć raczył do wtorku przyszedłego. Z tego tam terminu subsistencją dalszą w Grodnie determinować chce, zwłaszcza że y droga do Wilna dissonos znajduie sensus. To wszystko breuibus namieniwszy w. x. msci, proszę, abyś mnie w. x. mość w nieodmiennym affekcie swoim chciał fovere, a sam się lasce w. x. msci z służbami memi polecam. W Grodnie, vigesima tertia octobris, anno 1654.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинского.

XXXI.

Письмо неизвестнаго съ вѣстами о томъ же изъ Минскаго воеводства. Изъ Радошковичъ, 1654 года, 26 октября.

Ze mi w. mśc m. m. pan rosказаł, abym tak o dobrych, jako y o przeciwnych w. msci m. m. pana uwiadamił nowinach, nie żałując kursora, lubo niepocieszoną donoszę w. msci m. m. panu nowinę: że Smolensk, forteca nasza naygłownieysza, iuż in potestate Moskwy; 24 octobris niedziel trzy minęło, iako cessit nieprzyiacielowi. Lud, ktory był w Smolensku, y szlachta na carskie przysięgłszy imie; pod Dąbrowną 100,000 stoi woyska moskiewskiego. Burmistrz Smolenski Stefanek, który przysięgł na imie carskie, podjeżdżał pod Dąbrownę, żeby się więcey nie broniąc poddali Moskwie, że, prawi, Smolenska forteca, tak potężna, iuż w ręku nieprzyiacielskich, a wy z tak małą resistencją pogotowiu bronić się będącie. Lecz oni, nie tracąc serca y nie dając temu wiary, na placu go zarazem położyli. Imc pan Jozefowicz, chcąc

się pewney dowiedzieć rzeczy, jeżeli to iest in rei veritate, co on im deducebat, a obawiając się strategema iakiego, prosił ich, żeby zań w zakładzie moskalow kilka dano, ktorzy pozwoliwszy na to, dali do Dąbrowney sześć moskalow, a pan Jozeffowicz wyiechał do nich na rozgovor y szlachtę Smoleńską his allocutus est: „Co was, prawi, do tego przywiódło, żeście się przy tak potężney fortecy, mając wszelkie do obrony necessaria y żywnosci w potrzebę, poddali in servitum temu nieprzyjacielowi? Ja, prawi, w Bogu nadzieję pokładając, lubo nierówno przy mniejszey fortecy, mając jednak dosyć ludzi przy wszelkiej żywnosci, armaty y prochow, nie poddam się“. Panie Boże ich tam posiłuy, aleć iesli tak leniwo succurs się im dodaie, płocha nadzieja. Ludu około Radoszkowicz pełno, tylko rozbijają a kradną. To też imc p. woiewoda y pan Korff powiadali, że z Smoleńska w tropy prowadzili woysko do Dąbrowney y działa burzące, y iuż w kilku milach słyszeli wielki hałas, znać podobno szturmowali. Po napisaniu tego listu, w tę niedzielę, to iest 26 octobris, przez Radoszkowicze iechał do xięcia jmc pana hetmana jmc pana woiewoda Smoleński y pan Korff.

Из рукописи Щорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXXII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ хану Крымскому съ убѣждениемъ оставаться въ дружественномъ союзѣ съ Войскомъ Запорожскимъ. Изъ Корсуна, 1654 года, 29 октября.

Za powrotem posłów naszych, przy ktorych przyszedł Tochtomis aga, wyrozumieliśmy tak z listu w. h. msci, iako y z ust poselstwa, że chcesz braterstwa dotrzymać, tak iako nieboszczyk sławney pamięci Islan Gierei han. Czemu my ze wszystkim Woykiem Zaporowskim wielce radzi, tylko to nam w podziwieniu, że

w. hańska mość piszesz, abyśmy cara Moskiewskiego odstąpili. To rzecz niepodobna, bo rozumiemy, że y w. h. mść cesarzowi Turekiemu nic złego nie myslisz. A co zaś w. h. mość w liście swoim dokładasz, gdybyśwy nie mieli cara odstąpic Moskiewskiego, tak Węgrow, Multan y Wołoch na nas obrócić umyśliłeś i sam, zniósłszy się z Lachami, kraje nasze pustoszyć chcesz; co my usłyszawszy, nazad powrocili y ze wszystkim woyskiem Zaporowskim na granicach naszych przyzniejszego pisma od waszey hanskiej mości oczekujemy, nie dając najmniejszey przyczyny do rozerwania przyiazni, pomniąc to dobrze, że każdego Pan Bog za złamanie przysięgi srogo karze, iako niegdyś krola Władysława za krzywoprzysięstwo srogo ukarał, ktory, poprzysiągłszy przyiazń wieczną cesarzowi jnci Turekiemu, porwawszy się z woyskiem swym, pod Warną marnie zginął. Co my uważwszy, uchodząc gniewu Bożego, żadną miarą łamać przysięgi nie możemy y nie chcemy, y żadney okazyi do naruszenia przyiazni nie szukając, przy sprawiedliwej przyczynie Boga błagać będziemy y każdemu nieprzyiacielowi naszemu, stojąc na granicach naszych, dając odpor, umierać gotowiśmy; a Bog wszechmogący każdego sprawiedliwego bronic będzie, a niesprawiedliwemu nagrodi pomstą. A co w. h. mść odpowiadasz nam Węgrami, Multanami, także Wołoszą y wielką potęgą woysk Krymskich, mnieysza to: my w Bogu, nie w wielkosciach woysk cara Moskiewskiego, ani w potędze woyska Zaporowskiego nadzieję kładziemy, tylko w Bogu iednym, ktory w momencie wielkość woysk, woli iego świętey sprzeciwiających się, poraża.

Rozumieliśmy inaczey o w. h. mci, wyrozumiawszy tak z listow, jako y z ustney powieści posła baszy imci Sylistryiskiego, deklaruiąc nam wprzód łaskę cesarza imci Tureckiego i życzliwość przeciwko nam nieodmienną w. h. mci. Alisci inaczey się dzieje, a wszystko z dopuszczenia zobopolnych naszych nieprzyacioł. Sam tedy rozsądz, w. h. mść, z ichmość panami agami, bejami y wszystkimi murzami, iż słusniejsza y pożyteczniejsza by rzecz była, nie uwodząc się obietnicami zobopolnych nieprzyacioł naszych, i z nami

żyć w braterstwie, jakośmy żyli przez te siedm lat, w kupie chleb i sol iedząc i zawarłszy ieszcze przyiazń z nieboszczykiem sławney pamięci Tokay-bejem. Słuszna, by i teraz w. h. msć kogo godnego do nas wysłał na potwierdzenie wieczney między nami przyiazni, czego ochotnie, na granicach stojąc naszych, oczekiwamy, życząc, aby nie tylko my, ale i po nas potomkowie nasi na czasy potomne z tego się cieszyć mogli. Wiedz że w. h. msć, że Polacy nie tylko Niemcow, ale i inszych wiele cudzoziemcow na nas pobudzili, a my, tylko część woyska naszego państwa y tych, ktorzy nam dobrze życzą, mając, po wiek przysięgi łamać nie chcemy. Tylko chciey w. h. msć z nami zostawać w braterstwie i do nas posłańca swego jako nayprędzey racz posłać. Szczerzey opowie ustnie o wszystkim Tochtomis aga, poseł w. h. mci. Zalecamy się przy tym cale życziwey przyiazni w. h. mci. Dan w Korsuniu, 29 octobris, 1654.

Waszey hańskiej mosci we wszym życziwi służy Bohdan Chmielnicki, hetman Woysk Zaporowskich.

Из рукописи Шорсовской библиотеки К. Свидзинскаго.

XXXIII.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ донесеніемъ о положеніи войска. Изъ Краснаго-Стара, 1655 года, апрѣль.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy i dobrodzieiu!

Od gońca w. kr. mci, pana mego miłosciwego, więc osobno ichmciow pana wojewody Ruskiego y Czernihowskiego iako tylko stanęły nunciatorice do mnie, w przesłaniu tych wszystkich w. kr. mci listow celeritate utor. Z tych w. kr. m. conjecturuiąc woyska

swego szczupłe vires, confuzią w nim zaszła, całej ztąd Rzplitey statum, co dalsze pertendunt czasy, wyrozumieć będziesz raczył. Mnie ten żal ustawiczny conficere musi, wspomniawszy sobie moje wierne y życzliwe w Warszawie tak w. kr. mci, iako też in senatus consulto exponowane consilia, że mię szczęście moje przeciwne iakieś privavit fructu mow, observacyi y usilnych perswazyi moich do ukontentowania woyska, do poparcia następującej wojny, a przez to do całosci oyczyzny ściągających się. Tylko w tym z providentey prawie Boskiey szczęśliwym się sądzić muszę, że przeczując te wszystkie incommoda, ktore nastąpiły, by wieszczym duchem iakim, protestowałem się nieraz in casum sinistri eventus; że gdy przestrzegałem, gdy zabiegać wczesnie imminenti malo doradzałem, niema mi bydź nie imputatum, strzeż Boże, successu niepomysłnego. Aż czego tylko obawiałem się, czemu obviabam, to razem erupit zewsząd: Orda odeszła, chorągwie pozwiiane, nieprzyziaciel woysku słabemu super cervicem niemal, plebs znowu insolescit. Tak iawnym niebezpieczeństwom z kim resistere, iako żołnierza revocować ad obsequium wyniszczzonego bardzo, czym ucontentować y do ochoty wesprzeć, racz w. kr. mśc, pan m. mciwy, uniżenie proszę, medium sufficiens et modum podać. Jać wszelakimi, Bóg widzi, siłami y zdrowiem własnym moim non deero maiestati w. kr. mci y woysko do usług Rzplitey dalszych kłonić będę, iesli, mu raz dane labefactowawszy słowe, gdyśmy też pewną z skarbu commissią assecurati zostali sami, mogę go w kredit drugi pociągnąć sobie; gwoli czemu zbliżąc się na tamte mieysca, dni te kilka ustawicznym niewczasom moim na wytchnienie iakież kolwiek dawszy. W prawdzieć, imć pan woiewoda Ruski wzywa mnie do Podhaiec; consideratia iednak determinowanego seymu, z ktorego belli gerendi sposob dependet, y ia radbym wiedział, co mi otworzy za progres wojny, przytrzymać mie bliżey musi; niemniey y to, iesli moiey przytomności iaka urgens nie będzie necessitowała occasia. W czym nutu y rokazaniem w. kr. mci gotowem regi. A teraz w. kr. mci, p m. m., upraszając uniżenie, abyś w. kr. mśc, Rzplitey upadającej

zwykłego swego do ratunku iey obmysliwania na mnie samego in ea tempestate nie zdrając się, boć unus—nullus, auxiliatricem raczył podać rękę. Wierne poddaństwo moje y uniżone usługi miłosciwey oddaіę w. kr. mci, p. m. m-go, łasce. W Krasnym Stawie, die.... april. 1655.

Изъ рукописи Щорсовской библіотeki К. Свидзинскаю.

XXXIV.

Жалоба Луцкаго бурграбія Іеронима Солайскаго о томъ, что чины Люблинскаго магистрата не допустили его во время увезти изъ Люблина цѣнное имущество въ виду наступленія козацкихъ и московскихъ военныхъ отрядовъ и тѣмъ подвергли его величайшей личной опасности и потери имущества. Здѣсь же подробное сообщеніе о томъ, какъ казаки овладѣли Люблиномъ въ октябрѣ 1655 года.

Року тысяча шестьсотъ пятьдесятъ сегомо, месеца генъвара деветнадъцетого дня.

На ураде вгродьскимъ, в замку его кор. милости Луцъкимъ, передо мною Павълom Сялявою, яко субъделакгатомъ на мествцу урожного его милости пана Іеронима Солайскаго, буръкграбего луцъкого, адъ гункъ солюмъ акътумъ ужытымъ, и вныгами нынешъными вгродьскими луцкими, становъшы перъсоналитеръ, тотъ же урожоный его м. панъ Іеронимъ Солайский, буръкграбъ на тотъ часъ мествца тутошънего, яко скоро толко зъ рукъ неприятельскихъ Мосъевскихъ и козацъкихъ вышолъ, соленьнитеръ етъ вграви кумъ кверелля протывъео славетъному пану Войцехови Рекълевъскому, буръмистрови, директорови першому цивитатисъ Люблиненъсисъ, тумъ етъ алиосъ проковъсулесъ, конъсулесъ адъ-вокатумъ етъ скабиносъ, тотамъеве комъмунитатемъ цивитатисъ Люблиненъсисъ, спольною радою и перъсвазиною адъ

инѣфра скрипта помагающих, сведѣчылъ и протесътовагъсе въ тотъ нижей описаный способъ: ижъ вгды въ року реценътеръ прошлымъ, тысеча шестьсотъ пятьдесятъ пятым, по розгроменью войска коронного под Солоним Городькомъ етъ тали меднанте казу уступенью и уйстъю воеводствъ, на посполитымъ рушеню будучых, протестансъ, о наступуючымъ и зближаючымъсе подъ Люблинъ неприятелю услышавъшы, а малъжонку свою зъ детьками въ Насутове, маетьности своее, зоставивъшы, хотечи убогую шляхецькую субъстанъцью свою (которая на тотъ часъ въ Люблине инъ депозито зосътавала) выратоваты, до Люблина въ четвер, заразъ по полудню, зъ конми што найлепшыми, возами скарбъными и инъшыми хлопъскими пръехалъ и оные вси прудько, есъче аныте окъказумъ солисъ, наложивъшы, назадъ ку домови зъ месъта выезджаты хотель, менованый панъ Реклевский, буръмистръ, перъшый рядъца на тотъчасъ месъта Люблина, ведаючи о суме у протесътанъта чотырдесять и пяти тысячей золотых польских, про соръте его зъ Рокгова подънесеной, въ каменицы его милости пана Станислава Казимира Беневъского, писара вгородъского луцького, зоставаючой, инъных срибърахъ, шатахъ, охенъдозътвах и досътатъках шляхецьких, на протесътанъта постъ фата зошлого урожоного его м. пана Михаила Солайского юре дивино етъ натурали сукъцесъсионе спалых, перечувъшы такъже о неприятелю, южъ близько насътупуючымъ, инито зъ инъшыми спулъбуръмистрами, войтомъ, райцами, лавниками и всимъ посполъствомъ на ратушу Любелъскимъ конъсилио, на умыслъную зъгубу протесътанъта, браму передъ пръходячыми до нее возами замкнуты росъказалъ и тыхъ возовъ выпусътыты не хотел, яко жъ де факъто не выпусътыл. Што протесътансъ видячы и дальшые перыкуля такъ рационе самого себе и субъстанъцьи пры немъ будучое, яко тежъ малъжонъки и детокъ, въ Насутове безъ коней, безъ возовъ позосъталых, уважаючи, вгды заразъ на ратушъ до тое жъ рады мейское пошолъ и супъплексъ праве, пропонуючы дальшые свои небезъпеченства, абы

его выпущено, урпашалъ, наостатокъ таларов сто твардых
егратитудинисъ еръго на ратушь давалъ; оные ульям давъшы
лентимамъ рационемъ пер солямъ темеритатемъ, до дня другого,
то есть пятъкового, то одъкладаючи, есъче анъте окказум солис
выпустити рениерунтъ етъ де факъто не выпустыли. Которые
то возы наложоны, въ самой бране въ конъми упряжонными пе-
реночовавъшы, назавтрее, въ день пятъковый, за отъвартъемъ
брамы, кгда ледъво што на передъместъе Краковъское вышъли, а
тымъ часомъ войска неприятельские козацъкие и москъевъские,
инъсперате одъ Доминова показавъшысе, горяче и прудко подъ
самое месъто насъступили, затымъ тежъ брама заварътая и зъводъ
подънесенный зосъталъ. Протесътансъ, южъ себе жадное рады дати
не могучы, челядника только до малъжонъки своее, абы хотъ в
лесе уходила, наручымъ выправивъшы, самъ до ратованъя речей
зъ возов удалсе и ледъво пресътанциора назадъ до места фур-
тою унесъшы и выратовавъшы, кгда южъ на самое передъместъе
Краковъское зъ хорогъвами насъступили, возовъ пять скаръбныхъ,
юхтовыхъ, окованыхъ, новыхъ, надъто возовъ просътыхъ шесть хлопъ-
скихъ, зъ розъными речами, достатьками, лекгуминами, конъми,
унопечы здорове свое, покинувъшы, зъ челядью одъстрелива-
ючысе ледъво самъ до месъта инъ объсидионемъ ушолъ. Малъ-
жонъка тежъ протесътанътисъогъни кгдаyse и самых южъ на
око неприятель ку Насутову насъступуючыхъ обачывшы, только
дробные детъки до рыдъваника вкинувъшы, одъ всего домовъства
и досътатъковъ въ лесъ ледъво уехавъшы, рукъ неприятельскихъ
ушъла. А пререченый маистратъ ³Любелъский, любо то, подобъно,
нонъ тамъ либенътеръ, квамъ реверенътеръ, тракътаты тымъ часомъ
кумъ госъте завираетъ, жыдовъ и шляхъту зо въсами досътатъ-
ками выдати полълицетуръ, прысегу суперъ фиделитатемъ непръя-
телови выконываетъ, новасъ леес адъ опъпрессионемъ статусъ
еквесътрисъ прыймуетъ и заразы опъпримитъ; едикъта, абы
шляхъта пинези, срибъра, золота, шаты и въси досътатъки, ексъ-
цепъте миды и цыны, на майданъ до ратуши зъносила, выдаетъ,

секусь хто бы што затаилъ, за певънымъ докуменътомъ, горъломъ караты декляруеть, и несъчастливую, велюмъ жалосъную свою презъ тремъбача и трубу на чотырохъ рогахъ рыноныхъ промулъ-кгуеть сенътенънцю; жыдовъскіе склепы заразы отъвираетъ, одъ-биваетъ и въси ихъ досътатъки инъ предамъ позвъляетъ непри-телови; самыхъ засъ жыдовъ, сателълитесъ того жъ майсътрату, зъ рынъбу, склеповъ, пивъницъ етъ алиисъ абъдитисъ окъкультисъкве лописъ выволочаютъ, вытягаютъ, до брамы южъ, на певъную резъ выдаты ихъ обещавъшы, якъ быдло зъганяютъ, зъгромажаютъ. Яко жъ прокулъ дубио еваденътесъ инъса малицна ефъфектуалитеръ учывили бы то были; але его милость панъ Бонъдзинъскій, подъ тотъ же часъ несъчастливый инъ объсидионе зосътаваючый, видечи такъ тяжъкій, нехрестъианъскій, любо надъ кровью поганъскою, процедеръ, дукътусъ неякою комъпассиною, самъ рачей на шанцъ и небезъпеченъство здорвье свое несучы, до самого водза непри-ятель козаковъ, Даниеля Выговъского кумъ церто онерарно одъва-живъшысе, перъ мулътасъ трыбуляционесъ оныхъ одъпросилъ и елиберовалъ. Менованне одънакъ панове буръмистрове, перъси-стендо въ предъсезвятихъ замыслахъ своихъ, итерато акъ итерато отрубоваты, абы сине прокрасътинационе нобилитасъ комъ-порътовало субъстанънцю свою, росказуютъ и квази ексъ боно афъфекту, же лепей то, што се набыти можеть, нижели зъдорвье стратити, перъсвадуютъ; наостатокъ за ребелизанътовъ таковыхъ, ко-торыи бы конътрариии были, декъляроватъ и на горъло вы-даватъ обещають, етъ плюсъ квамъ гостесъ надъ станомъ шля-хецькимъ севиунтъ. Што протесътансъ видечи, а въ тяжъкнмъ баръзо восътаючы по малъжонцы и детъбахъ своихъ жало и праве южъ оныхъ зъдесперовавъшы и оплакавъшы, ексъ дуобусъ малисъ минусъ елиенъдо и жытъе барзей, а нижели досътатъки якіе пре-поненъдо, инъ вимъ окупу горъла зъ субъстанънцыи своее пине-зей готовыхъ тры тысечы золотыхъ польскихъ, сребъра въ розъ-ной роботѣ, такъ авъшпуръское, яко и польское, гривенъ трыдъ-цетъ и шесть, седенъя двое, одно козацькое аеъсамитное карма-

виновое, богато серебромъ гафътованое, другое усарьское, зъ которымъ диедыкъ альбо чапъракъ увесъ суто сребромъ робленый, зъ стрыменами сребрными и всими иишыми потребами, валорисъ обое золотыхъ дванадцеть сотъ польскихъ, коберьцовъ чотыри перьскихъ валорисъ золотыхъ сто двадцеть, фerezию шкарълатъную, злотокгломомъ подышную, новую, зъ золотыми потребами, валорисъ золотыхъ пятъсотъ, итемъ фerezию шкарълатъную, такъже новую, до футра зъробленую, есче не заживаную, валорисъ золотыхъ двесъте, зикгарокъ столовый авъшпурьское работы, золотыхъ трыста кошътучый, жупановъ два атласовыхъ цовныхъ валорисъ золотыхъ сто шестьдесять, на ратушу, пры бытности менованыхъ бурьмистровъ, за ихъ власною оказиею и посьтановенъемъ, такъже пры бытности розное шляхты, козакомъ и москъве одьдалъ. А въ Насутове штоколъвекъ только было, перь талемъ оказионемъ, же протесътанъта в четвер, передъ прыйсьтемъ неприятельскимъ, выпусътыты зъ месъта не хотили и овъшемъ оногъ затрымали,—стратыл. Иисъ нонъ конътенъти менованые панове бурьмистрове Любелъские, кгда назадъ войска неприятельские одъ Висълы повертали, за несълушною кверимониею и удапъемъ неакого Кремпъского, здрайцы протесътанътисъ и ребелизанъта, на тотъ часъ зъ козаками восътавауючогъ и панъства коронные плюндруючогъ, а прысланъемъ Выговъского, гетьманыхъ войскъ Запорозкихъ, заразы протесътанъта самого на смертъ, уругаючысе и въ голосъ провълямуочы, же „дотолъ, панове шляхта, вашыхъ волностей было!“ зъвязаногъ на большую обелгу статуръ еквестрисъ, выдали, который за повторнымъ окупомъ пер мултасъ трыбуляционесъ ледъво евазитъ гостылиесъ манусъ. Презъ который свой таковой несълушный, несправедливый, а праве нехристианъский процедеръ право посьполитое етъ секуритатемъ прызъджаючымъ и выезъджаючымъ зъ месътъ зъегвалътыли, протесътанъта до шведъ великихъ умыслне прыпровадыли, и винны протывъко таковымъ въ праве посполитымъ описаные про квалитате деликъти на себе затыгънули; о которые итерумъ аткъве

итерум осведѣчывъшысе, а вольную мелиорацию тое нынешнее кверимонии своее, инъ квантъумъ бы того потреба была, плено инъ роборе себе zostавившы, просил, абы тая до книгъ прынята и записана была; што отрымалъ.

Актовая книга Кіевскаго Центр. Архива № 2499, л. 8.

XXXV.

Другая жалоба того же Іеронима Солайскаго о томъ, что Люблинскій мѣщанинъ Мартинъ Кремпскій, приставъ къ козакамъ, вмѣстѣ съ ними сжегъ и разорилъ имѣніе жалобщика, мучилъ и убивалъ его крестьянъ, наконецъ подговорилъ наказного гетмана Давида Выговскаго истребовать отъ Люблинскаго магистрата выдачи жалобщика, взводилъ на него ложныя обвиненія и всѣми мѣрами добивался его гибели. Все это происходило въ концѣ октября, 1655 года,

Року тисеча шестьсотъ пятьдесятъ семого, месеца генъвара деветьнадѣцетого дня.

На вряде вгородскимъ, въ замку его кор. милости Луцъкимъ, передо мною Павломъ Силявою, яко субъдекегатомъ одъ урож. его м. папа Іеронима Солайскаго, буръкграбего луцъкого, адъ гувкъ солюмъ актумъ ужытымъ, и книгами нынешними вгородскими луцъкими становшы персоналитеръ, урожоный его милость панъ Іеронимъ Солайскій, буръкграбя на тотъ часъ местца тутошнего, яко скоро тылко зъ рукъ непрятельскихъ, козацъкихъ и Московскихъ, подъ Любляномъ и далей гостилитер вграссуючыхъ, вышолъ, не могучы адире акъта касътреньсна каштанеалиа Люблиненъсна, которые на тотъ часъ для тое жъ инвъкуръсны непрятельское суть овъкляза етъ вакантъ, а яко только акъта презенъция постъ фата ясѣнеосвецоного кнежаты его милосты Владыслава Доминика на Осътрогу и Заславю, граба

на Тарьнове, воеводы Краковьского, местьца тутошьнего старосты, за въездомъ яснесоветоного кнежаты его мл. Вишневецкого, местьца того жь старосты, отворылисе, соленьнитер ет вграви кумъ квереля протывько славетьному Марцинови Кремпьскому, зь месьта Любьлина родычови и тамъ посъсессиионесь свое маючому, сведчылъ и протестовалъсе въ тотъ нижей описаный способъ: Ижь тотъ же менованый Кремпьский, служечи аньте рукодаине зошлому урожоному его мл. пану Михалови Солайскому, брату конькверенътис рожоному, и провента въ маетьностахъ Роговьскихъ, въ воеводстве Сенъдомирскимъ лежачыхъ, засътавнымъ способомъ въ суме деветыдесять тысечей золотыхъ польскихъ презъ вельможного его мл. пана Андрея Фирълея заведенныхъ етъ постъ фата того жь его мл. п. Михала Солайского на протесътавнъта и рожоного его юре дивнио етъ натурали сукъцесъсионе прыпалыхъ, презъ летъ килька въ заведованю своимъ маючы и оные до рукъ и дисъпозиции своее одъбираючы, потомъ рукодаине до конькверенъта прысътавшы и до завядываня маетностю Насутовъскою, праву певъному конькверенътисъ подылегаючою, и одъбиранъя зь тыхъ же маетьностей провентовъ и инътратъ подынявшисе етъ де факъто презъ летъ тры яко пысаръ провенътовый одбираючы, не только же такъ зь першыхъ Рокговъскихъ, яко тожь потомъ Насутовъскихъ одобраныхъ инътратъ не учынилъ в не отдакъ ради онемъ, але рачей въ тыхъ всихъ маетьностахъ презъ летъ осмь альбо деветь заведуючы и до рукъ своихъ пожытки вси и приходы одъбираючы, суммопере укърывъдышы, а праве явъне и ясне такъ протесътанта, яко и рожоного его, урожоного его мл. пана Станислава Солайского скрадшы, здрадецько и неоповедъне утеклъ. Чымъ се есъче не конътенътуючы, але рачей малициамъ малицые придаючы, не помънечи ничого на срокгость права посъполитого и вины въ немъ на пубъличныхъ здрайцовъ и ребелизантовъ таковыхъ сурово описаные ничого не дъбаючы, милость на остатокъ ведълугъ права Божьского ближнего постъпоповавшы, вгды въ року недавньо прошлымъ тысеча шестьсотъ пятьдесять

пятым, по розъгроментю войска короняного под Солоним Городкомъ етъ тали мидианте казу уступеню и уйстю воеводствъ, на посполитымъ рушеню будущыхъ, протесътансъ о наступуючымъ и зближаочымъ се подъ Люблинъ неприятелю услышавъшы и малъжонку свою зъ детъками въ Насутове, маетьности своей, зосътавивъшы, хочечы убогую шляхецькую субъстанцию свою (которая на тот часъ инъ депозито въ Люблине зосътавала) выратоваты, до Люблина зъ возами и конъми што лепъшыми побегль и тамъ южъ, не могучы для горячого и прудъкого насътупенъя евадере манусъ неприятеля, зо всимъ инъ обсьидионе зоставъшы, ведълугъ едикъту и воли комиссаровъ, одъ неприятеля, козаковъ и Москвы, до Люблина прысьланныхъ, не мней се сътосуючы до воли и инъформации въ томъ выражоное маисътрату Любельского, окупуючы здоровье свое, на золотыхъ дцадъцеть тисечей польскихъ, такъ въ готовизне, яко тежъ въ срибъре, сукъняхъ, коберцахъ, въ седенъяхъ кошътовъныхъ, на ратушь Любельский одънесъшы инъ презенция маисътрату Любельского, и коней чотырохъ козакомъ и Москве одъдалъ,—вышей менованый Кремъпский, зайренное сердце ку протесътанътови маючы, изъ врожоное еръкага статусъ еквесъстремъ зълосъты накътусъ окъказионемъ, ведаючы о сумъме у протесътанъта про соръте его зъ Рокгова подънесеной, на умыслное зънесенъе и оберъненъе зънивечъ того жъ протесътанъта, привезавъшысе рукодайне до Даниеля Выговского, на тотъ часъ гетъмана наказъного войска Запорозкихъ, инъсимулькве зъ ними панъства короны Польское широко и далеко, ажъ ку Варъшаве, палячы и пустьтошечы, вгды южъ назадъ, преда онусъти, ку Люблинови поворочали, тотъ же менованый Кремъпский, премедитате въ вилъкудесать коней козаковъ и Москвы одъ войска милъ две одъ менованыхъ добръ Насутова, шлякомъ ку Люблину одъ Казимира тягънучого, одоръвавъшысе и зъ ними на дальшую зъгубу протесътанъта до тое жъ маетьности Насутова напавъшы, дворъ зо всимъ порядкомъ зосътаваочый, гумно зъ збожемъ розмантымъ през летъ тры за-

трыманымъ (которого адъ минусъ копъ пять тысячей инъсимуль комъпутанъдо, опрочъ голого въ шпихълирахъ, збожа зосътавало), обору, стайни, клуни и увесь фолъваркъ въшелыкими достатъками наполненный спалилъ. Чымъ есъче не конътенътовавъшысе и своего заюпоного добре на крѣви хрестыянъской не угасивъшы сердца, зъ тыми жъ послул ребелизанътами и помочъниками своими на село самое напавшы, домовъ чотырнадцать подъданныхъ Насутовъскихъ што найбогатышыхъ, на которыхъ, анте заведуючы тою маетьностью, одно несълушне завъзялъ, такъ же зъ гумънами, зъбожами, оборами инъ цинересъ редакъцендитъ; самыхъ господаровъ, по скрытыхъ местъцахъ туляючыхъ се и з огня утекаючыхъ, самъ же з тою жъ таковою комъпаниею своею заежъджалъ, лапалъ и в огонь тыранъскимъ наганялъ способомъ; инъшихъ пойманныхъ, немилосердые повязанныхъ, абы толко што на нихъ вымучыты могъ, подъ руки вешаючы, надъ огнемъ пеклъ, мучилъ и двохъ на смерть, меновите Кусого и Самъволя, заморъдовалъ; инъшихъ такъже госьподаровъ двохъ, челиды такъже надъто, такъ менъское, яко и белоголовъское плъци, которыхъ толко засъкочыты могъ, насътыналъ и назабиялъ, а менованую маетьность Насутовъ фунъдитусъ праве гостилитеръ зънеслъ. Гисъ поцъ конътентусъ, але рачей зълый зятреный свой афектъ до съкутку приводечы и на особе самого протесътанъта скончыты его усилючы, по одъправеню роботъки выжей менованое поверънувъшы до войскъ Мосъковскихъ и Запорозъкихъ, въ Свиднику Великимъ, подъ Любълиномъ, на тотъ часъ ночуючыхъ, възавъшы чедомость, же протесътанъс есъче въ Любълине зостаеть, зъмысливъшы кверимонию якобы о затрымане засълугъ и о великимъ у протесътанъта денозыте того жъ гетмана Запорозъкого войска инъформовавъшы, ефъфедитъ то, же за такимъ уданъемъ того жъ менованого Кремпъского чъ шестисотъ коней подъ знакомъ под Любълинь прислалъ и серио презъ каръту буръмистромъ, абы ему протесътанъта заразы з месъта выдали, розказалъ. Которыи, наредо росъказанью лисътовному, инъвлинуючысе до воли того

жъ Кремльскаго, першого тоциусть мали авторъ, нонъ парещдо
ночьному въчасови, заразь презъ справъцовъ своихъ мейскихъ въ
госъпде протесътанъта инъсперате напавъшы, възъяли и въ не-
ужытые, праве тыранъские тому жъ менованому Кремльскому и
такихъ же комъпаннй его традидерунтъ руки. Допро жъ тотъ же
Кремльскій, инъ манибусть конъкверенъта маючы и якобы зъ
певъного обълзову трыумфуючы, на жаденъ окупъ (которымъ се
тотъ же протесътанъсх хотелъ елибераре) не позвъляючы, про-
помневъшы добродействъ, которыхъ въ дому конъкверенътисх зъ
молодого веку своего дознавалъ, постъпоновавъшы милость близъ-
него христьянскую, конъкверента за браму месъкую выпрова-
дывъшы, инъ меднумъ прысланныхъ килъкусотъ непрятель выдалъ;
которые заразь протесътанъта на подъезде, зъ госъпды протесъ-
тантовое прыпровожаемого, зъхужоного и зъвендъзенного всадывъ-
шы, яко злочынъцу якого зъкремъповали и зъвязаного презъ миль
пять, одъ Любляна ажъ за Пяски милью, где войска Запорозькие
и Московъские другимъ ночлегомъ одъ Любляна стали, биючы,
пошыйкуючы, провадылы и самому гетьманови Запорозькому по
полудню въ день соботный зъвязаного одъдали. Допро гетьманъ,
любо водъзъ непрятельскій, дукътусть неякою комъпассиею, ви-
дечи протесътанъта въпулъ земъдлсного, оного розъвезаты роска-
заль. А поменевый Кремльскій, и ресъпирнумъ не позволивъшы,
инъ суа перъсеверашдо малиция, заразь поновъляетъ конътра
конъкверенътемъ несълушныи скаркги, инъкузатъ о бунъты въ
Любляне по выистю войска Запорозкаго и непослушенъство ци-
вили майстрату, и вичааетъ засълуги свои въ дому конъкверенъ-
тисх и за не якобы недоситъ учыненъе, о пинезахъ и досътатахъ
у того жъ ледъво въполь на тотъ часъ живого конъкверенъта,
срибре и охенъдозътвахъ по смерты якобы зошълого брата конъ-
кверенътисх позосъталыхъ прави етъ персвадетъ, абы ихъ водзови
непрятельскому одъдалъ. На остатокъ фукгамъ неякого пана
Езерскаго, который, снатъ конъсулендо вите суе ману стипулята
до Выговъскаго прысътавшы, потомъ прудъко ушолъ, фравди етъ

доло, же то зъ намовы протесътанъта учынилъ, прыписуеъ и въсихъ конътра протесътанътемъ, абы его о съмерть прыправиль, конквирить модос етъ медна. На которые такыы и ивъныы, которыхъ тутъ енумераре не подобъна, несълушъныы, ексь ишъса малициа походячыы скаръгы протесътансь сумма узусъ модесътна, сто червъонныхъ золотыхъ и зыгарокъ столовый авспурское роботы, талеровъ сто тваръдыхъ кошътуючыы, тому жъ Выговъскому инъ вимъ поклону положывъшы и тымъ теръзливую якожъ колъвекъ авдненъцию собе зъеднавъшы, кгда пунеътатимъ слушъную о собе во въсемъ далъ юстыфикацию и в осътатку самеми жъ буръмистрами любельскими невинъность свою вывесъты декларовалсье, преречоный Выговъскый, гекъ фôrмалиа: „лахи—що собаки, въ едъной своре ходатъ“ режъшы, бревиорибусъ инъ вимъ осътатное сенътенъцыи: „ежели здрайца Езеръскый не будет, презъ васъ, шляхту, одъ мене премовъленный, дня ютрейшого прыпроважоный и одъданный“, шыю казаты утаты протесътанътови декларовавъшысе, оного заразы за варту и стражъ пулъвовникови Миръгородъскому възаты росъказал. А тымъ часомъ на целую ночь до Люблина зъ суровымъ прыказанъемъ до шляхты и месъчанъ Любельскыхъ челядника протесътантъсь и зъ певъными козаками, абы конечъне того Езерского шукали и присыдали (декларовавъшысе, инъ казу непрысланъзя, назадъ комуникомъ верънуты и месъто, немини паръценъдо, въ пень вытати), посълалъ. Теды предъсе тотъ же менованный Кремпъскый, якобы де церъта викътима тишачися а до протесътанта въ везенъю будучого штораы надходячы, оного тяжъвыми и прыкрыми аффицебать контемпътами и афъфликто адъдебать афъфликционемъ; ажъ танъдемъ на завътрее, въ день неделный, кгда за особливою провиденъциею Бозъкою месъчане Любельские мнеманого почытаного здрайцу пана Езерского, такъ же зъвязаного, прыпровадыли, доперо заятреный и зъгневаный водзъ непрыятельскый аффектъ свой змякчывъшы и зъначъную невинъность конквиренътысь зъ того жъ самого прыпроважоного пана Езерского зърозуемъшы, оного

горьломъ дароваты и назадъ одъ Красьного Ставу до Любьлина повернуты прыбецал, якожь де фавѣто зъ листомъ отворыстымъ проижджымъ увольнилъ, за котормъ, а впередъ за особливою опатрѣнностью Бозьскою, вилѣка разей потыкаючысе въ дорозе зъ козаками, одъ Любьлина за войскомъ тягънучыми, ледьво евазитъ манушь неприятель и зъдоровѣ свое на попелиська субъстанцици своее унеслъ. Презъ котормъ свой таковый незъбожвий, нехристианьскый, але праве тыраньскый прецедеръ менованый Кремцьскый винкуля христианитатисъ зъквалтилъ и вины протывько таковымъ виолаторомъ и явнымъ ребелизаньтомъ въ праве постъполитымъ описанне етъ про квалитате деликѣти на себе затыгнулъ, о которме итерумъ аткве итерумъ осведчывъшысе а салъвамъ мелиорационемъ, инъ кваньтумъ того потреба укажетъ, истънус протесътационисъ зосътавивъши, до кныгъ вгродскихъ Любелъскихъ адитумъ не маючы, а тую такъ зъначъную и великую кривьду юре улцисъци, тамъ где будетъ зъ права належало, оферуючысе, просилъ, абы тая теперешъняя кверелъля до кныгъ прынята и записана была; што отрымалъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 2499. л. 5.

XXXVI.

Письмо Крымскаго хана Мехметъ-Гирея къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ выраженіемъ готовности помогать полякамъ. Изъ Святына, 1655 года, 13 декабря.

Ode mnie, wielmożnego Mechmet Giereja, hana Krymskiego, wielkich ord Krymskich, Oczakowskich, Nahayskich, Perekopskich, Petiorskich, Scismanskich, Dobrudzkich, Budziackich, Seymanskich y innych, jasnie wielmożnemu imci panu na Podhaycach Potockiemu, woiewodzie Kiiowskiemu, hetmanowi koronnemu, staroscie Krasnostawskiemu, Sokalskiemu, przyjacielskie pozdrowienie, zdrowia dobrego powinszowanie.

Jakoście wmc do nas posyłali posłów swoich, abym wychodził z woyskami swemi przeciwko nieprzyicielom naszym, uczyniliśmy to; a przyszedszy tu w wasze kraie, żadnych posłów nie miałem od wmc, m. p. y brata, iakobym się tesz miał dowiedzieć, co się dzieie z bratem naszym krolem imcią Kazimierzem y z woyskami koronnemi; nikt do nas wiadomosci nie przyniosł. Ale że my teraz tu staneli pod Haliczem, wzięliśmy wiadomość od was, że potrzebuiecie od nas woyska. Gdy to teraz nie może być, ale my zawsze zostaiemy gotowymi kr. imci, bratu naszemu, i Rzpolitey waszey, gdy będzie od was wasze roskazanie y przysłanie do nas listy swoje, idziemy. I za to tesz wiernie Bogu dziękujemy, że z kozakami przymierze stało, y gotowe zawsze na usługę krola imci, brata naszego. Zatym wmc. brata naszego Panu Bogu oddaie. Dan z Sniatyna, die 13 decembris, anno Domini 1655.

На подлинномъ притиснута печать.

На конвертъ надпись: Jasnie wielmożnemu jmci p. Piotrowi na Potoku Potockiemu, wojewodzie Braclawskiemu, staroscie Kamienieckiemu, bratu naszemu należy. Na własne rozkazanie chana jego mosci.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XXXVII.

Письмо Б. Хмельницкаго къ Герониму Радзѣвскому съ просьбою точно опредѣлить время его прибытія въ Украину для переговоровъ. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.

Jasnie wielmożny msci panie podkanclerzy koronny, moy msci panie y przyiacielu!

Wielce to nam y wszystkimu Woysku naszemu Zaporozkiemu ucieszno, że wmc, nasz msci pan, z obu stron miłego y statecznego pokoju życzysz, czego y my także życzymy. Day Boże, aby y dalsze czasy Pan Bog wmc, n. m. pana, szczęśliwemi progressami pomnżał. A że waczmc m. pan oznaymiesz nam o przyieździe swoim do nas, że fatygi woienne teraz tey drogi y przyiazdu do nas (dla wszelakiey umowy y potrzeb obopolnych) zabroniły, uważamy my to, bo y my sami po tych transactiach woiennych, pokoy stateczny z chanem j. m. Krymskim y ze wszystkiemi ordami uczyniwszy, dla odpocznienia z woyskami ku Ukrainie poszlichmy y teraz w Czehirynie zostaiemy; bo trudnośmy mieli do tych czas z woyskiem tak daleko zostawać, dla samey zimowli, iako y inszych fatyg y trudności. Oczekiwamy tedy my na szczęśliwy przyiazd

wmci pana; tylko y drugi raz, ieżeliby można, racz nam w. m. pan oznaymić, iak przętko do nas iachać raczysz y gdziebyś wmc p., na którym mieyscu y w iaki dzień życzył z nami widzieć się y o wszystkim rozmówić y postanowić cokolwiek potrzebnego. A że w. m. p. życzysz sobie, żeby to gdzie na Wołyniu o tym trakto- wać, tedy to trudna bardzo tak daleko woyska pod ten czas zimny zatłukać, bo o żywnosć wszelaką trudno, gdyż woyska nasze y cudzoziemskie, tatarskie, tu żywnosć wszelaką wypasli. Gdy tedy iuż w. m. p. zechcesz przyjeżdżać, ku Ukrainie w. m. p. przy- jeżdżay. Tu z sobą widziawszy się, o wszystkim statecznie posta- nowimy, żeby na potomne czasy dobrze było, y aby imie w. m. m. pana y nasze u postronnych monarch i panow słyneło y dobrze miano było. I o to się pilno staramy, aby z postronnymi monar- chami y panami pokoy melichmy, y mamy nadzieie w Bogu, że dobrze wszystko będzie za pomocą Jego. O inszych rzeczach po- trzebnych nie bawiąc w. m. p. pisaniem, ustną mowę p. Sebesty- anowiczowi, który nam listy od. p. Zaiąca oddał, zlecilichmy; bo p. Zaiąc dla niesposobności zdrowia y choroby, którą był od Boga nawidzony, nie mógł u nas być, przesłał te listy przez Sebestyano- wicza, szwagra swego. Cokolwiek tedy będzie miał od nas zleco- nego ten Sebestyanowicz, rozumimy, że to wszystko opowie p. Zaiącowi, a p. Zaiąc w. m. panu. A my na ten czas łasce y przy- iazni w. m. p. pilno polecamy się.

Datum z Czehiryra, 11 januarij, anno 1656.

Wmci pana cale życzliwy przyiaciel y sługa Bohdan Chmiel- nicki, hetman wielki Woysk Zaporozkich.

На конвертъ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce mściwemu panu y przyiacielowi jmc panu Heronimowi Radzieiowskiemu, pod- kanclerzemu koronnemu, do rąk jmc oddać.

На подлинномъ печать Войска Запорожскаго, на воскъ от- тиснутая.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'На- цевича.

XXXVIII.

Письмо Ивана Выговскаго тому же Радзѣвскому подобнаго же содержания Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.

Jasnie wielmożny mosci panie podkanclerzy koronny, moу wielce msci panie y przyiacielu!

Pan Zaiąc, przez ktorego wm. m. m. p. listy tak od krola jego msci, jako y od w. msci m. m. pana dirigowane do jego msci pana hetmana y do mnie, raczył przesyłać, sam nie mogąc dla niesposobności zdrowia y choroby, którą od Boga nawiedziony zostawszy w Hoszczy, przez Jerzego Sebestianowicza, szwagra swego, do nas przesłał, ktore oddane tak jmcі p. hetmanowi, jako y mnie. Po przeczytaniu tedy tych listow, wielceśmy się ucieszyli, wyrozumiawszy, że wm. m. m. pan, lubo zniewczasowany tot publicis curis, y więcey pracować raczysz się podeymować dla gruntownego uspokojenia y całosci nienaruszoney. Oczekiwać tedy jmcі p. hetman wespoł z nami przyiazdu szczęśliwego wmcі, m. m. pana. Tylko ż zmiankujesz wm m. m. pan w liscie swoim, żeby tam gdzie blisko Wołynia o tych wszystkich rzeczach, obudwum stronom potrzebnych, mogło się traktować; co barzo przytrudno, bo iuż listy wmcі m. m. pana, przesłane do nas, jego msci pana hetmana w Czehyrynie zostały, y iakom wyrozumiał s pana Sebestianowicza, ktory powiadał bardzo wielką scisłość drogi, a to dla żywnosci wszelakiey, bo wszędzie, aż do samey Ukrainy żywność tak nasze woyska, iako y tatarskie mało nie wszystkie strawiły, y barzo trudno o żywność. Jeżeli by można, żeby dla tych trudności y zimnych do wiosny się mogło odłożyć. Jednak to wszystko wysokiemu y mądremu rozumowi y uwadze wmcі m. m. pana zlecam. Gdyż jmcі pan hetman w Czehyrynie przez wszytką zimę zostawać będzie, nigdzie nie

odiedzie z Czehiryna, gdyż co dzień pełno z różnych stron posłów, tak od chana jmści, z którym wieczne braterstwo y stałe jmc pan hetman zawziął y zobopolnie przysięgą iest stwierdzone; y naprzod j. m. chan Krymski ze wszystką starszyną y murzami swemi przysięg, a potym jmc pan hetman s pułkownikami, y teraz przez mało nie codzienne posły swoje o różnych rzeczach traktunie,—także y z inszych stron różne posły; dla tego tedy jmc pan hetman zostawać będzie w Czehirynie. Jeżeli tedy wm. m. m. p., uważwszy za-pewnie, teraz raczysz iachać, ieszcze przez iakiego prętkiego gońca swego dawszy naprzod tak jmci p. hetmanowi, iako y mnie wm. m. m. p. wiadomość, żebyśmy wm. m. m. p. obmyslili za czasu bezpiecny przejazd aż na miejsce naznaczone. Insze rzeczy niektore, dla krotkosci czasu nie wypisuiąc w liscie, zleciliśmy temu ż p. Sebastianowiczowi, aby on p. Zaiącowi opowiedział, a wnci m. p. Zaiąc opowie. Proszę, racz mi wm. m. m. p. o wszystkim uwiadomić, a ia iako przedtym był życzliwym, y teraz zostaię, łasce y przyiazni wnci m. m. p. na ten czas pilno polecając się.

Wnci m. m. pana życzliwy przyjaciel y sługa Jan Wyhowski

На конвертѣ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu y przyjacielowi jmci p. Hieronymowi Radziejowskiemu, podkanclerzemu koronnemu, do rąk jmci oddać.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нациевича.

XXXIX.

Письмо Ивана Выговскаго къ коронному канцлеру Стефану Корыцинскому. Изъ Чигирива, 1657 года, 18 апрѣля.

Jasnie wielmożny mściwy panie kanclerzu koronny, moy wielce m. panie y przyiacielu!

Ustna jmcі pana Bieniewskiego, sekretarza y posła j. k. msci, rellatia wm. m. m. p. sufficientissime docebit, quantum o zniesieniu y umorzeniu tego opłakanego wnątrznego zamieszania desudavi, wszystkie siły moie stosując, aby porządana zaiętrzonych y upartych differency metamorphosis z dobrym oboiey strony zbudować się mogła; iako o tym wszystkim szyrzey pomieniony jmc p. Bieniewsky wmci m. m. panu opowie. A teraz z powolnością usług moich łasce wmci m. m. p. oddaie się. Dań w Czyhirynie, die 18 aprilis veti styl. 1657.

Wmci m. m. pana wszego dobra życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski.

На конвертъ: Jasnie wielmożnemu a mnie wielce mściwemu panu y przyiacielowi jmcі p. Stefanowi z Pilce Korycynskiemu, kanclerzowi wielkiemu koronnemu, oddać.

На подлинномъ гербовая печать, оттиснутая на красномъ воскъ.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навича.

XI.

Отвѣтное письмо Б. Хмельницкаго на королевскую грамоту, переданную ему посломъ Беневскимъ съ изъявленіемъ милости козакамъ и прощенія ихъ прежнихъ проступковъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля.

Nayiasnieyszy młciwy krolu, panie nasz wielce mciwy!

Długi by uczynić trzeba commentariusz, porządkiem nasze ku sw. pamięci antecessorom w. kr. mci wypisując przysługi y życzliwosci. Ale że niektore y z tęsknicą resuscitować, że długie y uprzykrzone, drugie zaś że dla dawności wykradli się ludziom z pamięci; tych tedy poniechawszy, swizemi tylko a dobrze w. kr. mci swiadomemi popiszemy się, nayosobliwiey, że nas żadna leniwemi roskazania w. kr. mci okaza nie zastawała nigdy, poki iakie złych ludzi namowy, niesmakami nas nakarmiwszy, od łaski w. kr. mci nie odstrychneły. Owszem, takeśmy panskiego zawsze czuli byli roskazania, iakośmy ie naywierniey pełnili, strzegąc się y naymnieyszy w usługach przygany. Ale byśmy się my by też naybarzieszy usadzili na ucukrowanie naszej uniżonosci ochoczey, nalazły zawsze ięzyki przewrotne, iakoby ie były w. kr. mci ogorczyły: że tak za fabriką Achitophelowską my, lubośmy się y importunami stawili, narażając się usługami ustawnemi, nie godnemiśmy jednak łaski byli sądzeni. Teraz iednak, że w. kr. m. listem swym panskim przez pana Bieniowskiego obsyłać nas raczysz, łaskę swą oswiadczając y nasze gładzącym, iesli nasze były iakie, przewinienia, unizienie w. kr. mci, panu naszemu mciwemu, dziękuiemy, a wdzięcznie przyjąwszy, starać się będziemy, iakobyś od nas wzajemnie znał ukontentowanie. Dla tego ż i z p. Bieniowskim poufale w rzeczach, od w. kr. mci powierzonych, rozmawialiśmy, ugadżając cale, iakoby w. kr. mci maiestat w poniewieranie y nasze swobody nie poszły w upadek. Że iednak ultimum finem desideria w. kr.

mci nie wzięły, y przyczyny ten że Bieniowski opowie, y z nami traktowanych rzeczy wyłoży porządek, czemu wszytkiemu, mniemamy, dostatecznie, iako człowiek fidei rectae y dobrej experientiey, wystarczy; y z tey przysługi zarobi na to, że nie przez inszego będzie ten akt, iesliby Bog pozwolił, ieno przez niego terminowany, czego byśmy i życzyli. Ten że, gdy w. kr. m. przywita, y naszą przedłoży w. kr. mci życzliwość. Pana Boga zatem o dobre zdrowie w. kr. mci prosząc, usługi nasze miłosciwey zalecamy łasce. Dan z Czyhyryna, die 13 aprilis, anno 1657.

W. kr. msci, naszego miłowego pana, uniżeni słudzy Bohdan Chmielnicki, hetman Woyska Zaporozkiego.

На конвертѣ: Nayiasnicyszemu y niezwyciężonemu Janowi Kazimirzowi, z Bożey łaski krolowi Polskiemu, panu naszemu miłosciwemu.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Начевича.

XLI.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ разными вѣстями. Изъ Сокала, 1657 года, 23 мая.

Nayiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moi miłosciwy y dobrodzieju!

Pan pisarz grodzki Łucki, peracta w Ukrainie functione, iakom iuż o tym dawał znać prioribus, będąc y dalszey usłudgi w. kr. mci pilnie studiosus, venit dla tego do w. kr. mci praesens, żeby ustnie wszystko promat, cokolwiek w tamtym Ukrainnym horyzoncie u Chmielnickiego elaboravit. Pomaga mu pan sędzia Łukowski in vim securioris transitus drogi. Ci obai w. kr. mci,

instructi odemie, dobrze ipsa rerum currentium forma referuią. Moie conatus takie, że według woli w. kr. mci y ad normam pisania, nuper z Dankowa nona praesentis przysłanego, cupio według możności y podobieństwa adimplere roskazanie w. kr. mci. Patrząc y na coniunctią Ordy, y na nasz do w. kr. mci y do posiłkow kroła j. m. Węgierskiego, designowanych pro certo w. kr. m. od pp. generałów wprędce, congres, będą intentus y na progressy nieprzyacielskie, mieszaiąc mu, ile occasia y possibilitas dopuszczą imprezy. Ex ratione hana nadbiegaią z Kamienca ponowy, że accelerat z woiskami swemi ku Wołoskiej ziemi, ale y turecki nie mały confluit przy nim: twierdzą pod sto tysięcy exercitus. Czym niektórych turbantur opinionones, iesli te narody constanter s taką potentią nas w swoiey fovebunt przyiazni. W mieysca te ciasne y przez nie że nam wchodzić przyszło, y z woyskiem Litewskim w połączeniu nie zostać, lubośmy na Bugu spólną przeprawę y pierwszą conjunctią wzieni z sobą byli, y w Kamieńcu Litewskim declaratiew p. woiewody Wilenskiego praestolabamur, iuz to innotuit przeszłym pisaniem w. kr. mci. Czego nie iteruiąc, gdyż pan sędzia Łukowski, wszystkich transactiei tamtych gnarus, explicabit omnia, gdy w. kr. m. innovatam mieć zechcesz notitiam o tem. Życzę na ten czas patrzeć szczęśliwie quantocius na maiestat w. kr. mc y extinctam tandem iego diuturne venerari teraznieyszą w Rzpty adversitatem. Wierne zatym y unizone usługi moie oddaie młciwey łasce w. kr. mci, pana mego miłosciwego y dobrodzieia. W Sokalu, die 23 mai, 1657.

W. kr. mci, pana swego młwego y dobrodzieia, wierna rada y unizony sługa Stanisław Potocki, w-da Kiiowski, hetman wielki koronny.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навича.

XLI.

Инструкция королевскому секретарю Беневскому, посланному къ гетману Б. Хмельницкому, чтобы склонить его и Войско Запорожское возвратиться въ прежнее подданство королю и Рѣчи-Посполитой. 1657 года, 13 июня.

Pozdrowi imieniem j. kr. mci urodzonego hetmana ze wszystkim Woyskiem Zaporowskim całym, szcyrym oycowskim affectem.

Większy sobie j. kr. mc, po łasce Bożey, nie kładzie y nie życzy szczęśliwosci, iako aby, będąc z przeyrzenia Bożego krolem Polskim, mógł ziednoczyć rozroznione członki Rzeczy w jedno ciało, do czego iako zaraz na początku panowania swego przykładał starania, tak y teraz, życząc, aby ta pożądana godzina co prędzey zbliżyła się. A chcąc do skutku przywieść commissyą z ur. hetmanem y Woyskiem Zaporowskim, na seymie przeszłym za zgodą wszech stanow namowioną, wysła znowu tegoż ur. Bieniewskiego, sekretarza y posła swego, ad continuandum opus, mając nadzieję o łasce Bożey, że iako j. kr. mci y stanow Rzeczy wszystkich serce y umysł szczyrze ku iedności sposobila, tak y urodzonego hetmana y Woysko Zaporowskie do miłości własney oyczyny y ziednoczenia miłosierną swą disposycyą pociągnie.

Declaruje się przy tem j. kr. mc przed Bogiem, iż y sam, y wszystkie stany Rzeczy rzetelney, prawdziwey, nigdy nieodzowney życzą z ur. hetmanem y wszystkim Woyskiem Zaporowskim iedności to, cokolwiek z obudwu stron stało się za grzechy, sprawiedliwosci Boskiej ofiarując y wieczną zakopywając niepamięcią, y tej szczerosci prawdziwey y rzetelney z strony swojej swiadkiem y sędzią Naywyższego wzywając.

Więc aby tym bardziey ur. hetman y wszystko Woysko Zaporowskie szczerosc j. kr. mci y Rzeczy uznawało, zlecić raczył pomienionemu ur. Bieniewskiemu, posłowi swemu, ex senatus cog-

sulto, zupełną moc, aby do tractamentu z ur. hetmanem y Woyskiem Zaporowskim przystąpił y rzecz namowioną, y żeby się wewnętrzny domowy zapał z ukontentowaniem Woyska Zaporowskiego y Rzeptej ugasić mógł, j. k. mci przyniosł. A j. k. mśc obiecuie, tak sam, iako y wszystkie stany Rzptej, że słusznym rzeczom przeczyć nie będą, y to, cokolwiek będzie postanowiono, sacrosancte et inviolabiliter trzymać ze wszystkimi stanami Rzptej będzie, mając za to, że ur. hetman y wszystko Woysko Zaporowskie j. kr. mci y stanow Rzptej chęci nie będzie chciał contemnere, y cale požądane ziednoczenie obwarowawzzy, y przy spolney oyczyźnie potęgę Woyska Zaporowskiego z potęgą woysk Rzeczypospolitej złączy. Co wszystko dexteritati ur. posła committit j. k. mc, aby negotium iako nayskuteczniej y prędzey z ukontentowaniem obu stron expediat.

Przestrzegać tego ma naybarziefc imć p. poseł, aby to, co sczyrze, iako Bogu samemu wiadomo, tractuie krol jmc z hetmanem y z Woyskiem Zaporowskim, nie było na żadne oszukanie, bo to pewna y nieomylna, że Porta y z Tatarami chce uskromić xcia Siedmigrodzkiego, Wołoskiego y Multańskiego gospodarow, a na ostatek y samych kozakow. Probuie się to, że iusz Chmielnicki żadney u Moskwy niema confidencyey: pominąwszy inszych wiele przyczyn, sufficit iedna conjunctio z Rakocym y ze Szwedamy; u Porty—że tak wiele razy poddawał się Porcie, a contra scitum oney zligował się z Moskwą, teraz vassallorum Porty Ottomanskiej, Rakocego, Wołoskiego y Multańskiego gospodarow auxit potentiam. Będzie to tedy znać, że on sczyrze z krolew j. m. y Rzpłtą pokoy chce zawrzeć, iesli za przyjazdem p. posła, nulla mora interjecta będzie zaraz konczył, kondycye umawiał, y do realnego spisania, podpisu y zapieczętowania ab utrinque przystąpi, iesli iuż revokował kozackie woysko y iesli zechce dziesiątek tysięcy dobrych y comunnych kozakow posłać krolowi jnci przeciwko Szwedom, a oraz y do Węgier y z chanem j. m. drugą część kozakow obroci, sam zostawiając w Ukrainie dla ostrożności.

Jesli zaś moras iakie nectet, będzie to albo dla tego, żeby ieszcze na rzeczy patrzał, iak nam poydą, albo dla tego, żeby tym czasem do Moskwy posłał y z nami ich zwadził, a do pokoju ze Szwedami pociągnął; albo żeby y do Porty y do chana posłał listy, ktore krol jmc pisze, że iusz pokoy z nami stanowi, żeby periculum imminens od Porty y od tatarow od siebie amoveret y zwłokł czas. Prudentiae to tedy p. posła committitur, aby tak rzeczy uważał, żeby krol jmc y Rzplta nie była elusa; a nie będzie... bo gdy p. poseł bierze list do chana jmc, jego tam poseł i chan jmc interponeret autoritatem suam, łącno będzie poszepnąć posłowi chanskiemu, czy iako cum amico jungere arma, czy iako cum hoste postąpić. Czego lubo nie życzymy; ieno pokoju, ale poki ten nie stanie jako należy, poty trudno sobie non providere; bo tureckie potencye wczesnie s pola zwykły sie wracać,—nie trzeba, żeby y my y oni byli oszukani.

Wszystka tedy vis consilii: prędko skonczyć, umowić, spisać, podpisać. Jeden oryginał żeby tam zostawał, a pan poseł żeby miał dwa oryginały: ieden przy sobie, a drugi żeby posłał przez pewną okazyą do Dubna, a potem y do krola j. mci, bo dantur multi casus.

Za szczęśliwym, da Pan Bog, skonczeniem tey tranzactiey, expedit, aby p. poseł efficiat to, żeby zaraz posłowie kozaccy tu do j. kr. mci iachali z tą tranzactią, żeby się zaraz przez nich confirmatio posłała przy nich że, przez posła krola j. m., ktory by ją zaraz do rąk p. posła oddał, żeby ją tam p. poseł solenniter oddawał, a potem z częścią woyska Zaporowskiego przybył do usługi kr. j. mci y Rzptej.

Tego iako naybarziesz przestrzegać, aby poki się wszystko nie skonczy, nic o tem Moskwie nie oznaymowali; gdysz należy to wiele do ugody z Moskwą, abysmy in uno corpore regni będąc, felicius z niemi tractowali. Po tranzackiey iednak mogą oznaymić, że ad obedientiam j. kr. mci redierunt y że co intentiones suas chcą dirigere, żeby pokoy między koroną Polską a koroną Mo-

skiewską zostawał. Rakocego tesz mogą upomnieć, aby się powrocił y tey woyny poniechał. Portę y ehana za serce sobie uchwacą, kiedy u j. kr. mci y Rzeptej w posłuszenstwie zostawać będą.

Современная копія изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XLIII.

Грамота, данная гетманомъ Богданомъ Хмельницкимъ обывателямъ Пинскаго повѣта, признавшимъ надъ собою протекцію Войска Запорожскаго и принесшимъ ему присягу въ вѣрности. 1657 года, 28 іюня.

Wypis z xiąg mieyskich prawa Maydeburskiego, ratusza Kiiowskiego.

Roku Panskiego tysiąc szesćset piędziesiąt siódmego, miesiąca julii siódmego dnia, według starego kalendarza.

Na urządzie iego carskiej mci mieyskim, w ratuszu Kiiowskim, przed nami Bohdanem Somkowiczem, uprzywileiowanym woytem, a Michałem Sasimowiczem, rocznym burmistrzem, przed raycami y ławnikami, na rok terazniejszy dla rządu miasta obranemi, w zupełności zasiadłemi, stanowszy oczewiscie urodzony pan Sebestyan Haławski, dla wpisania go xiąg niniejszych mieyckich Kiiowskich podał per oblatam list jasnie wielmożnego iego mosci pana Bohdana Chmielnickiego, hetmana generalnego Woysk iego carskiej mci Zaporozkich, s podpisem ręki iego mci y z pieczęcią woyskową, na rzecz w nim specifice wyrażoną, ich mciom panom dignitarzom powiatu Pinskiego dany y służący, prosząc, aby ten list przyjęty y wpisany był. My, urząd, ony list przymuiąc, kazaliśmy przed sobą czytać, a po przeczytaniu y w xięgę wpisać, który tak się w sobie pismem polskim od słowa do słowa wpisany:

W imie Panskie amen, na wieczney rzeczy pamiątkę.

My, Bohdan Chmielnicki, hetman generalny Woysk jego carskiew mci Zaporozkich, oznaymujemy tym listem, wiarą naszą y wszytkiego Woyska stwierdzonym, każdemu, komu by o tym wiedzieć należało. Przedwieczna mądrość sama, drogi pospolitego rozdając pożycia, dobrze czyniącym zle zadziaływać gdy zakazała, przyiaznich sercem ustanowiła przymować przyjacielskim, dawszy tego należne podobienstwo, że nie rzecz słuszna, aby za rybę wężem, za chleb kamieniem y inszemi złemi rzeczoma miał kto za dobre odbierać uczynki. Gdy tedy naywyższy swiata podsołnecznego Stworca y Rządca takowych do obeyscia z ludźmi nauczał sposobow, naypewnieysze takie szczyrosci y przyiazni wzajemney fundując ustawy, dobrym oddawać za dobre; dla tegoż ani żadnemu jego łaską stworzonemu z bliźnim swoim obchodzić się nie słuszna inaczey, życzy li sobie uysć za schibienie drogi zbawienney, Bozkiey kary y ludzkiego posądzenia. Skąd y my, zachowanych dawno nie odstępując zwyczajow, gby powiatu Piskiego Bog skłonił uprzeymie ku zjednoczeniu z nami wole y serca, posłow od nich na upewnienie wieczney przyiazni przysłanych: jmcı p. Łukasza Jelskiego, marszałka, y jmcı p. Adama Spytka, Brzeskiego stolnika, dignitarzow Piskich, przyjacielsko y wdzięcznie przyiąwszy, namowy y obowiązki należne przyiazni postanowiliśmy, onych zupełnie niewątpliwie y pod summieniem ubezpieczając, iż odtąd z niemi ani sami przez się nieprzyiacielsko obchodzić się, ani nasyłać na ich majątnosci woyska osobliwego, prócz osobnych załog bezpłeczenstwu służących, ani kogo obcego na ich zgubę, tak sami przez się, iako y przez namowione osoby poduszczać będziemy. Owszem, iesliby kto z nienawisci ku nim dla uczynienia z nami przyiazni y zjednoczenia, albo iakiey kolwiek inszey przyczyny zawziętey, chciał onym szkodzić, z woyskiem w ich kray wtargnąwszy y mieczem y ogniem ich pustoszyć majątnosci,—bronić, posiłkować y by też woyskiem wszytkim oganiać nieprzyiaciłow na nie następującym, by też blizkim naszym, rady iednak naszej o poniechanie

ich nie słuchającym, obiecujemy. W rzymskiej zaś wiary, z którą do nas przystępują, obrzędach najmniej im przeszkadzać z potomkami naszymi y wszystkim Woyskiem Zaporozkim nie będziemy, ani żadnego z nich do prawosławney greckiej gwałtem przymuszać, ani funduszow dawnich y świeżych na kościoły, które by iedno nie z wydzierstwa majątności cerkiewnych y ukrzywdzenia ubogich prawosławnych stanęli,—zniszczać y znosić nie powinniśmy. Obecnie jednak sekty y unia, jako wiela złego podnięły, wykorzeniać zobowiązanie stanowimy, nie zagradzając do łaski naszej przystępu, ieliby który z duchownych, ku uznaniu prawdy przyszedłszy y przy oddaniu należnemu metropolicie Kijowskiemu posłuszeństwa, porządnie uczyniwszy pokutę, miał za sobą gorące duchownych naszych zalecenie. W prerogatywach, swobodach, iako i sądach, stanowi swemu należnych, używaniu y odprawowaniu nie inakszym, ieno iako za królów Polskich byli, onych ubezpieczamy, to iedno warując, aby skróciwszy postępków prawnych, do ubóstwa y zbytney pieni szlachcie ubogiej zagrozić drogę. Dignitarstwa, godności, eminentie, tak ziemskie, iako y wojskowe, które ieno teraz nadane sobie mają od króla Polskiego iednym pp. obywatelom powiatu Piskiego, każdego przy nim do żywota trwać będą. Jeśli by iednak, wyrokiem Boskim, który miał z urzędników z tego świata ustąpić, wolne mają mieć inszego na miejsce umarłego, według zwyczaju, obranie, których ieno przez electię z starego zachowania nastawiać zwykli. Lecz confirmatją obranego przy sobie zostawiamy. Inszym zaś, które by zdaniu y woli naszej należeli, starszeństwa disponować będziemy, mający respect y baczenie zasłużonych, za zaleceniem starosty naszego Piskiego. Proszę tego, wojskowe przełożenia wszystkie, które teraz y napotym znajdować się będą, upewniamy władzą zupełną, zostawiwszy wolne pułkownikowi, na ten czas będącemu, y całe rotmistrzów y poruczników podawanie. Ci wszyscy iednak bez ordynansu naszego nikomu woyny zapowiadać nie powinni, iako ani nowych przyjaźni stanowić z kimkolwiek bez osobliwego naszego dołożenia. Majątności dziedzicznych

w powiecie Piskim, Mozyrskim y Turowskim, iako y inszym trakcie ktorym kolwiek naydujących się, ktorzy by iednak przysięgę wykonał wiernosci, wolno zażywać onym ze wszystkimi przychodami dopuszczamy. Lenne także prawa, ktore by kolwiek z dawnego mieli sobie od krolow nadania, zupełnie przy każdym zostaną y zostawać będą, za nas y potomkow naszych assecuruujemy z Woyskiem Zaporozkim; same tylko krolewszczyzny starostwu Piskiemu, iako y insze przychodowi naszemu należące od ich używania wyięte będą. Dożywotnie zaś każdemu do smierci służyć powinny nadania, a po zeysciu każdego possesora, do naszej wrocą się dispositiey. Nabożenstwa, procesiy zwykłe odprawowanie, dzieci szlacheckich wolna nauka, duchownych rzymskich wszelakie poszanowanie przy nich zostawać my y potomkowie nasze z Woyskiem Zaporozkim zupełnie słowem chrzescianskim przyrzekamy, ni w czym ich cwiczeniu naymnieyszey nie czyniąc uymy y przeszkody. Zgoła we wszystkich im należnych wolnosciah krzywdy żadney nie czynić submittuujemy się, ktore by ieno nowo wymyslone na oszukanie nasze nie byli. Także w kondytiach do przyiazni należących wytrzymać statecznie, y tę naszą assecuratią przez osobliwe posły nasze y ich przysięgę stwierdzić podeymuiemy się, obowiazując od tąd z samych siebie, s potomkami swemi y wszystkim Woyskiem Zaporozkim, że spolnych będziemy mieć przyziaciół y nieprzyziaciół y trwać wiecznie w przyiazni y nienaruszenie, y obiecuiąc sobie po ichmciach panach obywatelach Piskiego powiatu, że y oni takowych że, na iakie się obowiazali, dotrzymają cale kondytij, sumnienie swe przez przysięgę do statku w przyiazni każdy nam oswiadczywszy. Co wszystko aby tym ważnieysze y gruntownieysze być mogło, ręką własną te nasze ubezpieczenie przy pieczęci woyskowej podpisuiemy. Działo się w Czehyrynie, dnia dwudziestego osmego junia, wodług starego kalendarza, roku Panskiego tysiąc szescset pięcdziesiąt siodmego.

U tego listu pieczęć Woyska Zaporozkiego iest przycisniona, a podpis ręki jasnie wielmożnego jnci pana hetmana tymi słowy:

Bohdan Chmielnicki, hetman Woysk jego carskiej mosci Zaporozkich.—Który że to list, za podaniem y prozbą wyżej mianowaney ocoby a za przyęciem naszym urzędowym, wszystek s początku aż do konca do xiąg niniejszych mieyskich Kiiowskich iest wpisany, z których i ten wypis pod pieczęcią mieyską Kiiowską w roku terazniejszym tysiąc szescset pięcdziesiąt osmym, miesiąca julii dwudziestego dnia stronie potrzebuiący iest wydan. Pisan w ratuszu Kiiowskim.

Ułás Zelezkowicz, miasta Kiiowa przysięgły pisarz, ręką własną.

Corrygował Chmielewicz.

Подлинная выпись доставлена въ Коммиссію изъ Архива Святейшаго Синода.

XLIV.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Крымскому хану Магметъ-Гирею съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ гетманы и о желаніи возобновить прежную дружбу съ ханомъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 10 сентября.

Naiasnieyszi mscimy caru Krymsky, nasz wielce mscy panie!
Dobrego zdrowia y szczęśliwego długoletnego panowania waszey chanskiej msci ze wszystkim przezacnym rycyrstwem od Pana Boga życzymy.

Za wielkiemy niebezpiecznosciami y trudnego przeyscia drogi aż do tych czas postancy nasi do waszey chanskiej msci przeysć nie mogli, ktorych z zwykłą przyiaznią naszą pod Białogrod, przeymuiąc waszą chanską mść, posłaliśmy; ale żadną miarą nie mogąc przeysć, sami telko z duszami zaledwie nazad uszli. Teraz, znowu odzywaiąc sie z moią uprzejmą ku waszey chanskiej msci

życzliwością, oznajmię, iż po śmierci sławney pamięcy niebożczyka imci pana Bogdana Chmielnickiego, hetmana Woysk Zaporozkich, z woli Boga naywyszszego a za dobrowolną y zgodną radą panow pułkownikow y wszystkiey starszyny y czerni, dano mi regiment wszystkiego Woyska Zaporozkiego hetmanstwa. A że pamiętając ia na to, że z waszą chanską mscią w blizkim zostawamy sąsiedztwie y mając z sobą dobrą znajomość, do tego idąc drogą przodkow y antecesorow naszych, że zawždy w przyiazni żyli tak z waszą chanską mscią, iako z przodkow waszey chanskiej msci, czego życzymy sobie, aby y my w tey że nieodmienney z waszą chanską mscią zostawali przyiazni y poprzysiężonym braterstwie. Zaczym, gdy wola waszey chanskiej msci, racz oznajmić przez list swoy, a my z Woyska naszego wyprawimy dla traktatow; bo byśmy y teraz posłali posłancow swoich, telko lepey, aby bescieczestwo było posłancom naszym u waszey chanskiej msci. Jeżeliby wasza chanska msc przysłał iakiego kolwiek posłanca, by najmnieyszego, a my onego na sumnienie nasze bierzemy y bez żadney zabawy odprawić obiecuiemy. O prędką też wiadomość y na te listy nasi odpisu prosimy . . . co oczekiwać będziemy. Przy tem oddawamy się iako naypilniey łasce waszey chanskiej msci. Datt z Czehiryna.

Waszey chanskiej msci, naszego msciwego pana, we wszem życzliwi sługa Jan Wyhowski, hetman, z Woyskiem Zaporozkim, ręką własną.

Die 10 septembris, anno 1657.

Подлинникъ на листъ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ войсковою печатью на желтомъ воску подъ кустодією. На пакеть надпись:

Nayasnieyszemu Mahmet Gereiowi, carowi ziem Krymskich, naszemu wielce msciwemu panu, pilno, pilno należy.

Подъ надписью помъта: 1-ый листъ отъ Ивана Выговскаго писанъ в Крымскому царю Магметъ Гирѣю, присланъ из Запо-

рожья с посланником Михаиломъ Ивановымъ въ нынѣшнемъ во 166 году, ноября въ 21 день. Переведенъ.

Изъ Московскаго Архива Минист. Иностр. Дѣлъ.

XLV.

Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ визирю Крымскаго хана Шеферкази-агѣ съ изъявленіемъ желанія возобновить прежній братскій союзъ козаковъ съ татарами. 1657 года, 10 сентября.

Jasnie wielmożny mściwy panie Seferkaziaga, nasz wielce mściwy panie y bracie!

Zdrowia dobrego y na wszem szczęśliwego powodzenia wmści, naszemu mściwemu panu, od Pana Boga uprzeymie życzymy.

Luboś wmc, nasz mściwy pan, pisał do pułkownika Mirhorodskiego, nieco do mnie mając urazy, udając, że iakobym miał być na iakieysi przeszkodzie woysku wmściow; widzi Bog, że się nigdy to we mnie nie znajdowało, y owszem iakom był życzliwy Woysku Zaporozkiemu, tak zawsze o tom się starał, serdecznie około tego pracując, iakoby nigdy przyiazń, zawzięta między Woyskiem Zaporozkim a najasnieyszym chanem iego mścią Krymskim y wmściami, naszym mściwym panstwem, nie ustawała. Czego y teraz chcąc powońić, powołaniem wprzod naywyszszego Boga, a potem zgodnemi głosy wszystkich pułkownikow y czerni, po niebozczyku sławney pamięci iego mści panu Bogdanu Chmielnickim, hetmanie Woysk Zaporozkich, na ten że urząd woyskowy wstąpiwszy, ku wmc, naszemu mściwemu panu, z nieodmiennym odzywamy się affektem, życząc, aby ten, nie wiemy, z czyiey przyczyny, rozerwany węzeł przyiazni naszej miłey znowu mógł przysć do pierwszego skutku nierozerwaney między nami braterstwa miłosci. Do czego sama rzecz iezeliby miała być do dobrego powodem, nie tylko posłów naszych

do wmsciow wyprawilibysmy, ale y sami, za oznaymieniem chana iego msci, ziadzac pod Słamgrodek dla traktatow o pokoju świętym nie omieszkalibysmy. Jako ż y naywyszszy kondikir do tego nas chce przywiesć, oznaymując nam przez posła swego, żebyśmy na morze czaiak naszych nie puszczali, co my wszystkim zakazalismy, aby żadna czayka na morze nie poszła, czego y do tych czas, iak ieszcze między nami przyiaźń braterstwa swoy początek zawzięła, nie było y być nigdy nie może. Gdy wmcі, nasi msciwy panowie, do odnowienia tego rozerwanego między nami braterstwa swoy affekt skłonić zechcecie, a po nas pewnie w tey mierze wszelaką uznacie ochotę, tylko nas wmcі chcieycie upewnić choć przez kogo kolwiek. Luboć wprawdzie wiemy, że wmcі, nasi msci panowie, czas woienny na nas na zimę odłożyli, iednak my, ku dobremu rzeczy wiodąc, żyjąc poblizu o sąsiedztwie, tego byśmy nie życzyli; a ponieważ by te požądane rzeczy do zupełnego braterskiey miłości skutku przysć nie mogły przez nieaffekt wmsciow, my, iedynym Bogiem się składając, przy sprawiedliwey przyczynie umierać gotowismy. Za tym przyiaźń naszą życzliwą wmcі, naszemu msciwemu panu, pilnie zalecamy.

Dat. die 10 septembris, anno 1657.

Wmcі naszemu msciwemu panu wszego dobra życzliwy przyiaciel y brat Jan Wyhowski, hetman z Woyskiem Zaporozkim.

Подлинникъ на листъ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ печатью съ изображеніемъ козака и словами вокругъ: Печать Царского Велпчества Малої Росіи воиска Запор. На пакетъ надписъ: Яśnie wielmożnemu a nam wielce msciwemu panu y bratu iego msci panu Seferkazi adze do rąk iego msci należы oddać.

Подъ надписью помѣта: 2-й листъ отъ Ивана жъ Выговского, писанъ к Сеергази Азе, а присланъ тожъ изъ Запорожья отъ

Якова Барабаша с посланникомъ с Михаиломъ Ивановымъ в нынешнемъ во 166 году, ноября въ 21 день.

Изъ Московск. Архива Минист. Иностр. Дѣлъ.

XLVI.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Волинскому каштеляну Станиславу-Казимиру Беневскому. Изъ Чигирива, 1657 года, 19 декабря.

Jasnie wielmożny m p Wołynski, nam wielce miłościwy panie y bracie!

Nie kogo inszego compellandum w rzeczy przytomney censui, iedno w. m. m. n. pana, umow naszych y postanowienia conscium, że zupełnie słowom inhaereo ab utrinque rzeczonym, ugadzając, żeby arma suspensa do czasu praefigowanego zwyczajney poprzeszali grassaty. Tylko wm. m. m. pana prosimy, abyś wzajem manu ducere ichmciow panow hetmanow raczył do takowey że od najazdow abstinentey; ponieważ to dowodna, że bella irritantur bellis, y za przyczyną by też nacycierpliwszy uwiesć się musi, vindicando za daną sobie krzywdą. To iednak nie dla tego ingerimus, abysmy mieli bydz iuz iakim lacessiti zadatkem, ale raczey abyś wm. m. p. chciał ichm. m. panow od wszelakich na ten czas odwodzić violencij, gdyż załogę moję do Pinska wyprawuję, panow obywatelow tamecznych dobrowolney prosbie y naszej dosyć czyniąc w przyiętey opiece powinności. Wszakże rozumiemy, że to non movebit tak krola jmcі, iako y innych wszystkich stanow, ani też pogotowju będzie przeszkodą naszemu między sobą postanowieniu, ponieważ i oni non inviti pod czas grassującey tribulaciy na się zaciągnęli z pewnemi condiciami przyiazń naszą, za któremi y teraz iako swey własności upominamy się. Compatior przytym et j. m. p. marszałkowi Pinskiemu, seniculo non tantum aetatis progressu, ale nawet, a barziej podobno odwagami, postrzałami y

pracami woiennymi decrepito, że in malum cessit u powietnikow jego przysługa; ktorzy nie tylko złym u krola j. m. udaniem sławę iego contaminarunt, blaterando, iako by ich miał ultro w niewolę zaprzedać, a swey własnymi rękoma podpisaney immemores instructiey, ale nawet y zasługi iego y cnoty obliterari fecerunt, bonisque propriis exuerunt et extruserunt, potrafiając w to, żeby zaś przez iego usprawiedliwienie się na ich głowę non revolvatur culpa, et in laqueum, quem statuerunt pedibus ejus, sami nie wpadli. Jakoż ufamy, że się bez tego nie obejdzie; gdy dla skuteczniejszey o tym wszystkim informacij ich że własney poszlemy krolowi j. mci autentyk podpisow, z ktorzych wyrozumieć będzie mógł, iaką byli nalegli usilnością, aby te na się był wziął poselstwa do godney pamięci antecessora naszego y nas functią, a nie sam na nie gwałtownym, iako oni udają, był intrusorem. Myć wprawdzie nitimur spei obietnicy Boskiey, ktory nie da nigdy zanurzyć się prawdzie; ale iednak na takie tak zacnego starca patrząc skontemnowanie, discindimur corde, nad tym naybarzieszy zdumiewając się, że deglutientes camelum prosci y czysci, a ten, ktory nec calici obnoxius, za winą zostaje; iako widzimy, że y teraz eisdem vitiis, iako y przedtym, curia scatet, że prawda u drzwi stoi, a calumnia iedne we drzwi kołacą, a drugie w pokojach honorifice tractantur. Ze tedy swey niewinnosci na ten czas nie miał patronum, teraz za nim pilno do wnci m. m. pana intercedo, prosząc, abyś wszystkie mniej prawdziwe raczył swoją o nim diluere powiesci et oppilare ora iniqua, iako ten, ktory zwyklesz zawsze prawdzie patrocinari; także y inszym, ktorzy in eodem z panem marszałkiem zostają praedicamento, chciał wymoć łaski j. k. msci przywrocenie y o niey upewnienie, gdyż ani my takich deserere możemy, ktorzy by dla naszej conjunctiey mieli na ucciwym y substanciach szwankować. Ta wnci m. m. pana uczynna praca promerebitur y u nas wzajemne zawdzięczenie, y u paną marszałka ustawiczne zasługiwanie. Zalecamy się zatym iako naypilniey łasce wnci m. m. pana. Z Czehiryna, dnia 19 decembris, 1657 a. veteris stil.

Wmci m. m. pana cale zyczliwy brat y sługa Jan Wyhowski, h. W. Z.

Kopія изъ бібліотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

XLVII.

Письмо Ив Выговскаго къ королю съ выраженіемъ намѣренія строго соблюдать условія перемирія, заключеннаго имъ съ королевскимъ посломъ Беневскимъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.

Najiasniejszy miłosciwy krolu, panie, panie moy miłosciwy!

Nie tylko vigente antecessora mego vita poradą ku temu wiodłem rzeczy, żeby zobopolne dissensie do požądanej przysc mogły complanatiey, ale tym barzief, kiedy Woyska Zaporowskiego rząd do moiey delapsus dispositiey, faciente et auspicante Deo, o tymem mieć począł szczegulne staranie, iakoby redintegrare mogły za wnątrznym zapałem ab utrinque poczynione ruiny. Jakoż y teraz in eadem non desisto sedulitate, pieczołniąc wszystko Woysko manuducere mediis non elicitis do pokoiu, ktoremi by wszelka mogła restaurari jactura, tak z wielą niesnasek dolendoque temporis intervallo comparata, zniając się do tego, że memu urzędowi debetur ten początek, aby za moim przywodem ku miłej serca ludzie ściągaly się zgodzie. Przetoż y zesłanemu od w. kr. mci panu Wołyńskiemu ilem mógł oswiadczyć przychylnosci, zabiegając, aby non irriti mogły być iego coratus w zleconey sobie od w. kr. mci functij, ale owszem mógł do swey gosciny wesołą y dobrą przynieść wiadomość; nie mniej dla tego, aby y ta moja, s ktorey się w. kr. mc. cieszysz, pożyteczna była y korzystna zwierzchna Woyska wszytkiego wolą ofiarowana władza, z ktorey otrzymania pańską w. kr. mci. uznawam z listu congratulatią. Uniżenie podziękowawszy, protestor oswiadczoney nie być nigdy niewdzięcznym łaski. Armistitium iako się swiętobliwie z p. Wołyńskim postano-

wiło, tak y usilnie do stateczney wiodę wszystko perseverantij, ostrożnie y surowie przykazawszy wszystkim z strony moiey nienaruszone zachowanie, tak iednak, aby się nam wzajem y od woysk w. kr. mci przechodzenia linij, słownie postanowioney, nie działa krzywda y violentia. Ominor dobrze, ponieważ p. Wołyńskiemu tych rzeczy poruczony dozor, iako temu, który umie consulere integritati patriae, że nie snadnie przydzie naszemu postanowieniu do naruszenia, zwłaszcza ieszcze, kiedy przez wzajemnie conferentie orientes pacificabimus tumultus ieden drugiego należnemi obsyłaiąc pewnosciami. Ca na moią stronę należy, invigilabo, aby się żadney niemilości od nas nie poczynała okaza. Y lubo, nad wolą moią y obesłanie listowne, niektorzy posunęli się ad hunc ausum, że spiknąwszy się irruerant w kray Wołyński; s tey iednak swoiey zachwałosci nie odniesli pociechy, należne y zasłużone na gardłach swoich odniosszy karanie. Zaczym ani dalszemu borgować obiecuję insolentio, jesliby przykładem skaranych w powinnym nie zechcieli zostawać roskazania mego uszanowaniu. Wszakże pewienem, że moim staraniem a Bożą wprzod pomocą imponetur tey swawoli frenum, aż do należney, ktorey sobie życzymy w rzeczach, naszey combinatiej. Tym czasem przecię, nim bezpiecznie osiedą y uspokoią się domowe rządy y ich variatie, od posłania postów naszych abstinere musimy, czekając, poki nam do takiej intentij łaskawszą niebo przyswieci okaza. Boga mego przy tym o nieodmienne w. kr. mci, p. n. młogo, prosząc zdrowie, moie nainiższe iako naipilney zalecam usługi w w. kr. mci miłosciwą łaskę. Datum w Czyhrynie, die 1 januarij, anno 1658.

Современная копія изъ бібліотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XLVIII.

Письмо И. Выговскаго къ Гнѣзненскому архибискупу Андрею Лещинскому такого же содержания. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.

Jasnie oswiecone xiąże, m. xięże arcibiskupie Gnieznienski, nam wielce m. p. y przyiacielu!

Do rowney, smiele możemy przyznać, nad chrzesciańskiej krwi rozlaniem nam, iako y wmcі m. p. przychodziło zawsze ingemiscentij, zwłaszcza kiedyśmy patrzyli na oko, że z naszej ku sobie zaiątrzoney zaiadłosci postronne czynią nasmiewiska narody. W czym snadz, że się było ieszcze nie dosic stało Boskiey asz dotąd za nasze przemienienia sprawiedliwosci. Ludzkie rozumy przybrać nie mogły rozumu, ktorым by mogli evaginatam in suam vaginam convertere gladium, lubo różnych o pokoy czasy przeszłemi doświadczyły racij y na uiednanie serc rozroźnionych sposobnych i pozornych. Teraz iednak, gdy nas krol j. m. pan n. miłosciwy j. m. m. p. Wołyńskim obsyła, skłonną swoją ku pokoiowi przezeń declaruiąc wolą, bierzemy o łasce Bożej nadzieję dobrą, że nas po tym ukolataniu zechce uczynić upokoionych; tym czasem nam ordinansem swym wszechmocnym do czasu pewnego sprawiwszy przez umowy przyiacielskie armistitium, sam s politowania swego do dalszych między chrzesciany rozruchow zagradzaiąc drogę. To nieomylna, że jakośmy we wszelkich przeszłych o pokoy tranzactiach strzegli z swojej strony do rozerwania przyczyny, boiąc się o niestateczne dotrzymanie słowa skarania, tak y teraznieysze nasze surowym ogrodziliśmy woysku Zaporowskiemu roskazaniem postanowienia, przygroziwszy, aby żaden wrywaniem się za naznaczoną nie smiał profanować linią, nie chcąc na się postronnych zaciągnąć narodow pomowiska. Wszakże nie żadną przysiodłania czyiego uczyniliśmy to ustraszeni boiaznią, ponieważ wolnym servitum

żaden propinare nie może, ani iarzma nie przyzwyczajonym w nie zarzucić; ale z szczegulney y osobliwey ku pomnożeniu rzeczy chrześcianskich inclinacyi, wiedziawszy dostatecznie, że nasze discordie wszystkie prawie obce narody więzaniem oboygą narodow równo napełniły. Non deerit tedy czasu naleźnego nic na moiey propensij, byleś y wm. m. m. p. z swoim chciał teraz adesse staraniem i ichmci pp. hetmanow, aby przyczynami iakiemi nie chcieli przywiesć w upadek postanowioney armistitij, gdyby, mogąc dobrowolnie powsciągnąć woysko, mieli dopuszcć cisnąć za okresloną słowem szlacheckim linią naszych ludzi. Dobrześ wm. m. m. p. intimovać raczył, że wolnemu z wolnym najsnadnieysza narodem conjunctio, czego ani my przeciw {możemy; wszakże za niepewny pokoy swego z nikim nie chcieliśmy zafrimarczyć bezpieczeństwa. Boskim zrządzeniem, po żadnym z naszych confederatow dotąd żadney nie uznaiąc fideij nobilitatem, pogotowiu u cara j. mci, iako pana chrześcianskiego, dawney nie odsądzeni łaski. Wszystkie rzeczy snadno dalibog prosperabuntur, jeżeli ieno tym czasem na naszych nie będzie zbywało modlitwach y gorących o uniżenie gniewu Jego votach. Oddaię zatym szczere nasze usługi łasce wnci m. pana. Datum w Czehrynie, 1 januaryi anno 1658.

Wnci m. p. cale życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski,
h. W. Z.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Найввича.

XLIX.

Письмо короннаго гетмана Ставислава Потоцкаго къ Волинскому каштеляну Беневскому. Изъ Робчиць, 1658 года, 8 января.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, moy m. panie y przyiacielu!

Miałem ia dawniey uczynić dosic affectibus wnci, m. p., ale różne mnie dotąd prolongowały trudnosci y zabawy. W czym widząc i sam necessitatem i providendo securitatem wnci m. p. od tych ludzi, ktorzy barzief nieprzyiacielowi, niżeli oyczyźnie y krolowi jmci p. swemu favent, posyłam draganiey trzydziesci wnci m. panu. Jednak proszę, aby nie na posyłkach, ale przy boku wnci m. p. zostawali. A według affectaciey wnci m. p. roskażalem podstarosciemu memu Sokalskiemu, aby, gdy przyidą od wnci m. p. do mnie należące listy, niemieszkanie odsyłał. A luboć ode dworu częste niewam wiadomosci, ale że y w. m. m. p. to, coś wiedział, oznaynić raczyłeś, wdzięcznie przyimuję. Z Ukrainy iesli iest co nowego albo będzie, proszę racz mi w. m. m. p. prętko dawać znać. U nas sam rumor sparsus, iakoby kozaccy posłowie mieli poiść do krola jmci, o czym nie mam nic pewnego; iesliby to wiadomo było wnci m. p., chciey y mnie defferre, proszę. I z tych niezbożnych practikantow ktorego racz pan opowiedzieć; nie wadziło by im obmierzić choc na iednym to braterstwo z nieprzyiacielem. Oddaię się zatym życzliwey wnci m. p. chęci. Uniwersał j. kr. mci posyłam; racz go wmc m. p. kazać w ktorym grodzie aktikować. W Robczycach, dnia 8 januarii 1658.

Wnci m. pana życzliwy przyiaciel i sługa powolny Stanisław Potocki w. K. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Санушко.

L.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Бецевскому съ увѣреніемъ, что Литовское войско не нарушило условій перемирія съ козаками. Изъ Вѣшекъ, 1658 года, 8 января.

Jasnie wielmożny mściwy panie Wołyński, moy wielce m. p. y przyiacielu!

Częste pro bono publico z wmcia p. correspondentie y pracowitey functey w. m. p. desudatio, day Boże, aby powszechne vota požądanym ukontentować mogło pokojem. Nie wiem, quo fine super spem inculpar w pisaniu w. m. p. o dane koząkom od woyska W. X. Litewskiego zaczepki, ktore ordynowałem ad metam postanowioney linij, y assekurować mogę, że y noga żadnego za Horynią nie powstała. Zaczym, skąd by urość miała do naruszenia armistitii okazia, widzieć nie mogę przyczyny. Vanus rumor zalterował w. m. p., bo sine obstaculo, przy consensie j. m. p. w-dy Kijowskiego, stanęły chorągwie koło linij, która, ile colligere mogę z listu p. Tarnawskiego, od samego w. m. p. przysłanego, vocatur in dubium, bo ią sobie po Horyń, nie po Słucz praetendunt kozacy y ten pas między rzekami wolny sobie usurpant; a co większą, potioreniemal partem Pinskiego trąktu, żadnego accessu nie mając, praeoccuparunt. Nie było z łaski Bożey dotąd żadnego od woyska X. Litewskiego ansy, y w dalszy czas omni conatu postrzedź tego gotowem, nauczywszy się dobrze in turbulentiori Rzptey statu obmyśliwać iey securitatem. Sinistro ore o zaczepki inculpamur. Ponieważ inaczey sonabat relatia, kiedy rzeczono: legatie obywatelów X. Litewskiego były niewielkim impedimentem dobrych rzeczy. Co iako in praeiudicium nie naruszoney wiary moiey rzeczono, tak lubo mnie to afficit, virtute obstante, nie lękam się obietnicy, gdyż zawsze in rem oyczyzny formowane były legatie moje w sposob zatrzymania impetow, nie traktowania o pokoy. Co się dotczyze cho-

ragwi p. Alexandrowicza y niektórych dragańskich, s temi za daniem pozwow snadna rosprawa przed pułkownikiem lub przed sędzią woyskowym; assekuruie, że nie sfolguie nikomu, o co y teraz surowie expostuluiac, piszę do starszyny, wszelkim exactiom zabiegaiac, by y na gardle karać kazałem. Ile o tak niedyskretny proceder z fortunami wnci m. p., ktory wszelki mereris respect, będzie satisfactia nieomylna y surowy sąd o te oppressye. Proszac przytem w. m. m. p. ne cesses w correspondentiach dla wygody publiczney, oddaie się s powolnoscia y usługa moia łasce wnci m. pana. W Wieszkach, die 8 januarii, anno 1658.

Wnci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sluga Paweł Sapieha, h. W. X. L.

Оригинал из Славутского архива князей Сангушковъ.

LI.

Письмо Ив. Выговскаго къ Ст. Беневскому съ просьбою о покровительствѣ Львовскому мѣщанину Θεодосію Томкевичу, купцу, тайному агенту гетмана въ его сношеніяхъ съ польскимъ королемъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 9 января.

Tym snadnieyszi interpellaciey moiey staie się przystęp u wnci, m. m. pana, im swiadomszego znam być cnot y niepodeyrzanego w Ukrainie pomieszkania p. Teodozego Tomkiewicza, ktory że y mnie z wierney ku panu swemu życzliwosci i poddaństwa, ni w czym nie napiątnowanego zła iaką notą, przypadł do smaku. Mianowicie, że y tu lubo krotki czas na kupieckim mieszkaiac dziele, przecie iednak nic w powinney nie ostawiał wierności. Miawszy przeto moiey potrzeby wyprawy do j. kr. mci, nie komu inszemu, ienò iemu, dla zachowałego statku, upatrzyłem zlecić powinność, wsparty k temu zachowałą wnci m. p. braterską miłoscia. Ggy go

tedy przez list z uroczystą wm. m. panu praesentuię comendo, pilno proszę, abyś tak iego prywat, iako mego zlecenia, ktore ma ustnie do j. kr. mci aperire, chciał na się wziąć tutelam, spodziewaiąc się nie tylko moiey zasługi wzaiemney, susceptis w tey mierze sudoribus condignam, ale y pospolitych s tey iego expediciey decerpere fructus. Mam dobrą nadzieię, że nim do realnego rzeczy postanowionych nam przydzie concludowania, tym czasem hisce medijs iakie kolwiek stanie do tak poważney rzeczy przygotowanie. W nadzieie przytym miłosci wm. m. p., ktorey nie rzecz prolixioribus agere adigor laconisare, moie tylko iako naypilniey zalecaięc łasce wm. p. powolności. Datum w Czeherynie, die 9 januarii, anno Domini 1658.

Wmci m. msciwego pana życzliwy brat y sługa Jan Wyhowski, h. Z.

Современная копія К. Свидзинскаю, собранія О'Нацевича.

ЛII.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ п. Беневскому по поводу демаркаціонной линіи, отдѣлявшей стоянки литовскихъ и козацкихъ войскъ на Волыни и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 15 января.

Jasnie wielmożny m. panie Wołyński, moy wielce m. p. y przyiacielu!

Toż mi innotuit z listu do j. m. p. Kmicica, pułkownika j. kr. mci, ordynowanego, czegom się iuż doczytał w pisaniu wmci p sobie należącym. Na każdy punkt dała się realna wmci panu

justifikatia że żadney nie daie ansy woysko W. X. Litewskiego do rozerwania ustanowionego armistitium. Erratum przez dwa terminy w tey mierze przez domysł jednego obywatela, który więcey sobie, niż miał in commissis od braci, usurpował, co nigdy (in fide perseveruującym) szkodzić nie może; potym oblivio powiatu Piskiego, pod czas traktatow, znaczną tey mieszaniny przyczyną. Do tych czas nullo obstante stanęła część woyska X. Litewskiego przy liniey, ocyrkłowaney zobopolną zgodą. Teraz nie wiem skąd urosły obiectiones, że z occasiey naszey ruit to opus toties wspomnianey prace y dexteritatis wmcı p., iako twierdzić raczysz, która rżęcnieysze od wszystkich utrapionych odbierać mogła encomia, gdyby skuteczniey pracowitey functiey wmcı m. pana wszystkim scianom oczyzny było provisum, osobliwie powiatowi Piskiemu, który iako się nigdy kozackimi nie zdoził protektiami, tak tey oppressyiey zaciągając na karki obywatelow, cnotą z nienaruszoną wiarą przyzodobionych, samo inconveniens praecludit viam. Jako tedy po ten czas w powinney retus armistitiiy zostawał observantii w woysku W. X. Litewskiego, tak non desperandum, że tego dotrzyma obowiązku, przy linij y niezawoiowaney zostaiąc granicy. Oddaie sie zatym pilno łasce wmcı m. pana. W Kamiencu Litewskim, dnia 15 januarii, 1658.

Po napisaniu listu tego dał mi przestroge jego mcı p. Kmicic, pułkownik j. kr. mci, że Zaporoskiego woyska przeszło kilkaseth na tę stronę Horyni y co raz większe sobie obiecuią posiłki na danie odporu naszym, bez wszelkiego naruszenia armistitii przy linij consistentią maiącym; zaczym ieżeli ten impet wywrażą kozacy, a hostiliter nastąpić zechcą, ja, salvando integritatem armistitij, y na tom się resolvował, zem dał ordinans, aby się chorągwie W. X. Litewskiego cofnęli trochę od linij, tak iednak, aby powiat Piński mógł cale być wolen od tey protectiey, ktorey acceptować niepodobna. Piszę znowu y do pana Wyhowskiego, pułkownika nakaznego, w tey że materyeey, gorąco expostuluiąc, żeby armistitium in suo robore zostawać mogło.

Wmci m. m. pana przyjaciel y sługa Paweł Sapiega, w.
h. Litt.

Оригинал из Славутского архива князей Самушковых.

LIH.

Письмо Ив. Тарнавского, начальника козацкого гарнизона въ м. Корцѣ, къ п. Беневскому съ увѣреніемъ, что онъ не нарушилъ условій перемирія съ поляками и не причинялъ обидъ мѣстной шляхтѣ. Изъ Межирѣча, 1658 года, 26 января.

Raczysz wm. pan pisać do mnie, sługi swego, iż się nie dzieie według postanowionego pokoju z i. m. p. hetmanem Woysk Zaporoskich, p. moim miłościwym, a bratem wmci pana. Bog mi iest świadkiem, że mnie ktoś opacznie udał przed wm. panem, abym miał przyczynę dawać do rozerwania pokoju y szlachcie krzywdę czynić; na co ich msciow pp. szlachty wszystkich prosilem, aby się ziaćhali do mnie y nie waruiąc się nikogo opowiedzieli, iaka by się miała komu krzywda dzieć. Zesłany sługa wmci pana niech sumiennie zezna przed wmcią m. p., który bywszy u mnie o wszystkim słyszał y iam. gotow sprawiedliwość czynić, na kogo by się miało co pokazać, by y na gardle, gdyż takie mam rozkazanie od dobrodzieia mego. Zmiankuiesz wm. p. w liscie swym, żem pisał do wmci dobrodzieia mego, narzekając na iakaś ludzką nieprawdę. Nie tycze się to wmci dobrodzieia mego, iako tego, ktorego Bóg własnie na to powołał, aby sw. pokóy uczynił, ktorego day Boże, ale do tamtych ichm. dawnych commissarzow, którzy nie dotrzymali; onych się ta prawda tycze, co y Woysko Zaporoskie po kilka razy poznawało. Ale wmc dobrodziey moy, który nie tylko na ziemi pokoy budujesz, ale y tam za modlitwami tych ubogich ludzi będziesz miał. A ia do woli dobrodzieia mego cale się stosuję y

nad roskazanie onego żadney rzeczy ważyć się nie myślę, a według roskazania wnci m. pana we wszystkim się powinienem znosić; a za obietnicę Lwowskiego iarmarku wnci dobrodziejowi wielce dziękuję. Oddaję się przytym z powolnością usług moich iako nayspilniey w łaskę wnci p. y dobrodzieja. Dat w Międzyrzyczcu, dnia 26 january, anno Domini 1658.

Wnci p. dobrodzieia naysizszy sługa Jwan Tarnowski.

Современная копия из библиотеки К. Свидзинского, собрания О. Нацевича.

LIV.

Письмо Станислава Беневскаго къ коронному канцлеру Корыцки-скому съ извѣстіями о козацкихъ гарнизонахъ на Волини. Изъ Полонной, 1658 года, 27 января.

Jasnie wielmożny msciwy panie kanclerzu koronny, moy wielce msci panie y dobrodzieiu!

Wypisać nie mogę, iako wdzięcznym u mnie gosciem pisanie wnci m. p., od tak dawnego czasu požądane. Bo iako intense rad służyć wnci m. m. p. dobrodzieiowi memu, tak zostawałem anxius, pewney o zdrowiu wnci m. p. nie mając wiadomosci. Więc zrozumiawszy z pisania wnci m. pana, że eodem premeris morbo, który y mnie pressit, śmiałym upraszać, abyś poniechał doktorow, ktorych w takim razie nil proficit cura. Ja y nog y rąk usum cale jużem był stracił, nadto za uncję ciała nie miałem na sobie, siedm niedziel nie iadłem, telko mnie zakrapiano, y prawie nie byłem człowiekowi podobien: co wszystko gosciec we mnie robił, ktorogo barziefy medicorum irritabat industria. A gdy opuściłem medykow y dałem goscowi powoli, barszczem tylko myjąc głowę, kołton

mi się wywił, y przyszedłem do zdrowia. Moy dobrodzieiu, oyczynie y nam potrzebne zdrowie wnci m. m. pana; życzę y proszę, chciey uti consilio meo.

Co się tknie Ukrainy, cokolwiek intervenit do dnia dzisiejszego, na osobnym posyłam rescripcie. Wypisałem nie tylko dawniejszych rzeczy rellacją, ale y świeżo, to iest dziś trzeci dzień przysłanych od hetmana Zaporoskiego listow copie, z ktorych w. m. m. m. p. wyrozumiesz, quo in statu rzeczy. Constat wnci m. m. panu, iako quorundam curiositas (boć przecie perfidiam nie mogę supponere) privata authoritate wprowadziła załogi kozackie na Wolhyń y w Podole. O ktore załogi pisałem ia do Wyhowskiego, aby ie sprowadził, ponieważ nie mogą ex nexu postanowienia armistitij subsistere. Na co odpisał mi w pierwszym liscie swoim, ktorego copią przesłałem wnci m. m. panu, że na usilną prozbę jmci p. Leszczynskiego, woiewodzica Derbskiego, dał te załogi, y submittował się sprowadzić ych; teraz contrarium pisze, że te załogi nie mogą być sprowadzone, iako petitae a privatis y wprowadzone libere. Pińska się też domaga, mając te ratią, że mu się libere przez swoich posłów ten powiat poddał. Owo zgoła nie ydzie constanter, ale pro sua utilitate rzeczy interpretuie. Ja, czyniąc dosic powinności moiey, odpisałem mu na ten list iego ostatny, że ex parte nostra żadna hactenus nie zaszła contraventia armistitio, a ex parte iego vim patimur przez wprowadzone załogi, ktore, od Połonney zaczowszy, Konstantynow, Zaskaw, Miedzyboż, Ostrog, Huszczą, Stepań, Miedzyrzec, Korzec oppędzają, y sollicite ursi, aby ich sprowadził y rzeczą samą trzymał armistitium. Wprawdzie, te załogi modeste się sprawują, ale ż przecie względem zaciągnięcia żywności non parcunt y domom szlacheckim. Tarnawski iest starszym tey załogi, ktory mieszka w Miedzyrzyczcu; majątność to iest imci p. Leszczynskiego, woiewodzica Derpskiego. Do tego ustawicznie piszę, requiruiąc sprawiedliwosci y expostulando, że nad postanowienie dzieie się, że tu weszły za linią. Modeste mie zbywa, a swe czyni. Cokolwiek będę miał daley wiadomosci, nie omiesz-

kam dać znać wnci m. m. panu, ktorego się łasce z posługami memi iako naipilniey oddawam.

Ja nieustannie correspondebo z Wyhowskim, czym iesli nie pomogę, pewnie nie zaszkodzę; interim non praeiudico medijs fortioribus, iesli dantur, iakoż trafilibyśmy na dispositissimam plebem.

A że wnci m. m. panu y Rzpłey należy na tym, aby ode mnie częsta wnci m. m. p. dochodziła wiadomość, tedy nie widzę przesłania listow inszego sposobu, tylko przez mieszczan Lubelskich, do ktorych piszę, aby się tym wnci m. m. panu przysłużyli. Wiem, że gdy będą mieli list od samego wnci m. m. p., uczynią to. Inquantum też sprowadzi Pan Bog wnci m. m. p. do dworu, tedy directe do rąk wnci m. m. p. expeditie przesyłać będą. Poslaniec wnci m. m. pana aż na Wołyni trudził się, od ktorego listy odebrałem die 24 praesentis. A że dwa dni przetrzymałem,—ta ratio, iż supervenerunt listy z Ukrainy, ktore mie nieco w tey expeditiey retardarunt. Nadto y żal moy domowy, gdyż w tych dniach wziął Pan Bog rodzicielkę dobrodzieykę moją.

Wnci m. pana y dobrodzieia życzliwy y powolny sługa Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W.

List wnci m. m. p. odesłałem Wyhowskiemu.

W Połonney, die 27 januaryi 1658.

Собственноручное письмо Беневскаго изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LV.

Краткое описание Украинскихъ происшествій, присланное Волынскимъ каштеляномъ Станиславомъ Беневскимъ канцлеру и королю въ январь 1658 года.

Opisanie krotkie wiadomosci Ukrainnych, przez Kazimierza Bieniewskiego, kasztelana Wołyńskiego, przesłane królowi wprzody, potem kanclerzowi, w styczniu r. 1658.

Lubo to wypisałem dostatecznie w przeszłych listach moich o tym, cokolwiek po moim z Poznania odiezdzie interwenit w sprawach Rzpltey mnie concredowanych, iednak, aby tym barzief constet de fide et diligentia mea, compendiose praesentibus wypisuję.

Co się tknie expedicij względem ujęcia woyska Łitewskiego, przez mnie dirigowaney do j. m. xiędza biskupa Łuckiego y imci p. starosty Łukowskiego, te nie przez posłańce, ale de manu in manus imci p. staroscie Łukowskiemu 16 decembris, zprowadziwszy j. m. do Kiian, oddałem; a potym ziechawszy do Łucka, gdzie na ten czas j. m. xiądz biskup residue, to, cokolwiek miałem in comissis, retuli jmci, et ea in parte functus iestem officio meo, y iuż to negotium do mnie więcey nie należy.

Z Ukrainy w tym że po wyiezdzie moim z Poznania czasie to interwenit: list doszedł mnie w drodze od hetmana Zaporozkiego, ktorego oryginał przesłałem z Kijan dnia 16 decembris do rąk j. m. xiędza biskupa Przemyskiego, y w. m. m. panu teraz posyłam przepis.

Potym, powziąwszy tak od p. Woroszyła, podczaszego Kiiowskiego, iako y od mieszczan Horodelskich informatią, że posłowie kozaccy Fedorenko y Demko szli do j. kr. mci, posłałem list z Horodla do j. kr. mci, p. m. młwego, niektore moje considerations

względem odprawy ich wypisawszy; przez tych że, nie wątpię, że był list do mnie, który tam że miał być oddany. Trzeci list od hetmana Zaporozkiego do mnie należący odesłany z Dubna, pierwey niżlim się ja z Poznania powrocił, j. mci p. wojewodzie Kiiowskiemu, w którym nie wiem, co continetur; suppono, że j. kr. mci odesłany.

Czwarty list doszedł mnie 5 januarij, ktorego kopia posyłam. Z których listów patet y me quoque tacente res per se loquitur, że załogi, indebite petita a personis privatis, mieszają rzeczy, czego sine invidia nie może się oznaymować, nec tacere secreta conscientia. Za Słucz wprowadzona załoga, nad Horyń, uczyniła *primo*, ciężkość stanowi szlacheckiemu, gdyż z dobr wyciągaia stacij pieniężnych, chlebowych. *Secundo*, zwodzi stare woysko Litewskie, ktorego część nad rzeką Horyniem j. m. p. woyewoda Wilensky na hibernie collocował. Te zaś chorągwie w iakie zaszyły zadatki z temi załogami, patet z listu Tarnawskiego, załogi Koreckiego, ktorego kopia posyłam. Zgoła res in discrimen deducta. *Tertio*, że przez te załogi de minutissimis quibusvis ustawicznie ma hetman Zaporozky wiadomosci.

Więc quod est officii mei, pisałem do imci p. wojewody Wilenskiego, posławszy imci copia listu Tarnawskiego, expostulając, aby Horyni przechodzić zakazał.

Na co doszedł mię respons od imci, w którym się iego mśc declarnie, że lubo nad Horyń chorągwie zemknął, ale nie każe przechodzić Horyni.

Nadto y z temi ich msciami, ad quorum instantiam te załogi wprowadzone, expostuluę, abi ich zbyli, ale podobno nie tak łatwo zbyć, iako się ich nabyło.

Do hetmana Zaporozkiego posłałem z listami, tak od i. kr. mci, iako y moiemi, przez tego ż; pisałem, aby załogi zwiodł, ponieważ przeciwko postanowieniu wprowadzone.

Pinsk perfidia quorundam iako intrykowany, z tego listu hetmana Zaporozkiego constat. Który list chować życzę in subsidia

czasu swego veritati, ponieważ negant niektorzy factum. Odpisałem, że w tym punkcie bez declaratiew od i. kr. mci nie mogę resolvere; obiecuję mu respons prędkie, tym czasem zatrzymuję go ab hostilitate.

Z strony tego Pińska, iakom w rellacij powiedział, tak y teraz resumo informationem, że po wykonaniu juramentu h. Chmielnickiemu, przez pana marszałka Pńskiego y iego collegi, gdy realiter przyieli subiectionem, zesłał zaraz Chmielnicky ad apprehendendam possessionem Hruszę, y de facto Hrusza zostawał tam. Co wszystko działo się między odjazdem moim pierwszym z Ukrainy y powrotem powtornym w Ukrainę. Przy traktatach gdym się upomniał, aby Hruszę sprowadzono, powiedzieli y stawali przy tym, że to ma być do generalnych tractatow zachowano, gdyż ad instantiam nobilitatis, przez posły zaprzysiężoną, weszliśmy tam. Ja tedy, widząc manifestam w tey legatiew perduellionem, nie mogłem dalej procedere, y iako wszystko, tak y to wziętem do i. kr. mci. pana mego miłosciwego.

Po odiezdzie interim moim ostatnim z Ukrainy, chorągwie Xięstwa Litewskiego wypędziły te załogi z Pinska, względem czego hetman Zaporozki praetendit violationem armisticij, iako to w liscie swoim do mnie pisze, grożąc zesłaniem wojska.

Uważyć tedy, można li rzecz w takim postępku nieswornym, gdy co ieden zrobi, drugi zepsuie, spodziewać się dobrych progressow.

Die octava praesentis od moich exploratorow z Ukrainy taka doszła mię informacia, że Wyhowski, nie podobawszy sobie moskiewskiewy oppressij, ktora mu usiadła na karku, wysłał był posłancow z listami do hana, quaerendo reconciliationem; ktorych nieiaki Barabaszenko, gdy mijali Zaporozę, zchwycił y posłał te listy Wyhowskiego, do hana pisane, carowi Moskiewskiemu, przestrzegając tego z cara, że Wyhowsky na zdradzie iemu y knuie przyiaźni z Tatarzynem na cara. W tych że listach ten że Barabaszenko persuadue carowi, żeby nie miał kozakow, tylko na Zaporozu,

a włóść obrocił w poddaństwo; Wyhowskiego aby złapać kazał, Barabaszenka aby hetmanem Zaporozkim creował. Przestrzeżony Wyhowsky te listy intercept, y zrozumiawszy iawnny bunt, wysłał popa w legatij do Zaporozców, aby wydali buntowników, inaczey declarując się, że z woyskiem na nich idzie; ktorego popa Barabaszenko zatrzymał był. Zwątpiwszy tedy o przyjazni Zaporozców, Wyhowsky ruszył pułki na nich, to iest: Niżynski, Kiiowsky, Pułtawsky, Mirgrodzki, a gdy przeszedł pod Maximówką Dniepr y przyciągnął z temi pułkami do Kryłowa, w Kryłowie potykaią go Zaporozcy z tym, że mu chłopow kilku wydali, a o Barabaszenku powiedzieli, że uciekł, prosząc go zatym o miłosierdzie.

Interim Moskwa też sciąża się do kupy, expostulując z niem przez posły: dla czego z woyskiem wyszedłeś w pole? Urgent, aby woysko rozpuścił. Y tak, quasi wydaniem onych chłopow ukontentowany, powrócił do Czehyryna, półki rozpuścił, Kodak opatrzywszy praesidio y Kryłow, y na Zaporozie pro custodia kilka set Niżyńskich posłał. Owo z tey rellacij constat, że się Wyhowskim wszyscy nie kontentuią, bo ta gens tauro-scythica rada by co godzina in-szego miała starszego. Jnitia to tego buntu, który nieomylnie powstanie prope diem.

Wyhowsky z bejem Perekopskim częste miewa correspondentie, y teraz był poseł od tego ż beja, obiecuiąc mu reconciliatorem hana. Suppono, że in fundamento zgody z nami ta przyjaźń hańska onemu pollicetur, zaciągaiąc na Moskala. Od hana penitus żadney nie było do niego legatij. Szwedzki Daniel abbas, który przy Wołoszynie residuie, szedł też świeżo z Wołoch do Wyhowskiego y z niem Rakocego y Multański posłowie.

Będę miał dostateczną wiadomość, iako ich odprawią, bo mam dobrych correspondentow przy Wyhowskim. To nieomylna, że utramque nie mogą mieć amicitiam, to iest oraz moskiewskiey y tatarskiey. Moskiewska pewnie się im uprzykrzyła, woleli by hańską, yle ci kozacy, co na włosci. Zaporozcy zaś omnino nie życzą zgody z

tatarami; woleli by przy Polazczce zostać, a iesli nie można przy Polazczce, tedy przy Moskwie. Owo rzeczy Ukrainskie in statu confusissimo.

Оригиналъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О' Навевича.

LVI.

Письмо Подольскаго козацкаго полковника Федора Михайловича къ Станиславу Беневскому съ увѣреніемъ, что козаки его ни въ чемъ не нарушаютъ условій перемирія. Изъ Межибожа, 1658 года, 31 января.

Pisanie do wnci pana bez bytnosci moiey od pana Daniela Stepanowicza, assawuła pułku mego nakaznego, na ten czas dirigowane, iż respons otrzymało, pod który y mnie powracaiącego się od i. m. p. hetmana Woysk Zaporoskich, dobrodzieia mego, zastało, z ktorego łącznom się mógł colligować, iż wm. pan, iako dyrektor pokoju swiętobliwego między Rzecząpospolitą a Woyskiem Zaporoskim, przestrzegać raczysz y raczysz pisać, że do rozerwania pactow anse daiemy, czego y w pomisleniu naszym nie mamy. To, pono, wm. p. uzurpuiesz, iżem posyłał do Ożohowiec y Manaczyna dla zasiągnięcia chleba, y to nie violenter, ale z prozbą, gdyż to człowiekowi rycerskiemu wolno. Jednak że nie byli dyskretni tamci obywateli, aby mieli dać, przez co controverziey nie masz żadney. Większe my cierpiemy praejudicium w chlebie naszym, iż chorągiew p. Skurzyna z Lachowiec, nad postanowienie pact, bierze chleb za Słuczą. Bóg swiadek, iż za assignatią sobie naznaczoną od imci p. hetmana Woysk Zaporoskich to czyniemy, y to ostrożnie, mając to na pamięci: „Swiaty pokoju—dobro z toboiu“. Nie pretenduy tego wm. pan, abyśmy to mieli czynić na zaczepkę iakową;

ale lubo byśmy chleba y za granicą iako woyskowi uprosili, uszło by to przy tak szczupłym a w niemałej kupie stojąc stanowisku.

Przyiazni się zatym y łasce wnci pana zalecam iako najpilniey.

Wielmożności waszey pańskiej cale życzliwy przyziaciel Teodor Michajłowicz, pułkownik Podolski, strażnik pograniczny, gubernator zamku Międzybozkiego.

W Międzybożu, 31 januaryi, 1658 anno.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

LVII.

Письмо Діонисія Балабана къ Волинскому каштеляну Станиславу Беневскому съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ санъ кіевскаго митрополита. Изъ Кіева, 1658 года, 8 февраля.

Wielmożny mciwy panie Wołyński, moy wielce mciwy panie y bracie!

Lubom zlecił poufałemu exequutorowi, aby niski ode mnie wnci m. m. panu uczynił pokłon y pożegnał, ponieważ absentia wnci m. m. pana do krola imci nie dopuszcza do obaczenia się et ad intuitum do pożegnania, in quantum podała się occasio, teraz życzę, aby moy pokłon et quem assueui candor braterski braterskiej chęci wnci m. m. pana został per literam zalecony.

Odiachałem, dobrodzieju, iako s powinności duchowney, post decessum metropolity, primus et primas, na electią, komu inszemu życząc calculo meo tey functiey, kilka listów p. hetmana Zaporozkiego y episkopa Czernihowskiego vocowany ad actum. Aż sors tak usłużyła, że nie stawiwszy ynszych ich mciow oycow episko-

pow, choć przyobiecowali na te sessie y teraz sperantur, czemu bym y rad barzo, mnie per conatus, ciężke instantie wszystkiey Ukrainy y samego pana hetmana, choć praesens nie był, ale quasi ex jussu przez plenipotentia na swoim mieyscu p. Teterę, obrano metropolitą, indignum sede et affractum senio. Że nie łatwo widzieć iuż oyczyzny moiey, także episkopiey Łuckiey na Wołyniu sinus, iuż y conversatiey z wmciami, m. m. panstwem, chyba listowney zażywam. Proszę, abym chowany w łasce był y zwykley zdawna wmcie m. m. pana chęci. Multum potes et vales, z łaski Bożey. Wmci m. m. panu polecam się cale, abyś tey Łuckiey katedrze nie opuszczał y iey ubogim konditiom in dispersum mere, wspomagaiać radą swą iego mé pana Grabowieckiego, który całosci moiey et meorum vices gerit. A ieżeli zechce się starać o te władcyctwo, proszę, proszę in hoc opere moiey non sperne instantiey do braci, do iego krol. mci, promovendo negotium. A primaris mnie iak łatwiey racz moy mci panie utorować drogę do iego krol. mci, pana mego mciwego, si habuero facultatem zakolać supplici voce o przywilej na metropolią, y iak się naylepiey wmcie m. m. panu zdawać będzie, tak staway, iako brat et magni iudicij senator, zgoła we wszystkim, w czym kolwiek prodesse możesz, famaе meae et nomini patrocineris wszędy. Winien będę Pana Boga prosić za wmcie m. m. pana y służyć dożywotnie, siebie zalecając iak naypilniey wmcie m. m. pana łasce. Z Kijowa, przy świętey Sophiey, 8 februari, 1658.

Wmci m. m. pana cale życzliwy brat y powolny sługa Dionizy Bałaban, arcyepiskop metropolita Kijowskij, Halickij y wszystkiey Rusi.

Подлинник из библиотеки К. Свидзинскаго.

LVIII.

Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому съ жалобой на дѣйствія козацкихъ гарнизоновъ на Волыни и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 9 февраля.

Wielmożny mci p. kasztelanie Wołyński, moy m. panie y przyiacielu!

Za communicatią tak emergentium od kozactwa Zaporozkiego, iako y innych occurenty pilnie dziękuję wnci m. m. panu, prosząc, abyś one chciał continuare. Zaprawdę hetman Zaporozki nullo merito causam praetendit sobie iuż do Pinskiego powiatu, który Protectionem iego arduam non acceptavit y teraz w głos onę ejurat. Jeżeli iedna osoba w tey mierze exorbitowała contra voluntatem całego tamecznego kraju, ma li ex eo fonte redundare na wszystkie szlachtę culpa nie bez znacznego naruszenia swoiey sławy ku panu y oyczyźnie, niechay się sam z sobą hetman Zaporozki poracbuie.

Wnci mego m. pana miały by w tym desudare studia, abyś go avocował od tak uporczywey imprezy y persuadował, żeby nie chciał daley terminu evagari y temi załogami prywatnemi aggrawować oyczyzny. Nadzieia w Bogu, że ten cereus nasus, który in suam utilitatem pociąga, za powrotem do nas z ordinansu niebieskiego pożądanego słońca stopnieie. Insolescat iako chce fortuna sua; przydzie ten czas, że tey złości swoiey, która pervicax est et nullis pervia rationibus, musi ponere modum. Ja, czekając na rezolucją krola imci, nie pozwalam żadney praebere ansam, z ktorey by miało iakie przeciwne wybuchnąć emergens; lubo kozactwo non continetur intra terminos przyrzeczoney sobie zobopolnie modestiey, co mnie bardzo afficere musi y całą oyczyznę. Oddaę się zatym

łasce wnci pana z powolnością moią. Datum w Kamieńcu, die 9 februarij, anno 1658.

Wnci mego m. pana życzliwy brat y sługa Paweł Sapieha, w. h.

P. S. Proszę, abyś wm. pan nie chciał w dalszey correspondencyi ze mną ustawać.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

LIX.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Ст. Беневскому съ увѣдомленіемъ, что онъ, согласно королевскому приказанію, усилилъ польскіе гарнизоны на Волини. Изъ Робчиць, 1658 года, 13 февраля.

Wielmożny mci p. kasztelanie Wołyński, moy m. panie i przyiacielu!

Maiąc deklaracją woli i. kr. mci, abym do chorągwi na Wołyniu zostających ieszcze więcey co ludzi przyczynił, ordynuję tam kilka chorągwi, aby tym snadniey ad primi impetus occasione byli gotowi ad reprimendos insultus, iesliby nastąpiły iakie; nad ktoremi ludzmi zlecam na czas commendę panu Hołubowi. Metuen-do iednak, aby inne tamże będące chorągwie cale iemu obsequi chciały, posyłam do p. Lanckorońskiego, aby na czas dalszy id functionis przyiął na się, gdysz iest człowiek dexter et qualificatus, a co większa, na ludzi dyskretny. Jesliby się zdało wnci m. panu, posłałbym do Wyhowskiego z pisaniem, żebysmy go, quid intendit, wyrozumieć mogli, expostulując oraz, z iakiey przyczyny stante armistitie occupat mieysca do obrony podobne; albo bym też pisanie odesłał wnci m. panu, w czym rad bym wprzod wyrozu-

miał sensum et mentem onego. Ja y sam nie zadługo do Sokala ruszam się ad eum effectum, abyśmy co facilius owych wyrozumieć mogli, iako nam zostaią affecti, gdzie tym prędzey wyiadę, kiedym się iusz z drogi Warszawskiey królowi jmci wymowił. To na ten czas oznaymiwszy, przyiazni wnci m. pana z posługami memi oddaie się. Z Robczyc, 13 februarii, 1658.

Wnci m. p. życzliwy przyziaciel y sługa powolny Stanisław Potocki, w. k. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива князей Сангушко.

LX.

Письмо того же Потоцкаго къ Беневскому съ извѣстіемъ, что онъ выступаетъ къ Сокалю. 1658 года, 19 февраля.

Wielmożny m. p. casztelanie Wołhynski, mnie wielce m. panie i przyziacielu!

Ze mnie w. m. m. pan za każdą okazyją incidentium z Ukrainy wiadomosciami convenire nie zanedbywasz, grato animo przyjmie y ten ku sobie affect, y w sprawach Rzpltey czułość. A że z tych kraioy ruszam w czwartek da P. Bog ku Sokalowi, otwiera mi się z wm. m. p. bliższych conferencyiei sposob. Y tego greczyzna, confidenta Wyhowskiego, directi z listami do Sokala, communicatia potrzebna. Trutynowałem relacją wnci m. p. progressow kozackich, utinam conceptae respondeant opinioni; wierząc iednak y ich inklinacyei do łaski i. kr. mci, nic nie zawadzi in omnem casum gotowosć, przy ktorey faciliores we wszystkim succedent rationes. Co na tey convocatiey, że będzie provisum dostatecznie od i. kr. mci y ich mciow pp. senatorow do Warszawy zgromadzonych, nic

nie wątpię. Mnie avocarunt odjazdu tego, lubom był sollicitatus bardzo, consideracie tei nazsei sciany, żebyśmy opuszczoney od wszystkich nie wyzuli ex securitate. Uprzeyme zatym służby moje oddaię łasce wnci m. pana. W Gorze, die 19 februarii, 1658.

Wnci m. pana życzliwy przyjaciel i sługa powolny Stanisław Potocki, w. k. h. w. k.

Оригинал из Славутского архива князей Санушко.

LXI.

Письмо кошевого атамана Пашка къ гетману Ив. Выговскому съ извѣстіемъ о выступленіи татарскихъ ордъ къ границамъ Малороссіи. Изъ Сѣчи, 1658 года, 16 февраля.

Вельможный и милостивый паве гетмане Войска его царского величества Запорозвий!

Здоровья доброго и щасливого повоженья зичимъ вашимъ вельможностямъ на лѣта долгие и часи незамѣроние, рокъ отъ року, на лѣта долгие отъ Господа Бога вашимъ вельможностямъ зичимъ не иначе, якъ сами собѣ. А при томъ писанью нашемъ ознаймуетъ вашимъ вельможностямъ, ижъ ваша вельможность панска рачилъ до насъ писати и росказовати именемъ вашимъ панскимъ, панъ нашъ милостивый, о яки-колвекъ вѣдомости, абисмо якую-колвекъ узавши вѣдомость певную, отсилали до вашои вельможности, пана нашего милостивого. Прето перше послалисмо посланцовъ своихъ,—не чули есмы жаднихъ вѣдомостей нѣоткуль, прето и съ своими есмы вѣдомостями послали, що ваша вельможность панская рачилъ до насъ писати, напоминаючи насъ слугъ своихъ, абисмо що найрихлей до вашои милости отсилали. А теперъ, узавши вѣдомость певную объ ордѣ, ижъ орда пришла

и къ перевозу, и къ городу, ми и сами не можемъ изрозумѣть, куда она мыслить, що на нашъ букъ переходить. А ми тежъ до вашей вельможности, пана нашего, и тое отсилаемъ, ознаймуючи вамъ, щосмо почули вѣдомость отъ Бута, который до насъ при-бѣгъ, ижъ салтанъ идетъ на Русь из своими ордами. А вашу милость, пана нашего милостивого, просимъ, абисте ваша вельможность, панъ нашъ милостивый, и насъ рачилъ вѣдомостями не обавляючись обсилати презъ тихъ же посланцовъ нашихъ, которыхъ до вашей вельможности, пана нашего милостивого, послаемъ, ясовула спрOMEЖку себе изъ онимъ листомъ послаемъ, и повторе просимъ вашей вельможности, пана нашего милостивого, абисъ ваша вельможность, панъ нашъ милостивый, и насъ рачилъ вѣдомостями обсилати, абисмо и мы промежку собою не... мешкали; бо гдижъ жадаемъ пилно ласки вашей вельможности, пана нашего милостивого, абисъ ваша вельможность, панъ нашъ милостивый, взглянувши окомъ своимъ панскимъ и на онихъ посланцовъ нашихъ, которыхъ до вашей вельможности послаемъ. А въ тимъ, не ширачи писанья нашего, с тимъ ся ласце, приязни вашей панской из унижоними услугами, якъ слуги найнижшие, отдаемъ. Дать с коша, с Козулиной, дня 16 мѣсяца февраля, року 1658.

Вашимъ вельможностямъ, паномъ нашимъ милостивимъ, найнижшие слуги, Пашко, отаманъ кошовый, исъ товариствомъ низкий поклонъ свой отдаемъ.

Подлинникъ на листъ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ небольшою печатью на зеленомъ воску подъ кустодию. На пакетъ два помѣты: малороссійская: „Листъ тотъ отданъ отъ Запорозцовъ дня 24 февраля року 1658“ и великорусская: „кошевого гетмана Пашка, списанъ без черва марта въ 19 день“. Хранится въ архивъ Министер. Иностр. Дѣлъ.

LXII.

Донесеніе Волинскаго каштеляна Станислава Беневскаго королю о томъ, что происходило въ Украинѣ и на Волини. 1658 года, февраль.

Relatia Ukrainiska z rożnych pewnych wiadomosci, przestana krolowi od S. K. Bieniewskiego, kasztelana Wołyńskiego, w lutym 1658 r.

Theodozy, który z listami od hetmana Zaporozkiego iedzie, iest grek, mieszczanin Lwowsky, który pretextu handlów bawiac się na Ukrainie, tak meruit amari od Wyhowskiego, że mu arcanissima quaeque zwykł concredere. Ten iest, o którym w. kr. mci, p. m. młwmu, w relaciy moiey powiedziałem, że m go za residenta mego zostawił był przy Wyhowskim y ktory mi expedicie procurował, od tego ż Wyhowskiego listy przywiozł: pierwszy do w. kr. mci, drugi do imci p. woyewody Kiiowskiego, trzeci do imci p. canclirza koronnego, czwarty do mnie. Moiego listu copią posyłam.

Stanał u mnie dnia 10 february, a że zachorzał był, trzeciego dnia ode mnie iachał, prostuiąc drogę na Lwow, ze Lwowa pospieszy do w. kr. mci, p. m. młwego.

Więc iż ma ze mną confidentią, z czym iedzie—detexit, że hetman Zaporosky inż się determinował pacem velle z nami i submissią swoią posyła do w. kr. mci, a naybarziesz dla tego, aby ten grek wyrozumiał tak z w. kr. mci, p. m. młwego, iako też ex senatu, tudziesz y Rzpltey, iesli ia prawdziwie assecuruię go in iure confidentiey y iesli z niemi non agitur insidiose. Jn summa affectus boni explorator y determinationem voluntatis do uspokoenia niesie. O którym greku to moie testimonium, że nihil est arcanum u Wyhowskiego, czego by mu nie miał credere.

Nie omyliłem się na relatyey moiey: cokolwiek powiedziałem, samą się isci prawdą. Assecurowałem, że nie można zgodzić kozaków z Moskwą post has, ktore między niemi per infirmum me nec tanti capacem laboris Bozka disposita zrządziła, confusiones.

Więc y teraz z relatyey tego ź posła expliciter wyrażam de statu kozaków, w czem assecuruję w. kr. m. pana m. m., że nie iesel inaczey. Jesliby contrarium kto udawał, siebie iactabit et non veritatem.

Co do osoby Wyhowskiego, ten u cara Moskiewskiego we złey reputatyey, a tey nieprzyiazni ieszcze przy mnie prziniosł mu od cara declaratią Tetera. Teraz tanto plus excrevit po udespecowaniu kilku posłów, gdyż żadnego prawie nie odprawiono bez contemptu.

Deducitur ta carska malevolentia i ztąd, że Zaporowscy, u ktorych starszym Barabaszenko, chcąc się carowi przysłużyć, posłów, ktorych był Wyhowsky posłał do hana, przeiąwszy, potopili, a posłów swoich posłali z przeiętmi listami, od Wyhowskiego do hana pisanemi, przestrzegaiąc cara Moskiewskiego, że z nim Wyhowsky infideliter postępuie y ordę nań praktykuie. A gdy ci posłowie od cara powracali, poimał ich Wyhowsky i potracił, a potem na Zaporowców z kilką pułkow puscil się był, chcąc ich znosić, iakem pierwey o tym pisał y teraz supervacuum rozumiem iterować.

Niemniey y ztąd deducitur hostilitas moskiewska przeciwko niemu, że swiežo poseł od cara nieiaki Jwan Chytrz przyszedł y zastawszy Wyhowskiego w Hoholowie, nie chciał mu hramoty oddać, aż w Pereiasławiu przy radzie, ktora rada w tych dniach miała być. Ten poseł z tym przyszedł, że się tego ź upomina car, czego przez Kikina upominał się, scilicet, absolutissimum dominium. Wszakże statie carskie oddałem w. kr. mci y czytałem ich przy relaciy moiey.

Ten że Wyhowsky ex parte kozaków iaką ma securitatem, z tey że patebit relaciy. Co do Zaporoscow, ci simpliciter detestantur go tak per alios respectus, iako signanter dla tego, że Zaporoscy bez rzeczek, pol, incursij na morze y pola tatarskie obeysć się nie mogą y tego im bronić iest petere jugum ich. Ze się tedy brata Wyhowski z tatarami, non placet im ten concept. Woleli by przy dawnym panie zostawać, a iesli to nie można, przynaymniey przy Moskwie. Więc iż z nami ciż Zaporowscy nie mogą przyść do conferenciy, tulą się tantisper do Moskala, pewnie tylko eligendo minus malum, nie chcąc się dostać pogaństwu. Co zaś na włosci będących, osobiwie z starszyny, y u tych mało ma Wyhowski confidentiy. Co się dowodzi tym, że półkownicy Przyłucki i Mirogrodzki y insi zbuntowali się przeciwko niemu, ktorych gdy ex improviso złapać chciał, iedni do Moskwy uciekli, a drudzy na Don. Jednym słowem, doszedłem ia tego sekretu, że u wszystkich Wyhowsky in odio.

Nie mnieysze y ztąd contrahet odium, że novissime iachał do Hadiacza w kilku tysięcy wykopywać skarby Chmielnickiego, skąd y na Jerzego Chmielnickiego znacznie sobie zarobi nieprzyjazń.

Plebs na włosci zostaiąca tatarow abominantur, skąd yż samym subsistere nie można, a minimo ad maximum wszyscy do w. kr. mci y Rzpltey inclinant.

In hac tanta distractione Wyhowsky nie wie, quo se vertat, ani nam ex toto dowierzaiąc, y o moskiewskiy cale zdesperowawszy przyjazni, a co naywiększa, de suorum quoque tak Zaporowskich, iako y na włosci siedzących kozaków informatus perfidia, tuli się pod ordę y respicit Turcam. Jntencia iego: z ordą zgodziwszy się, mieć kilka tysięcy tatarow pod Czarnym Lasem ustawicznych pro praesidio sobie naybarzies od swoich, A stanąwszy przy potencyey tatarskoy, chciał by odmienić pułkownikow y sobie niechętnych, y zgoła absolute tyrannice uiąć kozaków zamiślił, iakoż inaczey nie mógł by osiedzić.

Tego iego sekretu doszła starszyna, sędziowie, pułkownicy y palam admonent, aby się kłaniał w. kr. mci.

Co by tedy hac rerum conditione uczynić, subjicio altissimae w. kr. mci et senatus trutinae. Meo quidem iudicio, trzeba instare, dum candet (ferrum). Jakoż po wyjeździe tego greka odemnie, wysłałem do Wyhowskiego sprawnego posłańca y do inszych, do których rozumiałem, z starszyny napisałem, aby nie wahając się posłów do w. kr. mci cum plenaria potestate y żeby zgoła konczył. Co niech się nie zda nikomu zle, gdyż mam w Bogu nadzieję, że nie pomyłę, zwłaszcza że intus et in cute zrozumiałem tę monarchią chłopską. Ani względem cara Moskiewskiego quidquam przeskodzę, gdyż o tem wzmianki żadney nie czynię.

Od Turczyna iest poseł u Wyhowskiego nieiaki Eli-aga z tym, że Polacy przez Jaskulskiego daią im Kamieniec y dań postępuią, aby im pomógł znieść was; „a że ia doznałem waszey przyiazni barziej, aniżeli Lackiej, tedy wam chcę więcey życzyć, bylescie mi się cale oddali, y tatarom godzić się z wami kazałem“.

Ten że grek powiada, że Wenetowie traktuią o pokoy z Turczynem, ale Turczyn zatrzymywa się z declaratią, aż mu się wprzod zdeklaruią kozacy; bo iesli się zgodzi z kozakami, z Wene-tami nie zgodzi.

Pytałem tego z greczyna: iesli poseł, ktorego przy mnie do turek wysłali, nieiakiiego Hermana, wrocił się? Powiedział, że się nie wrocił y nie puszczą go, aż kozacy wielkiego posła z deklaracią poszlą. Z tatarami ieszcze kozacy nie konkludowali. Powiada grek, że Karaczbey y Szeienbey są z pięciuset koni za Czeherynem w kilku milach dla conclusij tych traktatow y zaprzysiężenia, ktorym kazał na się Wyhowsky czekać, ordynowawszy im dostatki, a sam puscil się do Hadiacza po skarby Chmielnickiego.

NB. Z różnych stron, osobliwie od Szweda, ucichły praktyki.

Z strony Pińska assecurował mnie ten że grek, że iesli z naszey strony nie będzie zaczepki, oney nie dadzą.

Od metropolity Kiiowskiego, to jest oycy Bałabana, który z Łuckiego postąpił na tę metropolią, mam też pisanie. Utilissime ten człowiek zasiadł tam y spodziewam się, że proderit oyczyźnie. Jam go dysponował na tamte mieysce, alias nolentem et reluctantem, dopatrywałem bowiem, że liberius agere może, tam zasiadszy. Jn summa ten w liscie swym proximam pollicetur spem.

Nie godzi mi się pro fide mea przemilczeć quorumdam zabieżańców y arendarzow około Horynia perfidiam, ktorzy Tarnawskiemu, załodze Koreckiemu, nie tylko clanculario modo, ale y aperte adhaerendo, tegoż Tarnawskiego wsadzili na to, że wydał uniwersał, aby się szlachta pohoryńska na dzień 18 january na radę pod gardłem do niego ziachali. O czym gdym wziął przestrożę, posłałem do tego Tarnawskiego, napisawszy mu pro captu iego, tak iako mi dictabat tanti progressus iego ratio. Zaczym y deklarowałem mu, że nie tylko od nas spodziewać się ma tego, na co zarabia, ale za listem moim, y u p. hetmana Zaporoskiego pewnie nie uydzie smierci. Ktory moy posłaniec praevenit in ipso actu ten seymik ich, y iuz zastał list napisany i podpisany do p. Wyhowskiego, z ktorym niejakiego Nowakowskiego wysłać mieli, i non desiderabatur ad expeditionem, tylko collecta temu z Nowakowskiemu na strawę. Listu tego ta była summa, że za protektora p. Wyhowskiego przymuią, a proszą, aby Tarnawskiego nie sprowadzał y owszem aby go subsidiował. Więc za przyjazdem mego posłanca stracili frontem. Jeden z między nich Herszt, quasi marszałek, list porwawszy, uciekł; drudzy się też rozbiegli. Tarnawsky interim odpisuie do mnie, który list iego posyłam. Zgoła, (absit verbo invidia) przeszkodą moia vigilantia niektórym. Co iednak pokornie proszę, aby reputacy woiewodztwa mego nie szkodziło, które zawsze dotrzymywało wiary y cnoty, y teraz sine dubio dotrzymuie y dotrzyma. J owszem wielki o to rug między nami, ale privatim nemo audet aggredi licenciosos. J w tym upewniam, że tam żadnych nie było z tych, krorzy ex possessionibus do woiewodztwa należą, iako (tylko) arendarze, zabieżańce. Życzyłbym ia zła

раć samego Herszta y даć in exemplum drugim, co facile mogło by być, gdy przyidzie informacia.

Od Międzyboża Teodor pułkownik, ktory tam residue, począł też był ku Lachowcom, nie bez szkody w majątnosciach szlacheckich; i tego uiołem, iako to z listu iego patet, ktorego przepis posyłam.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

ЛХШ.

Донесеніе гетмана Ивана Выговскаго царю Алексію Михайловичу о мятежѣ Полтавскаго полковника Мартына Пушкаренка. Изъ Ржищева, 1658 года, 3 марта.

Божнею милостию великому государю, царю и великому князю Алексію Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу, Московскому, Киевскому... (*полный титулъ*). Іоанъ Выговскій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ до лица земли чоломъ биемъ.

Якосмы первой черезъ Оилона Горкушу ознаймовали тобѣ, великому государю, царю и великому князю Алексію Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу, што Мартинъ Пушкаренко, не зная для чого скупивши полкъ свой и иншой не мало своеволѣ, росписуючы грамоты свои, до себе прибравши, на войско вашего царского величества Запорозкое умыслилъ наступовать и кровь невинне христіанскую проливать, такъ и теперь тое жъ поновляемъ; а найбарвей, што онъ и на посланного по указу вашего царского величества ближнего вашего царского величества околничого и оружничого и намѣстника Ржев-

свого, Богдана Матвѣевича Хитрова з товаришчы не слушають, але злый свой умысль до skutку приводити конечно хочеть; а то подбужений одъ посланниковъ Запорозкихъ, у вашого царского величества будучыхъ, которыи, выпущенные въ Путивля, прибывши до его, Пушкаренка, явовымись одъ вашого царского величества привилеями якобы надъ ними упевнили и до большого междуособия побудили. А такъ я, любо умыслиль былъ вскорѣ пресвѣтлые вашого царского величества очи оглядати и мое подданство подъ ноги вашого царского величества поддать; однакъ, не угасившы того огня, трудно маю тую Малую вашого царского величества Росию оставить, бо розные неприятеле, а меновите Ляхи и Литва, учувшы о междуособии межы нами, казали всѣмъ войскомъ своимъ купитися и ку границамъ стагатися и во вшелякой застають готовности, чекаючи на дальшее в Малой вашого царского величества Росии замешание, абы тымъ способнѣи могли на города вашого царского величества Украинные, чого имъ Боже не допоможи, наступить. Яко жъ и почали уже были примыкаться; только учувшы, же я, присягшы тобѣ, великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, вашему царскому величеству, в Переяславлю на вѣрное подданство, пришовъ въ Киевъ и заразъ нѣкоторымъ полкомъ рупитися казаль, они тежъ назадъ уступили. И за помочю Божьею а за счастьемъ вашого царского величества, усѣ бъ ти Малой вашого царского величества Росии неприятели не утѣшилисе, кгдабы не тая Пушкаренковая своеволя на перешкодѣ была, который жадной передъ тымъ вашему царскому величеству не учинилъ прислуги, а ни въ войни передъ тымъ застановлялся, але теперь, яко бачымъ, головами нашими и кровию христьянскою прислужытися хочеть. Зачимъ, любосмы не зычили межы народомъ христьянскимъ крови пролития, же однакъ видимъ, ижъ тая своеволя не хочеть повстягнути, а запобѣгаючи, абы до чого горшого не пришло, казалисмы полкомъ рупитися для ускромления тое своеволи. А што былъ указъ вашого царского величества черезъ ближнего вашого царского величества

окольничого и оруженничого и намѣстника Ржевского Богдана Матвѣевича Хитрова з товарищы, абымы ся на Ляховъ готовали, то теперь и тому тая своеволя учинила перешкоду, бо впередь мусимъ тую своеволю усक्रमлять, которая бы напотымъ всему православию на великой перешкоди была, о чымъ усимъ пречестный отецъ Максимъ Филимоновичъ, протопопъ Нѣжинский, з товарищы, которыхъ наскорѣ до вашего царского величества выправилисы, оповѣсть, бо онъ отъ преосвященного в Богу отца Дионисия Балабана, новообранного митрополиты Киевского, до того Пушкаренка зъ упоминаемъ ѣздилъ и усе, счо колвекъ ся тамъ дѣеть, вырозумѣлъ, да и о всимъ иннымъ, счо колвекъ се у насъ дѣеть, достатечне вашему царскому величеству ознаймить; и вашему бѣ царскому величеству ему во всемъ дать вѣру, што колвекъ учнетъ сказывать, бо усе истинно вашему царскому величеству приказалисмо говорить. За тымъ, абымъ въ неодмѣнной вашего царского величества былъ хованъ милости, вопрошаючы, вѣрное подданство наше подъ ноги вашего царского величества поддаемъ. Данъ изъ Иржицова, дня 3-го марта, року 1658.

Вашому царскому величеству во всемъ поволные слуги и вѣрные подданцы Іоанъ Выговский, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ большого листа бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на красномъ воску подъ кустодією. Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

LXIV.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волинскому каштеляну Беневскому. Изъ Сокаля, 1658 года, 7 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie Wołynsky, moy mci panie y bracie!

Dziwno mi temu bardzo, że żadney dotąd od wnci m. m. p. nie mam wiadomości z terazniejszego z Teterą congressu. Zaprawdę długo wm. m. p. przy sobie zatrzymujesz sekret, który expedit, abym wiedział wczesnie, żebym ex re et necessitate mogł commode disponować ruszenie y insze rationes woyska. Czekam tedy na prędką o wszystkim od wnci m. p. wiadomość y żeby nie mieszkala y nie zwłoczna była, pilnie o to proszę. A że xiężna imśc p. kanclerzyna Litewska, iadąc na rezydencją do Ołyki, potrzebuie załogi, i zem różnie rozesłał dragonią, proszę, abyś wm. m. p. z będących u siebie piętnastu wypuścił, ktorzy by zostawali w Ołyce; wszak iak kiedy wm. p. potrzebować będziesz, gdy przyidzie dragonia, supplebo numerum wnci m. m. panu pozostałych. Przyjazni zatem wnci m. m. p. powolne moje służby zalecam. Z Sokala, 7 aprilis, 1658.

Stało było między nami, że tu więcey nie miało bydz chorągwi; ale że krol jmc ordynował na Wołyn woysko Litewskie y imc p. wda Wileński pisał do mnie, żeby musiał iść do Żmudzi, zatym nasza conjunctia rozerwać by się musiała. Trudnom mogł w tey mierze negare tego, czego y wola pańska, y publica requirit necessitas.

Wnci m. m. pana życzliwy przyiaciel y sługa powolny Stanisław Potocki, w. K. h. w. k.

Оригинал из Славутского архива князей Санушковъ.

LXV.

Письмо Андрея Лещинскаго, архиепискупа Гнѣзненскаго, къ королю. Изъ Скерневицъ, 1658 года, 11 апрѣля.

Naiasnieyszy krolu, panie moy miłosciwy!

Jmć p. woiewodzie Derpski, wnuk moy, mając załogi kozackie w Korezczynie, aby się uchronił wszelakiey suspiciey, stał do Wyhowskiego tego towarzysza, który iedzie do w. kr. mci, p. m. miłosciwego, prosząc o sprowadzenie tych załog. Jakosz non infeliciter, bo Wyhowski zaraz tam posłał szwagra swego Teterę, tak żeby weyrzał w krzywdy tamże poczynione, iako tesz żeby załogi zprowadził. Jako iest inclinatus Wyhowski y Tetera do pokoju z w. kr. mcią, wyrozumiesz w. kr. mś z listow imci p. Wołyńskiego, także y z relaciey towarzysza tego. Ja życzyłbym, aby zagrzać ichmsciow pp. hetmanow, żeby co prędzey admoveant manum commissiey y tractatom z kozakami; bo ta rzecz, a zatym y nostra salus, in celeritate consistit. Więc że y to wyrozumiewam, iako Moskwa propendet do pokoju y tractatow z Szwedami, aby wszystkie siły swoje na nas obrociła, jakom iusz o tym pisał; rozumiem, aby omnes ineantur rationes zawarcia prętkiego tractatow z Szwedami, żebyśmy tym liberiores byli przeciwko Moskwie. Z Tatarami także expedit ligę accelerare. Całuję zatym rękę w. kr. mci, p. m. miłosciwego. W Skierniewicach, die 11 aprilis, 1658.

Waszey krolewskiey mci, pana m. młciwego, wierna rada y uniżony sługa Andrzej z Łeszna, arcybiskup Gnieznienski.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Наевича.

LXVI.

Письмо Беневакаго къ Литовскому гетману Павлу Сапѣгѣ съ убѣжденіемъ не придвигать польскихъ войскъ къ Дубну, такъ какъ это можетъ повредить начатымъ мирнымъ переговорамъ съ козаками. Изъ Полонной, 1658 года, 13 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie woiewodo Wilenski, moy wielce mci panie y przyiacielu!

Przymusza mnie ratio publici boni iako nauczesciey w. m. m. pana listownie compellandi. Wziąwszy bowiem wiadomość, że wni. m. p. ex dispositione i. kr. mci półki sciągac raczysz pod Dubno praetextem commissyiey, posyłam persuadując przez całość oyczyzny, aby to nie było, s tych ratij: pierwsza, yż ten ordinans i. kr. mci p. m. m. stanął ad male narrata, bo kozacy sami mieli dać znać o czasie, na co czekać omnino potrzeba, y wiem, że i. kr. m. za informacją moją, którą posłałem od p. Tetery, ynakszy przyszle ordinans y turbować by się tym musiał, gdyby półki pod Dubno sciągnione były. Więc y ten graek, ad cuius informationem ta wzniecona nullo fundamento commissya, ieszcze iest we Lwowie, ani ustney, ani listowney dotąd Wyhowskiemu ieszcze nie uczynił rellatii. Druga, że to wprowadzenie woyska pod Dubno simpliciter contra mentem Wyhowskiego, przez Teterę declaratam, stanęło by. ktory woysko quidem pogotowiu na kwatyrach mieć persuadował, ale go sciągac do obozu tak prędko, a ieszcze ku Horyni, omnino nie życzył, a to propter commotionem plebis, ktora nieomylnie tym by się musiała zgorzyć. Gdy tedy w klar (sic) przestrzegam, że ieszcze dla kommissey nie trzeba woyska sciągac, sequitur, że za sciągnieniem pułkow pod Dubno spodziewać się pewney diffidentiey kozackiey, zwłaszcza gdy się przeciwko postanowieniu z Teterą stanie. A zatym res Moscoviticas stwierdzimy, a to, co się dość

znaczno zbudowało, obalimy.—Podstąpiwszy pod Dubno, gdy commissyey nie będzie,—iako woysko obrocić? Bo że go tam sustentować w zgłodzonym koncie nie podobna, y stać w iednym miejscu omnino trudna, przyszło by albo za Horyń woysku, albo czatom pozwolić, co by było pacta rozerwać y ultro laccessere hostem, inclinatum in partes nostras; albo znowu cofnąć nazad woysko, nie wiem z iakim tak woyska, iako y Rzpltey pożytkiem. Jesli tedy wm. m. pan mieć raczysz secretum consilium opportune invadendae Ukrainae y iesli iest modus bez traktatow przywiesć to ad obedientiam, racz szczęśliwie progredi: nie tylko non detineo, ale votis accedo. Ale iesli zaczętymi przez mię praktikami y podług życziwosci Tetery należało by ten pokoy konczyć, to iuż wyraźne moje przesyłam sensum, że wszystkie moje staranie wprowadzenie pułkow pod Dubno nie tylko pomiesza, ale cale zruiniue, y prędzey się gości spodziewać, niżeli czas każe. Rozumiem, że wm. m. p. nie będziesz chciał apertum meum fastidere candorem y cokolwiek uczynić będziesz raczył, mnie po staremu zawzięta z wm. m. panem continuandae correspondentiae manebit obligatio. Wszak in rebus magnis sufficit bene voluisse. Moie zatym posługi pilnie łasce wmcie m. p. oddawam. Datum w Połonney, die 13 aprilis, 1658.

Rozumiałbym woysko do powrotu p. Tetery na kwatyrach zatrzymać, lubo nieco chorągwi, nie turmami, ale pojedynkiem wprowadzić także na kwatery za Styr, aby przecie za trzy mili Horyni nie dochodziły. Ktory p. Tetera prędko się do mnie powrocić obiecał, o czym z drogi mam list od niego.

Wmci m. m. pana życziwy przyjaciel y sługa powolny S. K. Bieniewski, k. W. s. B.

Оригинал из Славутского архива князей Санушко.

LXVII.

Письмо литовскаго полнаго гетмана Вицентія Корвинъ-Госъскаго къ Волинскому каштеляну Беневскому съ просьбою сообщать ему нужныя свѣдѣнія о дѣлахъ политическихъ. Изъ Бреста, 1658 года 19 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, moy wielce mciwy panie y bracie!

Pod bytność moią u imci p. hetmana w. W. X. Lit. w Brzesciu, zdarzyło się czytać listy wmci m. p. do imci p. woiewody pisane, o negotiatiey swoiey z kozakami oznaymujące. Poniewasz tedy y ia mam od i. kr. mci commissionem w rzeczach, spolnemu dobru użytecznych, z Moskwą znosić się iako nayczęsciey, przeto intereset y mnie, iako socio bellici consilii, takowe ż pocztą do imci p. woiewody idącą od wmci m. p. odbierać przestrogi, z ktorych gdy będę informatus, ostrożnie począwszy, snadno wszystko pomyslnie z upodobaniem powszechnym skonczyć będę mógł. Proszę tedy, abyś mnie nie miał z potrzebnemi wiadomosciami. Jeżeliby zaś co occurerit arcanum, tedy cefrą do imci p. wdy pisanych listow raz mi wm. m. p. communicare scienda. Czekaiąc zatym łaskawie certitudinem de statu rerum tam że toczących się, braterskiey łasce z moią oddawam się powolnoscią. Z Brzescia, die 19 aprilis, 1658.

Wmci m. pana życzliwy brat y sługa powolny Wincenty Korwin Gosiewski, podskarbi wielki, hetman polny W. X. Litewskiego.

Орignalъ изъ Славутскаго архива.

LXVIII.

Письмо Тимофея Носача, обозного Войска Запорожскаго, къ каштеляну Беневскому съ благодарностью за освобождение изъ плѣна козака Чечеля. Изъ Корсуня, 1658 года, 29 апрѣля.

Jasnie wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, mnie wielce mciwy panie y przyiacielu!

Pisanie wielmożności waszey, m. m. pana, doszło mnie, w ktorым, odzywając się z powolnością swą, raczysz przyiacielską nawiedzać y ku pospolitemu dobru pokoiu świętego prowadząc, co by należało, starania swego przykładać. Ja z moiey życzliwosci ku oyczyźnie sprzyiać dobrego namuiey nie odmawiam, ale owszem mego przykładać będę starania. Pod czas bytności wielmożności waszey m. m. pana, w kraiach naszych roku przeszłego, raczyłeś submisie na prosbę moią, kozaka nazwanego Czeczela, w niewoley tam zostaiącego, uwolnić; iakoż cale trzymam o nieodmiennym ku mnie wielmożności w. affeccie y staraniu w odszukaniu kozaka pomienionego z znaną w tey mierze łaską, wielmożności waszey m. m. p. uniżonymi usługami memi każdego czasu winien będę zawdzięczać, z ktoremi na ten czas nieodmienney przyiazni wielmożności w. m. m. pana y łasce pilnie się oddaie. Dat w Korsuniu, 29 aprilis, 1658.

Wielmożności w. m. m. pana we wszem życzliwy przyiaciel y uniżony sługa Tymosz Nosacz, obozny.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXIX.

Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ сообщеніемъ слуховъ о низложеніи съ гетманства Ив. Выговскаго. Изъ Сокала, 1658 года, апрѣль.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołyński, moy mci panie y bracie!

Respons od xięcia i. mci p. strażnika koronnego, in negotio urazy wm. m. pana dany, (dsyłam wmcі p., z ktorego informujesz się wm. m. m. pan, że się iustificuie, że o żadney przeciw wmcі nieprzyjazni nie myśli. Aże mi tam znać dają z Kamieńca, że Wyhowski degradowany, że suffectus in locum iego Chmielniczenko, że na Wyhowskiego kozacy mają pilne oko, y że Puzkarenka do cara wyprawili hoc nomine, co z nim czynić każe; luboć ia tym wiadomościom wiary ieszcze nie dają, poki od wmcі m. m. pana in simili nie obaczę do siebie pisania; iednak że mi w ten że sens piszą notam z Wołoch, pilnie upraszam, ieslibyś w. m. m. pan miał iaką koło tego wiadomość, abyś mi communicował. Na co czekając, przyjazni w. m. m. pana oddaję się. Z Sokala, — aprilis, 1658.

Wmcі m. m. pana życzliwy przyjaciel i sługa powolny Stanisław Potocky, w. kr. h. w. k.

Оригиналъ изъ Славутскаго архива.

LXX.

Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ Волинскому каштеляну Бене-
невскому. Изъ Чигирина, 1658 года, 5 мая.

Sam wmc̄ m. m. pan swiadkiem iesteś widocznym, iako my
tenaces armisticii zostaiemy, żadney dotąd naruszenia onego nie
daiąc ansy; owszem około animadversyi na violatorow mamy pilne
staranie, żeby to, quod sacrosancte postanowiło się, nie było
illicito ausu nałomano od żadnego z strony naszej. Z czego spem
sumimus, że y od w. m. pana do czasu wyscia naszej umowy
abstinebitur od zaczepiek, ile kiedy w. m. mł. pan popieczołuiesz,
iako ten, ktory tak dobrych rzeczy byłeś plantatorem. Plura re-
condet wmc̄i m. m. panu pan Theodozy, iako człowiek virtutis
probatae, gdy listowną ode mnie oddaiąc visitę, będzie w rozmowie
z w. m. m. panem. Ja tylko pro colophone kładę, że ieżeli ktory
czas do dalszych rzeczy traktowania był nad terazniejszy przed-
niejszy, przyjemniejszy y pogodniejszy. Hoc tantum desideratur,
aby absit haec opinio w. m. p., abyśmy mieli adacti necessitate
zaciągać; raczey tym o naszej daiemy wywod propensij. Gdyż
iesliby terazniejsza miała praetermitti commoditas, długo by obie-
gać trzeba, nim taka przyswieci gwiazda. Wiem, że y car i. m.
ambit o pokóy z królem i. m. y dla tego ż wielce haesituie, ieżeli
non inflabit spiritus praesumptionis; iednoż hoc memorandum, quod
sermones illorum super oleum, et ipsi sunt iacula. Dosyć ze mnie,
że quod amica dictat conscientia, praecaveo; ale y o sobie upew-
niam, że nie z żadney to czynię, co radzę, potrzeby. O inszych
rzeczach temu ż panu Theodozemu zleciwszy, samego siebie pri-
stino commendo amori y łasce braterskiey. Data w Czehyrynie,
die 5 ma, 1658.

Wmci młciwego pana cale brat życzliwy y sługa Jan Wyhowski, hetman Woyska Zaporozkiego.

Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXI.

Письмо Выговскаго къ тому же Беневскому съ выраженіемъ безпокойства по поводу сбора кварцянаго войска подъ Дубномъ. Изъ лагеря подъ Голтвой, 1658 года, 15 мая.

Adacto potrzebami popolitemi, przyszło mi za Dniepr uczynić drogę, gdzie będącego poscięła mię certitudo od pogranicznych naszych pułkownikow, iakoby ductu ichmsciow pp. hetmanow, a snać et autoritate w. m. m. pana, miało się pod Dubno kupić woysko kwarciane, quo animo y iakim zamysłem—zgoła nie wiemy. To tylko znamy do siebie, że z obu stron w umowie naszej, iuramento sacrosancto potwierdzoney, staneło było, do czasu pewnego zpokoynie z sobą mieszkając, słowa sobie dotrzymywać y w żadne nie wchodźć nieprzyiazni.—Quod et fideliter praestitum z naszej strony, że o żadney do siebie nie znamy dotąd winie, przez którą byśmy do naruszenia armistitium mieli dać anse. Wszakże y o wm. panu statecznie trzymamy, że ten zawod woyskowy od wszelkich zechcesz arcere incursyi, miawszy od nas wszelaką przyiazń y zachowanie. Luce clarius, żeśmy y p. Teterę dla uprzątnienia wszelakich differentij byli wyprawili, dawszy mu zupełną władzę na swawolnych garłach za najmniejszym dowodem animadvertendi. Ale y teraz albo tego, albo iemu podobnego wyprawimy, na tąż go ordynowawszy functią postrzegania z naszej strony bezpieczeństwa, bylebyście y wm. m. pp. chcieli nas eadem tractare huma-

nitate, poniechawszy z nami przed wyściem umowy naszej wszelkiej nieprzyjazni. Inaczej bowiem, ieslibyscie wm. m. pp. umknąc nam nad swoy swyczay mieli słowa, przy Bogu samym zostanie za to pomsta; iednak y my o obronie naszej niewinności będziemy przemyślali. Czego nie rozumiemy, abyś nam w. m. m. pan, bywszy evictorem w tey mierze, miał to wyrządzić. Umyslną tę listowną naszej szczerości posyłamy contestatią, prosząc, abyś nas prędkim w tey materyi obesał responsem. Tym czasem woysko y ichm. m. pp. hetmanow verbi dataeque fidei upomniawszy, zalecamy się z tym iako naypilniey łasce wnci pana. Dan w taborze pod Hołtwą, die 15 maj, 1658 anno.

Jan Wyhowski, H. W. Z.

Современная копія, списанная рукою Беневскаго, изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нацевича.

LXXII.

Письмо короннаго маршала Юрія Любомирскаго къ Беневскому съ выраженіемъ мнѣнія о необходимости заключенія мира съ Шведами, чтобы сосредоточить военныя силы для приобрѣтенія Украины. 1658 года, 16 мая.

Jasniewielmożny mci panie kasztelanie Wołynski, mnie wielce mci panie y przyiacielu!

Praca wnci m. m. pana w tak wielkiej negotiatiey, z ktorey salus oyczyzny dependet, iako iest tanto sumptus et periculi probata impendio, że wszystkich ku wm. m. panu obligat et adstringit do wdzięczności; tak mnie iednego nie snalazła tak ingratum, abym iey suum decus przyznawać nie miał. Y owszem, w czymem wnci m. panu przestrogi dał, iako to èo zelo y tym uczynił życzącego

affectedu celem, żeby ta transactia, którąś w m. p. zaczął, pożądaney coronując oyczyzną skutkiem pacificathey, oraz peractae feliciter operae przysługę, imieniu w m. mego m. pana connectar y sławie; tak na swoim da P. Bog mieyscu racz sobie w m. m. pan ze mnie obiecywać eum testem, że powinne tribuam przyznanie, co w m. m. panu za wdzięczność publice od całej Rzeczypospolitey, co privatim od każdego debitor. Consideracyi moich, w mci m. p. wypisanych, wszystka to iest mens y vis, że iestem tego rozumienia, aby ze Szwedami pokoy omnino był uczyniony, a wszystkie vires, ktorych na tamte stronę największą część oderwano, tu były unitim na tę obrocone scianę. W mci m. panu przyznać każdy musi, żeś wiele uczynił negotii, wiele prudentia sua sprawił, żeś ad Rempubicam Wyhowskiego y Teterę, największe y najpierwsze przeciągnął kozakow capita. Y niechybnie, kiedyby do tych początkow efficacibus medijs od nas kooperować chciano, a nie in imaginariis ideis fundowano rzeczy, moglibyśmy się prędko, przy łasce Bożey, bonum pacis y szczęśliwego oyczyzny spodziewać się s tey sciany uspokojenia. Ale dwor eo felici w mci m. pana ingressu abutitur, bo iest tak mocną, iakoby rzetelnego pokoju ubezpieczony wiarą, że na tę stronę nietylko żadnych non parat arma, ale y tych, co trochę iest, umnieysza, ku Prussom odrywa, omnem vim na iedno priwatne fortet destinując dobywanie, a tu prowincie, narody giną. Litwa y Ruskie kraie oborientibus periculis na zgubne imie zostaią puszczone. Kiedybyśmy, rebus od Pruss pacatis, tu woyska obrocili wszystkie, co teraz obstinata przy zasmakowanym Septemtrionie plebs per obsequii gloriam do Rzpltey detrectat przystąpić, mnie się zda, że tym modelem wiele by Wyhowskiemu przybyło pomocy ulęknionych inducere do uczynienia tey accessyey. Y choć pisze, że durae cervices rad obaczę, ieżeli zemkniętych metus woysk nie zmięczy et inflectet uporu, ale iesli tak odsłoniemy y exarmujemy te kraie, haereo w niemałym powątpiewaniu, aby y sam Wyhowski tak był nieostrożny y bezrozumny szczęścia y bezpieczeństwa swego prostitutor, żeby go miał super

caducum reponere parietem, widząc nas niczym nie wspartych, widząc na tyle stron rozerwanych. Sameć to Wyhowskiego wyda-
waia tractatij, że tę accessią do nas dla tego czyni, aby securitati
consulat; bo u Moskwy y kozakow metuunt capitibus suis y z
Teterą, będąc nietylko bez władzy, ale *invisi et in periculo possiti*.
Dla tego nam radzi pacisci ze Szwedami, pacisci z Moskwą; życzy,
żebyśmy Tatarow lubo subdolał przecie iakokolwiek *conservovali*
societatem; życzy, żebyśmy gospodarow obudwu mieli *amicos*. Na cóż
nam tyle *firmari potentiis* życzy? Znać, że niewiele y swoiey y naszej
ufa mocy; *preparuie* tedy, aby *Corona reddatur secura*, żeby potym pod
tak *assekurowane* mieli dokąd y z Teterą *transire refugium*. To tak ie-
den Wyhowski *upatruie* tot *fulcimentis* *wesprzeć securitatem* swoie. A
my na iedney zle formowaney, lekkiey, płochey kawaleriey obroną
tych kraiew y *conservatią* funduiemy, bez armaty, bez piechot zоста-
wamy! Dwoma dywizyami, tak *nadwątlonemi* y *zmnieyszonemi*, z
ktorych do Pruss tak wiele oderwano ludzi, w ktorych nie *roboris*,
nie *gravioris arma*, tylko trzy chorągwie usarskie, i te bez kopij
mamy—*moli gentium*, tak wielkim, mocnym, ognistym woyskom
Moskwy y kozakom *oprzeć się*? Jakom tedy w listach wyższych do
wmcı m. pana pisał, tak, y teraz *constanter* mego trzymam się
intentum: *racz w. m. m. p. persuadować* dworowi, aby w Prusiech
pokoim ze Szwedami *konczono*, a tu *unitis agamus viribus*; poka-
zać że y to, co dotąd *prudentia w. m. m. p. transactum* na Ukra-
inie, y co więcey *et solidius in rem oyczyzny transigi* może, po-
trzeba aby *arma stabiliant*, bez ktorych ia się przyznam, że będę
miał *pro miraculo*, iesli do nas narody *accedent*.—Kończę, *dziękuiąc*
bardzo *w. m. m. p.* za tę *confidentią*, którą mi w częstych *oswiad-*
czasz conferentiach, a wielce proszę, abyś *wszystko, co w. m. m.*
panu actus przyniesie negotii, *niebawnym communicować* iako *nay-*
częsciey *chciał znoszeniem się*; *gwoli czemum y poczty napomnieć*
kazał, aby z nich nic nie było *morae* w *przëtkiem należących*
wiadomosci przenoszeniu, z ktorych tylko *samych od w. m. m. p.*
dependemus z *imc panem wdą Krakowskim* w *dalszym bellici pro-*

gressus poprowadzeniu. Powolne zatym pilnie w. m. m. panu oddawam usługi moje.

Wmci m. pana życzliwy sługa Jerzy Lubomirski.
W Dombrowie, die 16 majj, 1658.

Оригинал из Славутскаго архива.

LXXIII.

Письмо Павлочскаго полковника Михаила Суличича къ Кіевскому воеводѣ Андрею Бутурлину объ измѣническихъ замыслахъ гетмана Ив. Выговскаго. 1658 года, 18 мая.

Божию милостію великаго государя, царя и великаго князя Алексея Михайловича, всея Великия и Малыя и... Росіѣ самодержца, тобѣ воеводѣ Кіевскому Андрею Васѣлѣвичу Бутурлѣну, приятность наша его царскому величеству и тобѣ.

Видячи мы, же безъ волѣ насъ, полковниковъ, гетманъ Иванъ Выговскій орду, то есть врага Креста светого, на христіанство все православное затагъ, яко видимо, же и в неволю подалъ, и тежъ не меншая, же неприятель нашъ давнихъ лятъ тѣшачи и... вѣдомостію гетмана нашего на насъ готовъ и наступуетъ, хочечи насъ силою в руки взявши всѣми силами з ордою и с... на его царс. велич. и на здорове его важить; любо гетманъ нашъ... яеть его царскому величеству, але заховай Боже, жебимъ мѣлѣ... неприятелемъ Креста светого мирить, а его цар. велич. вра... быти не хочу, видячи, же гетманъ нашъ хитростами своими затагъ орду и зносится в Ляхами, хотячи насъ всѣхъ в неволю все православіе подать. Можете виrozumѣти писане мое... его цар, величест. пилно постаравши ознаймовать, яко ратовалъ... хрестіанство православное, и тепер если где отъ люд. его цар. велич. на пограничу, Пушкару ратунку далъ, жеби от орди... якъ могъ

оборонить христіянство все, Господа Бога про... и жадаеть, абы цара его велич. за пана собѣ мѣти, бо зас тие Ляхи наступують на насъ изъ ордою, взявши и насъ в руки, на... цар. велич. ити. Якъ би могли, жебисте о неприятелевѣ... который насъ... Пушвару знати отъ себе дали. Я, будучи на пограничу, зане войско не можетъ постеречи... того, же зрада великая на его царское величество и на христіянство православное... Анѣдрѣи Васѣлѣевичъ, пилюе его царскому величеству знати давай о той зрадѣ гетмана нашего. Его цар. величеству жичу... добра и тобѣ, воеводѣ Кіевскому Анѣдрѣю Васѣлевичу, покловъ мой отдаю. Писанъ в... мѣсяця мая 18 дня.

Мих... Суличичъ, полков...

Подлинникъ писанъ на полулистъ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ небольшою печатью на красномъ воску подъ кустодією. Хранится въ Московск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

LXXIV.

Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ убѣжденіемъ удержатъ польскія войска отъ вторженія въ Украину. Изъ лагеря близъ Полуозерья, 1658 года, 20 мая.

Zawsze ia potrafiam w to, iakobym najlepiej mógł usłużyć iego kr. mci, ile moia udolność znosi, ku pospolitemu pożytkowi nawodząc rzeczy; a teraz, miasto wzajemney szczyrosci, iako mamy wiadomość, woyska na nas gotuią, grożąc nam przez swe uniwersały niektorzy z pp. szlachty niedługim Ukrainy władaniem. Mnieysza by to, z kilką tysięcy wpadłszy, uczynić co szkody victoria; a napotym by się iuż roziątrzone takim zadatkem nigdy nie

nawrociły serca. Lepiej tedy myśleć o dalszym ugodzeniu bez wszelakich zaczeppek, niżeli by w nowe zachodzić iednaniny, przez te małe pomieszkanie pomiędzy nami tak znaczny mając przystemp y nadzieie o ziednoczeniu. Wielce tedy prosimy wmoi m. m. p., abyś woyska swoje chciał według słowa rzezonego wściagać od incursij; gdyż ia mam umysł, iakobym wszystką Rzpltą moją ukontentował pieczę, przywiodszy nasze kraie do słuszney combinacyi. Jnaczyey bym pewien był niełaski Bożey, kiedybym jego kr. miłości nie miał dotrzymać życzliwosci. Jedno tylko nade wszystko amplectendum, abyśmy językiem y poselstwem, nie szablą ani woyskiem, z sobą contractowali. Zalecam się zatym iako naypilniey łasce wmoi m. m. pana. Z taboru z pod Połezierza, die ut supra.

Swą ręką to przypisał: Posłałem dawno Teodozego Tomkiewicza, Lwowianina, do wmoi m. m. pp.; dziwnię się, że do tych czas w tamtych krajach go niemasz.

Wmoi m. m. p. cale życzliwy przyiaciel y sługa Jan Wyhowski, hetman.

Современная копія изъ бібліотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Нащевича.

LXXV.

Письмо Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому. Изъ Расны, 1658 года 26 мая.

Jasniewielmożny moi panie Wołyński, moi moi panie y przyiacielu!

Ponieważ nie przybył do wmoi m. m. pana w święta, iako obiecał przybydź, Tetera, a przecie nie dał wiedzieć, co go zaba-

wiło, obawiać się słusznie możemy, żeby to zamilczenie dla rady, którą 7 presentis mieli mieć, zachodzić go miało, albo postrzeżony y w słabych będąc siłach swoich, hetman intentie swoje y expectatie nasze zawiodł, albo sam uwodzi, iako się to dzieie dotąd z nami infortunio et fato credulitatis nostrae, że imc p. wda Krakowski pomykać począł woysko, a przecie wmcie m. m. p. videtur, żeby nie nacierać bardzo in spem ulteriore skutkow lepszych expectatiey tey naszej. Nie wiem, iako woyska koronne y W. X. Litewskiego y na krótkim czasie w iednym miejscu przydzie zatrzymać; ale y w Ukrainę się na gotowość taką przy protekciey carskiej będącą odważać, nie wiem iako consultum; zwłaszcza żeby to iuż było co poczynać z wzruszeniem armisticiey, ktore nam może ziednać słuszny z carem Moskiewskim pokoy, przez obiecaną, o którą recenter car agebat u kr. imci, commissiie. Już tedy, iako nie powetuiemy straty czasu opuszczonego, w ktorey myśmy się sami potarli i woysko nagłodzili per angustias consistentiey przeszłej; tak interest iako nayprędzey co pewnego wiedzieć, iesli wmcie m. m. p. przez wyprawionych szpiegow będziesz miał słuszne relacie. Ale o to proszę, abyś wmcie m. m. p. częsciey raczył dawać wiedzieć, zażywaiąc poczty, bo y w tem informare było dawniey trzeba, coś teraz pisał o nieprzybyciu Tetery y że zaszło takie silentium. Oddaę się zatym łasce wmcie m. p. z służbami memi. W Rasney, maia 26, anno 1658.

Proszę wmcie pana, abyś mnie oznaimił pro confidentia de statu od Ukrainy y o starszym w Woysku, iako mu się powodzi: bo mnie siła na tem zależy, żebym sam sobą mógł za czasu w sprawach Rzepltey uważywszy stanowić, y na wszystkie strony pilne oko y straż mieć; bo się obawiać trzeba od Xięstwa Litewskiego sąsiada.

Wmcie m. pana brat życzliwy y sługa Paweł Sapieha, w. h.

Оригиналъ изъ Славутскаго Архива.

LXXVI.

Письмо Беневскаго къ королю о рѣшительной склонности Выговскаго къ польскому подданству. 1658 года, 7 июня.

Najasnieszy miłościwy krolu, panie, panie moy miłościwy!

Nie zawiodłem się na moiey w Bogu ponoszoney nadziei, który tę naszą tęskliwą remorę nagradza znacznie. Dnia dzisieyszego p. Theodozy Thomkiewicz, który niedawno był praecursor do w. kr. mci, p. m. młciwego, dobrej nadziei, teraz iuż z rzetelną iedzie declaratią wierney p. Wyhowskiego submissiey. A że na tym wszystka res, aby krol Szwedzky wtargnieniem, strzeż Boże, do Korony nie uczynił iakiey confusiey nowey, tego ż p. Theodozego wysyła p. Wyhowski do krola Szwedzkiego, persuaduiąc, aby się z Koroną ugadzał, czego iesliby nie uczynił, aby wiedział, że Woysko Zaporozkie przy w. kr. mci, iako własnym panu swoim, przeciwko nieprzyiaciom wszystkim mocno stawac będzie. Jakoż takowa legatia ze wszystkich stron iest w. kr. mci, p. m. młciwemu, y wszystkiey Rzpltey potrzebna, w ktorey aby omieszkania iakiego nie było, wysłałem przed p. Theodozym, aby tym, którym poydzie goscincem do Warszawy, konie wszędzie zastawał gotowe. Rozumiem tedy, że w. kr. mc, p. m. młwy, takowey pracy cooperatorem łaską swą pańską oswiadczyć raczysz, osobliwie zaś temu samemu panu Theodozemu, na ktorego nie zawiodłeś się w. kr. mc., p. m. m., życzliwości y wiernosci, y namniey nie wstyd, zem tak wielą listow wysoką onego w. kr. mci zalecał cnotę. Ci y tacy ludzie godni w. kr. mci y wszystkiey Rzpltey łaski; same za niemi peroruią opera. Upadam zatym do nog w. kr. mci, p. m. m., życząc, aby majestat pański post tot rerum vicissitudines dał tandem pod nogi w. kr. mci wszystkich nieprzyiaciów.

W. kr. mci, p. m. młciwego, wierna rada y podnożek uniżony
Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B.

Z Jzby, die 7 iunij, 1658.

*Собственноручное письмо Беневскаго изъ библиотеки К. Свид-
зинскаго, собранія О'Нацевича.*

LXXVII.

Письмо Беневскаго къ королю съ изложеніемъ наиболѣе суще-
ственныхъ пунктовъ письма, полученнаго имъ отъ Выговскаго, и съ
приложеніемъ проекта письма, какое король долженъ былъ послать Вы-
говскому. 1658 года, около 15 іюня.

List ten, ktory posyłam, meretur w każdym punkcie słuszney
uwagi. Te są specialia w niem: Jż wielu starszyn oderwał in par-
tem w. kr. mci, p. m. młwego, y iuż tylko jungendarum dexterarum
urget accelerationem. 2-do: Że ordinował Teterę cum absoluta po-
testate, scilicet tego Teterę, ktory absolutissime iest wiernym w.
kr. mci y ktory capitulatie zgody ze mną umowił y podpisał w
Międzyrzeczu. 3-tio: W tych słowach: „tego tylko potrzeba“ daie
ad intende, quid velit, to iest, żeby on y dom iego łaski w. kri
mci, p. m. młwego, był securus; gdzie notandum, że nie wspomina
kozaków, y tu figmenta haereticckie Niemiriczowe refutantur, że
in scio Wyhovio w iego się głowie urodziły. 4-to: Że carską przy-
iazń ejurat tam dira maledictione. 5-to: Że condiciones ponit: „Jesl.
mnie w tym, czego sobie żądam z drugimi, satisfiet“. Czego żą-
da, wiemy. Nie pisze, „ze wszystkimi“, ale „z drugimi“
to iest z temi starszemi, ktorych, iako obiecał, in partem
w. kr. mci a Septemtrione przeciagnął. Na ostatek cale się decla-
ruie, że z nami y z Tatarami gotow na Moskwę, y o przyiazni
tatarskiey upewnia. Ten list meretur custodiam secreti; także y

Намагивки, т. III. 20

Tetry pospiechu nie głośić; ia incognito z nim zbiegę, nie czynią o niem żadnego pogłosku, z iakiem iedzie, gdyż idzie o cara Moskiewskiego. Więc y ten list rozumiałbym, aby etiam in consilio nie wszystkim pateat.

Listy od w. kr. mci, p. m. młwego, y od krolowey ieymci tak do Wyhowskiego od oboygą, iako też do samey od krolowey ieymci, p. m. młwey, iako naypilniey posyłać do rąk moich. A żeś w. kr. mc, p. m. m., nie zawiodł się na moiey życzliwey radzie, gdyż przez mie kartkę ręką swą pańską przesyłał Wyhowskiemu, którą ia kładę pro fundamento optati successus; proszę y teraz, racz w. kr. mość, p. m. m. acquiescere persvasij moiey, a ręką swą osobno kartkę napisać tą formą:

„Panie hetmanie Zaporozski! Wypisać nie możemy, iako z wdzięcznością wiernosci twoiey ku nam przyimuiemy inclinatią, gdyśmy się nie zawiedli na tym wszystkim, cokolwiek nam przez p. Wołyńskiego, confidenta naszego, deklarowałeś. Gdy tedy widzimy stateczną wiernosci twoiey ku nam y oyczyźnie swey wiare, iako przyznawamy, że raro exemplo starożytnosci swoiey nam należy w oczach swiata wszystkiego wyswiadczasz obligatią, tak nie możemy tylko serce nasze krolewskie cale też do wiernosci twoiey obracać, nas y oyczyznę wszystką obowiązuąc do należytego wiernosci twoiey y domowi wszystkiemu odwdzięczenia. Ani tedy iuż w. t. powątpieway o naszej łasce nie tylko przeciwko sobie, ale przeciwko wszystkim, ktorym tylko bene vis, do ktorey gravitate meritorum słusznie zasłużyłeś praeminentią. Y to wszystko, cokolwiek z p. Wołyńskim stanowisz, upewniamy, że my y Rzplta ratum habemus. Wszystkie insze przyiazni cale u nas w. t. superant merita, y to, co nam de Septemtrione piszez, nieomylnie iuż w. t. miey od nas approbatum, że za zdaniem w. t. iść gotowiśmy. W zakładzie pewnosci łaski naszej nie tylko słowo y ręka nasza krolewska, ale też jusjurandi religio, którąśmy oyczyźnie obligowali, którą presenti w. t. wyswiadczamy. Naostatek, do nas będzie należało w. twey nieprzepłaconą cnotę swiata wszystkiemu in sera pos-

teritate podać exemplo, wszelaką w tey oyczyźnie zdobiąc praeminentią y fortunami. A iako w. t. życzysz jungere dexterās, tak żądamy, abyś, uważając aquilonis progressum, accelerował, a my, celo teste, w. t. nie zawieziemy“.

Lubo by się nie zdał komu ten list, w. kr. m. chciey sequi consilium meum, y nie głosząc o tym tak, iako było pierwey, in silentio napisawszy, przesyłać do mnie iako naprędzey. Theodozego greka sine mora wyprawić do krola Szwedzkiego, cum reliquis na Teterę oczekiwaiąc; a z listami niech mię potykaia w drodze, bo ia poczty na Ukrainie mam ordynowane.

Ja hactenus, iakom w. kr. mci p. m. młgo w Poznaniu pożegnał, nie mogę się doprosić na tak potrzebne expensa szeląga. Więc nie chcąc upuszczać zaczętych rzeczy, com miał trochę substanciey, y tę pofantowałem, y zgoła iesli mię assygnatia od w. kr. mci p. m. m. pewna nie potka, nie mam o czem iachać z Teterą.

Listu do Wyhowskiego y do starszyny ostrożnie pisać tak, aby Wyhowskiego nie podać in periculum clanculariae correspondentiae.

Ten list od Wyhowskiego według nowego kalendarza data 30 maii, przez Kamieniec Podolski przesłany.

Собственноручное письмо Биевскаго, из библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О.Нацевича.

LXXVIII.

Письмо Бенеvского къ королю съ разными совѣтами относительно Выговского, козацкой старшины, Московского царя и другихъ политическихъ дѣлъ. Изъ Полонной, 1658 года, 22 июня.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Jak prędko doszło mie pisanie od Wyhowskiego, zarazem odsyłam ie do rąk w. kr. mci, p. mego młwego, w ktorым rzetelną iuż w. kr. msć, pan moy młciwy, odbierasz od niego declaratią. Więc gdy y tym listem cale ejurat przyiazni carskiej y declaruie się, yż z tatarami y z nami gotow isć na cara; meo iudicio, konczyć iuż z Ukrainą trzeba y non abuti benignitate Numinis, ktora tak wielkiego w. kr. mci, pana m. młciwego, domieściła szczęscia. Należy na tym, aby ich mość panowie komissarze nie bardzo się kommissią kwapili, by zaś nie wpadły in periculum. A że iakom zrozumiał, wiele iest między nami, ktorzy zasmakowali sobie Septemtrionem y życzą sobie, aby niewieskie stanęły propositie. Non dubito, że w. kr. mć, pan moy młciwy, powagą swoią zawzięte a pessimo proposito oderwiesz animusze. W czym wiele mi do pisania suppeditat ratij zelus dostoienswa w. kr. mci, pana m. m. y conservandae libertatis studium; parco iednak papirowi, ustnie ut spero compensaturus. A wszakże ostrożnie et secretissime tractować tę inclinatią kozacką expedit y non nisi cale iuż determinatis z Wyhowskim rebus publikować ją. Wszak non desunt modi carskiego wieliczestwa komplementami uchodzenia, Szwedem interim quanto potentius urgenda complanatio. Ja w moiey nie ustane powinności, iakoż wysłałem p. Strzałkowskiego do Wyhowskiego y do wszystkiew starszyny listy moie y imci p. woiewody Krakowskiego dirigowałem, czyniąc to ex sensu samego Wyhowskiego, y prawie co trzeci dzień posyłać będę, upewniając o łasce w. kr. mci, p. m. młciwego. To tylko bardzo nie

na rękę, że residentia w. kr. mci, p. m. młciwego, remota; iakoż
smiałbym pokornie persuadować, abys w. kr. msć, p. m. młciwy,
per amorem patriae zbliżyć się lub do Lwowa, lub do Lublina ra-
czył; y seym ten, meo iudicio, słuszniey by we Lwowie albo Lub-
linie odprawować, ponieważ z tych tu kraioy wszystka vis felici-
tatis dependet. Ani to iest novum—seym, naznaczony w Warsza-
wie, revocować na insze mieysce; praecessit exemplum Toruńskiego
seymu za sw. pamięci rodzica w. kr. mci, p. mgo młciwego, gdzie
też naznaczony był seym w Warszawie, a potym posłów obranych
potykano z universałami w drodze, aby nie do Warszawy, ale
do Torunia zieżdzali. Ja z Teterą, iako prędko przybędzie, do w.
kr. mci, p. m. młciwego, pospieszę, iednak, donec veniat, tu muszę
invigilare, bo nie barzo by dobrze było, gdybym się miał alieno-
wać z tych kraioy, ponieważ z woli Bozkiey y w. kr. mci, p. m.
młciwego, na ramionach moich wsparła się tey sciany securitas.
Tym czasem listy, iako naylepszym komplementem pisane do Wy-
howskiego od w. kr. mci, p. m. młciwego, y drugi od wszystkiego
senatu, posyłać do rąk moich tym sensem, żeby był on y Woysko
pewni łaski w. kr. mci, p. m. młciwego, y Rzpltey, y że to wszy-
stko, cokolwiek ze mną tractatur, masz w. kr. mość y Rzplta pro
rato. Także y do starszyny listow posłać ze dwadziescia, bez inti-
tulathey na tytule, a wewnątrz napisać iako zwyczaj: „Urodzony,
wier. nam miły“. Jn summa tak wielkich rzeczy dalsza pożądana
expectatio dependet: 1-mo, a custodia secreti; 2-do, w rozumnym
cara Moskiewskiego do czasu barzo krotkiego uchodzeniu; 3-tio, in
accelerando, iako sam Wyhowski pisze; 4-to, in conciliandis ani-
mis, do Moskiewskiego inclinatis. Co wszystko, iako y mnie same-
go, rzuciwszy pod nogi w. kr. mci, p. m. młciwego, caluję, da
Bog, felicem dexteram.

Jmć p. Smolenski ze mną w tych krajach residue, ex dispo-
sitione w. kr. mci, p. m. młciwego, iakoż y ia, widząc potrzebę
tey onego residentiey, zatrzymuję go owdzie, abyśmy laborem, który

imminet, partiamur między się. A że nie bez kosztu ta onego owdzie residentia, miłościwego w. kr. mci potrzeba respectu.

Waszey kr. mci, pana moiego młściwego, wierna rada y nayniższy sługa S. K. Bieniewski, k. W. s. B.

W Połonney, die 22 iunij, 1658.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинского, собрания О. Навича.

LXXIX.

Письмо Беневскаго къ коронному вице-канцлеру, краковскому бискупу Андрею Требицкому. Изъ Полонной, 1658 года, 22 іюня.

Illustrissime et reverendissime domine, dne et patrone observantissime!

Tandem rzecz samą z Ukrainy posyłam y confirmationem tego, z czym Theodozy iachał. Pocieszyciel Tetera według tego listu, który posyłam, supplebit omnia. Interim prudentiae wmci m. m. pana należy kierować rzecz ad scopum optatae felicitatis y w takowey concurrentiey inclinatiey od kozakow y a Septentrione uważać, co Reipcae consultius et utilius. Ja rozumiem, że mey życzliwosci panu y oyczyźnie wyswiatczyłem skutek. Więc o to specialiter proszę, aby wszystkie oryginały listow y expeditie Wyhowskiego były chowane; ten ostatni list secretissime, żeby, strzeż Boże, na przepisy nie poszedł, bo by to musiało bydź ze złem naszym. A że czego się naybardziejziej boję, muszę wyrazić: per sacra omnipotentis Dei proszę, aby tych listow, a osobliwie tego ostatniego, nie zażywano ad promovendas res moschoviticas, bo za wydanie confidentiey musiał by nas Bog karać. Theodozego greka

expedit do krola Szwedzkiego wysyłać co prędey, a z conclusią expectandus Tetera. Poczte ordynować ku mnie iako naprędszą, y Lublin napomnieć de diligentia, bo iakoś dificiunt in ea.

Expensa moie czyli negantur, czyli contemnantur, a tuteysze kraie wiedzą o nich y dziwuią się. Jesli podobna tak wielkie machinam movere sine sumptu? Czy lepiej było odbieżyć tak potrzebney rzeczy, bez ktorey daremnie salutem Reipcae kto obiecuie? Przeto ex amore patriae iam się cale pofantował y iuż mihi soli non sufficiar. Jesli tedy moiey z Teterą bytnosci potrzeba, iesli rzeczy Ukrainskich dla mizerney expensy cursum nie każecie mi, m. m. pp., hamować, a zgola si lucernae opus est, infundite oleum.

Pro secundo, o list przypowiedni na pułtorasta tatarow proszę, którą chorągiew za wiadomością imci p. wdy Krakowskiego mam a prima aprilis.

Za jmc Adamem Białostockim, zięciem oyca metropolity Kijowskiego, z podsędkowstwa Włodzimierskiego obietnicę proszę.

Tandem, iesli merui, dobrodzieju, obacz się na mnie y moim chciey dać mieysce instantiom.

Quo ad publica, referuję się na pisanie do j. kr. mci, p. m. młciwego, gdyż nie zdało mi się tak potrzebnemi morari rzeczoma; zkąd szerzey pisać nie mając czasu, posługi moie iako napilniey łasce wnci m. p. oddaę. Z Połonney, die 22 junij, 1658.

Wnci mego m. pana życzliwy y powolny sługa Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B.

На конвертъ: Illustrissimo domino, domino Andreae Trebicki, Dei et apostolicae sedis gratia episcopo Krakoviensi, duci Severiae, regni Poloniae vicecancellario, dno et patrono observantissimo.

Подлинное собственноручное письмо Беневокаго изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXX.

Письмо къ королю Смоленскаго каштеляна Казимира Евлашевскаго, помогавшаго Беневскому вести переговоры съ Выговскимъ. Изъ Полонной, 1658 года, 23 июня.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie moy miłosciwy!

Panu Bogu dzięki oddawszy, który serca rebellizantow skłonił do wiernego poddaństwa w. kr. mci, pana mgo młciwego, o czym fusius imć p. Wołynski, który dexteritate sua przy łasce Bożey to sprawił, pisze do w. kr. mci, pana m. włciwego, zaczem acześmy się z imcią p. Wołynskim mieli byli iuż ruszyć stąd do w. kr. mci, ale ponieważ p. Tetera cum plenaria facultate do tractowania nadzieżdza, visum est imci p. Wołynskiemu, abym się y ia zatrzymał y to wespoł z imcią exequował, co by było z ukontentowaniem w. kr. mci, pana naszego młciwego, y oyczyzny. Interim życzyłbym, aby się z temi tractatami Moskiewskimi zatrzymać, o których tu, sam nie wiem, zkąd sparguntur rumory, lubo iako mogąc z imcią p. Wołynskim one gasiemy, widząc aliam intentionem tych, którzy iuż za łaską Bożą są inclinati ku poddanstwu w. kr. mci y Rzpltey. To pro mea conscientia oznaymivszy, moje unizone posługi pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana mego młciwego, oddaę. Z Połonney, die 23 junij, 1658.

Waszey kr. mci, pana mego młciwego, wierna rada y unizony sługa Kazimierz Ludwik Jewłaszewski, kaszt. Smoleński.

Подлинное собственноручное письмо изъ библиотеки К. Сандзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXXI.

Письмо Беневскаго къ королю съ извѣщеніемъ о прїѣздѣ П. Тетери, уполномоченнаго гетмана Выговскаго. Изъ Полонной, 1658 года, 30 іюня.

Naiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Niedawno odesłałem w. kr. mci, panu m. m., list Wyhowskiego, do mnie pisany d. 20 majj vet. stylo. Teraz oznaymię, że iuż Tetera obiecany stanół w Międzyrzeczu. Nie wiem, co za ratia, że mnie do siebie vocuie, a nie sam do mnie iedzie; suppono iednak, że to czyni in melius nostrum. Przeto bieję w tey godzinie do niego. Jutro, da Bog, rano congregiemur, o czym, to iest do nostro colloquio, dam znać przez spieszną pocztę w. kr. mci, p. m. młciwemu. Teraz nic więcey, tylko o iego przybyciu oznaymię y list iego, do mnie pisany, przesyłam. Insuper posyłam relatią, rosprawy Wyhowskiego z Puszkarzem, przy ktorey był praesens moy posłaniec y testimonium przyniosł z boku. To nieomylna, że Tetera iedzie z zupełną mocą y iest ten że totissimus w. kr. mci pana mego młciwego. Całuję zatym rękę.

Waszey krolewskiej mci, pana, pana mego młciwego, wierna rada y uniżony sługa Stanisław Kazimierz Bieniewski, k. W. s. B. W Połonney, 30 junij 1658.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго.

LXXXII

Королевскій универсалъ къ обывателямъ воеводствъ Кіевскаго, Черниговскаго и Брацлавскаго съ воспрещеніемъ имъ возвращаться въ эти воеводства и вступать во владѣніе имѣніями впредь до полученія особыхъ на этотъ предметъ распоряженій со стороны короля и гетмана Запорожскаго. 1658 года, 7 ноября.

Року тысяча шестсотъ пятьдесятъ девятого, месеца генъвара девятого дня.

В рочьки судовые кгородьскве Луцькые, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписаномъ прыпалые и судовне одираватис зачатые, передо мѣною Александромъ Пирускимъ, подыстаростимъ Луцькимъ, универсалъ одъ наяснейшого Яна Казимера, короля польского, радионе ниттра конътенторумъ до ихъ милости пановъ обывателей воеводствъ Кіевьскаго, Брацлавьскаго и Черниговьскаго выданыи, а до замьку тутощнего Луцькаго въ року близько прошьломъ тысяча шестьсотъ пятьдесятъ осьмомъ, дня трыдцятаго децемьбрисъ, презъ урожноного пана Александръ Жуковьскаго одьданыи и водьлугъ звычаю презъ возьного енерала, шляхетьного Яна Хлопецькаго публикованыи, же на он часъ для вакующого кгороду не могьль быти инъ акта инъсерованыи, теперь для записаня до кьнигъ внешньныхъ кгородскихъ луцькихъ пер облятамъ прынявъшы, перед собою чытати казалець, который такъ се въ себе писанныи мае: Jan Kazimierz, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Smolenskie, Czernihowskie, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny krol. Wielebnym, wielmożnym, urodzonym, szlachetnym woiewodztw Kiowskiego, Braclawskiego y Czernihowskiego, uprzejmie y wiernie nam miłym, łaskę naszą krolewską. Uprzejmie y wiernie nam mili! Gdy za łaską Bożą zew-

nętrzne zamieszanie iuż uspokoione y gruntowne Rzptey z Woyskiem naszym Zaporozkim pomiarkowanie staneło, osobliwą pracę y staranie koło zatrzymania dobra pospolitego przedsiębierzemy, a naprzod aby iakie trudności między obywatelami pomienionych woiewodztw y Woyskiem Zaporozkim w odbieraniu dobr prawem iakim kolwiek, zdawna należytym, nie zachodzili, daimy ten uniwersał nasz do uprzeymoci y w. w., onym obwieszczając y rozkazując, abyscie uprz. y w. wasza w namienione woiewodztwa wieżdzać y dobr dziedzicznych lub naszych krolewskich, ani też duchownych odbierać nie wazyli się dotąd, poki wyrazne uniwersały nasze y wrodzonego hetmana Woyska naszego Zaporozkiego względem apprehensiey onych że wydane nie będą. Uczynicie to uprz. y w. w. dla łaski naszej y pod winami, na wzruszających pokoy postanowionemi. A żeby to do wiadomosci wszystkich przyszło, urzędom grodzkim y mieyskim rozkazuiemy, aby ten uniwersał, podług zwyczaiu, nieodwłocznie publikowali. Dan w obozie pod Thoruniem dnia VII miesiąca listopada, roku Pauskiego MDCLVIII, panowania krolewstw naszych polskiego X, a szwedzkiego XI roku.—У того универсалу его кор. милости при печати подпись руки въ тые слова: Jan Kazimierz, krol.—Ewarist Jan Bełzecki.—Который же то универсаль его кр. милости, за поданъемъ и прозбою вышъменованого подаваючого и за моимъ прынѣтемъ урядовымъ, до кѣнигъ есть въписаный.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива № 2179, л. 19.

LXXXIII.

Универсалъ Волинскаго воеводы князя Юрія Чарторыйскаго къ обывателямъ того же воеводства съ приглашеніемъ прибыть въ Луцьк для обсужденія мѣръ защиты общественной безопасности противъ своевольныхъ „войсковыхъ“ людей. 1658 года, 27 ноября.

Року тысяча шестсот пятьдесят девятого, месеца генъвара девятого дня.

В рочъки судовые вгородские Луцькис, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписаномъ прыпалше и судовѣне одправоватисе зачатые, передо мѣною Алексѣвѣдромъ Пируськимъ, подѣстаростимъ луцькимъ, универсалъ од яснесоъвецоного и велиможного кнежати его милости Ерого Чарторыйскаго, воеводы Волинскаго, рационе инѣтра конѣтенторумъ до их милостей пановъ обывателей воеводства Волинскаго выданыи, а до замьку тутощѣвго Луцькаго въ року близько прошломъ тысяча шестсот пятьдесят осмом, дня тридцатого новембрис, през возного енерала, шляхетного Марцина Зимницкаго одданыи и водлугъ звычайу през енерала воеводства Волинскаго, шляхетного Яна Хлопецькаго опубликовааныи, же на он час для вакуючого вгороду не могълъ быти ин акъта инѣсерованыи, тепер для записаня до кнѣигъ внешныхъ вгородскихъ луцьких пер обятамъ прынявъшы, до вѣнигъ вѣписати казалець, и такъ се въ себе письмомъ полскимъ писаныи маец: *Jasnie wielmożni, wielmożni, mściwi panowie a bracia mnie wielce miłosciwi! Nie powo to, że na extraordinaria mala extraordinaria adhibentur remedia. Nie będzie y mnie nikt miał za występ, gdy nad limitatam facultatem plus ultra exigente summa necessitate postąpię. Necessitas summa przywodzi mie do tego wszystkiego woiewodztwa naszego y wmw mm. panow y braci, abym do spelnego zgromadzenia wmw panow convocował: mala, quae nos omnes*

premunt y ubogich poddanych od panow woyskowych. Przez czas tak niemały doznawamy tego wszyscy, malo nostro. Dla zabezpieczenia dalszemu zruinowaniu naszemu y składam zjazd braterskiego congressu naszego w Łucku, in loco consuetarum consultationum nostrarum, w kościele katedralnym, pro die decima decembris anni praesentis, y upraszam oraz fraterne, abyscie wmm. panowie na ten termin do Łucka ziechać wszyscy raczyli dla spolney namowy, iakobyśmy mogli hisce calamitatibus nostris mederi y dalszemu zruinowaniu naszemu zabezpieć. Nie wątpię tedy, że wmm. panowie będziecie chcieli consulere indemnitati suae, do spolnego braterskiego ziachawszy się zgromadzenia. Oddaę się zatem łasce wmm. panow y braci. Datum w Klewaniu, dnia dwudziestego siódmego novembris, millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.—У того универсалу пры печатацці подпіс рука ў тые сьлова: Wmm. panow uprzejmie życzliwy brat y sługa Mikołaj Jerzy x. Czartoryski, wdca Wołynski.—Который же то универсалъ, за поданемъ и прозбою вышъменованого подавающого, а за прынятемъ моимъ урядовымъ, до кнѣгъ естъ въписанъ.

Актовая книга Киевскаго Центр. Архива, № 2179, л. 20 об.

LXXXIV.

Письмо гетмана И. Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою о присылкѣ обѣщаннаго ему польскаго вспомогательнаго войска. Изъ лагеря подъ Ржищевомъ, 1658 года, 5 декабря.

Jasniewielmożny mci xięże kanclerzu koronny, moy wielce mciwy panie y bracie!

Osobliwey Bożkiey, czułej około rozdwoionego naszego narodu providentiey przyczytywam y ia, że w burzach tak długiey domo-

wey woyny fluctuantem patriam namowionym przez nas nadzieia pokoiem, a krolestwo ichmosć y wszytka oyczyzna wdzięcznie acceptować raczy; iakoż z naszey strony w nieprzeżyte życzemuy umowionemu przez nas maturescere pokoiowi wieki. A gdy fortuna wmcie mego m. pana zasługom inpensius favet y exantlatas propriae gazae vires na usłudze Rzpltey coronide pieczętarskiey functiey refocillat et auget, nie inaczey iako z mego własnego raduję się szczęscia. Życząc wmcie memu m. panu y naywyższe w oyczyźnie capescere honores, sam się na żadne w oyczyźnie nie sadzę dostoiestwa, barziesy promovere te, ktore publicum concernunt bonum, życzę sobie sprawy, a niżli moie uganiać privaty. Z wmcie moim mciwym panem do poufałey confidentiey y scisłey braterskiey przyiazni iako naywiększe życzę sobie rozprzestrzenić pole. Za to, że moie przez imc p. Wołyńskiego acquietowane maia bydź desideria, wielce dziękuie, w incidentiach życząc ma ad nutum wmcie m. m. panu zarownywać powolnością. Panu Łączynskiemu z tą dragonią, ordinowaną do mnie, ba by też co y konnego woyska przybyło, rad będę; inaczey, umowy naszey w obiecanych posiłkach spe frustratus, nie wiem iakobym niedowierzaiaćey plebis stałemu pokoiowi miał uiąć serca ku jego kr. mci y Rzpltey. Ja y mego woyska resisto y resistam za Bożą pomocą siłami, bo ile się ten nieprzyiaciel porwie, znaczną z pola spędzony w własnych odnosi klęskę ludziach; a drugiemu od boku mego na Zadnieprze ordinowanemu woyskami z domową swawolą osadzony nieprzyiaciel wkrótce woysku naszemu cedet in praedam. Jednak że dla gruntownego utwierdzenia chwieiaćey się in dubiam servitii que aleam plebis, łaską jego kr. mci y Rzpltey, expedit subministrare prędkie do boku mego obiecane go woyska polskiego subsidium, bo inaczey oczyszczone hana Krymskiego posiłkami Ukrainne granice do dotrzymania umowionego z trudnością flectent plebem pokoiu. Condoleo z mey strony imci p. podskarbiego W. X. Lit-go przez nieprzyiaciela usidleniu y prętkiego na plac požądane y swieobody wyscicia życzę. Za komunikowanie awizow o progressach z krolem Szwedzkim wielce

dziękuję, życząc oyczyźnie iustis z nim zawrzeć pokoy conditionibus y obiecując go Rzpltey, kiedy wm. mego m. pana do tey Rzplta sobie vocowała przysługi.

Nieczay, ordynowany ode mnie na Białoruskich zaszczytowanie kraioy, żadney do ponękania nieprzyiaciela nie omieszka okkaziey, y ia w zaczętey nieleniwe będę czynił progressus robocie.

Zatym me powolne łasce wmcı mego m. pana oddaę usługi. W taborze z pod Rzyszczewa, d. 5 decembris vet. st. 1658.

Wmcı mego mciwego pana uprzejmy brat y powolny sługa Jwan Wyhowski, hetman.

A gdyby tego potrzeba była, żeby y ia moią interpositią do zgody z krolew iego mscią Szwedzkim dopomogł, nie omieszka y posłów swoich wysłać gotowem.

На конвертъ: Jasnie wielmożnemu imci xiędzu Mikołaiowi Prazmowskiemu, kanclerzowi wielkiemu koronnemu, nominatowi Łuckiemu.

Подлинникъ съ оттискомъ войсковою печати на черномъ воскъ подъ кустодією, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О. Навицка.

LXXXV.

Письмо гетмана Выговскаго къ канцлеру Пражмовскому съ просьбою о скорѣйшемъ исходатайствованіи Юрію Немиричу королевскаго привилегія на должность канцлера Великаго Княжества Русскаго и съ вѣстями о ходѣ военныхъ дѣйствій противъ царскихъ войскъ. Изъ Ржищева, 1658 года, 17/27 декабря.

Jasniewielmożny xięże kanclerzu koronny, mnie wielce msci panie y przyjacielu!

Tak długie posłów naszych zatrzymanie ukrociło czas przed seymem następującym do przygotowania tych rzeczy, które są fundamentem wiecznego pokoju. Medendo iednak rebus, praemitto do i. kr. msci, p. m. m., intercessyą moie za imcią p. Jerzym Niemiry-czem, podkomorzym Kiiowskim, o wielką pieczęć Xięstw Ruskich, aby przywileiem i. kr. msci na ten urząd przed seymem assekuro-wany w łasce pańskiej, tym ochotniey podjął się drogi na seym, ktoremu totam molem sancti huius negotyi pacis poruczyć chcemy. W czym do wnci, m. m. pana, recurro, ktorego to iest officium y takowe na głowie swey dzwigać materie, y bene meritos iego kr. msci przekładać, wielce wnci m. m. pana upraszaiąc, abyś w to potrafiac raczył, żebym ten przywiley z łaski iego kr. msci przed seymem do rąk moich odebrał, nie gubiąc czasu, ktorego momenta tym droższe być u nas maią, im większe conatus nieprzyjacielskie następuią na Rzpltą. Dnia wczorayszego przyszła mi wiadomość z Krymu, że car Moskiewski z stolicy się ruszył z wielką potęgą; wiedzieć iednak doskonale nie mogę, gdzie się obroci. Ja tu, Boga na pomoc wziąwszy, nie będę go w ziemi czekał, ale za granice, da Bog, woysko wyprowadzić usiłuię, oczekiuaiąc na Selim-Gereia y Karacz-beia, ktorzy w szescidziesiąt tysięcy woyska iuż się zbli-zaią ku nam. Tego z dnia przywiedziono mi setnika Dońskiego z

pod Łochwice, ktorego poymano w potrzebie, gdy Romodanowski, od woyska naszego obleżony, chciał na pułk Pereiasławski uderzyć; ale mu Pan Bog nie poszczęścił, bo naymniey tysiąc trupa zostawiwszy swego, musiał się znowu w głodne to miasto retirować, gdzie arctius obleżony zostaje, y nadzieia w Bogu, że prędko nas opusci. Woysko koronne z iego mścią panem oboznym do Dniepru też iuż przystąpi przed niedzielą, da Bog, przyszłą, z którym przeprawiwszy się, próżnować nie będziemy, Pana Boga na pomoc wzięwszy, za dostojenstwo iego krolewskiey msci y całość Rzpltey. Oddając się na ten czas łasce wmsci mego msciwego pana, iako naypilniey. Datum w Rżyszczowie, d. ¹⁷/₂₇ decembris, 1658.

Wmsci memu msciwemu panu życzliwy brat y sługa powolny
Jan Wyhowski, h. W. Z.

Nie chciey wm. moi msci pan zapomnieć tego: kazać wyrysować dwie pieczęci narodu naszego, wielką i małą, rowne Litewskim, na których święty Jerzy ma być z tytułami iego kr. msci dokoła ruskimi literami.

*Подлинникъ изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О.На-
цевича.*

LXXXVI.

Универсалъ Волынскаго воеводы Михаила-Юрія Чарторыйскаго съ извѣщеніемъ, что гетманъ Запорожскій назначилъ срокъ и объѣхалъ прислать комиссаровъ для чиненія суда надъ своими „панамъ войсковыми“, и съ приглашеніемъ всѣхъ потерпѣвшихъ обывателей воеводства при-быть къ тому же сроку въ Луцкъ и предъявить свои претензіи. 1658 года, 23 декабря.

Року тысяча шестсотъ пятьдесятъ девятого, месеца генъвара девятого дня.

В рочки судовые кгородские луцкие, од дня девятого месеца генъвара въ року звышънаписанымъ припалые и судовне одира-воватисе зачатые, передо мною Александромъ Пирускимъ, подста-ростимъ луцкымъ, универсалъ од яснееосъвецового и велможного вкнежати его милости Михала Ерого Чарторыйскаго на Клеваяю, воеводы Волынскаго, рационе интраконтенторум до их милости па-новъ обывателей воеводства тутощного Луцкаго, въ рову близко прошлом, тысяча шестсотъ пятьдесятъ осьмом, дня двадцатъ третего децембрисъ, през урожоного п. Павъла Заболоцкаго одданыи и вед-лугъ звычайю през возного еперала воеводства Волынскаго, шляхет-ного Яна Хлопецкаго публикованыи, же на он час для гакующого кгороду не могъ быти ин акта инъсерованыи, тепер для записани до кънигъ нипешъныхъ кгородскихъ Луцкихъ пер облятамъ принявъ-шы, до актъ въписати казалем, и такъ се въ себе писаныи масті: *Jasnie wielmożni, wielmożni, mosciwi panowie a bracia mnie wielce miłościwi! Nie wątpię, że już constat wmm. pp. wszystkim, iż i. m. panowie posłowie, uproszeni od wmm. panow, powrocili od imci p. hetmana. Jednakże, aby to prędzey innotescat wmm. panow wszystkim, oznaymuję, iż i. m. p. hetman wydał uniwersały swoje do grodow, naznaczając czas pro die septima januarij, anni sequentis,*

dla czynienia sprawiedliwosci ukrzywdzonym od ich mm. pp. woyskowych. Przeto wmm. panowie, wiedząc o tem, raczcie ziechać na ten termin do Łucka, każdy swoje krzywdy spisawszy, y chłopow dla poprzysiężenia tych szkod stawiwszy; na ktory termin im. p. hetman, przy naszych, swoich ichm. pp. comisarzow ma zesłać, aby w to weyrzeli. Oddaię się zatym łasce wmm. pp. y braci. Datum w Klewaniu, dnia dwudziestego trzeciego decembris, anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.—У того универсалу пры печатех подписы рукъ въ тые слова: Wmm. mm. panow uprzeymie życzliwy brat y sługa Mikołaj Jerzy x. Czartoryski, wda Wołynski, mр.—Который же то универсалъ, за подавьем и прозбою подаваючого, а за моимъ урядовымъ прынятем, до вьписаный.

Актовая книга Киев. Центр. Архива № 2179, л. 17 об.

LXXXVII.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ донесениемъ о своемъ намѣреніи начать военныя дѣйствія противъ царскихъ силъ и съ просьбою о присылкѣ новаго вспомогательнаго войска. Изъ Переяслава, 1659 года, 16 января (старого стиля).

Najiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie moy młciwy!

Jako z listu waszey krolewskiej miłosci, pana mego młciwego, przez p. Theodozega Thomkiewicza do mnie pisanego, tak y powtore przez p. Miniowskiego kilka dni przed tym oddanego, nie wyrozumiałem tylko młciwą w. kr. miłosci a prawie oycowską ku sobie łaskę, a nie ku sobie tylko, lecz y ku wszystkimu Woysku w. kr. mci Zaporozskiemu. W nagrodę czego

mnie y im, iako wiernym poddanym, nie zostaie, tylko krew naszą za dostojenstwo w. kr. mci, p. n. m., z koźdym nieprzyjacielem przelewać y zdrowia naszego nieżałowaniem takowey wypłacać dobroczynności. Elicuit y ztąd nam osobliwa w. kr. mci łaska, gdy nas woyskiem, pod commendą iego msci p. oboznego koronnego będącym, subsidiować raczył, z ktorego wielce Woysko w. kr. mci Zaporozkie ukontentowane zostaie,—częścią, że w należytey zostaie skromności, częścią, że odwagą swoją nieprzyjacielskim przeszkadza imprezom; kilka bowiem podiazdow pod Ktiow odprawionych nie rowno naprzykrzyło nieprzyjacielowi, iednych na placu położywszy, drugich pobrawszy żywcem. Dziś też, wziąwszy Pana Boga na pomoc, szczęściem w. kr. mci, p. m. m., z Pereiasławia z artylerią y woyskami tak naszemi, iako przy iego mci panu oboznym będącemi, z Pereiasławia ruszamy ku Łochwicy, kędy nieprzyjaciel, z Romadanowskim będący, obsidione premitur od naszych, dokąd iako w drodze prędki zechcemy uczynić pospiech, tak na mieysce przyszedłszy, bezzabawny experiment. Więc że chytrą tych wiarołomcow namową y częstym hramot zwodliwych rozsyłaniem rudis plebs do nich nakłania iedna, druga y teraz przy nich zostaie, nie naprzykrzę, rozumiem, w. kr. msci, gdy ieszcze o większe pokornie upraszam succursy. Bo in quantum by zostaiąc w swoim uporze, insolentia domowa, post repulsos ztąd hostes, z nimi za granice chciała ustąpić, prosequi ich wszelkimi potrzeba siłami, aby znowu po odstąpieniu ten kray nie podać effrenatae in rapinam licentiae, zkąd by potem większa mogła urosć trudność. A co w. kr. mśc, p. m. m., rozkazować mnie raczysz, abym cokolwiek piechoty na usługę w. kr. msci posłał, z tym iakom ia przez p. Theodozego Thomkiewicza deklarował, tak y teraz gotowem, byle mię powtorne od w. kr. msci zaszło rozkazanie, iakoż iuż piechota Zaporoska, na usługę w. kr. msci, p. m. m., ordinowana, pogotowiu z półkiem białocerkiewskim pod Białą Cerkwią stoi, na kiiewskiego mając pilne oko nieprzyjaciela, aby poblížnich in desolationem nie przywodził kraiw. Jako tedy tę

naszą gotowiśmy posłać piechotę, tak o prędkie pokornie podzięsiąto upraszając subsidia, wierne poddanstwo nasze pod nogi waszey kr. msci poddaemy, ustney p. Jakuba Słozki y p. Hrehorego Olszanskiego, posłów naszych, caetera zleciwszy mowie, którym abys w. kr. msc, p. m. m., miłosciwego nie raczył zbraniać ucha, pokornie upraszamy. Dan z Pereasławia, d. 16 januarij vet. st., 1659.

Waszey krolewskiej mci panu, panu memu młsciwemu, uniżony sługa i wierny poddany Jan Wyhowski H.

На конвертъ: Naiasnieyszemu y niezwyciężonemu Janowi Kazimierzowi, Polskiemu y Szwedzkiemu krolowi, panu a panu memu wielce młsciwemu.

Подлинникъ, съ притиснутой войсковою печатью, изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

LXXXVIII.

Универсалъ гетмана И. Выговскаго съ приказаніемъ, чтобы отправленные имъ на Волынь для вербованья войска ротмистры и капитаны немедленно возвратились въ Украину, не причиняя никакихъ обидъ тамошнимъ жителямъ, и чтобы всѣ козацкіе отряды, остающіеся между Случью и Горынью, въ виду заключеннаго съ королемъ и Рѣчью-посполитою мирнаго договора, удалились оттуда и не препятствовали помѣщикамъ вступать во владѣніе ихъ имѣніями въ той мѣстности. 1659 года, 26 января.

Рокъ тысяча шестсотъ пядесят девятого, месеца марца першого дня.

На уряде вгородскомъ, въ замъку его бор. милости Луцькомъ, передо мною Алексѣсандромъ Пирускимъ, подстаростимъ луцькимъ, и книгами винештными вгородскими луцькими, комъпаренъс персоналитер, шляхетный панъ Павель Городецкий для въпи-

сая до книгъ нынешныхъ кгородскихъ луцькихъ подавъ пер об-
лятамъ универсалъ од ясневельможного его милости папа Яна
Выговского, гетьмана войскъ Запоровскихъ, с печатю и с подни-
сомъ руки его милости, въ справе певной писаный, о чомъ тот
универсалъ лядиус ин се сонат и тыми ест написаный словы:
Jan Wyhowski, hetman z Wojskiem Zaporozkim. Oznaimuiem tym
pisaniem naszym panom rotmistrzom, kapitanom naszym, od nas
na zaciagnienie ludu wojennego na uslugę naszą wystanym, a na
ten czas między Słuczą y Horynią zostaiącym. Zaszła nas skarga,
że wielkie krzywdy ubogim czynicie ludziom, a do boku naszego
nie pospieszacie; surowo tedy przykazuiem, abyscie, za pokazaniem
tego uniwersału naszego, z ludem tym, który zaciagnęliście na
uslugę naszą y wszytkiego Woyska, do boku naszego zarazem
przybywali, więcey krzywd ludziom, między Słuczą y Horyniem
zostaiącym, nie czyniąc y tam nie bawiąc się bynamniey, dla łaski
naszey y surowego woli naszey nieposłusznych karania. Inaczey,
iezlibyscie zarazem do boku naszego nie pospieszyli, czyniąc między
Słuczą y Horynią krzywdy ludziom, y znać was nie chcemy. Su-
rowo także y pod srogim karaniem przykazuiem, aby wszytkie
załogi woyska naszego, między Słuczą y Horyniem zostaiące, za-
razem zieżdżały, podług postanowionego z jego kr. mcią y Rze-
cząpospolitą pokoiu y zgody, y wolnego odbierania swoich mająt-
ności panom między Słuczą y Horyniem nie zbraniiali, inaczey nie
czyniąc dla łaski naszey y srogiiego karania, ktore woli naszey
zprzeciwного bez odpustu nie minie. Dan w taborze pod Łochwica,
januarii dwudziestego szostego, roku tusiąc szescset pięcdzie-
siąt dziewiątego.—У того универсалу при печати подпис руки
въ тые слова: Joan Wyhowski mр.—Который же то универсалъ, за
подаемъ вышменованого подаваючого, а за принятемъ моимъ
урядовымъ, до книгъ естъ въписаный.

Актовая книга Киевск. Центр. Архива № 217з, л. 295.

LXXXVIII.

Универсалъ короннаго гетмана Станислава Потоцкаго съ приказаніемъ дв. Орлу прекратить производимую имъ, неизвѣстно, по чьему полномочию и для какой надобности, вербовку военныхъ людей на Волини и немедленно удалиться за Горынь, такъ какъ его дѣятельность вызываетъ всеобщія нареканія со стороны волинскихъ обывателей и угрожаетъ нарушеніемъ недавно заключеннаго мира съ Войскомъ Запорожскимъ. 1659 года, 30 января.

Року тысяча шестсотъ пятьдесятъ девятого, месеца феврала семого дня.

На вѣрде кгородскомъ, в замку его кор. милости Луцкомъ, передо мною Александромъ Илинскимъ, буреграбимъ луцкимъ, и книгами нынешними кгородскими луцкими, становъшы перьсоналигер, шляхетный пан Янъ Растовский для записаня до книгъ нынешнихъ кгородскихъ луцкихъ подал пер облятамъ универсалъ од его милости п. Станислава з Потока на Подгайцахъ Потоцкого, гетмана великаго короннаго, с печатю и с подписомъ руки его милости, до пана Орла выданого, в чом тот универсалъ ширей в себе мает, просечы, абы принятый и до книгъ вписанный, такъже и возный до публикованя оногo прыданный былъ. А такъ я, уряд, оногo до кънигъ прынявши и возного шляхетного Яна Хлопецкого до публикованя оногo прыдавши, на местцахъ звыклыхъ публиковатъ розказавшы, читалемъ, и такъ се в себе писанный мает:

Stanislaw z Potoka na Podhaycach Potocki, woiewoda Krakowski, hetman wielki koronny, Krasnostawski, Robczycki starosta.

Wiadomo czynię, komu o tym wiedzieć należy, tak Polskiego. tak y Ruskiego narodu ludziom, iż pobudzony skargą ichmw panow obywatelow woiewodztwa Wołyńskiego, daię ten moy uniwersał do urodzonego pana Orła, ktory bez konsensu j. kr. msci y moiego,

nie dołożywszy się ani opowiedziawszy mnie, przeciwko powadze y władzy urzędu moiego, zaciągi iakieś y nie wiem na kogo w woiewodztwie Wołyńskim czyni, poddanych panow buntuie, szkody wielkie y krzywdy czyni, wzruszając postanowioną y poprzysiężoną z Woyskiem Zaporozkim przyiazń. Aby tedy zaraz, gdy go ten moy zaydzie uniwersał, za Horyń ustępował y więcey przeciwko i. kr. msci y władzy urzędu mego hetmanskiego nie wykraczał, bezprawia ludziom nie czynił, upominam; gdyż ieżeliby tak dłużej, iako począł miał postępować, przyszło by mi nie cierpieć takiego iego procederu. Na co się dla lepszey ważności podpisuję y pieczęć przycisnąć rozkazałem. Datum w Lublinie, dnia trzydziestego januarij, tysiąc szesćset pięćdziesiąt dziewiętego.—У того универсалу при печати подпиши руки въ тые слова: Stanisław Potocki, woiewoda Krakowski, hetman wielki koronny, mр.—А по прынатию и по въписаню того универсалу, възный выпшменований, персоналитеръ становъшы, ижъ тотъ универсаль на мествцахъ звычайныхъ публиковалъ и въсимъ до ведомости привелъ, о томъ релъяцию слою учинилъ и созыналъ. Который же то универсаль его милости пана гетьмана, за поданемъ и прозьбою выпшменованого подавающого, а за прынатею моимъ урадовымъ, весь с початку ажъ до коньца до внигъ внишньныхъ кгородьскихъ луцькихъ есть вписаный.

Актовая книга Киевск. Центр. Архива № 2179, л. 222.

LXXXIX.

Постановленіе дворянъ Волинскаго воеводства о поголовномъ ополченіи для борьбы съ своевольными людьми, которые, именуясь «вербовниками» гетмана Запорожскаго, бродятъ по краю съ вооруженными отрядами и совершаютъ разныя насилія. 1659 года, 28 февраля.

Року тисеча шестсотъ пятьдесятъ девятого, месеца марта шестого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его кор. милости Луцкомъ, передо мною Александромъ Клиньскимъ, буркграбимъ луцким, и книгами нинешъними кгородскими луцкими, персоналитер становъшы, урожоный его милость панъ Вацлавъ на Конюхахъ Гүлевич, подсудокъ луцкий, ротмистръ его кор. милости, маршалокъ на тот час кола рыцерскаго воеводства Волинъскаго, конъфедерацию през ихъ милости пановъ обывателей воеводства Волинъскаго на свевольныхъ людей зъгодне на сеймику, въ Луцку, про дие вице-зима октава фебруарии, в року тисеча шестсотъ пятьдесятъ девятомъ одъправуючимъсе, намовленую, рукою выпъменованого его милости пана маршалка теперешного подписаную, для въписаня до книгъ нинешъныхъ кгородскихъ луцкихъ пер облятам подал, просечи, абы до актъ нинешъныхъ прынятая и въписаная была. А такъ я, урядъ, оную до книгъ нинешныхъ прыймаючи, читалемъ, которая писмом полскимъ писаная такъ се въ себе маеть: *Mu, senatorowie, xiążęta, dignitarze y wszystko rycerstwo, obywatele woiewodztwa Wołyńskiego, za uniwersałem j. kr. mci, pana naszego miłosciwego, do Łucka, na miejsce zwyczajne, pro die vigesima octava februarij, ziechawszy się, chcąc zabięć wyuzdaney swewolnych ludzi insolentey, ktorzy, zapomniawszy bo. iazni Bożey, miłosci oyczyzny, targaiąc związki prawa pospolitego, societatem humanam conservantes, nescitur qua et cujus autoritate,*

zebrawszy niemałe kupy, od wioski do wioski włącząc się, nil tutum w domach szlacheckich y po drogach publicznych sinunt, tak, że nie tylko prywatni ludzie w pokoju żyć, ale ani same urzędy grodzkie executiey ex retentoribus w woiewodztwie naszym odprawować mogą. Zaczym, chcąc zabezpieć niepohamowaney grassatorum licentiey, ponieważ media pacis y przyjacielskie upomnienia nic officere nie mogły, a co większa, y samego pana hetmana Zaporoskiego uniwersały, ktorego werbownikami być szczycą się, nullius u nich pensi są,—żebyśmy ostatniey uchronić się mogli ruiny y zniszczenia naszego, unanimi consensu nostro, fide, honore et conscientia między sobą obowiązawsy się ad fraternum armis repulsandi communis mali condescendować musieliśmy nexum, którym by to, co ieszcze innumeris woiewodztwa naszego calamitatibus atrittum nie iest, zdrowiem y substantią naszą conserwować się mogło. Eo tedy fide e medio nostri obralismy sobie za pułkownika wielmożnego jmc pana starostę naszego Łuckiego, dawszy imci plenariam facultatem convocandae nobilitatis y submittuiąc się za uniwersałem jmci tam y wszędy stawać, gdzie czas y potrzeba woiewodztwa naszego ukaże. A in casu, żeby dla jakichkolwiek przyczyn nie przyszło jmci nam praeesse, tedy naypierszy w woiewodztwie naszym urzędnik supplebit vices jmci z takowąż władzą convocandae nobilitatis et statuendi quicquid e re et commodo woiewodztwa naszego visum fuerit, ktorych uniwersał gdy wydany do nas będzie, nemine excepto na koń wsiadać (procz choroby y iakiego wielkiego legale, nihilominus czeladź posłać potrzeba) powinni będziemy. A kto by tę naszą braterską, z iednostayną zgodą namowioną confederatią lekopowazył, pro hoste et desertore patriae censebitur. Więc żeby to w iako nailepszym zostawało porządku obralismy z między siebie rothmistrzow: jmc p. Włodzimirza Hulewicza, jmc p. Stephana Ledochowskiego y imć p. Woyciecha Czerwinskiego, pod ktorych by znaki in casu necessitatis wszystka nobilitas kupiła się. A że sine iustitia nulla humana societas długo y dobrze consistere może, aby tak militaris disciplina, iako administratio iustitiae koźdemu ukrzyw-

dzonemu pewna była, panow sędziow ad hunc solum actum obralismy: jmc p. Samuela Dołmata Jsaykowskiego, wołyńskiego, jmc p. Jana Zahorowskiego, czernihowskiego stolnikow, y jmc p. Jakuba Jełowickiego, pisarza ziemskiego Krzemienieckiego, dając ichmciom facultatem iudicandarum causarum, pod czas skupienia się naszego commissarum. Żeby zaś remedia ipso morbo graviora nie były y żeby miasto obrony zniszczenie woiewodztwa naszego nie było większe, declaruiemy, aby każdy proprio sumptu, nic a nic ni u kogo, tak sam dla siebie, iako dla koni swoich, u ubogich chłopkow nie biorąc, stawał. A kto by iedno kolwiek, tak z panow większych, iako y ziemian, tey naszej confederatией postusznym być nie chciał, na takowych na seymiku przysłym relacyinym, który seymem approbowany będzie, paena ma być namowiona. Ktorą to braterską, in bonum publicum namowioną confederatią naszą notam fermamque mieć volentes, iterum atque iterum fide, honore et conscientia obowiązawszy się, jmci p. marszałkowi koła naszego podpisać y do act grodzkich łuckich podać zleciliśmy. W Łucku, dnia dwudziestego osmego februarij, tysiąc szescseth pięćdziesiąt dziewiątego.—У тоє коньфедерации подписе руки тыми словами: Wasław Hulewicz na Koniuchach, podsędek Łucki, rotmistr j. kr. mci, marszałek koła rycerskiego, mр.—Которая то коньфедерация, за поданьем и прозбою вышъменованое особы подавающее, а за прынятьем моимъ урядовым, вся з початку аж до коньца до книг нынешньныхъ есть въписаная.

Актовая книга Кіев. Центр. Архива № 2179, л. 321.

XC.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о послыжѣ козацкихъ пословъ на сеймъ, имѣющей утвердить Гадацкія договорныя статьи. Изъ лагеря подъ Зѣньковомъ, 1659 года, 9/10 марта.

Najasnieszy młsciwy krolu, panie a panie mnie wieke młsciwy!

Aby i diffidentie między kozakami, z małej pod czas rodzące okkazyey, ustały, y iawnie to Woysku Zaporoskiemu innotescere mogło, że im, a nie komu in persona ich młsciwa waszey kr. mosci patet łaska, za spolną dobru pospolitemu służącą idąc radą, wyprawuję p. oboznego woyskowego, z przydanemi od kożdego połku dwiema kozakami, na blisko przyszły seym. Ktorzy nim przybęda, visum przez p. Macieia Papkiewicza, Jrkiewskiego połkownika, y Hawryłę Lisowskiego, asantę, waszą kr. mśc, p. m. m., uwiadomić, aby nie wprzody wszelkie były concludowane commissią namowiony pacta, az ci wszystkiego Woyska przyspieią plenipotentiarii. Tym zasię za podiętą prace że młsciwą w. kr. mśc, p. m. m., y wszystkim zwykłą okazać będziesz raczył łaskę, namniey nie powątpiwaiąc y pokorną moią za onemi wnaszaiąc prosbę, caluię rękę w. kr. msci z oddaniem wiernego poddanstwa mego. Datum w taborze pod Zinkowem, d. 9/10 miesiąca marca, 1659 roku.

Waszey kr. msci, panu memu młsciwemu, nayniższy sługa i wierny poddany Jan Wyhowski, H.

Подлинникъ, съ печатью войсковою, изъ библиотеки К. Семинскаго, собранія О'Нацевича.

XCI.

Письмо гетмана Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пращмовскому съ просьбою оказать содѣйствіе посламъ козацкимъ, отправляемымъ на сеймъ. Изъ лагеря, 1658 года 7/17 марта.

Iasniewielmożny msci xięże canclerzu wielki koronny, wielce moy msciwu panie y bracie!

To moie iedynie iest zawsze y będzie staranie, aby nic takowego nie zachodziło, co by y przystoynym do pożądanego pokoju obicem mogło ponere początkom, y nachylone wszystkiego Woyska Zaporozkiego ku j. kr. msci y Rzeczypospolitey animusze iakową wzruszone nie były diffidentią. Visum tedy, abym wysłanym na blisko przyszły seym od nas posłom p. Tymosza Nosacza, oboznego woyskowego, czł. wieka wielkich cnot y osobliwey ku oyczyźnie życliwosci, z przydanemi od każdego pułku kozakami przyłączył, że praesentes miłosciwą j. kr. mosci upewnieni łaską, tym bardziey do wiernego za powrotem swym narod ten devinkowali poddanstwa. Superest tedy, aby, gdy in persona wszystkiego Woyska p. obozuy z przydanemi od pułkow kozakami u nog j. kr. msci wierne oddawać y składać będą p. ddanstwo, w. m. moy młsciwu pan solite im raczył suffragari, iakoby y osobliwą j. kr. msci, pana m. m. uznali łaskę, y pokornie wniesionych proźb compotes zostawszy, uno ore et corde pańską depredicowali clementią. Co że ku pospolitemu wszystkieu Rzptey inter caetera cedet dobru obiecuiąc, łasce wnci m. msciwego pana z powolnością służb moich pilno siebie oddawam. Dan z taboru, dnia 7/17 marca, 1659.

Wmci m. m. panu cale życliwy brat y sługa Jan Wyhowski, hetman.

Подлинникъ, съ печатью войсковою, изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

ХСII.

Пункты, представленныє козацкими послами на Варшавскоѣ сеймѣ, собранномѣ для утвержденія Гадяцкаго договора. 1659 года, апрѣль.

Execucyа Pact Hуdziackich z unіzoną prozbą do i. kr. msci, pana naszego młciwego, y wszytkiey Rzplitey.

1. Komissya na oddanie dobr do rąk y dispozitiei ludziom religiei starogreckiey prawosławney nie unіjackiey ma bydź konstitucią naznaczona y exequowana, aby wszytkie kathedry, to iest archiepiskopie, władcytwa, archimandrie, ihumenstwa, monastery, cerkwie, szpitale, seminarya, tak w Koronie, jako y w W. X. Lit po miastach, miasteczkach y wsiach tak j. kr. msci, iako y dziedzicznych szlacheckich, poki ięzyk narodu Ruskiego zasiąga, in genere et in specie, generi per speciem et econtra nihil derogando, pooddawane były nieuniatom ze wszytkiemi wsiami y dobrami y parafiami, to iest: episkopia Włodzimierska, którą xiądz Pociey trzyma, episkopia Przemyślska, którą xiądz Chmielowski possidet; episkopia Chełmska y Bełzka—xiądz Susza; episkopią Ostrożską od Łuckiey xiądz Chmielowski oderwał y administratorem iey się pisze.

Cerkwie wszytkie jedne jezuici zabrali y z gruntu zniesli, drugich cesserunt unitom.

Monastyr archimandryi Żydyczynskiey xiądz Susza ma.

Monastyr archimandryi Dermanskey—xiądz Chmielowski.

Monastyr archimandryi Dubienskiey y wszytkie tameczne monastery y cerkwie pod uniją gwałtem bydź muszą y ten że xiądz Chmielowski trzyma.

Monastyr Dorohobuzkij pod unitami y monastyr y szpital S Troycy w Ostrogu z miasteczkiem Surazem y włością do niego należąca,—to oycowie jezuiti wzięli.

Monastyr y cerkiew w Lublinie.

Cerkwie w Sokalu, w Betzie, w Krasnym-Stawie, we Włodzimierzu—wszystkie pod unitami; w Drohiczynie, w Stojanowie, w Krzemieńcu, w Mosciech; cerkwie w Bielsku, w Bransku, w Mielniku, w Tykocynie, w Knyszynie, w Goniądzu—pod unitami; w Buzku, w Hrubieszowie, w Żółkwie, w Horodle, w Kowlu, w Ratnie etc.

W Wielkim Xięstwie Litewskim:

Archiepiskopia Połocka, episkopia Witepska, Mscisławska u xiędza Kolendy.

Archiepiskopia Smoleńska y episkopia Czernihowska u xiędza Złotego.

Episkopia Pinska y Turowska u tego ż.

Monastyr archimandriey Supraslskiej, fundaciey pp. Chodkiewiczow starowieczney.

Monastyr Żyrowickij, fundaciey starowieczney Sołtanowskiej.

Monastyr Byeński, fundaciey pp. Tryznow, ma xiądz Karzinski.

Monastyr archimandriey Pustynskiej pod Mscisławiem miał Warłaaam Kozicki.

Monastyr y archimandria pod Grodnem, nazwany Kołoza, y wszystkie cerkwie w Grodnie, w trakcie tamecznym będące, przy unitach; cerkiew w Trokach y w Koronie (?) pod unitami.

Monastyr archymandryi Onofreyskiej pod Mscisławiem miał xiądz Korsak.

Monastyr Borysohlebski y Świętospaski, także cerkwie wszystkie w Połocku pod unitami były, w Bychowie, w Czerei.

Cerkwie wszystkie w Witebsku, w obodwoch diecezyach archiepiskopiey Połockiey i Witebskiej, w dobrach krolewskich y szla-

checkich,—wszystkie unicy gwałtem zagarnęli; w Orszy, w Dżisnie, w Noblu, w Kleszczach, w Ihumeniu.

Monastyr w wdztwie Nowogrodzkim, Ławryszow nazwany, unicy w dzierzeniu swoim mając, do szczętu spustoszyli, majątności tego jednak monastyru przy sobie mają.

Cerkwie w Nowogrodku y w okolicy tameczney, w dobrach krolewskich y szlacheckich będące, pod unią są, w Bobruysku, w Lidzie y Zadziszczynie.

Cerkwie w Pinsku, w okolicy tego powiatu, po większej części, ile w krolewszczyźnie, pod unitami są.

Monastyr Bereznicki y archimandria onego, fundacyey Korsakowskiej, przy unitach zostaje.

Monastyr w Minsku Sw. Ducha y wszystkie cerkwie Minskie y w okolicy tego wdztwa pod unią; archimandria Kobryńska ze wszystkimi cerkwiami w trakcie tamecznym, a w głowach katedra metropolitanska W. X. Lit w mieście Wilenskim Sw. Przeczystey z monastyrem Sw. Troyce y cerkwiami (oproczyć iedney Sw. Ducha prawosławney) przy unitach zostawała y insze wszystkie—nic a nic unitom nie zostawiając, y owszem to warując, aby się unicy ani archiepiskopami, ani władykami, ani archymandrytami, ihumenami y swieszczennikami żadnych katedr, archimandryi, ihumenstw y cerkwie, poki naród Ruski zachodzi, nie mianowali.

Do ktorey kommissiey naznaczoni być mają: z Korony, z Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z Wielkiego Xięstwa Ruskiego, przy p. instygatorze W. X. Ruskiego albo jego wiceinstygatorze, którzy pomienione katedry z dobrami y parafiami odbierać y do rąk nieunitow oddawać mają przed convocatią Brasławską y tam relatią tego wszystkiego uczynić. A iesli by kto z unitow katedr, cerkwiey y dobr nie puszczał, albo prawosławnych nieunitow o podeptanie przenajświętszych sakramentow do prawa pociągał, ipso facto ma być infamis y executioni subesse cuius libet officii.

Alias deklaruję się Woysko: z dobr na Rusi y W. X. Lit. nikomu nie postąpi przed uczynieniem dosyć tego. A co by się w

tak krotkim czasie przed oznaczonemi kommissarzami utaiło, p. instygatorowi W. X. Ruskiego daie się moc y władza pozywania ad forum competens, non obstantibus quibusvis praescriptionibus, ratione bonorum et personarum et omnium injuriarum ludziew religey greckiey nieunitom pro poena contra convulsos decretorum tam comitialium, iako tribunalitiorum sancita.

Oycowie jezuiti y insze klasztory, tak w Koronie, iako y W. X. Lit. cokolwiek pozabierali Rusi nieunitom, aby to sub eadem poena powracali.

Duchowni religey rzymskiey żadney jurysdyctiey mieć nie mają nad duchownemi religey prawosławney, nieunitami.

Pieczętarze W. X. Ruskiego mają być zawsze ritus graeci, nieunicy, ktorzy tak w Koronie, iako W. X. Lit. beneficia wszystkie ritus graeci nieunitow pieczętować mają, a w wdztwie Kijowskim, Bracławskim y Czernihowskim, tak duchowne, iako y swieckie, y miast sądy im należeć mają.

Oycowie jezuiti w wdztwie Kijowskim, Bracławskim y Czernihowskim być nie mają.

Infamia, na oycu episkopie Przemyslskim y szlachcie tey że ziemie otrzymana, prosimy, aby skassowana była y dekret oycy Tukalskiego aby był stwierdzony.

O polonice (?) na Białey Rusi prosi imc p. hetman, aby wszystkie kaduki pokassowano y nikomu nie dano.

2) Zniesienie constitutiey 1638 przeciwko Woysku Zaporoskiemu y skrypt ad archivum dany aby był skassowany, i liczba woyska 60 tysięcy.

P. obozny Woyska Zaporoskiego, sędziowie, assawułowie, pułkownicy, setnicy, prosimy, aby sowitą nagrodą byli ukontentowani: iako im car Moskiewsky obiecywał.

Czerń wszystka Woyska Zaporoskiego, po włosciach mieszkająca, tak w dobrach i. kr. mci, duchownych, iako i szlacheckich w wdztwie Kijowskim, Bracławskim i Czernihowskim, aby wszelakich wolności zażywała, w kommissyi opisanych, y żeby pułkownikow, setników, gdziekolwiek teraz mieszkaia, nie ruszano.

Obozemu W. X. Ruskiego y Woyska Zaporozkiego kwarta starostwa Żytomirskiego z gissernią ma należeć; a post decessum moderni possessoris, starostwo Żytomirskie z administratią salis po wszystkiej Ukrainie w dobrach Rpltey należeć ma temu ż do armaty woyskowej.

Wdowy kozackie żadney krzywdy mieć nie mają.

Przywileie kozakom utwierdzić y dobra monastyrza Trechtemirowskiego.

3) Woiewodztwa Wołynskie, Ruskie y Podolskie prosimy, aby do W. X. Ruskiego przyłączone były.

Do woiewodstw y kasztelaniy W. X. Ruskiego prosiwy, aby starostwa przyłączone były.

O residowanie starostow na Ukrainie prosimy reasumptionem constitutiei.

Succesie hetmana polnego na wielką buławę W. X. Ruskiego; iurydyctie w woysku hetmana W. X. Ruskiego nad wszystkim rycerstwem na Ukrainie będącem, cum reasumptione constitutiei de disciplina militari.

Convocatiei Brasławskiej determinowanie czasu.

Ordinacie trybunału W. X. Ruskiego y sądow seymowych y zadwornych.

Xiążęta w W. X. Ruskim aby żadney wyższej nad stan szlachecki nie uzurpowali sobie praerogatiwy.

Nie tylko dignitates senatorskie, ale i urzędy generalne narodu Ruskiego, iako y particularne po wdztwach, starostwa y dzierzawy ludziom tylko religii greckiej nunc et in posterum mają być oddawane, natis et bene possessionatis.

Laski poselskiej alternata należeć będzie Xiążstwu Ruskiemu, iako y na komissijach, poselstwach par habebitur ratio X. Ruskiego.

Mieysce posłom wdztwa Kijowskiego w izbie poselskiej zaraz wedle posłów Sędomirskiego wdztwa, zdawna należące, aby przywroczone było, prosimy.

Condemnaty wszelkie, lucra, banitie, infamie y processa, na iakim kolwiek stopniu zawisłe in quocunque subselio na tych, którzy u Szweda, a potym w Woysku Zaporozkim zostawali, aż dotąd otrzymane, aby kassowane były.

O nominatią urzędow W. X. Ruskiego wedle assekuratiew imciow pp. komissarzow prosi im. pan hetman.

4) Beneficia y urzędy, bez intercessiew imci p. hetmana Woyska Zaporozkiego na Rusi uproszone, prosi, aby skassowane były.

Ad personalem comparitionem aby do żadnego sądu nie należał jm. p. hetman prosi.

Prima vacantiae w Koronie ~~aby im.~~ pp. dzierżawcom na Rusi religii rzymskiej oddawane były, aby co prędzey do possessyi przychodzili dobr Rzpltey ludzie religii greckiej na Rusi.

Bar y Luboml aby in forma juris sufficientissima był konferowany.

Intercessie za jm. p. oycem, jm. p. Danielem, y jm. p. Konstantym, y jm. p. Teodorem Wyhowskimi, aby chlebem opatrzeni byli y dygnitarstw.

Za xiążęciem jm. p. koniuszym W. X. Lit. pilno jm. p. hetman y Woysko prosi.

Za jm. p. Jerzym Chmielnickim.

Za jm. p. Hrehorym Hulanickim, hetmanem nakaznym Siewierskim.

Za jm. p. Hrehorym Lesnickim, połkownikiem Mirhorodzkim.

Za jm. p. podkomorzym Kijowskim, aby według assekuratiew kommissarskiej był zachowany.

Za jm. p. Wereszczaką y oycem Gunaszewskim, y oycem Popielem, y inszemi wszystkimi, którzy przyczynne listy mają do j. kr. msci.

Za jm. p. Gabrielem Hulewiczem, chorążym Czernihowskim.

Za jm. p. Alexandrem Czaplicem.

Za p. Danielem Oliwemberkiem, sekretarzem woyskowym.

Современная копія, присланная въ Коммиссію.

XCIII.

Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ возвращеніемъ исправленныхъ статей Гадацкаго договора и съ увѣдомленіемъ о своемъ выступленіи въ лѣвобережную Украину противъ непріятеля. Изъ Чигирина, 1659 года, 26 апрѣля (6 мая).

Najiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie mnie wielce młciwy!
Zdumiałemu niepoiętą waszey kr. mci, pana mego młciwego, przychodzi mnie odbierać łaskę, ktorey co by mię participem czyniło, nie naydując, obowiązany zostaię odwagą własnego za dostoiestwo w. kr. mci, p. m. m., to zasługować zdrowia. Co sobie ad vitae zachowując tempora, na ten czas com mogł, communicatis z jm. p. oboznym koronnym, szczyrze około tego, jako prawemu godzi oyczyzny synowi, pracującym, y z starszną woyskową, uczyniłem consiliis y meliorata dnem y nocą odsyłam, przy oddaniu wiernego poddanstwa mego w. kr. msci, p. m. młciwemu, kommissiey Hadziackiey punkta, o prętką onych pokornie upraszając autoritate w. kr. msci y wszystkiego seymu approbatją, z nieprzedłużoną (na czym wiele należy) posłów naszych odprawą. Ją, wziąwszy P. Boga na pomoc, sam przeciwko grasującemu na Zadnieprzu, szczęściem w. kr. msci, p. m. mł., ruszam nieprzyjacielowi, o prętkie posyłki y ieżeli ich mam spodziewać, albo nie, pewną uniżenie upraszając wiadomość. Całuję za tym rękę z powtornym wiernego poddanstwa mego pod nogi maiestatu w. kr. mci, p. m. m., oddaniem. Dan w Czyhiryna, d. 26 apr. (6 may), anno 1659.

Waszey kr. msci, panu memu młciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany
Jan Wyhowski, hetman.

Подлинникъ съ печатью войсковою, изъ бібліотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

XCIV.

Записка двор. Криштофа Перетятковича объ услугахъ, оказанныхъ имъ Рѣчи-посполитой въ дипломатическихъ сношеніяхъ Польши съ козаками въ 1657—1659 годахъ.

Року тысяча шестсотъ осмдесять третего, месеца ноября двадцат третего дни.

В рочки судовые вгородские Луцькие, од дня одынадцатого месеца и року тепер идучих, вышъ на акте менованых, припалые и для закрочена свята рымского, светого Марцина бискупа, которо толко акт ест записанный, ажъ на завтрее, то ест дня дванадцатого месеца и року тых же прыволаные и судовне одправоватсе зачатые, передо мною Войцехом-Станиславомъ Черминским, подчашим Вольтинским, подстаростимъ Луцькимъ, и книгами внешъними вгородскими луцькими, personaliter comparens, urodzony jmc p. Krzysztofh Peretiatkowicz dla wpisania do xiąg pomienionych podał per oblatam, z podpisem ręki swoiey, informatią usługi swoiey ku Rptei, prosząc, aby była przyjęta y do xiąg wpisana. Ktorą ia, urząd, dla wpisania do xiąg przymuiąc, czytałem, y tak się w sobie ma:

Informatio usługi ku Rptej urodz. Krzysztopha Peretiatkowicza.

Року тисячъ шесцсетъ пѣдцесіятъ шостего, по expeditiey (przeszłychъ дощъ несчастливыхъ не wspominaiąc) Warszawskiej, quo Republicae fato z Szwedami odprawionei, tak rozumiem, każdemu, kto tam był, dobrze pamiętno, w ktorei s. p. najasnieyszy krol jmc Kazimierz cum tota Repca, będącъ różnemi nieprzyziacioły, to iest Szwedami, Moskalami, kozakami, a poniekąd iuż y Wengrami, z Rakocym powstaiącemi, infestowany, in tantum, że summa venerat dies et ineluctabile tempus; przeyrzawszy się w rzeczach, wszedzszy z ichmm. pp. radami swoiemi in consilium, iako by eandem

salvovać Rempubicam, constituerat: z kąd się malum zawieło, ad hoc idem mollificando recurrere, to jest do kozaków. I kiedy ichmm. instrumentum aptum et hominem idoneum ad exequendum hoc munus quaerunt, naiduią niegdy jm. p. Bieniewskiego, wojewodę Czernihowskiego, a na tamten czas pisarza grodzkiego Łuckiego, ex ratione, animos ichmm. permovente, ex qua Tetera, za pisarstwa jmci lat tysiã szescset czterdziestego piãtego, tysiã szescset czterdziestego szostego, tysiã szescset czterdziestego siódmego w cancellaryei grodzkiej Łuckiej zarowno ze mną będąc, dobrodzieistwa jmci zażywał, będąc z przodkow swoich z Pereiasławia synem kozackim, oraz y krzczonym synem Bohdana Chmielnickiego, hetmana, y za iego ż hetmanstwa, pod czas rebelliei, porzuciwszy regentią grodzką Włodzimierską, tysiã szescset czterdziestego osmego roku został pułkownikiem pereiasławskim. Pod czas tedy pogrzebu niegdy jw. xcia jmci Dominika, wojewody Krakowskiego, w Tarnowie, ultimis diebus januarij, tysiã szescset pięćdziesiąt siódmego, przychodzi expeditia do Tarnowa do jmci p. Bieniewskiego od krola jmci, ktoremu y assignatia na dwa tysiãca złotych do żydow Lwowskich przysłana, aby mu tę functią dla miłey oyczyzny na się wziąwszy, iako naiprzedzey do Chmielnickiego (ponieważ iuz y Węgrowie z Rakocym, ktorym dla posiłku przytomny był Anton z kilką pułkami kozaków, pode Lwow podstępowali), tractuiąc z nim o pokoy y iako naiprzedzey tego ż Antona revocuiąc, iechał. Ktory to jmć p. Bieniewski, między inszemi jchmm. opiekunem xięcia jmci będąc, na ten czas distentus po pogrzebie opiekunską conferentią, y poniekať inevidens sam, nie życząc narazić się periculum, popisawszy listy do Chmielnickiego hetmana, Wyhowskiego pisarza, pułkownika Tetery, oznaimuiące o poselstwie, z temi ż listami y mianowaną assignatią wysłał mię po pieniądze do żydow Lwowskich, ktore odebrawszy a sobie z nich złotych kilkadziesiąt wziowszy, abym do Czehyryna iechał. Z ktorymi tedy listami y assignatią gdy ode Lwowa, o miłę od Krakowskiej bramy przyjeżdżam, wielkie powstaią trwogi, co żywo ucieka, powiadaiąc, że Węgrowie

pode Lwow podstąpili, y mnie przestrzegaią, żebym zboczył. Jakoż tak uczyniłem, powrociłem na Krechow do manastyru, y pokłoniwszy się mieyscu świętemu, uprosiłem u oycza ihumena sukien czernieckich, propter evitandum od kozakow, inquantum by mnie gdzie zdybali, periculum. Z Krechowa na noc do Żółkwie; nazaiutrz, iak dziś pamiętam, we wtorek, do Lwowa iuż goscincem Wołyńskim, ale na tem byłem w niebezpieczeństwie, bo w boku o czwierać mile od goscinca rabował ten nieprzyjaciel wioski. Przyiechawszy tedy ku Lwowu, zastaę bramę zamkniętą, zwod zwiedziony, pod którą stałem z pułgodziny, nim od burmistrza licentia, żeby mię puszczono, przyszła. Za którą we Lwow wiechawszy, bawiłem się dnij pięć dla powzięcia pieniędzy od żydow, często kłaniając się ichmci p. Mniszkowi, staroscie na ten czas Lwowskiemu, y jmcu p. podwoiewodziem, aby ichmci żydow, in tam urgenti Reipublicae necessitate, stimulowali do wydania tych pieniędzy. Ktorzy to żydzi, wymawiając się trwogami y niedostatkami swoimi, przez tak wiele czasu zatrzymawszy mnie, nie wydali pieniędzy. Nie czekając tedy, iadę daley, mając sobie zleconą funkcją. Odwiozszy assignatią do Połonnei, do ieimci paniei Bieniewskiej, poiechałem samotrzeć o swoim koszcie do Czechyryna z listami, wziąwszy kozaka z Połonnei, przez ktorego bym dał znać jmcu p. Bieniewskiemu, qua fronte et, animo futuris Reipublicae nuntius miał być przyjęty w Ukrainie. Y przyiechawszy do Czechyryna, pooddawawszy listy, retuli commissa in confidentia nieboszczykowi Teterze, obiecując mu summam a Republica gratiam et sufficientiorem za przybyciem samego imci p. Bieniewskiego declarationem, byle szczyrze do tego prowadził primarie Wyhowskiego, pisarza, assawułow, pułkownikow, tandem samego hetmana, żeby bezpiecznie imć p. Bieniewski, przyiechawszy, nomine Reipublicae tractował o pokoi. Żadney naimnieiszei declaratiei przez trzy dni nie otrzymałem, za wartą dobrą w gospodzie siedzący; aż dnia czwartego, w nocy, Tetera przyszedszy, utwierdził mię tak od siebie, iako od Wyhowskiego wszelaką przyiaznią y do pokoju promocyą, y żebym posłał kozaka nocą y dniem, dając znać

imci p. Bieniewskiemu, żeby iako naiprzedzi przyjeżdżał. Który tedy imé p. Bieniewski vigesima martij przyiechawszy do Czehyrna, iako przyjęty ludzkoscią y ochotą sat barbara et inhumana, a to propter plebem; dla czegośmy przez dni kilka wielce byli anxij, w iednei gospodzie, tanquam in ocluso rothulo, za dobrą y potężną strażą zostaiąc. Tacite iednak Tetera, ile w nocy, straż utraque manu, tak z naszey strony, iako y od siebie contentuiąc, bywał u imci p. Bieniewskiego, conferentie od Wyhowskiego y od siebie czyniąc. Gdzie niedziel kilka bawiący się z niewczasem, wymogli na niebosczyku Chmielnickim, że pozwolił na revocatią Antona z pułkami kozaków od Węgrzyua, który quo infortunio cecidit, wiadomo. Tandem, uczyniwszy Chmielnicki, victus persuasionibus, submissiā panu przyrodzonemu y oyczyźnie, pokoiu odprawił cum spe. Po ktorey odprawie tego ż roku, infallor, in junio, umarł Chmielnicki. Po ktorego smierci o buławę wiele było concurrentow, prevaluit iednak raz zalecenie umieraiącego Chmielnickiego in personam Wyhowskiego, druga dexteritas in rebus gerendis Wyhowskiego, niemniey powaga Tetery inter plebem, a zatem tego ż skłonność y życzliwość ku panu y oyczyźnie. Dał znac imci p. Bieniewskiemu, iuż kasztellanowi Wołyńskiemu, przez umyslnych posłancow swoich, aby nie bawiący zieżdżał y traktował o pokoi. Jechał tedy in augusto y tam mało nie całą iesień strawiwszy, in spem dostateczuego pokoiu armistitium otrzymał. Quo stante, zieżdża niebosczyk Tetera ex mente Wyhowskiego y Woyska Zaporozskiego do Korca y Miedzyrzycza pro residentia, dla częstych conferentij z j. p. Bieniewskim, kasztellanem Wołyńskim, tractuiącym, quibus pactis et conditionibus miał by być zawarty pokoi; z ktoremi conferentiami nicht inszy, tylko iako pisarz, umyslnie na to zaciągniony, a do tego ex mente niasnieyszego krola i. m. Kazimirza super fidelitate iuratus, iezdziłem et declarationes otrzymawszy inscriptas, do tego ż i. m. p. kasztellana odwoziłem, ktore odebrane przesyłały się do Warszawy, także ich m. pp. hetmanom sine mora. Trwała tedy ta confidentia przez iesień tego ż roku y całą zimę tysiąc szescset piędziesiąt

osmego roku. Na wiosnę zaś in duās partes rozerwała się Ukraina: iedna część, Zadnieprska, z Puszkarenkiem adhaesit partibus Moskalka, druga, po tey stronie, Wyhowskiemu in partem Reipublicae, który scisłą trzymając przyiaźń z tatary, mianowicie sołtanem Gałgą y Karaczbieiem, przysięgłym swoim bratem, felici Reipublicae omine zaczęli wojnę cum rebellibus y moskalami. Poszczęcił tedy Pan Naiwyższy piis votis Wyhowskiego, który, w posiłku na ten czas mając Karaczbieia ze czterdziestą tysięcy, pod Konotopem, pod który in iunio z expedycami od krola i. m. przyjechałem, zbił woyska pod tym że Konotopem pod szesćdziesiąt tysięcy tak rebellizantow, iako y Moskaly¹⁾. Wprawdzie, że y sam in summo periculo został, kiedy od impetu działowego z konia, zowiącego Szestem, zleciał, y Karaczbiei hoc infelici fato zdesperował był; ale że prędko Wyhowski resipuit animatus, y Karaczbiei powstał. Po ktorei expeditiei iakom Reipublicae przywiozł pociechę rewersus, ponieważ na ten csas ten że Wyhowski kazał przybywać dla konczenia pact; aleśmy pierwey poiechawszy do Lwowa, gdzie odprawiwszy wesele in augusto i. m. paniey woiewodzinei Krakowskiei z xięciem i. m. Radziwiłem, dopiero tegoż miesiąca die vigesima secundo imci pp. kommissarze: imć p. Bieniewski, kasztellan Wołyński, imć p. Jewłaszewski, kasztellan Brzeski, na Ukrainę wyiechali. W którą wiechawszy y nie zastawszy Wyhowskiego in loco manentem, bo z woyskami swemi y tym że Karaczbieiem posunął się w głąb ku granicy moskiewskiey, ktorego zastaliśmy pod Hadaczem, pod którym zastaliśmy diaka, alias kanclerza moskiewskiego, tractuiącego o pokoi z kozakami, wiele zbytecznych od cara kozakom obiecuiącego wolnoscij; gdzie animuszow kozackich, przy informatiei starego Wyhowskiego, oycy, y Daniła, brata hetmanskiego, tak starszyny, pogotowiu czerni, in partem Moskalka wiele

¹⁾ Здѣсь допущена хронологическая неточность: Конотопская битва происходила годомъ позже, именно 28 июня 1659 г., лѣтомъ же 1658 г. Выговскій ходилъ войною противъ Пушкаря.

nachylonych było. Tam in quo vitae periculo zostawaliśmy wszyscy, ty Boże widzisz! ponieważ u każdego z nas przy budce iednei samopalników dwóch, y te na noc ieden w głowach, drugi w nogach bywało; co trwało przez tydzień cały, pod czas zawierania tractatow y pisania pactow y częstego ich co raz przepisywania. Przez ktory tydzień Woina, pokolowy hetmański, drugi Sosnicki, tłumacz Karaczbieiów, rano y wieczor u nas bywaiąc, co raz nam, rzкомо smiechem y żartem, o różnei oznaimowali smierci, albo odesłaniu do cara. Te nam żarty y smieszki ych iakie czynili anxietates in cordibus, snadno rozumieć; kiedy successit to, że i. m. p. Bieniewski, kasztelan Wołyński, iak dziś pamiętam, we srode, w wilią zawartych pact, przysławszy po mnie do namiotu swego, płaczący przed obrazem Naiswiętszey Panny ruskim, w tem że namiocie wiszącym, sam ieden zostaiący, mowić pocznie, żeśmy iuż zginęli. Pytam: czemu by?—Odpowiada, że diak, moskiewski kommissarz, in partem cara przekabacił ze wszystkim wojskiem Zaporozkim; agitur de nobis. Odpowiedziałem, bynajmniej nie strwożony: „Lubo y nam o tem Woina y Sosnicki, bywaiąc, żartem y smiechem opowiedali, iednak Pan Bog z nami y Naswiętsza Panna“.—Macie ż tu, mowi, kogo znaiomego?—„Nie mam, tylko Teterę; ten też telko nasz“.—Tandem mówi: „co dalei będziemy czynić?“—Odpowiedziałem: Mamy blankietow tak wiele krolewskich, kanclerskich, hetmanskich; pizmy na nich do Karaczbieia, przysięgłego brata hetmanskiego, ktory o pułmile stał od woiska Zaporozkiego z wojskiem swoym czterdziestą tysięcy, upraszaiąc go nomine krola i. m. y Rzptei, aby z nami, a nie z diakiem moskiewskim, konczył pacta; a nim to popiszemy, prośmy y szlimy Sosnickiego (ktorego stryi przy imci p. Bieniewskim, kasztellanie Wołyńskim, był), tłumacza Karaczbieiówego, ukontentowawszy go.—Co gdy się imci zdało, uczynił i. m. tak, ktoremu z siebie hamalikę, złotem y sribrem bogato haftowaną, z kilkadziesiąt czerwonych złotych zdiowszy, dał y przy nim dwóch młodzi do Karaczbieia posłał, oznaimuiąc o przybyciu y o conferentey swoiey nomine krola im. y Rzptei. My tym czasem popisali;

posłani redierunt, uczyniwszy declaratią od Karaczbieia wdzięcznego przyjęcia. Nie bawiąc tedy, o nieszporney godzinie poiechaliśmy; zastaliśmy Karaczbieia w kamienicie, na axamitnym materacu siedzącego, a nie wychodzącego. Potem gdy powstał, przez tłumacza uprosiwszy audientey ichmc pp. kommissarze nasi, mowił rzecz imé p. Bieniewski, w ktorei przyiechał, y pisania wkrótce napisane pooddawał. Czytane zaraz. Po przeczytaniu y wytłumaczeniu, przyłożył ręki do piersi, skłoniwszy się, iako u nich zwyczaj, Karaczbiey. Y co telko odprawiło się, zbierał y hetman z kilką pułkownikami. Dopiurowziowszy się z sobą y wyszedszy z namiotu, na dobrą godzinę certabant rationibus pro et contra. Pan Naiwyższy y Naswiętsza Panna, w ktorych iedynei łasce wszystka iuż nasza zostawała nadzieia, sprawiły, że Karaczbieia multum iuivit przyiazń y persuazya, że tam optata z nami proclamata pax. Y tak, powrociwszy od Karaczbieia, on przez cały tydzień pisząc, razy z dziesiątek przepisywał pacta; nim słońko zaszło, przepisałem ostatni raz na zgodne ab utraque parte postanowienie. Nazaiutrz, we czwartek, przez ichmć pp. kommissarzow naszych y hetmana podpisane, in vim triumphu woyskowego ogłoszone działami. Po ktorym ogłoszeniu zaraz, nie iadszy, cum pace et summo gaudio, gloria Dei et nominis Republicae, odiechaliśmy y recta ciągneliśmy multis passibus z wyprawionemi od hetmana: Teterą, Kowalewskim assawułą, Kapłunskim, pod Toruń, do krola jmci, z Hadiackimi pactami, ktore przez krola jmc Kazimirza, jmc xiędza Prażmowskiego, kanclerza, jmc p. Lesczynskiego, podkanclerzego, y ichmć pp. hetmanow y tak wielu ichmm. na ten czas tam będących czytane. Wdzięcznie quidem przyjęte, ale na kilka punktow, mianowicie ratione zniesienia uniey, urzędow w woiwodztwach czterech, żeby telo ritus graeci szlachcie dawane były, y niektórych sarkneli, sekretnie iednak et insciis Kowalewskiego y Kapłunskiego, ktorych pierwei, sat gratiose ucontentowawszy, odprawiono; po ktorych odprawionych, my aż po expedyowanym na potem z soboty na niedzielę do Torunia (w ktorym Szwedzi byli) szturmie, odiechaliśmy y mieszkaliśmy w Połonney, na Wołyniu.

Do ktorey przyszła informacya od krola jmci, aby imć p. Bieniewski, kaszt. Wołyński, znowu, iuż roku tysiąc szescset pięćdziesiąt dziewiątego, po Nowym lecie, do Wyhowskiego po reformę mianowanych punktów, ktorych Respublica przyjąć nie mogła, iechał. Poiechaliśmy tedy w Ukrainę, zastaliśmy Wyhowskiego w Pereiasławiu na wsiadany z wyprawą woysk Ukrainskich, z sołtanem Gaigą y z regimentem imci p. Potockiego, oboznego koronnego, ku woyskom Moskiewskim y rebellizantom Zadnieprskim; za ktorym kilka dni iezdząc, aż pod Czornuchy, tentowaliśmy, ktorei nie mogliśmy się domiescić intantum, że infatis rebus odiechaliśmy. Potem nastąpił seim walny Warszawski die quarta aprilis, tysiąc szescset pięćdziesiąt dziewiątego roku, na ktory dla approbatiey pact Hadiackich ziechało kozaków gwałt poważnych, między ktoremi Samczenko, wuy rodzony Chmielnickiego, Konstanty Wyhowski, brat rodzony hetmanski, Hrusza, pisarz generalny woysk Zaporoskich, Hrycko Lesnicki, pułkownik Mirhorodzki, Mazepa y tak wiele. Na ktorym seimie krol jmć cum tota Republica zastanowili się naprzod przy chwale Bożej ratione uniey, aby nie upadała, potem przy urządach, żeby wolno krolowi jmci komu chcieć rozdać, y ynnych nieznosnych, na ktore żadną żywą miarą Rpta pozwolić nie chciała. Quaerunt tedy modos et media do ukontentowania Ukrainy; wysyłaia iak znowu tych że ichmm. pp. kommissarzow, persuaduiąc: iakoscie zaczęli, tak konczcie. Renuunt ichmci, ponieważ na to pod Hadiaczem przysięgli, częstuiąc tak wielu ichmciow na seimie będących tąż functią; quibus fatis sed sic volentibus padła birka na mnie, ubogiego pisarza. Ochotny tedy dla dalszey przysługi ku panu y oyczyźnie, z zalecenia nieboszczyka im. p. Bieniewskiego, woiewody Czernihowskiego, w wielkanocną sobotę, to iest dnia dwunastego aprilis, z expedycami krola imci y Rzptei do Wyhowskiego y z conferowanym do ukontentowania onego na woiewodztwo Kijowskie przywileiem wyprawiony od imci p. Lesczynskiego, podkanclerzego koronnego, który mi telko na drogę złotych czterysta dał, declaratią iednak od krola imci y Rptei uczynił, że

moiego uboiego szlacheckiego urodzenia z antecessorow z Białei Rusi declaratia, a nie nobilitatia być miała, przy ynszym ucontentowaniu. Wyjechałem tedy tego ż dnia sobotniego z Warszawy y przeprowiwszy się przez Wisłę, zanocowałem na Pradze zarowno z odprawionym y dobrze ukontentowanym Samczenkiem, wuiem Chmielnickiego rodzonym. Nazaiutrz, na samą Wielkanoc, tak naszą, iako y ruską, summo diluculo wyiechaliśmy, y iechaliśmy z sobą non tam libenter, quam reverenter, bo mnie trzeba było pospieszać, a on mnie od siebie nie puszczał, bo mnie oraz onemu y za przy-stawa, w czym była wielka nieostrożność, uczyniono aż do Białei Cerkwi. Od ktorego iakiem miał tentationes, ty sam Boże widzisz! Naprzod chciał wiedzieć, o czym bym iechał do Wyhowskiego, że-bym mu powiedział, gdzie mi obiecywał dwanasie tysięcy ad manus dać, y tak wiele sriber, koni, bydła na Wołyń zasać, bylebym w iego domowce w Pereiasławiu był, ażebym te pieniądze na ma-iętność na iego imie dał y poty w niey zostawał, aż by on sam z żoną, dziecmi ziechał. Rzkomo wielce się z tego ciesząc, że mu szlachectwo dano y przywilei na Kozielec samodziesiąt, częstokroć ze mną mówiąc, że „moie dzieci nie będą na groble chodźć“,—a tu co innego knował y przemyslał o zdrowiu moim, albo o za-słaniu do cara z temi expedydami. Przyiechawszy tedy ze mną do Białacerkwi, pułtora dnia bawił, mnie od siebie nie puszczaiąc, conferencye potajemne czyniąc z pułkownikiem Białocerkiewskim y tameiszą starszyną; ale Pan Naiwyższy de laqueo venantium eli-beravit me, że on rozgniewany, ex quo z nini iechać do Pereiasła-wia nie chciałem, a ia do Czehyryna pospieszyłem. Jednak brata swego stryiecznego, ktory żonę miał w Czehyrynie, iako piawkę do boku mego, żeby mnie nie odstempował, przysadził. Tam ia w Ukrainę iadąc, dla przysługi Rzptei barziesy, a niżeli dla zdrowia (cuique lubo prima cura) rozsadzilem dla pułdszego po-wrotu konie: iednego w Białei-Cerkwi u Maziepinei, ktorey mąż na seymie był, drugiego w Bohusławiu, w starostwie imci p. woie-wody Czernihowskiego, trzeciego w Korsuniu, tak, żem telo na

iednym do Czehyryna koniu, ze dwoygiem czeladzi, w sobotę, w niedzielę dwie, do Wyhowokięgo przyiechawszy, zaraz pooddawałem (tacite iednak do pokoiu iego proszony) expedyce, które wprawdzie gratissimo acceptował animo, ile circa oblatum na wojewodstwo Kiowskię beneficium, ale to rzekł, żeś „z śmiercią przyiechał y śmierć mi przywiozł; dai Boże, abyśmy obadwa panu y oyczyźnie w tym mogli usłużyć“. Y siadшы na łuzku, nie mający nikogo przy sobie, zapłakał; ia też sobie, patrząc na niego, zapłakałem. Tandem rzekłem: „jest wola y łaska Boża; restat ieszcze na szcyrei y życziłwi wmcı ku panu y oyczyźnie przyłazni: kiedy zechcesz, wszystko będzie dobrze, et hoc optato fine totum coronabis opus et pokażesz toti christianitati, co też możesz, za co mereberis multum nie telko u krola imci y Rzptei, ale u całego chrzescianstwa, a tandem, co naiwiększa, nieoszacowane meritum odniesiesz u Pana Boga“. Padszy tedy na kolana, palce złożywszy na krzyż, rzekł: „obaczysz, co będę czynił dla usługi Rzptei. Teraz nie miey mi za złe a odeidź odemnie, nich się recolliguię“. Ukazano mi tedy gospodę nad samym Tasminem, nad rzeką; gdzie powziowszy wiadomość Kowalewski, assawuła, przysłał po mnie, prosząc mnie do siebie na wieczera; do ktoregom teło co przyszedł, przywitawszy się, zaraz rzekł: „Pane brate, z unieiu-ś przyiechał? Ne widaiu, iak toie budet po prysiazy“.—„Jam nie czytał, ale z tym przyiechałem, z czym mnie przysłano“—więcey nie mowił. Dano iesć z mięsem; prosi, żebym iadł; gdym się wymowił, że post na mnie, powiedział: „to bo lichy, szczo-ies lachom stał“! Nie zaparłem się. Dano szcupaka przypiekłego, ogurkow y bułkę pszeniczną; potem wypiwszy szklanek trzy miodu, a dobranoc dawszy, odszedłem. Nazaiutrz, w niedzielę, Kapłński mie na obiad zaprosił, u ktorego y Astamaty, wołoszyn, był, posłaniec od cesarza Tureckiego, o czym—nie pytałem się. Ale nazaiutrz, przy odprawie tego Astamatęgo, przyniosł respons pisarz hetmanski, na ten czas Borysowicz, przy mnie, dla podpisu, który gdy przeczytał, przy kilku murzakach y pułkownikach dał w gębę hetman Borysowiczowi, mówiąc: „bodai tebe hanebne zabito! Maiu

ia swoho pana pryrożonoho“. Zawołano drugiego pisarza, Krzywiewskiego; kazał inaczej przepisać. Potem na drugi dzień, convocawszy wszystkich pułkownikow y starszynę, gdzie przybyli oyciec y brat Daniło, y opowiedziawszy im (co tak być musiało), otworzył im mentem Reipublicae, z czymem przysłany. Wszyscy iak by się już znowili, rzekli: „Wszak już z oboiey strony przysięgli! „Ne siło, ne pało, a wże odmeniaty!“ Hetman rzekł: „ia na waszu wolu daiu; szco schoczete, to y uczynite“. Rzekli: „ne tak że, pane hetmane: nechaj że z soboiu naradymo“. Odłożyli tedy do dnia trzeciego; przez ktore ia dni u hetmana bywaiąc, wyrozumiewałem z samego ż, na co by się zamosiło: że cale inclinatus był optatis Reipublicae, ale między pułkownikami, instinctu oyca y Daniła, brata, szemranina, a czerni, kupami po miescie chodząc, na mnie, by na wilka przechodzącego, poziraią. Tandem, gdy dzień trzeci przyszedł,—ia też co raz przychodząc urgeo expeditionem,—uczyniwszy hetman convocatią assawułow, pułkownikow, gdzie znowu przybył oyciec y Daniło, brat, uczynił do nich rzecz: naprzod od nieszczęścia swojego, że wzięty od kozakow, osadzony do działą, potem volubili fortuna, przy Bozkiey opatrznosci y łasce Chmielnickiego, za instantią y promotią ych że obrany za pisarza, iako tedy gessit hoc munus, re, consilio, dexteritate militari sczyrze, życzliwie, odważnie Ukrainensem rempublicam wspirał, y iako się na hetmanstwo po Chmielnickim nie wsadzał, ale miłością ych szegolną obrany, z tym się odzywaiąc, rad będąc to czynić, co by z ych najlepszem być mogło. Co się działo przy murzakach kilku obecnych, ktorym na ten czas pieniądze wydawał. „Więc że krol imć, pan miłosciwy, cum tota urget o te puncta Republica (mowi), co mamy czynić? Jużeśmy, mowi, w wielką nieprzyiazń z Moskałem zaszli, tym y owyn postronnym panom naraziliśmy się; musimy się cale do pana przyrodzonego, iako do oyca łaskawego, skłonić y na to pozwolić; a w ostatku, ieslibyscie nie chcieli pozwolić, tedy ia buławę oddaę w waszą dispositią“. Y porwawszy ią z kąta, położył na stole, a sam powstawszy, stanął przed stołem, mowiąc: „Woleę

czerniakiem, bratem waszym, być, przy moiej wierze y przy moiej wszelakiej ku Woysku Zaporozkiemu szczyrości y życzliwości, na ktore iak zuowu gotowem przysiąć, a wmci kogo chcecie z między siebie obierzcie za hetmana“. Dopiurow assawułowie z pułkownikami, poirzawszy po sobie, rzekli: „Miłosciwy panie hetmanie! Uchoway Boże, żebyśmy to uczynić mieli! Ale dziy się wola Boża! O to telko prosimy, aby w Czehyrynie, Pereiasławiu, Korsuniu y Białocerkwiniey nie było“. Co widząc ociec z Daniłem, zaraz od stołu wstawszy, poszli do alkirza, w którym matka była, y troszczekki poczekawszy, wyszedszy matka rzecze do hetmana: „Iwachnu! iużeśmy poiedemo“.—Rzekł hetman furibunde: „Idte choc do diabła! Radzi byscie mię w łyżce wody utopiły za to, żem was panami poczynił!“ I nie czekając obiadu, nie pożegnawszy się z hetmanem, odiechali. Po odiezdzie ktorych prosił na obiad starszyny, z między ktorych iedni byli, drudzy odeszli; na ktorym y ia byłem. Po obiedzie wszyscy pili za zdrowie krola jmcı y Rzpltey, a naprzod hetman, y mało co zabawiwszy, zawołano dwoch pisarzow, którzy Hadziackie pacta na blankietach ad mentem Reipublicae tegoż dnia przepisali y podpisali. Z ktoremi, iako y innemi expedydami, tegoż dnia, godzin dwie w noc, cicho z Branickim, pokojowym swoym, propter securitatem meam, z Czyhyryna na Smiłę, gdzie Daniło residował, wyprawił, dawszy mi na drogę nie więcei, telo złotych trzydziesti szelągami, wymowiwszy się, że na ten czas tatarom płacić, ale uczynił obietnicę ukontentowania podwoiewodztwem Kijowskim, z admonitią iednak, ktora mi za wszystkie consolatie stanęła, abym spieszno, nocą y dniem, a ostrożnie iechał, nawet z samego Czehyryna. Jakoż gdym z Czehyryna, że noc niewidna była, wyieżdżał, warty pytali, kto by iechał; iam się nie odzywał, telko Branicki, mowiąc: „Czy wże y mene, Branickoho, pokojowoho hetmansko, ne piznali?“ Jechaliśmy tedy noc całą przy zeszłym napotem miesiącu do Smiłki, mil siedm ukraınskich; do ktorey o wschodzie słońca gdyśmy przyiechali, ukłoniwszy się Daniłowi, prosiłem o konwuy.—„Dałbym konwoi, darowałbym ci y konia dobrego,

gdybyś nie był z rusina lachem; takż proszu na obid“. To rzekszy, odszedł do cerkwi, tak żem się telo sam został w izbie, a Branicki poszedł na rynek. Interim wychodzi z alkirza Danilicha, Chmielnickiego corka, y rzecze: „Laszeiku, ne czekai obida, ani podwod!“ y zamkneła drzwi za sobą. Po mnie tak mroz y poszedł. Przyszedszy wskok do gospody, powsiadawszy z czeladzią na konie, nie czekając Branickiego z rynku powrotu, pospieszyłem do Korsunia, do ktorego mil ukrainskich dziewięć, gdzie mnie y Branicki dognał. Tam przybiegszy godzin dwiema przed wieczory, z godzinę popasszy y swego konia odebrawszy, także konwui (na który list hetmanski był przy Branickim) wziowszy z miasta, na całą noc poiechaliśmy, y w nocy przyechawszy do Bohusławia, gdzie koń na rozsadzeniu zostawał. Odebrawszy konia, a znowu inszy konwóy, tam ten porzuciwszy, wziowszy, przyjechałem do Bialeicerkwi godzin kilka na dzień, gdzie koniom popasszy, konia swego odebrawszy, a ynszy, iak znowu, z miasta konwuy wziowszy, spieszno, nocą y dniem, iechaliśmy aż do Ostroga, do ktorego w sobotę na noc zawczasu, z popasu Czudnowskiego, gdzieśmy w wielkim byli niebezpieczeństwie (bo nam o pogoni opowiedziano), przyiechali y dopiero pierwszą bezpiecną w Ostrogu noc mieliśmy. Jakom tedy iuż w niedzielę z Ostroga wyiechał, tom iuż iechał aż do Lublina, nie biorąc podwod nigdzie, telo w Lublinie we srodę po obiedzie; a na czwartek, na godzinę wtorą z południa, stanolem z expedycyami w Warszawie. Z ktoremi żem imci pana woiewody czernihowskiego (ktory mi przykazał, abym, powrociwszy z Ukrainy, najpierwiey iemu z tym ze wszystkim okazał) w senacie, czegom sobie wielce życzył, iako mi y imć pan podskarbi, wyprawuiąc w Ukraynę, zlecił, nie zastał, ale w gospodzie, z terazniejszym niasniejszym krolem imcią, panem moim miłosciwym, y xiążęciem imcią Michałem Radziwiłem, conferentią około opieki xięcia imci Alexandra Ostrogskiego y Zasławskiego czyniącemi, zastał. Poddawałem expedyce, między ktoremi y listy od hetmana do ichmm. byli; ktore ichmm. przeczytawszy, zdziwili się, żem za ieden tydzień mil sto trzy-

dziesci cztery zieżdził, gdzie był wdzięcznym gościem całej Rzpltei. Tam że najasniejszy krol imć terazniejszy, p. m. m., pogłaskawszy mnie po głowie, promotią swoię panską ad totam Republicam z drugiem i chmciami przyobiecał. Na którą ia się cale, yle na imć p. w-dę Czernihowskiego, że moiego szlachectwa,—ponieważ moy dziad nobili genere natus z Białei Rusi był,—declaratiew z łaski swey miał doyrzeć, spuscił. Ale sic fatis volentibus, że mi iegomć zairzał tey szczęśliwosci, chcąc mnie przy sobie assiduo micć. Trzeciego dnia ante conclusionem seymu wyprawiono mnie znowu z Warszawy z ichmciami pp. kommissarzami z commissią do Lublina, za którą cerkiew Lubelską, w uniey będącą, w disunią. instantibus kosacis, oddawano. Po oddaniu ktorey, powrociwszy nazad do Warszawy, zastałem seym skonczone y przywilei na nobilitatią dany. O co gdy z tym że imcią p. woiewodą Czernihowskim expostulowałem, że z łaski jego kr. mci y Rzpltey declaratia być miała, odpowiedział: „ieszcze to większa twoia sława, żeś ty sam własną cnotą y usługą Rzpltey zasłużyłeś, doskonale nie wiedzący o krewnych swoich, jeżeli są do tych czas na Białei Rusi“. Jakożkolwiek stetit, providentiew Bozskiew poruczywszy, a zawdzięcznie od Rzpltey nie więcej, telko to, przy moich stratach, sczyrze iey y życzliwie nie tylko za pisarza w traktatach, ale na teyże usłudze mając poczet pod chorągwią imci p. woiewody Czernihowskiego, do teyże ordinowaną usługi, w kompucie woyska kwarciannego będącą y z nami w Ukrainę chodzącą, służąc zostawałem dotąd, a nemine labefactus na honorze moim ubogim; y owszem, przed nobilitatią będąc naniesnikiem zamku Łuckiego, oraz y viceregentem grodzkim Łuckim, przymiającym ad acta działy, donaty y wszystkie in genere sprawy (czego by ichmci pp. obywatele Wołynscy, moi wielce mciwi panowie, nie cierpieli, gdyby o moim urodzeniu y z tak starożytnemi domami zpokrewnieniu nie wiedzieli); potem, po nobilitatiew, regentem trybunalskim woiewodstwa tegoż, tandem regentem grodzkim Łuckim y znowu zamkowym namiesnikiem, poborcą woiewodstwa tegoż powiatu Łuckiego, zarowno z bratem moym stryiecznorodzonym imcią

p. Jakubem Kisiem, powiatu Włodzimirskiego, czego wszystkiego są documenta autentyczne. A że złośliwi y nienawisni adwersarze, his omnibus spretis, per sinistram suam informationem do tego mnie przywiedli, że się musiał przed światobliwym sądem trybunalskim, pauperem meum tuendo honorem, nad który niemasz nic milszego, z niemałym kosztem moym prowadząc go, przez lat trzy sprawować; tedy, aby w dalszy czas ten że moy ubogi honor, za moje liche usługi conserwowany, in dubium nie był vocowany, iako tę ubogą pracę y odwagę moje propter posteritatem, tak y decrett trybunalski, ad acta podając, własną ręką moją podpisałem.— Krzysztoph Peretiatkowicz.

Которая жъ то информация, за поданемъ и прозбою выше-менованого подаваючого, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нынешнихъ вгродскихъ луцькихъ естъ вписаная.

Актовая книга Киев. Центр. Архива № 2210, л. 981—987.

XCV.

Письмо польскаго полковника Томаша Карчевскаго къ хорунжему надворному Константину-Владиславу Пацу о военныхъ успѣхахъ Выговскаго въ лѣвобережной Малороссіи и о Конотопской битвѣ. Изъ лагеря близъ Бузска, 1659 года, 20 іюля.

Wielmożny mscy panie chorąży nadworny koronny, moy wielce mscy panie!

Pysanie wmcі mego msciwego pana, de data 14 junnii pysane, doszło mie, w ktorymеś mi wmc pan obiecował sprawky moie, że nie miały dosć przez pocztę Miedzyboską, ktorych do tego czasu niemasz y nie wiem, gdzie się onych pytać. Wielce proszę ia mego msci pana, racz spytać imcy pana Stadulego o me listy; od imcy pana Stadulego miał list imsc pan obozny, a o tych sprawach moich żadney zmianki nie czynu.

Czo też do wiadomości godnego, wypysię w mci memu mściemu panu. Za Dnieprem, za łaską Bożą, imcy p. hetmanowi Zaporowskiemu się scescy: znacznych potrzeb dwie wygrał, jednę w której sam nie był, ieno pułk Cehriński, a teraz stoy tam kilkanastie tysięcy kozaków. Moskwy dwa tysiąca zdaie się było; tych zbito y samego tego hetmana, ktoremu buncuk y buławę nie dawno przywieziono było od cara, wzięto. Starszyna także Moskiewska, którzy tam były, wszystkich pobrano w niewolę.

Teraz zasz świeżo, za przysciem hanskim, to iest 28 iuny według starego kalendarza, idąc pod Konotop, aby deliberował p. Hulanickiego z obleżenia, zastąpiło mu w myli od Konotopu na przeprawie Moskwy piętnastie tysięcy, których piechota kozacka y z dragonią odstrzelały od przeprawy, że się wojska część nie mała iuż była przepawiła przez też przeprawę, którzy bawili tylko wojsko to Moskiewskie, asz han obyszedł na drugą przeprawę w tył onym. Jako prętko han iem w tył przyszedł, zaraz confusia się stała między niemy, że uciekać prec by. Wsiedly na nych tatarowie tak, że ledwo kto mógł ucieć do taboru, prawie tam wszyscy zginely. Było tam knasiow kilka w tey potrzebie, żaden nie uszedł, wszyscy tam zginely, osobliwie książ Hrehori Romadanowsky, książ Semen Pożarsky, książ Semen Lwow, Andrey Buturlyn y syn tegoż Buturlyna, Iwan Strybel, Andrey Wolynean(?) syn, pułkownik raytarsky. Owo zgoła to celnieysze wojsko wszystko zgynęło, y cy wszyscy kniazio wie, ktorychem pomienyl, y inszych wiele starszyny po tey bitwie nazaiutrz, w dzień świętego Piotra ruskiego, powyscinano. Tego ż dnia zaraz ze wszystkim taborem y hanem potstąpył imć p. hetman pot Konotop, gdzie iuż Moskwa, co stały we trzech okopach, do iednego sie zemknely. Na ten czas, gdy się zmykały, uczynyl wycieckę p. Hulanicky z miasta y tem nie małą skodę w nych uczynyl, na ten czas y taboru smat duży iem wziął, dział kylka, moździerow kilka, wozow syła z amunitią, kul ognistych, prochow y inszych z rzeczy nie mało. Książ Trubecky zaraz urobyl sobie przeprawę na rzece Konotopie y iuż był

część taboru przeprowił na tamtą stronę ku Putywlu, ale zaraz imc p. hetman Zaporowsky część woyska swego y Tatarow nie małą część przeprowił, broniąc się im przeprowować, gdzie teraz iuż w scyłym barzo obleżeniu kniaź Trubecky zostaie. Imsć strażnik nieborak był tam w niemałym niebezpieczenstwie, konia mu pod niem z działa zabito, iego samego znowu z działa także kula troche zacepyła, ieno przecie Pan Bog strzegł, że nie bardzo. O posyłky cudownie narzeka, że ich nie ma od krola imscy.

My też tam niebożęta, około Kiiowa, w ustawicznej pracy zostaiemy. Moskwa wypada; my opodał stoiemy dla tego, że nas nie wiele. Jako nam tylko dadzą znać, że wysly, zaraz bieżemy, żeby ich kiedy w polu gdzie zaskoczyć, nigdy nie możemy. Dnia honegdayszego, gdybyśmy godziną byly pospiesyly, mogly byśmy byly przy łasce Bożey dobrze goscyć; ieno że to nie mogło być żadną miarą prędzey, gdy żeśmy y tak koniom się barzo nadprzykrzyły. Myslemy się bliżey przybliżyć, ieno trzeba konie wszystko w rękę trzymać. Już nas albo krol imsc zwiesć każe ten ostatek, albo też więcey woyska niechay nam przysli; gdyż to nam iuż y kozacy publice mowią: iezely zaś więcey nie ma bydz, tedy wolemy y wy nie będziecie. Dla Boga, niechay i. kr. msć mysly przecie o Ukrainie, gdyż lubo to za łaską Bożą y bez naszych posiłkow szescy się p. hetmanowi rzeczy, to po staremu nie dobrze, że nas tam niemasz. Y teraz znowu tak han kozakom, iak kozacy Tatarom przysięgę wykonywały nigdy się nie odstępować y przeciwko każdemu nieprzyjacielowi spolnie sobie dopomagać; żeby się zaś potym obyść bez nas nie chciely, kiedy teraz, gdyśmy iem potrzebny, nie dopomagamy.

Jako mie też telko roskazanie wmci mego msci pana doszło strony uniwersała od imscy pana hetmana, zarazem posłał, gdzie my pysze imsc pan hetman, że imsc pan pysarz Wielkiego Xięstwa Lytewskiego p. Połubynsky na dobra te wziął unywerał iuż u imscy pana hetmana, mianując ich swoiemy, gdzie imc p. hetman sądzi, żeby się tam ichmosć między sobą zgodzely: komu będą te

majetnoscy należały, tedy ia y potym dam unywersał imscy panu chorążemu; a teraz, żem iuż dał iednemu, drugiemu trudno mam dać. Zaczym wmc moy mscy pan racz się dowiedzieć, co by to było y dla czego to imśc pan pysarz uczynił, a mnie wm. moy mscy pan day informatią, iako sobie w tym postąpić... O tych przywileiach na te słobodky moy dobrodzieiu racesz się wmc moy mscy pan pytać, gdzie się podziały, gdyż gdyby były postane na pocztę Miedzyboską, pewnie by mię dosły; luboć to nie pewną rzecz, ależ przecie niech bym się y na czasie pocieszył choć troche. A proszę moy dobrodzieiu o to prętko ieżeliby może bydź, gdyż bym przecie za unywersałem imscy pana hetmana mógł cokolwiek wziąć tam; teraz musie iuż kto inszy odemnie. Wmc moy mscy pan P. Boga się nie boisz y nie często y barzo mało pyszesz do mnie, a ia y często y syła, y teraz miał imśc pan obozny od p. Stadulego listy świeże, a do mnie nic nie było przez tę pocztę; uniżenie proszę, nie zapominay mię wm. moy mscy pan. Y imśc pan chorąży Wendensky tak łaskaw, że iedney lytery przez ten rok cały nie miałem od imscy; przynamniemy by imśc, ieżeli wm. moy mscy pan iesteś zabawny, mógł napysać cokolwiek, gdy żem ia też sługa imscy. Copią lystu imscy pana hetmana do imscy pana oboznego, po tey iuż potrzebie pysanego, odsyłam wmc memu msciwemu panu. Z uniżoną przytym usługą oddaię się łasce, ktorego iestem zawsze y będę sługą

Thomas Karczewsky, sow. a... polny.

Jchmosciom moiem msciwem panom łaskawym wszystkim moy uniżony pokłon utriusque parte.

Dat w obozie na Busku, 20 iulii a. 1659.

Изъ Московскаго Архива Минист. Иностр. Дѣлъ.

ХСVI.

Письмо полтавскаго полковника Ѳедора Жученка къ наказному гетману Ивану Безпалому о безпорядкахъ, происходившихъ въ Полтавѣ. 1659 года, 19 іюля (старого стиля).

Намъ велце ласкавый пане гетмане Войска его царского величества Запорозкого, добродѣю вашъ!

Доброго здоровья і вшелякихъ радостныхъ потѣхъ отъ Господа Бога вашей милости в долгій часъ уприме заживати зычымъ, яко сами собѣ.

До вѣдомости вашей милости доношумъ, іжъ дня 18 іюля незносная тривога в насъ в Полтавѣ стала и розрухъ великий и бунты незносные, где тыжъ в томъ розруху Павла Перхристу и Мирона, осавуля бывшего, смертью поконано, и з листами нѣкоторыми чернѣца Епиеанія монастыря нашего Полтавскаго поймали, и листы отъ Кирила Пушъкаренъка его именовемъ писаны при томъ чернѣцу и при печати полковой; а тые листы тотъ чернець самъ писалъ до Каплонъскаго и до Горкуши именовемъ Кириловымъ. Теды чернѣца того поймалисмо з листами, и Кирило Пушъкаренъко, тое учувъши, що того чернѣца поймали, самъ Кирило з города безвѣдома зыйшолъ, и мы его зыймали и у везеню держимъ и чернѣца; а листы тые, в чернѣца що были, воевода нашъ полтавскій Никитий Дмитровичъ Зѣновичъ, взявши тые листы, до околничого до князя Григория Григориевича Ромодановъскаго послалъ. Що милость ваша учуете в тыхъ листахъ при околничомъ и при князю Трубецькомъ; а тотъ Павло Перхриста зводитель свѣту всему былъ. Обо всемъ милости вашей и о вшелякий ресьпонъсъ просимъ. А я теперъ ново обебранный до часу в городѣ застаю. При тымъ самъ себе ласце вашей отдаюсь. С Полтавы, іюля 19 дня, 1659.

Вашей милости во всемъ зычливые и нанижшыя слуги Федоръ Жученъко, полковникъ полтавскій, зо всеѣмъ посполствомъ.

Въ томъ велце вашу милость просимъ, рачъ намъ ознаймити: если города держатся, чили въ царскіе города, покинувъши городъ Полтаву, вступать. Просимъ о посилку люду намъ для помочи, рачте що найпрудше присылатъ, вгды жъ неприятелій шо часъ сподѣваемся на себе. Плачъливе вашу милость просимъ, давайте ратуньку, жебысмо дощеньту не погинули, любо околничей князь Григорій ратныхъ людей до насъ жебы прислалъ, помочи додаючи. О тое пишно, пишно просимъ.!

Подлинникъ на листъ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на черномъ воску подъ кустодією. На пакетъ надпись:

Его милости п. Іоану Безпалому, пану гетману Войска его царского величества Запорозкого, добродѣви моему, отдать пишно, пишно належит.

Внизу первой страницы помѣта: Переведенъ листъ июля въ 28 день.

Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. Дѣлъ.

ХСVII.

Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ королю съ вѣстями о томъ, что происходило въ Украинѣ. Изъ лагеря на Рудкѣ, 1659 года, 4 августа.

Najasniewszy miłościwy krolu, panie moy u dobrodzieiu miłościwy!

Nie mając na ten czas znacznieyszym z nieprzyiaciela presentem moie wierne w. kr. mci, m. m. p., wyswiadczyć poddanstwo,

dwuch rumaków pod nogi w. kr. mci, p. m. m., ofiaruję, które abyś w. kr. m. p. m. m. od wiernego poddanego a uniżonego sługi swego miłosciwie przyjąć raczył, uniżenie w. kr. mci, p. m. m., proszę. Statum Ukrainy krótko w. kr. mci wypisuję. Po przegranej potrzebie y zginieniu Romadanowskiego, Trubecki za ledwie obronną ręką uszedł taborem do Putywła. P. hetman Zaporoski obrocił się przeciwko tym miastom, które sequebantur partes Moskwy, iako to: Rumno, Łochwica, Połtawa. Rumno się już poddało dotąd pewnie p. hetmanowi, y insze sequentur, podobno, partes victoris. Moskwa z Kiiowa temi czasy przeszła była Dniepr, chcąc znowu Bariszpola dostawać; za wzięciem tedy tej wiadomości, przeprowiłem się prętko przez Dniepr, o czym Moskwa dowiedziawszy się, nie podstąpiła pod Bariszpol, tylko Hoholowa wsi porabowała y Hoholowa dopaliła, a zaraz nazad do horoda powrocila. Przyszedszy ja pod Bariszpol, spodziewałem się, że ich miał ieszcze w tej tam stronie Dniepru zastać; poszedłem ku Browarom, a pana Roszczyca posłałem pod Kiiow do Dniepra, który aż do samego szancu, który na tej tam stronie ma Moskwa u Dniepra, przyszedł, ale ani ich zastał, y oni też, lubo go widzieli, nie wyszli na tamtą stronę. Zostawiwszy ja tedy na tamtej stronie Dniepra p. Roszczyca dla tego, jeśli by usłyszawszy Moskwa o powrocie moim chcieli by znowu wynieść y Bariszpol infestować, samem na tę stronę Dniepru powrocił; gdysz mi dano znać, że Moskwa wyszła do Lebedy y chce na moy tabor, w niebytności moiej, uderzyć. Uprzedziłem ich tedy do swego taboru, a oni też, dowiedziawszy się o tem, do horoda powrocili.

Sierko teraz świeżo ułus wziął niemały w polach, gdy tu chan wyszedł na wojnę, y wszedł w Zaporozże z tą zdobyczą, przez co nowe motus względem tego Sierka między pospolstwem insurgunt, przeciwko ktoremu p. hetman posyła pułk Czeherynski w pola. Ja p. Karczewskiego posyłam do p. hetmana Zaporozskiego y do chana, także do p. Hulanickiego, conferendo z niemi de ulteriori statu belli, co ich za mens iest. Co tedy przyniesie mi p. Karczewski, w. kr.

mści rzetelnie o wszystkim wypiszę. Przysięgi, które stanęły za przysciem chana między chanem, ordami wszystkimi, p. hetmanem Zaporozkiem y wszystkim Woyskiem Zaporohskiem, w. kr. mści, p. m. m., posyłam. Uniżone przy tym usługi moje przy wiernem poddanstwie oddaę łasce w. kr. mści, p. mego młciwego.

W. kr. mci, pana moiego młciwego y dobrodzieja, wierny poddany y uniżony sługa

Andrzej Potocki, obozny kor., st. W.

W obozie na Rudku, d. 4 augusti, 1659.

Po napisaniu listu mego do w. kr. mci, oddany mi iest list od p. hetmana Zaporohskiego, który w. kr. mci posyłam; z którego w. kr. mc wyrozumieć będziesz raczył, do iakowych mu przychodzi resolucij za tą prolongacją posiłków od woyska w. kr. mci.

Cedula w liscie:

Dochodzą mie wieści, że tamto woysko pod Gliniany barzo się miesza y nie tylko nie myśli tu isć, tak słytać, ale myśli się rozeseć po woiewodztwach. Jesliby tak miało bydź (uchoway Boże miłościwy!), nayasniejszy krolu, panie moy miłościwy, y to woysko, co iest ze mną, nulla racione mogło by się zatrzymać in officio, widząc, że tamci zażywają wszelakich commoditates, a oni w ustawicznym głodzie, pracach y niebezpieczeństwach zostają; a ieszcze oni te mają maxime w kupie się zasług upominać. Jeśli by to tam miało tak bydź, wiem, że niepodobna ich wszystkich będzie utrzymać; y tak ledwie nas tu iest z pułtora tysięcy effective do boiu. Jać tu gotowem zostawać by y samowtor do dalszego ordynansu w. kr. mci, ale uchoway Boże, bardzo by się te kraie poskandalizowali. Na moiey, upewniam, miłościwy nayasniejszy krolu, panie moy, nie zydzie życzliwosci y pilnosci, ale P. Bóg wie, iczeli efficiam co u nich.

P. hetman Zaporohski tu bardzo cudzoziemskiego potrzebuie woyska; więc ponieważ in obsequio zostaje cudzoziemskie woysko, przysłać mu dragonów y iesli można co piechoty, napręćce ze trzy tysiące. Jest moy regiment, albo raczey squadron, są y insze po-

blizsze; racz ich w. kr. mść kazać ruszyć, a ukontentuię się p. hetman y tym. Inaczey, uchoway Boże, żeby mu nie przyszło do tey resolucii, o ktorey w liscie do mnie swoim pisze, który posyłam w. kr. mci. To pewna, Hemmatego*), posła iego, bardzo u Porty wdzięcznie przyjęto.

Gdy tę cedułę piszę do w. kr. mci, przyszła mi wiadomość, że Sirko wyszedł z Zaporozża y idzie ku Czyhrynowi. Jutro będę miał radę z p. Danielem, który potrzebuie co ludzi odemnie y chce iść do Czyhryna, aby mógł salwować panią hetmanową y swoją żonę w Smiły. Ale obaczę po rzeczach; życzyłbym sobie sam puiść przeciw niemu w pola y zatłumić ten ogień, bo pewnie kozacy go nie zatłumią, tylko chyba Tatarowie a my. Tatarowie, mam wiadomość, że zagony puscili w Moskwę. Jedne tylko mam consideratio, że gdy stąd odeyde, obawiam się, żeby Szeremet Białey-Cerkwi nie ubił y nowych buntow w pospólstwie tutecznym nie zaczął; a Białocerkiewski półk bardzo do tego skłonny, bo ieszcze im moskiewska przyiazń poniekađ w głowie tkwi.

Подлинникъ, съ собственноручной припиской Потоцкого, изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

*) Въ донесеніи объ Украинѣ Беневскаго этотъ посолъ поименованъ Германомъ (См. выше № LXII).

XCVIII.

Королевскій отвѣтъ посламъ гетмана Великаго Княжества Русскаго и воеводы Киевскаго Ивана Выговскаго. 1659 года, 19 августа.

Respons urodzonym Krzysztophowi Łaskowi, pułkownikowi Kazimierzowi Czyżewskiemu, strażnikowi, Samuelowi Kurbackiemu-setnikowi Szapowałowskiemu, y Iwanowi Zabielle, na puncta, podane, od wielmożnego Iana Wyhowskiego, wojewody generalnego Kiiow, skiego y hetmana ziem Ruskich, posłom do i. kr. mci wyprawionym, dany z cancellaryi wielkiej koronney. D. 19 augusti, 1659.

Opowiedzą, qua gratitudine przyiąć raczył j. kr. mość tak znamienitą y w potomny wiek pamiętną przysługę wielmożnego wojewody Kiiowskiego, gdy nie tylko privatim, ale też et in publico wyswiadczył to j. kr. mść, solennes gratiarum actiones oddawszy Panu Bogu w kosciele s. Jana, przy obecności posłów postronnych monarchow, czego sami spectatores byli pomienieni urodzeni posłańcy. Te sz przysługę y dalsze wszystkie dla dobra pospolitego odwagi, prace y trudy wielmożnego wojewody Kiiowskiego obiecuie j. kr. mość łaskami et favorami swemi pańskimi iemu y domowi iego zawdzięczać, żądaiąc pilnie, aby y do konca nie ustawał w życzliwosci swey przeciwko j. kr. mci y oyczyźnie, która nigdy w dobrodzieystwa skąpa nie będzie, przy hoynym y pamiętnym szafarzu j. kr. mci.

Omieszkanie dawno obiecanych posiłkow wymówią u wielmożnego wdy Kiiowskiego; a czemu się to dotąd dzieie, sami sz będą swiadkami, ponieważ tam maią do Lwowa iachać y list wielmożnego wojewody Kiiowskiego oddać woysku, czego życzy j. kr. mość, aby nie poniechali. Szuka iednak j. kr. mość sposobow przez pp. konissarzow, na to od Rzpltey wysadzonych, y nie iest extra spem, że to woysko, ktore iest z synow tej oyczyzny złożone, da się

uiąć. Lubo tak oporem rzeczy idą po części, a to dla niedostatku pospolitego, gdy po tak długi czas niepłatne zostaiąc, uporczywie stawa poniekąd. Przybędzie ono iednak do pracy, nie powątpiewa j. kr. mość, y co zamieszkało, nagrodzi ochotą y dzielnością swoją. Azali y sami tę, da Pan Bog, pierwszą wielmożnemu wdzie Kiiowskiemu dadzą nowinę, wziąwszy woyskową deklaracyą.

Nie zostawał po te czasy y w W. X. Lit. tak opuszczony nieprzyjaciel, gdy z rąk iego kilka iest odebranych fortec, y różne klęski odnosił, iako y teraz swiezo pod Bychowem wziął nienagorszą chłostę; ale y tam mogły by były rzeczy daleko sporzey iść, gdyby nie ta mieszanina woyska koronnego była przeszkodą, z ktorego część na positek W. X. Lit. ordynowana iest od j. kr. mci. Byle się tedy, za pomocą Bozką, te motus uspokoily, y tam się znacznie poprze ten nieprzyjaciel.

Opowiedzą y to, że j. kr. mość nic bardziey nie życzy, iako żeby tam nayprędzey stanąć osobą swoją, gdzie tak wiele przyczyn inuitant j. kr. msć. Dla tego wszelakie j. kr. m. bierze przedsię sposoby, iakoby się od tey strony z krolem Szwedzkim uspokoil; na to iuz swoich wysadził raczył kommissarzow y w krotkim czasie ma nadzieję, że ten congres stanie spolnych kommissarzow, za ktorem bierze te j. kr. m. nadzieie prędkiego y skutecznego uspokożenia się z tym nieprzyacielem. Niech tedy wielm. w-da Kiiowski pewien zostaię bytnosci w tamtych kraiach j. kr. mci, gdyż tego nie więcey wielm. w-da Kiiowski, iako j. kr. mość sam sobie życzy.

Nie rozumie j. kr. mość, aby ta kiedy paść miała potrzeba na wielm. wwdę Kiiowskiego, żeby miał do obcych się udawać protectiey, niedawno wierność swoją j. kr. mci y całej oyczyźnie stwierdziwszy przysięgi obowiązkiem, mając w oczach tak iawne od Pana Boga błogosławieństwa, przy szczęściu j. kr. mci, które y to swieże nad nieprzyacielem wyswiadcza zwycięztwo. Ta trocha mieszaniny niepłatnego woyska, przez którą to się omieszkanie stało, niech nic nie alteruie wielm. wwdę Kiiowskiego, gdysz to się wszystko może w prędkim czasie uspokoic y oyczyzna od własnych sił swoich ten

mieć będzie zaszczyt, ktorego się od obcych spodziewać kiedy może wielm. wwdą Kiiowski.

Rokoszu żadnego niemasz, za łaską Bożą, między poddanemi j. kr. mci, oprócz tego między woyskiem zamieszania. Wołą jest tedy j. kr. mci, aby z listem w. wwdy Kiiowskiego pospieszyli do woyska, który może siła dobrego sprawić w umysłach tamecznych, a tym więcey, gdy y sami ustnie opowiedzą, iakiem affectem stawa w. woiewoda Kiiowski z Woyskiem Zaporozkiem ku oyczyźnie spolney, oswobadzając onę od nieprzyaciela, aby też y oni tym że przykładem chcieli się mieć do rowney przysługi dobru pospolitemu. Wdzięcznym iednak j. kr. mość tey ochoty, którą wyswiadcza w. woiewoda Kiiowski ku i. kr. mci y w tey przystudze.

Ządać będą imieniem j. kr. mci, aby w. hetman u tego się kniazia Lwowa postarał, azali przez niego oswobodzony będzie wiel. podskarbi W. X. Lit. y hetman polny, w czym aby swego chciał przyłożyć starania y tę przysługę uczynił całej oyczyźnie w uwolnieniu tego tak potrzebnego icy y zasłużonego urzędnika. Więc iesliby się iaki znaczny dostał więzień, tego życzy j. kr. mość, żeby chciał pomnić na to w. woiewoda Kiiowski y sam swoim się przyłożył staraniem.

Posiłek pieniężny w tak ścisłym czasie Rzpltey iż żadną miarą być nie może obmyślony, w. woiewoda Kiiowski mieć za złe nie będzie, wiedząc, co się w oyczyźnie dzieie, iako jest wyniszczona tak wielą nieprzyacioł. Samego jego kr. mci intraty cale zruinowane przez te kilka lat, że cokolwiek w gotowiznie było y w zbiorach krolewskich, wysypać się musiało. Tego iednak rozumienia jest j. kr. mość, aby w. woiewoda Kiiowski tamecznych włosci intrat zażył, ktore iako przedtym znacznym były posiłkiem Rzpltey, tak y teraz bydz mogą, gdy na to obrocone będą.

Zalecą imieniem j. kr. mci częstą w. woiewodzie Kiiowskiemu correspondencyą z wiel. kasztelanem Wołyńskim, ktoremu to poruczyć raczył, aby się iako nayczęsciey z w. woiewodą znosił, iako

w tamtey zostawiający bliskości, około tego wszystkiego, cokolwiek zachodzić będzie ugruntowanie pokoju szczęśliwie dokonzonego.

To tedy przełożywszy imieniem j. kr. mci w. wojewodzie Ki-iowskiemu, iemu samemu y całemu Woysku Zaporozkiemu, wiernym poddanym j. kr. mci, pańską jego łaskę ofiarować będą.

Современная копія изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Низевича.

XCIX.

Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ вѣстями изъ Украины и съ просьбою о присылкѣ туда войскъ. Изъ лагеря подъ Котельней. 1659 года, 17 сентября.

Jasniewielmożny mscywy dobrodzieju!

Umyslnie posyłam do wm. m. m. pana p. Osuchowskiego, towarzysza z pod chorągwi moiey, aby dostateczną wmcі m. m. p. dał o mieszczaninach tutecznych informatią. Posyłam y listy p. Boruchowskiego dla lepszey około tego informaciey, który substitit w Białey Cerkwi, poniewasz mu połkownik Białocerkiewski nie radził, aby iachał do Chmielnickiego, gdysz dnia dzisieyszego miał publice poprzysiąć carowi Moskiewskiemu poddaństwo. Połkownik Białocerkiewski widzę, że calc się chce perseverare w poddanstwie j. kr. mci, iako z kopiey listu iego wm. m. m. pan wyrozumiesz; będę się o to starał, aby się, przy łasce Bożey, mogło y więcey półkownikow na stronę j. kr. mci przeciagnąć. Jakosz rozumiem, że będą y tacy, ktorzy zechcą przy j. kr. mci stanąć, gdy obaczą potęgę sił naszych; a gdy obaczą słabość naszą, y najwyżczliwszy nas odstąpią. Przeto życzyłbym, abys wm. m. m. p. do Zasławia się iako nayprędzey zemknął, a tych ludzi, ktorych wm. m. m. pan

masz już gotowych pod Zaslawiem, rozumiałbym, żebyś wm. m. m. p. tu ich do nas przysłał. Sam, życzylibym, abyś wm. m. m. p. w Zaslawiu zostawał, nie pomykając się tu daley, poki wm. m. m. p. nie będziesz miał kilkunastu tysięcy piechoty y artyleryi dobrej dosić z sobą, że nieprzyjaciel usłyszy o bytnosci wmc. m. m. p. w Zaslawiu, że tu masz wolą iść, bo fama bella constant.

Z woyskiem tym, ktore tu iest ze mną, racz wmc. m. p. co uczynić; albo ich do boku swego wziąć, iako o to proszą, albo, iesli usługa j. kr. mci y Rzpltey tego requirit, żeby tu zostawali, racz ich wm. m. m. pan ulegować, napisać do nich, że wm. m. pan sam idziesz na wojnę, y przysłać iakiego poważnego człowieka tu do nich, żeby ich imieniem wmc. m. m. p. y powagą ulegował. Na te czterdziesti tysięcy za zimowy przeszły chleb racz im wm. m. m. p. effective przysłać assignatię, żeby zapewne odszukali te pieniądze; tudziesz y na przyszły zimowy chleb racz im wm. m. m. p. także przysłać assignatię, albo upewnić ich, że im prędko wm. m. m. p. rozdasz. Tedy rozumiałbym, że ich wm. m. m. p. tym snadnie możesz ulegować. Inaczey ia nie wiem sposobu, iakim by ich miał do dalszey pracy pociągnąć; dosyć na tym, że dotąd ich ieszcze w kupie trzymam. Ja sam widzę rzecz potrzebną ruszyć ich pod Pawołocz, iako półkownik Białocerkiewski potrzebuie, ale trudno ich mam ruszyć, aż ich wm. m. m. p. ulegiesz. Uniżone przytym usługi moje oddaie łasce wmc. m. m. pana. W obozie z pod Kotelni, die 17 septembris, 1659.

Wmc. m. m. pana, stryia y dobrodzieia uprzeymie życzliwy synowiec y uniżony sługa Andrzej Potocki, obozny kor.

Подлинникъ съ притисненной печатью изъ библиотеки К. Сандзинскаго, собранія О'Нацевича.

С.

Письмо Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецуры къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ объ отправляющемся въ Москву греческомъ митрополитѣ Нектаріѣ, котораго за что-то цѣлый годъ держалъ въ заключеніи и ограбилъ бывшій гетманъ Иванъ Выговскій. Изъ Переяслава, 1659 года, 19 сентября.

Божією милостію великому государу, цару и великому князю Алексѣю Михайловичу... (*полный царскій титул*).

Вашего же пресвѣтлого царского величества низайшій поклонникъ Тимоѳѣй Цецура, полковникъ Переяславскій, с товарищи до лица земного у стопы ногъ вашего пресвѣтлого царского величества чоломъ бьемъ. А при томъ ознаймую вашему пресвѣтлому царскому величеству о отцу митрополиту монастыра Погоявинскаго Нектарію, который, з Кгреціи ѣдучи до землѣ вашего пресвѣтлого царского величества, былъ загамованый отъ незбожнаго того геретика Ивашка Выговскаго, который не тылко того всечестнаго отца митрополиту през целый годъ въ неволи держалъ, але и велѣлъ збить и, раны многи задавши, все, иле що мѣлъ, одобралъ и его знищилъ. Теперъ знову, за старанемъ и промысломъ Бога всемогущаго а працею моею с товарища, есть по воли и ѣдетъ бити чоломъ вашему царскому пресвѣтлому величеству, за которимъ я, яко вѣрный и неизмѣнно зычливый холопъ вашего царского пресвѣтлого величества, с товарищи моими до лица земного у стопы ногъ вашего царского пресвѣтлого величества чоломъ бью, прося у вашего царского пресвѣтлого величества милость надъ тѣмъ митрополитомъ показати и пожаловати оного одъ всещедрыя своея десница. А што тотъ незбожный іеретикъ, разбойникъ и драпѣжца Івашко Выговскій обнажилъ и отнялъ, вашего царского пресвѣтлого величества, праведнаго, христо-

любивого і нищелюбивого государя нашего, всецедрая да исполнить десница; да за молитвами его во многолѣтномъ здравіи ваше пресвѣтлое царское величество, право правя скипетро царства Руского, побѣду, одолѣніе надъ враги Креста Христова и вашего пресвѣтлого царского величества одержите, а одъ всецедрого Бога милость неизреченную. На томъ я, яко вѣрный холоцъ вашего пресвѣтлого царского величества, повторе у стопы ногъ вашего пресвѣтлого царского величества чоломъ бію и себѣ милости вашего пресвѣтлого царского величества желаю. Писанъ въ Переяславу, року отъ созданія мира 7168, мѣсяца сентебра во 19 день.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большого листа бумаги, хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. Дѣлъ.

СІ.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о своемъ отреченіи отъ гетманства и съ просьбою о присылкѣ въ Украину давно обѣщаннаго войска. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сентября.

Najasnieszy miłościwy krolu, panie a panie wielce mnie młściwy!

Jakowe na Zadnieprzu przez Ceciurę powstali rebellie, inżem to pierwszą przez p. Hruszę doniosł maiestatowi waszey kr. mci, pana mego młego, okkazią do wiadomosci. Ktora że y w sercach niektorey z tey strony Dniepru będącey starszyny znacznie poczynala exardescere, iedyną przelożenstwa mego rozbudzona invidia y sfactiowaną na urząd hetmanski na p. Jerzego Chmielnickiego inauratią; visum było y mnie, abym, nie daiąc do dalszych in plebe przez starszyne wznieconych tumultow okkaziі, dość kłopotliwy złożył urząd hetmanstwa. Jakosz, communicatis z iego mcią p.

oboznym koronnym consilijs, nie wprzody do złożenia onego przystąpiłem, aż wszystka starszyna y czerń Woyska Zaporozkiego fidelitatem y poddanstwo juramento probavit w. kr. mci. Co gdy y w generalney ich przy obieraniu nowego hetmana proclamatum est radzie, insignia, to iest buławę y bunczuk, przez przybyłą do mnie oddałem starszynę. A że w tym narodzie, nie nawykłym do dotrzymania przysięgi, trudno y niebezpieczno mi było dosiadać, złączwszy garść ludu mego zaciągowego z woyskiem, pod komendą jmci p. oboznego będącym, tumem pod Kotelnią udał, mając wolą nieco w tych zabawić krajach, poglądając, iezeli cale wiary y cnoty w. kr. mci, panu memu młciwemu, podług swey dotrzymania przysięgi, y małżonkę mą ze wszystką fortuną, na Czeheryńskiej zostającą fortecy, podług osobliwey swey, na to mnie daney, wypuszczą assecuratij. Ale iako to mnie, aby mieli temu dosyć uczynić, wątpliwosc rodzi, tak nie życzyłem, aby ta forteca, pełna wszelakich woiennych apparatow y wszystkie niemal pobrane w te lata mająca w sobie działa y artilerią, do wiadomosci w. kr. mci, pana mego młciwego, miała w ręce terazniejszego dostać hetmana, iże że nondum iego fides probata maiestatowi w. kr. mci y całej Rzpltey zostae. Ktory verendum, aby za powodem przewrotnych niektorych w tym woysku ludzi na moskiewską nie nachylił stronę, z samey swey młodosci będąc do wszelkich flexibilis rzeczy; na co ia tu z iego mcią p. oboznym koronnym osobliwe będę miał oko, oczekiwając na mandata w. kr. mci, iako y gdzie nam będziez roskazać raczył ustąpić y postąpić. Więc że nad inne czasy terazniejsza znaczney potrzebuie gotowosci immutatia, pokornie w. kr. msć, pana mego młciwego, wespoł z iego mcią panem oboznym koronnym upraszamy, abyś woyskom, po tak wielekroć obiecany, co prędzey ku granicom zbliżyć roskazać raczył, iakoby takową w nas gotowoscia uięta plebs a ustraszona starszyna od wiernego w. kr. mci, pana mego młciwego, nie mogła recalcitrare poddanstwa. Reliqua maiestatowi w. kr. mci delegata ode mnie persona p. Hieronim Borysowicz Szalatonia, bywszy u mnie generalny Woyska

Zaporozkiego pisarz, iako omnium conscius, enucleabit ustnie. Kto-remu abyś w. kr. mość, pan moy młciwy, dać raczył miłosciwe ucho y prętki z pocieszną do mnie regress odprawą, pokornie supplicuiąc, naniższe me pod nogi maiestatu w. kr. mci, pana mego młciwego, składam usługi.

W obozie pod Kotelnią, m. septembra d. 26, anno 1659.

Waszey kr. msci, panu memu młosciwemu, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Саидзинскаго.

СII.

Письмо Ив. Выговскаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому такого же содержания. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сент. (6 окт.).

Jasniewielmożny msciwy panie woiewodo Krakowski, moy wielce msciwy panie y bracie!

Ukrainnych immutatij przez zbuntowane osobą Ceciury a przemowami zradliwego moskwicina Zadnieprze dałem wiedzieć w mci m. m. panu przez kilka okkazij seriem. Teraz przyszło do tego, że gdy y w tey stronie starszyna niekatora władze mey hetmanskiey odium concepit, p. Jerzego Chmielnickiego umysliwszy na ten po mnie substituere hetmanski urząd, zniższy spolne rady z jmcia p. oboznym koronnym, mym msciwym panem i bratem, praevio od wszystkiey starszyny y czerni na wierne krolowi jnci poddanstwo iuramento, insignia z renunciatią buławie przybyłej do mnie oddałem starszynie. Atoli że temu narodowi, który nieraz fregit fidem, cale dowierzać trudno było, z woyskiem, pod kommendą jnci p-

oboznego będącym, złączywszy się z garscią Indzi mych zaciągowych, pod Kotelnią ustąpiłem, poglądając pilno, iesli iuratam zechcą servare fidem, nie czyniąc z Moskwą conferentii, pogotowiu do ich nie przystając protectij, y iesli żonę mą z zamku Czyhiryńskiego, na którym praesidium me y wszystkiego Woyska artileria, podług assecuracij wypuszczą. Zostaie tylko, abyś wm. m. m. p. do dalszey j. kr. mci, pana mego młciwego, declaratiew, po którą p. Hieronima Borysowicza Szafatonię, pisarza mego, posyłam, woyskom od niemałego czasu w Ukrainę ordynowanym ku nam do granic zemknąć raczył. Czym uymiemy plebem rzeczy nowych chciwą, że iesli nie przysięgi pamięcią, przynajmniej formidine gotowosci woysk koronnych powinny krolowi panu y oyczyźnie dochowa wiernosci. W ostatku na uszną ejusdem delegatae ode mnie personae, iako tego, który w Ukrainie moderni status y u mnie zdawna y teraz omnium conscius, zdawam relatią. Powolne me zatym łasce wmcii m. m. p. oddaę usługi. W obozie pod Kotelnią, d. 26 septembra (6 octobra) anno 1659.

Wmci mego wielce młgo pana brat y sługa

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго.

СШ.

Донесеніе королю обознаго короннаго Андрея Потоцкаго о томъ, какъ произошло низложеніе Выговскаго съ гетманства. Изъ лагера подъ Котельней, 1659 года, 7 октября.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie, panie dobrodzieiu moy młsciwy!

Na co się było zdawna zaniosło, tandem parturivit to Ukraina, iż p. Wyhowskiego, hetmana Zaporohskiego, kozacy z hetmanstwa

złożyli, a to takim sposobem: Skoro bowiem wybuchnął ogień re-
belliey Zadnieprskiej, przez Cucurę, pułkownika pereiasławskiego,
wznioconey, y tuteysze, z tey strony Dniepra pułki ięły się kupić
y różne agitare consilia, czy w poddanstwie w. kr. mci zostawać,
czy udać się do cara Moskiewskiego. Tym czasem ia starałem się
o to naybardziej, iakobym mógł p. hetmana Zaporohskiego tu
pertrahere do siebie, gdyż miał niemało takich, ktorzy mu radzili,
żeby się był w pola udał y szedł do chana. Upatruiąc ia, quantum
by z tego w. kr. mci miało bydź praejudicium, gdyby Porta Otto-
mańska iego causam uczyniła suam propriam, boć y tak Porta
Ottomanska poczyna to iawnie decantare, że sobie praetendit ius
na te tu provinciae ztąd, że iuż lat dwanascie armis suis od róż-
nych nieprzyacioł zaszczyca te tu kraie. Praevaluit iednak w p.
hetmanie Zaporohskim miłosć ku w. kr. mci y ufność w milosierdziu
w. kr. mci, że go nie będziesz raczył deserere. Zostawiwszy tedy
żonę na zamku Czyhyrynskim, złączył się ze mną. Chcąc uspokoić
te bunty, zebrał radę czernecką pod Hermanówką, gdzie przy czy-
taniu przywileiow, od w. kr. mci nadanych Woysku, mało nie był
obrutus od czerni; intrepide iednak wyszedł z rady, secundowany
od towarzystwa, ktorem z nim był ordinował, secure przez prze-
prawę do swoich przyjechał.

Pułki tym czasem na Tarhaki kupiły się. P. hetman z pod
Hermanówki ruszył się do mnie na Rutek, wziowszy od p. Jerzego
Chmielnickiego assecuracją na pismie y przysięgę, że nie miał nic
przeciwko niemu attentare. Przyprowadziwszy p. hetmana na Rutek,
sub specie iechania do Subotowa, będąc invitatus od woyska, di-
vertit do niego. Jam z p. hetmanem ruszył się z Rutka y stanąłem
pod Chwastowem, a woysko kozackie na Wzieniu, pod Białocerkwią;
z kąd przysłało woysko do mnie posłow, prosząc, abym p. hetmanowi
persuadował, aby położył buławę w radzie. Acrius byłem invectus
na tych ich posłow y na różną inszą starszynę, ktorzy bywali u
p. hetmana, o te takowe ich bunty. Przysłali potem znowu Lizo-
huba, pułkownika kaniowskiego, y Hrycka Lesnickiego, mirgrodzkiego

pułkownika, do p. hetmana y do mnie; do p. hetmana, żeby przez nich buławę y bunczuk odesłał woysku, a do mnie, prosząc, abym mu to persuadował, declarując się mi przez nich woysko, iż cale in fide y poddanstwie w. kr. mci chce zostawać. Po długich umowach ewicit życzliwość ku w. kr. m. p. hetmana Zaporohskiego, że propter bonum pacis declarował się położyć bunczuk y buławę, cum hac cautella, iesli Woysko Zaporohskie będzie w niezmysloney wierze i poddanstwie w. kr. mci zostawać, sinminus buławy kłasc nie chciał. Gdy tedy owi posłani pułkownicy assecurowali, posłał przez rodzonego swego p. Daniela bunczuk y buławę do woyska przy tych że posłach. Jam zaś z strony moiey posłał do teyże rady przy tych posłach p. Karczewskiego, pułkownika w. kr. mci, aby się mi Woysko declarowało na te trzy puncta: pierwszy, aby Woysko Zaporohskie y starszyna wiarę y poddanstwo w. kr. mci poprzy sięgło; drugi, aby szlachta była reindukowana do dobr swoich; trzeci, aby zastawę dali z pułkownikow, aby tak pani hetmanowa Zaporohska, iako y ludzi w. kr. mci, ktorych p. hetman zostawił na zamku Czyhrynskim, secure tu mogli przeysć. Gdy tedy z tym posłowie odprawieni do woyska od nas iadą, potkali się z woyskiem kozackim, ktore ku nam ciągnęło y stanęło mile ode mnie, dla tego umyslnie, aby byli na mnie wystraszyli, abym był p. hetmana Zaporohskiego odstąpił, y napisali długą apologią przeciwko p. hetmanowi Zaporohskiemu, którą chcieli do mnie przez pułkownika humańskiego do mnie posłać y którą, zda mi się, teraz przez posłów swych w. kr. mci posyłaia. Lecz gdy od p. Karczewskiego otrzymali tę deklaracją, że raczey gotowiśmy nie raz, ale kilka razy koźdy z nas umrzeć, niżeli taką indignitatem popełnić, żeby życzliwego w. kr. mci sługę mieliśmy odstąpić, supersedowali tedy od tego y daley się nie ruszywszy, tam substiterunt. Gdy tedy, przyiechawszy do taboru ich, wniesiony był bunczuk y buława w czerniecką radę ich, natychmiast te insignia oddało woysko p. Jerzemu Chmielnickiemu cum fausta appreciatione szczęśliwego regimentu. Przyiąwszy tedy w radzie ten urząd, p. Chmielnicki pytał się: kogo

chcą mieć za pana, czy w. kr. mśc, czyli cara Moskiewskiego?— Wszyscy krzyknęli unanimitate voce, tak starszyna, iako y czerni, że wolą w. kr. mość, iako przyrodzonego pana. Podziękował im p. Karczewski za te życzliwość imieniem moim, a prosił o deklaratię na tamte dwa puncty. Reinductiã tedy, pro more suo, na dalszy czas odłożyli y ktorey executia chiba na sądny dzień będzie. P. hetmanowã y ludzie w. kr. mci na Czyhrynie będące obiecali quam securissime przeprowadzić, y przysłali z p. Karczewskim znowu Nosacza, oboznego, Hulanickiego niżyńskiego, Doroszenka przyłuckiego pułkownikow, ktorzy by mię upewnili o nieodmienney ku w. kr. mci Woyska Zaporohskiego stateczności, za com ia im y wszystkiemu Woysku imieniem w. kr. mci podziękował; a p. hetmanowi assecuraciã dali z podpisem hetmanskim y starszyny, iż mu małżonkę tu do Kotelni y ludzie w. kr. mci stawić mają, y destinowali do tego Samuïła Zarudnego, sędzięo przeszłego woyskowego, Hrycka, pułkownika mirhorodzkiego, y Dzmeczka, oboznego mniejszego. Po tych transactiach iam z p. hetmanem ruszył się pod Kotelniã, a p. Chmielnicki z woyskiem miał się ruszyć, także dnia wczorayszego, pod Rzyszczow, chcąc tamte Zadnieprskie buntuy uspokoić; y Hulanickiego mają posłać w Zadnieprze, aby sobie mógł iakie partito uformować y pertrahere ich in partes w. kr. mci, ale surdo fabula: mocno iuż wszystko Zadnieprze stoi przy caru Moskiewskim. Tu zaś z tey strony Dniepru Sirko wszedł w włość, który aperte iest partium cara Moskiewskiego. Bruchowiecki także, sługa p. Chmielnickiego, który był w Warszawie u w. kr. mci, uczyniwszy się na Zaporozu atamanem koszowym, wyszedł z Zaporozã y probował szczęścia do zamku Czyhrynskiego, ale irritato conatu. Idzie iednak tu na włość ku woysku; wydał apologię, którą w. kr. mci przekopiowaną posyłam po polsku, bo oryginał po rusku, rękã iego podpisany, przy sobiem zatrzymał. Łacnie tedy w. kr. mśc coniecturować możesz, na co się rzeczy zaniosły, że oni tylko occasione quaerunt resilire od poddanstwa w. kr. mci; bo nie mają przyczyny sobie od w. kr. mci daney, aby mogli przy-

sięgi uczynioney w. kr. mci odstąpić. Ale choćby y chcieli bydź wiernemi w. kr. mci, oni non resistent Moskwie y Zadnieprzu. Maiąc z tey strone Sirka y woysko Dnieprowe przeciwko sobie, będą mieli praetext, „żeśmy nie mogli wytrzymać, musieliśmy się poddać“. Posyłaia posłów swoich do w. kr. mci, Jaremę z Winnicy, sędzię pułku umańskiego. Słyszę, że maia na tych dniach posła przysłać do mnie, prosząc, abym z woyskiem szedł do nich; ale ia nie wiem, iako im mam fidere, ponieważ u nich ten iest pospolity głos, żeby nie radzi z woyskiem zgubili. Do tego nie wiem, iaką w. kr. msć przyimiesz te ich mieszaniny, a co największa, o com do w. kr. mci po kilka razy wczesnie pisał, iż woysko tu ze mną będące żadną miarą nie chce tu więcey w Ukrainie zostawać, y przy expiracyey czwierci teraznieyszey, ledwiem ich uprosił, aby dwie niedzieli do declaracyey od im. p. hetmana koronnego tu zostawali w posłuszenstwie. Jako ż, miłsciwy niasnieyszy krolu, tym woyskiem, nie odpoczywszym, mało się może co sprawić dobrego. Przeto ia uniżenie maiestatu w. kr. mci, pana m. młciwego, za nim upraszam, abyś w. kr. msć z miłosciwey łaski swey raczył oycowskie mieć na nich baczenie, że statecznie cały rok w usłudze w. kr. mci ze mną tu zostawali w Ukrainie, y chleba, pracuiąc tak roczną zimę, nie wzięli, y w żadnych buntach nie byli. Przeto abyś ich w. kr. msć tym ochotnieyszych y sposobnieyszych do usług swych mieć mogł, uniżenie proszę, racz ich w. kr. msć czymkolwiek teraz pocieszyć; a tym czasem racz w. kr. msć iakie nowe woysko nad Horyń zemknąć, aby ten, kto z nim będzie, był intentus in omnes occasiones.

Ja też uniżenie w. kr. msć, pana mego młciwego, upraszam, abyś mi w. kr. msć z miłosciwey łaski swey pozwolił do domu odiechać; gdyż, widzi Bog, zdrowia nie poratowawszy, nie zmoğłbym dalszey usługi w. kr. mci traktować. Uniżone usługi moje przy wiernym poddanstwie oddaie łasce w. kr. mci.

W. kr. mci, pana y dobrodzieia mego miłosciwego, wierny
poddany y uniżony sługa

Andrzej Potocki, ob. kor.

W obozie pod Kotelnią, 7 octobris 1659.

Собственноручная приписка Потоцкого: Jesliby Woysko Zaporohskie słowa p. hetmanowi Zaporohskiemu nie detrzymało y podług umowy y assecuracyi małżonki onemu a ludzi w. kr. mci wydać nie chcieli, uniżenie w. kr. mci prosi, abys w. kr. msc raczył patrocinari iego tak słuszney sprawie, a naprzod upomnić onych raczył pisaniem swym, aby słowu y assecuracyi na pismie daney dosyć czynić chcieli.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго.

CIV.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ донесениемъ о его стараніи удержать козаковъ въ вѣрности Польщѣ и съ совѣтомъ прислать войска въ Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 г., 10 (20) октября.

Naiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie wielce mnie młciwy!

Tak mnie szczęście utraktować chciało, że gdy za dostoiensstwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., extrema umysliłem experiri, invidia, virtutis comes, calumniantium usty opacznie moią maiestati w. kr. mci życziwość y wierność tłumaczy. Nieleniwą raz ia w. kr. mci y Rzpltey resolvowałem usługę, nietylko ad fortunae, ktorom cale exinanivi, ale y ad vitae dispendia dam wiernosci moiey cnotą y wiarą każdego czasu dowod. A lubo zaporozkiey renunciavi buławie, złączywszy iednak ludzie zaciągu mego z woyskiem, pod kommendą jmci p. oboznego koronnego będącym, omnem admoveo

lapidem, czekając miłościwey w. kr. mci, po którą posłał, declarationey, abym ujął życzliwą niektórych półków starszynę, że iesli z młodosci swey do wszelkich rzeczy flexibilis hetman do Moskiewskiej przystanie protectey, oni iednak od powinney maiestatowi w. kr. mci, p. m. m., nie odpadali wiernosci. Jakoż pewne mam przestrogi, że z Moskwą nastąpiła conferentia, y certo iuż ta combinatio percrebuit rumore; bo y listy pułkownika białocerkiewskiego, który gościł z chanem jmcią w Moskwie, idem niemal affirmant, pisane do mnie y do jmci p. oboznego, które posyłam w involucie listu do imci x. kanclerza koronnego do przeczytania maiestatowi w. kr. mci. A sam tu wszelako enitar, abym pułki Białocerkiewski, Umanski, Braslawski y Pawołocki y inne w życzliwosci utwierdził y w wiernym w. kr. mci, p. m. m., zatrzymał poddanstwie, bym też y z naypotężniejszym miał extrema experiri nieprzyjacielem. Wielce tylko a pokornie proszę, aby ex imperio w. kr. mci woyska w succurs maturent drogę, boć by w takowy nigdy Ukraina nie przychodziła zamęt, by nie remora ordinowanych posiłkow accessisset. Poseł turecki z czym do mnie przychodził, doniosłem ia do wiadomosci maiestatowi w. kr. mci; ale iako żadney rzeczy, same poswiadczy mi niebo, non ambio, krom życzliwey w. kr. mci usługi, tak z zimnego monarchi rozstawszy protectią, a gruntowną y nieomylną w oycowskiej mciwey w. kr. mci łasce, przyrodzonego pana, zasadziwszy nadzieją: żyć y umierać, in szego nie szukając szczęścia, vovi. Czego y teraz dałem swiadectwo gdy boni publici curis distractus, na fortecy Czyhirynskiej żonę, fortunę y praesidium chyba odwagą ratować mi przyidzie. Jm. p. podskarbiego W. X. Lit., by mię dawniej imperium w. kr. mci, p. m. m., zaszło, znacznym więzieniem na plac pożądaney swobody z ręką tyranskich eliberare usiłowałbym. Congress moy iednak z chanem jmcią y teraz enitetur exequi to mandatum w. kr. mci P. Hruszy, który u mnie a consilijs, żebym miał diffidere, wiem, że y sam nie przyzna się. Zatym, zdaiąc się y na ustną p. Ma-

zepy, w. kr. mci pokoiowego dworzanina, relatią, wierne me y uni-
żone pod nogi maiestatu panskiego scieleę usługi.

W obozie pod Kotelnią, d. 10 (20) octobra, anno. 1659.

W. kr. mci, panu y dobrodziejowi m. młosciwemu, nayniższy
sługa y wierny poddany Jan Wyhowski, w. k. h.

*Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Ня-
цевича.*

CV.

Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Праж-
мовскому такого же содержания. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года,
10/20 октября.

Jasniewielmożny młciwy xze kanclerzu w. koronny, moy wielce
młciwy panie y bracie!

Do iakowego w Ukrainie przyszło zamieszania, iuż troiakie
me wnci m. m. panu dostatecznie enucleowali listy, y wysłani, którzy
u mnie omnium conscij, dostatecznie, rozumiem, definiowali. Teraz
przez pana Mazepę, pokoiowego j. kr. mci dworzanina, to przydaję-
że nowoobranego z Moskwą nastąpiła conferentia hetmana, y ta-
kowe zewsząd mam przestrogi, iako by do moskiewskiey cale iuż przy-
stali protectiey. Do czego że życzliwa krolowi jnci y Rzpltey nie
przystąpiła starszyna, listy pułkownika Białocerkiewskiego, który
z chanem jncią gościł w Moskwie, posyłam y mam w łasce Bożej
nadzieję, że te pułki, na których nam wiele zależy: Białocerkiew-
ski, Umanski, Bracławski, Pawołocki y inne, do powinney maiesta-
towi j. kr. mci, p. m. młciwego, uymę wiernosci; bylebym ieno
leniwo dosyć postępujących do nas doczekał się od jnci p. wdy
Krakowskiego succursow, bym też miał extrema experiri. A iako

invidia nil intentatum relinquere zwykła, tak y mnie calumniantium
usty nie minęła przed krolem jmcią traductia, iakobym niepoięty
j. kr. mci, p. m. m., oycowskiej dobroczynności niewdzięcznikiem
zostawać y nad przyrodzonego inszego pana y szczęścia szukać miał.
Może krol j. m. p. m. m. y ztąd mego wiernego brać próbę pod-
danstwa, zem z Czyhiryna, zostawiwszy na zamku z żoną praesi-
dium, nie w pola, nie do Białogrodu, ani Bakcysaru, ale z wo-
yskiem j. kr. mci koronnym łączył y ustępował, wołąc odwagą przy-
sięgłego potym ratować przyjaciela y fortunę y praesidium, anizeli
nadweredzić wierności panu y dać opaczego o sobie rozumienia
okkazią. Wprawdzie, dawno bym iuż ordy, gdybym sam przybył,
sprowadził, ale consultius wierze y cnocie mey było z woyskiem
j. kr. mci na nie czekać. Jmci p. podskarbiego W. X. Lit. znacz-
nym więznie pewnie starałbym się eliberare, by mie wczesnie od
w. mci, m. m. pana, zaszła requisitia. Y teraz iednak z chanem
imcią o to umawiać będę, że mi znacznego na pierwszym congressie
ze mną nie odmowi więznia. Powolne me zatym łasce wnci m. m.
pana oddaję usługi. W obozie pod Kotelnią, die ¹⁰/₂₀ octobra,
anno 1659.

Wmci mego wielce mciwego pana uprzejmy brat y sługa

Jan Wyhowski, w. k. h.

Proszę wielce wm. m. m. pana, aby krol imé do chana posła
wysyłał, aby iako nayprędzey succurat rebus j. kr. mci w Ukrainie.

*Подлинникъ, писанный собственною рукою Выговскаго, съ при-
ложенною печатью Вел. Княжества Русскаго, изъ библиотеки К.
Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.*

CVI.

Донесеніє королю обознаго короннаго Андрея Потоцкаго о присягѣ Юрія Хмельницкаго царю и о положеніи дѣлъ на Украинѣ. Изъ лагера подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.

Najasnieszy miłosciwy krolu, panie y dobrodzieiu moy miłosciwy!

Nie mam nic w. kr. mci, p. m. m., singulare oznaymić nad to, com przez Mazepe, pokojowego w. kr. mci, oznaimił, oprócz, że przysięga Chmielnickiego nie doszła w monasterze Trechtemirowskim, gdyż zesłany od Trubeckiego Andrzej Wasilowicz Buturlin do taboru kozackiego nie chciał na to żadną miarą pozwolić, aby gdzie indzie miał wypełniać Chmielnicki przysięgę, tylko aby iachał do Trubeckiego y Dołhorukiego do Pereiasławia y tam przed niemi carowi przysięgę wypełnił. Dał się tedy do tego przywiesć Chmielnicki, że iachał do Pereiasławia z starszyną niektorą dla wykonania tey przysięgi, która quibus conditionibus stetit, ieszcze nie wiem, bo dopiero czwarty dzień, iako iachał do Pereiasławia, y ieszcze był nie powrocił do taboru. Varij variant conditiones między niemi; siła ich iednak affirmant, że ta principialna ma bydź conditia, żeby woyska Moskiewskie głęboko w Ukrainę nie wchodziły s tey tu strone Dniepra, ale czekały exitum kommissiey między w. kr. mscią a carem Moskiewskim. Nie wiemci ja, miłosciwy najasnieszy krolu, panie m. m., iesli to tak iest; ale iezeli by tak było, do tego centrum, widzę, zmierzaią, koło ktorego vertitur wszystka sphaera rozumow ich—aby się mogli uczynić wolnemi, y podobno zechcą oni intervenire na kommissiey, tractuiąc interessi swoje, zosobna za favorem moskiewskim. Ale to iest ieszcze futurum contingens, bo niemam ieszcze wiadomosci o tych ich punctach, na ktore przysięgli. Jesli tractuią to armistitium, nieomylna, że y do

mnie przyszlą, żebym za Horyń ustąpił; ale ia zechcę, secundum exigentiam temporis, cum Cretensibus cretizare. Jesli mię też zechcą adoriri aperta vi, gotowem przy łasce Bożey a szczęściu w. kr. mci z niemi tentare fortunam. Jesli zechcą attakować Białą Cerkiew, gotowem ią succurować. Ja tu mutuis consiliis z p. pisarzem polnym koronnym, który się iuż ze mną złączył, fraterne cokolwiek iest potrzebnego do usługi w. kr. mci znosimy się. Lecz y to iest u nas, miłosciwy niasniejszy krolu, magnum momentum, iako zamek Czyhirynski ratować, y gdy nie będzie można rzecz inaczey, obai tam puść y succurować go, a panią woiewodzinę Kiiowską z tamtąd eliberować. Pisce mi też pułkownik Białocerkiewski, iż pułkownik Humański y Bohun cale są a partibus w. kr. mci y teraz przysięgać z Chmielnickim nie iachali do Pereiasławia, ale się w taborze zostali. Pisałem ia do nich y do inszych pułkownikow, iako do Hulanickiego, Nosacza y do inszych. Rozumiem, że sobie będziem tu mogli uformować iakie kolwiek partito z wiernych w. kr. mci ludzi, ale to nic nie iest: tych ludzi żadna na swiecie rzecz nie poprowadzi ad rectam rationem y do poddanstwa w. kr. mci, tylko iedna vis et potentia armorum. Jesliby iem Moskwy nie stało, przysięgam Bogu, miłosciwy niasniejszy krolu, że się ieszcze do Turkow przedadzą. Dla czego racz w. kr. msć prętko iako naypotężniejsze wprowadzić tu woyska y sam osobą swą pańską zbliżyć ku tym kraiom, a ia poprzysięgam w. kr. mci, że bez żadney trudności osiędziesz w. kr. msć te ziemie. Co strony potęgi moskiewskiej, która tu weszła, wszyscy się na to zgadzaia, że z Trubeckim y Dołhorukim iest czterdziesti tysięcy pod Pereiasławiem woyska, oprócz tey moskwy, która iest z Szeremetem na Kiiowie. Rozumiałbym, miłosciwy niasniejszy krolu, abyś w. kr. msć nie raczył odbiegać traktatow moskiewskich, poniewasz do nich sam car invitat w. kr. msć. Y Tatarowie, rozumiem, że się będą do nich mieć permissive, gdysz oni teraz nie mogą w. kr. msć succurować, bo będą implicati woynami Węgierskimi y Multanskimi; jakosz y teraz słyszę, że Gałga sołtan poszedł do Multan. Nas tu, miłosciwy

naiasniejszy krolu, bardzo exigua manus. Dosyć y tak mało zostawało ze mną, a teraz na tych dniach siła się urwało y poszli swywolnie do Polskiej, gdy tę deklaratią wzięli od jmcі p. wdy Krakowskiego, że tu muszą w Ukrainie zostawać. Uprosiłem iednak ich, że ci, ktorzy się tu zostali ze mną, statecznie chcą, niebożęta, w usłudzie w. kr. mci perseverare ze mną. Uniżenie w. kr. mci za niemi proszę, aby przynajmniej te czterdziesti tysięcy, na ktore mają assecuratią od pp. kommissarzow za przeszły zimowy chleb, mogli z łaski w. kr. mci otrzymać. Uniżone przytem usługi moje przy wiernym poddaństwie łasce w. kr. mci oddaię.

W. kr. mci, pana y dobrodzieia mego miłosciwego, wierny poddany y uniżony sługa

Andrzej Potocki, ob. kor.

W obozie z pod Kotelni, d. 25 octobris, 1659.

Оригиналъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Начевича.

CVII.

Письмо Андрея Потоцкого къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ настоятельною просьбою о присылкѣ войскъ на Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.

Jasniewielmożny mscwy dobrodzieju!

Jakom po kilkakroć do wnci m. m. p. pisał, że sama bytność wnci m. m. pana summe necessaria iest. Jeślibyś wm. m. m. p. nie miał praesto zgromadzonych pieszych ludzi y armaty, tedy cokolwiek wm. m. m. p. raczysz mieć gotowego żołnierza, protunc racz go niemieszkanie sam przysyłać; bo to nieomylna rzecz, że potęga Moskiewska iest wielka, y wszyscy na iedno się zgadzają, iż czterdziesti tysięcy woyska z Trubeckim y Dołhorukim pod Pereiasławiem stoi, regimenti raitarskie y piesze bardzo complete. Zaczym przeciwko takowey potędze nieprzyiacielskiey potężnych woysk naszych iako nayprędzey potrzeba w te tam kraie. Gdyż y ta część woyska, ze mną tu dawno zostaiąca, powziąwszy declaratią przez pana Pawłowicza, że ich wm. m. p. do czasu zatrzymać raczył ad resolutivam declarationem, tedy siła się ich, poboiawszy przyszłej prace zimowey, nie opowiednie z szesćset y więcey koni urwało się; ci zaś, ktorzy się pozostali ze mną, submittowali mi się w dalszey usłudze Rzpltey pozostać, ale P. Bog wie, długo li będą mogli y ci perseverare. Przeto iteratis precibus wm. m. m. p. unieżenie upraszam, racz niemieszkanie, wiele tylko może być zgromadzonego woyska, przysyłać sam, albo tesz sam, o co ja zawsze P. Boga gorąco proszę, presentią swoią te tam kraie visitare. Co strony intervenientij tutecznych, Chmielnicki na przeszłym tygodniu miał być przysięgę wypełnić carowi Moskiewskiemu, którą na tey stronie Dniepra chciał exequi; ale Andrzej Wasilewicz Buturlin, od Trubeckiego do Chmielnickiego przysłany, nullo modo na to nie chciał pozwolić; gdzie Chmielnicki, persuasionibus uwiedziony, w

niedzielę przeszłą z niektorą starszyną do Trubeckiego do Pereiasławia pojechał. Quibus tam stetit conditionibus ta przysięga, ieszcze niemasz około tego wiadomosci, gdysz ieszcze nie powrocił był Chmielnicki do taboru swego; ale gdy będę miał pewność około wykonania tey przysięgi, jakim sposobem stanęła, nie omieszkać wm. m. p. w tym uwiadomić. Pilnego y w tym starania mego przykładam, abym mógł niektóre pułki od tamtych avocare, iakosz kilka ich ofiaruie się a partibus j. kr. mci stawać; o których nie mogę nic certi w mci m. m. panu oznaymić, aż mi wprzod będzie ich stateczna wiara y życzliwość ku j. kr. mci doswiadczona. Uniżone przytym usługi moje zalecam pilno łasce w mci m. m. pana y dobrodzieia. W obozie z pod Kotelni, d. 25 octobris, 1659.

W mci mego młciwego pana stryia y dobrodzieia uprzejmie życzliwy synowiec y uniżony sługa

Andrzej Potocki, ob. kor. st. W.

Подлинникъ, съ оттиснутой печатью, изъ библиотеки К. Сандушинскаго, собранія О'Нацевича.

CVIII.

Записка о положеніи дѣлъ въ Украинѣ, представленная королю обознымъ короннымъ Андреемъ Потоцкимъ, въ 1659 году.

Przestrogi Andrzeja Potockiego, oboznego koronnego, o Ukrainie.

Z winney życzliwosci moiey ku w. kr. mci, panu y dobrodzieiowi memu, to co mogę widzić, na co się tu rzeczy zanoszą, w. kr. mci oznaymuję y medium appropriatum conjuncturae czasow y rzeczy tutecznych podaję.

Naprzod tedy nie racz sobie w. kr. m. czego dobrego tu obiecować. Ci ludzie prędko cale moskiewskimi będą, bo ich pertrahet

Zadnieprze do siebie, a oni też tego sobie y życzą, ieno querunt occasii, żeby kształtnie ta mogli uczynić. Posłali Szeremetowi kopie przywileiow w. kr. mci, pytaiąc go się, ieśli car takie im pakta pozwoi.

Prawda, że u nich to iest summa ratio status, żeby nie bydź ani pod w. kr. m., ani pod carem; spodziewaią się oni tego dokazać, zwodząc y strasząc w. kr. m. carem, a cara w. kr. mcią. A toż trzeba, żeby ich astucye na nich się obrociły; trzeba w. kr. mci koniecznie z carem się poiednać y transigere o Ukrainie, choć by mu co oney za Dnieprem pusił w. kr. m., ażeby iuż ich więcey nie brał pod protekcią swą.

Jednak, takowe pakta postanowiwszy, trzeba quam secretissime trzymać, żeby się zaś do Porty Ottomańskiej nie udali, bo by, uchoway Boże, magno et periculoso bello involuerent by w. k. m. Lecz ieśli w. kr. m. z carem możesz mieć ciche conductamen, racz tu w. kr. m. w Ukrainę iak z nappotężniejszym woyskiem wnisć. Szabli nie dobywszy, za iednym zamachem uspokoisz ich w. kr. m. wiecznie, iednym przysciem swoim, a potym wprawisz ich w. kr. m. w taki porządek, żeby iuż więcey wirzgnąć nie mogli, ani szkodzić y napatym panstwu w. kr. mci.

Słabi są, widzi Bóg miłosciwy, naiasniejszy krolu, panie moy, przyjmą cokolwiek w. kr. m. na nich włożysz. A ieśliby też niewdzięcznie to przymowali, trzeba mieć woysko tatarskie na dorędziu, żeby kilka fur ich wywiezli do Krymu; a zaś woysko w. kr. mci onych zuboży, y tak muszą na włość na Wołyń, Podole, siła tego póysć. A tak w. kr. m. przeplenisz Ukrainę, ktora poki będzie ludna, zawsze oni o tem myślić będą, jako Koronę polską intrygować w nowe woyny. Bo iuż ia widzę, że ta lucta tak długo trwać będzie, że albo Ukraina Polskę, albo Polska Ukrainę obali. Srogie tu mnostwo ludzi haniebnie złych y swawolnych.

Poki Ukraina nie będzie pociągniona versus sua principia, nigdy pokoju nie będzie w Polsce, to iest aby tylko kilka horodow było, iako przedtym w Ukrainie; to kiedy ich niewiele będzie, to

będą dobrzy. Panowie dla swoich prywatnych pożytków słobodami poddanych z włości w Ukrainę wywabili y rozswywolili, a Chmielnicki nieboszczyk tymi woynami bez miary a umyślnie ich rozswywolił y zakrwawił przeciwko nam; a teraz iuż się sami iedzą: miasteczko przeciwko miasteczku wojnie, syn oycy, oyciec syna rabuie. Sroga to tu *turris Babel!* Co rozsądniejszy kozacy starszy Boga proszą, żeby ich kto mocną ręką uiał, lub w. kr. m., lub car, żeby *inconditae plebi* taki swowoli niedopuszczał. W. kr. m. to, da Bog, iednym przysciem swym z wojskiem cale uspokoisz; a masz w. kr. m. racio: iako pan do swoich poidziesz poddanych, byle tylko tak długo chcieli trwać *in hoc imaginario obsequio* w. kr. mci.

Jest y inszych kilka sposobow do poskromienia tey ich swywoli, ktore, da Bog, ustnie w. kr. mci opowiem. To iednak, miłosciwy nayiasniejszy krolu, naiwieksza maxima: mieć dobrą w. kr. mci korespondencją z postronnymi carami, żeby im odiać media skakać od cara do cara. Jakoż iuż y Moskwa się postrzega, że lat dwanascie nasza krew, wiernych poddanych w. kr. mci, się leie, także poddanych cara Moskiewskiego y cara Krymskiego; a oni interim z tego sie nasmiewaia, przeskakuiąc od pana do pana. Cara Krymskiego w. kr. m. masz po sobie, a cara Moskiewskiego ieszcze się w. kr. m. przyiazń racz postarać; to im w. kr. m. pozamykasz drogi, że nie będą ktorędy mogli wypaść. Cysarz Turecki to uczyni, co car Krymski zechce, bo on połnocne kraie cale dał mu w dyspozycyą. Uniżenie przytym y pokornie maiestatu w. kr. mci, p. m. m., proszę, aby mi przebaczyć raczył, iesłim co mniej ostrożnie napisał; gdyż wszystko, cokolwiek napisałem, z życzliwej moiej a winney ku w. kr. mci pochodzi usługi. Kowelowski teraz u Chmielnickiego *summus rerum moderator*; człowiek nie głupi y poniekađ życzliwy w. kr. mci. On to twierdzi, że oni moskiewskimi pewnie będą; toż y mirgrodzki Hrycko twierdzi, Szemeczko obozny

y insza starszyna. Owo. kto wprzod z woyskiem przydzie, ten ich infallibilter osiędzie.

Подлинникъ, писанный рукою самого А. Потоцкаго, изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CIX.

Письмо Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ извѣщаетъ его о своемъ выступленіи къ Чигирину съ цѣлью освобожденія жены и гарнизона, просить о покровительствѣ его семьѣ въ случаѣ его смерти и оправдывается, что не по его винѣ Украина снова поддалась Московскому царю. Изъ лагеря подъ Хмельникомъ, 1659 года, $2/12$ ноября.

Nayiasnieyszv młciwy krolu, panie a panie wielce mnie miłosciwy!

Kiedy ani me uniżone suppliki, ani odemie z niemi delegatae personae z młsciwą w. kr. mci regrediantur odprawą, z dalszych w Ukrainney sphaerze wiadomością immutatij p. Antona Żdanowicza, probatae dexteritatis męża, do w. kr. mci, p. m. m., wysyłam. Definiet on Ukrainney odmiany seriem, ktora im daley, tym barziew pomnożenie swe bierze, przysięgą nowego hetmana spraktikowana. Zimnego monarchi protectia pestem oyczynie nefarie molitur. Opowie y o mey rezolvowaney ad extremos terminos za dostoiensstwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., życziwosci. Gdy od żony y fortun na zamku Czyhiryńskim pozostałych odcięty, iedynie intendi: ostatnim krwie mey wytoczeniem wypłacić dług niepoiętey oycowskiej w. kr. mci, p. m. m. dobroczynności; ktora mie y teraz kotwicą nieomyłney utwierdza nadziei, że raz assumptum w obronę y łaskę, listy y ręką swą pańską formowanym pismem assecurowanego, optime cupientem sługę indefesso łaski pańskiej wspierać nie odmowić raczysz suffragio, y mnie facturam dobroczynności swey

pańskiej żadney opaczney nie dopuszczysz zruynować interpretathey. Y factie, y subtelnosci invidiae non immutabunt ku wiernemu poddanemu maiestatu w. kr. mci, p. m. m., affect; albowiem, zrzekszysię ia postronnych monarchow protectiey y w naygorszey toni, do podzwignienia szczyę waszey kr. mci, pana mego młciwego, forti praesidio. A że obawiając się, aby municia Czyhirynska, obsidione fracta, non succumbat, idę za pomocą Bożą w pola, abym y praesidium pomnożył ludźmi y żywnością, y żonę ratował. A praktykując stan woienny, wiem, iako dubius belli eventus. Lubo tedy rozumiałbym, że mi ta impreza szczęściem w. kr. mci, p. m. m., cedet ad mentem; atoli, iezeliby mie tam z wyroku Bozkiego inevitabilis sors smiertelnosci ręką nieprzyjacielską potkała, żebym w drodze, w polach, albo obiecanego doszedszy mieysca, za dostoięństwo maiestatu w. kr. mci, p. m. m., poledź musiał, pokornie proszę, aby łaską w. kr. mci, p. m. m., żona ma z zamku Czyhirynskiego z oblężenia y post fata mea dzwigniona była; rodzice moi, ktorzy w panstwach w. kr. mci, pana mego młciwego, w bezpiecznych na ten czas, za łaską Bożą, subsistunt mieyscach, od oycowskiey waszey kr. mci nie byli odrażeni łaski. Osobliwie iednak miłosciwey w. kr. mci, p. m. m., łasce y patrocinio syna mego Ostaphia, ktorego przy rodzicach mych zostawuję, oddawam, życząc animitus, aby go pomnożone cwiczeniem y wzrostem lata do zasługiwania sposabiały dożywotnego obfitych z łaski młciwey w. kr. mci spływających na mnie, unizonego sługę, dobrodzieystw. Zatym me naniższe pod nogi maiestatu w. kr. mci, p. m. m., składam usługi.

W obozie pod Chmielnikiem, d. $\frac{2}{12}$ novembra, anno 1659.

Waszey kr. mci, pana y dobrodzieia mego, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Nayiasniewszy młściwy krolu, panie, panie moy młciwy!

Dosyć pracowałem y krew moią rozlałem za dostoięstwo waszey kr. mci, a że rebellia stanęła, nie moia wina, tylko że nie prędko posiłki przyszli w. kr. mci; bo lubo nieprzyiaciel za szczęściem w. kr. mci był wypędzony z panstwa w. kr. mci, rebellia, widząc, że niemasz woysk w. kr. mci, znowu przysięgę złamawszy, inszych panow protectiey szukaia y iuż przysięgli na to wszyscy Moskwie, zapomniawszy oycowskę łaskę w. kr. mci, p. m. m.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нациевича.

СХ.

Письмо Прилуцкаго полковника Федора Терещенка къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о пожалованіи Иченскому протопопу Симеону Адамовичу имѣній въ награду за его государственныя заслуги. Изъ Прилуки, 1659 года, 19 ноября.

Божиею милостию великому государу, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росии самодержцу.... вашему царскому пресвѣтлому величеству, Федоръ Терещенко, полковникъ вашего царского величества Войска Запорозкого, низко до лица землѣ с товариши чоломъ бьемъ.

Извѣстно о семъ вамъ, великому государу, вашему царскому пресвѣтлому величеству, ижъ что смо были одъ вашего царского величества отступны за смертнымъ прещениемъ клятвопреступника вашего царского величества Ивашка Выговского, отъ которого было повстало невинное кровопролитие межи народомъ православнымъ христьянскимъ великое и междособная брань, и нѣкакъ кому было мощно наставити насъ, токмо о семъ дерзнувши попечение имѣли, нѣвакихъ бѣдъ не устрашалъ, отецъ Максимъ Филимоновичъ,

протопопъ Нѣжинскій, и отецъ Семионъ Адамовичъ, протопопъ Ичвинскій, во святомъ Дусѣ отецъ нашъ, Тимофѣя Цециору, полковника Переяславского, да и Василя Никифоровича, полковника Нѣжинского, и насъ и прочихъ, всю Малую Россию, яко блудныхъ сыновъ, отъ истины уклонившихся, подъ высокую и милостивую руку вашего царского пресвѣтлого величества привести тѣхъ, чого имъ, яко истиннымъ рачителемъ соединения православия, самъ Богъ есть свидителемъ. И нынѣ сие дѣло благое, всему православному народу христианскому приемное и радостное, ими отцами зачатое, въ Переяславлю во свое совершение, милостию Божиею и щастемъ вашего царского пресвѣтлого величества, и щастемъ благородного сына вашего, господаря нашего великого, царевича и великого князя Алексѣя Алексѣевича, пришло, где все Войско вашего царского величества Запорожское в радѣ енеральной, Юрья Хмельницкого гетманомъ обравши, предъ ближнимъ бояриномъ вашего царского величества и воеводою и намѣсникомъ Казанскимъ княземъ Алексѣемъ Никитичемъ Трубецкимъ с товариши вашему царскому пресвѣтлому величеству на вѣчное и неотступное истинное подданство вѣру учинило; щого Богъ в Троици славимый нехай будетъ прославленъ и ваше царское пресвѣтлое величество за неизреченую милосердную благодать буди похваленъ. Что все любо и прежде вашему пресвѣтлому царскому величеству объяснено, аже и я, яко вѣрный подданный вашего царского величества, сего не завехалемъ, готовъ будучи за достоинство вашего царского пресвѣтлого величества и за достоинство сына вашего царского, а господаря нашего, царевича и великого князя Алексѣя Алексѣевича и за здоровье ваше государское противко недруговъ вашего царского величества и неприятелей всеей православной вѣри христианской безъ всякого сумнителства вѣрно служить и умирати. При томъ през сию грамоту мою до лица земного бю чоломъ вашему царскому пресвѣтлому величеству за отцемъ своимъ духовнымъ, отцемъ Семиономъ Адамовичемъ, протопопоу нашимъ Ичавскимъ, истиннымъ богомолцею вашего царского пресвѣтлого величества, который

ѣдетъ желаючи пресвѣтлые очи ваши царскии видѣти; милостивно бю чоломъ вашему царскому величеству, пожалуй его деревнею Буромкою и Шиловичами з двома млынами, которые любо нынечи разоренны и огнемъ созжены отъ безбожныхъ агарянъ, однакъ чаемъ на милость Божию и вашего царского пресвѣтлого величества, что паки хрестияне будутъ ся розоренны собирати и здати. О що и паки ударивши низайше чоломъ до лица земного, вашего царского величества десницу смиренно лобызаючи, с полностью услугъ и вѣчного подданства нашего вашему царскому пресвѣтлому величеству самыхъ себе вручаемъ. Дата в Прилуцѣ, мѣсяца ноеврия 16 дня, лѣта отъ Рожества Христова 1659.

Вашого царского величества низайшие слуги и вѣрные подданые Феодоръ Терещенко, полковникъ вашего царского пресвѣтлого величества Прилуцкій с товариши.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ листа бумаги, на оборотъ котораго надпись (царскій титулъ), а подъ ней помѣта: 168-го, декабря въ 5 день с протопопомъ Ичанскимъ Семиономъ Адамовымъ; списанъ того жъ числа. Хранится въ Московск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХІ.

Челобитная царю Алексѣю Михайловичу иноковъ Густынскаго Троицкаго монастыря о пожалованіи милостыни, мельницъ и деревень по случаю разоренія монастыря польскими и татарскими войсками, помогавшими бывшему гетману Ив. Выговскому. 1659 года, 18 ноября.

Божею милостію великому государю.. (*полный царскій титулъ*).

Отъ пресвятой живоначалной и неразделимой Троицы храма Густынскаго монастыря общежителнаго старца соборные и братіа

вси со всегдашними молитвами раболѣпное поклоненіе, презряднымъ царского величества твоего стопамъ оумнѣ касающесе, творимъ. Вѣсть убо пресвѣтлое ваше царское величество, како Гослодь Богъ по грехомъ нашимъ наведилъ насъ мимошедшего времени злоютыми враги Ивашкомъ Выговскимъ, иже з народами Ляшескими и Татарскими браннымъ своимъ наездомъ изничили насъ, точію самъ вседержитель Богъ вѣсть скорбь нашу и напастную нищету. Обаче въ благодати Христа Бога нашего имамы оупованіе непостидное, такожде и надежду свою возлагаемъ на ваше пресвѣтлое царское величество, яко подаси намъ руку помощи въ нищетѣ нашей. Създаемъ храмъ четвертый на вратѣхъ монастырскихъ, святыхъ верховныхъ апостолъ Петра и Павла, тѣмже оумилениѣ прекланяюще главы своя смиренныя до велелѣпныхъ стопъ вашего царского величества, молимъ о милостиню святую: пожалуй на храмъ святой новый малярского злата и сребра, да красокъ на иконы, да книгъ церковныхъ: миней 12, апостола, евангелія, креста, съсудовъ и священныя одежды, паликадила, а в праперть (паперть?) финара, да желѣза белого на покрытие, еще же книгъ отческихъ и оучителныхъ, такожде и на одежду нашу нищетную, пресвѣтлый государь царь, смилуйся, пожалуй. Паки держаемъ смиренно молити богоподражателнаго вашего царского величества о грамоту на три деревнѣ, ихже мянують: одна Высокое, другая Боршная, третья Валки, да оу Валкахъ же млынъ нашъ монастырскій, еще отъ князя Вишневецкого наданный, а подлѣ того млына тамъ же два млыны, да тые ишли на гетмана. И тые вси деревнѣ на нашомъ ограниченомъ кгрунте сидятъ около монастыра, близко, надъ рекою Оудаемъ, а прежнихъ часовъ тые деревнѣ были ктитора нашего, благочестивого князя Михаила Корибута Вишневецкого, и с тихъ деревень люди пакость намъ творять в роляхъ и в пущахъ; да аще ваше царское величество повелишъ намъ подати тые дерени с двома млынами, то не будутъ монастыреви нашему шкодити. О што в вторицею вашего царского величества молимъ чрезъ отца нашего о Господѣ, игумена, іеромонаха Іосифа Феодоровича и с нимъ посланныхъ отъ насъ до

вашего царского величества: Арсенія оуставника, да келара Викентія, да старца Варлаама, да діакона Герасима, да слоужву. Мы же, смиренныи и малѣйшіе раби и богомолци всегдашніе, всемилостиваго Спаса молити не престаючи будемъ, дабы вашему царскому величеству подалъ на съпротивныхъ побѣду и одолѣніе и въ благоденствіи многолѣтіе и, по семъ земномъ, съ равноапостолными цари Константиномъ и Владимиромъ и прочіими богоугодными цари и князи вѣчное царствіе съ пресвѣтлою ти и Богомъ вѣнчанною царицею и отъ Бога данными пресвѣтлыми ваю чади Христосъ Господь, царствующій въ безконечныя вѣжи, аминь.

Писано з монастыра общежителнаго Густинского, в лѣто бытіа 7168, ноеврія 18 дня.

Вашего пресвѣтлого царского величества всегдашние богомолци, иноцы общего житія монастыря Густинского.

Подлинникъ на бумагъ. Всѣ прописныя буквы писаны киноварью. Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХІІ.

Универсаль гетмана Юрія Хмельницкаго о предоставленіи греческимъ купцамъ права безошлинно торговать въ Малороссіи и судиться своимъ судомъ. Изъ Корсуны, 1659 года, 23 ноября.

Юрій Хмельницкій, гетманъ, зъ Войскомъ его царского величества Запорожскимъ.

Папомъ полковникомъ, асауломъ, сотникомъ, атаманомъ, всему старшому и меншому Войска его царского величества Запорозского, также ратнымъ государевымъ людемъ начальнымъ и подъ началомъ будучимъ, атаманомъ городовымъ, войтомъ, бурмистромъ и всякого преложенства и достоинства людемъ, которымъ колъвекъ о томъ

вѣдати належить. Ижъ яко славной памяти родичъ нашъ для вшелякои выгоды тудейшимъ людемъ волный гандель купцомъ вгрецькимъ въ краяхъ Украинныхъ позволилъ и своимъ имъ правомъ межи собою судитись, такъ и мы, ни въ чомъ постановленья отцевского не нарушаючи, позволяемъ волный гандель во всѣхъ нашихъ краяхъ Украинныхъ, Литовскихъ и Подольскихъ и иныхъ по мѣстахъ и мѣстечкахъ на ярмаркахъ и торгахъ вшелякими товарами, купючи имъ новые товары и старыхъ збиваючи, гандлювати безмытне и безъ вшелякого датку до скарбу нашего належного, такъ же а нѣ до полковника, а ни до сотника, а ни до атамана, а ни до войта, а ни до иного якого права жадною мѣрою абы не належали, але своимъ правомъ межи собою, яко въ ихъ сторонѣ, судилися, и абы имъ никто въ томъ жадною не былъ перешкоюю, пыльно жадаемъ и приказуемъ подъ караньемъ войсковымъ. Зъ Корсуна, дня 23 мца ноемврія, року 1659-го.

Юрій Хмельницкій, рука власна.

Позднѣйшая копія, найденная въ бумагахъ Коммисіи.

СХІІІ.

Челобитная царю Алексѣю Михайловичу инокинь Ладинскаго Покровскаго монастыря о пожалованіи церковной утвари, мельницъ и грамоты на право приѣзда въ Москву за милостыней, по случаю разоренія монастыря татарами, союзниками бывшаго гетмана Ив. Выговскаго. 1659 года, 8 декабря.

Божею милостію великому государю. (*неполный царскій титулъ*).

Мы, убогие старицы монастыря Ладинскаго, храма Покровы пресвятыя Богородицы, извѣствуемъ вашему царскому величеству о нищетѣ нашей, яко отъ агарянъ безбожныхъ, которые з Ивашкомъ Выговскимъ ходили, манастыръ нашъ зпущошенъ велми. Того ради

умиленно прекланяемъ главы свои смиренныѣ вашему царскому величеству и слезне молимъ, подаждь руку помощи мѣстцу святому милостинею святою: въ первыхъ, вѣпигъ—миней дванадесять, прологовъ два, охтая, часослова, псалтыри; фимиану, кадилници, креста, сосудовъ, езея, паликадѣла, фенера у праперть,—все бо тое они браннымъ своимъ наездомъ побрали, а млыни, в которыхъ намъ кормля была, попалили; вмѣсто же тѣхъ просимъ вашего царского величества о млыны Варвинские, которіе теперь на полковника Прилуцкого идутъ, бо не маемъ где живности взяти. Такожде умилосердися, православный государь, царь Алексѣй Михайловичъ, всея Руссіи самодержецъ, дай на монастырь нашъ святыи грамоту проездную до вашего царского величества к Москвѣ приездити намъ. А посылаемъ змежду себе честныхъ старицъ: Макарию Григориевну и Харитину к вашему царскому величеству. А насъ у монастырѣ пребываетъ сестръ более семидесяти в послушницами, иже во всегдашнихъ нашихъ молитвахъ винны зостаемъ Господа Бога о вашемъ царскомъ величествіи молитствовати. З монастыря Ладинского, въ лѣто 7168, декаврия 8 дня.

Вашему царскому величеству подданные и богомолци всегдашние Серафима игуменія со всѣми еже о Христвѣ сестрами.

Подлинникъ писанъ на одной сторонѣ большого листа бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ на черномъ воску печатью съ изображеніемъ Покрова Богородицы и словами вокругъ: Печать мнтра общежительного Лади... На пакетъ надпись: Богомъ избранному и Богомъ вѣнчанному и Богомъ превознесенному, пресвѣтлomu, благочестивому и Христолюбивому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Руссіи самодержцу и многихъ государствъ государю и обладателю, его царскому пресвѣтлomu величеству, инокини монастыря Ладинского чоломъ бьютъ.

Изъ Московскаго Архива Минист. Иностр. дѣлъ.

CXIV.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ объясняетъ, что причиною потери Украины и снова вспыхнувшихъ въ ней бунтовъ было отсутствіе военной помощи изъ Польши, увѣдомляетъ о постигшей его неудачѣ подъ Чигириномъ и стычкѣ съ отрядомъ Шереметьева подъ Хмельникомъ и убѣждаетъ короля двинуться съ войскомъ на Украину. Изъ Дубна, 1659 года, 11 декабря.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie a panie moy msciwy!

Jako szczególnemu to memu przypisywać muszę nieszczęściu, że do wiernego lubo indomitam plebem raz maiestatu w. kr. msci, p. m. m., nakłoniwszy poddanstwa, w dalszy czas za nowo wszczętymi w Ukrainie rebelliami wierney mey, którą sam P. Bog poswiadczyć może, prosequi nie mogłem hoc in passu przysługi; tak z tym odezwać muszę, że kto nieprzysłania prętkich w Ukrainę author extitit succursow, sam z tego strictissimam P. Bog requireret rationem. Ile że niektorzy z ichmw pp. regimentarzow, mając po tak wielekroć od w. kr. msci, p. m. m., mandata, listami mię tylko, że mieli pospieszyć, cieszyli, a w samey ani dotąd exequowali, ani ad praesens to samo exequią rzeczy. Lżey by było mi cathegoricam, że nie mogą prętko zemknąć woyska, odbierać declarationem, bo bym sam o sobie dbał y albo ordy wszystkiey z Zadniepra ieszcze nie odpuszczał, albo o przysłanie świeżey co nayprędzey starał, albo w ostatku sam po oną polami przebierał, mając nadzieie w opatrznosci Bozkiey, że y wszczęta gory nie wzięła by, iako przed tym, swawola. Lecz że prętkiem y iuż pod Połonnym, iuż pod Czudnowem, pod Kotelnią iuż, za Dnieprem ieszcze ostaiąc, był tylko cieszony posiłkami, całą w onych położyłem dufność, ratus za przybyciem ani nieprzyiaciel attritas pierwiey znacznie będzie mógł resumere vires, ani domowa swawola, chocia y by chciała. odważyć co moliri. Na czym y ia wielce zawiodł, y oyczyzna w

iakowe wprawiona zostae difficultates, kto ż nie widzi? Przez to bowiem właśnie nieprzyjacielowi na swą stronę niestatecznego pole otworzyło ludu, a nesciae wiary panu swemu dotrzymać plebi do correspondentey, a w tym y do nachylenia się in partes hostiles wczesna podała okkazya. Zaczym nastąpiło, iż po sprzysiężoney z kozakami de novo conjunctey, Szeremet z niemałymi na nas następować poczał moskiewskimi siłami, a za powodem kozakow de novo ze wszech stron exorti tumultus, y teraz w Polesiu y około Baru nie ustaiąc, a zamek Barski y Międzyboż oblegszy, w dalsze czaty y podiazdy wypuszczaią kraie, lud pospolity chcący do siebie gromadząc, a przeciwny ogniem znosząc y mieczem. Wprawdzie, pod Chmielnikiem znagła na nas następującemu die 23, łaską Bożą a szczęściem w. kr. msci, odpor daliśmy nieprzyjacielowi, y że ustępować za mile musiał adegimus, gdzie y ia ostatnim życia wierne me maiestatowi w. kr. msci, p. m. m., poddanstwo chciał testari zgonem; ale że impares nostrae nieprzyjacielskim zostawały vires, stetit, że reiterować musielichmy aż ku Dubnowi, nie maiąc zwłaszcza spem succursu, lubo nieopodał od nas cudzoziemskiego niemało, polskiego nieco zostawało woyska. Gdzie iednym będąc utrapionym wygnańcem, bom nietylko od wszystkich moich odpadł fortun, na iednym koniu y w iedney z Czyhiryna wypadłszy sukmanie, ale y charam vitae postradawszy sociam y nie maiąc żadney recuperandae illius nadziei, ile że nie mam z kim,—u nog maiestatu w. kr. mci upadam, pokornie upraszaiąc, abyś memor mego wiernego przy całej zyczliwosci poddanstwa, nie raczył mię od miłosciwey panskiey oddać łaski, ale osobliwą utrapionego chciał solari protectią. A ia, byleby tey pracy prętkiego mieć mógł socium, za dostoiensstwo maiestatu w. kr. msci, p. m. m., y całość oyczyzny zdrowie me przeciwko następującemu gotowem niesć nieprzyjacielowi. W czym nie rozumiem, aby mię kto efficacius mógł secundare, iako jmc p. wda Ruski, moy mciwy pan y brat, ktorego wierna ku w. kr. msci usługa y we wszystkim commendata dexteritas ieżeli gdzie, tedy tu iako nayprędzey requirit. Nim daley, skupiony daley szkodliwą brać

gorę pocznie nieprzyaciel, bo by potym etiam efficacissima remedia z trudnością desiderato mogły sortiri effectu. Za prętkim zasięjmci p. wdy Ruskiego pospiechem, rozumiałbym, że y forteca Czyhryńska, na ktorey dotąd artileria kozacka zostae a ieszcze dotąd broni, mogła by recuperari, y ubezpieczony niegotowoscią naszą pociechy pewnie nie odniósł nieprzyaciel, a w tym y orda, animata gotowoscią, ochocze by ruszyła; do ktorey lubom sam, iakom sobie życzył, nie mógł przebrać, kilka iednak mych wystalem posłańcow. aby memor y mnie in specie poprzysiężoney wiary chan iegomość co prędzey raczył znaczne przysyłać succursy, y sam za nimi wychodził; ktory, upewniam, nie zaspi, gdy y o w. kr. msci, p. m. m., zasłysz y w te kraie pospiechu. A tego, iako iest wielce rzecz potrzebna, tak y ia smiem pokornie maiestatu w. kr. msci upraszać, abyś raczył co nayprędzey ku nam zbliżyć. Ktoremu u nog z oswiadczeniem wiernego upaść życząc poddanstwa, tantisper z iego mścią p. Wołyńskim propter communicanda bonum publicum concernentia zostawać będe consilia, y abychmy w. kr. mśc o wszystkim przez częste uwiadamieli; gdyż iego mśc wda Krakowski, ukazawszy rycerstwu do Nowego lata consistentie, sam raczył do Sokala odjechać. Składaiąc tedy wierne me pod nogi maiestatu poddanstwo, całnię pańską w. kr. msci, p. m. m., rękę. Dan z Dubna, die 11 decembra 1659.

W. kr. msci, pana mego młosciwego, nayniższy sługa y wierny poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Наневича.

CXV.

Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пращ-
мовскому съ извѣстіемъ о неудачной стычкѣ подъ Хмельникомъ съ
московскими войсками и съ просьбою исходатайствовать у короля снаряженіе
военнаго отряда, съ которымъ онъ желалъ бы выступить на Украину.
Изъ Полонной, 1659 года, 17 декабря.

Jasniewielmożny młciwy xże kanclerzu w. koronny, moy wielce
mściwy panie y bracie!

Nie omieszkałem ia dać znać w mci, m. m. panu, iakowa
z równą garscią nas pod Chmielnikiem z gromadnym z Szereme-
tem moskiewskim przybyłym woyskiem stetit rosprawa; y by z jmcia
p. wdą Krakowskim obiecane chciały maturare iter succursy, bez-
pochybnie gloriosa in rem utrapioney zewsząd oyczyzny subsisteret
victoria. Opoznione zaś subsidia do reiterowania się nas przynie-
woliły do większych sił, ktoremi pomnożony zaraz na ubezpieczo-
nych niegotowoscia naszą szczęściem iego kr. mci, pana mego młci-
wego, nieprzyacioł wsiesć chciałem karki; ale że iego mci pana
wdy Krakowskiego nastąpiła wola, aby woyska na consistencye ros-
puscić y na nich aż do Nowego lata haereant, nie przyszło mi do
exequowania potrzebney dobru pospolitemu usługi, ktora extra otium
zostawać powinna, iako woienna. Jednak że y teraz nie co innego
exequor, tylko przy codziennych niemal listach sollicita adiungo
postulata do iego mci pana wd y Krakowskiego, aby mię z częścią
woyska iako nayprędzey dla zmieszania imprez nieprzyacielskich
sporządził w Ukrainę. Y w krotce y z równą garscią ludzi drogę tę
zechcę aggredi, boć mi nie zostaje, tylko wiarę moia y stateczną
panu y oyczyźnie życzliwosc (iako temu, ktorым nie tylko od
wszystkich mych odpadł fortun, ale y od dożywotnego przyjaciela)
ostatnim życia mego na krwawym poboiovisku comprobare zgonem.

Wszystkie zaś osoby mey u iego kr. mci promotie iakom zawsze na gruntowney łasce wmci m. m. p. zasadzał, tak y teraz wielce proszę, abyś mię indefesso łaski swey wspierał suffragio y malignantium nie dopuszczał szkodzić opacznyim interpretatiom, sposabiając do tego swą poważną interpositią, iakobym y prędko z proportionalną częścią woyska, regimentowi memu powierzoną, przeciwko oyczystemu w Ukrainie był sporządzony nieprzyiacielowi, y formalnego w Ukrainę za mną woyska wyprawa nie była opozniona, ale immediate subsistat. Fusius intentie moie ku pomnożeniu dobra pospolitego iego mci p. Radzickiego enucleabit relatia, a ia na ten czas powolne me łasce wm. m. m. pana oddawam usługi. W Połonney, die 17 decembra, anno 1659.

Wmci m. wielce msciwego pana życzliwy brat y sługa powolny
Jan Wyhowski, w. k. h.

Uniżenie proszę wm. mego młciwego pana y dobrodzieia, nie daj mi upadać do ostatku, bo i tak cale upadłem y wszystko straciłem, y dali mnie dla zazdrosci ruinować. Co by to za rzecz była słuszna, gdym podpadł pod miłosciwą obronę iego kr. mci, a teraz wniwecz obrociłem się? Y przedtym miałem za swoy koszt cztery tysiaca woyska w potrzebie z Trubeckim, a teraz ni chleba, niczego nie mam; z bidy piszę.

Надпись на конвертъ: Jasniewielmożnemu a mnie wielce miłosciwemu panu y bratu, jm. xiędzu Mikołaiowi Prażmowskiemu, kanclerzowi w. kor. etc. etc. oddać.

Подлинникъ, съ печатію герба Выговскаго, изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXVI.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о взятіи Ю. Хмельницкимъ Чигиринской крѣпости и съ проектомъ военного похода на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 29 декабря.

Naiasnieyszy miłosciwy krolu, panie a panie wielce mnie młciwy!

Jakom ia dał znać w. kr. mci, p. m. m., takim tego y był rozumienia, iż po Chmielnickiey z nieprzyjacielem rosprawie, ustąpiwszy ku większym siłom, a congressu facto z jmc. p. wdą Krakowskim, zaraz z formalnym woyskiem na ubezpieczonego niegotowością naszą mieliśmy obrocić nieprzyjaciela; alić consultius zdało, iako supremo duci, ktorego ia sequor ordinans, aby do Nowego lata z kwater nie schodziło woysko. Y lubo ta expectativa wielce uteskniała optime cupientem służę, od raz iednak przedsięwziętey maiestatowi w. kr. msci nie odraziła usługi, gdy z niemałym exinanitae fortunae meae wycięzeniem nad substantią moią ciągnąc się y pieniężne u różnych przyjaciół zasięgając subsidia, ludzi mych, którzy się ze mną w wielu ochinęli, za dostoiensstwo maiestatu w. kr. msci, toniach, zatrzymuię in obsequio. W tym zaś czasie iakowe expugnowaney fortecy Czyhiryńskiej dostały mi aviza, osobny list moy žal wyraża nad stratą małżonki mey, ktora, rozumiem, uzna pańskie politowanie. Expediebat iednak oyczyźnie tey fortecy conservatia, z ktorey nieprzyjaciel w kartany, w pułkartany y colubriny, zgoła w nieoszacowaną wspomogł infanterią; y iako Moskal dla nie expugnowanego Kiiowa do apprehensiey Ukrainy przyszedł, toż y oyczyźnie forteca. Czyhiryńska obiecowała, gdyby iey subvenire occulta fatorum vis dopusciła. Kiedy tedy tandem imć p. wda Krakowski, iako declarował mi, w Ukrainę proceduie, y ia ochotnie me na szanc zdrowie za dostoiensstwo maiestatu w. kr. msci, p.

m. m., y całość oyczyny niosę, chcąc stateczną moją maiestatowi w. kr. msci życzliwość y ostatnim krwie mey comprobare wytoczeniem, gotowem mą sposobnością y umiejętnością woiowania z Ukrainą wierne y nieleniwe praestare obsequium. Jest bowiem non horribilis potęga kozacka, przez te lata w burzach domowej woyny fluctuando nadwerężona. Gdy co naygromadnieysze wyginęli pułki: Pułtawski we czterdziestu tysięcy, a Mirhorodzki we trzydziestu tysięcy, Przyłucki także y Irkliowski wszczęt zniesieni, a pokrzywami miasta y wsi porosłe, bo iedni na placu w tak wielu krwawych poboiowickach legli, a drudzy z białą płcią w orde zaięci. Zgoła, wszystko woysko kozackie, na głowę zgromadzone, ledwo effective czterdziestu tysięcy liczbę wyniesie, a y to na iednym mieyscu nie staną potęgą całą, ex quo muszą rozrywać siły y w pola przeciwko Tatarom. Moskwa zaś ile bitew w Ukrainie stoczyła, tyle szczęściem w. kr. msci, p. m. m., clades memorabiles poniosła. Nie są tedy tak straszne nieprzyacielskie potęgi, ktore by od czynienia z niemi y parva manu nas odrażać miały. Byle iedno, iesli iego msci panu wdzie Krakowskiemu ważna legalitas tardabit wyprawę, wiadomemu imprez Ukraińskich summa rerum demandata była y intimatum, aby ze mną de iucundis belli rationibus communicet consilia; boć y teraz occulta fatorum vis siłe rei bene gerendae subtraxit, kiedy y życzliwego Białocerkiewskiego nie secundowano pułkownika, y Pawołockiego odrażono ustąpieniem pod Chmielnik; potem y tam uciekającego dla reitery nie prosequowano nieprzyaciela. Listow do mnie przysłanych przez posłannika chana jmcı Devlet-Gieldę-agę nie zatrzymując, zarazem same formalue do waszey kr. msci, pana mego młciwego, odsyłam, a posłannika teyże godziny wyprawilem do iego msci p. wdy Krakowskiego. Y radzi chan iego mść, abyśmy się zimney nie opuszczali pory y wraz się na spolnego rzucili nieprzyaciela. Potrzeba by przez gońca y w. kr. msci, panu memu młciwemu, tam amicum o pospiech w Ukrainę requirere principem, boć to ten narod, ktory częstego przez posły y listy vocowania do spolney requirit roboty. To pro debita maiestatow

w. kr. mci, pana mego młsciwego, oznaymwszy fide, nayniższe me pod nogi maiestatu w. kr. msci, pana mego młciwego, składam usługi. W Połonney, d. 29 decembris, anno 1659.

Waszey kr. msci, pana mego miłosciwego y dobrodzieia, wierna rada y nayniższy poddany

Jan Wyhowski, wda Kiow. het.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нациевича.

CXVII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о намѣреніи Юрія Хмельницкаго выступить въ походъ противъ поляковъ и съ убѣжденіемъ предотвратить этотъ замыселъ присылкой войскъ въ Украину. Изъ Полонной, 1659 года, конецъ декабря.

Nayiasnieyszy młciwy krolu, panie a panie moy młciwy!

Nie mając effrenata niespokoynych rebelizantow licentia ullum z strony naszej do uięcia siebie obijcem, iako wszędzie wolnie sobie w mały grassuie kupie y iako Bar y Międzyboż stricta premit obsidione, osobliwe edocebunt w. kr. msc p. m. m. listow do rnie pisanych kopie; gdzie y forteca Czyhiryńska iako nieprzyiacielowi ze wszystką cessit artilerią, a małżonka moia cum fortunis w ręce dostała Chmielniczenka, z niemałym moim żalem odebraną od iednego poddanego mego (ktory personam exploratoris egit), posyłam na tożże karcie maiestatowi w. kr. mci, p. m. m., rełatią; tam że y zamysłów nieprzyiacielskich krotka, lubo pewna iednak iest inserowana mentio. Nie może mię tedy żaden iuż nieżyczliwości przed maiestatem w. kr. msci, p. m. m., y przed wszystkim arguere swiatem, kiedy utratą dożywotniego eandem probavi przyiaciela, nie może nowych y niebezpiecznych na oyczyznę przez re-

bellią kozacką wznowionych culpam na mię redarguere trudności, bom nie przestawał sollicitare częstemi memi y ieden po drugim wyprawionemi, w. kr. mśc p. m. m. o succursy prosząc, listami. Nie przestałem y iego mci panu wdzie Krakowskiemu prętki w Ukrainę radzić pospiech; nie przestałem y sam na takowe narażać okazye, gdziebym za dostojenstwo maiestatu w. kr. msci y całość oyczyzny krew moią z życia ostatnim mógł wylać zgonem. Ale tak mi moje gorące w tym nie posłużyły vota, że nie tylko przez tak długi mogły co lucrari czas, ale, co większa, aemulos wrodzoney narodziły enocie; co lubo większego utrapionemu coraz musi przydawać utrapienia, iednak wiele sobie po miłosciwey w. kr. msci p. m. m. obiecuiąc łasce, pewenem, że meae pańską dobroczynnością będziesz raczył mederi calamitati y to po moiey raz na usługę maiestatu w. kr. msci p. m. m. consecrowaney obiecywać życzliwości, co po naywierniejszym z nayniższych swych poddanych. A że tak z tych, ktore posyłam, iako y z innych wielu dobrze to constat wiadomosci, że Chmielniczenko swe iuż rozesał po pułkach uniwersały, intimando prędką do woyska przeciwko państwow w. kr. msci wyprawę y sam ieżeli iuż nie ruszył, pewnie po świętach ruskich ma wolę, wyprawiwszy iuż przed sobą kilkadziesiąt dział; zaczym racz w. kr. mśc p. m. m. consulere, iakoby temu zawczasu mogło obviari prętkim woyska ku Ukrainie ruszeniem y nowych, iakie będą mogły, z iego mcią p. wdą Ruskim przystaniem succursow, by zaś na potym szkodliwa hoc in passu remora nieprzyiacielowi przy zgromadzeniu większych sił dalszey nie przydała ochoty, a nam szkodliwszych nie narodziła trudności, ktora y mię w takowe fataliter wprawiała odmiany. Bo gdyby mię praeforibus będącemi nie cieszo no posiłkami, miałbym z tak wiele sposobow, żebym tey tak, iako y przedtym, zapobiegł sweywoli, maiąc zwłaszcza ordę sobie przychylną, a do kozakow, dla sweywoli Sirkowey, wielce urażoną, z którą nic pewniejszego, żebym ich y w wiernym ku w. kr. mci poddaństwie, y w pohamowaniu niecotliwych niąt zapędow. Wierne me zatym pod nogi maiestatu w. kr. msci skła-

dając poddaństwo, całuję miłościwą w. kr. mści, pana mego młściwego, rękę. Dan w Połonney, die decembris 1659.

W. kr. mci, panu y dobrodziejowi memu młściwemu, wierny poddany y sługa

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинникъ изъ бібліотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нацевича.

CXVIII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ вѣстями о ханѣ Крымскомъ, о положеніи дѣлъ въ Украинѣ и съ заявленіемъ о своемъ намѣреніи отправиться въ Полѣсье воевать съ московскими войсками. 1659 года, въ концѣ декабря.

Najiasnieyszy młciwy krolu, panie, panie moy miłościwy!

Tylkom co pierwsze dwa listy moje do w. kr. mści, p. m. m. miał wyprawić, przyszedł posłaniec, od chana iego mści do mnie przysłany, ktorego legathey contenta visum est seorsivis maiestatowi w. kr. mści, p. m. m., deferere literis. Po oddaniu przez mię buławy Chmielnickiemu, teyże niemal godziny, ktorey do w. kr. mści, p. m. m., swych wysłali posłańcow, y do chana iego mści Krymskiego setnika pułku Umańskiego wyprawili. Ten nomine Chmielnickiego y wszystkiego Woyska Zaporozkiego declarował, że Woysko Zaporozkie w wiernym w. kr. mści chce zostawać poddaństwem, z chanem iego mścią poprzysiężoną będą trzymali przyiaźń, na każdego nieprzyziaciela w. kr. mści y chana iego mści, a osobliwie na Moskala, iunctis poydą viribus. Ukontentowany poniekąd chan iego mści takową ich declaratią, a nie wiedząc, że aliud tu dicunt, aliud w Ukrainie agunt, o żadney nie pomysłał z niemi nieprzyiaźni y z rownym życzliwosci swey posłańca odprawił oświadczeniem. Lecz

iako skoro posłaniec moy, z pod Kotelni ieszcze wyprawiony, przyniosł pewną o nowey kozackiey przeciwko w. kr. msci p. m. m. rebelliey y do cara Moskiewskiego powtore poprzysiężoney adhaesiey nowinę, nie pomału ta chana iego mscé movit wiadomość; ile że praesensit sobie też ztąd novum imminere periculum, zaraz tedy ordzie na woynę gotować y konie paść przykazawszy, umyślnego z mym tego wysłał posłańca, osobliwemi y jmc p. wdę Krakowskiego stimulando listami, aby zaraz swe w Ukrainę ruszał woyska y iakową ku Kamieńcowi przeciwko sobie wyprawił część woyska, dokąd y mię evocat do spolney na tego nieprzyziaciela invitando roboty. Inaczey, gdybyśmy teraz z tym nieprzyziacielem zimą nie uczynili rozprawy, trudność nam wielką na wiosnę chan iego mscé praenuntiat. Jakom tedy ia zawsze to, aby woyska w Ukrainę pospieszały, radził, tak y teraz tego życzyłbym, ile że y chan iego mscé tego ż iest rozumienia. Ale że y życzliwe consilia moie, y nieobłudna, bo stratą sociae vitae y wszystkich fortun probata, życzliwość nic lucrari nie może, dam pokoy in alienam messem injicere falcem, a cale na wszelakie w. kr. msci, p. m. m., oczekiwaiąc mandata, cokolwiek będę mógł na usługę w. kr. msci, p. m. m., zaciągnionym non intermittam czynić ludem, y zaraz ku Polesiu udać zechcę, abym, za łaską Bożą, szczęściem w. kr. msci, p. m. m., z grassuującym tam rosprawę uczynił nieprzyziacielem, który iuż Pinsk, Turów y inne zamki, miasta y miasteczka opanował y swiežo do Turowa dwa pułki kozackie, Nieżyński y Czerniohwski, przysłał, iako mi ięzyki, podiazdem ludu mego wzięte y wczora przyprowadzone, wiedzieć dały, który ku Stepaniu na moy zaciągowy maią isć lud. Ktory do kupy sciągnowszy, sam przedsięwziołem przytym być experimencie umysł, maiąc nadzieie pełen w Panu Bogu, że żadney nie odniosą pociechi.

A gdy to do w. kr. msci, p. m. m., piszę, towarzysz ieden chorągwie mey, który z Zadnieprskiego uszedł pogromu, a potym zostawał w Czyhirynie, przyszedł do mnie. Ten oculatus transactiey Czyhirynskiey był testis y patrzył na to, iako tey dobyto fortecy.

Chmielnickiego odszedł w Bohusławiu, kędy wszystkim połkom do siebie sציagnąć przykazał, mając kilkadziesiąt sztuk dział cum omni apparamento bellico. Szeremet do Kiiowa powrocił y teraz tam zостаie. Książ Kozłowski w dziesięć tysięcy w Białey Cerkwi stoi, Buturlin w Pereiasławiu sedem fixit. O ruszeniu woysk kozackich twierdzi po świętach ruskich. Starszyna niektora że iest w. kr. msci addictissima, powiada, o czym y ia nie wątpię, y gdyby iuż w Ukrainie zostawały woyska bez pochyby wiele by ich mogło in partes w. kr. msci, p. m. m., transire. Co doniosszy maiestatowi w. kr. msci, przy oddaniu poddaństwa, całuię rękę w. kr. msci, p. m. m. Dan w Połonney.

Waszey kr. msci, pana y dobrodzieia mego młciwego, wierna rada y nayniższy sługa poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Młsciwy nayiasniejszy krolu! Jużem wszystko stracił, iako w. kr. mscé wiesz, y teraz mam ludzi moich dobry trzy tysiące. Jedno mnie nie wiem, iak tam piszą do w. kr. msci. Kiedy teraz na woynę nie poydą, tedy pewnie spotężywszy się nieprzyiaciel poydzie w panstwa w. kr. msci.

Подлинникъ изъ библиотеки К. Свидзинскаго, собранія О'Нациевича.

СХІХ.

Письмо Переяславскаго полковника Тимоея Цецуры къ думному дяку Алмазу Иванову съ просьбою исходатайствовать для него особое царское покровительство, такъ какъ онъ, стараясь объ удержаніи Малороссіи въ подданствѣ царя, нажилъ много враговъ среди старшинъ и считаетъ свою жизнь въ опасности. Изъ Переяслава, 1659 года, 30 декабря.

Божиею милостию великаго государа... (*царскій титулъ*) думному дяку его жъ царскаго величества Алмазу Ивановичу полковникъ Войска Запорозкаго Переяславскій Тимоей Цепура, другу и приятелю моему милому, чоломъ бью.

Вѣдомо тобѣ, другу и приятелю моему, буди, што я зачалъ дѣло доброе, што и Богу небесному мило, и его пресвѣтлому царскому величеству пожиточно, и о томъ шилое старане маю, штобъ его до конца совершить. Тожко много такнхъ вороговъ, которіи и предъ тимъ его пресвѣтлому царскому величеству добра не мислили, и теперъ много найдуться такнхъ, и мнѣ за тое доброе зачатое дѣло добра вѣкакъ не мшлятъ и мене ненавидятъ, а отъ короля отлучитись вѣкакъ не хотятъ. Любо самъ павъ гетманъ Юрей Хмелницкій его царскому величеству вѣренъ и добрѣ работаетъ ему, але много поддушниковъ Виговскаго, которіи и гетмана нѣ на що зводятъ, и мнѣ вѣкакъ добра отнюдь не мшлятъ. И тобѣ бѣ, другу и приятелю моему, тое его царскому величеству вѣстно учинить, штобъ мнѣ въ своемъ здоровю безопасно жить, штобъ его царское величество какого дворянина своего зослалъ и объ томъ з гетманомъ розговорилъ, любъ к Василию Борисовичу отписать велилъ, штобъ онъ розговорилъ, штобъ мнѣ в своемъ здоровю жить безопасно; а я не маю по Бозѣ вѣкаго иного, кромѣ его пресвѣтлое царское величество и тебе, друга и приятеля своего.

И што мене к его царскому величеству назначили посломъ были, и то они отменили, а кого иного послали; и я бымъ радъ его пресвѣтліи царского величества очи увидѣть и самъ свою службу объявить.

Вѣстно тежъ тобѣ, другу моему, буди, што Василя воеводи сынъ Ясы вистиналъ и випалилъ с турецкимъ людомъ, а самъ на Волоскомъ государствѣ сѣлъ; а Мулянский господарь до Венгеръ утекъ, а салтапъ Калга городовъ достаетъ и пустошитъ; и тобѣ бѣ тѣ вѣсти били вѣдоми.

Да прошу твоей милости, не опустя прозби моеѣ тще: розговори з его царскимъ величествомъ, штобъ онъ мене отъ тихъ вороговъ огородилъ своимъ царскимъ жалованемъ и своею десницею покрилъ, штобъ мнѣ безопасно в своемъ здоровю жить. По семъ тобѣ, другу и приятелю моему, мало пишу, да много челомъ бью и Рождествомъ Сына Божия поздравляю. Писанъ в Переяславу, лѣта 7168, декавра 30 дня.

Подлинникъ, писанный на листъ бумаги, хранится въ Московск. Архивъ Мин. Иностр. Дѣлъ.

СХХ.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о Переяславскихъ мѣщанахъ, посылающихъ въ Москву своихъ уполномоченныхъ просить о подтвержденіи ихъ городовыхъ правъ и предоставленіи имъ нѣкоторыхъ льготъ. Изъ Чигирина, 1660 года, 17 января.

Божиею милостию великому государю... (полный титулъ царскій) Юрій Хмельницкій, гетмапъ, з Войскомъ вашего пресвѣтлого царского величества Запорожскимъ, многолѣтнего в щастю пановала желаючи, поклопъ свой унижайшій отдаю.

Вашого царского пресвѣтлого величества вѣрныя подданіе и убогіе мещане Переяславскіи, освѣдчаючи своего подданства вѣрность а жадаючи о подтверженъе правъ давныхъ и привилеовъ на маистратъ свой Переяславскій и на мѣсто такъже милосердія жебручи и фолкги отъ войскъ, едутъ до вашего царского пресвѣтлого величества высланыи отъ всего маистрату и мѣста; за которыми, яко здавна и теперь презъ розныя войска спустошальныи и зубожальныи для великихъ на войска всякіе выдатковъ, на самымъ гостивцу седячимъ, и я, вѣрнымъ подданнымъ и слугою вашего пресвѣтлого царского величества будучи, покорную причинъную прозбу мою вношу: рачъ в милости своей царской розказать, ствержаючи вѣрнымъ и знищальнымъ подданнымъ своимъ, о що будутъ чоломъ бити, написати и фолкгу, яко праве утраленнымъ отъ войскъ, подати, чимъ не толко ихъ самыхъ, але и всѣхъ Малороссійскихъ подданныхъ своихъ в вѣрности и зчливости ствердишь. О що и повторе вашего царского пресвѣтлого величества велице просячи, милостивой ласце вашего царского пресвѣтлого величества в вѣрными и унижайшими услугами моими пишно отдаюся, яко

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный подданный и рабъ наиповолнѣйшій Юрый Хмелницкій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

З Чигирина, 17 януаря, року 1660.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большою листу бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ печатью на красномъ воску. На немъ помѣта: Списанъ 168-го, марта въ 1 день, без черна; с Цыцурою. Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХІ.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ ходатайствомъ объ освобожденіи «намѣстника Овруцкаго полковника» Константина Кондратенка, невинно захваченнаго войсками Шереметева. Изъ Чигирина, 1660 года, 19 января.

Божиею милостию великому государю.. (*полный царскій титулъ*), вашему царскому пресвѣтлому величеству и монаршѣ православному, здравія, долгоденствія и щастя з унижайшими услугами моими сердечне, упрейме и вѣрне зычу Юрій Хмельницкій, гетманъ, в Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Вашого царского пресвѣтлого величества ратные люде, подъ началомъ Васіліа Борысовича Шеремета будучие, козака и намѣстника полковника Овруцкаго, на імя Костюка Кондратенка, въ року 1659, о святомъ Петрѣ, в мѣсте Бышовѣ, взявши, в Москву запровадили невинне и непотребне, власне якъ бы якого зрайдцу, по которого теперъ братъ его родный Іванъ, обиватель Бышовскій, вышукуюча, в Москву за нашимъ позволенемъ и причиною едетъ. Велице теды вашего царского пресвѣтлого величества прошу, рачъ онымъ ласку свою царскую и милосердіе показати: где ся колвекъ и у кого колвекъ тамъ, въ Москвѣ, знайдеть и въ иныхъ городахъ, жебы выйти до своего обейстя и господарства, до Бышова, не збороняно, изволить ваше царское пресвѣтлое величество приказати, лкобы нѣхто не задерживаль. Оны тое молисердіе молитвами своими щоденными, а я услугами моими вѣрными вашему царскому пресвѣтлому величеству нагрожать винни зостаемъ. З Чигрына, дня 19 іануаріа, року 1660.

Вашого царского пресвѣтлого величества вѣрный подданный и слуга увижайший Юрый Хмельницкий, вашего цар. пресвѣтлого величества гетманъ в Войскомъ Запорожскимъ.

Подлинникъ на листъ бумаги, на оборотъ котораго надпись съ полнымъ титуломъ царскимъ; былъ запечатанъ печатью на желтомъ воску подъ кустодією. Хранится въ Моск. Арх. Мин. Иностр. дѣл.

CXXII.

Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о казни, якобы постигшей его брата Данила, и о своей готовности двинуться съ собственнымъ отрядомъ въ Украину воевать съ царскими силами. Изъ Дубна, 1660 года, 1 февраля.

Nayiasnieyszy młsciwy krolu, panie, panie moy młsciwy!

Jako прѣтко posłaniec iego msci p. Wołyńskiego, z Połonney do Chmielniczęka y starszyny praevio ze mną consilio wyprawionу, nazad powrocił, natychmiast, co u tego przewrotnego sprawił narodu, visum est maiestatowi w. kr. mci p. m. m. uwiadomić enucleate. Mnie zasię ciężki moy przychodzi przełożyć żał, z tyrańskiey rodzonemu memu od Moskwy smierci zadaney podięty, który wątpliwą u niektorych swoią maiestatowi w. kr. msci p. m. m. y całej Rpteу życzliwość ostatnim życia zgonem probavit. Nie może tedy iuż żaden fidem ubogiego domu mego in dubium vocare, kiedy co w. kr. msci, p. m. m., co miłey, w ktorey porodzili, debent oyczynie, krwie własney wylaniem oswiadczać poczynaią. I to mię tylko w dosć ciężkim cieszy poniekąd utrapieniu, że cokolwiek cierpię cierpię uymuiąc o dostoiенstwo maiestatu w. kr. msci, p. m. m., cierpię publicum Rzpteу promovendo bonum. Do czego, pewen, po,

łascie Boga mego, że nigdybym nie przyszedł, kiedybym przysłaniem prętkich nie był upewniony posiłkow, ktorey remory y takowego nieszczęścia mego, a consequenter znaczney w oyczyźnie imutathey kto iest author, da strictam czasu swego Panu Bogu rationem; a ia, w iedyne u wszystkiego świata z teyże właśnie przyczy ny obrocony ludibrium, przed strasznym rosprawić gotow będę trybunałem. Ostradawszy iuż tedy dożywotniego przyjaciela, pozbywszy krwawie nabytych fortun, oplakawszy krew moią, nie widzę, aby mi co zostało, tylko własney wylaniem krwi dalszą oświadczyć ku maiestatowi w. kr. msci, p. m. m., y oyczyźnie mey zyczliwość. Na co cale rezolwowany, z ludem mym zaciągowym, ktory iuż za Zasławiem zostaie, ochoczo idę w Ukrainę, mając nieomylną w Bogu mym nadzieię, że Sam niewinnie przelaney krwi zemsci y nie da daley z mego nieprzyaciółom cieszyć utrapienia, ile kiedy, złączywszy z chanem iego mscią y mając w pomoc sobie ordy, przyidzie to szczęściem w. kr. msci, p. m. m., zacząć dzieło. Co tym ochoczey przedsiębiore, im pewen zostaie, że gdy y na mię rowna fortuna z ordinansu Boskiego padnie alea, pozostałą w miłosciwey pańskiej łascie krew chować będziesz raczył. O co pokornie u nog maiestatu w. kr. mci, p. m. m., upadszy, całuję miłosciwą w. kr. msci rękę z oddaniem wiernego poddaństwa. Datum z Dubna, die 1 februarij 1660.

Waszey kr. msci, pana mego młsciwego, nayniższy sługa,
wierna rada y poddany

Jan Wyhowski, w. k. h.

Подлинник из библиотеки К. Свидзинского, собрания О'Начевича.

CXXIII.

Письмо гетмана Юрія Хмельницького къ Волинскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1660 года, 5 февраля.

Wielmożny mci panie kasztelanie Wołynski, moy wielce młciwy panie y bracie!

Wydziwić się temu nie możemy, że wm. m. pan, wziąwszy dzieło Rzptey na siebie y mając in commissis między Woyskiem Zaporozkim a waszmościami do uspokoienia podane media, a tak nie prędko ku nam pospiesza, na ktorego prawie wzrok przytępi-
liśmy, ochotnie wyglądając. A że przez pierwszego posłańca wnci m. p. dostateczney nie podaliśmy declarathey, temu wm. m. p. nie racz zdumiewać, bo nie owszeki uwierzyliśmy, byś wm. m. p. ku nam tak się zbliżył. Teraz tedy przez drugiego posłańca wnci m. pana słuszniejszą y pewniejszą deklaratią w tym wm. m. panu posyłamy liscie, ktorą wm. m. p. iako totalem chcey przyjąć. Podanym ja iego kr. mci gdy byłem, ze wszystkim Woyskiem Zaporozkim wielce dziękujemy, iż wm. m. pana, iako commissarza y mediatora, szle do nas, nie tak dla stwierdzenia hetmanstwa moiego, iak dla upewnienia wszystkiego Woyska Zaporozskiego łaską iego kr. mci. Ktorego hetmanstwa, lub iestem lat młodszych y mniejszego rozumu, anizeli p. Wyhowski, nie chcę iednak stwierdzić ani od cara iego msci, pana mego, hramotami, ani od iego kr. msci przywilegiami y constitutiami, gdyż solitum Woysku Zaporozkiemu, według upodobania, y iednego dnia mieć trzech hetmanow. Widzieliście wm. m. panstwo błazeńską rzecz p. Jana Wyhowskiego, który sadił się razem być hetmanem Zaporozkim, Kijowskim woiewodą y xiążęciem Ruskim, y tym chcieliście w. m. pozyskać nie mało, a tak wszystko utracili. Co się przypomni względem supplikowania do iego kr. mci przez wm. m. pana, teraz ni suplikować, y żądania

naszego opisać nie możemy, gdy wm. m. pana nie widzimy u siebie. Za szczęśliwym w. m. przybyciem, na ten czas wszystkie proźby Woyska Zaporozkiego y moje wm. m. panu patebunt y do iego kr. mci wniesione będą. Że się wm. m. m. pan urągasz nam naszą przysięgą, na walnym seymie wykonaną w Warszawie przez posłów Woyska Zaporozkiego,—ci posłowie, którzy byli, wiadomo wm. m. panu, nie od wszystkiego Woyska Zaporozkiego, ale od pana Jana Wyhowskiego, wyprawując mu xięztwo, woiewodstwo y hetmanstwo do śmierci, a Woysku Zaporozkiemu wolności iakieś malowane okazując. Po tym wm. m. p. wyrozumieć możesz tych posłów tedy nie od wszystkiego Woyska Zaporozkiego przybyłych, ponieważ my bez tamtej strony Dniepra nie iesteśmy Woysko Zaporozskie, a tamta strona bez nas. A przecie moglibyśmy się przy iego kr. mci lub iedna strona opponować y tamtą nakłonić stronę drugą, gdyby posiłki iego kr. msci przybyły, z ktoremi potędze by iego carskiej mosci odpor dało; ale że nie stało tak, trudno się było małej garstce pomknąć przeciwko potędze, nastąpioney w Czernihow, Niżyn y Perejasław, gdyż sami między sobą wysililiśmy się, o hetmanstwo pana Jana Wyhowskiego ubiiając. A co było ludu trochę z nami iego kr. msci, z półtora tysiąca, y to nie bardzo hozi, niebezpieczno było z tym ludem z tych trzech miast potęgę iego carskiej msci wypłoszyć, na których miastach nasze woysko Zaporozskie zależy; popusciwszy głowę, ogonowi bronić się niezia.

Na tę deklaratią naszą listem wm. m. p. nie odpisuy, lecz swoią chćiey domowić bytnością. Druga, nie dziwuy się wm. m. p. y nie żałuy szczęścia y nieszczęścia naszego (według swego pisania), żebyśmy mieli w ręce dostać tyranowi. Nie wiem też, iakiey łaski y od iego kr. mci doznaliśmy? W tymże liście wm. m. p. wzmiankujesz, iakoby nas iak oyciec łaskawy miał przyiać, skrzydłami okryć synow pobłądzonych y każdego ukontentować. Prawda, tych j. kr. msc kontentował, którzy rzecz p. Jana Wyhowskiego trzymali, a nie którzy od Woyska Zaporozkiego byli, iako to: p. Niemierzycza, p. Fedora, Konstantego Hruszę y p. Hrehorego Lesnic-

kiego (a nie p. Tymosza Nosacza, od Zaporozkiego wszystkiego Woyska wnoszącego proźbę) y inszych niemało z podpiskow y czeladzi iego.

Tey zaś łaski u iego kr. mci nie zasłużyło było Woysko Zaporozkie, iż j. kr. m. złożywszy swą koronę, ze wszystkim poprzyściągł senatem. Ale kto ż do rozerwania powodem y naruszenia j. kr. mci przysięgi, iesli nie p. Jan Wyhowski, który, siląc się na hetmanstwo Zaporozkie, zadnieprskich pułkownikow dla niemilosci swey oddzielił y sposob podał nakłonić się iego carskiej mci, panu naszemu? A takie okrucieństwo na cara iego mci, pana naszego, ktore wm. m. p. wypisujesz, nigdy nie pokaże, aby mieli szwagrowie moi ucierpieć. O niebożczyku p. Nieczaju to mówią, że gdy dobyto Starego Bychowa, tamże przy tey zawierusze nieznaiomie od pospolstwa poległ. Pan Daniel zaś Wyhowski swoją własną zszedł z tego świata śmiercią; dla lepszego uwierzenia czeladnika, przy nieboszczyka pana Daniela będącego śmierci, ieżeli wm. m. p. chce, poszlemy.

W ostatku, szkoda by takich wm. m. panu tyrańskich epitet do nas wypisywać, czego istotnie nie było, chyba kto sam, świadomszy okrucieństw podobnych, rozumi, iżby drugi czynił. I nie wiem, czym mnie iego kr. mśc ma do siebie powabić, gdy żadney od iego kr. mci nie uznałem łaski. Lepiej by wm. m. p. o łasce iego kr. mci do mnie pisać y iey wyliczać membra, a niżeli tyraństwa zmyślając nieiakieś, ktorych nigdy in rerum natura nie było. Przyznam za prawdę: kto otrzymał od iego kr. mci xięztwo, wojewodztwo? kto podskarbstwo? kto panstwo? kto hetmanstwo y insze urzędy? A mnie biednego Subotowa nie chciano popuścić, który krwawą szablą w Polsce wielki znak za siebie uczynił. A com przypominał wyżej, wszystkie te zamieszania za powodem p. Jana Wyhowskiego stało się, y powtarzam. Zaczym wm. m. p. nie urażay się na p. Kowalewskiego, który nie z urazy iakowey przeciwko iego kr. mci y wm. m. p. iego cesarskiemu wielicestwu, panu naszemu miłosciwemu, nakłoniliśmy się, ale za przyczyną p. Wyhowskiego,

iż wzięwszy p. Kowalewskiego na Czyhirynską górę, przemysłał y wynaydował sposob odiać zdrowie. A człowiek koždy zdrowie, tak drogi klejnot, iak mogąc chroni. Że się też iego kr. mć, łaskę swą pokazując na Janie Wyhowskim y Antonie Żdanowiczu, nie mści za ich winy, na coż na tych mścić, gdy w ręku wm. m. p. y napotym obiecowana może kogo nie minąć bida? Pisałeś wm. m. pan y to pokazując być nie kawalerska, zem paniey Wyhowskiej kazał dobywać. Nie Wyhowskiej dobywano, lecz fortecy Czyhirynskiej y ludzi cudzoziemskich, y nie woysko całe, tylko ochotnik. To bardziej nie kawalerska w liscie wielkość woysk kłaść y liczbę, iakoby kogoś strasząc. Tedy, gdzie się obaczyć przydzie, tak woyska w. mosciow, jako y woyska naszego siły widziane będą, y komu Bog wszechmogący pomoże. Mogły by się obszyrniejsze do wm. m. p. opisać quoty, ale concludując paucis multa, ultimate takową wm. m. panu declaratią daiemy: z carem jmscią wm. m. panstwo traktuycie, a nie z nami, gdyż my całe iego carskiej mści, panu naszemu młciwemu, iesteśmy życzliwemi y wiernemi poddanemi. Na czym iego carska mć pan nasz z wm. m. panstwem postanowi, tym się ukontentuiemy, a iuż o żadney nie myslimy odmianie. I tak postronne państwa zdumiewaią się, pogładaiąc na nasz niestatek y ony trutinuiąc. Niech tedy nikt porozumienia y domniemania w swey nadziey nie kładnie, abyśmy od iego carskiej mci p. naszego oddalić się knowali, y tego P. Bog skarze, kto swoią przewrotnością a chytrością, nie dotrzymawszy iego carskiej mci, według przysięgi, wiary, nadgładził Ukrainy; iakoż iuż skarał y karać będzie. A Chmielnicki, raz poprzysiąwszy iego carskiej mci y poddawszy Ukrainę, drugi raz oddalać nie myśli. Zkonczywszy przytym moy list, samych siebie wm. m. pana oddaiemy braterskiej przyjazni. Z Czyhiryna, die 5 februarij, anno 1660.

Wm. m. panu wszego dobra życzliwy przyiaciel Jerzy Chmielnicki, hetman, z Woyskiem iego cesarskiej mści Zaporozskim.

Оригинал из библиотеки К. Свидзинского, собрания О'Нациевича.

СХХІV.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу объ отправленіи въ Москву козацкихъ пословъ, избранныхъ для участія въ Борисовскомъ съѣздѣ. Изъ Чигирина, 1660 года, 20 февраля.

Божиею милостию великому государю.. (*слѣдуетъ полный царскій титулъ*) Юрій Хмельницкій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкымъ, обозный, судья, писарь, асавулы, полковники з всею старшиною и черню до лица землѣ чоломъ бьемо.

Ваше царское величество, принявши насъ, Войско Запорозкое и всѣхъ православныхъ малоросійскихъ христіанъ, подъ свою высокую и крѣпкую руку, посломъ нашимъ Андрѣю Одинцу, полковниковѣ Черкаскому, и Петру Дорошенку з товариствомъ богатую свою царскую ласку показать рачилъ и инымъ многимъ, яко намъ сами оповѣдили. Потомъ, хотячи покой межи христіанъ сотворити и кровопролитіе утолти, на грамотную прозбу короля Полского и всего совѣту его, своихъ пословъ полномощныхъ, в грамоте менованныхъ, в Борысовъ на комѣсію з комиссарами лядскими о покою трактовати высилаючи, намъ своею грамотою царскою през жылца Ѳедора Протасіева и поддячого Алексія Прѣриева, посланниковъ, приказалъ, абысмо своихъ войсковыхъ осландовъ тамъ же, в Борысовъ, на тую же з ляхами комѣсію послали. На который мы приказъ вашего царского величества охотне скланяючися, змежи себе выбравши: Василія Ничипоровича, полковника Нѣжинского, Ѳедора Коробку, товариша войскового, в Костантіа Матюту, людей умныхъ, пословъ отъ себе и всего народу, давши имъ информацію о рубежахъ здавна належачихъ Малоросійскихъ, Подолскихъ, Волицкихъ и иныхъ и о всякихъ дѣлахъ добрыхъ, выслали в Борысовъ. А затымъ в скоромъ часѣ ваше царское величество дворянина своего Ивана Афанасовича Желя-

бужского и подьячего Александра Титова з пожалованем своимъ милостивымъ и з грамотою царскою прислалъ, с которой грамоты и з устной мовы вышменованыхъ вашего царского величества пословъ добре вырозумѣли, же ласку и милосердіе свое царское хотячи надъ нами показати, посломъ нашимъ высланнымъ приказалъ к себѣ, въ Москву ити для устной информации; за которыми, любожь они в дорозе, в слѣдъ послалисмо иншихъ посланцевъ нашихъ, жебы, не идучи заразъ к Борысову, впередъ в столицу к вашему царскому величеству вступили поклонитись и лице царское огледати и устную взяти науку. За тыми я вашего царского величества прошу велице: повели ихъ безъ забавы з своими полномощными послами в Борысовъ отпустить, яко и мы сихъ помененыхъ пословъ вашего царского величества, дворянина Ивана Аванасовича Желябужского з товариством, в скоромъ часѣ отпустили, през которыхъ за грамоты волныи и за пожалованье милостивое царское я, гетманъ, з обознымъ, судьями, писаромъ, асавуломъ енералными, полковники и всею черню вашему царскому величеству велице подяковавши, вѣрне и зычливе по вѣкъ живота нашего служити обещуемъ и за щасливое в долгий вѣкъ царствоване вашего царского величества Господа Бага благаючи, милостивой ласце з унижайшими услугами нашими пилно отдаемся. З Чигрина, дня 20 февруаріа, року 1660.

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный и зычливый подьданьный Юрий Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ Вашего пресвѣтлого царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ, писанный на одной сторонѣ большого листа бумаги, хранится въ Моск. Арх. Минист. Иностр. дѣлъ.

CXXV.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ Кіевскому митрополиту Діонисію Балабану съ увѣреніемъ, что Войско Запорожское никогда не отступитъ отъ вѣрноподданства царю, и съ убѣжденіемъ, чтобы онъ не вѣрилъ людскимъ баснямъ и возвратился на осиротѣлую каеедру. Изъ Чигирива, 1660 года, 13 марта.

Jasnie w Bodze przeoswieszczeny, msciwy oycze metropolito, moy wielce msciwy panie y pasterzu!

Tak jego carskie preswietłe wielicestwo, pan y monarcha chrzescianski, nie pragnie krwi rozlania, iako y Woysko Zaporozskie nie życzy sobie z krolem jmciał Polskim y Rzptą w niepotrzebne niezgody y szranki zachodzić. Tylko żeby krol iego msć Polski y Rzpta w horody iego car. wiel. Ukrainskie woyska swego koronnego nie zsyłał, narod nasz irrituiąc y Ukrainę sobie z inszemi Małorossyiskimi horodami przywłaszczaiąc, ktore niesłusznie antecessorowie ich byli xiążętom Ruskim gwałtem z rąk wydarli; bo my, raz z polskiey wybiwszy się niewoli a iego carsk. wielicestwu służyć poczawszy, nigdy nie myslim zmienić y iako prawosławnego monarchy y pana odstąpić, ktory nam, iesli się dobrze przeyrzym w rzeczach, bardzies niżli kto inszy jest przyrodzonym panem. W ktorego niewypowiedzianym miłosierdziu ufność mocną maiąc, aby przeoswieszczenstwo twoie basniom ludzkim nie wierząc, do katedry osierociałey spieszyl, z uprzejmosci naszej życzymy. A co się tknie wyżywienia kleru, przy katedrze zostaiącego, temu iesli nie zdołaią maiętnosci monasterskie, przyłożym starania, aby za przyczyną naszą iego cars. wielicestwo z przemnogiego miłosierdzia swego, nie tylko maiętnosciami, ale y osobliwym opatrzył pozałowaniem, czego y insze monastery doznali. W czym y przeoswieszczenstwo

twoie assecurniąc, na ten czas głowę moią pod rękę przeoswiesz.
twego skłaniam.

Przeoswieszczенства twego, mego m. p. у pasterza, w Duchu
świętym syn Jerzy Chmielnicki, hetman, z Woyskiem iego cars.
wieliczestwa Zaporozskim.

Z Czehiryna, dnia 13 martij, 1660.

*Современная копія изъ библіотеки К. Свидзинскаго, собранія
О' Нацвоча.*

CXXVI.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ объясненіемъ причинъ,
препятствующихъ ему немедленно исполнить царскій приказъ пріѣхать
въ Москву. Изъ Чигирина, 1660 года, 18 марта.

Божиею милостию великому государю, царю и великому
внязю Алексію Михайловичю.. (*полный титулъ*) Юрій Хмельниц-
кій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества
Запорожскимъ многолѣтнего в щастію и потѣхахъ помыслныхъ цар-
ствованія сердечне сприяючи, чоломъ до лица землѣ бью.

Изволилъ ваше царское велнчество пресвѣтлое ко мнѣ, вѣрному
подданному своему, грамоту прислати, приказуючи ехати в Москву
на столицу, жебымъ поклонъ мой найнижшій вашему пресвѣтлому
величеству отдалъ. Давно я о томъ мышлю и шукаю способу,
толко жъ на сесь часъ одно проездъ злѣй, гостынцы болотистии,
другая—певныи вѣсти маемъ, же неприятелѣ Ляхи, сполкующися з
иншими, мають неотмѣнный замыслъ на Украинные города вашего
царского величества ударыти, углядѣвши способный часъ, а звлаща
вгды бѣ почулы о моемъ отъездѣ; третья—и в тыхъ листахъ, ко-
торые Петрановскій, посланецъ Выговского, отъ Турецкаго цесаря
привезлъ, а я з Карпомъ, товаришемъ войсковымъ и приятелемъ

моимъ, послаемъ къ вашему царскому величеству, не знаемъ, если не мають Ляхи в Турками якои змовы потаежной; до того тежъ безъ порады и волѣ всего Войска не могу учинити. Скоро теда почуемъ тихо отъ неприятелей досконале и безопасно будемъ zostавати отъ нихъ, дорога ся направить, а паны полковники подъ часъ Воскресеня Христова ко мнѣ въ Чигрынъ з иншою старшиною вѣдутся, яко ихъ теперъ всѣхъ писанемъ нашимъ о сей грамотѣ вашего царского величества приказной обвѣстимъ, в тотъ часъ нарядившись з всѣми, охотне до вашего царского пресвѣтлого величества не замедлю послѣшити. А теперъ велице прошу, рачъ милостивно пробачити; о чомъ не воплачи, милостивной ласце и милосердию царскому пишно отдаюся и чоломъ бью.

Вашего пресвѣтлого царского величества вѣрный подданный и слуга унижайший Юрий Хмельницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

З Чигрина, 18 марта, року 1660.

Подлинникъ, писанный на большомъ листѣ бумаги, сложенномъ пакетомъ и запечатанномъ красною восковою печатью, которая отъ времени искрошилась. На оборотъ надписи съ полнымъ царскимъ титуломъ. Хранится въ Московскомъ Архивѣ Минист. Иностран. дѣлъ.

СХХVII.

Челобитная Нѣжинскаго полковника Василя Золотаренка царю Алексѣю Михайловичу о пожалованьи грамотъ на разныя села асаулу Леонтію Буту и сотникамъ Роману Ракушкѣ и Филиппу Уманцу за ихъ вѣрную службу. 1660 года, въ мартѣ.

Государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичю, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцу, бьетъ чоломъ подданный твой Василий Золотаренко, полковникъ нѣжинскій. Служать тебѣ, великому государю, со мною в полку Нѣжинскомъ того жъ полку Нѣжинскаго ясауль Леонтей Бутъ, да сотникъ нѣжинскій Романъ Ракушка, да Глуховскій сотникъ Филипъ Уманецъ. Милосердый государь, царь! Пожалуй мене, подданого своего, и ихъ, ясаула Леонтия Бута и сотниковъ Романа и Филипа, за ихъ к тебѣ, великому государю, вѣрную службу и за радене, и за давнюю и за нинешнюю работу: вели, государь, имъ дати вновь—Леонтію Буту, асаулу, селце Киселювку и Адамовку з млынками, на греблѣ Киселювской будущими, а крестьянскихъ дворовъ в нихъ з сорокъ, опрочъ козаковъ, а тые селца обѣдѣ в уѣзде Носовскомъ; сотника Романа в Нѣжинскомъ полку, въ Новгородскомъ повѣте, селомъ Кистеръ з млынками и иными принадлежностями, а в немъ крестьянскихъ дворовъ, опрочъ козаковъ, со сто; Глуховскаго сотника Филипа селомъ называемымъ Гремячее з млынкомъ на рецѣ Рогозной, з озерами и з кгрунтами, а в томъ селе крестьянскихъ дворовъ з шестьдесятъ, опрочъ козаковъ; а то село совсѣмъ розорено одъ козаковъ и одъ Ляховъ. И на тѣ села вели, милосердый государь, царь, дати имъ свои великаго государя жалованные грамоты; а оны за достоинство вашего

пресвѣтлого царского величества вѣки вѣрно служить и головы свои покладать готовы. Царь и государь, смилуйся, пожалуй!

Василій Ничипоровичъ Золотаренко, полковникъ Нѣжинскій.

Подлинникъ, писанный на обыкновенной четверткѣ бумаги, хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХVIII.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю о дѣлахъ, касающихся заключенія мира съ Польшею, съ вѣстями о замыслахъ Крымскаго хана и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетманскихъ родственниковъ. Изъ Чигирина, 1660 года, въ маѣ.

Божіею милостію великому государю, царю и великому князю Алексѣю Михайловичю... *(слѣдуетъ полный царскій титулъ)* унижайшій вѣрный подданный Юрій Хмельницкій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорожскимъ, низко до лица земного чоломъ бью.

Пребогатой таковой вашего царского пресвѣтлого величества милости велце дякуемъ, же ваше царское величество изволилъ по словъ нашихъ: Василія Никифорова Золотаренка, полковника Нѣжинскаго, Федора Коробку и Костантіа Матюгу з своими пресвѣтлого царского величества великими и полномощными послами, з ближнимъ боярыномъ и намѣсникомъ Астраханскимъ княземъ Никитою Ивановичемъ Одоевскимъ с товарицы, на коммиссию Полскую, позволивши имъ волное мовене тамъ о границы вашего царского величества Украинной, отпуститы, оказавши имъ свои царского величества пресвѣтлые очы; отколь всѣ особливую в такомъ дѣлѣ вашего царского величества познаваемъ ласку и по увесъ вѣкъ живота нашего неотступно за многую ми-

лость вашему царскому величеству служить общаемъ. Що припомнится взглядомъ вашего царского величества дворянина Ивана Аванасовича Желябужского, до насъ в Украину присланого, миле кожде словеса отъ его мовенные принялисмо, где и о граници Украинной поневажъ змѣнъка была, теда и вашему царскому величеству слушне ведлугъ Зборовськихъ статей учиненой ознаймыти умыслили, которую небожчикъ славнои памяти панъ родичъ мой и все Войско вашего царского величества Запоровкое с королемъ Полскимъ и его сенаторами постановили. А починаеться тая Зборовская граница окрѣсленая отъ реки Горыни и отъ мѣста Острога; теда Острогъ, Заславль, Гуца граничить отъ Воляня; Межибожь, Вѣнница, Баръ, Зѣнковъ—граничить отъ Подоля; Студеница, Могилевъ, Янъполь, Рашковъ—граничить отъ Волоской земли. А седять менованые города надъ Случью, Гореню реками и Бугомъ. Горень упадаеть в Припять, а Припять впадаеть у Днѣпръ и не займають Каменца Подолского, а нѣ Воляня, а нѣ Подоля. Такъ вашему царскому величеству наменивши, высокому вашего царского величества подецаемъ баченю и увазѣ, вычачи, абы ся кровь христіанская перестала розливати, принявши умереніе, а поганские, вмѣсто ей, глумлено головы.

Тутъ же о неприятелехъ и ихъ замыслахъ вашему царскому величеству даемо знати, ижъ ханъ Крымский конечно услуесть в Ляхами на Украину наступовати, якъ з языковъ маемъ упевнени и яко вашего царского величества дворянинъ Иванъ Аванасовичъ Желябужский извѣстно учинить. Але мы на тое пилное око маемъ, заложывши отъ всѣхъ границъ людми чулыми, меновите: у Рашкови, в Могилеви, у Студеници и в Умани полкъ отъ Татаръ на поготовю и отъ Ляховъ в Корцу и в Межирѣчью и индеи по мѣстахъ тамошнихъ.

Поновляемъ тежъ прозбу нашу до вашего царского пресвѣтлого величества за швакгромъ моимъ Иваномъ Нечаемъ и Юрьемъ Нечаемъ и Иваномъ Сербыномъ. Пожалуй мене и ихъ своею милостию государскою а кажи до насъ отпустити, которыхъ беремо на сум-

нене и шлюбуемъ, же до конца житіа своего посполу во мною неотвѣнными будутъ zostавати подданными вашему царскому пресвѣтлому величеству. Не остави мене и сестры моей опущеной и вдовѣти ей не допуская з ново теперъ нарощеннымъ чадомъ. А Сербыновымъ дѣтемъ, по смерти жены его, ведлугъ указу вашего царского величества, якъ извѣстия намъ Тимоѣѣ Цюцюра, полковникъ войска вашего царского величества Запорозкого Переяславскій, у Переяслави быти казалисмо. О що и повторе до лица земли низко чоломъ вашему царскому величеству бючы, самыхъ себе с повольными услугами нашими предъ маестатомъ вашего царского величества накланяемъ. Писанъ в Чыгрянѣ, мѣсяца мая... року воплощенія Сына Божия 1660.

Вашего царского пресвѣтлого величества вѣрнѣйшій подданный и унижайшій слуга Юрий Хмельницкій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Подлинникъ писанъ на листъ бумаги, сложенномъ пакетомъ, съ гетманской печатью на красномъ воску подъ кустодією, хранится въ Московск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХІХ.

Челобитныя игумена Трехтемировскаго монастыря Іоасафа Креховскаго, поданныя имъ царю во время пріѣзда въ Москву за милостынею. 1660 года, въ маѣ.

І. Царю, государю и великому князю Алексею Михайловичу, всея Великия и Малыя и Бѣлыя Россіи самодержцу, бьетъ чоломъ Іоасафъ игуменъ, вашего царского величества богомолецъ, о томъ, ижъ обитель наша Войска вашего царского величества Запороз-

кого под тые часы барзо есть знищена отъ войскъ розныхъ вашего царского величества. Просимо вашего царского величества, пожалуй нашъ монастырь убогий милостынею, чимъ ласка будетъ вашего царского величества. Що именно просимъ: ижъ маемо ризы барзо ветхия и стыхарѣ дяконскіи, пожалуй насъ ваше царское величество ризами; такъ тежъ просимъ вашего ц. величества, пожалуй насъ жестью, то есть желѣзомъ бѣлымъ, на побой церковный; такъ тежъ и Уставомъ и Лѣствичникомъ; такъ тежъ просимъ вашего царского величества о денги на расходъ обители нашей убогой, то есть на кормъ для братіи; за що мы повинни будемъ Господа Бога благати за спасеніе, здравіе же и благоденствіе, и прославятся щедроты и милость вашего царского величества предъ Богомъ въ безкровной жертвѣ нашей. Вторицею и третицею и посетне молятся о семъ рабъ и богомолецъ со своимъ клиромъ, да сіе дѣло желаемое намъ исполниши.

II. Цару, государу... (какъ выше) бьетъ чоломъ Іоасафъ, игумень монастыра Терехтемировъ, царский и войсковий богомолецъ, зо всею еже о Христѣ братіею, о томъ: Якъ насъ блаженной и святѣйшой памяти государъ, царъ и великий князь Михайло Федоровичъ ведлугъ грамоти повелѣлъ пожаловати прежнихъ нашихъ игуменовъ святой памяти, такъ и мы, на ихъ мѣстцу будучи позоосталые, бѣемо чоломъ на томъ: и ваше царское пресвѣтлое величество насъ, богомолцовъ вашего пресвѣтлого царского величества, пожалуй, жебы нашъ трудъ и праца не вотще пошла. Не подобаетъ бо намъ отъ вашего лица пресвѣтлого изыйти тощимъ и скорбнимъ. О семъ вторицею молимся, да изыйдемъ милости и щедротъ вашего царского величества исполнени во обитель нашу и прославимъ щедроти и милость вашего царского величества на насъ явленую в безкровной жертвѣ и недостойныхъ молбахъ предъ Богомъ, и предъ Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ не утаимъ.

III. Цару, государу... бьетъ чоломъ Іоасафъ, игумень монастыра Терехтемировъ, царский и войсковий богомолецъ, зо всею

еже о Христѣ братіею, о томъ: ижь обитель наша войсковая ветхая денми, просимо вашего царского величества, пожалуй насъ ваше ц. величество жестью, то есть желѣзомъ бѣлымъ, на побой церковный, такъ тежъ фарбами на іконы и книгами до церкви, меновите Уставомъ и Лѣствичникомъ; ежели тежъ ласка вашего царского величества—и аппаратами и стихаремъ дяконскимъ. Покажи щедроты и милость свою па насъ, недостойныхъ богомолцовъ своихъ, же такъ на престолъ, яко и на омбонъ—всюди дождь течеть; жебисмо безпакостно могли Господа Бога просить за спасеніе, здравіе же и благоденствіе вашего царского величества, щасливе милостію Божею намъ пануючого, и великія православныя держави вашего царского величества благосостояніе, да будетъ во стѣнахъ ея тревождедѣльный миръ и обиліе, и за спасеніе и отпущеніе грѣховъ присидячихъ в пресвѣтлой полатѣ вашего царского величества и всякихъ властей повсюду сущихъ. Вторицею и третицею молится о семь рабъ и богомолецъ недостойный со своимъ клиромъ, да сіе дѣло желаемое намъ исполниши.

IV. Цару, государу.... біеть чоломъ Иоасафъ, игумень монастыра Трехтемировъ, царський и войсковый богомолецъ, и вся о Христѣ братія, абы ваше царское величество взглядомъ того, ижь насъ о тамъ-тѣи мимошедшіе лѣта переходы войсковые такъ людей Запорозкихъ, яко и людей Крымскихъ и Ляховъ самыхъ прошлого року оутиснули и зѣло знищили, а наостатокъ и людъ вашъ царского величества з сего боку Днѣпра, а съ того-тамъ боку войско Запорозькое, якъ статѣи в Переяславлю становлено, в тѣ поры стяжаніе монастырское все до конца пропало, то есть вѣрную мою и братій моихъ законныхъ працу, оу гумнѣ ровные збожа в сногахъ стравлено и съ коморъ порабовано, отволь пошло, же стадо коньское и быдло рогатое и овци всѣ немаль выдохли, же поистинѣ мовячи, до вашего царского величества здѣ завладными и позычонными коньми поднявшися в трудный путь тотъ, милостію Божію заледвомъ прихавъ. Що видячи, ясневелможный его милость панъ гетманъ Юрій Хмельницкий

з Войскомъ Запорозкимъ, яко зверхнѣйшій вѣтторъ Богородици Запорозкое, мѣсца святого, войскового монастыра Трехтемирова, привернулъ волное рыбъ ловенѣе в рѣцѣ Самари и в рѣцѣ Протолъчи и во всѣхъ рѣчкахъ до Самары, здавна шпиталю войсковому монастыра Трехтемирова належачихъ. Теды, супротивъ того, ласки вашей царской милости, за уважнымъ листомъ ясневельможного его милости пана гетмана Юрѣя Хмелницкого, вторицею просимъ и молимъся, абысь намъ надалѣ где, в якомъ ли колвекъ повѣтѣ или полку ваковщизну и отбѣгщину, где бы дровно поволное быти могло на опалъ и всякую выгоду шпиталю войсковому, также о данину млыновъ тому жѣ шпиталю войсковому на слушное выхованѣе вашего царского величества войсковымъ богомольцомъ, а именно покорне просимъ о отбѣгщину, што протопецъ киевскій Михаилъ Гунашевскій, свѣтникъ ближній Ивашка Лугувского, на такъ-рочномъ сейми Варшавскомъ выправилъ былъ събѣ сель килка з млынамы, то есть: Крехаевъ, Евынны, Слободку и прочая на Подесниці. О тое біеть чоломъ Юасафъ игуменишко, вашего царского величества и войсковый богомолецъ, монастыра Трехтемировъ, вашему царскому величеству, абы намъ тая отбѣгщина по тому змѣнънику и всякому злу междособнѣя брани ходотаю и неклѣтвохраненію неменьшому трелукавому причинъци даниною дана, правомъ вечистымъ и неварушонънымъ ваше царское величество повелишь привилеемъ своимъ царскимъ все тое ствердить, и пляцъ на пожару в Києве на подъворъѣ монастырское в тымъ же привилею ваше царское величество повели преписать; да мы, благостынею и милостинею вашего царского величества оуцедрены, доволство будемъ мѣти, еже намъ изобилвати въ всяко дѣло благо, еже есть Бога ся бо-ати, царя почитати, по глаголу апостольскому, вѣрою же и правдою прикълоннинами и поклонъниками и богомольцами вашему царскому величеству за то должны зоставати до конъца живота

нашего, и не точію сами, но и инъныхъ тому дѣлу богоугодноу поучати и къ тому приводити. Рекохъ.

Іоасафъ Креховскій, ігумень войсквой.

Подлинники этихъ четырехъ документовъ, писанныхъ на бумагѣ полууставнымъ письмомъ, хранятся въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СXXX.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ Василию Шереметьеву съ извѣстіемъ о посылкѣ ему въ помощь нѣсколькихъ козацкихъ полковъ и съ увѣреніемъ въ неизмѣнной своей вѣрности царю. Изъ лагеря подъ Прилукой Збаражской, 1660 года, 16 сентября.

Божьею милостию великого государя.. (*царскій неполный титулъ*) Юрій Хмельницкій, гетманъ, з Войскомъ его царского величества Запорожскимъ, великого государя нашего, его пресвѣтлого царского величества, боярыну и воеводе и намѣснику Белоозерскому Василию Борысовичу Шереметеву, прятелеви нашему возлюбленному, всякихъ благъ душевныхъ и телесныхъ сердечне желаемъ.

До сихъ часъ ничего певного отъ милости твоеи не моглисмо одержати, а то снать для того, якъ зрзумѣлисмо, же а ни наши листы до милости твоей, а ни ваши не могутъ прейти за непрятелми наступующими, взглядомъ которыхъ шлемъ милости твоей на помощь з намѣсникомъ нашимъ паномъ Тимофіемъ Носачемъ, обознымъ, полковъ осмь, за помощю Божьею о тыхъ промышляючи врагахъ. А кгда бы наши еще имъ не змогли выдолати силы. надѣи тратить непотребя: zostалисмося еще назади сами болшого купити войска, ку векуистой слави его царского величества и на пострахъ непрятелскій, и сподеваемся не малого, за ласкою

Бога всемогущего, бо и его царского величества околничей и воевода и намѣсникъ Белгородский князь Григорей Григорьевичъ Ромодановский, за указомъ его царского величества, додасть намъ ратю посллку, яко милость твоя в листу его, до насъ писаного, вычитати изволишь. А милость тежь твоя рачь намъ дать свое писане, абы часть якая з Киева ратныхъ людей з нами потягла, и такъ, зо всѣми тыми зкупившыся, и з войскомъ позосталымъ Запорозкимъ до твоей же прятягнемъ, кромъ жадного замедлния, милости и сполными нашими такими силами, зколю Богъ всемогий подасть разумѣннн и моцы, о тѣхъ врагохъ промышляти будемъ, азали милостивая десница небесная, за щастемъ его царского величества, посрамить враги наша и заградить уста ихъ рыкающыя и мысли. А теперь тымъ цолкомъ приказалисмо якъ наймужний за цѣлость маестату его пресвѣтлого царского величества и цѣлость церквий Божыхъ и всего народу российскийского и найотважний ставати, которымъ сприяючы и милости твоей пожаданныхъ помыслностей, самыхъ себе на тотъ часъ друголюбию милости твоей пилно преподаемъ. З табору отъ Прилуки Збаразкой, 16 дня сентеврия, 1660.

Милости твоей всѣхъ благъ упреймый желатель Юрий Хмельницкий, гетманъ, з Войскомъ его царского величества Запорозкимъ.

Собственноручная приписка гетмана: А я самъ, поки мнѣ сыль ставатиметь и здоровья, то такъ буду старатися и посллковати в. мсти. Я уже хйба у той часъ царского величества отступлю, коли не буде души у тѣлѣ моюмъ. Бо вѣдаю то певъне, же ваша милость вонпите; а тежь присяга моя нехай мене побьетъ на душе и на тѣлѣ, абымъ не одно малъ чинити, да и помислити о змѣнѣ якой.

Подлинникъ на листѣ бумагъ, котрый былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на желтомъ воску подъ кустодією. На пакетѣ адресъ (какъ въ началѣ письма). Хранится въ Московск. Арх. Мин. Иностр. дѣлъ.

СХХХІ.

Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ увѣдомленіемъ, что войско Шереметьева осаждено многочисленными силами Поляковъ и Татаръ и отрѣзано отъ сообщенія съ войскомъ козацкимъ, которое также находится въ величайшей опасности; просьба о скорѣйшей помощи. Изъ лагеря подъ Слободищами, 1660 года, 30 сентября.

Божьею милостию великому государю.. (*полный царскій титулъ*), монарси православному хрестіанскому, государю милостивому, Юрій Хмельницкій, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ, до лица земли низко чоломъ бьемъ.

По указу вашего царского величества, рупылисмо спѣшно противко наступуючого в Украйну непрятеля: впередъ боярынъ и воевода и намѣсникъ белозерскій Василий Борысовычъ Шереметевъ з ратю вашего царского величества и Тимофій Цецура, полковникъ вашего царского величества войска Запорозкого Переяславскій, з полками заднѣпрскими, а потомъ я зо всѣми полками, на семь боку Днѣпра будущими. Теды боярынъ вашего царского величества и Тимофій Цецура 4 дня септеврия подъ Любаремъ з великими зышлися непрятельскими силами и бои непрестанные чынили, которымъ и мы на помощь потягшы, стали подъ Слободищами, где непрятель з войсками своими, чужоземскими и татарскими многими, 25 дня септеврия наступившы на насъ, несказанную всѣмъ усилиемъ потребу чынили, и любо потѣхи не отнесли, за щастемъ вашего царского величества, на пляцу утратившы своего немало люду, однакъ же намъ зытисия з боярыномъ и воеводою и намѣсникомъ белозерскимъ Василиемъ Борысовичомъ Шереметевымъ не допустили и не допускають, мнозтво орды и ляховъ межы нами в поляхъ засадившы. Утекаемъся теды всѣ в томъ дѣле до вашего царского величества: ежели ваше пресвѣтлое

царское величество хочеть вѣру православную в Малой России, церкви Божьи и хрестиянъ, будучыхъ вѣрныхъ своихъ подданныхъ, неразоренныхъ отъ иновѣрныхъ и цѣлыхъ заховати, изволь по милости своей, для милости Божей, ку намъ слати послитки и у Белорускихъ краяхъ и Литовскихъ будущей рати своего царского величества наступити на непрятелей воскоре, до того послати указъ до Ромодановского в Киевъ, Переяславль, Нѣжинъ и Черниговъ, абы и тые ку Бѣлой-Церкви тягнули и намъ давали помочи. Бо тотъ ворогъ, уховай Боже чого, насъ поконавши, кгдажь мы головы всѣ по обѣти и прысезе нашей за цѣлость вашего царского величества готовы класти и умирати, грозить и на все панство вашего царского величества, поневажь самъ король Польский, учинившы покой зо всѣми посторонними и посполитое пры собѣ зобравшы рушене, такъ же ханъ Крымский з ордами, якъ маемъ з языковъ вѣсти, спѣшно ку Украйне тягнетъ и листы свои посылаетъ впередъ прелесные, которые подаемъ вашему царскому величеству черезъ пословъ нашихъ Михаила Суличыча и черезъ Нестора Кононовича, подписка, и Грыгория Дорошенка. Обшырней посланные вашему царскому величеству о здѣшнихъ оповидать дѣлехъ. А мы, и повторное наше низкое чоломъбите з покорною прозбою до вашего царского величества о ратунокъ внесшы и жадаючи о прудкую пословъ отправу, зычл... наше подданство предъ маестатомъ вашего царского величества покладаемъ и долгод... и на врагы побѣды зычимъ. Писанъ в таборе подъ Слободищами, 30 дня септеврия, року 1660.

Вашого пресвѣтлого царского величества вѣрный и унижайшый подданный Юрий Хмелницкий, гетманъ, з Войскомъ вашего царского величества Запорозкимъ.

Подлинникъ, писанный на листъ бумаги, съ слѣдами печати на красномъ воску, хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХХП.

Присяга гетмана Юрія Хмельницкаго на подданство Польскому королю и пункты военнаго совѣта его съ коронными гетманами. 1660 года, 18 октября (новаго стиля).

Присяга его милости гетмана Войска его корол. милости Запорозкого.

Я Юрій Хмельницкий, гетманъ Войска его королевской милости Запорозкого, присягаю Пану Богу всемогучому, в Троици святой единому, на той святой евангелии, своимъ и по мнѣ наступающихъ гетмановъ Войска Запорозкого именемъ, иже напяснѣйшему Янови Казимѣрови, кор. полскому, шведскому, великому ксионъженцю литовскому, и наступъцомъ его кор. милости королемъ полскимъ и великимъ ксионъженциомъ литовскимъ и всей Речи-посполитой коронѣ вѣрнымъ и послушнымъ буду со всѣмъ Войскомъ Запорозскимъ, отъ старшихъ до наименьшихъ, счире, правдиве и вѣчне, вѣрностью и послушенствомъ, вшелякихъ протекциѣ постороннихъ пановъ, а особливе царя Московского, и иныхъ всѣхъ отступую и оныхъ ся зрѣваю вѣчне, руки на его корол. мль, пана моего милостивого, и наступъцовъ его, королевъ полскихъ и великихъ ксионъжентъ литовскихъ, и вшытку Рѣчь посполиту и войска ей нѣвгды подносить, с построннимъ жадного порозумѣня мѣти, поселствъ приимовать а нѣ отпраковать а нѣ посылать без вѣдомости его корол. милости и Речи-посполитой не буду, противъко вшелякимъ неприятелемъ его корол. милости и Речи-посполитой охотне и отважне здорове свое нести маю и буду завше з наступъцами моими и всѣмъ Войскомъ Запорозскимъ повиненъ; комѣсии Чудновской, которая ся дня вчорайшого, то есть сѣмнадцатого дня мѣсяца октября, в року нынешнимъ 1660, одправила, во всемъ досить учиню и оной в каждимъ наименшимъ пунктѣ додержу; а напотомъ, кто бы тотъ святей покой рвати

хотель и бунѣти якие всчиналъ, противво каждому такому не тилко з Войскомъ Запорозскимъ, але и з особы моей повстану и оного воевать такъ самъ и з Войскомъ Запорозкимъ, яко и з войскомъ его корол. милости и Речу-посполитою буду. Такъ ми, Пане Боже, допоможи и мука Христова, яко справедливе присягаю.

Напотомъ тежь вся старшина и чернь слово в слово присягали на вѣрное и вѣчное подданство его корол. милости передъ корунными гетманы и всѣми сенаторми.

Рада ихъ мил. пановъ гетмановъ коронныхъ посполу з его милостю паномъ гетманомъ Войска Запорозского:

1. Пословъ одъ Войска Запорозского при нашихъ послахъ жебы его милость гетманъ Запорозкий виправиль до его корол. милости.

2. Такъже до хана его милости послове же абы были виправлени.

3. Универсали жебы его милость панъ гетманъ до всѣхъ городовъ выдалъ, даючи знати о повротѣ своимъ, Войска тутежь Запорозского и всей Украйны до послушенства его корол. милости.

4. Универсали до полковъ Нѣжинского и Черниговского, абы ся лучили з войсками его корол. милости, в Литвѣ будучими.

5. Полковъ два до войска нашего коронного виправить: еденъ з ближшихъ, а другий з заднепрскихъ, о що гетманъ его милость горячо ся умовляеть.

6. Универсали до мѣстъ ближшихъ, абы до обозу коронного живность вожено, котрую еднакъ платить всѣ будутъ повинни.

7. Способъ зношеняся през листы такъ з ихъ милостями паны гетманы, яко и з войскомъ в Литвѣ будучимъ, абы его милость панъ гетманъ Запорозкий обмислилъ.

8. Докончивши Шеремета, войска коронные на вичочинене в килку полкахъ, нѣмъ замерзнетъ Днѣпръ, поставити, а около Киева мешать (лжати?) войску, абы запаси отнять кормъ конский.

Учинившы сполную раду ихъ милости панове гетманъ коронный, также ихъ милость панове сенаторове, на тотъ часъ будучи, и полковники в его милостью паномъ гетманомъ и паны полковниками Войска его корол. милости Запорозского, такое сполное намовили постановене: Глядячи на околичность теперѣшней войны, ижъ от войскъ его корол. милости и Татарскихъ Шереметь, гетманъ царя Московского, в войсками своими есть обяженный, а на томъ все належитъ, абы его тутъ доконъчити, яко того, который есть в рамена царского головою в Украинѣ постановленный, теде его милость панъ гетманъ Запорозкий в паны полковниками своими, чинячи впередъ досить пунктомъ учиненой згоды, потимъ правдивую свою ку его корол. милости и Речисполитой высвядчаючи вѣру и зичливість, обещується, же маеть назначити два полки Войска Запорозкого, абы сполне в войскомъ короннымъ того неприятеля кончили. Цекура также, полковникъ Переяславский, с пятами полками заднѣпрскими, поневажъ за свое выкочевье варности годенъ будучи, для самой его милости пана гетмана Войска Запорозкого причины, пребаченье выступку и заровно в Войскомъ Запорозкимъ волностей усѣхъ учасничество одержуеть, выйти маеть в полками до войскъ коронныхъ и заразы оружье свое на неприятеля обернути и посполу его кончити; чого еслибы не учинилъ, его милость панъ гетманъ Запорозкий в Войскомъ, яко его корол. милости и собѣ спречного, зносити при войскахъ коронныхъ посполу обещують. Же зась надѣя есть о послалкахъ Шереметови отъ князя Ромодановского и князя Юрья, беретъ тое на себе его милость панъ гетманъ в Войскомъ Запорозкимъ, же тие посланки переимовати будутъ, давши вѣдомость до ихъ милостей пановъ гетмановъ коронныхъ о посланки в войска коронного, который, яко отъ его корол. милости выправленными тутъ суть, абы Украину отъ неприятеля того высвободити и во всемъ, в чомъ

треба, обороною своєю втирали, обещують заразъ за вѣдомостью коли того потреба будетъ, вытягати часть войска коронного и его милость пана гетмана и Войско Запорозкое послать. И о тое его милость панъ гетманъ Запорозкий в Войскомъ пилного, иле можетъ быти, обещуетъ приложити старанья, абы Киевъ, если не можетъ быти на сей часъ обляжоный, принайней якъ-волькъ могъ быти обогнанный до того часу, ажъ войска коронные з тымъ тутъ окончатъ неприятелемъ. Заднепръскіи зась фортеци, отъ неприятеля опанованны, якъ Днѣпръ, дастъ Богъ, людьми станеть, сполною войскъ коронныхъ и Войска Запорозкого рукою отбраннии быти мають.

Станиславъ Потоцкій, воевода Краковскій, гетманъ коронный.

Юрий Любомирскій, маршалокъ великій, гетманъ полный коронный, руками власными подписалися.

Современный событію списокъ, писанный на листъ бумаги, хранится въ Московск. Архивъ Мин. Иностр. Дѣлъ.

СXXXIII.

Письмо Юрія Хмельницкаго къ боярину Василю Шереметьеву съ объявленіемъ о своемъ вступленіи въ подданство польскаго короля и съ убѣжденіемъ сдаться побѣдителямъ. Изъ лагеря подъ Коднею, 1660 года. 16 октября.

Божьею милостию великого государя.. (титулъ царскій) боярину и воеводѣ и намесникови Белоозерскому Василю Борысовичу Шереметови, господину и любимому прятелюви нашему

Юрий Хмельницкий, гетманъ, в Войскомъ его королевской милости Запорозкимъ здороваго здоровья отъ Господа Бога зычимъ.

Такъ ся подобало Богу всемогущому, въ Которого потужной рудъ всего свѣта монархия, же Войско наше Запорозкое едино-стайнымъ, а праве надъ сподѣване людское, волнымъ голосомъ везволяетъ воставати при королю его милости Полскомъ, яко пану своемъ прирочнономъ, и южъ сталося все, счо колвекъ до вѣрности нашей отданя належало. О томъ и милости твоей ознаймемъ, аби южъ жадной надѣи о отмѣнѣ Войска Запорозкого не мѣлъ, кгдажь статечне и вѣрне при пану своемъ прирочнономъ воставати будетъ. Зычимъ при томъ, аби и милость твоя, волѣ Божей не перечачи, шукалъ милосерды, кгдажь мы сполними силами отчизны боронити и презыдіа цара его милости спровадита мусимъ. Господу Богу при томъ милость твою в сохраненіе отдаемъ.

Милости твоей всѣхъ благъ желатель Юрий Хмельницкий гетманъ Войска его корол. милости Запорозкого.

Дать въ таборе подъ Коднею, дня 16 октября, року 1660.

Подлинникъ на листъ бумаги, который былъ сложенъ пакетомъ и запечатанъ войсковою печатью на красномъ воску подъ кустодією. На пакетъ адресъ, какъ въ началѣ письма. Изъ Моск. Архива Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХХІV.

Универсалъ Переяславскаго полковника Тимоѳея Цецуры, адресованный къ козацкимъ полкамъ, находившимся въ осажденномъ лагерѣ Шереметьева, съ извѣщеніемъ, что гетманъ и все Войско Запорожское вступили въ подданство королю, и съ убѣжденіемъ, чтобы и они, оставивъ Шереметьева, переходили въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ.

Тимоѳей Ярмолаевичъ Цецура, полковникъ Войска его корол. милости Запорозкаго Переяславскій.

Ознаймую симъ писанемъ моимъ пану Дмитрию Светусѣ и пану Богдану Калениченку и пану Василию Дворецкому, полковники Войска его корол. милости Запорозкаго, и всѣмъ сотникомъ и чернѣ, найдуючойся в таборѣ, и всѣмъ посполитимъ людямъ и кому тилко сие писане показано будетъ: іжь бивши его милость панъ Хмелницкій, гетманъ Войскъ его корол. милости Запорозкихъ, у ихъ милостювъ пановъ гетмановъ коронного и полного и постановивши з ними и зо всѣмъ Войскомъ Запорозкимъ, присягу королеви его милости на вѣчное и вѣрное подданство виконалъ ведлугъ Гадяцкихъ пактовъ завартихъ, и теперъ знову ихъ поновили и на томъ пакта заварли такъ его милость панъ Хмелницкій, яко и всѣ полковники и чернѣ; що тежъ и я сегодня тую жъ присягу виконавши особливе предъ ихъ милостями панами гетманами королеви его милости, осведчаючи вамъ ласку и пріязнь ихъ милостей, абысте за симъ писанемъ, скоро придетъ, нѣчого съ не обавляючи, ку намъ, скоро обачите мою полковую короговъ и полки его милости пана Хмелницкаго и ихъ милостей пановъ гетмановъ драганѣю, просто шли отъ москвы, не повонтпиваючи нѣ

в чемъ. Що и повторе вамъ ознаймивши и ласкою ихъ милостей пановъ гетмановъ васъ упомнѣвши, Господу Богу васъ поручаю. З табору.

Вашимъ милостямъ всего добра зычливый приятель Тимофей Цецура шапи рг.

Любо то оногда не добресмо собѣ поступили, же насъ орда замешала, еднак же теперъ лѣпше в то потрафимо, же орда жадноу души не возме, и любо била побрала, теды все знову мусѣла поотдавать, и всѣ суть при насъ. А я тежъ, для яснѣйшого виrozumевя, и вамъ листи посилаю его милости пана гетмана Хмелницкого, до мене и до васъ всѣхъ писание, абысте болшъ нѣ в комъ не покладаючи надѣи, до насъ ся брали.

Подлинникъ, писанный рукою Цецуря на полулистѣ бумаги, съ приложенною внизу на красномъ воску печатью подѣ кустодією, хранится въ Моск. Архивѣ Минист. Иностр. дѣлъ.

СХХХV.

Письмо того же Цецуря къ старшинамъ козацкаго войска, оставшагося въ лагерь Шереметьева, съ убѣжденіемъ перейти въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ.

Мои ласкавые пачове судіи и панове полковники!

Здоровя доброго отъ Господа Бога вашимъ милостямъ зычивши. Дивно ми то барзо, же вы, не вѣдаю, в комъ надѣю еще покладаючи и зятроніи сердца маючи, такъ срокго до мене отписуете, мовячи и тимъ мнѣ докораючи, жемъ я перше цареви присягъ... Не вѣдаете, же и его милость панъ Хмелницкій посполу с

панами полковниками и всѣми вами присягъ цареви и ему воста-
вать в подданствѣ обещасть, а же теперь Богъ ему в сердце по-
далъ, же королеви его милости, яко пану своему дедичному, по-
клонился и ему в вѣрнимъ и вѣчнимъ подданствѣ востать обещасть
и на томъ присягу виконалъ перед ихъ милостями панами гет-
манами зо всѣмъ Войскомъ Запорожымъ. Що тежъ и я, обачивши
ихъ милостей пановъ гетмановъ писане и отъ его милости пана
Хмельницкого, гетмана нашего, по виконаной присязѣ королеви его
милости, пану нашему, схилившись з вами всѣми, писанемъ ука-
залъ, на що и вы призволились и на одной радѣ пересталисьсте
зо мною и мали-сте зо мною виходити. А же-сте ся тамъ востали
не вѣдаю для чого, сподѣваючись подобно еще на якисъ посилки
к собѣ, теды я сумненемъ своимъ обовязуюся вамъ, абысте, на
жадние посилки не сподѣваючись болше, ку ихъ милостямъ па-
номъ гетманомъ ся брали и у ихъ милостей о ласку ся старали;
а я васъ всѣхъ ласкою ихъ милостей убезпечаю, же вамъ жаденъ
волосъ з головы не спадеть жадному. Любо то в той часъ, яко-мъ
я вишоль, орда насъ замешала, тилко жъ жаденъ не достался до
татаръ, и хотъ которого в той замешанинѣ ухватилъ билъ який
татаринъ, теды и того мусѣли отдать вцале; бо билъ завазъ ихъ
милостей пановъ гетмановъ, абы нѣкого не брали татаре. Зачимъ
и я би-мъ вамъ радилъ, абысте болшъ не били в сердцахъ своихъ
затвердѣлими и душъ невиннихъ з собою не заводили далей; а
скоро обачите мою полковую короговъ и отъ его милости пана
гетмана полки и отъ ясневелможныхъ ихъ милостей пановъ гетмановъ
реимента, абысте всѣ, таборцемъ оправившись и армати з собою
взявши, порадне вишли всѣ. Такъ тежъ и пану Шеремету тое
радите, абы южъ в жаднихъ послѣдкахъ уфности жадной не мѣлъ
и васъ не задерживалъ, приводечи ему тое на память, іжъ южъ
вся москва, которая в городѣхъ зостачала, позношена, такъ тежъ
и в Литвѣ всѣ войска московские отъ его милости пана Чернецкого
и полки наши, которе тамъ били, позношени, и значние зви-

тязтва одержуеъ; але абы у ихъ милостей пановъ гетмановъ о ласку и милосердие старался и просилъ, яко то межи монархами хрестиянскими ведеться, же бѣючись межи собою, а хто кого поковане, о милосердие просить и одержуеъ е. Що tedy вамъ и повторе овнаймивши и ласкою ихъ милостей пановъ гетмановъ упевнивши, Господу Богу васъ поручаю. З табору полского.

А кды нарадитесь, давайте знать ихъ милостямъ паномъ гетманомъ, а ихъ милости в тое потрафятъ, же васъ вцале не ведуть.

Вашимъ милостямъ всего добра зичливый приятель Тимофей Ярмолаевичъ Цецюра, полковникъ короля его милости войска Запорозкого Переяславский.

На пакетъ надпись: Ихъ милостямъ паномъ полковникомъ наказнимъ и паномъ судямъ в таборѣ Московскомъ отдать.

Подлинникъ, писанный на полулистъ бумаги, хранится в Моск. Архивъ Минист. Иностр. дѣлъ.

СXXXVI.

Универсалъ Юрія Хмельницкаго козакамъ и всѣмъ жителямъ Прилудкаго полка съ убѣжденіемъ покориться Польскому королю. Изъ Смѣлы, 1660 года, 18 ноября.

Юрий Хмельницкий, гетманъ, з Войскомъ его корол. милости Запорозкимъ.

Всему старшому и меншому Войска его корол. милости Запорозкому товариству и всему посполству, на Заднѣпрю застаючому, а меновите п. полковникови Прилуцкому, сотникомъ, атаманомъ и всей черни, доброго здоровья отъ Господа Бога зычымъ.

Дошло намъ вѣдати, же вы всѣ, Заднѣпряне, чили моимъ молодымъ не довѣряючи лѣтамъ, чили яко бы-мъ то з якого учинилъ примусу, іжь его корол. милости и Речипосполитой з Войскомъ Запорожскимъ в вѣрное покорылся подданство, не хочете з нами едностайне и едномыслне приржоному своему голдовати пану а своимъ упоромъ прагнете кровопролитіа христіанского, которое певне, скоро Днепръ станетъ (бо заразъ всѣ войска коронние, татарские з всѣми потугами и наши козацкіе яко на спротивныхъ на Заднепре пойдуть), мусять быти. Якого мы не вычачи, ласкавымъ васъ отцевскимъ упоминаемъ сердцемъ, жебысте, поглядаючи, якъ ся Пушварюмъ и инымъ бунтовникомъ и ихъ помочникомъ з Божого допущеня за своеволю нагородило, такъже постерегаючи здоровья своего, жонъ и дѣтокъ и цѣлосты маетковъ своихъ и волностей, криваве набытыхъ, бунтовъ не вчинаючи и своеволѣ попереставши, подъ высокую отцевскую его корол. милости (руку) наклонили, отъ которого кгда бысмо не были уцвнени, же церковь Божия православная наша при цѣлосты, повазе и волностяхъ своихъ будетъ zostавати и насилія жадного терпѣти не будетъ, волѣли бысмо всѣ кровю нашею облити мѣстце, на которомъ потреба была, а нѣжели бысмо ся склонили до подданства его корол. милости; але вгды-смо врозумѣли, же той миръ и постановене будетъ кгрунтовное и вѣчное, а до того, же и его царское величество, завевшися з его корол. милостю, не мало ратныхъ своихъ людей потратилъ, и якъ великіе московскіе з Шереметомъ, з Хованскимъ, з Долгорукимъ и иншими были войска, силамъ еднакъ коронныхъ войскъ вытрати не могучи, до остатней пришли згубы, и межи нашимъ народомъ великое пролитіе крове сталося. Зачимъ и повторе васъ упоминаемъ, жебысте всѣхъ бунтовъ поперестали и унѣверсаломъ... Сомка и бѣгуна Бруховецкого, змышленнымъ на имя наше, не вѣрыли За тымъ васъ Господу Богу поручаемъ. Писанъ въ Смѣлой, 18 ноеврія, року 1660.

Юрий Хмельницкий рукою власною.

Подлинникъ писанъ на листъ бумаги, внизу приложена войсковая печать на желтомъ воску подъ кустодіею. Ниже печати надпись: в полкъ Прилудквій. На оборотъ другая надпись: Универсалъ до полку Прилудцого. Хранится въ Моск. Архивъ Минист. Иностран. дѣлъ.

КОНЕЦЪ ТРЕТЬЯГО ТОМА.

УКАЗАТЕЛЬ
ЛИЧНЫХЪ И ГЕОГРАФИЧЕСКИХЪ ИМЕНЪ,

встрѣчающихся въ первыхъ трехъ томахъ

„Памятниковъ Коммисіи“.

І. Личныя имена.

А.

Авраамій, епископъ Стагонскій, православный владыка Туровскій, II: 414, 417.

Авраамъ, протопопъ, поѣздникъ Луцкаго прав. епископа, I: 262.

Адамовичъ Симеонъ, протопопъ Иченскій, III: 392, 393.

Азаметь-Мурза, бѣглый татаринъ, передавшійся полякамъ, I: 174.

Аксанъ Иванъ (Янъ), судья земскій Кіевскій, II: 385, 390.

— **Н**, ротмистръ польскій, погибшій въ 1655 г. въ шведской войнѣ, I: 193.

Александровичъ Н, ротмистръ польскій, III: 261.

Алексѣй Михайловичъ, царь, I: 219—221, 228, 244, 254, 264, 324, 344; II: 445—447, 451—453, 470, 499; III: 170, 183, 184, 185, 186, 190, 191—192, 207—208, 218, 270, 281, 283, 285—287, 303, 306, 309, 320, 337, 367, 369—370, 374, 376, 382, 383, 385, 387—389, 391—393, 394—395, 396—397, 408, 410, 411—414, 418, 419, 420—421, 422, 423 —424, 425—431, 433, 434—436 442.

Алексѣй Алексѣевичъ, сынъ его, царевичъ, III: 192, 392.

Али-Ага, татаринъ Бужацкій, III: 205, 206.

Алмазь Ивановичъ, думный дьякъ Московскій, II: 447; III: 410—411.

Анзеринусъ Станиславъ, райца Львовскаго магистрата, III: 48.

Примѣчаніе. Римскія цифры при именахъ означаютъ томъ, арабскія—страницу.

Антоновичъ Лаврентій, Луцкій мѣщанинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 103.

— **Павель**, Луцкій мѣщанинъ, членъ и старшина Луцкаго Братства, I: 16, 67.

Антонъ, полковникъ козацкій, — см. **Ждановичъ Антонъ**.

Арпаджіо (Ди-Арпаджіо), французскій посоль въ Варшавѣ, I: 235.

Арсеній, архимандритъ, окзархъ Константиноп. патріарха, сопутствовавшій въ 1620 г. патріарху Теофану въ Русекія земли, I: 10; II: 399.

Арсеній, іеромонахъ Кієво-Братскаго монастыря, II: 445.

Арфанисъ Мануиль (Манолисъ Арфанисъ), грекъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 26, 59.

Арфинскій Яковъ, адвокатъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Аслановичъ Андрей, шляхтичъ, II: 565.

Астаматы, волошинъ, посоль Турецкаго султана въ гетману Выговскому, III: 350.

Афанасьевъ Филиппъ, священникъ Кієвскій, II: 475, 476.

Афендиновичъ Яней, грекъ, мѣщанинъ Львовскій, членъ Братства Львовскаго, III: 26.

Аванасій, патріархъ Антиохійскій, I: 9; II: 399.

Аванасій, епископъ Луцкій, — см. **Пузына Аванасій**.

В.

Бабинскіе, дворяне Волынскіе, I: 269.

Бабичъ Иванъ, мѣщанинъ Львовскій; III: 45.

— **Матвій**, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 46.

— **Оома Ивановичъ**, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Баковецкій Григорій, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

— **Христофоръ**, секретарь королевскій, I: 18 (Ср. **Моносім-Баковецкіе**).

- Балабанъ** (и **Болобанъ**) Александръ (Александровичъ), членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Арсеній, епископъ Львовскій, III: 23.
- Гедеонъ, епископъ Галицкій, Львовскій и Каменецкій, III: 4, 13, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 39.
- Давидъ, Волынскій дворянинъ, I: 94.
- Діонисій, епископъ Холмскій и Белзскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 104; II: 444; III: 273—274, 284, 287, 311, 422—423.
- Дмитрій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Юрій, Теробовельскій староста, III: 177, 178, 190.
- Балашова Е.**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Балицій Андрей**, вице-реентъ городскій Белзскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Банковскій Иванъ** (Явъ), членъ Луцкаго Братства, I: 8.
- Барабашенно**—см. **Барабашъ Яковъ**.
- Барабашъ Иванъ** Дмитріевичъ, полковникъ Черкасскій регистровыхъ козаквъ, I: 217.
- Яковъ, кошевой Запорожскій, III: 253, 271, 281.
- Барановичъ Лазаръ**, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, потомъ епископъ (и архіепископъ) Черниговскій, Новгородсѣверскій и всего Сѣвера, II: 443, 444, 449, 457; III: 273.
- Барановскій Н.**, стольникъ Подольскій, I: 267.
- Баранъ-Худый**, козацкій полковникъ Черкасскій, II: 602, 606.
- Барятинскій Юрій** Никитичъ, русскій воевода Кіевскій, III: 438.
- Баторій**, король,—см. **Стефанъ**, король.
- Батый**, ханъ татарскій (XIII ст.), I: 366, 424.
- Батымиръ-ага**, Крымскій мурза, III: 214.
- Бахметьевъ Иванъ**, генераль-лейтенантъ, сенаторъ, II: 506.
- Бачинскій Янъ**, совѣтникъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Безпалый Иванъ**, гетманъ наказной козацкій, III: 359, 360.
- Белецкій**—см. **Бѣлецкій**.
- Белзскій** воевода (I: 222, 305)—см. **Конецпольскій Криштофъ**.

Белзскій панъ (каштелянъ)—см. **Фирлей Андрей**.

Беневскій Станиславъ-Казимиръ, писарь гродскій Луцкій, секретарь королевскій, потомъ каштелянъ Волынскій, воевода Черниговскій, староста Богуславскій, III: 222, 238, 239, 240, 242—244, 253—254, 255—257, 259, 260—278, 280—285 288, 290—313, 318, 342—349, 353—354, 366, 400, 414, 416—419.

— N, его жена, III: 343.

— Янъ, шляхтичъ, II: 573.

Беремецкій А., членъ Львовскаго Братства, III: 59.

Бережницкій Арсеній, инокъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

— N, товарищъ польской хоругви, I: 275.

Березецкій Геннадій, монахъ Кіево-Братскаго монастыря, городничій монастырскаго имѣнія в. Новоселовъ, II: 457, 459.

Березницкій (на Олизаровъ) **Юрій**, членъ Луцкаго Братства, I: 94.

— Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Березынскій N, сотникъ козацкій, III: 208.

Берында-Чайковскій Василій, детаксаторъ Злочевскаго округа, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Бестужевъ-Рюминъ Алексѣй, графъ, вицекацлеръ, II: 506.

Бибииковъ Сергѣй, бурмистръ Кіевскій, II: 479.

Бильскій Давидъ, дворянинъ, намѣстникъ подстаросты Житомирскаго, II: 573, 584.

Бобининъ Василій, думный дьякъ царскій, II: 492.

Бобоѣдъ Никифоръ, державца Ученскій, I: 139.

Богдановичъ (иначе **Богдановъ**) **Самойло**, козацкій судья войсковой, посоль Б. Хмельницкаго къ царю, III: 192.

Боговитины изъ Козирадъ, старшій дворянскій родъ на Волини:

— Вацлавъ Ивановичъ, I: 19, 20, 21, 22, 24, 25.

— Иванъ, отецъ предыдущаго, I: 20.

— Николай, братъ Ивана, I: 18—26.

— Павелъ, дядя Ивана и Николая, I: 24.

Боговитины, сестры Ивана и Николая: Варвара, замужемъ за п. Криштофомъ Горайномъ; Катерина („панна“); Христина—за княземъ Львомъ Воронецкимъ; Феодора—за п. Григоріемъ Гансовичемъ Шостаковскимъ, I: 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Богунъ Иванъ, козацкій полковникъ Винницкій, потомъ Паволоцкій, I: 183, 184; III: 176, 204, 383, 404.

Богушевичъ Николай, землянинъ Волынской, I: 157, 161.

Богушевичъ-Липленскій Иванъ, землян. Волынской, III: 75.

Болбасъ-Ростоцкій Григорій, писарь земскій Бременецкій, I: 23.

— Катерина, его жена, I: 23.

Болдартъ Григорій, козацкій посолъ къ королю, I: 246.

Болеславъ Храбрый, король Польскій, I: 211.

Болоховичъ-Гуляницкій Александръ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

— Стефанъ, членъ того же Братства, I: 111.

Болховской князь Семенъ Никитичъ, воевода Хотмыжскій, I: 227—228, 253—254.

Бондзинскій Н, шляхтичъ, III: 224.

Бончковскій Станиславъ, „намістникъ замка Кіевскаго“, II: 438.

Бонякевичъ Давидъ, дворянинъ, I: 88.

Борецкій Іовъ, митрополитъ Кіевскій, I: 42, 47; II: 406—410, III: 53—54.

— Андрей, его братъ, II: 408.

— Евпраксія, дочь митрополита, инокиня Кіево-Михайловскаго женскаго монастыря, II: 408, 409.

— Минодора, племянница (дочь сестры) митрополита, инокиня того же монастыря, II: 408, 409.

Борисевичъ (Борисовичъ) Исаакій (онъ же Святогорець), игумень Черныцкаго монастыря, основатель Луцкаго Братства, протосингелъ Александрійскаго патріарха, потомъ епископъ Луцкій и Острожскій, I: 3, 7, 8—10, 42, 72; II: 407, 409, 410, 414, 417.

Борисовичъ Н, писарь гетмана Выговскаго, III: 350.

Борисовъ Григорій, мѣщанинъ Кіевскій, II: 478, 483.

- Боровскій Н**, шляхтичъ, I: 328.
- Боруховскій Н**, польскій посолъ къ гетману Ю. Хмельницкому, III, 367.
- Боршевскій Симеонъ**, игумень Уновскаго монастыря, III: 24.
- Бояновскій Н**, шляхтичъ, III: 328.
- Браницкій Н**, слуга гетмана Выговскаго, III: 352, 353.
- Братковскій Богданъ**, ескарбникъ Брацлавскій, членъ Лудкаго Братства, I: 8, 106, 123, 124.
- Н, товарищъ польской хоругви, I: 284.
- Бржезицкій Станиславъ**, писарь городскій Львовскій, III: 43, 46.
- Бржозовскій Максимилианъ**, каштелянъ Кіевскій, I: 314; II: 440.
- Бридни**, виконтъ, французскій посолъ въ Варшавѣ, I: 235.
- Бродавна Изактъ**, еврей Верестейскій, арендаторъ мытъ, II: 554—555.
- Броневиць Игнатій**, дворянинъ, I: 75.
- Бронкевиць Леонтій**, игумень Кіево-Братскаго монастыря, II: 424.
- Бруханскій, Вѣлоцерковскій полковникъ козацкій** (въ 1647 г.) I: 173.
- Иванъ, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.
- Брышовскій (или Прышовскій)**, капитанъ польскихъ драгунъ, I: 314, 315.
- Брюховецкій Иванъ**, слуга Богдана Хмельницкаго, потомъ кошовый атаманъ Запорожскій, впоследствии гетманъ, III: 376, 445.
- Бубенонъ (Bembenek) Иванъ**, козакъ изъ полка Кривовоса, I: 264.
- Бурдуць Стефанъ**, господарь Валахскій, низвергшій В. Лупулу, III: 187, 188, 203—204, 205, 209—210.
- Бурнацкій Адамъ**, дворянинъ, I: 162.
- Бутурлинь Андрей Васильевичъ**, бояринъ, III: 300—301, 356, 382, 385, 409.
- Н, его сынъ, погибшій въ битвѣ подъ Конотопомъ, III: 356.
- Буть Леонтій**, есаулъ Нѣжинскаго полка, III: 279, 425.
- Быдловскій Александръ**, дворянинъ, I: 261.
- Быковскій Амвросій**, архидіаконъ Кіевскаго митрополита (П. Могилы) II: 424.

- Быковский** Пршемыславъ, каштелянъ Сѣрадскій, I: 208.
Быковский (Быковъ) Иванъ, войтъ Кіевскій, II: 480.
Бѣлецкій (Белецкій) Алексѣй, судья гродскій Кременецкій, II: 557—558.
Бѣлостоцкій (Бялостоцкій) Адамъ, зять митрополита Д. Балабана, дворянинъ, III: 311.
— Лука, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Бѣляевскій Е..., членъ Львовскаго Братства, III: 61.

В.

- Валь** N, капитанъ польской королевской гвардіи, II: 597.
Василевичъ Григорій, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
— Иоаннъ, священникъ Братской Луцкой церкви, I: 26.
— Рафаиль, іеромонахъ, намѣстникъ ректора Кіево-Братскаго Коллегіума и монастыря, II: 457, 459, 480.
Василій, господарь, — см. Лупула Василій.
Василій, игуменъ Львовскаго Онуфріевскаго монастыря, III: 55.
Васько, козацкій вождь, III: 206,— ср. **Золотаренко** Василій.
Вашкевичъ Солтанъ, бурмистръ Луцкій, I: 16.
Велинопольскій генераль (I: 231—232)— см. **Лещинскій** Богуславъ,
Венденскій (каштелянъ Венденскій?), пѣвникъ въ Крыму, III: 190.
198.
Верещани („съ Каменя“), дворяне:
— Максимиліанъ, реентъ земскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 111, 112.
— Прокопъ, коморникъ граничный Черниговскій, I: 284; III: 339.
Вербицкій Тимошей Александровичъ, типографъ Кіевскій, II: 408.
Верещинскій Николай, дворянинъ. I: 79.
Верозубъ Иванъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцк. Братства, I: 58.
Веснякъ-Якубовичъ Оедоръ, полковникъ Черкасскій, I: 246, 318.
Весселинъ („rap Wesselin“)? I: 350.
Вессель Альбертъ, староста Рожанскій, I: 294.

- Вжиць Н** (Wżyszcz), начальникъ польской хоругви, I: 173.
- Видинскій князь Иванъ Богдановичъ**, I: 139.
- Вижницкій Н**, шляхтичъ, III: 168.
- Винницкій Антоній**, епископъ Перемышльскій и Самборскій, впоследствии митрополитъ Кіевскій, II: 442—443.
- Витавицкій** (de Waturyn) **Евстафій**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Витембергъ**, Шведскій генераль, I: 192, 194.
- Витовскій Станиславъ**, каштелянъ Сендомирскій, I: 345, 359.
- Вишенскій Іоаннъ**, южнорусскій монахъ на Афонѣ, писатель, I: 132.
- Вишневецкій князь Адамъ Александровичъ**, членъ Львовскаго Братства, III: 59.
- **Дмитрій Янушевичъ**, I: 183; III: 175.
 - **Іеремія-Михайлъ Михайловичъ**, воевода Русскій, I: 178, 180, 185, 198, 203, 210, 218, 222, 232, 235, 244, 252, 255, 257—258, 262, 266, 268, 273—74, 277, 281, 289—291, 294, 308, 309, 311, 316, 317, 325, 333, 344, 354, 356; II: 592, 595—596.
 - **Михайлъ Александровичъ**, каштелянъ Кіевскій, староста Черкасскій и Каневскій, отецъ Іереміи, I: 23; III: 394.
 - **Михайлъ Іереміевичъ**, король Польскій, — см. **Михайлъ король**.
- Вишнякъ Ѳеодоръ** — см. **Веснякъ-Янубовичъ**.
- Владиміръ**, святой, вел. князь Кіевскій, II: 425, 426; III: 395.
- Владиславъ III**, король Польскій и Венгерскій, погибшій подъ Варной, III: 218.
- Владиславъ IV**, король Польскій, I: 80—81, 89, 95—96, 177, 197—200, 204, 209, 219, 222—223, 229, 227, 236, 238, 241—243, 246, 249, 360; II: 423, 424, 428—429, 464, 477, 484, 486, 567; III: 55—57.
- Влостовскій Ѳеодоръ**, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.
- Война Н**, вравчій Литовскій, III: 145.
- **Н**, покоёвый слуга гетмана Выговскаго, III: 346.

- Войниловичъ Н**, начальникъ польскаго военнаго отряда, III: 180.
- Войцѣховскій Н**, полковникъ Волошкаго войска, III: 175.
- Воletz**, хорунжій польскаго войска, II: 597.
- Волковичъ Павелъ**, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Волковскій Александръ**, членъ Луцкаго Братства, I: 8.
- Янъ, подчашій...?, членъ того же Братства, I: 8.
- Воловичъ Остафій**, маршалокъ и писарь В. К. Литовскаго, подскарбій земскій Литовскій, державца Могилевскій, I: 358; II: 554, 556, 557.
- Воловскій Янъ**, каноникъ Варминскій и Хелминскій, секретарь королевскій, II: 463.
- Володковичъ Самуиль**, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
- Волосовичъ Григорій**, козакъ изъ полка Золотаренка, III: 208.
- Волоховець Ѳедоръ (Волоховъ)**, козакъ Иванковскій, II: 479.
- Волчко-Жасковскій Проконъ**, землянинъ Волынскій, I: 156.
- Вольскій Н**, пѣхотный ротмистръ польскій, посланецъ къ В. Хмельницкому, I: 248.
- Вонсовскій Н**, староста Звягельскій, I: 328.
- Воронциѣ (и Воронициѣ)**, князья:
- Левъ, судья Кременецкій, и его жена Христина Боговитиновна, I: 19, 21, 22, 24.
- Юрій („во Збаража“), членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Вороничъ Даніиль-Юрій**, скарбникъ Кіевскій, II: 481, 576.
- Филонъ, подкоморій Кіевскій, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Ворошило Людвикъ**, подчашій Кіевскій, III: 268.
- Выговскіе**, дворяне:
- Даніиль Евстафіевичъ, братъ гетмана, полковникъ Быховскій, наказной гетманъ, III: 224, 225, 228, 229, 230, 231, 339, 345, 351, 352, 353, 363, 375, 414, 418.
- Елена, жена его (дочь Богдана Хмельницкаго), III: 353, 363.
- Евстафій (отецъ гетмана), членъ Кіевскаго Братства, II: 414, 573; III: 339, 345, 351, 352, 390.

- Выговская N**, жена Евстафія (мать гетмана), III: 352, 390.
- Евстафій Ивановичъ, малолѣтній сынъ гетмана, III: 390.
 - Иванъ, намѣстникъ Луцкаго старосты, членъ Луцкаго Братства, I: 7, 62, 67.
 - Иванъ Евстафіевичъ, писарь и потомъ гетманъ Войска Запорожскаго, наконецъ воевода Кіевскій; староста Чигиринскій; членъ Братства Львовскаго (онъ же Ивашко Луговскій), II: 452, 574, 594, 602, 603; III: 60, 165—166, 184—185, 210, 236—237, 238, 245—250, 251—252, 253—254, 255—256, 261—262, 264, 266—276, 278—279, 280—287, 289, 290, 294, 295—298, 299, 300—306, 308—310, 312—313, 315, 317—321, 323—325, 326, 330, 332, 333—340, 342—345, 347—352, 356—358, 361—367, 369, 370—373, 374—375, 376, 378, 379—381, 389—391, 394, 396, 398—400, 401—409, 410, 414—419, 431.
 - N, жена гетмана, III: 306, 363, 371, 373, 374, 375, 376, 378, 381, 383, 389, 390, 399, 401, 403, 405, 415, 419.
 - Константинъ Евстафіевичъ (братъ гетмана), сначала служебникъ Кіевскаго воеводы Адама Киселя, потомъ полковникъ козацкій, II: 573; III: 339, 348.
 - Самуиль, членъ Луцкаго Братства, I: 112, 113.
 - Оеодоръ, дворянинъ Кіевскаго воеводства, членъ Кіевскаго Братства, II: 414, 339, 348.
 - N, полковникъ наказный (?), III: 263.
- Выдынскій князь Иванъ**—см. **Видинскій**.
- Высоцкій Іоахимъ**, секретарь короленскій, I: 146, 148, 149.
- Стефанъ, шляхтичъ, II: 580.
- Высочанскій А. К.**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Вышборскій Павелъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Вышпольскій Стефанъ**, коморникъ граничный Кіевскаго воеводства, бургграфій Владимірскій, II: 456.

Г.

- Гавендовичъ** Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Гавратынскій** N, шляхтичъ, служившій въ козацкомъ войскѣ, I: 183.
- Гавриловичъ** Андрей, „гетманъ Войска Запорожскаго“ (?), II: 421.
- Гавритинскій** N, житель Кіевскій, II: 482.
- Гавріиль**, митрополитъ Архидонскій, посѣтившій Львовъ въ 1585 году, III: 45.
- Гавріиль**, священникъ Троицкой церкви с. Тростенца, членъ Луцкаго Братства, I: 4.
- Газуба** (Gazuba), польскій посланецъ въ Турцію, I: 307.
- Галавскій** Себастьянъ, шляхтичъ, III: 245.
- Галга**, султанъ Крымскій, I: 337; III: 205, 212, 213, 214, 348, 383.
- Галятовскій** Іоанникій, игумень Кіево-Братскаго монастыря, ректоръ Коллегіума, II: 452—453.
- Ганджа** N, посоль В. Хмельницкаго къ реестровымъ козакамъ, потомъ полковникъ Уманскій, I: 173, 254, 264, 269.
- Гарбачевскій** Михаилъ, членъ Братства Львовскаго, III: 61.
- Гедройтъ** (Гедройць), начальникъ отряда польской пѣхоты въ Гомелѣ въ 1654 г., III: 208.
- Гембицкій** Андрей, бискупъ Луцкій, I: 314, 345, 347; III: 268.
- Гемматій**, посоль Выговскаго къ Туркамъ (III: 363),—см. Германъ.
- Генрихъ** (Валуа), король польскій, II: 486.
- Герасимъ**, іеромонахъ Комчинскій (?), I: 66.
- Гербуртовичи**, дворяне Волынскіе, I: 269.
- Германъ** (въ другомъ мѣстѣ Гемматій), посоль козацкій къ Туркамъ, III: 283, 363.
- Гизель** Інокентій, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума и игумень Братскаго монастыря, II: 435, 445.
- Гира**, козацкій полковникъ Бѣлоцерковскій, I: 254, 269.
- Гладкій** Матвѣй, козацкій полковникъ Миргородскій, II: 602; III: 180.

- Глембовскій Н, польскій посоль къ В. Хмельницкому, I: 292.
- Глинскій князь Дмитрій (Васильевичъ), I: 139.
- Гловацкій, полковникъ воз.,—см. Головацкій.
- Глухъ (Глухой) Іосифъ, козацкій полковникъ Уманскій, II: 593; III: 195.
- Н, товарищъ польской хоругви, I: 181.
- Глушновичъ Григорій, мѣщанинъ Львовскій, III: 55.
- Глѣбовичъ Юрій-Карлъ, воевода Смоленскій, староста Жмудскій, комиссаръ при заключеніи Бѣлоцерковскаго договора, II: 602; III: 215.
- Глѣбовичъ Іоиль, намістникъ Кіевскаго Пустынно-Никольскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.
- Гнѣздовскій Н, шляхтичъ, служебникъ Адама Киселя, I: 315.
- Гоголевская Райна Стефановна, землянка Волынская—за П. Лазаремъ Иваницимъ (см. это имя).
- Голдановскій Н, посланецъ польскій къ В. Хмельницкому, I: 330.
- Голикъ Иванъ, козакъ, житель Кіевскій, II: 481.
- Голицынъ князь Алексѣй, сенаторъ русскій, II: 506.
- Михайло Михайловичъ, сенаторъ русскій, II: 506.
- Головацкій (Гловацкій), полковникъ козацкій, I: 298, 358.
- Головчичъ Сильвестръ, ректоръ Гоцскаго монастыря и Коллегіума, а потомъ игуменъ и ректоръ Кіево-Вратскаго монастыря и Коллегіума, II: 457, 470, 471.
- Голота Н, начальникъ козацкаго отряда въ 1649 г., I: 358.
- Голубъ Данииль, дворянинъ, свидѣтель при составленіи дух. завѣщанія П. Могилы, II: 436.
- Петронела Вороничовна, его жена, II: 478, 481.
- Юрій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Н, начальникъ польскаго отряда, I: 268; III: 276.
- Голубъ-Сердяцкій Михайло, возный Владимирскаго повѣта, I: 150.
- Гомонъ Павелъ (въ текстѣ Пашко), кошевой атаманъ Запорожскій, III: 278—279.
- Гончаръ Омелянъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцк. Братства, I: 103.

Горайновичъ Іоаннъ, священникъ Чернчицкій, членъ Луцкаго Братства, I: 3.

Горайнъ Вацлавъ, дворянинъ, I: 22, 23.

— Брыштофъ, дворянинъ, I: 19, 21, 22, 24.

— Варвара, жена его, урожденая Боговитиновна, I: 19, 21, 22, 24.

— Янъ, подсудокъ Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

Горайскій Збигнѣвъ, каштелянъ Кіевскій, комиссаръ при заключеніи Вѣлоцерковскаго договора съ козаками въ 1651 году, II: 602.

Горбацій Антоній, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Горбацій Іосифъ, епископъ, — см. Кононовичъ-Горбацій.

Горнуша Филонъ, полковникъ Полтавскій, III: 285, 359.

Горностай N, шляхтичъ, сотникъ козацкій, I: 336, 339.

Городецкій Павелъ, шляхтичъ, III: 325.

Городищскій (и Городыскій) Иванъ, возный, I: 64.

— Петръ, „S. G“ (судья городскій?) Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Стефанъ, членъ того же Братства, III: 61.

— Янъ, вице-реентъ городскій Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства III: 61.

Горошко Василій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Госевскій Викентій, — см. Корвинъ-Госевскій.

Грабовецкій Аврамъ, членъ Луцкаго Братства, администраторъ имѣній Луцкой епископіи, I: 7, 103; III: 274.

— Никола Романовичъ, секретарь королевскій, III: 44.

Гречна, вождь отряда возставшихъ крестьянъ въ Подиѣстровья, III: 175.

Григорій, протоитарій Кіевской митрополіи, III: 32.

Григорій изъ Ольшаны, козакъ полка Кривоноса, I: 263—264.

Гробневскій Савва, писарь Войска Запорожскаго, II: 421.

Гродзицкій Криштофъ, комендантъ Кодацкой крѣпости, I: 174, 202, 327, 329, 331.

- Громына Михайло**, козацкій полковникъ Бѣлоцерковскій, II: 602.
- Грудницкій Данилъ**, дворянинъ, членъ Бѣвскаго Братства, II: 415.
- Груша Константинъ**, писарь генеральный, посолъ гетмана Выговскаго къ королю по дѣлу о заключеніи Гадацкаго трактата, III: 270, 348, 370, 417.
- Губа Лука Григорьевичъ**, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 40, 41, 42, 46, 49, 59.
- Губальдъ**, начальникъ польскаго военнаго отряда, II: 594.
- Гугуревичъ Феодосій**, игуменъ Кіево-Вратскаго монастыря и ректоръ Коллегіума, II: 479, 480.
- Гулевичевна Гальшка**, жена Стефана Лозни, — см. это имя.
- Гулевичъ Андрей**, чашникъ Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 106.
- Вацлавъ (на Конохахъ), подсудокъ Луцкій, ротмистръ, маршалокъ сеймика Волынскаго, III: 329, 331.
 - Владислѣвъ, подкоморій Луцкій, III: 330.
 - Иванъ, войскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 111, 113.
 - Петръ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.
 - Н, его жена, I: 91.
 - Романъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.
 - Н, столбникъ Волынскій, его жена Анна Ольшанская, членъ Луцкаго Братства, I: 123—124.
- Гулевичъ-Воютинскій Габріель**, хорунжіи Черниговскій, III: 339.
- Михайлъ, подсудокъ земскій Луцкій, членъ-учредитель Луцкаго Братства, I: 4, 7, 18, 160.
 - Семень, писарь земскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства (вслѣдствіи Сильвестръ, епископъ, — см. это имя), I: 8, 43, 59.
 - Яцко, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
 - Феодоръ, членъ того же Братства, I: 8.
- Гулевичъ-Дрозденскій Гяѣвошъ**, Волынскій дворянинъ, I: 76.
- Александръ, сынъ его, I: 94.
 - Андрей, другой сынъ его, I: 76—79.
- Гуляницкій Андрей**, Волынскій дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 75—76.

- Гуляницкій Григорій, козацкій полковникъ Нѣжинскій, наказной гетманъ Сѣверскій въ 1659 году, III: 339, 356, 361, 376, 383.
- Иванъ (Янъ), членъ Луцкаго Братства, I: 113.
- Яковъ (Якубъ), чашникъ Полоцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 113.
- Оома (Томашъ) Аванасъевичъ, писарь городскій Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 7, 106, 111.
- Гумецкій (Ниміеску) N, ротмистръ польскаго войска, III: 177.
- Гунашевскій Михаилъ, протопопъ Кіевскій, III: 339, 431.
- Гурскій N, („турчинъ“), ротмистръ польскаго войска, I: 173, 185, 190.

Д.

- Давидъ, монахъ Луцкаго Братскаго монастыря, „профессоръ“ братской школы, I: 63.
- Даниловичъ Янъ, подскарбій великій коронный, I: 345, 347, 348.
- Даниль, „аббатъ“, шведскій дипломатическій агентъ въ Малороссіи и Валахіи, III: 271.
- Дашевскій („прозвищемъ Ляхъ“), шляхтичъ, I: 196.
- Дашкевичъ Маркъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102.
- Дверницкій („з Тернавы“) Михаилъ, подстолий Цѣхановецкій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Дворецкій Василій Ѳеодоровичъ, козацкій полковникъ Кіевскій, II: 436, 449—451, 478, 481, 483; III: 441.
- Девлетъ-Гіельда-Ага, ханскій посоль въ гетману Выговскому, III: 404.
- Дегилоскій Григорій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.
- Дейма Антошъ, секретарь королевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Дмитрій-Николай, членъ того же Братства, III: 60.
- Христофоръ, notarius aulicus, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Дембровскій Василій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
- Деменко N, сотникъ козацкій, I: 188
- Дементіановичъ Митрофанъ, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 43.

- Демно**, полковникъ козацкій, посолъ къ королю, (не есть ли это Демьянъ Многогрѣшный, впоследствии гетманъ?) III: 268.
- Демьяновичъ Кириллъ**, райца Луцкій, I: 16.
- Денгофъ** (Сигизмундъ), староста Сокальскій, I: 300, 366.
— (Станиславъ), староста Велюнскій, I: 300.
- Денисевичъ Николай**, „намѣстникъ замка Черниговскаго“, II: 438.
- Держирай Иванъ**, мѣщанинъ Кіевскій, II: 478.
- Детынецкій Н**, польскій посолъ къ господарю Волошскому въ 1654 году, III: 204.
- Джуйлай**, „вождь полевой“ (козацкій или польскій), татаринъ, I: 173.
- Дмеджелѣй** (онъ же Дзялалей и Дзялкій Кривуля) Филонъ, козацкій асаулъ, потомъ полковникъ Бродявскій, I: 202, 316, 317.
- Джмечко** (Дзмечко)—см. Шемечко.
- Дзіоновскій А.**, членъ Братства Львовскаго, III: 60.
- Дзялалей и Дзялкій**—см. Дмеджелѣй.
- Дидковскій Самуилъ**, коморникъ граничный Новгородъ-Сѣверскаго повѣта, II: 437.
- Дидковскій Варлаамъ**, намѣстникъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 435.
- Динковъ Петръ**, козакъ, обыватель Кіевскій, II: 477.
- Дминскій Францискъ**, коморникъ земскій Брацлавскій, I: 114.
- Добранскій Илья**, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Добровлянскій Феодоръ**, членъ того же Братства, III: 61.
- Довойна**, панъ, завѣдывавшій въ Литвѣ великокняжескими стрѣльцами, II: 548.
- Долгорукій князь Василій Владиміровичъ**, фельдмаршалъ, II: 506.
— Юрій Алексѣевичъ, бояринъ, III: 382, 383, 385, 445.
- Долмать-Исайновскій Самуилъ**, стольникъ Волинскій, III: 331.
- Доминикъ князь**—см. Заславскій Владиславъ-Доминикъ.
- Донецъ** (Иванъ), полковникъ козацкій, I: 315, 349.
- Доновой**, начальникъ польскаго пѣхотнаго отряда, I: 358.
- Дорошенко Григорій**, братъ Петра, посолъ Ю. Хмельницкаго къ царю, III: 435.
— Петръ, козацкій полковникъ Прилуцкій, впоследствии гетманъ, II: 453—454, 455, 501; III: 376, 420.

Древинскій Крйштофъ, членъ Луцкаго Братства, I: 121.

— Лаврентій, чашникъ Волинскій, членъ-учредитель Луцкаго Братства и членъ Львовскаго Братства, I: 4, 7, 59—60, 86, 123; III: 60.

— Его жена Анастасія Зубцевская (раньше бывшая въ замужествѣ за п. Филипомъ Ванкомъ), I: 81—88, 108, 109.

— Люція-Терентія, ихъ дочь, — въ замужествѣ за п. Александромъ Жаборницкимъ (см. это имя).

Дроздовскій Мартинъ, дворянинъ, II: 607.

Друцкій-Любецкій князь Павелъ, судья гродскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

Дубравскій Францисекъ, подкоморій Перемышльскій, комиссаръ для мирныхъ переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1648 году, I: 281, 294.

Дувальдъ, начальникъ вспомогательнаго войска Бранденбургскаго курфюрета въ Польшѣ, I: 347.

Дуда Грицко, мѣщанинъ Львовскій, III: 45.

Дядновскій Вавко Ставковичъ, землянинъ Волинскій, I: 137.

Б

Евлашевскій Казимиръ-Людвикъ, каштелянъ Смоленскій, III: 309, 310, 312, 345.

Езерскій N, шляхтичъ, приставшій въ 1655 г. къ козакамъ, III: 230, 231.

Езіорновскій Александръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 106.

Екатерина II, императрица Русская, II: 506—508.

Елецъ Игнатій-Александръ, ксендзъ, іезуитъ, фундаторъ Ксаверовскаго іезуитскаго коллегіума, II: 448.

Елисавета Петровна, императрица Русская, II: 504—506.

Еловицкій Крйштофъ, подстолий Волинскій, членъ Луцкаго Братства, I: 4, 7.

— Филонъ, войскій Владимірскій, членъ того же Братства, I: 7, 94, 123.

Памятникъ т. III.

30

- Еловицій Якубъ**, писарь земскій Кременецкій, III: 331.
Ельсній Лука, маршаловъ Пинскаго повѣта, III: 246, 253, 254, 270.
Ельшевичъ Юрій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Епифаній, монахъ Кієво-Братскаго монастыря, II: 445.
Епифаній, монахъ Полтавскаго Брестовоздвиженскаго монастыря, III: 359

Ж.

- Жабонрицій Александръ**, Волинскій дворянинъ, I: 83, 84, 85, 86, 87, 108.
— **Люція - Теренція Лаврентьевна**, его жена, урожденная Дрезинская, потомъ во 2-мъ замужествѣ за п. Пясочинскимъ, I: 83, 84, 85, 86, 87, 99—100, 107—109.
— **Дмитрій Александровичъ** (ихъ сынъ), подчашій Вилькомирскій, членъ и староста Братства Луцкаго (впослѣдствіи епископъ Луцкій Діонисій), I: 106, 107—109, 111, 112.
— **Григорій**, дворянинъ Вол., членъ Луцкаго Братства, I: 8.
— **Иванъ (Янъ)**, членъ того же Братства, I: 111.
— **Николай**, подсудокъ земскій Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.
Ждановичъ Антонъ, козацкій полковникъ Кієвскій, III: 180, 201, 342, 344, 389, 419.
Жебровскій N, секретарь королевскій, польскій посолъ въ Турцію, I: 238.
Желешковичъ Уласъ, писарь магистратскій Кієвскій, III: 249.
Желиборскій Арсевій, епископъ Львовскій и Галицкій, I: 261: III: 65.
— **Андрей**, родственникъ предыдущаго, на царской службѣ въ Москвѣ, III: 65—66.
Желябужскій Иванъ Аванасьевичъ, царскій дворянинъ, III: 421, 427.
Жирицій Андрей, писарь гродскій Кременецкій, II: 558.
Жолневскій Лука, воевода Брацлавскій, гетманъ коронный, староста Переяславскій, I: 213, 304, 319, 321.
— **Станцлавъ**, воевода Кієвскій, потомъ гетманъ коронный, II: 486.
Жолневскій N, товарищъ польской хоругви, I: 181.

- Жоротовскій**, подписокъ грѣдской Житомирской канцеляріи, II: 575.
Жуковскій Александръ, дворянинъ, III: 314.
Жулинскій Мартинъ, шляхтичъ, I: 170.
Жученко Феодоръ, полковникъ Полтавскій, III: 359 - 360.
Жылинскій князь Иванъ Васильевичъ, I: 139.

В.

- Заборовскій** Рафаиль, митрополитъ Кіевскій, II: 504.
Забускій N, „вождь полевой“ (козацкій или польскій), I: 173.
Забѣла Иванъ, посолье Выговскаго къ королю, III: 364.
— Петръ Михайловичъ, полковникъ козацкій, посланный въ 1654 г къ царю, III: 207.
Завалевичъ Стефанъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Завилиховскій—см. **Зацвиллиховскій**.
Загоровскій Янъ, стольникъ Черниговскій, III: 831.
— Феодоръ, подстароста Владимірскаго, I: 157, 161, 166.
Заецъ-Зденижскій Богущъ, дворянинъ Волинскій, I: 165.
Заецъ Марко, дворянинъ Волинскій, III: 90, 93.
Заіонць N, посолье короннаго подкавцлера Радзѣвскаго къ Б. Хмельницкому, III: 235, 236, 237.
Закусило Янъ, шляхтичъ, II: 437.
Заленскій Андрей, дворянинъ Волинскій, I: 98.
Залибовскій N, ротмистръ польскій, I: 271.
Залускій (Семенъ), старшій надъ козаками, назначенный королемъ въ 1649 г. на мѣсто Богдана Хмельницкаго, I: 363; II: 569.
Заля N, товарищъ польской хоругви, I: 275.
Замойскій Янъ, староста Калущскій, II: 592.
— N, товарищъ польской хоругви, I: 63.
Заплатинскій Теофиль, монахъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 71.
Запоровскій N, полковникъ польскій, I: 270.
Заремба Станиславъ, Кіевскій бискупъ, I: 208.
— Илья, шляхтичъ, I: 115.
Зарецкій Рафаиль, намѣстникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 437, 433.

- Зарницкій Янъ**, адвокатъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Зарудный Самуиль**, козакъ реестровый, оказавшій Б. Хмельницкому важную услугу подъ Кореунемъ, впоследствии судья войсковой; I: 177, 191; III: 376. (Ср. Богдановичъ Самуиль).
- Заславскій князь Владиславъ-Доминикъ**, воевода Сандомирскій, потомъ Краковскій, староста Луцкій, I: 86, 91, 173, 177, 178, 179, 181, 182, 215, 218, 220, 222, 233, 250—260, 265—269, 284, 301, 356, 359; III: 226, 342.
- N, жена его, I: 92.
- Александръ Владиславовичъ, ихъ сынъ, III: 353.
- Зацвилюховскій N**, (также Завилюховскій), ротмистръ польскій, комиссаръ для переговоровъ съ козаками, I: 298; III: 172, 181.
- Зашновскій N**, подписокъ гродскій Новгородъ-Сѣверскій, II: 438.
- Збаражскій князь Владиславъ**, II: 486.
- Збируйскій Діонисій**, епископъ Холмскій и Белзскій, III: 26, 27, 29.
- Збожный-Лайцевскій Щастный**, подетароста Луцкій, I: 71.
- Зборовскій N**, староста Праснышскій, I: 360.
- Зброженъ**, товарищъ польской хоругви, I: 191, 192.
- Здуневскій Марко**, шуринъ Б. Хмельницкаго, служебникъ Адама Бл-сея, I: 225.
- Зелененко N**, предводитель козацкій, III: 179.
- Зелинскій Яковъ**, подчашій Брацлавскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 311, 313, 314, 315, 325, 327.
- Земка Тарасій**, іеромонахъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.
- Зеньковичъ Иванъ**, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.
- Зимницкій Мартинъ**, возный генер. воеводства Волынскаго, III: 316.
- Злотаренко Николай**, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 39.
- Злотовольскій Петръ**, подсудокъ земскій Кіевскій, I: 385.
- Злотый Андрей**—см. Кваснинскій-Злотый.

Золотаренко Васи́лій Ники́форовичъ, козацкій полковникъ Нѣжинскій, III: 392, 420, 425—426.

Золотаренко Ива́нъ Ники́форовичъ, козацкій полковникъ Нѣжинскій, III: 207, 208, 215.

— Тимошъ, козацкій старшина, братъ обоихъ предыдущихъ, III: 207.

Золотарь Крыштофъ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.

Зотовичъ Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Зубцевскій Александръ, мостовничій Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 4, 7.

— Анастасія, за Волинскимъ чапникомъ Лаврентіємъ Древинскимъ (см. это имя).

— Владиславъ (Владиміръ, а вѣрнѣе Вацлавъ), городничій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 4, 80.

Зѣновичъ Никита Дмитріевичъ, царскій военода въ Полтавѣ, III: 359.

Зѣновичъ Юрій, державца Чечорскій и Пропойскій, I: 139.

Зяловскій Янъ, намѣстникъ бургграфства Луцкаго, I: 96.

И.

Ибрагимъ, султанъ Турецкій, I: 323.

Иваницкій Лазаръ Лавриновичъ, судья городскій Владимірскій, I: 151—156.

— Райна Стефановна, жена его, урожденная Гоголевская. I: 151—156.

Ивановъ Алмазь,—см. это послѣднее имя.

Ивановъ Михаилъ, козакъ, посланный кошевымъ Барабашемъ въ Москву въ 1657 г. III: 251, 253.

Ивашковскій Аеанасій, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Братства Кіевского, II: 393.

Ивона, бродяга-монахъ („чернецъ дикій, волочащійся“), III: 24.

Игнатій, священникъ Братства Львовскаго, III: 28.

Иларіонъ (въ другомъ мѣстѣ Лаврентій), игуменъ Пересопницкаго монастыря, I: 137—138.

- Илія**, ієромонахъ Кієво-Михайловскаго монастыря, выходець изъ г. Перемышля, I: 55.
- Ильинскій Александръ**, бургграфій Луцкій, III: 327.
- Ильяшъ**, асаулъ козацкій,—см. **Караимовичъ Ильяшъ**.
- Ильяшевичъ Василій**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
— Гаврило, членъ Луцкаго Братства, I: 102.
- Иннокентій**, игуменъ Кієво-Братскаго монастыря (II: 445),—см. **Галатовскій Иннокентій**.
- Иринархъ**, ієромонахъ, уставникъ Кієво-Печерскаго монастыря, III: 424.
- Исаакій**, ієромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7. (ср. **Борисевичъ Исаакій**).
- Исайковскій Иванъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Исакевичъ N**, подписокъ Мозырскій, сынъ мѣстнаго священника Пречистенскаго, I: 73.
- Исламъ-Гирей**, ханъ Крымскій, I: 222—223, 236—237, 239—240, 360—361, 362, 363, 364—366; II: 586, 588, 589, 592, 594; III: 187, 188, 189—191, 193—196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 217.

I.

- Іеремія**, патріархъ Константинопольскій, III: 13, 14—16, 17—19, 20—22, 24, 26, 27, 28, 30, 35, 36—38, 56.
- Іеремія**, князь,—см. **Вишневецкій князь Іеремія**.
- Іоакимъ**, патріархъ Антіохійскій, III: 3—12, 15, 45.
- Іоаннь Алексѣевичъ**, царь, II: 473, 475, 486, 488—492, 505.
- Іоаннь изъ Вишни**—см. **Вишенскій Іоаннь**.
- Іоаннь**, „служитель храму“, членъ-учредитель Луцкаго Братства, I: 3.
- Іозефовичъ N**, начальникъ польскаго гарнизона въ Дубровнѣ, III: 216—217.
- Іоиль**, ієромонахъ, членъ Кієвскаго Братства, II: 393.
- Іосифъ**, игуменъ Кієво-Братскаго монастыря, II: 445—446.

Ес.

- Надзіоловскій Альбертъ**, секретарь королевскій, I: 81.
- Казановичъ Карлъ**, мѣщанинъ и купецъ Могилевскій, I: 74.
- Казановскій Адамъ**, маршалокъ надворный коронный, I: 297—298.
- Калачинскій Проконій**, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря и ректоръ Коллегіума, II: 493, 496.
- Калга**, султанъ Крымскій, III: 411.
- Калениченко Богданъ**, козацкій старшина, III: 441.
- Калибетъ**, мурза Татарскій, III: 198, 214.
- Калиновскій Мартинъ**, воевода Черниговскій, гетманъ польный коронный, староста Брацлавскій, Литинскій, Перемышльскій, I: 177, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 201, 203, 205, 209, 214, 217, 218, 220, 233, 235—236, 237, 238, 267; II: 592, 601, 602, 606—608; III: 167, 181.
- Самуиль, его сынъ, обозный коронный, I: 183, 184, 187; II: 602.
- Юрій, мечникъ Брацлавскій (1651 г.), I: 186, 187.
- Калинскій N**, ротмистръ польскій, I: 298.
- Калускій староста** (I: 356)—см. **Замойскій Янъ**.
- Калусовскій Янъ**, дворянинъ Волынскій, I: 156.
- Камаметъ**, мурза Татарскій, I: 186.
- Каменециій панъ** (I: 354, 355, 357)—см. **Лянцкоронскій Станиславъ**.
- Каменециій староста** (II: 594)—см. **Потоцкій Петръ Николаевичъ**.
- Каменециій Василій Ивановичъ**, бояринъ Кіевскій, митрополичій староста Печерскій, II: 424.
- Каменскій** (Kamieński) **Миронъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 101.
- Каминскій Томашъ**, возный, I: 115.
- Каневскій полковникъ козацкій** (II: 453),—см. **Лизогубъ Яковъ**.
- Каплонскій** (или **Каплунскій**) **Герасимъ**, полковникъ Чигиринскій, посоль отъ гетмана Выговскаго къ королю съ Гадяцкими пактами, III: 347, 350, 359.

Карабей—см. **Карачь-Бей**.

Караимовичъ Ильяшъ, асаулъ реестровыхъ козаковъ въ 1648 году,
I: 202, 217.

Карась-Ага, татаринъ, переводчикъ при гетманѣ Выговскомъ, II: 603.

Карачь-Бей, начальникъ Татарскихъ войскъ, III: 213, 214, 283,
320, 345, 346, 417.

Карвовскій Мартынъ, подстароста Житомирскій, II: 575, 578, 580, 584.

Каржинскій N, униатскій игумень Вытонскаго монастыря, III: 335.

Карлъ X Густавъ, король Шведскій, I: 192, 193, 194, 195.

Карницкій Трохимъ-Іоаннъ, членъ Братства Львовскаго, III: 60.

Кароль, королевичъ Польскій, братъ Яна-Казимира, III: 195.

Карпо (Мокрѣвичъ?), товарищъ войсковой, посланный гетманомъ Ю.
Хмельницкимъ къ царю, III: 423—424.

Карчевскій Томашъ, польскій полковникъ, вислодствіи подчашій Са-
ноцкій, каштолянъ Галицкій, III: 355—358, 361, 375—376.

Кашевскій Генрихъ, дворянинъ, I: 91.

— Держиславъ-Александръ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

Кваснинскій-Злотый Андрей, униатскій архіепископъ Смоленскій, III:
335.

Кейскій (Уейскій?) Томашъ, секретарь королевскій, I: 96.

Кендзерскій (и Ковдзерскій) Михаилъ, шляхтичъ, III: 94, 152.

Кининъ Василій Петровичъ, стольникъ, царскій посолъ къ гетману
Выговскому, III: 281.

Килимбетъ, мурза Крымскій, III: 214.

Кипріанъ, южнорусскій монахъ на Афонѣ (въ 1620-хъ годахъ), I: 132.

Кирилль, патріархъ Константинопольскій,—см. **Лукарисъ** Кирилль.

Кирилль, архимандритъ, потомъ патріархъ Александрійскій, I: 9,
26—29, 35, 47, 117; II: 399; III: 35.

Кириловичъ Василій, членъ Луцкаго Братства, I: 101.

— Самуило, членъ того же Братства, I: 67.

— Северинъ, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.

Кисель Адамъ Григорьевичъ, воевода Брацлавскій, потомъ Кіевскій,
членъ Львовскаго Братства, I: 209—213, 219, 220, 224—227,

228, 231—232, 234—235, 262, 264, 269—272, 275—276, 278—281, 283—285, 286—288, 289, 290, 295, 299—300, 303, 314—329, 330—332, 334, 335, 339—340, 341—344, 350, 366; II: 430, 434—436, 440, 457—459, 462, 477, 566, 569—573, 575—577, 583—585, 597, 601; III: 60, 155—157.

— Анастасія-Христина Богушевичовна, его жена, I: 315, 319; II: 457, 458, 459.

— Александръ, подстолій Черниговскій, II: 457.

— Его сыновья: Николай, подкоморій Дербскій, староста Вышгородскій; Юрій, староста Сѣвницкій; Вацлавъ, Бенедиктъ, Якубъ, Янъ, Геліашъ, Владиславъ, Ярославъ и Михаилъ, II: 457.

— Николай (Григорьевичъ, братъ Адама), хорунжій Новгородъ-Северскій, староста Черкасскій, I: 183, 275, 284, 311, 313, 314, 315, 317, 319; II: 578—579.

Якубъ, поборца Владимірскаго повѣта, III: 355.

Кисель Н, начальникъ козацкаго отряда (1649 г.), I: 358.

Кисельницкій Кипріявъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Кишна Станиславъ Петровичъ, ковода Витебскій, державца Браславскій, Усвятскій и Озіоровскій, I: 141.

Кіевскій каштелявъ (I: 314)—см. **Бржозовскій Максимиліанъ**.

Клинскій Александръ, бургграфій Луцкій, III: 329.

Клодзянскій Н, польскій ротмистръ, I: 189.

Кмитичъ Семень, дворянинъ королевскій, I: 139.

— **Н**, полковникъ королевскій, III: 262, 263.

Кнегининскій Стефанъ, намѣтникъ подстаросты Луцкаго, II: 558.

Кнышъ, козакъ, посланный въ 1647 г. Б. Хмельницкимъ изъ Сѣчи въ Крымъ для переговоровъ, I: 175.

Кобыляцкій (Григорій?), начальникъ Нѣжинской козацкой пѣхоты (въ 1654 г.), III: 207, 208.

Ковалевскій Иванъ, асаулъ войсковый козацкій, III: 347, 350, 388, 418, 419.

Ковальскій Н, стольникъ Львовскій, I: 360.

- Когуть Иванъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.
- Козинскій Богданъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
- Иванъ Романовичъ, членъ того же Братства, I: 43, 75.
- Козинскій Иванъ, агентъ Б. Хмельницкаго, I, 261.
- Козичанка Агафья, обывательница Кіевская, II: 481.
- Козицкій Варлаамъ, уніатскій игумень Пустынскаго монастыря близъ г. Мстиславля, III: 335.
- Козловскій Василій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.
- Козловскій князь Григорій, стольникъ и воевода царскій, III: 409
- Козька князь Василій (XV в.), I: 138.
- Андрей Михайловичъ, III: 146.
- Дмитрій Андреевичъ, его сынъ, III: 143, 146.
- Коленъ N, польскій посоль къ Турецкому султану, I: 305.
- Коленда Юрій-Гавріиль, уніатскій архіепископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій, III: 335.
- Коллонтай Самуиль, польскій посланецъ къ Б. Хмельницкому въ 1648 году, I: 252, 256.
- Кольчицкій Бриштофъ, скарбникъ воеводства Черниговскаго, членъ Луцкаго Братства, I: 7. (Ср. Кульчицкій).
- Комарницкій Василій, „В. М. Z. P.“ (?), членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Комаровскій N. дворянинъ, зять Чигиринскаго подстаросты Чаплинскаго, I: 195.
- Комиссаръ козацкій—см. Шембергъ.
- Конашевичъ, гетманъ,—см. Сагайдачный.
- Кондзелевичъ Іовъ, игумень Луцкаго Братскаго монастыря, I: 113.
- Кондратенко Костюкъ, намѣстникъ козацкаго полковника Овручскаго. пльвникъ въ Москвѣ, III: 413.
- Иванъ, его братъ, обыватель г. Вышева, III: 413.
- Кондрацкій Янь, ротмистръ королевскій, I: 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189; III: 175.
- Конецпольскій Александръ, хорунжій коронный, потомъ воевода Сендомирскій, староста Переяславскій, Корсунскій и Плескировскій

I: 92, 173, 174, 175, 180, 189, 194, 195, 196, 200, 201, 214—215, 218, 233, 262, 263, 274, 298, 300, 301, 308, 309, 311, 316, 317, 326; II: 592; III: 200.

Конецпольскій Андрей, писарь польный коронный, I: 301.

— Криштофъ, воевода Болзскій, I: 202, 305—306.

— Станиславъ, каштелянъ Браковскій (отець Александра), I: 174, 195, 321.

Конецпольскій N, плѣнникъ подъ Корсуномъ въ 1649 г., I: 327, 329.

Кононовичъ-Горбацкій Іосифъ, игумень Кіево-Михайловскаго монастыря; потомъ ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, наконецъ епископъ Витебскій, Оршанскій, Мстиславскій и Могилевскій, II: 435, 443—444, 445, 446.

Кононовичъ Несторъ, подписокъ войсковой канцеляріи, посоль Ю. Хмельницкаго къ царю, III: 435.

Кончевскій (или Концевичъ) Ярема, козакъ, I: 261, 262, 263.

Копинскій Исаія, митрополитъ Кіевскій, I: 54—57; II: 388, 415, 417, 418.

Коптевицкій Богданъ, возный Луцкаго повѣта, III: 75.

Копыстенскій Захарія, монахъ, членъ Кіевского Братства, II: 394.

Корвинъ-Госевскій Викентій, стольникъ Литовскій, комиссаръ при заключеніи Бѣлоцерковскаго договора 1651 года, потомъ подскарбій великій Литовскій и польный гетманъ Литовскій; плѣнникъ на Москвѣ, II: 594, 602; III: 292, 366, 379, 381.

Корендовичъ Юрій, регентъ Каменецкій, инстигаторъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Корецкій князь Самуиль-Карль, I: 315, 316, 328, 343.

Корицкій Криштофъ - см. Корицкій.

Корниловичъ Захарія, намѣстникъ игумена и ректора Кіево-Братскаго монастыря, II: 480.

Корніантъ Константинъ, членъ-благотворитель Львовскаго Братства, III: 37, 59.

Коробка Оедоръ, товарищъ войсковой, козацкій посоль на Борисовскій съѣздъ, III: 420, 426.

- Коронный канцлер** (II: 583, 584), — см. **Лещинский Андрей**.
- Коронный подканцлер** (I: 294—295, 300, 345), — см. **Лещинский Андрей**.
- Коронный подекарбий великий** (I: 345, 347, 348) — см. **Даниловичъ Яв.**
- Коронный хоружий** — см. **Конецпольский Александръ**.
- Корсани**, дворяне, фундаторы православнаго Березницкаго монастыря, III: 336.
- Корсакъ N**, унѣтъ-игуменъ Овуфрѣвскаго монастыря близъ г. Мстислава, III: 336.
- Кортый (Korty) Петръ**, членъ Братства Львовскаго, III: 60.
- Корфъ Вильгельмъ**, староста Орленскій, полковникъ королевскій; III: 217.
- Корчинскій Іосифъ**, членъ Львовскаго Братства; III: 61.
- Корыцкий Криштофъ**, хоружий Новгородскій, ротмистръ королевскій, посолъ въ Вѣлгородъ и Крымъ; I: 173, 174, 177, 178, 181, 184, 185, 190, 265, 266, 268; III: 204, 205—206, 211.
- Корыцинскій Стефанъ**, коронный канцлеръ, III: 212—214, 265—267.
- Косаковскій Казимиръ**, подеудокъ Брацлавскій, комиссаръ при заключеніи Вѣлоцерковскаго договора 1651 года, II: 602.
- Косовъ Сильвестръ**, префектъ школъ Кіевскихъ, членъ Кіевскаго Братства, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 293, 315, 322, 323, 327, 330; II: 393, 411, 444, 445, 592; III: 65, 158, 273.
- Костюшновичъ-Хоболтовскій Григорій**, землянинъ Волянскій, I: 156.
- Котовичъ Петръ**, малороссійскій купецъ, попавшій въ плѣнъ къ полякамъ, II: 568.
- Котужинскій Николай**, подстароста Житомирскій, II: 607.
- Коци (Косі) Юрій**, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Кошельскій Мартинъ**, шляхтичъ, I: 160.
- Кравецъ Лука**, мѣщанинъ Львовскій, членъ тамошняго Братства, III: 39, 43, 46.
- Кравченко Иванъ**, козацкій полковникъ Вѣлоцерковскій, III: 349, 367, 368, 383, 404.
- Краковскій староста** (I: 360) — см. **Любомирскій Юрій**.

Крамарь Прокопъ (въ другомъ мѣстѣ Пропола), мѣщанинъ Львовскій, Ш: 47, 49.

Красносельскій Мелетій, намѣстникъ Кіево-Печерскаго монастыря II: 436.

Красовскіе, мѣщане Львовскіе:

— Андрей, членъ Львовскаго Братства, Ш: 60.

— Дмитрій Демидовичъ, членъ-основатель того же Братства, Ш: 39, 40, 41, 42, 43, 59.

— Иванъ Демидовичъ, членъ-основатель того же Братства. Ш: 26 47, 49, 59.

— Николай, членъ Львовскаго Братства, Ш: 60.

Красовскій N, товарищъ хоругви Адама Киселя, I: 284.

Крейцъ, полковникъ польскихъ войскъ, II: 594.

Кремтскій Мартинъ, мѣщанинъ Люблинскій, Ш: 225, 226—232.

Крентовскій Янъ, ловчій Кіевскій, I: 316.

Креховскій Іоасафъ, игумень Трехтемировскаго монастыря, Ш: 428—432.

Кречовскій N, Чигиринскій полковникъ реестровыхъ козаковъ, I: 173, 175.

Кривенко Григорій, козацкій наказной полковникъ Брацлавскій, II: 581—582.

Кривецкій N, писарь гетмана Выговскаго, Ш: 351.

Кривонось Максимъ, полковникъ козацкій, I: 178, 179, 210, 252—255, 262—264, 267, 269, 270, 271, 272, 275, 277, 279, 298.

Криницкая Елена, дворянка Кіевская, II: 481.

Кроковскій Іоасафъ, игумень и ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, впоследствии Кіевскій митрополитъ, II: 474, 475, 480, 482, 486, 487, 488, 489—492, 493.

Кропивницкій Михайлъ—см. Судимонтовичъ-Кропивницкій.

Кроснович Михайлъ, подсудокъ земскій Перемышльскій, секретарь королевскій, членъ Львовскаго Братства, Ш: 60.

Кузка Мартинъ, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 103.

Кузьмич Оедоръ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

- Куликовскій** Ананій, монахъ, экономя Кіево-Печерскаго монастыря, II: 436.
- Куликовскій** Данилъ, мечникъ Брацлавскій, членъ и староста Братства Луцкаго, I: 113.
- Кульчицкій** Криштофъ—см. **Кольчицкій**.
- Кульчицкій** Стефанъ. членъ Братства Львовскаго, III: 61.
— Юрій, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Кунарскій** Станиславъ—см. **Кутнарскій**.
- Куневичъ** Іезекіиль (II: 394)—ошибка вм. **Курцевичъ**.
- Куракинъ** князь А., оберштаймейстеръ и сенаторъ Русскій, II: 506.
- Курбацкій** Самуиль, сотникъ Шаповаловскій, посолъ Выговскаго къ королю, III: 364.
- Куропатва-де-Лянцуповъ**, ротмистръ ополченія земли Галицкой, I: 261.
- Курцевичева** княгиня N, игуменья женскаго Кіево-Печерскаго монастыря, I: 72.
- Курцевичъ** Іезекіиль, архимандритъ Трехтемировскаго монастыря, членъ Луцкаго Братства, I: 7; II: 394.
— Александръ, подстароста Владимірскій, I: 143, 146, 148, 150.
— Константинъ (Дмитріевичъ), подстароста Владимірскій, I: 151.
- Кутнарскій** (онъ же **Кунарскій** и **Кѣнарскій**) Станиславъ, польскій резидентъ въ Яссахъ, III: 186—188, 211.
- Кучевичъ-Минновскій** Иванъ, козацкій полковникъ Паволоцкій, II: 602.
- Кучинская**, дворянка Кіевская, II: 480.
— Прасковья, инокиня Кіевскаго монастыря, II: 476.
- Кѣлчинскій** (Бульчинскій?) N, скарбникъ Кіевскій, I: 316.

Л.

- Лаврентій** (въ другомъ мѣстѣ **Иларіонъ**), игумень Пересопницкій, I: 137—138.
- Лаврышевичъ** Стефанъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Лайцевскій** Николай, каштелянъ Сохачевскій, I: 208.
- Ламанъ**, хорунжій Луцкій: I: 138.

Ланцкоронскій — см. **Лянцкоронскій**.

Ласко Криштофъ, козацкій полковникъ, посолъ Выговскаго къ королю, III: 364.

Ласко Петроній, монахъ Гоцскаго монастыря, посланецъ А. Киселя къ Б. Хмельницкому, I: 225, 226, 231, 270, 279, 344.

Ласковскій Михаилъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Стефанъ, членъ того же Братства, III: 60.

Ласко-Чернчицкій Адамъ, намѣстникъ староства Луцкаго, I: 81, 88.

— Семень, дворянинъ, I: 156.

Лакновичъ Николай, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103, 104.

Лашъ (Гучапскій) Самуиль, стражникъ коронный, староста Овручскій и Каневскій, I: 173, 175, 179, 181, 258, 259.

Левковскій Супрѣянъ (Купріанъ?), дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Ледоховскій Стефанъ, дворянинъ, III: 330.

Лентовскій N, ксендзъ, кармелитъ, королевскій посланецъ къ Б. Хмельницкому въ 1649 году, I: 318, 325, 330.

Лесницкій Григорій, полковникъ Миргородскій, потомъ генеральный судья войсковой козацкій, членъ Львовскаго Братства, III: 60, 231, 251, 339, 348, 374, 376, 388, 417.

Лешневичева Христина, обывательница Кіевская, II: 481.

Лещинскій Андрей, бискупъ Хелминскій и Померанскій, подканцлеръ коронный, потомъ архиепискупъ Гвѣзненскій, I: 208, 294—295, 300, 345; II: 583, 584; III: 215, 257—258, 289.

— Богуславъ, староста генеральный Великопольскій, подскарбій коронный, потомъ подканцлеръ, I: 231—232, 248, 345, 348; III: 347, 348.

— Вацлавъ, бискупъ Варминскій, потомъ архиепискупъ Гвѣзненскій, I: 345.

— Самуиль (внукъ Андрея), обозный коронный, староста Луцкій и Кореунскій, III: 266, 299.

Лизогубъ Яковъ Евфимовичъ, полковникъ Каневскій, потомъ Черниговскій и наконецъ обозный генеральный, II: 453; III: 374.

- Линевскій Н**, ротмистръ польскій. I: 190
- Линчовскій Николай**, шляхтичъ, III: 49.
- Липленскій Иванъ** Вогушовичъ, землянинъ Волынскій, III: 75.
- Лисовскій Гаврило**, асаулъ войсковый козацкій, III: 332.
- Литвиновичъ Николай**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Литинскій Андрей**—см. **Литынскій**
- Литовскій** гетманъ польный, князь (I: 314), — см. **Радзивиль Янушъ**.
- Литовскій** конюшій (III: 339)—см. **Радзивиль князь Богуславъ**.
- Литовскій** маршалокъ великій (I: 345)—см. **Радзивиль Александръ**.
- Литовскій** маршалокъ надворный (I: 345, 350)—см. **Тышневичъ Янъ-Антоній**.
- Литовскій** обозный (I: 250, 258)—см. **Осинскій Самуилъ**.
- Литовскій** подквандеръ (I: 221, 345, 359, 360, 366)—см. **Сапѣга Левъ-Вазимиръ**.
- Литовскій** подквандеръ и польный гетманъ (III: 366, 379, 381)—
см. **Корвинъ-Госевскій Викентій**.
- Литовскій** стольникъ (II: 594)—см. **Корвинъ-Госевскій Викентій**.
- Литынскій Андрей**, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 393, 414.
- Лозка Стефанъ**, маршалокъ Мозырскаго повѣта, I: 72, 73; II: 385, 386, 389, 390.
- Гальшка Гулевичевна, его жена, основательница Кіево-Братскаго монастыря, I: 71—75; II: 385—390, 404.
- Михаилъ, ихъ сынъ, I: 72, 73, 74, 75.
- Лонацкій Василій**, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.
- Лончинскій (Юзефъ)**, майоръ польской артиллеріи, плѣненный въ Кодакъ козаками, I: 174, 329.
- **Н**, драгунскій польскій ротмистръ, III: 318.
- Лубенскій Матвѣй**, примасъ, архіепископъ Гвѣзденскій, I: 203—206, 209, 213, 229—230, 231—232, 238, 239, 240, 248, 250, 251, 255, 257, 289, 294, 299, 303.
- Лукарисъ Кириллъ**, ректоръ Острожскаго училища, потомъ патріархъ Константинопольскій, I: 26—29, 34, 35, 47, 117.
- Луковскій** судья (III: 240, 241)?

Луновскій староста (Ш: 268)?

Лупула Василій, господарь Молдавскій, I: 186, 188, 307, 308, 330;
II: 592; III: 170, 181, 188, 203, 204, 411.

— N, жена его, III: 188.

— Домна Локсандра, его дочь, жена Тимоша Хмельницкаго, —
(см. это имя);

— N, сынъ Василя, III: 411.

Луцкій Янъ, писарь земскій Перемышльскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Луцкій бискупъ—см. Гембицкій Андрей.

Лысаковскій Абрамъ, дворянинъ, I: 170.

— Яковъ, подстароста Луцкій, I: 166—170; III: 152.

— Катерина „зъ Жулина“, его жена, I: 166.

Лыховскій Войтехъ, дворянинъ, I: 170.

Львовъ князь Семенъ Петровичъ, окольникій и воевода, III: 356.

— Никита Яковлевичъ, князь, окольникій и Сѣвскій воевода, III: 366.

Львовскій стольникъ (I: 360)—см. Новальскій N.

Любенецкій Петръ-Адальбертъ, ксендзъ, президентъ Луцкаго конвента Тринитаровъ, I: 114—116.

Любишевскій N, польскій ротмистръ, I: 183.

Любомирскій князь Станиславъ, подчашій коронный, потомъ воевода Краковскій, I: 215, 359.

— Юрій-Себастьянъ Станиславовичъ, староста Краковскій, маршалокъ великій и гетманъ польный коронный, I: 294, 366; III: 168, 297—300, 437—439, 441, 443, 444.

Людовикъ XIV, король Французскій, III: 187.

Люткевичъ-Телица Павелъ, игуменъ Чернецкаго монастыря, I: 65.

Лютомирскій N, дворянинъ, I: 330.

Лянцкоронскій N, региментарь, съ 1653 г. гетманъ польный коронный I: 180, 190, 191, 192, 193.

— Станиславъ, каштелянъ Каменецкій, потомъ воевода Брацлавскій, затѣмъ Русекій, I: 354, 355, 357; II: 581—582, 592, 596, 601; III: 196—202, 203—206, 276, 399—400, 406.

ПАМЯТНИКИ т. III.

Ляницоронскій N, мечникъ великій коронный, староста Святинскій, III: 186—188.

Лясота Юрій, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, III: 414.

Ляць—см. **Ляць**.

М.

Магометъ IV, султанъ Турецкій,—см. **Мохамедъ**.

Мазарани Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Мазепа Адамъ (отецъ гетмана), дворянинъ, посоль отъ Запорожскаго войска на сеймъ для подтвержденія Гадяцкихъ пактовъ, III: 348, 349.

— **Жена его** (Марина, урожд. Мокіевская), III: 349.

— **Иванъ Степановичъ**, покоевый дворянинъ королевскій, впоследствии гетманъ, II: 472—473, 475, 482, 484, 485, 486, 489, 490, 499—500, 501—502; III: 380, 382.

Манера (Макиєга), полковникъ козацкій,—см. **Мозыра**.

Малецкій Дмитрій, мѣщанинъ Бродскій, I: 92.

Малечкій Алексій, членъ основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Мализевскій N, товарищъ польской хоругви, I: 284.

Малиновскій Александръ, бургграфій Луцкій, I: 14, 16, 58.

Малинская Татіана, дворянка, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Малинскій N, хоружій Волинскій, I: 269.

— **Михаиль**, маршалокъ господарскій, III: 69.

Маневарда Юрій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— **Янъ-Анастасій**, членъ того же Братства, III: 61.

Маринетось, грекъ,—см. **Арфанись Мануиль**.

Марко, козацкій полковникъ Черкасскій, I: 261, 262.

Марновскій Михаилъ, землянинъ Волинскій, I: 165.

— **Янъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

— **Яцко**, землянинъ Волинскій, I: 165.

Марцинковскій Станиславъ, шляхтичъ, III: 43.

Масальскій князь Андрей Петровичъ, I: 139.

— **Иванъ Петровичъ**, братъ его, I: 139.

Матвѣевичъ Янъ, райца Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 67.

- Матвѣй** I, Раду, господарь Волошскій, I: 238, 272.
- Матфѣвичь** Оедоръ, членъ Львовскаго Братства, III: 26.
- Матфѣевъ** Іоаннъ, послушникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 403.
- Матюта** Константинъ, козацкій посолъ на Борисовскій съѣздъ, III: 420, 426.
- Матюшичъ** Трушъ, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.
- Махметъ-Гирей**, ханъ Крымскій, III: 203, 205, 206, 212, 213, 217—219, 233, 234, 237, 241, 243, 244, 245, 249—250, 251, 270, 281, 318, 356, 357, 361, 362, 381, 388, 400, 404, 407, 408, 415, 427, 435, 437.
- Маховскій** Себастьянъ, полковникъ польскій, I: 186, 187, 189; II: 603; III: 180, 181.
- Машевичъ** Семенъ, возный Луцкаго повѣта, I: 66.
- Мегеринскій** N, сотникъ козацкій, I: 188.
- Медведовскій** Янъ, коморникъ граничный Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства. Его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей, помѣщенныхъ въ I томѣ, на стр. 111. (См. дополненія).
- Мелетій** (Пигасъ), патриархъ Александрійскій, потомъ Константинопольскій, I: 121, 132; III: 33—36.
- Мелешко**, дворянинъ, ротмистръ королевскій, I: 183.
- Мельницкая** Анна, жена Станислава Трацевскаго, жертвовательница въ пользу Луцкаго Братства, I: 67.
- Мендель**, Брестскій еврей, мытный арендаторъ, II: 558, 562.
- Меѳодій**, епископъ Мстиславскій и Оршанскій, II: 479 (см. еще Филимоновичъ Максимъ).
- Меѳодій**, игуменъ Мозырскаго монастыря, I: 73.
- Микишъ** Михалъ, начальникъ Венгерскаго вспомогательнаго отряда въ Польскомъ войскѣ, I: 189.
- Миклашевскій** Якубъ, дворянинъ, I: 166—170.
- Минуличъ** Герасимъ (въ схимѣ Григорій), іеромонахъ, игуменъ Черничкаго монастыря, основатель Луцкаго Братства и потомъ игуменъ Братскаго монастыря, I: 3, 43.

- Милновъ** Тимоѳей Степановичъ, Московскій посланецъ къ А. Киселю въ 1648 г., I: 228, 253.
- Миніовскій** N, шляхтичъ, посолъ королевскій къ гетману Выговскому, III: 323.
- Мировицкій** N изъ Острога, дворянинъ, жертвователъ въ пользу Лудкаго Братства, I: 123.
- Миронъ**, Полтавскій полковой асаулъ, III: 359.
- Мирскій** Григорій, стражникъ Литовскій, I: 358.
- Мисковичъ** Евстафій, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 26.
- Миславскій** Самуилъ, митрополитъ Кіевскій, II: 506—508.
- Миткевичъ** Ѳедоръ, бурмистръ Кіевскій, II: 387.
- Митковичева** Люція, мѣщанка Кіевская, II: 447.
- Митрофанъ**, іеромонахъ, келаръ Кіевскаго Пустынно-Никольскаго монастыря, II: 425.
- Михаилъ**, митрополитъ Кіевскій, — см. Рагоза Михаилъ.
- Михаилъ**, господарь Молдавскій, III: 203, 204.
- Михаилъ**, племянникъ предыдущаго, женихъ одной изъ дочерей Б. Хмельницкаго, III: 203, 204.
- Михаилъ** (Вишневецкій), король Польскій, II: 461—465, 486.
- Михаилъ**, священникъ Львовской Братской церкви, III: 28.
- Михаилъ** Ѳеодоровичъ, царь Русскій, I: 8; II: 395, 400, 403, 423—427; III: 429.
- Михайловичъ** Ѳедоръ, козацкій полковникъ Подольскій, III: 272—273, 285.
- Михалевичъ** Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
— Янъ, членъ того же Братства, III: 60.
- Млещицкій** Станиславъ, возный Львовскаго повѣта, III: 43.
- Млынскій** Станиславъ, возный того же повѣта, III: 49.
- Мнишенъ** N, староста Львовскій, III: 343.
- Могила** Петръ, воеводичъ Молдавскій, архимандритъ Кіево-Печерскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 60—61, 68—70; II: 393, 407—409, 410—411, 412—422, 423—427, 429—433,

439, 441, 442, 443, 450, 452, 464, 466, 477, 482, 490, 495, 498; III: 58—59.

Могила Моисей, братъ Петра, господарь Молдавскій, II: 431, 432, 433, 435, 452.

Могилянна домна Анна, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Можайскій N, дворянинъ, I: 330.

Мозелли—см. Музелля.

Мозыра (ошибочно Манера) Лукьянъ, козацкій полковникъ Кореунскій, I: 246, 336, 339; III: 180.

Мойнанъ, султанъ Крымскій, III: 205.

Моносим-Баковеціе, Волянскіе дворяне (ср. Баковецкій):

— Григорій, членъ Луцкаго Братства, I: 26.

— Иванъ, членъ того же Братства, I: 26, 111.

— Константинъ, членъ Луцкаго Братства. Его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей, помѣщенныхъ въ т. I: стр. 111.

Моносій-Дениско Янъ, судья земскій Кременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 106.

Монрсній Андрей, ксендзъ, каноникъ Тремешинскій, польскій посланецъ къ Б. Хмельницкому, I: 309, 312, 318.

Мороховскій Іоакимъ, униатскій епископъ Владимірскій, авторъ полемическаго сочиненія „Sowita wiņa“, I: 129.

— Стефанъ, Львовскій мѣщанинъ, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Московскій посолъ къ Б. Хмельницкому въ началѣ 1649 года, (I: 316, 318, 324)—см. Унковскій.

Мостицкій Павсій, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 23.

Мохамедъ IV, султанъ Турецкій, II: 585—589.

Мочокъ N, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфриевскомъ монастырѣ, III: 44.

Мошеевичъ Майръ, Цинскій еврей, арендаторъ Кременецкаго мыта, II: 557.

Мощаницкій Юрій, дворянинъ, членъ Кіевского Братства, II: 414.

Мратовичъ Принархъ, соборный старецъ Кіево-Печорскаго монастыря, II: 481.

Музелля (**Musella, Muzella, Мозели**) донъ Александръ, грекъ, дворянинъ королевскій, членъ-благодетель Луцкаго Братства, I: 80—81, 88—94, 95—96.

Муравецъ N, капитанъ короннаго войска, I: 190.

Муратъ-паша, турецкій генералъ, Буджацкій паша, III: 187.

Мусса-паша, визирь Турецкій, I: 236—237.

Муховецкій Крыштофъ, дворянинъ, членъ Кіевского Братства, II: 414.

— Марина Олекшицовна, его жена, II: 481.

Мшанскій Стефанъ, дворянинъ, членъ Кіевского Братства, II: 415.

Мышна-Холоневскій Михаилъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Мѣдзюховскій И..., членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Мѣшковскій Яковъ, бурмистръ г. Львова, III: 39, 40, 41, 43, 44, 46, 48.

Мясковскій Андрей, стольникъ Галицкій, II: 590—593, 594—595, 596—598.

— Войтехъ, подкоморій Львовскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 305—308, 311, 313, 314—329, 330—331.

— Лука, судья земскій Подольскій, I: 201, 203, 272—273, 307—308.

Н.

Наленчъ-Малаховскій Гіацинтъ, канцлеръ коронный, староста Радошицкій, Сяницкій и Гродецкій, II: 590.

Нападовскій Николай, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Нарушевичъ Николай, секретарь королевскій, I: 145.

— N, дворянинъ Волынскій, I: 129.

Нарышкинъ Александръ, дѣйствительный тайный совѣтникъ, II: 506.

Наталчичъ (въ текстѣ ошибочно **Напалищъ**), козацкій полковникъ Овруцкій, I: 336, 339.

- Небаба** Мартынъ, козацкій полковникъ Черниговскій, I: 336, 338;
II: 594.
- Невмержицкій** (въ текстѣ **Несторацкій**) Иванъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
- Негребецкій** Константинъ, іеромонахъ, намѣстникъ Кіево-Софійскій, II: 435.
- Некрасевичъ** Самуиль, писарь гродскій Новгородъ-Сѣверскій, членъ Кіевскаго Братства, II: 415, 438.
- Нектарій**, греческій митрополитъ, ѣздившій въ Москву, III: 369.
- Нелиповскій** Оома, шляхтичъ, приставъ отъ А. Киселя при козацкихъ послахъ къ королю, I: 246.
- Нелюбовичъ-Тунальскій** Іосифъ, митрополитъ Кіевскій, II: 453—454, 455—456, 501; III: 336.
- Немиричъ** Александръ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8
— Юрій Стефановичъ, подкоморій Кіевскій, потомъ полковникъ козацкій, канцлеръ Великаго Княжества Русскаго, III: 305, 320, 339, 417.
- Неофитъ**, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 62—64, 67.
- Нестеровичъ** Стефанъ, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.
- Несторацкій** Иванъ—см. **Невмержицкій**.
- Нецевичъ** Феодоръ, писарь гродскій Владимирскій, членъ Луцкаго Братства, I: 102.
- Нечай** Данило, козацкій полковникъ Брацлавскій, I: 183, 324, III: 319, 418.
— Иванъ, Члусовскій полковникъ козацкій, пльвникъ въ Москвѣ, III: 427—428.
— Его жена N, дочь Богдана Хмельницкаго, III: 428.
— Юрій, козакъ, братъ Ивана, пльвникъ Московскій, III: 427—428.
- Нечай** Петръ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.
- Никитинъ** Кондратъ, дьякъ Московскій, II: 492.
- Никифоръ**, епископъ Луцкій, I: 137, 138.
- Никифоръ**, протосиангель Константинопольскаго патріарха, участникъ Врестскаго собора 1596 года, III: 35.

- Никонъ, патріархъ Московскій, III: 182, 183, 184, 185.
Новиковскій N, дворянинъ, III: 284.
Новицкій Филаретъ, іеромонахъ, намѣстникъ Вѣлостоцкаго монастыря I: 107.
— Ѳеодоръ, членъ Луцкаго Братства, I: 101.
Новгородскій староста (I: 284)—см. Пясочинскій Янъ.
Новгородскій хорунжій (I: 284, 315, 317, 319)—см. Кисель Николай.
Новоселецкій Ѳеодоръ, войтъ Кременецкій, II: 558.
Новосильцевъ Василій, тайный совѣтникъ, сенаторъ, II: 506.
Новоставецкій Гедеонъ, іеромонахъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 66.
Новоторжцевъ Михайль, секретарь сенатскій, II: 506.
Носачъ Тимошъ, козацкій полковникъ Остерскій, потомъ обозный войсковой генеральный, III: 179, 293, 333, 376, 383, 418, 432.
Нурадинъ, султанъ Крымскій, II: 603, 605.
Нѣлавицкій Александръ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
Нѣмецъ Петръ, „муляръ“, обыватель Кіевскій, II: 408.

О.

- Обуховичъ Филиппъ-Казимиръ, воевода Смоленскій, I: 189; III: 217.
— Ѳеодоръ-Михаилъ, подкоморій Мозырскій, комиссаръ для переговоровъ съ Б. Хмельницкимъ въ 1649 году, I: 340-341, 342—343.
Обухъ (въ текстѣ Обуховъ) Андрей, дворянинъ Кіевскій, II: 476.
— Наталія Сверщовская, его жена, II: 476.
Огинскій князь Александръ, воевода Минскій, II: 434.
— Богданъ, хорунжій Литовскій, II: 434.
Одаховскій N, товарищъ польской хоругви, I: 194.
Одиковскій Мартинъ, шляхтичъ, II: 575, 576.
Одинецъ Андрей,—см. Одынецъ.
Одоевскій Никита Ивановичъ, князь, ближній бояринъ Московскій, III: 426.

Одорскій Гедзонъ, игуменъ Кіево-Братскаго монастыря, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, II: 499, 500.

Одрживольскій Янъ, каштелянъ Черниговскій, староста Винницькій, I: 175, 187, 201; II: 602.

Одынець Андрей, козацкій полковникъ Черкасскій, III: 420.

— **Яковъ**, козацкій судья, полковой Черкасскій, II: 602.

Оксеновичъ-Старушичъ Игнатій, намѣстникъ Кіево-Печерскаго архимандрита, потомъ игуменъ и ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, II: 424, 428—429, 435.

Окунь N, начальникъ отряда въ польскомъ войскѣ, III: 175.

Оленшичъ (въ текстѣ **Оленшій**) **Александръ**, дворянинъ, членъ Кіево-Братскаго Братства, II: 415.

Олесницкій Янъ-Збигнѣвъ, староста Опочинскій, I: 300.

Олешкевичъ N, намѣстникъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 457, 459.

Оливемберкъ Даниль, шляхтичъ, приставшій къ козакамъ и занимавшій при Выговскомъ должность войсковаго секретаря, III: 339.

Олшамовскій Марціанъ, бурграбій Луцкій, I: 14.

Ольшанскій Григорій, козацкій посоль къ королю, III: 325.

Онихимовскій Михайль, префектъ Кіево-Братскаго Коллегіума, II: 457.

Опалинскій N, воеводицъ Познанскій, I: 230.

Оранскій Павелъ Григорьевичъ, землянинъ Волынскій, I: 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150.

— **Сыновья его**: Григорій, I: 144, 145, 147, 149.

— **Илья**, 144, 145, 147, 149.

— **Михайль**, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149.

Оранскій Феодосій, іеромонахъ, членъ Кіево-Братскаго Братства, II: 393, 436.

Орачевскій N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.) I: 284.

Орель N, шляхтичъ, III: 327—328.

Орликъ Адамъ, товарищъ польской хоругви, I: 62—64.

Осинскій Самуилъ, обозный Литовскій, I: 250, 258, 265—269.

Осинскій N, полковникъ королевской гвардіи, I: 178, 232, 257.

Османъ, турецкій чушъ, посланный къ Хмельницкому, II: 586, 588.

Оссолинскій Юрій, канцлеръ коронный, I: 201, 203, 208, 232—233, 248—249, 265, 269, 275—276, 278—279, 341—342, 345, 348, 349, 353—355, 363.

— Балдуинъ-Крыштофъ, староста Стобницкій, I: 359.

Остапъ (Остафій), козацкій полковникъ Винницкій, I: 254.

Остапъ, козацкій обозный войска Б. Хмельницкаго подъ Замостьемъ (кажется, одно лице съ предыдущимъ), I: 310.

Островскій Федоръ, козацкій агентъ, I: 261.

Острожскій князь Константинъ Ивановичъ, воевода Троцкій, гетманъ великій Литовскій, староста Луцкій, Винницкій и Брацлавскій, III: 62, 63, 64.

— Константинъ (Василій) Константиновичъ, его сынъ, воевода Киевскій, маршалокъ земли Волынской, староста Владимірскій, II: 486, III: 23, 56, 76,

— Константинъ Константиновичъ, сынъ предыдущаго, крайчій Литовскій, староста Владимірскій, I: 148—149.

— Янушъ Константиновичъ, воевода Волынскій, потомъ каштелянъ Краковскій, староста Владимірскій, Каневскій, Черкасскій, Богуславскій, Бѣлоцерковскій, II: 562.

Острожскій князь Доминикъ — см. **Заславскій** князь.

Остророгъ Николай, подчашій коронный, одинъ изъ regimentарей короннаго польскаго войска въ 1648—49 г. I: 180, 222, 232—233, 273—274, 294—295, 300—302, 303—305, 353—355.

Осуховскій N, шляхтичъ, товарищъ польской хоругви, III: 367.

II.

Павловичъ Константинъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

— Михаилъ, дворянинъ, членъ того же Братства, I: 43.

— Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— N, шляхтичъ, III: 385.

Павша Симонъ, дворянинъ, членъ Киевскаго Братства, II: 414.

Падальскій Феодосій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, потомъ Бѣлостоцкаго затѣмъ снова Луцкаго I: 112.

Паисій, патриархъ Іерусалимскій, I: 321, 322, 330; II: 440—442.

Палара Константинъ, стольникъ Добржинскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

— Янъ, чашникъ Добржинскій, членъ того же Братства, III: 61.

Папневичъ Матвѣй, козацкій полковникъ Иркліевскій, посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 332.

Пархоменко Яковъ, козацкій полковникъ Чигиринскій, II: 602.

Патріархъ (I: 321, 322, 330)—см. **Паисій**, патриархъ Іерусалимскій.

Пацевскій Антоній, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, II: 393.

Паць Константинъ-Владиславъ, хорунжій надворный Литовскій, III: 355—358.

— Янъ Самуиловичъ, хорунжичъ, владѣлецъ войтовства Могилевскаго, III: 161.

Пашинскій Даниилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.

Пашко, кошевой атаманъ Запорожскій,—см. **Гомонъ** Павелъ.

Пашло Н, козацкій полковникъ наказный Стародубскій, III: 207.

Пелка (I: 266)—не то же лицо, что и **Петна** ? (см. это имя)

Пелчицкій (также **Полчицкій**) Леонтій, епископъ Пинскій и Туровскій, III: 25, 27, 29.

Пенцлавскій Н, чашникъ Чорскій, I: 297—299.

Перетятковичъ Крыштофъ, регентъ Луцкой гродской канцеляріи, намѣстникъ замковый, поборца Луцкаго повѣта, I: 341—355.

Перехристъ Павелъ, казенный Полтавцаи въ 1659 году, III: 359.

Песлякъ Стефанъ, дворянинъ, II: 456, 458, 459.

— Настасья, урожд. Снягуровна, его жена, II: 456, 458, 459.

— Елена, ихъ дочь, въ замужествѣ за п. Якубомъ Погорскимъ, II: 457, 458, 459.

— Янъ Стефановичъ, его братъ, II: 456—460.

Песочинскіе—см. **Пясочинскіе**.

Петна (или **Пелка**), польскій ротмистръ, I: 181, 266.

- Петрановскій Н**, посолъ гетмана Выговскаго къ Турецкому султану, III: 423.
- Петрижицкій Иванъ**, гетманъ Запорожскій, II: 416, 418—422.
- Петрицаино**, великій дворникъ и начальникъ войскъ Молдавскаго господаря (Дуцун), I: 307.
- Петрушенко Иванъ**, писарь войсковый, посолъ козацкій на Варшавскій сеймъ 1648 года, I: 246.
- Петръ I Алексѣевичъ**, царь, II: 473, 475, 486, 488—492, 493—496, 497—498, 505.
- Пешта Романъ**, полковникъ козацкій, I: 196.
- Пиво**, полковникъ польскій, II: 466.
- Пиноцкій Геронимъ**, секретарь королевскій, II: 465.
- Пирускій Александръ**, подстароста Луцкій, III: 314, 316, 325.
- Піотровскій Стефанъ**, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства. Его имя пропущено въ I т. 111 стран. (См. дополненія и поправки).
- Плетенецкій Иванъ**, дворянинъ, Кіевскій житель, II: 408.
- Плещеевъ Никифоръ Юрьевичъ**, воевода Путивльскій, I: 243—244.
- Плихта Балтазаръ**, шляхтичъ, III: 49.
- Плѣшивый Максимъ**, обыватель Путивльскій, III: 159.
- Поглонскій Н**, начальникъ Могилевской (Бѣлор.) дружины въ войнѣ 1654 года, III: 207.
- Погорецкій А...**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
— Константинъ, членъ того же Братства, III: 61.
- Подбѣльскій Александръ**, дворянинъ, III: 139.
- Подобайло Степанъ**, козацкій полковникъ Черниговскій, III: 207.
- Подольскій Н**, подстолій Львовскій, I: 306.
- Подтереба Трохимъ**, козацкій сотникъ Острянскій, II: 480, 483.
- Пожарскій князь Семенъ**, бояринъ, погибшій подъ Конотопомъ въ 1659 г., III: 356.
- Позовскій Н**, дворянинъ, плѣнникъ козацкій, I: 319, 330.
- Половновичъ Миско**, мѣщанинъ Луцкій, I: 16.
- Полубинскій князь Александръ-Гилярій**, писарь польный Литовскій, III: 357.

Полубинскій Гялярій, польскій поручикъ, I: 193.

Полюянъ, сотникъ козацкій полка Кривоноса, I: 267, 269.

Подчицкій Леонтій,—см. Пелчицкій.

Помлынскій Павелъ, „S. W. L.“ (?), членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Попель Савва, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 43, 101.

— **Іоаннъ**, ловчій Летичевскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Попель „отець“ (духовное лице), о которомъ гетманъ Выговскій въ 1659 г. ходатайствовалъ предъ королемъ и сеймомъ, III: 339.

Поповичъ Иванъ, козацкій полковникъ Павлоцкій, потомъ священникъ и снова полковникъ, III: 207.

— **Прокопъ**, мѣщанинъ Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 43.

Порадовскій Станиславъ, подстароста Львовскій, III: 50.

Порицкій князь Олехно, I: 138.

Порфирьевъ Алексѣй, подьячій Московскій, III: 420.

Потоцкій Андрей Якубовичъ, обозный коронный, раньше плѣнникъ козацкій, I: 272, 323, 324, 327, 329, 330; III: 321, 324, 340, 348, 360—363, 367—368, 371, 373—378, 382—384, 385—388.

— **Николай** Якубовичъ, воевода Брацлавскій, гетманъ польный, потомъ каштелянъ Краковскій, гетманъ великій коронный I: 175, 176, 177, 182, 183, 185, 186, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 223, 225, 233, 235—236, 237, 238, 242, 317, 320; II: 591, 592, 593, 594, 595, 597, 601, 603, 604, 605; III: 175, 176, 177, 178, 194, 195, 200.

— **Петръ** Николаевичъ, староста Каменецкій, I: 185, 193, 324, 327; II: 594.

— **Петръ** N, воевода Брацлавскій, III: 175, 176, 177, 234.

— **Станиславъ** Андреевичъ, воевода Подольскій, Кіевскій, Краковскій, гетманъ польный, потомъ великій коронный, I: 189, 190, 191, 192, 193; III: 168—169, 171—174, 205, 212, 219—221, 233, 240—241, 259—260, 269, 276—278, 288,

294, 303, 308, 327—328, 367—368, 372—373, 384, 385—386, 400, 401, 403, 404, 406, 408, 437—439, 441, 443, 444.

Потоцкій Стефанъ Николаевичъ, староста Нѣжинскій, начальникъ польскаго войска въ Жолтоводской битвѣ, I: 176, 217, 220, 223.
— N, воеводичъ Брацлавскій, Московскій пѣвнникъ въ войнѣ 1655 года, I: 193.

Потѣй Адамъ, каштелянъ Брестскій, затѣмъ **Ипатій**, епископъ Владимірскій и Брестскій, впоследствии Кіевскій униатскій митрополитъ, I: 126, 131; III: 27.

— Янъ-Михаилъ, впоследствии **Адамъ**, униатскій епископъ Владимірскій и Брестскій, III: 334.

Почаповскій Іеремія, униатскій епископъ Луцкій и Острожскій, I: 17.

Поча(п)скій Софроній, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевского Братства, II: 393.

Почена Іеронимъ, протопопъ Козелецкій, II: 481.

Пражмовскій Николай, канцлеръ коронный; бискупъ Луцкій, впоследствии архиепискупъ Гнѣзненскій, примасъ, III: 317—319, 320—321, 333, 347, 380—381, 400—402.

Предремирскій Иванъ Андреевичъ, бояринъ Кіевскій, староста Софійскій (митрополита П. Могилы), II: 424.

Пржіемскій Сигизмундъ, писаръ польный коронный, I: 187; II: 602.

Пронскій князь Александръ, каштелянъ Троцкій, I: 161—165.

— **Федора Романовна**, жена его, урожденная княжна Сангушкова. I: 161—165.

Пропола (въ другомъ мѣстѣ **Крамарь**) **Прокопъ**, мѣщанинъ Львовскій, III: 47, 49.

Проскура-Суцанскій (и наоборотъ) **Федоръ**, писаръ земскій Кіевскій. II: 390, 418, 434.

— **Сильвестръ**, писаръ Брацлавскій, II: 434.

Протасьевъ Федоръ, жилецъ Московскій, III: 420.

Пузовскій Иванъ, землянинъ Волынскій, I: 150.

Пузыны—князья, въ XVII ст. утратившіе титуль:

- Александръ, членъ Братства Луцкаго, внослѣдствіи Аѳанасій, епископъ Луцкій и Острожскій, членъ Братства Кіевскаго, I: 7, 74, 92, 98, 261, 262; II: 393.
- Андрей (съ Козельска), городничій Кіевскій, членъ и староста Луцкаго Братства, I: 111, 112.
- Михайль (братъ епископа Аѳанасія), подсудокъ земскій Бременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 43, 91, 98, 101.
- Юрій (братъ Аѳанасія и Михаила), ловчій Волинскій, потомъ подкоморій Владимірскій, членъ Луцкаго Братства, I: 7, 43, 75, 91, 96—101, 116, 117.
- Его сыновья: Стефанъ и Константинъ, I: 97, 98, 99, 100.
- Его дочери: Мелентія и Александра—инокини и Катерина, I: 98, 99, 100.
- Юрій „съ Козельска“ (не одно лице съ предыдущимъ), городничій Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111, 112.

Путята Иванъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 394.

Пушкаръ (и **Пушмаренко**) Мартынь, козацкій полковникъ Полтавскій, I: 184; III: 285—287, 294, 300, 301, 313, 345, 445.

— Кирилль, его сынъ, III: 359, 445.

Пяновскій Станиславъ, возный Волинскаго воеводства, I: 14.

Пясочинскій Стефанъ—Константинъ, подстолій Брацлавскій, потомъ каштелянь Брестскій, I: 107.

— Люція-Торесса, жена его, урожд. Древинская, по 1-му мужу Жабокрицкая, I: 107—109.

— Янь Александровичъ, староста Новгородскій, I: 284.

— N, ротмистръ польскій, I: 188.

Пятницкій Иванъ, мѣщанинь Львовскій, членъ Львовскаго Братства, III: 26.

Р.

Рагоза Михайль, митрополитъ Кіевскій, I: 126, 131; II: 486; III: 22—25, 26—29, 30—32, 45, 47.

Радзивилы (также Радивилы), князья:

- Александръ, маршалокъ великій Литовскій, I: 345.
- Альбрехтъ-Станиславъ (Станиславовичъ), подканцлеръ и потомъ канцлеръ Вол. княжества Литовскаго, староста Лудквій и проч., I: 15.
- Богуславъ, конюшій Великаго кн. Литовскаго, I: 195; III: 339.
- Кристина, его жена, урожденная княжна Любомирская, III: 288.
- Криштофъ Николаевичъ, воевода Виленскій, гетманъ великій Литовскій, III: 94, 150, 152.
- Михаилъ, III: 353.
- Николай Яновичъ, по прозванію Чорный, воевода Виленскій, маршалокъ земскій и канцлеръ Литовскій, староста Берестейскій, Ковенскій, державца Борисовскій и Шавельскій, II: 547, 555.
- Янушъ Криштофовичъ, гетманъ польный Литовскій, потомъ воевода Виленскій и гетманъ великій, членъ комиссіи для заключенія Бѣлоцерковскаго договора съ козаками въ 1651 году, I: 185, 314, 318; II: 594, 596, 602.
- N, женившійся въ 1658 году на дочери воеводы Краковскаго, III: 345.

Радзѣвскій Іеронимъ, подканцлеръ коронный, I: 192; III: 161—164, 165—166, 168, 234—235, 236—237.

Радзѣцкій N, шляхтичъ, III: 402.

Радиловскій Анастасій, архимандритъ Уневскій, III: 23.

Радлинскій Адамъ, дворянинъ, I: 174.

Ракочій Георгій, король Венгерскій, I: 323, 330, 337, 346, 350; III: 164, 202, 203, 241, 243, 245, 271, 341, 342, 344.

Ранушка Романъ, козацкій сотникъ Нѣжинскій, III: 425.

Реклевскій Войтехъ, бурмистръ Люблинскаго магистрата, III: 221, 222, 224, 225.

Рекуть-Кезгалъ Станиславъ Яновичъ, староста Жмудскій, II: 542.

— Станиславъ Станиславовичъ, сынъ его, староста Жмудскій, II: 542.

Ржешовскій N, шляхтичъ, плѣнникъ козацкій, I: 327.

Рогатинець Иванъ Козмиць, мѣщанинъ Львовскій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 45, 59.

— Юрій Козмиць, братъ его, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 26, 39, 43, 46, 59.

Рогоза Михаилъ—см. Рагоза.

Родовичъ Пареній, іеромонахъ Кієво-Братскаго монастыря, II: 480.

Родостановъ Михайло, дьякъ посольскаго приѣзда, II: 497.

Розражевскій Яцекъ, полковникъ ополченія Калишскаго и Познанскаго воеводствъ, I: 230; II: 594.

Романъ Войтехъ, подстароста Крыловскій, I: 91.

Ромашкевичъ N, дворянинъ, плѣнникъ въ Крыму, III: 190, 198,

Ромодановскій князь Андрей Григорьевичъ, III: 361.

— Григорій Григорьевичъ, князь, окольничій, III: 321, 324, 356, 359, 360, 433, 435, 438.

Росальскій Янъ, шляхтичъ, I: 150.

Роскій (Roszky) Левъ Ивановичъ, державца Марковскій, I: 139.

Росохацинъ, слуга, фельдшеръ (сугulik) митроп. II. Могили, II: 434.

Ругоскій N, дворянинъ Волынскій, I: 269. •

Рудецкій—см. Урсуль-Рудецкій.

Ружинскіе, князья на Волыни:

— Адамъ Григорьевичъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

— Кириллъ или Кирикъ Михайловичъ, членъ того же Братства, III: 59.

— Романъ Остафьевичъ, членъ Львовскаго Братства, III: 59.

Русиновичъ-Берегетцкій Семенъ, землянинъ Волынскій, I: 26.

Русинъ Андрей Ивановичъ, подстароста Луцкій, II: 554.

Русскій воевода (I: 198, 210, 218, 235, 258, 266, 344, 354, 356)—см. Вишневецкій Іеремія.

Русскій воевода (III: 219)—см. Лянцоронскій Станиславъ.

Русяновичъ Яковъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Руцкій Юрій, дворянинъ, I: 81.

Руциць Янъ, начальникъ польскаго отряда, I: 188; III: 179, 361.

Рыбчинскій Леонтій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 106.

Рыпчинскій Стефанъ, дворянинъ, жертвователъ въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.

О.

Саватскій Андрей (вѣрнѣе **Завадскій**), членъ Луцкаго Братства, I: 8.
Савицкій Іеремія, іеромонахъ, составитель Луцкаго Братскаго Повѣнника, I: 124—125.

— **Іосифъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 101.

Савичъ Семенъ, козацкій посолъ къ Крымскому хану въ 1654 году, III: 195.

Сагайдачный Петръ **Конашевичъ** (т. е. **Кононовичъ**; отсюда и **Конашевичъ-Сагайдачный**), гетманъ козацкій, строитель Кіево-Братскаго монастыря, I: 129; II: 441, 450, 451.

Сановичъ Игнатій, монахъ Кіево-Печерскаго монастыря, повѣренный Кіево-Братскаго монастыря и Коллегіума, II: 461, 464.

Самойловичъ Иванъ, гетманъ козацкій, II: 468—470, 479, 480.

Самченко—см. **Сомно**.

Сангушки (также **Сангушки-Кошерскіе**), князья:

— **Григорій Львовичъ**, каштелянъ Брацлавскій, I: 157—160; III: 94, 150, 152.

— **Софья** „зъ Головчина“, его жена, I: 157—160.

— **Романъ Ѳеодоровичъ**, воевода Брацлавскій, гетманъ дворный Литовскій, староста Житомирскій, III: 75—76, 87.

— **Ганна Деспотовна**, мать его, по второму браку княгиня Збаржская, III: 75—76, 90.

— **Ѳеодора Романовна**, его дочь, въ замужествѣ за княземъ **Александромъ Пронскимъ** (см. это имя).

Саприка Дороев, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.

Сапѣги (также **Сопѣги**, **Sopihy**), дворяне, потомъ князья:

— **Иванъ Ивановичъ**, I: 139.

— **Крыштофъ**, плѣнникъ въ Крыму, I: 189; III: 198.

— **Левъ-Казимиръ**, подканцлеръ Литовскій, староста Дерпскій, Брестскій, I: 221—222, 340, 345, 359, 360, 366; III: 215—216.

Салѣга Михайло Ивановичъ, I: 139.

— Николай, воевода Минскій, потомъ Брестскій, Витебскій, староста Рѣчицкій, III: 144, 145.

— Павелъ Ивановичъ, воевода Новоградскій, I: 139.

— Павелъ-Янъ, воевода Витебскій, потомъ Виленскій и виѣстъ гетманъ великій Литовскій, III: 241, 260—261, 262—264, 269, 275—276, 290—291, 302—303.

— Томашъ, ротмистръ Волинскаго ополченія 1648 г., I: 293.

— Янъ, братъ Крыштофа, писарь польный коронный, плѣнникъ въ Крыму, I: 189; III: 189, 198.

Салѣжина Н. (упоминается ея хоругвь въ Волинскомъ ополченіи 1648 года), I: 269, 284.

Сасимовичъ Михаилъ, бурмистръ Кіевскій, III: 245.

Свиридовскій Ѳеодоръ, возный Луцкаго повѣта, III: 152.

Свищовскій Адамъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

Свѣтуха Дмитрій, обозный козацкій, III: 441.

Святополки-Четвертинскіе князья—см. Четвертинскіе.

Себестіановичъ Юрій, дворянинъ, III: 235, 236, 237.

Севастіанъ, монахъ, митрополичій эконоомъ въ м. Стайкахъ, II: 455.

Севергинъ Павелъ, оберъ-секретарь сената, II: 506.

Севрукъ Теодоръ, дворянинъ, I: 246.

Сезановичъ (также **Сезеновичъ** и **Созоновичъ**) **Ѳеодоръ**, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.

Селимъ-Гирей, султанъ Татарскій, III: 320.

Семеновъ Ѳеодоръ, Кіевскій житель, II: 477, 481.

Семяновичъ Петръ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Сендомирскій воевода (I: 218, 259, 301)—см. **Заславскій князь Владиславъ-Доминикъ**.

Сендомирскій воевода (I: 354, 356)—см. **Фирлей Петръ**.

Сендомирскій каштелянъ (I: 345, 359)—см. **Витовскій Станиславъ**.

Сеницкая Н., дворянка, жертвовательница нъ пользу Луцкой Братской церкви, I: 122.

Сеницкій Ермола, подписокъ гродскій Кременецкій, II: 557—558.

- Сенницій** (таже **Сѣницій**) Григорій, регентъ земскій Бременецкій и гродскій Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 43.
- Сенюта** Николай, дворянинъ, „сестронецъ“ п. Галшки Гулевичовны Лозчиной, I: 74.
- Сенявскій** N, дворянинъ, I: 356.
- N, польскій ротмистръ, погибшій въ 1648 г. подъ Корсунюмъ, I: 218, 233.
- Серафима**, игуменія Ладипскаго Покровскаго монастыря, III: 396—397.
- Сербинъ** Иванъ, козацкій полковникъ Брацлавскій, пльвникъ въ Москвѣ, III: 427.
- N, его жена, III: 428.
- Сеферкази-Ага**—см. **Шеферъ-Нази-Ага**.
- Сигизмундъ** III, король Польскій I: 4, 5, 6, 8, 15, 16—18, 363; II: 397, 404—405, 486; III: 55, 62, 63, 64.
- Сигизмундъ-Августъ** II, король Польскій, I: 141, 143, 144, 145, 147, 149; II: 544, 547, 548, 549, 553, 554, 555.
- Сидовъ** N, мѣщанинъ Кіевскій, II: 476.
- Сильвестръ**, епископъ Перемышльскій, — см. **Гулевичъ-Воютинскій** Семень.
- Сильвестръ**, іеродіаконъ, игуменъ Чорненскаго монастыря, типографъ, I: 64—66.
- Сильневичъ** (или **Шильневичъ**) Василій, мѣщанинъ Луцкій, членъ Братства Луцкаго, I: 58, 59, 67.
- Константинъ, членъ того же Братства; его имя ошибочно пропущено въ числѣ подписей въ I т. стр. 111. (См. Дополненія).
- Силава** Павелъ, дворянинъ, членъ и староста Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103; III: 221, 226.
- Симовскій** Иларіонъ, монахъ Кієво-Печорскаго монастыря, членъ Кієвскаго Братства, II: 393.
- Сирно** Иванъ—см. **Сѣрно**.
- Скоропадскій** Иванъ Ильичъ, гетманъ, II: 502—504.
- Скотницкій** N, шляхтичъ, пльвникъ козацкій, I: 327.
- Скуминъ** (Тышневичъ) Оедоръ, воевода Новоградскій, староста Гродненскій, III: 56.

- Смуратовскій** Петръ, городничій Кіевскій, членъ Луцкаго Братства, I: 113.
- Смуржинъ** N, ротмистръ польскій, III: 272.
- Славковскій** N, староста Черкасскій, посланецъ Николая Потоцкаго къ Б. Хмельницкому, II: 604, 605.
- Славогурскій** Матусь, возный Луцкаго повѣта, III: 152.
- Слезна** Яковъ, посоль гетмана Выговскаго къ королю, III: 325.
- Слонскій** Михаилъ, вице-регентъ гродскій Лукомскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Служки**, воеводици Венденскіе, II: 430.
- Смяровскій** N, секретарь комисіи для переговоровъ съ козаками въ 1649 г., королевскій посоль къ Б. Хмельницкому, I: 310—311, 312, 314, 315, 325, 330, 342, 343, 352.
- Соболевскій** И., „L. P.“ (?), членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Соболь** N, домашній секретарь Адама Бисоля, I: 327.
- Соботкевичъ** Самуилъ, жертвователъ въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.
- Собѣскій** Маркъ, староста Красноставскій, I: 186, 187; II: 602.
— Янъ, староста Яворовскій, I: 182, 184, 185, 189, 193.
— Янъ, король Польскій, III: 353, 354.
- Сокальскій** Аѳанасій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, нареченный епископъ Мукачевскій, I: 106, 107.
- Сокальскій** староста, заложникъ къ Татарамъ въ обезпеченіе Зборовскаго договора (I: 366),—см. Денгофъ Сигизмундъ.
- Соколинскій** князь Павелъ Юрьевичъ, подкоморій Витебскій, I: 139.
- Соколеница** Янъ, райца Лудкій, I: 16.
- Соколовскій** N, ловчій Стародубскій, I: 339.
— Мацѣй, дворянинъ, I: 79.
- Соколь** N, начальникъ отряда польскаго войска, I: 267, 284.
- Соноръ** Самуилъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
- Солайскій** Геронимъ, бургграфій Луцкаго замка, III: 221—232.
— N, жена его, III: 223, 224.
— Михаилъ и Станиславъ, его братья, шляхтичи, III: 222, 227.

- Соленикъ Оедора Сергѣевна**, мѣщанка Кіевская, II: 478, 481.
— N, мѣщанинъ Кіевскій, II: 387.
- Солинскій N**, шляхтичъ, польскій уполномоченный для заключенія перемирія съ козаками въ Острогѣ въ 1648 г., I: 284.
- Соловицкій Моисей Ильковичъ**, священникъ Луцкой Дмитріевской церкви, членъ Луцкаго Братства, I: 3.
— Оедоръ, членъ того же Братства, I: 101, 102, 103.
- Солтаны**, дворяне, фундаторы Жировицкаго монастыря, III: 335.
- Солтанъ Богданъ**, дворянинъ, членъ Кіевского Братства, II: 414.
- Солтанъ Вашкевичъ**, бурмистръ Луцкій, благотворитель Луцкаго Братства, I: 15, 16, 117, 120.
- Сомно** (онъ же **Самчонно**) Якимъ, козацкій полевоиникъ Переяславскій, наказной гетманъ, III: 348, 349, 445.
- Сомновичъ Богданъ**, войтъ Кіевскій, III: 245.
- Сопѣги** — см. **Сапѣги**.
- Сосницкій N**, козакъ, переводчикъ Карачбея, I: 284; III: 346.
- Спаншугъ**, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 45.
- Спытенъ Адамъ**, стольникъ Врестскій, III: 246.
- Сроковскій Григорій**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Ставецкій Андрей**, дворянинъ, свидѣтель завѣщанія П. Могилы, II: 436.
— N, поручикъ польскаго войска, I: 190.
- Стадулій**, „панъ“ (?). III: 355, 358.
- Старжевскій Александръ**, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Стародубъ Семень**, членъ того же Братства, III: 60.
- Старушичъ-Оксеновичъ Игнатій** — см. **Оксеновичъ-Старушичъ**.
- Стемковскіе** на Несвичу, дворяне:
— Даніилъ, каштелянъ Брацлавскій, староста Владимирскій, II: 457.
— Гелена-Гиларія Киселевна, его жена, II: 457.
— Габріель, ихъ сынъ, каштелянъ Брацлавскій, староста Владимирскій, II: 457.
— Ева-Іоанна, ихъ дочь, II: 457.
- Стемковскій Максимиліанъ**, писарь Луцкій городскій, III: 152.

- Степановичъ Данило**, козацкій асаулъ наказной полковой Подольскій, III: 272.
- Стеткевичъ Богданъ**, каштелянъ Новоградскій, II: 434.
- Стефаненъ**, бурмистръ Смоленскій, сдавшій этотъ городъ на царское имя въ 1654 г., III: 216.
- Стефановичъ Иванъ**, членъ Луцкаго Братства, I: 102, 103.
— Макаръ, дворянинъ, III: 150—151.
- Стефанъ (Баторій)**, король Польскій, I: 143, 146, 148, 149; III: 2.
- Стефанъ**, господарь Молдавскій, соперникъ Василя Лудулы (1653 г.), I: 188.
- Стецій Николай**, тивунъ Кіевскій, II: 390.
- Стецькова Фотина**, мѣщанка Львовская, III: 44.
- Стобницій староста (I: 359)**—см. **Оссолинскій Балдуинъ-Криштофъ**.
- Страусъ N**, капитанъ польскихъ войскъ, II: 597.
- Стржалновскій Иванъ**, шляхтичъ, III: 43.
— Томашъ, шляхтичъ, I: 181.
— N, посланецъ Стан. Беневскаго къ гетману Выговскому, III: 308.
- Струновъ Василій**, царскій посолъ къ В. Хмельницкому, III: 65.
- Струсьвичъ Иванъ**, коморникъ граничный Кіевской земли, членъ Кіевского Братства, II: 414.
- Стрыбыль Даниль**, дворянинъ, членъ Кіевского Братства, II: 394.
— Иванъ, москвитянинъ, погибшій подъ Конотопомъ, III: 356.
— Филопъ, чашникъ Кіевскій, членъ Кіевского Братства, II: 414.
- Судимонтовичъ-Кропивницій Михайль**, подсудокъ земскій Брацлавскій, членъ Луцкаго Братства, I: 8.
- Сулимовскій Янъ-Димитрій**, архиепискупъ Львовскій, III: 39.
- Сулиманъ-ага**, заложникъ Татарскій у Поляковъ въ обезпеченіе Зборовскаго договора, I: 366.
- Сулимовскій Криштофъ**, Кіевскій обыватель, II: 477.
- Суличичъ Михайль**, воз. полковникъ Паволоцкій, III: 300—301, 435.
- Суловскій N**, дворянинъ, плѣнникъ въ Крыму, III: 198.
- Супорнази-Ага**—см. **Шеферъ-Нази-Ага**.
- Суринъ Петръ**, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8.

- Сусло** (ошибочно **Susta**) Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 415.
- Суходольскій N**, начальникъ польскаго военнаго отряда, I: 265, 328, 349; III: 176.
- Сухоносъ** (онъ же и **Сухоносовичъ**) Василій, мѣщанинъ Луцкій, членъ Луцкаго Братства, I: 101, 102, 103.
- Суша Яковъ**, уніатскій епископъ Холмскій и Белзскій, церковный писатель, III: 334.
- Сущанскій-Проскура** Федоръ—см. **Проскура-Сущанскій**.
- Сѣльскій** Александръ, подстолий Познанскій, комиссаръ для переговоровъ съ козаками въ 1648 году, I: 283—285, 291—294.
- Сѣмениковъ** Перфілій, мѣщанинъ Кіевскій, „дьякъ“ (т. е. дьячекъ), II: 479, 481.
- Сѣницікій** Григорій—см. **Сеницікій**.
- Сѣнскій** князь Григорій Ивановичъ, I: 139.
- Сѣньевичъ N**, подстароста Переяславскій, I: 326.
- Сѣрановскій** Станиславъ, секретаръ королевскій, III: 57.
- Сѣрно** Иванъ Дмитріевичъ, атаманъ кошевой Запорожскій, III: 361, 363, 376, 377, 406.

Т.

- Таборинка N**, полковникъ козацкій (1649 г.), I: 349.
- Тарасенно** (и **Тарасовичъ**) N, начальникъ козацкаго отряда, I: 261, 262.
- Тарнавскій** (и **Тарновскій**) Иванъ, начальникъ козацкихъ гарнизоновъ въ городахъ Волынскихъ, III: 260, 264—265, 266, 269, 284.
- Татаринъ** Семенъ, мѣщанинъ Кіевскій, II: 477.
- Телепникъ N**, мѣщанинъ Кіевскій, II: 476.
- Теневичъ-Гдешицікій** Василій, членъ-основатель Львовскаго Братства, III: 59.
- Теодоровичъ** Введенікъ, іеромонахъ, намѣстникъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 112.
- Теребовльскій** староста (III: 177, 178)—см. **Балабанъ** Юрій.

Терещенко Оеодоръ, козацкій полковникъ Прилуцкій, III: 391—393.
Терлецій Кириллъ, епископъ Луцкій и Острожскій, I; 126; III: 19, 22, 25, 27, 29.

— **Стефанъ**, дворянинъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Тетерево Иванъ, малороссійскій купецъ, въ плѣну у поляковъ, П: 568.

Тетеря Павелъ Ивановичъ, козацкій полковникъ Переяславскій, пясарь войсковой генеральный, потомъ гетманъ; членъ Львовскаго Братства, III: 60, 192, 274, 281, 288, 289, 290, 291, 296, 298, 299, 302, 303, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 342, 343, 344, 346, 347.

Тимоеей, патриархъ Константинопольскій, I: 9, 11—12; П: 392, 398.

Литовъ Александръ, подьячій московскій, III: 421.

Тогай-бей, мурза Перекопскій Татарскій, I: 177, 253, 270, 278, 311; 321, 330; III: 219, 271.

Токальскій Юсяфъ—см. **Нелюбовичъ-Тунальскій**.

Томиславскій, шляхтичъ, державца Паволоцкій, I: 327, 330.

Томневичъ Оеодосій, грекъ, Львовскій мѣщанинъ, тайный агентъ гетмана Выговскаго въ сношеніяхъ съ Поляками, III: 261—262, 277, 280, 283, 290, 295, 304, 307, 310, 311, 323, 324.

Томша, господарь Волошскій, похороненный въ Львовскомъ Онуфріевскомъ монастырѣ, III: 45.

Торовскій Янъ, шляхтичъ, I: 16.

Тохтамышъ-Ага, посоль Крымскій къ Б. Хмельницкому, III: 217, 219.

Третянь (Trzesciak) Станиславъ, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, П: 414.

Тржебицкій Андрей, бискупъ Браковскій, подканцлеръ коронный, III: 210, 211, 310—311, 381.

Тризна Юсяфъ, архимандритъ Кіевопечерскаго монастыря, впоследствии епископъ Вѣлорусскій, I: 315, 322, 330; П: 439—440.

Тризны, дворяне, фундаторы Бытовскаго монастыря, III: 335.

Трипольскіе, земане Кіевскаго воеводства:

— **Максимъ** Оеодоровичъ, П: 390.

— **Маркъ**, членъ Кіевскаго Братства, П: 415.

- Паренъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Оедоръ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Трипольскій N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.), I: 284.
- Трифоновъ Иванъ, посланецъ Путивльскаго воеводы къ князю Іеремію Вишневецкому, I: 244.
- Тромбинскій (Трабінскі) N, товарищъ хоругви Н. Киселя (1648 г.), I: 284.
- Трофимовичъ (и Трофиміусъ) Ісаія, іеромонахъ Кіево-Печерскаго монастыря, членъ Кіевскаго Братства, впоследствии игуменъ Пустынно-Никольскаго монастыря, II: 393, 411, 435.
- Трояницкій Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Трубецкой князь Алексѣй Никитичъ, бояринъ, III: 356, 357, 361, 382, 383, 385, 386, 392, 402.
- Трубецкой князь И., генералъ-фельдмаршалъ (1742 г.), II: 506.
- Тубиневичъ Филаретъ, монахъ-уставщикъ Кіево-Печерскаго монастыря, II: 436.
- Тукальскій—см. Нелюбовичъ-Тукальскій Іосифъ.
- Турнулъ Василій, староста Чернівекскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Илья, полковникъ королевскій, членъ того же Братства, III: 61.
- Іоакимъ-Григорій, стольникъ Чернівекскій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
- Туховскій N, козацкій агентъ на Волыни, I: 261.
- Туцко Алексѣй, козацкій полковникъ Корсунскій, I: 364.
- Тучаницкій Николай, дворянинъ, членъ Кіевскаго Братства, II: 414.
- Тыземскій N, шляхтичъ, III: 208.
- Тыша, кушнеръ, сотникъ и полковникъ козацкій Звягельскій, I: 315, 328, 329.
- Жена его N, I: 329.
- Тышневичъ (зъ Логойска) Крыштофъ, подсудокъ Брацлавскій, староста Житомирскій, Нехворощанскій, воевода Черниговскій, I: 253; II: 576, 577, 578, 580; III: 219.

Тышневичъ Фелиціанъ, I: 182, 191, 360.

— Янушъ, воевода Кіевскій, староста Житомирскій, I: 178, 222, 257, 258—260, 261, 266, 268, 333; II: 568.

— Янъ-Антоній, маршалокъ надворный Литовскій, I: 345, 350:

У.

Ульмицкій Θεодосій, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 114—116.

Уманецъ Филиппъ, козацкій сотникъ Глуховскій, впоследствии полковникъ Нѣжинскій, III: 425.

Умиовскій N, московскій посолъ къ В. Хмельницкому (въ началѣ 1649 г.)
I: 316, 318, 324.

Ураниовичъ Григорій, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Урмовскій Павелъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Урсулъ-Рудецкій Адамъ, дворянинъ, фундаторъ Черненскаго монастыря, членъ Луцкаго Братства, I: 43, 58, 65.

— Дмитрій, его сынъ, I: 58, 65.

Урусовъ князь Григорій, сенаторъ русскій, II: 506.

Урѣке Несторъ, великій дворникъ земли Молдавской, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Устрицкій Василій, стольникъ Перемишльскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Ушановъ Андрей, генералъ, подполковникъ гвардіи, II: 506.

Ушанъ-Куликовскій Григорій, подсудокъ Бременецкій, членъ Луцкаго Братства, I: 7.

— Константинъ, членъ того же Братства, I: 75.

— Θεодоръ, членъ и староста того же Братства, I: 111, 112.

Ф.

Файлукевичъ Аѳанасій, монахъ или священникъ, внесшій въ Кіевскія городскія книги завѣщаніе П. Могилы, II: 438.

Фалелей Яцко, землянинъ Волинскій, I: 138.

Фаленцкій (Fałęski), ротмистръ Литовскаго войска, I: 358.

- Фальчевскій** Петръ, державца Книшинскій, II: 543, 544, 546, 547.
Федоренко N, козацкій посолъ къ королю, III: 268.
Федоровичъ Филиппъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
Федоръ (?), козакъ, сторонникъ Ив. Выговскаго, III: 417.
Фесьмо, сотникъ козацкій изъ полка Брагинскаго, I: 336, 338.
Филаретъ, патриархъ Московскій, II: 402—403, 404.
Филимоновичъ Кирилль, ректоръ Кіево-Братскаго монастыря, II: 472, 473.
Филимоновичъ Максимъ, протопопъ Нѣжинскій, впоследствии Мееодій, епископъ Мстиславскій, III: 287, 391.
Филиповичъ Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 61.
Филимоновичъ Федоръ, членъ того же Братства, III: 61.
Фирлей Андрей Андреевичъ, каштелянъ Белзкій, потомъ воевода Сендомирскій, I: 180, 222, 341, 348—349, 356, 357, 360; III: 227.
— Петръ, воевода Сендомирскій, I: 354, 356.
Фляма Самуиль, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 96, 102.

Х.

- Халепинскій** Яковъ, староста Звиногородскій и Зволинскій, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
Ханенко Михайль, козацкій полковникъ Уманскій, впоследствии гетманъ, III: 375, 383.
Харьно, мѣщанинъ изъ Ново-Константинова, козацкій агентъ, I: 262.
Харьно, козацкій агентъ въ м. Недобнекъ, I: 263.
Хилновъ князь Федоръ Андреевичъ, окольникій, воевода Стародубскій, III: 159.
Хитрово Богданъ Матвѣевичъ, окольникій, намѣстникъ Ржевскій, III: 286—287.
— Иванъ, царскій посолъ, къ козакамъ, III: 281.
Хлопецкій Янъ, возный Луцкаго повѣта, III: 314, 316, 327.
Хмелевичъ N, подписокъ магистратскій Кіевскій, III: 249.
Хмелевскій Прокопій, униатскій епископъ Поремышльскій, III: 334.

- Хмелевскій N**, землянинъ Волынской, III: 87.
- Хмеленко Никифоръ**, мѣщанинъ Кіевскій, II: 481.
- Хмелецкій Рафаиль**, дворянинъ, I: 93.
- Хмелецкій N**, ротмистръ королевскій, плѣнникъ подъ Корсуномъ, I: 198.
- Хмельницкій Богданъ-Зиновій Михайловичъ**, сотникъ, писарь и наконецъ гетманъ козацкій, I: 174—189, 191, 195—201, 203, 209, 211, 212, 215—221, 224—228, 231, 232, 241—246, 251—255, 259, 260, 262, 264, 267—273, 275—278, 280, 283—288, 292, 293, 298, 305—330, 331—332, 334—344, 349—350, 354—355, 357, 362—363, 366; II: 421, 447—453, 478, 481, 483, 500, 565, 567—569, 570—574, 580—581, 583, 585, 586—589, 591, 592, 594—596, 598, 600—602, 604, 605, 606, 607; III: 65, 155, 156, 159—160, 161—168, 169—174, 182—184, 186—196, 197—200, 202—204, 207, 209—211, 213, 214, 217—219, 234—235, 236, 237, 240, 242, 243, 244—249, 250, 251, 270, 282, 283, 342, 344, 351, 388, 396, 427.
- **Михаиль**, подстароста (или сотникъ) Чигиринскій, отецъ Богдана, I: 363.
- **N**, жена Богдана (бывшая Чаплинская), 264, 321, 322, 323.
- **N**, дочь Богдана (не извѣстно, о которой именно идетъ рѣчь), III: 188, 203.
- **N**, сынъ Богдана, убитый Чаплинскимъ, I: 195.
- **Павель Яненко**, козацкій полковникъ Кіевскій, посоль гетмана Юрія Хмельницкаго къ королю, II: 481.
- **Тимонъ Богдановичъ**, сынъ гетмана, I: 175, 186, 188, 189, 323; III: 210.
- **Его жена Домна Александра (или Ирина) Васильевна**, дочь Молдавскаго господара Лупулы, I: 186, 188.
- **Юрій Богдановичъ**, гетманъ козацкій, потомъ монахъ Гедеонъ, II: 421, 436, 481; III: 282, 294, 339, 367, 370, 371—372, 374—376, 380, 382, 383, 385—386, 388, 389, 392, 395—396, 405—409, 410—414, 416—419, 420—424, 426—428, 430—433, 434—440, 441, 442—445.

- Хованскій** князь Семенъ, русскій военачальникъ 1659 — 1660 г.,
Ш: 445.
- Ходецкій (de Chodecz)** Станиславъ, маршалокъ господарскій, староста Львовскій, Ш: 64
- Ходкевичи**, дворяне, основатели Супрасльскаго монастыря, Ш: 335.
- Ходоровичъ** N, полякъ, передавшійся на сторону козаковъ, I: 189.
- Ходьма-Креницкій** Василій, скарбный Кіевскій, П: 387.
- Холоневскій** Иванъ, землянинъ Волнискій, I: 160.
- Прокopfъ Грагорьевичъ, землянинъ Волнискій, Ш: 75.
- Хомякъ** Петръ, подстароста Луцкій, П: 557, 558, 561.
- Хорошно** Константинъ, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 7.
- Хребтовичъ-Богуринскій** Германъ, архіепископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій, I: 139, 141.
- Мелетій, епископъ Владимірскій и Брестскій, архимандритъ Кіево-Печерекаго монастыря, Ш: 25, 27, 29.
- Хребтовичъ** N, ротмистръ польскій, I: 193.
- Хреницкій** Иванъ, судья земскій Луцкій, I: 18.
- Хржонстовскій** N, ротмистръ польскій, посоль въ Ясен, I: 307.
- Христина**, королева Шведская, Ш: 162, 163, 164, 165, 166.

Ц.

- Цецура** (также **Цецюра** и **Цуцура**) Тимошей Ермолаевичъ, козацкій полковникъ Переяславскій, Ш: 369—370, 372, 374, 392, 410—412, 428, 434, 438, 441—444.
- Цѣхановецкій** Карлъ, шляхтичъ, I: 115.

Ч.

- Чайковскій** Янъ, подстароста Житомирскій, П: 565.
- Чаплинскій** N, ротмистръ изъ полка Ал. Конецпольскаго, I: 301.
- Чаплицкій** (онъ же **Чаплинскій**), подстароста Чыгиринскій, I: 195, 196, 264, 316, 317, 320, 322, 325, 332, 333, 335.
- Его жена (потомъ будто бы жена **В. Хмельницкаго**)—см. это им.

- Чалличь-Шпановскій** Александръ, землянинъ Волинскій, III: 389.
- Іосифъ, архимандритъ Мѣлецкаго монастыря, потомъ епископъ Луцкій и Острожскій, II: 439, 444.
- Чернота** Герасимъ, обозный войсковоу козацкій, I: 325, 326.
- Чермоцкій** N, ксєндъ, проповѣдникъ при погребєніи князя Іереміи Вишневецкаго, II: 596.
- Чернуцкій** Христофоръ, ректоръ и игуменъ Кієво-Братскаго монастыря, II: 501.
- Чернѣцкій** Стефанъ, воевода Русскій, потомъ Кієвскій, I: 175, 176, 187, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 297; III: 181, 219, 220, 443.
- Чернѣцкій** N, польскій военачальникъ, плѣнникъ В. Хмельницкаго (1649 г.), I: 327, 329, 331.
- Чорторыйскіє** князья—см. Чорторыйскіє.
- Червинскій** Войтехъ, дворянинъ, III: 330.
- Черминскій** Войтехъ-Станиславъ, подчашій Волинскій, подстароста Луцкій, III: 341.
- Черневскій** Юрій, дворянинъ, членъ Луцкаго Братства, I: 18, 43.
- Чернецъ** Данило, козакъ Ивангородскій, жертвователь въ пользу Кієво-Братскаго монастыря, II: 475, 480, 484, 487.
- Петръ, житель Кієвскій, II: 482.
- Черниковскій** Тарасій, ієромонахъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.
- Черникъ** Григорій, коморникъ..., членъ Луцкаго Братства, I: 8.
- Чернышовъ** графъ Григорій Петровичъ, генераль, сенаторъ русскій, II: 506.
- Черховскій** Янъ, дворянинъ, членъ Кієвскаго Братства, II: 415.
- Черчицкій** Петровій, монахъ Кієво-Братскаго монастыря, экономя въ имѣніи Новоселкахъ, II: 457, 459.
- Чєрниковскій** Янъ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.
- Четвертинскіє** (также Четвертенскіє и Святополки-Четвертинскіє), князья:
- Вацлавъ Григорьевичъ, хорунжіи Житомирскій, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

- Гедвонъ, епископъ Лудкій и Острожскій, потомъ митрополитъ Кіевскій, I: 105, 107—109.
- Григорій, подкоморій Луцкій, I: 94; II: 434.
- Захарій, староста Раваборскій, подсудокъ Луцкій, потомъ подкоморій Брацлавскій, ротмистръ Волынскаго воеводства въ 1649 году; членъ Луцкаго Братства, I: 88, 315, 319; II: 434.
- Николай, II: 434.
- Стефанъ, подкоморій Брацлавскій, I: 94; II: 434.
- Ѳеодоръ (XV в.), I: 138.
- Ѳеодоръ (XVII в.), членъ-основатель Луцкаго Братства, I: 4.
- Чечель Н**, козакъ, плѣнникъ польскій, III: 293.
- Чибельскій**, посолъ королевскій къ козакамъ въ 1649 г., I: 331.
- Чиневскій** Казимиръ, стражникъ (?), посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 364.
- Чолганскій** Адамъ, дворянинъ, I: 23, 24.
- Чолога**, Молдавскій бурколабъ Хотинскій, I: 307.
- Черный Н**, шляхтичъ, слуга Краковскаго воеводы Ст. Любомирскаго, I: 203, 215—216.
- Чорторыйскіе** (также **Чарторыйскіе**), князья Волынскіе:
 - Михаилъ Александровичъ, староста Житомирскій (XVI ст.), I: 151—156.
 - Софія, жена его, урожденная Ходкевичевна, I: 151—156.
 - Михаилъ (на Клевани), староста Кременецкій (XVII ст.), I: 84—85.
 - Николай Ивановичъ, каштелянъ Волынскій, I: 59, 83, 86, 91.
 - Изабела, жена его, урожд. княжна Корецкая, I: 83, 86.
 - Юрій-Николай, воевода Волынскій, III: 316—317.
- Чудиовець** Романъ, житель Кіевскій, II: 408.

III.

- Шалатоня** Іеронимъ Борисовичъ, генеральный войсковой писарь козацкій, посолъ гетмана Выговскаго къ королю, III: 371—373.
- Шангирей**, козацкій полковникъ Корсунскій, I: 254, 264.
- Шейнъ-бей**, начальникъ Татарскаго отряда, III: 283.

Шембергъ Яцекъ, польскій комиссаръ для управленія козаками, плѣнникъ при Жолтыхъ-Водахъ, I: 191, 201, 202, 217, 220; III: 176, 179.

Шемечко (въ другомъ мѣстѣ **Ozmeszko**), младшій обозный войсковой козацкій, III: 376, 388.

Шептицкій Николай, членъ Львовскаго Братства, III: 61.

Шереметьевъ (также **Шереметь**) Василій Борисовичъ, ближній бояринъ, воевода Кіевскій, III: 363, 383, 387, 399, 401, 409, 410, 413, 432—433, 434, 438, 439—443, 445.

Шеферъ-Нази-Ага (въ текстахъ **Сеферъ-Нази** и **Супорнази-Ага**), vizиръ хана Крыскаго, I: 194; III: 213, 251—252.

Шневичъ (ошибочно **Шивичъ**) Самуилъ, іеромонахъ, членъ Луцкаго Братства, потомъ игуменъ Братскаго монастыря, I: 43.

Шило Лавринъ, козаць Нѣжинскаго полка, III: 207.

Шишка-Ставецкій Семенъ, дворянинъ Кіевскаго воеводства, II: 390.

Шмерловичъ Давидъ, Брестскій еврей, мытный арендаторъ, II: 554—555.

Шмойловичъ Абрамъ, еврей изъ м. Турійска, арендаторъ мытный, и его жена Рикля Юдина, I: 157—160, 161—165.

Шолгенъ (**Szotgien**) Павелъ, членъ Луцкаго Братства, I: 8, 94.

Шолдрскій Андрей, бискупъ Познанскій, I: 229—231.

Шостановскій Григорій Гансовичъ, дворянинъ, I: 23, 66.

— Оеодора, его жена, урожденная Боговитиновна, I: 21, 23.

— Николай, жертвователь въ пользу Луцкой Братской церкви, I: 123.

Шумляискій Александръ, членъ Львовскаго Братства, III: 60.

Шьцижъ-Залѣскій Леонтій, игуменъ Луцкій братскій, архимандритъ Овруцкій, I: 76—77, 90.

III.

Щавинскій Томашъ, воевода Брестскій-Куявскій, II: 596.

Щеніевскій N, подписокъ Кіевскаго земскаго уряда, II: 390.

Щитницкій Станиславъ, ксєндзь, польскій агентъ въ Молдавіи, III: 209, 210.

Ә.

Әли-Ага, посоль Турецкій къ гетману Выговскому, Ш: 283.

Әли-Найтась-Ага, мурза Буджацкой орды, Ш: 187.

Я.

Яворскій („зъ Явора на Турцѣ“) Григорій, совѣтникъ апелляціоннаго трибунала, членъ Львовскаго Братства, Ш: 61.

Яворскій Стефанъ, митрополитъ Рязанскій и Муромскій, П: 498, 495.

Якубовичъ N, игуменъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 105.

Яловицкій Филонъ—см. **Еловицкій**.

Яницкій Николай, дворянинъ, Кіевскій житель, П: 481.

— Луциня, жена его, урожд. Мѣтквичевна, П: 481.

Яновичи, дворяне: **Петръ**, староста Луцкій, маршалокъ Волинской земли, I: 137.

— **Романъ**, членъ Львовскаго Братства, Ш: 60.

Янъ-Казимиръ, король Польскій, I: 109—110, 180—182, 184, 185, 187—189, 192—194, 310—314, 316—317, 319, 320, 332, 345—348, 352, 353, 356, 357, 359—366; П: 486, 565, 566, 569, 570, 571, 583, 590, 591, 592, 594, 595; Ш: 155—157, 160—164, 167—171, 173, 174, 181—183, 188—191, 195, 201, 202, 206, 209—210, 215, 220, 233, 239—240, 241—244, 255—256, 268, 280—284, 289, 290, 304—310, 312—315, 320, 323—325, 332, 340, 341, 344, 347, 348, 352, 356, 360—367, 370—373, 375—377, 380—384, 386—391, 398—400, 402, 403—409, 414—418, 422, 435—445.

— **Королева**, его жена, Ш: 306.

Янъ III, король Польскій,—см. **Собѣскій Янъ**.

Ярема, козацкій судья полковой Уманскій, посоль къ королю, Ш: 377.

Яремкевичъ (Iarębkiewicz) Григорій, членъ Львовскаго Братства, Ш: 61.

Ярмоловичъ, литвинъ, изъ свиты польскихъ комиссаровъ 1649 года, передавшійся козакамъ, I: 327.

Ярмоловичъ Юрій, дворянинъ, I: 94.

Ярославъ I Владимировичъ, великій князь Кіевскій, II: 425.

Ярошинскій Стефанъ, членъ Луцкаго Братства, I: 111.

Ясинскій Варлаамъ, ректоръ Кіево-Братскаго Коллегіума, игуменъ Братскаго монастыря, в послѣдствіи митрополитъ Кіевскій, II: 455—456, 457—460, 461, 464, 465, 466—468, 469, 475, 484, 485, 489, 490, 493, 494, 498.

— Сильвестръ, игуменъ Кіево-Выдубицкаго монастыря, II: 424.

Ясинскій N, шляхтичъ, слуга Іерон. Радзѣвскаго, посолъ его къ Б. Хмельницкому, III: 162, 163.

Ясѣнскій (и Ясинскій) Іосифъ, архидіаконъ Виленскій, плебанъ Витебскій, пробошъ Скармиркій, I: 139, 141.

Яскульскій (и Яскольскій) Маріанъ, стражникъ войсковый польскій, посолъ къ хану Крымскому, I: 189; II: 606; III: 188—191, 196—202, 212—214, 283.

Яцковичъ Горасимъ, козакъ, посланецъ В. Хмельницкаго къ царю Алексею Михайловичу и патриарху Никону въ 1653 году, III: 183.

Ящурскій Козма, дворянинъ, I: 92, 93.

Ө.

Өеодоровичъ Іоаннъ, священникъ Вознесенской церкви въ с. Яровицѣ, членъ-основатель Луцкаго Братства, I: 3.

— Іосифъ, іеромонахъ, игуменъ Густынскаго монастыря, III: 394.

Өеодоровичъ Филиппъ, членъ Луцкаго Братства, I: 43.

Өеодоръ Алексѣевичъ, царь русскій, II: 470—472.

Өеодоръ, іеромонахъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 403.

Өеодосій (святой), игуменъ Печерскій, II: 426.

Өеодосій, іеромонахъ Уневскаго монастыря, III: 24.

Өеодосій, грекъ, — см. Томевичъ Өеодосій.

Өеофанъ, патриархъ Іерусалимскій, I: 8—11; II: 395—396, 397—399, 400—402, 441.

Өеофанъ, іеродіаконъ Луцкаго Братскаго монастыря, I: 66.

II. Географическія имена.

А.

- Абела** — нынѣ **Абели**, мѣстечко Новоалександровскаго у. Ковенской губ., при р. Покровнѣ, II: 528.
- Адамовна**, село въ Нѣжинскомъ полку, въ Носовской сотнѣ, III: 425.
- Адамовъ-ставъ**, въ селѣ Боршевѣ, Луцкаго у., III: 132.
- Айна**, село въ Виленскомъ повѣтѣ, II: 528.
- Аккерманъ**—см. **Бѣлгородъ**.
- Антоновъ**—нынѣ с. **Антоновка**, Звенигородскаго у. Кіевской губ., при рч. Толмачѣ, къ Ю. отъ Шполы, I: 261.
- Аѳонская гора**, I: 132.

В.

- Бабадагъ**, турецкое мѣстечко, недалеко отъ Силистріи, III: 203.
- Баевъ**, село Полонской волости—нынѣ **Баево**, деревня Луцкаго уѣзда Волынской губ., III: 99, 102, 103, 116—121, 130, 137, 138, 139, 147, 148, 149.
- Урочища: **Величновъ-гай**, **Катеринина-гора**.
- Базавлунъ** (также **Базалукъ**)—рѣка, вытекающая изъ Верхнеднѣпр. у. Екатериносл. губ. и впадающая въ Днѣпръ въ губерніи Херсонской, ниже Никополя, I: 174.
- Базалія**, мѣст. Староконстантиновскаго у. Волынска. губ., при р. Случи, I: 180.

Базаръ, мѣстечко Овручскаго у. при р. Звиздалѣ (нижніе Овручской іезуитской коллегіи, а потомъ временно Кіево-Братскаго монастыря), II: 448—449.

Баймезичи, мѣстечко въ Вѣлоруссіи, II: 527.

Бакчисарай, столица Крымскаго ханства,—нынѣ **Бахчисарай**, заштатный городъ Симферопольскаго у. Таврич. губ., при р. Чирюкъ-Су, III: 196, 203, 212, 214, 381.

Барышовка—нынѣ **Барышовна**, мѣстечко Переяславск. у. Полт. губ., при р. Трубежѣ.

— Барышовская сотня козацкая, II: 503.

Барышполь—см. **Борисполь**.

Баръ, заштатный городъ Могилевскаго у. Подольской губ. при р. Ровѣ, I: 173, 175, 183, 190, 201, 268, 270, 272, 274, 287, 295, 323, 324, 327; II: 569; III: 339, 399, 405, 427.

— Барскій замокъ, I: 272, 274; III: 399.

Батогъ, урочище падѣ Южнымъ Вугомъ, въ Ольгопольскомъ у., около м. Ладыжина, I: 187; III: 167, 169, 172.

Батуринъ, мѣстечко Конотопскаго у. Черниг. губ., при р. Сеймѣ, II: 469, 473, 500.

— Батуринская ратуша, II: 480.

Белзъ, городъ въ Галиціи, въ Жолковскомъ округѣ, при р. Залокѣ, III: 335.

— Белзское воеводство, I: 214.

— Белзская епископія, III: 334. Епископы православные: **Балабанъ** Діонисій, **Збируйскій** Діонисій, **Пелчицкій** Леонтій; уніатскіе: **Суша** Якобъ.

Беловежи—см. **Бѣловѣжъ**.

Белювъ—см. **Бѣлевъ**, Ровенскаго у.

Бендеры, городъ Бессарабской губ.,—см. **Тегинъ**.

Бердичевъ, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Гнилопяти, I: 344; III: 204, 213.

Бережаны, городъ въ Галиціи, при р. Золотой Липѣ, I: 218.

Березина, рѣка, правый притокъ Дняпра, III: 209, 216.

- Березниціи монастырь** (православный) и архимандрія (не есть ли это **Березвечскій монастырь**—въ **Березвечѣ**, мѣстечкѣ Дисненскаго у. Виленской губ., при озерѣ Березвечь?) Ш: 336.
- Берескъ** (въ текстахъ **Бересткъ** и **Бересцкъ**), деревня Владиміръ-Вол. у., I: 163, 164.
- Берестечко**, мѣстечко Дубенскаго у. Волынской губ., при р. Стирѣ, близъ Австрійской границы, I: 184, 185; II: 594; III: 164.
- Берестье** (Великое, Литовское)—см. **Брестъ-Литовскій**.
- Берчичи** (Ш: 143—144)—вѣроятно, ошибочное чтеніе вм. **Березвичи**, дер. Пянскаго у., при р. Стоходѣ.
- Биличчи**—вѣроятно, **Бѣлицо**, село Новгородъ-Волынскаго у., при р. Деревичкѣ, II: 593.
- Биржаны и Бирженяны**—два мѣстечка въ Жмуди, II: 527.
- Бирштаны**, мѣстечко Трокскаго у. Виленской губ., II: 528.
- Бобруйскъ**, уѣздный городъ Минской губ., на правомъ берегу р. Березины, II: 528; III: 336.
— Церковь православная, III: 336.
- Богуславъ**, мѣстечко Каневскаго уѣзда, Кіевской губ., при р. Роси, I: 201; III: 349, 353, 409.
— Богуславское староство, III: 349; староста **Беневскій Станиславъ-Казимиръ**.
- Богушовна**, деревня Кіевскаго уѣзда, южная часть м. Ясногородки, II: 462.
- Болмачовна**—см. **Бѣльмачовна**.
- Болники**—см. **Больники**.
- Болоцно**, озеро около с. Городка, Луцкаго уѣзда, III: 76.
- Больники** (въ текстѣ **Болники**), мѣстечко Вилькомирскаго уѣзда, Ковенской губ., II: 528.
- Борзовая**—селище, нынѣ деревня Ковельскаго у. Волынской губ. I: 157.
- Боргунъ** (также **Борхунъ**), урочище на Днѣпрѣ, въ нижнемъ его теченіи, I: 173, 174.
— Борхунская переправа черезъ Днѣпръ, I: 173.
- Борисовъ**, уѣздный городъ Минской губ., II: 528; III: 420, 421.

Борисполь (въ текстѣ **Баришполь**), мѣстечко Черояславскаго у. Полт. губ., при верховьяхъ р. Альты, III: 361.

— Костель католическій, I: 329 (упоминается въ 1649 г. ксендзъ-плебанъ Бориспольскій).

Боромель (въ текстѣ **Буремль**), мѣстечко Дубенскаго уѣзда, Волынской губ., при р. Стырѣ, I: 108.

— Запковая церковь, I: 108.

Боршная—поселеніе, о пожалованіи котораго просили въ 1660 г. инови Густынскаго монастыря, III: 394.

Борщовна (и **Борщувна**), нынѣ **Борщаговна**, рѣчка въ Кіевскомъ уѣздѣ, правый притокъ Ирпена, II: 476, 485.

Борщовна, селище пустое, нынѣ **Борщаговна-Братская**, село Кіевскаго уѣзда, близъ г. Кіова, II: 484, 485.

Ботки—мѣстность въ Жмудской землѣ, II: 527.

Брагинь, мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ., I: 336, 338.

— Брагинская козацкая сотня, I: 338.

— Брагинскій козацкій полкъ, I: 336.

Бранскъ, нынѣ **Брянскъ**, уѣздный городъ Орловской губ., при р. Десяѣ, III: 335.

Браславль, мѣстечко Ковенской губ., на границѣ Курляндіи, II: 528.

Брацлавъ, уѣздный городъ Подольской губ., при р. Южномъ Бугѣ, I: 191, 325; II: 607; III: 156, 179, 180, 204.

— Брацлавское воеводство, I: 210, 274, 296, 325, 334; II: 386, 598, 599, 606; III: 314, 327.

— Брацлавскій полкъ козацкій, I: 324; II: 581; III: 380.

Брацлавщина, область, воеводство или полкъ Брацлавскій, II: 599; III: 160.

Брестъ-Литовскій (въ текстахъ **Берестье** Великое, Литовское), уѣздный городъ Гродненской губ., при впаденіи р. Мухавца въ Западный Бугъ, I: 167, 188, 314; II: 527; III: 25, 27, 292.

— Брестскій соборъ 1590 года, III: 25, 26, 29, 56.

— Брестская братская школа, III: 36.

Брехуновщина, болото около с. Коршева, III: 133.

- Бржонь** (I: 315)—ошибочное чтение, вместо **Брусилловъ** (см. это имя).
Бровары, мѣстечко Остерскаго уѣзда, Черниговской губ., I: 262;
III: 361.
- Броды**, городъ въ Галиціи, близъ Русской границы, противъ м. Радзи-
вилова, I: 92, 175, 215, 261, 263.
- Брудная**, село подъ Варшавой, I: 194.
- Брусилловъ**, мѣстечко Радомисльскаго уѣзда, Кіевской губ., при рѣкѣ
Здвижѣ, I: 315, 328.
- Брусна**, рѣчка въ Луцкомъ уѣздѣ, вблизи с. Черногородка, III: 76.
- Брухналь**, село близъ г. Гродска, въ Галиціи, I: 193.
- Бруховичи**, село Ковельскаго уѣзда, Волынской губ., III: 82, 83.
- Брянскъ**, г. Орловской губ.—см. **Бранскъ**.
- Бублиновскія земли** Кіево-Братскаго монастыря, въ задесенской части
Остерскаго уѣзда, недалеко с. Карпиловки, II: 474, 483, 487.
- Бубновъ**, село Владимиръ-Волынскаго уѣзда, I: 156.
- Бугъ (Западный)**, рѣка, правый притокъ Вислы, I: 167; III: 241.
- Бугъ (Южный)**—въ текстахъ **Богъ**, **Вон**—рѣка, впадаетъ въ Черное
море, I: 213, 214, 427.
- Буджакъ (Budziak)**—такъ называлась приморская часть Бессарабіи и
Херсонской губерніи отъ низовьевъ Буга до устьевъ Дуная, III:
187, 205, 206.
- Буджацкая орда, I: 364; II: 593, 605; III: 187, 201, 205, 213.
- Бужинъ**, село Чигиринскаго уѣзда, при Днѣпрѣ, I: 174, 329.
- Бузкъ**, нынѣ **Бускъ**, городъ въ Галиціи, при впаденіи Полтвы въ За-
падный Бугъ, III: 335.
- Буремль**—см. **Боромель**.
- Буржинская долина** и { урочища близъ селъ Коршева и Баева, III:
Буржинъ островъ, { 129, 130, 138.
- Буромна**, село въ Нѣжинскомъ полку, III: 393.
- Вускъ** („w obozie na Busku“) III: 358; вѣроятно, ошибка вместо
„na Rudku“. См. **Рудна**.
- Буни** и **Буцкъ**—вѣрнѣе **Бучни**, островъ на р. Днѣпрѣ, неподалеку
бывшей Сѣчи, I: 199, 200, 201.

- Буша**, село Ямпольскаго уѣзда, при р. Мурафѣ, I: 190; III: 175.
- Бытень**, мѣстечко Слонимскаго уѣзда, Гродненской губ.
— Вытенскій монастырь, основанный пп. Тризнами, III: 335.
- Быхово**, село Пинскаго уѣзда, Минской губ., при рч. Коростынькѣ,
III: 144—145.
- Быховъ-Новый**, мѣстечко Старобыховскаго уѣзда, Могилевской губ.,
на правомъ берегу Двѣпра, III: 207, 209.
- Быховъ-Старый**, уѣздный городъ Могилевской губ., при р. Двѣпрѣ,
III: 207, 209, 215, 335, 365, 418.
— Брама Дольная, III: 208.
— Брама Могилевская, III: 208.
- Бышевъ**, мѣстечко Киевскаго уѣзда, при р. Лупѣ, III: 413.
- Бѣлая-Русь**—см. Русь-Бѣлая.
- Бѣлая-Церковь**, мѣстечко Васильковскаго уѣзда, Киевской губ., при
р. Роси, I: 185, 186, 210, 218, 226, 241, 259, 261, 328,
330; II: 598; III: 155, 181, 213, 324, 349, 352, 353, 363,
367, 374, 383, 409, 435.
— Бѣлоцерковскій козацкій полкъ, I: 173, 174, 203, 254; II:
581; III: 324, 363, 380, 404.
— Бѣлоцерковское староство, II: 597.
- Бѣлгородъ**—нынѣшній Аккерманъ, уѣздный городъ Бессарабской гу-
берніи, на правомъ берегу Днѣстровскаго Лимана, III: 249, 381.
- Бѣлевъ** (въ текетѣ **Бѣлювъ**), село Ровенскаго уѣзда, Волинской гу-
берніи, I: 83.
- Бѣлица**, мѣстечко Лидскаго уѣзда, Виленской губ., II: 527.
- Бѣловежъ**, село Пружанскаго у. Гродн. губ., въ срединѣ Бѣловеж-
ской пуци, II: 536.
- Бѣлогородна**, мѣстечко Киевскаго уѣзда, при р. Ирпенѣ, I: 315, 327, 328.
- Бѣлогощское болото**, угодье Львовскаго Онуфріевского монастыря, III: 57.
- Бѣлополье**, мѣстечко Бердичовскаго уѣзда, Киевской губ., I: 186;
II: 594.
- Бѣлостокъ** (въ текстахъ **Бѣлый-Стокъ**), село Луцкаго уѣзда.
— Бѣлостоцкій монастырь, I: 107, 109, 112.

Бѣлый-Камень, мѣстечко въ Галиціи, при р. Западномъ Бугѣ, I: 181.
Бѣльмачевна, село Борзенскаго уѣзда, II: 473, 474, 487, 488.
Бѣльскъ, уѣздный городъ Гродненской губ., III: 335.

В.

Валахія—см. **Мултаны**, а также **Волосная-земля** и **Волохи**.
Вална, поселеніе близъ с. Поворска, Ковельскаго уѣзда, Вол. губ., III: 93.
Валки, имѣніе Густынскаго монастыря, III: 394.
Варва, мѣстечко Лохвицкаго у. Полтавской губ., III: 397.
Варна, городъ Турецкій, при Черномъ морѣ, I: 366; III: 218.
Варшава, городъ, бывшая столица Польши, при р. Вислѣ, I: 6, 180, 192, 194, 204, 205, 213, 221, 235, 237, 238, 286, 352; II: 405, 429, 566, 585, 590; III: 159, 161, 195, 220, 228, 304, 341, 344, 348, 349, 353, 354, 417.
— Костель св. Яна, III: 364.
— Сеймъ въ Варшавѣ 1619 г., I: 6.
— Сеймъ 1648 года, I: 245, 250, 258, 314.
— Сеймъ 1659 года, III: 348, 354, 431.
— Сеймъ 1670 года, II: 461, 463, 464.
Василишки, мѣстечко Лидскаго уѣзда, Виленской губ., II: 527.
Васильевское озеро, недалеко Кіева, за Днѣпромъ, у Чортороя, II: 475, 484, 485, 486.
Васильки, село въ Луцкомъ повѣтѣ, Черногородской волости, III: 87.
Велена, нынѣ **Велона**, мѣстечко Ковенской губ. и уѣзда, II: 527.
Великая-Польша—см. наоборотъ.
Великая-Россія—см. **Русь-Великая**.
Великія-Очи, мѣстечко въ Галиціи, II: 432.
Величновъ-гай, урочище близъ села Баева, III: 120.
Велятичи, село въ Могилевской губерніи, III: 207.
Венгры, народъ и вмѣстѣ государство, II: 571; III: 35, 218, 243, 342, 383, 411.
— Венгерское войско, I: 189, 261; III: 194, 341.
— Посоль Венгерскій (у Б. Хмельницкаго), I: 316, 319, 323.

- Венеты**—Венеціанская республика, I: 199, 200; III: 187, 211, 283.
- Веснянъ**, рѣчка близъ села Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
- Вешвяны** (въ текстѣ **Вешвены**), мѣстечко Тельшевскаго уѣзда, Ковенской губ., II: 527.
- Взѣнь**—нынѣ **Узѣнь**, рѣчка въ Васильковскомъ уѣздѣ, лѣвый притокъ Роси, впадающій ниже м. Бѣлой-Церкви, III: 374.
- Викторяны**, село Луцкаго уѣзда, Вол. губ., III: 126, 127, 128, 131, 148.
- Вилькея**—нынѣ **Вилькія**, мѣстечко Ковенской губ. и уѣзда, II: 527.
- Вильноміръ**, уѣздный городъ Ковенской губ., при р. Свентѣ, II: 528.
- Вильна**, губ. городъ, столица бывшаго Великаго княжества Литовскаго, II: 513, 515, 519, 520, 539, 546, 551, 555; III: 63, 216.
- Братство Виленское, православное, II: 392.
- Воеводство Виленское, II: 542.
- Замокъ, II: 542.
- Монастырь Пречистенскій, III: 336.
- Монастырь Свято-Духовскій, братскій, III: 336.
- Монастырь св. Троицы, III: 336.
- Повѣтъ Виленскій, II: 528.
- Сеймъ Виленскій 1551 года, I: 139, 141.
- Винница**, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи рч. Виннички въ Южный Бугъ, I: 175, 183, 184, 262; III: 213, 427.
- Монастырь Винницкій, I: 183, 184.
- Школа Жидовская въ Винницѣ, I: 262.
- Полкъ козацкій Винницкій, I: 254; II: 523 (полковники: Глухъ, Остапъ).
- „Потычка“ Винницкая 1651 года, I: 183.
- Виршупы** (9), мѣстность въ Литвѣ, II: 528.
- Висла**, рѣка, впадаетъ въ Балтійское море, I: 194, 253, 264, 321, 544; III: 225, 349.
- Витебскъ**, губернский городъ, при р. Западной Двинѣ, I: 141; III: 215.
- Витебская (и Мстиславская) епископія, III: 335.
- Витебское воеводство, I: 139, 141.

- Вишеньки**, село Остерскаго уѣзда, Черниг. губ. (ви́внїе Кіево-Печерскаго монастыря), П: 434, 439—440.
- Вишневецъ**, мѣстечко Кременецкаго уѣзда, Волынской губ., при р. Горыни, I: 218.
- Владимиръ-(Вольмскій)**, уѣздный городъ Волынской губ., при р. Лугѣ, I: 144, 145, 147, 150, 246, 341, 342; Ш: 54, 311, 335, 342.
- Замокъ во Владимирѣ, П: 456.
- Епископія Владимірская (и Брестская), Ш: 334.
- Монастырь св. Спаса, I: 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151.
- Повѣтъ Владимірскій, Ш: 355.
- Соборъ униатскій во Владимирѣ въ 1629 году, Ш: 54.
- Влуково**, озеро и урочище близъ Днѣпра, между Кіевомъ и Вышгородомъ, П: 484, 486.
- Водица**, рѣчка близъ Кіева, на Оболоня, между Кіевомъ и Вышгородомъ, П: 451, 478.
- Воздвиженская нива**, (пашня и сѣножать), близъ Кіева, П: 476, 485, 486.
- Войница**, нынѣ **Воймица**, деревня Владимиръ-Волынскаго у., I: 19, 20, 21, 24, 25.
- Войничъ**, мѣстечко въ Чеховскомъ повѣтѣ, Краковскаго воеводства, близъ р. Дунайца, I: 193.
- Волниники**, нынѣ **Оленики**, мѣстечко въ Трокскомъ воеводствѣ, при рч. Меречѣ, П: 527, 539.
- Володарна**, мѣстечко Сквирскаго у., при р. Роси, I: 263.
- Воложинъ**, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., при рч. Воложинкѣ, П: 528.
- Волосная земля и Волохи**—княжество Молдавія, на лѣвомъ берегу нижняго Дуная (по изслѣдованію проф. Калужняцкаго, эти нивы обозначали отнюдь не Валахію, а именно Молдавію), I: 182, 183, 186, 188, 238, 272, 294, 295, 307, 309, 322, 330, 355, 359; П: 571, 575, 580, 604; Ш: 164, 175, 188, 204, 213, 218, 241, 243, 271, 294, 411, 427.

- Волохи**—молдавское вспомогательное войско на службѣ у поляковъ въ войнѣ съ козаками, I: 189; III: 175, 179, 194.
- Волоховецъ**, урочище на рч. Острѣ, имѣніе Кіево-Братскаго монастыря, II: 484.
- Волоховъ**, село въ Галиціи, (въ воеводствѣ Русскомъ, въ повѣтѣ Галицкомъ,) I: 261.
- Волочиснѣ**, мѣстечко Староконст. у. Волынской губ., при р. Збручѣ, I: 263.
- Волпа**, мѣстечко Гродненскаго у., II: 527.
- Волынская земля**, чаще **Волынь**—занимала нижнюю Волынскую губернію и смежную часть восточной Галиціи; но крайняя восточная часть губерніи, вправо отъ р. Случи, принадлежала къ Кіевскому воеводству, I: 169, 210, 212, 261, 271, 273, 284, 295, 302, 303, 321, 327, 328; II: 558, 559; III: 235, 236, 256, 266, 267, 274, 276, 288, 347, 349, 387, 427.
- Волынское воеводство, I: 180, 289, 296; II: 386; III: 316, 327, 328, 329, 338.
- Вольна-Ломачинская**—см. **Ломачинская-Вольна**.
- Вольна-Могилова**—см. наоборотъ.
- Воля-Ситная**—см. **Ситница**.
- Вораны**—нынѣ **Ворни**, (иначе **Мѣдняки**), мѣстечко Тельшевскаго у. Ковенской губ., при рч. Воронянкѣ, II: 527.
- Вороньковъ**, мѣстечко Переяславскаго у. Полт. губ., при рч. Иквѣ, I: 316, 327.
- Воротновъ**, нынѣ **Воротнево**, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 110.
- Воскресенщина**, имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря на рч. Дарницѣ, близъ Днѣпра, въ нижнемъ Остерскомъ у., II: 482.
- Выповзовъ**, приселокъ с. Карпиловки (Остерскаго у.), имѣніе Кіево-Братскаго монастыря, II: 474, 479, 482, 487.
- Вырище**, урочище, озеро близъ того же с. Карпиловки, II: 483.
- Высокое**, имѣніе Густынскаго монастыря, III: 394.
- Высокое**—нынѣ **Высоколитовскѣ**, мѣстечко Брестскаго у. Гродненской губ., при р. Пульвѣ, II: 527.

Высоцнѣ, мѣстечко Ровенскаго у., Вол. губ., при р. Горни, I: 108.
— Церкви, I: 107—108.

Вышгородъ, село Кіевскаго у., при р. Днѣпрѣ, II: 592.

Вѣшки (?), мѣстность въ Бѣлорусіи, III: 261.

Вязки, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Г.

Гадячъ, уѣздн. городъ Полт. губ. при впаденіи рч. Груни въ Пселъ,
III: 191—192, 207, 282, 283, 345, 348.

— Гадацкій договоръ („пакты“) 1658 г. III: 334, 340, 347, 348,
352, 441.

Галичъ, городъ въ Галиціи, при р. Днѣстрѣ, I; 321; III: 233.

— Церковь Михайловская на предмѣстьѣ, въ Лавриновомъ вутѣ,
I: 262.

— Галицкая (и виѣстѣ Львовская и Каменца-Подольскаго) еписко-
пія, III: 2—3.

— Галицкая земля, I: 261.

Гвоздовъ, село Кіевскаго уѣзда, бывшее имѣніе Кіевскаго Пустынно-
Никольскаго монастыря, I: 315.

Гданскъ (Кгданскъ), нынѣ Данцигъ, г. въ Пруссіи, при устьѣ р. Висли,
I: 86; III: 165.

Гѣлмечь (I: 339)—см. Холмычъ.

Геранойны (Кгераноины), мѣст. Опшянскаго у. Вил. губ., II: 528.

Германовна, мѣст. Кіевскаго у., I: 185; III: 374.

— Рада козацкая подъ Германовкою въ 1659 г., III: 374.

Глиняны, гор. въ Галиціи, къ В. отъ Львова, I: 182, 188, 215,
218, 232, 235, 257, 265, 273, 274, 305; III: 362.

Глубокая-долина, урочище въ Кіевѣ, близъ Клова, II: 485.

Глубокій-лугъ, урочище близъ Кіева и рч. Борщаговки, II: 485.

Глубокое, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у., III: 76.

Глускъ, мѣст. Вобруйскаго у. Минской губ., II: 528.

Глуховъ, уѣздный гор. Черниг. губ., при рч. Ямани, II: 504.

— Глуховская козацкая сотня, III: 425. Сотникъ Филиппъ Уманецъ.

- Гнидава**, село Луцкаго у., близъ г. Луцка, III: 147.
- Гнидинъ**, нынѣ **Гнѣдинъ**, село Остерскаго у. при рч. Узолочѣ, близъ Днѣпра, къ югу отъ м. Броваровъ, бывшее имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря, II: 434, 439.
- Гнилое море**, иначе **Сивашъ**, сѣверовосточный заливъ Азовскаго моря, I: 174.
- Гнойно**, село Владимиръ-Волинскаго уѣзда, I: 170.
- Гоголевъ**, мѣст. Остерскаго у. Черниг. губ., III: 281, 361.
- Голтва**, мѣст. Кобеляцкаго у. Полт. губ., III: 297.
- Гольдингенъ** (въ текстѣ **Кгондиннга**), у. гор. Курляндской губ., II: 527.
- Гомель**, уѣздный городъ Могилевской губ., (въ текстахъ также **Гомье**), I: 336, 338; II: 528; III: 208, 215.
- Гомье** (II: 528)—ошибка вм. **Гомель**.
- Гондинга** (**Кгондиннга**)—см. **Гольдингенъ**.
- Гоніондзъ**, заштатный городъ Бѣлостоцкаго у. Гродн. губ., III: 335.
- Гора** („w Gorze“), мѣстность въ Галиціи, недалеко г. Сокаля, III: 278.
- Горна** (она же **Нагорецкое село**), нынѣ деревня Луцкаго у., при рч. Полонкѣ, III: 102, 103, 104—106, 108, 109, 113, 129, 136, 139, 147.
- Городелець**, деревня Ковельскаго у. (Кошарской волости), при р. Туріѣ, I: 157—160.
- Городенское мѣсто** и **Городно**—см. **Гродно**.
- Городище**, деревня Луцкаго у. (Полонской волости), при рч. Полонкѣ, III: 99—104, 105, 130, 136, 147.
- Городло**, мѣст. Грубешовскаго у. Люблинской губ., при р. Западномъ Бугѣ, III: 268, 335.
- Городокъ**, с. Луцкаго у. при р. Стоходѣ,—см. **Черногородокъ**.
- Городокъ**, с. Ровенскаго у., при р. Устѣ, бывшее имѣніе Кіево-Печерскаго монастыря, I: 70.
- Городокъ**, мѣст. Пинскаго у. Мѣнской губ. (II: 527),—см. **Кожангородокъ**.
- Городокъ**, с. Каменецкаго у.,—см. **Гродень-Бедрыховъ**.
- Гороховъ**, мѣстечко Владимиръ-Волинскаго у., I: 160.

- Горы**, мѣстечко Чаусовскаго у. Могилевской губ., при р. Быстрой, Ш: 215.
- Горынь**, рѣка, правый притокъ Припечи, I: 182, 269, 315, 325, 328, 334, 335, 340, 341, 343, 348, 349, 354; Ш: 260, 263, 269, 284, 290, 291, 326, 328, 377, 383, 427.
- Бассейнъ Горыни, въ тѣсномъ смыслѣ, именуется въ актахъ Погоринщина (см. это имя).
- Гостомская** (также Гостоминская) дорога изъ Кіева на Гостомль черезъ с. Мостища, П: 450, 478.
- Гоца** (также Гуца), мѣстечко Острожскаго у. при р. Горыни, I: 209, 224, 231, 232, 269, 270, 275—276, 283, 286, 315, 328, 340, 341, 343, 344, 352; П: 583, 584, 585; Ш: 236, 266, 427.
- Монастырь православный въ Гоцѣ, I: 225; П: 457.
- Коллегіумъ при монастырѣ, П: 431, 457. (Ректоръ Головчичъ).
- Грановъ**, мѣстечко Гайсинскаго у, Подольской губ., П: 594.
- Грегорины** (Gregorynsy), село, находившееся на р. Русавѣ, близъ м. Стѣны, гдѣ-то въ нынѣшнемъ Ямпольскомъ у., I: 188.
- Грегоровка**, нынѣ Григоровка, село Староконст. у. Вол. губ., при р. Случѣ, I: 301.
- Греки**, народность, греческіе купцы въ Малороссіи въ половинѣ XVІІ ст. Ш: 395—396.
- Гремячее**, нынѣ Гремячъ, мѣстечко Новгородъ-Сѣверскаго у. при р. Судости и рч. Гремячъ, Ш: 425.
- Гродень**, городъ въ Галиціи, при озерахъ, гдѣ поляки потерпѣли поражение въ 1655 году, I: 193. Ср. также 'Солонный-Городокъ.
- Гродень-Бедрыховъ**, нынѣ Городокъ, село Каменецкаго у. Подольской губ., I: 188.
- Гродно** (въ текстахъ Городно и Городенское мѣсто), губ. городъ при р. Нѣманѣ, П: 528; Ш: 215, 216, 335.
- Монастырь Коложа, близъ Гродна, Ш: 335.
- Грубешовъ**, уѣздный г. Люблинской губ., при р. Гучвѣ, Ш: 335.
- Грушево**, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 483.

Губинь, деревня Луцкаго у., къ ю. отъ м. Торчина, бывшее имѣніе Луцкой епископіи, I: 92, 93.

Гудчій-Бродъ, бывшее имѣніе Луцкаго Вратскаго монастыря, I: 77.

Густынь, село Прилуцкаго у. Полт. губ., при р. Удаѣ, II: 433.

— Густыньскій Троицкій монастырь, II: 433; III: 393—395. Игуменъ Іосифъ Теодоровичъ.

Гусятинь (въ текстѣ Usiatyn), городъ въ Галиціи и мѣстечко Подольской губ., по обѣ стороны р. Збруча, I: 299, 338.

Д.

Даниловичи (въ текстѣ Дуниловичи), мѣстечко въ Опшянскомъ повѣтѣ, Виленскаго воеводства, II: 528.

Данковъ, село въ Велюнскомъ повѣтѣ Калишскаго воеводства, III: 241.

Данцигъ—см. Гданскъ.

Дарница, озеро и ручей въ Остерскомъ у., близъ Дяѣпра и с. Позняковъ, II: 482.

Дворецъ, дер. Кременецкаго у. при р. Иквѣ, II: 557.

Девичлисиа земли (III: 166)—см. Дѣвички.

Девлинская-Волька, Локачской волости, т. е. въ нынѣшнемъ Владимирь-Волинскомъ уѣздѣ, I: 162.

Дедовичи (III: 80)—см. Дидовичи.

Демовна, село Ольгопольскаго у. Подольской губ., I: 191.

— Замокъ, I: 191.

Деребчинъ, село Ямпольскаго у. Подольской губ., II: 594.

Дермань, село Дубеневаго у. Волынской губ., III: 334.

— Монастырь Троицкій, православный, потомъ униатскій, III: 334.

Десна, рѣка, лѣвый притокъ Дяѣпра, II: 474, 483, 487.

Дидовичи (въ текстѣ Дедовичи), деревня Луцкаго у. Волынской губ., III: 80.

Дикія-поля, такъ назывались неваселенныя степи на югъ отъ границы Кіевскаго воеводства, I: 173, 175, 196, 216.

Дирваны, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.

Дисна, уѣздный городъ Виленской губ., П: 528; Ш: 336.

— Церковь православная, захваченная униатами, Ш: 336.

Днѣпръ, рѣка (иначе **Borysthenis**), I: 173, 174, 176, 177, 185, 186, 187, 198, 201, 202, 209, 216, 217, 223, 245, 272, 294, 316, 320, 324, 325, 334; П: 387, 482, 592; Ш: 155, 156, 208, 214, 271, 296, 321, 361, 392, 427, 438, 439, 444.

— Днѣпровое войско (I: 224; Ш: 377)—см. **Запорожское войско**.

— Днѣпровскій Лиманъ, П: 592.

— Днѣпровскіе пороги, I: 174.

Днѣстръ, рѣка, I: 188, 307; Ш: 205.

Добруджа, мѣстность между низовьями Дуная и Чернымъ моремъ.

— Добруджскія орды Татарскія, I: 294; Ш: 233.

Довгушна, озеро близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.

Довгялиши, нынѣ **Даугелиши**, мѣст. Свенцянскаго у. Виленской губ., П: 528.

Долгое, озеро на Оболони, близъ Кіева, П: 484, 486.

Долгое, село Владимір-Волынскаго у., бывшее имѣніе Луцкаго Братства, I: 77.

Домброва, нынѣ **Дубровна**, мѣст. Горецкаго у. Могилевской губ., при р. Днѣпрѣ, Ш: 300.

Доминовъ, село близъ г. Люблина, Ш: 223.

Донъ, рѣка, I: 262; Ш: 282.

Дорогичинъ, нынѣ **Дрогичинъ**, заштатный городъ Бѣльскаго у. Гродненской губ., при р. Зап. Бугѣ, П: 527; Ш: 335.

Дорогобужъ, деревня Острожскаго у. Волынской губ.

— Дорогобужскій Успенскій монастырь, Ш: 335.

Дорсуниши, мѣст. Трокскаго у. Виленской губ., П: 528.

Дроздень и **Дроздни**, нынѣ **Дрозды**, село Ковельскаго у. Волынской губ., I: 77.

Дубичи, поселеніе въ Бѣлоруссіи, П: 527.

Дубища, нынѣ **Дубище**, деревня Луцкаго у. при р. Стырѣ, I: 74.

Дубно, уѣздный городъ Волынской губ., I: 177, 181, 255, 262, 265, 270; Ш: 244, 269, 290, 291, 296, 399, 400, 415.

— Дубенскіе монастыри и церкви, отобранныя униатами, Ш: 334.

Дубровица, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ. Дубровицкая протопопія (православная), I: 107—108.

Дубровна (въ текстѣ *Dombrowna*), мѣст. Горецкаго у. Могилевской губ., III: 215, 216, 217 (см. также *Домброва*).

Дунаевъ, деревня въ Кременецкомъ у. Вол. губ., при р. Иквѣ, II: 557.
Дунай, рѣка, I: 331; II: 603; III: 205.

Дунайгородъ, нынѣ **Дунаевцы**, мѣст. Ушицкаго у. Под. губ., III: 175.
Дуниловичи—см. **Даниловичи**.

Дымеръ, мѣстечко Кіевскаго уѣзда, II: 594.

Дѣвица, нынѣ **Салтьмова-Дѣвица**, мѣстечко Черниговскаго уѣзда, III: 208.

Дѣвички, село Переяславскаго у. Полт. губ. (въ текстѣ *Девичлискія* земли Кіево-Никольскаго Пустынскаго монастыря), при рч. *Карани*, III: 166.

Дѣковъ, нынѣ **Дѣмовъ**, село Ровенскаго у. Вол. губ., при р. *Стублѣ*, I: 83, 88.

— Церковь (упоминается „презвитеръ Семеонъ“), I: 88.

Дядновичи, нынѣ **Дядевичи**, село Ровенскаго у. Вол. губ., I: 137—138.

Дятеловскій монастырь (въ текстѣ *Дѣтиловскій*), Пинскаго у. при р. *Циѣ*, II: 435.

Е.

Евмынки (?), имѣніе Кіевскаго протопопа *Михаила Гунашевскаго*, III: 431.

Езерна, мѣстечко въ Галиціи, I: 193.

Ейшишни, поселеніе въ Литвѣ, II: 527.

Ж.

Жабче, нынѣ **Жабча**, деревня Луцкаго у. Вол. губ., I: 93.

Жадзищинъ—см. **Задзищинъ**.

Жванецъ, мѣстечко Каменецкаго у. Под. губ., при *Дивѣстрѣ*, I: 188, 189.

Желѣзнякъ, островъ близъ г. *Остра*, Черниг. губ., имѣніе Кіево-Братскаго монастыря. II: 474, 479, 483, 487.

Животовъ, мѣстечко Таращанскаго у., П: 599; Ш: 213.

Жидичинъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ.

— Монастырь св. Николая, захваченный уніатами, Ш: 334 (архи-
андритъ **Суша**, епископъ).

Жиды, (евреи). народъ, I: 203, 241, 253, 262, 298, 307; П: 600;
Ш: 223, 224, 342, 843.

Жировицкій монастырь,—см. **Журовицы**.

Житомиръ, губернской городъ Вол. губ., при р. Тетеревѣ, П: 456.
577, 579.

— Замокъ, П: 578, 584. 607.

— Староство, П: 574; Ш: 338.

Жмудъ, сѣверозападная часть Литовскаго Вел. Княжества, прилегав-
шая къ Курляндіи, Балтійскому морю и Пруссіи, (въ текстахъ
Жомойтъ, **Жомойтская земля**), П: 520, 527, 539, 541, 542,
545, 546; Ш: 288.

Жолква, городъ въ Галиціи, Ш: 335, 343.

Жолтыя-Воды, мѣсто первой битвы В. Хмельницкаго съ Поляками въ
1648 г.—въ нынѣшней Александрійскомъ у. Херсонской губ.,
гдѣ протекаетъ рѣчка Жолтая-Вода, I: 176, 177, 206, 216,
220, 320.

Жомойтъ, **Жомойтская земля**—см. **Жмудъ**.

Жосли, мѣстечко Трокекаго у. Виленской губ., П: 528.

Журовицы или **Жировицы**, мѣстечко Слонимскаго у. Гродненской губ.,
при рч. Викнѣ.

— Жировицкій Успенскій монастырь, Ш: 335.

Жыморы, нынѣ **Жимморы**, мѣстечко Трокекаго у. Виленской губ.,
П: 528.

В.

Забелье, мѣстность въ Вѣлоруссіи, П: 527.

Забороль, село Луцкаго у., Ш: 69—75, 147.

— Церковь (упоминается „поць“ **Климентій**), Ш: 73.

Заваловъ, мѣстечко въ Галиціи, близъ г. Галича, I: 262.

— Церковь (упоминается священникъ), I: 262.

Загалье, село Рѣчицкаго у. Мясской губ., при р. Вити, I: 358.

Задзицинь или **Мадзицинь**, въ Бѣлоруссіи, III: 336.

Заднѣпрье, часть Малороссіи, лежащая по лѣвой сторонѣ Днѣпра, I:
210, 211, 225, 255, 262, 264, 309; II: 570; III: 155, 156,
157, 160, 180, 318, 340, 345, 370, 372, 376, 377, 387,
398, 417, 418, 439, 444, 445.

Замостье, уѣздный городъ Люблинской губ., I: 100, 180, 194, 309,
310, 311, 312, 320, 322.

Запольская дорога, шла изъ Кіева на западъ, близъ рч. Борщовки,
между нынѣшнихъ с. Жилинами и д. Михайловской-Борщаговкой,
II: 476, 485.

Запорожское Войско. Этимъ именемъ обозначалась не только совокуп-
ность козачества („городового“ и „низового“), но всего чаще оно
синонимично съ понятіемъ „Малороссійская республика“, въ его
политическомъ и территоріальномъ значеніи. I: 129, 173, 201,
214, 215, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 244, 245, 247,
248, 249, 256, 286, 309, 312, 313, 314, 316, 320, 321,
331, 332, 334—335, 365, 366; II: 418—421, 448, 450,
451, 454, 469, 502, 503, 565, 566, 567, 575, 577, 579,
580, 584, 585; III: 155, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
170, 171, 173, 181, 182, 192, 217, 234, 242, 243, 246,
248, 250, 251, 255, 264, 272, 285, 304, 309, 315, 323,
324, 326, 328, 332, 333, 337, 338, 339, 344, 352, 362,
366, 375, 376, 378, 392, 395, 407, 416, 417, 418, 422,
424, 428, 429, 430, 431, 433, 436, 437, 438, 439, 440,
442, 444, 445.

Запорожье, иначе Запорожская Сѣчь, I: 175, 176, 177, 195, 198,
201, 210, 225, 242, 245, 261, 268, 296, 309, 311; II:
569, 574, 598, 599, 600, 605, 607; III: 250, 252, 270,
271, 279, 281, 282, 361, 363, 367, 376 (См. также Низъ).

— Запорожская дорога — изъ Чигирина въ Сѣчь; на этомъ пути на-
ходились и Желтыя-Воды, I: 220.

- Запорожцы**, т. е. козаки Овчевые, III: 271, 281, 282, 286, 430.
- Заславъ**, уездный городъ Волынской губ. при р. Горыни, I: 233, 265, 270, 348, 349; III: 266, 367, 368, 415, 427.
- Заставье**, часть села Уйиъ, въ Локачевской волости, т. е. въ нѣжинъ Владимиръ-Волынской уездъ, I: 161.
- Збаражъ**, городъ въ Галиціи, при р. Гвѣзнь, I: 181, 182, 184, 273, 274, 353, 354, 356, 357, 360, 365; II: 591.
- Зборовъ**, мѣстечко въ Галиціи, при р. Стрипъ, I: 181, 182, 188, 193, 359, 360, 361, 363, 365, 366; II: 565, 567; III: 210.
- Зборовская граница Украины (III: 427), т. е. граница, определенная Зборовскимъ договоромъ 1649 года.
- Звозъ**, нѣвъ Звозъ, деревня Луцкаго у. Вол. губ., III: 81.
- Звонки**, нѣвъ Звонкова, деревня Кіевского у., при р. Ирпени, II: 462.
- Звягель**, нѣвъ Новградволинскъ, уездный городъ Вол. губ., I: 315, 328, 329.
- Замокъ, I: 315. Костель, I: 315.
- Звягельскій козацкій полкъ въ 1649 г. I: 328 (полковникъ Тыша).
- Зельва**, нѣвъ Зелонка, мѣстечко Волковийскаго у. Гродненской губ., II: 527.
- Злочовъ**, нѣвъ Золочовъ, городъ въ Галиціи, I: 193.
- Змієвисна**, нѣвніе митроп. П. Могили въ Белзскомъ воеводствѣ, II: 432.
- Зубильно**, деревня Луцкаго у. Вол. губ., I: 21, 24.
- Зѣньковъ**, нѣвъ Зиньковъ или Зиньмовцы, мѣстечко Летицкаго у. Подольской губ., III: 427.
- Зѣньковъ**, нѣвъ Зиньковъ, уездный городъ Полтавской губ., III: 332.

И.

- Ивангородъ**, мѣстечко Борзенскаго у. Черниг. губ., при р. Острѣ, II: 484.
- Ивангородскій лѣсъ (имѣніе Кіево-Братскаго монаст.), II: 474, 484.
- Ивангородскій ключъ, II: 474, 484.
- Ивангородская козацкая сотня (Нѣжинскаго полка), II: 472, 473, 475, 484, 487.

Игумень, уѣздный городъ Минской губ., III: 336.

— Церковь Прочистонская, III: 336.

Имба (?), поселеніе вблизи с. Полоннаго, т. е. въ нынѣшнемъ Новградволинскомъ уѣздѣ, III: 305.

Избитское, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Измаиль (въ текстѣ **Смаи**, городъ турецкій), уѣздный городъ Бессарабской губ., при р. Дунаѣ, III: 205.

Икава, нынѣ **Инва**, рѣка въ Волынской и Подольской губ., лѣвый притокъ Буга, I: 302.

Ильинцы, нынѣ **Линцы**, мѣстечко Липовецкаго у. Кіевской губ. при р. Собѣ, I: 175; III: 175.

Ингулецъ-Малый, рѣчка въ Херсонской губ., правый притокъ Днѣпра, I: 173, 174.

Иновладъ, городъ въ Польшѣ, 192.

Инфлянты, т. е. Лифляндія, страна, III: 164.

Иржищевъ, — см. Ржищевъ.

Иркліевъ, нынѣ **Ирклѣевъ**, мѣстечко Золотоношскаго у. Полтавской губ., III: 66.

— Иркліевскій козацкій полкъ, III: 332, 404.— Полковникъ Матвѣй Папкевичъ.

Ирпень, рѣка, правый притокъ Днѣпра, II: 447, 450, 474, 478, 483, 487.

Ичня, мѣстечко Борзенскаго у. Черниг. губ.—Иченская протопоція (пропоцъ Симеонъ Адамовичъ), III: 392.

Ис.

Казимиръ, нынѣ **Казимержъ**, мѣстечко Новоалександрійскаго у. Люблинской губ., III: 228.

Калмыки, народъ, III: 202.

Калюжъ или **Калюшъ**, мѣстечко въ Галиціи, III: 175.

Каменецъ (также **Каменецъ-Литовскій**), мѣстечко Брестскаго у. Гродненской губ., II: 527; III: 241, 263, 276.

- Каменецъ**, также **Каменецъ-Подольскій**, губернской городъ Подольской губ. при р. Смотричѣ, I: 182, 183, 184, 185, 187, 188, 262, 272, 274, 307, 308, 325, 334, 347, 354, 358, 364; III: 26, 169, 193, 202, 214, 241, 283, 294, 307, 408, 427.
— Замокъ, I: 347.
— Армяне въ Каменцѣ, I: 307.
- Каменица**, нынѣ **Каменна**. рѣчка въ Васильковскомъ у. Кіевской губ., притокъ Роси, II: 596, 597.
- Каменный-Затонъ**, урочище, а потомъ крѣпость на берегу Дѣвпра, гдѣ нынѣ село **Каменна** (иначе **Малая-Знаменна**) Мелитопольскаго у. Таврической губ., при р. Конской, противъ Николая, I: 202.
- Камень-Чолганскій**—см. наоборотъ.
- Каневъ**, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Дѣвпрѣ, I: 201; II: 422, 455.
— Каневскій козацкій полкъ, I: 292.
- Карасинъ**, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 87, 88.
— Церковь, III: 89.
- Карпилівна**, село Остерскаго у. Черниг. губ., II: 474, 482, 483, 485, 487.
- Катеринина-гора**, урочище близъ с. Баева, Луцкаго у., III: 119, 120.
- Кгданскъ**, городъ,—см. Гданскъ.
- Кгераноины**—см. Геранойны.
- Керстоймоня**, поселеніе въ Литвѣ, въ Ушгтской волости, II: 527.
- Кильборнъ**, иначе **Кинбурнъ**, упраздненная крѣпость при Дѣвировскомъ Лиманѣ, на оконечности Кинбурской косы (въ Дѣвировскомъ у. Таврич. губ.), III: 205.
- Киселювна**, село Сосницкаго у. Черниг. губ., при рч. Менѣ, II: 425.
- Кистеръ**, село Стародубскаго у. Черниг. губ., III: 425.
- Кіевъ**, губ. городъ, при Дѣвпрѣ (въ текстахъ XVI—XVII вв. подъ именемъ Кіева преимущественно разумѣется нынѣшній Подольскъ). I: 8, 11, 69, 185, 209, 211, 262, 269, 315, 316, 321, 322, 324, 327, 328—331, 333; II: 386, 393, 395—400.

402—404, 411, 412, 414, 417, 427, 430, 440, 442, 443, 456, 462, 464, 468, 469, 475, 477—488, 489—496, 504, 507, 566, 568, 569, 571, 575, 576, 594, 596, 601; Ш: 162, 213, 274, 286, 324, 357, 361, 383, 403, 409, 431, 433, 435, 438, 439.

Києвъ, Академія, прежде Братская школа, Коллегія, I: 322; II: 386, 387, 388, 398, 399, 407, 412—422, 430—434, 439, 441—444, 450—452, 455, 457, 459—462, 464—469, 478, 488—492, 493—496, 498—500, 501, 503—505, 507—508, 600. (См. еще: Русскія школы въ Києвѣ).

— Боричевъ ровъ (Ср. Рождественскій взвозъ), II: 486.

— Валы, II: 476, 484, 485.

— Верхній городъ (внѣшній Старый), II: 481, 493.

— Водопроводъ (трубами изъ „Києвской горы“ въ Братскій монастырь), II: 477, 484, 487.

— Дворъ Аксаковскій (Оксаковскій), II: 475, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Андреевскій, II: 481.

— Дворъ Борецкаго Іова, митрополита, въ Нижнемъ городѣ, противъ двора п. Романа Чудновца, II: 408.

— Дворъ Вороничевскій, II: 475, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Выговскій, II: 475, 480, 483, 487.

— Дворъ Гавритинскій, II: 475, 481, 484, 487.

— Дворъ Голубовскій, II: 475, 481, 483, 487.

— Дворъ Києвскаго полковника Василія Дворецкаго, II: 475, 478, 484, 487.

— Дворъ Держикрая Ивана, II: 478.

— Дворъ Дяккова Петра, козака, II: 477.

— Дворъ Закаленичевскій, II: 475, 483, 487.

— Дворъ Калониковскій, II: 477.

— Дворъ Киселя Адама, въ Нижнемъ городѣ, II: 477.

— Дворъ Креницкій или Креницковскій, II: 475, 477, 478, 481, 483, 487.

— Дворъ Кучинскій, въ Скольникахъ, противъ церкви Рождества Христова, II: 475, 476, 477, 480, 483, 487.

- Кіевъ**, Дворъ Лозчиной Галшки, гдѣ нынѣ Братскій монастырь, П: 385—390.
- Дворъ Митковскій, близъ соборной, т. е. Успенской, церкви, П: 475, 481, 483, 487.
 - Дворъ Могилы Петра, вблизи двора Адама Киселя, П: 477.
 - Дворъ Муховецкій, на Борисоглѣбской улицѣ, П: 475, 481, 483, 487.
 - Дворъ Пекулитскій, П: 475, 478, 481, 483, 487.
 - Дворъ Почеки Иеронима, П: 481.
 - Дворъ Свершковскій или Сверчковскій, близъ церкви Борисоглѣбской, къ рядамъ, П: 475, 476, 481, 483, 487.
 - Дворъ Созоновскій, подлѣ шпитала и школы соборной церкви, т. е. Успенской, П: 475, 481, 483, 487.
 - Дворъ Соленика Сергѣя, близъ Житнаго торгоу, П: 475, 481, 483, 487.
 - Дворъ Сулимовскій, противъ церкви Николая Добраго, П: 477.
 - Дворъ Хмелевскій или Хмельницкій, П: 478, 481, 483, 487.
 - Дворъ Ходыки-Креницкаго Василія, сосѣдній съ дворомъ Галшки Лозчиной, П: 387.
 - Дворъ п. Чудновца Романа, П: 408.
 - Житный торгоу, П: 481.
 - Замокъ на горѣ Киселевкѣ, I: 333; П: 428, 438, 572; Ш: 157. — Фортка Острожская въ замкѣ, П: 486.
 - Кладбище въ Кіевѣ, близъ Клова, 476, 485.
 - Кловъ Верхній, урочище. тамъ же и ручей, П: 476, 485.
 - Коллегія Братская—см. Академія.
 - Костелы и кляшторы католическіе въ Кіевѣ, I: 325, 333.
 - Костель (и монастырь) Доминиканскій, св. Николая, П: 447, 450, 452, 453.
 - Костель (и монастырь) иезуитскій, I: 325, 333; П: 448.
 - Кошавецъ, или Кошавый бродъ, на р. Лыбеди, П: 476, 484, 485.
 - Магистратъ Кіевскій, П: 484.
 - Лисковая роща, П: 476, 485.

- Кіевъ**, Монастырь Братскій Богомвленскій, П: 386, 387, 388, 391—393, 398, 399, 402—404, 412—422, 424, 428, 429, 432, 434, 435, 437, 441—451, 455, 457, 459—463, 466—468, 470, 471, 473—504.
- Монастырь Выдубицкій Михайловскій, П: 424, 425, 432, 435.
 - Монастырь Кирилловскій Троицкій, П: 397.
 - Монастырь Михайловскій Златоверхій, съ предѣлами Введенія Вожьей Матери и св. Варвары, I: 57; П: 397, 401—408, 409, 410, 428, 435.
 - Монастырь Михайловскій женскій, П: 408.
 - Монастырь Печерскій, также Кіевопочерская Лавра, П: 397, 407, 410, 411, 416—420, 424, 425, 427, 430, 432, 434—436, 439, 440, 507, 508.
 - Монастырь Печерскій женскій, I: 72. — Игуменія княгиня Курцевичъ.
 - Монастырь Пустынскій Николаевскій, П: 397, 424, 435; Ш: 166.
 - Нижній Кіевъ, или Нижній городъ (Подоль), П: 475, 477, 478, 483, 487.
 - Оболонь, луговая низменность между Подоломъ и Вышгородомъ, П: 476, 484.
 - Орининскій Проваль. урочище, П: 476, 484, 485.
 - Печерскъ, Кіевъ-Печерскій, Печерское мѣстечко, П: 433, 502.
 - Преварка (Пріорка), предмѣстье Кіева, П: 450, 478, 484.
 - Ратуша Кіевская, П: 480; Ш: 245, 249.
 - Рождественскій взвозъ (Ср. Боричевъ), П: 486.
 - Рутка или Рутокъ (вѣрнѣе Рудка), урочище или ручей, недалеко кладбища и Клова, П: 475, 485.
 - Рынокъ, въ Нижнемъ городѣ, П: 387.
 - Ряды (торговоы) въ Нижнемъ городѣ, близъ церкви Борисоглѣбской, П: 481.
 - Скольники, урочище на Подоль, подъ горою, противъ церкви Рождества Христова, П: 477.
 - Соколій Рогъ, урочище въ нынѣшней Дворцовой или Печерской части города, близъ Клова, П: 474, 475, 484, 485, 487.

Кіевъ, Типографія при Академіи, П: 507.

- Типографія Тимоея Вербицаго, П: 408
- Торгъ, или торговая площадь на Подолѣ, П: 478, 480.
- Торгъ Житный—см. наоборотъ.
- Церкви въ замкѣ Кіевскомъ, на Киселевской горѣ, I: 333.
- Церковь Благовѣщенія Богородицы, придѣлъ въ Братскомъ монастырѣ, П: 398.
- Церковь Борисоглѣбская (также Глѣба-Вориса), на Подолѣ, П: 477, 481.
- Церковь св. Варвары, придѣлъ въ Михайловскомъ монастырѣ, П: 409.
- Церковь Василиевская „мѣская“, фундованная гетманомъ Сагайдачнымъ (на Подолѣ), 450, 478.
- Церковь Введенія Богородицы, придѣлъ въ Михайловскомъ монастырѣ, П: 409.
- Церковь Воздвиженія Креста, на Горѣ (Старомъ-Кіевѣ), П: 428—429, 462, 474, 475, 476, 484, 485, 486, 487.
- Церковь Глѣба Вориса—см. Борисоглѣбская.
- Церковь Десятинная, Пресвятой Богородицы, П: 426, 432.
- Церковь Ильинская, на Подолѣ, П: 478.
- Церковь Николая Добраго, на Подолѣ, П: 477, 481.
- Церковь Рождества Христова, на Подолѣ, П: 477, 480.
- Церковь Софійская, каеодральная, I: 69, 327; П: 424, 425, 426, 431, 435; Ш: 158, 274.
- Церковь Спаса (на Берестовѣ), П: 431.
- Церковь Спаса (на Подолѣ), П: 398
- Церковь Трехсвятительская, на Горѣ (Старомъ-Кіевѣ), П: 428—429, 462, 474, 475, 484, 485, 486, 487.
- Церковь Успенія Богородицы (соборная) на Подолѣ, П: 397, 477.
- Церковь св. Оеодосія, на Печерскѣ, П: 433.
- Улица Глѣбо-Ворисовская, на Подолѣ, П: 477, 481.
- Улица на Подолѣ, отъ церкви Рождества Христова къ торговой площади, П: 480.

- Кіевъ**, Улица тамъ же, отъ торговой площади къ церкви св. Іліи, П: 478.
- Школа при Печерскомъ монастырѣ, основанная Петромъ Могилою и впоследствии соединенная съ Братскою, П: 410—411, 413, 416, 418, 419.
 - Школы Братскія—см. Академія.
 - Школы Русскія въ Кіевѣ (разумѣются Братскія), I: 333; П: 430, 450.
 - Школа при Успенской соборной церкви на Подолѣ, П: 481.
 - Шпиталь (богадѣльня и страннопріимный домъ) при Братскомъ монастырѣ, П: 386, 387, 398, 404, 405, 422, 478.
 - Шпиталь при церкви Николая Доброга, П: 481.
 - Шпиталь при церкви св. Феодосія, на Печерскѣ, П: 433.
 - Кіевская земля, Кіевщина, П: 599.
 - Кіевскій козацкій полкъ, П: 574, 581; Ш: 261.
 - Кіевское Братство, П: 391—400, 401—405, 407, 412—422, 430, 439, 441, 461, 467.
 - Кіевское Братство Младенческое, П: 396.
 - Домъ братскихъ пѣвчихъ, П: 481.
 - Кіевское воеводство, I: 210, 296, 315, 325, 334; П: 385, 386, 392, 404, 412, 432, 464, 565, 573, 576, 577, 579, 580, 584, 598, 599, 601, 607; Ш: 314, 337, 338.
 - Кіевскій церковный соборъ въ 1629 г., Ш: 54.
- Кіянны**, мѣстечко въ Польшѣ, Ш: 268.
- Клевань**, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Стублѣ, I: 290; Ш: 317.
- Клеванскій ключъ, I: 83.
- Клещи**, село въ Бѣлорусіи, въ Витебскомъ архіепіскопствѣ, Ш: 336.
- Клиточное озеро** близъ Карпиловки, Осгорскаго у., собственность Кіево-Братскаго монастыря, П: 453.
- Кловъ**, урочище въ Кіевѣ,—см. Кіевъ.
- Кнышинъ**, заштатный городъ Вѣлостоцкаго у. Гродненской губ., П: 546; Ш: 335.

Нияжій Затонъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.
Нобринь, уѣздный городъ Гродненской губ., при р. Мухавцѣ, I: 314, 331.

— Монастырь и архимандрія, III: 336.

Ковалинь, село Переяславскаго у. Полт. губ., при рч. Барани, III: 166.

Ковель, уѣздный городъ Волынской губ., при р. Турьѣ, III: 335.

Ковно, губервскій городъ, при впаденіи р. Вилинъ въ Нѣманъ, П: 528, 536.

Коданъ, крѣпость на островѣ Дяѣпра, у Кодацкаго порога, ниже устья р. Самари, I: 174, 175, 176, 202, 323, 327, 331; III: 271. Комендантъ Гродзицкій Криштофъ.

Кодня, мѣстечко Жягоширскаго у., III: 440.

Кожангородокъ (въ текстѣ просто **Городокъ**), мѣстечко Пинскаго у. Мнѣской губ., при р. Цнѣ, П: 527.

Козелець, уѣздный городъ Черниговской губ., при р. Острѣ, III: 349.

Козинь-Ставъ, нынѣ **Козинь**, деревня Луцкаго у., III: 82.

Козлинич (въ текстѣ ошибочно **Козинич**), деревня Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, III: 83—84.

Козулиная, вѣтка, т. е. протокъ Дяѣпра, у праваго берега, противъ Никополя, III: 279.

Колжи, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, III: 78—80.

Колодези, нынѣ **Колодежне**, село Луцкаго у. Вол. губ., I: 92, 93.

Коложа, урочище близъ г. Гродна, III: 335.

— Коложскій православный монастырь и архимандрія, III: 335.

Кольчинь, нынѣ **Кульчинь** или **Кульчины**, мѣстечко Староковстантинскаго у. Вол. губ., I: 258, 260, 267.

Комарово, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у. Черниг. губ., П: 483.

Конева, мѣстность въ Литвѣ (?), П: 527.

Конотопъ, уѣздный городъ Черниг. губ., III: 345, 356.

Константиновъ-Новый, нынѣ **Новоконстантиновъ**, мѣстечко Литвскаго у. Подольской губ., при Ю. Вугѣ, I: 262, 353, 356.

Константиновъ-Старый (въ текстѣ чаще просто **Константиновъ**), нивъ Старокостантиновъ, уѣздный городъ Вол. губ., при р. Случѣ, I: 177, 178, 179, 253, 254, 257, 259, 262, 265, 266, 268, 277, 287, 292, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 305, 320, 356; III: 266.

Константинополь, столица Турціи, I: 213, 233, 235, 236, 321; II: 587, 589; III: 187, 212.

Корець, мѣстечко Новградволынского у. Вол. губ., I: 315, 328; III: 54, 198, 266, 344, 427.

— Коречизна (Корецкая волость), III: 289.

Кормяловъ, мѣстечко Ковенской губ., при р. Вилии, II: 528.

Корона, **Корона Польская**, такъ называлось собственно Польское королевство, въ отличіе отъ Великаго княжества Литовскаго и другихъ областей, I: 169, 204, 206, 208, 209, 218, 224, 225, 242, 248, 251, 256, 259, 271, 286, 332, 356; II: 392, 567; III: 33, 156, 181, 200, 228, 299, 304, 334, 336, 339, 387.

Корсунь, мѣстечко Каневского у., при р. Роси, I: 173, 175, 176, 177, 182, 201, 203, 215, 217, 218, 220, 320; II: 594; III: 202, 219, 293, 349, 352, 353, 396.

— Кореунскій полкъ козацкій, I: 254, 264.—Полковникъ **Шангирей**.

Коршевъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонкѣ, III: 98, 99, 113, 121—134, 135, 138, 148, 151.

Коршовская рѣчка, тамъ же, III: 131.

Коршовъ, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.

Косачовка, село Остерскаго у. Черниг. губ., при болотѣ Выдрѣ, II: 474, 479, 482, 487.

Котельва, урочище, „криница“ надъ Днѣпромъ, на Оболони, подъ Кіевомъ, близъ Чортороя, II: 486.

Котельня, мѣстечко Житомирскаго у., при р. Гуйвѣ, III: 368, 371, 372, 373, 376, 378, 381, 384, 386, 398, 408.

Которъ, нивъ Котурна, рѣчка, въ Кіевскомъ у., правый притокъ Ирпена, впадаетъ въ с. Мостицахъ, II: 447, 450, 474, 478, 483, 487.

- Кочугуры**, нинѣ Кучугуры, урочище въ Александровскомъ у. Каменно-славской губ., между нѣзовьями р. Ковенкой и Дитвиномъ, I: 173.
- Кошарь**, мѣстечко, нинѣ Кошары-Новые, село Ковельскаго у. Вол. губ., I: 157—160.
- Кошарская волость, I: 159.
- Кошарь-Старый**, нинѣ Кошары-Старые, деревня Ковельскаго у., I: 157—160.
- Кощавецъ** и Кощавый-бродъ—см. Киевъ.
- Краковъ**, городъ въ Галиціи, древняя столица Польши, на лѣвомъ берегу Вислы, I: 181, 192, 193, 310, 320, 331, 366; II: 596 III: 57.
- Красилловъ**, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., I: 179.
- Краснодубье**, село, нинѣ Краснодубы, деревня Ковельскаго у. Волыиск. губ., I: 157—160.
- Красное**, мѣстечко Ямпольскаго у. Под. губ., I: 183; II: 582; III: 179, 180.
- Красное-Село**, въ Литвѣ (?), II: 528.
- Краснополе**, нинѣ Краснополь, мѣстечко Житомирскаго у., близъ верховьевъ р. Тетерова, II: 594.
- Красноставъ**, уѣздный городъ Люблинской губ., при р. Вепрѣ, I: 246; III: 221, 232, 335.
- Крево**, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., II: 528.
- Кременецъ**, уѣздный городъ Волынской губ., I: 265; II: 557, 558; III: 335.
- Крехаевъ** (?), нинѣніе Киевскаго протопопа Мих. Гунашевскаго, III: 431.
- Креховъ**, село въ Галиціи близъ г. Жолквы, II: 433; III: 343.
- Креховскій православный монастырь, II: 433; III: 342.
- Кречевичи**, село Ковельскаго у. Вол. губ., III: 85, 86.
- Крещатая-долина**, урочище подъ Киевомъ, II: 476, 484, 485.
- Криницкая земля** (II: 477)—см. Киевъ, дворъ Криницкій.
- Критъ**, островъ на Средиземномъ морѣ, III: 187.
- Крова**, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.
- Крожи**, мѣстечко Россіенскаго у. Ковенской губ., II: 527.

Кругель, село Ковельскаго у. Вол. губ., I: 157—160.

Крупецъ, мѣстечко Дубенскаго у. Вол. губ., I: 257, 270.

Крухиничи, село Владимиръ-Волынскаго у., близъ м. Докачей, I: 161, 164.

Крыловъ, мѣстечко Чигиринскаго у. Кіев. губ., при впаденіи Тясмина въ Днѣпръ, I: 174, 175, 337; III: 271.

Крымъ, Таврическій полуостровъ, особое царство Татарское, I: 173, 174, 193, 200, 209, 211, 235, 249, 366; II: 579, 586, 592, 203; III: 187, 188, 198, 205, 211—214, 320, 387.

Ксаверовъ (въ текстѣ неправильно **Саворовъ**), мѣстечко Овруцкаго у. Вол. губ., при р. Каменкѣ, II: 448, 449, 452, 453.

Кудинова-Гребля (и неправильно **Кудиновская**), деревня Остерскаго у. при р. Острѣ, II: 474, 483, 487.

Кузьминъ, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., при р. Случи, I: 301.

Кульчинъ—см. **Кольчинъ**.

Кумейки, село Черкаскаго у. Кіев. губ., близъ р. Роси, I: 225.

Купель, мѣстечко Староконстантин. у. Вол. губ., I: 180.

Купчинцы, село Литинскаго у. Под. губ., I: 184.

Кусьновцы (въ текстѣ **Kuszykowcy**), теперь **Великія и Малыя**, два села въ Кременецкомъ у. Вол. губ., I: 294.

Кутно, городъ въ Польшѣ, I: 192.

Кучманскій-шляхъ Татарскій, проходившій по южной части нынѣшней Подольской губ., черезъ уѣзды Балтскій и Ольгопольскій и направлявшійся къ Львову, I: 255.

Кушиновцы—см. **Кусьновцы**.

Л.

Лавриновъ-кутъ, повидимому, такъ называлось предмѣстье г. Галича, гдѣ находилась Михайловская церковь, I: 262.

Лавришевъ, село Новогрудскаго у. Минской губ., при р. Нѣманѣ, III: 336.

— Лавришевскій православный монастырь, III: 336.

Лавровъ, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 128, 147, 148.

Памятникъ томъ III.

- Ладинскій женскій Покровскій монастырь**, въ Прилуцкомъ у. Полт. губ., при р. Удаѣ, III: 396—397. Игуменья Серафима.
- Лебеда (Lebeda)** (III: 361)—см. **Лыбедь**.
- Лебедевъ**, нынѣ **Лебедзевъ**, мѣстечко Вилейскаго у. Виленской губ., II: 528.
- Ленчица**, главный городъ Ленчицкаго воеводства, въ Польгѣ, I: 192.
- Лепуны**, нынѣ **Лейпуны**, мѣстечко Новотрокскаго у. Виленской губ., II: 527.
- Лида**, уѣздный городъ Виленской губ., II: 528; III: 336.
— Церковь (св. Спаса), III: 336.
- Лиманъ Днѣпровскій**, II: 592.
- Линокъ**, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.
- Линцы** (I: 175; III: 175)—см. **Ильмицы**.
- Липовець**, уѣздный городъ Кіевской губ., I: 175, 183; III: 204.
- Лисянка**, нынѣ **Лисановцы**, село Летичевскаго у. Подольской губ., I: 262.
- Литва**, Литовское великое княжество, т. е. нынѣшнія сѣверозападныя губерніи со включеніемъ нѣкоторыхъ прилегающихъ мѣстностей со стороны губерній внутреннихъ и прибалтійскихъ, I: 169, 204, 206, 207, 232, 246, 318, 324, 332, 340; II: 396, 511, 513, 517, 554, 555, 558, 559, 567, 601; III: 181, 260, 286, 298, 303, 334, 335, 336, 365, 435, 437, 443.
- Литовижъ**, село Владимиръ-Волинскаго у., при р. Западномъ Бугѣ, I: 61.
- Лифляндія**—см. **Инфлянты**.
- Лобачовщина**, иначе **Лобковщина**, нынѣю Кіево-Братскаго монастыря, II: 458—460, 462.
- Ловичъ**, польскій городъ въ Познанскомъ воеводствѣ, I: 192, 208.
- Лоевъ**, мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 336, 339; III: 194.
- Лозовъ** (I: 336, 339)—ошибочно вмѣсто **Лоевъ**.
- Локачи**, мѣстечко Владимиръ-Волинскаго у., при р. Лугѣ, I: 161—165.
— Замокъ, I: 161, 163.
- Локачи-Старые**, часть мѣстечка Локачей, I: 161.

Ломачинская-Волька, нивъ Ломачинка, деревня Ковельскаго у. Вол. губ., III: 87, 93.

Лопуховатое, озеро близъ с. Барпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Лосичи, королевская волость въ Литвѣ, въ нынѣшней Гродненской губ. II: 527.

Лососиная, королевская волость въ Литвѣ, въ Трокекомъ воеводствѣ, II: 527.

Лохвица, уѣздный городъ Полтавской губ., III: 321, 324, 326, 361.

Лутава, деревня Остерскаго у., Черниг. губ., II: 474, 479, 480, 482, 487.

Лутавна (также Лутава), рѣчка, тамъ же, II: 474, 480, 483, 487.

Луцкъ, уѣздный городъ Волынской губ., при р. Стырѣ, I: 3, 4, 5, 9, 10, 16, 17, 26, 28, 65, 75, 79, 138, 187, 271, 290, 295, 342; III: 268, 317, 329, 331.

— Глушець, рѣчка, притокъ Стыра, I: 85, 115.

— „Гора Святая“ въ Луцкѣ, надъ рч. Глушцемъ, I: 115.

— „Гостиница Луцкій ку Львову“, (большая дорога), III: 115, 127, 136, 147, 148.

— Друкарня (типографія) Братская, I: 41, 65—66.

— Замокъ верхній, I: 7, 14; II: 557, 558, 559; III: 354.

— Замокъ окольный, I: 22.

— Зубцовскій грунтъ (усадьба), на которомъ построена Братская церковь и шпиталь, I: 80.

— Кандыбовскій грунтъ, собственность Братства, I: 116.

— Ключъ Луцкій, II: 327.

— Комора мытная въ Луцкѣ, II: 554, 556, 557.

— Конвентъ тринитаровъ, I: 114—116.

— Корчмы іезуитскія въ Луцкѣ, I: 115.

— Костель (и кляшторъ) Бернардинскій, I: 115.

— Костель кафедральный св. Троицы, въ окольномъ замкѣ, III: 317.

— Монастырь Братскій, общежительный, Крестовоздвиженскій, I: 36—43, 59, 62—66, 72, 76, 77—79, 83, 85, 91—96, 108, 111, 114.

Луцкъ, Ратушъ въ Луцкъ, I: 14.

- Типографія Братская въ Луцкъ, I: 41, 65—66.
- Церковь Братская Брестовоздвиженская, при монастырѣ того же имени, I: 5, 7, 8—10, 17, 19, 20, 24, 27—28, 31, 34, 42, 43, 47, 58, 66, 72—74, 77, 83, 85, 90, 91, 97, 111, 115, 117—124.
- Церковь Дмитриевская, въ окольномъ замкѣ, I: 3.
- Церковь св. Михаила архангела, I: 115.
- Церковь Рождества Христова, I: 85, 115.
- Церковь Пречистенская, на св. Горѣ, бывший нѣкогда монастырь, I: 72.
- Школа Братская, православная, I: 5, 7, 17, 32, 34, 39, 42, 44—54.
- Шпиталь (богадѣльня) „старожитный рускій“ въ Луцкъ, I: 4, 5.
- Шпиталь Братскій, I: 7, 23, 42, 58, 72, 73, 80—81, 85, 93.
- Луцкій повѣтъ, III: 354.
- Луцкое православное Братство, т. I, весь первый отдѣлъ. — „Молодшее“ Братство, I: 54—57.
- Луцкая епископія православная, III: 274.
- Пожаръ Луцка въ 1617 году, I: 4.

Лыбедь (также **Лебедь**), рѣчка, вытекающая изъ предмѣстья Кіева Шулявщины и впадающая ниже города въ Днѣпръ, II: 476, 485; III: 361.

Лысноть, мѣстечко Волковыйскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Лвовъ (въ текстахъ также **Илвовъ**, **Лвовъ**), главный городъ бывшаго Русскаго воеводства, нынѣшней Галиціи, при р. Полтвѣ, I: 180, 188, 218, 232, 274, 295—297, 302, 303—306, 321; II: 411; III: 3, 9, 11—13, 16, 20, 22, 28, 30, 32, 43, 47, 50, 51, 53, 54, 62, 63, 64, 190, 280, 290, 309, 342, 343, 345, 364.

- Замокъ, III: 22, 39, 43, 46, 55, 62, 64. Башни замковыя („вежи“): „Весола“, III: 41; „Празинекъ“, III: 42, 47, 49; „Руская вежа“, III: 47.

Львовъ, Іезуиты Львовскіе, Ш: 52.

— Краковская брама (крѣпостныя ворота), Ш: 342.

— Краковское предмѣстье, Ш: 22.

— Монастырь армянскій, Ш: 55.

— Монастырь Онуфріевскій (православный), въ Краковскомъ предмѣстьѣ, Ш: 20, 21, 22—27, 30—32, 37, 44, 45, 55—57, 62—64.

— Площадь Армянская, въ томъ же предмѣстьѣ, Ш: 55.

— Ратушь Львовскій, Ш: 40, 41, 44, 45.

— Рынокъ, Ш: 44, 45, 48.

— Типографія („друкарня“) братская, Ш: 12, 15, 17, 25, 35, 36, 58.

— Церкви „предмѣстскія“, Ш: 44.

— Церковь кафедральная св. Георгія, или Юріевская, Ш: 65—66.

— Церковь Успенская, братская, П: 411; Ш: 4, 8, 12, 15, 22, 28, 36, 37, 38, 40, 51.

— При ней „звоница“ (колокольня), Ш: 37.

— „Школа, або божница жидовская“ (синагога), Ш: 52.

— Шпиталь братскій, Ш: 15, 25, 29, 44.

— Шпиталь при Онуфріевскомъ монастырѣ, Ш: 30—31.

— Ярмарокъ Львовскій, Ш: 265.

— Львовское православное Братство при Успенской церкви, П: 392; Ш: (весь первый отдѣлъ).

— Львовское посполитое рушенье 1649 года, I: 359.

— Во Львовѣ моровое повѣтріе въ 1589 году, Ш: 16.

Лѣсники, село. Кіевского у., къ югу отъ Кіева, I: 316.

Любартовъ, а чаще **Любаръ**, нынѣ Любаръ, мѣстечко Новградъ-Волинскаго у. при р. Случѣ, I: 181, 270, 349; Ш: 593, 594, 595; Ш: 434.

Любекъ, городъ въ Германіи, Ш: 164.

Любечъ, мѣстечко Городнянскаго у. Черниг. губ., П: 528; Ш: 194.

Люблинъ, губернскаго городъ при р. Выстрицѣ, I: 182, 194, 221, 246, 320; Ш: 221—226, 228—232, 309, 311, 328, 353, 354.

- Люблинъ**, магистратъ въ немъ, III: 221, 223, 224, 228, 230.
— Монастырь и церковь (православные), III: 335, 354.
— Предмѣстье Браковское, III: 223.
— Ратушь, III: 222, 223, 228.
— Рынокъ, III: 224.
— Церковь (неизвѣстно, какая именно), I: 107.
— Люблинская унія 1569 года, III: 41, 42, 43, 44.
— Люблинскій съѣздъ (colloquium) православныхъ и униатовъ для взаимнаго соглашенія въ 1680 году, I: 109.
— Люблинъ взятъ козаками въ 1655 году, III: 221—232.
- Любовъ**, городъ въ Литвѣ, въ Трокомскомъ воеводствѣ, II: 528.
- Любомль**, мѣстечко Владимирь-Волинскаго у., I: 167; III: 339.
- Любошаны**, королевская волость въ Бѣлорусси, II: 528.
- Лясковая** (или **Лесновая**) роща и сѣнокъзъть подь Кіевомъ, II: 476, 485.
- Ляхи**, Поляки (послѣднее названіе въ текстахъ малоупотребительно), I: 220, 228, 243, 253, 264, 297, 308, 318, 319, 321, 322, 324; II: 447, 594, 595, 596; III: 159, 183, 194, 218, 219, 283, 286, 287, 300, 301, 394, 423, 424, 425, 427, 430.
- Ляцкая земля**—Польша, I: 318, 319, 320. См. еще **Польша**.
- Ляховичи**, мѣстечко Слуцкаго у. Минской губ., II: 528.
- Ляховцы**, мѣстечко Острожскаго у. Вол. губ., I: 265, 268, 269, 273, 274, 285; III: 272, 285.

М.

- Мазовецкое** воеводство, занимало срединную часть нынѣшняго Царства Польскаго, I: 204.
- Максимовна**, село Кременчугскаго у. Полт. губ., III: 271.
- Малая-Россія**—см. **Русь-Малая**.
- Мальборкъ**, нынѣ **Маріенбургъ**, городъ въ Пруссии, I: 205.
- Маначинъ**, село Староконстанти. у. Вол. губ., I: 263; III: 272.
- Маневичи**, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стоходѣ, III: 78.
- Марковъ**, мѣстечко Виленскаго у. Виленской губ., II: 528.
— Марковская пуца, II: 539.

Масловъ-Ставъ, урочище, пинѣ **Масловна**, село Каневского у. Кіев. губ., при впаденіи р. Потока въ Росаву, I: 255; II: 592.

Махновна, мѣстечко Бердичевского у. Кіев. губ., I: 186, 344.

Мгарь, село Лубенскаго у. Полт. губ., при р. Сулѣ, II: 433.

— Мгарскій Преображенскій монастырь, II: 433.

Медведовъ или **Медвѣдновъ-Млинокъ**, также **Медвѣдново**, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у. (бывшее владѣніе Кіево-Братскаго монастыря), II: 474, 479, 483, 487.

Медники—см. **Мѣдники**.

Межибожь, мѣстечко Летичевского у. Под. губ., при впаденіи рч. Бужа въ Бугъ, I: 268, 270, 354; III: 266, 273, 285, 399, 404, 427.

— Замокъ, III: 273.

Межигорье, село Кіевского у. при р. Днѣпрѣ, II: 433.

— Межигорскій Преображенскій монастырь, II: 397, 408, 409, 433.

— Церковь Николая Чудотворца (въ монастырѣ), II: 397.

— Церковь апостоловъ Петра и Павла (тамъ же), II: 397.

Межиричъ (въ текстѣ **Межыречъ**), мѣстечко Волковийскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Межиричъ (въ текстѣ **Межирѣчъ**, иногда съ прибавленіемъ **Корецкій**), мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., I: 189, 328; III: 265, 266, 305, 313, 344, 427.

Мезова и **Мезовъ**—см. **Мизовъ**.

Мелецкій монастырь св. Николая—см. **Мильцы**.

Мельникъ, заштатный городъ Бѣльскаго у. Гродн. губ., при р. Бугѣ, II: 527; III: 335.

Меречь, мѣстечко Трокскаго у. Виленской губ., II: 527.

Мефодіевскія сѣнокосныя земли Кіево-Братскаго монастыря, при рч. Острѣ, близъ м. Ивангорода, Борзенскаго у., II: 475, 484, 487.

Мизовъ, село Ковельскаго у. Вол. губ., (въ текстѣ два поселенія: **Мезовъ** и **Мезова**, дворъ и село Кошарской волости), I: 157—160.

— Волость Мезовская, I: 159.

Микулинцы, мѣстечко въ Галиціи, при р. Серетѣ, I: 173.

Милейчичи, вняв **Мелейчицы**, село Врестскаго у. Гродненской губ.,
II: 527.

Миловши, вняв **Милуши**, деревня Лудскаго у. Вол. губ. при р. Сту-
блѣ, I: 23, 24.

Мильцы (въ текстѣ **Мелцы**), мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ.
— Мелецкій Николаевскій монастырь, III: 76.

Минскъ (также **Менскъ**), губернский городъ, II: 528; III: 216, 336.

— Монастырь св. Духа, православный, III: 336.

— Церкви православныя, III: 336.

— Минское воеводство, III: 336.

Миргородъ, уѣздный городъ Полт. губ. на р. Хоролѣ.

— Миргородскій полкъ козацкій, III: 231, 251, 271, 282, 404.

— Миргородщина, т. е. Миргородская волость, I: 201.

Мишинь, село Острожскаго у. Вол. губ., при р. Горыни, I: 340.

Могилевъ, губернский городъ, при Дняпрѣ, I: 74; II: 528; III: 164,
207.

— Могилевское православное Братство, II: 392.

— Могилевское войтовство, III: 161.

— Могилевская волость, III: 215.

Могилевъ, уѣздный городъ Подольской губ., при Днястрѣ, III: 427.

Могилова-Вольна, въ Белзскомъ воеводствѣ, мѣстечко митроп. Петра Мо-
гилы, II: 432.

Мозыръ, уѣздный городъ Минской губ., при р. Припечи, I: 318;
II: 528.

— Монастырь въ Мозырѣ (православный), I: 73. Игуменъ **Мессидій**.

— Церковь Пречистенская, I: 73.

— Мозырскій повѣтъ, III: 248.

Молдавія, княжество, — см. **Волосная земля**, **Волохи**.

Монастырище, мѣстечко Липовецкаго у. Кіев. губ., I: 187.

— Замокъ, I: 187.

Моровскъ (въ текстѣ **Муравскъ**), мѣстечко Остерскаго у. Черниг. губ.,
при р. Деснѣ, II: 479.

Моснва, городъ столичный, при рр. Москвѣ и Яузѣ, I: 278, 322, II: 445, 446, 447, 471, 488, 492, 497, 591; III: 65, 193, 397, 413, 421, 428.

Моснва (также **Московская земля**, **Московское царство**), государство, I: 8, 211, 212, 221, 232, 255, 299, 300, 323, 342, 343, 344, 350; II: 397, 426; III: 157, 190, 194, 196, 199, 200, 201, 202, 216, 243, 244, 270, 271, 272, 281, 282, 289, 292, 299, 305, 310, 345, 351, 363, 373, 380, 383, 388, 391.

— **Московская граница отъ Польши и Литвы**, I: 218.

Моснва (также **Моснали**, **Moskwicin**), народъ, т. е. великороссы, а чаще всего—войско Московское, I: 191, 193, 321, 329; III: 191, 200, 204, 207, 208, 213, 214, 215, 223, 225, 226, 228, 229, 230, 271, 356, 357, 361, 365, 377, 382, 383, 385, 403, 404, 407, 441, 443.

— **Московскія посольства въ Малороссію и въ Польшу**, I: 264, 316, 318, 324.

Мосликовцы или Мосликовицы (I: 331)?

Мостица (также **Мостице**), село Кіевского у., при р. Ирпени и рч. Котуркѣ, (имѣніе Кіевского Доминиканскаго, а потомъ Кіево-Братскаго монастыря; селище), II: 447, 450, 462, 474, 478, 484, 487.

Мосты, мѣстечко въ Галиціи, при р. Свиной, къ сѣверу отъ Львова, III: 335.

Моховша, село, судя по контексту, находившееся въ сѣверозап. части нынѣшняго Староконстантиновскаго у. (по всей вѣроятности, названіе невѣрно прочтенное), I: 293.

— **Церковь** (упоминается „попъ“, посланный Ад. Киселемъ съ порученіемъ къ Кіевскому митрополиту), I: 293.

Мощунъ, деревня Кіевского у. при рч. Мощунѣ (въ текстѣ также **Мощанъ**, земля Кіевская замковая), II: 451, 478.

Мстибоговъ, нынѣ **Мстибово** или **Мстибожъ**, мѣстечко Волковскаго у. Гродненской губ., II: 527.

Мстиславль, уѣздный городъ Могилевской губ., при р. Бѣхрѣ, II: 528;
III: 335.

— Монастырь Пустинскій, близъ Мстиславля, III: 335.

— Мстиславская епископія, III: 335.

Мультаны (и **Мультяны**), княжество Валахія, но иногда и Молдавія, такъ какъ въ употребленіи именъ **Волохи** и **Мультаны** не было точной послѣдовательности, I: 308, 359; II: 571; III: 203, 204, 218, 243, 271, 383, 411.

Муравскій шляхъ (также **Моравскій**), путь Татарскихъ набѣговъ, проходившій черезъ нынѣшнія Еваторинославскую, Харьковскую, Буревую, Орловскую и Тульскую губерніи, III: 157.

Муравскъ—см. **Меровскъ**, мѣст. Остерскаго у.

Мурахва, (теперь **Старая** и **Новая Мурафа**, два смежныхъ мѣстечка Ямпольскаго у. Подольск. губ., при р. Мурафѣ, I: 183, 291;
II: 582.

Мухоѣды, село Рѣчицкаго у. Минской губ., мѣстніе митроп. Петра Могилы, потомъ Кіево-Братскаго монастыря, II: 430, 432, 448, 452, 453.

Мушуровъ, нынѣ **Мошуровъ**, село Уманскаго у. Кіевской губ., III: 178, 179.

— Замокъ, III: 179.

Мшаронка—очевидно нынѣшняя **Мышаровна**, село Гайсинскаго у. Подольской губ., I: 190.

Мѣдники (въ текстѣ **Медники**), мѣстечко Виленскаго у., II: 528.

Мядель, нынѣ **Мядзюль-Старый**, мѣстечко Вилейскаго у. Виленской губ., II: 528.

И.

Нагорецкое село—см. **Горна**.

Надднѣпрье, т. е. мѣстность по среднему теченію Днѣпра, собственно Украина, I: 201.

Народичины (I: 145, 150)—см. **Радочины**.

Насутовъ, село близъ г. Люблина, III: 222, 223, 225, 227—229.

Недобнень, было мѣстечко недалеко г. Староконстантинова, I: 263.

Немировъ, мѣстечко Брацлавскаго у. Подольской губ., III: 175. /

Непорентъ, село неподалеку Варшавы, при впаденіи р. Длугой въ Наревъ, III: 161.

Несвичъ, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонякъ, III: 148.

Несухоѣжи, мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ., при р. Туріѣ, III: 76.

Низъ, (иначе **Доль**), **Низовые-края**, такъ именовалась мѣстность по нижнему теченію Днѣпра, преимущественно же область Запорожья, I: 196, 198.

Нобель, мѣстечко Пинскаго у. Минской губ., при Нобельскомъ озерѣ, III: 336.

— Церковь, отнятая униатами, III: 336.

Новгородъ-Сѣверскъ (въ текстѣ **Новгородъ Сиверскій**), уѣздный городъ Чернигов. губ., при р. Деснѣ, II: 437, 438.

— Замокъ и градъ, II: 437, 438.

— Повѣтъ Новгородскій, III: 425.

Новогрудонъ (въ текстѣ **Новгородонъ**), уѣздный городъ Минской губ., II: 528; III: 336.

— Церкви, отнятыя униатами, III: 336.

— Новогрудское воеводство, III: 336.

Новоконстантиновъ—см. **Константиновъ-Новый**.

Новоселки, село Кіевскаго у., при р. Ирпени, I: 315, 330, 331; II: 457, 459, 462, 466, 467.

— Замокъ. II: 457.

— Церковь, II: 466, 467.

Ногайцы, **Ногайская орда**, народъ, I: 321, 338, 364; III: 201, 213.

Носовна, мѣстечко Нѣжинскаго у. Черниг. губерніи.

— Носовская сотня козацкая, III: 425.

Нѣжинъ, уѣздный городъ Черниг. губ., при р. Острѣ, II: 594; III: 417, 435.

— Нѣжинская сотня козацкая, III: 425. Сотникъ Романъ Ракушка.

— Нѣжинскій полкъ козацкій, II: 472; III: 207, 271, 408, 425, 437.

Нѣмцы, народъ, войско на службѣ у поляковъ, I: 261, 272, 321;
III: 179, 209.

— Германскія государства, III: 219.

О.

Обиходы, село Овручскаго у. Вол. губ., при рч. Олешнѣ, II: 448, 449.

Обложе, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у. Вол. губ., III: 76.

Оболонь, урочище близъ Кіева,—см. Кіевъ.

Ованта, (въ текстѣ Увента), мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ., II: 527; III: 150.

Овручъ, уѣздный городъ Волынской губ., въ старину—повѣтовый городъ Кіевского воеводства, при рч. Норни, I: 336, 339;
II: 456.

— Монастырь (безъ указанія, какой именно), I: 90. Архимандритъ **Шыцинь-Залѣскій** Леонтій.

— Овручскій козацкій полкъ, I: 336; III: 414. Полковникъ **Наталчичъ**.

Ожа, королевская волость въ Литвѣ, II: 527.

Ожоговцы, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., III: 272.

Оздовъ, деревня Луцкаго у. при рч. Полонкѣ, III: 109—112, 115, 116, 130, 137, 147, 148, 151.

— Церковь Пречистенская, III: 111, 115, 151.

Олита, мѣстечко Трокскаго у. Виленской губ., при р. Нѣманѣ, II: 528.

Олыка, мѣстечко Дубенскаго у. Вол. губ., I: 22, 262, 290, 295, 341; III: 288.

Ольшана, мѣстечко Звенигородскаго у. Кіев. губ., I: 263.

Омеляникъ (въ текстѣ также **Омеленикъ**), деревня Луцкаго у., близъ г. Луцка, III: 147.

Оникшты, мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ., II: 528.

Онуфріевскій монастырь въ Мстиславекомъ воеводствѣ, III: 335.

Опачичи, село Радомысльскаго у. Вол. губ., при р. Припечи, II: 430, 432.

Опотовичи, село въ Чернигородской волости, въ Луцкомъ повѣтѣ, III: 81.

Опочно, повѣтовый городъ Сандомирскаго воеводства, I: 193.

Опса, мѣстечко въ Ковенской губ., II: 528.

Орагола, поселеніе въ Жмудской землѣ, II: 527.

Орда, слово это весьма часто употребляется въ текстахъ вмѣсто названія **Татары**, подъ которыми поэтому и помѣщены всѣ относящіяся сюда указанія. Чаще всего этимъ словомъ обозначаются собственно Татары Крымскіе; другія татарскія орды имѣли свои названія.

Орда Добруцкая, (т. е. Добруджская), I: 364.

Орда Буджацкая, I: 364; II: 593, 605; III: 187, 201, 205, 213.

Орда Калмыцкая, I: 364.

Орда Крымская, I: 364; III: 233.

Орда Ногайская, I: 364; III: 201, 213.

Орда Очаковская, I: 364; III: 233.

Орда Перекопская, III: 233.

Орда Пятигорская, III: 233.

Орининскій провалъ въ Кіевѣ, урочище, — см. **Кіевъ**.

Орша, уѣздный городъ Могилевской губ., на Днѣпрѣ, II: 528; III: 336.

— Церковь (безъ обозначенія, какая именно), III: 336.

Остеръ, уѣздный городъ Черниг. губ., при впаденіи р. Остра въ Десну, II: 474, 483, 487, 594.

Остеръ, рѣка, лѣвый притокъ Десны, II: 474, 479, 484, 487.

Острогъ, уѣздный городъ Волынской губ., при впаденіи р. Вили въ Горынь, I: 190, 261, 270, 280, 281, 284, 285, 287, 289, 290—292, 295, 298, 328; III: 266, 353, 427.

— Монастырь Троицкій, III: 335.

— Шпиталь при томъ же монастырѣ, III: 335.

— Острожская епископія (православная, потомъ униатская), съ древнихъ временъ соединенная съ Луцкой, III: 334.

Острополь, мѣстечко Новградволинскаго у., при р. Случи, I: 180, 181; II: 594.

— Замокъ, I: 180, 181.

Острый-Рогъ, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.

Острына, мѣстечко Лидскаго у. Виленской губ., П: 527.

Охматовъ, село Уминскаго у. Кіев. губ., I: 191, 239.

— Замокъ, I: 191.

Очановъ, заштатный городъ Херсонской губ., на берегу Днѣпровскаго
Лимана, III: 205, 206, 213, 214.

— Очаковская Орда, I: 364; III: 233.

— Очаковский бѣй, I: 211; П: 604.

Ошмяны (въ текстѣ **Ошмяна**), уѣздный городъ Виленской губ., П: 528.

II.

Павловичи, село Владимиръ-Волинскаго у., близъ м. Докачей, I: 161.

Павловицкая-Уймица (I: 161)—нынѣ **Войница**, деревня того же уѣзда (см. это имя).

Паволочъ, мѣстечко Сквирскаго у. Кіев. губ., I: 177, 185, 255,
267; П: 592, 596, 604; 181, 368.

— Паволоцкий войтъ, I: 327; П: 592.

— Паволоцкий полкъ козацкій, III: 380, 404.

Пашковна, нынѣ **Пашковцы**, село близъ г. Староконстантинова, I: 179.

Пенная-Лозы, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482

Пеняны, королевская волость въ Литвѣ, П: 528.

Перевалки, королевская волость въ Литвѣ, П: 527.

Перекопъ, уѣздный городъ Таврической губ., на Крымскомъ перешейкѣ,
П: 605; III: 200, 212, 213, 214.

— Перекопская орда, III: 233.

Переломъ, королевская бортная волость въ Литвѣ, надъ р. Нѣманомъ,
П: 527.

Перемышль, городъ въ Галиціи, I: 55.

— Перемышльская земля, I: 182.

— Перемышльская епископія, III: 334, 337.

— Перемышльское посполитое рушеніе въ 1649 году, I: 359.

Переларовъ, урочище близъ с. Коршова и д. Оздова, въ Луцкомъ у.
Вол. губ., III: 128.

Пересопница, село Ровенскаго у. Вол. губ., при рч. Стубль, I: 137.
— Монастырь Пречистенскій, I: 137—138. Игуменъ **Иларіонъ**
(**Лаврентій**).

Переяславъ, уѣздный городъ Полт. губ., при впаденіи Алты въ Тру-
бежъ, I: 316, 322, 327, 329, 335, 337; II: 572; III: 281,
286, 324, 325, 342, 348, 349, 352, 370, 382, 383, 385,
386, 392, 409, 411, 412, 417, 428, 430, 435.

— Дворъ Богдана Хмельницкаго, I: 316.

— Замокъ, I: 318.

— Коллегія и костель іезуитскіе, I: 319.

— Магистратъ, III: 412.

— Монастырь Вознесенскій, II: 508.

— Семинарія (при томъ же монастырѣ), II: 508.

— Церковь соборная Успенская, I: 318.

— Переяславскій полкъ козацкій, I: 255; III: 321.—Полковникъ
Щецора Тимофей.

— Переяславское староство; староста Лука **Жолневскій**.

Персы, народъ, I: 200.

Песочное. урочище въ Остерскомъ у., на лѣвомъ берегу Днѣпра,
II: 484.

Песочна, урочище въ Остерскомъ у., близъ с. Позняковъ, II: 482.

Петроновъ — Піотровъ, повѣтовый городъ Сѣрадскаго воеводства,
I: 145.

Пилявцы, ннѣ Пилява, мѣстечко Литинскаго у. Под. губ., при р.
Иквѣ, I: 179, 298, 302, 305, 306, 320, 321, 329, 360.

— Замокъ, I: 298, 305.

Пинскъ, уѣздный городъ Минской губ., II: 435; III: 253, 266, 269,
270, 283, 336, 408.

— Церкви православныя въ Пинскѣ, III: 336.

— Пинская (и Туровская) епископія, III: 335.—Епископъ (уніат-
скій) **Квасницкій-Злотый**.

- Пинскій повѣтъ; его добровольное подчиненіе Войску Запорожскому, III: 245, 246, 247, 248, 263, 275, 336.—Маршалок Дува Ельскій.
- Пинскій трактъ (изъ Волыни), III: 260.
- Плисецкое**, сѣлище и слобода,—нынѣ село Васильковского у. Кіев. губ., при рч. Плыскѣ, II: 448—449, 452, 453, 499, 500.
- Плоскировъ**—нынѣ **Проскуровъ**, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи рч. Плоской въ Бугъ, I: 173.
- Плоское озеро**, около с. Позняковъ, въ Остерскомъ у. Черниг. губ., II: 482.
- Плотеле**, мѣстечко Тельшевскаго у. Ковенской губ., II: 527.
- Плотичъ**, урочище близъ с. Карпиловки, въ Остерскомъ у., II: 483.
- Плоцкъ**, губ. городъ, на правомъ берегу р. Вислы, I: 194.
- Поворскъ**, село Ковельскаго у. Вол. губ., близъ р. Стохода, III: 89, 90—93.
- Погорышница**—Погорынье, мѣстность по среднему теченію р. Горни, I: 269.
- Погребища**, мѣстечко Бердичевскаго у. Кіев. губ., при р. Роси, I: 187.
- Подгайцы**, городъ въ Галиціи, при р. Коропцѣ, I: 262; III: 220.
- „Старое-мѣсто“, I: 262.
- Церковь (упоминается священникъ), I: 262.
- Подгайцы**, деревня Владимиръ-Волынскаго у., бывшее имѣніе Спасскаго Владимирскаго монастыря, I: 143, 144—147, 150, 151, 190, 191.
- Подесница** (?), имѣніе Біевскаго протопопа Михаила Гунашевскаго, III: 431.
- Подкурье**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 483.
- Подлѣсье** (I: 269, 270)—см. **Полѣсье**.
- Подлясье**, Подляская земля, Подляское воеводство, занимавшее западную часть нынѣшн. Гродненской губ., Сувалкскую и часть Лодзинской, II: 520, 527.
- Поднѣпріе**—мѣстность по среднему теченію Днѣпра, I: 186.

Подієстріє—міѣстность по лѣвому берегу Днѣстра, преимущественно отъ Каменца внизъ до Татарскихъ границъ, II: 582, 594; III: 213.

Подолье, Подольская земля, Подольское воеводство—занимало сѣверозап. часть нынѣшней Подольской губ. и прилегающую къ Днѣстру юговосточную часть Галиціи, I: 180, 210, 273, 274, 296, 321, 324, 325, 327, 328, 334; III: 26, 160, 266, 338, 387, 396, 427.

— Подольскій козацкій полкъ, III: 272—273.—Полковникъ Федоръ Михайловичъ.

Познань, городъ въ Пруссіи,—прежде столица воеводства, I: 192; III: 268, 269, 307.

Позняки, село Остерскаго у. Черниг. губ., на лѣвомъ берегу Днѣпра, ниже Кіева (въ текстѣ также Позняковщина, хуторъ, имѣніе митроп. П. Могила, потомъ Кіево-Братскаго монастыря), II: 432, 433, 462, 474, 477, 482, 486.

Позняковна, рѣчка близъ с. Позняковъ, II: 482.

Покутье, горная часть восточной Галиціи, по правую сторону Днѣстра, нынѣ Коломыйскій округъ, I: 193.

Полгановъ, нынѣ Пулгановъ, село Луцкаго у. Вол. губ., III: 147.

Пологи,—фольваркъ „на Пологахъ“, основанный митроп. П. Могилою и завѣщанный имъ Кіево-Братскому и Кіево-Печерскому монастырямъ (?), II: 434.

Полонная, или Полонка, (въ текстѣ Полонная Владычина), село Луцкаго у. Вол. губ. при рч. Полонкѣ, къ ЮЮЗ. отъ уѣзднаго города, бывшее имѣніе Луцкой епископіи, III: 147.

Полонная, или Полонио, село Луцкаго у. при рч. Полонкѣ, къ ЮЗ. отъ у. города, I: 94—99, 105, 106—110, 113, 114, 124, 136, 138, 139, 147, 149, 152.

— Церковь Воскресенская, III: 106, 108, 137.

— Полонская волость, III: 94—152.

Полонная, рѣчка, нынѣ Полонка, лѣвый притокъ Стира, III: 148.

- Полонное** (въ текстахъ также **Полонная**, **Полонне**), мѣстечко Новгородволынского у., при рч. Хожорѣ, I: 178, 265, 270; III: 266, 267, 291, 310—313, 343, 347, 398, 402, 404, 407, 409, 414.
- Полоцкъ**, уѣздный городъ Витебской губ., при впаденіи р. Полоты въ Зап. Двину, II: 528; III: 335.
- Монастырь Борисоглѣбскій, III: 335.
 - Монастырь Спасскій, III: 335.
 - Полоцкая земля, I: 139.
 - Полоцкая и Витебская епископія, впоследствии архіепископія, православная, потомъ униатская, III: 335.
 - Полоцкое воеводство, I: 139, 141.
- Полтава**, губ. городъ, на р. Ворсклѣ, III: 359, 360, 361.
- Монастырь Крестовоздвиженскій, III: 359.
 - Полтавскій козацкій полкъ, III: 271, 404.—Полковникъ Федоръ Жученко.
- Полуозерье**, въ текстѣ—урочище между селами Жуками и Рыбцани. въ Полтавскомъ уѣздѣ, нынѣ—двѣ рядомъ лежащія деревни: **Полуозерье-Жуновское** и **П.-Рыбчанское**, III: 302.
- Польша** (также **Полца**, **Polska**, **Polonia**), Польское государство, I: 175, 180, 187, 190, 191, 254, 366; II: 447, 503, 587; III: 157, 162, 165, 196, 197, 212, 272, 384, 387, 414. (См. также **Корона** и **Ляхи**, **Ляцкая земля**).
- Польша Великая, такъ называлась западная часть государства, I: 191, 232.
- Полѣсье** (въ текстѣ иногда **Podlesie**), такъ называлось не только собственно Полѣсье въ бассейнѣ р. Припечи, но и сѣверныя лѣсныя области Волыни и Украины, I: 190, 218, 269, 270; II: 598; III: 399, 408.
- Понтъ Эвксинскій** (I: 212)—см. **Черное море**.
- Порочи** (?), мѣстность при Днѣпрѣ, въ Малороссіи, I: 185.
- Порта**, Турецкое государство, правительство, I: 212, 238, 239, 307, 308; II: 586, 587, 588, 604; III: 187, 188, 199, 211, 218, 220, 243, 244, 245, 363, 374, 387.—См. еще **Турки**.

- Порубежное**, урочище близъ села Позняковъ, Остерскаго уѣзда, П: 482.
- Почаевскій монастырь**, нынѣшня Почаевская Лавра, въ Кременецкомъ у. Вол. губ., I: 85, 99.
- Почайна**, рѣчка близъ Кіева, П: 484.
- Поюръе**, село Россіенскаго у. Ковенской губ., на Прусской границѣ, П: 527.
- Прага**, предмѣстье Варшавы, I: 194.
- Праснышъ**, новѣтовый городъ въ Мазовецкомъ воеводствѣ.
— Праснышское староство, I: 360.
- Преварна (Пріорка)**, село близъ Кіева, П: 450, 478, 484.
- Прилука**, мѣстечко Бердичевского у. Кіевской губ., при р. Деснѣ, I: 263, 264; III: 204.
- Прилука**, нынѣ Прилуки, уѣзд. гор. Полт. губ., при р. Удаѣ, III: 391, 393.
— Прилуцкій полкъ козацкій, III: 282, 397, 404, 444, 445.—
Полковникъ Ѳедоръ Терещенно.
- Прилука-Збаразная (?)**, гдѣ стоялъ лагерь гетманъ Юрій Хмельницкій въ 1660 году, III: 433.
- Припеть**, рѣка, правый притокъ Днѣпра, I: 325, 334, 358; III: 427.
- Пропойскъ**, мѣстечко Старобыховскаго у. Могилевской губ., при р. Сожѣ, П: 528.
- Проскуровскія**, или **Проскуринскія** земли Кіево-Братскаго монастыря, близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 474, 483, 487.
- Проскуровъ**—см. **Плоскировъ**.
- Протолчъ**, нынѣ **Протовчъ**, рѣчка въ Новомосковскомъ у. Екатеринославской губ., лѣвый притокъ Днѣпра, III: 431.
- Прусы**, т. е. Пруссія, государство, I: 194, 204; III: 164, 298, 299.
- Прутъ**, рѣка, лѣвый притокъ Дуная, I: 272.
- Пустынский монастырь**, близъ г. Мстиславля, Могилевской губ., III: 335.—Игуменъ Варлаамъ Козицкій.
- Путивль**, уѣздный городъ Курской губ., при р. Сеймѣ, I: 211, 403; П: 446; III: 286, 357, 361.
- Пѣсочня**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.
- Пясни**, село близъ г. Люблина, III: 204.
- Пятна**, мѣстечко Житомирскаго у. Вол. губ., III: 204.

Р.

- Радочижи**, также **Радочижъ** и **Нарадочижи**, земли Владимиръ-Волгн-скаго Спасскаго монастыря, близъ города, I: 143, 144, 145, 146, 147, 150, 151.
- Радошновичи**, заштатный городъ Вилейскаго у. Виленской губ., III: 217.
- Радунь**, мѣстечко Лидскаго у. Виленской губ., II: 527.
- Ракантиши**, мѣстечко и королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ, II: 528.
- Расна** (или **Рясна**), село Брестскаго у. Гродненской губ., III: 303.
- Ратно**, мѣстечко Ковельскаго у. Вол. губ., 335.
- Ратновъ**, нынѣ **Ратно**, село Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Полонкѣ, III: 115, 126, 128, 129, 148.
- Рашиновъ**, мѣстечко Ольгопольскаго у., при р. Днѣстрѣ, II: 575; III: 427.
- Ретово** или **Ретовъ**, мѣстечко Россіенскаго у. Ковенской губ., при р. Юрѣ, II: 527.
- Решовъ**, нынѣ **Ржешовъ**, городъ въ Галиціи, при р. Вислокѣ, I: 193.
- Ржищевъ** (въ текстахъ также **Иржищовъ**), мѣстечко Кіевскаго у., при р. Днѣпрѣ, III: 287, 319, 321, 376.
- Робчицы** (также **Робчичи**), городъ въ Галиціи, близъ Перемишля, III: 259, 277.
- Ровно**, уѣздный городъ Волынской губ. при р. Уствѣ, I: 270, 275, 295.
- Рогатинъ**, городъ въ Галиціи, при р. Золотой Липѣ.
— Рогатинское православное Братство, III: 27, 29.
- Роговъ**, городъ въ Сандомирскомъ воеводствѣ, III: 222, 227, 228.
- Рогозная**, рѣчка въ Черниговской губ., III: 425.
- Рожище**, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стырѣ, I: 74, 105.
- Романовъ**, деревня Луцкаго у., на границѣ Дубенскаго, III: 110.
- Ромны** (въ текстѣ **Rumno**), уѣздный городъ Полт. губ., на р. Сулѣ, III: 361.
- Росава** (въ текстѣ также **Русава**), рѣка, лѣвый притокъ Роси, I: 188, 244, 325, 334.
- Росейна**, нынѣ **Россіены**, уѣздный городъ Ковенской губ., II: 527.

Росоловцы, село Старокоштантин. у. Вол. губ., I: 266, 300, 301.

Рось, рѣка, правый притокъ Днѣпра, I: 217.

Руда, село въ Луцкомъ повѣтѣ, въ Клеваяскомъ ключѣ, I: 83, 87.

Рудна (или Рутна), урочище или ручей близъ Кіева, II: 475, 485.

Рудники, село Луцкаго у., близъ м. Колковъ, III: 79, 80.

Рудокъ („на Rudku“ III: 362)—см. Рутокъ.

Румно—см. Ромны.

Румшиши, мѣстечко Ковенскаго у., при р. Нѣманѣ, II: 528.

Румынія и **Румыны**, государство и народъ,—см. Волохи и Муляны.

Русское воеводство (въ текстахъ также **Русскія** земли, **Русь**, **Russia**) со столицею Львовомъ, обнимало нынѣшнюю восточную Галицію, кромѣ юговосточной ея части, входившей въ составъ Червоногородскаго повѣта Подольскаго воеводства, I: 180, 183, 210, 291, 297; III: 298, 338.

Русь, **Русская** земля, **Русскіе** края—чаще всего такъ обозначается собственно Южная Русь, Малороссія, а иногда и вообще Русскія земли, входившія въ составъ Польскаго государства, I: 212, 232, 264, 273, 314, 319, 320; II: 399; III: 2, 24, 279, 336, 339.

Русь, также **Русскій**, **Ронсолянскій** народъ—южнорусское племя, I: 203, 212, 217, 224, 225, 232, 254, 296, 307, 320, 328, 332, 333, 355; II: 407, 430, 442, 443, 468; III: 39, 48, 51, 337.

— Русскія волости въ Литовскомъ княжествѣ, II: 520, 528, 543, 549.

— Русское Великое Княжество, проектированное Гадячскимъ договоромъ 1658 года, III: 320, 336, 337, 338, 339, 381.

— Русское удѣльное княжество, о созданіи котораго будто бы поминшлялъ Богданъ Хмельницкій, I: 344.

Русь Бѣлая, **Бѣлорусскіе** края, такъ называлась юговосточная часть Великаго Княжества Литовскаго, съ центромъ Могилевомъ, I: 344; III: 164, 215, 319, 337, 349, 354, 435.

Русь, **Россія-Великая**, **Великороссія**, II: 395, 400, 440.

Русь, Россія-Малая, по татарскому наименованію **Барабашская земля**, Малороссія, II: 395, 400, 440, 441, 437, 482, 503, 505; III: 192, 286, 392, 435. См. еще **Украина**.

— Малороссійскій народъ, II: 468.

Рутна въ Кіевѣ, — см. **Кіевъ**, **Рудка**.

Рутонъ („на Рутку“, „на Рудку“, и ошибочно „на Буску“), рѣчка въ Васильковскомъ уѣздѣ, нынѣ именуемая на картахъ **Протока**, лѣвый притокъ **Роси**, III: 358, 362, 374.

Рѣчица, уѣздный городъ Минской губ., при р. **Дняпрѣ**, I: 336, 338, 339, 350, 358; II: 528.

— Рѣчицкій полкъ (козацкій?), I: 339.

Рѣчь-Посполитая, (*Respublica*), соединенное Польско-Литовское государство, I: 177, 197, 198, 199, 204, 205, 206, 207, 209, 210—214, 221, 224—226, 238, 239, 247, 249, 255, 257, 258, 264, 273, 276, 279, 281, 286, 288, 296, 302, 303, 305, 308, 309, 312, 313, 332, 334, 353, 363, 366; II: 463, 565, 577, 579, 583, 585, 601, 605; III: 155, 156, 157, 161, 162, 171, 172, 173, 181, 182, 195, 206, 209, 220, 233, 242, 243, 260, 268, 272, 280, 298, 302, 304, 309, 310, 318, 319, 320, 333, 341, 342, 343, 345, 349, 350, 351, 352, 354, 366, 380, 414, 416, 422, 436, 444. См. еще **Польша**.

С.

Саворовъ, городъ, иѣвно іезуитское, — см. **Исаверовъ**.

Саврань, рѣка въ Подольской губерніи, правый притокъ **Южнаго Буга**, I: 321, 330.

Саврань, мѣстечко Балтскаго у. Под. губ., при впаденіи р. **Саврань** въ **Бугъ**, II: 604.

Салаты, (въ текстѣ **Салачи**), мѣстечко Поневѣжскаго у. Ковенской губ., при р. **Мушѣ**, I: 143.

Салъжова-Дѣвица — см. **Дѣвица**.

- Самарь**, рѣка въ Екатеринославской губерніи, лѣвный притокъ Днѣпра,
Ш: 431.
- Сандомиръ** или **Сендомиръ**, губернский городъ, при р. Вислѣ.
— Сандомирское воеводство, Ш: 338.
- Спановъ**, нынѣ **Сопановъ**, село Кременецкаго у. Вол. губ., при р.
Иквѣ, П: 557.
- Сарновичи**, деревня Овруцкаго у. Вол. губ., П: 448, 449.
- Сатановъ**, мѣстечко Проскуровскаго у. Под. губ., при р. Збручѣ,
I: 299.
- Свершковская сѣножать** на Оболони—см. **Кіевъ**.
- Свинаринъ**, село Владимиръ-Волинскаго у., I: 163.
— Свинаринская пуца, I: 164.
- Свислочь**, мѣстечко Бобруйскаго у. Минской губ., при р. Березинѣ,
П: 528.
- Святая-гора**, урочище въ Луцкѣ,—см. **Луцкъ**.
- Седмиградская земля**, Трансильванія, I: 307; Ш: 165, 204.
- Сенирки**, урочище близъ Кіева, на р. Лыбеди, П: 476, 485.
- Сельце**, село Владимиръ-Волинскаго у. при р. Лугѣ, I: 156.
— Селецкій „млынъ“, I: 156.
- Семеренки** (?), село на Волини, I: 77.
- Семче**, урочище близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 483.
- Сенява**, также **Сенявка**, нынѣ **Синява-Старая**. мѣстечко Литинскаго
у. Под. губ., при р. Иквѣ, I: 262; П: 594.
- Сенява**, нынѣ **Синява-Новая**, село Литинскаго у., при р. Иквѣ,
П: 594.
- Сибирь**, страна въ Азіи, Ш: 207.
- Симно**, королевская волость въ Литвѣ; нынѣ ость мѣстечко Кальварій-
скаго у. Сувадской губ., П: 528.
- Синятинъ**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.
- Ситница** (въ текстѣ **Воля-Ситная**), село Луцкаго у. Вол. губ.,
Ш: 80.
- Снарбница**, урочище въ нынѣшней Екатериносл. губ. (?), I: 174.
- Снерневици**, нынѣ **Снерневицы**, городъ въ Польшѣ, Ш: 289.

- Смитъ, Смитскій** монастырь (Крестовоздвиженскій), въ Галиціи, на Покутьи, въ Коломыйскомъ округѣ, I: 99, 261, 433.
- Скольники**, урочище въ Кіевѣ, на Подолѣ,—см. Кіевъ.
- Скублично**, слобода недалеко отъ Мошурова, т. е. въ восточной части нынѣшняго Уманскаго у.; быть можетъ, здѣсь разумѣется **Мубличъ**, нынѣ **Кибличъ**, мѣстечко Гайсинскаго у., III: 179.
- Сламя-городонъ (Stamgrodek)**, т. е. **Асламя-Кермень**, бывшій турецкій городъ и крѣпость въ низовьяхъ Днѣпра, близъ нынѣшней Каховки, III: 252.
- Слободища**, нынѣ **Слободище**, село Житомирскаго у. при рч. Гиллопяти, III: 434, 435.
- Слонимъ**, уѣздный городъ Гродненской губ. при р. Шарѣ.
— Слонимское староство, II: 527.
- Случь**. рѣка въ Волынской губ., правый притокъ Горыни, I: 180, 268, 315, 335, 341, 349, 354; II: 571, 593, 594; III: 260, 269, 272, 326, 427.
- Слуць-Черборскій**, село, бывшее въ Холмскомъ повѣтѣ, псевдимому въ югозападной части нынѣшней Гродненской губ., I: 166—170.
- Смаиль** (III: 205)—см. **Измаиль**.
- Смила** (III: 352, 363)—см. **Смѣла**.
- Смоленскъ**, губернский городъ при Днѣпрѣ, III: 194, 207, 208, 215, 216, 217.
— Смоленская архіепископія православная, III: 335.
- Смордва**, село Дубенскаго у. Вол. губ., I: 98, 99.
- Смотричъ**, рѣка въ Подольской губ., лѣвый притокъ Днѣстра, I: 347.
- Смѣла** (въ текстахъ чаще **Смила**), мѣстечко Черкаскаго у. Кіев. губ., при р. Тясминѣ, III: 352, 363, 445.
— Цорковъ (Николаевскія), III: 353.
- Снятынъ**, городъ въ Галиціи, на Покутьи, въ Коломыйскомъ округѣ, при р. Прутѣ, III: 233.
- Сокаль**, городъ въ Галиціи, на р. Зап. Бугѣ, близъ русской границы, I: 177, 184, 187, 246; III: 169, 241, 277, 288, 294, 335, 400.

- Секирка**, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 483.
- Соколий-Рогъ**, урочище въ Кіевѣ,—см. Кіевъ.
- Солениновская сѣножать**, близъ Кіева, на Оболонь, надъ р. Почайною, земля Кіево-Братскаго монастыря, П: 484.
- Солонецкое озеро** близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 483.
- Солоний-Городокъ**, нинѣ Гродень, городъ въ Галиціи, при озерѣ, гдѣ происходила битва козаковъ съ Поляками въ 1655 году, Ш: 222, 223.
- Сомилишки**, село Трокскаго у. Виленской губ., П: 528.
- Сорокушинскія земли** Кіево-Братскаго монастыря близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 474, 483, 487.
- Сочава**, городъ въ Молдавіи, I: 188, 189.
— Сочавская „война“, гдѣ былъ убитъ Тимошъ Хмельницкій, сынъ гетмана, Ш: 175.
- Сребреный-Коль**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.
- Ставичень** (I: 262), мѣстность въ южной Волни или сосѣдней части Галичины; не есть ли это **Малый-Ставъ**, иначе **Новый-Ставъ**; село Кременецкаго уѣзда?
- Ставокъ**, деревня Ковельскаго у. Вол. губ., при р. Туріѣ, Ш: 76.
- Стайки**, село Кіевского у. при р. Днѣпрѣ, П: 453—455, 501, 502.
— Перевозъ на Днѣпрѣ, П: 454, 455, 501.
- Станъ**, бывшее мѣстечко въ южной Волни или въ сосѣдней Галичинѣ, I: 263.
- Стародубъ**, уѣздный городъ Черниговской губ.
— Стародубскій полкъ козацкій, Ш: 207.
- Староконстантиновъ**—см. Константиновъ-Старый.
- Старуха**, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 483.
- Стеблевъ**, мѣстечко Каневскаго у. Кіев. губ., при р. Роси, I: 175.
- Степанъ**, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Горни, Ш: 266, 408.
- Стокгольмъ**, столица Швеціи, Ш: 162, 164, 166.
- Сторожевская дорога**, въ юговосточной части нынѣшняго Кіева; она пересѣкала рч. Лыбедь въ урочищѣ Секиркахъ, П: 476, 485.

- Стоходъ** (въ текстѣ **Стокотъ**), рѣчка, правый притокъ Припечи, Ш: 142, 146.
- Стояновъ**, мѣстечко въ Галиціи, на границѣ Владимиръ-Волинскаго у., Ш: 335.
- Стремешинъ** (**Strzemeszno**), городъ въ Польшѣ, I: 195.
- Стрешинъ**, мѣстечко Рогачевского у. Могилевской губ., при Днѣпрѣ, I: 336, 338.
- Строженецъ**, ставъ близъ Черногородки, т. е. нынѣшняго с. Городка, Луцкаго у., Ш: 176.
- Стрый**, городъ въ Галиціи, при р. Стрыѣ, I: 305.
- Студеница**, мѣстечко Ушицкаго у. Под. губ., при Днѣстрѣ, Ш: 427.
- Стырѣ**, рѣка, правый притокъ Припечи, Ш: 291.
- Стѣна** (въ текстѣ **Sciana**), село Ямпольскаго у. Под. губ., при р. Русавѣ, I: 188.
- Суботовъ**, село Чигиринскаго у. Кіев. губ., при р. Тясминѣ, I: 195; Ш: 184, 185, 374, 418.
- Супрасль**, нынѣ колонія въ Бѣлостоцкомъ у. Гродненской губ.
— Монастырь Благовѣщенскій православный, Ш: 335.
— Супрасльская архимандрія, Ш: 335.
- Суражъ**, село Брешнецкаго у. Волинск. губ., при рч. Виліи, Ш: 335.
- Суржевичи** (I: 349)—не есть ли это неправильно прочтенное названіе села **Сульжинъ**, Заславскаго у. Вол. губ., при р. Хоморѣ?
- Суховецъ**, нынѣ **Суховцы**, село Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Стублѣ, I: 86.
- Суховъ-Дубъ**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., П: 482.
- Сырецъ** (въ текстѣ **Сирецъ**), рѣчка близъ Кіева, П: 450, 478, 479, 483.
- Сьрода**, городъ въ Познанскомъ повѣтѣ, I: 191.
- Сѣверна**, рѣчка близъ с. Братской-Борщаговки, возлѣ Кіева, П: 476, 485.
- Сѣверъ**, Сѣверская земля, т. е. сѣверная часть нынѣшней Черниговской губ., вправо отъ р. Десны, и прилежающія части губерній Могилевской, Смоленской и Орловской, П: 209.
- Сѣвскъ**, уѣздный городъ Орловской губ., при р. Сѣвѣ, П: 471.

Т.

- Таборовка**, нынѣ **Таборовъ**, деревня Сквирскаго у. Кіев. губ. при р. Раставицѣ, I: 185.
- Тавань**, нынѣ **Наховна**, мѣстечко Днѣпровскаго у. Таврической губ., при Днѣпрѣ, II: 603.
- Тайнуры**, мѣстечко Острожскаго у. Вол. губ., I: 189, 270, 341, 342.
- Таргани**, сборное мѣсто козацкихъ полковъ въ 1659 году, послѣ чорной рады подъ Германовкою (III: 374). Быть можетъ, это рѣчка **Тарганъ** и при ней деревня того же имени въ Сквирскомъ у. Кіев. губ.
- Тарновъ**, городъ въ Галиціи, въ бывшемъ Сандомирскомъ воеводствѣ, III: 342.
- Тарнополь**, (также **Тернополь**), городъ въ Галиціи, при р. Серетѣ, I: 190, 263, 359; III: 26.
- Церковь (уноминается священникъ). I: 262.
- Татары**, народъ и государство Крымское; часто вмѣсто этого имени употребляется слово **Орда** или **Поганство**, т. е. невѣрныя. I: 199, 200, 203, 210, 211, 214, 217, 218, 223, 226, 227, 231, 233, 236, 237, 243, 244, 251, 252, 256, 263, 264, 272, 277, 278, 290, 291, 294, 295, 299, 300, 303, 304, 306, 308, 321, 326, 328, 344, 346, 352, 359, 360; II: 570, 575, 592, 594, 600, 603, 604; III: 160, 193, 195, 202, 211, 214, 234, 236, 241, 243, 278, 279, 282, 283, 289, 299, 300, 305, 352, 357, 262, 363, 383, 394, 396, 400, 404, 408, 427, 430, 434, 435, 438, 442, 443.—См. еще **Орды**.
- Твера**, повѣтовый городъ въ Жмуди, II: 527.
- Тегинь**, нынѣ **Бендеры**, уѣздный городъ Бессарабской губ., на правомъ берегу Днѣстра, III: 187.
- Тельши**, уѣздный городъ Ковенской губ., II: 527.
- Телячевъ**, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
- Теофиполь** — см. **Чолганскій-Камень**.

- Тербинь и Теребино**, нынѣ **Тельбинь**, рѣчка и озеро близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
- Теребовль**, городъ въ Галиціи, при р. Гнѣзнѣ, I: 302.
- Теремки** (иначе **Теремцы**), хуторъ Кіево-Печерскаго монастыря, близъ Кіова, по дорогѣ въ Васильковъ, II: 476, 485.
- Тернополь** — см. **Тарнополь**.
- Торунь**, нынѣ **Торнь**, городъ въ восточной Пруссіи. при р. Вислѣ, I: 194; III: 309, 315, 347.
- Торчинь**, мѣстечко Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Сѣрпой, III: 147.
— Торчинская дорога изъ Луцка, III: 147.
- Трабы**, мѣстечко Ошмянскаго у. Виленской губ., II: 528.
- Трехтемировъ**, иначе **Терехтемировъ** и **Трехтымировъ**, нынѣ (едва ли правильно) **Трактомировъ**, село Кановскаго у. Кіевской губ., при Днѣпрѣ, I: 329, 330.
— Монастырь Успенскій („Войска Запорожскаго обитель“, „Богородица Запорожская“), I: 7, 329; II: 397; III: 338, 332, 428—432.— Архимандритъ Іезекіиль **Нурцевичъ**, игумень Іоасафъ **Креховскій**.
— Шпиталь Войска Запорожскаго при монастырѣ, III: 431.
- Тригорскій Преображенскій монастырь**, въ Житомирскомъ у., при р. Тетеревѣ, II: 433.
- Тридниховъ**, испорченное **Фридриховъ**, нынѣ **Фидровъ**, село Бердичевскаго у. Кіевской губ., I: 261.
- Трилѣсы**, село Васильковскаго у. при рч. Камянкѣ, I: 185; II: 596, 597, 598.
— Замочекъ, II: 597.
— Церковь, II: 597.
- Триполье**, мѣстечко Кіевскаго у. при Днѣпрѣ, I: 316; II: 455.
- Три-Тони**, озеро близъ Кіова, въ урочищѣ Луковѣ, на Оболови, II: 484, 486.
- Троецкій хуторъ**, близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.
- Троки**, уѣздный городъ Виленской губ., при озерѣ Гальве, III: 335.
— Замокъ, II: 542.

- Трокекій ключь, II: 528.
- Трокекій повѣтъ, II: 527.
- Тростенець**, село Луцкаго у. Волынской губ.
 - Церковь св. Троицы, I: 4.—Священникъ Гаврилъ.
- Турійскъ** (также **Турейскъ**), мѣстечко Ковельскаго у. Волынск. губ., при р. Туріѣ, III: 76.
 - Церковь св. Спаса (Преображенія), III: 76.
 - Шпиталь при ней, III: 76.
- Турки**, народъ, государство, I: 199, 200, 212, 237, 304, 308, 321, 331, 332, 354, 359; III: 35, 187, 282, 283, 383, 424.— См. еще **Порта**.
- Турецкій цесарь (или царь), султанъ, I: 209, 211, 212, 223, 235, 237, 239, 296, 319, 346; III: 157, 203, 283, 350, 388, 423.
- Туровъ**, мѣстечко Мозырскаго у. Минской губ., при р. Припечи, I: 318; III: 408.
 - Туровская (и Пинская) епископія, III: 335.
 - Туровскій повѣтъ, III: 248.
- Тучинъ**, мѣстечко Ровенскаго у. Вол. губ., при р. Горыни, I: 275.
- Тымоцинъ** (въ текстѣ Тымотинъ и ошибочно **Стьмотинъ**), мѣстечко Ложанскаго у., при р. Наревѣ, II: 527; III: 335.
- Тясминъ**, рѣка, правый притокъ Днѣпра, III: 35.

У.

- Убедь**, рѣчка, близъ с. Позниковъ, Остерскаго у., II: 482.
- Увента**, нивѣ **Ованта**, мѣстечко Вилькомирскаго у. Ковенской губ. (См. это имя).
- Угорнини**, деревня въ Галиціи, при р. Воронѣ, II: 433.
 - Угорницкій монастырь православный, I: 99; II: 433.
- Угриничи**, село Пинскаго у. Минской губ., при р. Стоходѣ, III: 140—143, 145, 146.
 - Церковь Пятницкая, III: 142.

Узѣнь или **Узинь**, (въ текстѣ **Wzień**), рѣчка въ Васильковскомъ у. Кіев. губ., лѣвый притокъ Роси, III: 374.

Узкое, озеро близъ Кіева, на Оболони, въ урочищѣ Луковъ или Олуковъ, II: 484, 486.

Уймица-Павловицкая—см. **Войница**, село Владимиръ-Вол. у.

Уймь, село Локачевской волости, въ нынѣшнемъ Владимиръ-Волнскомъ у. (?). I: 161.

Украина, также **Вирина**; такъ назывались въ собственномъ смыслѣ Кіевское и Брацлавское воеводства, но часто это имя имѣеть болѣе широкое значеніе, обнявая весь нынѣшній Югозападный край вмѣстѣ съ Малороссією. I: 175, 178, 180, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 197, 198, 199, 205, 209, 242, 251, 261, 296, 312, 317, 319, 321, 324, 325, 328, 329, 333, 341; II: 405, 447, 566, 571, 592, 593, 594, 595, 596; III: 156, 157, 160, 164, 172, 174, 195, 196, 199, 200, 201, 214, 234, 235, 236, 240, 243, 259, 261, 266, 267, 268, 270, 274, 277, 280, 291, 299, 301, 303, 307, 308, 310, 338, 343, 345, 348, 349, 351, 353, 354, 357, 361, 373, 377, 380, 381, 382, 384, 387, 388, 396, 398, 401, 402, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 415, 419, 422, 427, 434, 435, 437, 438.—См. еще **Русь, Россія-Малая**.

— Украина Заднѣпрская, т. е. часть Малороссіи, лежащая на лѣвой сторонѣ Днѣпра, III: 345.—См. еще **Заднѣпрье**.

— Украинные замки, II: 543.

— Украинская республика, т. е. Малороссія, Войско Запорожское. III: 351.

Умань, (**Uman**), уѣздный городъ Кіевской губ., при рч. Уманкѣ, I: 330, 338; III: 176, 177, 178, 180, 194, 195, 427.

— Замокъ, III: 178.—Брама, валы и парканъ замковне, III: 177, 178.

— Мѣсто Дольное или Новое, III: 176, 177, 178.

— Мѣсто Старое, съ замкомъ, III: 177, 178.

- Ставъ (т. е. прудъ), Ш: 177.
- Фольварки, Ш: 177.
- Уманскій полкъ козацкій, I: 187, 190, 191, 254, 255, 330, 338; П: 523; Ш: 204, 380, 407.—Полковники: Гандма, Глухъ.
- Уневъ**, село въ Галиціи, близъ р. Гнилой Липы.
- Уневскій монастырь, Ш: 20, 23, 24, 25.—Архимандритъ Анастасій Радимовскій. Игуменъ Симеонъ Боршевскій.
- Упита**, мѣстечко Поневѣжскаго у. Ковенской губ., при р. Упитѣ.
- Упитская волость, П: 527.
- Урлевъ**, урочище близъ с. Позвяковъ, Остерскаго у., П: 482.
- Устье**, нынѣ **Устье-Зелене**, мѣстечко въ Галиціи, при Днѣстрѣ, I: 173.
- Устье**, мѣстечко и рѣка въ Познанскомъ воеводствѣ, I: 191.
- Усятынь**—см. Гусятинъ.
- Утяна**, королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ; нынѣ есть мѣстечко **Уцяна**, Вилькомирскаго у. Ковенск. губ., П: 528.
- Ухлясть**, рѣчка близъ г. Стараго-Быхова, Могилевской губ., лѣвый притокъ Днѣпра, Ш: 298.
- Ушполи**, королевская волость въ Виленскомъ повѣтѣ, въ нынѣшней Ковенской губ., П: 528.

Х.

- Хвастовъ**, мѣстечко Васильковского у. Кіев. губ., при рч. Унавѣ, I: 316; П: 448, 452, 453, 499, 597, 598; Ш: 374.
- Хмельникъ**, мѣстечко Литинскаго у. Под. губ., при р. Бугѣ, П: 569; Ш: 390, 399, 401, 403, 404.
- Ходашевка**, нынѣ **Ходосовна**, село Кіевского у., при рч. Ветѣ, I: 316.
- Ходѣвскія** земли Кіево-Братскаго монастыря, близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., П: 474, 483, 487.
- Холинское** озеро, близъ той же Карпиловки, П: 483.

Холмъ, уѣздный городъ Люблинской губ., I: 321.

— Холмская и Белзская епископія, III: 334.

Холмычъ (въ текстѣ *Heimesz*), мѣстечко Рѣчицкаго у. Минской губ.,
при р. Днѣпрѣ, I: 389.

Холопичи, село Владимиръ-Волинскаго у., I: 161.

Хоролупы, нынѣ **Хорлупы**, деревня Дубенскаго р. Вол. губ., I: 296.

Хотинь, уѣздный городъ Вессарабской губ., при р. Днѣстрѣ, I: 222;
III: 591.

Ц.

Цевеличи, деревня Владимиръ-Вол. у., близъ м. Докачей, I: 161.

Цеперовъ (также **Цепоровъ**), деревня Луцкаго у., при рч. Полонкѣ,
III: 130, 147, 148.

Церховъ, нынѣ **Серховъ**, село Луцкаго у., при рч. Веселухѣ, III: 87.

Церыны, королевская волость въ Литвѣ, II: 528.

Цецора, деревня въ Молдавіи, при р. Прутѣ, недалеко отъ г. Исть,
I: 363.

— Цецорская битва Поляковъ съ Турками, I: 304, 363.

Ч.

Чвартковъ, городъ въ Польшѣ, I: 193.

Чемеринь, деревня Дубенскаго у. близъ м. Ольки, I: 137—138.

Черборскій-Слуцъ—см. наоборотъ.

Червенскъ, городъ въ Вышгородской землѣ, Мазовецкаго воеводства,
на р. Вислѣ, III: 161.

Черемшанка, селище, нынѣ деревня Бовельскаго у. Волинской губ.,
I: 157.

Черей, мѣстечко Сѣннинскаго у. Могилевской губ., при рч. Черей.
III: 335.

— Церковь, отнятая у православныхъ, III: 335.

Черкасскіе города (т. е. Малороссійскіе), III: 192.

Чернасы, уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Днѣпрѣ, I: 180, 200, 201, 221.

— Черкасскій полкъ козацкій, I: 255, 261, 318:

— Черкасское староство, II: 606.

Чернесы, народъ, II: 603; III: 203.

Черниговъ (въ текстахъ также **Чернѣговъ**, Czernichow, Czernieiw), губернский городъ, при р. Деснѣ, I: 232; II: 438, 594; III: 417, 435.

— Замокъ и градъ, II: 438.—Намѣстникъ **Николай Денисевичъ**.

— Черниговская (и Новгородъ-Сѣверская) епископія, III: 335.

— Черниговскій полкъ козацкій, II: 574; III: 408, 437.

— Черниговское воеводство, I: 210, 274, 296; II: 573, 578—579, 598, 599; III: 314, 337.

— Черниговщина, область, II: 599.

Черногородна (также **Чорногородна**), село Васильковского у. Кіев. губ., при р. Ирпенѣ, II: 448, 449, 452, 453.

Черногородонъ, нынѣ **Городонъ**, село Луцкаго у. Вол. губ., при р. Стоходѣ, III: 75—77, 78, 87.

— Церковь Пречистенская, III: 77.

Черное море, (въ текстѣ также **Эвксинскій понтъ**), I: 212; III: 252.

Чернухи (въ текстѣ **Чорнухи**), мѣстечко Лохвицкаго у. Полт. губ., при рч. Многѣ, III: 348.

Чернчичи или **Черчичи**, село близъ г. Луцка, Вол. губ., при р. Стнрѣ, I: 3.

— Монастырь Преображенскій (женскій), I: 3, 9, 72, 85.—Игумены: Герасимъ Мимуличъ, Исаакій Борисковичъ. Священникъ **Іоаннъ Гораиновичъ**.

Чернѣвцы, нынѣ **Черневцы**, мѣстечко Ямпольскаго у. Под. губ., I: 190; III: 213.

Черняховъ, мѣстечко Житомирскаго у. Вол. губ., I: 330.

Черскъ, городъ въ Мазовецкомъ воеводствѣ, на лѣвомъ берегу р. Вислы, I: 194.

Черцко, озеро близъ с. Городка, Луцкаго у., III: 76.

Честный-Хрестъ, село Владимиръ-Вол. у., при р. Лугъ, I: 151—156.

— Монастырь Честнаго Креста, I: 152, 153, 154, 156.

— Церковь, I: 152.

Чечельнинъ, мѣстечко Ольгопольскаго у. Под. губ., при р. Савранькѣ, I: 330.

Чечерскъ (въ текстѣ **Чычерскъ**), мѣстечко Рогачевского у. Могилевской губ., при р. Сожъ, II: 528.

Чигиринъ, въ текстѣ также **Чигринъ**, **Чегринъ** и **Чыгрынь**), уѣздный городъ Кіевской губ., при р. Тясминѣ, I: 196, 228, 315, 322, 329, 331, 339, 341, 352; II: 448, 449, 454, 585, 591, 600; III: 167, 171, 183, 188, 203, 209, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 248, 250, 254, 256, 262, 271, 283, 295, 340, 342, 344, 349, 350, 352, 363, 371, 381, 399.

— Гора городская, III: 419.

— Замокъ (forteca), III: 371, 373, 374, 375, 376, 381, 383, 389, 390, 400, 403, 404, 419.

— Монастырь женскій Троицкій, основанный Иваномъ Выговскимъ, III: 185.

— Чигиринскій полкъ козацкій, I: 255; III: 356, 361, 408, 412, 413, 419, 421, 423, 424, 428.

Чолганскій-Намень, нынѣ Теофиполь, мѣстечко Староконстантиновскаго у. Вол. губ., при р. Полквѣ, I: 178, 179, 283, 285, 289, 297.

Черная-Плавля, урочище близъ с. Барилковки, Остерскаго у., II: 483.

Черная, иначе **Чарна** и **Черное**, сельцо, находившееся въ нынѣшнемъ Роненскомъ у. Вол. губ., при р. Горыни, близъ впаденія въ нее р. Стублы.

— Черненскій монастырь св. Спаса, I: 65—66.—Основатель монастыря п. Адамъ Урсуль-Рудецкій; игумены: Павелъ Лютневичъ-Телица и іеродіаконъ Сильвестръ.

— Типографія монастырская, I: 65—66.

Черный Лѣсъ, такъ называлась лѣсная полоса въ юговосточной части нынѣшней Кіевской губ. и смежной части Херсонской, вдоль ихъ границы, II: 605; III: 282.

Чорторыя, протокъ Дняпра у лѣваго берега, противъ Кіева, II: 485, 486.

Чудновъ, мѣстечко Житомирскаго у. при р. Тетеревѣ, III: 353, 398.
— Чудновская комиссія, III: 436.

III, III.

Шаломины, урочище близъ с. Позняковъ, Остерскаго у., II: 482.

Шаргородъ (въ текстѣ также **Шарогродъ**), мѣстечко Могилевскаго у.
Под. губ., при р. Мурашкѣ, I: 270; III: 175.

Шведы, государство Швеція, I: 320, 337, 346; III: 243, 244, 271,
283, 289, 298, 299, 304, 307, 308, 311, 318, 339,
341, 365.

— Шведы, войско шведское, I: 191, 192, 193; III: 347.

Швеція, государство, I: 346; III: 161.

Шепель, деревня Луцкаго у. Вол. губ., при рч. Сѣрной, I: 59.

Шепетинъ, нынѣ **Шепетовна**, мѣстечко Заславскаго у. Вол. губ.,
I: 250.

Шилевичи (?), имѣніе Иченскаго протопопа Симеона Адамовича, III: 393.

Шкловъ, мѣстечко Могилевской губ. и уѣзда, при р. Дняпрѣ,
III: 208.

— Шкловская волость, III: 215.

Шлѣнскъ, Силезія, I: 193, 230; III: 165.

Шовды, королевская волость въ Жмуди, II: 527.

Шовтысова-Руда, нынѣ **Солтышни**, деревня Луцкаго у. Вол. губ.
III: 87.

Щингельскія земли Кіево-Братскаго монастыря близъ с. Карпиловки
Остерскаго у., II: 474, 483, 487.

Я.

Яворсвъ, городъ въ Галиціи, при рч. Склѣ, I: 110.

— Яворовское староство, I: 182.

Яворовъ, въ Подоліи, III: 302.

Ягубецъ, иначе **Обозовка** (въ текстахъ Якубецъ и Ягубецъ), село Уманскаго у. Кіев. губ., при р. Удичѣ, I: 190; III: 175, 178, 179.

— Замочекъ въ Ягубцѣ, III: 175, 176.

Ядловка, село Козелецкаго у. Черниг. губ., II: 503.

Яма, озеро близъ с. Карпиловки, Остерскаго у., II: 483.

Ямполь, уѣздный городъ Подольской губ., при впаденіи р. Русавы въ Днѣстръ, II: 574, 581; III: 427.

Ямполь (I: 273)—разумѣется Янушполь, мѣстечко Житомирскаго у. (См. это имя).

Яновъ (въ текстѣ также Яново), деревня Владимиръ-Вол. у., I: 143, 144—147, 150, 151.

Янушполь (въ текстѣ также Ямполь), мѣстечко Житомирскаго у. при р. Тетеревѣ, I: 270, 273.

Янчаруха, т. е. **Гончариха**,—такъ называлась равнинная мѣстность въ южной части нынѣшняго Житомирскаго у., I: 273.

Яровица, предмѣстье г. Луцка, I: 3.

— Церковь Вознесенская, I: 3.—Священникъ Іоаннъ **Теодоровичъ**.

Ясвойны, село Ковенскаго у. (въ текстѣ Ясвойна, королевская волость въ Жмуди), II: 527.

Ясовъ (?), поселеніе въ южной Волыни, I: 181.

Яссы, столица Молдавіи, I: 358; III: 188, 203, 211, 411.

СОДЕРЖАНІЕ ТРЕТЬЯГО ТОМА.

ОТДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

А К Т Ы

Львовскаго Братства.

	Стр.
I. Грамота Іоакима, патріарха Антіохійскаго, на основаніе церковнаго Братства Львовскаго съ утвержденіемъ его Устава. 1586 г., генварь.	3
*II. Окружное посланіе Антіохійскаго патріарха Іоакима ко всѣмъ православнымъ обывателямъ Польскаго государства съ просьбою оказать вспомошествованіе Львовскому Братству, задумавшему учредить во Львовѣ греко-славянскую школу съ типографіей и построить новую каменную церковь и шпиталь. 1586 года, 15 января.	11
III. Посланіе Іереміи, патріарха Константинопольскаго, къ Львовскому епископу Гедвону Балабану съ строгимъ запрещеніемъ ему вмѣшиваться въ дѣла Львовскаго Братства. 1587 года, ноябрь	13
IV. Грамота того же патріарха Іереміи, данная Львовскому Братству въ подтвержденіе грамоты Антіохійскаго патріарха Іоакима. 1588 года, 1 декабря.	14
V. Грамота патріарха Іереміи, вновь утверждающая и излагающая Уставъ Львовскаго Братства. 1589 года, ноябрь.	16
VI. Грамота патріарха Іереміи, утверждающая независимость монастыря св. Онуфрія отъ Львовскаго епископа. Конецъ 1589 г.	20

Римскими цифрами со звѣздочками отмѣчены акты, вновь прибавленные въ настоящее изданіе.

	Стр.
VII. Грамота Киевскаго митрополита Михаила Рагозы, утверждающая за Львовскимъ Братствомъ свободное и независимое управление монастыремъ св. Онуфрія. 1590 года, 22 іюня	22
VIII. Судная грамота Брестскаго собора по дѣлу Львовскаго Братства съ мѣстнымъ епископомъ. 1590 года, 22 іюня.	26
IX. Благословенная грамота Киевскаго митрополита Михаила Рагозы, данная Львовскому Братству относительно устройства монастыря св. Онуфрія. 1591 года, 23 генваря . .	30
*X. Посланіе Мелетія, патриарха Александрійскаго, къ Львовскому Братству. 1592 года, 20 сентября.	33
XI. Грамота Константинопольскаго патриарха Іереміи, данная Львовскому Братству на основаніе храма Успенія пресвятой Богородицы, съ правомъ ставропигіи патриаршей. 1593 года.	36
*XII. Три жалобы отъ имени Львовскаго Братства о религіозныхъ преслѣдованіяхъ, претерпѣваемыхъ православными жителями Львова со стороны мѣстныхъ магистратскихъ властей. 1594—1595 гг	39
*XIII. Окружное посланіе Львовскаго Братства съ просьбою о матеріальной помощи. 1608 года	50
*XIV. Грамота митрополита Іова Борецкаго къ Львовскому Братству съ приглашеніемъ прибыть на помѣстный соборъ въ Кіевъ. 1629 года, 21 апрѣля	53
XV. Грамота польскаго короля Владислава IV, въ подтвержденіе грамоты короля Сигизмунда III, данной Львовскому Братству на управление монастыремъ св. Онуфрія. 1633 года, 5 марта.	55
XVI. Грамота Киевскаго митрополита Петра Могилы, благословляющая Львовское Братство и утверждающая его прежніе порядки. 1637 года, 19 февраля	58
XVII. Списокъ замѣчательнѣйшихъ лицъ, вписавшихся въ реестръ Львовскаго Братства со времени основанія сего Братства Антиохійскимъ патриархомъ Іоакимомъ въ 1586 году.	59
П Р И Л О Ж Е Н І Е	
XVIII. Грамота короля польскаго Сигизмунда I, освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса одной части	

	Стр.
денежной платы за садъ, тому монастырю принадлежащій. 1522 года.	62
XIX. Другая грамота короля Сигизмунда I, совершенно освобождающая Львовскій Онуфріевскій монастырь отъ взноса денегъ за монастырскій садъ. 1524 г.	63
*XX. Письмо Львовскаго епископа Аренія Желиборскаго къ пребывающему въ Москвѣ родственнику его Андрею Желиборскому съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о милостынѣ для Львовскаго кафедральнаго храма св. Георгія, разграбленнаго татарами. Изъ Ирклѣва, 1650 года, 1 августа.	65

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.

А К Т Ы

объ устройствѣ помѣщичьихъ имѣній Югозападной Руси въ XVI вѣкѣ.

I. Опись имѣнія Заборольскаго. 1566 года, августа 29.	69
II. Опись имѣнія Черногородскаго. 1578 года, апрѣль.	75
1 Село Чернѣгородокъ.	77
2. — Маневичи.	78
3. — Колки.	—
4. — Рудчики.	79
5. — Воля-Ситная.	80
6. — Дедовичи.	—
7. — Опотовичи.	81
8. — Звозъ	—
9. — Козинъ-Ставъ	82
10. — Бруховичи.	—
11. — Козиничи.	83
12. — Кречевичи.	85
13. — Карасинъ	88
14. — Поворскъ	90
III. Инвентарь Полонскаго имѣнія. 1598 года, 18 сентября.	94
1. Село Городище.	99
2. — Горка	104

	Стр.
3. Село Полонна	106
4. — Оздовъ	110
5. — Базевъ	116
6. — Коршовъ	121
IV. Волость Полѣвская въ Повѣтъ Пинскомъ	140
1. Село Угриничи	—
2. — Берчичи	143
3. — Выхово	144

ОТДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИСТОРИИ МАЛОРОССІИ.

- I. Письмо Кіевскаго воеводы Адама Киселя къ королю съ изложениемъ своего мнѣнія о томъ, какой политики держаться впредь относительно Хмельницкаго и козаковъ. Изъ Кіева, 1652 года, 24 февраля. 155
- *II. Проѣзжій листъ, выданный отъ Кіевскаго митрополита Сильвестра Косова московскимъ людямъ, возвращающимся на родину изъ Турецкаго плѣна. 1652 года, 9 мая. 158
- *III. Письмо Б. Хмельницкаго къ окольнічему и воеводѣ князю Ѡ. А. Хилкову съ извѣстіемъ о своемъ выступленіи противъ поляковъ и съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ о военной помощи козакамъ. 1652 года, 17 мая. 159
- IV. Письмо неизвѣстнаго лица къ Словимскому подкоморію съ разными вѣстями. Изъ Варшавы, 1652 года, 18 мая. 160
- V. Письмо бывшаго короннаго подканцлера Іеронима Радзѣвскаго къ Богдану Хмельницкому съ предложеніемъ вступить въ союзъ съ Швеціей противъ Польши. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая. 161
- *VI. Письмо Радзѣвскаго къ войсковому писарю Ивану Выговскому съ указаніемъ, какимъ способомъ козацкіе послы могли бы прибыть въ Швецію. Изъ Стокгольма, 1652 года, 30 мая. 165
- *VII. Универсалъ Б. Хмельницкаго съ предписаніемъ, чтобы козаки, живущіе на земляхъ Кіево-Пустыннаго монастыря,

- согласно давнему обыкновенію, уплачивали въ пользу монастыря десятину съ хлѣба, покотельщину и очковое. 1652 года, 30 мая. 166
- VIII. Королевскій универсалъ съ приглашеніемъ высшихъ урядниковъ и сенаторовъ на совѣтъ по случаю разгрома полскаго войска подъ Батогомъ. 1652 года, 12 іюня. 167
- IX. Письмо къ королю Подольскаго воеводы Станислава Потоцкаго изъ лагеря подъ Сокалемъ. 1652 года, 14 августа 168
- X. Письмо Богдана Хмельницкаго къ королю съ объясненіемъ по поводу Батогскаго дѣла и съ просьбою о заключеніи новаго мирнаго трактата съ Войскомъ Запорожскимъ при участіи Московскаго царя, упрошеннаго козаками быть ихъ посредникомъ въ этомъ дѣлѣ. Изъ Чигирина, 1653 года (въ началѣ) 169
- XI. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Богдану Хмельницкому съ укорами по поводу Батогскаго дѣла и съ указаніемъ способовъ, коими гетманъ и Войско Запорожское могли бы умилостивить короля и Рѣчь посполитую. 1653 года (въ началѣ) 171
- XII. Донесеніе королю о дѣйствіяхъ короннаго войска въ Подольи, писанное офицеромъ изъ полка Петра Потоцкаго, воеводы Брацлавскаго. Безъ даты (весной 1653 г.) 174
- XIII. Просительные пункты Войска Запорожскаго, представленныя королю кіевскимъ полковникомъ Антономъ Ждановичемъ и другими козацкими послами подъ Глинянами. 1653 года, іюнь. 180
- XIV. Два письма Богдана Хмельницкаго къ Московскому патриарху Никону съ просьбою ходатайствовать предъ царемъ объ оказаніи козакамъ военной помощи противъ поляковъ и о принятіи Запорожскаго Войска подъ свое покровительство. 1653 года, 9 и 12 августа 182
- XV. Письмо Ивана Выговскаго къ патриарху Никону съ благодарностью за исходатайствованіе царской милостины Чигиринскому Троицкому монастырю, созданному Вы-

	Стр.
говскимъ, и съ просьбою о военной царской помощи козакамъ. Изъ Суботова, 1653 года, 12 августа.	184
XVI. Универсалъ Б. Хмельницкаго къ старшинамъ Запорожскаго и городского козацкаго войска съ приказаніемъ готовиться къ войнѣ съ поляками въ союзѣ съ ратными силами Московскаго царя. Изъ Переяслава, 1654 г., 17 января.	186
*XVII. Письмо польскаго резидента въ Яссахъ Станислава Кунарскаго къ коронному мечнику Лянцкоронскому съ вѣстями о татарахъ, туркахъ и Хмельницкомъ. Изъ Яссы, 1654 года, 2 февраля.	186
XVIII. Инструкція королевскому послу Маріану Яскольскому, ѣздившему съ политическими порученіями къ Крымскому хану. 1654 года, 20 февраля.	188
XIX. Жалованная грамота цари Алексѣя Михайловича Богдану Хмельницкому на городъ Гадячъ. 1654 г., 27 марта.	191
*XX. Письмо Б. Хмельницкаго къ Крымскому хану, въ которомъ онъ благодарить послѣдняго за готовность присягой подтвердить возобновленіе прежняго союза съ Войскомъ Запорожскимъ, извѣщаетъ, что поляки собираютъ войска для похода въ Украину, и проситъ военной помощи. Изъ Чигирива, 1654 года, 16 апрѣля.	193
XXI. Донесеніе королевскаго посла Маріана Яскольскаго Русскому воеводѣ Станиславу Лянкоронскому о ходѣ переговоровъ, веденныхъ имъ въ Крыму въ видахъ привлеченія хана къ совмѣстнымъ съ Польшею военнымъ дѣйствіямъ противъ Москвы и козаковъ. Изъ Бахчисарая, 1654 года, 2 мая.	196
XXII. Письмо господара Волошскаго къ воеводѣ Русскому Станиславу Лянцкоронскому съ разными вѣстями и съ обѣщаніемъ военной помощи противъ Москвы и Хмельницкаго. Изъ Яссы, 1654 года, 25 сентября.	203
XXIII. Донесеніе тому же Лянцкоронскому отъ Новгородскаго хорунжаго Криштофа Коруцкаго, посланнаго къ хану Крымскому. 1654 года, 29 сентября.	205
XXIV. Такое же донесеніе Коруцкаго тому же Лянцкоронскому. Изъ Аккермана, 1654 года, 6 октября.	206

	Стр.
XXV. Показанія двухъ козаковъ, схваченныхъ на мародерствѣ въ с. Велятичахъ. 1654 года, 10 декабря . . .	207
XXVI Письмо къ королю отъ господара Волошскаго съ извѣстіями о Хмельницкомъ. Изъ Яссъ, 1654 года, 16 октября	209
XXVII. Письмо того же господара къ коронному подканцлеру ксендзу Андрею Тржебицкому съ извѣстіемъ о своихъ сношеніяхъ съ Хмельницкимъ въ цѣляхъ примиренія его съ Польшей. 1654 года, 16 октября	210
XXVIII. Донесеніе тому же подканцлеру отъ польскаго посла п. Кутнарскаго. Изъ Яссъ, 1654 года, 18 октября	211
XXIX. Донесеніе коронному канцлеру Стефану Корицинскому отъ королевскаго посла Маріана Яскольскаго о готовности новаго Крымскаго хана помогать полякамъ въ войнѣ съ Хмельницкимъ и Москвой. Изъ-подъ Перекопа, 1654 года, 18 октября	212
XXX. Письмо Литовскаго подканцлера Казимира Льва Сапѣги къ Гвѣзденскому архиепискупу Андрею Лещинскому съ извѣстіемъ о ходѣ военныхъ дѣйствій въ Бѣлоруссіи. Изъ Гродна, 1654 года, 23 октября	215
XXXI. Письмо неизвѣстнаго съ вѣстями о томъ же изъ Минскаго воеводства. Изъ Радошковичъ, 1654 года, 26 октября	216
XXXII. Письмо Б. Хмельницкаго къ хану Крымскому съ убѣжденіемъ оставаться въ дружественномъ союзѣ съ Войскомъ Запорожскимъ. Изъ Корсуня, 1654 года, 29 октября	217
XXXIII. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ донесеніемъ о положеніи войска. Изъ Краснаго-Става, 1655 года, апрѣль	219
*XXXIV. Жалоба Луцкаго бурграбія Іеронима Солайскаго о томъ, что чины Люблинскаго магистрата не допустили его во время увезти изъ Люблина цѣнное имущество въ виду наступленія козацкихъ и московскихъ военныхъ отрядовъ и тѣмъ подвергли его величайшей личной опасности и потерю имущества. Здѣсь же подробное сообщеніе	

	Стр
щеніе о томъ, какъ козаки овладѣли Люблиномъ въ октябрь 1655 года.	221
*XXXV. Другая жалоба того же Іеронима Солайскаго о томъ, что Люблинскій мѣщанинъ Мартинъ Кремпскій, представъ къ козакамъ, вмѣстѣ съ ними сжегъ и разорилъ имѣніе жалобщика, мучилъ и убивалъ его крестьянъ, наконецъ подговорилъ наказнаго гетмана Данила Выговскаго истребовать отъ Люблинскаго магистрата выдачи жалобщика, ввоздилъ на него ложныя обвиненія и всѣми мѣрами добивался его гибели. Все это происходило въ концѣ октября, 1655 года.	226
XXXVI. Письмо Крымскаго хана Мехметъ-Гирея къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ выраженіемъ готовности помогать полякамъ. Изъ Снятына, 1655 года, 13 декабря.	233
XXXVII. Письмо Б. Хмельницкаго къ Іерониму Радзѣвскому съ просьбою точно опредѣлить время его прибытія въ Украину для переговоровъ. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.	234
XXXVIII. Письмо Ивана Выговскаго тому же Радзѣвскому подобнаго же содержанія. Изъ Чигирина, 1656 года, 11 января.	236
XXXIX. Письмо Ивана Выговскаго къ коронному канцлеру Стефану Корицинскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля.	238
XI. Отвѣтное письмо Б. Хмельницкаго на королевскую грамоту, переданную ему посломъ Беневскимъ съ изъявленіемъ милости козакамъ и прощенія ихъ прежнихъ проступковъ. Изъ Чигирина, 1657 года, 18 апрѣля	239
XLI. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ королю съ разными вѣстями. Изъ Сокала, 1657 года, 23 мая.	240
XLII. Инструкція королевскому секретарю Беневскому, посланному къ гетману Б. Хмельницкому, чтобы склонить его и Войско Запорожское возвратиться въ прежнее подданство королю и Рѣчи-посполитой. 1657 года, 13 іюня.	243

	Стр.
XLIII Грамота, данная гетманомъ Богданомъ Хмельницкимъ обывателямъ Пинскаго повѣта, признавшимъ надъ собою протекцію Войска Запорожскаго и принесшимъ ему присягу въ вѣрности. 1657 года, 28 іюня	245
*XLIV. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Крымскому хану Магметъ-Гирею съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ гетманы и о желаніи возобновить прежнюю дружбу съ ханомъ. Изъ Чигирина, 1657 г., 10 сентября.	249
*XLV. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ визирю Крымскаго хана Шеферкази-агъ съ изъявленіемъ желанія возобновить прежній братскій союзъ козаковъ съ татарами. 1657 года, 10 сентября.	251
XLVI. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Волынскому каштеляну Станиславу-Казимиру Беневскому. Изъ Чигирина, 1657 года, 19 декабря.	253
XLVII. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ выраженіемъ намѣренія строго соблюдать условія перемирія, заключеннаго имъ съ королевскимъ посломъ Беневскимъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.	255
XLVIII. Письмо И. Выговскаго къ Гнѣзненскому архиепископу Андрею Лещинскому такого же содержанія. Изъ Чигирина, 1658 года, 1 января.	257
XLIХ. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Робчиць, 1658 года, 8 января.	259
L. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Беневскому съ увѣреніемъ, что Литовское войско не нарушило условій перемирія съ козаками. Изъ Вѣшекъ, 1658 года, 8 января.	260
LI. Письмо Ив. Выговскаго къ Ст. Беневскому съ просьбою о покровительствѣ Львовскому мѣщанину Θεодосію Томкевичу, купцу, тайному агенту гетмана въ его сношеніяхъ съ польскимъ королемъ. Изъ Чигирина, 1658 года, 9 января.	261
I.П. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ п. Беневскому по поводу демаркаціонной линіи, отдѣлявшей стоянки литовскихъ и козацкихъ войскъ на Волыни и	

	Стр.
въ Полѣсьи. Изъ Каменца - Литовскаго, 1658 года, 15 января.	262
LIII. Письмо Ив. Тарновскаго, начальника козацкаго гарнизона въ м. Корцѣ, къ п. Беневскому съ увѣреніемъ, что онъ не нарушилъ условій перемирія съ поляками и не причинялъ обидъ мѣстной шляхтѣ. Изъ Межирѣча, 1658 года, 26 января.	264
LIV. Письмо Станислава Беневскаго къ коронному канцлеру Корицынскому съ извѣстіями о козацкихъ гарнизонахъ на Волини. Изъ Полонной, 1658 года, 27 января.	265
LV. Краткое описаніе Украинскихъ происшествій, присланное Волинскимъ каштеляномъ Станиславомъ Беневскимъ канцлеру и королю въ январѣ 1658 года.	268
LVI. Письмо Подольскаго козацкаго полковника Седора Михайловича къ Станиславу Беневскому съ увѣреніемъ, что козаки его ни въ чемъ не нарушаютъ условій перемирія. Изъ Межибожа, 1658 года, 31 января	272
*LVII. Письмо Діонисія Балабана къ Волинскому каштеляну Станиславу Беневскому съ увѣдомленіемъ о своемъ избраніи въ санъ кіевскаго митрополита. Изъ Кіева, 1658 г., 8 февр.	273
LVIII. Письмо Литовскаго гетмана Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому съ жалобой на дѣйствія козацкихъ гарнизоновъ на Волини и въ Полѣсьи. Изъ Каменца-Литовскаго, 1658 года, 9 февраля.	275
LIX. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Ст. Беневскому съ увѣдомленіемъ, что онъ, согласно королевскому приказанію, усилилъ польскіе гарнизоны на Волини. Изъ Робчиць, 1658 года, 13 февраля	276
LX. Письмо того же Потоцкаго къ Беневскому съ извѣстіемъ, что онъ выступаетъ къ Сокалю. 1658 года, 19 февраля.	277
*LXI. Письмо кошевого атамана Пашка къ гетману Ив. Выговскому съ извѣстіемъ о выступленіи татарскихъ ордъ къ границамъ Малороссіи. Изъ Сѣчи, 1658 года, 16 февр.	278
LXII. Донесеніе Волинскаго каштеляна Станислава Беневскаго королю о томъ, что происходило въ Украинѣ и на Волини. 1658 года, февраль	280

	Стр.
*LXIII. Донесеніе гетмана Ивана Выговскаго царю Алексію Михайловичу о мятежѣ Полтавскаго полковника Мартына Пушкаренка. Изъ Ржищева, 1658 года, 3 марта.	285
LXIV. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Волинскому каштеляну Беневскому. Изъ Сокала, 1658 года, 7 апрѣля	288
LXV. Письмо Андрея Лещинскаго, архиепискупа Гнѣзненскаго, къ королю. Изъ Скерневиць, 1658 года, 11 апрѣля.	289
LXVI. Письмо Беневскаго къ Литовскому гетману Павлу Сапѣгѣ съ убѣжденіемъ не придвигать польскихъ войскъ къ Дубну, такъ какъ это можетъ повредить начатымъ мирнымъ переговорамъ съ козаками. Изъ Полонной, 1658 года, 13 апрѣля.	290
LXVII. Письмо литовскаго польнаго гетмана Вицентія Корвинъ-Госѣвскаго къ Волинскому каштеляну Беневскому съ просьбою сообщать ему нужныя свѣдѣнія о дѣлахъ политическихъ. Изъ Бреста, 1658 года, 19 апрѣля. .	292
LXVIII. Письмо Тимофея Носача, обознаго Войска Запорожскаго, къ каштеляну Беневскому съ благодарностью за освобожденіе изъ плѣна козака Чечеля. Изъ Корсуня, 1658 года, 29 апрѣля.	293
LXIX. Письмо короннаго гетмана Станислава Потоцкаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ сообщеніемъ слуховъ о низложеніи съ гетманства Ив. Выговскаго. Изъ Сокала, 1658 года, апрѣль.	294
LXX. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ Волинскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1658 года, 5 мая.	295
LXXI. Письмо Выговскаго къ тому же Беневскому съ выраженіемъ безпокойства по поводу сбора кварцянаго войска подъ Дубномъ. Изъ лагеря подъ Голтвой, 1658 года, 15 мая.	296
LXXII. Письмо короннаго маршала Юрія Любомирскаго къ Беневскому съ выраженіемъ мнѣнія о необходимости заключенія мира съ Шведами, чтобы сосредоточить военныя силы для приобрѣтенія Украины. 1658 года, 16 мая.	297
*LXXIII. Письмо Павлочскаго полковника Михаила Суличича	

	Стр.
къ Кіевскому воеводѣ Андрею Бутурлину объ измѣни- ческихъ замыслахъ гетмана Ив. Выговскаго. 1658 года, 18 мая	300
LXXIV. Письмо гетмана Ивана Выговскаго къ Вол. каштеляну Беневскому съ убѣжденіемъ удержать польскія войска отъ вторженія въ Украину. Изъ лагерьа близъ Полу- зерья, 1658 года, 20 мая	301
LXXV. Письмо Павла Сапѣги къ Станиславу Беневскому. Изъ Распы, 1658 года, 26 мая	302
LXXVI. Письмо Беневскаго къ королю о рѣшительной склон- ности Выговскаго къ польскому подданству. 1658 года, 7 іюня	304
LXXVІІ. Письмо Беневскаго къ королю съ изложеніемъ найбо- лѣ существенныхъ пунктовъ письма, полученнаго имъ отъ Выговскаго, и съ приложеніемъ проекта письма, какое король долженъ былъ послать Выговскому. 1658 года, около 15 іюня	305
LXXVІІІ. Письмо Беневскаго къ королю съ разными совѣтами относительно Выговскаго, козацкой старшины, Москов- скаго царя и другихъ политическихъ дѣлъ. Изъ по- лонной, 1658 года, 22 іюня	305
LXXIX. Письмо Беневскаго къ коронному вице-канцлеру, кра- ковскому бискупу Андрею Тржебицкому. Изъ Полонной, 1658 года, 22 іюня	310
LXXX. Письмо къ королю Смоленскаго каштеляна Казимира Евлашевскаго, помогавшаго Беневскому вести перего- воры съ Выговскимъ. Изъ Полонной, 1658 года, 23 іюня	312
LXXXI. Письмо Беневскаго къ королю съ извѣщеніемъ о при- ѣздѣ Павла Тетери, уполномоченнаго гетмана Выговскаго. Изъ Полонной, 1658 года, 30 іюня	315
*LXXXII. Королевскій универсалъ къ обывателямъ воеводства Кі- евского, Черниговскаго и Брацлавскаго съ воспрещені- емъ имъ возвращаться въ эти воеводства и вступать во владѣніе имѣніями впредь до полученія особыхъ на этотъ предметъ распоряженій со стороны короля и гет- мана Запорожскаго. 1658 года, 7 ноября	318

- *LXXXIII Универсалъ Волынскаго воеводы князя Юрія Чарторыйскаго къ обывателямъ того же воеводства съ приглашеніемъ прибыть въ Луцкъ для обсужденія мѣръ защиты общественной безопасности противъ своевольныхъ „войсковыхъ“ людей. 1658 года, 27 ноября. 316
- LXXXIV. Письмо гетмана Ив. Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою о присылкѣ обѣщаннаго ему польскаго вспомогательнаго войска. Изъ лагеря подъ Ржищевомъ, 1658 года, 5 декабря 317
- LXXXV. Письмо гетмана Выговскаго къ канцлеру Пражмовскому съ просьбою о скорѣйшемъ исходатайствованіи Юрію Немиричу королевскаго привилегіи на должность канцлера Великаго Княжества Русскаго и съ вѣстями о ходѣ военныхъ дѣйствій противъ царскихъ войскъ. Изъ Ржищева, 1658 года, 17/27 декабря. 320
- *LXXXVI Универсалъ Волынскаго воеводы Михаила-Юрія Чарторыйскаго съ извѣщеніемъ, что гетманъ Запорожскій назначилъ срокъ и обѣщаль прислать комиссаровъ для чиненія суда надъ своими „панамъ войсковыми“, и съ приглашеніемъ всѣхъ потерявшихъ обывателей воеводства прибыть къ тому же сроку въ Луцкъ и предъявить свои претензіи. 1658 года, 23 декабря. 322
- LXXXVII. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о своемъ намѣреніи начать военныя дѣйствія противъ царскихъ силъ и съ просьбою о присылкѣ новаго вспомогательнаго войска. Изъ Переяслава, 1659 года, 16 января (старого стиля) 323
- *LXXXVIII. Универсалъ гетмана Ив. Выговскаго съ приказаніемъ, чтобы отправленные имъ на Воынь для вербованья войска ротмистры и капитаны немедленно возвратились въ Украину, не причиняя никакихъ обидъ тамошнимъ жителямъ, и чтобы всѣ козацкіе отряды, остающіеся между Случью и Горынью, въ виду заключеннаго съ королемъ и Рѣчью-посполитою мирнаго договора, удалились оттуда и не препятствовали помѣщикамъ вступать во владѣніе ихъ имѣніями въ той мѣстности. 1659 года, 26 января. 325

- *LXXXVIII. Универсалъ коронаго гетмана Станислава Потоцкаго съ приказаніемъ дв. Орлу прекратить производимую имъ, неизвѣстно, по чьему полномочію и для какой надобности, вербовку военныхъ людей на Волыни и немедленно удалиться за Горынь, такъ какъ его дѣятельность вызываетъ всеобщія нареканія со стороны волынскихъ обывателей и угрожаетъ нарушеніемъ недавно заключеннаго мира съ Войскомъ Запорожскимъ. 1659 года, 30 января 327
- *LXXXIX. Постановленіе дворянъ Волынскаго воеводства о поголовномъ ополченіи для борьбы съ своевольными людьми, которые, именуясь «вербовниками» гетмана Запорожскаго, бродятъ по краю съ вооруженными отрядами и совершаютъ разныя насилія. 1659 года, 28 февраля. 329
- XC. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о послыкѣ козацкихъ пословъ на сеймъ, имѣющихъ утвердить Гадацкія договорныя статьи. Изъ лагеря подъ Збнѣковомъ, 1659 года, 9/19 марта 332
- XCI. Письмо гетмана Выговскаго къ коронному канцлеру Николаю Пражмовскому съ просьбою оказать содѣйствіе посланъ козацкимъ, отправляемымъ на сеймъ. Изъ лагеря, 1658 года, 7/17 марта 333
- XCII. Пункты, представленные козацкими послами на Варшавскомъ сеймѣ, собранномъ для утвержденія Гадацкаго договора. 1659 года, апрѣль. 334
- XCIII. Письмо гетмана Выговскаго къ королю съ возвращеніемъ исправленныхъ статей Гадацкаго договора и съ увѣдомленіемъ о своемъ выступленіи въ лѣвобережную Украину противъ непріятеля. Изъ Чигирина, 1659 г., 26 апрѣля (6 мая) 340
- *XCIV. Записка двор. Криштофа Перетятковича объ услугахъ, оказанныхъ имъ Рѣчи-посполитой въ дипломатическихъ сношеніяхъ Польши съ козаками въ 1657—1659 годахъ. 341
- *XCV. Письмо польскаго полковника Томаша Карчевскаго къ хорунжему надворному Константину-Владиславу Пацу о военныхъ успѣхахъ Выговскаго въ лѣвобережной Ма-

	Стр.
лороссіи и о Конотопской битвѣ. Изъ лагеря близъ Бузска, 1659 года, 20 іюля.	355
*ХСѢІ. Письмо полтавскаго полковника Ѳедора Жученка къ ваказному гетману Ивану Безпалому о безпорядкахъ, происходившихъ въ Полтавѣ. 1659 года, 19 іюля (старого стиля)	359
ХСѢІІ. Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ королю съ вѣстями о томъ, что происходило въ Украинѣ. Изъ лагеря на Рудкѣ, 1659 года, 4 августа.	360
ХСѢІІІ. Королевскій отвѣтъ посламъ гетмана Великаго Княжества Русскаго и воеводы Кіевскаго Ивана Выговскаго. 1659 года, 19 августа.	364
ХСІХ. Письмо короннаго обознаго Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому съ вѣстями изъ Украины и съ просьбою о присылкѣ туда войскъ. Изъ лагеря подъ Котельней. 1659 года, 17 сентября	367
*С. Письмо Переяславскаго полковника Тимофея Цецуры къ царю Алексію Михайловичу съ ходатайствомъ объ отправляющемся въ Москву греческомъ мигрополитѣ Нектаріѣ, котораго за что то цѣлый годъ держалъ въ заключеніи и ограбилъ бывший гетманъ Иванъ Выговскій. Изъ Переяслава, 1659 года, 19 сентября.	369
СІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о своемъ отреченіи отъ гетманства и съ просьбою о присылкѣ въ Украину давно обѣщаннаго войска. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сентября	370
СІІ. Письмо Ив. Выговскаго къ коронному гетману Станиславу Потоцкому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 26 сент. (6 окт.).	372
СІІІ. Донесеніе королю обознаго короннаго Андрея Потоцкаго о томъ, какъ произошло низложеніе Выговскаго съ гетманства. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 7 октября	373
СІѢІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ донесеніемъ о его стараніи удержать козаковъ въ вѣрности Польшѣ и съ совѣтомъ прислать войска въ Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 г., 10 (20) октября.	378

	Стр.
CV. Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Нико- лаю Пражмовскому такого же содержанія. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, ¹⁰ / ₂₀ октября.	390
CVI. Донесевіе королю обознаго короннаго Андрея Потоц- каго о присягѣ Юрія Хмельницкаго царю и о положе- ніи дѣлъ на Украинѣ. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.	382
CVII. Письмо Андрея Потоцкаго къ коронному гетману Ста- ниславу Потоцкому съ настоятельною просьбою о при- сылкѣ войскъ на Украину. Изъ лагеря подъ Котельней, 1659 года, 25 октября.	385
CVIII. Записка о положеніи дѣлъ въ Украинѣ, представлен- ная королю обознымъ короннымъ Андреемъ Потоцкимъ, въ 1659 году.	386
CIX. Письмо Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ извѣ- щаетъ его о своемъ выступленіи къ Чигирину съ цѣлю освобожденія жены и гарнизона, проситъ о покровитель- ствѣ его семьѣ въ случаѣ его смерти и оправдывается, что не по его винѣ Украина снова поддалась Москов- скому царю. Изъ лагеря подъ Хмельникомъ, 1659 года, ² / ₁₂ ноября.	389
*CX. Письмо Прилуцкаго полковника Ѳедора Терещенка къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о пожа- лованіи Иченскому протопопу Симеону Адамовичу имѣ- ній въ награду за его государственныя заслуги. Изъ Прилуки, 1659 года, 19 ноября.	391
*CXI. Челобитная царю Алексѣю Михайловичу инокъ Гу- стынскаго Троицкаго монастыря о пожалованіи мило- стыни, мельницъ и деревень по случаю разоренія мо- настыря польскими и татарскими войсками, помогавши- ми бывшему гетману Ив. Выговскому. 1659 года, 18 ноября.	395
*CXII. Универсалъ гетмана Юрія Хмельницкаго о предостав- леніи греческимъ купцамъ права безпошлинно торго- вать въ Малороссіи и судиться своимъ судомъ. Изъ Кор- суна, 1659 года, 23 ноября.	359

- *СХІІІ. Челобитная царю Алексѣю Михайловичу инокинь Ладинскаго Покровскаго монастыря о пожалованіи церковной утвари, мельницъ и грамоты на право пріѣзда въ Москву за милостыней, по случаю разоренія монастыря татарами, союзниками бывшаго гетмана Ив. Выговскаго. 1659 года, 8 декабря 396
- СХІV. Письмо Ив. Выговскаго къ королю, въ которомъ онъ объясняетъ, что причиной потери Украины и снова вспыхнувшихъ въ ней бунтовъ было отсутствіе военной помощи изъ Польши, увѣдомляетъ о постигшей его неудачѣ подъ Чигириномъ и стычкѣ съ отрядомъ Шереметьева подъ Хмельникомъ и убѣждаетъ короля двинуться съ войскомъ на Украину. Изъ Дубна, 1659 года, 11 декабря. 398
- СХV. Письмо Ив. Выговскаго къ канцлеру коронному Николаю Пражмовскому съ извѣстіемъ о неудачной стычкѣ подъ Хмельникомъ съ московскими войсками и съ просьбою исходатайствовать у короля снаряженіе военного отряда, съ которымъ онъ желалъ бы выступить на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 17 декабря . . . 401
- СХVІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о взятіи Ю. Хмельническимъ Чигирической крѣпости и съ проектомъ военного похода на Украину. Изъ Полонной, 1659 года, 29 декабря 403
- СХVІІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ извѣстіемъ о намѣреніи Юрія Хмельницкаго выступить въ походъ противъ поляковъ и съ убѣжденіемъ предотвратить этотъ замыселъ присылкой войскъ въ Украину. Изъ Полонной, 1659 года, конецъ декабря. 405
- СХVІІІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ вѣстями о ханѣ Крымскомъ, о положеніи дѣлъ въ Украинѣ и съ заявленіемъ о своемъ намѣреніи отправиться въ Польсье воевать съ московскими войсками. 1659 года, въ концѣ декабря. 407
- *СХІХ. Письмо Переяславскаго полковника Тимофея Цецуры къ думному дьяку Алмазу Иванову съ просьбою исходатайствовать для него особое царское покровительство, такъ

- какъ онъ, стараясь объ удержаніи Малороссіи въ подданствѣ царя, нажилъ много враговъ среди старшинъ и считаетъ свою жизнь въ опасности. Изъ Переяслава, 1659 года, 30 декабря. 410
- *СХХ. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ ходатайствомъ о Переяславскихъ мѣщанахъ, посылающихъ въ Москву своихъ уполномоченныхъ просить о подтвержденіи ихъ городскихъ правъ и предоставленіи имъ нѣкоторыхъ льготъ. Изъ Чигирина, 1660 года, 17 января. 411
- *СХХІ. Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ ходатайствомъ объ освобожденіи «намѣстника Овруцкаго полковника» Константина Кондратенка, невинно захваченнаго войсками Шереметьева. Изъ Чигирина, 1660 года, 19 января. 413
- СХХІІ. Письмо Ив. Выговскаго къ королю съ увѣдомленіемъ о казни, якобы постигшей его брата Давиила, и о своей готовности двинуться съ собственнымъ отрядомъ въ Украину воевать съ царскими силами. Изъ Дубна, 1660 года, 1 февраля 414
- СХХІІІ. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ Волынскому каштеляну Беневскому. Изъ Чигирина, 1660 года, 5 фев. 416
- *СХХІV. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу объ отправленіи въ Москву козацкихъ пословъ, избранныхъ для участія въ Борисовскомъ съѣздѣ. Изъ Чигирина, 1660 года, 20 февраля 420
- СХХV. Письмо Юрія Хмельницкаго къ Кіевскому митрополиту Діонисію Балабану съ увѣреніемъ, что Войско Запорожское никогда не отступитъ отъ вѣрноподданства царю, и съ убѣжденіемъ, чтобы онъ не вѣрилъ людскимъ баснямъ и возвратился на осиротѣлую каеедру. Изъ Чигирина, 1660 года, 13 марта. 422
- *СХХVІ. Письмо Юрія Хмельницкаго къ царю съ объясненіемъ причинъ, препятствующихъ ему немедленно исполнить царскій приказъ пріѣхать въ Москву. Изъ Чигирина, 1660 года, 18 марта. 423
- *СХХVІІ. Челобитная Нѣжинскаго полковника Василя Золотаренка царю Алексѣю Михайловичу о пожалованьи гра-

	Стр.
моть на разныя села асауду Леонтію Буту и сотникамъ Роману Ракушкѣ и Филиппу Уманцу за ихъ вѣрную службу. 1660 года, въ мартѣ	425
*СХХVІІІ. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю о дѣлахъ, касающихся заключенія мира съ Польшею, съ вѣстями о замыслахъ Крымскаго хана и съ ходатайствомъ объ освобожденіи плѣнныхъ гетманскихъ родственниковъ. Изъ Чигирина, 1660 года, въ маѣ	426
*СХХІХ. Челобитныя игумена Трехтемировскаго монастыря Іоасафа Креховскаго, поданныя имъ царю во время пріѣзда въ Москву за милостынею. 1660 года, въ маѣ	428
*СХХХ. Письмо Юрія Хмельницкаго къ Василию Шереметьеву съ извѣстіемъ о посылкѣ ему въ помощь нѣсколькихъ козацкихъ полковъ и съ увѣреніемъ въ неизмѣнной своей вѣрности царю. Изъ лагеря подъ Прилукой Збаражской, 1660 года, 16 сентября.	432
*СХХХІ. Письмо гетмана Юрія Хмельницкаго къ царю Алексѣю Михайловичу съ увѣдомленіемъ, что войско Шереметьева осаждено многочисленными силами Поляковъ и Татаръ и отрѣзано отъ сообщенія съ войскомъ козацкимъ, которое также находится въ величайшей опасности; просьба о скорѣйшей помощи. Изъ лагеря подъ Слободыцами, 1660 года, 30 сентября	434
*СХХХІІ. Присяга гетмана Юрія Хмельницкаго на подданство Польскому королю и пункты военнаго совѣта его съ коронными гетманами. 1660 года, 18 октября (новаго стиля).	436
*СХХХІІІ. Письмо Юрія Хмельницкаго къ боярину Василию Шереметьеву съ объявленіемъ о своемъ вступленіи въ подданство Польскаго короля и съ убѣжденіемъ сдать ся побѣдителямъ. Изъ лагеря подъ Коднею, 1660 года, 16 октября.	439
*СХХХІV. Универсалъ Переяславскаго полковника Тимофея Цецюры, адресованный къ козацкимъ полкамъ, находившимся въ осажденномъ лагерѣ Шереметьева, съ извѣщеніемъ, что гетманъ и все Войско Запорожское вступили въ подданство королю, и съ убѣжденіемъ, чтобы	

	Стр.
и они, оставивъ Шереметьева, переходили въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ	441
*СХХХV. Письмо того же Цецюры къ старшинамъ козацкаго войска, остававшагося въ лагерѣ Шереметьева, съ убѣжденіемъ перейти въ станъ польскій. 1660 года, въ октябрѣ.	442
*СХХХVI. Универсалъ Юрія Хмельницкаго козакамъ и всѣмъ жителямъ Прилуцкаго полка съ убѣжденіемъ покориться Польскому королю. Изъ Смѣлы, 1660 года, 18 ноября.	444

Указатель личныхъ и географическихъ именъ, встрѣчающихся въ первыхъ трехъ томахъ «Памятниковъ Коммиссіи. . .	447
--	-----

О П Е Ч А Т К И.

	Напечатано:	Должно быть:
Стр. 8	А когда будетъ Братство	А когда будетъ Братство
" 40.	o tho czy; nicz	o to czynicz
" 41.	wy sam y porowi	wy sami y porowi
" 59.	(подъ строкой) Корніакмѣ	Корніактѣ
„ 60—61.	Andrzej Baicki	Andrzej Balicki
" 102.	sioło Norodiskie	sioło Horodiskie
„ 142.	na rzece Hochocie	na rzece Stochocie
" 207.	żadnego moskala	y żadnego moskala
" "	codara nie masz	od cara niemasz
" 305.	„Iesl. mnie	„Jesli mnie
„ 327.	Ошибочно заномерованъ актъ тѣмъ же LXXXVIII номеромъ.	

*Въ складѣ Коммисіи (Университ. Спускъ, № 3), имѣются
для продажи слѣдующія ея изданія:*

	ц ѣ н ы.
Памятники Коммисіи, томъ IV, изд. 1859 г.	2 р. —
Лѣтопись Сам. Величка, т. IV, 1864 г.	1 „ 25 к.
Лѣтопись Самовидца, изд. 1878 г.	2 „ — „
Сборникъ Лѣтописей Ю. и Зап. Руси, 1888 г.	1 „ 50 „
Сборникъ матеріаловъ для исторіи Кіева, 1874 г.	1 „ 50 „

Архивъ Юго-Зап. Россіи:

Часть I, т. 2 и 3. Матеріалы для исторіи православія въ Зап. Украинѣ въ XVIII ст., изд. 1864 г. Оба тома.	3 „ — „
Часть I, т. 5. Акты о подчиненіи Кіев. митрополи, 1872 г.	2 „ — „
Часть I, т. 6. Акты о церковно-религіозн. отношеніяхъ въ Юго-Зап. Руси въ XVI—XVII в., изд. 1883 г.	2 „ — „
Часть I, т. 7-й. Памятники церк. полемики XVI—XVII ст.. изд. 1887 г.	2 „ — „
Часть I, т. 9-й. Лицеосъ и возраженія К. Саковича, изд. 1893 г.	2 „ — „
Часть II, т. 2-й. Сеймиковыя акты 1654—1697 г., изд. 1888 г.	2 „ — „
Часть III, т. 2-й. Акты о козакахъ 1669—1716 г. изд. 1868 г.	2 „ — „
Часть III, т. 3-й. Акты о гайдамакахъ 1700—1768 г., изд. 1876 г.	2 „ — „
Часть IV, т. 1-й. Акты о шляхетскихъ родахъ, изд. 1867 г.	2 „ — „
Часть V, т. 2-й, въ двухъ выпускахъ. Акты о евреяхъ въ XVIII в., изд. 1890 г. Обѣ книги.	4 „ — „
Часть VI, т. 1-й, въ двухъ книгахъ. Акты о крестьянахъ въ XVI—XVIII ст. Обѣ книги.	4 „ — „
Часть VII, т. 1-й. Акты о заселеніи Югозап. Р. (1386— 1700 г.), изд. 1886 г.	2 „ — „
Часть VII, т. 2-й. Акты о томъ-же (1471—1668 г.), изд. 1890 г.	2 „ — „
Часть VIII, т. 1-й и 2-й. Акты Варскаго староства XV— XVIII ст., изд. 1893 г. Обѣ книги.	4 „ — „
Указатели къ изданіямъ Коммисіи: Т. I. Имена личныя.	4 „ — „
„ „ „ „ Т. II. Имена географич.	4 „ — „
Планъ Кіева 1695 г., изд. 1893 г.	1 „ — „
Пятидесятилѣтіе Коммисіи, историч. записка о ея дѣятель- ности, изд. 1893 г.	1 „ — „
О древнихъ сельскихъ общинахъ въ Югозап. Р., изд. 1863 г.	— „ 50 к.
О началѣ христіанства въ Польшѣ, изд. 1886 г.	— „ 40 к.

Цѣна 2 руб.

